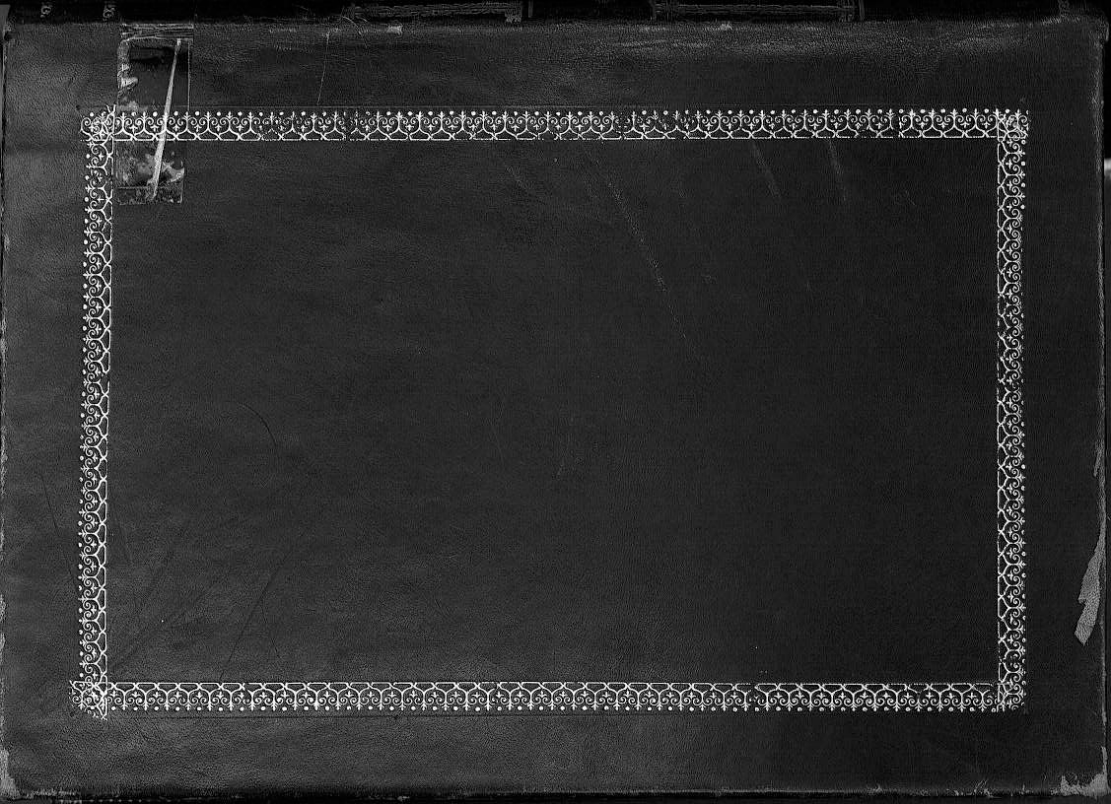

ANCISCO MUELA
ANTA ANA, 1
CORDOBA

60

54-105

Diuus Thomas in octo Politicoruꝫ Ariſtotelis libros cuꝫ textu eiuſdem.

Interprete Leonardo Aretino.

~~No 25~~ ~~442~~

CORDOB

R 50

¶ Auguſtinus Piccolhomineus Magiſtro Ludouico Ordinis Predicatoruz Pro
curatori Digniſſ. Preceptori ſuo. S. P. D.

¶ Cōmentarios Diui Thome in libros octo Politicoꝝ Ariſtotelis:cum proxima eſta
te in Etruria cōperiſſem:eſſentq;:ſcriptoris vitio:mendoſiſſimi. Quod his crebro ac
cidit:qui ea que non intelligunt:exſcribere aggrediuntur. Indolui diuinum opus:licet
deprauatum:abiectum:puluerulentūq;:carie conſumi:cum ad enodandas Ariſtote
lis ſententias:grauitatēq; ⁊ dicendi vim interpretandam vnus ipſe Thomas nemini
cedat. Romā ut redij:Vrbem fere totaz perquiſiui:ſi fideliorem forte Codicem repe
rirem:quo lumen aliquod:diuerſis inuicem collatis exēplaribus: Thome afferre poſ
ſem. Nullum in tanta Vrbe repperi:quod ſatis admirari non potui: cum libroꝝ hinc
⁊ latinoꝝ ⁊ grecoꝝ maximā eſſe copiā certiſſimū ſit. Subdubitans deinde ⁊ quodam
modo videns tantū opus perditū iri:ne exinde ciuiles viri:qui in itelligēdo Ariſtotele
maxime laborant iacturā facerent:ad te mittendū ſtatui:ut euz q̄ maxime horridum
imundūq;:qđ confidimus:excolas ⁊ expurges:ne quid in eo:qđ a ſcriptore additum:
diminutūue ſit:inconcinnuz:barbaruz:incultūq; legatur. Tu Ꝟo qui iādudum cuz tua
maxima laude ordinē predicatoꝝ profeſſus es:quiq; in euoluēdo:lectitandoq; Tho
ma iam pluribus annis es uerſatus:prouinciā hanc pro tua benignitate ſuſcipe nō re
cuſabis. Eiuſmodi enim es qui grato erga Thomā animo:cuz ipſe te erudierit:⁊ ex cu
ius lectione multa hauſeris:laborem hunc pro eo ſuſcipe minime graueris. Cōfiden
tius Ꝟo ad te uenio:quoniā ⁊ te p̄ceptore familiariter uſus ſuz:⁊ nullus cuius mihi do
ctrina ꝓbatior: ſciētiaq; fidelior videret̄ occurrebat. Nā in pluribus Italie gymnaſijs
pħiam theologiāq; profeſſus:cuz ubiq; maximā gloriā ſis ꝯſecutus nuperrime Ro
mā:bonaruz artiuz litterarūq; parentē aduenisti. Hic Ꝟo cum te laudent oēs:cur ego
ad te nō recurrā:ignoro. Qđ ſi(ut ſpero)expolitū:candidūq; librū preſtabis:quātā ab
his qui ciuitatibus preſunt:qui ue vna Reſpublicas adminiſtrant ſis ꝯſecuturus tu qui
prudentiſſimus es conſidera. Hi enim cuz Ariſtotelē legunt ut precepta ſoluz exequā
tur:dum in uerboꝝ interp̄tatione imorari eos neceſſe eſt ⁊ Ariſtotelē dānant ⁊ negli
gunt. Qđ ſi laborē hunc dempſeris ⁊ ſūmopere te laudabunt ⁊ pħi precepta exequē
tes Ariſtotelē maxime uenerabuntur. Quare te rogo ut omiſſis pauluz ſacris ſtudijs:
ad hos cōmētarios corrigēdos:emēdandoſq; tanq; in hortulū:cuz tibi per maximas
curas licebit:deſcēdas:ut ſi forte eos Leonardi Aretini trāſlationi:que ita ꝯfuſe imp̄ſſa
eſt:ut ne uerbū quidē Aretini ꝯtineat:adnectere uelimus:poſſimus vno tp̄e Ariſtotelē
mēdis uacuuz:Diuūq; Thomā in tenebris latitantē:in lucē emittere. Vale.

Magiſter Ludouicus Ualentia Reuerendiſſimo in Chriſto patri ⁊ domino:domino Franciſco de Piccolhominibus Cardinali Senenſi. S. P. D.

Ugustinus Piccolhomineus nepos tuus iuuenis certe p̄ſtāti ⁊ erudito ingenio caſtiſſimiſqꝫ inſtitutus moribus:ac ꝑtinax emulator bonarum artiuꝫ ⁊ tui(ut par eſt)obſ̄uātiſſimus:meiqꝫ pro ſua humanitate amātiſſimus:litteris ſuis me plurimuꝫ cohortatus eſt:ut cōmētarios diui Thome Aquinatis in octo libros Politicoꝝ a ſe ꝓxima eſtate in Etruria cōpertos:opus ſane raruꝫ ⁊ mendoſuꝫ ſcriptoris vitio recognoſcerem atqꝫ caſtigarē. Rem ꝑfecto dignā ſuo animo feciſſe euꝫ iudicaui qui cuꝫ ſapiētia p̄ditus ſit impetuꝫ habet ad eas diſciplinas que de gubernāda Rep. p̄cepta tradunt:quod ſapientis officium eſſe conſtat. Cuꝫ v̄o magnitudine animi largus ⁊ munificus ſit:quicqd oibus cōmodum eſſe poſſit:oibus publicuꝫ eſſe ⁊ intelligenduꝫ preſtari uehementer optat. Eqdem eius inſtructꝰ cōſilijs nō recuſaui opus aggredi qđ me ſuſcipere equuꝫ illo admonente ⁊ grauiter ꝓbante eſſe intelligam. Sed cum Leonardi Aretini tranſlatio aperta magis ⁊ latina ſit:que tamen impreſſa nec Aretini uerbuꝫ cōtinere videatur:ſuaſit ⁊ Thome interpretationē ei coaptare tranſlationi ⁊ expurgare deprauatuꝫ Ariſtotelis librū. Hoc certe ſatis mihi difficile viſuꝫ eſt eos recte ſentire exiſtimans:qui ueterem tranſlationē:quā tamen Thomas cōmentatus fuit nō cōſentire Ariſtoteli cenſent. Ueruꝫ exꝑimento didici eiuſmodi viros qđ nō intelligāt temere iudicare. Nihil enim magis conſonū ⁊ conſentaneuꝫ ⁊ coaptatum eſſe pōt q̃ꝫ uetus nouaqꝫ Politicorū Ariſtotelis tranſlatio. Nam ⁊ ſi Diuus Thomas ueterē expoſuerit:nouā tamen interpretari videt. Thomas utranqꝫ tibi planaꝫ apertamqꝫ eodem ſenſu:nulloqꝫ penitus diſcrimine reddit. Neqꝫ tamen in his cēſores nō equos multum inſequi iuſtuꝫ eſt:eis enim uenia danda qui phiam non ꝓfiteant:nec eius ſecreta rimari ꝯſueuerint. Oblectati nāqꝫ nimium lepore ac ornatu uerboꝝ ꝯtenti ſcire quid uerba ſignificent:reruꝫ que uocibus exprimunt naturas ac ꝓprietates diligētius ꝑquirere obliuiſcunt. Quo fit ut dānent que fucum nō p̄ſtant:tametſi ueritatem cōtineant. Hi tn̄ admonēdi ſunt:q̃uis eis parcimus ut que ſua ſunt tueant:noſtra nō dānent:ſuiſqꝫ ꝯtēti limitibus in imenſuꝫ phie noſtre pelagus cum magno ſui honoris diſcrimine leui ſua cymba non aſcendant: Diſcant prius noſtra ac cuꝫ eloquētia bonas artes ⁊ diſciplinas ſibi cōparent. Munito deinde ac inſtructo ingenio que vitia inuenerint emendent:facundas ⁊ eruditas linguas ueneramur ⁊ extollimus:probamuſqꝫ maioreꝫ in modum Ro. lingue peritiā ⁊ uehemēter cupimus latinam fieri phiem:ſed culpa ueſtra eſt o Rethores noſtre etatis qui contēnitis oēs ſcriptores:qui uel hiſtoriā non tradunt: uel de oratoria non diſſerunt. Oēſqꝫ alios legerē ⁊ ſcire recuſatis. Ueneramur Platonem:Theophraſtum colimus:Obſuamus Alexādrum:Reueremur Themiſtium:Laudamus ſimplicium:Ciceronem noſtrum ꝓbamus:ac ceteros qui luculenter grauiter copioſe culteqꝫ phie partes tractarunt ſummis laudibus in celum efferimus. Ingētes gratias agimus Leonardo Aretino:Fatemurqꝫ ingenue Theodoro Gaçe nos plurimuꝫ debere. Qui nō modo cultum fecit Ariſtotelem:ſed etiam linguam noſtram locupletauit:⁊ auxit. Sed in illos dico qui totius nature ignari cum aliqd de Urbe condita: aut de Rethoris officio poſſunt dicere oium ſe artiuꝫ cēſores faciūt. Hi ſane adeo cuiuſqꝫ diſcipline neruo carent ꝙ etiā in his que ꝓfitentur a puero parum in dialeticis uerſato vno uerbo facile eēt ⁊ ligari ⁊ reuinci:⁊ in oēs partes uelut mentecaptos duci. Qua de re ut ad id reuertar vnde diſceſſi cuꝫ aperta ſit magis ⁊ culta que videlicet ⁊ inſtruere ⁊ oblectare ualeat Leonardi tranſlatio ac ei cōſentanea Thome Aquinatis interpretatio ſum arbitratus me rem facturū oibus gratā ⁊ cōmodam illam recognitā cum Thome expōne imprimēdam Auguſtino tuo cōmittere. Cogitanti tn̄ mihi cui preclarū hoc opus ſcriberem offendi neminem animo te magis idoneuꝫ. Nam hic liber regius eſt ⁊ ciuilis ⁊ legalis. Quis autem ⁊ in adminiſtrandis ſapienter rebus publicis regendis urbibus:ꝯdendiſqꝫ iuſtis legibus te aptior ſit:nō inuenio. Cuꝫ ⁊ ſapiētia p̄ſtes ⁊ beniuolētia ardeas:⁊ iuſtitia equus ſis. Ita ſane ⁊ a natura inſtitutus es ⁊ uſu ac exercitatione has virtutes tibi cōparaſti. Addo ꝙ ex tua domo ab Auguſtino tuo meo etiam in manus meas delatus eſt ad te reuerti debet optimo iure. Rurſumqꝫ a te ad illū qui mihi dedit:qui me excitauit ut emēdarem reduci. Omni iure liber iſte tuus eſt:ꝑfectus tn̄ erit ⁊ integer:nihilqꝫ ei adiungi poterit cum ad te ꝑuenerit cum ſuo fonti ꝯiunget. Cum circuli inſtar ſuo auctori erit inſertus. Diſtinctus ad te uenit per cōmēta:ut ex inſcriptionibus cognoſces. Locuplexqꝫ magis incedit:ꝯſtrictas hn̄s cuiuſqꝫ libri ſentētias:mea diligētia ⁊ ſtudio in ſinguli fine libri collocatas. Curabis igit reuerēdiſſime princeps ut euoluat crebro ac plegat a nepote tuo. Affert enim cōmoda multa humane vite liber iſte. Docetqꝫ diſcretis a pecudū vita moribus hoies vitā ducere:optimā vite frugem amplecti:felicitatem expetere:incorrupteqꝫ religionis cultum ſectari:ac tandem beatuꝫ hoiem efficit. Preſertim cum eo interprete ſit diſcendus:qui ſtilo graui ſolido cōſtanti:robuſto:pingui:apto:uero:ſibiqꝫ omni in parte ꝯſono Ariſtotelem referat. Concedes quoqꝫ ⁊ familiaribꝰ tuis qui in mea achademia philoſophantur. Ceteriſqꝫ ingenijs oibus pro tua humanitate dabis que bonas colunt artes:ut tua in omnes beneficentia illuſtris magis ac aperta ⁊ ſplendida omnibus Italie oris litterario munere fiat. Me v̄o ⁊ omne ſtudium meum tuum feci. Uale.

Leonardi Aretini Proemium in libros Politicorum.

Nter moralis diſcipline precepta:quibus humana vita inſtituitur ⁊ docet eminentiſſimum quodāmodo locum obtinent. que de ciuitatibꝰ earūqꝫ gubernatione ꝯſeruationeqꝫ tradunt. Quippe diſciplina huiuſmodi omnis felicitatem hominibus conficere ſtudet. Felicitatem v̄o ſi vni acquirere preclaruꝫ eſt:quanto magnificentius erit vniuerſe ciuitati beatitudinem adipiſci. Bonū eniꝫ quanto latius patet:tanto diuinius eſt exiſtimandum. Cunqꝫ homo imbecillum ſit animal ⁊ quā per ſeipſum nō habet ſufficientiam:perfectionēqꝫ ex ciuili ſocietate reportet. nulla profecto coueniētior diſciplina homini eſſe poteſt quaꝫ quid ſit ciuitas ⁊ quid Reſpub. intelligere ⁊ per que conſeruetur intereatqꝫ ciuilis ſocietas nō ignorare. Mihi quidē qui hec ignorat:ſeipꝫ pariter ignorare videt: ac ſapiētiſſimi dei preceptuꝫ deſpicere. Itaqꝫ ⁊ Plato decem illis p̄claris libris qui ſunt ab eo de Rep. ſcripti in hac pte oñdenda: docēdaqꝫ plurimū nixus eſt. Et. M. Cice. noſter ſex inclitis libris quos de Rep. ſcripſit hanc ipſam materiā eſt ꝓſecutus. Et Ariſtoteles in hoc uolumine ꝙ nunc in latinum cōuertimus:hec ipſa cōplexus eſt:tanto quidem nitore ⁊ copia:⁊ ornatu ut uere mereatur flumen aureuꝫ uocitari. Materia v̄o huius opis talis eſt. Cōuertendi aūt interp̄tādiqꝫ mihi cauſa fuit eadē illa que iā decem ⁊ octo annis ad ꝯuerſionē ethicoꝝ induxit. Nā cuꝫ uiderem hos Ariſtotelis libros qui apud Grecos elegātiſſimo ſtilo ꝑſcripti ſunt: uitio mali iterp̄tis ad ridiculā quādā ineptitudinē eſſe redactos: ac p̄terea in rebus ipſis errata permulta ac maximi ponderis laborē ſuſcepi noue traductionis quo nr̄is hoībus in hac p̄te ꝓdeſſem. Quid enim opa mea utilius. q̄d laude dignius efficere poſſim quā ciuibꝰ meis p̄muꝫ: deinde ceteris qui latina utunt᷑ lingua ignaris grecarū lr̄aruꝫ facultatem p̄bere ut non ꝑ enigmata ac deliramēta interp̄tationuꝫ ineptarū ac falſaruꝫ: ſed de facie ad faciē poſſint Ariſtotelē intueri. ⁊ ut ille in greco ſcripſit: ſic in latino plegere. Excitauit quoqꝫ me utilitas maxima quā ex interp̄tatione ethicoꝝ ꝓueniſſe ꝯſpexerā: hoīes enim ingenue eruditi quos p̄mo ueteris interp̄tationis ineptitudo: ac barbaries a legendo repellebat. Ita poſtmodū eos libros cōplexi ſunt ut in maximā lucem illaruꝫ reruꝫ cognitio ſit ꝑducta. Q̄d ideꝫ fore ſpero in his de q̄bus nunc agimus politicoꝝ libris. Atqꝫ eo magis quo hec mā ciuilis ⁊ uerba ad exꝑmenduꝫ alia q̄ꝫ in ſuis diſputationibꝰ ſcholaſtici utant᷑: ⁊ maiorem quendā efflagitāt dicēdi ornatuꝫ. que duo interpres ille neduꝫ ꝯſequi. Sed ne ſuſpicari q̄dem potuit. Ariſtoteles certe tāta facūdia tāta uarietate ⁊ copia: tanta hiſtoriarū exēploruqꝫ cumulatione hos libros referſit: ut oratorio pene ſtilo ſcripti uideant᷑. Sic enim argumentationes totas interdū explicat: ut cūcta dicēdi ornamēta in eas ſtudioſe ꝯiecta liceat itueri. Nec eſt in his libris q̄d ulla paulo uberior que tractata ab illo ſit abſqꝫ rethorico pigmēto atqꝫ colore: quoꝝ etſi nō exꝑſſionem: attn̄ adumbrationē quādā diligens lector in hac traductione nr̄a dep̄hēdet. Fuit enim Ariſtoteles ſtudioſiſſimus eloquētie: q̄d artes rethorice eius pluribꝰ uoluminibꝰ explicate declarāt. Que ſit igit᷑ hoꝝ libroꝝ mā: ⁊ qua de cauſa laborē hunc ſuſcepimus: ⁊ quales libri ipſi in greco ſint hec p̄fatos eē ſufficiat. Hortamur aūt oēs uehementer ad huius opis diligentiſſimā lectionē: utpote: doctrinā uberrimā ac reruꝫ ꝓpe inumerabiliuꝫ cognitionem ⁊ quidē neceſſariaruꝫ ad uitā ſuſcepturos.

¶ Proemium Diui Thome in octo
Politicoꝝ Ariſtotelis libros.

ſ

Icut ph̄s docet in 2° Phiſicoꝝ: Ars imitat᷑ nām. Cuiꝰ ratio eſt. Quia ſicut ſe hn̄t p̄ncipia adinuicem: ita ꝓportionabilr̄ ſe hn̄t opationes ⁊ effectus. Principiū aūt eorū que ſ̄m artem fiunt eſt intellectus humanus qui ſ̄m ſimilitudinem quandā deriuat᷑ ab intellectu diuino qui eſt p̄ncipium rerū nālium. Unde neceſſe eſt ꝙ ⁊ opationes artis imitent᷑ opationes nature. ⁊ ea que ſunt ſ̄m artem imitent᷑ ea que ſunt in natura. Si eni aliq̄s inſtructor alicuiꝰ artis opus artis efficeret: oporteret diſcipulū qui ab eo arteꝫ ſuſcepiſſet ad opus illius attēdere: ut ad eius ſilr̄tudinē ⁊ ipſe oparet᷑. Et ideo intellectus humanus ad quē intelligibile lumen ab intellectu diuino deriuat᷑: neceſſe hēt in his que facit informari ex inſpectione eoꝝ que ſunt naturaliter facta ut ſilr̄ operet᷑. Et idē eſt q̄d ph̄s dicit. Quod ſi ars faceret ea que ſunt nature ſilr̄ oparet᷑. ſicut ⁊ nā: ⁊ ecōuerſo ſi natura faceret ea que ſunt artis: ſilr̄ faceret ſicut ars facit. ſed natura q̄dem nō p̄ficit ea que ſunt artis: ſed ſolū quedā p̄ncipia preparat ⁊ exemplar opandi quodāmodo artificibꝰ p̄bet. Ars uō iſpicere q̄dē pōt ea que ſunt nāe ⁊ eis uti ad opus ꝓpriū p̄ficiēdū: p̄ficere uō ea nō pōt. Ex quo pꝫ ꝙ rō humana eoꝝ que ſunt ſ̄m nām eſt cognoſcitiua tm̄. eoꝝ uō que ſunt ſ̄m artem eſt ⁊ cognoſcitiua ⁊ factiua. un̄ opꝫ ꝙ ſcie humane que ſunt de rebus nālibꝰ ſint ſpeculatiue. Que uō ſunt de rebus ab hoīe factis ſint practice ſiue opatiue ſ̄m imitationē nāe. ꝓcedit aūt nā in ſua opatione ex ſimplicibꝰ ad cōpoſita: ita ꝙ in eis que per operationē nāe fiunt: q̄d eſt maxime cōpoſitū eſt p̄fectū ⁊ totū ⁊ finis alioꝝ: ſicut appet in oībꝰ totis reſpectu ſuarū partiū. Un̄ ⁊ rō hoīs opatiua ex ſimplicibꝰ ad cōpoſita ꝓcedit tanq̄ꝫ ex imp̄fectis ad p̄fecta. Cuꝫ aūt rō humana diſponere hēat nō ſoluꝫ de his que in uſuꝫ hoīs ueniūt: ſed etiā de ipſis hoībꝰ qui rōne regunt᷑: in utriſqꝫ ꝓcedit ex ſimplicibꝰ ad cōpoſitū. In illis q̄dē rebꝰ que in uſuꝫ hoīs ueniūt: ſicut cuꝫ ex lignis ꝯſtituit nauē: ⁊ ex lignis ⁊ lapidibꝰ domū. In ipſis aūt hoībꝰ ſicut cuꝫ multos hoīes ordinat in unā quādā cōmunitatē quarū q̄dē coītatum cuꝫ diuerſi ſint gradus ⁊ ordines. ultima eſt coītas ciuitatis ordinata ad per ſe ſufficiētia uite humane. Un̄ inter oēs coītates humanas ipa eſt p̄fectiſſima. ⁊ qꝛ ea que in uſuꝫ hoīs ueniūt ordinant᷑ ad hoīem ſicut ad finē qui eſt p̄ncipalior his que ſunt ad finē. Ideo neceſſe eſt ꝙ hoc totū q̄d eſt ciuitas. ſit p̄ncipaliꝰ oībꝰ totis que rōne humana cognoſci ⁊ ꝯſtitui poſſunt. Ex his igit᷑ que dicta ſunt circa doctrinā politice quaꝫ Ariſtoteles in hoc libro tradit: q̄tuor accipe poſſumus. Primo q̄dē neceſſitatē huiꝰ ſcie: oīuꝫ eni que rōne cognoſci p̄nt: neceſſe eſt aliquā doctrinā tradi ad p̄fectionē humane ſapientie que ph̄ia uocat᷑: Cuꝫ igit᷑ hoc totū q̄d eſt ciuitas ſit cuidā rōnis iudicio ſbiectū: neceſſe fuit ad cōplemētū ph̄ie de ciuitate doctrinā tradere que politica nominat᷑. i. ciuilis ſcia. Secūdo poſſumus accipe genꝰ huiꝰ ſcie: Cū eni ſcie practice a ſpeculatiuis diſtinguant᷑ in h̄ ꝙ ſpeculatiue ordinant᷑ ſolum ad ſcientiaꝫ ueritatis: practice uō ad opus: neceſſe eſt hanc ſciam ſub practica ph̄ia ꝯtineri cum ciuitas ſit q̄ddā totuꝫ cuius humana rō nō ſoluꝫ eſt cognoſcitiua: ſed etiā opatiua. Rurſūqꝫ cum rō quedā opet᷑ per moduꝫ factionis opatione in exteriorē mām trāſeunte q̄d ꝓprie ad artes ꝑtinet que mechanice uocant᷑: utpote: fabrilis ⁊ nauifactiua ⁊ ſimiles. Quedā uō opet᷑ per moduꝫ actionis opatione manēte in eo qui opat᷑: ſicut eſt conſiliari: eligere: uelle ⁊ huiuſmodi que ad moralem ſciam pertinent. Manifeſtum eſt politicā ſcientiā que de hominum cōſiderat ordinatione nō ꝯtineri ſub factiuis ſciētijs que ſunt artes mechanice: ſed ſub actiuis que ſunt ſcie morales. Tertio poſſumus accipe dignitatē ⁊ ordinē politice ad oēs alias ſcias practicas. Eſt enim ciuitas p̄ncipaliſſimuꝫ eoꝝ que humana rōne cōſtitui poſſunt. Nā ad ipſam oēs cōmunitates humane referunt᷑. Rurſumqꝫ oīa tota que per artes mechanicas cōſtituunt᷑ ex rebus in uſum hominū uenientibꝰ ad homines ordinant᷑: ſicut ad finem. Si igit᷑ p̄ncipalior ſciētia eſt que eſt de nobiliori ⁊ p̄fectiori neceſſe eſt politicā inter omnes ſciētias practicas eſſe principaliorē ⁊ architectonicā omniū aliarū: utpote: conſiderans ultimuꝫ ⁊ p̄fectum bonum in rebꝰ humanis. Et ꝓpter hoc ph̄us dicit in fine decimi Ethicoꝝ ꝙ ad politicaꝫ perficit᷑ ph̄ia que eſt circa res humanas. Quarto ex predictis accipere poſſumus modum ⁊ ordinem huiuſmodi ſcientie: ſicut enim ſcientie ſpeculatiue que de aliquo toto conſiderant ex conſideratione partium p̄ncipiorum notitiam de toto perficiunt paſſiones ⁊ operationes totius manifeſtando. Sic ⁊ hec ſcientia p̄ncipia ⁊ partes ciuitatis conſiderans: de ipſa notitiā tradit partes ⁊ paſſiones ⁊ opationes eius manifeſtans: ⁊ qꝛ practica eſt. Manifeſtat inſup quomodo ſingula perfici poſſunt: q̄d eſt neceſſariū in omni practica ſcientia.

quid sit sapi
[illegible] h[illegible]
minis politicus

¶ Incipit liber Primus politicorum Ariſtotelis.

q Uoniā videmus oēm ciuitatem eſſe ſocietatem quandaꝫ: ⁊ oēm ſocietatem boni alicuius gratia conſtitutam. Nā eius gr̄a qȯ bonū videt̄ oīa omnes agunt: patet: ꝙ bonum aliqȯ omnes coniectant.

h Is igit̄ prelibatis ſciēdum eſt ꝙ Ariſtoteles in hoc libro p̄mittit quoddā ꝓemium in quo manifeſtat intētionem huiꝰ ſcientie: ⁊ deinde accedit ad propoſituꝫ manifeſtāduꝫ: ibi⌊ Quoniā declaratuꝫ eſt quibus ex partibus ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo oſtendit dignitatem ciuitatis: de qua eſt politica: ex eius fine. Secūdo oſtendit comparationem ciuitatis ad alias cōmunitates: ibi⌊ Quicunqꝫ ꝟo putant ⁊c̄.⌋ Circa primum duo intendit probare: quoꝝ primum eſt ꝙ ciuitas ordinetur ad aliquod bonum ſicut ad finem. Secundo ꝙ bonum ad quod ordinatur ciuitas ſit principaliſſimum inter bona humana: ibi ⌊ Maxime ꝟo principaliſſimum omnium ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ ponit talem rōnem: Omnis cōmunitas eſt inſtituta gratia alicuius boni. Sed omnis ciuitas eſt cōmunitas quedaꝫ: ut manifeſte videmus. Ergo omnis ciuitas eſt inſtituta gratia alicuius boni. Quia igitur minor manifeſtatur maiorem ſic probat: Omnes homines omnia que faciunt operantur gratia eius ꝙ videtur bonum ſiue ſit uere bonum ſiue nō: Sed omnis cōmunitas eſt inſtituta aliquo operāte: Ergo omnes cōmunitates coniectant aliquod bonum: ideſt intendunt aliquod bonuꝫ ſicut finē. Deinde cum dicit.

¶ Maxime ꝟo principaliſſimuꝫ oīum que eſt principaliſſima ⁊ ceteras oēs cōplectitur. Eſt autē hec illa que ciuitas appellat̄ ⁊ ciuilis ſocietas.

¶ Oñdit ꝙ illud bonū ad qȯ ordinat̄ ciuitas eſt ꝑncipaliſſimuꝫ inter bona humana tali ratione: Si oīs cōmunitas ordinat̄ ad bonum neceſſe eſt ꝙ illa cōmunitas que eſt maxime ꝑncipalis maxime ſit coniectatrix boni qȯ eſt inter omnia humana bona ꝑncipaliſſimum: Oportet eniꝫ ꝙ ꝓportio eorum que ſunt ad finem ſit ꞩm ꝓportionem finium. Que auteꝫ cōmunitas ſit maxime ꝑncipalis manifeſtat per hoc qȯ addit⌊ Et ceteras omnes cōplectit̄.⌋ Eſt enim cōmunitas quoddam totuꝫ: in omnibus autem totis talis ordo inuenitur ꝙ illud totū ꝙ in ſe includit aliud totuꝫ ꝑncipaliꝰ ſicut paries eſt qȯdaꝫ totū: ⁊ qꝛ icludit̄ in hoc toto qȯ eſt domus: manifeſtū eſt ꝙ domus eſt ꝑncipaliꝰ totū ⁊ ſimil̄r cōmunitas que includit alias cōmunitates eſt ꝑncipalior. Manifeſtum eſt autem ꝙ ciuitas includit omnes alias cōmunitates: Nam ⁊ domus ⁊ vici ſub ciuitate comprehendunt̄: ⁊ ſic ipſa cōmunitas politica eſt cōmunitas principaliſſima. Eſt ergo cōiectatrix principaliſſimi boni inter omnia bona humana: intendit enim bonum cōmune quod eſt melius ⁊ diuinius qꝫ bonum vnius: ut dicitur in principio Ethicorum. Deinde cum dicit.

¶ Quicūqꝫ ꝟo putant gubernatoris ciuitatis ⁊ regis patriſqꝫ familias ⁊ dn̄i eandem eſſe rationem: non bene dicunt.

¶ Comparat ciuitatē ad alias cōmunitates: ⁊ circa hoc facit tria. Primo ponit quorundaꝫ falſam opinionē. Secundo oſtendit quomodo poſite opinionis falſitas inoteſcere poſſit: ibi⌊ Sed hec uera nō ſunt ⁊c̄.⌋ Tertio ꞩm aſſignatum modum ponit ueram comparationem ciuitatis ad alias cōmunitates: ibi⌊ Primū igitur neceſſe eſt combinare ⁊c̄.⌋ Circa primū duo facit. Primo ponit falſam opinionem. Secūdo inducit eoruꝫ rōnem: ibi⌊ Multitudine enim ⁊ paucitate ⁊c̄.⌋ Circa p̄mum conſiderandum eſt ꝙ duplex eſt cōmunitas omnibus manifeſta. ſ. ciuitatis ⁊ domus. Ciuitas auteꝫ duplici regimine regitur. ſ. politico ⁊ regali. Regale quidem eſt regimen quando ille qui ciuitati p̄eeſt habet plenariam poteſtatem. Politicum autem regimen eſt qn̄ ille qui preeſt habet poteſtatem coartatam ꞩm aliquas leges ciuitatis. Et ſimiliter duplex eſt regimen domus ſcilicet iconomicum ⁊ deſpoticū: Deſpota quidem uocatur omnis habens ſeruos. Iconomus autem uocatur procurator uel diſpenſator alicuius familie. Unde deſpoticum regimen eſt quo aliqs dominus ſuis ſeruis preſidet. Iconomicū aūt regimē eſt: quo aliquis diſpenſat ea que pertinent ad totaꝫ familiam: in qua continentur nō ſolum ſerui: ſed etiam liberi multi. Poſuerunt ergo quidam: ſed non bene ꝙ iſta regimina non differunt: ſed ſunt omnino idem. Deinde cum dicit.

¶ Multitudine enim ⁊ paucitate ſed non ſpecie illoruꝫ ſingulos putant differre: ueluti ſi paucoruꝫ quidē dominū: ſi ꝟo pluriuꝫ patrēfamilias: ſin etiā pluriuꝫ gubernatorē ciuitatis uel regem: quaſi nihil differat magna domus ⁊ parua ciuitas: gubernatorqꝫ ciuitatis ⁊ rex quādoquidem idem preſidet ⁊ regit. Quādo ꝟo ꞩm rationem talis ſcientie in parte preſidet: ⁊ in parte ſubeſt: gubernator ciuitatis.

¶ Ponit rationem eorum que talis eſt. Quecūqꝫ differunt ſolum multitudine ⁊ paucitate non differūt ſpecie: quia differentia que eſt ꞩm magis ⁊ minus non diuerſificat ſpeciem. Sed predicta regimina differunt ſolum multitudine ⁊ paucitate: ꝙ ſic manifeſtabant. Si enim cōmunitas que regitur ſit paucoruꝫ: ſicut in aliqua parua domo ille qui preeſt dicitur paterfamilias: ad quem pertinet deſpoticus principatus. Si autem ſit adhuc pluriuꝫ: ita ꝙ non ſoluꝫ contineat ſeruos ſed etiam multitudineꝫ liberoꝝ: dicitur ille qui preeſt iconomus. Si autem ſit adhuc pluriuꝫ: puta: non ſoluꝫ eoruꝫ qui ſunt vnius domus ſed vnius ciuitatis: tunc dicitur regimen politicum aut regale. Qȯ quidam dicebant tanqꝫ nihil differret domus a ciuitate niſi magnitudine ⁊ paruitate: ita ꝙ magna domus ſit parua ciuitas: ⁊ econuerſo: qȯ ex ſequentibus poteſt eſſe falſuꝫ. Similiter etiam politicum ⁊ regale regimen ponebāt differre ſolum multitudine ⁊ paucitate. Quādo enim ipſe homo preeſt ſimpliciter ⁊ ꞩm omnia: dicitur regimen regale. Quando ꝟo ꞩm rationem talis ſcientie in parte preſidet: ideſt ꞩm leges poſitas per diſciplinam politicam: eſt regimen politicum. quaſi ꞩm parteꝫ ꝑnciparetur quantum ad ea: ſcilicet que eius poteſtati ſb̄ ſunt: ⁊ ꞩm partem ſit ſubiectus quantum ad ea in quibus ſubijcitur legi. Ex quibus omnibus concludebāt ꝙ omnia predicta regimina quorum quedam ꝑtinent ad ciuitatem quedam ad domuꝫ: non differant ſpecie. Deinde cum dicit.

¶ Sed hec uera non ſunt: quod manifeſtum erit ꞩm hanc doctrinam conſiderā tibus. Ut enim in alijs compoſitum uſqꝫ ad incōpoſita diuidere neceſſariuz eſt: hec nāqꝫ ſunt minime totius particule: ita ciuitatez ex quibus cōponitur conſiderantes: ⁊ quid illa differant inter ſe: ⁊ ſiqd artificij recipiūt: ſingula ipſoruz ītuebimur. Siquis igitur ab initio reruz originē inſpicit ut in alijs: ſic ⁊ ī iſtis optīe diſcerneret.

¶ Oſtēdit moduz manifeſtandi falſitatem predicte opinionis: ⁊ dicit ꝙ ea que dicta ſunt non ſunt uera: hoc erit manifeſtuz ſm hanc doctrinam conſiderantibus: ideſt ſm artem conſiderandi talia que infra ponetur. Modus autē huius artis eſt talis. Q; ſicut in alijs rebus ad cognitionem totius neceſſe eſt diuidere cōpoſitum uſqꝫ ad incōpoſita: ideſt uſqꝫ ad indiuiſibilia: que ſunt minime partes totius: puta: ad cognoſcendū orationē neceſſe eſt diuidere uſqꝫ ad litteras. Et ad cognoſcendum corpus naturale mixtum: neceſſe eſt diuidere uſqꝫ ad elementa: ſic: Si conſideremus ex quibus ciuitas componatur: magis poterimus videre de premiſſis regiminibus quid vnūquodqꝫ ſit ſm ſe: ⁊ quid differant adinuicem: ⁊ utrum aliquis circa vnumquodqꝫ eorum poſſit artificialiter conſiderari. In omnibus enī ita videmus ꝙ ſiquis iſpiciat res ſm ꝙ cauſantur ex ſuo principio: optime poterit in eis contemplari ueritatem. Et hoc ſicut eſt uerum in alijs rebus: ita etiaz eſt uerum in his de quibus intendimus. In his autez uerbis philoſophi conſiderandum eſt: ꝙ ad cognitionem compoſitorum primo opus eſt via reſolutionis: ut ſcilicet diuidamus compoſitum uſqꝫ ad indiuidua. Poſtmoduz vō neceſſaria eſt via compoſitionis: ut ex principijs indiuiſibilibus iam notis iudicemus de rebus que ex principijs cauſanꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Primuz igitur neceſſe eſt cōbinare illos qui nō poſſunt eſſe niſi ſimul: ceu marem ⁊ feminā generationis cauſa. Et hoc nō ex electione: ſed uelut in ceteris aialibus ⁊ plantis naturale eſt deſiderium tale alterum relinquendi.

¶ Scđm ꝑmiſſum moduz ponit ueram comparationez aliarum cōmunitatum ad ciuitatem: ⁊ circa hoc duo facit. Primo agit de alijs cōmunitatibus que ordinā tur ad ciuitatem. Secundo de cōmunitate ciuitatis: ibi [Que autem ex pluribus pagis ⁊c.] Circa ꝑmuz tria facit. Primo ꝓponit cōmunitatem perſone ad ꝑſonam. Secundo ponit cōmunitatem domus que cōplectitur diuerſas perſonarum communicationes: ibi [Ex his duabus igitur ⁊c.] Tertio ponit cōmunitatem vici que eſt ex pluribus multitudinibꝰ: ibi [Sed que ex pluribus domibus ⁊c.] Circa primum duo facit. Primo ponit duas cōmunicationes perſonales. Secundo comparat eas adinuicem: ibi [Natura quidem igitur ⁊c.] Duarum autem cōmunicationuz perſonalium. Primo ponit eam que eſt maris ⁊ femine: ⁊ dicit. Q; quia oportet nos diuidere ciuitatem uſqꝫ ad partes minimas: neceſſe eſt dicere ꝙ prima combinatio eſt perſonarum: que ſine inuicem eſſe nō poteſt: ſcilicet maris ⁊ femine. Huius enim combinatio eſt ꝓpter generationem per quam producuntur ⁊ mares ⁊ femine. Et ex hoc patet ꝙ ſine inuicem eſſe nō poſſūt. Sed qualiter iſta cōbinatio ſit prima: oſtendit per hoc qđ ſubdit. Q; non ex electione. Ubi conſiderandum eſt ꝙ in homine eſt aliquod qđ eſt proprium eius: ſcilicet ratio ſm quam ei competit ꝙ ex conſilio ⁊ electione agat. Inuenitur etiam aliquid in homine qđ eſt cōmune ei ⁊ alijs: ⁊ huius eſt generare. Hoc igitur non competit ei ex electione: ideſt ſm ꝙ habet rationez eligentem: ſed competit ei ſm rationem cōmunem ſibi ⁊ animalibus ⁊ etiam plantis. Omnibus enim his: īeſt naturalis appetitus ut poſt ſe derelinquat alterum tale quale ipſum eſt: ut ſic per generationem conſeruetur in ſpecie qđ idem numero conſeruari non poteſt. Eſt quidem igitur huiuſmodi naturalis appetitus etiam in omnibus alijs rebus naturalibus corruptibilibus. Sed quia ⁊ viuentia ſcilicet plante ⁊ alia habent ſpecialem modum generandi: ut ſcilicet generent ex ſeipſis. Ideo ſpecialiter de plantis ⁊ animalibus mentionem facit. Nam etiam in plantis inuenitur vis maſculina ⁊ feminina: ſed cōiuncta in eodem indiuiduo: ſed in vno abundat plus vna: in alio altera: ita ſcilicet ut imaginemur plantam omni tempore eſſe talez qualia ſunt mas ⁊ femina tempore coitus. Deide cū dicit.

¶ Imperans vō natura ⁊ parēs propter conſeruationez. Nam quod poteſt mēte proſpicere natura imperat ac dominatur ꝙ autez poteſt corpore hoc facere: paret natura ⁊ ſeruit: quapropter domino ⁊ ſeruo idem confert.

¶ Ponit ſecundam cōmunicationez perſonarū ſcilicet principantis ⁊ ſubiecti: ⁊ hec etiam cōmunicatio eſt a natura propter ſalutem. Natura enim nō ſolum intendit generationē: ſʒ etiā ꝙ generata ſaluenꝫ. Et ꝙ hoc qđē ꝯtingat in hoibus per cōmunicationē p̄ncipantibus: ⁊ oſtendit per hoc ꝙ ille eſt naturaliter p̄ncipans ⁊ dominans qui ſuo intellectu poteſt preuidere ea que congruunt: puta. conſequendo proficua ⁊ repellendo nociua. ille autem qui poteſt per fortitudinem corporis implere opere quod ſapiens mente preuiderit: eſt naturaliter ſubiectus ⁊ ſeruus. Ex quo manifeſte patet ꝙ idem expedit utriqꝫ ad ſalutez: ſcilicet ꝙ iſte p̄ncipetur ⁊ ille ſubijciatur. Ille enim qui propter ſapientiam poteſt mente preuidere interdum ſaluari nō poſſet deficientibus viribus corporis niſi haberet ſeruum qui exequeretur. nec ille qui abūdat viribus corporis poſſet ſaluari niſi alterius prudentia regeretur. Deinde cum dicit.

¶ Natura igitur diſticta ſunt femina ⁊ ſeruus. nihil enim natura facit tale quale ſtatuarij Delphicum gladium ob inopiam: ſed vnuz ad vnuz. Sic enim optime iſtrumenta proficient ſi eoruz ſingula nō multis ſed vni deſeruiant.

¶ Comparat predictas cōmunicationes adinuicem. ⁊ primo ſm ueritatem. Secundo excludit errorem: ibi [Uerum apud barbaros ⁊c.] Concludit ergo primo ex predictis ꝙ femina ⁊ ſeruus naturaliter diſtinguūtur. Femina enim naturaliter eſt diſpoſita ad generandum ex alio: non autem eſt robuſta corpore quod requiritur in ſeruo. Et ſic predicte due cōmunicationes abinuicem differunt. Cauſas autem premiſſe diſtinctionis aſſignat ex hoc ꝙ natura non facit aliquod tale ſic illi qui fabricant ex ere: ideſt ex metallo: Delphicū gladiū pro aliquo paupere. Apud Delphos enī fiebāt quidam gladij quoruz vnus ad plura miniſteria deputabatur: puta: ſi vnus gladius eſſet ad incidendum: ad limandum ⁊ ad aliqua alia huiuſmodi. Et hoc fiebat propter pauperes qui non poterant plura inſtrumenta habere. Natura autem ſic non facit ut vnum deputet ad diuerſa: officia: ſed vnum deputat ad vnum officium. Et propter hoc femina non deputatur a natura ad ſeruiendum: ſed ad generanduz: ſic enim optime fient omnia quando vnum inſtrumentum non deſeruit multis operibus ſed vni tm̄. Sed hoc eſt itelligendum quando accideret impedimentum in utroq; uel altero duorum operum quibus idem inſtrumentum attribueretur: utputa: ſi oporteret utrunq; opus frequenter ſimul exercere. Si autē per vices diuerſa opera exerceantur: nullum impedimentuz ſequitur ſi vnū inſtrumentum pluribus operibus accōmodetur. Unde ⁊ lingua ꝯgruit in duo opera nature: ſcilicet in guſtum ⁊ locutionem: ut dicitur in tertio de anima. Nō enim hec duo opera ſm idem tempus ſibiinuicem coincidunt. Deinde cum dicit.

¶ Ueruz apud barbaros femina ⁊ ſeruus eodez gradu habentur.

¶ Excludit errorem contrarium: ⁊ primo ponit errorem. Secundo oſtendit cauſam erroris: ibi⌊ Cauſa vo huius eſt ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ apud barbaros femina ⁊ ſeruus habentur quaſi eiuſdem ordinis. Naz utuntur feminis quaſi ſeruis. Poteſt autem hic eē dubium qui dicantur barbari. Dicunt enim quidaz omnem hominem barbarum eſſe ei qui linguam eius nō intelligit. Unde ⁊ Apoſtolus dicit. Si neſciero virtutem uocis ero ei cui loquar barbarus ⁊ qui loquit̄ mihi barbarus. Quibuſdam autem videtur illos barbaros dici: qui non habent litteralem locutionē ſuo vulgari idiomati reſpondentem. Unde ⁊ Beda dicitur in linguam Anglicam liberales artes tranſtuliſſe: ne Anglici barbari reputarentur. Quibuſdam autem videtur barbaros eſſe eos qui ab aliquibus legibus non reguntur. Et quidem omnia aliqualiter ad ueritatem accedunt: in nomine enim barbari extraneuz aliquod intelligitur. Poteſt enim aliquis homo extraneus dici: uel ſimpliciter uel quo ad aliquez. Simpliciter quidem extraneus videtur ab humano genere qui deficit ratione ſm quaz homo dicitur: ⁊ ideo ſimpliciter barbari nominantur illi qui ratione deficiūt: uel propter regionem celi quam intemperatam ſortiuntur: ut ex ipſa diſpoſitione regionis hebetes utplurimum inueniantur: uel etiam propter aliquam malam conſuetudinem in aliquibus terris exiſtentem ex qua prouenit ut homines irrationales ⁊ quaſi brutales reddantur. Manifeſtum eſt autem ꝙ ex virtute rationis procedit ꝙ homines rationabili iure regantur: ꝙ in litteris exercitentur. Unde barbaries cōuenienter hoc ſigno declaratur: ꝙ homines uel non utuntur legibus: uel irrationabilibus utuntur: ⁊ ſimiliter ꝙ apud aliquas gentes non ſint exercitia litterarum. Sed quo ad aliquez dicitur eſſe extraneus: qui cum eo non communicat. Maxime autem homines nati ſunt ſibi cōmunicare per ſermonem: ⁊ ſm hoc illi qui ſuum inuicem ſermonem non intelligunt barbari ad ſeipſos dici poſſunt. Philoſophus autem loquitur hic de his qui ſunt ſimpliciter barbari. Deinde cum dicit.

¶ Cauſa vo huius eſt: quoniam quod natura dominetur non habent: ſed ſit eorū ſocietas ex ſeruo ⁊ ſerua ꝗobrem aiunt poete Grecos barbaris dominari oportere: quod idem ſit natura barbarus ⁊ ſeruus.

¶ Aſſignat cauſaz predicti erroris. Et dicit ꝙ cauſa eius eſt quia apud Barbaros nō eſt principatus ſm naturam. Dictum eſt enim ſupra ꝙ ꝑncipans ſm naturaz eſt qui poteſt mente preuidere. Seruus autem qui poteſt opere exequi. Barbari autem utplurimum inueniuntur corpore robuſti ⁊ mente deficientes. Et ideo apud eos non poteſt eſſe naturalis ordo principatus ⁊ ſubiectionis. Sed apud ipſos ſit quedam cōmunicatio ſerue ⁊ ſerui ideſt communiter utuntur ſerua .ſ. muliere ⁊ ſeruo: ⁊ quia naturaliter nō eſt principatus in Barbaris: ſed in his qui mente abundant. Propter hoc dicunt poete ꝙ congruuz eſt ꝙ Greci qui ſapientia prediti erant principentur: ac ſi idem ſit naturaliter eſſe Barbarum ⁊ eſſe ſeruum. Cum autem ecōuerſo eſt: ſequitur peruerſio ⁊ inordinatio in mundo ſm illud Salomonis. Uidi ſeruos in equis ⁊ Principes ambulantes ſicut ſeruos ſuper terram. Deinde cum dicit.

¶ Ex his duabus igitur ſocietatibus domus prima. Recteq; Heſiodus inquit: domum in primis: mulieremq;: ⁊ bouez aratorem. Bos enim pro ſeruo pauperibus eſt.

¶ Determinat de cōmunitate domus que conſtituitur ex pluribus cōmunicationibus perſonalibus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ex quibus conſiſtit iſta cōmunitas. Scdo oſtendit ad quid ſit: ibi⌊ Quotidiana ⁊c̄.⌋ Tertio oſtendit quomodo nominantur qui in hac coītate ſunt: ibi⌊ Quos charundas ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ ex predictis duabus cōmunitatibus perſonalibus: quarum vna eſt ad generationē alia ad ſalutem conſtituitur prima domus. Oportet enim in domo eſſe virum ⁊ feminam ⁊ dominum ⁊ ſeruuz. Ideo autem dicitur domus prima: quia eſt ⁊ alia communicatio perſonalis que inuenitur in domo ſcilicet patris ⁊ filij que ex prima cauſatur. Unde prime due ſunt primordiales. ⁊ ad hoc inducit uerbum Heſiodi poete qui dixit ꝙ domus habet hec tria: Dominum qui preeminet: ⁊ mulierem ⁊ bouem ad arandum. In paupere enim domo bos eſt loco miniſtri. Utitur eniz homo boue ad exequendum aliquod opus ſicut ⁊ miniſtro. Deinde cum dicit.

¶ Quotidiana igitur ſocietas ſm naturaz conſtituta domus eſt quos Charundas quidē Homoſyphioes. Epimenides vo Cretenſis Homocapnos appellat.

¶ Oſtendit ad quid ordinetur cōmunitas domus. Ubi conſiderandum eſt ꝙ omnis humana cōmunicatio eſt ſm aliquos actus. Actuum autem humanorum quidam ſunt quotidiani ſicut comedere calefieri ad ignez ⁊ alia huiuſmodi. Quidam aūt nō ſunt quotidiani ſicut mercari pugnare ⁊ alia huiuſmodi. Naturale eſt autem hominibus ut in utroq; genere operum ſibi cōmunicent ſe inuicem iuuantes. Et ideo dicit ꝙ nihil aliud eſt domus ꝗz quedam cōmunitas ſm naturam conſtituta in omnem diem: ideſt ad actus qui occurrunt quotidie agendi. Et hoc manifeſtat conſequēter per nomina. Quidam eniz charundas nomine nominat eos qui cōmunicant in domo homoſyphioes quaſi vnius pulmenti: quia cōmunicant in cibo. Quidam autez alius nomine Epimenides natione Cres uocat eos Homocapnos quaſi vnius fumi qꝛ ſedent ad eundem ignem. Deinde cum dicit.

¶ Sed que ex pluribus domibus conſtituitur ſocietas prima utilitatis gratia non quotidiane pagus eſt.

¶ Ponit tertiā cōmunitatē: ſcilicet vici. Et ꝑmo oſtendit ex quibus ſit iſta cōmunitas ⁊ propter quod. Secundo oſtendit quod ſit naturalis: ibi⌊ Maxime ꝟo ſm naturam ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ prima communicatio que eſt ex pluribus domibus uocatur vicus ⁊ dicitur prima ad differentiam ſecunde que eſt ciuitas: hec autem cōmunitas non eſt conſtituta in diem ſicut dicit de domo ſed eſt inſtituta gratia uſus non diurnalis. Illi enim qui ſunt conuicanei non cōmunicant ſibi in actibus quotidianis in quibus cōmunicant ſibi illi qui ſunt vniuſ domuſ: ſicut eſt comedere: ſedere ad ignem ⁊ huiuſmodi. Sed cōmunicant ſibi in aliquibꝰ exterioribus actibꝰ nō quotidianis. Deide cū dicit.

¶ Maxime uero ſecundum naturam videtur pagus propagatio quedam eſſe domus quos dicimus coaluiſſe: ⁊ natos eſſe natorum.

¶ Oſtendit ꝙ communitas vici ſit naturalis. Et primo oſtendit propoſitum per rationem. Secundo per quedam ſigna: ibi⌊ Quapropter primo ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ vicinia domoruʒ que eſt vicus maxime videtur eſſe ſm naturam. Nihil enim eſt magis naturale quam propagatio multorum ex vno in animalibus: ⁊ hoc facit viciniam domorum. Hos enim qui habent domos vicinas quidaʒ uocant collactaneos puerosqꝫ idest filios ⁊ filiorum filios idest nepotes. Ut intelligamus quod huiuſmodi vicinia domorū ex hoc primo proceſſit: ꝙ filij ⁊ nepotes multiplicati inſtituerunt diuerſas domos iuxta ſe hitantes. Unde cū multiplicatio prolis ſit naturalis: ſequitur ꝙ cōmunitas vici ſit naturalis. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter primo ſub regibus ciuitates erant: nunc ꝟo etiam gentes. Nam ex his qui ſuberant regno accreuerunt. Omnis autem domus regitur a ſeniore: itaqꝫ ⁊ genera inde propagata ꝓpter conſanguinitatem. Et hoc eſt ꝙ inquit Homerus: Jura dant ſinguli natis ⁊ uxoribꝰ ſparſiʒ nanqꝫ ⁊ ſic antiquitus habitabāt.

¶ Manifeſtat idem per ſigna. Et primo ſm ea que videmus in hominibus. Secundo ſm ea que dicebant de dijs: ibi⌊ Et deos ob hoc ⁊c̄.⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ quia ex multiplicatione prolis conſtituta eſt vicinia. Ex hoc proceſſit ꝙ a principio quelibet ciuitas regebatur a rege: ⁊ adhuc alique genteſ habent regem. Et ſi ſingule ciuitates ſingulos reges non habeant: ⁊ hoc ideo ꝙ ciuitates ⁊ gentes conſtituunt ex his qui ſunt ſubiecti regi. Quomodo autem ſignum hoc reſpondeat p̄miſſis. oſtēdit per hoc qđ ſubditur. Quia omnis domus regitur ab aliquo antiquiſſimo: ſicut a patrefamilias reguntur filij. Et ex inde contigit quod etiam tota vicinia que erat inſtituta ex conſanguineis regebatur propter cognationem ab aliquo qui erat principalis in cognatione ſicut ciuitas regitur a rege. Unde Homerus dixit: ꝙ vnuſquiſqꝫ uxori ⁊ pueris ſuis inſtituit leges: ſicut Rex in ciuitate. Ideo autem hoc regimen a domibus ⁊ vicis proceſſit ad ciuitates. Quia diuerſi vici ſūt: ſicut ciuitas diuiſa in diuerſas partes. Et ideo antiquitus habitabant homines diſperſi per vicos: non autem congregati in vnam ciuitatem. Sic ergo pʒ ꝙ regimē regis ſup ciuitatē uel gēteʒ proceſſit a regimine antiqoris in domo uel vico. Deide cū dic̄

¶ Et deos ob hoc ipſum putant cuncti regem habere. Quoniaʒ ⁊ ipſi partim nūc: partim antiquitus ſub regibus degebāt. Quemadmodum ꝟo formas humanaſ dijs attribuunt homines ſic etiaʒ ⁊ vitas. Que autem ex pluribus pagis conficitur ſocietas ciuitas eſt. Que quidem (ut ita dixerim) totius ſufficientie finem habet. Cōſtituta quidem gratia viuendi: exiſtēs aūt bene viuendi gratia.

¶ Ponit aliud ſignum per ea que de dijs dicebantur. Et dicit: ꝙ propter premiſſa omnes gentileſ dicebant ꝙ eoruʒ dij regebantur ab aliquo Rege: dicentes Jouem eſſe Regem deorum: ⁊ hoc ideo: Quia homines adhuc aliqui Regibus reguntur. Antiquitus autem fere omnes regebantur Regibus. Hoc autem fuit primum regimen ut infra dicetur. Homines autem ſicut aſſimilant ſibi ſpecies deorum: idest formas eorum: eſtimantes deos eſſe in figura quorundam hominum: ita ⁊ aſſimilant ſibi vitas deorum .i. conuerſationes: eſtimantes eos cōuerſari ſm ꝙ vident conuerſari homines. Hic Ariſtoteles nominat more Platonicoruʒ ſubſtantias ſeparatas a materia ab vno tantum ſummo deo creatas quibus gentiles erronee ⁊ formas ⁊ conuerſationes hominum attribuebant: ut hic philoſophus dicit.⌊ Que autem ex pluribus pagis ⁊c̄.⌋ Poſtq̄ philoſophus determinauit de cōmunitatibus ordinatis ad ciuitatem: hic determinat de ipſa cōmunitate ciuitatis. Et diuiditur in partes tres. Primo oſtendit qualis ſit ciuitatis communitas. Secundo oſtendit ꝙ eſt naturalis: ibi⌊ Quapropter omnis ciuitas ⁊c̄.⌋ Tertio agit de inſtitutione ciuitatis: ibi⌊ Ex his igitur patet ⁊c̄.⌋ Circa primum oſtendit conditionem ciuitatis quantum ad tria. Primo oſtēdit ex quibus ſit ciuitas. Quia ſicut vicus conſtituitur ex pluribus domibus: ita ciuitas ex pluribus vicis. Secundo dicit ꝙ ciuitas eſt cōmunitas ꝑfecta: qđ ex hoc ꝓbat Quia cum omnis cōmunicatio omnium hominuʒ ordinetur ad aliquid neceſſariuʒ vite illa erit perfecta cōmunitas que ordinatur ad hoc ꝙ homo habeat ſufficienter quicquid eſt neceſſarium ad vitam: talis autem cōmunitas eſt ciuitas. Eſt eniʒ de ratione ciuitatis ꝙ in ea inueniantur omnia que ſufficiant ad vitam humanam: ſicut contingit eſſe. Et propter hoc componitur ex pluribus vicis: in quorum vno exercetur ars fabrilis: in alio ars textoria: ⁊ ſic de alijs. Unde manifeſtum eſt ꝙ ciuitas eſt cōmunitas perfecta. Tertio oſtēdit ad quid ciuitas ordinata ſit. Eſt enim primitus facta grā viuēdi: ut .ſ. hoīes ſufficiēter inuenirent vnde viuere poſſent. Sed ex eius eē ꝓuenit ꝙ hoīes nō ſolū viuāt: ſed ꝙ bene viuāt inquātū per leges ciuitatis ordinatur vita hoīum ad virtutes. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter omnis ciuitas natura eſt: ſiquidem ⁊ prime ſocietateſ: nam hic illarum eſt finis. Natura ꝟo finis eſt: quale enim vnūquodqꝫ eſt generationis perfecte. Hanc vniuſcuiuſqꝫ naturam eſſe dicimus: ceu hominis: equi: domuſ: īſuper cuius gratia ⁊ finis optimū: ſufficiētia ꝟo finis ⁊ optimuʒ.

¶ Oſtendit ꝙ communitas ciuitatis eſt naturalis. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ ciuitas eſt naturalis. Secundo ꝙ homo eſt naturaliter animal ciuile: ibi⌊ Ex his igitur patet ⁊c̄.⌋ Tertio oſtendit quid ſit prius ſm naturam: utrum vnus homo: aut domus: uł ciuitas: ibi⌊ Et certe ſm naturam ⁊c̄.⌋ Circa primuʒ ponit duas rationes:quarum pꝛima talis eſt.Finis rerum naturaliuʒ eſt natura ipſarum.Sed ciuitas eſt finis pꝛedictarum communitatuʒ:de quibus oſtenſum eſt ꝙ ſūt naturales:ergo ⁊ ciuitas eſt naturalis.Qꝛ autem natura ſit finis reruʒ naturaliū:pꝛobat ibi⌊Quale enim ⁊c.⌋tali ratione.Illud dicimus eſſe naturam vniuſcuiuſqꝫ rei ꝙ conuenit ei quando eſt eius generatio perfecta:ſicut natura hominis eſt quam habet poſt perfectionem generationis ipſius:⁊ ſimiliter de equo ⁊ de domo.Ut tamen natura domus intelligatur forma ipſius.Sed diſpoſitio rei quam habet perfecta ſua generatione eſt finis omnium eorum que ſunt ante generationem ipſius:ergo illud qđ eſt finis naturalium pꝛincipiorum ex quibus aliquid generatur eſt natura rei.Et ſic cum ciuitas generetur ex pꝛemiſſis communitatibus que ſunt naturales:ipſa erit naturalis.Secundam rationem ponit:ibi⌊Inſuper cuius gratia ⁊c.⌋Que talis eſt.Illud quod eſt optimū in vno quoque eſt finis ⁊ cuius gratia aliquid fit:ſed habere ſufficientiam eſt optimum:ergo habet rationem finis.Et ſic cum ciuitas ſit communitas habens per ſe ſufficiētiam vite:ipſa eſt finis pꝛemiſſarum communitatum.Unde patet ꝙ hec ſecunda ratio inducitur ut pꝛobatio minoris pꝛecedentis rationis. Deinde cū dicit.

¶ Ex his igitur patet ciuitatem eſſe ex his que natura ſunt:⁊ ꝙ homo natura ciuile ſit aīal.Et qui abſqꝫ ciuitate eſt per naturam:non per foꝛtunam:aut nequā eſt aut potioꝛ ꝗ homo.Ut ab Homero per cōtumeliam increpat̄:ſine tribu:ſine iure:ſine domo.nā ſimul talis eſt ⁊ belli cupidus.

¶ Oſtēdit ꝙ homo ſit naturaliter ciuile animal.Et pꝛimo concludit hoc ex naturalitate ciuitatis.Secundo pꝛobat hoc per operationem pꝛopꝛiaʒ ipſius:ibi⌊Ex quo patet ſociale animal ⁊c.⌋Circa pꝛimū duo facit.Pꝛimo oſtendit pꝛopoſitum.Secundo excludit dubitationē:ibi⌊Et qui abſqꝫ ciuitate eſt ⁊c.⌋Concludit ergo pꝛimo ex pꝛemiſſis ꝙ ciuitas eſt eorum que ſunt ſm naturam.Et cum ciuitas non ſit niſi congregatio hominuʒ:ſequitur ꝙ homo ſit animal naturaliter ciuile.Poſſet autē hoc alicui uenire in dubium:ex hoc ꝙ ea que ſunt ſm naturam omnibus inſunt.Non auteʒ omnes homines inueniuntur eſſe habitatores ciuitatum.Et ideo ad hanc dubitationem excludendam cōſequenter dicit.Quod aliqui ſunt non ciuiles ꝓpter foꝛtunam:utpote:quia ſunt expulſi de ciuitate uel pꝛopter paupertatē:neceſſe habent excolere agros aut animalia cuſtodire.Et hoc patet qđ non eſt contrarium ei quod dictum eſt:ꝙ homo ſit naturaliter ciuilis:qꝛ ⁊ alia naturalia aliquando deficiunt pꝛopter foꝛtunā:puta:cum alicui amputantur manus uel cuʒ pꝛiuatur cibo.Sed ſi aliquis homo habeat ꝙ non ſit ciuilis ꝓpter naturam:aut nequā eſt:utpote:cuʒ hoc contingit ex coꝛruptione nature humane:aut potioꝛ ꝗ homo in quātum ſcilicet habet naturam perfectiorem alijs hominibus communiter:ita quod per ſe ſibi poſſit ſufficere abſqꝫ hominum ſocietate.Sicut in Joanne baptiſta ⁊ beato Antonio eremita.Et inducit hoc uerbum homeri maledicentis quēdam qui non erat ciuilis ꝓpter pꝛauitatem.Dicit enim de ipſo ꝙ erat ſine tribu:quia non poterat cōtineri vinculo amicitie.Et ſine iure:qꝛ nō poterat ꝯtineri ſub iugo legis.Et ſceleratus:qꝛ non poterat ꝯtineri ſub regula rōnis.Quia aut eſt talis ſm nām ſit cū hoc opꝫ ꝙ hēat ꝙ ſit cupidus belli:q̄ſi litigioſus ⁊ ſine iugo exiſtēs.Sic̄ videmus ꝙ uolatilia que nō ſūt ſocialia ſūt rapacia. Deide cū dic̄.

¶ Ex quo patet ſociale animal eſſe homineʒ magis ꝗ omnis apes:⁊ ꝗ omne gregarium.Nihil eniʒ(ut diximus)fruſtra natura facit.Sermonem ꝟo homo habet ſolus omniuʒ animaliuʒ.Naʒ uox quideʒ moleſti atqꝫ iocundi ſignificatio eſt:Quapꝛopter alijs quoqꝫ exiſtit animalibꝰ:huc uſqꝫ eniʒ natura pꝛoceſſit:in his ut ſenſuʒ habeant iocundi ⁊ moleſti:⁊ hoc inter ſe ſignificare poſſint.At ſermo ad hoc datꝰ eſt nobis ut oſtendamus utilitateʒ ⁊ damnum:atqꝫ ita iuſtuʒ ⁊ iniuſtum.Hoc eniʒ pꝛeter cetera animalia hominibus pꝛopꝛium eſt:ut boni ⁊ mali:ac iuſti ⁊ iniuſti:alioruʒ huiuſmodi ſenſum habeant ſoli.Horumqꝫ ſocietas facit domum ⁊ ciuitatē.

¶ Pꝛobat ex ꝓpꝛia opatione hoīs ꝙ ſit aīal ciuile:magis etiā ꝗ apis ⁊ ꝗ qđcūqꝫ gregale aīal tali rōne.Dicimus eni ꝙ nā nihil facit fruſtra:qꝛ ſemp opaꝛ ad finē determinatum.Unde ſi nā attribuit alicui rei aliquid qđ eſt de ſe oꝛdinatū ad aliquē finē:ſeqtur ꝙ ille finis deꝛ illi rei a nā.Uidemus auteʒ ꝙ cū quedā alia aīalia habeāt uocē:ſolus hō ſupꝛa alia aīalia hēt locutioneʒ.Nā ⁊ ſi quedā aīalia locutionē humanā ꝓferant:non eni ꝓpꝛie loquunꝛ:qꝛ nō itelligūt qđ dicūt:ſed ex uſu quodā tales uoces ꝓferūt.Eſt aūt differētia inter ſermonē ⁊ ſimplicē uocē.Nā uox eſt ſignū triſtitie ⁊ delectationis ⁊ per ꝯñs aliaꝝ paſſionū:ut ire ⁊ timoris que oēs oꝛdinanꝛ ad delectatiōeʒ ⁊ triſtitiā:ut in ſecūdo Ethicoꝝ dicitꝛ.Et ideo uox daꝛ alijs aīalibꝰ quoꝝ natura uſqꝫ ad hoc ꝑuenit ꝙ ſentiāt ſuas delectatiōes ⁊ triſtitias.Et hoc ſibi inuicē ſignificēt per aliqͣs naturales uoces.Sicut leo per rugitū:⁊ canis per latratū loco quoꝝ nos habemus interiectiones.Sed locutio hūana ſignificat qđ eſt utile ⁊ qđ nociuū.Ex quo ſeqtur qđ ſignificet iuſtū ⁊ iniuſtū.Conſiſtit eni iuſtitia ⁊ iniuſtitia ex hoc ꝙ aliq adequenꝛ uel nō equenꝛ in rebus utilibꝰ ⁊ nociuis.Et ideo locutio eſt pꝛopꝛia hoībus:qꝛ hoc eſt ꝓpꝛiuʒ eis in cōpoſitione ad alia aīalia ꝙ habeāt cognitionē boni ⁊ mali:ita ⁊ iniuſti ⁊ alioꝝ hꝰi que ſermone ſignificari poſſunt.Cū ergo hoi datus ſit ſermo a nā ⁊ ſermo oꝛdineꝛ ad hoc ꝙ hoīes ſibiinuicē coīcēt in utili ⁊ nociuo:iuſto ⁊ iniuſto:⁊ alijs hꝰi.Seqtur:ex quo nā nihil facit fruſtra ꝙ nāliter hoīes in his ſibi cōmunicent.Sed cōmunicatio in iſtis facit domum ⁊ ciuitatem.Igitur homo eſt naturaliter animal domeſticum ⁊ ciuile. Deinde cum dicit.

¶ Et certe ſm naturaʒ pꝛius eſt ciuitas ꝗ domus:⁊ ꝗ ſinguli noſtrum:Nam totū pꝛius eſſe ꝗ partē neceſſariuʒ eſt.perempto enim toto nō erit pes nec manus:niſi equiuoce:ueluti:ſiquis dicat lapideā:nam coꝛrupta qdeʒ erit talis.Cūcta qdē opere diffinita ſunt:⁊ potētia.Itaqꝫ cū amplius nō ſint talia:non eſt dicēdū illa eſſe eadē:ſed equiuoca.Eſſe igitur ciuitatem natura:⁊ pꝛius ꝗ ſinguli manifeſtum eſt.Si enim non eſt ſufficiens vnuſquiſqꝫ ſeparatus:perinde ſe habet ac relique partes ad totum. Qui autem in communi ſocietate nequit eſſe: quicꝫ nullius indiget propter ſufficientiam: nulla pars eſt ciuitatis. Quare aut beſtia: aut deus.

¶ Oſtendit ex premiſſis ꝙ ciuitas ſit prior ſm naturam q̃ domus: uel q̃ vnus homo ſingularis tali ratione. Neceſſe eſt totum eſſe prius parte: ordine ſcilicet nature ⁊ perfectionis. Sed hoc intelligendum eſt de parte materie: non de parte ſpeciei: ut oſtenditur in ſexto Metaphiſice. Et hoc ſic probat. Quia deſtructo toto homine: non remanet pes neqꝫ manus niſi equiuoce: eo modo quo manus lapidea poſſet dici manus. Et hoc ideo: quia talis pars corrumpitur corrupto toto. Illud autem quod eſt corruptum non retinet ſpeciem a qua ſumitur ratio diffinitiua. Unde patet ꝙ nō remanet eadem ratio nominis: ⁊ ſic nomen equiuoce predicatur. Et ꝙ pars corrūpatur corrupto toto oſtēdit per hoc ꝙ omnis pars diffinitur per ſuam operationem ⁊ per virtutem qua operatur. Sicut diffinitio pedis eſt ꝙ ſit membrum organicum habens virtuteꝫ ad ambulandum. Et ideo exquo iam non habet taleꝫ virtutem ⁊ operationē: non eſt ideꝫ ſm ſpēm: ſed equiuoce dicitur pes. Et eadem ratio eſt de alijs huiuſmodi partibus que dicuntur partes materie: in quarum diffinitione ponitur totuꝫ: ſicut ⁊ in diffinitione ſemicirculi ponitur circulus. Eſt eniꝫ ſemicirculus media pars circuli. Secus autem eſt de partibus ſpeciei que ponuntur in diffinitione totius: ſicut linee ponuntur in diffinitione trianguli. Sic igitur patet ꝙ totum eſt p̄us naturaliter q̃ partes materie: quāuis partes ſint priores ordine generationis. Sed ſinguli homines cōparantur ad totam ciuitatem ſicut partes hominis ad hoiem: Quia ſicut manus aut pes non poteſt eſſe ſine homine: ita nec vnus homo eſt per ſe ſibi ſufficiens ad viuendum ſeparatus a ciuitate. Si autem cōtingat ꝙ aliquis non poſſit communicare ſocietate ciuitatis ꝓpter ſuaꝫ prauitatem: eſt peior q̃ homo ⁊ quaſi beſtia. Si ꝟo nullo indigeat ⁊ quaſi habens per ſe ſufficientiam: ⁊ propter hoc non ſit pars ciuitatis: eſt melior q̃ homo. Eſt enim quaſi quidam deus. Relinquitur ergo ex premiſſis ꝙ ciuitas eſt p̄us ſm naturā q̃ vnus homo. Deinde cum dicit.

¶ Natura igitur omnibus ad huiuſmodi ſocietatem eſt appetitus. Qui autem primus inſtituit maximorum bonorum cauſa fuit: ut enim perfectione ſuſcepta optimum cunctorum animalium eſt homo: ita ſi alienus fiat a lege ⁊ a iudicijs: peſſimum eſt omnium animalium. Seuiſſima eſt enim iniuſtitia tenens arma. Homo ꝟo arma tenet per innatam prudentiam atque virtutem: quibus plurimum ualet in contrarium uti. Itacꝫ impijſſimum ⁊ immaniſſimum eſt ſine virtute: ⁊ ad libidinem cibationemcꝫ deterrimum. Iuſtitia ꝟo ciuile quiddam eſt. Naꝫ ius ordinatio eſt ciuilis ſocietatis. Iudicatio autem iuſti iudicium.

¶ Agit de inſtitutione ciuitatis cōcludens ex premiſſis ꝙ in omnibus hominibus eſt quidā naturalis ipetus ad communitatem ciuitatis: ſicut ⁊ ad virtutes. Sed tamen ſicut virtutes acquiruntur per exercitium humanum: ut dicitur in ſecundo Ethicorum: ita ciuitates ſunt inſtitute humana induſtria. Ille auteꝫ qui primo inſtituit ciuitatem fuit cauſa hominibus maximorum bonorum. Homo enim eſt optimum animalium ſi perficitur in eo virtus ad quam habet inclinationeꝫ naturalem. Sed ſi ſit ſine lege ⁊ iuſtitia homo: eſt peſſimum omnium animaliuꝫ: quod ſic probat. Quia iniuſtitia tanto eſt ſeuerior quanto plura habet arma ideſt adiumenta ad male faciendum: homini auteꝫ ſm ſuaꝫ naturam conuenit prudentia ⁊ virtus que de ſe ſunt ordinata ad bonum: ſed quando homo eſt malus utitur eis quaſi quibuſdam armis ad male faciendum ſicut per aſtutiam cogitat diuerſas fraudes: ⁊ per abſtinentiam potens fit: ad tolerandum famem ⁊ ſitim ut magis in malitia perſeueret: ⁊ ſimiliter de alijs. ⁊ inde eſt ꝙ homo ſine virtute quātum ad corruptionem iraſcibilis maxime ſceleſtus ⁊ ſilueſtris: utpote: crudelis ⁊ ſine affectione. Et quantum ad corruptionem concupiſcibilis eſt peſſimus quantum ad uenerea: ⁊ quantum ad uoracitatem ciboruꝫ. Sed homo reducitur ad iuſtitiam per ordinem ciuilem: quod patet ex hoc: ꝙ eodem nomine apud Grecos nominatur ordo ciuilis communitatis ⁊ iudicium iuſtitie: ſcilicet ſibi. Unde manifeſtū eſt ꝙ ille qui ciuitatem inſtituit abſtulit hominibus ꝙ eſſent peſſimi: ⁊ reduxit eos ad hoc ꝙ eēnt optimi ſm iuſtitiam ⁊ virtutes.

q Uoniam declaratum eſt quibus ex partibus ſit conſtituta ciuitas: neceſſarium videtur primuꝫ de re domeſtica dicere. Omnis enim ciuitas ex domibus conſtat. Rei domeſtice rurſus partes ſunt ex quibus domus eſt conſtituta.

¶ Poſito proemio in quo oſtendit conditionem ciuitatis ⁊ partium eius: hic accedit ad tradendam ſcientiam politicam. Et primo ſm preaſſignatum modum determinat ea que pertinent ad primas partes ciuitatis. Secundo determinat ea que pertinent ad ipſam ciuitatem in ſecundo libro qui incipit ibi⌊ Quoniam propoſuimus conſiderationem facere ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo exequitur propoſitum: ibi⌊ De his utiqꝫ ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo de quibus intendit determinare. Secundo quo ordine: ibi⌊ At primum de ſeruo ⁊ domino ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ duo facit. Primo dicit ꝙ eſt determinandum de his que pertinent ad domum. Secundo enumerat ea que pertinent ad domum: ibi⌊ Domus autem perficitur ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo quod manifeſtum eſt per premiſſa ex quibus partibus ciuitas conſtat. ⁊ oportet ad cognoſcendum totum precognoſcere partes ut ſupra habitum eſt. Neceſſe eſt ut primum dicamus de iconomia que eſt diſpenſatiua uel gubernatiua domus. Quia omnis ciuitas componitur ex domibus ſicut ex partibus. Deinde cum dicit.

¶ Domus autem perficitur ex ſeruis ⁊ liberis. Cum ꝟo prima queque ſint in minutiſſimis perquirenda. Prime ꝟo ac minutiſſime partes domus exiſtant dominus ⁊ ſeruus: maritus ⁊ uxor: pater ⁊ filij. De his utiqꝫ tribus conſiderandum fuerit quid vnumquodque ⁊ quale eſſe oportet: hoc eſt de dominica: de conugali:de paterna diſciplina.

¶ Enumerat ea que pertinent ad domum. Et pꝛimo ea que pertinent ad ipſam ſicut partes. Secundo ea que pertinent ſicut neceſſaria partibus: ibi⌊ Eſt inſuper quedam pars ⁊c̃.⌋ Dicit ergo pꝛimo ꝙ partes domus ſunt ex quibus domus conſtituitur. Omnis autʒ domus: ideſt domeſtica familia ſi ſit perfecta conſtat ex ſeruis ⁊ liberis. Dicit autem perfecta. Quia in domo pauperis eſt bos pꝛo miniſtro ut ſupꝛa dictum eſt. Et quia vnumquodqꝫ qđ in multis conſiderari poteſt pꝛimo querenduʒ eſt in paucioribus ⁊ ſimplicibus: ut facilioꝛ ſit doctrina. Ideo dicendum eſt ꝙ pꝛime ⁊ minime partes domus ſunt he tres cōbinationes. ſ. domini ⁊ ſerui: mariti ⁊ uxoris: patris ⁊ filij. que quidem tertia ex ſecunda oritur: ⁊ ideo ſupꝛa eam pꝛetermiſit. Et ideo de iſtis tribus conſiderandum eſt quid vnumqđ qđ ſit. Et conſequenter ponit nomina harum combinationum ⁊ dicit. Quod combinatio domini ⁊ ſerui uocatur dominatiua. Combinatio autem viri ⁊ femine non erat nominata ſuo tēpoꝛe ſed ipſe nominat eaʒ coniugalem quam nos matrimonium uocamus. Similiter ⁊ tertia combinatio patris ⁊ filij non habebat ꝓpꝛiū nomē: ſʒ ipſe uocat eā paternā. Deide cū dic̄.

¶ Eſt inſuper quedā pars que videtur quibuſdaʒ eſſe diſciplina rei familiaris: Quibuſdā ꝟo maxima eius pars. Loquoꝛ autem de illa parte que uerſatur circa acquirendum que ⁊ ipſa quemadmoduʒ ſe habeat conſiderandum erit.

¶ Ponit ea que pertinent ad neceſſaria domus: ⁊ dicit. Qꝫ eſt quedaʒ alia pars iconomice que uocatur pecunialis: que quibuſdam videtur eſſe tota iconomia. quibuſdam ꝟo maxima pars eſt eo ꝙ diſpenſatio domus maxime conſiſtit in acquiſitione ⁊ conſeruatione pecunie. Et de hac etiam parte conſiderandum eſt quomodo ſe habeat. Deinde cum dicit.

¶ At pꝛimuʒ de ſeruo ⁊ domino dicamus ut que neceſſaria ſunt itueamur ⁊ ſiquid de his melius cōpꝛehendere poſſimus q̃ ea que nunc exiſtimantur.

¶ Dicit quo oꝛdine de his ſit agendum: ⁊ dicit ꝙ pꝛimo dicenduʒ eſt de domino ⁊ ſeruo: ⁊ hec conſideratio ad duo erit utilis. Pꝛimo quidem ut poſſimus cognoſcere ea que ſunt oppoꝛtuna in talibus: ſcilicet ad exercēdum dominium in ſeruos. Secundo ualet ad ſcientiā ut per hoc poſſimus accipere aliquid melius his que antiq ſūt opinati de dn̄io ⁊ ſuitute. Deinde cū dic̄.

¶ Quibuſdam poꝛro videtur ſcientia quedam eſſe dominatio eademqꝫ eſſe diſciplina domeſtica ⁊ dominatio gubernatioqꝫ ciuitatis ⁊ regia: ut in pꝛincipio diximus. Alijs autem pꝛeter naturam videtur eſſe dominatio: quoniaʒ natura nihil differant ſed lege dumtaxat inductum ſit ut alij liberi ſint: alij ſerui. Quapꝛopter iniuſtum: violentum enim.

¶ Determinat ea que pꝛopoſuit: ⁊ diuiditur in partes duas. In pꝛima determinat de combinatione domini ⁊ ſerui. In ſecūda de alijs duabus combinationibus: ibi⌊ Quoniam autē tres partes iconomice ⁊c̃.⌋ Pꝛima diuiditur in duas. In pꝛima determinat de combinatione domini ⁊ ſerui. Et quia ſeruus eſt quedā poſſeſſio: ideo in ſecunda parte determinat de alia parte iconomie que eſt pecuniatiua uel poſſeſſiua: ibi⌊ Totaliter autem de vniuerſa poſſeſſi ⁊c̃.⌋ Circa pꝛimū duo facit. Pꝛimo narrat opiniones quorūdam de dominio ⁊ ſeruitute. Secundo determinat ueritateʒ de eis: ibi⌊ Cum igitur poſſeſſio ⁊c̃.⌋ Circa pꝛimū ponit duas opiniones: quarum vna eſt ꝙ deſpotica: ideſt dominatiua eſt quedam ſcientia qua aliquis ſcit dominari ſeruis: ⁊ ꝙ eſt idem cum iconomia qua aliquis ſcit gubernare domum: ⁊ cum politica ⁊ regnatiua qua aliquis ſcit gubernare ciuitatem ſicut in pꝛoemio dictuʒ eſt. Alia opinio eſt ꝙ habere ſeruum ſit pꝛeter naturaʒ ⁊ ꝙ ſola lege ſit oꝛdinatum. Quia quidam ſunt ſerui: ⁊ quidam liberi: ⁊ ꝙ differentia ſit inter eos ſm̄ naturam. Unde ulterius inducunt ꝙ eſt iniuſtum eſſe aliquos ſeruos. Ex quadam enim violentia pꝛouenit ꝙ quidā alios ſibi ſubijceret in ſeruos. Deinde cū dic̄.

¶ Cum igitur poſſeſſio ſit pars domuʒ certe ⁊ illa per quaʒ acquirimus pars erit domeſtice diſcipline. Nam ſine neceſſarijs impoſſibile eſt ⁊ viuere ⁊ bene viuere. Ut ꝟo in artibus neceſſarium eſt ſubeſſe pꝛopꝛia inſtrumenta: ſi opus modo confici debeat: ſic etiam in re familiari. Inſtrumētorum ꝟo quedam inanimata ſunt: quedaʒ animata. Ueluti Gubernatori nauis quidem gubernaculum inanime eſt: qui ꝟo pꝛoram regit animatus. naʒ miniſter in artibus locum inſtrumenti obtinet: ſic ⁊ acquiſitio inſtrumentum eſt ad vitam. res autem poſſeſſe multitudo inſtrumentorum: ⁊ ſeruus poſſeſſus quid animatum ⁊ tanq̃ inſtrumentum: ante inſtrumentū omnis miniſter. Si poſſent enim inſtrumenta ad iuſſum uel ad nutum domini opus ſuum cōficere: quemadmoduʒ Dedali aut Uulcani Tripodes: quos inquit Poeta ſponte ſua diuinum pꝛodijſſe in certamen ſic ⁊ pectines texerent: ⁊ plectra pulſarent: nec architecti ſane miniſtris: neqꝫ domini indigerent ſeruis. Que igitur inſtrumenta dicuntur factiua ſunt: quod ꝟo acquirendum poſſidemus actiuuʒ eſt. A pectine quidem enim aliquid fit pꝛeter illius uſum: a ueſte ꝟo atqꝫ lectica uſus ſolum. Pꝛeterea cum ſpecie differant facere ⁊ agere: ⁊ indigeat utrūqꝫ inſtrumentis: neceſſarium eſt ⁊ illa eadeʒ habere differentiaʒ. Uita certe actio eſt ⁊ non factio. Quapꝛopter ſerꝰ miniſter eſt ad actionē id auteʒ quod poſſidetur dicitur quemadmodum ⁊ pars. Pars enim non ſolum alterius eſt pars: ſed etiam oīno alterius. Quapꝛopter dominus ſerui: eſt dn̄s ſolū: ſed illius non eſt: Seruus autem non ſolum domini ſeruus:ſed omnino illius.

❡ Determinat ueritatem de dominio ⁊ ſeruitute:⁊ primo determinat rationem ſeruitutis. Secundo inquirit de opinionibus premiſſis: ibi⌊ Utrum ṽo ſit aliquis naturalis ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo premittit quedam neceſſaria ad cognoſcendum rationem ſeruitutis. Secundo concludit ex premiſſis diffinitionem ſerui:ibi⌊ Que igitur ſit natura ⁊c̄.⌋ Circa primum quatuor ponit:quorum primum eſt ꝙ poſſeſſio ſit quedam pars domus:⁊ ꝙ ars poſſeſſiua ſit quedam pars iconomie. Et hoc ideo:quia impoſſibile eſt viuere in domo ſine neceſſarijs ad vitam:que per poſſeſſiones habentur ⁊ hoc probat per ſimilitudinem in artibus:videmus enim ꝙ vnicuiqꝫ arti neceſſariuꝫ eſt habere conuenientia inſtrumenta ſi debeat perficere opus ſuum:ſicut Fabro neceſſe eſt habere martellum ſi debeat facere cultellum. Et hoc modo gubernatori domus neceſſe eſt habere res poſſeſſas ad ꝓpriū opus ſicut inſtrumēta. ❡ Scđo ibi⌊ Inſtrumētoꝝ ṽo ⁊c̄.⌋ Ponit vnam diuiſionem inſtrumentorum dicens ꝙ inſtrumentorum quedam ſunt animata ⁊ quedam inanimata. Sicut gubernatori nauis inanimatuꝫ inſtrumentum eſt gubernaculum:inſtrumentum auteꝫ eius animatum eſt Prorarius:ideſt ille qui cuſtodit anteriorem parteꝫ nauis que uocatur prora:⁊ obedit gubernatori. Miniſter enim in artibus habet rationem inſtrumenti:quia ſicut inſtrumentum mouetur ab artifice:ita etiam mouetur ad imperium precipientis. Et ſicut eſt in operibus artis duplex inſtrumentuꝫ:ita etiā in domo eſt inſtrumentum inanimatum ipſa res poſſeſſa:puta:lectus uel ueſtis:que eſt inſtrumētuꝫ quoddā deſeruiens vite humane. Et multitudo taliū iſtrumētoꝝ eſt tota poſſeſſio domus. Cuꝫ autem ſeruus ſit quedam res poſſeſſa animata:ſequitur ꝙ ſit organum animatum deſeruiens vite domeſtice. Eſt auteꝫ huiuſmodi organum animatum quod eſt miniſter in artibꝰ ⁊ ſeruus in domo inſtrumentum ſuper alia inſtrumenta:quia ſcilicet ipſe utitur alijs inſtrumentis ⁊ mouet ea:⁊ ad hoc indigemus miniſtris ⁊ ſeruis. Principales enim artifices qui Architectores dicuntur non indigerent miniſtris:neqꝫ domini domoruꝫ indigerent ſeruis ſi vnumquodqꝫ inſtrumentum inanimatum poſſet imperium domini agnoſcens ipſuꝫ perficere opus ſuum:puta:ꝙ pectines per ſe pectinarent ⁊ plectra per ſe cytharicarēt:ſicut dicitur de ſtatua quā fecit Dedalus ꝙ per ingenium argenti viui mouebat ſeipſaꝫ. Et ſimiliter quidam poeta dicit:ꝙ in quodā templo Vulcani qui dicebatur deus ignis. Tripodes quidā erant ſic preparati:ꝙ per artificium humanum uel per arteꝫ Necromantiam per ſeipſos quaſi ſpontanei videbantur ſubinduere diuinum agonem: quaſi concertando ad ſeruiendum in miniſterio templi. ❡ Tertio ibi⌊ Que igitur inſtrumēta dicuntur ⁊c̄.⌋ Ponit ſecundā diuiſionem organorum. Organa enim artium dicuntur organa factiua:ſed res poſſeſſa que eſt organuꝫ domus eſt organum actiuum. Et hanc diuiſionem duplici ratione probat. Primo quidem:quia organa factiua dicuntur ex quibus fit aliquid preter ipſum uſuꝫ inſtrumenti. Et hoc videmus in ipſis inſtrumentis artis:ſicut ex pectine quo utuntur textores fit aliquid alterū preter uſum ipſius:ſcilicet pannus. Sed ex rebus poſſeſſis que ſunt inſtrumenta domus: nō fit aliquid aliud preter uſuꝫ ipſius:ſicut ex ueſtitu ⁊ lecto non fit niſi uſus eorum. Ergo iſta organa non ſunt factiua ſicut organa artium. Secundaꝫ rationē ponit ibi⌊ Preterea cum ſpecie differant ⁊c̄.⌋ que talis eſt. Diuerſorum diuerſa ſunt inſtrumenta. Sed actio ⁊ factio differunt ſpecie:nam factio eſt operatio per quaꝫ aliquid fit in exteriori materia:ſicut ſecare ⁊ urere. Actio autē eſt operatio permanens in operante:⁊ pertinet ad vitam ipſius:ut dicitur nono Methaphiſice. Ambe autem he oꝑationes indigent inſtrumentis. Ergo inſtrumenta eorum differunt ſpecie. Sed vita:ideſt conuerſatio domeſtica nō eſt factio ſed actio. Ergo ſeruus eſt miniſter ⁊ organum eorum que pertinent ad actionē:non autem eoruꝫ que pertinent ad factionē. ❡ Quarto ibi⌊ Id autem qđ poſſidetur ⁊c̄.⌋ Oſtendit qualiter ſeruus ſe habet ad dominum:⁊ dicit ꝙ eadeꝫ eſt cōparatio rei poſſeſſe ad poſſeſſorem ⁊ partis ad totum: quātum ad hoc ꝙ pars non dicitur ſoluꝫ pars totius: ſed etiam dicitur ſimpliciter eſſe totius:ſicut dicimus manum hominis. Et non ſoluꝫ dicimus ꝙ ſit pars hominis ⁊ ſimpliciter res poſſeſſa:puta ueſtis non ſolum dicitur ꝙ ſit poſſeſſio hominis:ſed ꝙ ſimpliciter eſt huiuſmodi hominis. Unde cum ſeruus ſit quedam poſſeſſio:ſeruus non ſolum eſt ſeruus domini:ſed eſt ſimpliciter illius. Ille autem qui eſt dominus non eſt ſimpliciter ſerui:ſed ſolū eſt dñs eius. Deinde cū dicit.

❡ Que igiť ſit natura ſerui ⁊ que poteſtas ex his patet:Qui eni ſuiipſius non eſt ſm̄ naturā ſed alterius homo: hic natura eſt ſeruus. Alterius autem eſt qui poſſidetur homo exiſtens inſtrumentum ad acquirendum actiuum ⁊ ſeparabile.

❡ Concludit ex premiſſis diffinitionem ſerui ⁊ dicit ꝙ manifeſtum eſt ex predictis que ſit natura ſerui: ⁊ poteſtas eius:quod eſt officiuꝫ ipſius. Nā virtus ad actionem refertur:officium autem eſt congruus actus alicuius. Cum enim ſeruus ſit hocipſum quod eſt alterius:ut dictum eſt:quicūqꝫ homo non eſt naturaliter ſuiipſius ſed alterius ipſe eſt naturaliter ſeruus. Ille autē homo non eſt naturaliter ſuiipſius ſed alterius qui nō pōt regi niſi ab alio. Hoc autem conuertitur.ſ.ꝙ quicūqꝫ eſt res poſſeſſa uel ſeruus alterius eſt homo alterius. De ratione autem rei poſſeſſe eſt ꝙ ſit organum actiuum ⁊ ſeparatum. Unde poteſt talis diffinitio ſerui concludi. Seruus eſt organum animatum actiuum ſeparatum alterius homo exiſtens. In qua quideꝫ diffinitione organum ponitur tanqꝫ genus: ⁊ adduntur quinqꝫ differentie. Per hoc enim ꝙ dicitur animatū: diſtinguitur ab inſtrumentis inanimatis. Per hoc autem ꝙ dicitur Actiuuꝫ:diſtinguitur a miniſtro artificis:qui eſt organum animatum factiuum. Per hoc autem ꝙ dicitur Alterius exiſtens:diſtinguitur a libero qui quandoqꝫ miniſtratur in domo non ſicut res poſſeſſa:ſed ſponte uel mercede conductus. Per hoc autem ꝙ dicitur Separatuꝫ:diſtinguitur a parte que eſt alterius nō ſeparata:ſicut manus. Per hoc ꝙ dicitur homo exiſtens:diſtinguitur a brutis animalibus que ſunt res poſſeſſe ſeparate.

u Trum ṽo ſit aliquis natura talis uel non:⁊ utrum melius ac iuſtius ſit alicui ſeruire uel non:ſed omnis ſeruitus ſit preter naturam: conſiderandum poſtea erit.

❡ Poſtqꝫ philoſophus oſtendit rationem ⁊ virtuteꝫ ſerui:hic procedit ad inueſtigandum de opinionibus ſupra poſitis:⁊ primo inquit. Utrum ſeruitus ſit naturalis. Secundo utrum dominatiua ſit idem quod politica:ibi⌊ Patet autem ex his ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ tria facit. Primo mouet dubitationeꝫ. Secundo determinat eam approbando vnam partem:ibi⌊ Nec ſane difficile ⁊c̄.⌋ Tertio oñdit quō etiaꝫ alia ꝑs dubitatiōis habet aliqualiter ueritatem: ibi⌊ Quod autem contradicentes ⁊c̄.⌋Dicit ergo primo ꝙ poſt predicta cōſiderandum eſt:utrum aliquis ſit naturaliter ſeruus uel non.Et iterū:utrum alicui magis ſit dignum ⁊ iuſtum ꝙ ſeruiat q̄ꝫ ꝙ non ſeruiat an non:ſed omnis ſeruitus p̄ter nām ſit:qᵭ ꝗdē remittit ad duas premiſſas queſtiones.Si enim oīs ſeruitus eſt p̄ter nām:tūc nullus eſt naturaliter ſeruus .Et iterum:Non erit iuſtuꝫ neqꝫ dignum ꝙ aliquis ſeruiat:quod eni eſt preter naturam non eſt dignuꝫ neqꝫ iuſtuꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Nec ſane difficile eſt ratione proſpicere: ⁊ ex his que fiunt cognoſcere:Imperare eniꝫ ⁊ parere non ſoluꝫ neceſſarioruꝫ eſt: uerūetiam utiliuꝫ:ac ſtatiꝫ ex generatione quedā diſtincta ſunt:alia quideꝫ ad imperandū:alia ꝟo ad parendum.Et ſemper melius īperiū melioruꝫ parentiuꝫ eſt:ceu hominis q̄ꝫ beſtie:nā quod a melioribus perficiť melius eſt opus:ubi ꝟo aliud imperat aliud paret eſt aliquod horū opus.

¶ Determinat ꝓpoſitam q̄onem:oſtendens duo.ſ.ꝙ aliq̄s homo naturaliter eſt ſeruus:⁊ ꝙ alicui dignum ⁊ expediēs eſt ſuire.Et circa hoc duo facit.Primo eniꝫ ꝓponit modum quo hec oſtendenda ſunt.d.ꝙ non eſt difficile ꝙ aliq̄s contempleť p̄dictarum q̄onuꝫ ueritatem ⁊ rōnem:⁊ ꝙ etiaꝫ ueritatem addiſcat ex his que in rebus accidunt.Secūdo ibi⌊ Imperare enim ⁊c̄.⌋ Secūdum duos p̄miſſos modos oſtēdit ꝓpoſitum:⁊ primo ex his que fiunt.Secūdo ex rōne:ibi⌊ Nā quecūqꝫ ⁊c̄.⌋Circa p̄mum quatuor ꝓponit:quorum primum eſt ꝙ p̄ncipari ⁊ ſubijci nō ſolum eſt de numero eoruꝫ que ex neceſſitate uel violentia proueniunt:ſed etiaꝫ eſt de numero eoꝝ que expediunt ad ſalutem hominum:⁊ hoc ꝑtinet ad ſecūdam q̄onem.Quod enim expediens eſt alicui videť eſſe dignum ⁊ iuſtum ei.Secundum eſt ꝙ in hoibus ex ipſa natiuitate videmus ꝙ eſt quedam diſtinctio:ita ꝙ ꝗdam ſunt apti ad hoc ut ſubijcianť:ꝗdam ꝟo ad hoc ꝙ principentur.Et hoc ꝑtinet ad p̄mam q̄onem:qᵭ enim ex natiuitate cōfeſtim ineſt alicui manifeſtum eſt eſſe naturale.Tertiuꝫ eſt:ꝙ ſunt multe ſpecies eorum qui ſubijciuntur ⁊ eorū qui principanť.Aliter enim principatur vir femine:aliter dn̄s ſeruo:aliter rex regno.Et hoc etiaꝫ ꝑtinet ad eandem q̄onem.Nam ea que naturaliter īſunt rebus ſm eorum diūſitatem diuerſificanť.Et q̄rtum eſt ꝙ ſemp eſt melior principatus qui eſt meliorum ſubiectorum:ſicut melior eſt principatus quo quis principať homini q̄ꝫ quo quis p̄ncipať beſtie.Et hoc ꝓbat tali rōne.Omnis p̄ncipatus ⁊ ſubiectio ad aliqᵭ opus ordinatur:obedit enim qui ſubijciť p̄ncipanti in aliquo opere.Sed opus quod fit a melioribus eſt melius.Ergo ⁊ principatus melior.Et hoc etiā quartuꝫ pertinet ad primam queſtionem:nam que naturaliter inſunt tāto ſunt meliora quāto ſunt melioꝝ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Nam quecunqꝫ ex pluribus conſtant ⁊ vnuꝫ quid cōmune fit:ſiue ex continuis: ſiue ex diſcretis:in omnibꝰ apparet quod imperat ⁊ quod paret.

¶ Oſtendit propoſitum ex ratione:⁊ primo ponit rationem ad oſtendendum ꝙ aliqui ſunt naturaliter ſerui quibus expedit ſeruire.Secūdo oſtendit qui ſint tales ibi⌊ Quicūqꝫ igitur ⁊c̄.⌋Circa primum ponit talem rationem.Quecūqꝫ ſunt ex pluribus conſtituta in his eſt aliquid principans ⁊ aliquid ſubiectum naturaliter.⁊ hoc expedit.Sed hominum multitudo eſt ex pluribus ꝯſtituta.Ergo naturale eſt ⁊ expediens ꝙ vnus principetur ⁊ alius ſubijciatur.Huius auteꝫ rationis minor manifeſta eſt ex premiſſis:in quibus oſtēſuꝫ eſt ꝙ homo eſt naturaliter animal politicum:⁊ ita naturale eſt ꝙ ex multis hominibus conſtituatur vna multitudo.Unde ea pretermiſſa probat maiorem:⁊ ſic in hac ratione tria facit.Primo ponit maiorem.Secundo probat eam:ibi⌊ Et hoc ex tota natura ⁊c̄.⌋Tertio infert concluſionem:ibi⌊ Eodem modo ⁊c̄.⌋Dicit ergo primo ꝙ quecūqꝫ ſunt conſtituta ex pluribus ita ꝙ ex eis fiat vnum cōmune ſiue illa plura ſint coniuncta ſicut membra corporis coniunguntur ad conſtitutionem totius:ſiue ſint diuiſa:ſicut ex multis militibus conſtituitur vnus exercitus : in omnibus his īueniť eſſe p̄ncipās ⁊ ſubiectū:⁊ ħ eſt nāle ⁊ expediēs:ut per ſingula patebit exēpla. Deinde cum dicit.

¶ Et hoc ex tota natura ineſt animatis:nā ⁊ in his que expertia ſunt vite eſt quoddā īperiuꝫ inſtar harmonie.Sed hec forſan aliena ſunt ab iſta conſideratione.

¶ Probat propoſitum quadrupliciter Primo quidem in rebus inanimatis.Secundo in partibus hominis: ibi⌊ Animal ꝟo conſtat ⁊c̄.⌋Tertio in genere animalium:ibi⌊ Rurſum in homine ⁊c̄.⌋Quarto in differentia ſexuum : ibi⌊ Eſt autem maſculus ⁊c̄.⌋Dicit ergo primo ꝙ ueritas premiſſe propoſitionis inuenitur in rebus inanimatis:non quia ſit eia proprium: ſed ex eo ꝙ eſt commune toti nature:quia etiam in his que non participant vita eſt aliquis principatus:puta harmonie:quod poteſt intelligi dupliciter.Uno modo de harmonia ſonorū : quia ſemper in uocibus que conſonant aliqua uox predominatur ſm quam tota harmonia diiudicatur.Pōt etiam intelligi de harmonia elementoꝝ in corpore mixto in quo ſemper vnuꝫ elementorum eſt predominans.ſed huiuſmodi pertrāſit:qꝛ ſūt extrīſeca ab hac ꝯſideratiōe. Deīde cū dic̄.

¶ Animal ꝟo conſtat primuꝫ ex anima ⁊ corpore:quoruꝫ alteruꝫ īperat ſꝫ naturā: alteruꝫ paret.Oportet auteꝫ conſiderare naturā nō in corruptis:ſed in his que magis ſe habent ſꝫ naturā:quocirca is qui ⁊ aīo ⁊ corpore optime diſpoſitus ſit inſpiciendus eſt:in quo certe id manifeſtū:naꝫ prauorū quidē aut praue diſpoſitorū ſepe inueniret̃ corpus īperare aīo:ex eo:qꝛ peruerſe ac p̄ter naturā ſe habent.Eſt igitur (ut dicimus) primuꝫ in aīali proſpicere imperiū dn̄icuꝫ ⁊ ciuile:nā aīus quidē in corpus dn̄icuꝫ habet īperiū:mens ꝟo in appetitū ciuile ⁊ regiū:in quibus clarū eſt ſm naturā ⁊ utilitatē īperari ab aīo corpori:⁊ ab ea parte que habet rationē ei parti que ſubiacet perturbationi.Equalitatē ꝟo ac viciſſitudinem omnibus nocere.

¶ Oſtendit propoſitum in partibus hominis:⁊ dicit ꝙ prima compoſitio animalis eſt ex anima ⁊ corpore: que ꝗdē cōpoſitio dr̄ p̄ma nō ſm ordinē gn̄ationis : ſꝫ ſm p̄ncipalitatē:qꝛ eſt ex ꝑtibus p̄ncipaliſſimis.Harꝝ aūt partiū vna eſt naturaliter p̄ncipās:ſcilicet anima: alia ꝟo ſubiecta.ſ.corpus.Poſſet autem aliquis dicere ꝙ hoc nō eſt naturale:cū nō inueniať in oībus .Et ideo ad hoc excludēdum ſubdit ꝙ ad iudicāduꝫ quid ſit naturale opoꝛtet ꝯſiderare ea que ſe habēt ẜm nām: nō aūt ea que ſūt coꝛrupta: qꝛ hꝰi deficiūt a nā: ⁊ ideo ad iudicādum que ps in homine nāliter ꝑncipetur oꝫ ꝯſiderare aliquem hoīem qui ſit bene diſpoſitus ⁊ ẜm aīam ⁊ ẜm coꝛpus: in quo eſt manifeſtum ꝙ aīa coꝛpi dn̄atur: ſꝫ in hoībus peſtilentibus ⁊ qui male ſe habēt multotiens coꝛpus ꝑncipatur aīe: qꝛ preferunt cōmodum coꝛpis cōmodo aīe. Et hoc ideo: qꝛ ſunt male diſpoſiti ⁊ ꝑter nām. Oñdit aūt ꝯñter ꝙ ꝑncipatus qui eſt in ptibus aīalis habet ɋ̄dam ſilitudinem exterioris ꝑncipatus. Poſſumus eniꝫ in aīali qđ eſt homo ꝯſiderare duplicem ꝑncipatum ad ptes eius. ſ. Deſpoticuꝫ: quo dn̄s ꝑncipatˀ ſeruis: ⁊ Politicum: quo rectoꝛ ciuitatis ꝑncipatur liberis. Inuenitˀ enim inter ptes hoīs ꝙ anima dn̄atur coꝛpi: ſed hoc eſt deſpotico principatu in quo ſeruus in nullo poteſt reſiſtere dn̄o: eo ꝙ ſeruus id qđ eſt ſimpliciter eſt dn̄i: ut ſupꝛa dictuꝫ eſt. Et hoc videmus in mēbꝛis coꝛpis. ſ. manibꝰ ⁊ pedibꝰ: ꝙ ſtatim ſine ꝯtradictione ad imperiuꝫ aīe applicantˀ ad opus. Inuenimus etiā ꝙ intellectus ſeu rō dn̄atur appetitui: ſed principatu politico ⁊ regali qui eſt ad liberos. Unde poſſunt in aliq̄bus ꝯtradicere. Et ſilr̄ appetitus aliq̄n nō ſequitˀ rōnem. Et hꝰi diuerſitatis rō eſt: qꝛ coꝛpus non pōt moueri niſi ab aīa: ⁊ ideo totaliter ſubijcitˀ ei: ſed appetitus pōt moueri non ſolum a rōne ſed etiā a ſenſu: ⁊ ideo nō totaliter ſubijcitˀ rationi. In utroqꝫ aūt regimine manifeſtum eſt ꝙ ſubiectio eſt ẜm nām ⁊ expediēs. eſt enim naturale ⁊ expediēs coꝛpori ꝙ regatˀ ab aīa. ⁊ ſilr̄ eſt naturale ⁊ expediēs parti paſſibili. i. appetitui qui ſubijcitˀ paſſionibꝰ ut regatˀ ab itellectu uel rōne: ⁊ utrobiqꝫ eſſet nociuum ſi id qđ debet ſubijci ſe haberet ex equo: uel ecōtrario ei qđ debet ꝑncipari. Coꝛpus enim coꝛrumperetur niſi ſubijceretur anime: ⁊ appetitus eſſet inoꝛdinatus niſi ſubijceretur rationi. Deinde cum dicit.

¶ **Rurſus in hoīe ⁊ alijs aīalibꝰ eodē mō. Māſueta quidē meliora ſunt ɋ̄ fera. his autem melius eſt ut homini pareant: naꝫ ſalutem ita recipiunt.**

¶ Pꝛobat idem in gn̄e aīalium. d. ꝙ ſilr̄ ſe habet in homine ⁊ alijs aīalibus ꝙ naturale ⁊ expediēs eſt ut homo alijs dn̄etur. Uidemus enim ꝙ aīalia manſueta q̄bus homo dn̄atur digniora ſunt ẜm nām ſilueſtribꝰ in quātum participant aliqualiter regimine rōnis. Sed ⁊ oībus aīalibus expedit ꝙ ab hoīe regantur: qꝛ ſic in multis caſibꝰ adipiſcuntˀ ſalutem coꝛporalem quā per ſe cōſeq nō poſſent: ſicˀ pꝫ cū eis copioſa pabula ⁊ remedia ſanitatis ab hoībus exhibentˀ. Deinde cū dicit.

¶ **Eſt autem maſculus ⁊ femina alterum melius ẜm naturam: alterum deterius: ⁊ hoc imperans illud parens.**

¶ Pꝛobat idem in differentia ſexuum: ⁊ dicit ꝙ eodem mō etiam ſe habet maſculinū ad femininū ꝙ naturaliter maſculinum eſt melius: ⁊ femininum deterius: ⁊ maſculus pꝛincipans; femina autem ſubiecta. Eſt aūt attendēdum ꝙ pꝛima duo exempla ſunt de toto itegrali: alia duo de toto vniuerſali quod eſt genus uel ſpecies. Et ſic patet ꝙ pꝛedicta pꝛopoſitio in utriſqꝫ locum habet. Deinde cum dicit.

¶ **Eodē mō neceſſe eſt in cunctis hoībus.**

¶ Cōcludit ꝓpoſitum. ſ. ꝙ eodem mō ſe habet in hoībus ſicut in pꝛemiſſis. ſ. naturale ⁊ expediens eſt ꝙ quidaꝫ pꝛincipentur ⁊ quidā ſubijciantˀ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ **Quicūqꝫ igitur diſtant tātū quātū aīus a coꝛpore: ⁊ homo a beſtia: per hunc modū ſe habent quorūcūqꝫ eſt opus in coꝛporis uſu: ⁊ hoc eſt in eis potiſſimū: hi ſūt natura ſerui quibus melius eſt ut imperetˀ queadmodū in ꝑmiſſis. eſt eni nā ſeruus qui pōt alterius eſſe quapp ⁊ alterius eſt.**

¶ Oſtēdit qui ſunt qui naturaliter ꝑncipantˀ ⁊ ſubijciātur: ⁊ pꝛimo quales ſunt ẜm aīam. Secūdo quales ẜꝫ coꝛpus: ibi⌊ Uult ergo ⁊c̄.⌋ Circa pꝛimum duo facit. Pꝛimo oſtendit quales ſunt ẜm aīam qui naturaliter pꝛincipantur uel ſubijciuntur. Secūdo ponit cōparationeꝫ inter homines qui naturaliter ſunt ſerui: ⁊ bruta animalia que etiaꝫ naturaliter ſeruiūt: ibi⌊ Et qui tantū ⁊c̄.⌋ Dicit ergo pꝛimo ꝙ cum anima naturaliter dominetur coꝛpori ⁊ homo beſtijs: quicūqꝫ tantuꝫ diſtant ab alijs ſicut anima a coꝛpore ⁊ homo a beſtia pꝛopter eminentiam rationis in quibuſdam defectuꝫ in alijs iſti ſunt naturaliter domini aliorum. Secūduꝫ quod etiaꝫ Salomon dicit: ꝙ qui ſtultus eſt ſeruiet ſapienti. Diſponuntur autē hoc modo. ſcilicet ꝙ ad eos ſe habeant aliqui ſicut homo ad beſtias uel anima ad coꝛpus. illi quorum opus pꝛincipale eſt uſus coꝛporis ⁊ ꝙ hoc eſt optimum quod ab eis haberi poteſt. Sunt enim ualidi ad exequenda opera coꝛporalia: impotentes autem ad opera rationis: ⁊ iſti ſunt naturaliter ſerui quibus melius eſt ꝙ regantur a ſapientibus: ſiue cōueniens eſt ꝙ credatur rationibꝰ ſupꝛadictis: quia in hoc ſoꝛtiuntur regnum rationis. Et ꝙ iſti ſint naturaliter ſerui patet per hoc quia ille eſt naturaliter ſeruus qui habet aptitudinem naturaleꝫ ut ſit alterius: inquātum ſcilicet non poteſt regi ꝓpꝛia ratione per quā homo eſt dominus ſui: ſed ſoluꝫ ratione alterius pꝛopter quod nāliter alterius eſt q̄ſi ſeruus. Deinde cū dic̄.

¶ **Et qui tantuꝫ particeps eſt rōnis ut ſentiat quidē at non habeat: nā cetera quidē aīalia rationē quidē non ſentiunt ſed paſſionibus inſeruiunt: ⁊ uſus uariat parum per. neceſſariorū eni coꝛpori auxiliū fit ab utriſqꝫ: a ẜuis videlꝫ ac māſuetis aīalibꝰ.**

¶ Comparat ẜm conuenientiam ⁊ differentiam hominem naturaliter ſeruum ad animal brutum: ⁊ dicit ꝙ ille: qui eſt ſeruus naturaliter cōmunicat ratione ſoluꝫ quātū ad hoc ꝙ recipit ſenſum rationis: ſicut edoctus ab alio: ſed non quātum ad hoc ꝙ habeat ſenſuꝫ rationis per ſeipſum. Sed alia animalia ſeruiūt homini nō quaſi recipientia aliquem ſenſum rationis ab homine inquātum ſcilicet memoria eorum que ſunt bene uel male paſſa ab homine timore uel amore incitantur ad ſeruiendum. Et ſic quātum ad moduꝫ ſeruiendi eſt differentia: inquātum naturaliter ſeruus ſeruit ratione: bꝛutum autem animal paſſione. Sed oppoꝛtunitas. ſ. utilitas que ex utriuſqꝫ ſeruitio pꝛouenit modicuꝫ uariatur: ad eadem enim pꝛebetur nobis auxiliuꝫ ⁊ a ſeruis ⁊ a domeſticis animalibus. ſcilicet ad neceſſaria coꝛpori. Non enim naturaliter ſeruis cuꝫ deficiant ratione poteſt auxiliari per conſilium uel ad aliqđ opus rationis in coꝛporalibus cum pluribus modis poteſt ſeruire ſeruus ɋ̄ animal bꝛutum pꝛopter rationem. Deinde cum dicit.

¶ **Uult ergo natura ⁊ differentia facit coꝛpora liberorum ⁊ ſeruorum: alia quidem robuſta ad neceſſarios uſus: alia ꝟo recta ⁊ inutilia ad tales operationes. Uerū** utilia ad ciuilem vitaꝫ.hec aũt diuiſa eſt in belli opportunitates ⁊ pacis:accidit v° ſepe ⁊ contra:hos quidem corpora habere liberorum:illos v° animos.

¶ Oſtendit quales ſint ſerui ſm corpus: ⁊ p̄mo ꝓponit qđ intendit.ſcđo probat ꝓpoſitum ibi[Nam id quidem ⁊c̃.]Dicit ergo p̄mo ꝙ natura vult.i.habet quēdam impetum ſiue inclinationem ad hoc ut faciat differentiam inter corpora liberoꝝ ⁊ ſeruoꝝ:ita.ſ.ꝙ corpora ſeruoꝝ ſint fortia ad exercendum uſum neceſſarium qui eis competit.ſ.ad fodiendum in agro ⁊ ſimilia miniſteria exercenda.Sed corpora liberoꝝ debent eē recta.i.bene diſpoſita ſm naturam ⁊ inutilia ad tales operationes ſeruiles:qđ exigit cōplexio delicata:ſed tñ debent eſſe utilia ad ciuilem vitam:in qua liberi homines cōuerſant̃.Iſte aũt qui habet membra utilia ad ciuilem vitam habet diſpōnem diuiſam in bellicam opportunitatem ⁊ pacificam:ut.ſ.tēpore belli hēat membra apta ad pugnādum ⁊ ad alia militaria opera:tēpore v° pacis ad exercēduꝫ alia ciuilia opa.Et q̄uis natura habeat inclinationem ad predictam differētiam corpoꝝ cauſandam:tamen qñq; deficit in hoc ſicut in oībus alijs que generant̃ ⁊ corrumpunt̃ conſequitur natura effectum ſuum ut in pluribus:deficit v° in paucioribus. Quando ergo in hoc natura deficit accidit multotiens ꝯ̄rium ei qđ dictum eſt:ut.ſ.illi qui habēt animas liberoꝝ habeant corpora ſeruoꝝ uel econuerſo.Eſt aũt cōſiderādum ꝙ ph̄s hic inducit cōcludens ex p̄miſſis in quibus agebat de diſpōne anime:qꝛ cuꝫ corpus ſit nāliter pp aīam:natura itendit tale corpus quale ſit cōueniens anime.Et ideo intēdit his qui habēt animas liberoꝝ dare corpora liberoꝝ: ⁊ ſimilr̃ de ſeruis:⁊ hoc quidem quātum ad interiores diſpōnes ſemꝑ ꝯſonant.Non enim pōt eſſe ꝙ aliquis hēat animā diſpoſitam ſi organa imaginationis ⁊ aliarum virium ſenſitiuarum ſint male diſpoſita: ſed in figura ⁊ quātitate exteriori ⁊ alijs diſpōnibus pōt inueniri cōtrarium. Deinde cum dicit.

¶ Nam id quidem patet ꝙ ſi tantum precellant corpore quātum deorũ imagines reliqui oēs digni apparerent illis ſeruire.

¶ Probat qđ dixerat: ⁊ p̄mo quātum ad corpus. ſcđo quātum ad aīam ibi[Id ſi uerum eſt in ⁊c̃.] Dicit ergo p̄mo ꝙ nām inclinari ad hoc ꝙ facit diuerſa corpora ſeruoꝝ ⁊ liberoꝝ ex hoc eſt manifeſtum.Si inter aliquos inueniat̃ tanta differētia ſolūmodo ex parte corporis ut videat̃ tantũ alios extollere ac ſi eſſent quedā imagines deoꝝ:ſicut ſolemus cōmuniter dicere qñ vidēmus aliquos elegantis forme ꝙ vident̃ eſſe ſicut angeli:tunc oēs dicerent ꝙ illi qui deficiunt a tanta elegantia forme corporalis ſunt digni ut ſeruiant eis qui ſuperexcellunt:ſm illud.Spēs priami digna eſt impio. Et cum ſit manifeſtuꝫ in maxima differētia idem etiā eſt ſciēdum quātum ad intentionem nature ſi non fuerit tanta differentia. Deinde cum dicit.

¶ Id ſi uerum eſt in corporibus multo iuſtius in animo ideꝫ putare:ſed non ut corporis ita ⁊ animi pulchritudinem diſcernere facile.Quod igitur ſint ſecunduꝫ naturam alij liberi:alij ſerui patet quibus ꝓdeſt ac iuſtum eſt.

¶ Probat idem ex parte anime ⁊ dicit ꝙ ſi hoc eſt ueruꝫ ex parte corporis ꝙ illi qui deficiunt ſunt digni ſeruire excellētibus:tāto iuſtius eſt hoc determinari ex parte anime quāto anima nobilior eſt corpore.Sed tamē excellentia pulchritudinis anime non ita de facili poteſt cognoſci ſicut pulchritudo corporis: ⁊ ideo magis vulgariter iudicatur ꝙ aliqui ſint digni ad dominandum ex parte corporis q̄ꝫ ex parte anime.Ultimo autem concludit epilogando duas concluſiones intentas in hoc capitulo.ſcilicet ꝙ quidaꝫ ſunt naturaliter ſerui: ⁊ quidam naturaliter liberi: ⁊ ꝙ his qui ſunt naturaliter ſerui expedit ſeruire ⁊ iuſtum eſt ꝙ ſeruiant.

qUod auteꝫ ⁊ contradicentes quodāmodo recte dicunt:non difficile fuerit intueri. Dupliciter enim dicitur ſeruire ⁊ ſeruus. Eſt enim aliquis ſm leges ſeruus ⁊ ſeruiēs. Nam lex conſenſio quedā eſt per quā bello capta illorum fieri dicuntur qui ceperunt.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus oñdit ꝙ aliqui naturaliter ſunt ſerui qbus expedit ſeruire ⁊ iuſtuꝫ eſt: hic oñdit ꝙ etiā ꝯ̄ria opinio eſt ſꝫ aliquam partem uera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit modum ſeruitutis: ſm quem negatur a quibuſdā ſeruitus eſſe naturalis ⁊ iuſta. Secundo ſuꝑ hoc dubitationeꝫ mouet ⁊ ſoluit: ibi[Hoc auteꝫ ius ⁊c̃.] Dicit ergo primo ꝙ non difficile eſt videre ꝙ illi qui dicunt contrarium his que determinata ſunt: aſſerendo ſcilicet nullam ſeruitutem eſſe naturalem ⁊ iuſtam. ſm modum aliqueꝫ recte dicunt. Dupliciter dicitur enim ſeruire ⁊ ſeruus. Unus quidem modus eſt ſm aptitudinem naturalem: ut ſupra dictũ eſt. Alius eſt ſm quem aliquis ſeruus uel ſeruiens ſm leges dicitur. Poſita eſt enim quedam promulgatio legis ut illi qui ſunt victi in bello dicantur eſſe ſerui eorum qui contra eos preualuerunt. Et hoc iure quaſi omnes gentes utuntur. vnde ⁊ ius gentium nominatur. Deinde cum dicit.

¶ Hoc autem ius multi eorum qui circa leges verſant̃: tanq̄ꝫ oratorem ꝙ contra leges decreuerit: quaſi ſit graue ſi eius qui vim afferre poteſt ⁊ potentia precellit ſeruus fiat ⁊ ſubditus qui vim patitur: ⁊ quibuſdam hoc modo videtur quibuſdam illo: etiam ſapientum.

¶ Mouet dubitationem de iſta ſeruitute legali ⁊ circa hoc tria facit. Primo ponit diuerſas opiniones. Secundo aſſignationes diuerſitatis: ibi[Cauſa v° ⁊c̃.] Tertio ſoluit dubitationē: ibi[Omino retinētes ⁊c̃.] Dicit ergo primo ꝙ multi qui intromiſerunt ſe de legibus ſcribendis ſcripſerunt ꝙ iuſtum predicte legis eſt de numero iniquorum. Et inducit quēdam qui uocabatur Orator: cui duruꝫ videbatur ſi ille qui eſt paſſus violentiam ſit ſeruus ⁊ ſubiectus ei qui potuit violentiaꝫ inferre: ⁊ non eſt melior niſi quia eſt potentior. Unde quibuſdā ſic videtur: ꝙ ſcilicet ſit iniuſtuꝫ: alijs autem videtur alio modo. Et iſta diuerſitas non ſolũ eſt iter populares: ſꝫ ēt iter ſapiētes. Deinde cũ dic.

¶ Cauſa v° ambiguitatis ⁊ uariationis huiuſmodi eſt: quia quemadmodum virtus freta potentia vim poteſt maxime afferre: ſemper id quod ſuperat eſt in excellentia alicuius boni. ex quo fit ut vis non abſq; virtute eſſe videatur.

¶Aſſignat cām p̄dicte diuerſitatis. Primo ꝓponit qddam quod eſt manifeſtum. Secundo de quo ſit dubitatio: ibi⌊ Sed circa iuſtū ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ cauſa p̄miſſe dubitatiōis vnde uariant̄ v̄ba ſapientū eſt ex hoc: ꝙ v̄tus que eſt per aliquē modū. i. ſiue per ſapiam ſiue per ꝯſtātiā: ſiue per fortitudinē corꝑalē: ſiue q̄cūqꝫ alio mō ſi ſortiat̄ ſucceſſuꝫ. i. niſi ꝯ̄riū eueniat per īfortuniū pōt maxime cōpati ſecū ꝙ violētiā īferat. Et ſic manifeſtū eſt ꝙ ille qui ſupat ſemp eſt in exceſſu alicuiꝰ boni: niſi per īfortuniū aliter accidat. Et ex hoc videt̄ ꝙ violētia nunq̄ꝫ ſit ſine q̄licūqꝫ virtute eius qui violētiā īfert: ⁊ hoc eſt per ſe manifeſtū.   Deide cum dicit.

¶ Sed circa iuſtū ſolū eſſe ambiguitatem. Propter hoc etiā alijs qdem beniuolentia videt̄ eſſe iuſtū: alijs hocip̄m videt̄ iuſtum potētiorem dn̄ari. Diſcordantibus inuicē hiꝰ ſermonibꝰ cū alteri nec validuꝫ qcq̄ꝫ neqꝫ ꝑſuaſiuū ꝯtinuāt: ꝙ nō oporteat meliorē ꝭm virtutē preeſſe ac dn̄ari.

¶Oſtēdit qd remaneat ſub dubitatione: ⁊ de hoc ſoluꝫ remanet dubitatio. Utrum ſit iuſtum ꝙ ꝓpter excellētiam q̄liſcūqꝫ virtutis aliq debeant p̄ncipari qui ſuperant. Et ideo circa hoc ſunt diuerſe opiniones: qdam enim dicūt ꝙ hoc iuſtum p̄dicte legis eſt per beniuolētiam. i. in fauorē viatorum ītroductum ut ꝓpter hoc hoīes ad fortiter pugnādum īcitarent̄: qbuſdam autē videt̄ ꝙ hocip̄m quādaꝫ rōnem iuſtitie hēt ꝙ ille qui apparet melioꝛ in hoc ꝙ vincit principet̄: ꝭm ꝙ Salomon dicit in Prouerb̄. Manus fortium dn̄abit̄: que aūt remiſſa eſt tributis ſeruiet. Et qdem ideo dicūt: qꝛ ſi hꝰi rōnes opationum remoueant̄ de medio: in p̄mo aſpectu apparet ꝙ ille rōnes que dicūt ꝙ nō opꝫ p̄ncipari ⁊ dn̄ari illū qui eſt melioꝛ: ſed v̄tutem que victoꝝ extitit nō habeat aliqd qđ ſit efficax ad mouēdum rōnem: neqꝫ etiam hn̄t aliquaꝫ ꝓbabilitatem: ſed ea que coīter hominibus videntur.   Deinde cum dicit.

¶ Omino retinētes qdā ut aiunt aliqd iuſti: nā lex iuſtū qd eſt ſeruitutem que ex bello ꝓuenit iuſtā poſuere: ⁊ ſimpl'r nō aiunt.

¶Soluit p̄dictam dubitationem: ⁊ p̄mo oñdit qn̄ ſit iuſtum ſeruire: ⁊ ſcd̄o quō ſit expediens: ibi⌊ Quod igit̄ hec ⁊c̄.⌋ Circa p̄mum duo facit. Primo ponit ſolutionem. Scd̄o manifeſtat eam: ibi⌊ Nā fieri pōt ⁊c̄.⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ ut totaliter ⁊ complete ueritatem hꝰi dubitationis determinemus dicēdum eſt ꝙ qdam attendētes ad q̄ddam iuſtum. i. ad iuſtum ꝭm qd: quale pōt eſſe in rebus humanis: qđ qdem iuſtum lex tradit: ponūt ſeruituteꝫ que ex bello ꝓuenit eſſe iuſtum: non auteꝫ dicūt ꝙ oino. i. ſimpl'r ſit iuſta. Approbat igitur ſcd̄am opionem: ſed exponit eam: oñdēs ꝙ non loquebant̄ de iuſto ſimpl'r: ſed de iuſto ꝭm qd: quale eſt iuſtuꝫ legis humane. Dicit̄ enim iuſtum ſimpl'r qđ eſt iuſtum ꝭm ſuam nām. Iuſtum autem ꝭm qd qđ refert̄ ad cōmoditatē humanam quā lex itēdit: qꝛ ꝓpter utilitatē hoīum oēs leges poſite ſunt. Quia igit̄ hoc non eſt iuſtum ꝭm nām ꝙ qcūqꝫ ab hoſtibus vincunt̄ ſint ſerui: cum plerūqꝫ ꝯtingat ſapiētes ab inſipientibꝰ ſuperari: dicit hoc nō eſſe ſimpl'r iuſtum: eſt tn̄ ad cōmodum humane vite. Eſt enim hoc utile ⁊ illis qui vincunt̄: qꝛ ꝓpter hoc a victoribus conſeruant̄ ut in ſalute ſubiecti viuant. Unde ⁊ ſerui a ſeruando dicunt̄: ⁊ etiam illis qui vincunt: qꝛ per hoc hoīes incitant̄ ad fortius pugnandum ⁊ ꝙ ſint aliq fortes pugnatores expedit ꝯſeruationi humane ad ꝓhibendum multoꝝ malitias. Si autē potuiſſet lex humana determinare efficaciter qui eſſent meliores mente illos ꝓculdubio ſequens naturam dn̄os oꝛdinaſſet. Sed qꝛ hoc fieri nō poterat: accepit lex aliud ſignū preeminentie. ſ. ip̄am victoriā: que ꝓuenit ex aliqua excellentia virtutis. Et ideo ſtatuit victores eſſe dn̄os eorum qui vincunt̄. Et ideo hoc iuſtum dicit̄ eſſe ꝭm qd ut poſſibile ſit legem poni: nō tn̄ eſt iuſtum ſimpliciter: ⁊ tamen ſeruandum eſt hoc etiaꝫ homini virtuoſo ꝭm mentem: quia cum bonum commune ſit melius q̄ꝫ bonum propꝛium vnius: non eſt infringendum qđ conuenit bono publico: quāuis non cōueniat alicui priuate perſone.   Deinde cum dicit.

¶ Nā fieri poteſt ut belli p̄ncipiū nequaq̄ꝫ ſit iuſtū ⁊ idignū ſeruire nemo diceret eſſe ſeruum: alioquin ꝯtinget eos qui nobiliſſimi videntur ſeruos eſſe: atqꝫ ex ſeruis ſi contingat eos capi atqꝫ uenūdari.

¶Manifeſtat ſolutionem premiſſam. Et primo per rationes. Secundo per ea que cōmuniter dicuntur: ibi⌊ Itaqꝫ ꝙ iſtos ⁊c̄.⌋ Circa primum ponit duas rationes. Illud qđ prouenit ex principio iniuſto non eſt ſimpliciter iuſtum. Sed principium bellorum contingit eſſe iniuſtum: puta cum aliquis non habet iuſtam cauſam aſſumendi bellum. Ergo ſeruitus que ſequitur ex tali bello non eſt ſimpliciter iuſta. Secūdam rationem ponit ibi⌊ Et indignum ⁊c̄.⌋ Que talis eſt. Cōtingit per bellum aliquem ſuperari cui indignum eſt ſeruire. Sed nullus poteſt dicere ꝙ ille quem indignum eſt ſeruire iuſte ſit ſeruus. Ergo non poteſt dici ꝙ ſeruitus que eſt ex bello ſimpliciter ſit iuſta. Minorem autem probat: quia ſi aliquis diceret iuſte ſeruum eſſe eū quē indignum eſt ſeruire: accideret quandoqꝫ eos qui ſunt de nobiliſſimo genere eſſe ſeruos ſi caperentur in bello ⁊ ſi contingeret uendi ſequeretur ulterius ꝙ filij eorū eſſent ſerui ex ſeruis nati: quod videtur eſſe inconueniens.   Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ iſtos non uolunt ſeruos dicere ſed barbaros.

¶Probat propoſitum per ea que cōmuniter dicuntur: ⁊ primo per ea que cōmuniter dicuntur de ſeruitute. Secundo per ea que cōmuniter dicuntur de libertate ibi⌊ Eodemqꝫ modo ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo proponit dictum cōmune. Secundo oſtendit qualiter intelligatur: ibi⌊ Atqui cum iſta ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ propter predictum inconueniens vitandum non uolunt homines dicere ꝙ nobiles homines quando capiuntur in bello fiant ſerui: ſed ſolum barbari cum capiuntur fiunt ſerui.   Deinde cum dicit.

¶ Atqui cū iſta dicūt nihil querūt aliud q̄ꝫ nā ſeruos: ut ab initio diximꝰ. Neceſſe eſt eni dicē alios ubiqꝫ eē ꝭuos: alios necubi.

¶Oſtēdit quomodo intelligatur: ⁊ dicit ꝙ illi qui hoc dicunt vidētur dicere ſolum de naturali ſeruitute que eſt in barbaris propter defectum mentis: non autem eſt in nobilibus viris captis in bello: quia ſicut ſupra dictum eſt: neceſſe eſt ab ipſo principio natiuitatis eſſe quoſdā nāliter ſeruos ⁊ q̄ſdā nō.   Deinde cū dicit.

¶ Eodēqꝫ mō de nobilitate. nō ſolū enim apud ſeipſos nobiles: ſed ubiqꝫ exiſtimāt: barbaros v̄o domi ſolū nobiles: quaſi exiſtat alia ſimpliciter nobilitas: alia non ſimpliciter: ut Theodecti Helena inquit: Ex dijs ab utraqꝫ ſtirpe prognatam quiſq̄ꝫ appellabit ſeruam.

¶ Ponit ea que dicũt hoĩeȝ de libertate: ⁊ p̄mo ponit dictũ. Scd̄o oñdit quõ ſit itelligẽdum: ibi: [Sed cũ hoc aiũt ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ ſm eũdẽ modũ loquunt̃ hoĩes de igenuitate: ideſt de libertate: nam igenuꝰ eſt qui neqȝ eſt ſeruꝰ neqȝ libertꝰ. Dicũt enim ꝙ hoĩes nobiles ſunt igenui nõ ſolum cũ ſunt apud ſeipos. i. cum ſunt in ꝓpria domo ⁊ ꝑtãte: ſed ẽt ubiqȝ terrarũ. Sed barbari ſunt nãliter ſerui ꝓpter defectum rõnis: ſoluȝ domi ſunt liberi ꝓpter defectũ dñantiũ: ac ſi aliq̃ ſunt ſimplr̃ liberi uel igenui. ſ. qui ſunt bñ diſpoſiti ſm mẽtem. Alij aũt ſm q̃d: ſic̃ barbari. Et iducit ad ꝯfirmationem p̄miſſorũ v̄ba Theodecti: Helena iquit ex dijs ab utraqȝ ſtirpe prognatam quicq̃ȝ appellabit ſeruaȝ: ſm errorem gentilium qui magnos p̄ncipes deos uocabant. Deinde cum dicit.

¶ Sed cum hoc aiũt nullo alio q̃ȝ v̄tute ⁊ vitio diffiniũt ſeruuȝ ⁊ liberum: nobileſqȝ ⁊ ignobiles. Putãt enim ut ex hoĩbꝰ hominẽ ⁊ ex beſtijs beſtiam: ſic ex bonis bonum gñare. Sed nã q̃dem hoc vult: attamen plerũqȝ non põt.

¶ Oñdit q̃liter id q̃d dictũ eſt ſit itelligẽdum: ⁊ dicit ꝙ illi qui hoc dicũt nihil aliud dicẽ vident̃ q̃ȝ ꝙ libertas ⁊ ſeruitus nobilitas ⁊ ignobilitas determinant̃ v̄tute mẽtis: ita ꝙ illi qui ſunt v̄tuoſi mẽte ſint liberi ⁊ nobiles: qui autẽ ſunt vitioſi ſunt ſerui ⁊ ignobiles: ſm ꝙ dñs dicit in libro Regũ: Qui ꝯtemnũt me erũt ignobiles. Et hoc iõ: q̃ hoĩes reputãt dignũ ꝙ ſicut ex homĩe gñat̃ hõ ⁊ ex beſtijs beſtia: ita ex bonis viris gñet̃ bonꝰ vir. Et ide ꝓceſſit honor nobilitatis dum filij bonorum honorati ſunt tanq̃ȝ ſil̃es p̄ribus in bonitate. Et uerum eſt ꝙ nã h̄et iclinationẽ ad hoc faciendum: Prouenit enim ex bona corꝑis cõplexiõe ⁊ nã ꝙ aliq̃ iclinant̃ magis uel minꝰ ad opa v̄turũ uel vitioꝝ: ſicut aliq̃ nãliter ſunt iracundi ⁊ aliq̃ mãſueti: ⁊ hec q̃dem: ſ. nã corꝑalis a p̄re deriuat̃ ad poſteros ut in plꝛibus: ſic̃ ⁊ alie diſpõneȝ corꝑales: puta: pulchritudo. fortitudo. ⁊ alia hmõi. Sed ꝓpter aliq̃d ĩpedimẽtum q̃ñqȝ deficit: ⁊ iõ ex bonis parẽtibꝰ naſcunt̃ multotiens boni filij: ſed ꝓpter aliq̃d ĩpedimẽtuȝ nõ põt nã ſemꝑ hoc facere. Et iõ q̃ñqȝ ex parẽtibꝰ bñ diſpoſitis ad v̄tutem oriunt̃ filij male diſpoſiti: ſicut ex parẽtibꝰ pulchris turpes filij: ⁊ ex magnis parui. Cõtingit aũt ꝙ filij diũſificant̃ a parẽtibꝰ in bonitate uel malitia nõ ſolum ꝓpter diſpoſitionem nãlem corꝑis: ſed etiã ꝓpter rõnem que nõ ex necẽitate ſeq̃tur nãleȝ iclinationẽ. Uñ ꝯtingit ꝙ hoĩes qui ſunt ſil̃es parẽtibꝰ in diſpõne nãli ꝓpter aliã iſtructioneȝ ⁊ ꝯſuetudinem ſunt etiã in moribꝰ diſſimileȝ. Si igit̃ bonorũ parẽtum filij ſint boni erũt nobiles ⁊ ſm opionem ⁊ ſm v̄itatem. Si aũt ſunt mali erũt nobiles ſm opionem: ignobiles aũt ſm rei v̄itatẽ. E contrario aũt eſt de filijs maloꝝ. Deĩde cũ dicit.

¶ Q̃d igit̃ hec dubitatio h̄et rõnem q̃ȝdã: ⁊ nõ ſunt alij nã ſerui: alij liberi: manifeſtũ eſt: ⁊ ꝙ in q̃buſdam determinatum eſt tale aliq̃d q̃bus ꝓdeſt ⁊ iuſtum eſt alium ſeruire: alium eſſe liberum: ⁊ ꝯuenit aliuȝ imperare: alium parere eo imperio q̃d ĩnatũ eſt: q̃re dñari. Male autẽ utriſqȝ inutiliter fit: Nam idem ꝓdeſt toti ⁊ ꝑti: ⁊ anime ⁊ corꝑi. At ſeruus ꝑs quedam eſt dñi q̃ſi animatuȝ q̃ddam corꝑis: ſȝ ſeꝑata ꝑs. Quapropter aliq̃d eſt q̃d ſimul ꝓſit ⁊ amicitia ſeruo ⁊ dño inuiceȝ ſm nãm ita diſpoſit̃. Illis v̄o qui ſm legem ⁊ per violentiam contrarium.

¶ Oñdit quõ ſeruire aliq̃bus ſit expediẽs uel nõ: cõcludens epilogãdo ex p̄miſſis ꝙ dubitatio que ſupra mota eſt h̄et quãdaȝ rõnem: ita ꝙ quedam libertatis ⁊ ſeruitutis diſtinctio non eſt ſm nãm ſed ſm legem: ſed in q̃buſdam diſtinguit̃ per nãm: ⁊ in talibꝰ expedit huic ꝙ ſeruiat ⁊ illi ꝙ dñetur: ⁊ hoc etiã iuſtum eſt. Et hoc ꝓbat: q̃ opportunuȝ eſt ꝙ vnuſq̃ſqȝ ſubijciat̃ uel p̄ncipet̃ ſm ꝙ h̄et aptitudinẽ nãlem. Uñ ⁊ his qui hñt aptitudinem nãlem ad hoc expedit ꝙ dñentur ſeruis. Sȝ ſi male dñentur ⁊ ꝯtra aptitudineȝ nãlem iutile eſt ambobus. Q̃d ꝓbat per hoc: q̃ videmꝰ ꝙ idẽ expedit ꝑti ⁊ toti. ſ. ut pars ꝯtineat̃ in toto: ⁊ ſilr̃ corpori ⁊ aĩe: ut ſ. corpus regat̃ ab aĩa. Q̃ȝ aũt ſeruꝰ cõparet̃ ad dñm ſicut corpus ad aĩam ſupra dictum eſt. Sed ꝙ etiã cõparet̃ ad ipm ſicut quedam pars eius: ac ſi eẽt q̃dam organũ aĩatũ: ꝙ eẽt quedam ꝑs corporis ſeꝑata ſupra dictũ eſt. Et iõ patet ex p̄miſſis ꝙ ſuo ⁊ domino qui ſũt digni eẽ tales ſm nãm expedit ad iuice ꝙ vnus ſit dominus ⁊ aliꝰ ſit ſeruꝰ: ⁊ iõ põt eſſe amicitia iter eos: q̃ cõicatio duoruȝ in eo q̃d expedit utriqȝ eſt rõ amicitie. Sed illi qui nõ ſic ſe hñt ad iuicem ſm nãm ſed ſolum ſm legem ⁊ violẽtiaȝ ꝯtrario mõ ſe hñt: q̃ nõ hñt amicitiã ad iuicẽ: nec expedit eis ꝙ vnꝰ ſit dñs ⁊ aliꝰ ſuꝰ.

Patet autem ex his ꝙ non idẽ eſt dominatio ⁊ gubernatio Reip. nec omnia ſimul principia: ut quidam aiunt. nam aliud liberoruȝ ſm naturam: aliud ſeruorum eſt.

¶ Poſtq̃ȝ ph̃s inq̃ſiuit de v̄itate opionis ponẽtis ſeruitutem nõ eẽ nãlem: hic accedit ad inquirẽdum de alia opione ponẽte ꝙ Dñatiua eſt eadem Politice: ⁊ ꝙ eſt ſcia quedam: ⁊ primo excludit p̄m modum. Scd̄o 2m ibi: [Dñs ergo nõ dicit̃ ⁊c̄.] Circa p̄m duo facit. Primo oñdit ꝙ Deſpotica. i. dñatiua nõ eſt idem ꝙ Politica. Scd̄o ꝙ iconomica nõ eſt idem ꝙ Politica: ibi [Et in re familiari ⁊c̄.] Dicit ergo p̄o ꝙ ex predictis põt eẽ manifeſtũ falſaȝ eẽ opionẽ q̃rũdã qui dicebãt ꝙ Deſpotica. i. dñatiua ⁊ politica ⁊ q̃libet p̄ncipatꝰ ſunt vnũ ad iuicẽ: q̃ Politica eſt p̄ncipatꝰ eorum qui ſunt liberi ſm nãm. Deſpotica aũt eſt p̄ncipatꝰ ſeruoꝝ. Dictũ eſt aũt ſupra ꝙ ſm diũſitatẽ ſbiectoꝝ ⁊ p̄ncipãtiũ eſt diũſitas p̄ncipatiã: ita ꝙ meliorũ ſbiectoꝝ eſt melior p̄ncipatꝰ: nõ eſt ergo idẽ p̄ncipatꝰ Deſpotica ⁊ Politica: ſed Politica eſt p̄eminẽtior. Deĩde cũ dicit.

¶ Et in re familiari imperiũ eſt vnius: nã ab vno regitur oĩs domus: in Rep. autẽ liberorum ⁊ equalium eſt gubernatio.

¶ Oñdit dr̃iam Politice ad Iconomicam ſub qua deſpotica ꝯtinet̃. cũ deſpotica ſit p̄ncipatꝰ ſeruorum: Iconomica v̄o oĩum qui hitãt in domo: q̃rum q̃dam ſunt ſerui ⁊ q̃dam liberi. Differt ergo iconomica a politica in hoc ꝙ iconomica eſt quedam monarchia. i. p̄ncipatus vniꝰ: oĩs enim domus regit̃ ab vno qui eſt Pater familias: ſȝ politica eſt p̄ncipatꝰ liberorum ⁊ eq̃lium: vñ cõmutant̃ ꝑſone p̄ncipãtes ⁊ ſbiecte ꝓpter eq̃litatem: ⁊ ꝯſtituunt̃ ẽt plꝛes p̄ncipãteȝ ul̃ in vno uel in diũſis officijs. Uidet̃ aũt hec dr̃ia nõ eẽ conueniẽs. Primo q̃dem: q̃ nõ oĩs iconomica videt̃ eſſe monarchia: ſed ſolum cum pater domum regit: cum v̄o vir ⁊ uxor dñantur eſt ariſtocratia: cuȝ v̄o fratres in domo eſt thimocratia uel politica: ut dicitur in. viij. Ethicorum. Scd̄o etiã: q̃ monarchia eſt vna politicarum: ut in 3o dicet. ¶ Dicēduz aūt ad p̄m ꝙ Phs loqtur hic de domus p̄ncipatu ſm optimuz ſuum ſtatum qui pſeuerare pōt: ꝙ aūt fratres p̄ncipent̄ in domo hoc non eſt ad ſemp: ſed quouſq; hereditatem diuidāt ⁊ vnuſqſq; domum ſuā regat. Principat⁹ aūt uxoris in domo non eſt ſimplr̄ ſed ſm qd: cū ⁊ ipa ſit ſbiecta viro: ⁊ ſi aliter accidit eſt iordiatio ⁊ corruptio dom⁹. ¶ Ad 2m dicēdum ꝙ hic loqtur de p̄ncipatu politice ſm ꝙ politicū diſtinguit̄ a regali ut ſupra hitū eſt. Deide cū dicit.

¶ Dominus ergo non dicitur ſm ſcientiam ſed quia eſt talis: eodemqꝫ modo ⁊ ſeruus ⁊ liber.

¶ Improbat p̄dictam opīonem qꝫtum ad hoc ꝙ ponebat Deſpoticam eē ſciam. Et p̄mo oñdit ꝙ nō eſt ſcia. Scd̄o ꝙ hēt quādam ſciam adiutiuā: ibi [Sciētia vō ⁊c.] Dicit ergo p̄mo ꝙ Deſpotes nō dicat̄ ſm ſcientiam: q2. ſ. ſciat dñari: ſed ex eo ꝙ eſt ſic diſpoſit⁹ ſm nām uel legem ꝙ dñetur. Et ſilr̄ dicēdum eſt de ſeruo ⁊ libero. Sed Deſpotica eſt qua aliquis denominat̄ Deſpotes. ergo Deſpotica nō eſt ſcia. Deide cuz dicit.

¶ Sciētia vō eſt liberalis ⁊ ſeruilis. Seruilis qualem Siracuſis ille docebat. Nam ibi qdam mercede pueros docebat ſeruitutem: ceu cognariam: ⁊ alium huius generis famulatum. Sunt autez miniſteria: aliorum qdem honeſtiora: aliorū vō neceſſaria magis. Et ut eſt in ꝓuerbio: ſeru⁹ p̄e ſeruo: dominus p̄e domino. He igitur omnes ſcientie ſeruiles ſunt.

¶ Oñdit ꝙ Deſpotica hēt ſciaz adiutiuā. Et circa hoc duo facit. Primo ꝓponit qd̄ itēdit dicēs: ꝙ eſt quedā ſcia Deſpotica: ideſt dñatiua: ⁊ quedā ſeruilis. Scd̄o ibi [Seruilis q̄lem ⁊c.] Manifeſtat de utraq;: ⁊ p̄mo de ſeruili. Scd̄o de Deſpotica: ibi [Dñi aūt ſcia ⁊c.] Dicit ergo p̄mo ꝙ ſeruilis ſcia eſt q̄lem qdam in ciuitate Siracuſanorum docuit: qui accepto p̄cio docuit pueros quedam ancillaria miniſteria: ideſt docuit eos facere quedam miniſteria que ancille facere ꝯſueuerūt uel aliȷ̄ ſerui. Et hec ſcia ad plus ſe extēdit qꝫ ad p̄parāda pulmēta ⁊ alia h⁹oi miniſteria faciēda. Quoruz tñ miniſteriorum dr̄ia attēdit̄ ſm duo. ſ. ſm dignitatem ⁊ neceſſitatem. Quedam enim ſunt honorabiliora: tñ min⁹ nec̄ia: ſicut miniſteriū de delicatis cibariȷ̄s p̄parādis. Quedam aūt ſunt miniſteria magis nec̄ia: ſed minus honorabilia: ſicut miniſteriū de pane faciēdo: Vñ ⁊ Prouerbiū inoleuit: ꝙ non oēs ſerui ſunt eq̄les ſed ſeruus p̄fert̄ ſeruo ſicut dominus dño. Quia igit̄ talia miniſteria ſunt ſeruorum manifeſtum eſt ꝙ oēs tales ſcie ſunt ſeruiles. Vñ ad harum dr̄iaz dicunt̄ alique artes lib̄ales que deputant̄ ad act⁹ liberoꝝ. Deīn cū dic̄.

¶ Domini autem ſcientia eſt per quam utitur ſeruis: nam dominus eſt non in poſſidendo ſeruos ſed in utendo.

¶ Manifeſtat que ſit Deſpotica ſcia: ⁊ circa hoc tria facit. Primo manifeſtat ꝓpoſitum. Scd̄o oñdit ꝯditionem Deſpotice ſciētie: ibi [Cōtinet aūt hec ſcia ⁊c.] Tertio agit de q̄dam ſciētia affini: ibi [Acqrēdi vō diſciplina ⁊c.] Dicit ergo p̄mo ꝙ Deſpotica ſcia dicit̄ per quam aliqs ſcit bñ uti ſeruis: nō aūt illa per quaz aliqs acquirit ſeruos. Et hoc ꝓbat per hoc ꝙ aliquis dicit̄ Deſpotes: ideſt dominus: non in poſſidendo: id eſt in acquirendo ſeruos: ſed magis in hoc ꝙ utit̄ ipis Deinde cum dicit.

¶ Cōtinet autem hec ſcia nō magnum aliquid neqꝫ glorioſum: que eni ſeruum ſcire facere opꝫ: illuz opꝫ ſcire iubere. Itaqꝫ qbuſcunqꝫ eſt facultas a laboribus ceſſandi: vicarius quidem hunc honorem ſuſcipit. Ipſi vō aut Reip. adminiſtrande: aut ſtudiȷ̄s philoſophie intendunt.

¶ Oñdit ꝯditionē hui⁹ ſcientie: ⁊ dicit ꝙ hec ſcia nō eſt magne eſtimationis aut ueneratiōis. Et hoc ꝓbat p̄o per rōnem: q2. ſ. dominatiua ſciētia in hoc conſiſtit: ut homo ſciat uti ſeruis p̄cipiendo eis. Et hoc nō eſt magnum: Eadem enim ſunt que ſcire oportet ſeruum ad faciēdum ⁊ dominum ad p̄cipienduz. Vñ patet ꝙ nō eſt magni momenti talis ſciētia. Scd̄o manifeſtat idez per conſuetudinē humanam: Quia enim hec ſcientia nō reputat̄ alicuius momenti: iō quicunqꝫ pñt ſe expedire ut nō patiant̄ hoc malum: ideſt ut nō impediant̄ circa curā ſeruorum: ipi expediunt ſe ⁊ uacant uel vite Politice uel vite Ciuili uel vite Phice: curā aūt ſeruorum cōmittūt alicui ꝓcuratori. Deide cū dicit.

¶ Acqrēdi vō diſciplina: alia eſt ab utraqꝫ iſtarū ceu bellica quedam iuſta: aut uenatica. De ſeruo igit̄ ⁊ dño in hunc modum determinatum ſit.

¶ Quia dixerat ꝙ Deſpotica ſcia in cōſiſtit in acqrēdo ſeruos ſubdit ꝙ quedam alia ſcia eſt acq̄ſitiua ſeruorū que differt a ſeruili ⁊ a dñatiua: ⁊ hec eſt mltiplex. Exēplificat aūt de duab⁹: per quarū vnā acqrit hō homines in ſeruos: ⁊ hec eſt ſcia pagendi iuſta bella in quibus qui capiunt̄ iure ſerui efficiunt̄. Si aūt bellū eſſet iniuſtum: nō eēt iuſta acq̄ſitio ſeruorum. Vñ non eſſet ſm ſciam. Alia autem ſcia eſt per quam hō acqrit beſtias in ſuos. Et iſta eſt ſcia uenādi. Vltimo eni epilogādo ꝯcludit ꝙ de dño ⁊ ſeruo itantū determinatum ſit.

t Otaliter autē de vniuerſa poſſeſſione ⁊ queſtu ītuebimur ſm antecedentez modum quādo ⁊ ſeruus poſſeſſionis erat pars.

¶ Poſtqꝫ phs determinauit de dño ⁊ ſeruo qui eſt poſſeſſio quedam: hic determinat cōſequēter de oi poſſeſſione. Et diuidit̄ in ptes duas. In p̄ma determinat de ea quantum ad ſciam. In ſcd̄a quantum ad uſum: ibi [Om̄ autem que ad ſciam ⁊c.] Circa p̄mū duo facit. Primo dicit de quo eſt intētio. Scd̄o mouet dubitationes: ibi [Primum igit̄ dubitaret ⁊c.] Dicit ergo p̄mo ꝙ q2 dictum eſt de ſeruo: ⁊ ſeruus eſt quedam poſſeſſio: oportet ꝯſiderare eo modo quo tractauimus de ſeruo vniuerſaliter de omni poſſeſſione ⁊ de arte que eſt de pecuniȷ̄s. Deinde cum dicit.

¶ Primum igitur dubitaret utiqꝫ aliquis: utrum illa diſciplina que ad acquirenduz ſpectat idem ſit ꝙ res familiaris: uel pars aliqua eius: uel miſtra: ⁊ ſi miſtra: utrum quemadmodum pectinaria textorie: aut quēadmodum eraria ſtatuarie. Non eni eodē modo ſubminiſtrant: ſed altera quidē organa prebet: altera mām. Dico autē mām ceu id qd̄ ſubiacet: ex quo aliqd̄ pficitur opus: ceu textori lana: ſtatuario es.

¶ Mouet q̄ſdā dubitationes. Primo mouet eas. Scd̄o incipit eas ſoluere: ibi [Quod q̄dẽ igiť ⁊c̄.] Prima aűt dubitatio diuidiť in duas: q̄rum p̄ma eſt Utrum ars pecuniatiua: ideſt acquirẽdi pecunias ſit oĩno eadem iconomice uel ſit potius pars quedam ipſius: aut nõ ſit eadem neꝗ pars: ſed potius ſubminiſtratiua. Manifeſtum eſt enim ꝙ pecuniatiua aliquo mõ ad iconomicam ptinet. Uñ opꝫ ꝙ aliq̃ iſtoꝝ modoꝝ ſe hẽat ad eam. Non autem idem eſt ꝙ aliq̃ ars ſit pars alterius ⁊ ꝙ ſit ſubminiſtratiua ei. Nam ars diciť eẽ pars alterius artis que ꝯſiderat ptem eius quam ꝯſiderat alia ars: ſicut ars que facit cultellum eſt ars fabrilis: qꝛ cultellus eſt quedam ſpecies operum ex ferro factorum. Ars aűt ſubminiſtratiua diciť que facit aliq̃d in miniſterium alterius artis: ſicut ars que fodit ferrũ ſubminiſtrat arti fabrili. Et qꝛ pecunia eſt in miniſteriuꝫ domus: iõ magis videť eſſe ſubminiſtratiua q̃ꝫ pars. Et iõ mouet ſcd̃am dubitationem: inuenitur enim ꝙ vna ars miniſtrat alij dupl'r. Uno mõ ꝑparando ei organũ quo operatur: ſicut ars que facit pectinem cũ quo texitur miniſtrat arti textili ꝓprium iſtrumẽtuꝫ. Alio mõ quia exhibet ei materiam qua operatur: ſicut ars que ꝑparat es deſeruit arti: que facit ſtatuam ex ere: ⁊ illa que preparat lanam deſeruit textori. Eſt ergo dubitatio: Utrum ars acquirendi pecuniam deſeruiat iconomice ſicut preparans materiam uel ſicut preparans inſtrumentum. Deinde cum dicit.

¶ Quod quidẽ igitur non ſit eadẽ reifamiliaris diſciplina illi que pertinet ad acquirendum manifeſtuꝫ eſt. Naꝫ huius quidẽ parare eſt: illiꝰ v̄o uti. que eni uteť his que ſunt in domo niſi reifamiliaris diſciplina.

¶ Incipit ſoluere p̄dictas dubitationes. Et p̄mo oſtendit ꝙ pecuniatiua nõ eſt eadem iconomice. Scd̃o ingrit utrum ſit pars eius aut ſubminiſtratiua uel potius ſit aliq̃d extraneum ab ea: ibi [Sed utrum ſit eiꝰ pars uel alia ſpecies ⁊c̄.] Primo ergo ſoluit p̄mam dubitationem oſtendens ꝙ pecuniatiua non ſit oĩno eadem iconomice: qꝛ ad pecuniatiuam pertinet acquirere pecunias: Ad iconomicam auteꝫ pertinet uti eis. Nulla enim alia ars eſt ad quaꝫ pertineat uti eis que ſunt utilia domui niſi iconomice. Manifeſtum eſt aűt etiam in alijs ꝙ ars que neceſſaria eſt alia ab ea que facit uel acquirit: ſicut ars gubernatoria eſt alia a nauifactiua. Ergo iconomica eſt alia a pecuniatiua. Ex quo etiaꝫ manifeſtum eſt ꝙ pecuniatiua magis eſt miniſtratiua q̃ꝫ pars. ſemper enim ars factiua deſeruit arti utenti: ſicut que facit frenum militari. Ex quo etiam manifeſtũ ſit ꝙ pecuniatiua magis ſubminiſtrat per modum preparantis iſtrumenta q̃ꝫ per modum preparantis materiam. Pecunia enim ⁊ oẽs diuitie ſunt quedam iſtrumenta iconomice: ut infra diceť. Deinde cum dicit.

¶ Sed utrum ſit eius pars uel alia ſpecies dubitationeꝫ habet.

¶ Ingrit utrum pecuniatiua ſit pars iconomice uel aliquid extraneuꝫ ab ipſa: ⁊ diuidiť in partes duas. In p̄ma mouet dubitationem. In ſcd̃a ꝓſequitur eam: ibi [Naꝫ ſi eſt diligentis patriſſamilias ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ cum pecuniatiua nõ ſit eadem iconomice que vniuerſaliter utitur diuitijs ⁊ poſſeſſionibus: dubitari põt utruꝫ pecuniatiua ſit quedã ps ipſiꝰ iconomice: aut ſit altera ſpẽs ab iconomica. Deide cum dicit.

¶ Naꝫ ſi eſt diligentis Patriſſamilias videre quomodo pecunie ⁊ poſſeſſio aſſint. Poſſeſſio auteꝫ ⁊ pecunie multas cõplectunť ptes. Itaꝗ p̄muꝫ agricultura utrũ pars aliqua ſit illius diligẽtie: an aliud q̃dam genus: ⁊ totaliter circa alimentum cura ⁊ acquiſitio.

¶ Proſequiť p̄dictam dubitationem: ⁊ p̄mo oſtendit differentiam pecuniatiue ad aliam poſſeſſiuam. Scd̃o determinat propoſitam queſtionem: ibi [Palam aűt ⁊ ꝙ dubitant ⁊c̄.] Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationeꝫ de differentia pecuniatiue ad alias poſſeſſiuas. Scd̃o determinat de alia poſſeſſiua: ibi [Atqui ſpecies alimentandi ⁊c̄.] Tertio determinat de pecuniatiua: ibi [Eſt aliud genus ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ cum ad pecuniatiuam pertineat conſiderare vnde pecunie acquirantur: Multa autem alia poſſidẽtur preter pecuniam: ſicut terre naſcentia: ⁊ alia huiuſmodi: queſtio eſt de Agricultura per quam alique diuitie acquiruntur: utrum ſit quedaꝫ pars pecuniatiue uel aliud genus artis. Et quia agricultura ordinatur ad acquirendum cibum: igitur eadem queſtio poteſt moueri de arte que ordinatur ad acquirendum aliter cibum. Deinde cum dicit.

¶ Atqui ſpecies alimẽtãdi multe ſunt. Nã ⁊ vite plures ſunt animalium ⁊ hominũ. Non enim fieri poteſt ut viuatur ſine alimento. Itaꝗ diuerſitates alimentorum diuerſas faciunt animalium vitas. Nam ferarum quidem alie gregales ſunt: alie ſoliuage ut hoc uel illo modo illis conducit ad victum: quoniã alie viuis animalibus: alie fructibus: alie cunctiſ paſcuntur. Quare ad facultatem victus eorum vitas natura diſtinxit. Cum v̄o non idem cuiꝗ dulce ſit ſ̄m naturam: ſed alijs alia. ⁊ illarum que animalia: ⁊ illarum que fructus comedunt: vite iter ſe differunt.

¶ Soluit ꝓpoſitam queſtionem: ⁊ primo diuidit acquiſitionem ciboruꝫ in multas parteſ. Scd̃o oſtendit qualis ſit: ibi [Talis igitur acquiſitio ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. Primo oſtendit diuerſitatem ciborũ in animalibus. Scd̃o in hominibus: ibi [Hoc ideꝫ eſt in hominibus ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ multe ſunt ciborũ ſpecies: ⁊ ex hoc diuerſificantur modi viuendi tam in aĩalibus q̃ꝫ in hoĩbus. Cum eni non ſit poſſibile viuere ſine cibo: neceſſe eſt ꝙ ſ̄m differentiaꝫ ciborum differat modus viuendi in animalibus. Uidemus enim ꝙ quedam beſtie viuunt congregata in multitudine: ⁊ quedam viuunt diſperſa ⁊ ſeparata ſ̄m ꝙ expedit ad cibum ipſorum. Quedam enim ipſorum ſunt comedentia animalia. Quedã v̄o comedunt fructus. Quedam v̄o comedunt idifferenter omnia. Unde non diſtinxit vitas eorum ſed cibos quos eligunt naturaliter ⁊ ſ̄m ꝙ viuunt in deſidia uel in pugna. Nã ea que comedunt alia animalia oportet eſſe pugnatiua ⁊ ꝙ diſperſa viuant. aliter enim non poſſent cibum inuenire. Sed animalia que comedunt cibuꝫ qui de facili poteſt inueniri viuunt ſimul. Et quia in quolibet dictorum generum diuerſa ſunt delectabilia diuerſis animalibus. non enim omnia animalia comedentia carnes delectantur in eiſdem carnibuſ ⁊ ſimiliter nec omnia animalia comedentia fructus delectãtur in eiſdeꝫ fructibus. Inde ꝯtingit ꝙ etiam animaliũ que comedũt carnes ſunt diuerſi modi viuendi: ⁊ ſil'r eoruꝫ que comedunt fructus. Deinde auteꝫ cum dicit.

¶ Hoc idem eſt in hominibus. Differunt eniꝫ eoruꝫ vite. Nā pigerrimi qui ſunt paſtoraleꝫ vitā ſequuntur: quoniam a manſuetis animalibus ſine labore educatio ꝓuenit ocioſis. Cumqꝫ ſit neceſſe mutare locuꝫ animalibus ⁊ ipſi coguntur vna ſequi quaſi agriculturaꝫ quandaꝫ viuā colentes. Alij v̾o ex preda viuunt. Et preda quidem alia alij ceu alij uenantes: alij piſcātes: ut q paludes ⁊ ſtagna: ⁊ flumina ⁊ mare accolūt. Alij ab auibus ⁊ feris. Sed maxima pars hominuꝫ a terra viuit ⁊ a fructibus non ſilueſtribus. vite igitur forme tot ſunt quot ſm propriam ⁊ innataꝫ nobis operationem non per commutationeꝫ ⁊ cōmertia ſibi preparant alimentum: Paſtoralis agricultura: predatoria piſcatoria uenatoria. Sūt ⁊ qui iſta miſcētes iocunde viuant: ſupplentes deficienteꝫ vitaꝫ qua deficiens eſt ut ſufficiētia aſſit: ceu paſtoralem ſimul ⁊ predatoriam: alij agriculturaꝫ ⁊ uenationē. Eodeꝫ modo ⁊ circa alias ut indigentia compellit in hunc moduꝫ degunt.

¶ Oſtendit diuerſitatē ciborum in hominibus: Et dicit ꝙ etiam ſm diuerſitatem ciborum in multis differunt vite hominuꝫ. Tripliciter enim acquirunt cibuꝫ: alij nanqꝫ laborant: neqꝫ depredan᷑: Et iſti ſunt ocioſiſſimi: ⁊ iſti ſunt. ſ. paſtores: Quia cibus qui fit a domeſticis animalibus: puta: ab ouibus abſqꝫ labore fit hominibus viuentibus in ocio. Sed habent ſolum laborem hunc ꝙ cum fuerit neceſſarium pecoribus propter paſcua tranſire de loco ad locum: tunc ⁊ ipſi cogūtur ſepe tanqꝫ ſi colerent quendam agrum qui viueret ⁊ moueretur. Alij v̾o ſumunt nutrimentum ex preda uel quam acquirunt ab hominibus ſicut latrones: uel quam acquirunt ex aquis ſtagnorum: paludiuꝫ fluuiorum ⁊ in alijs ſicut piſcatores. Uel ex agris ⁊ ſiluis ſicut uenatores auium ⁊ beſtiarum. Tertium genus viuendi eſt ꝙ pluribus hominum cōuenit quod viuunt ex his que naſcun᷑ in terra ⁊ ex domeſticis fructibꝰ ⁊ iſti habent cibum elaboratuꝫ. He igi᷑ ut plurimū ſunt vite hominū preter eos enim qui viuunt de negociatione de qua infra age᷑ ſunt vite ſimplices. ſ. paſcualis agricultura: furatiua: piſcatiua ⁊ uenatiua ut ex dictis patet. Sed cum vita hominū ſit deficientiſſima eo qꝺ multis indiget. Quidaꝫ ad hoc ꝙ per ſe ſibi ſufficiant exercent ſimul ⁊ miſcent p̄dictas vitas: ⁊ ita delectabiliter viuunt ſupplentes ſibi ex vna quod deeſt ſibi ex altera. Sicut quidam exercēt ſimul vitam paſcualem ⁊ furatiuā: qdam ſil̄ agricultiuā ⁊ uenatiuam: ⁊ ſil̄r alias vitas ſꝫ ꝙ vnicuiqꝫ eſt opportunū. Deīde cuꝫ dicit.

¶ Talis igitur acquiſitio ab ipſa videtur natura hominibus data ut ſtatiꝫ poſt genituraꝫ ſic etiam ad perfectionē deductis: naꝫ ab ipſo generationis initio quedaꝫ animaliuꝫ ſimul exprimunt tātū alimenti ut ſufficiat donec poterit ſibiipſi acquirere quod generatuꝫ eſt: ut quecunqꝫ ex putredine uel ex ouis generantur. Que v̾o pariunt viuentia alimentum habent in ſeipſis ad natoruꝫ educationeꝫ uſqꝫ tempus quod daꝫ: quaꝫ lactis naturā dicimus. Quare ſimiliter eſt in genitis quoqꝫ exiſtimandū plantaſqꝫ animaliuꝫ eſſe gratia: ⁊ cetera animalia hominuꝫ cauſa: manſueta quideꝫ propter utilitateꝫ ⁊ cibuꝫ: fera v̾o ⁊ ſi non omnia at plurima illoruꝫ propter cibuꝫ ⁊ alia adiumenta: ut ueſtis: ac cetera inſtrumenta ex illis fiant. Si igitur natura nihil neqꝫ imperfectuꝫ facit: neqꝫ fruſtra: neceſſariuꝫ eſt illa omniuꝫ hominuꝫ gratia feciſſe naturaꝫ. Quapropter ⁊ bellica ſꝫ naturam quodāmodo acquiſitiua erit: naꝫ ⁊ uenatoria pars illius eſt qua uti oportet contra beſtias ⁊ contra eos homines qui ad parendū nati ſunt nec uolūt parere: ut nā id belluꝫ iuſtuꝫ exiſtat.

¶ Oſtendit qualis ſit predicta poſſeſſiua que eſt acquiſitiua cibi. Et p̄mo oſtendit qꝺ eſt naturalis. Scđo qꝺ eſt pars iconomice: ibi [Una igitur acquirēdi ſpecies ⁊c.] Tertio qꝺ nō eſt infinita: ibi [Et vide᷑ ⁊c.] Circa p̄mum ponit talem rōnem. Sicut natura prouidet animalibus ſtatim in prima eorum generatione: ita ⁊ poſtqꝫ eorum generatio fuerit ꝑfecta. Prouidet auteꝫ eis de nutrimento in p̄ma eorum generatione: ⁊ hoc patet in diuerſis animalibus. Sunt enim quedaꝫ animalia non generantia animal ꝑfectuꝫ: ſed faciūt oua: ſicut aues: uel uermes: uermes quoſdam loco ouoruꝫ: ſicut patet in formicis ⁊ in apibus ⁊ in alijs huiuſmodi. ⁊ huiuſmodi animalia ſimul pariunt cuꝫ ꝓprijs fetibus tantū de nutrimēto quantū ſufficere poſſit quouſqꝫ aīal generatum perueniat ad perfectū: ſicut patet in ouo: cuius rubeū cedit in nutrimentū pulli qui genera᷑ ex albo oui: ⁊ hoc qꝫdiu pullus eſt infra teſtam. Simile eſt in uermibus. Quedaꝫ auteꝫ animalia ſunt que generant animal perfectuꝫ ſicut equi ⁊ alia huiuſmodi ⁊ in talibus animalia que pariunt habent uſqꝫ ad aliquod tempus cibuꝫ in ſeipſis ad nutrimentuꝫ genitorū: qui quidem cibus uocatur lac: ⁊ ſic patet ꝙ in p̄ma generatione natura ꝓuidet animalibus de cibo. Unde manifeſtū eſt ꝙ poſtqꝫ iam animalia ſunt perfecta natura ꝓuidit eis de cibo: ita ꝙ plante ſunt ꝓpter alia aīalia ut ex eis nutrian᷑. alia v̾o animalia ſunt ꝓpter homines. domeſtica qdem ⁊ ꝓpter cibuꝫ ⁊ ꝓpter alias utilitates. ſilueſtria v̾o ⁊ ſi non oīa tn̄ plurima eoruꝫ cedunt in cibuꝫ hominis uel aliquo alio modo in auxilium eius: inquantum homo ex eis acquirit ueſtitum. ſ. de pellibus eorum: uel etiam alia inſtrumenta: ut de carnibus: oſſibus: aut dentibꝰ. Et ſic manifeſtuꝫ eſt ꝙ homo indiget ad ſuaꝫ vitam alijs animalibus ⁊ plantis: Sed natura neqꝫ dimittit aliquid imperfectū neqꝫ facit aliquid fruſtra. Ergo manifeſtum eſt ꝙ natura fecit animalia ⁊ plantas ad ſuſtentationem hominum. Sed quando aliquis acquirit id quod natura ꝓpter ipſum fecit: eſt naturalis acquiſitio. Ergo poſſeſſiua qua huiuſmodi acquiruntur que pertinēt ad neceſſitateꝫ vite eſt naturalis: ⁊ pars eius eſt predatiua qua oportet uti ad beſtias que naturaliter ſunt ſubiecte hominibus: ⁊ ad homines barbaros qui ſunt naturaliter ſerui:ut ſupra dictum eſt:ac ſi hoc bellum ſit iuſtuꝫ ſm naturam. Dixit aūt eſſe predatiuā huiuſmodi poſſeſſiue:qꝛ alia pars eſt agricultura:que acquirit nutrimentum ex plantis. Deinde cum dicit.

¶ Una igitur acquirendi ſpecies ſꝫ naturā pars eſt rei familiaris:quaꝫ oportet ſubeſſe iaꝫ aut illā parare quo ea ſubſint:quaruꝫ eſt comparatio reruꝫ in vita neceſſariarum ⁊ utilium ad ſocietatem ciuitatis ⁊ domus.

¶ Cōcludit ex p̄miſſis ꝙ quedam naturalis ſpecies poſſeſſiue:de qua iam dictū eſt pars quedam iconomice:ſm ꝙ pars dicitur eſſe que eſt ſubminiſtratiua. Subminiſtrat enim non ſolum iconomice:ſed etiam politice. Et hoc ideo:quia oportet ad actum politici ⁊ iconomici ut acquirantur: ⁊ ille res que theſauriçantur ad neceſſitatem vite ⁊ utilitatem communitatis tam domus q̄ꝫ ciuitatis:qꝛ neqꝫ domꝰ neqꝫ ciuitas pōt gubernari ſine neceſſarijs vite. Deinde cū dicit.

¶ Et videntur uere quidē diuitie ex his cōſtare:nā ſufficientia huius poſſeſſionis ad vitaꝫ bonoruꝫ non infinita eſt: ut Solon carminibus inq̄t: Diuitiaruꝫ nullus eſt finis conſtitutus hominibus. Certe conſtitutus eſt ut in alijs artibus:nulluꝫ enim inſtrumentuꝫ cuiuſq̄ꝫ artis infinituꝫ eſt:neq̄ꝫ multitudine neq̄ꝫ magnitudine. Diuitie autē ſunt multitudo inſtrumētoruꝫ rei familiaris ⁊ Reip. Quod igitur ſit aliqua acquiſitio ſꝫ naturam patribuſfamilias ⁊ gubernatoribus Reip. ⁊ propter quā cauſaꝫ patet.

¶ Oſtendit ꝙ p̄dicta poſſeſſiua non eſt infinite: ⁊ dicit ꝙ uere diuitie ſunt ex huiuſmodi rebus quibus ſubuenitur neceſſitati nature. Ideo autem iſte ſunt uere diuitie:quia poſſunt tollere indigentiam ⁊ facere ſufficientiam habenti eas:ut ſcilicet homo ſit ſibi ſufficiens ad bene viuenduꝫ. Sunt aūt quedaꝫ alie diuitie: quaruꝫ poſſeſſio eſt infinita:ut īfra dicetur:de quibus Solon qui fuit vnus de ſeptē ſapiētibus dicit in ſuo poemate: ꝙ nullus terminus diuitiarum poteſt prefiniri hominibus. Unde tales non ſunt uere diuitie:quia nō replent hominis appetitum. Qꝫ autē diuitie que conſiſtunt ex rebus neceſſarijs ad vitam ſint finite probat tali ratione: Nullus actus inſtrumentuꝫ eſt infinitum in multitudine neqꝫ magnitudine: Ars enim fabrilis non habet infinitos martellos:neqꝫ etiaꝫ vnuꝫ aliquē martellum infinituꝫ. Sed p̄dicte diuitie ſunt quedam organa iconomici ⁊ politici:quia eis utunt̄ ad gubernationeꝫ domus uel ciuitatis ut dictum eſt. Ergo huiuſmodi diuitie nō ſunt infinite:ſed eſt eis aliquis terminus. Et ultimo epilogando concludit ꝙ eſt quedaꝫ naturalis poſſeſſiua que eſt neceſſaria ⁊ iconomicis ⁊ politicis ⁊ ꝓpter quā cām manifeſtū eſt ex dictis.

e St aliud genus acquirēdi quod maxime uocant ⁊ merito uocari debet Pecuniariuꝫ:in quo nullus finis eſſe videtur diuitiaruꝫ ⁊ poſſeſſionis: quod eſſe vnuꝫ ⁊ ideꝫ cuꝫ illo de quo ſupra diximus pleriq̄ꝫ crediderūt ꝓpter vicinitateꝫ:ſed neq̄ꝫ eſt idē neq̄ꝫ ualde remotuꝫ. Eſt eniꝫ alteruꝫ illoruꝫ ſm naturā alteruꝫ non ſꝫ naturaꝫ:ſed magis ſm peritiaꝫ ⁊ arteꝫ

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus determinauit de vna parte poſſeſſiue que eſt acquiſitiua cibi ⁊ aliorum neceſſariorū vite:hic determinat de alia poſſeſſione que appellat̄ Pecuniatiua. Et circa hoc duo facit. Primo ꝓponit conditionē ipſius. Secūdo determīat de ea:ibi⌊ De quo dicere ſic exordiamur ⁊c̄.⌋ Circa primū tria determinat de hac ſecunda parte poſſeſſiue. Primo enī determinat nomen eius dicens: ꝙ uocatur pecuniatiua:qꝛ ſcilicet inſiſtit circa acquiſitioneꝫ pecuniarū. Secūdo dicit de ea: ꝙ quia acquiſitio pecuniarum eſt infinita ꝓpter iſtā parteꝫ poſſeſſiue videtur hominibus ꝙ nullus ſit terminus diuitiarū ⁊ poſſeſſionis. Multi enim reputant ꝙ hec pars poſſeſſiue ſit vna ⁊ eadem cū premiſſa ꝓpter vicinitatem quam habet cuꝫ ipſa. Tertio ꝓponit comparationeꝫ huius poſſeſſiue ad premiſſaꝫ: ⁊ dicit ꝙ neqꝫ eſt eadeꝫ cuꝫ predicta:neqꝫ tn̄ longe diſtat ab ea. Qꝫ autem non ſit eadem manifeſtat per hoc ꝙ p̄dicta pars poſſeſſiue:que eſt acquiſitiua cibi ⁊ alioruꝫ neceſſarioruꝫ vite eſt nālis. Sed hec que eſt acquiſitiua pecunie non eſt naturalis. Denarij enī non ſunt adinuenti a natura:ſed per quandaꝫ experientiam ⁊ artem ſunt introducti. Ideo auteꝫ dixit ꝙ non longe diſtant. quia per denariuꝫ etiā neceſſaria vite haberi poſſunt ⁊ econuerſo. Deinde cum dicit.

¶ De quo dicere ſic exordiamur. Cuiuſq̄ꝫ rei duplex eſt uſus:uterq̄ꝫ ꝟo ſm ipſaꝫ rē ſed non ſimiliter:ueruꝫ alter proprius:alter non proprius:ceu calcei quideꝫ eſt calceatio ⁊ uenditio. Uterq̄ꝫ eniꝫ uſus calcei eſt:nā qui calceuꝫ indigenti uendit pro pecunia uel cibo:utitur calceo qua calceꝰ eſt: ſed non ſm propriuꝫ uſuꝫ:non eniꝫ cōmutationis gratia factus eſt calceus. Eodeꝫ mō ſe hēt in alijs rebus quas poſſidemꝰ.

¶ Incipit determinare naturā pecuniatiue. Et quia pecunia eſt inuenta ꝓpter cōmutationes faciendas:ideo circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo cōmutatio ſe habeat ad res cōmutatas. Secundo determinat de cōmutatione naturali:ibi⌊ Eſt eniꝫ permutatio ⁊c̄.⌋ Tertio determinat de cōmutatione pecuniaria:ibi⌊ Ex hac tn̄ ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ ad conſiderandum de pecuniatiua debemus hinc accipere p̄ncipium. Eſt enim vniuſcuiuſqꝫ rei duplex uſus: ⁊ conueniunt in hoc ꝙ uterqꝫ eſt ſm ſe ⁊ non per accidens. Differunt auteꝫ in hoc ꝙ vnus eorū eſt proprius uſus rei:alius autem non eſt ꝓprius ſed cōmunis: Sicut duplex eſt uſus calciamenti. Unus quidē ꝓprius:ſcilicet calceatio. Alius communis:ſcilicet commutatio. Ad hunc eniꝫ uſum non factuꝫ eſt calciamentum ut homo commutet ipſum:ſed tn̄ homo ſic poteſt uti calciamento ut commutet ipſum uel pro pane uel pro cibo. Sed quāuis cōmutatio non ſit ꝓprius uſus calciamenti: eſt tn̄ uſus eius per ſe ⁊ non ſꝫ accidens:qꝛ ille qui cōmutat ipſum utitur eo ſm ualorem ſuum. Et ſicut dictuꝫ eſt de calciamento ita intelligendum eſt de oībus alijs rebꝰ que ab hoīe poſſideri pn̄t. Deīde cū dicit.

¶ Eſt enī permutatio omnibus:cepta quidem ab initio:ex eo ꝙ eſt ſm naturaꝫ:qꝺ alij plura q̄ꝫ opus ſit alij pauciora habeāt

Ex quo manifeſtum eſt pecuniariam non eſſe ſm naturam eius que pertinet ad acqrenduꝫ. quoad eniꝫ ipſius ſufficeret neceſſariū erat permutationē feciſſe.

¶Determinat de cōmutatione naturali: ⁊ circa hoc tria facit. Primo oſtendit quorum ſit iſta cōmutatio. Secundo quomodo eſt introducta: ibi⌊ In prima igitur ſocietate ⁊c̄.⌋ Tertio quomodo ſe habet ad naturaꝫ: ibi⌊ Huiuſmodi ergo permutatio ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ permutatio poteſt fieri de omnibus rebus: ⁊ prima quidem commutatio incepit a rebus que natura miniſtrat ad neceſſitateꝫ humane vite: eo ꝙ de his quidam homines plura habebant: quidam pauciora: Sicut quidam habebant plus de vino: alij plus de pane. Unde oportuit ꝙ cōmutarent. Et intātū fiebat commutatio quouſqꝫ vnuſquiſqꝫ habebat quod ſibi ſufficiebat. Unde manifeſtuꝫ eſt ꝙ cū denarij nō ſint a nā: ſicut dictū eſt nummularia que eſt permutatio denariorū nō eſt a nā. Deinde cū dicit.

¶In prima igitur ſocietate ideſt in domo: manifeſtum eſt nihil opus eſſe illius: ſed iam maiori exiſtente ſocietate: alij enim illorum communiter habebant omnia: alij ſeparatim multa rurſus alia quorum ſm indigentiam neceſſe erat permutationeꝫ facere quemadmoduꝫ adhuc faciunt barbaroruꝫ nationes multe: alia pro alijs dātes recipiētesqꝫ: inutilia enī ſibi pro utilibꝰ tradunt: ultra ꝟo nihil: ceu vinuꝫ pro tritico: ⁊ ceteris talibus.

¶Oſtendit quomodo eſt introducta talis permutatio: ⁊ dicit ꝙ in prima communitate que eſt communitas vnius domus: non erat opus aliqua tali commutatione: eo ꝙ omnia neceſſaria vite erāt patriſfamilias: qui omnia prouidebat. Sed quando iam facta eſt amplior communitas: ſcilicet vici ⁊ ciuitatis propter hoc ꝙ aliqui hominuꝫ communicabant in omnibus iter quos non poterat fieri commutatio. alij ꝟo erant ſeparati ⁊ in multis rebus ideo neceſſarium fuit illarum rerum que diuiſe erant fieri commutationes: ut ſcilicet dum vnꝰ acciperet ab alio quod alter habebat: ipſe retribueret ei quod ipſe habebat. quod adhuc ſeruatur apud multas barbaras nationes: apud quas non eſt uſus denariorum: que nihil plus cōmunicant niſi ea que ſunt eis opportuna ad vitam: ſicut dando ⁊ accipiendo vinū ⁊ triticū ⁊ alia hꝰi. Deinde cum dicit.

¶Huiuſmodi ergo permutatio neqꝫ preter naturam eſt: neqꝫ ad amplificationeꝫ patrimonij pertinet: cuꝫ ſit in ſupplementuꝫ indigentie ſm naturam.

¶Concludit ex premiſſis ꝙ talis commutatiua non eſt preter naturam: quia eſt de rebus quas miniſtrat natura. Neqꝫ eſt ſpecies pecuniatiue: quia non fit per denarios. Et ꝙ non ſit preter naturam probat per hoc qō eſt in ſupplementum per ſe ſufficientie: ideſt ut homo per huiuſmodi commutationem habeat ea que ſunt neceſſaria ſufficienter ad ſuſtentationem humane vite Deinde cuꝫ dicit.

¶Ex hac tamen illa proceſſit ſm rationē: nam cum a remotioribus quereretur auxilium in portādo illa quibus indigebant ⁊ exportando illa quibus abundabant: neceſſario nummi introductus eſt uſus. non enim faciliter deferri poſſunt ſingula ſingulis ad vitam neceſſaria. Itaqꝫ ad permutationes faciendas tale aliquid cōpoſuerunt inter ſe dare ⁊ accipere: quod utilium exiſtens uſum habere commutandi facilem ad vitam: ceu ferrum ⁊ argentum ⁊ ſiquid aliud tale. primo ſimpliciter diffinitum quantitate ⁊ pondere. Poſtmodum ꝟo etiam ſigno impreſſum: quo ad menſuram liberi eſſent: nam ſignum poſitum eſt ad quantitatem demonſtrandam.

¶Determinat de commutatione pecuniaria: ⁊ circa hoc duo facit. Primo oſtēdit quomō hec cōmutatio eſt per rationem inuenta: cuꝫ non ſit a natura. Secundo oſtendit ꝙ ſit infinita: ibi⌊ Et infinite ſunt huiuſmodi diuitie ⁊c̄.⌋ Circa primum tria facit. Primo determinat de prima inuentione pecuniarie commutationis. Secundo de quadam commutatione pecuniaria ſuperueniente ibi⌊ Reperto igitur nummo ⁊c̄.⌋ Tertio determinat de pecuniatiua que eſt circa huiuſmodi cōmutationes: ibi⌊ Quapropter videtur ⁊c̄.⌋ Dicit ergo primo ꝙ ex prima commutatione que erat ipſarum rerum neceſſariarum adinuicem proceſſit quedam alia commutatio ſm rationem inuenta. Cuꝫ enim auxilium hominum adinuicem per commutationes eſſet factum magis peregrinuꝫ: quia ſcilicet homines non ſolum ad propinquos ſed etiam ad remotos ceperunt uti commutatione: adducendo ad ſe ea quibus indigebant ⁊ mittendo illis ea in quibus ipſi abundabant: propter iſtam neceſſitatem inuentus eſt uſus denariorum: eo ꝙ non poterant de facili portari ea que ſunt neceſſaria ſm naturam ad remotas terras: puta vinum aut triticum aut aliquid huiuſmodi. ⁊ ideo ad huiuſmodi commutationes in remotis faciendas ordinauerunt ꝙ aliquid ſibiinuicem darent ⁊ acciperent quod de facili ⁊ expedite portari poſſet: ⁊ tamen inde haberent aliquam utilitatem. Et huiuſmodi ſunt metalla: puta es ferrum. ⁊ argentum ⁊ alia huiuſmodi. Hec enim ſunt ſm ſe utilia: inquantuꝫ ex eis fiunt uaſa uel aliqua inſtrumenta: ⁊ tamen de facili portari poterant ad remotum: quia modicuꝫ de iſtis propter eorum raritatem ualebat multum de alijs rebus: ſicut etiam modo homines qui debent longum iter peragere pro ſuis expenſis loco denariorum ereorum portant argenteos uel aureos propter predictam neceſſitatem commutationis ad loca remota. Primo fuit determinatum metallum ſolo pondere ⁊ magnitudine: ſicut apud quaſdaꝫ gentes habentur forme argenti non monetati: ſed poſtea ut homines liberarentur a neceſſitate menſurandi uel ponderandi impreſſerunt aliquem caracterem. Quod ponitur in ſignum ꝙ metallum ſit tante quantitatis: ſicut etiam in aliquibus locis imponuntur quedam ſigna publica ad menſuram vini uel frumenti. Sic ergo patet ꝙ primo denarij ſunt inuēti pro commutatione rerū neceſſariarum. Deinde cū dicit.

¶Reperto igitur nūmo ex neceſſaria permutatione alia ſpecies acquirendi emerſit nummularia. Primo forſan ſimpliciter:poſtea per experientiam artificioſior. Unde ⁊ quomodo permutando plurimuȝ faciat lucruȝ.

¶Determinat de alia commutatione ſuperueniente: ⁊ dicit ꝙ poſtq̄ȝ iam facti ſunt denarij ex predicta commutatione que eſt ex neceſſitate facta propter res neceſſarias ex remotis locis habendas ſubintroducta eſt ſpecies commutationis pecuniarie ſm quam denarij pro denarijs commutantur: ⁊ hec uocatur Nummularia: qua ſcilicet utuntur Campſores denariorum: ⁊ hoc quidem primo factum eſt ſimpliciter ⁊ quaſi a caſu: puta: ꝙ ex aliquibus terris in alias aliqui denarios transferentes carius eos expenderunt q̄ȝ acceperint. Unde poſt ea per experientiam factum eſt artificiale: ut homo ſcilicet conſideret de quo loco denarij tranſmutati ⁊ quomodo poſſint facere maximum lucrum. ⁊ hoc pertinet ad artem Nummulatoriaȝ. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter videtur Nummularia maxime circa queſtum pecuniarum uerſari ⁊ illius eſſe opus poſſe diſcernere: vnde proueniat multitudo pecuniaruȝ. Nummoruȝ eniȝ ⁊ diuitiaruȝ effectiua eſt.

¶Determiat de pecuniatiua: ⁊ circa hoc duo facit. Primo concludit ex premiſſis que ſit materia ⁊ actus huius artis. Secundo determinat quandam dubitationem: ibi[Nam ⁊ diuitias ⁊c̄.] Concludit ergo ex premiſſis ꝙ ex quo inceperunt denarij ad denarios commutari propter lucrum quodam artificiali modo: ars que eſt circa denarios uocatur pecuniatiua. ⁊ actus eius eſt ꝙ poſſit conſiderare vnde poſſit prouenire homini multitudo pecuniarum. Ad hoc eni eſt ordinata ſicut ad finē ut faciat multitudinem pecuniaruȝ ⁊ diuitiarum. Deinde cum dicit.

¶ Nam ⁊ diuitias plerumqꝫ ponunt eſſe multitudinem pecunie: ex eo videlicet ꝙ circa illam intendunt pecuniaria ⁊ queſtuaria.

¶Determinat quandam dubitationem circa premiſſa: quia enim dixerat ꝙ pecuniatiua eſt factiua diuitiarū ⁊ pecuniarum: poſſet aliquis dubitare: utrum ſint omnino idem pecunie ⁊ diuitie. Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit quorundam opinionem. Secundo inducit rationes in contrarium: ibi[Contra ꝟo interdum ⁊c̄.] Tertio concludit determinationem ueritatis: ibi[Quamobrem querunt ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ multotiens homines opinantur ꝙ diuitie nihil aliud ſint q̄ȝ multitudo pecuniaruȝ: eo ꝙ pecuniatiua ⁊ nummulatoria cuius finis eſt multiplicare diuitias tota conſiſtit circa pecunias ſicut circa propriam materiam. Deinde cum dicit.

¶Contra ꝟo interduȝ futile quiddam videntur nummus ⁊ lex ⁊ ne quicq̄ȝ ſm naturam. Quoniam mutatis his qui utuntur nullius precij aut utilitatis eſt ad aliqđ neceſſariorum ⁊ locuples nummis penuriam patietur neceſſarij alimenti. Atqui abſurdum eſt tales eſſe diuitias affirmare: quaruȝ abundās quis fame perire poſſit: ut de Mida fabulis traditur: Cui propter inſatiabilitateȝ deſiderij quicquid apponebatur fiebat auruȝ.

¶ Ponit opinionem contrariam dicens ꝙ aliquando videtur fatuitas quedam dicere ꝙ nihil eorū que ſunt ſm naturam ſint diuitie: puta: triticum ⁊ vinuȝ ⁊ alia huiuſmodi: ⁊ ꝙ tote diuitie ſint denarij introducti per legem. Et ad hoc introducit duas rationes: quarum prima eſt. Quia non ſunt uere diuitie ille que uariata hominum diſpoſitione nullam dignitatem neqꝫ utilitatem habent ad neceſſitatem vite. Sed tranſmutata diſpoſitione hominum qui utuntur diuitijs denarij nullius ſunt precij nec aliquid afferunt ad neceſſitateȝ vite: puta: ſi placeat regi uel communitati ut non ualeant. Ergo ſtultum eſt dicere ꝙ diuitie totaliter nihil ſint niſi multitudo pecuniarū. ¶ Secundaȝ rationem ponit ibi[Et locuples nummis ⁊c̄.] que talis eſt: Inconueniens eſt dicere ꝙ ille qui eſt diues indigeat cibo uel pereat fame: ſed multotiens poteſt contingere ꝙ homo abundans in denarijs egeat cibo ⁊ moriatur fame: ſicut dicitur fabuloſe de quodam Mida nomine ꝙ ei propter hoc ꝙ habebat inſatiabile deſiderium pecunie omnia que ei exhiberentur fiebant aurea: ⁊ ſic peribat fame habens multitudinem auri: omnibus cibis ſibi appoſitis conuerſis in auruȝ. Ergo denarij nō ſunt uere diuitie. Deinde cum dicit.

¶ Quamobrem querunt diuitias alias ⁊ aliaȝ acquirendi rationem: ⁊ recte quideȝ: eſt enim alia acquirendi ratio ⁊ diuitie ſm naturam: ⁊ hec quidem reifamiliaris diſciplina: illa ꝟo pecuniaria pecuniarum effectiua: non ſimpliciter: ſed per ipſarum pecuniarum commutationem. Et videtur circa nummuȝ iſta uerſari: nam nummus primum eſt ⁊ ultimum in commutatione.

¶ Concludit determinationem ueritatis ⁊ dicit ꝙ illi qui recte ſapiunt propter predictas rationes dicunt aliud eſſe diuitias ⁊ pecuniam ſiue pecuniatiuaȝ. Sūt enim quedam diuitie ſm naturam: ſcilicet de rebus neceſſarijs ad vitam ſicut ſupra dictum eſt. ⁊ talis acquiſitio diuitiarum proprie pertinet ad iconomicaȝ. Sed illa pecuniatiua que eſt Nummularia multiplicat pecunias non omnibus modis: ſed ſolum per denariorum permutationem. Unde tota conſiſtit circa denarios: quia denarius eſt principium talis commutationis: dum denarius pro denario datur. Patet ergo ſm hoc ꝙ ditiores ſunt qui abundant in rebus neceſſarijs ad vitam uere loquendo q̄ȝ illi qui abundant in denarijs.

e T infinite ſunt huiuſmodi diuitie que ab hac ratione rei augende proficiſcuntur. Ut enim medicina ſanitatis in infinitum eſt ⁊ vnaqueqꝫ ars finis in infinitum: nam q̄ȝ maxime uolunt illum efficere. eorum ꝟo que ſunt ad finem non in infinitum. finis enim extremum omnibus. Sic ⁊ huius rationis augende rei non eſt finis terminus. finis autem tales diuitie ⁊ pecuniarum poſſeſſio: ſed rei familiaris non augende rei eſt finis:nō eni hoc rei familiaris eſt opꝰ.

¶ Poſtq̄ oñdit philoſophus quō pecuniatiua commutatio eſt introducta per legem:hic oſtendit quomodo ſit infinita talis acquiſitiua pecunie: ⁊ circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo aſſignat cauſam premiſſorum: ibi ⌊ Cauſa v̄o eſt huius ⁊c̄. ⌋ Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſituꝫ. Secundo ſoluit ex hoc quandam dubitationem: ibi ⌊ Quapropter in hac quidem ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ diuitie que acquiruntur ab hac pecuniatiua ſcilicet Nummularia que tota eſt circa denarios eſt infinita: ⁊ hoc ꝓbat tali rōne: Deſideriū finis in vnaquaqꝫ arte eſt in infinitum. Deſiderium autem eius quod eſt ad finem non eſt in infinitum:ſed habet terminum ſm regulam ⁊ menſuram finis: Sicut ars medicinalis intēdit ad ſanandum in infinitum cum inducit ſanitatem quantumcunqꝫ poteſt:ſed medicinaꝫ non dat quantūcunqꝫ poteſt:ſed ſm menſuram que eſt utilis ad ſanandum: ⁊ ita eſt in alijs artibus. Et ratio huius eſt: qꝛ finis eſt ſm ſe appetibilis. Quod autem ſm ſe eſt tale ſi magis fuerit erit magis tale: ſicut ſi album diſgregat viſuꝫ magis albū magis diſgregat. Sed pecunie ſe hñt ad pecuniatiuaꝫ nummulariā ſicut finis. hec eni intendit acquirere pecunias. Ad iconomicaꝫ autem non ſe habet ſicut finis:ſed ſic̄ ordinatū ad finē:qui eſt gubernatio domꝰ. Ergo pecuniatia q̄rit pecunias abſqꝫ termīo:iconomica aūt cū aliq̄ termīo. Deīde cū dicit.

¶ Quapropter in hac quidem videtur neceſſarium:ut ſit finis omnium diuitiaruꝫ. Sed contra video fieri:oēs eniꝫ in īfinitū augent qui pecunijs ſtudēt.

¶ Soluit dubitationem quandam ex premiſſis: ⁊ circa hoc duo facit. Primo mouet eam. Secūdo ſoluit: ibi ⌊ Cauſa v̄o ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ propter predictaꝫ rationem videtur ꝙ neceſſarium ſit eſſe aliqueꝫ terminum diuitiarum in iconomica. Sed ſiquis conſideret in his que accidunt videtur eſſe contrarium. omnes enim iconomici augent denarios in infinitum uolentes habere denarios pro rebus que ſunt ad uſum vite. Deinde cum dicit.

¶ Cā v̄o huiꝰ eſt illaruꝫ ꝓpinqtas: uariat̄ eni uſus eiuſdē exiſtēs utriuſqꝫ acqſitiōis. eiuſdē eni eſt uſus acqſitio ſed nō ſm idē. At huiꝰ qdē aliꝰ finis:huiꝰ v̄o amplificatio. Itaqꝫ videt̄ qbuſdā hoc eē rei familiaris opꝰ: ⁊ ꝑſeuerāt exiſtimātes oportē aut ꝯſeruare aut augē pecuniā in īfinitum.

¶ Soluit premiſſam dubitationem ⁊ dicit: ꝙ cauſa predicte diuerſitatis videtur eſſe propinquitas utriuſqꝫ pecuniatiue: illiꝰ ſcilicet que deſeruit iconomice: que querit pecunias pro commutatione rerum neceſſariarū: ⁊ nummularie que querit denarios ꝓpter ſeipſos: utriuſqꝫ enim pecuniatiue eſt ideꝫ actus: ſcilicet acquiſitio pecuniarum: ſed non eodem modo: ſed in pecuniatiua iconomica hoc ordinatur ad alium finem ſcilicet ad gubernationem domus: in pecuniatiua autem ſcilicet nummularia ipſa augmētatio pecunie eſt finis: ⁊ ideo propter propinquitateꝫ nummularie ad iconomicā viꝫ qbuſdā iconomis ꝙ ſit eorū officiuꝫ illud qđ ꝑtinet ad Cāpſores: ut. ſ. inſiſtent ad ꝯſeruandū ⁊ multiplicandū denarios in infinituꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Cauſa v̄o eſt huius diſpoſitionis ſtudium viuendi: ſed non bene viuendi. Cum ergo cupiditas in īfinitū extēdat̄: illa quoqꝫ que efficiūt īfinita cupiūt: ſed qui bñ viuere ſtudēt ad fruitionē corporis diuitias querūt. Añ cū hoc quoqꝫ in acqſitiōe ꝯſiſtere videat̄: ois eorū circa acqrendū eſt.

¶ Aſſignat cauſam eius quod dixerat ꝙ diſpenſatores domorum interdum perſeuerant ad augendum pecunias in infinitum. Et quia ex cauſa quam aſſignat ſequuntur quedam abuſiones: ideo hec pars diuiditur in tres ſm tres abuſiones quas ponit. Secunda pars incipit ibi ⌊ Et altera augendi ⁊c̄. ⌋ Tertia ibi ⌊ Et ſi per has acquirendi ſpecies ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ cauſa huius diſpoſitionis: ꝙ ſcilicet diſpenſatores domoruꝫ querunt augere pecuniam in infinituꝫ eſt: quia homines ſtudent ad viuendum qualitercunqꝫ non autem ad viuendum bene: quod eſt viuere ſm virtutem. ſi enim intenderent viuere ſm virtutem eſſent contenti his que ſufficiunt ad ſuſtentationeꝫ nature. ſed quia pretermiſſo hoc ſtudio ſtudent ad viuendum vnuſquiſqꝫ ſm ſuam uoluntatem: ideo vnuſquiſqꝫ intendit acqrere ea per que poſſit ſuam uoluntatem implere. Et qꝛ concupiſcentia hominum tendit in infinitum: ideo in infinitum deſiderant ea per que poſſint ſatiſfacere ſue concupiſcentie. Quidam etiam ſunt qui habent ſtudium ut bene viuant: ſed ei quod eſt bene viuere addunt id quod pertinet ad delectationes corporales. Dicunt enim non eſſe bonam vitam niſi cum in talibus delectationibus homo viuat: ⁊ ideo querit ea per que poſſunt impleri delectationes corporales. Et quia hoc videtur hominibus poſſe euenire per multitudinem diuitiarum: ideo omnis cura eoruꝫ eſſe videtur ad acquirendum multas pecunias. Et eſt conſiderandum ꝙ aſſignat cauſam eorum que pertinent ad diſpenſatorem domus ex itētione humane vite: quia diſpenſator domus habet pro fine bonam vitam eorum que ſunt in domo. Sic igit̄ prima abuſio eſt: ꝙ homines propter hoc ꝙ non habent rectum ſtudiuꝫ bone vite intendūt ad acqrēdū pecunias in infinituꝫ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Et altera augēdi ſpēs hinc ꝓceſſit: cū eni fruitio modū excedat illā exhibēt que hiꝰ exceſſuꝫ adimplē poſſit. Et ſi per has acqrēdi ſpēs nequeāt parare: per aliā cām efficere conant̄: vnaquaqꝫ freti potētia nō ſꝫ nāꝫ. Fortitudis eni nō eſt pecunias parare: ſꝫ fiduciaꝫ animi. neqꝫ rei militaris aut medicie: ſed huiꝰ qdē victoriaꝫ: illius v̄o ſanitatē. At illi cunctas ad pecuniā ꝯuertūt q̄ſi hic ſit finis: ad finē v̄o cuncta oporteat tēdere. De illa igit̄ acqrēdi ſp̄e que neceſſaria nō eſt: ⁊ que nā ea ſit: ⁊ ꝓpter quā cāꝫ illa idigemꝰ diximꝰ: ⁊ de illa que nec̄ia eſt: qm̄ altera ab illa ⁊ diſciplina rei familiaris ſm nām circa alimētū: nec īfinita ſicut illa: ſed finē hñs. Ex hoc pꝫ id de quo ab initio dubitabat̄: Utrū gubernatoris domus ⁊ ciuitatis ſit acqrere uel nō: ſed oporteat p̄us eē acqſitū: ſicut eni hoīes nō fac̄ Reſp. ſed factos a nā ſuſcipiēs utit̄: ſic ⁊ alimētū oꝫ nāꝫ ꝓbere terrā aut maria aut ali ud qddā:ſꝫ quēadmodū hec admiſtrāda ſint ad gubernationē ꝑtinet domus. neqꝫ eni textoris eſt lanas facē ſꝫ factiꝫ uti ⁊ diſcernē q̄liꝫ ſit bona ⁊ apta ⁊ mala ⁊ iepta.

¶ Ponit ſecundam abuſionem: quia enim diſpenſatores domorum ſtudent circa acquiſitionem pecuniarū propter hoc inducitur in curam domus altera ſpecies pecuniatiue: ſcilicet Nummularia preter eam que eſt propria iconomice: ſcilicet Acquiſitio rerum neceſſariarum ad vitā. Sed quia in exceſſu intendunt frui delectationibus corporalibus: ꝓpter hoc querūt ea que poſſunt facere huiuſmodi exceſſum: ſcilicet multitudinem diuitiarum. Et ſic eſt ſecunda abuſio ꝙ pecuniatiua non naturalis neqꝫ neceſſaria aſſumitur ad iconomicam. Tertio ponit tertiam abuſionem ibi ⌊ Et ſi per has acquirendi ⁊c. ⌋ Et dicit ꝙ quia homines nō poſſunt interdum per artem pecuniatiuam acquirere ſufficienter ea per que ſatiſfaciant' exceſſui delectationum corporaliū attentant acquirere pecunias per alias cauſas ⁊ abutuntur qualibet potentia ideſt virtute uel arte uel officio non ẜm ſuam naturam: ſicut fortitudo eſt quedam virtus: ⁊ eius opus proprium non eſt congregare pecunias: ſed facere hominem audaceꝫ ad aggrediendum ⁊ ſuſtinendum. Unde ſi aliquis fortitudine utatur ad congregandum diuitias utitur ea non ẜm naturam. Similiter etiam militaris ars eſt ꝓpter victoriam: ⁊ medicinalis propter ſanitatem: neutra tamen eſt propter pecuniaꝫ. Sed quidam ⁊ militarem artem ⁊ medicinalem conuertunt ad acquirendū pecuniam: ⁊ ita faciunt neceſſariam eſſe pecuniatiuaꝫ: ideſt acquiſitiuam pecunie: ordinantes huiuſmodi artes ad pecuniam ſicut ad finem ad quem oportet ordinari omnia alia. Et ideo dicitur in Eccleſiaſte: Pecunie obediunt omnia. Concludit ergo epilogando ex premiſſis qđ dictuꝫ eſt de non neceſſaria pecuniatiua: que ſcilicet acquirit pecuniam in infinituꝫ ſicut finem que ſit cuſa: ⁊ propter quam cauſam homines indigēt ipſa: ſcilicet propter concupiſcentiam in infinituꝫ. Dictum eſt etiam de neceſſitate pecuniatiue: que ſcilicet eſt altera a premiſſa: Acquirit enim pecunias uſqꝫ ad aliquem terminum propter alium finem ſcilicet propter habenda neceſſaria vite. Sed proprie iconomica eſt circa ea que ſunt ẜm naturaꝫ: ſicut illa que pertinēt ad cibum. Et hec non eſt infinita ſicut prima pecuniatiua: ſed habet aliquem terminuꝫ. Uel poteſt intelligi ꝙ ipſa pecuniatiua que eſt neceſſaria eſt altera a nō neceſſaria: ſed eſt iconomica ⁊ aliam nō imitatur. ⌊ Ex hoc patet id de quo ab initio ⁊c. ⌋ Mouerat ſuperiuꝫ queſtionem: Utrum pecuniatiua ſit pars uel ſubſeruiens iconomice: ⁊ diſtinxit pecuniatiuaꝫ ab alia poſſeſſiua: nunc ſoluit motam ſuperius queſtionem: ⁊ circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ pecuniatiua ſubſeruit iconomice. Secundo oſtendit quomodo pecuniatiua quedam eſt laudabilis ⁊ quedam vituperabilis: ibi ⌊ Cum v̄o ⁊ hec ſit duplex ⁊c. ⌋ Circa primum tria facit. Primo ſoluit ſuperius motam queſtionem. Secundo mouet aliam dubitationem: ibi ⌊ Nam dubitaret utiqꝫ aliquis ⁊c. ⌋ Tertio manifeſtat quiddam qđ dixerat: ibi ⌊ Maxime v̄o ⁊c. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ iam ex premiſſis poteſt eſſe manifeſtuꝫ illud quod querebatur a principio. Utruꝫ pecuniatiua pertineat ad iconomicum ⁊ politicum aut non: ſed ſit omnino extranea: ⁊ ueritas eſt ꝙ non eſt eadem pecuniatiua iconomice ut ſupra dictum eſt: ſed tamē ei ſubſeruit: quia pecunias oportet exiſtere ad hoc ꝙ in domo ⁊ ciuitate oportet eſſe homines ⁊ ea que ſunt neceſſaria hominibus. Homines autem non facit politica: ſed accipit eos a natura generatos ⁊ ſic utitur ipſis. Similiter ergo politica uel iconomica nō facit cibum: ſed natura tradit ipſum uel ex terra ſicut fructus: uel ex mari ſicut piſces: aut ex aliqua alia re. Facere igitur uel acquirere huiuſmodi cibum non eſt proprium opus ⁊ immediatum politice uel iconomice: ſed ꝓprium opus eiuꝫ eſt diſpenſare iſta in domo ſicut oportet. Sicut vidēmus ꝙ textoris non eſt facere lanam: ſed uti ipſa ⁊ cognoſcere qualis lana ſit idonea ad ſuum opus: qualis etiam ſit praua ⁊ inepta. Sic igitur iconomice deſeruit ⁊ natura que generat homines ⁊ cibos: ⁊ iteruꝫ pecuniatiua que acquirit: ſicut etiam arti textorie deſeruit ⁊ natura que producit lanam ⁊ mercatiua que acquirit eam. Deinde cū dicit.

¶ Nā dubitaret utiqꝫ aliqs: cur ea diligētia que ad acqrēdū pertinet pars rei familiaris ſit: medicina v̄o nō ſit eiꝰ ꝑs. Atqui ſanā eē familiā eiꝰ: opꝫ quēadmodum ⁊ victū hēre aut aliđ qddā neceſſariorū. Sed cū ſit ut patriſfamilias ⁊ gubernatoris de ſalute ꝓuidere: ſit ēt ut nō: ſed medici. Ita ēt de pecunijs eſt: ut patriſfamiliaꝫ eſt etiā ut nō: ſed ut lucro iſeruientis.

¶ Mouet quandam queſtionem ⁊ eſt iſta queſtio: Cum illi qui ſunt in domo indigeant ſanitate ſicut indigent hiꝫ que ſunt neceſſaria ad vitam: ut cibo ⁊ ueſtitu: queritur an ars medicinalis ſit pars iconomice ſicut pecuniatiua: ⁊ reſpondet ꝙ ad diſpenſatorem domus ⁊ ad principem ciuitatis pertinet quodammodo conſiderare de ſanitate ſcilicet utendo conſilio medicorum ad ſanitatem ſubiectorum: alio autem modo non pertinet ad eos: ſed ad medicos cōſiderando ſcilicet ex quibus rebus ſanitas conſeruetur uel reſtituatur. Similiter etiam ad diſpenſatorem domuꝫ quodammodo pertinet conſiderare de pecunia ſcilicet utendo ea iaꝫ acqſita: ⁊ utēdo ēt miniſterio eoꝝ qui acqrunt: ſed ꝯſiderare ex q̄bus rebꝰ pecunia poſſit acquiri ⁊ quō hoc non ꝑtinet ad iconomicum ſed ad artem ſubſeruientem ſcilicet ad pecuniatiuam. Deinde cū dicit.

¶ Maxīe v̄o ut p̄us dictum eſt nā opꝫ hec exiſtere. nāe eni opus eſt alimētuꝫ p̄bere. Cuiqꝫ aūt ex quo gn̄atur alimētū eſt afferendum. Itaqꝫ ẜm naturā eſt parādi ſtudium oībus ex fructibꝰ ⁊ aīalibꝰ.

¶ Manifeſtat qđ ſupra dixerat. ſ. ꝙ nā tradat ea que ſūt nec̄ia ⁊ dicit ꝙ ſic dictū p̄us ea q̄bus utit̄ iconomica uel politica maxīe opꝫ p̄exiſtere a nā a qua ēt accipiunt ſbſeruiētes artes: ⁊ hoc ꝓbat per hoc ꝙ nāe opꝰ eſt dare cibū ei qđ gn̄at̄ ẜm nām. Videmꝰ eni ꝙ illud ex quo fit aliqđ: q̄ꝫtū ad id qđ eſt reſiduū gn̄atiōi eſt cibꝰ rei gn̄ate. ſic patet ꝙ aīal gn̄at̄ ex ſanguie mēſtruo: ⁊ id qđ eſt reſiduū ex hac mā nā ꝯuertit in lac ⁊ p̄parat cibū gn̄ato. Et iō qꝛ hō ꝯſtitutꝰ eſt ex rebꝰ que ſunt ẜm nām: alie res que ſunt ẜm nām ſunt ei cibꝰ. Et iō oībꝰ hoībꝰ eſt nālis pecuniatiua. i. acqſitiua ciboꝝ uel denarioꝝ ꝓ cibo ex rebꝰ nālibꝰ. ſ. ex fructibꝰ ⁊ aīalibꝰ. Qꝫ aūt aliqs acqrat pecuniā nō ex rebꝰ nālibꝰ: ſed ab ipſiꝫ denarijs: hoc nō eſt ẜm naturā. Deinde cū dicit.

¶ Cum v̄o ⁊ hec ſit duplex: ut diximus: ⁊ altera pecuniaria ⁊ altera diſciplina rei familiaris: ⁊ hec quidem neceſſaria ⁊ laudabilis: illa v̄o tranſlatiua ⁊ merito improbanda: quia non ẜm naturam: ſed ab hominibus acquirit: rationabiliſſime habetur odio nummularia: quoniaꝫ a nummo ipſo facit acquiſitionem ⁊ non quod inductus eſt. commutationis enim cauſa nummus inductus fuit. Fenus autem ſeipſum maius facit: vnde ⁊ nomen uenit: quoniam illa que pariũtur ſimilia ſunt gignẽtibus. In fenore autem nummus nũmum parit. Itaqꝫ maxime preter naturã eſt hic acquirẽdi modus.

Poſitis duabus pecuniatiuis oſtendit que earum ſit laudabilis ⁊ que vituperabilis: ⁊ dicit ꝙ due ſunt pecuniatiue: quarum vna uocatur Nummularia: que ſcilicet acquirit pecuniam ex pecunijs ⁊ propter ipſas pecunias. Alia autem pecuniatiua eſt iconomica: que ſcilicet acquirit pecunias ex rebus naturalibus: puta ex fructibus ⁊ animalibus ut dictum eſt. Iſta quidem ſecunda eſt neceſſaria ad vitam hominum: vnde ⁊ laudatur. Alia ꝟo ſcilicet Nummularia trãſfertur ab eo quod eſt neceſſarium nature ad id quod requirit concupiſcentia ut ſupra dictũ eſt: ⁊ ideo vituperatur. Nõ enim iſta pecuniatiua eſt ẜm naturam: quia neqꝫ ex rebus naturalibus eſt: neqꝫ ad ſupplendam neceſſitatem nature ordinatur: ſed ex denariorum adinuicem commutatione: inquantum ſcilicet homo denarios lucratur. Et cum iſta pecuniatiua que eſt Nummularia iuſte vituperetur: quedã alia acquiſitiua pecunie eſt que rationabiliſſime vituperatur ⁊ odio habetur que dicitur Fenus: per quod denarius ſeipſum adauget. Et ideo ſic uocatur: Uidemus enim ꝙ ea que pariuntur ẜm naturam ſunt ſimilia generantibus. Unde ſit quidam partus cum denarius ex denario creſcit. Et ideo etiam iſta acquiſitio pecuniarum eſt maxime preter naturam: quia ẜm naturaꝫ eſt ut denarij acquirantur ex rebus naturalibus: non autem ex denarijs. Sic ergo vna pecuniatiua eſt laudabilis ⁊ due vituperabiles: ut dictum eſt.

q Uoniam ꝟo illa que ad cognitionem pertinebãt determinauimus ſufficienter: illa que ad uſum pertinent diſcutienda ſunt: cuncta eniꝫ hec cõſiderationem habent liberalem: experientiam ꝟo neceſſariam.

Poſtq̄ philoſophus docuit cognoſcere pecuniatiue originem ⁊ eius proprietates ⁊ partes: hic conſequenter determinat ea que pertinent ad uſum ipſius: ⁊ primo dicit de quo eſt intentio. Secundo exequitur propoſitum: ibi[Sunt autem circa acquirendum partes utiles ⁊c̄.]Dicit ergo primo ꝙ quia ſufficienter determinauimus de pecuniatiua in eo quod pertinet ad cognoſcendum naturam ipſius: oportet breuiter ponere ea que pertinent ad uſum eius: qualiter ſcilicet ea utendum ſit: Omnia eniꝫ huiuſmodi que pertinẽt ad operationes humanas habent liberalem ideſt expeditaꝫ contemplationem: quia facile eſt ea conſiderare in vniuerſali: ſed tamen neceſſe eſt ꝙ habeatur experientia circa ipſa ad hoc ꝙ homo poſſit perfectum uſuꝫ eorum habere. Deinde cum dicit.

Sunt autem circa acquirendum partes utiles rerum ipſarũ: que acquirende ſunt peritiam habere: que optima ſint: ⁊ ubi ⁊ quomodo: ceu quales equi comparandi ſint: quales boues ⁊ pecudes. eodeꝫ modo in alijs animalibus. Oportet enim peritum eſſe que iſtorum potiſſima: ⁊ ubi ⁊ qualia. nam alia alibi potiora gignuntur. Deinde agriculture eiuſqꝫ ſpecierum: ut nudi ſoli ⁊ conſiti: ⁊ apium ⁊ aliorum animalium ex quibus ſit utilitas prouentura. Proprie igitur acquiſitionis iſte ſunt partes ⁊ prime.

Determinat ea que pertinent ad uſum pecuniatiue: ⁊ circa hoc duo facit. Primo diſtinguit partes ipſius. Secundo ponit quedam documenta utilia pecuniatiue: ibi[Cum ꝟo ſit a quibuſdam ⁊c̄.]Circa primum duo facit. Primo aſſignat partes pecuniatiue: que eſt neceſſaria ad vitam humanam. Secundo partes pecuniatiue non neceſſarie: ibi[Eius ꝟo que per tranſlationem ⁊c̄.]Dixit autem ſupra neceſſariam eſſe pecuniatiuam per quam homo acquirit pecuniaꝫ ex rebus quas natura miniſtrat ad neceſſitatem vite. Huiuſmodi autem ponit duas partes: quaruꝫ prima eſt ẜm quã homo ex emptione ⁊ uenditione talium rerum poteſt pecuniam acquirere: ⁊ circa hanc partem dicit ꝙ pecuniatiue ſunt iſte partes utiles: ideſt utilia quedam documenta ut homo ſit expertus circa bona huiuſmodi que ab hominibus poſſidentur que eorum ſint maximi precij: ⁊ ubi maximo precio uendãtur ⁊ quomodo: puta quo tempore: uel ẜm alias conditiones. Et exponit de quorum bonorum poſſeſſione dicat. Eſt enim quedam poſſeſſio equorum: ⁊ boum: ⁊ ouium: ⁊ aliorum animalium. Oportet autem eum qui ex his vult lucrari pecuniam eſſe expertum que eorum ſint maxime cara ⁊ in quibus locis: quia alia iſtorum in alijs regionibus abundant: ut ſcilicet emat in loco ubi abundãt ⁊ uendat in loco ubi ſunt cara. Secunda autem pars huiuſmodi poſſeſſiue eſt: ut homo acquirat copiam harum rerum uenalium: quod quidem eſt pro cultura terre: ſiue nude: hoc eſt abſqꝫ arboribus: ſicut ſunt campi in quibus ſeminatur triticum. Siue plantate: ſicut ſunt vinee ⁊ horti ⁊ oliueta. Per huiuſmodi enim culturam acquirit homo abundantiam tritici ⁊ vini ⁊ aliorum huiuſmodi. Et oportet etiaꝫ eſſe hominem expertum de cultura apium ⁊ aliorum animalium tam natatilium: ſcilicet piſcium: q̄ꝫ etiam uolatilium ſcilicet auium a quibuſcunqꝫ contingit acquirere auxilium ad vitam humanam: quia per eorũ abũdantiam poteſt fieri acquiſitio pecuniarum. Sic ergo patet ꝙ iſte ſunt prime ⁊ proprijſſime partes pecuniatiue. Et dicunt prime ⁊ proprijſſime: quia ſic acqritur pecunia ex rebus naturalibus ꝓpter quas inuenta eſt primo pecunia. Deinde cum dicit.

Eius ꝟo que per tranſlationem dicitur potiſſima pars eſt mercatura. Et huius partes tres: Nauigatio: Deuectio: Negociatio. Differunt autem hec inter ſe: cum alia ſecuriora ſint: alia fructuoſiora. Secunda pars eſt feneratio: tertia Mercenaria: ⁊ huius alia vilium artium: alia ſine arte ſolo corꝑe miſtrãte. Eſt ⁊ q̄rta acquirẽdi ſpẽs media inter hanc ⁊ primã Nabet enim partem eius que eſt ſm naturaꝫ: ⁊ partem eius que per tranſlationem dicitur. Et eſt in his omnibus que a terra ⁊ ab his que terre ſunt: non a fructibus ſed ab utilibus: ceu ſilua cedua ⁊ metallica. Hec rurſus multas cõplectitᷣ partes: naꝫ multe ſunt metallorum ſpecies.

¶ Diſtinguit partes pecuniatiue tranſlatiue. Dixit aũt ſupra pecuniatiuam tranſlatiuam eſſe per quaꝫ acquiritur pecunia non ex rebus neceſſarijs ad vitaꝫ: ſed ex quibuſdam alijs rebus. Et dicitᷣ tranſlatiua: quia pecuniatiua tranſlata eſt de rebus naturalibus ad huiuſmodi. Circa primum tria facit. Primo diſtinguit partes huiuſmodi pecuniatiue. Secundo excuſat ſe de diligentiori cõſideratione harum partium: ibi ⌊ De ſingulis horum ⁊c̄. ⌋ Tertio manifeſtat quedã que dixerat: ibi ⌊ Sint enim ille ⁊c̄. ⌋ Circa ꝑmũ ponit quatuor partes pecuniatiue: quaruꝫ ꝑma ⁊ maxima eſt mercatiua. Mercatores eniꝫ maxime pecunias acquirũt. Et hanc primam partẽ ſcd̃o diſtinguit in tres partes: quarum prima eſt Nauigatio: que ſcilicet mercationes exercet per mare. Alia autem dicitur Deuectio .i. oneraria: que ſcilicet exercet mercationes in terra per deportationem onerum in curribus uel iumentis. Tertia autem uocatur Negociatio: puta: cum aliquis non defert merces nec per mare nec per terram: ſed aſſiſtit mercatoribus per communicationem pecunie uel rerum. Et iſte partes differunt adinuicem: quia quedaꝫ eorum ſunt certiores: ſicut mercationes terre: quedaꝫ autem faciunt magis excreſcere lucrum: ſicut mercationes maris que tñ ſunt magis periculoſe. Secunda autem pars principalis huius tranſlatiue pecuniatiue eſt Feneratio: que ſcilicet per uſuras pecuniam acquirit. Tertia autem pars eſt mercenaria: ſicut eorum qui labores ſuos locant pro mercede pecuniarum. In hac eſt quedam differentia: quia quedaꝫ mercenaria fit per artes viles: ſicut eſt ars coquorum ⁊ huiuſmodi miniſteriorum. Quedam autem fit per labores non artificiales ⁊ qui ſunt utiles ſoli corpori ⁊ in quibus etiam ſolum corpus eſt utile: ſicut illi qui mercede conducuntur ad fodiendum in agro uel aliquid aliud huiuſmodi. Quarta autem pars eſt media inter tranſlatiuam ⁊ primam que eſt neceſſaria habens aliquid de utraqꝫ illa que ſcilicet acquirit lucrum per inciſionem lapiduꝫ uel metallorum de terra: habet enim hoc commune cũ prima pecuniatiua: quia eſt a terra ⁊ ab his que generantur ex terra: ſicut agricultura circa ea eſt que generantur ex terra. Cũ tranſlatiua autem conuenit in hoc ꝙ huiuſmodi metalla non faciunt aliquem fructũ pertinẽtem ad neceſſitatem vite: ſicut faciunt campi ⁊ animalia: ſunt tñ huiuſmodi utilia ad alia: puta: ad edificandas domos uel ad aliqua inſtrumemta conſtruenda. Et iſta quarta pars complectitur ſub ſe diuerſa genera ſm diuerſas ſpecies metallorum: que ſunt auruꝫ argẽtũ ferrũ ⁊ huiuſmodi. Deinde cũ dicit.

¶ De ſingulis horum in genere dictum eſt nunc: in ſpecie ꝟo de his dicere utile quidem foret ad opera conficienda: ſed graue nimis in his edocendis ꝑſiſtere.

¶ Excuſat ſe a perfecta horum determinatione: ⁊ dicit qđ dictuꝫ eſt nunc utiliter de iſtis partibus: eſſet auteꝫ utile ad operationes eorum qui uolunt pecuniã acquirere ꝙ diligentius determinaret particulariter de ſingulis. ſed tñ graue eſt diu morari circa talia tendentibus ad maiora. Deinde cũ dicit.

¶ Sunt enim ille artificioſiſſime in quibus minimum eſt fortune. Ille ſordidiſſime in quibꝰ maxime inquinatur corpus. Ille ſeruiliſſime in quibus corporis eſt opus plurimum. Ille ignobiliſſime in quibus minimum requiritur virtutis.

¶ Exponit quedam que dixerat de operationibus vilibus ⁊ inartificialibus: ⁊ dicit ꝙ ille operationes ſunt maxime artificiales in quibus minimum operatur fortuna. hoc enim a fortuna fieri dicimus quod fit preter preuiſionem rationis in qua ars conſiſtit. Unde operationes ille quorum euentus multum ſubiacent fortune parum ſunt artificiales: ſicut eoruꝫ qui piſcantur hamo ⁊ aliorum huiuſmodi: ⁊ ecõtrario operationes quarum effectus parum ſubiacent fortune ſunt maxime artificiales ſicut fabrorum ⁊ aliorum artificium. Ille autem operationes ſunt maxime abiecte ⁊ viles quibus corpora maxime maculãtur: ſicut ſunt coquorum ⁊ eorum qui purgant plateas ⁊ alioruꝫ huiuſmodi. Ille autem operationes ſunt maxime ſeruiles ubi maior pars uſus eſt ex parte corporis ⁊ parum ex parte rationis: ſicut eorum qui deferunt onera ⁊ curſoruꝫ ⁊ huiuſmodi. Ille autem ſunt ignobiliſſime inter omnes ad quas requiritur minimum de virtute uel animi uel corporis: ſicut in aliquibus predictarum apparet. Deinde cum dicit.

¶ Cum ꝟo ſit a quibuſdam de his ſcriptũ: ut a Chariete Pario ⁊ ab Appollodoro Lemnio de cultu agrorum tam nudoruꝫ q̃ꝫ conſitorum.

¶ Proponit documenta utilia ad partes premiſſas pecuniatiue. Et primo docet huiuſmodi documenta cõſiderare ex ſcripturis. Secundo ex exemplis: ibi ⌊ Et ſimiliter ab alijs ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo ꝑmo ꝙ quia quidaꝫ ſapientes de premiſſis ſcripſerunt: ſicut quidam Charietes nomie Parius origine ⁊ Appollodorus Lemnius ſcripſerunt de cultura terre tam nude q̃ꝫ plantate: uelut ⁊ apud latinos Palladius: ⁊ ab alijs ſcriptũ eſt de alijs premiſſarum partium. Quicunqꝫ habet curam plenius cognoſcere conſideret ex eorum libris. Deinde cum dicit.

¶ Et ſimiliter ab alijs de alijs: ea quidem conſideret cui cura eſt: precepta etiaꝫ quedam a frugi patribuſfamilias dicta colligere oportet. hec enim omnia utilia ſunt his qui augere patrimonium curant.

¶ Proponit documentum de exemplis conſiderandũ: ⁊ primo proponit quod intendit. Secũdo ſubiungit exempla: ibi ⌊ Quale illud eſt Thalis ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ non ſolum oportet conſiderare libros eorum qui artes de predictis partibus conſtruxerunt: ſed etiam ſi que dicuntur exempla diſperſa in diuerſis narrationibus per que aliqui acquiſiuerunt magnam pecuniam: oportet hoꝝ ꝯſiderare: hec eni erũt utilia his qui ĩtendũt acquirere pecunias. Deinde cum dicit.

¶ Quale eſt illud Thalis Mileſij attributum ſibi ꝓpter ſapiẽtiã: cui cum obijceret Philoſophie ſtudiũ q̃ſi inutile ⁊ ĩfructuoſuꝫ ꝓſperiſſe illũ ferunt per aſtrologiaꝫ oliuarũ ubertatẽ futurã. Cumqꝫ coegiſſet paurillũ pecuniarũ hyeme adhuc vigẽte emptionē olei feciſſe in Mileto ⁊ in Chio pro paruo admodum precio: utpote nemine plus offerente: arraſqꝫ dediſſe: cum itaqꝫ poſtea tempus ueniſſet multis ſubito querentibus uendidiſſe oleum quanti ipſe uoluit: ac magnā vim pecuniarum inde ſuperlucratū oſtendiſſe amicis perfacile eſſe philoſophis ditari ſi uellēt: ſed hoc non eſſe illis cure. Thales igitur in hunc modū dicit᷑ ſciētiā ſuā oſtendiſſe.

¶ Subiungit duo exempla quorum 1^{m} incipit ibi [In Sicilia ⁊c̄.] Circa p̄muꝫ duo facit: p̄mo proponit exēpluꝫ. Secundo oſtendit ad quid eſt utile: ibi [Eſt aūt ⁊c̄.] Scienduꝫ eſt ergo circa p̄mum ꝙ Thales Mileſius fuit vnus de ſeptem ſapientibus qui p̄mus incepit ſtudere in Ph̄ia naturali: alijs ſex ſapientibus circa res humanas occupatis: cuius factum habet q̄daꝫ conſiderationem utilem ad acquirenduꝫ pecunias: q̄uis aſcribat᷑ non ad cupiditatem pecunie ſed ad ſapientiam: poteſt tñ ex eius facto ſumi quoddaꝫ vniuerſale documentuꝫ acquirendi pecunias. Cum enim exprobraret᷑ ſibi ab aliq̄bus ꝙ pauper eēt ⁊ ꝙ ſua Ph̄ia eſſet ſibi inutilis conſiderauit per aſtrologiā: cuiꝰ erat peritus: ꝙ in futuro anno futura eſſet ubertas oliuarum preter conſuetudinem. Nam in precedenti anno etiam fuerat oliuaruꝫ ubertas: utplurimum aūt oliue deficiunt poſt ubertatem. Cum igitur adhuc in hieme eſſet abundantia oliuarum dedit cultoribꝰ oliuarum in duabus ciuitatibus .ſ. Mileto ⁊ in Chio paucas pecunias pro arra fructus futuri anni: qui parum credebantur excreſcere. Quando ergo uenit tempus oliuarum multis ſimul ⁊ ſubito querentibus emere oliuas taxauit p̄cium ſicut uoluit ⁊ ſic colligens multas pecunias oſtendit ꝙ Philoſophis facile eſt ditari ſi uolūt: ſed non eſt ſtudiū eorū ad hoc. ⁊ per hunc modū Thales oſtendit ſuaꝫ ſapientiā. Deinde cū dicit

¶ Eſt auteꝫ vniuerſalis hic querendi modus ſiquis poſſit ſibi ſoli uenditioneꝫ comparare. Quapropter ciuitates quedaꝫ in hunc moduꝫ faciunt cuꝫ indigent pecuniis: uenditioneꝫ eniꝫ ſibi ſolis reſeruant.

¶ Oſtendit ad quid eſt utile pecuniatiue huiuſmodi exēplum: ⁊ dicit ꝙ hoc eſt ualde utile ad acquirendum pecunias ſiquis poſſit preparare ⁊ ſingularem uenditionē: ut ſcilicet ipſe uendat res aliquas in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ In Sicilia quidaꝫ ferri quicquid erat ex ferrarijs emit: poſtea ꝟo mercatoribus illuc accedentibus uendebat ſolus: non magnuꝫ exceſſuꝫ precij faciens: ſed tñ ita ut pro quinquaginta talētis centuꝫ conficeret. Hoc itaqꝫ ſentiens Dyoniſius pecunias quideꝫ illi non abſtulit: ſed amplius Siracuſis morari uetuit: ut redditus reperiens ſuis rationibus inutiles.

¶ Ponit 2^{m} exempluꝫ: ⁊ p̄mo narrat factum, Secundo oſtendit ꝙ redit in idem cum p̄mo. Dicit ergo primo ꝙ cum quidam in Sicilia haberet pecuniam apud ſe reconditam: emit ſimul omne ferrum de mineris in quibus fodiebatur. Unde cuꝫ ueniſſent mercatores ipſe ſolus uendebat: non tñ faciebat magnum exceſſum precij ut expeditius uenderet: tñ lucratus eſt de quinquaginta talentis centum. Dionyſius autem tyrannꝰ Siracuſanorum ſentiens hunc ualde ditatum mandauit ei ꝙ ulterius non habitaret in Siracuſis: permittens tñ ei portare ſuas ſecū pecunias. Quod enim aliqui ciues multum ditentur reputant ſibi tyranni eſſe inconueniēs: ut infra dicet᷑. Deinde cū dicit.

¶ Iſte vidit aliquid tale quale Thales viderat: uterqꝫ eniꝫ ſibi ſoli uenditioneꝫ parauit: hoc eſt utile videre etiā in Rep. Nā ciuitates pecunijs indigent ⁊ huiuſmodi apparatu quēadmoduꝫ domus: ſed magis. Quamobreꝫ in Rep. quidaꝫ huic ſoli parti intendunt.

¶ Oſtendit ꝙ illud in idem redit cum p̄mo: quia ⁊ iſti Siculo ⁊ Thali philoſopho idem viſum fuit: ut ſcilicet exerceret monopoliam: ⁊ etiā utile eſt ꝙ politici cōſiderent: qꝛ multis ciuitatibus neceſſe eſt acquirere pecunias ſicut ⁊ domibus: ⁊ adhuc magis quanto ciuitas pluribus indiget. Et ideo quidam qui ſtudent circa regimina ciuitatum ad hoc p̄ncipaliter videntur intendere ut multiplicent pecuniam in erario publico.

q Uoniā ꝟo tres erant partes rei domeſtice. Una dominica: de qua ſupra diximus. alia paterna. tertia cōiugalis: naꝫ ⁊ uxori preeſt ⁊ filijs tanq̄ꝫ liberis quidem ambobus: ſed non eodem modo: ſed uxori quideꝫ ciuiliter: filijs aūt regie. Maſculus eniꝫ q̄ꝫ femina principalioꝛ eſt: niſi alicubi ꝯtra naturā ꝯſiſtit: ⁊ antiquius ⁊ ꝑfectuꝫ iuniore ⁊ īperfecto.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus determinauit de coniugatione domini ⁊ ſerui: addito etiam naturali tractatu de poſſeſſione: hic determinat de alijs duabus coniugationibus domeſticis: q̄s ſupra poſuerat: ſcilicet viri ad uxorem ⁊ patris ad filiuꝫ. Et diuiditur in partes duas. In p̄ma determinat quedam de huiuſmodi coniugationibus. In ſecunda excuſat ſe a diligentiori horum conſideratione: ibi [De viri autem ⁊ mulieris ⁊c̄] Circa p̄mum duo facit. Primo determinat de p̄dictis coniugationibus: comparans eos alijs p̄ncipatibus. Secundo mouet quandam queſtionem communem de omnibus: ibi [Dubitatur autē ⁊c̄.] Circa primū tria facit. Primo ponit cōparationeꝫ predictarū cōiugationuꝫ ad alios principatus. Secundo cōparationē predictā manifeſtat: ibi [In Ciuilibꝰ igitur officijs ⁊c̄.] Tertio oſtendit ꝙ ſollicitudo iconomie maxime circa huiuſmodi coniugationes uerſat᷑: ibi [Manifeſtuꝫ auteꝫ ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ cum prius dictū ſit ꝙ tres ſint partes iconomice .i. gubernatiue domus: ſm̄ tres coniugationes predictas. De vna earū iam dictū eſt .ſ. de deſpotica que pertinet ad dominū ⁊ ſeruuꝫ: vnde reſtat dicendum de ſecūda que eſt paterna pertinēs ad patrem ⁊ filium: ⁊ de tertia que eſt Nuptialis pertinens ad virum ⁊ uxorem: de quibꝰ tria dicit. Primo quidem ꝙ in utraqꝫ haruꝫ coniugationuꝫ eſt quedam p̄latio ſiue principatus. Uir enim principatur mulieri ⁊ pater filijs: non quidem ſicut ſeruis: ſed ſicut liberis: in quo differunt hi duo p̄ncipatus a principatu deſpotico. Scd̄ꝫ eſt ꝙ hi duo p̄ncipatꝰ nō ſūt vniuſmodi ſed vir p̄ncipat᷑ mulieri politico p̄ncipatu .i. ſicut aliq̄s q eligitur in rectorē ciuitatis preeſt:ſed pater preeſt filijs regali p̄ncipatu:⁊ hoc ideo:quia pater habet plenariā poteſtatem ſuper filios:ſicut ⁊ rex in regno:ſed vir nō habet plenariam poteſtatem ſuper uxoreꝫ quātum ad omnia ſed ſm̄ ꝙ exigit lex matrimonij:ſicut ⁊ rectoꝛ ciuitatis habet poteſtatem ſuper ciues ſm̄ ſtatuta. Tertio autem manifeſtat hos duos p̄ncipatus eſſe ſm̄ naturam:quia ſemper quod eſt p̄ncipalius in natura p̄ncipatur:ut ſupꝛa habitum eſt. Sed maſculus eſt naturaliter p̄ncipalioꝛ femina:niſi aliqd accidat pꝛeter naturam:ſicut in hominibꝰ effeminatis. Et ſimiliter pater eſt naturaliter p̄ncipalioꝛ filio:ſicut antiquius iuniore:⁊ perfectū imperfecto. Ergo nāliter maſculus p̄ncipatᷣ femine ⁊ pater filijs. Deinde cum dicit.

¶ In ciuilibus igitur officijs pleruncꝫ cōmutatur is qui pꝛeeſt ⁊ is qui ſubeſt: nam equales eſſe uolunt ſꝫ naturaꝫ nec quicq̄ꝫ differre:attn̄ cuꝫ hic quideꝫ pꝛeeſt: ille ꝟo ſubeſt requirit differentia figuris ⁊ ſermonibus ⁊ honoribus: ut Amaſis inquit de pedum lotore. Enimuero maſculus ad feminaꝫ ſemper ita ſe habet.

¶ Manifeſtat comparationes predictas:⁊ p̄mo nuptialis p̄ncipatus ad politicum. Scd̄o paterni ad regaleꝫ ibi[Filiorum autem imperium ⁊c̄.] Oſtendit ergo primo comparationem quantum ad differentiam:qꝛ in ciuilibus principatibus tranſmutantur perſone p̄ncipantes ⁊ ſubiecte: qui enim ſunt in officio p̄ncipatus vno anno ſubditi ſunt alio. Et hoc ideo:Quia talem p̄ncipatum competit eſſe inter eos qui ſunt equales ſm̄ naturā ⁊ in nullo differunt naturaliter:ſed tm̄ tempore quo vnus p̄ncipatur ⁊ alij ſubijciuntur. Induſtria ꝟo humana adinuenit quandam differentiam ⁊ quantum ad figuram que cōſiſtit in exterioribus inſignijs:⁊ quantum ad ſermones:Quia aliter nominātur q̄ꝫ pꝛius ⁊ aliter eos homines alloquuntur. Et ſimiliter quantum ad honores:quia ſcilicet ciues quaſdam reuerentias exhibent ei qui eſt in p̄ncipatu quaꝫ ante non exhibebant:ſicut Amaſis poeta dixit de lotore pedum:ille enim qui eſt lotoꝛ pedum:ſi circumponerētur ſibi huiuſmodi inſignia ⁊ alia duo dona ſibi exhiberētur non videretur a pꝛincipe ciuitatis differre. Sic ergo patet ꝙ politicus p̄ncipatus permutatur de perſona in perſonā:ſed hoc non ꝯtingit in p̄ncipatu maris ad feminam. Non enim qui eſt mas poſtea fit femina:aut econuerſo:ſed ſemper manet eodem modo. Deinde cum dicit.

¶ Filioruꝫ auteꝫ īperiuꝫ eſt Regiuꝫ:quod eniꝫ genuit:quodcꝫ per amicitiaꝫ pꝛeeſt ⁊ per etateꝫ ideſt ideꝫ ꝙ ſpecies quedaꝫ Regij Imperij. Ideo bene Homerꝰ de Ioue inquit: Hominuꝫ pater atcꝫ deorum: ſic appellans omnium Regem. Natura eniꝫ excellere Regeꝫ opoꝛtet:genere auteꝫ eſſe eundeꝫ:quod accidit ſeniori ad iuniorē:⁊ parenti ad natuꝫ.

¶ Comparat p̄ncipatum paternum ad regalem ſm̄ ſimilitudinem:⁊ dicit ꝙ pꝛincipatus patris eſt regalis. In hoc enim pꝛincipatu duo attenduntur:ſcilicet ꝙ pater qui generat pꝛincipatur ſm̄ amorem. Naturaliter enim amat filios. Et iterum pꝛincipatur ſm̄ ſenectutem:quaſi habens quandam naturalem pꝛerogatiuam etatis ſupꝛa filios:⁊ quantum ad hoc eſt ſpecies:ideſt ſimilitudo p̄ncipatꝰ Regalis. Et inde eſt ꝙ Homerus appellauit Iouem:ideſt ſummū deuꝫ:patrem virorum ⁊ deorum:ideſt Regem omnium ⁊ hominuꝫ ⁊ ſuperiorum ſubſtantiarum:quas deos uocabant. Opoꝛtet eniꝫ ꝙ Rex qui perpetuo p̄ncipatᷣ ⁊ plenariam habet in omnibus poteſtatem:differat a ſubditis ſm̄ naturam in quadam magnitudine bonitatis ⁊ tm̄ ꝙ ſit genere identitas ad minus ſm̄ ſpeciem humanā:melius autem erit ⁊ ſi etiam vnitate gentis:⁊ hec eſt comparatio ſenioris ad iuniorem ⁊ generantis ad genitum:ꝙ ſcilicet habet naturalem pꝛerogatiuam perfectionis. Ideo autem opoꝛtet Regem naturaliter differre ab alijs. Niſi enim eſſet naturali quadam bonitate melioꝛ non eſſet iuſtum ꝙ ſemper dominaretur plenaria poteſtate ſibi equalibus:ut infra in tertio dicetur. Sic igitur naturalis differentia ſeparat pꝛincipatum Regalem a Politico qui eſt ad equale ſm̄ naturam. Amoꝛ autem ſeparat p̄ncipatum Regalem a Tyrannico:qui non pꝛincipatur pꝛopter amorem quem habet ad ſubditos:ſed pꝛopter commodum pꝛopꝛiuꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtuꝫ autē ꝙ plus ſtudij domeſtice diſcipline eſt circa hoies: q̄ꝫ circa poſſeſſiones inanimatoruꝫ:⁊ circa horuꝫ virtutes q̄ꝫ circa virtutes poſſeſſionis:quas diuitias appellamus: ⁊ circa liberos magis q̄ꝫ circa ſeruos.

¶ Concludit ꝙ pꝛincipalis intentio iconomici eſt circa iſtas duas coniugationes p̄ncipalioꝛ q̄ꝫ circa alia. Magis enim intendit circa homines q̄ꝫ circa poſſeſſionem inanimatorum: ſicut tritici ⁊ vini ⁊ aliorum huiuſmodi:⁊ magis debet intendere ad virtutem per quam homines bene viuunt q̄ꝫ ad virtutem poſſeſſionis per quam poſſeſſio bene pꝛocuratur ⁊ multiplicatur:quod ſignatur nomine diuitiaruꝫ. Et ſimiliter etiam magis ſtudet ad virtutem liberorum q̄ꝫ ſeruorum. Et huiuſmodi ratio poteſt aſſignari:quia pꝛincipalis intentio cuiuſlibet eſt de fine. Res autem inanimate querunᷣ ꝓpter hoies ſicut ꝓpter finē ⁊ ſerui pꝛopter liberos ut eis miſtrent. Deinde cū dicit.

¶ Dubitatur auteꝫ utrum pꝛeter miniſteria ⁊ coꝛporalia opera ſit aliqua virtꝰ ſerui excellentioꝛ:puta: modeſtia:foꝛtitudo ⁊ iuſtitia ⁊ alij huiuſmodi habitus:uel nō ſit alia pꝛeter coꝛporalia miniſteria. Ambiguitatem ſane id habet:nam ſiue ſit aliqua excellentiores erunt ſerui q̄ꝫ liberi:ſiue non eſt aliqua cum ſint homies rationis participes abſurdum videbitur.

¶ Quia fecerat mentionem de virtute liberorum ⁊ ſeruorum mouet de hoc queſtionem:⁊ circa hoc tria facit. P̄mo mouet queſtioneꝫ. Scd̄o ſoluit eam:ibi[Cōſtat igitur ⁊c̄.] Tertio ex ſolutione mouet iterum aliam queſtionem:ibi[Dubitabit ꝟo ⁊c̄.] Circa p̄muꝫ duo facit. Primo mouet queſtioneꝫ circa dominuꝫ ⁊ ſeruuꝫ. Scd̄o circa alios pꝛincipatus:ibi[Eadem eſt fere ⁊c̄ . Dicit ergo pꝛimo ꝙ de ſeruis poteſt eſſe quedam dubitatio : manifeſtum eſt enim ꝙ ſeruus debet habere quandam virtutem oꝛganicam ⁊ miniſtratiuā per quā. ſ. ſciat ⁊ poſſit exequi mandatū dn̄i ⁊ ei ſeruire:ſicut ſupꝛa dictum eſt:ꝙ ſunt quedā ſeruiles ſciētie. Sed dubitatio eſt utruꝫ pꝛeter huiuſmodi virtutes ſit aliqua alia dignioꝛ virtus conueniens ſeruo:ſicut ſūt virtutes morales:ut temperantia:foꝛtitudo : iuſtitia: ⁊ alia huiuſmodi:uel nulla virtus competat ſeruo niſi que pertinet ad coꝛporalia ſeruitia: ⁊ dicit ꝙ ex utraqꝫ parte videtur eſſe dubitatio.quia ſi competit ſeruis habere huiuſmodi virtutes ſicut ⁊ liberis:in nullo videbuntur differre a liberis. Immo excellentio videresbuntur qui ⁊ ſeruorum ⁊ liberorum virtutibus polleant. Ex alia parte inconueniens videtur ſi cuꝫ ſint homines rōne cōmunicantes non habeant virtutes qbꝰ homines viuunt ſm̄ rōnem. Deinde cum dicit.

❡ Eadeꝫ eſt fere queſtio de muliere ⁊ puero:utrū ⁊ hoꝝ ſint v̾tutes ⁊ opoꝛteat mulierem eſſe modeſtaꝫ ⁊ foꝛteꝫ ⁊ iuſtam : ⁊ an puer ſit intēperans ⁊ modeſtus uel nō Et vniuerſaliter id querenduꝫ eſt de natura īperantis ⁊ parentis:utrū eadē virtus an alia. Si eni opoꝛtet utroſqꝫ participes eſſe virtutis : cur tandeꝫ alter īperare debet:alter parere? non eni ſm̄ magis ⁊ minus poſſunt differre:naꝫ īperare ⁊ parere ſpecie differunt ⁊ non ſꝫ magis ⁊ minus: Sin ꝟo aliuꝫ opoꝛtet aliuꝫ non admirabile eſt : naꝫ ſi īperans non erit tēperatus ⁊ iuſtus quomodo bene īperabit? Sin is cui īperatur quomodo bene parebit? Intēperatꝰ enim ⁊ timidus nihil faciet ut opꝫ.

❡ Mouet eādem qōnem in alijs p̄ncipatibus ⁊ dicit ꝙ idem quod queriť de ſeruo pōt etiam queri de muliere ⁊ puero: Utrum ſcilicet opoꝛtet eſſe mulierem temperatam ⁊ foꝛtem ⁊ iuſtam: ⁊ ſimiliter pueruꝫ uel nō. Et hec etiaꝫ queſtio poteſt moueri naturaliter in omni p̄ncipatu:utrum ſcilicet ſit eadē v̾tus p̄ncipantis ⁊ ſubiecti uel non. ⁊ obijcit ad utranqꝫ parteꝫ: qꝛ ſi opoꝛtet ⁊ p̄ncipantem ⁊ ſubiectum participare bonitate v̾tutis: nā nulla rō erit ꝙ vnus debeat ſubijci ⁊ alius p̄ncipari ſemper:ideſt per totam vitam ſuam. Secus autem eſſet ſi ſucceſſiue ſubiacerenť ⁊ p̄nciparētur:ſicut accidit in Politico p̄ncipatu. Nec poteſt dici ꝙ v̾tus p̄ncipantis ⁊ ſubiecti differant ſm̄ magis ⁊ minus. Magis enim ⁊ minus non uariāt ſpeciem : ſed p̄ncipari ⁊ ſubijci differunt ſpecie. Unde nō videť ſufficere ad differentiam p̄ncipantis ⁊ ſubiecti ꝙ vnus habeat plus de virtute q̄ꝫ alius. Ex alia parte ſi dicatur ꝙ opoꝛtet vnum habere v̾tutem nō autem alium:ſequiť etiam inconueniens: Quia ille qui p̄ncipať non erit ſobꝛius ⁊ iuſtus nō poterit bene p̄ncipari. Si ꝟo ſubiectus non habeat has v̾tutes nō poterit bene ſubijci: quia ꝓpter intemperantiaꝫ uel timorem frequēter omittet facere ea que opꝫ ⁊ ſic nō bene ſubijcereť. Deinde cū dicit.

❡ Conſtat igitur opoꝛtere utroſqꝫ habere v̾tutem ſed in ipſa v̾tute eſſe differentiaꝫ: quemadmoduꝫ in his qui natura obediunt. Id aperte in animo īſpicitur : eſt eniꝫ in animo quod natura īperat ⁊ qȯ paret: quoruꝫ diuerſaꝫ cenſemus eſſe v̾tutem: ut rationē habentis ⁊ irrationalis. Patet eodeꝫ modo ſe habere in alijs. Itaqꝫ pleraqꝫ ſunt natura īperantia ⁊ parētia : alio eniꝫ modo liber p̄eſt ſeruo: ⁊ maſculus femine: ⁊ vir puero: ⁊ omnibus inſunt partes anime ſeđ differunt. Seruus eniꝫ omnino non habet deliberandi arbitriuꝫ: mulier ꝟo habet quidem ſed inualiduꝫ: puer autē habet ſed īperfectuꝫ. Eodeꝫ modo ſe habere neceſſe eſt circa morales v̾tutes putanduꝫ eſt oēs participes eſſe opoꝛtere: ſed non eodeꝫ modo: ſed quantū cuiqꝫ opus eſt. Ex quo fit ut is qui īperat perfectā virtuteꝫ habere debeat moraleꝫ: nā eius opus eſt ſimpliciter pꝛecipientis : ratio auteꝫ pꝛecipit atqꝫ pꝛeſidet: alioruꝫ ꝟo vnuſquiſqꝫ quantū ſibi cōpetit. Quare patet virtutē moralē eſſe omniū ſupꝛadictoruꝫ: nec eadem modeſtia mulieris ⁊ viri: neqꝫ foꝛtitudo: neqꝫ iuſtitia ut Socrates putabat: ſed illa quidē iubēs foꝛtitudo hec ꝟo obediēs. eodē modo ⁊ in alijs.

❡ Soluit ꝓpoſitam dubitationē: ⁊ p̄mo ꝓponit ſolutionem in generali. Scđo in ſpeciali: ibi[Palam aūt id magis ⁊c̄.]Cōcludit aūt p̄mo ex rōnibus inductis ad vnam partem ꝙ neceſſe eſt ꝙ tam p̄ncipans q̄ꝫ ſubiectus ꝑticipent v̾tute: aliter eniꝫ neqꝫ vnus bene p̄ncipararetur: neqꝫ alius bene ſubijcereť: Sed eſt quedam dr̄ia v̾tutis utriuſqꝫ. Et hoc manifeſtat per ea que ſubijciuntur alijs naturalr̄ ⁊ ponit exemplum in ꝑtibus anime cuius vna pars naturaliter ſubijcitur. ſ. pars irrationalis: ut iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis. Ponimus autem utriuſqꝫ partis eſſe aliquam virtutem ſed differentem nam v̾tus rōnalis partis eſt pꝛudentia: ſed virtus irrationalis partis eſt tēperantia ⁊ foꝛtitudo ⁊ alie hꝰ¹ virtutes. Vñ manifeſtum eſt ꝙ eodem mō ſe habet etiam in alijs que p̄ncipanť ⁊ ſubijciuntur ſm̄ naturam. Et quia natura diuerſificatur in diuerſis: ideo ſm̄ naturā ſunt diuerſa que p̄ncipantur ⁊ ſubijciuntur. Alio eniꝫ modo homo liber p̄ncipatur ſuo ſeruo: ⁊ maſculus femine: ⁊ vir puero: ut etiam ſupꝛa habitum eſt. Omnibus autē alijs inſunt partes anime que dicte ſunt. Unde ⁊ v̾tutes earum oībus pꝛemiſſis inſunt: ſed differenter. Et hoc p̄mo manifeſtat quātum ad partem rationalem ad quam pertinet conſiliari. Seruus enim inquantum eſt ſeruus non habet conſilium de ſuis actibus. Cuius ratio eſt : qꝛ cōſiliamur de his que ſunt in poteſtate noſtra. ſeruus autem non habet actus ſuos in poteſtate ſua ſed ſunt actus eius in poteſtate domini. Unde ſeruus non habet liberam poteſtatem conſiliandi: ſed femina cum ſit libera habet poteſtatem conſiliandi: ſed cōſilium eius eſt inualidum. Cuius ratio eſt quia pꝛopter molliciem nature ratio eius infirmiter inheret conſiliatis : ſed cito ab eis remouetur pꝛopter paſſiones aliquas: puta concupiſcentie uel ire uel amoris uel alicuius huiuſmodi. Pueri autem habent conſilium ſed imperfectum: Cuius ratio eſt: quia non habet perfectum uſum rationis ut poſſit ſingula diſcutere que ſunt in conſilijs attendēda. Et ſic diuerſimode ſe habent ad id quod eſt rationis. Similiter etiam conſiderandum eſt ⁊ circa morales virtutes. omnes enim participant ipſas: ſed non eodeꝫ modo: vnuſquiſqꝫ enim ea participat quantum eſt neceſſarium ad pꝛopꝛium opus. Unde ille qui pꝛincipatur ſiue ciuitati: ſiue ſeruis: ſiue mulieri: ſiue filijs: opꝫ ꝙ habeat perfectam virtutem moralem: qꝛ opus eius eſt ſimpliciter opus architectoris: ideſt p̄ncipalis artificis. Sicut eni p̄ncipalis artifex dirigit ⁊ imperat miniſtris artis qui manu operant̄:ita p̄nceps dirigit ſuos ſubiectos.Et ideo habet officium rōnis qđ ſe habet ſilr̄ ut p̄ncipalis artifex ad inferiores partes anime. Et ita oportet ꝙ ille qui p̄ncipat̄ habeat rōnem perfectam: Sed vnuſquiſqꝫ aliorum qui ſubijciuntur tantuȝ habet de ratione ⁊ de virtute quantum ille qui principatur immittit ipſis:ideſt tantum ꝙ oportet quod habeant ꝙ ſufficiant ſequi directionem principātis implendo mandata ipſius.Et ſic patet ꝙ oīum predictorum eſt aliqua moralis v̄tuſ.ſ.ut temperātia fortitudo ⁊ iuſtitia.Nō tn̄ eadem eſt viri ⁊ mulieris ⁊ aliorum ſubiectorum:ſicut putauit Socrates:Sed fortitudo viri eſt ad p̄ncipādum:ut ſcilicet ꝓpter nullū timorem p̄termittat ordinare q̄d faciénduȝ ſit.Sed in muliere ⁊ in quolibet ſubdito oportet ꝙ ſit fortitudo ſubminiſtratiua: ut.ſ. ꝓpter timorē nō p̄termittat facere ꝓprium miſterium. Sic etiaȝ differt fortitudo in duce exercitꝰ ⁊ in milite. Et ſicut dictum eſt de fortitudine ita dicēdum eſt de oībus alijs v̄tutibus que in p̄ncipāte q̄dem ſunt p̄ncipatiue:in ſubiectis autem miſtratiue. Et per hoc patet ꝙ nō differunt ſolum ſm̄ magis ⁊ minꝰ horum virtutes: ſed aliq̄liter ſm̄ rōnem. Deīde cum dicit.

¶ Patet autem id magis particulariter conſiderātibus:nam qui vniuerſaliter dicūt ꝙ bene ſe habere animum virtus eſt: ⁊ recte agere:aut aliquid tale:ſeipſos decipiunt.Multo eni melius dicunt qui enumerant ꝟtutes queādmoduȝ Gorgias: Ꝗꝫ qui ita diffiniunt.Quapropter oportet ſicut Poeta de muliere dixit:ita cenſere in omnibus.Mulieri decus affert taciturnitas:ſed nō item viro.Cum ꝟo puer ſit imperfectus patet ꝙ ⁊ huius virtus non ipſius ad ſeipſum eſt:ſed ad perfectum ⁊ ducem ſimiliter ⁊ ſerui ad dominū.Poſuimus autem ſeruuȝ eſſe utilem ad neceſſaria:itaqꝫ patet ipſuȝ virtute īdigere ꝑua ⁊ tanta ut neqꝫ propter intēperātiā:neqꝫ ꝓpter timiditateȝ in operibus deficiat.

¶ Manifeſtat qđ dixerat magis in ꝑticulari:⁊ dicit ꝙ hoc qđ dictū eſt magis erit manifeſtum his qui uolūt conſiderare magis in ꝑticulari:quia illi qui de actibus humanis uolunt dicere in vniuerſali tm̄ decipiunt ſeipſos:quia nō poſſunt plene peruenire ad ueritatem:ſicut ſi aliquis eſſet cōtētus ut ſciret ꝙ v̄tus eſt per quā anima bene ſe habet:aut per quam homo iuſte operat̄ uel aliq̄d aliud talium:⁊ nihil plus uellet ſcire de v̄tute deciperet ſeipſum imperfectam ⁊ iutilem habens ſcientiam de v̄tute. Multo enim melius dicunt illi qui enumerant v̄tutes in ſpeciali: ſicut Gorgias fecit:Ꝗꝫ illi qui dicunt ſolum in genere alicuius.Ratio eſt:qꝛ actus ſunt circa ſingularia:vnde ea que ad actus pertinent in ꝑticulari ſunt cōſideranda.Et iđ ſicut quidam poeta dixit de muliere q̄ddam particulariter ad eiꝰ virtutem pertinēs:ita etiam eſt exiſtimandū in omnibus. Ad mulieris eniȝ ornatum uel honeſtatem ꝑtinet ꝙ ſit tacita:hoc enim ex uerecundia ꝓuenit que mulieribus debetur.Sed hoc ad ornatum viri nō pertinet:ſed magis ꝙ ſicut decet loquat̄.Unde ⁊ Apl̄s monet ꝙ mulieres in eccleſijs taceant:⁊ ſiq̄d dicere uolunt domi viros ſuos īterrogent.Sed qꝛ puer eſt imperfectus virtꝰ eius non eſt ad ſeipſum:ideſt ut ſm̄ ſuū ſenſum regat̄: ſed ut diſponat̄ ſm̄ ꝙ eſt cōueniens ad finem debitum ⁊ ad obediēdum ductori.ſ.pedagogo.Unde in Eccleſiaſtico Sapiens dicit:Non des filio tuo ꝑtātem in iuuētute ⁊ ne deſpicias cogitatus illius.Silr̄ etiaȝ v̄tus ſerui eſt in ordine ad dn̄m.Dictuȝ eſt enim ſupra ꝙ ſeruus eſt utilis ad neceſſaria vite.vnde indiget q̄dem virtute ſed parua ⁊ tanta ut nō deficiat ab his que debet oꝑari ꝓpter itēperātiā ꝯcupiſcētie uel pp̄ timiditateȝ.

D Ubitabit ꝟo aliq̄s ſi uerum eſt qđ nunc diximus:utruȝ artifices oportet habere ꝟtutem:nā ſepe ꝓpter intemperantiaȝ deficiunt in operibꝰ.

¶ Soluta precedenti dubitatione hic mouet quandam aliam dubitationem que ex p̄miſſa ſolutione oritur: ⁊ circa hoc tria facit.Primo mouet dubitationē.Secūdo ſoluit eā ibi [Uel hoc longe differt ⁊c̄.] Tertio īducit quoddam correlarium ex ſolutione poſita: ibi [Patet ergo ⁊c̄.] Eſt ergo dubitatio de hoc quod ſupra dictum eſt ꝙ oportet ſeruuȝ habere quandam v̄tutem:ne ꝓpter itemperantiā aut timorē deficiat ab opibus:pari rōne videbit̄ ꝙ artifices ad hoc ꝙ ſint boni artifices oporteat hēre aliquā v̄tutem:cū multotiens contingat ꝙ ꝓpter itemperantiam uel alia vitia defectum faciant in ſuis operibus:utputa negligēter agētes dum alijs itendunt. Deinde cum dicit.

¶ Uel hoc longe differt.Naȝ ſeruus q̄deȝ adheret nobis cōmuniōe vite:ille autē remotior eſt:⁊ tātū ſibi cōpetit ꝟtutis quantuȝ ſeruitutis.Uilis enim artifex īdeterminataȝ quandaȝ habet ſeruitutem.Et ſeruus eſt ſm̄ naturam:ſed nemo ſutor aut alius opifex.

¶ Soluit ꝓpoſitam dubitationem ⁊ dicit ꝙ magna differentia eſt inter ſeruum ⁊ artificem ⁊ hoc ꝓbat per duas rationes:quarum p̄ma uſt:Quia ſeruus in aliquo eſt particeps vite:ideſt cōuerſationis humane inquātum eſt ſeruus.Dictū eſt enim ſupra ꝙ ſeruus eſt iſtrumentum in his que ꝑtinent ad actionem:ideſt ad ꝯuerſationem hominum. Et ideo cum virtutes morales perficiant hominem in cōuerſatione humana oportet ꝙ ſeruus ad hoc ꝙ ſit bonus participet aliquid de virtute morali.Sed artifex remotius ſe habet a conuerſatione humana.Non enim operatio artificis inquantum huiuſmodi eſt circa agibilia conuerſationis humane:ſed circa aliqua artificia que dicūtur factibilia. Unde aliquis dicitur bonus artifex: utputa: bonus faber non ex hoc ꝙ bonus ſit:ſed quia poteſt facere bonos cultellos:etiam ſi male utatur uel negligenter ſua arte.Sed tn̄ itātū immittit de virtute in ſua operatione inquantum exhibet de ſeruitute ad conuerſationeȝ humanam: ſicut videmus ꝙ aliqui artifices.i.mercēnarij:utputa coqui habent quādam determinatam ſeruitutem:dum deputant̄ ad quedam ſpecialia miniſteria ⁊ ſeruiunt:⁊ ſm̄ hoc indigent v̄tute morali ad hoc ꝙ ſint boni in miniſterio. Scđam rationem ponit ibi [Et ſeruus eſt ſm̄ naturam ⁊c̄.] Quia ſeruus eſt de his que ſunt a natura.Probatum eſt enim ſupra ꝙ aliqui ſunt naturaliter ſerui:Sed nullus eſt coriariꝰ uel ullius artis artifex a natura: ſed omnes artes ſunt ad inuente per rationem. Uirtus autem ad ea ſe habet que ſunt nobis a natura.Habemus enim naturalem quandam īclinationem ad virtutem:ut dictum eſt in ſcđo Eth̄.Unde patet ꝙ ad hoc ꝙ aliquis ſit bonus ſeruus indiget virtute morali:non autem ad hoc ꝙ ſit bonus artifex. Deinde cum dicit.

Patet ergo ꝙ huius quidē virtutis cauſam eſſe oportet dominum ſeruo: nō eniʒ qui doctrinā habet in operib⁹ dominicaʒ. Quapropter non bene dicunt qui ſeruos ſpoliant ratiōe: dicentes precepto uti duntaxat: ammonendi ſunt eniʒ magis ſerui q̄ pueri. Et de his in hunc modum determinatum ſit.

Infert qꝺdam correlarium ex dictis. Dictum eſt eniʒ ꝙ ſeruus idiget virtute. Oportet autem ꝙ homo qui habet inclinationem ad virtutem conſequatur virtutem ſtudio alicuius gubernātis: ſicut ciues debent fieri virtuoſi per Legiſlatoreʒ: ut dicitur in ſecūdo ethi. Unde manifeſtum eſt ꝙ huiuſmodi virtutis quam ſeruus debet habere ad hoc ꝙ ſit bonus: dominus ei⁹ debet ei eſſe cauſa inſtruendo eum qualiter agere debeat: ⁊ puniendo ſi male facit: ⁊ remunerando ſi bene. Sed non eſt dicendum ꝙ ad dominuʒ pertineat ꝙ habeat dominalem quandam ſcientiam que doceat opera ſeruilia ipſum ſeruum: puta ꝙ doceat ipm coquinare uel aliqua huiuſmodi facere: ſed debet euʒ docere quomodo ſit temperatus ⁊ humilis ⁊ patiens ⁊ alia huiuſmodi. Unde non dicunt bene qui dicunt ꝙ non eſt ratione utendum ad ſeruos ſed ſolo precepto. Magis eniʒ debemus ſeruos monere ad virtutem q̄ filios pueros: quia nondum ſunt ita capaces monitionis. Et de his quidem ſic determinatum ſit. Deinde cum dicit.

De viri autem ⁊ mulieris filiorumqꝫ ⁊ patris virtute ⁊ conuerſatione ad inuiceʒ quid recte uel contra: ⁊ quomodo oportet hoc quidem facere ab illo autem abſtinere; in his que de Rep. neceſſe eſt ītueri.

Excuſat ſe a diligentiori determinatione de duabus alijs coniugationibus: ⁊ circa hoc tria facit. Primo ponit excuſationē. Secundo aſſignat rationem dictorum ibi[Nam cum omnis ⁊c̃.] Tertio cōtinuat predicta dicēdis ibi[Quare cum de ⁊c̃.] Dicit ergo primo ꝙ in his que dicenda ſunt de ciuitatibus neceſſarium eſt tractare de virtute mulieris ⁊ viri: ⁊ patris ⁊ filiorum: ⁊ collocutione uel conuerſatione eorum adinuicem: quid in hoc ſit bene ⁊ quomodo illud quod eſt bonum ſit procurandum ⁊ illud quod ſit malum ſit uitandum: ⁊ ita ad preſens anteq̄ de politicis dicamus determinari hic non poſſunt. Deinde cum dicit.

Nā cū omnis domus ſit ciuitatis pars illi autem domus: partis autē virtus ad totuʒ reſpicere debeat: neceſſariū eſt reſpicientes ad Remp. filios uxoreſqꝫ inſtituere. Siquidē refert ad rectā inſtitutionem Reip. pueros ⁊ mulieres eſſe bene inſtitutos. Enimuero referat neceſſariū eſt: naʒ mulieres media pars ſunt hominū liberorum: ex pueris autem ſumuntur qui Remp. gubernant.

Aſſignat duas rōnes q̄re p̄dicta oporteat determīari circa politias: q̄ruʒ p̄ma eſt. Quia diſpoſitionē partis oportet cōſiderare in comparatiōe ad totum: ſicut diſpoſitionem fundamenti in cōparatione ad domum. Sed dom⁹ eſt pars ciuitatis ad quam p̄mo pertinent iſte due ꝯiugationes. ſ. patris ⁊ filij: viri ⁊ uxoris. Uñ ſ̄m cōparationem ad politiam oportet cōſiderare qualiter ſint erudiendi pueri ⁊ uxores. Scd̄am rōnē ponit ibi:[Siqdem refert ⁊c̃.] Ea enim quorum diſpō facit differētiam circa bonitatem ciuitatis ſunt conſiderāda in politijs. Sed huiuſmodi ſunt iſtructiōes puerorum ⁊ mulierum quō uterqꝫ ſint boni: qꝛ mulieres ſunt media pars hominum liberorum qui ſunt in ciuitate. Ex pueris autem creſcunt viri quos oportet eſſe diſpēſatores ciuitatis. Ergo in politijs determinādū eſt de iſtructione filiorū ⁊ uxoruʒ. Deinde cū dicit.

Quare cuʒ de ſeruis determinatū ſit: de reliquis autē in alijs ſit dicēdum omiſſis propoſitis tanq̄ finē habētibus alio ſum pro principio illa diſcutiamus que tradita ſunt de optimo Ciuitatis ſtatu.

Continuat dicta dicēdis ⁊ dicit ꝙ qꝛ determinatū eſt de ſeruis: de reliquis autem dicendum eſt in alijs: id eſt ſequētibus que ad politias pertinent: debemus ad preſens dimittere iſtos ſermones ꝑtinentes ad diſpenſationem domus tanq̄ iam conſumationem habentes ⁊ faciemus aliud p̄ncipium conſiderando ea que dicta ſunt ab alijs de optima politia. Et ſic terminat̃ primus liber.

Finis p̄mi libri Politicorum Ariſtotelis.

Excellentiſſimi Theologie ꝓfeſſoris Magiſtri Ludouici Ualentie Procuratoris Ordinis Predicatorum: ad Reuerendiſſimū in Chriſto patrem ⁊ dominū dominū. F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per concluſiones p̄mi libri Polit. Ariſtotelis.

Omnem ciuitatem alicuius boni gratia inſtitutam: cum omnis ſocietas ab aliquo conſtitura ſit: agēs v̄o quodcūqꝫ alicuius boni aut ueri aut extimati cā agat.

Ciuitas autem que omnes complectitur cōmunitates optima eſt atqꝫ optimi iō p̄cipuiqꝫ boni gratia eſt.

Primam ſocietatem maris eſſe ⁊ femine coniugationem: que ⁊ cōmunis rebus rōne carentibus eſt: ⁊ qua ſine humanū genus nō pōt eſſe.

Aliam deinde ſocietatem eſſe domini ⁊ ſerui que a natura eſt ꝓpter ſalutem: ut qui videlicet mente imbecilles ſunt a ſapientibus eis obſequendo regantur: ⁊ qui inualidi corpore animo v̄o robuſti ſapienter res diſpoſitas per ſubiectos exequantur.

Societas autem maris ⁊ femine ab ea que eſt ſerui ⁊ domini diſtat: ſiquidem femina generationi apta eſſe debet ac natura imbecillis: Seruus v̄o ad labores idoneus. Propterea reprehēdenda eſt barbara ꝯſuetudo que femina pro ſerua utit̃ ⁊ econtra.

Domus p̄ma cōſtituitur ex duabus ſocietatibus: maris. ſ. ⁊ femine: ſerui ⁊ domini: cum vna ad generationem fit: alia v̄o ad ſaluteʒ. Illa v̄o communicatio que patris ⁊ filij dicit̃ ex p̄ma oritur.

Societas ⁊ cōmunicatio domeſtica eſt in act⁹ quotidianos: ut ueſci. calefieri ⁊ alia huiuſmodi.

De Cōmunitate Uici.

Cōmunitas vici ex plībus domib⁹ conſtat nō in actus domeſticos ſꝫ ext̃neos: ut mercari ac pugnare deſtinata

Huiuſmodi ſocietas vici a natura ꝓficiſcit̃ cū ex ꝓpagatione filiorum que maxime naturalis eſt pluralitas vicinarum domorum procedat ex qua deinde multitudine vicus habetur.

De Cōmunitate Ciuitatis.

Ciuitas ex pluribus vicis conſtat ⁊ eſt perfecta communitas que omnia contineat que ad vitaʒ humanaʒ ſunt neceſſaria ⁊ qua ꝓuenit non ſoluꝫ viuere ſed etiã bene viuere: cum vitam hominum per leges ad virtutem ordinet.

¶ Societas ciuilis eſt naturalis: ex naturalibus eniꝫ cõmunitatibus: domeſtica. ſ. ⁊ coniuicanea propagatur ⁊ earum finis eſt cum optimuꝫ quoddam ſit in omni cõmunitatum genere: dignum autem eſt finem reruꝫ naturalium ⁊ ex naturalibus conſtitutum rebus eſſe qd naturale.

¶ Homo eſt animal naturaliter ciuile: ciuitas enim naturalis eſt que non niſi hoium congregatio eſt. Quid enim natura ſermonem homini ꝯceſſiſſet? Siquis v̊o ſolitarius eſt propter naturam aut neq̃ꝫ eſt aut potior q̃ꝫ homo.

¶ Ciuitas eſt prior q̃ꝫ domus ⁊ hoc natura ⁊ perfectione: pars nãqꝫ materialis eſt natura toto poſterior cum nõ niſi ⁊ totius formam ſuam habeat ⁊ ſpeciem ⁊ operationem: ſicut pes humanus ex forma humana. Eodẽqꝫ modo nec homo ſufficientem habet fruitionem niſi pars ſit ciuitatis ⁊ in ciuitate viuat.

¶ Hominibus ineſt naturalis impetuſ ad ciuilem ſocietatem ſicut ad virtutes: cum per ciuilem ordinem homo ad iuſtitiam reducatur ⁊ ad optimam vite frugeꝫ.

¶ Poſſeſſiua pars eſt iconomice: domus enim conſtare non poteſt abſqꝫ neceſſarijs ad vitam humanam que per poſſeſſiuam habentur.

¶ Res v̊o poſſeſſe iſtrumenta ſunt gubernatoris domuſ quaruꝫ quedam ſunt inanimata ſicut lectꝰ ueſtis. quedam aiata: ut ſeruus qui iſtrumentuꝫ eſt ſup inſtrumẽta ea mouẽs ad ꝑficiẽduꝫ imperium domini inanimatis nõ agnitum. Que etiam inſtrumentorum differentia in artibꝰ inuenit: ſed tantum diſtat ꝙ inſtrumenta artiũ factiua ſunt: artis enim finis eſt facere: arte nãqꝫ preter opationem aliquid conficitur: domus v̊o ⁊ gubernatoris eius inſtrumẽta actiua ſunt: nihil enim ex his preter uſuꝫ haberi poteſt. Unde ⁊ domeſtice diſcipline finis eſt actio.

¶ Seruus eſt poſſeſſio domini ⁊ res etiam domini ueluti ⁊ de ceteris poſſeſſionibꝰ ſolemus dicere que ad poſſeſſionem ea conferuntur habitudine qua pars ad totum: que non modo pars dicitur ſed ⁊ res totiuſ ſicut manus hominis.

¶ Patet ex dictis hanc eſſe aptam ſerui diffinitionem: Seruus eſt organom animatum actiuum ſepatum alterius homo exiſtens. Organum qdem genus eius exprimit. Animatuꝫ v̊o ab inanimatis organis ſeparat. Sed actiuum ab animatis organis artis. Separatuꝫ auteꝫ diuidit ab animatis actiuis ⁊ que ſunt partes ipſius animalis. Alterius exiſtens: a libero qui quandoqꝫ miniſter eſt in domo. Homo exiſtens: a iumẽtis diſiungit que ⁊ animata ⁊ actiua ⁊ ſepata ⁊ alteriꝰ ſunt.

¶ Seruitus eſt naturalis ⁊ expediens: in omni eniꝫ multitudine ex multis conſtituta naturale eſt quoddã imperare: quoddam parere: ⁊ illud etiaꝫ expedit ut patet maxime in animalibus in quibuſ anima p̄dominatur corpori: ⁊ ratio appetitui: niſi aliquid preter naturam accidat. Homo etiam ceteris animalibꝰ p̄eſt: ⁊ id ꝯducit ad ſaluteꝫ eorum: ⁊ quibꝰ hoc magis accidit ut mãſuetis meliora ſunt. Maſculus quoqꝫ naturaliter femine p̄ncipat: ⁊ id ei expediens eſt. in multitudine ergo hominũ ⁊ naturale eſt ⁊ conducens ut quidam dominetur ⁊ quidam ſeruiant.

¶ Hi debent eſſe naturaliter ſerui qui tantum diſtant a ceteris/ quos dignũ eſt dominari/ natura/ quãtum corpus ab anima: ⁊ beſtia ab homine. Hi ſunt qui imbecilles mente ⁊ robuſti corpore: quibꝰ certe expedit regi: ⁊ qui ad exequenda iuſſa apti ſunt. Unde ⁊ natura differẽtiam poſuit inter liberorum corpora ⁊ ſeruorũ ut illorum molle ſit contemplationi idoneum: horum v̊o ſolidũ exercitationi corporee cõmodum: niſi forte aduerſum nature aliqd contingat. Et ſi magna differentia in corporis elegantia coniecturã facit dignum hos pre illis ſubijci: iuſtius eſt differentiam animaruꝫ ex hoc promereri.

¶ Iumenta ⁊ ſerui nõ vno modo ſubſunt: qꝛ ſeruus conſilio p̄cepto obtemperat: iumentum v̊o paſſione adducitur: modicum tamen plus utilitatis ſeruus affert iumento.

¶ Seruitus quedam legalis eſt: qua bello capti ſerui efficiuntur victorum. Et hec quodãmodo iuſta eſt non ſimpliciter: partim qꝛ bellum contingit plerũqꝫ iniuſtum eſſe: partim quia contingit ſapientes ab inſipientibus ſuperari. quodam tamen modo iuſta eſt: ⁊ ad cõmoditatem humanã: inquantum ſic victi ſeruantur ut ſeruiant: accenduntur hoc premio homines ad fortiter pugnandum: tum quia coniectura ſit victorem virtute aliqua excellere.

¶ Inter ſeruos naturali ſeruitute ⁊ dominos amicitia eſſe poteſt: cõmunicant enim in his que utriſqꝫ conducunt. Sed iter ſeruos qui lege ac violentia ſubſunt eorũqꝫ dominos non poteſt eſſe amicitia cum non communicent in expedientibus cuilibet: ⁊ ſi enim eos ſeruari expediat: non tamen ſeruire.

¶ Dominatiua ⁊ a Politica ⁊ ab Iconomica differt. A politica quidem ꝙ illa ſit liberoruꝫ hec v̊o ſeruoꝝ. Ab Iconomica ꝙ illa ſit omniuꝫ qui in domo exiſtũt: hec ſeruorũ tm̃. Politica quoqꝫ ⁊ Iconomica diſtãt: ꝙ iconomica vnius principatus ſit ſi perſiſtere poſſit. Politica v̊o multorum.

¶ Dominatiua ſcientia minime eſt: Dominus enim nõ a ſcientia: ſed a naturali dominandi aptitudine dicit. Huic tamen quedam ſcientia utendi ſeruis adiungit que non multi precij ſit: cum facile ſit precipere: vnde ⁊ neglecta alteri cõmittit. Et ſcientia acquirendi eidẽ cõnexa eſt: ars. ſ. militaris ⁊ uenatiua: hac enim homines: illa iumenta ſeruire compellimus.

¶ Poſſeſſiua iconomica non eſt nec pars eius: cum iconomice ſit uti rebus poſſeſſis: poſſeſſiue acqrere. Subminiſtrat v̊o ei ſicut prebens inſtrumentum quo operatur: quẽadmodum frenofactoria equeſtri.

¶ Poſſeſſiua que cibum acquirit quedaꝫ paſtoralis eſt: quedam agricultiua: quedam furtiua: quedaꝫ uenatoria: quedam piſcatiua. Et naturalis eſt: acquirit enim cibuꝫ qui nobis a natura preparatur: Sic etiam in p̄ncipio genitis aut lac: aut qđ in ouo ſuperfluum eſt natura miniſtrat. Predatiua tamen naturalis eſt ſi ⁊ beſtias ⁊ barbaros quos a natura dignum eſt ſeruire ſeruos eſſe faciat.

¶ Differentia ciborum differentiam infert animalium ac etiam in humana conuerſatione. Bruta enim que ex carnibus aliorum ueſcunt ſolitudine gaudent: que herbis ac fructibus gregatim viuunt: ⁊ ſic in hominibus euenit ut qui abſqꝫ labore victum querunt paſtores ſint ⁊ alij alio modo ſe habeant.

¶ Poſſeſſiua que cibum acquirit finita eſt. Eſt enim inſtrumentum iconomice. inſtrumenta v̊o ⁊ multitudine ⁊ magnitudine finita ſunt.

¶ Que pecuniam acquirit naturali poſſeſſiue nõ eſt eadem: cum poſſeſſiua natura inſtituta ſit. Que v̊o pecuniam acquirit experimento ac induſtria cõparata.

¶ Duplici rerum uſu exiſtente proprio: cuius. ſ. gr̃a res effecta eſt: ut eſt calcei calceare. Altero neceſſitatis gratia ut eſt cõmutatio rei ut per eaꝫ his traditis qbꝰ abũdamus ea quibus egemus contra nobis tribuant: cõmutatio certe rei ad nature cõmoditatem inuenta eſt: qꝛ in his uerſatur que nature ſubueniunt. Hinc eſt ꝙ Nũmulatoria nõ eſt a natura que pecunias cõmutat quibus natura nõ ſuſtentatur.

¶ Sed cum interdum cōmutatio in diſtantibus multū locis ſit facienda ad que graue ſatis ⁊ difficile eſt aduehere res cōmutandas: hinc inuentio pecunie ꝓceſſit quam cōmode poſſumus deferre: illis itaq; ſua magnitudine ac pondere cōmenſuratis rebus p̄mitus res cōparabamus neceſſarias uerū poſtea imagine inſcripta ponderis certitudo preſtabatur: ſicut hodie fit ad leuādam ponderis moleſtiam ⁊ ſollicitudinem.

¶ Naturales opes uere diuitie ſunt extimande nō autez pecunie: quarum inuentio eſt pro cōmutandis ſolum ⁊ comparandis rebus naturalibus.

¶ Pecuniatiua quedaz iconomice deſeruit ⁊ naturalis eſt ac finita: quedam augendis ſolum pecunijs intendit ⁊ hec infinita eſt cuz finis eius ſit multiplicatio pecunie: finis autem appetitus finem nō habet: ſed propter utriuſq; pecuniatiue primitatem etiam iconomicus interminate huic pecuniarum excreſcentie intendit: qꝛ bene viuere nō contendit ſed omnes explere uoluptates quibus nullus prefigitur finis. Hinc Nūmulatoriam exercet ac omni arte officio ⁊ virtute ad querendas utitur pecunias.

¶ Pecuniatiua nō minus iconomice deſeruit que rerū naturalium diſpenſatiua eſt ⁊ pecuniarum quibus res naturales habentur q̄ȝ natura: qꝛ ſicut illa res naturales p̄ſtat: ita hec pecunias qb⁹ emūtur res naturales: ⁊ hec quidem laudatur: ſed campſoria reprehēdit̄ ut diximus: que pecunie augmentum finem facit. Sed multo magis feneratoria vituperat̄: que etiam ex denario denarium auget partūq; facit pecunie que ſuapte natura ſterilis eſt. Sunt igitur ex rebus querende pecunie uſq; in certum finem: ad remouendam ſcilicet nature neceſſitatem.

¶ Primum v̄o querendarum ex naturalibus rebus pecuniarum preceptum eſt ex uſu cognoſcere ubi res minori emantur precio ⁊ ubi cariori uendantur. Secundum eſt rerum uenalium copiam facere aut agrorum apumq; cultu ac ceterorum animantium aut piſcium auiumq; captura.

¶ Sed mercatoria etiam congregandis pecunijs cōducit que aut nauigio exercetur aut uectura aut cōmunicatione his qui mercantur: quarum que mari exercet̄ locupletior que terra certior.

¶ Confert ⁊ plurimum feneratoria: confert ⁊ mercēnaria: cuius quidem alia utilis eſt ⁊ abiecta: ut coquoꝝ: alia abſq; arte ſolo corpore deſeruiens: ut que fodiendis agris intendit. Sed que metalla lapides ex terra eruunt ⁊ incidunt: agriculture ſimilis eſt ⁊ mercatiue illi quidem quod ex terra acquirit: illi v̄o ꝙ que acquirit nature nihil preſtat iumenti.

¶ Operationum quedaz eſt habenda diſcretio: ꝙ quedam plurimū fortune habent que parum artis: ut piſcatio: quedam parum fortune: que ſcilicet plurimum artis: fabrilis operatio ⁊ cetera huiuſmodi: quedaz viles quibus corpora maculantur: ut tinctoꝝ coquoꝝ: quedam plurimum ſeruiles: ſicut deferentium onera: quedam ignobiles quibus nihil fere virtutis corporis animi ue explendis requiritur.

¶ Hec v̄o querendarum pecuniaruz precepta partim ex libris aliorum: partim exemplis poſſumus diſcere: ſicut ſingularem exercere uenditionem pecunijs querēdis conducere. Tum Thalis Mileſij exemplo ac eius quod in Sicilia geſtum eſt cognouimus.

¶ Principatur ⁊ vir uxori ⁊ pater filio: non uelut dn̄s ſeruo ſed tanq̄ȝ liberis: ſed tantum diſtant ꝙ principatus patris regali ſimilis eſt: plena enim ⁊ libera eſt patris in filium poteſtas uelut regis. Principatus v̄o viri ciuili par qui legibus coartatur matrimonij uelut iuriſdictio rectoris ciuitatis ⁊ legibus ciuitatis reſtringitur.

¶ Principatus tamen viri in uxorem differt a ciuili: ꝙ in ciuili quandoq; eoſdem contingit preeſſe quandoq; ſubeſſe: utpote qui ornamēto ſermonibus ac honoribus diſtinguantur. Sed vir ſemper uxori p̄ſidet.

¶ Principatus v̄o patris regali compar eſt ⁊ amore ⁊ natura: ſimilitudine ac exceſſu. Amore enim debet rex ſubiectos regere alioquin tyrannus eſt non rex ⁊ cum natura ac forti genere q̄d certe expediat ſubiectis ſit conformis: eos tamen ſm̄ naturam quadam probitatis ac virtutis magnitudine antecellit aliter ſi equalibus imperaret non eſſet dignum eum ſemper regnare ut in politico contingit principatu. Sic ⁊ pater cum naturali amore ⁊ charitate ac nature perfectiōe ⁊ annis firmior ſit. ille v̄o iunior filium gubernat.

¶ Studere debet paterfamilias liberis ſeruis ⁊ poſſeſſionibus: ſed potiori ſtudio liberis q̄ȝ ſeruis: ⁊ ſeruis q̄ȝ poſſeſſionibus.

¶ Virtutes patris ac filij: viri ac femine: domini ⁊ ſ̄ui: regis ciuium aliquo modo ratione differunt: ſicut virtutes que ſunt in ratione ⁊ que ſunt in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili eo ꝙ ratio his preſideat: nec enim tanta eē debet niſi ad idem. Seruus enim cum alterius ſit conſilium non habet quod de his ſit que ſunt in poteſtate noſtra. Mulier v̄o habet quidem ſed inualidum ⁊ inconſtans. Puer v̄o imperfectuz. Ciues quoq; ineq̄les regi ſunt. His ergo tantum debet eſſe virtutis ut conſtanter ac temperate p̄ncipatibus preeant: illis v̄o maxime ut bene preeſſe ſciant ac fortiter imperent.

¶ Quedam etiam virtutes ad mulieris ornamentuz ſpectant ⁊ non viri: ut uerecundia ⁊ taciturnitas. Seruo quoq; ⁊ filio ea debet eſſe humilitas ut ſuo ſenſu ac cōſilio regi permittat quod patrem nō deceret. Seruus quoq; ea virtute ut fortiter exequatur iuſſa domini: ut ſcilicet nec propter impetuz concupiſcentie aut formidinem recuſet facere.

¶ Artifex aut ad hoc ut bonus artifex ſit nulla indiget v̄tute cum humana inquātuz huiuſmodi cōuerſatione nō participet propter quam certe virtus neceſſaria eſt actionis enim gratia virtus eſt nō factionis: ars propterea nō a natura ſed a ratione eſt. virtus autez ad eas ſe habet inclinationes que a natura nobis inſunt ſed tamen v̄tute egebit artifex in eo quod ars eius in uſuz ⁊ miniſterium uenit. Sic eni quodāmodo ſeruus eſt.

¶ Cum v̄o ſeruus virtute egeat ſicut ⁊ ciues: a domino leges ei ponende erunt ⁊ addende pene ⁊ caſtigationes: ut ciuibus ſolet Rex ſtatuere ut virtutibus ſtudeant.

¶ De his autem ſocietatibus que partes Reſp. ſunt diligentius erit dicenduz cum de Rep. agetur.

Finis.

❡ Politicorū Ariſtotelis liber ſecundus.

q

Uoniā ꝓpoſuimus conſiderationē facere de ciuili ſocietate que ſit optima oīum potentibus viuere maxime ad uotū: oportet alias quoqꝫ conſiderare Reſp. quib⁹ utuntur ciuitates alique earū que bene legibus īſtitute videntur: ⁊ ſi alique ſint alie ab aliq̄bus ſcripte que bene ſe habere videantur: ut recta inſtitutio utilitaſqꝫ appareat.

❡ Poſtq̄ phus determinauit in p̄mo libro de his que pertinent ad domum que ſunt elementa quedam ciuitatis: hic incipit determinare de ipſa ciuitate ẜm modum quem in fine primi tetigit ⁊ etiam in fine decimi ethicoꝝ. Primo enim ponit ea que ab alijs dicta ſunt de politica cōmunicatione. Scd̄o incipit determinare de ea ẜm ꝓpriam ſententiā in tertio libro ibi[Qui de Rep. ꝯſiderat ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. Primo dicit de quo eſt intētio. Scd̄o ꝓſequit̄ ſuam intētionē ibi[Incipiēdum eſt aūt ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. primo ꝓponit ſuam intētionem. Scd̄o excuſat eā ibi[Nec putet̄ ⁊c̄.] Dicit ergo p̄ͦ ꝙ intētio noſtra p̄ncipalis eſt cōſiderare de cōmunicatione politica ut ſciamus quis modus politice ꝯuerſationis ſit optimus: quēadmodum oīa ea ẜm que poſſunt homines viuere maxime ad uotum: ad hoc ꝯſequēdum oportet cōſiderare politias: ideſt ordinationes ciuitatis quaſ alij tradiderunt: ſiue ſint ille quibus quedam ciuitatuꝫ utuntur que laudant̄ de hoc ꝙ bene reguntur legibus: ſiue etiā ſint ab aliquibus phis ⁊ ſapientibus tradite: que vident̄ bene ſe habere. Et hoc ideo oportet cōſiderare ut appareat quid ſit rectum ⁊ utile in ꝯuerſatione ⁊ regimine ciuitatis. Ex collatione enim multoꝝ magis pōt apparere quid ſit melius ⁊ utilius. ❡ Notādum eſt aūt ꝙ ad optimā politiam ꝑtinere dicit ut hoīes viuant q̄ maxime ad uotum: ideſt ẜm hominum uoluntatem: quia uoluntaſ hominis principaliter eſt de fine humane vite: ad quem ordinatur tota politica conuerſatio. Unde ẜm ꝙ homines diuerſimode exiſtimāt de fine vite humane: ẜm hoc diuerſimode homines exiſtimant de conuerſatione ciuitatis. Qui enim finem humane vite ponunt delectationes uel potētiam aut honores: exiſtimant illam ciuitatem eſſe optime diſpoſitam in qua homines poſſunt viuere delitioſe: uel acq̄rere multas pecunias: aut conſequi magnos honores uel multis dominari. Qui v̄o finem preſentis vite ponunt in bono qd̄ eſt premium virtutis exiſtimant illā ciuitatem eſſe optime diſpoſitam in qua homines maxime pacifice ⁊ ẜm virtutem viuūt. Unde ſimpliciter uerum eſt ꝙ optima diſpoſitio ciuitatis eſt ẜm quorūlibet opinioneꝫ prout in ciuitate pōt viuere homo ad uotum. ❡ Item notandum eſt ꝙ dicit ſe cōſideraturū de politijs cōmunitatum que bene dicuntur regi: ⁊ de ordinationibus ciuitatum a ſapientibus traditis: qui vident̄ bene ſe habere: quia ad inueniēdum ueritatem non multum prodeſt conſideratio eoꝝ que ſunt manifeſte falſa: ſed eoꝝ que ꝓbabilit̄ dn̄r. Deide cū dicit.

❡ Nec putetur eſſe ad oſtentationē ⁊ ſupfluitatē querere aliud preter illas: ſed qꝛ ille non bene habent ideo hunc laborē a nobis eſſe ſuſceptum.

❡ Excuſat ꝓpriaꝫ intentionem ⁊ dicit ꝙ nō oportet alicui videri ꝙ hoc ipſum quod eſt querere aliquid aliud in ordintionibus ciuitatum preter ea que ab alijs dicta ſunt procedat ex hoc ꝙ ipe intendat ſuam ſapiētiā oſtentare: ſed ideo interſerit hanc artem: qꝛ ea que ab alijs dicta ſunt in multis videntur nō bene ſe habere. Deinde cum dicit.

❡ Incipiendū eſt autē ab eo qd̄ eſt ẜm naturā huius cōſiderationis principiuꝫ: neceſſariū quidē eſt aut oīa eſſe coīa inter ciues: aut nulla: aut quedā.

❡ Proſequit̄ ſuaꝫ intentionē ꝓſequendo ea que ab alijs dicta ſunt de ordinatione ciuitatis: ⁊ p̄mo ponit diuerſas ordinationes ciuitatū traditas a diuerſis. Secundo oſtendit qui fuerunt ⁊ quales qui de huiuſmodi ſe intromiſerunt: ibi[Eorum autem qui de Rep. aliq̄d ⁊c̄.] Prima autem pars diuidit̄ in duas ẜm diuerſitatem quam in p̄miſſis tetigit. In p̄ma enī ponit ordinationes ciuitatis que ſunt ab aliquibus ſapientibus tradite. In ſecunda ponit eas que in quibuſdā ciuitatibus ordinate viuentibus obſeruantur ibi[De Lacedemoniorū autem Rep. ⁊c̄.] Prima diuidit̄ in tres. Primo ponit ordinationem ciuitas quaꝫ tradidit Socrates uel Plato diſcipulus eius qui in ſuis libris Socratem loquentem introducit. In ſecūda ponit ordinationem ciuitatis traditā a quodā qui Faleas dicebatur ibi[Quāobrem Faleas ⁊c̄.] In tertia ponit ordinationē Hyppodami: ibi[Hyppodamus autem ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. Primo ꝑtractat quandam queſtionem de quadam ordinatione quam Plato dixit eē utiliſſimaꝫ ciuitati. Secundo ꝓſequit̄ de ordinatione ipſius quātuꝫ ad alia ibi[Ferme autē ⁊c̄.] Circa p̄mū duo facit. Primo mouet queſtionē. Secundo ꝓſequit̄ eaꝫ ibi[Continet porro ⁊c̄.] Circa primū tria facit. Primo mouet quandam queſtionem trimembrem Secundo excludit vnum membruꝫ ipſius ibi[Enimuero nulla eē ⁊c̄.] Tertio querit de alijs duobus: ibi[Sed utruꝫ melius ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ p̄ncipium huius conſiderationis faciēduꝫ eſt ab eo qd̄ p̄mo cōſiderandum occurrit ẜm naturam ciuitatis. Cum enim ciuitas ſit cōmunitas quedā neceſſe eſt primo conſiderare utrū omnes ciues debeant cōmunicare in omnib⁹: aut in nullo: aut in quibuſdaꝫ ⁊ in quibuſdam nō. Deinde cum dicit.

❡ Enim v̄o nulla eſſe coīa impoſſibile conſtat eſſe: cum ciuitas ſit cōmunio quedā. Ac primo neceſſe eſt locuꝫ eſſe cōem: naꝫ locus quidē paritas eſt vnius ciuitatis: ciues aūt ſocij vnius ciuitatis.

❡ Excludit vnum triuꝫ membroꝝ. Impoſſibile eſt eniꝫ dicere ꝙ ciueſ in nullo cōmunicent. qd̄ probat dupl̄r. Primo quidem: quia cōmunitaſ eſt quedā cōmunicatio. Unde contra rōnem ciuitatis eſſet ꝙ ciues in nullo cōmunicarent. Secundo qꝛ manifeſtum eſt omnes ciues neceſſe eſt cōmunicare: ſaltem in loco: ꝙ vnuſ eſt locus vnius ciuitatis. Conciues aūt dicunt̄ qui ſunt ſocij in vna ciuitate vnde oportet ꝙ communicent in loco. Deinde cum dicit.

❡ Sed utrū melius fuerit in bene inſtituēda Rep. quecūqꝫ recipere cōmunionem poſſunt ea oīa eſſe cōmunia: uel quedam cōmunia eſſe: quedā nō eſſe. Nā fieri pōt ut filij ⁊ uxores ⁊ res que poſſidentur cōmunes eſſent: quēadmodū in Platonis

Rep. Ibi enim Socrates inquit oportere cõmunes eſſe filios ⁊ mulieres ⁊ facultates. Id ꝟo utruꝫ preſtat ita fieri ut nunc ſit uel ſm legẽ illã in republica ſcriptã.

¶ Relinquit duo alia mẽbra ſub dubitatione. ſ. utrꝝ melius ſit ꝙ ciuitas que debet bene cõuerſari cõmunicet in quibuſcunqꝫ contingit aliquos cõmunicare uel in quibuſdam eoꝝ cõmunicet ⁊ in quibuſdã non. Quedam enim ſunt in qbus nullo modo cõtingit cõmunicare ſicut in omnibus ꝑſonalibus: puta in mẽbris corporis. Sed in filijs ⁊ uxoribus ⁊ poſſeſſionibus ꝯtingit ciues cõmunicare adinuicem ſicut tradiť in politica Platonis: ibi eñi dixit Socrates ꝙ oportet ad optimã ciuitatem ꝙ ſunt cõmunes poſſeſſiones oĩum ciuiuꝫ ⁊ cõmunes uxores: ita. ſ. ꝙ indifferẽter oẽs accedant ad oẽs ⁊ per ꝯñs ſequiť ꝙ filij ſint cõmunes propter incertitudinẽ filioꝝ: ⁊ hoc tangit in p̄ncipio Thimei. Querẽdum eſt ergo utrum melius ſit ſe habere cõuerſationem politicã ſicut nunc: aut ſm legem quam Socrates in ſua politica ſcripſit. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Continet porro ⁊ alias turbationes per multas iſta mulierũ cõmunio. ⁊ id ꝓpter quod cenſuit legẽ hanc eſſe ferendã non videtur conſequi ex rõnibus. preterea ad finẽ quem inquit oportere ciuitati exiſtere ut nunc quideꝫ dictũ eſt impoſſibile. quomodo auteꝫ tranſigere oporteat nihil determinatuꝫ eſt.

¶ Inquirit de predicta queſtione: ⁊ primo oſtẽdit incõuenientiam p̄dicte poſitionis de cõmunitate uxoruꝫ ⁊ poſſeſſionum. Sc̄do oſtendit eius inſufficientiam ibi ⌊ Cauſam ꝟo ſocrati ⁊c̄. ⌋ Circa p̄muꝫ tria facit. Primo improbat legem Socratis quãtum ad cõmunitatem uxoꝝ ⁊ filioꝝ. Sc̄do quãtum ad cõmunitatẽ poſſeſſionuꝫ: ibi ⌊ His cõſequẽs eſt ⁊c̄. ⌋ Tertio cõmuniter quãtuꝫ ad utranqꝫ: ibi ⌊ Et preterea duarum virtutum ⁊c̄. ⌋ Circa primuꝫ duo facit. Primo ꝓponit ea ſm que põt apparere poſitio Socratis de cõmunitate uxorum inconueniens. Secundo proſequitur illa: ibi ⌊ Quod vna videlicet ⁊c̄. ⌋ Circa primum ponit quatuor: quorum primum eſt ꝙ iſta ordinatio de cõmunitate mulierum habet multas alias difficultates preter ea inconuenientia que ſtatim tangentur. Secundum eſt ꝙ cauſa propter quam Socrates dixit hoc oportere lege ordinari non videtur eſſe rationabilis. Tertiuꝫ eſt ꝙ per iſtam legem non poſſet peruenire ad finem ⁊ utilitatem ciuitatis quã Socrates exiſtimabat. Quartum eſt ꝙ inſufficienter tradidit: cum enim cõmunia nou poſſint ſingulis applicari niſi ſm certum modum diſtribuendi: ipſe tamen faciens mulieres communes non docebat modum quomodo eſſent ſingulis diuidẽde ad uſum. Deinde cum dicit.

¶ Quod vna videlicet ſit ciuitas tota tanq̃ꝫ id ſit maxime optimum: ſuſcipit enim hanc ſuppoſitionẽ Socrates.

¶ Proſequiť tria eoꝝ que dixerat: nã quartuꝫ de inſufficientia eſt per ſe manifeſtum. Primo enim oſtendit cauſam huius ordinationis a Socrate aſſignataꝫ eſſe irrationabilem. Secundo oſtendit ꝙ per hanc legem ciuitas nõ poſſet conſequi finem quem Socrates intendebat: ibi ⌊ Enimuero nec ſi ⁊c̄. ⌋ Tertio oſtendit ꝙ hec lex habet multas difficultates: ibi ⌊ Et propter huiuſmodi ⁊c̄. ⌋ Circa primum duo facit. Primo ponit cauſam legis quaꝫ Socrates aſſignabat. Sc̄do improbat eam ibi ⌊ Atqui conſtat ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo pᵒ ꝙ Socrates ſupponebat hoc quaſi principiuꝫ ꝙ optimuꝫ eſſet ciuitati ꝙ eſſet vna quãtũcũqꝫ poſſet: ꝓpter hoc enim uolebat omnia eſſe cõmunia: etiam filios ⁊ uxores ut ciues eſſent maxime adinuicem vniti. Deinde cum dicit.

¶ Atqui conſtat ꝙ eo procedente ut vna fiat magis ciuitas nõ erit: Eſt eniꝫ ciuitas multitudo quedã ſm naturã: que dum ſit vna magis: domus erit ex ciuitate: ⁊ homo ex domo. Unã eniꝫ magis domuꝫ cẽſemus eſſe q̃ꝫ ciuitatẽ: ⁊ hominẽ vnuꝫ q̃ꝫ domuꝫ. quare etiã ſi poſſet quiſpiã hoc facere tñ non eſſet faciẽduꝫ: qꝛ perimit ciuitateꝫ. Nec ſoluꝫ ex multitudine hominuꝫ cõſtat ciuitas: uerũetiã ex eoꝝ multitudine qui ſpecie differunt. nõ ſit enim ciuitas ex ſimilibus: aliud enim federatio q̃ꝫ ciuitas: illa eniꝫ quãtitate ꝓdeſt ⁊ ſi eadem ſit ſpecie cuꝫ auxilij gratia fiat: ceu ſi pondus magis attrahat. Differret aũt ⁊ eo modo ciuitas a gente: quãdo per pagos diuiſa nõ ſit multitudo: ſed quẽadmodũ archades. Ex quibus aũt vnuꝫ fieri oportet ſpecie differũt. Quapropter par repenſuꝫ ciuitatẽ cõſeruat: ut in ethicis dictuꝫ eſt prius: quoniã inter liberos ⁊ equales neceſſariuꝫ hoc eſſe. Nã oẽs ſimul magiſtratũ gerere impoſſibile eſt: ſed aut per annuꝫ: aut per aliã prefinitionẽ ⁊ tẽpus: atqꝫ iſto modo ſit ut oẽs gerãt magiſtratuꝫ: ceu ſi mutarentur ſutores ⁊ fabri: nec ſemꝑ ijdẽ ſutores ac fabri eſſent. Cuꝫ ꝟo melius ſit ita ſe habere etiã circa ſocietatẽ ciuilẽ manifeſtũ eſt melius foret ſi ijdem ſemꝑ magiſtratuꝫ gererẽt modo id fieri poſſet: ſed in quibus hoc fieri nequit ꝓpterea ꝙ oẽs natura ſunt pares ſimul ⁊ iuſtũ eſt ſiue bonuꝫ ſiue prauuꝫ ſit gerere magiſtratuꝫ ut oẽs huius muneris participes fiant: ⁊ in eo imitari viciſſim equales cedẽdo inuicẽ alios alijs: nã alij regunt alij reguntur in parte tanq̃ꝫ ſi ipſi alij fiãt. Eodẽ mõ illoꝝ qui regunt alij alios gerunt magiſtratus. Patet igiť ex his ꝙ nõ recipitur ſic vnã eſſe ciuitatẽ ⁊ ꝙ maximũ fore cõmodum ciuitatibus dicebať: id interimit ciuitates. Atqui ſinguloꝝ bonum ſingula ꝯſeruat. Patet etiã alio modo ꝙ querere nimiũ vnire ciuitatẽ nõ eſt melius. domus enim magis ſufficiẽs eſt q̃ꝫ vnus: ciuitas auteꝫ

q̃ domus. ⁊ vult iã ea quideꝫ eſſe ciuitas cuꝫ habet ſufficiẽtiã multoꝝ ſocietas. Si igiť magis expetẽdũ eſt qđ magis ſufficiẽtiã habet: certe ⁊ minus vnuꝫ eo quod eſt magis expetibilius eſt.

¶ Improbat predictã cauſam tribus rationibus: circa quarum primam dicit manifeſtum eſſe ꝙ tantum poſſet procedere vnitas ciuitatis magis q̃ deberet ꝙ nõ remaneret ciuitas. dictum enim eſt ſupra ꝙ ciuitas eſt naturaliter quedam multitudo. multitudo autem opponitur vnitati. Unde ſi ciuitas fuerit magis vna q̃ deberet: iam non eſſet ciuitas: ſed ex ciuitate fieret domus: ⁊ iterum ſi hec domus vniretur plus q̃ deberet ex domo nõ remaneret niſi vnus homo. Nullus eniꝫ dubitat quin vna domus eſt magis vnum q̃ ciuitas ⁊ magis vnus homo eſt vnum q̃ domus. Unde ſi etiaꝫ aliquis poſſet facere ꝙ in tota ciuitate eſſet tanta vnitas ſicut in vna domo non deberet hoc facere: quia ſic deſtrueretur ciuitas. Sed quia poſſet aliquis dicere ꝙ Socrates non intelligebat de vnitate que excludit multitudinem perſonaruꝫ ſed de vnitate que excludit diſſimilitudineꝫ. Ideo ſubiungit ꝙ ciuitas non ſoluꝫ debet eſſe ex pluribus hominibus: ſed etiam oportet eſſe ex differentibus ſpecie. i. ex hominibus diuerſaruꝫ conditionum: Non eniꝫ fit ciuitas ex hominibus qui ſunt totaliter ſimiles ſecundum conditiones. Et hoc manifeſtat tripliciter. Primo quidem: quia aliud eſt ciuitas: ⁊ aliud eſt multitudo congregata ad ſimul pugnandum. Quia multitudo congregata ad ſimul pugnandum eſt utilis ex ſola quantitate numerali: etiam ſi omnes ſint eiuſdem conditionis: quia talis multitudo eſt adunata propter adiutorium: ſicut contingit in illis qui uolunt trahere aliquod pondus ꝙ maior multitudo hominum trahit maius pondus: ita etiam maior multitudo militum ſimiliũ magis auxiliatur ad victoriã. Scđo per hoc ꝙ ciuitas in hoc ꝙ ex diſſimilibꝰ conſtituitur differt ab illa gente in qua multitudo nõ diuiditur per habitationem diuerſarum ciuitatuꝫ aut vicorum: ſed vnuſquiſqꝫ ſeparatim habitat per ſeip̄m. Sicut accidit apud Archades. Eſt autem Archadia quedam prouincia in Grecia in qua vnuſquiſqꝫ per ſe habitat: ⁊ ſic ſunt quodãmodo omnes equales ⁊ ſimiles. Tertio oſtendit idem per hoc ꝙ ea ex quibus oportet vnum aliquid perfectum fieri differunt ſpecie. vnde omne totum perfectum in rebus naturalibus inuenitur eſſe conſtitutum ex partibus diuerſis ẜm ſpecieꝫ ut homo ex carnibus oſſibus ⁊ neruis. Totum v̊o qđ componitur ex partibus eiuſdeꝫ ſpeciei eſt imperfectũ in genere nature: ſicut aer ⁊ aqua ⁊ alia inanimata corpora. Unde manifeſtum eſt ꝙ cum ciuitas ſit quoddã totum perfectum oportet ꝙ conſiſtat ex partibus diſſimilibus ẜm ſpeciem. Et ideo dictum eſt in q̄nto Ethicorum ꝙ ciuitas conſeruatur per par repenſum: ideſt per hoc ꝙ alicui proportionaliter retribuitur equale ei quod fecit: quia hoc neceſſe eſt ꝙ ſit in liberis ⁊ equalibus. Si enim non retribueretur alicui ẜm ꝙ fecit eſſet quedam ſeruitus: ut ibidem dictum eſt. Hec auteꝫ retributio que par repenſum dicitur in his qui ſunt eq̃les ẜm quantitatem fit ẜm equalitatem quantitatis: ut quantum aliquis dedit tantum recipiat: quantum fecit tantum patiatur. In his autem qui non ſunt eq̃les ẜm quantitatem ſed ẜm proportionem: ſerueť etiã equalitas proportionis: utpote: quãto ille qui fecit iniuriam eſt minor in eadem proportione plus puniať. Maioris enim culpe eſt ꝙ aliquis percutiat digniorẽ perſonam q̃ inferiorem. Sic igitur patet ꝙ cum de ratione ciuitatis ſit ꝙ ciuitas ex diſſimilibus conſtituať non eſt uerum ꝙ Socrates putauit ꝙ oporteat ciuitatem eſſe maxime vnaꝫ: quia ſi tollatur diſſimilitudo ciuiuꝫ iam non erit ciuitas. Que quidem diſſimilitudo maxime videtur tolli factis cõmunibus poſſeſſionibꝰ ⁊ mulieribus ⁊ filijs. Secundam rationem ponit: ibi ⌊Nam omnes ſimul ⁊c̃.⌋ que etiam inducitur ad oñdendum ꝙ opꝫ eſſe aliquam differentiam inter ciues. Oportet enim ꝙ quidam eorum p̃ncipentur ⁊ quidã ſubijciantur. Non eniꝫ eſt poſſibile ꝙ omnes ſimul p̃ncipentur: ſed ſi hoc fiat oportet ꝙ hoc ſit viciſſim ita ꝙ vnuſquiſqꝫ in ſuo anno principetur aut quocũqꝫ alio tempore determinato: puta menſe uel die uel etiã ẜm quẽcunqꝫ alium ordinem: puta ꝙ ſorte principes eligantur ⁊ ẜm hunc modum viciſſitudinarij principatꝰ accidit ꝙ omnes diuerſis temporibus principentur: ſicut ſi in ciuitate aliqua non ſemper ijdem homines eſſent coriarij uel fabri ſed viciſſim ſequeretur ꝙ omnes ciues fierent coriarij ⁊ fabri. Subiungit autem ꝙ melius eſt ꝙ ita diſponatur ciuitas politica ſi poſſibile ſit ꝙ ijdem ſemper principentur. Hoc eniꝫ dicit eſſe poſſibile quando in aliqua ciuitate inueniuntur aliqui viri multum alijs excellentiores per quos optimũ erit ut ſemper ciuitas regatur: ſed quando hoc non eſt poſſibile eo ꝙ omnes ciues fere ſunt equales ẜm naturalem induſtriam ⁊ virtutem tunc iuſtuꝫ eſt ꝙ omnes participent principatu: ſiue principari ſit quoddaꝫ bonum ſiue malum. Et quia cõmunibus bonis ⁊ cõmunibus oneribus iuſtuꝫ eſt ut equaliter participent qui ſunt equales in ciuitate. Iuſtum igitur eſſet ſi eſſet poſſibile ꝙ omnes ſimul p̃nciparentur: ſꝫ quia hoc nõ eſt poſſibile ad huius iuſti executionem obſeruatur ꝙ illi qui ſunt equales in parte ſibi inuicẽ cedant tanq̃ a p̃ncipio ſint ſimiles: quia dum quidam eorum principantur ⁊ quidam ſubijciuntur quodãmodo facti ſunt diſſimiles ⁊ diuerſi per gradum dignitatis. Et ita etiam quedam diuerſitas eſt inter eos qui ſimul principanť dum diuerſi in ciuitate diuerſos principatus uel officia gerunt. Et ſic patet ꝙ ad ciuitatem requiritur p̃ncipantium ⁊ ſubiectorum diuerſitas uel ſimpliciter uľ ẜm aliquod tempus. Sic igitur manifeſtum eſt ex predictis ꝙ ciuitas non eſt ſit nata eſſe vna ſicut quidam dicunt: ut omnes ſint ſimiles. Et illud quod diciť eſſe maximum bonum in ciuitatibus ſcilicet maxima vnitas deſtruit ciuitatem. Unde non poteſt eſſe bonuꝫ ciuitatis: quia vnaqueqꝫ res ſaluatur per id quod eſt ſibi bonum. Tertiam rationem ponit ibi ⌊Patet etiaꝫ alio modo ⁊c̃.⌋ Et procedit iſta ratio alio modo a premiſſis: nam prima ratio ſumebatur ex partibus diſſimilibus ex quibus neceſſe eſt conſtitui ciuitatem. hec v̊o ratio ſumitur ex fine ciuitatis qui eſt ſufficientia vite. Et hoc eſt qđ dicit ꝙ per alium moduꝫ poteſt manifeſtari ꝙ nõ eſt melius ꝙ homo querat ualde vnire ciuitatem. Per hoc enim tollitur ſufficientia vite. Manifeſtum eſt enim ꝙ vna domus uel familia tota magis eſt ſufficiens ad vitam q̃ vnus homo: ⁊ ciuitas eſt magis ſufficiens q̃ domus. Tunc enim iam debet eſſe ciuitas cum cõmunitas multitudinis eſt per ſe ſufficiens ad vitam. Si igitur id quod eſt minus vnum eſt magis per ſe ſufficiẽs ut domus homine ⁊ ciuitas domo: manifeſte ſequitur ꝙ eligibilius eſt in ciuitate ꝙ ſit minus vna quantum ad diſtinctionem ciuiuꝫ q̃ ꝙ ſit magis vna. Tanto enim erit ſibi ſufficientior quanto plures diuerſitates hominum in ea inueniunť. Unde patet falſuꝫ eſſe qđ Socrates dixit optimum eſſe in ciuitate ꝙ ſit maxime vna.

e **Nimuero nec ſi optimum ſit vnã q̃ maxime eſſe ciuitateꝫ: tamen id demonſtrari videtur ex ſermone** ſi oẽs dicant ſuum ꝛ non ſuum. Hoc aũt Socrates putat ſignum eſſe ciuitatis perfecte vnite. At enim uerbum omnes duplex eſt: ſi igitur tanq̃ ſinguli forſan eſſet magis quod efficere vult Socrates: ſinguli enim eundem filium ſuum dicerent ꝛ mulierem eandem: ꝛ de facultatibus ꝛ de quibuſuis alijs eodem modo. Nunc aũt non ita dicũt qui cõmunibus utuntur mulieribus ꝛ filijs: ſed omnes quidem: at nõ ut ſinguli ipſorum. eodemq; modo de facultatibus omnes quidem ſed non ut ſinguli eorum. Quod igitur aberratio quedam ſit in uerbo omnes manifeſtum eſt: nam ꝛ utraq; ꝛ imparia ꝛ paria dicit propter duplicitatem: ꝛ in ſermonibus poſituꝫ litigioſos facit ſillogiſmos. quare hoc ipſum omnes dicere vno quidem ore bonum eſt ſed nequaq̃ poſſibile: alio autem modo nihil conſentaneum. Habet preterea quod dicitur nocumentum aliud. Quod enim multorum cõmune eſt in eo minime adhibetur diligentia: nam de proprijs maxime curant homines: de cõmunibus autem minus q̃ quantum ſingulis competit. tanq̃ enim alio curante ab alijs negliguntur: quẽadmodum in ſeruilibus miniſterijs famulantes: multi interduꝫ deterius inſeruiunt q̃ pauci. Fiunt autem vnicuiq; ciuiuꝫ mille filij ꝛ non ut ſingulorũ ſed cuiuſuis quiuis ſimiliter eſt filius: quare omnes ſimiliter negligent. Preterea iſto modo ſinguli ſuum dicent bene agentem aut male quotuſcunq; cõtinget numero: puta meus eſt aut illius: hoc modo dicens de ſingulis ex mille vł ex quot ciuitas ſit ꝛ hoc dubitans: nam incertum cui contigerit genuiſſe filiuꝫ ꝛ ſaluum eſſe genitum. Atqui utruꝫ preſtat ſic dicere ſuum ita uocantes vnũquẽq; duorum milium ꝛ decem milium uel magis ut nunc in ciuitatibus ſuuꝫ uocant: hic quidem filium ſuum ille fratruelem eundeꝫ ille nepotem aut per aliam quandam cõiunctionem: ꝛ ex conſanguinitate uel affinitate ſui primum uel ſuorum: ꝛ preterea alterum ſodalem: alterum contribulem. preſtat enim eſſe proprium nepotem q̃ illo modo filium. Quinimmo nec vitari quideꝫ poteſt quin agnoſcantur a quibuſdaꝫ fratres ꝛ filij: ꝛ patres ꝛ matres. Nã per ſimilitudines natorum ad parentes neceſſarium eſt ut fidem recipiant ſimul quod tradunt ſcriptores quibuſdaꝫ populis ſuperioris Lybie euenire. Habere enim mulieres cõmunes: filios tamen partiri inter ſe ſm ſimilitudines natoruꝫ. Sunt enim mulieres quedam ꝛ animalia: ceu equi ꝛ boues: quorum ea natura eſt ut ſimillimos genitoribus edant fetus ut equa illa apud Farſaliam Juſta nuncupata.

¶ Poſtq̃ reprobauit cauſam quam Socrates aſſignabat legis ferende de cõmunitate mulierum ꝛ filiorum oſtendens non eſſe optimum in ciuitate ꝙ ſit maxime vna: hic incipit oſtendere ꝙ ciuitas non conſequitur maximam vnitatem per legem premiſſam ꝛ ponit ad hoc quatuor rationes: circa quarum primam dicit ꝙ dato ꝙ hoc eſſet optimũ ciuitatis ut eſſet maxime vna non tamen per hoc videtur oſtendi ꝙ ciuitas ſit maxime vna: per hoc ꝙ omnes ſimul dicant: hoc eſt meum ꝛ hoc nõ eſt meum. Si enim omnia ſint cõmunia nullus poſſet dicere hoc eſt meum niſi de quo ꝛ alius diceret hoc eſt meuꝫ: ꝛ hoc putabat Socrates eſſe ſignũ huius quod eſt ciuitatem eſſe perfecte vnam. Uidebat ꝙ ex hoc oriuntur diſſidia in ciuitate ꝙ vnus curat proprium bonum ꝛ alius bonum ſuum: ꝛ ſic ſtudia hominum ad diuerſa ferunt: quia non eſt idem de quo vnuſquiſq; dicet hoc eſt meum. Sed ſi omnes dicerent de vna ꝛ eadem re hoc eſt meum: omnium ſtudia ferrentur in vnum: ꝛ ſic ſicut putabat Socrates ciuitas eẽt maxime vna: ſed hec non eſt cauſa: quia cum tu dicis omnes dicerent hoc eſt meum: hec propoſitio eſt duplex: eo ꝙ li omnes poſſit teneri diſtributiue uel collectiue. Si diſtributiue eſſet ſenſus: ꝙ vnuſquiſq; per ſe ipſum poſſet dicere de tali re: hoc eſt meum: ꝛ tunc forte eſſet uerum quod Socrates dixit: quia vnuſquiſq; vnum ꝛ eundem diligeret tanq̃ filium proprium: ꝛ ſimiliter mulierem tanq̃ ſuam propriam. Et ita eſt etiam de ſubſtantia: ideſt de poſſeſſione. Sed illi qui utũtur cõmunibus uxoribus ꝛ pueris non dicent omnes in iſto ſenſu: hoc eſt meum: ſed omnes quidem dicent collectiue tanq̃ poſſidentes vnam rem cõmunem: ita tamen ꝙ nullus per ſeipſuꝫ dicet: hoc eſt meum: ꝛ idẽ eſt etiam ſi poſſeſſio ſit cõmunis: nullius enim ſm ſeipſum erit propria. Sic igitur patet ꝙ quidam ſophiſticus ſillogiſmus eſt ſecundum quem procedebat Socrates dicens: ꝙ dicere omnes hoc eſt meum eſt ſignũ perfecte vnitatis: quia iſte dictiones omnes ꝛ uterq; propter ſuam duplicitatem etiaꝫ in orationibus. i. diſputationibus faciunt ſillogiſmos litigioſos. i. ſophiſticos: puta ſi aliquis dicat propoſitis tribus ex vna parte ꝛ tribus ex alia utraq; iſtorum ſunt paria: hoc enim eſt uerũ ſi collectiue accipiatur: quia ſimul iuncta ſunt paria. Si vͦo diſtributiue accipiatur ſunt iparia. Unde dicenduꝫ eſt ꝙ in vno ſenſu dicere omnes de eodeꝫ ꝙ ſit ſuũ eſſet bonũ. ſ. ſm ꝙ li omnes tenetur diſtributiue: ſed nõ eſt poſſibile: implicat enim contradictionem. ex hoc eniꝫ ipſo ꝙ eſt propriuꝫ huius nõ eſt alterius. Si auteꝫ nõ accipiatur ſic ſed collectiue nõ erit cõſentaneuꝫ. i. congruuꝫ ciuitati. ¶ Scdaꝫ rationeꝫ ponit ibi[Habet preterea ꝛc̃.] Poſtq̃ oſtẽdit ꝙ dictũ Socratis nõ eſt ſoluꝫ nõ utile ciuitati ſed etiam infert maximuꝫ nocumentuꝫ. Uidemus enim ꝙ de eo quod cōmune multorum ualde paruꝫ curatur: quia omnes maxime curant de proprijs. Sed de cōmunib⁹ minus etiam curant homines ꝗ quantuꝫ pertinet ad vnumquemqꝫ: ita ꝙ ab omnibus ſimul minus curatur ꝗ curaretur ſi eſſet vnius ſolius. Dum eniꝫ vnus credit ꝙ alius faciat omnes negligunt ſicut accidit in ſeruitijs miniſtrorum ꝙ multi ſeruientes quandoqꝫ peius ſeruiunt: dum vnus expectat ꝙ alius faciat. Secundum autem legem Socratis ſequit̃ ꝙ vnuſquiſqꝫ ciuis haberet mille filios uel plures ⁊ ſic minus curabit de ſingulis ꝗ ſi haberet vnum ſolum. Et ſi addamus ꝙ iſti mille filij nō ſunt proprij vniuſcuiuſqꝫ ciuium: ſed incertus eſt filius incerti patris multo minus curabūt: Unde ſequitur ꝙ omnes ciues ſimiliter negligent curam puerorum: ⁊ hoc erit maximuꝫ damnuꝫ in ciuitate. ¶ Tertiā rationeꝫ ponit ibi [Preterea in iſto modo ⁊c.] dicens: ꝙ iſto modo: ideſt ſm poſitionem Socratis vnuſquiſqꝫ ciuium dicet de vnoquoqꝫ ciuium bene operante uel male quomodocūqꝫ contingat eos eſſe dicet inquam: hic eſt meus: aliquod ſm naturam exiſtens: puta: hic meus filius uel illius. Et hoc modo dicet de vnoquoqꝫ mille uel quot contingat eſſe in ciuitate: ⁊ hoc dicet non quaſi pro certo ſciat hunc eſſe ſuum filiuꝫ uel illius: ſed cum dubitatione: quia ſi mulieres ſint communes multis accedentibus ad vnam: non poteſt eſſe manifeſtum ex quo patre contingat eē genitum filium: quia multi ſunt qui non generant: ⁊ etiam incertum eſt cuius filium contingat eſſe ſeruatū in vita multis morientibus. Eſt ergo conſiderandum utrum melior ſit ꝙ per modum iſtuꝫ aliquis appellet aliquem ſuuꝫ filium uel nepotem quemlibet de numero duorum milium uel decem miliuꝫ: aut magis ꝙ aliquis appellet aliquem iuuenem ſuum proprium ſicut modo in ciuitatibus faciunt. Uidemus enim ꝙ vnuꝫ ⁊ eundem iuuenem quidam ciuium uocant filium ſuum quidam nepotem uel ſm quandam aliam propinquitatem: ſiue conſideretur propinquitas propter conſanguinitatem ſiue propter aliquam familiaritatem: ſiue quia aliquis a principio habuit curam ipſius: puta: quia fuit tutor eius uel inſtructor aut etiam eoruꝫ que ad ipſum pertinent: ⁊ cum vnum dicat filium uel nepotem: aliuꝫ dicet eſſe fratruelem uel contribulem. Dicunt̃ autē fratrueles qui ſunt ex duobus frib⁹ nati. Cōtribules autem qui ſunt ex vna tribu: puta ex vna ſocietate in ciuitate. Sic igitur patet ꝙ non ſolum ſm legem Socratis: multi ciues dicent de vno ⁊ eodem hic eſt meus: ſed etiaꝫ ſm conſuetudinem que nunc in ciuitatib⁹ obſeruat̃. Sed hoc videt̃ eſſe ꝑeminētia ſm legem Socratis ꝙ multi dicent hunc eſſe ſuum filium Ex alia vͦo parte eſt preeminentia ex hoc ꝙ diuerſi dicent vnum ⁊ eundem eſſe ſuum non tanꝗ cōmunem ſed tanꝗ proprium uel nepotem uel filium uel fratreꝫ uel aliquid huiuſmodi. Multo autem melius ⁊ efficacius eſt ad amicitiam ⁊ curam impendendam ꝙ aliquis eſtimet eſſe aliquem proprium nepotem ꝗ cum eſtimet eum filium cōmunem per modum quo Socrates ponit. Quia ſicut dictum eſt propria magis homines amant ⁊ procurant ꝗ cōmunia. Unde patet ꝙ lex Socratis magis affert ciuitati detrimentum ꝗ utilitatem. ¶ Quartam rationem ponit ibi [Quinimo nec vitari ⁊c.] Et dicit ꝙ quāuis Socrates putaret per cōmunitatem filiorum ⁊ mulierum hoc euitare: ut nullus dicat eſſe ſuum proprium filium uel fratrem: ſed cōmuniter hoc opinentur: tamen nō poteſt hoc effugere quin aliqui ſuſpicentur de aliquibus ꝙ ſint fratres eorum uel filij uel patres uel matres ⁊ hoc propter ſimilitudinem que frequēter inuenitur inter filios ⁊ patres uel matres. Unde quidam eorum qui deſcribunt perioduꝫ terre: ⁊ quomodo circularitas mundi eſt habitata: narrant ꝙ in ſuperiori Lybia quidam habent cōmunes uxores: ſed diuidūt filios ſm ſimilitudines: ita ꝙ vnuſquiſqꝫ viroruꝫ accipit ſibi pro filio illuꝫ qui ſibi ſimilatur. Et hoc etiam videmus contingere in feminis aliorum animalium: ſicut eque ⁊ uacce que naturaliter habent ꝙ faciant filios ſimiles patribus. Sicut dicitur de quadam equa que in terra Farſalie ob hoc uocabatur Iuſta: quia filios reddebat ſimiles patribus. Unde manifeſtum eſt ꝙ Socrates per legem quam dicit eſſe ferendam de cōmunitate uxorum ⁊ filiorum non poteſt hoc conſequi ut non ſint priuati affectus inter homines.

e Preterea huiuſmodi moleſtias non facile erit vitari ab his qui eaꝫ ſtatuunt cōmunitatem: puta plagas ⁊ neces: partim uoluntarias: partim inuoluntarias: ⁊ rixas ⁊ iurgia que nephas eſt cōmittere aduerſus parentes ⁊ ꝓpinquos magis ꝗ aduerſus extraneos: ſed frequēti⁹ illa euenire neceſſe eſt ubi ignorant ꝗ ubi ſciunt: ⁊ ea ſi contingant a ſcientibus expiari debito modo poſſunt: ab ignorantibus vͦo non poſſunt. Illud etiā abſurdum ꝙ filios cōmunes fecerunt coire ſolum amantes uetuerunt: amare vͦo non uetuerunt: nec alios uſus quos eē patri ad filios ⁊ fratri ad fratreꝫ omniuꝫ deformiſſimuꝫ eſt: cuꝫ ⁊ amare ſoluꝫ abſurdum: etiam non aliam ob cauſam coitionem illoruꝫ uetuiſſe: niſi quia nimia uoluptas inde ſit prouētura: ſed quia pater ſit aut filius aut fratres ob eaꝫ rem nihil putare referre. Uidet̃ auteꝫ magis prodeſſe ut agricolis cōmunes ſint mulieres ⁊ filij ꝗ cuſtodibus: minus enim erit amicitia ſi cōmunes ſint nati ⁊ mulieres. Enimuero cum tales ſint quibus imperatur oportet quo ipſi pareant imperio nec res nouas in ciuitate moliantur. Penitus auteꝫ contra eueniat neceſſarium eſt ex huiuſmodi lege ꝗ quoruꝫ cauſa optimas leges eſſe optet: ⁊ cuius grā Socrates cēſet ita inſtituenduꝫ ⁊ de natis ⁊ de mulieribus. Amicitiam enim putamus maximuꝫ eſſe bonuꝫ ciuitatibus: naꝫ ſic minime ſeditionibus agitabuntur: ⁊ vnaꝫ eſſe ciuitatē laudat maxime Socrates: quod ⁊ videtur ⁊ ipſe inquit eſſe amicitie opus: ut in amatorijs ſermonibus ſcimus dicentem Ariſtophanem. Propter eximiaꝫ amantiuꝫ cupiditatem applicari ſimul ⁊ ex duobus fieri vnuꝫ. Hic ergo neceſſarium eſt ambos corruptos eſſe uel vnuꝫ. At in ciuitatibus neceſſe eſt amicitiā infirmā fluxāqꝫ fieri ꝓp hiꝰ coitatē ⁊ minime dicere ſuuꝫ: aut filiū patrē: aut patrē filiū. Ut enim paruꝫ mellis multa in aqua diffuſuꝫ īſenſibileꝫ facit mixtionē. Sic accidit coitatē iſtaꝫ nequaq̄ꝫ neceſſariā in tali rep. a noibꝰ extimātibꝰ uel patrē ut filij uel filiū ut prīs uel fratres īuicē. Duo ſūt que faciūt hoīes curā hīe: ⁊ amare ꝓpriū. ſ. ⁊ affectio: quoruꝫ neutꝝ ſit neċe eſt in hiꝰ rep. Inſup trāſlatio illa natoꝝ ex agricolis ⁊ artificibꝰ in cuſtodes: ⁊ ex his in illos magnā ꝯtinet difficultatē: quēadmodū tādē fiet ⁊ cog̊ſcāt neċe eſt dātes ⁊ trāſferētes qbꝰ quos dedant. Preterea ⁊ ſupiꝰ dicta magis in his neċium eſt euenire: puta rixas ⁊ plagas ⁊ amores ⁊ cedes: nā nō āpliꝰ appellāt cuſtodes frēs ⁊ filios ⁊ prēs ⁊ mrēs q alijs ciuibꝰ dedunt: ⁊ rurſus q ex cuſtodibꝰ alijs ciuibꝰ ut tale caueāt aliqd ꝑpetrare ꝓp cōſanguinitatē. De coitate igit natoꝝ ⁊ mulierū determiatū ſit in hunc modū.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus oſtendit ꝙ cauſa quaꝫ Socrates aſſignabat ſue legis nō erat rōnabilis: ſcilicet ꝙ optimum eſſet ciuitati eſſe maxime vnam: ⁊ iterum ꝙ maxima vnitas nō prouenit ex cōmunitate mulierum ⁊ filiorū: hic tertio vult oſtendere multas difficultates ⁊ inconuenientia que conſequentur ex tali lege: ⁊ proponit ſex rationes: circa quarum primā dicit: ꝙ illis qui conſtituunt hanc cōmunitatem mulierum ⁊ filiorum nō eſt facile ꝙ deuitent has difficultates ⁊ inconuenientia que dicentur. Primo enim non poteſt eſſe ꝙ in ciuitate non contingant vulnerationes ⁊ homicidia. Quandoqꝫ quidē inuoluntaria: puta: cum caſu fiunt. Quandoqꝫ autem uoluntaria: puta: cum fiunt ex odio uel ira. Et iteruꝫ rixe ⁊ maledictiones ſiue obprobria: que omnia multo magis incōueniens eſt ꝙ fiant parētibus uel aliquibus ꝓpinquis ſm̄ cognationem q̄ꝫ extraneis ⁊ remotis. Quanto enim naturaliter aliquis magis inclinatur ad amorem alterius tanto magis incōueniens eſt ꝙ ei inferat nocumentum. Et huiuſmodi nocumenta uel iniurie multo magis fient ad illos de quibus neſciet pro certo ꝙ ſint filij eoꝝ qbꝰ īferunt tales iniurias q̄ꝫ apud illos de quibꝰ pro certo ſcitur. Poteſt etiam cum hoc reputari ꝙ ſit facta aliqua diſſolutio propinquitatis que tollitur uł propter longinquam generationem uel quando etiam conſanguine abdicantur propter aliquam offenſaꝫ. Sed illi qui neſciunt propinquitatem nullam poſſunt putare ſolutionem: ⁊ ſic expiare debito modo non poſſunt: propinquitatis eſſe factam. Unde patet ꝙ huiuſmodi mala que in ciuitatibus proueniunt erunt magis incōuenientia ſi ponatur cōmunitas mulierum ⁊ filioruꝫ: quia ſcilicet continget ꝙ frequenter fiant ad propinquos.

¶ Secundam rationem ponit: ibi ⌊ Illud etiaꝫ abſurdum ⁊c̄. ⌋ ⁊ ſumitur hec ratio ex incōuenientibus que ſequētur ex concupiſcentia libidinum ſicut prima ſumebatur ex incōuenientibus que ſequentur ex ira uel odio. Conſiderandum eſt ergo ꝙ apud omnes reputatum fuit inconueniens ⁊ inhoneſtum ꝙ filij coirent cum matribus aut patres cum filiabus: ⁊ hoc oportebat accidere ſi ponerentur cōmunes filij: quia contingeret ꝙ filius cognoſceret matrem ſuaꝫ ſicut ⁊ aliquā aliam mulierem. ⁊ ſimiliter cōtingeret ꝙ pater cognoſceret carnaliter filiam ſuam ſicut ⁊ aliquam aliā. Socrates ergo ꝑſentiens hoc incōueniēs uoluit ipm̄ vitare tali ſtatuto ut per ꝑncipes ciuitatis impediretur coitus filij cum matre cum oportebat eſſe certum ad minus apud principes ciuitatis qui filium ſuſciperēt nutrienduꝫ. ⁊ ſimiliter ut impediretur per eoſdem ꝑncipes coitus patris ad filiam quando aliqua coniectura poſſet haberi ꝙ hec eſſet filia illius. ſed hoc ſtatutū Socratis philoſophus impugnat dupliciter. Primo quidem quia hoc ſtatutum videtur eſſe inſufficiens. Prohibebat enim filio ſolum coitum matris: non autem prohibebat ei amorem libidinoſum: quia nō indicabat ei ꝙ hec eſſet mater eius: neqꝫ etiam prohibebat ei alios uſus libidioſos: puta amplexus ⁊ oſcula que indecentiſſimum eſt eſſe inter propinquos: quia etiaꝫ amorem libidinoſum inter eos eſſe eſt inconueniens. Secundo improbat iſtud ſtatutum ꝓpter cauſam quā aſſignat. Dicebat enim ꝙ interdicendus erat coitus matris filio propter nullam aliam cauſam niſi ad vitādum delectationem ualde uehementem que ex amore naturali matris ⁊ filij proueniret qui ſuperadderetur libidinoſo amori. Uehementia autem delectationis in coitu ideo vitari uolebat ne homines nimis allicerentur ad intemperantiam. Dicit ergo Ariſtoteles ꝙ incōueniens eſt dicere ꝙ propter iſtam ſolam cauſam debeat aliquis abſtinere a coitu matris ⁊ nō ex hoc ſolo ꝙ mater eius eſt. Et eadem ratio eſt de alijs ꝓpinquis. ex ipſa enim ſanguinis propinquitate debent ſibi cognati quandam reuerentiam honeſtatis que tollitur per laſciuiam coitus. ¶ Tertiam ratinem ponit ibi ⌊ Uidetur autem magis prodeſſe ⁊c̄. ⌋ Et dicit ꝙ iſta lex Socratis de cōmunitate uxorum ⁊ filioruꝫ magis eſt utilis agricolis ⁊ alijs infime conditionis hominibus q̄ꝫ cuſtodibus ciuitatis: ideſt principibus ciuitatis ⁊ alijs magnis viris qui agunt curā de rebꝰ cōmunibus ciuitatis: qꝛ filij agricolaruꝫ exaltabunt ⁊ filij magnoꝝ deijcientur ſi oēs redigant in cōmune. Et ex hoc ſequit ꝙ minus erit amicitia inter magnos ⁊ plebeios. conſeruatur enim amicitia inter eos inquātum agricole ⁊ alij huiuſmodi ſunt ꝑncipibus ſubiecti: quia ut dicit in 9° ethicoruꝫ. Illud qd̄ eſt proportionabile vnicuiqꝫ ſaluat amicitiam. Subiectio auteꝫ conſeruatur in hoc ꝙ inferiores ꝑncipibus obediāt ⁊ non inſoleſcant: qd̄ quidem accidet ſi equipant maioribus in filijs ⁊ mulieribus. Unde patet ꝙ hec lex ſocratis impedit amicitiam ciuitatis que debet eſſe iter principes ⁊ ſubiectos. ¶ Quartam rōnem ponit: ibi ⌊ Penitus autem ⁊c̄. ⌋ Et dicit ꝙ ex tali lege omnino accidit contrarium eorum ad que intēdunt illi qui ponūt rectas leges: ⁊ iterū cōtrariū ei ꝓpter qd̄ ſocrates putauit ꝙ debeat ordiari lex de pueris ⁊ uxoribꝰ. Omnes enim cōmuniter putamus ꝙ amicitia ſit maximum bonuꝫ in ciuitatibus: quia ſi ſit amicitia inter ciues minime facient ſeditiones: ⁊ ad hoc intendunt omnes legiſlatores ut ciuitas ſit ſine ſeditionibꝰ. Unde omnes qui ponunt rectas leges ad hoc tendunt ut ſit amicitia inter omnes ciues. Socrates etiam dixit ꝙ optimum in ciuitate erat ꝙ eſſet vna. Unitas autē hominum adinuicem eſt effectus amicitie: ⁊ ſicut cōmuniter videtur omnibus ⁊ etiam ſicut Socrates dixit. Unde etiam Ariſtophanes dixit in ſermonibus quos de amore fecit ⁊ ſeinuicem amantes deſiderant ꝙ eſſent facti vnum per naturaꝫ. ⁊ quia hoc nō poteſt eſſe deſiderant ꝙ fiant vnum quantuꝫ poſſibile eſt. In hoc igitur caſu in quo Ariſtophanes loquitur ſequeretur ꝙ uel ambo ſe amantes corrumperent dum ex eis aliquid vnum fieret uel alter eoꝝ corrumperet: quaſi in alterum conuerſus. Sed in ciuitate propter talem communionem mulierum ⁊ filiorum ſequetur ꝙ amicitia diminuatur ⁊ minimum habebit de pondere ad amoreꝫ ꝙ uel pater dicat de aliquo iſte eſt meus filius cum ſimul dicat hoc de multis alijs in ciuitate exiſtentibus: aut filius dicat de patre hic eſt meus pater: cum etiam ipſe hoc de multis alijs dicat. Uidemus eniꝫ ꝙ ſi aliquis aliquod modicuꝫ dulce immittat in multaꝫ aquam fit inſenſibilis mixtio: ſicut cum paruꝫ de melle imponitur in multa aqua nihil ſentitur de dulcedine mellis. Unde familiaritas que ex iſtis noibus ꝓuenit in ciuitate ꝙ vnus dicit: hic eſt meus pater uel filius aut frater parū curabiꝛ ſi quilibet antiqor de quolibet iuniore dicat eū eſſe filiū: ⁊ ecōuerſo qlibet iunior dicat quēlibet antiqorē eſſe ſuū patrē: ⁊ oēs coetanei dicant ſe eſſe fratres. Et huius ratio eſt: quia duo ſunt que maxime faciūt hoies ſollicite curare de alijs ⁊ maxime diligere eos: quoꝝ vnū eſt ꝙ ſit ꝓprium ⁊ ſingularē eoꝝ. Unde hoies magis curāt de rebꝰ ꝓprijs q̄ꝫ de coibus ſicut ſupra habitum eſt. Aliud eſt ſpālis amor quem qs habet ad aliquē: qui qdem amor magis fit ad eū quem aliqs ſingulariter diligit q̄ꝫ ad euꝫ quē ſimul cū multis alijs diligit: ſicut videmus ꝙ etiā parentes magis diligunt filios vnigenitos q̄ꝫ ſi multos habeāt: quaſi amor diminuatur per coicationem ad multos. Sic igiꝛ patet ꝙ ſi ſit talis ordinatio ciuitatis qualem Socrates legē ordinauit diminuereꝛ amicitia ciuium adinuicē: qđ eſt ꝯtra intentionē legiſlatoꝝ. ¶ Quintam rōneꝫ ponit ibi [Inſup trāſlatio ⁊c̄.] Et dicit ꝙ ſm ordinationē Socratis oportebat ꝙ fieret trāſmutatio filioꝝ: ut illi. ſ. qui eſſent nati a qbuſdā matribus alijs dareꝛ ad nutriēdū ita ꝙ nullus cognoſceret propriū filiuꝫ: quō aūt hoc fieri poſſet ut. ſ. trāſferreꝛ filij agricultoꝝ ⁊ artificū ad nobiles qui cuſtodiūt ciuitatem: aut ecōuerſo nō de facili apparet. talis enim trāſlatio magnā turbationē ciuibus afferret: ⁊ ex alia parte nō poſſet oino tolli opinio de ꝓprijs filijs. qꝛ illi qui darent ⁊ tranſferrēt pueros oporteret ꝙ ſcirent a qbꝰ acciperent ⁊ qbus darent. Unde lex Socratis non cōſequeretur intentum ⁊ cum hoc induceret magnā turbationeꝫ. ¶ Sextā rōnem ponit ibi [Preterea ⁊c̄.] Et dicit ꝙ ꝓpter huiuſmodi tranſlationem puerorum maxime in talibus acciderēt ea que ſuperiꝰ dicta ſunt ſ. vulneratiōeſ. libidinoſi amores ⁊ homicidia inter ꝓpinquos. Uidemus ꝙ nunc pueri qui dantur ad cuſtodiam ⁊ nutritionem aliorum nō tanta affectione nominant ſuos propinquos ſicut ſi apud eos nutriantur ⁊ per conſequens non multuꝫ uerentur in ſuos ꝓpinquos aliquod p̄dictorum cōmittere: multo igitur magis ſi non cognoſcerent ſuos eſſe ꝓpinquos nihil talium uererentur facere. Ultmo aūt epilogando concludit ex hoc modo determinatum eſt de coione filiorum ⁊ uxorum quam Socrates inducere uolebat.

b Is conſequens eſt de rebus que poſſidentur cōſiderare quō ſit cōſtituendū illis qui in optima Rep. uerſari debeāt: utruꝫ cōes eē uel nō cōes: hoc ſeorſum ſcrutandum eſt: nec ſimul cū his que de natis ⁊ mulieribus conſtituuntur. Dico autem circa res: utrū ⁊ ſi ſint nati mulieresqꝫ ſeparatim queādmodū nūc ſint omnibus preſtet tamē res eſſe cōmunes ⁊ uſus: puta fundos proprios eſſe: fructus ꝟo in cōmune cōferre: qđ apud quaſdam ſit gentes: uel ꝯtra ſolum qdem cōmune eſſe ⁊ cōmuniter coli: fructus auteꝫ partiri in proprios uſus: qđ etiā facere dicuntur quidam barbarorum uel fundos ⁊ fructus eſſe communes.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus improbuit legem Socratis quātum ad cōmunitateꝫ mulierū ⁊ pueroꝝ: hic improbat eaꝫ quātū ad cōmunitatē poſſeſſionū: ⁊ circa hoc duo facit. Primo ꝓponit. Scđo ondit ꝓpoſitum: ibi [Si ergo alij ⁊c̄.] Circa p̄mum tria facit. Primo ꝯtinuat ſe ad p̄cedentia dicēs: ꝙ ꝯſequēs ad premiſſa eſt ꝯſiderare de poſſeſſione: utruꝫ oporteat ordinare ꝙ illi qui debent ꝯuerſari ſm optimam ꝯuerſationem ciuilē habeant poſſeſſiones uel non cōes cōes. Scđo ibi [Hoc ſeorſum ⁊c̄.] Ondit ꝙ iſta queſtio ſeorſum eſt cōſideranda a p̄miſſa que erat de cōmunitate uxoruꝫ: ⁊ dicit ꝙ ꝯſiderādū eſt ſeorſum etiā ſi nihil eſſet ſtatutū de cōmunitate filioꝝ ⁊ uxorū utruꝫ. ſ. dato ꝙ filij ⁊ uxores nō ſint cōmunes: ſed ſeorſum qlibet hēat ꝓpriā uxorē ⁊ filios ſm modū qui nūc obſeruaꝛ melius ſit ꝙ poſſeſſiones ⁊ uſus eaꝝ ſint cōes oibꝰ ciuibꝰ q̄ꝫ ꝙ vnuſqſqꝫ habeat propriam poſſeſſionē ſicut nunc eſt. Tertio ibi [Dico autem circa ⁊c̄.] Diſtinguit modos quibus poſſibile eſt ciues cōmunicare in bonis poſſeſſis. Et ponit tres modos: quorum primus eſt. Ꝙ vnuſquiſqꝫ habeat ſeorſum proprium campum. Sed omnes fructus camporum deferantur ad commune ⁊ diſtribuātur in omnes qđ obſuabatur apud quaſdā nationes. Secundus modus eſt ꝙ econuerſo terra ſit communis ⁊ communiter colatur. Sed fructus agrorum diuidantur inter ciues ad proprium uſum cuiuſlibet. Et hic modus apud quoſdam barbaros obſeruabatur. Tertius modus eſt ut ⁊ campi ⁊ fructus ſint communes: qđ Socrates lege ſtatuenduꝫ eſſe dicebat. Deinde cum dicit.

¶ Si ergo alij forēt agricole: alius eēt modus ⁊ facilior: ſed cū ipſi ſibi laborēt iperādo magnas ea res affert difficultates. nā ſi in fruēdo ⁊ laborādo nō ſint pares neceſſe eſt: incuſationes exiſtāt ꝯtra fruētes qdē ⁊ ꝯſumētes multa: parꝝ ꝟo laborantes his qui minus conſumunt ⁊ multum laborant. Omnino auteꝫ cōuictus ois ⁊ cōmunitas hoium difficilis eſt: ⁊ maxime in his rebus probant eorum qui vna peregrinantur ſocietates: quoruꝫ pleriqꝫ fere diſſident inter ſe de paruis vilibuſqꝫ offenſi. Nos quoqꝫ miniſtris illis plurimuꝫ iraſcimur quibꝰ maxime utimur ad circularē famulatū. Cōmunes igiꝛ habere res has ⁊ hiꝰ continet difficultates.

¶ Oſtendit quid ſit uerum circa propoſitam queſtionē. ⁊ primo improbat legem Socratis de communitate poſſeſſionum: oſtendens que mala ex ea ſequerentur. Secundo oſtendit que bona per eam tollerentur: ibi [Eo autem modo ⁊c̄.] Circa p̄mū ponit tres rōnes: quaꝝ p̄ma eſt: qꝛ ſi poſſeſſiōes eſſent cōes oium ciuiuꝫ oporteret alterū duoꝝ eſſe. ſ. ꝙ uel agri colereꝛ per aliquos extraneos uel per aliquos ex ciuibꝰ. Et ſiquideꝫ per alios colerentur haberet aliqueꝫ difficultatem: qꝛ difficile eſſet aduocare tot extraneos agricolas: tamen hic modus eſſet facilior q̄ꝫ ſi aliqui ex ciuibus laborarent: hoc enim exhiberet multas difficultates. Non eni eſſet poſſibile ꝙ omnes ciues colerent agros: oporteret enim maiores maioribus negocijs intendere: minores autem agriculture: ⁊ tamen oporteret ꝙ maiores qui minus laborarent circa agriculturam plus acciperent de fructibus: ⁊ ſic non equaliter ſm proportionem correſponderet perceptio fructuum operibus ſiue laboribus agriculture. ⁊ propter hoc ex neceſſitate orirentur accuſationes ⁊ litigia: dum minores qui plus laborant murmurarent de maioribus ꝙ parum laborantes multum acciperent: ipſi autem equo minus acciperent plus laborantes. Et ſic patet ꝙ ex hac lege non ſequeretur vnitas ciuitatis ut Socrates uolebat: ſed potius diſcidium. ¶ Secundam rationem ponit ibi [Omnino autem conuictus ⁊c.] Et dicit ꝙ ualde difficile eſt ſm ꝙ multi homines ſimul ducãt vitam: ⁊ ꝙ communicent in quibuſdam humanis bonis ⁊ precipue in diuitijs. Uidemus enim ꝙ illi qui in aliquibus diuitijs cõmunicant multas habent diſſentiones adinuicem: ut patet in his qui ſimul peregrinantur: frequenter enim adinuicem diſſentiunt ex his que expendunt in cibis ⁊ potibus computum faciendo: ⁊ aliquando pro modico ſeinuicem propulſant ⁊ offendunt uerbo uel facto. Unde patet ꝙ ſi omnes ciues haberent communes omnes poſſeſſiones plurima litigia inter eos exiſterẽt. ¶ Tertiam rationem ponit ibi [Nos quoqȝ miniſtris ⁊c.] Et dicit ꝙ homines maxime offenduntur ſuis famulis quibus multum indigent ad aliqua ſimilia miſteria: ⁊ hoc propter communitatem conuerſationis vite. qui enim non frequẽter ſimul conuerſantur non frequenter habent turbationes adinuicem. Ex quo patet ꝙ communicatio inter homines exiſtens eſt frequẽter cauſa diſcordie. Ultimo autem concludit ꝙ premiſſe difficultates ⁊ alie ſimiles ſequerentur ex communitate poſſeſſionum in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Eo autem modo quo nunc fit ſi inſuper moribus ⁊ moderatione legum rectaruȝ honeſteť non paruȝ preſtabit: habebit enĩ utriuſqȝ cõmoda: dico autẽ utriuſqȝ videlicet eius ꝙ cõmunes ſint res: ⁊ eius qđ proprie. Oportet eniȝ omnino ut res ſint proprie: ſed quodammodo communes. Cure eniȝ diuiſe incuſationes non pariẽt: imo proficient: utpote: ad propriuȝ vnoquoqȝ ſedulo incumbente. At vero per virtutem erunt: ut eſt in prouerbio amicoruȝ cõmunia. eſt autem etiam nunc quibuſdã in ciuitatibus in hunc modum ſubſcriptũ ne putetur ĩpoſſibile: ⁊ precipue in his que bene gubernanť: aliq̃ eſſe poſſunt. Propria enim ſua quiſqȝ poſſidens partim utilia facit amicis. partim utitur communibus: ut in lacedemone ſeruis utuntur viciſſim tanq̃ forent vniuſcuiuſqȝ: ⁊ preterea eq̃s ⁊ canibus ⁊ uehiculis. Patet igitur eſſe melius ut proprie ſint res: ſed uſu facere illas communes. Quemadmodũ autem hoc fiat legiſlatoris erit prouiſio. Eſt ſane inenarrabile quãtum interſit ad uoluptatem conſiderare aliquid eſſe proprium ſui. Non eniȝ fruſtra quiſqȝ ad ſeipſum amicitiam habet: eſt vero id naturale. Sed cuȝ amatio ſui reprehenditur: nõ illud reprehenditur quia ſe amat: ſed quia magis q̃ȝ oportet ſe amat quemadmodũ ⁊ amatio pecuniarum: nã amant omnes (ut ita dixerim) talia. Atqui ⁊ largiri ⁊ opẽ ferre amicis ⁊ hoſpitibꝰ ⁊ familiaribꝰ dulciſſimuȝ eſt qđ fit ſi proprie ſint facultates. Hec auteȝ non contingunt illis qui nimis vnam afficiunt ciuitatem.

¶ Oſtendit que bona per predictam legem tollerentur ⁊ ponit tres rationes: circa quarum primam dicit ꝙ ſi ita ordinetur in ciuitatibus ſicut ſe habet ꝙ ſcilicet poſſeſſiones ſint ciuibus diuiſe ⁊ hoc ordineť pulchris conſuetudinibus ⁊ iuſtis legibus habebit magnaȝ differentiã in exceſſu bonitatis ⁊ utilitatis reſpectu eius qđ ſocrates dicebat. Utrobiqȝ eniȝ inuenitur aliquid boni: ſcilicet ⁊ in hoc ꝙ ponũtur poſſeſſiones proprie ⁊ in hoc ꝙ ponuntur communes. Sed ſi poſſeſſiones ſunt proprie ⁊ ordinentur per rectas leges ⁊ conſuetudines qđ ciues ſibi inuicem communicent de ſuis bonis: habebit talis modus viuendi bonũ qđ eſt ex utroqȝ ſcilicet ⁊ ex communitate poſſeſſionum ⁊ diſtinctione earum: oportet enim poſſeſſiones ſimpliciter quidem eſſe proprias quantum ad proprietatem dominij. Sed ſm aliquem modum communes. Ex hoc eniȝ ꝙ ſunt proprie poſſeſſiones ſequitur ꝙ procurationes poſſeſſionum ſunt diuiſe dum vnuſquiſqȝ curat de poſſeſſione ſua. Et ex hoc ſequuntur duo bona quoruȝ vnũ eſt: ꝙ dum vnuſquiſqȝ intromittit ſe de ſuo proprio ⁊ non de eo qđ eſt alterius non fiunt litigia inter homines que ſolent fieri quando multi habent vnã rem ꝓcurare dum vni videtur ſic: ⁊ alij aliter facienduȝ. Aliud bonum eſt ꝙ vnuſquiſqȝ magis augebit poſſeſſionem ſuam inſiſtens ei ſollicitius tanq̃ proprie: ⁊ hoc modo erunt poſſeſſiones diuiſe. ſed propter virtutem ciuium qui erunt in inuiceȝ liberales ⁊ benefici erunt cõmunes ſm uſum. Sicut dicitur in prouerbio ꝙ ea que ſunt amicorum ſunt communia. Et ne cui videatur impoſſibile ſubiũgit ꝙ in quibuſdam ciuitatibus bene diſpoſitis eſt hoc ſtatutum ꝙ quedam ſint ipſo facto communia quantum ad uſum. Quedam autem fiant communia per uoluntatem ab ipſis dominis dum ſcilicet vnuſquiſqȝ habens propriam poſſeſſioneȝ quedam de bonis ſuis facit prouenire in utilitatem filiorum ſuorum amicorũ ⁊ quibuſdam de bonis ſuis utũtur amici ſui per ſeipſos tanq̃ rebus cõmunibus. Sicut erat in ciuitate Lacedemonia in qua vnus poterat uti ſeruo alterius ad ſuum miniſterium ac ſi eſſet proprius ſeruus. Similiter poterant uti equis ⁊ canibus ⁊ uehiculis aliorũ tanq̃ ſuis ſi indigerent ire ad agros in eadem tamen regione. Unde manifeſtum eſt ꝙ multo melius eſt ꝙ ſint proprie poſſeſſiones ſm dominiũ. Sed ꝙ fiant communes aliquo modo quãtuȝ ad uſuȝ. Quomodo autem uſus rerum propriarum poſſit fieri communis hoc pertinet ad prouidentiam boni legiſlatoris. ¶ Secundam rationem ponit ibi [Eſt ſane inenarrabile ⁊c.] Et dicit ꝙ non poteſt de facili enarrari quantum ſit delectabile reputare aliquid eſſe ſibi ꝓprium. Uenit eni hec delectatio ex hoc ꝙ homo amat ſeipȝ ꝓpter hoc eni vult ſibi bona. Nec ħ eſt uanuȝ ꝙ aliq̃s habet amicitiã ad ſeipm ſed nãle eſt. Quandoqȝ tamen iuſte vituperať aliquis ex hoc ꝙ eſt amator ſui ipſius. Sed qñ hoc in vituperiũ diciť nõ eſt hoc ſimpľr amare ſeipſum ſed magis q̃ꝫ opoꝛtet ſicut ⁊ amatores pecuniarum vituperantur quas tamen omnes aliquo modo amant: quia amatores pecuniarum vituperantur inquãtum amant eas magis q̃ꝫ opoꝛtet: habẽt autem delectationem que eſt de rebus pꝛopꝛijs habendis aufert lex Socratis. ¶ Tertiam rationem ponit ibi [Atqui ⁊ largiri ⁊c̃.] Et dicit ꝙ ualde delectabile eſt ꝙ homo donat uel auxilium ferat uel amicis uel extraneis uel quibuſcũqꝫ alijs: qđ quideꝫ fit per hoc ꝙ homo habet pꝛopꝛiam poſſeſſionem: vnde etiam hoc bonum tollit lex Socratis auferens pꝛopꝛietatem poſſeſſionum. Ultimo autem concludit ꝙ iſta inconuenientia accidunt his qui uolunt nimis vnire ciuitatem introducendo communitatem poſſeſſionum ⁊ uxoꝛuꝫ ⁊ filiorum. Deinde cum dicit.

¶ Et preterea duaruꝫ virtutuꝫ opera manifeſte tollunt temperãtie erga mulieres alienas a quibus laudabile eſt ſe abſtinere: ⁊ liberalitatis circa res poſſeſſas. neqꝫ enim diſcerni poterit liberalis: neqꝫ liberalem operationem faciet ullam. Naꝫ in uſu earum rerum que ipſi poſſidemus liberalitatis eſt opus. Illiuſmodi itaqꝫ legis poſitio facieꝫ habet apparẽtem: quaꝫ auditoꝛ libenter recipit putans fore mirabilem quandaꝫ amicitiam omnibus erga omnes pꝛeſertim cuꝫ quis incõmoda accuſat Rerump. nunc pꝛouenientia ex eo quia non ſint cõmunes omnium facultates ceu litigia ex contractibus falſoꝛuꝫ teſtium accuſationes: diuitum adulationes: quorum nihil fit pꝛopter pꝛobitatem ſed pꝛopter impꝛobitatem: cum etiam eos in cõmuni habentes multo magis inter ſe litigare videamus q̃ꝫ eos que ſeparatim poſſident. Inſuper equũ erat referre non ſoluꝫ quantis malis pꝛiuabuntur ſi cõmunitatem rerum habebunt: ſed etiam quantis bonis. videtur autem omnino impoſſibilis eſſe illa vita.

¶ Obijcit ſimul contra utrãqꝫ poſitionem: ſcilicet de cõmunitate uxorum ⁊ poſſeſſionum: ⁊ inducit etiam ad hoc tres rationes: quarum pꝛima eſt: ꝙ illi qui uolunt ſic nimis vnire ciuitatem manifeſte interimunt opera duarum virtutum: ſcilicet temperantie inquãtum eſt circa mulieres. Opus enim temperantie eſt abſtinere a muliere aliena: qđ non habebit locum ſi omnes mulieres ſint cõmunes. Similiter introducens cõmunitatem poſſeſſionum aufert actum liberalitatis. Non enim poterit eſſe manifeſtum de aliquo an ſit liberalis: nec aliquis poterit actum liberalitatis exercere ex quo non habet pꝛopꝛias poſſeſſiones in quaruꝫ uſu cõſiſtit opus liberalitatis. Pꝛouidus homo pꝛopꝛia expendit ⁊ dat. Quod autem aliquis det cõmunia non eſt multum liberalitatis. ¶ Secundam rationem ponit ibi [Illiuſmodi itaqꝫ ⁊c̃.] Et dicit ꝙ lex Socratis pꝛedicta videtur bona in ſuperficie. Et videtur ꝙ ſit amabilis ab hominibus ⁊ hoc pꝛopter duo. Pꝛimo pꝛopter bonum qđ aliquis ſuſpicatur futurum ex tali lege. Quando eniꝫ aliquis audit ꝙ inter ciues ſint omnia cõmunia ſuſcipitur hoc cum gaudio reputans amicitiam admirabilem futuram per hoc omnium ad omnes. Secundo pꝛopter mala que putat tolli per hanc legem. Accuſat enim aliquis mala que nunc fiunt in ciuitatibus ſicut diſceptationes hominuꝫ adinuicem circa contractus ⁊ iudicia de teſtimonijs falſis: ⁊ hoc ꝙ pauperes adulantur diuitibꝰ tanq̃ꝫ omnia iſta fiant pꝛopter hoc ꝙ paſſiones non ſunt communes. Sed ſi aliquis recte conſideret nihil hoꝛum fit pꝛopter hoc ꝙ poſſeſſiones non ſunt communes ſed pꝛopter maliciam hominum. Uidemus enim ꝙ illi qui poſſident aliqua in communi multo magis diſſident adinuiceꝫ q̃ꝫ illi qui habent ſeparatas poſſeſſiones. Sed quia pauci ſunt illi qui habent poſſeſſiones communes reſpectu illoꝛum qui habent diuiſas pꝛopter hoc pauciora litigia ueniunt ex communitate poſſeſſionuꝫ. Tamen ſi omnes haberent cõmunes multo plura litigia eẽnt. ¶ Tertiaꝫ rationẽ ponit ibi [Inſup equuꝫ erat ⁊c̃.] Et dicit ꝙ homo non ſolũ debet conſiderare quot malis pꝛiuentur illi qui habent communes poſſeſſiones ⁊ uxoꝛes: ſed etiam quot bonis pꝛiuentur. Debet eni legiſlatoꝛ ſuſtinere aliqua mala ne p̄uentur maioꝛa bona: tot autem bona pꝛiuantur per hanc legem Socratis ꝙ videtur eſſe impoſſibilis talis conuerſatio vite: ut patet per inconuenientia ſupꝛa poſita.

c Auſam ꝟo Socrati huius erroris putandum eſt fuiſſe ſuppoſitionem non rectam. Opoꝛtet enim quodammodo vnam eſſe ciuitatem ⁊ domum ſed non penitus. Eſt enim quo ſi ꝓcedat non erit ciuitas. eſt etiam quo erit quidem pꝛope ut non ſit ciuitas. deterioꝛ ciuitas: uelut ſiquis concentum faciat vniuocum ⁊ uerſum pedem vnũ. Sed opoꝛtet cũ ſit multitudo (ut pꝛius diximus) per diſciplinam communeꝫ ⁊ vnam efficere: ⁊ qui diſciplinam ſit adhibiturus uolens per illam ſtudioſam facere ciuitatem. Abſurdum eſt ſi per talia quedam inſtituendam putet: ac non per mores ⁊ per philoſophiam ⁊ per leges ueluti ſeruorum iumentorumqꝫ in Lacedemone ⁊ comeſſationum in Creta legiſlatoꝛ communionem induxit.

¶ Poſtq̃ꝫ philoſophus impugnauit legẽ Socratis oſtẽdens eam eſſe inconuenientem: hic impugnat eaꝫ oſtẽdens eſſe inſufficientem: ⁊ circa hoc duo facit. Pꝛimo oſtendit ꝙ non habuit ſufficiens motiuum. Secundo oſtendit ꝙ id quod ponebatur inſufficiens erat: ibi [Modus ꝟo ⁊c̃.] Circa pꝛimum duo facit. Pꝛimo oſtendit motiuum eſſe inſufficiens pꝛopter falſam ſuppoſitionem. Secundo pꝛopter defectum experientie: que requiritur in legibus condendis ibi [Neqꝫ illud ſane ⁊c̃.] Dicit ergo pꝛimo ꝙ cauſa quare Socrates deuiauit a ueritate circa legem de communitate poſſeſſionum filiorum ⁊ uxorum opoꝛtet putare fuiſſe quia ſupponebat quandam ſuppoſitionem non rectam: ſcilicet ꝙ ſummum bonum ciuitatum eſſet ꝙ ipſa eſſet maxime vna. Hec autem ſuppoſitio ideo non eſt recta quia ad ciuitatem ⁊ domum ſicut ſupꝛa dictum eſt requirit aliqua vnitas ſed nõ oĩmoda. Unde intãtũ põt ꝓcedere vnitas ciuitatis qđ iã nõ erit ciuitas: puta ſi omnes ſint vnius artis ⁊ ꝙ habitantes in vna domo. Intantum autem poteſt procedere vnitas quod erit in propinquo ad hoc ꝙ non ſit ciuitas. Unde ſequitur ꝙ ſit peior quia vnumquodque tanto deterius eſt quanto magis appropinquat ad ſuum non eſſe: ſicut ſi tollatur aliqua diſtinctio officioꝝ que ſunt neceſſaria ad bene eſſe ciuitatis. ⁊ ponit exẽplũ ſi aliqͥs faciat ꝯcẽtũ vniuocũ. i. oẽs cantãtes in vna uoce: iaꝫ nõ erit ſimphonia ⁊ ꝯſonãtia uocũ cui ſimilat̃ ciuitas ex diuerſis ꝯſiſtẽs. Similiter ſiqͥs faceret uerſuꝫ pedẽ vnũ: ideſt carmen vno pede tantum numero conſtare: quia tunc carmen non eſſet qō ex multis numero pedibus conficitur. Et ita poteſt intantum procedere vnitas ꝙ tollatur ciuitas: ſed ſicut ſupra dictum eſt oportet in ciuitate eſſe quidem diuerſorum multitudinem. Sed ꝙ ciuitas fiat vna ⁊ communis propter quandam diſciplinam legum recte poſitarum. Sed ſi aliquis qui erat inducturus diſciplinam ad vniendum ciuitatem putet per hanc legem de communitate filiorum ⁊ uxorum fieri ciuitatem bonam inconueniens eſt: ſi eſtimet ꝙ per tales communitates poſſit rectificare ciuitatem ⁊ non magis per bonas conſuetudines ⁊ leges ⁊ per ſapientiam circa talia: ſicut dictum eſt ſupra. ꝙ Lacedemones poſſeſſiones proprias faciebant cõmunes quãtum ad uſum: ⁊ in Creta etiam fecit Legiſlator eſſe aliqua communia: ut fierent quedaꝫ conuiuia publica ciuibus ſm aliqua tempora ad hoc iſtituta: ut inter eos maior familiaritas eſſet. Deinde cum dicit.

¶ Neqꝫ illud ſane ignorãdũ eſt quia oportet ad longum tempus ac diuturnas conſuetudines inſpicere an recte ſe habeant. Ferme enim omnia inuenta ſunt quideꝫ: ſed alia non inducta: alia ab expertis repudiata. Maxime auteꝫ id apparet ſiquis per opera inſpiciat Remp. ſic inſtitutam. Non aliter enim poterit feciſſe ciuitatem niſi ſeparet illa atque diſtinguat: partim in comeſſationes: partim in genera: partim in tribus. Itaqꝫ nihil aliud contingit lege prouiſum eſſe niſi ut cuſtodes agros non colant: quod nunc Lacedemonij facere ceptant.

¶ Oſtendit inſufficientiam motiui propter defectuꝫ experientie ⁊ dicit ꝙ ad hoc ꝙ leges bene ponãtur oportet hoc nõ ignorare: quia debet aliquis multo tempore conſiderare ⁊ multis annis ut manifeſtum ſit per experientiam ſi tales leges uel ſtatuta bene ſe habeant. Eſtimandum eſt enim ꝙ in longitudine precedentiuꝫ temporum fere omnia inuenta ſunt circa conuerſationem humanam que excogitari poſſunt: ſed quedaꝫ eorum non ſunt inducta: ideſt non eſt uſqꝫ ad hoc in eis proceſſum ꝙ lege ſtatuerentur: quia ſtatim eorum incõuenientia apparebat. Quedam ꝟo ſunt quidem ſtatuta ſed receſſerunt ab uſu dum cognouerunt homines ꝙ non erant utilia. Et hoc maxime manifeſtum ſit ſiquis per experientiam ordinis inſpiciat talem ordinem ciuitatis inſtitutum qualem Socrates dixit. Impoſſibile enim eſt ꝙ fiat ciuitas niſi per aliquam operationem ⁊ ſegregationem: puta: ꝙ de bonis communibus fiat diſtributio per diuerſa conuiuia: uel per diuerſa genera: aut per diuerſas tribus: ideſt ſocietates ciuitatis aut regionis. Quia igit̃ neceſſe eſt omnino ꝙ fiat diſtributio bonorum communium quantuꝫ ad rem nihil aliud affertur per ſtatutum talis legis de communitate poſſeſſionum: niſi ꝙ municipes: ideſt qui continue morantur in ciuitate non habeant curaꝫ de agris colendis: quaſi nõ habentes agros proprios: ſed etiam ſi non ſint agri communes hocipſuꝫ fieri poteſt: ſicut Lacedemonij facere conantur: ut ſcilicet per alios agri colant̃ quãuis ſint ꝓprij. Deinde cũ dic̃.

¶ Modus ꝟo totius Reip. quis futurus ſit in communione de gentibus neqꝫ Socrates ipſe inquit: neqꝫ dictu facile eſt. At qui multitudo ciuitatis diuerſorum ciuiuꝫ eſt multitudo: de quibus nihil determinatum eſt an ⁊ agricolis communes eſſe facultates oporteat uel proprias ſingulorum. Preterea utruꝫ mulieres ⁊ pueros proprios uel communes. Si enim eodeꝫ modo communia ſunt omnia omnium: quid differrent iſti ab illis cuſtodibus: uel quid plus ſuſtinentibus eorum imperiuꝫ: uel quam ob cauſam imperium ſuſtinebunt niſi forte pretexunt aliquid tale quale Cretenſes qui cetera omnia ſeruis permittentes Gymnaſia ſolum illis uetuerunt ⁊ armorum poſſeſſionem. Quod ſi ut in alijs ciuitatibus ita apud illos talia erunt: quis modus erit cõmunitatis. Neceſſe eſt enim duas ciuitates in vna eſſe ciuitate: ⁊ eas inter ſe contrarias: facit enim alios quidem cuſtodes quaſi in preſidio conſtitutos: alios agricolas ⁊ artifices ⁊ ceteros ciues. Litigia ꝟo ⁊ iudicia ⁊ ꝙ alia mala ciuitatibus prouenire inquit omnia prouenient etiam iſtis: quanq̃ꝫ dicat Socrates fore ut non multum legibus indigeant propter diſciplinam: ueluti circa res urbanas ⁊ circa forum ⁊ alijs huiuſmodi legibus: tribuens ſolum diſciplinam cuſtodibus. Inſuper dominos facit ſuaruꝫ rerũ agricolas ac tollere permittit: at multo magis putandum eſt fore illos graues ⁊ inſolẽtes q̃ꝫ illas que apud quoſdã ſunt Hilocias uel Peneſtias uel Paechias.

¶ Oſtendit inconuenientiam legis Platonice quãtuꝫ ad id qō ponebat: ⁊ circa hoc duo facit. Primo oſtendit inſufficientiam predicte legis quãtuꝫ ad ea de quibus eſt. Secundo quãtũ ad quedã cõmunia: ibi[Enĩ uero ſiue neceſſaria ⁊c̃.] Circa primuꝫ inducit tres rationes: quarũ prima oſtendit inſufficientiam predicte legis quantum ad hoc ꝙ non poterat ſm eam ſufficiẽter diſtingui multitudo ciuitatis: ⁊ dicit ꝙ non ſolum lex Socratis facere videbatur ꝙ municipes agros nõ colerent tanqꝫ non proprios exiſtentes: ſed neqꝫ etiaꝫ Socrates dixit quis modus eſſet totius conuerſationis politice inſtituende ſm ſuam legem communicantibus: ideſt habentibus omnia communia: neqꝫ etiam poſſibile eſt a quouis alio dicere hac lege ſeruata. Neceſſe eni eſt ꝙ multitudo ciuitatis ſit multitudo hoiuꝫ diuerſorum ſm diuerſos ſtatus. De quorum diuerſitate qualiter eſſe poſſit nihil eſt determinatum a Socrate. Neceſſe enim eſt dicere ꝙ agricolis ſint poſſeſſiones communes ſimul cum alijs ciuibus ⁊ filij ⁊ uxores: aut ꝙ habeant ſeorſum proprias ⁊ poſſeſſiones ⁊ uxores preter alios ciues. Hoc autem ſecundo modo contingit aſſignare diuerſitatem eorum ab alijs ciuibus: tuȝ propter differentiam eorum in poſſeſſionibꝰ. tum etiam propter parentum originem. Sed ſi eodeȝ modo ſint communia omnia predicta omnibus alijs nulla differentia inuenietur ſm quam poſſint diuerſificari agricole a cuſtodibus: neqȝ etiam poterit aſſignari quid plus conſequantur illi qui portant pondus principatus in regendo ciuitatem: ⁊ ſic inutiliter laborabunt. Nunc autem habent hoc emolumentum ꝙ attribuuntur eis plures poſſeſſiones: ⁊ filij eorum nobilitantur. Similiter etiam non poterit aſſignari qui paſſi fuerunt principatuȝ: ideſt propter quaȝ eorum conditionem precedentem ad principatum aſſumantur. Nunc enim conſueuerunt ad principatus aſſumi qui ſunt nobiliores origine uel excellentiores diuites. Excellentia autem ſm virtutem non ſemper eſt ita manifeſta qđ ſm eam ſolam ſufficienter poſſint inueniri homines qui aſſumãtur ad principatus. Poſſet autem aliquis dicere ꝙ illi qui ſeruarent legem Socratis ſuſciperent tale aliquid obſeruandum quale obſeruant Cretenſes qui agriculturaȝ ⁊ alia huiuſmodi artificia dimittunt exercenda per ſeruos: quibus ſolum interdicunt Gymnaſia: ideſt exercitia corporalia ⁊ uſum armorum: ut ſm hoc non oporteat diſtinguere inter agricolas ⁊ alios cuſtodes. Quia exercentes agriculturam ⁊ artifices ſm hoc non erant ciues ſed ſerui. Sed ſi in ciuitate quam Socrates intendit inſtituere erũt huiuſmodi ordinata ſicut in alijs ciuitatibus: ut ſcilicet quidam ciuium ſint agricole ⁊ artifices: non videbitur eſſe vna cõmunitas: quia in vna ciuitate neceſſarium erat eſſe quaſi duas ciuitates ſibi contrarias. Ex vna enim parte erunt cuſtodes qui cuſtodiunt ciuitatem nihil aliud operantes: ⁊ ex alia parte erunt agricole ⁊ artifices: operantes: quos oportet eſſe contrarios ad inuicem ex hoc ipſo qđ laborantibꝰ alij non laborant ⁊ tamen plura de fructibus recipiũt ſicut etiam ſupra dictuȝ eſt. Si vͦ poſſeſſiones nõ ſunt cõmunes: non erit ex hoc litigium: quia quilibet procurabit ꝙ colantur agri ſui uel per alium uel per ſeipſum: ⁊ dum minores ſeruient maioribus ab eis aliqđ lucrum recipientes erit vna communicatio inter eos.

¶ Secundã rationẽ ponit ibi⌊ Litigia vͦ ⁊ iudicia ⁊ qđ alia mala ⁊c̃. ⌋ Et dicit ꝙ in ciuitate habente omnia cõmunia: ſicut Socrates dixit: inuenietur mutue accuſationes: ⁊ diſceptatiões: ⁊ omnia alia mala que Socrates dicit nunc eſſe in ciuitatibus. Diſceptabũt enim ciues adinuiceȝ de hoc ꝙ non equaliter laborãt nec equaliter fructum recipiunt: ⁊ de multis etiã alijs quãuis Socrates putauerit ꝙ iſta mala in ciuitate in qua eſſent omnia cõmunia non eſſent. Et propter hoc dicebat ꝙ propter huiuſmodi diſciplinam non indigeret ciuitas multis legibus: ſed ſolum quibuſdam paucis: ſcilicet circa habitationem municipij: ⁊ circa forũ iudiciorum: uel etiam circa forum rerum uenalium ⁊ circa alia huiuſmodi: ſine quoruȝ ordinatione ciuitas eſſe non poteſt: ita tamen ꝙ huiuſmodi diſciplinam legum attribuebat ſolum cuſtodibus ciuitatis: non autem agricolis qui extra ciuitatem ⁊ municipium morabantur. Et ſic patet ꝙ lex Socratis erat inſufficiẽs: quia non poterat a ciuitate extirpare mala que tollere conabatur.

¶ Tertiã rationẽ ponit ibi⌊ Inſuper dominos ⁊c̃. ⌋ Et dicit ꝙ Socrates cõmittebat ſm ſuaȝ legem totam diſpoſitionem poſſeſſionũ agricolis quibus dicebat eſſe cõmittendum ꝙ fructus agrorum offerrent ciuibus circa alia uacantibꝰ: ⁊ ex hoc putabat ꝙ agricole propter hanc poteſtatem efficerentur obſequioſi ⁊ humiliter ſeruientes alijs ciuibus: ſed totum contrarium accideret. multo enim magis eſt ueriſimile ꝙ ex quo haberent omnia in ſua poteſtate ꝙ eſſent graues alijs ciuibus ⁊ adinuenirẽt aſtutias ad defraudandum eos q̃ȝ ꝙ humiliter eis ſeruirent. Et ſic patet ꝙ lex Socratis de cõmunitate mulierum ⁊ poſſeſſionum inſufficiens erat: quia non poterat implere qđ conabatur. Deinde cum dicit.

¶ Enimuero ſiue neceſſaria ſunt hec ſimiliter ſiue non: nihil nunc quidem determinatuȝ eſt: neqȝ de conſequentibus que ſit eoꝝ admiſtratio ⁊ diſciplina ⁊ leges quedam: eſt aũt neqȝ facile reperire: neqȝ parum referens quales hos eſſe oportet ad conſeruandã cuſtoduȝ cõmunionem.

¶ Oſtendit inſufficientiã legis Socratis quãtũ ad alia conſequentia: ⁊ primo in generali. Secundo in ſpeciali ibi⌊ Atqui ſi mulieres faciet cõmunes ⁊c̃. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ ſiue iſta que Socrates poſuit de cõmunitate mulierum ⁊ poſſeſſionuȝ ſit neceſſaria ciuitatis ſiue non tamẽ de conſequentibus nihil determinauit ſcilicet qualis debeat eſſe ordinatio politice conuerſationis ⁊ qualis diſciplina ⁊ quales leges proprie eorũ qui ſic habent omnia cõmunia. Non enim de facili eſt inuenire aliquas tales: neq; parum refert quales hos eſſe oportet qui hanc cõmunionem cuſtodum conſeruare debent. Unde quibuſdam ſpecialibus legibus ⁊ ſpeciali diſciplina eſſent imbuendi. Deinde cũ dic̃.

¶ Atqui ſi mulieres faciet cõmunes: facultates vͦ proprias: quis curaȝ habebit rei domeſtice: ut agriculture viri: Si ſint cõmunes facultates ⁊ agricolarũ mulieres. Abſurduȝ etiã ex beſtijs facere ſilitudinẽ: ꝙ ꝯueniat eadẽ exercere mulieres que viri ad q̊s rei domeſtice cura neq̃ȝ ꝑtinet.

¶ Oſtendit inſufficientiam in ſpeciali: ⁊ primo quãtuȝ ad mulieres. Secundo quãtum ad principes: ibi⌊ Periculoſa eſt inſuper ⁊c̃. ⌋ Tertio quãtum ad cõmuneȝ ciuitatis felicitatem: ibi⌊ Preterea cuſtodibus felicitatem ⁊c̃. ⌋ Quãtum ad mulieres autem duo tangit. Primo ꝙ non poteſt ſufficienter ordinari de mulieribus ſi ſint cõmunes cuſtodibus ⁊ agricolis: etiã ſi poſſeſſiones ſint proprie ⁊ diſtincte utriſq;. Conſtat enim ꝙ ſi ſint communes: oportet ꝙ agricole diſpenſent ea que ſunt in agris non poterunt ſimul uti mulieribus in ciuitate exiſtentibus ⁊ agros colere. Sed ſi facultates ſint proprie mulieres cõmunes non poterunt mulieres intendere rei domeſtice ſicut viri poterunt intẽdere agriculture. Si econtra facultates ſint cõmunes ⁊ uxores proprie agricolarum ſimul enim poterunt ⁊ agros colere ⁊ uxoribus ſecum habitantibus operam dare. Secundo circa mulieres dicit ꝙ Socrates dicebat ꝙ mulieres debebant eadem tractare cuȝ viris: ut ſcilicet colerent agros ⁊ pugnarent ⁊ alia huiuſmodi facerent ſicut viri: ⁊ accipiebat ſimilitudineȝ a beſtijs in quibus femine ſimilia operãtur maſculis. Sed Ariſtoteles iſtud dicit eſſe inconueniens nec eſſe ſimile: qꝛ beſtie nihil participant de vita iconomica: in qua quidem vita mulieres habent quedam propria opera quibus oportet eas intendere ⁊ abſtinere ſemper ab operibus ciuilibus. Deinde cum dicit.

¶ Periculoſa eſt iſuꝑ Magiſtratuū cōſtitutio quaʒ ſic facit Socrates ut ſemꝑ ſint ijdē. at h̄ ſeditiōis eſt cā: ēt apud illos qui nullā poſſidēt dignitateʒ: quid ergo apud bellicoſos ⁊ animoſos viros? Quod aūt ſibi neceſſariū ſit eoſdē ſemper magiſtratus facere patet. Non eniʒ alioruʒ modo ⁊ modo alioruʒ miſcetur animis diuinuʒ illud auruʒ: ſed ſemper eiſdeʒ. Inquit auteʒ quibuſdaʒ ſtatiʒ a genitura aurū miſceri: quibuſdam argentuʒ: es ꝟo ⁊ ferruʒ illis qui artifices futuri ſunt aut agricole.

¶ Oſtendit inſufficientiam quantum ad principes ⁊ dicit ꝙ non eſt ſecurum ciuitati ꝙ hoc modo inſtituant p̄ncipes ciuitatis ſicut Socrates inſtituebat. Ordinauit enim ꝙ ſemper manerent ijdem principes: quod quidem ſemper fuit cauſa ſeditionis: etiam apud homines non magni ualoris: ⁊ multo magis apud homines animoſos ⁊ bellicoſos qui non poſſunt de facili pati ꝙ ipſi ſemper ſubijciantur ⁊ alij principentur. Et ſubiungit cauſam quare Socrates inſtituebat ꝙ ſemper eſſent ijdem principes. Dicebat enim ꝙ ſicut in quibuſdam mineris terrarum inuenitur auruʒ: in quibuſdam argentuʒ: in quibuſdam ꝟo ferruʒ aut es: Ita in animabus quorundam hominum qui abundant in ſapientia ⁊ virtute eſt aurū quos iuſtuʒ eſt principari. In quibuſdam ꝟo argentum qui ſunt ſecūdi gradus. In quibuſdam ꝟo qui non ſunt perfecti ad ſapiam ⁊ virtutem inuenitur quaſi es aut ferrū: ⁊ tales ſm̄ ip̄m debent fieri agricole ⁊ artifices. Manifeſtum eſt autē ꝙ iſtud non commutatur: ita ꝙ quandoqʒ iſtis hominibus ſit inditum aurum ⁊ quandoqʒ alijs: ſed ſemper eiſdeʒ. Unde ſequitur ꝙ ijdem principentur. Deinde cum dicit.

¶ Preterea cuſtodibus felicitatē auferēs totaʒ inquit ciuitateʒ facere beataʒ oportet Legiſlatoreʒ. At impoſſibile eſt totam eſſe beataʒ niſi aut plurimi aut oēs partes aut quedaʒ habeant felicitateʒ. Non eniʒ eorūdem eſt felicitas quoruʒ ⁊ pars: nam pars recipit toti exiſtere ⁊ ſi nulli partium ad felicitateʒ impoſſibile. Quod ſi cuſtodes non erunt felices: qui tandeʒ alij? non eniʒ artifices quidē: neqʒ vulgus. Illa igitur Reſp. de qua Socrates locutꝰ eſt has ꝯtinet difficultates ⁊ alias his nō miores.

¶ Oſtendit inſufficientiam quantum ad cōem ciuitatis felicitatem. Dicebat enim Socrates ꝙ Legiſlator debet ad hoc attendere ꝙ faciat totaʒ ciuitatem felicem ⁊ quantuʒ ad opera virtutis ⁊ quantum ad exteriora bona: cuʒ tamen Socrates per ſuam legem auferret a ſingulis ciuibus felicitatem: qꝛ uolebat ꝙ non haberent aliquid propriuʒ nec in poſſeſſionibus nec in mulieribus nec in filijs: que quidem pertinent ad felicitatem tanq̄ʒ organice deſeruientia: ut dicit̄ in p̄mo ethicoꝝ. Hoc aūt eſt impoſſibile ꝙ tota ciuitas ſit felix: niſi uel omnes uel plures partes ciuitatis felicitatem habeant. Non enim eſt felicitas ciuitatis ſicut numerus par ⁊ alia ſimilia. Partes enim numeri paris quandoqʒ ſunt impares: ſicut partes ſenarij ſunt duo trinarij.

Et preterea ſi cuſtodes ciuitatis non ſunt felices quis alij erunt felices ad hoc ꝙ in eis felicitas ciuitatis ſeruari poſſit: Nō enim poteſt dici ꝙ agricole ⁊ mercēnarij ſint felices qui ſunt infimi in ciuitate. Non enim felicitas que eſt optimum ciuitatis poteſt ſaluari in infima eius parte. Ultimo autem epilogando concludit quia cōuerſatio politica ciuitatis de qua Socrates dixit habet predictas dubitatiōes ⁊ quaſdam alias nō minores predictis.

f Erme autem ſil̄r circa leges quoqʒ ſe habet poſtea ſcriptas. Quapꝑ ⁊ de illa reip. ꝑte cogitare parū meliꝰ erit. Etenim in Rep. de paucis admodū determinauit Socrates: ut de mulierū ⁊ natoruʒ cōmunitate ⁊ de rebus poſſeſſis ac de inſtitutione Reip.

¶ Poſtq̄ʒ philoſophus improbauit poſitionem ſocratiſ de cōmunitate mulierum ⁊ puerorum ⁊ poſitionū q̄d ponebat quaſi principale in ſua politica: hic inquirit de alijs conſequentibus: legibus ⁊ primo narrat eas. Secundo diſputat contra eas: ibi[Superfluum ergo ⁊c.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur intentum: ibi[Diuiſit enim ⁊c.] Dicit ergo primo ꝙ ſicut habet multas dubitationes lex de cōmunitate mulierum etiam poſſeſſionum: ita etiaʒ ⁊ alie eius conſequentes leges: ⁊ ideo melius eſt ꝙ de tota eius politica aliqua pauca hic dicantur quia de paucis in ſua politia determinauit Socrates: ſcilicet de cōmunitate uxorum ⁊ filiorū ⁊ poſſeſſionis quō debeāt ſe hr̄e: ⁊ ſuꝑ hoc determinauit ordinē politice ꝯuerſationis. Deinde cum dicit.

¶ Diuiſit eniʒ in duas partes multitudinē habitantiū: in agricolas ⁊ propulſatores belli. Tertiā ex his fecit eos qui conſultāt ac deliberant ⁊ in quibus ſumma Reip. conſiſtit auctoritas. Agricole ꝟo ⁊ artifices: utrum nullius magiſtratus an alicuius participes ſint: ⁊ utruʒ arma poſſidere debeant ⁊ vna pugnare nihil determinauit: ſed mulieres cenſet vna pugnare debere ac diſciplinā hr̄e tādē quā cuſtodes. Cetera ꝟo extraneis peregit ſermonibꝰ.

¶ Recitat ea que Socrates dixit de ordine politie: naʒ de cōmunitate ſatis ſupra dictum eſt: ⁊ primo quātuʒ ad partes ciuitatis. Secundo quātum ad diſciplinam ciuium: ibi[Et de diſciplina cuſtoduʒ ⁊c.] Circa primuʒ quatuor dicit: quorum primum eſt ꝙ Socrates totam multitudinem habitantium ciuitatem diuidebat in duas partes: Quarum vna erat agricolarum ⁊ artificum: alia ꝟo erat virorum bellatorum: addebat autem ⁊ tertiam partem: ſcilicet conſiliuʒ ⁊ principes ciuitatis. Secundo dicit ꝙ Socrates dicere de agricolis ⁊ artificibus utrum debeant aliquem principatum habere ⁊ utrum etiam debeant aliquo modo pugnare uel non omiſit. Tertio dicit ꝙ Socrates exiſtimauit ꝙ oportebat mulieres bellare ⁊ alia ſimilia facē viris. Quarto dicit ꝙ alias quidem partes ſue politice impleuit multis ſermonibus extraneis qui non pertinebant ad materiam politice interponens multa de naturalibus ⁊ de alijs ſcientijs. Deinde cum dicit.

¶ Et de diſciplina cuſtodum qualem eſſe illam oporteret. Legum autem maxia quidē pars leges exiſtunt. Pauca ꝟo de Rep. dixit q̄ꝫ dū pergit coioneꝫ facere paulatim circumagit in aliaꝫ Rēp. Preter cōmunitatem enim mulierum ⁊ rerum poſſeſſarum cetera eadem utriſqꝫ attribuit: nam ⁊ diſciplinam eandem ⁊ abſtinentes viuere ab opibus neceſſarijs: ⁊ de comeſſationibus eodeꝫ mō. Preter q̄ꝫ qō hic exiſtimat mulierū quoqꝫ comeſſationes eſſe debere ⁊ hanc mille hn̄tium arma: illam ꝟo quatuor milium.

¶ Narrat qd Socrates dixit de diſciplina ciuitatis: ⁊ circa hoc tria facit. Primo dicit in cōi ꝙ Socrates dixit de diſciplina ciuitatis ꝙ opꝫ aliquā diſciplinā hr̄e. Scd̄o ibi[Legū aūt ⁊c̄.] Ponit ea in qb⁹ ꝯueniebat cū alijs politijs: ⁊ dicit ꝙ magna pars legum quā Socrates ponebat ſunt leges que mō in ciuitatib⁹ obſeruant̄. Cū enim ipſe dixerit de politia .i. ꝯuerſatione ciuitatis ⁊ induxerint quādam maiorem coītatem in ciuitate q̄ꝫ ſit ꝯſuetuꝫ: paulatim īſtituēdo leges deueniebat ad alterā politiā que nūc obſeruat̄: qꝛ preter coionem mulierum ⁊ poſſeſſionis que erat ꝓpria ſue politie oīa alia tradidit que poſſint eſſe coīa ambabus politijs .ſ. ⁊ illi que obſeruat hāc coītatem: ⁊ illi que nō obſeruat. Eandē eni diſciplinaꝫ dixit eſſe utrorūqꝫ: puta ꝙ hōies viuerent de neceſſarijs operib⁹ cū quadā moderātia ⁊ abſtinētia: ⁊ ꝙ facerēt quedā ꝯuiuia in ciuitate ad maiorē ciuium familiaritatem: que etiaꝫ apud alias ciuitates obſeruabant̄: quāuis oportuiſſet ꝙ inſtituerent multo differentē diſciplinam ut ſupra dictū eſt. Tertio cū dicit[Preterq̄ꝫ ꝙ ⁊c̄.] Narrat quedaꝫ ꝓpria que Socrates ponebat: quorum vnuꝫ erat ꝙ fierent etiam conuiuia mulierum ⁊ non ſolum viroruꝫ. Aliud autem erat ꝙ determinabat numerum bellatorum .ſ. ꝙ in ciuitate eſſent ad minus mille arma portātes ⁊ ad plus quatuor milia. Deinde cum dicit.

¶ Sup̄fluum ergo quiddam ⁊ cōptum ⁊ nouū ⁊ dubitatiuum oēs Socratis habēt ſermones: ſ3 cuncta recte forſan difficile.

¶ Obijcit cōtra p̄dicta alia que Socrates inducebat. ⁊ primo obijcit cōtra diſciplinam legum. Secūdo cōtra ordineꝫ partiū ciuitatis: ibi[Tota ꝟo ꝯſtitutio ⁊c̄.] Circa primum duo facit. Primo proponit quod intēdit. Secūdo manifeſtat propoſitum: ibi[Nam etiam multitudo ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ ſmones Socratis habent aliqd ſuperfluum inquātum replet ſuam politiam extraneis ſermonibus: ⁊ comptum inquantum erant inſufficientes rationes ⁊ ſine exp̄ientia prolate: ⁊ nouum inq̄ꝫtum erat ꝯtra cōem ꝯſuetudinem: ⁊ erat q̄ōnibus plenū per multas difficultates ꝯūtes: ⁊ ꝙ in oib⁹ bū diceret difficile eſt aſſerere. Deinde cū dicit.

¶ Nam etiam multitudo illa de qua nunc dicebatur latere non opꝫ cum tanta ſit: qꝛ Babylonia aut alia q̄dam īfinita regione īdigebit: ex qua ocioſorū qnqꝫ milia cum mulieruꝫ ac miniſtrantiū multiplici turba ālantur. ſuppoſitiones q̄dem ſunt pro arbitrio faciēde non tamē impoſſibiles. Dicitur aūt debere Legiſlatorem ad duo reſpicere in ferēda lege: ad regionē ⁊ hoīes. addendum eſt ⁊ ad vicina loca ſi opꝫ ciuiliter viuere ciuitatem. Non ſolum eni neceſſarium eſt ipſam talibus uti ad bellum armis que utilia ſint in ſua regione: uerū etiā que in aliena. Qō ſiq̄s huiuſmodi nō recipit vitam neqꝫ priuatim: neqꝫ publice nihilominus tamē oportet terribilem eſſe hoſtibus non uenientibus ſolum in regionem: uerumetiam abeuntibus.

¶ Manifeſtat qō dixerat ⁊ primo improbat dicta Socratis quātum ad menſuram quam ciuitati imponebat. Secundo quātum ad diſtinctionē: ibi[Sunt qui dicant ⁊c̄.] Circa primum duo facit. Primo improbat dictum eius quātum ad numerum bellatorū. Secundo quātum ad quātitatem poſſeſſionis quā taxabat: ibi[De modo ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ ſiquis cōſideret predictam multitudinem bellatorum quā Socrates inſtituebat in ciuitate manifeſte apparet ꝙ ciuitas talis indigebit maxima latitudine camporuꝫ ſicut eſt circa Babyloniaꝫ ut nutriantur exinde quinqꝫ milia bellatorum qui nihil aliud operentur: ⁊ preter eos multo maior alia turba ⁊ mulierum ⁊ famulorum: ⁊ ſm̄ hoc oportet ꝙ ille qui talem ciuitatem inſtituit habeat multitudinem camporum ad uotuꝫ: quod tamen non eſt impoſſibile. Sed tamen hoc conſideranduꝫ ꝙ ille qui debet legem in ciuitate ſtatuere non debet ſtatuere legem ſm̄ illud quod cogitat quod ſit poſſibile ſed reſpiciendo ad ea que ei exiſtunt: ⁊ precipue q̄dem ad duo .ſcilicet ad regionem ut non conſtituat maiorem ciuitatem q̄ꝫ regio illa paſcere poſſit. Et iteruꝫ ad homines: ut conueniant leges hominibus ſm̄ eorum conditiones. Tertio autem eſt apponendum ut ponat leges reſpiciēdo ad loca vicina: ⁊ hoc quideꝫ primo eſt neceſſarium ſi ciuitas debet habere vitam non ſolitariam ſed politicam: ideſt cōmunem cum multis alijs ciuitatibus cum quibus ſocietatem habeat: nō ſolum in pace ſed etiam in bello: quia talem ciuitatem non ſolum neceſſarium eſt uti talibus armis ad bellum ⁊ in tanto numero ſm̄ ꝙ utile eſt ad propriam regionem: ſed etiam in exterioribus locis in quibus conuerſantur uel hoſtes uel amici. Secundo autem ſiquis non approbet vitam bellicoſam neqꝫ ut propriam alicuius hominis neqꝫ ut communem totius ciuitatis: nihilominuſ tamen quātum ad hoc oportet ciues eſſe armatos ⁊ bellicoſos ut ſint terribiles inimicis non ſolum cum uenerint in regionem: ſed etiam quando diſcedunt. Deinde cum dicit.

¶ De modo quoqꝫ rerū poſſidendarum videndū eſt ne forſan melius ſit aliter diffinire ⁊ clarius. Tātas inq̄t poſſidere opꝫ ut modeſte viuatur perinde: ac ſi dicat ut bene viuatur. uerū hoc eſt minus generale. Et eſt tēperate viuere erūnoſe tamen: at meli⁹ eſt dicere modeſte ⁊ liberaliter. ſeparatiꝫ eniꝫ utrunqꝫ: alterū eniꝫ luxurie accōmodabitur: alteruꝫ difficultati: cuꝫ ſole huiuſmodi virtutes habitus ſint circa uſuꝫ facultatuꝫ noſtraruꝫ: puta: patrimonio manſuete uel fortiter uti nō dicimur: at modeſte ⁊ liberaľr dicimur. q̄re neceſſariū eſt circa illud iſtas uerſari virtutes.

¶ Improbat poſitionem Socratis quātum ad menſuram poſſeſſionuꝫ quā in ciuitate ſtatuebat: ⁊ circa hoc duo facit. Primo improbat menſurationem poſſeſſionum a Socrate poſitā ꞩm ſe. Secundo quātuꝫ ad hoc ꝙ pretermiſit menſuram generationis: ibi[Abſurduꝫ quoqꝫ ⁊c̄.] Circa p̄mū ponit duas rōnes. Dicit ergo p̄mo ꝙ opꝫ cōſiderare ne forte alio modo poſſit planius determinari quantitas poſſeſſionum quas ciuitas debet coīter habere q̃ꝫ Socrates determinauerat. Dicit enim Socrates ꝙ tāta debet eſſe poſſeſſio ciuitatis ut ex ea poſſint ciues viuere temperate: ſed planius diceretur ſiquis diceret ꝙ tanta debet eſſe poſſeſſio ciuitatis: ut ex ea viuatur bene: hec enim determinatio eſt magis utilis eo ꝙ plura in ſe comprehendit bene viuere q̃ꝫ temperate viuere. ¶ Secundam rationem ponit ibi[Et eſt temperate viuere erumnoſe ⁊c̄.] Et dicit ꝙ contingit aliquem temperate viuere qui tamen miſere viuit: ideſt cum magna penuria. Et ſic patet ꝙ predicta determinatio Socratis non ſufficit ſed melior determinatio eſt ut dicatur ꝙ tanta debet eſſe poſſeſſio ut viuatur temperate ⁊ liberaliter. Si enim alterum eorum ſeparatim dicatur ſequetur inconueniens. Ex vna enim parte ſi dicatur ꝙ debeant viuere liberaliter ſequetur ꝙ homo in ſuperfluis delitijs viuat. Ex alia ꝟo parte ſi dicatur ꝙ debet viuere temperate ſequetur ꝙ poſſit homo viuere cum penuria ⁊ labore. Et ideo ad excludendum utrūqꝫ inconueniens oportet dicere temperate ⁊ liberaliter: ⁊ hec determinatio ſufficit: qꝛ ſole he due virtutes faciunt hominem bene ſe hꝛe circa uſuꝫ ſubſtantie: ideſt poſſeſſionis. Et hoc patet in alijs virtutibus. Non eniꝫ poteſt dici ꝙ aliquis utatur ſua poſſeſſione manſuete aut fortiter. Manſuetudo enim eſt circa iras: ⁊ fortitudo circa timores ⁊ audacias: ⁊ ſic in nullo reſpiciunt uſum poſſeſſionum: ſed temperantia que eſt circa concupiſcentias ciborum ⁊ uenereorum propter quas multi conſumunt ſuam ſubſtantiam: ⁊ liberalitas que eſt circa donationes ⁊ acceptiones manifeſte reſpiciunt uſum poſſeſſionis. Unde poteſt dici ꝙ aliquis utatur ſua poſſeſſione temperate ⁊ liberaliter. Unde cum per utrūqꝫ iſtorum tollatur omne inconueniens circa uſum poſſeſſionum neceſſariuꝫ eſt circa ipſas eſſe ſtudioſos: ſcilicet temperantie ⁊ liberalitatis. Deinde cum dicit.

¶ Abſurduꝫ quoqꝫ eſt cuꝫ facultates adequauerit: de ciuium multitudine nihil determinare: ſꝫ indiffinitam relinquere multitudinem filiorum. Quaſi ſufficiēter adequataꝫ ꝓpter ſterilitates ubicūqꝫ ꝯtingat: qđ videtur nunc quoqꝫ euenire in ciuitatibus. Sed opus eſt ut aliam certitudinem tunc habeat q̃ꝫ nunc. Nam nunc quideꝫ nemo dubitat ex eo: quia in ſingulos diuiſe ſunt facultates in quātacūqꝫ multitudine. Tunc ꝟo cum ſint indiuiſe neceſſariū diſpares nihil habere ſiue pauciores ſint multitudine ſiue plures. Magis autē putaret quis oportere determinatū eſſe modum procreandorum filioruꝫ q̃ꝫ facultatum: ut non plures q̃ꝫ determinatum ſit procreari oporteat. Et numerus diffiniēdus eſt reſpectu habito ad fortunas: ſi cōtingat decedere aliquos: ⁊ ad defectum ꝓcreandi ceterorum. Pretermittere auteꝫ id ut in pleriſqꝫ ciuitatibus neceſſe eſt egeſtatis ſit cauſa ciuibus: Egeſtas ꝟo ſeditiones ⁊ delicta parit.

¶ Improbat poſitionē Socratis ex hoc ꝙ determinās quātitatem poſſeſſionum non determinabat quātitatē generationis: ⁊ circa hoc ſex facit. ¶ Primo quidē proponit eſſe incōueniēs id quod Socrates dicebat: ⁊ dicit ꝙ inconueniens eſt ꝙ aliquis uelit poſſeſſiōes ciuitatis adequare: ideſt ad certam quātitateꝫ reducere: ⁊ cum hoc non inſtituat aliquid ad determinandū multitudinem ciuium: ſed permittat generationem ciuiuꝫ in infinitū fieri ſicut Socrates faciebat. ¶ Secūdo ibi[Quaſi ſufficiēter ⁊c̄.] Ponit rōnem que mouebat Socratem; Contingit enim in ciuitate multas mulieres eſſe ſteriles ⁊ ita lꝫ alijs mulieribus generantibus multos filios tamen ſemper ꝯſeruabitur eadem multitudo ciuitatis: ſicut nunc videmus in ciuitatibꝰ euenire. Et propter hoc Socrati nō videbatur neceſſarium ꝙ circa generationem filiorum aliquid taxaretur. ¶ Tertio quidē ibi[Sed opus eſt ⁊c̄.] Oſtēdit Ariſtoteles hanc rationem eſſe inſufficientem: qꝛ nūc in ciuitatibus propter hoc ꝙ poſſeſſiones ſunt diuiſe vnoquoqꝫ habente propriam poſſeſſionem nulla dubitatio poteſt prouenire ad quātācūqꝫ multitudinē proueniat generatio filiorum: qꝛ vnuſquiſqꝫ filijs ſuis ſtudet aliquo modo prouidere. Sed tunc cum poſſeſſiones non eſſent diuiſe inter ciues ꞩm ordinationeꝫ Socratis ſequatur ꝙ illi qui eſſent ignobiliores nihil perciperent de fructibus poſſeſſionuꝫ ſi multiplicarētur. Dūmodo illi qui eſſent potentes multiplicarent̄: duꝫ ſ. potentes ciuitatis primo ſibi ⁊ ſuis neceſſaria ſumerēt ſi eoꝝ multitudo excreſceret. ¶ Quarto ibi[Magis autem putaret ⁊c̄.] Proponit ꝙ oportet determinare multitudinem circa generationem filiorum: ⁊ dicit ꝙ aliquis poteſt exiſtimare ꝙ magis oportet determinari generationem filiorum q̃ꝫ etiam multitudineꝫ ſubſtantie: ita. ſ. ꝙ non generentur plures ciues ab aliquo nūo determinato cui ſufficiāt ciuitatis poſſeſſiones. ¶ Quinto ibi[Et nūs diffiniēdus ⁊c̄.] Oñdit qd debeat obſeruari in tali determiatiōe ⁊ dic̄ ꝙ oportet determinare multitudinem filioꝝ gn̄andoꝝ reſpiciēdo ad caſus fortuitos: puta ad mortes eoꝝ qui naſcunt̄ ⁊ ad ſterilitatem mulierū que nō ꝯcipiunt: ut. ſ. tātum ꝑmittat̄ ex alia ꝑte ſuperexcreſcere gn̄atorū numerus ut hᵒⁱ defectus fortuiti ſuppleant̄. ¶ Sexto ibi[Pretermittere aūt id ⁊c̄.] Oſtēdit ꝙ opꝫ determinari multitudinē gn̄atorum ⁊ dicit ꝙ hoc ideo neceſſariū eſt: qꝛ ſi ꝑmittat̄ ꝙ in īfinitū hoīes generēt abſqꝫ aliquo determinato nūo ſicut coīter fit in ciuitatibꝰ ex neceſſitate ſeq̄tur ꝙ ex hoc ꝓueniat cauſa paup̄tatis ciuibus. Multi eni filij paup̄es erūt habētes id ſolū qđ eorum pater diues habebat. ex paup̄tate aūt ciuiū ſeq̄tur ꝙ ſint ſeditioſi ⁊ maligni: qꝛ dū nō hn̄t nec̄cia vite ſtudēt ea acq̄rere fraudibꝰ ⁊ rapinis. Deide cū dic̄.

¶ Itaqꝫ Phidon Corinthius vnus ex uetuſtis legūlatoribus familias cenſuit equales permanere debere: ⁊ ciuiuꝫ multitudinem quamuis ſortitiones habebant p̄us omnes iniquas ꞩm magnitudinem: At in his legibus cōtrarium eſt. Uerum de his quēadmodum ſtatuendum putemus poſtea erit dicēdum. Omiſſuꝫ eſt etiā in illis legibus quēadmodum differāt preſides a ſubiectis. Jngt eniꝫ oportē quēadmodū ex alio lane filuꝫ ducit ꝙ̃ lini: ſic ⁊ eos qui preſunt ſe hēre debere ad eos qui ſubſūt. Cuꝫ ꝟo totā ſubſtātiā augeri dixerit uſqꝫ ad quincuplū: quare hoc utiqꝫ non erit in regione uſqꝫ ad aliqd. Uidēdū eſt etiam ne edificioꝝ diuiſio nō ꝓſit ad rem familiarem. Duas eniꝫ cuiqꝫ domos attribuit: at difficile eſt duas habitare domos.

❡ Improbat diſciplinam legum Socratis quantuꝫ ad diſtinctioneꝫ quam in ciuitate faciebat: ⁊ circa hoc q̄tuor facit. Primo oſtendit quomodo circa diſtinctionē diſcordabat ab alijs legiſlatoribus. Et dicit ꝙ qdā legiſlator Corithius Phidon nõie duo dixit eē obſeruanda in ciuitate: quorum vnum eſt ut domus antiquorum ciuium ꝑmanerent equales adinuicem in diuitijs ⁊ dignitate: ſi etiam a pͥncipio inequales ſortes habuiſſent. Quomodo autem reduci poſſint ad equalitatem infra dicetur. Aliud eſt ut multitudo ciuium ſemper equalis remaneat. ſed in legibus Socratis cōtrariuꝫ inuenit̄: qꝛ neqꝫ ordinat quō equalitas multitudinis ciuiū ꝯſeruet̄: neqꝫ etiaꝫ ſtatuit ꝙ ſint equales diuitie ciuiū: ſed ꝑmittit ꝙ quidā hēant maiores diuitias alijs ut poſt dicet̄. Sed de hoc qd melius ſit utruꝫ ſ. ꝙ oēs ciues hēant diuitias equales uel nō poſtea determinabit̄. Scđo ibi ⌊ Omiſſum eſt ⁊c̄. ⌋ Improbat legem Socratis quātum ad diſtinctionem pͥncipum. Et dicit ꝙ per leges Socratis nō fuit determinatum quō deberēt diſtingui pͥncipes a ſubditis cum tñ ipſe diceret ꝙ oporteret aliquā diſtinctionem eē inter eos ut ſicut ex alia mā ſit filuꝫ lane ꝙ̃ filum lini: ita ex alia ꝯditione oporteret aliquos aſſumi in pͥncipatum ⁊ remanere aliquos in ſubiectione. Nō enim poterat eos diſtinguere per originem gn̄is ex quo ponebat pueros ⁊ uxores cōes. Tertio ibi ⌊ Cum ꝟo ⁊c̄. ⌋ Improbat poſſeſſionē Socratis quātuꝫ ad diſtinctionem poſſeſſionum. Et dicit ꝙ Socrates ꝑmittebat ꝙ in rebꝰ mobilibus diuitie vnius multiplicarent̄ ſupra diuitias alterius in quincupluꝫ: ⁊ pari rōne poterat ꝑmittere idē in poſſeſſiōe terre ut nō faceret oēs agros cōes. Quarto ibi ⌊ Uidēduꝫ eſt etiā ⁊c̄. ⌋ Improbat diſtinctioneꝫ Socratis quātuꝫ ad domos. Et dicit ꝙ oportet conſiderare ne forte diſtinctio domoꝝ quam introducebat Socrates ſit utilis iconomice. Dicebat eniꝫ ꝙ quilibet ciuis debebat hēre duo domicilia forte ꝓpter ſeparationem filiorū. Sed hoc eſt difficile ꝙ aliquis hēat tantā familiā ꝙ poſſit inhabitare duas domos ⁊ etiā dānoſum iconomice ut vnus homo faciat duas expēſas in duabus familijs.

t

Ota ꝟo cōſtitutio vult eſſe neqꝫ plebis gubernatio: neqꝫ paucorū potētiuꝫ. Sed hoꝝ mediā quā uocant remp. Eſt eni ex his q arma ferūt.

❡ Poſtꝙ̃ Ariſtoteles improbauit poſitionem Socratis quantum ad diſciplinas legum: hic improbat eam ꝙ̃tum ad ordinē ciuitatis. Et pͥmo ꝙ̃tū ad populuꝫ. Secūdo quātum ad Principes: ibi ⌊ Sunt qui ⁊c̄. ⌋ Ad euidentiam eorum que hic dicuntur ꝯſideranduꝫ eſt ꝙ ſex ſunt ſpecies ordinationis ciuitatum ut in tertio dicet̄. Omnis enim ciuitas aut regitur ab vno aut a paucis aut a multis. Si ab vno: aut ille vnus eſt Rex aut tyrannus. Rex qdem ſi ſit ꝟtuoſus tenens cōmunem utilitatem ſubditorum. Tyrannus autē ſi ſit malus omnia retorquens ad ſuum commodum utilitate ſubditorū contempta. Si ꝟo regatur ciuitas a paucis: aut illi eligentur propter virtutem qui bonum multitudinis procurent: ⁊ tale regimen dicitur poteſtas optimatuꝫ. Aut eligentur aliqui pauci ꝓpter potentiam aut diuitias ⁊ nō ꝓpter virtutem: qui omnia que ſunt multitudinis ad ſuam propriam utilitatem retorquebunt: ⁊ tale regimen dicitur pͥncipatus paucoruꝫ. Si ꝟo ciuitas regitur a multis: ſimiliter ſiquideꝫ regatur a multis virtuoſis: tale regimē uocabitur cōmuni nomine Politia. Non autem ꝯtingit multos inueniri ꝟtuoſos in ciuitate: niſi forte ſm̄ bellicam ꝟtutem: Et ideo hoc regimen eſt quo viri bellatores in ciuitate dominantur. Si ꝟo multitudo populi domiari uelit: uocatur plebeius ſtatus. Dicit ergo primo ꝙ ſm̄ legem Socratis tota coordinatio multitudinis: ſcilicet ciuitatis neqꝫ eſt plebeius ſtatus neqꝫ principatus paucorum: ſed eſt media horum quam cōmuni nomine nominant aliqui politiaꝫ: ⁊ exiſtit ex his que utuntur armis. Cum enim Socrates multitudinem ciuitatis diuideret in duas ꝑtes: quarum vna erat pugnatorum: alia artificum ⁊ agricolarum. Agricolas autem oportet in agris manere: Relinquit̄ ꝙ tota multitudo habitantium ciuitatem eſſet viroruꝫ bellatorum. Deinde cum dicit.

❡ Si igit̄ ut cōmuniſſimā oiuꝫ hāc ꝯſtituit rēp. recte forſan dixit: ſin ut optimaꝫ rēp. nō recte. forſan eniꝫ lacedemonioꝝ rēp. qs magis ꝓbabit: uel aliam quandā magis optimatium.

❡ Et dicit ꝙ ſi ipſe inſtituit talem ordinationem tanꝙ̃ cōmuniſſimā inter alias politias forte bene dixit. Nā orgalchia eſt ſolum magnorum: Democratia ꝟo eſt ſolum infimorum. Hec ꝟo politia eſt ex his que ſunt medij inter utroſqꝫ. Unde cōmunior eſt utpote cū utriſqꝫ participans. Sed ſi ipſe inſtituit talem ordinationem quaſi optimam poſt pͥmam nō bene dixit: pͥmam autē ordinationem dicit regimen: uel qꝛ eſt pͥma a tempore. A pͥncipio enim omnes ciuitates Regibꝰ regebantur. Uel qꝛ eſt optima dūmodo Rex ſit bonus. Poſt hanc autem pͥmam politiam nō poteſt dici ꝙ politia virorum bellantium ſit optima: multo eniꝫ melior eſt pͥncipatus ꝟtuoſorum per quem modum regebantur Lacedemonij. Uel ſi qui alij ciues optimatiuꝫ poteſtate reguntur. Deinde cum dicit.

❡ Sunt qui dicāt optimā Remp. ex oi genere gubernationū admixtā eſſe debere atqꝫ ob id lacedemonioꝝ laudāt Remp. cōſtare qdē illā ex paucoꝝ potētia. Itē ex vno principe ⁊ populari ſtatu ponētes regem illoꝝ pro vnius gubernatione. Senatuꝫ ꝟo pro paucoꝝ potētia. Ephoros aūt pro ſtatu populari: quoniā Ephori ipſi ex plebe ſumunt̄. alij ephoratū qdē tyrānidē putāt ſꝫ populariter regi ꝑ comeſſationes ⁊ aliū quotidianū victū.

❡ Improbat ordinem quem Socrates in ciuitate ſtatuebat ꝙ̃tuꝫ ad Pͥcipes ⁊ circa hoc duo facit. Primo ponit poſitionē eius. Scđo improbat eam ibi ⌊ Quas autem nō ⁊c̄. ⌋ Circa pͥmuꝫ duo facit. Primo ꝓponit ꝙ expedit in ciuitatibus cōmiſci ꝑdicta regimina. Secundo oſtendit q̄liter Socrates cōmiſcebat: ibi ⌊ Sed in ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo pͥmo ꝙ quidam dicunt ꝙ optimū regimen ciuitatis eſt qđ eſt quaſi commixtuꝫ ex oībus p̄dictis regiminibꝰ. Et huius rõ eſt. Quia vnum regimen tēperať ex amixtione alterius: ⁊ minus dať ſeditionis mā ſi oēs habeant ꝑtem in principatu ciuitatis: puta: ſi in aliquo dn̄etur populus: in aliquo potētes: in aliquo rex. ⁊ ſ̄m hoc maxime laudabiť ordinatio ciuitatis lacedemonioꝝ de qua tn̄ erāt due opiones. Quidam enim dicebāt eam cōponi ex tribus ciuilitatibus paucoꝝ ꝑtāte: ex vno principe: populari ſtatu. Hēbāt enim in ciuitate regem. hēbant etiam ſeniores quoſdā ex maioribus ciuitatis aſſumptos. hēbant etiā quoſdam principes qui eligebanť ex populo: ⁊ uocabātur ephori. i. ꝓuiſores. Alioꝝ aūt opinio fuit ꝙ p̄ncipatꝰ ephoroꝝ ꝑtineret ad tyrānidem: qꝛ pro uoluntate dominabanť. Sed erant in ciuitate alij p̄ncipatus qui diſponebant de cōuiuijs cōmunibus ⁊ de alijs ꝑtinentibus ad quotidianā vitaꝫ ciuitatis: puta de victualibꝰ ⁊ alijs rebus uenalibus. Deinde cum dicit.

¶ Sed in his legibus dictū eſt optimā rēp. ex plebeio ſtatu conſtare debere: at ex tyrānide.

¶ Oſtendit quomodo Socrates cōmiſcebat ſuam politiam: Et dicit ꝙ in legibus Socratis dictuꝫ eſt ꝙ optima politia debet componi ex tyrānide ⁊ plebeio ſtatu: forte ꝓpter hoc potentia populi refrenareť per potentiam tyrāni: ⁊ iterum potētia tyrāni refrenaretur per potentiam populi. Deinde cum dicit.

¶ Quas aut nō reponat quis inter ſpecies rerump. aut deterrimas oīum eſſe fateať? Melius ergo dicunt qui plures cōmiſcēt. Nā que ex pluribꝰ ꝯſtat reſp. melior eſt.

¶ Improbat quantum ad hoc Socratis dictum. Et p̄mo oſtendit hanc ordinationem ſ̄m ſe indecentem eē. Secundo oſtendit ꝙ ea que ſtatuebat nō erant cōuenientia huic cōmixtioni: ibi⌊ Deinde nihil ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ p̄dicte due politie. ſ. tyrannis ⁊ plebeius: uel nō ſunt dicēde politie: qꝛ nō ſequunť ordinem rōnis ſed impetū uoluntatis. Uel ſunt dicēde peſſime inter oēs. Unde incōueniēs eſt ꝙ ex peſſimis politijs cōponať optima politia. multo igitur melius faciunt illi qui ex pluribꝰ politijs cōmiſcent ordinationem ciuitatis: quāto eniꝫ eſt ex pluribus cōmixta: tāto melior eſt qꝛ plures hn̄t ꝑtem in dn̄io ciuitatis. Deīde cū dic̄.

¶ Deinde nihil videť hēre ex vnius gubernatione ſed ex paucoꝝ potētia ab populari ſtatu. Ueruꝫ ad paucoꝝ potentiam īclinare magis.

¶ Improbat dictum Socratis quātuꝫ ad hoc ꝙ ea que inſtituebat nō conueniebant cōmixtioni p̄dicte. ⁊ circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ ea que ſtatuebat Socrates nō cōueniebant p̄dicte cōmixtioni. Secundo ꝙ erant ſ̄m ſe ꝑiculoſa: ibi⌊ Habet etiam ⁊c̄. ⌋ Circa p̄mum tria facit. Primo ꝓponit qõ intēdit. Scõo manifeſtat ꝓpoſituꝫ: ibi⌊ Qõ patet ex ⁊c̄. ⌋ Tertio oñdit quō p̄dicta cōmixtio fieri poſſet: ibi⌊ Qõ igitur. ⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ cum Socrates uellet cōmiſcere politiam ex plebeio ſtatu ⁊ tyrannide que eſt monarchia quedā: ſi qs cōſideret ea que ipſe ſtatuit nihil eſt ibi ꝑtinens ad p̄ncipatuꝫ vnius: ſed oīa ſunt ꝑtinētia ad potentes uel populuꝫ: ſed magis declinat ſua ordinatio ad paucoꝝ ꝑtātem. Deinde cum dicit.

¶ Qõ patet ex magiſtratuum creatione. Nā ꝙ ex delectis ſortitio fiat cōmune eſt utriqꝫ. ſed ꝙ neceſſe ſit ditiores concionē hēre ⁊ magiſtratꝰ creare. Uel alios quippiā hiꝰ publicoꝝ negocioꝝ facere. Alios ꝟo p̄teriri id paucoꝝ potētie eſt.

¶ Oſtendit ꝓpoſitum: ⁊ primo circa electionem p̄ncipum. Secundo circa electionem conſiliorum: ibi⌊ Inſuper ⁊c̄. ⌋ Dicit ergo ꝙ hoc qõ dictuꝫ eſt manifeſtuꝫ eſt ex inſtitutione p̄ncipum quam Socrates determinat. Dicit eni ꝙ debebant aliqui eligi ex q̄bus per ſortez aſſumerenť p̄ncipes: ⁊ hoc cōe erat ⁊ plebeio ſtatui ⁊ potentie paucoꝝ: qꝛ iſti electi erāt ⁊ de populo ⁊ de maioribꝰ ſꝫ quedā alia inſtituebat ꝑtinētia ad potētiā paucoꝝ. ſ. ꝙ ad diuites ciuitatis ꝑtineret ꝯuocare multitudinē ⁊ ꝙ ipſi deferrēt p̄ncipes electos ad populuꝫ ⁊ oīa hꝰʼ que ꝑtinebant ad cōmunitatē ciuitatis uolebat fieri per diuiſiones: ⁊ in his alios admittebat. Similr̄ etiam potētia paucoꝝ erat ꝙ uolebat plures p̄ncipes fieri ex diuitibus ⁊ in maioribus officijs conſtitutos. Deinde cum dicit.

¶ Inſup conari ut plures ex diuitibus ad dignitates ſumanť ⁊ ad maximas q̄dē ex maximo cēſu paucoꝝ potētia eſt ⁊ ſenatꝰ aſſumptio. Aſſumunť eni cūcti ex neceſſitate: ſꝫ ex p̄mo cēſu: poſtea totidē ex ſcõo: poſtea ex tertio. Uerū nō oēs neceſſe erat ex tertio uel quarto aſſumi: ex q̄rto aūt q̄rtoꝝ ſolis neceſſe eſt p̄mis ⁊ ſcõis. Poſtea ex his equalē ex ſingulis cēſibꝰ numeꝝ eē ſumēdū inq̄t. Erūt itaqꝫ plures ⁊ potētiores qui ex maximo cēſu ſumuntur. Propterea quia ex plebe quidā nō ſumuntur quia neceſſe non eſt.

¶ Dicit quomodo in electione conſiliariorum declinabat ad ꝑtātem paucorum: ⁊ dicit ꝙ ſ̄m Socratem ciues diſtinguebantur per quatuor gradus ⁊ ex omnibus gradibus aliqui erant qui eligebant conſiliarios ſed omnes qui erant de p̄mo cenſu ex neceſſitate cogebantur ad eligendum. illi ꝟo qui erant ex ſecūdo non omnes eligebant: ſed aliqui equales numero p̄mis ⁊ tamen iſti etiam ex neceſſitate cogebanť eligere. Deinde ex tertio gradu eligebanť aliqui equales ⁊ ſilr̄ ex q̄rtis: ſed tn̄ nō erat neceſſarium ꝙ oēs qui eligebanť ex tertijs uel quartis eligerēt: ſed ex q̄rto gradu qui erat quartoꝝ nullus poterat eligere ꝯſiliarios niſi illi qui erāt de p̄mo ⁊ ſcõo gradu: ⁊ ita dicebat Socrates ꝙ equalis numerus ꝓueniebat de quolibet gradu ciuitatis: ſed hoc nō eſt neceſſarium: qnimo ſemꝑ erunt plures ⁊ meliores ex maximis cēſibus. Et ſic populares non omnes eligent cum non habeant neceſſitatem eligendi. Deinde cum dicit.

¶ Qõ igiť non ex gubernatione plebis ac vnius p̄ncipatu cōſtabit huiuſmodi reſp. ex his patet. Patebit etiā poſtea cum de ea ſpecie reip. tractabimus.

¶ Dicit ꝙ ex his que dicta ſunt poteſt eſſe manifeſtum q̄liter oporteat inſtitui remp. ex gubernatione plebis ac vnius p̄ncipatu. ⁊ iterum ex his que dicentur poſterius qñ incideret ꝯſideratio de rep. Deinde cū dicit.

¶ Habet etiā circa magiſtratuū creationē delectoꝝ: delectuꝫ ꝑiculoſuꝫ. Nā ſi aliqui ꝯſpirare uelint etiā mediocri nūero ſemꝑ ẜm hoꝝ uolũtatẽ fiet aſſumptio. In legibꝰ igiť illa reſp. ita ſe habet.

Oñdit ꝙ electio p̄ncipuʒ quã Socrates inſtituebat eſt ꝑiculoſa. Et dicit ꝙ ꝑiculoſum eſt ciuitati quã Socrates inſtituebat circa electionem p̄ncipuʒ ut .ſ. ex aliquibus electis alij electi eligerenť. Illi eniʒ p̄mi electi ex q̄bus eliguť p̄ncipes ſunt pauci reſpectu totiꝰ multitudinis ciuitatis. ⁊ ideo facilius erit eos ꝑuertere q̃ꝫ totã multitudinẽ. Unde ſi ſint aliqui qui uelint ſemꝑ inſtitui in p̄ncipatu etiã ſi ſint mediocres in multitudine ſemꝑ ad hoꝝ uoluntatem eligenť p̄ncipes: qꝛ mutuo ſe eligent ⁊ mutuo ſibi ſuccedent in p̄ncipatibus. Ultimo epilogãdo cõcludit ꝙ ea que ſunt in legibus circa rẽp. Socratis h̃nt p̄dictum modum.

ſUnt ꝟo ⁊ alie quedaʒ Reſp. tum idiotaruʒ. tum philoſophoꝝ ⁊ in adminiſtratione ipſaruʒ uerſantiũ Oẽs aũt he ꝓpinquiores ſunt illis ẜm q̃s nunc regunt q̃ꝫ iſte due. nullus eniʒ neqꝫ de cõmunitate filioꝝ neqꝫ de mulieribus talem aliquã introduxit nouitateʒ. Neqꝫ etiã de feminarũ comeſſationibus: ſed a neceſſarijs magis inchoauit.

Poſtq̃ꝫ ph̃s diſputauit de politia Socratis ſiue Platonis: hic ꝓſequiť de politia cuiuſdã qui Phaleas dicebať. Et circa hoc tria facit. Primo narrat eius ordinationem. Secundo approbat eam quantum ad id ꝙ bene dicebat ibi⌊ Quod igitur ⁊c̃.⌋ Tertio improbat eam quantũ ad id in quo deficiebat: ibi⌊ Sed eẽ equa ⁊c̃.⌋ Circa p̄mum duo facit. Primo cõparat iſtam politiam ⁊ ſequentes ad p̄cedentem ordinationem Socratis uel platonis. Secundo enarrat huius politie ordinationem ibi⌊ Uidetur quibuſdam ⁊c̃.⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ p̄ter p̄dictas politias Socratis uel Platonis ſunt etiam quedam alie politie .ſ. ordinationes ciuitatum quarum quedam ſunt ab idiotis ⁊ illitteratis inuente: quedam ꝟo ſunt adinuẽte a Ph̃is ⁊ a quibuſdam hominibꝰ qui fuerunt prudentes ⁊ experti in ciuili conuerſatione. Et earuʒ quedam ſunt conſtitute tantuʒ a ſuis actoribus ita tamen ꝙ in nulla ciuitate obſeruantur: quedam ꝟo ſunt ẜm quas aliqui ciuiliter conuerſantur. Omnes autẽ huiuſmodi politie ꝓpinquius ſe habent adinuiceʒ ⁊ ad id qḋ eſt conueniens ciuitati q̃ꝫ ambe p̄dicte politie Socratis uel Platonis: quarum p̄ma ſupra poſita eſt de cõmunitate mulierum filiorum ⁊ poſſeſſionum. Alia ꝟo poſterius de legibus ab eo ſcriptis. Nullus eniʒ alius legiſlator adinuenit neqꝫ cõmunitatem filioruʒ ⁊ uxorum qḋ pertinet ad p̄mam politiam Socratis: neqꝫ ordinauit aliquid circa ꝯuiuia mulierum qḋ ꝑtinet ad ſcḋam ut ex p̄dictis patet. Sed incipiũt ordinare ciuitateʒ ab his que ſunt magis neceſſaria. Deinde cum dicit.

Uidetur quibuſdã maximũ ut de patrimonijs recte cõſtituať. Nã hinc ſeditiões oriri cunctas aſſerunt.

Narrat politiã quã Phaleas ordinauit: ⁊ circa hoc quatuor facit. Primo oñdit ad quid plurimi legiſlatores intẽderent. Et dicit ꝙ quibuſdã legiſlatoribus viſuʒ eſt maxime neceſſarium eſſe ꝙ bñ ordineť de ſubſtãtijs .ſ. de poſſeſſionibus ciuium: qꝛ ex his p̄cipue oriunť oẽs ſeditiones ciuitatum quas p̄ncipaľr legiſlatores remouere intẽdunt. Deinde cuʒ dicit.

Quãobrem Phaleas carthaginenſis ante oĩa de hac parte cõſtituit. Inq̄t eniʒ patrimonia ciuiũ equalia eẽ debere. Hoc aũt perfacile factu eſſe ſi ſtatim ab ipſa cõditione ciuitatis ꝓuideret. Poſtq̃ꝫ ꝟo cõdita foret difficilius quidẽ: attamen ſatis mature adeq̃ri poſſe ſi diuites dotes dẽt: nec accipiãt. Pauꝑes aũt cõtra accipiãt dotes ⁊ nõ tradãt. Plato aũt in legibus ſuis uſqꝫ ad aliquid cẽſuit eſſe ꝑmittẽdũ. Nã ſupra quincuplũ eius qḋ foret minimuʒ nemini licere ciuiuʒ poſſidere ut p̀us diximus. Sed oportet ne id quideʒ latere legiſlatorẽ qḋ certe nunc latet ꝙ qui patrimonio modum imponit: debet etiã filioꝝ numero modũ ĩponere. Nam ſi excedat multitudo filioꝝ patrimonij facultatẽ neceſſariũ erit legẽ abrogare: ⁊ ſine ulla abrogatione improba lex erit: quoniã ex diuitibus pauꝑes facit. Opus eſt ergo ne tales ſeditioſi efficianť.

Oſtendit quid circa hoc Phaleas ordinauit. Et dicit ꝙ ipſe p̄mo circa hoc aliquid ſtatuit. Uoluit enim ꝙ omnes poſſeſſiones ciuium eſſent equales qḋ q̄deʒ dicebat nõ eſſe difficile fieri in ciuitatibꝰ quando a p̄ncipio inhabitari incipiebãt: qꝛ poterant poſſeſſiones ex equo diuidi inter ciues. Sed in ciuitatibus inhabitatis quaruʒ ciues h̃nt inequales poſſeſſiones hoc difficilius erat ꝙ tam cito poſſet reduci ad hanc regulam per dotes ita .ſ. ꝙ diuites ꝯtrahẽtes cum pauꝑibus darent dotes ⁊ nõ acciperẽt: ⁊ pauꝑes nõ darẽt quouſqꝫ oĩum poſſeſſiones adequarenť. Tertio ibi⌊ Plato autem ⁊c̃.⌋ Oñdit quõ diuerſimode circa hoc Plato ordinauit: dixit enim ꝙ nulli ciuium debebat dari ꝑtãs ut hẽret diuitias pluſq̃ꝫ in quincupluʒ ſupra eum qui minimuʒ hẽret. Sed hoc eſt intelligẽdum quãtum ad diuitias rerum mobiliuʒ: qꝛ res ĩmobiles cõmunes faciebat. Quarto ibi⌊ Sꝫ oportet ⁊c̃.⌋ Oſtẽdit in quo omnes hoꝝ deficiebant. latebat enim eos quoniam ex hoc qḋ ſtatuebãt aliq̄d circa multitudinem diuitiarũ: oportebat etiã ꝙ aliq̄d ordinarent circa multitudineʒ filioꝝ: puta ꝙ aliq̄s poſt certum nũm g̃nationi opam nõ daret: uel ꝙ poſtq̃ꝫ pueri nati in aliquo nũo ꝙ ſuperexcreſcẽtes viri mitterenť ad alias ciuitates ꝯſtituendas: uel quocũqꝫ alio mõ. Quia ſi nũs filioꝝ qui naſcunť excedat multitudineʒ diuitiarum que alicui homini taxanť neceſſe eſt ꝙ lex de eq̄litate poſſeſſionum diſſoluať: puta ſi duoꝝ ciuiuʒ habẽtium eq̄les poſſeſſiones vnus generet quatuor filios: alius ꝟo vnum tm̃: ex neceſſitate ſequeť ꝙ filij eoꝝ nõ h̃eant equales poſſeſſiones ⁊ p̄ter hoc ꝙ ſoluiť lex. Sequeť etiam aliud maluʒ .ſ. ꝙ multi qui naſcunť ex diuitibus fiant pauperes dum ſub̄a vnius diuitis in multos filios diuiditur ⁊ hoc eſt maluʒ: qꝛ opus eſt ad pacem ciuitatis ut filij diuitum qui ĩſoleſcere poſſint nõ ſint pauꝑes: qꝛ efficerenť latrones. Sed ſi nõ taxeť alicui quãtitas poſſeſſionis hoc nõ ſequeť: qꝛ ẜm ꝙ augeť ei nũs filioꝝ ſtudebit aliq̄s in diuitijs creſcere. Sic igiť uel nihil ſtatuendũ eſt circa mẽſurã poſſeſſionuʒ: uel ſimulꝰ cum hoc ordinãduʒ eſt aliq̄d circa nũm filioꝝ. Deide cũ dicit.

Qḋ igiť ualet aliq̄d in rep. patrimonioꝝ exequatio ⁊ ueterũ aliqui videnť cognoniſſe: ut Solon ꝯſtituit. Et apud alios lege cauet ut nō quātū quiſqꝫ uelit: ſꝫ quātū lex ꝑmittit agri poſſideāt. Eadē quoqꝫ rōne pr̄imonia ſua alienare leges uetāt. Ut eſt apud Locros lege cautū ne quis pr̄imonium alienare poſſit niſi euidentē calamitatem oñderit ſuꝑueniſſe. Preterea ut antique hereditates ꝯſeruent. Qḋ ſublatum apud leucada ualde popularē eoꝝ ciuitatem effecit. Nō eniꝫ amplius euenit ex taxatione cēſus ad magiſtratus aſſumi.

¶ Approbat p̄dictā ordinationem quātuꝫ ad hoc ꝙ ordinabat aliqd circa mēſurā ſubarum ne videat ꝓpter p̄dicta incōueniētia ea reprobaſſe. Approbat aūt hoc duplici rōne. Primo quidē per auctem antiquoꝝ legiſlatoꝝ: ⁊ dicit ꝙ qdā antiquoꝝ legiſlatoꝝ videntur cognouiſſe ꝙ regulare ſubas ciuiuꝫ habet magnā ꝟtutem ad ciuilem cōmunitatē bñ ꝯſeruandā. Unde etiā Solon qui fuit vnus de ſeptem ſapiētibus ⁊ ſtatuit leges Atheniēſium. Poſuit pro lege ꝙ etiā apud alios obſuat ut nō poſſit quis acqrere de terra ad poſſidenduꝫ quātuꝫ uoluerit: ſed uſqꝫ ad aliquē certū terminū. Similr̄ etiaꝫ leges quedā ſunt in aliqbus ciuitatibus que ꝓhibent ne hoies uēdāt ſuas poſſeſſiones. Sicut in ciuitate Locroꝝ lex fuit antiqtus ut nullus uenderet poſſeſſionē niſi mōſtraret ꝙ accidiſſet ei aliqḋ graue infortuniū: puta ꝙ eſſet captus ab hoſtibus: uel aliud aliquid hꝰi paſſus. Silr̄ etiam leges alique ſunt ordinantes ꝙ antique ſortes ciuium ꝯſeruentur illeſſe: ⁊ hec omnia ꝑtinent ad hoc ꝙ ſubſtantie ciuiuꝫ regulentur. Scḋo ibi⌊ Qḋ ſublatum ⁊c̄.⌋ Oſtendit ideꝫ per incōueniētia que ſequunt. Et dicit ꝙ qꝛ hoc fuit ꝑmiſſum in quadā ciuitate ꝯſecutuꝫ eſt ꝙ eoꝝ reſp. eēt multuꝫ popularis: qꝛ cū indifferēter cuilibet liceret poſſeſſiones emere: factū eſt ꝙ multi populariū ſunt exaltati ⁊ maiores dep̄ſſi. ⁊ ita ſeqbat ꝙ nō eligerent hoies ad p̄ncipatꝰ ex aliqbꝰ determiatis dignitatibꝰ ciuiū pp ꝯfuſionē ſuꝑueniētē in ꝯditiōibꝰ ciuiū. Deiñ cū dic

¶ Sed eē equalitatē qdē patrimonioꝝ ꝯtigit uerū hec aut ita magna eē ut delitiari liceat aut ita exigua ut tenuiter victū agāt. Patet igit nō ſufficere pr̄imonia exequata fuiſſe a legiſlatore ſed mediū ꝯiectāduꝫ eē. Preterea ſiqs mediocria ſtatuat oibꝰ patrimonia nulla utilitas eſt. Magis eniꝫ cupiditates adequāde ſunt q̄ꝫ patrimonia hoc aūt fieri nō pōt niſi ſufficiēter diſciplina ciuibꝰ adhibita per leges: ſed forſan reſponderet phaleas hocip̄m ſe dicere. Eēſet eniꝫ hoꝝ duoꝝ equalitatē ciuitatibꝰ ineſſe debere pr̄imonij. ſ. ac diſcipline. Sed que tandē hec diſciplina ſit exprimēdum fuit: ⁊ vnā eandēqꝫ eē nihil ꝓdeſt: nā fieri pōt ut ſit vna eadēqꝫ diſciplina. Uerum eiuſcemodi per quā cupidi fiāt pecuniaruꝫ aut honoris aut utriuſqꝫ.

¶ Improbat p̄dictā ordinationem: ⁊ p̄ᵒ quātuꝫ ad hoc ꝙ alia p̄termiſit. Scḋo quātuꝫ ad hoc ꝙ ſubſtātias nō ꝯueniēter regulauit: ibi⌊ Eodeꝫ mō ⁊c̄.⌋ Tertio quātuꝫ ad hoc ꝙ de artificibꝰ incōueniēter aſſignauit: ibi ⌊ Uidet aūt ⁊c̄.⌋ Circa p̄ᵐ tria facit. Primo oſtēdit ꝙ p̄termiſit ea que ꝑtinēt ad diſciplinā ciuium. Scḋo ꝙ p̄termiſit ea que ꝑtinēt ad pacem ciuitatis: ibi⌊ Inſup ſeditiones ⁊c̄.⌋ Tertio ex hoc ꝙ p̄termiſit ea que ꝑtinēt ad ciuilem ꝯuerſationē: ibi⌊ Preterea ⁊c̄.⌋ Circa p̄muꝫ ponit duas rōnes: quaruꝫ p̄ᵃ eſt ꝙ ꝯtingit eē eqlitatem ſub̄e inter ciues ⁊ tñ pōt eē ul' ualde multa ita ꝙ ciues ex ea delitioſe viuāt: ⁊ ſic ciuiuꝫ mores corrūpant: uel ualde modica ut viuāt ciues ualde tenaciter ita ꝙ vnus alteri ſubuenire nō poſſit: ⁊ utrūqꝫ eorum eſt nociuū ad bonā diſciplinā ciuiū. Uñ manifeſtū eſt ꝙ nō eſt ſufficiēs legiſlator ex hoc ꝙ ſolū facit ſb̄as ciuiū eqles: ſꝫ opꝫ ꝙ ipſe determinet aliqḋ mediū ita. ſ. ꝙ ſit tanta quantitas poſſeſſionuꝫ ut neqꝫ ſuꝑflue pñt delitijs intēdere: neqꝫ etiam nimis parce viuere cōpellant. ¶ Scḋaꝫ rōnē ponit ibi⌊ Preterea ⁊c̄.⌋ Et circa hoc duo facit. Primo ponit rōnem ⁊ dicit ꝙ etiaꝫ ſi aliquis omnibus ciuibus ordinet moderatā poſſeſſionem adhuc iſtud nō ſufficit ad bonam vitam ciuiuꝫ. magis eniꝫ opꝫ regulare īteriores ꝯcupiſcētias anime ut. ſ. nō imoderata ꝯcupiſcant q̄ꝫ exteriores ſb̄as ut. ſ. nō imoderata habeāt: Sed ꝙ ꝯcupiſcētie hominū regulentur hoc ꝙ nō ꝯtigit niſi per hoc ꝙ homines ſint ſufficiēter inſtructi per debitas leges quas phaleas nō poſuit. vnde inſufficiēter tradidit ea que ꝑtinent ad diſciplinā ciuiuꝫ. Scḋo ibi⌊ Sed forſan ⁊c̄.⌋ Excludit r̄ſionem phalee qui forte ad hanc rōnem reſponderet ꝙ utrūqꝫ opꝫ eſſe in ciuitate. ſ. ⁊ equalitatem poſſeſſionis ⁊ equalitatem diſcipline: ut. ſ. oēs ciues equali diſciplina informent. Sed contra hoc Ariſtoteles dicit ꝙ oportuiſſet euꝫ dicere que eſt iſta diſciplina qua opꝫ oēs ciues informari. Nō enim ſufficit dicere ꝙ ſit vna ⁊ eadem oīum: ſed opꝫ eam eſſe talem per quam ciues informent: ut quidā eoꝝ nō uelint exercere alios: uel in diuitijs uel in honoribus: uel ſimul in utriſqꝫ. vnde cum talem diſciplinā phaleas p̄termiſerit: inſufficiēs legiſlator fuit. Deinde cum dicit.

¶ Inſup ſeditiones oriunt nō ſolū ob pr̄imonioꝝ: uerū etiā ob honoꝝ inequalitates: ⁊ hoc diuerſuꝫ in alterutro. Nā multitudo qdē grauiter fert inequalitateꝫ pr̄imonioꝝ: p̄ſtātes aūt viri honoꝝ eqlitatē. Unde illud natū eſt honori icūbit tā ignauus q̄ꝫ bonus. Nō ſolū ꝟo hoies ꝓpter neceſſaria iniuriant quoꝝ remedia putāt adequationē pr̄imonioꝝ ne ſpolient alios ꝓpter frigus aut ꝓpter famē: uerū etiā ut gaudeāt. neqꝫ cōcupiſcāt. Nā ſi maioreꝫ hēant neceſſarioꝝ cupiditatē ob huiꝰ medelā iniurias inferūt. Nō ergo ob hāc ſoluꝫ: uerū etiā ſi ꝯcupiſcāt ut moleſtia careant ⁊ uoluptate fruant. Qḋ igit hoꝝ triuꝫ remediū eſt his qdē exiguū pr̄imonium ⁊ opificiū. Illis aūt tēperātia. Tertiuꝫ ꝟo ſi qs uelit per illa delectari nō aliunde q̄ꝫ a ph̄ia querat remediū. nā cetere qdē hoibus egent. Cuꝫ iniurias īferūt plurimū ꝓpter ſuꝑflua: nō ꝓpter neceſſaria: puta tyrānidē inuadunt non ut frigus repellant.

Quapropter honos maximus habet̄ nō ei qui furē occiderit: ſꝫ ei qui tyrānū. itaqꝫ phaleas paruis dūtaxat iniurijs hac ſua Reip. ꝯſtitutione ſuccurrit.

¶ Oſtendit ꝙ pretermiſit ea que ꝑtinent ad pacem ciuitatis. Et circa hoc ponit tres rōnes: quarū p̄ma eſt ꝙ ciues diſſident nō ſolum ꝓpter ineq̄litatem poſſeſſionis ſed ꝓpter inequalitatez honoꝝ: ſed diuerſimode tū: naz multitudo popularium de honoribꝰ nō curat: ſed ſolum de diuitijs: ⁊ ideo diſſident ꝓpter inequalitates diuitiarum. Sed homines gratioſi qui alios excellunt in opibus virtutum diſſident de honoribus ſi equales eis reddant̄ ⁊ nō maiores ꝗ̄ alijs. Et ideo indiget legiſlator ordinare aliqd circa honores ut. ſ. aliquis honor determinet̄ qui non detur niſi bonis. Et alius honor ſit quo etiam malus ideſt deficiens a v̄tute uti poteſt ſi ſeruabit̄ pax in ciuitate. Cum igitur hoc phaleas p̄termiſerit īſufficiēter tradidit ea que ꝑtinēt ad pacem ciuitatis. ¶ Scdaz rōnē ponit ibi[Non ſolum v̄o ⁊c̄.] Que talis eſt. Hoies qdem nō ſolum iniuriantur alijs ꝓpter neceſſaria conquirenda que propter ꝙ p̄mum ciuitatis remedium eē putabat phaleas ꝙ ſubſtantie ciuium eſſent equales: ⁊ ſic omnes neceſſaria habent ⁊ ſic vnus homo nō ſpoliat alium ꝓpter vitandum frigus aut famem. Sed etiam quidam primo iniuriantur ut fruantur ſuis delectationibus ⁊ nō ut ꝯcupiſcant aliqd qđ ſtatim non hēant. Quia ſi ſint aliqui qui habeant maiorem ꝯcupiſcētiam reruz temporalium neceſſarijs: ideſt qui plura concupiſcant ꝗ̄ ſint eis neceſſaria ꝓpter huiuſmodi medicinā: ideſt ut ſatiſfaciant ſue cōcupiſcētie iniuriabunt̄ auferētes bona alioꝝ vi uel dolo. Nec ſolum propter hanc cauſam homines iniuriantur: ſed etiam ꝓpter hoc ꝙ aliq uolunt ita gaudere delectabilibus ꝙ nullas triſtitias patiantur: ⁊ ideo iniuriant̄ hominibus per quos timent ſibi poſſe inferri triſtitias opprimendo eos. Oportet igitur ad pacem ciuitatis ꝙ legiſlator excogitet remedia contra iſtas tres cauſas iniuriandi. Illis eniz qui iniuriantur ꝓpter neceſſaria acquirenda pro remedio ſufficit modica poſſeſſio ⁊ operatio ꝓpria per quam ſibi victus aliquis acquiratur. Paucis enim natura cōtenta eſt. Sed illis qui iniuriant̄ propter concupiſcentias delectationum: remedium eſt temperātia que moderatur in homine delectationum cōcupiſcētias. Sed contra tertium. ſ. contra eos qui iniuriant̄ ut non triſtentur remedium adhibet philoſophia quātuz ad eos qui poſſunt huiuſmodi delectationibus frui que ſunt ſine triſtitia que etiam facit hoiem non triſtari in iſortunijs. Sed in alijs duobus pōt homini auxiliuz ferri per homines. Unde cum iſta duo ſecūda remedia phaleas pretermiſerit ſolum contra primum remedium ferens: videtur inſufficienter ordinaſſe. ¶ Tertiam rōnem ponit ibi[Cum iniurias ⁊c̄.] Et dicit ꝙ homines maxime iniuriant̄ pp̄ excellentias diuitiarū ⁊ honorum acquirendas: non autem ꝓpter neceſſaria cōquirenda: ſicut patet de illis qui exercent tyrannidem nō quidem ꝓpter hoc ut non patiantur frigus aut famem: ſed ꝓpter p̄dictas excellentias: Et ideo quia iſti maxime iniuriant̄ in ciuitate ꝓpter hoc premium dat̄ magnoꝝ honoꝝ in ciuitatibus his qui interficiunt tyrānos: non aūt his qui interficiūt alios fures: ⁊ tamē contra iniurias tyrannoꝝ nullum remediuz appoſuit phaleas. Unde patet ꝙ modus ordinationis eius prebet auxilium ſolum contra modicas iniurias: nō autē cōtra magnas. Deinde cum dicit.

¶ Preterea multa ſtatuere pergit per que ad ſeipſos recte inſtituti erūt: Sed oportebat quoqꝫ ad finitimos ⁊ ꝑegrinos oēs: neceſſe eſt ergo ꝯſtitutā eſſe Rēp. ad bellicuz robur de quo ille nil dixit.

¶ Oſtendit ꝙ ordinatio Phalee iſufficiens erat quantum ad ciuium conuerſationem: quia oportet in ciuitate multa conſtitui ex quibus ciues bene conuerſant̄ adinuicez. Oportet etiam aliqua conſtitui per que bn̄ conuerſentur ad vicinos ⁊ ad quoſcunqꝫ extraneos: ⁊ quia inter vicinos ⁊ extraneos qdaz etiam ſunt hoſtes cum quibus eſt bellandum: ideo neceſſe eſt etiam ponere in ciuitate aliquam ordinationem in comparatione ad bellicam fortitudinem que omnia predictus legiſlator pretermiſit. Unde manifeſtum eſt ꝙ inſufficienter ciuitatem ordinauit.

e

Odez modo de facultatibus: tantas eniz eſſe oportet ut nō ſolū ad ciuiuz uſuz: uerūetiā ad ꝑicula externa ſufficiāt. Quare nec ita magnas eē decet ut finitimi ꝯcupiſcāt quibꝰ reſiſti nō poſſit: nec rurſus ita paruas ut cuz paribꝰ ⁊ ſimilibus belluz nequeāt ſuſtinere. Ille igit̄ nihil determinauit. Opꝫ autē neqꝫ id latere quātas facultates hēre ꝯdūcat forte recta determinatio fuerit tātas eſſe debere ut lucrū ſuperātibꝰ bello afferre nō poſſint: ſed ita ſint quaſi nihil ſupacqrāt: quare Eubolus conſiderare iuſſit Autophardatē cuz Atharnea obſidere uellet. Cogitaret eniz quāto tēpore circa expugnationez eius loci diſtinebit̄ ac exiſtimare huius tēporis iacturā. Uellez eniz pro minori ꝑcio iaz tūc Atharnea relinquere: que cuz dixiſſet Autophardatē in ſententiā traxit ⁊ obſidionem p̄termittere fecit. Habet igit̄ utilitatē exequatio patrimonioruz inter ciues: ne inde ſeditiones oriant̄. Uex (ut ita dixerim) nō admodū magnā: nā ⁊ preſtātiores cōqueri poſſent quaſi ipſi plus habere debeāt. Ex quo fit ut ipſi ſepe iſurgāt ac ſeditiones cōcitent. Preterea improbitas hoiuz inſatiabilis eſt: ⁊ primo quidē ſufficere dicūt pauca atqꝫ minima: mox v̄o ubi illa ſunt ꝯſecuti plura appetūt ſemꝑ quouſqꝫ in infinitū ꝓcedant. Infinita eſt eniz cupiditatis natura: ad cuius expletionē plurimi viuūt. Hoꝝ igitur principiū eſt magis ꝗ̄ patrimonioꝝ exeq̄tio: ciuitatē ſic inſtituere ut boni quidē viri plus ꝗ̄ ſibi cōpetat habere non querant. Improbi aūt ſi querāt habere nō poſſint. Hoc aūt fiet ſi inferiores ſint: nec iniuriā patiant̄. Nec v̄o in hac ipſa exequatione patrimonioꝝ recte eſt ab eo diſpoſitū: cuz fundos ⁊ agros exequet ſolũ: ſed ſunt ſeruoꝝ quoqꝫ armẽtorũqꝫ ⁊ pecuniarũ diuitie ⁊ apparatus ingens earũ rerũ quas ſuppellectilẽ uocitamus. An igit̃ horum oĩuꝫ exequatio querẽda eſt uł̃ moderatio quedã mediocris uel cuncta omittẽda.

❡ Poſtq̃ philoſophus improbauit politiaꝫ phalee quãtum ad ea que pretermiſit quantum ad diſciplinam ciuium: pacem ciuitatis: ⁊ communem conuerſationẽ: hic improbat eam quantuꝫ ad hoc ꝙ inſufficienter de ſubſtantijs ordinauit: ⁊ circa hoc ponit quatuor rationes circa quarum primam dicit ꝙ etiam de poſſeſſione non ſufficienter determinauit. quamuis enim poſuerit quãdã poſſeſſionis regulã inter ciues adinuicem ut ſcilicet omnium poſſeſſiones eſſent equales nõ tamẽ determinauit quãta deberet eſſe poſſeſſio totius ciuitatis cuius menſurã oportet accipere non ſoluꝫ in cõparatione ad ſufficiẽtiam ciuilium uſuum qui pertinent ad victum ⁊ ueſtitum ciuium ⁊ alia hꝰ: ſed etiaꝫ per cõparationem ad pericula que poſſunt ab exterioribus iminere. Et ideo duo ſunt ꝯſideranda circa quãtitatem poſſeſſionis ciuitatis: quoꝝ vnum eſt ꝙ nõ ſit tam magna ꝙ vicini potẽtiores alliciantur ad eam cõcupiſcendam: ita ꝙ ciues non poſſint ſuſtinere eorum moleſtias. Aliud eſt ꝙ non ſit tam parua ut non ſufficiat ad preparationem belli per qḋ ciues reſiſtant ſibi equalibus ⁊ ſimilibus. Oportet ergo ſcire ꝙ multitudo poſſeſſionis ꝓdeſt ciuitati: quia per hoc erunt ciues ſufficiẽtes non ſolum ad expenſas vite ciuilis: ſed etiã ad exercitia bellica. Sed tamen optimus terminus eẽ videtur multitudinis ſubſtãtie ut non ſit tanta ut propter abundantias ciues de leui preſumant inferre bellum ſuis potentioribus: ſed ita ut poſſint ſecure inferre bellum his qui non hñt tantã ſubſtantiã per quam eis poſſint reſiſtere. Uel põt aliter intelligi ut talis terminus poſſeſſioni ciuium ſtatuat̃ ut potentiores non defacili moueant̃ belluꝫ ciuitati inferre: allecti ex abũdantia poſſeſſionis eoꝝ: ſed ita ſe habeant ad eos ſicut ad illos qui non hñt tot diuitias ꝓpter quas diripiendas debeant potẽtiores diſcrimẽ belli ſubire. Et hinc cõſonat exemplum qḋ ſubdit. Cum enim quidã princeps Autophardates noĩe uellet obſidere quãdam ciuitatem que Atharnea dicebat̃: quidã ſapiens Eubolus noĩe aliquis bonus cõſiliarius induxit eum ut ꝯſideraret in quãto tẽpore poſſet capere ciuitatem: ⁊ cuꝫ hoc etiam cõputaret tãti tẽporis expẽſas: ⁊ ſi inueniret ꝙ minus lucraret̃ capiẽdo ciuitateꝫ q̃ꝫ expenderet obſidẽdo derelinqueret ipſam. Cui cõſilio princeps ille ꝯſentiẽs ceſſauit ab obſidione: nõ aũt ceſſaſſet ſi maiores diuitias habuiſſent. Unde p̃dictus poſſeſſionis terminus videt̃ eſſe utilis ciuitati quem cuꝫ phaleas p̃termiſerit videt̃ iſufficiẽter de poſſeſſione ciuitatis ordinaſſe. Scḋam rõnem ponit ibi [Habet igit̃ ⁊c.] Et dicit ꝙ in aliquo expedit ciuitati ꝙ ſubẽ ciuiũ ſint eq̃les ad hoc ꝙ nõ fiant ſeditiones adinuicẽ inter ciues. Sed ut italiceat dicere hoc nõ eſt aliquid magnuꝫ: qꝛ per hoc ceſſant ſeditiones inter paruos ciues: manet auteꝫ materia ſeditionis maioribus ciuitatis. Illi eni qui ſunt in ciuitate gratioſi: utpote nobiles ⁊ virtuoſi exñtes indignabunt̃ ſi equalia recipiant: cum ſint digni maioribus. Sicut enim cõtra iuſtitiã eſſe videt̃ ut equales inequalia hẽant: ita iniuſtitia eſt ut inequales equalia hẽant. Et ex hac cauſa frequẽter maioreꝫ ſunt alijs moleſti ⁊ ſeditiones mouent. Per iuſtitiã enim cõſeruat̃ pax ciuitatis: trãſgreſſio vͦo iuſtitie eſt ſeditionis cauſa. Sic igit̃ inſufficiẽter de poſſeſſionibus ſtatuit phaleas. ❡ Tertiaꝫ rõnẽ ponit ibi [Preterea improbitas ⁊c.] Et dicit ꝙ ſi uoluntas hoium quãtum ad neceſſitatem repleri poſſit: tñ quãtum ad malitiam repleri nõ põt. Primo eniꝫ homini qui nihil habet videtur ſufficiẽs ꝙ habeat minimũ quid: qḋ cum acquiſiuerit uł̃ ex hereditate paterna acceperit ſemper videt̃ ꝙ indigeat pluribus: ⁊ hoc uſqꝫ in infinitum. Et hoc ideo eſt: qꝛ natura cõcupiſcentie eſt infinita. Nõ enim querit ſola neceſſaria vite ſed oĩa que poſſunt homini eſſe delectabilia: que ſunt infinita. Unde cum plurimi hoium ad hoc ꝯtendant ut ſuam ꝯcupiſcentiã repleãt ſequit̃ ꝙ eoꝝ deſiderium repleri non poſſit uſqꝫ in infinitum. Ex hoc aũt ꝙ aliqui deſiderãt ea que ſunt aliorum oriunt̃ in ciuitatibus ſeditiones. Oportet igitur ꝙ legiſlator magis regulet principiuꝫ hoꝝ. ſ. ꝯcupiſcẽtiam q̃ꝫ etiam poſſeſſiones. Sed hoc aliter ſit quãtuꝫ ad bonos ⁊ aliter quãtuꝫ ad malos. Oportet enim ꝙ legiſlator illoꝫ qui ſunt nãliter virtuoſi ita inſtituat ꝙ nõ uelint agere auare. i. tollere aliena. Qḋ quidem facere põt aſſuefaciendo eos ad amoreꝫ iuſtitie. Sed homines prauos ſic debet tractare ut non poſſint aliena tollere: etiam ſi uelint. Et ad hoc duo ſunt neceſſaria: quoꝝ vnuꝫ eſt ut praui in ciuitate ſint minores. i. ꝙ dimittantur in infimo ſtatu ut alijs nocere non poſſint. Aliud aũt eſt ut eis iniurie nõ irrogent̃ ex quibus homines ꝓuocant̃ ut alijs noceãt. Cum igit̃ hꝰ diſciplinã phaleas p̃termiſerit inſufficiẽs in ſua legiſlatione fuiſſe videt̃. ❡ Quartã rõnẽ ponit ibi [Nec vͦo ⁊c.] Et dicit ꝙ phaleas nõ ſufficienter dixit de equalitate ſubſtãtie: qꝛ adequauit ſubſtãtias ciuium ſolum quãtum ad bona imobilia. ſ. quãtuꝫ ad poſſeſſioneꝫ terre. Sunt aũt quedã alie diuitie: puta: ſeruoꝝ: animalium denarioꝝ ⁊ alioꝝ que preparant̃ ad uſuꝫ vite que ſuppellectilia dicunt̃: de quoꝝ eq̃litate nihil dixit. Oportet aũt ꝙ oĩum tam mobilium q̃ꝫ imobiliuꝫ equalitas ſtatuat̃: aut ſꝫm aliquem alium modum ordinet̃ de eiſ: aut ꝙ omnia pretermittant̃. Eadem enim ratio eſt de mobilibus ⁊ immobilibus: quia ex utriſqꝫ ſeditiones oriuntur. Deinde cum dicit.

❡ Videt̃ aũt ex iparũ legũ poſitione ciuitatem exiguã ꝯſtituere. Siqdẽ artifices oẽs publici erũt nec multitudinem augebunt ciuitatis. Sed certe publicos eſſe eos qui publica faciunt opera oportet: quemadmodum Epidamnij: ⁊ quemadmodum Dioſantꝰ qñqꝫ Athenis ꝯſtituit. De phalee igit̃ Rep. fere ex his depꝛhẽdi põt: ſiqd ab eo ſit bñe dictũ uel nõ bene.

❡ Improbat ordinationem Phalee q̃tuꝫ ad artificeſ ⁊ dic̃ ꝙ pp̃ legẽ quã phaleas circa artificeſ tulit ſequebat̃ ꝙ ciuitas modica cõſtitueret̃. Volebat eni ꝙ oẽs artifices in cõmuni oparent̃ ⁊ eorum opera diſtribuerent̃ ciuibus ſꝫm eorũ neceſſitates. ⁊ ſꝫm hoc artifices eſſent quaſi ſerui cõmunitatis ⁊ nõ facerent aliqḋ ſupplementum ad multitudineꝫ ciuitatis: Unde relinquebatur ꝙ ciuitaſ eẽt parua: cum videamuſ nunc nõ modicaꝫ ꝑtem ciuitatis ex artificibus eſſe. Oportet tñ eẽ in ciuitate aliquos publicos oparios qui operent̃ opa cõmunia ciuitatis: ſicut ſeruat̃ in ciuitate Epidamnij ⁊ ſicut quidam legiſlator nomine Dioſantus aliquãdo ſtatuit Athenis. Ultimo autẽ epilogando ꝯcludit ꝙ ex p̃miſſis põt aliquis ꝯſiderare circa politiã Phalee quid bene uel nõ bene dixit.

b Yppodamus aũt Mileſius qui ⁊ ciuitatum diuiſionem inuenit ⁊ pireum abſcidit cum eſſet in cetera quoqꝫ vita moroſioꝛ ꝓpter glorie cupiditatem uſqꝫ adeo ut quibuſdā videreť ſuꝑfluus capilloꝝ prolixitate ⁊ ornatu ſumptuoſo. Preterea ueſtitu vili quidem ſed admodū farcto nō in hyeme ſoluʒ uerūʒ etiaʒ in eſtate. Studioſus aūt de omni natura eſſe uolēs primus oīum qui non in Rep. uerſati eſſent aggreſſus eſt aliqd dicere de optimo ciuitatis ſtatu.

¶ Poſtqꝫ proſecutus eſt de politia Phalee: hic incipit agere de politia hyppodami ⁊ circa hoc tria fac̃. Primo exponit conditioneʒ Legiſlatoris. Secundo narrat politiam ipſiuʒ quam ipſe inſtituit ibi[Conſtituit autem ⁊c̃.] Tertio improbat eam quantū ad aliqua: ibi[Sed primo ⁊c̃.] Circa p̄mum tria facit. Primo dicit quid in arte politica Hyppodamus adinuenit: ⁊ dicit ꝙ adinuenit diſtinctionem ciuitatis quantuʒ ad diuerſos ordines ciuiuʒ. Et iterum diuiſit ſuburbia. Adinuenit enim quō territoriuʒ ciuitatis per diuerſa ſuburbia diſtingui deberet. Fuit aūt Euriphontis filius: Mileſius aūt natione. Scđo exponit ꝯuerſationē ipſius ⁊ dicit ꝙ qꝛ erat honoris cupidus quedā ſuperflua obſeruabat in ꝓpria vita p̄uata que eſt alia a ciuili. Uidebať enim eſſe curioſus in multitudine capilloruʒ ⁊ come. ⁊ iteruʒ in vilitate ueſtitus. Uolebat tñ habere calida ueſtimēta nō ſolū in hyeme ſed etiā in eſtate. Tertio exponit ſtudium ipſius. uoluit enim rōcinari de tota natura reruʒ ⁊ p̄mus inter pħos qui nō agūt ciuilem vitā ſed ꝯtēplatiuam: conatus eſt determinare que ſit optima politia. Deinde cum dicit.

¶ Conſtituit aūt ciuitatem multitudine decēmiliuʒ in tres diuiſam partes. Faciebat eniʒ vnā partē artifices: alterā agricolas: tertiā ꝓpulſatores belli.

¶ Enarrat ordinem politie ipſius: ⁊ p̄mo quantum ad diuiſiones quas adinuenit. Scđo quātuʒ ad iudicia: ibi[Legum quoqꝫ tres ⁊c̃.] Tertio quātum ad ciuium diſciplinam: ibi[Ferebat quoqꝫ ⁊c̃.] Circa p̄muʒ duo facit. Primo oñdit quomō diuiſit ciuium multitudinem. Scđo quomodo diuiſit ciuitatis poſſeſſiones: ibi[Diuiſit quoqꝫ ⁊c̃.] Dicit ergo p̄mo ꝙ Hyppodamus determinabat optimam quātitatem multitudinis in ciuitate ut ſit. x. miliū virorum: ⁊ hanc multitudinem diuidebat in tres partes: quarum vna erat artificuʒ: alia agricolarum: tertia pugnatoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Diuiſit quoqꝫ Regionē in tres partes: ut eſſet pars vna ſacra: alia publica: tertia priuata. Unde cultus dijs fieret res ſacra vnde ꝟo ꝓpulſato belli alereñť publica: que ꝟo agricolarū foret priuata.

¶ Oñdit quomodo diuidebat poſſeſſionem ciuitatis: ⁊ dicit ꝙ totam regionem. i. territorium ciuitatis diuidebat in tres partes: quaruʒ vnā uolebat eſſe ſacrā: de qua. ſ. fierent ea que hoīes reputāt fieri ꝓpter cultum diuinuʒ. aliā uolebat eē publicā uel cōem de qua viuerent bellatores. tertiā uolebat eſſe ꝓpriā que diſtribueret inter agricolas. Deinde cum dicit.

¶ Leguʒ quoqꝫ tres eē ſpēs ſolū putabat. De quibus ꝟo iudicia fierent totideʒ eſſe numero: iniuriā: damnū: cedē. Ponebat quoqꝫ vnū iudicium principale ad qđ oīa male iudicata reducerenť: idqꝫ ꝯſtituebat ex ſenibus quibuſdā delectis. Sententias ꝟo in iudicijs non calculis ferendas eſſe cenſebat: ſed vnūquēqꝫ iudicē tabellā afferre: in qua ſcriberet ſi cōdēnaret ſimplr ſentētiā. ſin abſolueret ſimplr uacuuʒ. ſin partim ꝯdēnaret ꝑtim abſolueret idipſuʒ diffiniret. Nā ut nūc quidē fit nō recte ꝓuiſuʒ a lege exiſtimabat: qꝛ coguñť hoīes alterutrū iudicātes deierare.

¶ Narrat ordinem politie ipſius quantum ad iudicia: ⁊ circa hoc tria facit. Primo dicit ꝙ putauit leges iudicioruʒ eſſe ſolūmodo tres ſm̄ tria de q̄bus hoīes in iudicijs diſceptāt: que ſunt iniuria: damnuʒ: ⁊ mors: ut iniuria referať ad ea que fiunt in vituperium hoīs. nocumētuʒ aūt ad ea que fiunt in damnū reruʒ. ſub morte aūt cōprehendanť oīa que fiunt in nocumētum ꝑſone. Scđo ibi[Ponebat quoqꝫ ⁊c̃.] Dicit ꝙ Hyppodamus inſtituit quandā p̄ncipalē curiā ad quā reducerenť quaſi per appellationem omnes cauſe que non viderenť eē bene iudicate: ⁊ uolebat ꝙ hoc iudicium cōmitteretur quibuſdam ſenibus ad hoc electis qui ⁊ diſcretione ⁊ virtute eēnt ꝓbati. Tertio ibi[Sententias ꝟo ⁊c̃.] Ponit modū quē in iudicando uolebat obſeruari. Cum enim eſſet aliqua ſententia ferenda a multis iudicibus: putabat nō oportere ꝙ iudices ꝯferrent adinuiceʒ de ſententia ferenda: ſed ꝙ vnuſquiſqꝫ ſolitarius cogitaret de ſententia ferenda: ⁊ illud quod cogitaret deferret ſcriptuʒ in tabella: ita ſcilicet ꝙ ſi ſibi videretur ꝙ aliquis accuſatus eſſet condēnandus ſimplr ꝯdēnationem ibi deſcriberet. Si ꝟo ſibi videretur ꝙ eēt ſimplr abſoluēdus deferret tabellā uacuam. Si aūt ſibi videreť ꝙ quātuʒ ad aliqd eſſet ꝯdēnādus ⁊ quātuʒ ad aliqd abſoluēdus hoc etiā determinaret per ſcripturā ⁊ ſic ex oībus ſcripturis eligereť qđ pluribꝰ videreť: nō aūt putabat bonuʒ eē hoc qđ nunc eſt lege ſtatutū ut iudices adinuicem ꝯferāt anteqꝫ vnuſquiſqꝫ ſniam ꝓferat. cuʒ enim ſint iurati dicere qđ eis videť. per hꝰ diſceptationes que in tali loco ⁊ circa talia fiunt coguñť quodāmodo peierare dum aliqs non audet dicē qđ ſibi vꝛ multis ꝯdicētibꝰ. Deide cū dic.

¶ Ferebat quoqꝫ legē de his qui utile qppiā ciuitati reperiſſent: ut honoribꝰ afficerenť. Filios aūt eoꝝ qui pro patria bellādo occubuiſſent ex publico alendos eſſe: quaſi id nō prius fuerit lege ꝓuiſuʒ. nā eſt Athenis ea lex ⁊ alijs quibuſdā ciuitatibꝰ. Magiſtratuū ꝟo oīum electiones populo attribuit: populum aūt faciebat tria illa genera ciuium. Qui ꝟo delecti eſſent eos Rerūp. curā habere debere: itē hoſpitalium ⁊ pupilloꝝ. Plurima igiť ac maxime digna memoratu in Hyppodami conſtitutione iſta ſunt.

¶ Narrat ordinationem eius circa diſciplinam ciuium ⁊ ponit eius quatuor leges: quaruʒ p̄ma eſt ꝙ illi qui inuenirēt aliquid ordinandum in ciuitate qđ eſſet ciuitati expediens obtinerent aliquem honorē. Scđam legem ponit ibi[Filios autem ⁊c̃.] Ut. ſ. filij eorum qui moriunť in bello pro ciuitate nutrirenť de erario publico:qđ quidem nondum erat ſtatutum in ciuitatibus:nunc autem iſta lex obſeruat̄ Athenis ⁊ in qbuſdā alijs ciuitatibꝰ.¶ Tertiam legem ponit ibi[Magiſtratuum vō ⁊c̄.]Et hec eſt de electione p̄ncipum: ut.ſ.totus populus p̄ncipes eligat.Dicebat autem eē populum tres p̄dictas partes ciuitatis.ſ.agricolas artifices ⁊ bellatores.¶ Quartā legem ponit de officio magiſtratuuȝ:ibi[Qui vō ⁊c̄.]Ut ſcilicet illi qui eliguntur in magiſtratus habeant curam de rebuſ cōmunibus ciuitatis ⁊ de peregrinis ⁊ de orphanis ⁊ alijs impotentibus pſonis. Et ultimo ꝯcludit ꝙ plurima ⁊ digne recitāda de his que Hyppodamus ordinauit ſunt ea que dicta ſunt.

ſ Ed p̄mo dubitabit aliquis de partitione ciuiuȝ:nā ⁊ artifices ⁊ agricole ⁊ qui arma tenēt oēs in reip. communione uerſantur. Uerum agricole quidem arma non habent:artifices autem neqꝫ arma neqꝫ agros:itaqꝫ fiunt quodammodo ſerui eorum qui habent arma. Participes eſſe igitur omniuȝ bonorum impoſſibile eſt:cum ſit quidem neceſſarium ex his qui habent arma conſtituit belli duces ⁊ cuſtodes ciuium ⁊ principaliſſimos(ut ita dixerim)magiſtratus. quod ſi participes non ſint Reip.quomodo bono animo eſſe poterunt in Rep?

¶ Poſita politia Hyppodami hic improbat ipaȝ:⁊ primo quātum ad diuiſionem quam inſtituit.Secundo quātum ad ea que de iudicio dixit ibi[Nec de iudicio ⁊c̄.]Tertio quātum ad ea que inſtituit de diſciplina ciuium ibi[De eo autem ⁊c̄.]Circa p̄muȝ duo facit.Primo improbat diuiſionem inſtitutam ab Hyppodamo quantum ad partes ciuitatis.Secūdo quantuȝ ad poſſeſſiones:ibi[Preterea publicos ⁊c̄.]Circa primuȝ tria facit.Primo improbat diuiſioneȝ ꝑtiū ciuitatis quātum ad artifices.Secūdo quātuȝ ad bellatores ibi[Enimuero ⁊c̄.]Tertio quātum ad agricolas:ibi[Preterea agricole ⁊c̄.]Dicit ergo primo ꝙ prima dubitatio in politia hyppodami accidit circa diuiſiones multitudinis ciuium. Uoluit enim ꝙ tam artifices q̄ȝ agricole q̄ȝ viri armati omnes communicarent in ordine ciuitatis:ita tamen ꝙ agricole non hr̄ent arma:ſed haberent terrā:artifices aūt neqꝫ haberēt terraȝ neqꝫ arma. Ex qua ordinatione ſequit̄ ꝙ artifices fere ſunt ſerui eorū qui poſſident arma:qꝛ nullam ꝓpriam poſſeſſionē habentes:qđ videt̄ ad eoꝝ utilitatem ꝑtinere inſiſtunt opibus in miniſterium ciuitatis:⁊ p̄cipue bellatoꝝ quos oportet maiorem partem in honoribus ciuitatis obtinere.Non eni eſt poſſibile ꝙ artifices hēant partem in oibus honoribꝰ:qꝛ duces exercitus ⁊ rectores ciuiuȝ ⁊ alij maiores p̄ncipatus indecens ꝙ inſtituant̄ ex artificibus ſed ſolum ex viris bellatoribꝰ qui ſunt ad hoc magis idonei.Nō eſt autem poſſibile ꝙ ex quo nō hn̄t parteȝ in regimine ciuitatis ꝙ ipſi ament talem ordinationem ciuitatis. Unde relinquit̄ ſeditionis materia.Non igit̄ conuenienter ordinauit de artificibꝰ. Deinde cum dicit.

¶ Enimuero potētiores eſſe oportet illos qui arma tenēt ambabus partibus:id aūt non facile eſt niſi multitudine exuperent: qđ ſi hoc erit:quid opus eſt alios participes eſſe Reip.⁊ ſuffragia magiſtratuū habere?

¶ Improbat p̄dictam ordinationem,quātum ad viros bellatores.Oportet enim eos eſſe meliores.i.potētiores ambabus alijs partibus.ſ.⁊ agricolis ⁊ artificibꝰ. Et hoc ideo qꝛ ad viros bellatores ꝑtinet ut p̄tātem ciuitatis defendant nō ſoluȝ ꝯtra pugnationem hoſtiū ſed ⁊ cōtra ſeditiones ciuium quos nō poſſent rep̄mere niſi potētiores eſſent.qđ quidē nō eſt facile niſi ſint multi.Si aūt viri bellatores excedant ⁊ multitudine ⁊ virtute ⁊ dignitate nulla ratio fuit ꝙ artifices ⁊ agricole ꝑtem hērent in regimine ciuitatis.⁊ ꝙ ad eos ꝑtineret inſtitutio p̄ncipum.qꝛ ſemꝑ hoc fiet ad arbitriuȝ viroꝝ bellatoꝝ.Supflue igit̄ alijs cōmittit̄.Unde patet ꝙ nō conuenienter diuiſit viros bellatores ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Preterea agricole q̄d utilitatis afferūt ciuitatibus? Artifices enim eſſe neceſſariū eſt.Nam oīs ciuitas artificibus indiget:⁊ poſſunt proficere ex artibus queadmodū in alijs ciuitatibus:ſed agricole ſi habentibus arma victum parant merito forēt ꝑs aliqua ciuitatis.at hi priuatim hn̄t agros: priuatimqꝫ colunt.

¶ Improbat p̄dictam diſtinctionem quātum ad agricolas:de quibus non eſt manifeſtuȝ ſm p̄dictam ordinationem quō ſint utiles ciuitati.De artificibus eniȝ manifeſtum eſt ꝙ ſunt in ciuitate neceſſarij ꝓpter uariam ſuppellectilem p̄parandā:ita ⁊ vita ciuium poterit bene ꝓcedere per ea que p̄parant̄ ab arte ſicut accidit in alijs ciuitatibus.Uel pōt intelligi ꝙ ipſi artifices pn̄t ꝓcedere.i.nutriri de ſua arte.Unde nō indigent agricolis ut ab eis ſuſtētent̄.Sed viri bellatores qui ſi ab alijs diſtinguant̄ nō poſſunt de ſuo officio ſuſtentari. Unde indigent ut ab alijs ſuſtentent̄.Si igit̄ agricole inſtituerent̄ ad hoc ꝙ acquirerent cibuȝ viris bellatoribus rōnabiliter ponerent̄ eſſe pars ciuitatis.Oportet enim ꝙ pars totius coadiuuet ad bonum aliarum partium.Sed ſm p̄dictam oꝑationem hēbunt ꝓprias poſſeſſiones ⁊ eas colēt:⁊ ita alijs in nullo utiles erūt ſed ſibiipſis tm̄.Non ergo ponunt̄ agricole conuenienter pars ciuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Preterea publicos agros ex quibus ꝓpulſatores belli victum habere oportet: ſi ipſi iidem colant:non eſſet aliud agricola:aliud propulſator belli:qđ legiſlator eē vult.Sin alij quidam ab agricolis ⁊ propulſatoribus quartum erit membrum ciuitatis nullius particeps ſed alienū a rep. Qđ ſiquis dicat eoſdem agricolas ⁊ ſuoſ colere ⁊ publicos agros:primo fructuuȝ multitudo non ſufficeret ex quibus ſinguli binis domibus habeant miniſtrare.Deinde quāobrem non ſtatim ex eiſdē agris pro ſe que alimenta ſumant ⁊ pro propulſatoribus exhibeāt.hec ſane omnia magnā cōtinent turbationem.

¶ Improbat diuiſionem poſſeſſionum.Ponebat enim Hyppodamus vnam partem poſſeſſionum ciuitatis cõmuneʒ ex qua viri bellatores nutrirent. Eſt ergo cõſiderandum quis colet iſtam terram cõmuneʒ. Oportet aũt ꝙ altero trium modoꝝ colat: quoꝝ pͥmus eſt: ut ipſimet bellatores colant terram communem: ⁊ ſic quidem erunt pugnãtes ⁊ agricole: ſed Legiſlator nõ noluit eos diſtinguere: iutilis ergo fuit diſtinctio. Secundus modus ut quidaʒ alij inter pugnatores ⁊ agricolas colentes poſſeſſiones proprias colant terraʒ cõmunem. Ex quo ſequitur ꝙ erit quedam quarta pars ciuitatis in nullo participans regimine ciuitatis: ſed oĩno ab hoc aliena. Nõ eniʒ admittebat ad electioneʒ principum niſi tres partes predictas. Tertius modus eſſe poteſt ut ipſi agricole qui colunt poſſeſſiones proprias colant ⁊ cõmunes. Sed tunc ſequetur ꝙ non ſit copia fructuum terre in ciuitate. Non enim erit facile ꝙ vnus agricola ſufficienter excolat tot terras vnde fructus neceſſarios duabus familijs adminiſtret. Si etiam iſte tertius modus ponatur videtur fuiſſe ſuperflua poſſeſſionum diuiſio in tres partes. potuiſſet eniʒ fieri ut a principio tota terra daretur agricolis: ut ſcilicet vnuſquiſqʒ agricola ex terra que ei ueniret in ſortẽ ſumeret cibum ſue familie ⁊ aliquibus viris bellatoribus. Ea igitur que Hyppodamus dixit circa huiuſmodi diuiſiones inducunt magnaʒ turbationẽ. Deinde cum dicit.

¶ Nec de iudicio quoqʒ recte ſe habet lex que iudicandum putat: cũ diſtinctione litem ſimpliciter ſcriptam: ita ut ex iudice fiat arbitrator: hoc enim in compromiſſo in plures facto recipitur. Conferunt eniʒ inter ſe de ſententia ferenda ſed in iudicijs non recipitur: immo Legumlatores pleriqʒ contra ſtatuunt ne iudices inter ſe colloquantur. Deinde quomõ nõ erit litigioſa ſententia: cum iudex non putat tantum deberi quantum petitur. Nam ſi petitor viginti minas poſtulabat: iudicuʒ autem vnus decem iudicet: alter quinqʒ: alter quatuor: ⁊ hoc modo diuident: ⁊ alij in totum condemnabunt: alij in nihilum quis erit modus ſententiarum concordandarum?

¶ Improbat predictam politiam quantum ad iudiciuʒ ſcilicet quantum ad hoc ꝙ ſtatuit iudicia in pretorijs fieri non per ſententie collationem: ⁊ circa hoc duo facit. Primo improbat ſtatutum. Secundo rationeʒ ſtatuti: ibi ⌊ Preterea nemo ⁊c. ⌋ Circa primum ponit duas rationes: circa quarum primam dicit ꝙ lex quaʒ ipſe poſuit de iudicio non bene ſe habet: per quam reputauit ꝙ aliqui iudicarent diuidẽtes ſe abinuicem: ꝙ quilibet per ſeipſuʒ conſcriberet id quod ſibi de cauſa videretur. Et ſm̃ hoc uolebat ꝙ iudex per ſeipſum diſquireret quid eſſet iudicandum: ſed in tali diſquiſitione ſingulari contingebat etiaʒ a pluribus ſimul diſquiri: quia iudices poterant ſibiinuicem colloqui de iudicio ferendo in domibus proprijs: ita tamen ꝙ in pretorijs. i. in loco publico iudiciorum non colloquerentur adinuicem ad conferendum de ſententia: ⁊ hoc erat magis periculoſum: quia facilius poterit contingere ꝙ vnus iudex peruerteret alium ad ferendum ſententiam aliter q̃ʒ ſibi videretur priuatim cum eo conferens q̃ʒ in pretorio publico omnibus audientibus. Unde etiam contrarium huius multi latores ſtatuerunt: ut ſcilicet iudices non colloquantur adinuicem in priuato videlicet: ſed ſolum in pretorijs adinuicem conferant. Uidetur igitur ꝙ predicta lex periculoſa fuerit ⁊ aliorum legibus contraria. ¶ Secundam rationem ponit ibi ⌊ Deinde quomodo ⁊c. ⌋ Et dicit ꝙ non poterit iudicium abſqʒ turbatione fieri per modum predictum: poteſt enim contingere ꝙ iudici non videbitur ſeorſum conſiderandum ut reus tantum cõdemnetur q̃ʒtũ actor qui litigat petit. Sed forte actor petit ꝙ reus condemnetur ad. 20. minas: iudex autem iudicabit ꝙ condemnetur ad. x. minas: aut forte vnus iudicum condemnabit eum ad plus: alius autem ad minus: puta vnus ad quinqʒ: alius ad quatuor: ⁊ per hunc modum oportet ꝙ iudices idem patiantur: ideſt ut conferant adinuicem poſt ſententias ſcriptas: ſicut ſi ſententias ſingulariter non conſcripſiſſent: quia forte quidam iudicum condemnabunt reum quantuʒ ad omnia que petit actor: quidam autem non. Quis ergo modus erit diſputandi de ſententijs diuerſis iudicum: niſi ſcilicet conferendo: ⁊ ſic predicta lex non poterit vitare qḋ intendebat: ſcilicet collationẽ iudicuʒ. Unde patet ꝙ ſuperflua fuit. Deinde cum dicit.

¶ Preterea nemo peierare cogit ſimpliciter condẽnantem uel abſoluentem ſi ſimpliciter petatur. Non erit cuʒ abſoluit nihil deberi iudicat: ſed viginti minas nõ debere. At ille periurat qui cuʒ putat viginti minas non deberi tamen condemnat.

¶ Improbat cauſam ſtatuti: que erat vitatio periurij: ⁊ dicit ꝙ ſi fiat collatio iudicum de condemnatione alicuius nullus cogit ꝓpter hoc ꝙ periuriuʒ cõmittatur ab eo qui iudicare debet: etiam ſi accuſatio actoris ſit iuſte ſcripta ⁊ iudex admittat. Non enim iudicabit iudex ꝙ reus nihil debeat: ſed forte iudicabit ꝙ viginti minas debeat: cum actor plus petit. Sed magis reus qui condemnatur deierare videtur qui nõ putat etiam ſe debere viginti minas: ⁊ ita propter talem cauſaʒ nõ oportebat hanc legem poni.

d E eo autem ꝙ inuenientibus aliqḋ cõmoduʒ ciuitati honores tribuẽdi ſunt non eſt tantuʒ lege cauere: ſed apparentiam ſolũ probabilem habet: continet enim calumnias ⁊ motuʒ forſan Reip. Sed incidit hec in aliam queſtionẽ ⁊ conſiderationem aliam: Utruʒ damnoſum ſit uel utile ciuitatibus leges patrias mutare ſi ſit alia melior. Quapropter nõ eſt facile dicto ſtatim aſſentiri: ſiquidẽ non conducit mutare: fieri autem poteſt ut inducatur: aut legum: aut Reip. diſſolutio tanq̃ʒ commune bonum.

¶ Poſtq̃ʒ improbauit politiam Hyppodami quantum ad diuiſionem ⁊ iudicia: hic improbat eam quantum ad diſciplinam quam ordinauit: quantum ad hoc ſcilicet ꝙ ſtatuit ꝙ qui inuenirent aliquid utile ciuitati honorem conſequerentur: ⁊ circa hoc duo facit. Primo improbat ſtatutũ. Secundo mouet quaſdam queſtiones: ibi ⌊ Sed cum ⁊c. ⌋ Dicit ergo pͥmo ꝙ non eſt ſecuruʒ ciuitati ꝙ p̄dicta lex ſtatuat: ſed ſolum in pͥmo aſpectu cũ auditur apparet bona: Si eni eueniat ꝙ talis lex ſtatuatur habebit multas calũnias dũ aliqui arbitrabunt eẽ utile illud adinuentũ ⁊ aliq nõ. Hebit ẽt tranſmutationes politiarum. Una enim lege tranſmutata quādoqꝫ totus ſtatus ciuitatis mutat᷑. Sed iſtud ſtatutum facit nos incidere in aliam queſtionem ⁊ in aliam conſiderationem. Eſt eni dubiuꝫ apud quoſdaꝫ utrum ſit expediens uel nociuuꝫ ciuitati ut remoueat patrias leges ſi aliqua melior adinueniat᷑: ⁊ ideo huic dicto non facile eſt ꝙ homo uelociter conſentiat: ut.ſ. adinuentores nouoruꝫ honorentur: ⁊ hoc ſi non expedit ciuitatibus ꝙ leges prime amoueantur. Continget autem per hoc ſtatutum ꝙ quidam dū prouocantur ad nouorum adinuentionem ut adipiſcantur honorem inducant diſſolutioneꝫ legum ⁊ totius politie ſub ſpecie communis boni: qđ quidem eſt ualde periculoſum. Non ergo illud ſtatutum eſt conueniens. Deinde cum dicit.

¶ Sed cum in hanc mentionem inciderimus: etiaꝫ pauca de eo perſtringēda ſunt. Habet enim (ut diximus) dubitationē: ⁊ melius videri poteſt ut mutationem recipiāt. Nam in alijs quideꝫ ſcientijs hoc prodeſt: ceu ſi medicina ab inſtitutis patrijs mutetur: ⁊ Gymnaſtica ⁊ alie artes atqꝫ facultates: quarum cum vna ponenda ſit Ciuilis diſciplina: patet in ea quoqꝫ eandem rationem eſſe tenendaꝫ. Probari autē hoc dicet aliquis ⁊ in ipſis rebus: antiquas enī leges nimium rudes eſſe ⁊ barbaras: armati ſiquideꝫ incedebant Greci ⁊ uxores emebant inuicem: ⁊ quotcūqꝫ uetuſta iura alicubi extant penitus rudia ſunt: ceu apud Cumas de cede lex eſt ſi accuſator teſtes inducat ex agnatis proprijs reū eſſe cedis contra quē probat᷑. Querūt aūt nō patrium ſed bonuꝫ omnes. Putandūqꝫ eſt priſcos illos hoīes: ſiue ex terra geniti fuerūt: ſiue ex corruptione aliqua ſeruati ſimul fuiſſe ignaros ⁊ imprudentes qđ de terra natis dicit᷑ ut abſurdū ſit in eorū opinionibꝰ ꝯſiſtere uelle. Preterea neqꝫ leges ſcripte meliores ſunt ſi ſint imutabiles. Ut eni in alijs artibꝰ: ſic etiā circa ciuileꝫ ꝯſtitutionē ipoſſibile eſt ſingula ad minimū uſqꝫ cōprehēdere: neceſſe eſt eni ut generaliter ſcribant᷑. At illa que aguntur ꝑticularia ſunt. Ex his ergo videt᷑ ⁊ quaſdam leges ⁊ quandoqꝫ eſſe mutandas.

¶ Mouet quaſdam dubitationes ⁊ primo: utrum oporteat leges mutare. Secundo ſi ſunt mutande a quibus ⁊ quomodo: ibi⌊ Preterea ſi mutāde ⁊c̄.⌋ Circa primum duo facit. Primo inducit rationes ad oſtendendum ꝙ oportet mutare. Secundo inducit ad contrariuꝫ: ibi⌊ Alio autem modo.⌋ Circa ꝓmuꝫ ponit quatuor rationes: circa quarum primam dicit: ꝙ quia fecimus modicam mentionem de mutatione legum melius eſt ꝙ parum amplius ſuper hoc nos dilatemus: qꝛ ut dictum eſt hoc habet dubitationem: ⁊ quibuſdam videtur ꝙ melius ſit leges antiquas ammouere ſi aliqua melior inueniatur. Videmus enim ꝙ hoc multuꝫ profuit in alijs ſcientijs: ꝙ ſcilicet aliqua ſunt mutata de his que a patribus obſeruabantur: ſcilicet in medicina. Nam poſteriores medici multa adinuenerunt mutantes ea que primi obſeruabant. Et idem etiam eſt in Gymnaſtica.i. in exercitatiua. Dicebantur eniꝫ gymnaſia quedam exercitia in quibus homines nudi ſe exercebant: a gymnos quod eſt nudum. Et ita etiaꝫ videmus in omnibus alijs artibus ⁊ operatorijs potentijs de quarum numero eſt politica: que eſt regitiua ciuitatis. Ergo etiaꝫ in regimine ciuitatis oportet mutare ea que a patribus ſunt obſeruata dummodo meliora occurrant. ¶ Secundam rationeꝫ ponit ibi⌊ Probari autem ⁊c̄.⌋ Et dicit ꝙ ſignum huius ꝙ leges ſint mutande poteſt aliquis accipere ab ipſis operibus: ideſt ab his que contingunt. Videmus enim ꝙ antique leges fuerunt ualde ſimplices ⁊ barbarice.i. irrationabiles ⁊ extranee: ſicut hic ꝙ ab antiquo erat lex apud Grecos ꝙ emebant uxores adinuicem: portantes ad talem emptionem ferrum: qꝛ forte alia metalla non erant in uſu. Et ſimiliter videmus ꝙ ſique leges adhuc remanent de antiquis ſunt omnia ſtulta. Sicut apud Cumas erat talis lex circa homicidia ꝙ ſi aliquis de cognatis occiſoris inducatur teſtis aduerſus eum cenſeretur reus homicidij: ⁊ hoc eſt omnino irrationabile. Homines autem in legibus ponendis non debent querere quid fuerit a patribus obſeruatū: ſed quid ſit bonum obſeruandum. Et ita conueniens eſt antiquas leges mutari ſi occurrāt meliores. ¶ Tertiam rationem ponit ibi⌊ Putandumqꝫ eſt ⁊c̄.⌋ Ad cuius intellectum conſiderandum eſt: ꝙ Ariſtoteles opinatus fuit mundum ab eterno fuiſſe: ut patet in.8. Phiſicorum: ⁊ in primo de celo: ⁊ tamen manifeſtuꝫ eſt per antiquas hiſtorias ꝙ ab aliquo certo tempore inceperūt regiones habitari: quod videtur cōtrariari eternitati mundi. Sed ad hoc ſoluendum inducebat Ariſtoteles ꝙ multotiens facte ſunt deſolationes generales terrarum per aliqua diluuia uel per quaſcūqꝫ corruptiones quibus ceſſantibus inceperunt de nouo regiones habitari. Quod quidem potuit contingere dupliciter. Uno modo ita ꝙ homines generarētur ex terra. Poſuerunt enim quidam ꝙ ex terra aliquo modo proportionata naturaliter generaretur homo: ſicut ⁊ murem certum eſt generari ex terra. Sed hoc non videtur conueniens: quia natura ex determinatis principijs ⁊ per determinata media procedit in ſuos effectus. Unde animalia perfecta nunqꝫ poſſunt generari niſi ex ſemine: vnde non credimus ꝙ ex terra poſſit homo fieri naturaliter ſed ſoluꝫ virtute diuina. Alio modo potuit contingere ꝙ in generali corruptiōe aliqui homines conſeruarentur uel in montibus uel per aliquem alium modum: ſicut nos ponimus ꝙ Noe fuit conſeruatus in archa tēpore diluuij generalis: ⁊ Deucalion fuit conſeruatus in montibus in diluuio quod accidit in tempore Ogigij regis in terra Grecorum. Sed quocunqꝫ horum modorum contigerit videtur ꝙ primi homines fuerint imprudentes ⁊ ignari ⁊ inſenſati ſicut fabuloſe dicitur de illis qui dicuntur fuiſſe producti de terra tēpore Deucalionis. Unde incōueniens videtur ꝙ aliquis permaneat in legibus ⁊ ſtatutis ipſorum. ¶ Quartam rationeꝫ ponit ibi⌊ Preterea neqꝫ ⁊c̄.⌋ Poſſet enim aliquis dicere ꝙ conſuetudines antiquorum inſenſatorum opportunius fuit mutari: ſed leges que ſunt ſcripte a viris ſapientibus non debent mutari: ſed ad hoc excludendum ipſe obijciendo dicit ꝙ non eſt melius ſi etiaꝫ leges ſcripte permaneant immobiles. Videmus enim ꝙ impoſſibile eſt omnia diligenter ⁊ perfecte eſſe ſcripta circa ordinationem ciuitatis etiam a quibuſcūqꝫ ſapientibus viris. Sicut etiaꝫ eſt hoc impoſſibile circa alias artes: quia ſapientes ſcribunt legem in vniuerſali ⁊ non poſſunt conſiderare omnia particularia: actus ṽo ſunt circa particularia: vnde nõ potuerũt omnia perfecte ſcribere que pertinent ad directionem actuum: ⁊ ſic melius eſt ꝙ immutentur quando aliquid melius inuenitur. Sic ergo per hꝰi rationes videtur ꝙ quedaꝫ leges aliquando ſunt mutande. Deinde cum dicit.

¶ Alio aũt mõ ꝯſiderantibꝰ cauẽdũ videt̃ eſſe maxime cũ utilitatis q̄dẽ acceſſio ꝑua ſit. aſſueſcere ṽo faciliter leges mutare improbãdũ. Cõſtat ṽo errata quedã eſſe tolerãda ⁊ legiſlatoꝝ ⁊ magiſtratuũ: nõ eni tãtũ ꝓderit qui corrigere ꝑget q̃tũ nocebit aſſuefactio ſuperioribꝰ nõ parẽdi.

¶ Procedit ad ꝯtrarium. Et p̄mo oñdit ueritatem queſtionis. Secũdo ſoluit quãdam iductarum rationuꝫ: ibi⌊ Mendax ⁊c̃.⌋ Dicit ergo primo ꝙ ſi aliquis ẜm alium modum ꝯſideret videbit̃ eſſe multũ uerẽduꝫ mutare antiquas leges etiam pro uerioribꝰ: põt enim cõtingere ꝙ ſit modicũ melius illud qð adinuenit̃. conſueſcere aũt ad diſſoluendum leges eſt ualde prauum. Unde manifeſtum eſt ꝙ ſuſtinendi ſunt q̄dam modici defectus ⁊ errores qui ꝯtingunt principibus ⁊ ſapientibꝰ in legibꝰ ferendis: qꝛ ille qui vult mutare propter aliq̄d meliuſ nõ tãtũ perficiet mutando quãtum nocebit dum conſueſcunt ciues ad non obſeruanduꝫ ſtatuta precepta principum. Deinde cum dicit.

¶ Mẽdax ⁊ de artibꝰ exẽplũ: neqꝫ eniꝫ ſile eſt mutare artẽ atqꝫ legẽ: nã lex nullã viꝫ hẽt quo ſibi ſtet̃ niſi ex more. mos aũt nõ fit niſi tẽporis longitudine. Quare faciliter mutare leges ex p̄ſentibꝰ in alias nouas infirmaꝫ facere eſt vim legis.

¶ Soluit vnã inductarũ rõnum in cõtrarium. Et dicit ꝙ illud exemplum qð ſumebatur de artibus in quibꝰ profuit multa mutaſſe inducit nos ad mendacium ꝙ nõ eſt ſimile de mutatione artis ⁊ legis: qꝛ ea que ſunt habent efficaciam ex ratione: ſed lex nullum habet robur ad hec ꝙ perſuadeatur ſubditis quia ſit bona niſi per ꝯſuetudinẽ: que quidem non fit niſi per multum tẽpus. Unde qui facile mutat leges quãtum eſt de ſe debilitat legis virtutem. Ad alias autem rationes pꝫ ſolutio: qꝛ non concludunt ꝙ leges ſint de facili mutande. Sed ꝙ alique leges. ſ. male ſint aliquãdo mutande qð uerũ eſt. Deinde cum dicit.

¶ Preterea ſi mutãde ſunt leges utꝝ oẽs ⁊ in oĩ Rep. uel nõ: ⁊ utruꝫ a quocũqꝫ aut q̄buſdã. In his eniꝫ magna eſt differẽtia. quapropter nũc q̄deꝫ omittamus ꝯſiderationeꝫ hanc naꝫ alioꝝ eſt temporuꝫ.

¶ Mouet aliam queſtionẽ ⁊ dicit ꝙ ſi leges ſint aliquãdo mutande: querẽdum eſt utrum omnes ſint mutande ⁊ in qualibet politia uel non: ⁊ utrum ſint mutande a quocũqꝫ uel ab aliquibus determinatis. Multuꝫ enim differt quid circa hoc uerius ſit: ⁊ ideo hec conſideratio dimittitur ad preſens ⁊ reſeruat̃ in poſterum.

d

E lacedemonioꝝ aũt Rep. ⁊ Cretẽſiũ ferme aũt ⁊ de alijs duo ſunt ꝯſideranda. Unũ ſiquid recte uel nõ recte ad optimã cõſtitutionẽ in illis ſit ordinatũ. Aliud ſiq̄d ad ſuppoſitionem ⁊ modũ ſubcõtrarie ſibi exiſtenti Reip.

¶ Poſtq̃ p̄hus poſuit politias inſtitutas a ſapientibus nunc agit de politijs que in ciuitatibꝰ obſeruabantur. Et primo de politia Lacedemonioꝝ. Secundo de politia Cretenſiũ: ibi⌊ Cretẽſium ṽo ⁊c̃.⌋ Tertio de politia Carthaginẽſium: ibi⌊ Uidetur etiam ⁊c̃.⌋ Haruꝫ enim ciuitatum politie cõmendabantur. Circa primũ duo facit. Primo ponit modum conſiderationis neceſſarie circa has politias. Secundo agit de politia lacedemoniorum: ibi⌊ Quod quidem ⁊c̃.⌋ Dicit ergo primo ꝙ due conſiderationes incidunt circa politias Lacedemoniorum ⁊ alias politias: quarum vna eſt ut conſideretur utrum illud quod in eis lege eſt ſtatutum ſit conueniens ordini virtutis. Hoc enim eſt finis omnis legis. Unde ſi lex non ſit proportionata ad virtutem: non erit lex. Alia conſideratio eſt: utrum in politia ſit aliquid ordinatum quod ſit conueniens ẜm ſuppoſitionem ⁊ modum contrarie politie ei que preponitur: puta ſi aliquis intendat inſtituere politiam ſtatus popularis ⁊ ponat leges conuenientes politie potentioris que eſt contraria: ſic etiam ⁊ in ſcientijs aliquid reprobatur aut quia non cõuenit ueritati aut q̄a non conuenit poſitioni. Deinde cum dicit.

¶ Qð igit̃ neceſſariũ eſt in bene ꝯſtituẽda Rep. neceſſarioꝝ ad eſſe facultatẽ oẽs fatent̃: ſed quẽadmodũ id futurũ ſit nõ facile eſt cõprehẽdere. nã ⁊ peneſtie theſſalorũ multotiẽs in ipſos theſſalos inſurrexerũt. Et hilotes lacedemonioꝝ in caſibꝰ eorũ aduerſis nunqꝫ iſidiari deſtiterũt. uerũ apud Cretenſes nihil adhuc tale accidit. Cauſa forſan eſt: qꝛ vicine ciuitates q̄uis inuicẽ bellũ gerãt: tñ eaꝝ nulla rebelles recipit qm̃ id nõ ꝯducit qñ ⁊ ipſe Parechos habẽt. At Lacedemonioꝝ finitimi oẽs inimici erãt Argiui: Meſſeni: Archades: nã ⁊ Theſſalis ab initio rebellarũt dũ cũ finitimis Acheis ⁊ cũ Pereis ⁊ Magneſijs gererẽt bellũ. Uidet̃ aũt ⁊ ſi nihil aliud: attamẽ hoc ip̄m eſſe perdifficile quẽadmodũ cũ eis ſit ꝯuerſandũ: nã ſi remiſſe erga illos te geras ſuꝑbiũt illi q̄deꝫ: ac ſe pares dñantibꝰ extimãt: ſin aſꝑe tractent̃: iſidiant̃ atqꝫ odio hñt. Pꝫ igit̃ nõ reꝑire optimũ modũ eos q̄bꝰ iſta ꝯtigũt circa ſubiectos.

¶ Agit de politia Lacedemoniorum. Et primo quãtuꝫ ad ea que habentur a ciuibus. Secundo quantum ad ordinem ipſorum ciuium: ibi⌊ At enim ⁊ que ⁊c̃.⌋ Circa primum tria facit. Primo proſequitur ea que pertinent ad ſeruos. Secundo ea que pertinent ad mulieres: ibi⌊ Preterea leuitas ⁊c̃.⌋ Tertio ea que pertinent ad poſſeſſiones: ibi⌊ Poſt illa eni que ⁊c̃.⌋ Hec enim tria a ciuibus habentur. Dicit ergo primo ꝙ omnes confitentur hoc qð opportunum eſt ciuitati que debet bene viuere politice ꝙ in ea exiſtat ſchola neceſſariorum: ideſt ſeruorum uel quoruncunqꝫ qui ſunt neceſſarij ad miniſtrandum: ut ſcilicet ipſi recta diſciplina potiantur: ſed quomodo fiet non poteſt de facili accipi. Quod autem hoc ſit neceſſarium: manifeſtat conſequenter per incōuenientia que ex eis ſequuntur quando non ſunt bene diſciplinati. Multotiens eniꝫ ꝯtingit ꝙ pauperes in theſſalia moleſti fuerunt diuitibus: ⁊ ſimiliter Lacedemonijs ſerui eoꝝ frequēter fuerunt infeſti: inſidiabant enim eis quando aliqua infortunia eis contingebant ut nō poſſent eos reprimere: ⁊ in talibus infortunijs eos moleſtabant. Sed Cretenſibus nihil tale accidit: ⁊ forte huius cauſa eſt. Quia q̄uis ciuitates que ſunt vicine pugnēt adinuicem: nulla tamē eſt ciuitas que pugnet ꝯtra aliquos ciues diſtantes eo ꝙ nō expediat eis ꝓpter hoc ꝙ predia poſſident ꝓpe ciuitatem ⁊ domos ſuas: ⁊ ſic ſi longinquū bellū ſuſciperēt nō poſſent ſuorum p̄diorum curam habere: ⁊ q̄a Cretenſes nō habebant vicinos qui ꝯtra eos pugnarent: puta in inſula maris exiſtētes non frequēter iminebāt eis īfortunia in q̄bꝰ ſerui uel inopes poſſent eis inſidiari: ſed Lacedemonijs oēs vicini inſidiabantur. Erāt enim totaliter dediti rebꝰ militaribꝰ ut Vegetius dicit in libro de re militari: ſicut ⁊ Athenienſes Philoſophie. Inimicabantur enim Argiui ⁊ Meſſeni ⁊ etiam Archades ⁊ a p̄ncipio etiam diſcordabant a Theſſalis: habuerunt etiam bella cū Acheis vicinis eoruꝫ: ⁊ pereis ⁊ Magneſijs. Et ideo multotiens infortunia eis iminebant q̄bus eorum ſerui inſidiabant. Sic igitur pꝫ ꝙ nec̄ium eſt ut ſerui ⁊ alij neceſſarij diſciplinentur. Sed ꝙ hoc nō ſit facile oſtendit cōſequēter ⁊ dicit ꝙ ſi nihil alterum eſſet iſtud videt operoſuꝫ eſſe q̄ꝫtum ad curam que opꝫ haberi de ſeruis quomodo oporteat ad eos colloqui: uel qualitercūqꝫ conuerſari: q̄a ex vna parte ſi homo benigne ſe habeat ad eos inſoleſcunt ⁊ efficiunt iniurioſi ⁊ reputant ſe equales dominis ſuis. Ex alia ṽo parte ſi ipſi viuant ſemꝑ mala ſuſtinendo a dominis ſuis: odiunt eos ⁊ inſidiantur eis: vnde difficile eſt videre q̄liter ſint tractandi. Opꝫ enim medio modo ſe ad eos hēre ut nō iniuſte affligātur: nec tamen eis nimia familiaritas oſtendatur. Ex iſtis ergo concludit ꝙ Lacedemonij q̄bus hoc accidit ut a ſeruis ſuis moleſtarent non ſunt ex illis qui optimum moduꝫ inuenerunt circa gubernationem ſeruorum. Deinde cum dicit.

¶ Preterea leuitas in mulieres ⁊ ad ꝓpoſitū Reip. nocet ⁊ ad directionē ciuitatis: ut enī domus ꝑtes ſunt vir ⁊ uxor: ita ⁊ ciuitatē bifariā diuidi cenſenduꝫ eſt in virorum multitudinē ac mulieruꝫ. Quocirca in quacūqꝫ Rep. male ꝓuiſum eſt circa mulieres in ea putanduꝫ eſt medietatem ciuitatis eſſe neglectam.

¶ Agit de politia Lacedemoniorum quātum ad mulieres. Et circa hoc quatuor facit. Primo oſtendit neceſſariuꝫ eſſe ꝙ mulieres in ciuitate bene diſciplinentur. Secundo oſtendit quid circa hoc Lacedemonij obſeruarent: ibi [Qd̄ ibi ⁊c̄.] Tertio oſtendit que incōuenientia ex hac obſeruantia ſequeret: ibi [Itaqꝫ neceſſarium ⁊c̄.] Quarto oſtendit que fuerit cauſa huius obſeruantie: ibi [Ab initio igitur ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ remiſſio legum circa mulieres ut. ſ. abſqꝫ conuenienti diſciplina in ciuitate viuant ad duo eſt nociua. Primo quidem ad electionem politie: quia per earuꝫ inordinationem totam politiaꝫ contingit imutari ut dicetur. Secundo ad felicitateꝫ ciuitatis: quia propter earum inordinationeꝫ multa inconuenientia poſſunt in ciuitate ſequi: ⁊ hoc manifeſtat per hoc. Qꝛ ſicut partes domus ſunt vir ⁊ mulier: ut in primo dictū eſt: ita oportet quaſi totam ciuitatem que ex domibus conſtituitur in duo diuidi conſiderata multitudine viroruꝫ ⁊ mulierum. Unde ſequitur ꝙ in quibuſcūqꝫ ciuitatibus male ſe habeat ordinatio mulierum reputandum eſt ꝙ medietas ciuitatis non ſit bene ordinata ſ̄m leges. Deinde cum dicit.

¶ Quod ibi ꝯtingit. nolēs enim Legiſlator totaꝫ ciuitateꝫ eſſe durā ac laboruꝫ patiēteꝫ. In viris quideꝫ id feciſſe cōſtat: in mulieribus auteꝫ nō feciſſe: viuūt enim molliter ac in oēm licentiam diſſolute.

¶ Oſtendit quid circa hoc obſeruaretur apud Lacedemonios: ibi enim accidebat predicta inordinatio mulierum. cum enim de intētione Legiſlatoris eſſet ꝙ tota ciuitas eēt potēs ſuſtinere ⁊ abſtinere a delitijs hoc quidem bene obſeruabatur quātum ad viros: ſed mulieribus hoc inſtituere legiſlator neglexit. Viuunt enī ibi mulieres uoluptuoſe ſ̄m omne genus intemperantie ⁊ etiam delitioſe. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ neceſſariū in tali Rep. diuitias haberi in p̄cio. Preſertiꝫ cū viri ſint mulieribus obnoxij: qd̄ accidit oibꝰ ferme militaribꝰ: bellicoſiſqꝫ gētibꝰ p̄terq̄ꝫ Celtis. aut ſi qui alij coitū maſculoꝝ palā receperūt. Videt aūt qui p̄mus fabulatus eſt nō irrōnabiliter Venerē Marti ꝯiunxiſſe: qm̄ oēs huiuſcemodi hoīes ꝓni ſunt ad uenerea: illiſqꝫ obnoxij. itaqꝫ apd̄ Lacedemonios hoc fuit. Multaqꝫ in eoꝝ p̄ncipatu a mulieribꝰ adminiſtrabant. At enim q̄d refert utrū mulieres ip̄e gubernēt: an eos qui gubernāt a mulieribus gubernari? Ita enim accidit. Cūqꝫ īſolētia ad nullū obſequiuꝫ utilis ſit: niſi forte ad belluꝫ maxime nociue etiā ad hoc ip̄ꝫ Laconū mulieres erāt. Patefecerunt hoc in Thebanorum aduentu. non enim magis utiles preſtiterūt ſe q̄ꝫ aliaruꝫ ciuitatuꝫ mulieres: ⁊ turbam inferebant magis q̄ꝫ hoſtes.

¶ Oſtendit que inconuenientia ſequebantur: ⁊ ponit quatuor: quorum primum eſt ꝙ neceſſarium eſt in tali politia in qua mulieres ſic delitioſe viuāt ꝙ viri multum apprecient diuitias ⁊ concupiſcant eas ut ex his ſatiſfacere poſſint delitijs mulierum que ſine magnis ſumptibus eſſe non poſſunt. Hoc autem multum facit ad hoc ꝙ mores corrumpantur in ciuitate ꝙ multum carent de diuitijs. Ex hoc enim ſequitur ꝙ omnia in ciuitate ſint uenalia quod corrumpit ſtatuꝫ ciuitatis. ¶ Secundū inconueniens ponit ibi [Preſertim cuꝫ viri ⁊c̄.] Et dicit ꝙ ſi cogatur multitudo ciuiuꝫ ut nimis abſtineat a mulieribus: ſequit ꝙ labantur ad turpe vitium. ſ. ad coitum maſculorum: ſicut accidit multis militantibus ⁊ bellicoſis viris ⁊ quibuſcūqꝫ ſimilibus. Qui enim primo fabuloſe induxit ꝙ Mars fuit maritus Veneris non irrationabiliter eſt locutus: qꝛ viri bellicoſi qui ſunt Martiales luxurioſi ſūt ⁊ īhiāt uel ad coitum maſculorum uel mulieruꝫ. Dicitur etiam in libro de Probleumatibus ꝙ equitantes continue luxurioſi magis fiunt: quia propter caliditatem ⁊ motum hoc patiuntur quod accidit in coitu: hoc etiam ꝙ frequenter uacant a negocijs eos luxurioſos facit. Et hoc etiam accidit Lacedemonijs propter hoc ꝙ ad nimiam continentiam mulierum Legiſlatoꝛ eos induxit. ¶ Tertiū īconueniens ponit ibi⌊ Multaqꝫ in eoꝝ p̄ncipatu ꝛc.⌋ Et dicit ꝙ mulieres in Lacedemonia ꝓpter hoc ꝙ delitioſe viuebant pꝛeſumptuoſe reddebant̄ ⁊ uolebant ſe de oı̄bus intromittere ita ꝙ etiam in p̄ncipatibus ciuitatis multa diſpenſabantur per mulieres ⁊ tamen nihil differt utrum ipſe mulieres pꝛincipentur. Uel ipſi p̄ncipes ſub mulieribus regantur ꝙ eis ſubiecti ꝓpter inſolentiam mulierum. Idem enim accidit utroqꝫ modo ut.ſ. ciuitas male regat̄: qꝛ mulieres deficiunt rōne. ¶ Quartū incōueniens ponit ibi⌊ Cūqꝫ inſolentia ad nullū obſequiū ꝛc.⌋ Mulieres enim Lacedemoniorum ꝓpter delitias inſolentes ⁊ audaces reddebantur. Audacia autem in ciuitate ad nihil circūadiacētium negociorum utilis eſſe poteſt niſi ad bellū ⁊ tamē ad hoc etiaꝫ audacia illaꝝ mulierum erat nociua: qō qdem manifeſtatū fuit in bello qō habuerunt cum Thebanis in quo mulieres ad nihil utiles erāt uolētes facere miniſteria que in alijs ciuitatibus mulieres faciūt. Sed viris pugnantibꝰ maiorem tumultum inferebant q̄ꝫ etiam inimici uolētes foꝛte de oībꝰ ſe intromittere. Unde ex his patet remiſſionē mulierū nociuā fuiſſe.   Deinde cū dicit.

¶ Ab initio igit̄ rōnabiliter ꝯtigiſſe Lacedemonijs videt̄ in mulieres īdulgentia: cuꝫ per militiā multū domo abeſſent Arguis pꝛimo: mox Archadibꝰ ⁊ Meſſenijs bellum īferētes. Irrefragātes enī ſeipſos legiſlatori pꝛeſtabāt aſſuefacti ꝓpter militarē vitā. Multas enī ꝯtinet utilitatis ꝑtes. Mulieres aūt fert̄ Lygurgus deducere conatus ad leges. at ubi repugnabāt abſtinuiſſe. Cauſe igit̄ factoruꝫ he ſunt. itaqꝫ ⁊ huius omiſſi. Sed nos nō id ꝯſideremus cui uenia dāda ſit uel nō dāda: ſed rectuꝫ ne ſit uel nō rectū. que poꝛro circa mulieres non bene ſe habent videntur (ut diximus) ante non ſolum ipſa per ſe indecentiam quādam facere in Rep. ſed impellere quoqꝫ ad cupiditatem pecunie.

¶ Oſtendit cauſam pꝛedicte obſeruantie. Et dicit ꝙ rationabiliter Lacedemonijs accidit a p̄ncipio remiſſio diſcipline circa mulieres: qꝛ ꝓpter militiam cui totaliter dedita erat ciuitas multo tp̄e peregrinabant̄ extra domū pugnantes ꝯtra Argos ⁊ Archades ⁊ Meſſenios. Et ideo mulieres que remanebāt domi abſqꝫ viris ad libitū viuētes nullā diſciplinā a viris habētes. ⁊ ex hac etiā cauſa ꝯtingit ꝙ viri facti ſunt virtuoſi in multis. Uacantes enī rebꝰ bellicis ſe exhibebāt pꝛomptos ad obediēdum legiſlatori ꝓpter ꝯſuetudinē militaris vite que multas in ſe ꝯtinet ꝑtes virtutis. Reqrit enim talis vita maximam obediētiam ⁊ abſtinentiam a delitijs ⁊ ꝑſeuerantiam in laboribꝰ ⁊ rebꝰ doloroſis: poſtmodū Lygurgus legiſlatoꝛ Lacedemoniorum conatus fuit mulieres reducere ad rectā diſciplinam legum. Sed mulieres omnino reſtiterunt ꝓpter pꝛauam ꝯſuetudinem. Et ideo opoꝛtuit ꝙ Legiſlatoꝛ deſiſteret ab incepto. He ſunt igit̄ cauſe eoꝝ que fiebāt apud Lacedemones ⁊ remiſſione mulierū ꝙ apud eos erat: ⁊ quāuis ex rōnabili cauſa hoc acciderit abſqꝫ eorum culpa ⁊ ſic ſunt excuſandi. tū nos nō ꝯſideramus modo qbꝰ opoꝛteat dare ueniā uel nō dare. Nō enim intendimus eos laudare uel vituperare: ſed oſtendere quid recte ſe habeat uel nō recte. Manifeſtū eſt eniꝫ ꝙ ea que non bene ſe habebant circa mulieres apud eos nō ſolū erat indecētia ſm̄ ſe politie eoꝝ: ſed etiā in animis ciuium aliquid addebat ad amoreꝫ pecunie ut dictum eſt.   Deinde cum dicit.

¶ Poſt illa enī que nūc dicta ſunt in equalitatē rerum poſſeſſarum quis repꝛehendat: nam eorum quibuſdaꝫ hoc euenit ut magnam nimium opulentiam haberent: alijs vō ut penitus exiguaꝫ. Quapꝛopter ad paucos deuenerunt agri.

¶ Agit de politia Lacedemoniorum quātum ad poſſeſſiones. Et p̄mo impꝛobat politiam ipſoꝝ circa poſſeſſiones oſtēdēs eam eſſe nociuaꝫ ciuitati. Secūdo oſtēdens eam eſſe ꝯtrariā Legiſlatoris intētioni: ibi⌊ Cōtraria autem ꝛc.⌋ Circa primū tria facit. Primo ꝓponit ꝙ apud eos erat irregularitas poſſeſſionum. Secūdo oſtēdit vnde ꝓuenerit: ibi⌊ Hoc autē ꝛc.⌋ Tertio oſtēdit nocumētū qō ex hoc eſt ſecutum: ibi⌊ Ex quo factum eſt ꝛc.⌋ Dicit ergo pꝛimo ꝙ poſt pꝛedicta que repꝛobanda ſunt in hac politia circa ſeruos ⁊ mulieres: poteſt etiam eos aliqs increpare qui circa irregularitatem poſſeſſionis delinquebant. Accidebat enim apud ipſos ꝙ aliq habebāt ualde magnas poſſeſſiōes. Alij vō habebant ualde modicas: ita ꝙ quaſi tota regio ad dominiū paucoꝝ peruenerat.   Deinde cū dic.

¶ Hoc āt ex eo accidit qꝛ male fuerat lege ꝓuiſuꝫ. emere qdē aut uēdere qō hēas fecit nō honeſtū recte id qdē: ſed donare ac teſtamēto relinquere cōceſſit. Atqꝫ idē accidat neceſſe eſt per hunc moduꝫ ⁊ illum. Sunt enim mulierum fere ex quinqꝫ partibus totius regionis: due multis heredibus inſtitutis ⁊ traditione dotiū magnaꝝ. Atqui melius erat aut nullā: aut paruam aut mediocrē eſſe conſtitutam. Nūc autē licet donare ex teſtamento cuicūqꝫ etiā ſi nullo inſtituto herede deceſſerit.

¶ Oſtendit vnde hec irregularitas proceſſerat: ⁊ dicit ꝙ hoc proceſſit ex pꝛaua lege. Statuit eniꝫ Legiſlatoꝛ apud eos ꝙ ciuis non eſſet dominus uendendi ⁊ emēdi ut.ſ. poſſet poſſeſſionem ſuā uendere: aut emere alienam quacūqꝫ ex cauſa. Et hoc quidem bonuꝫ fecit ad regulandas poſſeſſiones non tamen recte: qꝛ non ſufficienter. Dedit enim ꝑtāteꝫ ciuibus ut quibuſcūqꝫ uellent darent inter viuos: uel etiam derelinquerent in teſtamento bona ſua ex quo etiam accidebat irregularitas poſſeſſionuꝫ: ſicut ex emptione ⁊ uenditione: ita ꝙ ſi totū eoꝝ territorium diuideretur in qnque ꝑtes due illarum partium iam peruenerant ad mulieres. Tum quia multe earum erant inſtitute heredes viris moꝛientibus: tum etiam quia quando nubebant accipiebant magnas dotes: cum tamen multo melius ſit ꝙ uel nulla dos detur uel modica uel moderata. Sed apud Lacedemonios licebat cuilibet in teſtamēto dimittere heredem bonorum ſuoruꝫ quemcūqꝫ uoluerit: ⁊ ſi in ſua moꝛte non uelit dimittere heredem: poteſt diſtribuere bona ſua cuicūqꝫ uoluerit.   Deinde cum dicit.

¶ Ex quo factuꝫ eſt ut regio ſufficiens mille ⁊ quingentos equites alere: peditum uero triginta milia ne mille quidem totos habeat. Pꝛobauit aũt res ip̄a praue apõ illos in hac ꝑte fuiſſe ꝓuiſum. Quoniam vno mõ plaga ſuſcepta ciuitas ea coꝛruit nec ultra ꝑtulit ob hoiuʒ paucitatẽ. Aiunt ẽt per tp̄a p̄moꝝ regũ nouos hoies ꝑmultos ciuitate donatos ob numeꝝ ciuiũ qui bello diminuti fuerãt ad augẽduʒ ⁊ aiunt fuiſſe qñqꝫ ſparciatas decẽ milia attamen ſiue ſint iſta ṽa ſiue nõ ſint: meliꝰ eſt ꝑ adequationẽ poſſeſſionũ replẽ hoibꝰ ciuitatẽ.

¶ Oſtendit qđ nocumentuʒ ſit inde ſecutum: ⁊ dicit ꝙ cum tanta ſit eorum regio .i. territoriũ ꝙ poſſet nutrire mille quingentos equites. ⁊ ſuꝑ hoc .xxx. milia bellatoꝝ pedituʒ ad tantam paucitatẽ deuenerant poſſeſſionibus deuenientibꝰ ad paucos ꝙ nõ erant niſi mille bellatores in ciuitate. Et ſic per opa eoꝝ manifeſtũ eſt ꝙ p̄dicta inſtitutio mala erat qꝛ ciuitas illa ex hoc deperijt cum nullam grauẽ hoſtilem plagam ſuſtinuerit. Dicit̃ aũt ꝙ in antiquis temporibus extendebant politiã ſuam q̃tum poterant ut haberẽt multitudinẽ bellatorum: ita ꝙ aliquando ut dicitur Lacedemones habuerunt in exercitu ſuo .x. milia armatoꝝ. Sed ſiue iſta ſint uera ſiue nõ: tñ opportunũ eſt ꝙ per regulatas poſſeſſiones ciuitas viris repleat̃ qđ aliter fieri nõ poteſt: Quia ſi poſſeſſiones ad paucos deuoluant̃: alij ꝓpter paupertatẽ deſererent ciuitatẽ. Deinde cũ dic̃.

¶ Contraria etiã quodãmõ huic ꝓuiſioni lex illa circa ꝓlem. Volens eni Legiſlatoꝛ q̃plurimos fore Sparciatas: inducit ciues ad multitudinẽ procreãdã. Eſt eni illis lex qui tres genuerit filios eũ eſſe imuneʒ a cuſtodia: qui ṽo quatuoꝛ imunẽ eſſe ab oibus. Atqui patet ꝙ ſi multi gignant̃ regione ſic diſtributa: neceſſarium eſt multos fieri pauperes.

¶ Oſtẽdit ꝙ p̄dicta irregularitas poſſeſſionũ erat ꝯtraria intẽtioni legiſlatoris qui ꝓpoſuerat quãdã legẽ circa filioꝝ gñationem ꝯtrariã p̄dicte inſtitutioni ex qua ꝓcedebat irregularitas poſſeſſionũ. Intẽdẽs eni legiſlatoꝛ ad hoc ꝙ eſſent plures ciues in ciuitate prouocauit eos ad hoc ꝙ generarẽt multos filios q̄buſdã imunitatibus: erat enim ſtatutum lege apud eos ꝙ ille qui genuiſſet tres filios eſſet ſine cuſtodia: qꝛ .ſ. nõ tenebat̃ ire ad cuſtodiã ciuitatis: qui aũt genuerat quatuoꝛ filios erat imunis ab oibus uectigalibꝰ ⁊ tributis: ⁊ tamẽ manifeſtũ eſt ꝙ ſi obſeruet̃ predicta regularitas in diuiſione poſſeſſionũ neceſſe erit ſi generent̃ plures filij ꝙ ſint multi pauperes in ciuitate qđ eſt nociuum ciuitati ut ſupra dictum eſt.

a T eniʒ ⁊ que circa Ephoros conſtituta ſunt praue ſe habẽt. hic eni Magiſtratus maximaruʒ apud illos rerum poteſtatem habet. Sumuntur autem ad euʒ ex plebe omnes ut multotiens contingat homines ualde pauperes in hac poteſtate cõſtitui qui ꝓpter egeſtatẽ uenales ſint. Oſtẽderũt ⁊ ſepe prius ⁊ nũc in Andrijs. Coꝛrupti eni pecunia q̄dã quãtũ in ſe fuit Rẽp. euerterũt. Et ꝓpter eius Magiſtratus nimiã ptãteʒ: ac Tyrãnidi parẽ Reges ipſos populares fieri cõpulerũt: ut in hac quoqꝫ parte Reſp. lederet̃. Popularis eni ſtatus ex optimate reſultauit. Cõtinet tñ Rẽp. Magiſtratꝰ iſte: acqeſcit eni plebs ex eo qꝛ maximi Magiſtratus capax eſt. Ita ſiue per Legiſlatorẽ ſiue per fortunã euenit hic utiliter ſe habere. Oportet eni rẽp. que duratura ſit uelle ut oẽs ciuitatis partes cõſtẽt atqꝫ in ſtatu ſuo permaneãt. Reges ergo propter honorẽ ſuũ ita ſe habebũt. Preſtãtes auteʒ viri ꝓpter ſenatũ. nã ea dignitas virtutis eſt premiũ. Plebs aũt propter Ephoriã. nã ꝯſtituit̃ ex oibus. Sed oportebat hunc Magiſtratũ ſumi q̄dẽ ex oibꝰ: non tñ per hunc modũ per quẽ nũc fit. eſt eni nimiũ puerile. Et iudicãdi de magnis rebꝰ poteſtatẽ habent hoies ꝯtingẽtes: itaqꝫ meliꝰ foret non ſm ꝓpriaʒ mentẽ eos iudicare: ß ſm litteras ⁊ leges. Eſt autẽ Ephoroꝝ vita nequaq̃ꝫ conueniens propoſito ciuitatis: nam Ephori quideʒ molliter viuũt. In ceteris aũt tãta aſperitas eſt vite ut nequeãt hoies illaʒ perferre: ſed claʒ tranſgredientes legeʒ uoluptatibus fruantur.

¶ Poſtq̃ꝫ phus ꝓſecutus eſt de politia Lacedemoniorũ quãtum ad ea que habent̃ a ciuibꝰ .ſ. ſeruos: mulieres ⁊ poſſeſſiones: hic ꝓſequit̃ de eadẽ politia quãtuʒ ad ipſos ciues: ⁊ p̄mo quãtum ad principes. Secũdo quãtum ad populũ: ibi ⌊ Nõ bene ⁊c. ⌋ Tertio quãtũ ad bellatores viros: ibi ⌊ De regia ṽo ⁊c. ⌋ Erãt autẽ tres principatus apud Lacedemones ut etiã ſupra tactuʒ eſt .ſ. Ephori .i. prouiſores: ⁊ de his p̄mo tractat. Et iteꝝ ſeniores q̄dam: ⁊ de his tractat ſcđo ibi ⌊ Seniorũ ⁊c. ⌋ Erat etiã Rex in ciuitate: ⁊ de hoc tractat tertio: ibi ⌊ De regia ⁊c. ⌋ Circa primũ improbat p̄ncipatum Ephoroꝝ quãtum ad qnqꝫ. Primo q̄dẽ quantum ad ꝯditionẽ pſonarum que in hoc principatu ꝯſtituebant̃. Et dicit ꝙ ea que erãt circa hunc p̄ncipatuʒ praue ſe habebãt: hic enim p̄ncipatus habebat dominiũ ⁊ ptãteʒ ſicut ea que erãt maxima in ciuitate: puta circa indicẽda bella uel faciẽdã pacẽ ⁊ circa electiones militũ ⁊ alia ſimilia. Tamẽ ad iſtũ p̄ncipatũ oẽs eligebantur ex populo ita ꝙ qñqꝫ accidebat ꝙ hoies ualde pauperes aſſumebantur ad talem principatum qui ꝓpter penuriam uenales erant ⁊ facile poterant coꝛrumpi muneribus: quod quidem prius multotiens oſtenderant. Sed nuper oſtenderunt in quodam negocio quod habebant cum Andrijs: coꝛrupti enim fuerunt ab eis argento ita ꝙ quantum in ipſis fuit totam ciuitatem periculo expoſuerunt. ¶ Secundo ibi ⌊ Et ꝓpter eius Magiſtratus ⁊c. ⌋ Improbat predictum principatum quantum ad magnam poteſtatem quam habebat. Et dic̃ ꝙ qꝛ iſte p̄ncipatꝰ erat ualde magnus ⁊ quaſi equalis Tyrannidi ita attenuabat poteſtatem regimine quod cogebat ut permitteret ꝙ populus ſeipſum regeret parum obediens legi. Et ſic coꝛrumpebatur tota politia ipſorum. quia ex Optimate degenerabat in popularem ſtatũ: ⁊ tñ iſte p̄ncipatus quãtuʒ ad aliquid erat utilis: quia cōtinebat ciuitatem in pace. Et quieſcebat populus a ſeditione ꝓpter hoc ꝙ habebat partem in magno p̄ncipatu. Et hec utilitas ſequebatur per exꝑimentum in ipſis rebꝰ ſiue hoc fuerat ex intētione legiſlatoris ſiue fortuitu acciderit. Opꝫ eniꝫ ad hoc ꝙ politia cōſeruet̄ ꝙ omnes ꝑtes ciuitatis uelint eaꝫ eſſe ⁊ ꝙ cuilibet parti ciuitatis ſufficiat ꝙ permaneat in ſuo ſtatu: ⁊ hoc ibi contingebat: nam reges acceptabāt ꝓpter honorem quem ibi habebant. Preſtantes enim viri acceptabāt ꝓpter Senatum. Iſte eni Principatus erat virtutis premium: ita ꝙ nullus ad euꝫ aſſumebat̄ niſi virtuoſus: populus aūt acceptabat ꝓpter p̄ncipatū Ephoroꝝ qui coicabat̄ oibꝰ. ¶ Tertio ibi⌊ Sed oportebat ⁊c̄.⌋ Improbat principatum quātū ad electionē. Erat eni cōmēdabile ꝙ ad illū p̄ncipatū aſſumerent̄ ex oibus per electioneꝫ. ſed modus eligendi erat ualde puerilis qꝛ forte per ſortes uel alio incōuenienti mō eligebant ita ꝙ iſte deueniebat qñqꝫ ad inopes ſicut dictum eſt. ¶ Quarto ibi⌊ Et iudicandi ⁊c̄.⌋ Improbat p̄dictū principatū quātum ad arbitriū qđ habebat. Et dicit ꝙ hoc erat iprobabile ꝙ quicūqꝫ eſſent Ephori habebāt in ſua ptāte arbitriū iudicandi de rebꝰ magnis. Melius eni erat ꝙ non iudicarent ſm ꝓprium arbitrium: ſed ſm aliquas ſcripturas ⁊ leges. ¶ Quinto ibi⌊ Eſt aūt ⁊c̄.⌋ Improbat p̄dictū principatū quātum ad eoꝝ ꝯuerſationē. Et dicit ꝙ eoꝝ diſciplina in cibis ⁊ ueſtibus ⁊ potibus ⁊ alijs hꝰᵒⁱ nō ꝯſonabat uoluntati ciuitatis: qꝛ in qbuſdā erat ualde remiſſa: puta forte in ueſtibꝰ uel in ocio. In alijs aūt puta forte in cibis ⁊ venereis imponebat̄ eis dura lex: forte ꝓpter hoc ut nō emolleſcerēt ita ꝙ non poterāt eā ſuſtinere: ſed occulte trāſgrediebant̄ legē ſibi poſitā fruētes corꝑalibꝰ delectationibꝰ. Et ſic eorum cōuerſatio erat ꝯtra itētionē ciuitatis. Deinde cū dic̄.

¶ Senatorum quoqꝫ poteſtas non recte apud illos ꝯſtituta eſt. Nā ꝙ ſint viri boni ac ſufficienter ad virtutem eruditi dicet forſan aliquis ciuitati cōducere. Enimuero ꝙ per oēm vitaꝫ magnis de rebus decernendi ptātem habeant ꝑiculoſum eſt. Eſt eni ut corporis ſic etiā ⁊ mentis ſenectus. Per hūc aūt modū eruditis ut ⁊ legiſlator ipſe diffidat tanqꝫ nō bonis viris nequaqꝫ tutum. Vident aūt hi qui in hac ptāte ꝯſtituti ſunt largiendi gratificādiqꝫ permulta facultateꝫ habere: quapropter melius erat eos rōni reddende ſubiectos eſſe: nunc autē nō ſunt. Videtur aūt ephororū magiſtratus oēs alios magiſtratus corrigere: in hoc autem nimium certe illis permiſſum: ⁊ non per hunc modum dicimus rationem reddere oportere.

¶ Improbat politiā p̄dictam quātum ad principatum Senioꝝ. Et primo quātum ad ptātē ipſorum. Scđo quātum ad electionem eorū: ibi⌊ Inſup creatio ⁊c̄.⌋ Dicit ergo p̄mo ꝙ apud Lacedemones nō bene ſe habent ea que ꝑtinent ad principatum Seniorum: manebant enim ꝑpetuo in principatu. Si enim hꝰᵒⁱ ſeniores poſſent inueniri qui eſſent virtuoſi ⁊ ſufficiēter inſtructi ad virilē bonitatē ſiue ad ſtrenuitatem: poſſet forte aliqs dicere ꝙ expediēs eſſet ciuitati ꝙ perpetuo manerent in principatu: quāuis etiā ſi eſſent perfecte virtuoſi formidabile eſſet ciuitati ꝙ aliq eſſent habentes dominium ⁊ poteſtateꝫ ſuper magna iudicia ciuitatis ⁊ hoc per totā vitam ſuam: quia ſicut virtus corporis ſenectute debilitat̄ ita etiā plerūqꝫ virtꝰ mētis: qꝛ poſtqꝫ ſeneſcūt hoies nō habēt nec illud robur animi nec illā viuacitatē ingenij quā habebāt in iuuētute ꝓpter debilitatē virtutū ſenſitiuaꝝ deſeruiētiū parti intellectiue. Multo plus igit̄ formidādū eſt aliquos p̄ncipari per totā vitam ſi ſunt iſto mō inſtructi ad bonū ſicut erāt apud Lacedemones: ita ꝙ etiā legiſlator nō ꝯfidebat de eis oīno ſicut de bonis viris: qꝛ non oīa cōmittit eis: ſed hoc nō tutū. Frequēter aūt tales uolūt videri liberales in plebē ut captent ſibi fauorē populi: ⁊ ſic abſqꝫ utilitate ciuitatis diſꝑgunt bona coīa. Unde melius eſt ꝙ habeāt quādā correctiōeꝫ: talē. ſ. ut ſi deficiētes inueniant̄ poſſint ammoueri: nūc aūt ſunt abſqꝫ tali correctiōe. Habēt tñ aliquā correctionē: qꝛ principatus Ephororū poterat corrigere oēs p̄ncipatus: impediēdo. ſ. ne ſnie eoꝝ ꝓcederēt: ſed vident̄ male facere: ⁊ hec erat maxima dignitas Ephoroꝝ. Sed nos intelligimus de alia correctione: ut. ſ. poſſint ammoueri: qđ Ephori facere non poterant. Deinde cum dicit.

¶ Inſuper creatio ipſa ſenatorum quam per ſuffragia faciunt perleuis eſt: ac ipſuꝫ petere qui eligēdus ſit nō recte ſe habet: opꝫ enim ⁊ uolētem ⁊ nō uolētem ad magiſtratum aſſumere ſi dignus ſit eo magiſtratu. Nunc aūt idem facere in hoc videtur legiſlator qđ ⁊ in alia rep. Ambitioſos enim faciēs ciues illis utitur ad ſenatoruꝫ delectum. Nemo eniꝫ magiſtratuꝫ petet niſi honoris ſit affectator: atq pleraqꝫ eorum que homines iniuſte faciunt per ambitionem ⁊ auaritiam cōmittuntur.

¶ Improbat p̄dictū p̄ncipatū quātū ad electionē ipſoꝝ ⁊ h̄ duplici rōne: circa q̄rū p̄mā dicit ꝙ electio ſenioꝝ que fiebat apud eos erat ualde puerilis. Erat eni apud eos ordinatū ut illi qui digni viderent̄ tali principatu peterēt ipꝫ: qđ nō recte ſe hēt: qꝛ ſm h̄ nullus aſſumeretur ad p̄ncipatū niſi uolēs. Opꝫ aūt aliquē qui dignus eſt p̄ncipatu aſſumi ad p̄ncipatū ſiue uelit ſiue nō uelit qꝛ utilitas cois eſt p̄ferēda ꝓprie uolūtati ipſiꝰ. ¶ Secūdā rōnē ponit ibi⌊ Nūc aūt ⁊c̄.⌋ Et dic̄ ꝙ per hāc ordinationē circa electionē ſenū legiſlator videt̄ facere ciues amatores honoris ſicut ⁊ circa aliquā ꝑtē politie. i. circa electiōeꝫ Ephoroꝝ: uel etiā circa quecūqꝫ alia que faciebāt ciues honoris amatores. Et ꝙ h̄ faceret in electiōe ſenū pꝫ. Nullus eni peteret p̄ncipatuꝫ niſi p̄ncipari uolēs: qđ eſt amare honorē. Si g̃ nullus haberet p̄ncipatū niſi petēs: ſequeret̄ ꝙ ſoli amātes honorē p̄ncipaṙent̄: ⁊ ita oēs ꝓuocarent̄ ad amandū honorē: ⁊ h̄ eſt ualde ꝑiculoſuꝫ ciuitati: qꝛ maior ps iniuſtitiaꝝ que in ciuitate accidūt: ſicut ſūt violētie: rapine ⁊ hꝰᵒⁱ fiūt ꝑꝑ amorē honoris ⁊ pecunie. Uñ pꝫ ꝙ talis ordinatio eſt ꝑiculoſa ciuitati. Deinde cum dicit.

¶ De regia ꝟo ptāte utrum melius ſit eaꝫ in ciuitatibus exiſtere nec ne alia foret diſputatio attamen melius non ut nunc qdē ſꝫ pro vita cuiuſqꝫ regis iudicare. Qđ autē ne ipſe qdem legiſlator credit ſe facere bonos ⁊ honeſtos manifeſtū eſt: diffidit eniꝫ quaſi nō ſint ad ſufficiētiā boni viri. Itaqꝫ legatos ſimul mittebant inimicos: ac ſalutem ciuitatis eſſe putabāt ſeditiōes reguʒ.

¶ Impꝛobat p̄dictam politiā quātū ad p̃ncipatum Regiū ⁊ dicit ꝙ utrū expediat ciuitati habere regē uel nō tractabit̄ inferius. ſ. in tertio: ſed ſuppoſito ꝙ melius ſit habere regē: nō eſt hoc melius ſicut erat apud Lacedemones qui nō per totā vitā regnabāt: ſed melius eſt ꝙ vnuſqſqʒ habeat iudiciū regiū per totā vitaʒ ſuā: qꝛ Rex eſt utilis ciuitati ut ſua ptāte efficaciter cōſeruet ſtatū ciuitatis. Qͦ fieri non pōt niſi per vitā regnauerit: qꝛ ⁊ ipſe timebit alios offendere ⁊ alij minus eū timebūt. Secus aūt eſt de ſenioribꝰ qui ad ꝯſilia uel ad iudicia quedā eligebant̄. Cauſa autē quare Legiſlatoꝛ apud Lacedemones inſtituit nō eſſe reges ꝑpetuos eſt iſta: qꝛ reputauit ꝙ nō poſſet facere ciues aliquos ꝑfecte bonos. Unde diffidit de ciuibꝰ quaſi de nō ꝑfecte bonis exiſtētibꝰ: ⁊ ꝓpter hoc qñ mittebat aliquos legatos ſeu nūcios eligebat aliquos inimicos uel diſſentiētes ut vnus aliū īpediret ſi uellet facere ꝯtra bonuʒ ciuitatis. Et ſilr putabāt eſſe ſalutē ciuitatis ſi regi diſſentirēt qui ſibiinuicē ſuccederēt ꝙ vnus emendabat qͦ alius male feciſſet. Deinde cum dicit.

¶ Nō bene etiā circa comeſſatiōes: que illi Fidicia noīant: cōſtitutū eſt ab initio: opoꝛtebat eni magis ex publico eſſe ꝯuētū quēadmodū in Creta: ſed apud Lacedemonios vnuſqſqʒ cōferre habet: ⁊ ſi ſint qdā longe pauperrimi qui hiꝰ ſumptū nequeant cōferre. Ex quo fit ut legiſlatori cōtra eueniat que ipſe uoluerit. Uoluit eni ciuitatē popularē facere per comeſſationes: ſed cōtra accidit: cū nō ſit facile pauperibus comeſſationū eſſe participes. More eni maiorū ſic apud eos diffinit̄ ut qui comeſſationuʒ particeps eſſe nequeat is ad Reip. gubernationē nō admittatur.

¶ Impꝛobat p̄dictā politiā quātuʒ ad ea que ptinēt ad populū. ſ. quātū ad ꝯuiuia publica que erāt in ciuitate ⁊ dicit ꝙ lex nō bene oꝛdinauerat de hꝰ ꝯuiuijs: qꝛ melius eēt ꝙ hꝰ ꝯgregatio ꝯuiuij fieret de expēſis coibus ciuitatis ſicut fiebat apud Cretēſes: q̄ʒ ꝙ fieret de his que de ſingulis afferrent̄ ſicut fiebat apud Lacedemones: apud quos etiā ⁊ ualde paupes opoꝛtebat aliqd ferre ad hꝰ ſumptus: ⁊ hoc erat deſtructio pauperꝝ qui nō poterāt expēdere. Unde circa hoc accidebat cōtrariū intētioni legiſlatoris qui inſtituit hꝰ ꝯuiuia q̄ſi aliqd in fauorē populi: ut. ſ. populus aliquā recreationē haberet in hꝰ ꝯuiuijs: ſed ſm hanc legē ꝯuiuioꝝ ſequebat̄ ꝙ eſſent hꝰ ꝯuiuia in magnū detrimētū populi: qꝛ ſm hoc populares nō de facili poterāt p̃ncipari: erat eni lex apud eos ꝙ qui nō ponerēt aliqd ad huiuſmodi ſumptus nō haberent partē in politia ipſoꝝ: qꝛ nec poterant fieri pꝛincipes: nec habebant uocē in electione pꝛincipum. Deinde cum dicit.

¶ Legē ꝟo que eſt circa pꝛefectos claſſis ⁊ alij qdē impꝛobarūt. Recte quidē. eſt eni ſeditionis cauſa: nam cum reges ſint belli duces. Pꝛefectura illa perpetua fere alterum eſt imperium.

¶ Impꝛobat p̄dictā politiā quātū ad viros bellatores: ⁊ pꝛimo quātū ad bellatores belli naualis. Scđo coīter quātū ad oēs: ibi[Et ſic ſuppoſitioni ⁊c̄.]Tertio quātū ad ipſoꝝ ſtipēdia: ibi[Male eni ⁊c̄.]Dicit ergo p̃mo ꝙ qdam alij recte increpauerūt legē Lacedemonioꝝ que erat circa p̃ncipes nauigij eo ꝙ erat cauſa ſeditionis. Cū eni haberēt reges quaſi ſempiternos qui pꝛeerāt terreſtri militie p̃ncipatus nauigiorum fiebat quaſi alterū regnū: ⁊ ita habebat quaſi duos reges qͦ poterat eſſe mā diſſenſionis. Deinde cum dicit.

¶ Et ſic ſuppoſitioni legiſlatoris ſuccenſeri poteſt: qͦ ⁊ Plato in legibus ſuis cenſuit. Ad partē eni virtutis tota oꝛdinatio illaꝝ legū ꝯtendit. ſ. bellicā. Hec autē utilis ad victoriā ꝯſequēdā. itaqʒ ſalui erant bellū gerētes: peribāt ꝟo reꝝ potiti: quoniā nec ociū agere nec quicq̄ʒ aliud exercere ſciebant pꝛeſtabilius q̄ʒ rē militareʒ. illud quoqʒ erratū nō ſane minus ꝙ putauit bona illa que ad bellū pertinēt ex virtute magis q̄ʒ ex vitio fieri: ⁊ in hoc qdem recte: ſed ꝙ hec pauciora q̄ʒ virtutem ipſam putant in hoc non recte.

¶ Impꝛobat p̄dictam politiā coīter ad oēs viros bellatores: ⁊ dicit ꝙ aliqs recte pōt increpare ſuppoſitionē legiſlatoris. i. illud qͦ ſupponebat tanq̄ʒ finē ad quem totā politiā oꝛdinabat: ⁊ hoc etiā Plato in ſuis legibus increpabat ꝙ oēs leges eoꝝ oꝛdinabant̄ ad vnaʒ partē virtutis. ſ. ad bellicā ꝓpter hoc ꝙ erat utilis ad dominanduʒ alijs. Et ideo qa bene ſe habebant in his que pertinēt ad bellū: male aūt in his que ptinēt ad ſtatus politici gubernationē ſequebat̄ ꝙ in bellis ꝯſeruabant̄: ſed qñ iā adepti erāt p̃ncipatū iminebāt eis multa ꝑicula: qꝛ neſciebāt viuere in pace: neqʒ erāt exercitati aliqua alia meliori exercitatiōe q̄ʒ bellica: qͦ nō erat paruū peccatū. In hoc eni bene opinabant̄ qͦ putabāt res bellicas melius tractari per virtutē hoīuʒ q̄ʒ etiā per militiā: qꝛ ut dicit̄ in tertio Ethicorum hoīes virtuoſi nō parcūt vite ubi bonū eſt perſiſtere: milites ꝟo qñ ſupcreſcūt ꝑicula deficiūt: nō eni ꝯfidūt ulterius poſſe liberari per exꝑiētiā ⁊ induſtriā armorū. Sed nō bene opinabant̄ quātū ad hoc ꝙ putabāt virtuteʒ qua homo bene ſe hēt in bellis eſſe optimā: cū alie virtutes. ſ. pꝛudētia ⁊ iuſtitia ſint digniores foꝛtitudine: ⁊ ipſum etiam bellum eſt pꝛopter pacem: non autem econuerſo. Deinde cum dicit.

¶ Male etiā circa pecunias publicas ꝯſtitutū apud illos eſt: qꝛ neqʒ in publico habēt qcq̄ʒ ⁊ magna bella gerere coacti pecunias egre ꝯferūt: nā qa ſparciataruʒ eſt plurimū agri nō examināt inuicē collationes: ⁊ euenit legiſlatori ꝯtra q̄ʒ cōmoduʒ eſt publice inopiam: pꝛiuatim auaritiā inducere. De lacedemoniorum igitur rep. hactenus dictum ſit: naʒ hec ſunt que maxime quis repꝛehendat.

¶ Impꝛobat pꝛedictam politiā quātum ad ſtipēdia militū uel circa erariū publicuʒ: ⁊ dicit ꝙ apud Lacedemones non erat bene oꝛdinatum de coibus pecunijs. Nihil eni habebat ciuitas in cōmuni: cū tamē frequēter cogeret̄ magna bella agere ⁊ iterū ſinguli ciues male miniſtrabāt neceſſaria ad tales ſumptus: nō eni requirebant̄ a ſingl̄is auctoritate alicuiꝰ poteſtatis publice:

ſed cõmittebat̃ uoluntati cuiuſlibet ut daret qd̉ uellet Qd̉ ideo ſtatuit legiſlatoꝛ: qꝛ ciues hēbāt multas poſſeſſiones ⁊ poterāt ſine aliquo grauamine multa dare ſed accidit cõtra utilitatem quā legiſlatoꝛ intēdebat: qꝛ ipſe reddidit ciuitatem ſine pecuniȷs publicis ⁊ priuatas perſonas ⁊ viles facit amatores pecuniarũ dũ conabantur tantum lucrari ꝙ poſſent ⁊ ſibi ⁊ cõmunitati ꝓuidere. Ultimo aũt epilogādo ꝯcludit ꝙ ea que dicta ſunt vident̃ iꝓbabilia i politia lacedemonioꝝ

c Retēſiũ v̾o reſp. huic finitima eſt. hēt aũt quedā nõ deterius ſ; plurima minus nitide.

❡ Poſtq̃ȝ ſuperius auctoꝛ ꝓſecutus eſt de politia Lacedemonica: hic ꝓſequit̃ de politia cretenſi: ⁊ p̄mo comparat hanc politiā ad p̄cedentem. Scd̉o improbat eaȝ ibi[De qͥbus ⁊c̃.] Circa p̄mum tria facit. Primo ponit in cõmuni cõparationē iſtarum politiarum. Scd̉o aſſignat rõnē poſite cõparationis ibi[Videt̃ āt ⁊c̃.] Tertio explicat p̄dictam cõparationem in ſpeciali: ibi[Habet enim ꝯuenientiā ⁊c̃.] Dicit ergo p̄mo ꝙ politia cretenſium eſt ꝓpinqua politia lacedemonice in quibuſdā: tñ differt in aliquibus: in quoꝝ paucis non ſe habet deterius q̃ȝ politia lacedemonica ſed melius: ſed in pluribus ſe habet minus nitide. i. minus expedite ⁊ ꝯuenienter ad bonũ ſtatũ ciuitatis. Deide cũ dic̃.

❡ Videt̃ aũt ⁊ fert̃ lacedemonioꝝ reſp. in pluribꝰ imitata cretēſem. Vetuſta aũt pleraq; rudiora ſunt nouis. Ferũt enī Lygurgum poſt dimiſſaȝ Carilli regis tutelā cuȝ lõgo tp̄e ꝑegrinaret̃ in creta plurimũ fuiſſe diuerſatũ ꝓpter cognationē: erāt enim lytij lacedemonioꝝ coloni. ſuſceperāt āt hi qui in eā coloniā uenerāt inſtituta legũ tunc in antiquis habitatoribꝰ obtinentia. Quapropter ⁊ nũc parechi eodeȝ modo illis legibus utunt̃ quomodo eas Minos conſtituit primus.

❡ Aſſignat cauſam p̄miſſe comparationis: ⁊ p̄mo oſtendit huius cauſam fuiſſe ex hoc ꝙ Lacedemonica ſumpta eſt a Cretenſi. Secundo aſſignat cauſam q̄re Cretenſis fuit prioꝛ: ibi[Videt̃ autem hec ⁊c̃.] Dicit ergo p̄o ꝙ cauſa predictoꝝ eſt: quia politia Lacedemonica in pluribꝰ imitatur politiam Cretenſiuȝ tanq̃ȝ antiquiorem: ⁊ ideo politia cretenſis in pluribus peius ſe habet: qꝛ videmus ꝙ plurima de his que ſunt ab antiquis inuēta ſunt minus dearticulata. i. diligēter diſtincta q̃ȝ ea que ſunt inuēta a iunioribus. Dicunt eniȝ ꝙ Lygurgus qui iſtituit politiā lacedemonicā dimittēs regnuȝ Carilli regis lacedemonioꝝ multo tēpore conuerſatus eſt apud Cretam ꝓpter amicitiā ⁊ affinitateȝ quam hēbant lacedemones ad cretenſes. Et ideo lacedemones qui uenerāt Cretam cauſa familiaritatis ſuſceperunt inſtituta legum que erant apud habitantes in creta. Unde videmus ꝙ incole cretenſes eodē modo utunt̃ legibus ſicut ⁊ lacedemones: ⁊ hoc eſt ſ̄m inſtitutionem Mini regis cretēſiũ. Deide cum dicit.

❡ Videt̃ aũt hec inſula ad p̄ncipatũ grecie eſſe nata ac p̄clare ſita: cũcto nāq; iminet mari: cũ fere greci oēs circũ mare ſint poſiti: abeſt eniȝ hinc modicũ a pelopõneſo: illic v̾o ab Aſia circa pitriopiũ ⁊ rhodum Quare imperiuȝ maris obtinuit Minos ac ⁊ inſularũ: alias ſubegit: alias v̾o dudũ incultas habitari fecit. Tandē Siciliā aggreſſus circa Camerinā defunctꝰ eſt.

❡ Aſſignat cauſam quare leges inter Grecos p̄mo inuēte ſunt apud Cretam. Dicit enim ꝙ inſula Cretenſis videtur ſ̄m ſitum terre optime eſſe diſpoſita ad p̄ncipandum grecis: qui fere omnes habitant circa mare. Inſula autē illa quaſi adiacet toti littori grecie: diſtat modicuȝ a quadā inſula que uocat̃ peloponneſus que nunc dicit̃ Achaia: ⁊ ſimiliter uerſus aſiā ꝓpinqua eſt loco qui dicit̃ peritriopium ⁊ inſule que dicit̃ rhodus ⁊ ideo Minos qui fuit rex cretenſis obtinuit principatum in toto mari grecie: ⁊ inſulas quaſdā prius habitatas per violentiā ſubegit: quaſdā aũt de nouo habitari etiā fecit: ſingulis ſuas leges imponēs. Ultimo aũt tranſiuit in inſulā ſicilie ⁊ ibi mortuus eſt circa camerinaȝ circa montem Vulcani uł Ethne: ex quibus ignis eructuat. Deinde cum dicit.

❡ Habet eniȝ ꝯueniētiā cretica iſtitutio cũ laconica. Agriculturaȝ exercēt apud hos quidē hilote: apud illos v̾o parechi. Et comeſſationes ſunt apud utroſq; ⁊ antiqꝰ nũcupabāt lacedemonij has nõ fidicia ſ; Andria quēadmodũ cretes: ex quo palaȝ eſt ꝓueniſſe inſuꝑ reip. iſtitutionē. Ephori nāq; eandē vim hēt quā in creta hi qui coſmi appellant̃: niſi ꝙ ephori quinq; ſũt Coſmi aũt decē. Senatores aũt pares ſũt ſenatoribꝰ q̊s uocāt cretes cõſiliũ. Regia aũt ptās fuit p̄mo apud cretas: poſtea illā ſuſtulerũt: imꝑio in bello ad coſmos trāſlato. Concio aũt oībus cois eſt: ſ; aliā nullā hēt auctoritatē q̃ȝ ea cõꝓbādi que a ſenatoribꝰ ⁊ coſmis fuerint ante decreta.

❡ Explicat in ſpeciali cõparationem ſupra poſitā. ⁊ primo oſtēdit in qͥbus ꝯueniunt ambe politie. Secundo in quibus politia cretēſis habet melius: ibi[Que igitur ⁊c̃.] Tertio in qͥbus hēt peius: ibi[At circa ⁊c̃.] Oſtendit aũt primo ꝙ he due politie ꝓportionaliter ſe habent adinuicem in tribus conuenientes. Primo quidem in agricultura. quā habent lacedemones exercent Hilote ſerui: apud cretenſes autē parechi ſerui. ſ. habitantes in inſula. Secundo quantũ ad cõuiuia publica que apud utroſq; fiunt: que quidem nunc apud lacedemones uocant̃ fidicia: ſed antiquitus uocabantur apud eos andria: ſic etiaȝ uocantur nunc apud cretenſes. Unde manifeſtuȝ eſt ꝙ lacedemones aſſumpſerunt a cretenſibus. Tertio quantum ad oꝛdinem politie: quia Ephori apud lacedemones habebāt eandē poteſtatem quam apud Cretas quidam qui dicebant̃ Coſmi: ideſt oꝛnatores: ſolo numero differentes: nam Ephori apud Lacedemones erāt quinque. Coſmi v̾o Cretenſium erant decem. Similiter ⁊ ſeniores apud Lacedemones erant equales ⁊ numero ⁊ poteſtate ſenioribus Cretenſium: quos uocabant Conſiliuȝ. Regnum autem primo fuit apud Cretenſes ſicut ⁊ apud lacedemones: ſed poſtmodum diſſoluerunt regnum ⁊ cõmiſerunt coſmis ducatum belloꝝ. Uterq; etiaȝ habet concionem. i. adunationem populi que nullius rei habet poteſtatem niſi approbandi ſententias Seniorum ⁊ coſmoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Que igitur de comeſſationibus conſtituta ſunt melius apud cretas q̃ apud lacedemonios habent̃: nā apud lacedemonios vnuſquiſqꝫ certū qd̄ in ſingula capita taxatuꝫ ſoluit: qd̓ niſi faciat a rep. repellit̃: ut prius diximus. at in creta coīus eſt. ex cunctis eniꝫ que a terra ꝓueniūt uel armētis ex publicis ⁊ his que afferūt parechi diuiſio fit ut pars vna ad eoꝝ cultū ⁊ ad publica onera: pars ad comeſſationes deputet̃: ac ita ex publico educari oēs ⁊ mulieres ⁊ pueros ⁊ viros. Ad tēperātiā aūt cibi quaſi utilis ſit multa legiſlatoꝛ philoſophatus eſt ⁊ de mulierū diuoꝛtijs ne ſuꝑfluā pariant multitudinē ꝓſpexit alio itroducto uſu: qd̓ utrū praue uel nō praue cōſtitutū ſit aliud erit ꝯſiderādi tēpus. Sꝫ ꝙ circa comeſſationeſ melius ꝓuiſuꝫ ſit apd̓ cretas q̃ apd̓ lacedemonios māifeſtū eſt

¶ Oſtendit in quibus melioꝛ erat politia cretenſis: ⁊ dicit ꝙ oꝛdinatio ꝯuiuioꝝ melioꝛ erat apud cretēſes q̃ etiā apud lacedemōes: qꝛ in lacedemonia vnuſquiſqꝫ qui accedebat ad ꝯuiuium opoꝛtebat ꝙ aliquid exhiberet ſm̄ caput ſuuꝫ: alioquin nō poterat ꝑticipare politias: ſicut prius dictum eſt: ſed apud cretēſes erat obſeruatio magis ꝑtinēs ad cōe: qꝛ de rebus publicis taꝫ de fructibus terre q̃ de pecoribꝰ ⁊ de redditibꝰ quos reddebant incole qui colebant terras erat īſtituta quedam pars que expenderet̃ in ſacrificia ⁊ quedam pars que expendebat̃ in ꝯuiuia: ut in talibus ꝯuiuijs hoies ⁊ mulieres ⁊ pueri ⁊ viri nutrirent̃ de cōmuni. Hoc erat aūt ⁊ aliud ꝓpꝛium politie Cretēſiuꝫ ꝙ legiſlatoꝛ eoꝝ multa philoſophice induxit ad hoc ꝙ modicuꝫ comedebant: quaſi hoc ſit ualde ꝓficuum ⁊ ſingulis ⁊ cōmunitati. Volens etiā ꝙ non ꝓcrearent multos pueros ne multitudo hoium excederet quātitatem poſſeſſionis uoluit ꝙ nō multuꝫ cōmiſcerent̃ mulieribus ⁊ ad hoc ꝯceſſit turpem maſculoꝝ coitum: ſed utrum in hoc bene fecerit uel male poſterius conſiderabit̃: tamē hoc manifeſtum eſt ꝙ oꝛdinatio cōuiuioꝝ melioꝛ erat apud cretenſes q̃ apud lacedemones. Deide cū dic̃

¶ At circa coſmoſ deterius q̃ circa ephoros. qd̓ eniꝫ mali hēt ephoroꝝ magiſtratus ideſt ⁊ in illis: ſumunt̃ eniꝫ quis. Sed qd̓ in his ꝓdeſt reip. illic nō eſt. Nā hic qꝛ ex oibus aſſumptio eſt: ꝑticeps populus ampliſſimi magiſtratus vult manere rēp. illic aūt nō ex oibus ſumunt̃ coſmi ſed ex quibuſdā familijs: ⁊ ſenatores ex his qui coſmi iam fuerunt.

¶ Oſtendit in quo peioꝛ erat Cretenſis politia: ⁊ dicit ꝙ peioꝛ erat oꝛdinatio apud Cretenſes de Coſmis q̃ apud lacedemones de ephoris. Vnuꝫ enim maluꝫ eſt cōmune utriſqꝫ: qꝛ. ſ. apud utroſqꝫ aſſumunt̃ ad hꝰi p̄ncipatum quicūqꝫ. i. hoies tam ꝓbi q̃ nō ꝓbi. Sed tū apud lacedemones erat vnum bonum: qꝛ poterāt eligi de qualibet ꝯditione hoium: ⁊ ideo populus quaſi hñs partem in maximo p̄ncipatu bene uolebat ꝙ cōſeruaret̃ talis politia. Sed apud Cretenſes nō eligebātur coſmi ex qualibet hoium ꝯditione: ſed ſoluꝫ ex aliquibus qui erant uel fuerant de numero ſenioꝝ: ⁊ ſimpliciter ſeniores eligebant̃ ex quibuſdam qui fuerant coſmi quibus licebat dimittere ſuum principatum: ut infra dicet̃. Et ſic populus in p̄ncipatu coſmorū non habebat partem. Deinde cum dicit.

¶ De quibus idem dici pōt qd̓ de his qui apud lacedemonios fiunt: nā eē liberum magiſtratū atqꝫ ꝑpetuū maius eſt munuſ q̃ dignitas eoꝝ mereat̃: ⁊ nō ſm̄ legē ſcriptā iudicare: ſꝫ ſꝫ qd̓ ſibi videt̃ ꝑiculoſū eſt

¶ Improbat predictam politiam: ⁊ p̄mo quātum ad ſtatuta que ponebāt. Secundo quātum ad remedia que adhibebāt: ibi⌊ Medicina vͦo ⁊c. ⌋ Circa p̄muꝫ duo facit. Primo improbat eorum ſtatuta. Scd̓o excludit quādā reſponſionem ibi⌊ Quieſcere ⁊c. ⌋ Improbat aūt politiam iſtam quātuꝫ ad duo que etiam improbauit in politia lacedemonica: quoꝝ vnum eſt ꝙ Coſmi ⁊ ſeniores p̄ncipabant̃ per totam vitam ſuam ſine coꝛrectione ideſt ſine hoc ꝙ poſſent amoueri propter aliquā culpam: ⁊ ſic principatus erant maioreſ q̃ dignū eſſet. Secundum aūt eſt: qꝛ non p̄ncipabantur ſm̄ aliquas leges ſcriptas: ſed per ſe ſentētiantes uel arbitrātes: ⁊ hoc non erat ſecurum ciuitati: qꝛ eoꝝ iudicium poterit ꝑuerti amore uel odio. Deinde cum dicit.

¶ Quieſcere aūt plebē nō ꝑticipantē nulluꝫ ſignū eſt bñ ꝯſtitute ciuitatiſ: nec qcq̃ ſuſceptiōis eſt coſmis quēadmodū ephoris abeūtqꝫ per iſulā lōge a ꝯtēdētibus.

¶ Excludit quandam reſponſionem qua poſſent ſe defendere inducētes pro ſigno bone oꝛdiationis ꝙ ſemper abſqꝫ ſeditione vixerint. Sꝫ ipſe dicit ꝙ hoc ꝙ populus quieuerit apud eos a ſeditionibꝰ nō participās p̄ncipatu nō eſt ſignum demonſtranſ ꝙ eorum politia ſit bene oꝛdinata: hoc enim ꝯtingebat quia Cretenſes longe peregrinabant̃ ab alijs hominibus inſulā quādam habitantes ⁊ diſtantes etiam ab alijs ⁊ ſic nō habebant bella cum finitimis ſicut ſupꝛa dictum eſt: ⁊ ſic coſmi apud Cretenſes non habebant aliqua recipere uel expendere ꝓpter bella ſicut ephori apud lacedemones ubi populus non multum curabat tali pꝛincipatu participare. Deinde cum dicit.

¶ Medicina vͦo quā huic delicto adhibēt ridicula eſt nec ciuilis ſed tyrānica. Sepenumero eniꝫ aut college illoꝝ aut priuati hoies inſurgētes per ſeditioneꝫ coſmos expellūt: lꝫ etiā coſmis ſeipſos magiſtratu abdicare. Eniuero hec oia preſtabat lege fieri q̃ pꝛo hoium uoluntate: non eni ſecura eſt regula.

¶ Improbat remedia que apud cretenſes contra pericula erant: ⁊ pꝛimo ponit ea. Scd̓o improbat ibi ⌊ Per quam ⁊c. ⌋ Circa pꝛimum duo facit. Pꝛimo ponit remedia que erant contra perſonas male pꝛincipantiū. Secundo remedium qd̓ erat contra ipſum pꝛincipatū ibi⌊ Omnium vͦo ⁊c. ⌋ Dicit ergo pꝛimo ꝙ illa medicina quam faciunt cretenſes contra pꝛedictum peccatum de incoꝛrigibilitate pꝛincipum nō eſt cōueniens: nec eſt politica quaſi ſapiens cōmunem oꝛdinem ciuitatis: ſed magis eſt oppꝛeſſiua ⁊ tyrānica: quod nō eſt ſm̄ rōnem: ſed per violentiam. Multotiens enim apd̓ eos conueniebant aliqui uel de p̄ncipibus uel de priuatis ꝑſonis ⁊ eijciebant Coſmos per violētiā. Erat autem ⁊ aliud remedium: quia Coſmi poterant abrenunciare p̄ncipatui in vita ſua. Sed melius ꝙ iſta duo ordinarenť per legeʒ:ut.ſ.aliqua lex eēt certa ſm̄ quā Coſmi deberent expelli:uť cedere p̄ncipatui ꝙ hoc nō fieret ſm̄ uoluntatem hominum que nō eſt regula:cuʒ frequenter uoluntas humana ſit irrationabilis ⁊ iniuſta. Deinde cum dicit.

¶ Omniuʒ ꝟo deterrimuʒ eſt potentiorū turbatio quam ſepe concitant cuʒ penas dare nolunt.

¶ Ponit reliquum quod habebat contra ipſum officiuʒ:⁊ dicit ꝙ illud erat peſſimuʒ inter omnia remedia ꝙ quando Coſmi uolebant dare ſententias contra aliquos potentes frequenter inter eos inſtituebať ceſſatio p̄ncipatꝰ Coſmoꝝ.interdicebant enim ad tempus omnino talem p̄ncipatū.hoc autem dicit eſſe peſſimū quia non ſolum erat contra ꝑſonas:ſed contra totum officium uel p̄ncipatuʒ ex quo ꝓueniebat multa utilitas ciuitati. Deinde cum dicit.

¶ Per quā manifeſtuʒ eſt habere eaʒ inſtitutionē aliquid Reip.ſed nō eē Remp. aut potentatuʒ magis. Cōſueuerūt auteʒ concita plebe ⁊ amicis ad vnius arbitriū rem deferre:ſeditioneſqꝫ ⁊ prelia inter ſe miſcere. At ꝟo id qđ differt ab eo ꝙ tandem ea ciuitas nō ſit diſſoluta ciuili ſocietate. Eſt aūt periculoſus hic Reip.ſtatus ſi qui uelint poſſintqꝫ inuadere:ſed ut ſupra diximus ſeruať ꝓpter locuʒ qui oēs aduenas excludit. Itaqꝫ parechi manēt cretenſibus. Ueruʒ Hilotes ꝑſepe a Lacedemonijs defecere. Nō enim erat in creta potētia ulla externa:ſed nuperrime bellum peregrinū irrupit in eaʒ inſulā ꝙ patefiat imbellitatē legū ſuarū. De hac igiť Republica hec dixiſſe ſufficiat.

¶ Improbat p̄dicta remedia ⁊ dicit ꝙ iſta inſtitutio ultima de uacatione coſmoꝝ habet aliqđ politie inquantuʒ ſit de cōmuni ꝯſenſu populi:ſed tñ nō eſt uera politia ſed magis oppreſſio quedā per potentiaʒ populi ⁊ via quedā ad tyrānide. Cōſueuerūt enim aliqui habētes odio coſmos colligātes ſibi populuʒ ⁊ alios amicos ſuos facere monarchiaʒ: ut.ſ.aliqs eoꝝ dñetur in ciuitate loco oīum: ⁊ qñ hoc nō poſſunt ſtatim facere mouent ſeditiones ⁊ pugnāt ciues adinuicem. Nihil aūt hoc differt qꝫ ꝙ poſt aliqđ tempus iam nō ſit ciuitas:ſed ſoluať tota cōmunio politica. Non enim pōt eſſe ciuitas ſoluta ꝯcordia ciuium:⁊ ſic per ſeipſaʒ diſſoluiť. Sed etiā anteqꝫ per ſeipſam diſſoluať iminet ei periculuʒ ab hoſtibus qui uolunt ⁊ ualent inuadere ciuitatem:qꝛ duʒ ciues adinuicem pugnāt nō pñt vnanimiter reſiſtere hoſtibus ⁊ qñqꝫ vna pars introducit hoſtes in ſui auxiliuʒ. Sed ſicut dictuʒ eſt ab huiuſmodi p̄iculis hoſtiuʒ libata fuit politia cretēſiuʒ ꝓpter locum:qꝛ habitabāt in inſula longe ab alijs ciuitatibꝰ:⁊ ſic ipſa longinqtas fecit eos ſecuros ab expulſione.ſ. ꝙ nō expellerenť de ꝓprio loco ab hoſtibꝰ. Et huius ponit duo ſigna: quoꝝ vnuʒ eſt ꝙ ſtatus incolaruʒ ꝑſeuerat apud cretēſes ꝓpter ꝯſuetudinem ꝯuerſationis. Sed illi qui aduenīūt aliunde ad miniſtrāduʒ nō pñt cum eis diu cōmorari:qꝛ nullum p̄ncipatum poſſunt apud eos hēre. Nō enim uolebant cretēſes hēre p̄ncipes extraneos. Secūdum ſignum eſt qꝛ nuꝑ tranſierat ad inſulā cretēſium bellum ab extraneis inuadētibus inſulā. Ex quo manifeſtuʒ eſt ꝙ leges eoꝝ nō erāt ſufficiēter virtuoſe ad ꝯſeruandā eoꝝ politiā:ſed conſeruabanť qꝛ non hēbant inimicos cōtra ſe bellātes. Ultimo aūt epilogando ꝯcludit ꝙ intantum dictum eſt de politia cretenſium.

VIdet etiā Carthaginēſium Reſp. bene ꝯſtituta multaqꝫ habere preter alias:quedā ꝟo maxime ſimilia Lacedemonijs. Tres enim iſte Reſp. quodāmodo iter ſe ꝓxime ſunt:multūqꝫ diſtant ab alijs. Cretica dico ⁊ Laconica ⁊ Carthaginēſis:multaqꝫ in ipſis ꝓuiſa ſūt recte. Signum eſt Reip. bene inſtitute ꝙ populus in ſuo ꝑmanet loco:neqꝫ ſeditionem ullaʒ (ut ita dixerim) vnqꝫ fecit neqꝫ tyrannum.

¶ Poſtqꝫ phs ꝓſecutus eſt de politia lacedemonioꝝ ⁊ cretenſium:ꝓſequiť de politia Carthaginēſiū:⁊ circa hoc tria facit. Primo cōmēdat huiuſmodi politiā cū p̄miſſis. Scđo oñdit ꝯuenientiam huius politie ad p̄miſſas:ibi[Cōtinet aūt ⁊c̄.] Tertio improbat quedā circa ipſam:ibi[Melius aūt ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ Carthaginēſes bene videbanť viuere politice:⁊ quantum ad multa melius alijs ⁊ maxime in illis in quibꝰ appropinquabāt ad politiam lacedemonicā. Iſte eniʒ tres politie erant adinuicem ꝓpinque multuʒ ab alijs differētes.ſ. Cretēſis:Lacedemonica ⁊ Carthaginēſis ⁊ multa erant bene ſtatuta apud eos. Signuʒ autē ꝙ politia eoꝝ eſſet bene ordinata eſt ꝙ populus ꝑmanebat quietus in tali ordinatione ⁊ nō fiebat ibi ſeditio populi que eſſet alicuius ponderis:neqꝫ etiaʒ degenerauit eoꝝ politia ad tyrānidem. Deinde cum dicit.

¶ Continet aūt ſimilia Lacedemoniorum Reſp. Comeſſationes quidē ſodalitiorū phidicijs:centuʒ aūt ⁊ quatuor viroꝝ poteſtas Ephoris preterqꝫ ꝙ non deterior nā illi ex cōtingentibus ſunt. Hanc auteʒ poteſtatem ſuſcipiunt optimates. Imperator ꝟo ⁊ ſenatus cōueniunt lacedemonioꝝ regibus ⁊ ſenibus.

¶ Oſtendit inconuenientiā huius politie ad lacedemonicam:⁊ p̄mo quidem quantum ad hoc ꝙ apud ipſos fiebant cōuiuia ſocietatum que lacedemones uocabāt phidicias. Scđo quātum ad regnum ciuitatis:qꝛ apđ Carthaginēſes erat principatus.c.⁊.iiij.viroꝝ ſimilis principatui ephoroꝝ qui erat apud lacedemones: tñ quātum ad hoc nō deterius ſed melius ſe hēbant Carthaginenſes:qꝛ lacedemonij inſtituebant Ephoros ex cōtingentibus:ideſt ex quibuſcūqꝫ perſonis:⁊ etiā nō approbatis in virtute. Sed Carthaginenſes eligebāt ad hunc p̄ncipatum ſolum hoīes virtuoſos. Similiter etiam Carthaginenſes habebāt reges ſicut lacedemones ⁊ habebant dignitatem quandam uel honorabilitatem correſpondentem ſenioribus qui erant apud lacedemones. Deinde cum dicit.

¶ Melius aūt ꝙ Imꝑatorem nō ſm̄ genus neqꝫ ex vili aut precellenti magis eligunt qꝫ ſm̄ virtutem: nam qui magnam habēt poteſtatem ſi ipſi nullius precij ſint multū nocēt nocuerūtq; iam Lacedemonioꝝ ciuitati. Plurima igitur rep̄henſoꝝ propter tn̄ſgreſſionē cōmunia ſunt oībus antedictis.

¶ Improbat predictam politiaʒ ſm̄ duos modos ſupra poſitos: ⁊ primo quidem quātum ad hoc ꝙ non erat apud eos bene ſtatutum. Scd̄o quātum ad hoc ꝙ nō concordabat intentioni legiſlatoris: ibi[Sed quantum ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ melius eſſet ꝙ reges nō acciperent ex vno ſolo genere: ſed ex quibuſcūq; v̄tuoſis: ⁊ non deberet eſſe illud genus qualecūq;. Sed tale ex quo ut in pluribus boni prodirent: ⁊ iteruʒ ſi eligatur aliqͦd genus differens bonitate ab alijs ex quo aſſumant reges melius eſſet ꝙ ex illo genere aliqui eligerentur ad regnum per electionem q̄ʒ per etatem: puta ꝙ primogeniti dominent. qͦd dum aliter fit frequēter contingit ꝙ hoīes viles ꝑuenerunt ad regnum ⁊ h̄ eſt ualde periculoſum ſi hoīes viles conſtituant ad habendum ptātem de rebus magnis. Multum eniʒ hoc ledit ciuitates: ⁊ tales viles reges in multis leſerūt ciuitatem Carthaginenſium. Concludit etiam ex predictis ꝙ cum tres iſte politie ſint ſimiles cōmunia ſunt omnibus ea que ſunt in eis increpatione digna. Et idͦ que dicta ſunt in alijs ſunt etiā hic intelligēda. Deinde cum dicit.

¶ Sed quātuʒ ad intētionē Optimatū attinet ⁊ Reip. quedā ad populareʒ ſtatum magis declināt: quedā ad paucoꝝ potentiā: nā referēdi quidē ad populuʒ aut non referēdi aliqua Imꝑatores vna cuʒ Senatu dn̄i ſunt: ſi oēs cōcordēt: ſi nō cōcordent populus ipſoꝝ dn̄s eſt. Quecūq; retulerūt Magiſtratus de his nō approbādi modo illoꝝ ſentētias poteſtas permiſſa eſt populo. Verū etiā pro arbitrio cōſtituēdi ꝓuidēdiq; ⁊ cuiuis cōtradicere relatis illoruʒ licet: ꝙ nō eſt in alijs Rebuſp. quinqueuiratū vͦo qui multaꝝ ac magnaruʒ reruʒ poteſtatem habet ab illis eligi: ⁊ cētumuiratū hos eligere qui eſt maximus Magiſtratus: ⁊ hos plurimo tēpore q̄ʒ alios Imꝑiuʒ retinere. Nā ⁊ ꝑfuncti magiſtratu imperāt ⁊ deſignari ad magiſtratuʒ ad paucoꝝ potētiā ſpectat. Eſſe aūt ſine mercede ⁊ ſine ſortione Optimatū eſt ponēduʒ ⁊ ſiqͩ aliud tale. Iudicia quoq; oīa a cūctis Magiſtratibus iudicari ⁊ nō ab alijs alia ut apud lacedemonios.

¶ Improbat hanc politiam quantum ad hoc ꝙ recedebat a ꝓpoſita intentione. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ in quibuſdā diuertebat ad plebeiuʒ ſtatum: in quibuſdam ad paucoꝝ potentiam. Scd̄o oſtēdit ꝙ magis diuertebat ad paucorum potentiam: ibi [Tranſgredit̄ aūt ⁊c̄.] Tertio improbat remediuʒ ꝙ contra hoc apponebant: ibi[Paucoꝝ potentie ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ cum iſta eſſet ſuppoſita intentio legiſlatoris apud Carthaginēſes ut inſtitueret politiam uel ſtatum optimatum quedā ſtatuta eius declinabāt ad popularem ſtatuʒ: quedam ad paucoꝝ potentiam. Erat enim apud eos ſtatutum ꝙ reges cuʒ ſenioribus haberent in ſua poteſtate aliqua deferre ad populum que non deferrent qn̄ oēs conſentirent. ſi aūt nō oēs conſentirent populus habebat in hoc iudicium qd̄ fieri deberet. Similiter aūt quando de cōmuni cōſenſu aliqua referebant ad populum: non ſoluʒ populus habebat audire qͦd dicebatur ⁊ approbare: ſed habebant poteſtatem diiudicandi an eſſet bonuʒ uel non: ⁊ ſi uolebat populus poterat cōtradicere ꝙ nō fiebat in alijs premiſſis politijs: ⁊ ſic populus ſtatuebat principibus quid eſſet faciendum: ⁊ hoc erat ſtatus plebeius. Ex alia parte erant apud eos quidam principat⁹ quinque uiroruʒ qui habebant ſe intromittere de multis ⁊ magnis negocijs ciuitatis: ⁊ iſti eligebant̄ per ſolos principes. Similiter etiam per eos ſolos eligebantur illi centumuiri de quibus ſupra dictuʒ eſt. Similiter etiā maiores ciuitatis maiori tempore principabantur q̄ʒ alij: quia illi qui preceſſerant in principatu erant ſocij in principatu eoꝝ qui ſuccedebant: ⁊ ſic duplicabatur eis tempus principatus qͦd non fiebat alijs minorib⁹ ⁊ hoc erat potentie paucoꝝ. Erat etiam apud eos ꝙ Principes eligebantur abſq; p̄cio dato ab eis. Et iterum nō eligebantur per ſortem ſed propter virtutem ⁊ quedam alia huiuſmodi. Et ſic nō in omnibus recedebant ab Optimatum ſtatu. Habebant etiam aliud potentie paucoꝝ ſcilicet ꝙ maximi principes iudicabant de omnibus ſentētijs. Non aūt erant diuerſi qui ex diuerſis iudicarēt ſicut fiebat in lacedemonia. Deinde cum dicit.

¶ Trāſgreditur aūt maxime ab Optimatibus ad paucoꝝ potētiam inſtitutio Carthaginēſiuʒ in eo ꝙ etiā multi cōprobant nō ſoluʒ eniʒ optimos: uerūetiā ditiſſimos cēſent in Magiſtratibus eſſe ponēdos: q̄ſi impoſſibile ſit qui egenus exiſtat euʒ bene Magiſtratū gerere: aut quietē optare. Si igit̄ ſumere diuitē paucoꝝ potētie eſt per virtuteʒ aūt Optimatū. Iſta quedaʒ eſſet ſpecies tertia per quā conſtituta eſt apud Carthaginēſes Reſp. Creāt eni Magiſtratus ad hoc duͦ reſpiciētes: ⁊ preſertiʒ maximos: ut Imꝑatores ⁊ Pretores.

¶ Oſtendit ꝙ iſta politia magis declinabat ad paucorum potentiam: ⁊ hoc quantum ad duo: quorum ſecūdum ponit ibi[Prauum etiam ⁊c̄.] Circa primum duo facit. Primo oſtendit in quo declinabat ad paucoꝝ potentiam. Secundo improbat ibi [Putanduʒ enim ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ inſtitutio potētie Carthaginenſis quam uolebant eſſe Optimatum maxime declinabat ad paucorum potentiam ſicut multis videtur. Putabant enim ꝙ oporteret eligi principes non ſolum virtuoſos ſed etiam diuites: ⁊ mouebantur hac ratione quia impoſſibile erat ꝙ aliquis pauper bn̄ p̄nciparetur ⁊ uacaret negocijs ciuitatis. Non enim habebant eorum Principes ſalarium de cōmuni. Unde oportebat ſi pauperes virtuoſi eligerētur in principes ꝙ pretermiſſis negocijs ciuitatis intenderent ad querendum ſibi victum. Quia autem eligere Principem diuitem eſt ſtatus paucorum: eligere autem virtuoſuʒ eſt Optimatuʒ. Manifeſtum eſt ꝙ eligere diuitem v̄tuoſum erit iam tertius ordo qui obſeruabatur apud Carthaginēſes. Eligebāt enim maximos Principes

Reges ⁊ Duces exercitus reſpiciẽtes ſimul ad diuitias ⁊ virtutes. Deinde cum dicit.

¶ Putãduꝫ eniꝫ eſt huiuſcemodi exceſſũ ab optimatibus eſſe errorẽ legis cõditoris quẽ ab initio preuidiſſe ualde neceſſarium fuit ut optimi ualerẽt quietẽ agere: nec quicq̃ꝫ indecoꝝ facere: nõ ſoluꝫ in Magiſtratu: ſed etiã in vita priuata.

¶ Improbat p̃dictam ordinationem: Et p̃mo rationeꝫ qua mouebantur. Secundo ipſam ordinationem: ibi [Quod ſi inſpicere ⁊c̃.] Dicit ergo p̃mo ꝙ iſte receſſus a ſtatu Optimatum eſt imputanduꝫ Legiſlatori. hoc enim fuit maxime neceſſarium videre a p̃ncipio qualiter homines optimi in v̾tute poſſent uacare operibus virtutum abſqꝫ hoc ꝙ dehoneſtarentur uacando ruſticanis operibus. ⁊ hoc nõ ſolum quando p̃ncipar entur: ſed etiam quando agerent priuatam vitam inſtituendo. ſ. aliqua p̃mia v̾tutum ex quibus nutrirẽtur virtuoſi. Deinde cum dicit.

¶ Qđ ſi inſpicere oportet ad opes gratia quietis: prauuꝫ eſt maximos Magiſtratus eſſe uenales imperiuꝫ ⁊ preturã. Hec eniꝫ lex precioſas magis facit diuitias q̃ꝫ virtutes: ac ciuitatẽ totã ad ſtudiũ pecuniarum cõuertit. Nã quicq̇d apud ciuitatis principes habet̃ in precio neceſſariuꝫ eſt ⁊ aliorum ciuiuꝫ opinionẽ ſubſequi. Ubi aũt nõ maxime honorat̃ virtus ibi nõ eſt poſſibile firmũ optimoꝝ eſſe in Rep. ſtatum. Aſſueſcere ꝟo ad lucra rõnabile eſt quãdo per largitionẽ adipiſcunt̃ dignitates. Abſurduꝫ eſt eniꝫ ſi paup̱ quidẽ aliquis uerũ bone mẽtis lucrari uelit: improbior auteꝫ nõ uelit cum ſũptus fecerit. Quocirca oportet eos qui poſſũt optime gerere magiſtratuꝫ aſſumere. Probabiliuſq̃ꝫ fuit ſi auctor legis opulentiã preſtantiũ viroruꝫ abieciſſet: ac eoꝝ qui in Magiſtratu forẽt quieti ꝓſpexiſſet.

¶ Improbat ipſam ordinationem dupliciter. Primo quidem oñdens eam eſſe periculoſam. Si enim oportet in eligẽdis p̃ncipibus aſpicere diuitias ad hoc ꝙ poſſint uacare abſqꝫ operibus quibus lucrent̃ victum ualde malum erit qđ maximi principatus. ſ. regnum ⁊ ducatus exercitus ſint uenales ita. ſ. ꝙ pro abundantia pecuniarum dentur. Ita etiam dicit eſſe prauuꝫ: qꝛ ex hac lege ſequitur ꝙ tota ciuitas ſit amatiua pecunie etiam magis q̃ꝫ virtutis. Quia ciues quicquid viderint eſſe precioſum in principibus cõſequenter opinantur precioſum eſſe. Et in quacũqꝫ ciuitate virtus non maxime honoratur ut ſcilicet ſoli virtuti honor principatus detur. Unde eſt impoſſibile ꝙ in tali ciuitate homines ſ̓m virtutem infallibiliter principentur ex quo propter diuitias principatus datur quodãmodo diuitijs emptus. probabile eſt ꝙ ciues conſueſcant inhiare ad lucra pecunie quantum expenderint pro aſſequendo principatu. Ualde neim inconueniens eſt ſi dicatur ꝙ ille qui eſt pauper ⁊ virtuoſus uelit lucrari in officio conſtitutus. Ille autem qui eſt deterior non uelit lucrari poſtq̃ꝫ multa expenderit ad principatum acquirendum. Hoc enim eſt omnino improbabile: ⁊ ideo non oportet requirere an ſint diuites illi qui ſint inſtituendi ad principatum. Sed ſiue ſint diuites ſiue pauperes illi debẽt inſtitui qui poſſunt principari ſ̓m virtutem. Secundo ibi [Probabiliuſqꝫ fuit ſi ⁊c̃.] Improbat predictã legem ex hoc qđ pretermittit conuenientius remedium ꝙ poſſit adhibere: Dignus enĩ eſſet ſi legiſlator preeligeret ad principatum paupertatem virtuoſoꝝ non reſpiciens ad diuitias: ⁊ cum hoc curam aliquam apponeret ut ſalteꝫ in principatu exiſtentes poſſent quiete viuere. Deinde cum dicit.

¶ Prauuꝫ etiã videri põt plures Magiſtratus ab vno hoĩe geri qđ in honore eſt apud Carthaginẽſes. Unicũ eniꝫ ab vno optime perficit̃ opus. Hoc aũt ne fieret ꝓuidẽduꝫ fuit a legiſlatore: neq̃ꝫ cogẽdum eundẽ tibicinẽ eẽ atq̃ꝫ ſutorẽ. Quare ubi nõ parua eſt ciuitas magis ciuile eſt ut plures ſint p̃cipes Magiſtratuuꝫ: magiſq̃ꝫ populare. Cõmunius enim ut diximus ⁊ melius ſingula ꝯficiunt̃ atq̃ꝫ celeriꝰ. Patet aũt hoc in bellicis rebus ⁊ nauticis. In his eniꝫ ambobus per oẽs (ut ita dixeriꝫ) trãſit imꝑare ⁊ parere.

¶ Ponit ſecundo in quo declinabat iſta poſitio ad ſtatum paucorum ⁊ dicit hoc eſſe prauum id quod obſeruabatur apud Carthaginenſes ut idem obtineret plures Principatus ſiue plura officia: quia vnuꝫ opus optime perficitur ab vno homine. Si aũt vnus homo debeat plura opera exercere: neceſſe eſt ꝙ impediatur in altero uel in utroqꝫ. Unde legiſlatorem oportet attendere ut non imponat plura opera vni homini: puta ꝙ non precipiat eidem tibicinem eſſe ⁊ ſutoreꝫ. Et ideo niſi paruitas ciuitatis impediat magis videt̃ eſſe populare ut plures participent principatibus diuerſis. Non autem vnus habeat plures Principatus: quia hoc eſt potentie paucoꝝ. Ideo aũt illud eſt melius: qꝛ vnũquodqꝫ ſicut predictum eſt ⁊ pulchrius ⁊ uelocius perficitur ab vno ita ꝙ vnus non cogat̃ multa facere ⁊ hoc videmus in exercitu ⁊ in naui. Utrobiqꝫ enim propter diſtinctionem officioruꝫ quodãmodo ad omnes extenditur p̃ncipari ⁊ ſubijci: dum ſcilicet quidaꝫ ſubiecti ſunt quibuſdam alijs p̃feruntur uſqꝫ ad infimos. Deinde cum dicit.

¶ Sed cum ad paucoꝝ potẽtiam uergat Reſp. eoꝝ optime illud effugiũt ut ſemꝑ aliqua plebis pars ditetur ad oppida mittentes. per hoc illi arbitrant̃ ac certe efficiunt ſtatum ciuitatis ꝑmanere: ſed hoc eſt fortune opus. Oportebat ꝟo nõ per fortunã: ſed per legiſlatorẽ id fieri. Nũc aũt ſi diuerſa fortũa incidat ⁊ plebs a gũbernatoribus ſecedat: nullũ eſt remediuꝫ legis ad quietẽ adhibitũ. Lacedemonioruꝫ igit̃ ⁊ cretenſiuꝫ ⁊ carthaginenſiuꝫ Reſp. in hunc modũ ſe habet.

¶ Improbat ꝙ circa predictam declinationem hẽbant: Et dicit ꝙ cum politia eorum eſſet potentia paucoꝝ optimum modum adinuenerunt ad effugienduꝫ ſeditionem populi: quia ſemper aliquos de populo mittebant ad regimina ciuitatum ſibi ſubiectarum ut ſic ditarentur ⁊ per hoc quodāmodo ſaluabant ⁊ faciebāt permanere ſuam politiaꝫ: ſed hoc erat a fortuna: qꝛ. ſ. ciuitates eis ſubiecte non rebellauerant. Oportet aūt ut ciues ſint abſqꝫ ſeditione: non ꝓpter fortunam ſed ꝓpter ꝓuidentiam legiſlatoris. Nunc aūt ſi aliqđ infortunium Carthaginenſibus eueniat ut magna pars ſubiectoꝝ diſcedat ab eoꝝ dominio nullum erit remediuꝫ contra ſeditiones per leges ab eis latas. Ultimo aūt epilogando concludit q̄ ea que predicta ſunt merito poſſunt acceptari circa politiam lacedemonum ⁊ cretenſium ⁊ carthaginenſium.

e Orum aūt qui de Rep. aliquid tradiderūt quidā nunq̄ꝫ uerſati ſunt in gubernatione ciuitatis: ſed in p̄uata vita ocioſi vixerūt: de quibus ſiquid dignū relatu fuit ſupra diximus. Quidaꝫ legiſlatores fuere: gubernauerūtqꝫ uel in ꝓprijs ciuitatibus uel in alienis: ⁊ hoꝝ quidam ſolūmodo legum auctores fuere. Quidā etiā Reip. cōſtituende: ueluti Lycurgus ⁊ Solon. Hi enim leges ⁊ Reſp. cōdidere. Lycurgus q̄dem lacedemonijs (ut dictū eſt) Solon aūt atheniēſibus.

¶ Poſtq̄ꝫ ph̄s ꝓſecutus eſt de diuerſis politijs: hic ꝓſequitur de inſtitutoribus politiarum ⁊ legum. ⁊ circa hoc tria facit. Primo determinat eoruꝫ differentiam adinuicem. Scđo determinat de quibuſdam qui inſtituerunt politias: ibi[Exiſtimant quidā ⁊c̄.] In tertia determinat de quibuſdā qui fuerunt legiſlatores: ibi[Fuerunt etiam ⁊c̄.] Ponit ergo primo duas differentias eoꝝ qui de politijs uel legibus tractauerūt: quarum p̄ma eſt ſm̄ diuerſitatem vite. Quidaꝫ enim eoꝝ vixerunt in vita p̄uata in nullo cōmunicantes politicis actionibus: qꝛ nō fuerūt gubernatores aliquaruꝫ ciuitatuꝫ: ſicut Plato: Phaleas ⁊ Hyppodamus de quibus ſupra dictuꝫ eſt ſiqđ fuit dignum circa eos dicēduꝫ. Alij aūt vixerunt vita politica inſtituētes leges aliq̄bus ciuitatibus uel ꝓprijs uel extraneis. Secūda differētia eſt ſm̄ ea que tradiderunt. Quidā eniꝫ fuerunt ꝯditores aliquaruꝫ legū ſine hoc q̄ ordinarēt aliquā politiā. Quidā v̄o etiam inſtituerunt politiaꝫ que eſt ordinatio regiminis ciuitatis: ⁊ poſuerūt quaſdaꝫ leges: ſicut Lycurgus qui inſtituit lacedemonicā politiā. ⁊ Solon qui iſtituit athenīēſeꝫ. Deide cū dic̄

¶ Exiſtimant quidā Solonē legiſlatorem fuiſſe preclaruꝫ. Nā ⁊ paucoꝝ potentiam ſuſtuliſſe que nimis intēperans erat: ⁊ plebem a ſeruitute liberaſſe ac ſtatuꝫ popularem in patria conſtituiſſe: optimeqꝫ Rēp. tēperaſſe. Nā eſſe cōſiliuꝫ Ariopagi paucoꝝ gubernationis: delectus v̄o Magiſtratuū Optimatiū: iudicia v̄o populare. Sed videt̄ Solon illa duo cum eſſent prius nō ſuſtuliſſe cōſiliuꝫ Ariopagi ⁊ Magiſtratuū delectus: aut populū aſſeruiſſe iudicijs ex oībus cōſtitutis.

¶ Proſequitur de inſtituentibus politias: ⁊ qꝛ de politia Lacedemonica quam Lycurgus inſtituit ſupra dictuꝫ eſt. Reſtat dicēdū de politia Athenienſiū quā inſtituit Solon: ⁊ circa hoc tria facit. Primo oñdit q̄d Solon inſtituit. Scđo quomō a quibuſdam reprehendebatur: ibi[Quapropter quidam ⁊c̄.] Tertio excuſat ip̄m ibi[Apparet aūt ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo q̄ aliqui reputāt Solonē fuiſſe bonuꝫ legiſlatorem: qꝛ diſſoluit paucoꝝ ſtatuꝫ qui erat intēperatus ⁊ imoderat⁹ apud Athenas ⁊ liberauit populum qui ſeruitute opprimebatur ex imoderato regimine diuituꝫ: ⁊ inſtituit popularē ſtatum in patria ſua: ⁊ miſcuit bene politiaꝫ ciuitatis dans aliquā partem populo in ea. Erat eniꝫ in Ariopago. i. in vico Martis qui erat locus ſolēnis apud Athenas inſtitutum ꝯcilium ciuitatis. ſ. qđ erat paucoꝝ: qꝛ ꝯſiliarij ciuitatis erant ex diuitibus ⁊ potentibus: Sed q̄ principes eligerent̄ hoc erat optimatuꝫ. Pretoriuꝫ aūt. i. ptātem iudiciariā inſtituit ex popularibus q̄ erat populare. Et ſic Solon videt̄ nō diſſoluiſſe illa que prius erant. ſ. ꝯcilium paucoꝝ ⁊ electionem populi que erat Optimatuꝫ: Sed de nouo inſtituit popularē quendā Principatuꝫ dum fecit p̄toria. i. iudices ex hoibus ciuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter quidā illi ſuccenſent q̄ alteruꝫ diſſoluerit cū auctoritatē oēm ad iudiciuꝫ traduxerit qđ per ſortitionē eſt. Nā cuꝫ hoc inualuit tanq̄ꝫ tyrāno gratificantes populo in euꝫ qui nunc eſt populareꝫ ſtatuꝫ Remp. redegerūt: ⁊ cōſilium Ariopagi Ephialtes inhibuit ⁊ Pericles. Iudicibus v̄o ſalaria Pericles induxit: ac ꝑ hunc modū vnuſquiſqꝫ eoꝝ qui apđ plebem poſſe uoluerunt populi vim augere perſeuerauerunt donec in iſtam que nunc eſt licentiam peruenit.

¶ Oſtendit quomodo Solon a quibuſdaꝫ reprehendebatur: Accuſabant enim quidam ipſum q̄ ipſe diſſoluerat alteram politiam que p̄us erat qñ inſtituit iudicium ⁊ q̄ poſtea habuerit ptāteꝫ ſuper omnia cum tū illud officiuꝫ eſſet ſortiale quia. ſcilicet ſorte eligebantur aliqui ex populo ad hoc officium. Ideo aūt dicunt eum per hoc diſſoluiſſe priorem politiā: qꝛ cum inualuit iſtud officiuꝫ in ciuitate p̄tores illi inſtituti ex populo trāſtulerūt totum regnum ciuitatis in populum qui tyrānide opprimebat maiores: ⁊ ita deuētum eſt ad inordinatū ſtatuꝫ popularē qui erat apud athenas. Primo enim Ephialtes ⁊ Pericles qui fuerūt pretores populares deſtruxerūt ꝯſilium qđ ex antiquo erat in Ariopago: ⁊ ꝯſequēter vnuſquiſqꝫ de rectorib⁹ populi auxit ptāteꝫ populi quouſqꝫ ꝑducta eſt politia popularis ſtat⁹ que tūc erat. Deinde cum dicit.

¶ Apparet aūt hoc nō tam Solonis uolūtate q̄ꝫ caſu eueniſſe. Nauali enim potentia aduerſus Medos victor populus maiora de ſeſe ſape cepit: ⁊ acceſſerunt patroni ſeditioſi cōtra bonos ⁊ modeſtos ciues qui Remp. gubernabāt. Cuꝫ videat̄ q̄dē Solon eā que maxime neceſſaria fuit poteſtatē populo tradidiſſe ut Magiſtratus crearet ⁊ malefacta corrigeret: niſi enī populus hanc habeat poteſtateꝫ ſeruus erit ⁊ inimicus: at Magiſtratus oīs conſtituit ex nobilibus ac locupletibus ex cēſu quin gentoꝝ medimnū ⁊ iugarijs. Tertium ex equitibus. Quartum ex opificibus ſordidis quibus nullum Magiſtratus aſſequēdi ius erat.

¶ Excuſat Solonē: ⁊ dicit ꝙ iſtē defectus videt̄ accidiſſe nō ex intētione Solonis: ſed ex quodā accidēte. Cuꝫ enim Rex Medoꝝ inuaderet Athenēſes illi cogitātes ꝙ neqꝫ fines ſuos tueri poterāt neqꝫ obſidioneꝫ ciuitatis ſuſtinere collocatis pueris ⁊ mulieribus ⁊ rebus quas hēbant in alijs Grecie ciuitatibus dimiſſa ciuitate trāſtulerūt belluꝫ de terra ad mare. Et ita congregatus eſt populus tēpore Medoꝝ cauſa huius p̄ncipatus naualis ⁊ aſtute cōcepit ut totam ſibi ptātem vſurparet: ⁊ accidit ꝙ loco virtuoſoꝝ rectoꝝ populus habuit p̄mos rectores qui intētionem populi ſunt ꝓſecuti. Qꝫ aūt Solon hec nō intēdit patet per hoc: qꝛ ſolūmodo dedit ptātem populo niſi illā que eſt maxime neceſſaria ut. ſ. eligeret p̄ncipes ⁊ corrigeret eoꝝ errores. Hanc aūt ptātem populi dicit eſſe neceſſariam: qꝛ ſine hoc populus eēt ſeruus ſi ſine ſua uoluntate p̄ncipes acciperet: nō poſſet emēdare mala que principes facerēt ⁊ cuꝫ ſeruitutē ferre nō poſſet fieret aduerſariꝰ principibus. Sed oīs p̄ncipatus inſtituit p̄mo ex inſignibus. i. nobilibus ⁊ diuitibus. Et ſcd̄ario inſtituit ex cenſu quingētoꝝ medimnoꝝ. i. qui hn̄t in bonis qngētos medimnos ⁊ iugarios. Et tertio inſtituebat p̄ncipes ex equitibus qui erat tertius ordo. Quartus aūt ordo erat mercenarioꝝ qui erāt īfima pars populi ad quos nullus p̄ncipatus ꝑtinebat. Et ſic patet ꝙ in p̄ncipatibus maiorem partem addidit maioribus q̄ꝫ populo. Unde nō fuit eius intētio inſtituere ſtatuꝫ popularem: ſed ꝯſecuta eſt preter eius intentionem. Deinde cum dicit.

¶ Fuerūt etiā legū poſitores Zeleuchus apud Locros occidētales ⁊ Carōdas Cathinēſis ciuibus ſuis ceteriſqꝫ ciuitatibus Calcidicis que ſunt circa Italiā ⁊ Siliciā. Tentant ꝟo quidā inducere quaſi Onomacritus fuerit p̄mus leguꝫ ferēdarū peritus. Hunc ꝟo exercitatū in Creta cum eſſet Locrus. Perfectuꝫ aūt per arteꝫ diuinationis: eius familiarē fuiſſe Thaletē. Thaletis aūt auditores fuiſſe Lycurgum ⁊ Carondam. Sed qui iſta dicunt tempora non ſupputant.

¶ Determinat de inſtitutoribus legum. Et p̄mo oñdit qui fuerint ⁊ quibus leges impoſuerint. Scd̄o quas leges tulerint: ibi[Fuerunt etiā ⁊c̄.] Circa primum duo facit. Primo agit de quibuſdā legiſlatoribus in italia que quondā magna grecia uocabatur. Scd̄o de quibuſdā legiſlatoribus grecie: ibi[Fuit etiam philolaus ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ legiſlatores fuerunt quidam çeleuchus noīe qui impoſuit leges Locris occidētalibus: ⁊ eſt quedā ciuitas Calabrie que eſt ad occidentem grecie. Fuit etiam quidā legiſlatoꝛ Carondas Cathinēſis qui tulit leges ſuis ciuibus ⁊ quibuſdam alijs ciuitatibus Calcidicis circa Italiā ⁊ Siliciam. Oñdit aūt vnde iſti fuerint eruditi in legiſlatione. ⁊ dicit ꝙ quidā uolunt colligere ꝙ in terris illis p̄mus inſtructus induſtrius in legiſlatione fuit quidā Onomacritus noīe: qui cum eſſet ciuis Locrenſis exercitatus fuit circa legiſlationem in Creta: ⁊ poſtea p̄fectus fuit populo artificialiter regens ip̄m. ⁊ huiuſmodi ſocium dicunt fuiſſe quendā Thaletem: cuius auditores dicunt fuiſſe Lycurgum lacedemoniuꝫ ⁊ Carondam. Aſſerunt etiam aliqui Carondam fuiſſe eiuſdem Thaletis diſcipulum. Sed iſta dicunt non conſiderantes bene tempus ipſorum quod non erat cōueniens huic narrationi. Deinde cum dicit.

¶ Fuit etiā Philolaus Corinthius legiſlatoꝛ Thebanis. Erat aūt Philolaus ex familia Bacchiadū: amicus ꝟo Dioclis qui olympia vicit. Sed ubi ille ciuitatē deſeruit cōmotus ob amorē matris Alcione Thebas migrauit: Atqꝫ ibi ambo defūcti ſunt. Monſtrāturqꝫ etiā nunc illoruꝫ ſepulchra ſpectātia quidē ſeſe. Uerum ita cōſtituta ut ex Dioclis qdē ſepulchro non ſit ꝓſpectus in Corinthiū agrū ob animi infectionē. Ex Philolai aūt ſit ꝓſpectus. Habitarūt igitur ob huiuſmodi cām apd̄ thebanos: legeſqꝫ illis philolaꝰ deſcripſit.

¶ Narrat de Legiſlatoribus Grecie. Et dicit ꝙ quidaꝫ Philolaus ciuis Corinthius tulit leges thebanis. Et aſſignat cām quare de Corintho tranſiuit thebas. Et dicit ꝙ cum eſſet de genere Bacchidarum ideſt eoruꝫ qui trahebant originem a Baccho factus eſt amicus cuiuſdā Dioclis qui habuerat quādā victoriā ī olympia. Poſtq̄ꝫ igitur diocles relinqt ciuitatē forte expulſus inde per aliquā iniuriā Philolaus hn̄s in memoriā amorē matris Dioclis que uocabat̄ Alciones que forte nutriuerat euꝫ ſimul cum eo abijt Thebas: ⁊ ibi ambo finiuerūt vitā: qͦ uſqꝫ nunc eoꝝ ſepulchra oſtēdunt que mutuo ſe reſpiciebāt: ⁊ ex vno poterat cōſpici aliud. Sed ita erāt diſpoſita uerſus regioneꝫ Corinthioꝝ ut vnuꝫ poſſet inde videri: aliud non. Narrant aūt ꝙ ideo fuerunt ſic ordinata eoꝝ ſepulchra ut Diocles nō videret̄ a Corinthijs quaſi uolens ab eis abſtinere ꝓpter ea que ab eis paſſus fuerat. Philolaus aūt videri poterat qui nihil ab eis fuerat paſſus. Iſta igit̄ fuit cauſa quare apud Thebanos habitauerūt ⁊ eis leges tulerunt. Deinde cum dicit.

¶ Et de alijs quibuſdā ⁊ de ſobole ꝓcreāda quas illi leges ꝓletarias appellant: ⁊ hoc eſt p̄cipue ab illo ꝓuiſuꝫ ut numerus hereditatū ꝯſeruet̄. Carōde aūt nihil eſt ꝓpriuꝫ niſi iudicia falſoꝝ teſtiuꝫ. Primus eniꝫ de his legē poſuit diligētia ⁊ claritate etiā elegātioꝛ q̄ꝫ hi qui nunc ſunt legū cōditores. Philolai ꝓpriuꝫ eſt patrimonioruꝫ diſparitas. Platonis aūt mulieruꝫ ⁊ natoꝝ ⁊ patrimoniorum cōmunitas ⁊ comeſſationes feminarū. Et preterea lex circa ebrietateꝫ ut reges cōuiuioꝝ ſobrij ſint ⁊ in rebus bellicis exercitatio per quā ambidextri fiant: cuꝫ oporteat nō alterā manuꝫ utilē: alterā inutilē habere. Draconis quoqꝫ leges ſunt. Sed iā cōſtituta Rep. leges tulit. Proprium aūt Draconis eſt nihil qͦ ſit memoria dignuꝫ niſi rigiditas ob magnitudinē penarū. Fuit quoqꝫ pittacus legū ꝯditor: ſed nō in Rep. uerſatꝰ lex eſt propria illius ebrios ſi quē pulſauerit maiori pena dānari q̄ꝫ ſi ſobrij feciſſēt. Nō eni plures delinquunt ebrij q̄ꝫ ſobrij nō ad id reſpexit: qđ eſt ebrijs uenia: ſꝫ ad utilitatē. Fuit etiā Androdamus Reginꝰ legū ꝯditor Calcidēſibꝰ qui ſunt in Thracia de homicidio ⁊ hereditatibus: nihil tñ huiꝰ ꝓpriū referre qs pōt. De his ergo rebuſp. que p̄ncipales ſūt ⁊ de his que ſunt ab aliquibus ſcripte in hunc modum cognouiſſe ſufficiat.

¶ Oñdit quid ꝓpriuꝫ vnuſquiſqꝫ legiſlator inſtituit. Et dicit ꝙ Philolaus tulit leges Thebanis de q̄buſdam alijs: ſed ſpāliter de filioꝝ ꝓcreatione ut. ſ. nō īſiſterēt operi gñationis poſtq̄ꝫ certum nūm filioruꝫ haberent. Et has leges Philolai Thebani uocāt leges Proletarias. Hoc auteꝫ de ꝓcreatione filioꝝ ſolus ipſe inſtituit ad hoc ꝙ conſeruet̃ nūs ſortium. i. ꝙ nō oporteat vnā partem poſſeſſionis vnius hoīs diuidi in plures: ſed tot pueri gñent̃ ꝙ ſemp idem nūs ciuium ꝯſeruet̃. Carondas aūt nihil ſtatuit ipe ſolus niſi vindictas de teſtimonijs qđ ipe p̄mus ꝯſiderauit. ſed magis placuit ꝓpter hoc ꝙ cuꝫ diligētia explicauit ea que neceſſaria erāt in legibus pre alijs legiſlatoribus q̄ꝫ de hoc ꝙ aliquid ſingulariter ſtatueret. Sed philolauſ inſtituit aliqđ ꝓpriū. ſ. ut tolleret̃ irregularitas poſſeſſionū. Plato aūt q̄tuor ꝓpria inſtituit in ſuis legibus: quoꝝ vnū eſt ꝙ mulieres ⁊ pueri ⁊ poſſeſſiones ſint cōes. Scđm eſt ꝙ fierent ꝯuiuia mulierū ſicut in alijs ciuitatibꝰ fiunt ꝯuiuia viroꝝ. Tertiū eſt ꝙ iſtituit legē cōtra ebrietatē ut. ſ. ſoli ſobrij poſſint eē p̄ncipes ꝯuiuioꝝ. Quartuꝫ aūt ſtatuit in re militari ut. ſ. hoīes per exercituꝫ ⁊ ſtudiuꝫ fierēt ambidextri ut. ſ. utraqꝫ manus fieret eis utilis ad bellādū. Cōſequēter dicit ꝙ iueniunt̃ quedā leges draconis qui politie p̄exiſtēti impoſuit quaſdaꝫ leges: ſed in legibꝰ ſuis nihil fuit ꝓpriuꝫ qđ ſit memoria dignū niſi ꝙ ſeuior pena daret̃ qñ malus damnuꝫ ſequebat̃ ex culpa. Fuit etiā quidam Pittacus legiſlator qui nō inſtituit politiam: cuius lex quedam ꝓpria fuit ut ebrij ſi percuterent plus punirent̃ q̄ꝫ ſobrij: qr pluries ebrij faciunt iniurias q̄ꝫ ſobrij: vnde magis reſpexit ad utilitatem ut. ſ. cohiberent̃ iniurie ebrioꝝ q̄ꝫ ad ueniā quā oportet habere de ebrijs qui nō ſunt ſui cōpotes. Fuit etiam alius legiſlator Androdamus ciuis Reginus qui inſtituit quaſdam leges circa penas homicidioꝝ ⁊ circa ſucceſſiones hereditatum: ſed tñ quaſi nihil ꝓprium ipſius dici pōt. Ultimo aūt epilogando concludit ꝙ hoc modo ſunt conſiderata eadeꝫ que oportuit conſiderari circa optimas politias: puta Lacedemonenſium Cretenſium ⁊ Carthaginenſium: ⁊ circa politias a quibuſdaꝫ alijs ordinatas. Et ſic terminatur Secundus Liber.

¶ Finis ſecundi libri politicorum Ariſtotelis.

¶ Excellentiſſimi Theologie profeſſoris Magiſtri Ludouici Ualentie procuratoris Ordinis Predicatoꝝ ad Reuerendiſſimum in Chriſto patrem ⁊ dñm dñm F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per cōcluſiones Secundi Libri Politicorum Ariſtotelis.

¶ Ad optimā Remp. ſpectat ut hoīes ad uotuꝫ viuant: qr tunc optime Reip. erit diſpoſita cū ita erit iſtituta ut id obtineant ciues in quo felicitatē ꝯſiſtere putant.

¶ Ciues in aliquo coīcare neceſſe eſt: ciuitaſ eni ſocietaſ quedā eſt ⁊ in eodeꝫ cohitare loco ciues opꝰ eſt oīno.

¶ Nō expedit uxores eē cōes vnitatis ciuilis ſeruande gratia tū qr nō exigit̃ maxia vnitas in ciuitate: etenim ꝯtingeret ciuitatē diſſolui ⁊ ex ciuitate domuꝫ fieri: ⁊ rurſum ex domo hoīem vnū dereling: tñ ēt qr p̄fectior eſt cū ex diſſimilibꝰ magiſ ptibꝰ ꝯſtat ut in rebꝰ quoqꝫ nālibꝰ accidit. Ex diſſimilibꝰ aūt ciuitatē ꝯſtare opus eē ex hoc pꝫ ꝙ in ciuitate quoſdā ſubijci: quoſdā p̄ncipari opꝰ eſt: aut ſemp aut viciſſitudine q̄daꝫ. Rurſum etiaꝫ magis ſufficiens eſt ſicut ciuitas domo ⁊ domuſ homine vno.

¶ Nō ꝯducit etiā ad vnitatē ſeruādā ea coitas quam ⁊ Socrates ⁊ Plato inducūt. Nō eni ea poſita oēs p̄nt quācūqꝫ rē dicē eē ſuā q̄ſi p ſe ſua ſit: ſꝫ q̄ſi cuꝫ ſua ſit ēt ſit alioꝝ. Uñ neglectꝰ q̄dā reruꝫ accidit: ſic plures hñs ſuos ab oībꝰ negligit̃ qđ ēt eo magis ꝯtinget ꝙ vnus mille ſit habiturus filios ⁊ ſic minꝰ de ſingulis curabit ac ēt icertꝰ erit an ſuus exiſtat filiꝰ aut nepos qui coīs eſt. Uñ rōnabile eſt plus diligi ꝓpriū ac certū nepotē q̄ꝫ cōem ac icertū filiū. Neqꝫ etiam hoc excludit ſuſpitionē ꝓprietatis cū parētibꝰ filij ſolent eē ſimiles.

¶ Multa ēt obſona ex hꝰⁱ coīcatione ꝯſequunt̃. Prio q̄dē ꝙ cedes ac vulnerationes in ꝓpinquos crebro fiēt que grauiores ſūt ⁊ tñ ut equū eēt expiari nō poterūt diſſoluta ꝓpinq̄tate cum ita in ꝓpinquos agent̃ ut tñ eos eſſe ꝓpinquos incertū ſit. Deide qr ꝯtinget filios coire cū mr̄ibꝰ ⁊ pr̄es cū filiabꝰ qđ ſceleſtū eſt a lege ꝓhibitū ad coercēdā uehemētiā delectationis ⁊ ſeruandā ꝯſanguinitatis reuerētiā. Aufert poſtea amicitiam cuꝫ eq̄les faciat ignobiles nobilioribꝰ ⁊ eos cōfundat qđ diſſenſionis cauſa eſt. Remiſſius etiā diligūt parētes filios: qr cū illis aliꝰ hñt multos ⁊ nullū ꝓpriū hñt. Proprietas aūt ⁊ ſingularitas amorē augēt: ⁊ ſic iter oēs ꝓximos debilior reddit̃ amicitia. Poſtremo cuꝫ mox genitos alijs nutriēdos det ut ignotos parētibꝰ efficiet: magnā facit ꝑturbationē. Cū ruſticis qñqꝫ nobiles tractant̃: deꝑditurqꝫ plurimū amor in ueros patres dum ab extraneis aluntur. Unde nec ueros pr̄es occidere ⁊ iniurijs afficere uerentur.

¶ Pernitioſum etiaꝫ Reip. eſt cōes eſſe poſſeſſiones ut Socrates lege cauit: qr ſic nō oēs colerent agros: ſed ignobiliores: vnde in diuidendis poſtea fructibus diſcordie naſcerent̃. coīcatio etiā in bonis ac humana cōſuetudo lites inducit ut in peregrinātibus qui in puiſ coīcant ac in tota domeſtica ꝯuerſatione ꝯtingit.

¶ Tollit ēt multa cōmoda lex iſta ⁊ diligētiū colendi ⁊ getū cultū cū tñ cuꝫ ea ꝓꝑetate poſſit uſus ut ciuitati expedit aut v̄tute aut lege eē cois. Aufert quoqꝫ uoluptatē honeſtā que de rebꝰ ꝓprijs eē ꝯſueuit bñficentie quoqꝫ ⁊ liberalitatis uſum prohibet.

¶ Coitas quoqꝫ mulierū tēperatum eē uetat cum nulla uxor aliena ſit: poſſeſſionū v̄o coitaſ liberalē eē non ꝑmittit cū nō multa ſit liberalitas coīa largiri. Et ſi cuꝫ paucis coīcātibꝰ tot iter eos litigia oriunt̃ exiſtimanduꝫ oībꝰ coīcātibꝰ intolerabiles ⁊ futuras in ciuitate diſſenſiones: ⁊ ſi que nūc ēt ſiūt ſeditiōes ſunt ex iꝓbitate hoīuꝫ eſt nō ex ipſa diſtictione dñij.

¶ Inſufficiēs ēt lex Socratis eſt que non ſtatuat quō ea coitate iducta ſe hēre debeāt ciues in ꝑtiēdis fructibꝰ

⁊ diſtribuēdis magr̄atibꝰ pp qđ facile erat ſeditiones multas oriri. Errauit etiā plurimuꝫ ꝙ vniuerſaꝫ agroruꝫ curam ⁊ offerēdoruꝫ ciuibus fructuuꝫ curā cōmittebat agricolis cuꝫ multis fraudibꝰ in ciues uſuri ſint.

¶ Nullas etiam leges iſtituit nullamqꝫ tradidit diſciplinam pro hac communitate ſeruanda.

¶ Nihil ēt pōt recte ſtatui de mlieribꝰ ſi cōes ſint cū ⁊ ꝓprijs exn̄tibꝰ poſſeſſiōibꝰ rei domeſtice nō poſſint itēdere ſꝫ de his iordinate decreuit eas.ſ. oportere ſil' cū viris agros colere ⁊ bella gerere cū in domeſtica vita aliqua mulieribꝰ incūbāt ob que alijs nequeūt inſiſtere.

¶ Hec deniqꝫ Socratis coītas aufert oēm felicitateꝫ ex Rep.cuꝫ nihil oino ꝓpriuꝫ relinquat qđ ad felicitatē ſpectat cuꝫ diuitie ⁊ alia h⁹ⁱ inſtrumēta ſint felicitatis.

¶ Qui ciuitatem ⁊ Remp.inſtituit ad regionem ſpectare debet ad incolas ad vicinos ut eam.ſ.ciuitatē Rēp. legeſqꝫ inſtituat que his omnibus conueniant.

¶ Ea poſſeſſiōis q̄ꝫtitas ſtatuēda ē ciuibꝰ ꝑ quā ciues bn̄ viuē h' ē liberalr ⁊ tēperate poſſint. Tempate eni ꝯtingit viuere cuꝫ erūna:liberalr aūt abſqꝫ modeſtia:tēperantia vō ⁊ liberalitas miſeriā ac icōtinētiā excludit.

¶ Si mēſura agroꝝ ciuibꝰ p̄figa᷑ ut Socrates cenſebat gn̄atiōi q̄qꝫ modū ponē opꝫ ſi nāqꝫ idiuiſſe ſūt facultates Socratis lege ⁊ ſn̄ia cōtigatqꝫ mltū excreſcē filios potētiores ut ſibi ac natis ſuis ꝯſulant ignobilioribꝰ nihil fere derelinquēt.cōtinget quoqꝫ ex diuitibꝰ parētibus liberos inopes eē ſi multi qđ munus pr̄is erat ſolū poſſideāt:q̄ꝫobrē ⁊ gn̄e tēperāda eſt . cōſpecta enim eſt ꝑus ſterilitate ⁊ obitu filioꝝ diligēter ꝯſiderato qui cōſueuit accidere in his oibus pēſatis numerus filioꝝ poſſeſſionū q̄ꝫtitati congruus ſit ⁊ coaptus.

¶ Socrates in Rep.ſua nō recte p̄termiſit diſtinctiōes eius generis ex quo magr̄atꝰ eēnt creādi ab eo ex quo ſbti eē debēt:nec ullā reddit cāꝫ cur eq̄les res imobiles ſtatuerit ineq̄les vō mobiles:inepte ēt duas ſenibꝰ domos aſſignauit cū vna cuilibet q̄ꝫtū uelis magne familie ſatis ſit ac ēt duas ſupfluas iducē expēſas iutile ſit.

¶ Cōducit ciuitati Rēp.ex pluribꝰ cōmixtā eſſe:ita eniꝫ ꝯtingit omnes aliquid in Rep.obtinere atqꝫ hoc pacto pax in ciuitate ſeruatur.

¶ Socrates non recte permiſcebat Rēp.ſuam ex tyrannide ⁊ plebis ſtatu cum uterqꝫ improbus ſit qui uolūtatis impetu non rationis ordine conſtituatur.

¶ Socratis tn̄ Reſp.ad paucoꝝ potētiā declinare videbatur:tum quia ad potentes ſpectabat multitudinem ꝯuocare ⁊ quodāmō p̄eſſe electiōi p̄ncipū que ꝑtim ex potētibꝰ ꝑtim ex plebe erat:tū qa plures magiſtratꝰ ac maiores ex potētioribꝰ creaban᷑.nec ex popularibus oēs eligeban᷑:ſed ex primis oēs eligere cogebantur.

¶ Nō erat etiā tutū ex delecta multitudine paucos eligi rurſuꝫ ad quos magr̄atuū electio ꝑtineret.ꝑtiꝫ qa paucos ſeduci facile eſt.ꝑtim qa ſemp ſe mutuo principes inſtituere ex ꝯdicto poſſent.

¶ De Rep. Phalee.

¶ Phaleas quoqꝫ eq̄les ſtatuit ciuiū poſſeſſiōes ⁊ p̄termiſit de gn̄atiōe aliq̄d dicere:vnde nō recte fec̄ queadmodū ⁊ de ſocietate diximus:cōmodū tn̄ eſt de ciuiuꝫ ſbā aliq̄d lege cauere:ne.ſ.cuiqꝫ liceat quātū uelit acqrere ne ſequa᷑ Rēp.ut q̄nqꝫ ꝯtingit popularē fieri duꝫ per imoderatā emptionē mlti ex plebe potētiores fiūt atqꝫ ita nobiliū atqꝫ ignobiliū diſtinctio aufer᷑ que tn̄ in creādis magiſtratibus opportuna eſt.

¶ Errauit quoqꝫ Phaleas in ſua Rep.ꝙ cū eq̄les ſtatuerit cēſus nō determinauit an imoderati an tenues an mediocres eē deberēt:ſi nāqꝫ imēſe ſint diuitie oiuꝫ molliter ⁊ itēperate viuēt ois:ſi exiles ⁊ modice miſerabiliter degent:nanqꝫ vnus in alium mia uti poterit. Nō ſuſtulit etiā imoderatas ꝯcupiſcētias lege aliq̄ qđ magis ꝯducebat nec ſeditiōes extinxit cū diſtribuēdis honoribꝰ ꝓ meritis nō itēderit q̄ꝝ cū appetitio ꝑſtātioribꝰ p̄ſertiꝫ viris iſita eſt nec iducta tēperātia ꝯcupiſcētias moderaba᷑ nec iſtitutis bonaꝝ artiū ſtudijs triſtitiā excluſit nec tyrānoꝝ iprobitati conſuluit nec de virtute militari aliq̄d tradidit que tamē Reip.per neceſſaria eſt ob patrie defenſionem.

¶ Pretermiſit ēt multa in decernēdis poſſeſſionibꝰ: nihil eni dixit de totius ciuitatis poſſeſſione que cū mediocritate q̄dā ꝯſtare debet:ne.ſ.opulētia eiꝰ ad expugnādā eā facile extraneos adducat:ob inopiam vō nequeat belli ipetū ferre. Eq̄litas ēt agroꝝ facile poteſt. Ad tēperādā ēt iſinitā diuitiaꝝ appetitionē debuit bonos ad iuſtitiā ꝯſuetudie adducere : malos vō potētiā adimere ne iſti iuſtitia monēti aliena tollāt.illi vō ipotētia nō ualeāt artificio ēt ſeruos faciebat publica q̄ppe eoꝝ opa eſſe uoluit ſingulis deinde ꝑtienda vnde ⁊ ꝑuā reddebat ciuitatē paucis admodū artificibꝰ exiſtētibꝰ in ea:q̄r ⁊ p̄uatos artifices ⁊ publicos eē expedit.

¶ De Rep. Hyppodami.

¶ Hyppodami quoqꝫ Mileſij Reſp.reprehenſibilis eſt: abſtulit eni artificibꝰ ⁊ poſſeſſiōes ⁊ arma:nihilqꝫ eis cōmodi in honoribꝰ ciuitatis reliq̄t:vnde oino militū ſerui erāt ſicqꝫ amatores Reip.eſſe nō poterāt.

¶ Cū etiā milites Rēp.defendāt multo plures tā agricolis q̄ꝫ artificibꝰ eos eſſe opꝫ ⁊ potētia excedere.nihil ergo penitus ad magiſtratuū creationeꝫ poſſe ceteros conſtat qui in ciuitate exiſtant cum Remp.non niſi ex agricolis artificibuſqꝫ confecerit.

¶ Nihil ēt agricole reip.ꝯferre viden᷑ cū nō niſi agros ſuos colāt:aſſignauerit ēt militibꝰ cōem quādā agrorū ꝑtē:quā ſi milites colēt erūt ⁊ agricole ⁊ milites:ſi agricole nō cōmode ſuas alienaſqꝫ excolēt aut melius erat ab initio agricolis tradere ⁊ nō militibꝰ diſcernere ſi alij preter agricolas ac milites:q̄rta ergo pars erit ciuitatis que publicis rebus non inſiſtet.

¶ Lex etiā auferēs iudicibꝰ facultatē ꝯferēdi de ſn̄ia ferēda in p̄torio incōmoda eſt qa p̄uatis in locis colloquen᷑ in qbꝰ maior eſt ꝑuertēdi iudicij ſuſpitio ac etiā iudicibus diſcordantibus poſtmodū tn̄ eſt ut differāt neceſſe ſicqꝫ in idem reuertitur.

¶ Nō caret etiā reprehēſiōe qđ Hyppodamꝰ ſtatuit utile q̄ppiā Reip.excogitātibꝰ honorē tribuēdū cū ⁊ decernere q̄d utile q̄d nō abſqꝫ lite nō facile ſit ac etiā ſic leges diſſoluere ſepe ꝯtinget ſub explorati imagine honeſti qđ incōmodū ſatis eſſe Reip.conſtat.

¶ Nō ꝯducit leuiter leges mutare.ꝯſueſcūt eni ciues nō reuereri p̄cepta ⁊ inſtituta p̄ncipū mutatis facile legibus eneruatqꝫ huiuſmodi abrogatio obtēperandi conſuetudinem que legis vis eſſe ſolet.

¶ Qui iudicare recte uolunt an Reſp.bene inſtituta ſit duo conſiderare debent an lex rationi cōſentiat ac ipſius Reip.intentioni ſit conſentanea.

¶ Cōſtituēda eſt etiā diſciplina ſeruoꝝ in Rep.qua ſublata facile eſt iſidias pati ciuitatē ab eis:ſicut Lacedemonijs ⁊ Theſſalis p̄ſepe ꝯtigit:ſed id ſūmope neceſſariū eſt ut domini cū eis ꝯuerſari ea ſciāt moderatione ne inſoleſcāt aut odio dominos habeant.

¶ Ois reſp.bn̄ ordiata mulieres diligēter iſtituit:his eni nō ordiatis media reſp.male ſe hēt ſi mlieres itēpate viuāt ſic lacedemōes ꝑmittebāt:cōpellun᷑ viri magnos ſūptꝰ nimis facē ⁊ ꝑ ꝯn̄s auaritie iſiſtē.iſolētes q̄qꝫ fiūt ⁊ admiſtrare rēp.uolūt aut ſaltē q admiſtrāt rēp.regē: uolūt quoqꝫ rē militarē agē cū bella iminēt ⁊ cū nihil agant oia ꝑturbāt.Qđ vō in rep. Lacedemonū mulieres idiſciplinate fuerit ꝓpterea euenit ꝙ Lacedemōes rei militari opaꝫ dātes ⁊ bella mouētes adūſuꝫ vicios domi mulieres abſqꝫ gubnatore relinquebāt : ipſi vō meliores effecti ſt̄ aſſueti parē duci ⁊ labores ꝑpeti:hꝫ eni militia mltas v̄tutis ꝑtes:Lycurgꝰ tn̄ iā p̄ua ꝯſuetudine mulieres affectas lege cohercē conatꝰ nō potuit.

¶ Ineq̄litas quoqꝫ poſſeſſionū in Lacedemonuꝫ Rep. inducta iniqua eſt: qꝛ ex ea ꝯtingebat diuitias fere oēs ad paucos admodū deduci: ꝑſertiꝫ cū nō ꝓhiberet donatiōes ⁊ dotes magnas ⁊ alia hꝰ. Ephoroꝝ Magiſtratꝰ cū maximus eēt maiores res decernens nō recte oibꝰ dabat̄: his ꝑcipue qui ꝓꝑ inopiā corrūpi poſſent. Erat etiā admodū Tyrānicus populo nimiū deferēs ⁊ Optimatū ſtatū ad popularē deducēs: erat tñ talis ut q̄etē iduceret cū oēs aliq̄ in Rep. gubernatiōe ꝑticiparēt. Nō apte ēt eligebant̄: nō tutū ēt erat ꝙ oia ſuo arbitrio iudicarēt: nec diſciplina eoꝝ bñ inſtituta erat dum nimis eos coherceret in quibuſdaꝫ propter quod deinde nimis uoluptatibus ſe dabant.

¶ Senatus quoqꝫ eoꝝ nō recte erat ꝑpetuus: qꝛ ⁊ ſi ꝓbi eēnt viri tñ ꝑ etatē iudicio pñt deficere ⁊ nō iuſtas ꝓferre ſnias cū ad eos de maioribꝰ cauſis iudicare ꝑtineret. Electio quoqꝫ eius erat iniuſta cum nemo non petēs eligi poſſet: ſic enim fiebat ut homines ad appetendos honores allicerentur: quod Reip. noxium eſt.

¶ Regis ptās ꝑpetua fieri ab eis debuit cū Rex timeri debeat: qd̄ nō accideret ſi qñqꝫ ſubijciēdus eēt. Comeſſatiōes quoqꝫ nō recte iſtituerūt Lacedemones cū eas ex ꝓprijs cuiuſlibet expēſis fieri ſtatuerint vnde ꝯtingebat paupes ab eis excludi nec ꝯſequēter Magiſtratū aſſeq poterāt lege ꝓmulgata ne qs eligi ad Magiſtratum poſſet qui conuiuijs nihil conferre ualeret.

¶ Reprehēdēdus eſt etiam principatus Claſſis quia ſic duos Reges quaſi conſtituere videbant̄: terre. ſ. ⁊ maris quod ſeditionem concitare poterat.

¶ Solū ēt iſiſtē videbant̄ ꝟtuti militari q̄ nō ꝯducē i pace iā adepto regno cū ⁊ ꝑſtātiores ꝟtutes militaribꝰ ſint.

¶ Nō fecerūt ēt erariū publicū ꝓ defendēda Rep. ab hoſtibꝰ ſꝫ cū bella agerēt ſinguli ꝯferebāt vñ ⁊ lucris itēperate iſiſtere cogebant̄ ut ⁊ ſibi ⁊ Reip. conſulerent.

¶ Cretēſes melius Comeſſatiōes diſpoſuerūt: qꝛ cōi ſūptu eas fieri uolebāt ac ēt moderate uti ſanxerūt: ꝓhibētes multitudinē gñatiōis ac ipediētes mulieribꝰ cōmiſceri: maſculorum quoqꝫ coitū permittentes qd̄ an iuſtum ſit poſtea determinabitur.

¶ Coſmorum etiam inſtitutio apud Cretenſes non ſecus reprehēdenda q̄ꝫ Ephororū apud Lacedemones.

¶ Coſmoꝝ magiſtratu ꝑpetuo exiſtēte nō bene iſtitutuꝫ eſt ut aut ipſi cederēt aut vi expellerent̄ ⁊ ſic qñqꝫ deficeret: pꝛimum nāqꝫ humana uoluntate ſit que non eſt tuta regula: aliud ꝟo tyrannidem ſapit.

¶ Nō erat etiā opportunū remediū aduerſum Coſmos ꝙ ipediret populus eos ſnias ferre: tū qꝛ officio fiebat iniuria: tū ēt qa hoc ſeditiōis cā erat: ſic eni vno ꝑncipe cōſtituto multitudo aduerſum Coſmos pugnaret hac ꝯceſſa licētia: vnde ſeditiōe ꝯcitata ꝑiculū ēt ab extraneis iminet Cretēſibꝰ tñ hoc nō accidit ꝓpter ſitū.

¶ Reꝑhēdēda eſt Reſp. Carthaginēſiū ꝙ Regē ex quocūqꝫ gñe ⁊ ꝑ etatē magis q̄ꝫ per electionē decernebat.

¶ Cū etiā uellēt ciuilē ſtatū ⁊ optimatū iducere ad popularē ⁊ paucoꝝ diuertebāt cū ſtatuerent ſolū diuites eligi ad magiſtratꝰ: paupes aūt minime: etiā ſi virtute clari eēnt: uerētes ne ob inopiā iniuſte Reip. negocia agerēt ꝓprijs lucris itēti: ſed debebāt certe virtutibꝰ eoꝝ ⁊ in priuata ⁊ in publica vita ꝑmia certa cōſtituere: ſed hec ſane inſtitutio id efficiet ut oēs fere ꝯgregādis opibꝰ ut honores poſſent cōſequi inſiſtant.

¶ Erat etiā incōmodū Reip. plures magiſtratꝰ vni cōferre cū ab vno vnus optime ꝑficiat̄. Unde ꝑſtat plures dare pluribus: tum qꝛ pulchrius exercentur: tuꝫ qꝛ plures in Rep. honores participant.

¶ Inter oēs Solonē optimā Rep. inſtituiſſe: quā. ſ. iſtituit ex Optimatū ⁊ potentū ⁊ populi ſtatu ut ſic oibꝰ aliqd ꝑſtaret honoris in Rep. licet ꝑter eius mētē ad popularē ſtatū deducta ſit. Finis.

¶ Politicorum Ariſtotelis liber tertius.

q Ui de Rep. cōſiderat que ſit vnaqueqꝫ ⁊ q̄lis fere ꝑma illa ꝯſideratio occurrit videre qd ſit Ciuitas: nā ea nōnunq̄ꝫ in ꝯtrouerſiā uenit: cū alij dicāt a Ciuitate factuꝫ: alij nō a Ciuitate ſꝫ a potētibꝰ qbuſdā uel a Tyrāno. Gubernatoris autem Reip. ac legum poſitoris totum negocium uerſari videmus circa Ciuitatem. Eſt autem Reſp. eorum qui in Ciuitate degunt iſtitutio.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus in ſecundo libro inquiſiuit de politijs ſꝫm traditionem aliorum: hic incipit proſequi de eis ſꝫm propriam opinionem: ⁊ diuiditur in partes duas. In prima manifeſtat diuerſitatem politiarum. In ſecunda docet qualiter optima politia ſit inſtituenda in principio. 7^{mi} libri: ibi ⌊ De optima Rep. ⁊c. ⌋ Prima autez pars diuiditur in duas. In prima diſtinguit politias. In ſecunda determinat de ſingulis earū In quarto libro: ibi ⌊ In cūctis artibus ⁊c. ⌋ Prima autem pars diuiditur in duas. In prima parte determinat id quod pertinet ad politiam in communi. In ſcd̄a diuidit politias: ibi ⌊ His ita determinatis ⁊c. ⌋ Prima pars diuiditur in duas. In ꝑma dicit de quo eſt intentio. In ſecunda proſequitur propoſitum: ibi ⌊ Eos igit̄ qui ⁊c. ⌋ Circa primuꝫ duo facit. Primo oſtendit ꝙ ad tractandum de politijs neceſſe eſt primo conſiderare de Ciuitate. Secundo oſtendit ꝙ ad tractandum de ciuitate neceſſe eſt conſiderare quid ſit Ciuis: ibi ⌊ Cuꝫ ꝟo ſit Ciuitas ⁊c. ⌋ Dicit ergo primo ꝙ ille qui vult conſiderare de politia que vnaqueqꝫ ſit ſꝫm propriam rationem ⁊ qualis ſit: utrum ſcilicet bona uel mala: iuſta uel iniuſta: neceſſe eſt ꝙ primo conſideret quid ſit Ciuitas. Et hoc probat duplici ratione: quarum prima eſt: quia de hoc poteſt eſſe dubitatio. Dubitant enim aliqui circa aliqua negocia utruꝫ ſint facta a Ciuitate: puta cum ſint facta a Tyranno uel a diuitibus Ciuitatis. In quo caſu aliqui dicunt ꝙ Ciuitas hoc fecit: aliqui autem dicunt ꝙ non fecit hoc Ciuitas ſed diuites principantes uel etiam Tyrānus: ⁊ ſic videtur in dubium uerti utrum ſoli diuites principantes ſint Ciuitas: ⁊ quia dubiū eſt oportet ꝙ determinetur. Secunda ratio eſt: quia tota intentio eorum qui tractant de politijs ⁊ legiſlatione negociātur circa Ciuitatem: quia politia nihil aliud eſt q̄ꝫ ordo inhabitantium Ciuitatem. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ ꝟo ſit Ciuitas cōpoſitū qddā quēadmodū alia tota ex pluribꝰ ꝑtibꝰ ꝯſiſtētia manifeſtū eſt primo de ciue eē ꝑgrēdū. Nā Ciuitas eſt Ciuiū multitudo quedaꝫ. Quare ⁊ quē oporteat Ciuē uocari ⁊ qui ſit Ciuis eſt conſiderandum: nam ⁊ de Ciue ſepe contenditur: nec eundem omnes eſſe fatentur ciuem: ⁊ qui in populari ſtatu ciuis eſt perſepe in paucorum gubernatione non erit ciuis.

¶ Oſtendit ꝙ neceſſarium eſt determinare de Ciue duplici ratione: quarum prima talis eſt. In omnibus illis que ſunt compoſita ex multis partibꝰ neceſſe eſt prius conſiderare partes. Ciuitas aūt eſt quoddaꝫ totum cõſtitutũ ex ciuibus ſicut ex partibus: cũ ciuitas nihil aliud ſit q̄ quedam Ciuiũ multitudo. Ergo ad cognoſcẽdum Ciuitatem oportet ꝯſiderare qd ſit Ciuis. Secunda ratio eſt ꝙ de hoc etiam contingit dubitationẽ eſſe: non enim omnes concorditer confitenť ꝙ ideꝫ ſit Ciuis. aliquis eniꝫ popularis qui eſt Ciuis in ſtatu populari ſm quem populus principať non reputať q̃nq̧ Ciuis in ſtatu paucorũ ſm quem diuites p̄ncipantur: quia frequẽter talis eſt ꝙ populus nullam habet ibi partem. Deinde cum dicit.

¶ Eos igiť qui alio quodã mõ appellationẽ ſortiuntur: ceu eos qui Ciuitate donati ſunt: omittamus. Nec habitatio ciuẽ facit: nã iſto modo miniſtri qui circa nos habitant ⁊ ſerui ciues eſſent. Nec rurſus qui fori: ac iudicijs ius habẽt: nã hec exiſtũt etiã illis qui ſimul cõtrahũt cũ per cõtractũ forũ ſortianť: quanq̄ multis in locis ꝑegrini ne id qdem ꝑfecte habeãt: ẜ neceſſe eſt ut patronũ accipiant: Ex quo fit ut iꝑfecte quodãmõ ſint fori iudiciorũq̧ ꝑticipes. Sꝫ ut pueri nõduꝫ etate ꝑfecti ⁊ ſenes ob etatẽ a muneribus publicis uacantes non ſimplr̃ ciues dicẽdi ſunt: ẜ quodãmodo ciues. At nos querimus cũ qui ſimplr̃ ciuis dicať nec habeat aliquaꝫ adiunctionẽ que reſtringat ⁊ corrigat: cum ⁊ de infamibus ⁊ de exulibus eodem modo (ut ſupra) dubitari ⁊ reſponderi poſſit.

¶ Proſequitur ꝓpoſitum: ⁊ diuiditur in partes duas. In p̄ma oſtendit quid ſit ciuis. In ſcd̓a oſtẽdit que ſit virtus que facit bonum ciuem: ibi [De his vo̅ que dicta ſunt ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. Primo determinat quid ſit Ciuis. Scd̓o mouet circa hoc quaſdaꝫ dubitationes: ibi [Sed forſan de eo ⁊c̄.] Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit Ciuis ſm virtuteꝫ. Secundo excludit quandam falſam determinationẽ: ibi [Conſueuerunt ⁊c̄.] Circa p̄mum duo facit. Primo ponit quoſdam modos ſꝫ quos aliqui ſunt ciues ſm quid ⁊ non ſimplr̃. Secundo oſtendit quid ſit ciuis ſimplr̃: ibi [Ciuis ſimpliciter ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ debemus ad preſens dimittere illos qui dicunť ciues ſm aliquem modum poeticuꝫ .i. ſm metaphoram uel ſimilitudinem quia iſti non ſunt uere ciues. Et p̄mus quidem modus eſt ſm habitationem: non aũt dicunť uere ciues aliqui ex hoc ꝙ ciuitatem inhabitant: quia aduene ⁊ ſerui habitant in ciuitate nec tamen ſunt ſimpliciter ciues. Secundus modus eſt ꝙ aliqui poſſunt dici ciues quia ſubdũtur iuriſdictioni ciuitatis: ut ſcilicet participent iuſtitia ciuitatis in hoc ꝙ qui obtineant ſententiam pro ſe ⁊ quandoq̧ iudicentur .i. condẽnentur: quia hoc etiã cõuenit illis qui habẽt aliquos ꝯtractus inter ſe qui tñ nõ ſunt vnius ciuitatis ciues: ⁊ tamen in q̄buſdam ciuitatibꝰ extranei nõ participãt perfecte hꝰꝰ iuſtitia ſicut ciues: ſed neceſſe eſt ꝙ ſi uolũt iudicio contendere ꝙ dent aſſtitorem: ideſt fideiuſſorẽ de parendo iuri. Unde patet ꝙ aduentitij imperfecte participant cõmunione iuſtitie: ⁊ ita ſm hoc non ſunt ſimpliciter ciues: ſed poſſunt dici ciues ſm quid: ſicut etiam tertio modo dicimus pueros ciues qui nõdum conſcripti ſunt in numero ciuium: ⁊ ſicut dicimus ſenes ciues qui iam emiſſi ſunt a numero ciuiũ cum nõ poſſunt exeq̧ opera ciuiũ. utroſq̧ enim nõ dicimus ſimpliciter ciues: ſed cũ aliqua adiectione. Pueros quidem tanq̄ imperfectos: Senes autem tanq̄ ultra prouectos q̄ requirit conditio ciuiuꝫ. Uel ſi etiam aliud aliqd tale apponatur nihil differt. Manifeſtũ eſt enim illud qđ intendimus dicere: inquirimus enim nũc qd ſit ſimpliciter ciuis abſq̧ aliq̄ additione que ſit neceſſaria ad dirigendum uel exponendum nomen Ciuis. Eſt auteꝫ ⁊ quartus modus in quo eſt eadẽ dubitatio ⁊ ſolutio .ſ. circa profugos ⁊ utiles .i. infames ꝑſonas q̄ ſcilicet tales ſunt ciues ſm quid ⁊ non ſimpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Ciuis ſimpliciter nulla alia re diffiniť magis q̄ ꝑticipatiõe ꝑtãtis publice iudicãdi ⁊ decernẽdi. Poteſtates aũt alie ſunt determinate ſm tẽpus: ita ut nõ liceat iterdũ niſi ſemel eãdẽ habere: aut per alia tẽpoꝝ ſpatia. Alie ſunt indeterminate: ceu illius qui in Cõcione deliberat ⁊ decernit. Q̄q̄ fortaſſe diceret aliqs tales nõ eſſe in ꝑtãte ꝯſtitutos: atqui ridiculũ foret qui de maximis rebꝰ deliberãt ⁊ decernũt eos ꝑtãteꝫ dicere nõ habere. Sed nihil referat cũ de noĩe ſit qõ: eſt eñi abſq̧ noĩe publica poteſtas iudicãtis decernẽtiſq̧ in Cõcione: ſed ſit diffinitionis gr̃a indeterminata poteſtas. Ponimus aũt eſſe ciues qui hiꝰ poteſtatis vna cũꝫ alijs ꝑticipes ſunt. Maxime igitur proprie ciuis ſuper oẽs alios qui ciues dicuntur fere talis eſt.

¶ Et circa hoc tria facit. Primo ponit quãdam determinationem ciuis. Secundo oſtendit ꝙ illa determinatio nõ eſt cõmunis in q̄libet politia ibi. [Nec latere nos debet ⁊c̄.] Tertio oſtẽdit quomodo poſſit corrigi ut ſit cõis: ibi [Sed recipit correctionẽ ⁊c̄.] Dicit ergo primo ꝙ per nihil aliud melius põt determinari ciuis ſimpliciter q̄ per hoc ꝙ participet in ciuitate iudicio: ut ſcilicet poſſit de aliquo iudicare ex poteſtate: ut ſcilicet aliquam habeat poteſtatem in negocijs ciuitatis. Sed ſciendum ꝙ p̄ncipatuum ſunt duo genera: Quidam enim ſunt determinati ad certũ tempus: ita ꝙ apud quaſdam ciuitates non liceat ꝙ idẽ homo bis obtineat eundem p̄ncipatuꝫ uel ꝙ obtineat per determinata tempora: puta ꝙ exerceat aliquod officiuꝫ ad annum ⁊ poſtea non poſſit inſtitui in eodẽ officio uſq̧ ad tres uel quatuor annos. Alius auteꝫ p̄ncipatus eſt qui non determinať ſm aliquod tempus ſed quocũq̧ tempore poteſt homo illud officiũ exercere: ſicut Pretor: qui ſcilicet habet poteſtatem iudicandi de aliq̄bus cauſis: ⁊ Cõcionator: qui habet poteſtatem dicẽdi ſuã ſententiam in concione ciuitatis. Poteſt autem contingere ꝙ aliqui huiuſmodi iudices uel Concionatores non nominenť p̄ncipes ⁊ ꝙ dicatur ꝙ non habent ꝓpter hoc aliquem p̄ncipatum ꝙ poſſint concionari uel iudicare. Sed hoc nihil ad ꝓpoſituꝫ differat: quia iſta dubitatio non eſt niſi nomine: Non enim inuenimus aliquod non commune iudici ⁊ Concionatori. Et ideo imponatur eis hoc non ut dicatur indeterminatus. Sic igitur ponimus eos qui participant huiuſmodi p̄ncipatu eſſe ciues: ⁊ iſta videtur eſſe melior determinatio ciuis ſimpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Nec latere nos debet ꝙ in rebus quarũ

ſubiecta differunt ſpecie ⁊ aliud eoruꝫ eſt primū:aliud ſcōm:aliud conſequens: aut oīno nihil eſt qua talia commune aut vix. Reſp. autē videmus ſpecie differre:⁊ alias eſſe poſteriores:alias priores. Que eni aberrauerunt ac prolapſe ſunt neceſſe eſt ut poſteriores ſint integris ⁊ incorruptis. Quomodo autem dicamus eas labi poſtea patebit. Quare eſſe ciuem quoqꝫ aliū atqꝫ aliū neceſſe eſt ſm differētiā Rerūp. Itaqꝫ ille de quo diximus in populari qdē ſtatu maxime eſt ciuis:in alijs ꝟo ſpēbꝰ eē qdē pōt:nō tñ neceſſe eſt. in qbuſdā eni ciuitatibꝰ nec populus eſt neqꝫ Concionis uſus:ſed Senatū habēt ⁊ iudicia: alij alia exercēt ut apud Lacedemonios de ꝯtractibꝰ cog̊ſcūt hi qui Ephori nūcupant̄:de cede aūt Senatꝰ:⁊ forſan alij de alijs ius dicūt. Eodēqꝫ mō apȯ Carthaginēſes:de oībꝰ qdē cauſis Magiſtratꝰ qdā cog̊ſcūt.

¶ Oſtēdit ꝙ hꝰⁱ determinatio ciuis nō eſt cōis in oībꝰ politijs:⁊ dicit ꝙ oportet hoc manifeſtū eſſe ꝙ in omnibꝰ rebꝰ in qbꝰ ſuppoſita differunt ſpē:⁊ vnū eoꝝ eſt primū aliud 2ᵐ:aliud ꝯſequēter ſe habēs:uel nihil eſt cōe in eis ſicut in equocis:uel vix eſt aliqd cōe.i. ſm aliqd modicū. Politie aūt ut īfra dicet̄ differūt ſm ſpēꝫ:⁊ quedā eoꝝ ſunt priores ⁊ quedā poſteriores:qꝛ ille que ſūt vitiate ⁊ trāſgrediunt̄ rectū ordinē politie ſūt poſteriores nāliter politijs non vitiatis:ſicut in qlibet gñe ꝑfectū eſt nāliter p̄us corrupto. quō aūt alique politie trāſgrediunt̄ rectū ordinē īfra erit manifeſtū. Unde oportet ꝙ altera ſit rō ciuis in diuerſis politijs. Unde p̄dicta determinatio ciuis maxime ꝯuenit ſtatui populari:in qua qlibet de populo hēt ptātē iudicandi de aliquo ⁊ ꝯcionādi. In alijs aūt politijs qñqꝫ cōtingit ꝙ qlibet ciuis hēt hāc ptātē non tñ eſt hoc neceſſariū: qꝛ in qbuſdā nō eſt populus habēs aliquā ptāteꝫ neqꝫ aliqd reputāt ꝯgregationē populi:ſed ſolū alios ſpāliter ꝯuocatos:⁊ iſti ſoli per ptes iudicāt aliqs ſnias:ſicut in Lacedemonia Ephori iudicāt ſnias ꝯciuſū:alij tñ alias:diuerſi diuerſas. Senes aūt iudicāt cauſas homicidiales ⁊ alij principatus alios:⁊ ita etiaꝫ eſt apud Carthaginēſes:qꝛ oēs ſententie iudicant̄ per aliquos principes:⁊ ſic populares ciues non participant iudicio. Unde predicta determinatio ciuis in talibus politijs non conuenit. Deinde cum dicit.

¶ Sed recipit correctionē quādā diffinitio Ciuis qȯ in alijs Rebuſp. nō eſt īdeterminata illa ptās que in Concione decernit ⁊ iudicat:ſed determinata ſm iuriſdictionē. Hoꝝ eni aut oībꝰ aut qbuſdā ꝯceſſuꝫ eſt deliberare ac iudicare uł de oībꝰ uel de qbuſdā. Qui igit̄ ſit Ciuis ex his pꝫ. cui eni habilitas eſt ꝑticipādi ptātis publice deliberatiue ⁊ iudiciarie hunc Ciuem eſſe dicimus eius Ciuitatis. Ciuitatem ꝟo talium multitudinem que ipſa per ſe ſufficiens ſit ut ſimpliciter dixerim ad viuendum.

¶ Corrigit predictam diffinitionem Ciuis ⁊ dicit ꝙ predicta diffinitio pōt dirigi ad hoc ꝙ ſit cōmunis qa in alijs politijs quā populari ſtatu Cōcionator ⁊ Pretor nō habet determinatū principatū:ſed hec duo pertinent ſolum ad eos qui habent determinatos principatus:quia quibuſdam horum aut etiam omnibus cōuenit iudicare ⁊ conſiliari uel de quibuſdā uel de omnibus. Et ex hoc pōt eſſe manifeſtum quid ſit Ciuis. Non enim ille qui participat iudicio ⁊ concione:ſed ille qui poteſt conſtitui in principatu conſiliatiuo uel iudicatiuo. Illi enim qui non poſſunt aſſumi ad talia officia in nullo videntur participare politia:vnde non videntur eſſe ciues. Ultimo autem ex hoc concludit ꝙ Ciuitas nihil eſt aliud qꝫ multitudo talium qui ſic dicunt̄ Ciues ut per ſe ſufficienter viuere poſſint ſimpliciter. Eſt enim Ciuitas cōmunitas per ſe ſufficiens:ut in primo dictum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Cōſueuerūt aūt eū etiā dicere Ciuē qui ex duobꝰ Ciuibꝰ ortus ſit ⁊ nō ex altero ſolū:ceu ex patre ⁊ matre. Alij ꝟo magis ultra reqrunt ceu auos ⁊ ꝓauos ⁊ attauos uel plēs. his ita diffinitis ciuilr̄ ⁊ ſuccincte dubitāt qdā:tertiꝰ ille aut q̄rtꝰ quō erit ciuis. Gorgias qdē leōtinꝰ parti dubitāſ fortaſſe:ꝑti ludēſ igt̄. Quēadmōꝫ Mortaria ſunt illa que a factoribꝰ Mortarioꝝ fiūt: ſic Lariſſeos eſſe qui ab artificibꝰ eoꝝ fiūt. Eſſe nāqꝫ aliquos Lariſſeoꝝ factores:eſt aūt ſimplex:ſi eni ꝑticiparēt adminiſtrationis reip. ſm determinationē iā dictā:eēnt utiqꝫ ciues. Eteni neqꝫ poſſibile eſt ꝯgruere diffōnē illā p̄mis ꝯditoribꝰ aut habitatoribꝰ ut ex pr̄e ⁊ matre ciuibꝰ ſint exorti.

¶ Excludit quādam determinationem:quia quidā diffiniunt Ciuem ⁊ dicunt ꝙ quidam ſm conſuetudineꝫ determinant̄ eum eſſe Ciuē qui natus eſt ex ambobus parentibus ciuibus ⁊ non ex altero ſolum. ſ. patre uel matre. Quidam autem amplius requirunt ad hoc ꝙ aliquis ſit Ciuis. ſ. ꝙ deducatur eius gñatio ad ciues auos uſqꝫ ad 2ᵐ gradum uel tertium uel ultra: ⁊ ſi ſic determinetur Ciuis ciuiliter. i. ſm conſuetudinē quarūdam ciuitatum ⁊ ſuccincte ⁊ ante debitam diſquiſitionem conſurgit dubitatio quomodo iſte tertius uel quartus auus fuit Ciuis:ſm enim predictam determinationem non poterit dici fuiſſe ciuis niſi ⁊ eius generatio reducatur ad tertium uel quartum auum ciuem: ⁊ ita erit procedere in infinitum. Circa hoc autem ponit dictum Gorgie Siculi Leontini:qui quedam uerba ſapiētia predictas determinationes dixit:ſiue quia nō erat certus de ueritate:ſiue quia ironice loquebar: Dixit enim ꝙ ſicut mortaria ſunt illa que fiunt ab artificibus mortarioruꝫ:ita ⁊ ciues ſunt lariſſei qui ſunt facti:ideſt geniti ab alijs ciuibus lariſſeis qui ſunt factiui ciuium lariſſeorum. Hoc autem dictum eſt ſimpliciter ⁊ ſine ratione:quia ſi aliqui participant politia ſm diffinitionem predictam a nobis:oportet dicere ꝙ ſint ciues etiam ſi non ſunt pergeniti ex ciuibus: alioquin iſta determinatio quam iſti dant non poteſt adaptari primis qui edificauerunt aut inhabitauerunt ciuitatē de qbꝰ ꝯſtat ꝙ nō fuerūt nati ex ciuibꝰ illius ciuitatis. Unde ſequeretur ꝙ nō fuerūt ciues ⁊ per ꝯñs nec alij qui ab eis deriuanť: qđ eſt incõueniens.

s Ed forſan de eo magis dubitari pōt cũ facta mutatiõe recipiunť q̄dã ad coïonē Reip. quēadmoduz Athenis fecit Caliſtenes poſt Tyrãnorũ deiectiõez. Cõplures eni in tribꝰ deſcripſit ꝑegrinos ⁊ ſeruos ⁊ inq̄linos: de q̄bꝰ dubitari pōt nõ qui Ciuis: ſed an qui iuſte uel iniuſte. Atq ⁊ de eo īſuꝑ q̄s dubitabit an ſi nõ iuſte ciuis ne ciuis ſit: q̄ſi idē ualeat iniuſtus ⁊ falſus. Sed cũ videamus quoſdaz iniuſte ſe in Magiſtratibꝰ gerere: quos tñ Magiſtratꝰ eſſe dicimus: ſed nequaq̄ꝫ iuſte: ciuis aũt ꝑtãte q̄dã diffinitꝰ ſit: naz qui ꝑticeps eſt talis ꝑtãtis eſt ciuis ut diximus: patet: ꝙ hos quoqꝫ ciues eſſe dicẽdũ eſt. Iuſte aũt uel iniuſte ꝑtinet ad primã illaz q̄õnē: in qua queriť nũq̄d a ciuitate factuz ſit uel nõ a ciuitate: ceu cũ ex paucoꝝ potẽtia uel ex Tyrãnide ad popularē ſtatũ ſit mutatio. tũc eni neqꝫ mutuataz pecuniaz ſoluere q̄dã nolũt q̄ſi nõ ciuitas eã ſuſceperit ſed Tyrãnus: nec alia hiꝰ ꝑmulta q̄ſi Reſp. vi ac victoria ꝯſtet nõ publica utilitate. Si igiť ꝑ hũc modũ quēdã in populari ſtatu fiũt eſſe: ſilr dicẽdũ eſt huius ciuitatis acta ⁊ paucoꝝ potẽtia ⁊ tyrãnidis. Videtur aũt proprius huius queſtionis locus quõ aliq̄ñ dicamus ciuitatē eſſe eãdez ⁊ nõ eandē ſꝫ aliã. Potiſſime igiť inueſtigatio dubitationis huius eſt circa locũ ⁊ homines. fieri eni pōt ut ſepareť locus ⁊ homines ⁊ alios alibi habitare: ſed hec leuis eſt dubitatio. Nã cũ multipliciter dicať ciuitas ꝑfacilis eſt hiꝰ queſtio: ſilr quoqꝫ eoꝝ qui eũdē inhabitãt locũ quoad dicẽdũ ſit vnã eſſe ciuitatē. Nõ eni menibꝰ diffiniť: liceret eni Peloponneſuz totã vnis menibꝰ circũdari. Talis fortaſſe eſt Babylon que capta cũ eſſet ab hoſtibꝰ ferũt partē aliquã eius ciuitatis tertia die nõdũ aliq̄d ſenſiſſe. Silr ⁊ quecũqꝫ alia magis hēt circũſcriptionē gẽtis q̄ꝫ ciuitatis. Sed huius queſtionis alio loco utilis erit conſideratio. Nam de magnitudine ciuitatis ⁊ quantam eſſe utile ſit: ⁊ utrum vnam uel plures latere non debet.

¶ Poſtq̄ꝫ determinauit q̄d ſit ciuis hic manifeſtat quaſdam dubitationes circa predicta ⁊ determinat eas ⁊ ponit quatuor dubitationes ſe inuicem conſequẽtes. Eſt aũt p̄ma dubitatio de his qui facta mutatione politie aſſumunť ad coïcationem politie ſicut quidam ſapiens Caliſtenes nomine fecit apud Athenas Tyrannis electis. Adiunxit eniz ſocietatibus ciuitatis multos extraneos ⁊ etiaz quoſdam ſeruos aduentitios ut multiplicato populo diuites non poſſent Tyrannice opprimere ip̄m. Ad hanc aũt dubitationem ſoluendã dicit ꝙ circa hos dubitatio non eſt an ſint ciues: quia ex quo ſunt facti ciues: ciues ſunt: ſꝫ eſt dubitatio utrũ ſint iuſte uel iniuſte. ¶ Scđam dubitationem mouet ibi [Atqui ⁊ de eo inſuper ⁊c̃.] Poteſt eniz aliquis dubitare: utrum ille qui nõ eſt iuſte ciuis ſit ciuis: ac ſi tantũ ualeat circa hoc iniuſtum q̄ꝫtum falſum. Manifeſtuz eniz eſt ꝙ falſus ciuis nõ eſt ciuis. Et ad hoc ſoluit ꝙ cum aliqui qui p̄ncipantur iniuſte p̄ncipes tamē habeantur: eadem rõne ⁊ illi qui ſunt iniuſte ciues dicẽdi ſunt ciues: quia ciuis dicitur ex hoc ꝙ participat aliquo p̄ncipatu: ut ſupra dictum eſt. ¶ Tertiam dubitationem ponit ibi [Iuſte autez uel iniuſte ⁊c̃.] Et dicit ꝙ an aliq̄s ſit iuſte ciuis uel non iuſte videť eſſe cõiunctum precedenti dubitationi que in p̄ncipio huius libri tertij mota eſt: in tranſmutationibus eniz politiarum circa aliquam ciuitatem dubitari ſolet quãdo id qđ ſit ſit factũ ciuitatis ⁊ quando non. ſicut contingit quandoqꝫ ꝙ politia ciuitatis mutatur de tyrannide: uel potentia diuituz in potẽtiã popularē: ⁊ tunc populus ꝑtãtem politie accipiẽs inde vult adimplere cõuẽtiones que ſunt facte uel per tyrãnum uel per diuites prius dñantes. Dicunt eniz ꝙ ſi qua ſunt data tyrãno uel diuitibꝰ ciuitatis nõ accepit ea ciuitas: ⁊ ita eſt in multis talibꝰ: qꝛ in q̄buſdã politijs illi qui p̄ſidẽt obtinent aliqua ab alijs nõ ꝓpter cõem utilitatē ciuitatis: ſed ꝓpter ꝓpriũ cõmodũ. Soluit aũt ad hanc dubitationē ꝙ ſi ciuitas maneat eadē facta trãſmutatiõe politie ſicut eſt factũ huius ciuitatis illud qđ ſit ex populari ſtatu ita illud qđ ſit ex paucoꝝ potẽtia uel tyrãnide: qꝛ ſicut tũc habebat in ciuitate ꝑtãtez tyrãnus uel diuites: ita etiã in populari ſtatu populus. ¶ Quartã dubitationē ponit ibi [Videť aũt ⁊c̃.] Et primo ponit hãc dubitationē in gñali: ⁊ dicit ꝙ ꝓprius ſermo ad ſoluẽdum tertiã dubitationē eſt quõ oporteat ciuitatem dicere eãdem uel nõ eãdem. Scđo ibi [Potiſſime ⁊c̃.] Diuidit p̄dictam dubitationez in duas ꝑtes: ⁊ dicit ꝙ hꝰ queſtio in ipſa ſuperficie apparet ꝙ eſt circa duo. ſ. circa locũ ciuitatis ⁊ circa hoïes inhabitantes ciuitatē. Cõtingit eni q̄ñqꝫ aliter ſepari hoïes a loco: puta cũ oẽs ciues expelluntť de ciuitate: ⁊ q̄dã ducũtur ad vnũ locũ: ⁊ q̄dam ad aliũ. Pōt igiť eſſe dubitatio ſi ſuꝑinducanť alij habitatores utrum ſit eadē ciuitas uel nõ: ⁊ hec q̄dem dubitatio mitior eſt. i. facilior. Ciuitas eni multipliciter diciť. Uno mõ ipſe locus ciuitatis: ⁊ ſic ciuitas eſt eadem. Alio modo populus ciuitatis: ⁊ ſic ciuitas nõ eſt eadem. ¶ Sed tũc remanet alia dubitatio quã tangit ibi [Similiter quoqꝫ ⁊c̃.] Si enim ſemꝑ idē hoïes habitent eũdem locuz: poteſt eſſe dubiũ q̄ñ ſit vna ciuitas ⁊ q̄ñ nõ. Et p̄mo excludit vnã rõnem vnitatis cum dicit [Nõ eniz menibꝰ ⁊c̃.] Et dicit ꝙ nõ poteſt dici ꝙ hoïes inhabitãtes ciuitatem conſeruent idẽtitatem ciuitatis ꝓpter muros eoſdē. Poſſet eni ꝯtingere ꝙ toti vni regioni: puta Peloponneſo circunduceref vnus murus ⁊ tñ non eſſet eadē ciuitas: ⁊ ita fuit de Babylone uel de quacũqꝫ alia maxima ciuitate in qua magis cõprehendiť vna gens q̄ꝫ vna ciuitas. Diciť enim de Babylone ꝙ q̄ñ fuit capta uſqꝫ ad tertiũ diē nõ ſenſit quedã ꝑs ciuitatis propter murorum amplitudinem: ⁊ interponit ꝙ de hac dubitatione. ſ. utrũ expediat eſſe ita magnã ciuitatez: ꝯſiderãdũ erit alibi. i. in ſeptimo. Pertinet eni ad politicũ cognoſcere quãta debeat eẽ magnitudo ciuitatis: ⁊ utrũ debeat ꝯtinere hoïes vnius gentis uel pluriuz. Deinde cum dicit.

❡ At manẽtibus eiſdẽ habitatoribus eodẽ loco: utrũ quoad ſit idẽ genus habitantiũ eandẽ eſſe ciuitatẽ dicendũ ſit q̃ꝫuis ſemper alij itereãt: alij oriant̃ ut ⁊ flumina ſolemus eadẽ dicere ⁊ fontes eoſdeꝫ q̃ꝫuis ſemper vnda noua ſuꝑueniat ac defluat.

❡ Inquirit de alia ratione vnitatis: utruꝫ .ſ. hominibus remanentibus in eodem loco ſit dicenda ciuitas eadẽ ꝓpter ideꝫ genus inhabitantiũ: q̃r .ſ. q̄dam ſuccedunt q̄buſdã quãuis nõ ſint idẽ hoies nũo ſic dicimus fontes uel fluuios eẽ eoſdẽ pp ſucceſſionẽ aquaꝝ quãuis quedã effluat ⁊ quedã adueniat. Deinde cuꝫ dicit.

❡ Uel hoies dicendũ eſt eoſdẽ eſſe ꝓpter eandẽ cauſaꝫ ſed ciuitatẽ aliã. Naꝫ ſi ciuitas eſt ſocietas quedã. Societas aũt ciuiũ variata reip. gubernãde forma ⁊ alia effecta neceſſariũ utiqꝫ videret̃ ciuitateꝫ quoqꝫ nõ eandẽ ꝑmanere: ut ⁊ choꝝ aliũ eſſe dicimus dũ tragicus eſt q̃ꝫ duꝫ comicus. Et ſi idẽ ſint hoies eodẽqꝫ itẽ modo oẽm aliã ſocietatẽ ⁊ cõpoſitionẽ ſi ſpẽs alia fiat ceu harmoniã earũdẽ uocũ aliã eſſe dicimus ⁊ mõ doricã: modo phrigiã uocitamus. Id ſi ita eſt patet ꝙ maxime dicẽdũ eſt eandẽ ciuitatẽ ad Rẽp. reſpiciẽtes. Nomine aũt uocari alio: aut eodẽ licet eiſdeꝫ habitãtibꝰ eãdẽ uel alijs penitus hoibus. Utrũ aũt iuſtũ ſit reddere pecuniã mutuo ſumptã mutata Reip. gubernande ſpecie uel nõ iuſtũ alia eſt diſputatio.

❡ Soluẽs hãc dubitationẽ Oſtẽdit uerã rõnẽ vnitatis ciuitatis: ⁊ dicit ꝙ ꝓpter p̄dictam ſucceſſionem hoiuꝫ vnius generis poteſt aliqualiter dici eadeꝫ multitudo hoium: nõ tamẽ poteſt dici eadem ciuitas ſi mutet̃ ordo politie cũ enĩ coicatio ciuiũ que politia dicit̃ ſit de rõne ciuitatis: manifeſtum eſt ꝙ mutata politia non remanet eadem ciuitas: ſicut videmus in illis qui dicũt cantiones in choris ꝙ non eſt idem chorus ſi quãdoqꝫ ſit Comicus .i. dicens cantiones comediales de factis infimarum perſonarum. Quãdoqꝫ autẽ tragicus .i. dicẽs tragicas cantiões de bellis principũ. Et ita ẽt videmus in oibus alijs que ꝯſiſtunt in quadaꝫ cõpoſitione uel coione ꝙ q̃ñcũqꝫ alia eſt ſpẽs compoſitionis non remanet idẽtitas ſicut non eſt eadem harmonia ſi q̃ñqꝫ ſit Dorica .i. ſeptimi uel octaui toni. Q̃ñqꝫ auteꝫ phrigia .i. tertij uel quarti. Cũ igit̃ oia talia habeãt hũc modum manifeſtum eſt ꝙ ciuitas eſt dicẽda eadẽ reſpiciẽdo ad ordinẽ politie ita ꝙ mutato ordine politie licet remaneat idẽ locus ⁊ idẽ hoies non eſt eadem ciuitas quãuis mãliter ſit eadem. Poteſt auteꝫ ciuitas ſic mutata uocari uel eodem uel altero noie ſiue ſint idem ſiue alij: ſed ſi eſt idem noie erit equoce dictum. Utruꝫ autem propter hoc ꝙ non remanet eadẽ ciuitas facta trãſmutatione politie ſit iuſtuꝫ ꝙ ꝯuentiones prioris politie adimpleant̃ uel non pertinet ad aliam conſiderationem qđ in ſequentibus determinabitur.

d E his ꝟo que nũc dicta ſunt conſequens eſt videre utrum eadem ſit virtus boni viri ⁊ boni ciuis uel non eadem. Atqui ſi hic eſt perquirenduꝫ prius de virtute ciuis ſub compendio videre oportet. Ut igit̃ nauta vnus aliquis eſt eoꝝ qui ſunt in cõmuni ſocietate: ita ⁊ ciuẽ dicimus. Nautarũ ꝟo quãqꝫ diſſimiles ſint ſm potẽtiã: nã alter eſt remex: alter gubernator: alter ꝓrã dirigẽs: alter alterã hiꝰ appellationẽ habens. Patet qđ expreſſius vniuſcuiuſqꝫ ſermo ꝓprius erit illius virtutis. Siĺr aũt ⁊ cois q̄dã ꝯuenit oibꝰ. Salus eni ⁊ ꝯſeruatio nauigãtiũ cõmune eſt oium opus. ad hoc eni vnuſq̄ſqꝫ eoꝝ intẽdit. Sic igit̃ ⁊ ciuibus: licet diſſimiles ſint: opus eſt ꝯſeruatio cois ſocietatis: ſocietas ꝟo eſt Reſp. Quapropter neceſſe eſt virtutẽ eſſe ciuis ad Rẽp. ſiq̄dem igit̃ plures ſunt Rerump. ſpẽs patet non eſſe recipiẽdũ: ut ſtudioſi ciuis vna ſit virtus eaqꝫ ꝑfecta. at viri boni ꝑfecta eſt virtus. Qđ igit̃ fieri poſſit ut ciuis ſtudioſus non poſſideat virtutẽ illã per quã dicit̃ vir bonus manifeſtũ eſt. Quinetiã ⁊ alio mõ ingrẽtibꝰ deuenire licet ad eãdẽ rõnẽ circa optimã Rẽp. nã ſi ĩpoſſibile eſt ex oibꝰ ſtudioſis eſſe ciuitateꝫ: ⁊ oportet ſingulos opus ſuũ benefacere. Hoc aũt a virtute: ſit ꝟo ĩpoſſibile ſiĺes eſſe ciues oẽs nequaq̃ꝫ vna eẽt virtꝰ ciuis ⁊ viri boni. Nã virtutẽ ſtudioſi ciuis oibꝰ eſſe opꝫ: ſic eni optima foret ciuitas utiqꝫ. At viri boni virtutẽ ĩpoſſibile eſt oibꝰ eſſe: niſi neceſſariũ ſit in ſtudioſa ciuitate ciues oẽs eẽ viros bonos. Preterea cũ ex diſſimilibꝰ ꝯſtet ciuitas ut aĩal ex aĩa ⁊ corpe: aĩa ꝟo ipſa ex ratiõe ⁊ appetitu: ⁊ domus ex viro ⁊ uxore ⁊ acq̄ſitio ex dñõ ⁊ ſeruo. Eodeꝫ mõ ciuitas ex his oibꝰ ac p̄terea ex alijs diſſimilibus conſtat ſpeciebus. Neceſſe eſt non vnam eſſe ciuium omnium virtuteꝫ quẽadmodum nec chorũ agentium ſupremi ⁊ aſſiſtentis: Quod igitur non eadeꝫ ſimpliciter ſit ex his patet.

❡ Poſtq̃ꝫ phus oſtendit q̄d ſit ciuis: hic ingrit̃ de virtute ciuis. Et diuidit̃ in partes duas. In prima oſtendit ꝙ nõ eſt ſimpliciter eadẽ virtus ciuis ⁊ virtus boni viri. In ſecunda parte mouet circa hoc quaſdaꝫ dubitationes: ibi[Reſtat ad ⁊c̃.] Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ non eſt eadeꝫ ſimpliciter virtus ciuis ⁊ boni viri. In ſecunda oſtendit ꝙ alicuius ciuis eſt eadẽ virtus que ⁊ boni viri: ibi[Sed an ⁊c̃.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio quia poſt predicta eſt conſequens conſiderare utrum debeamus ponere eandem virtutem boni ciuis ⁊ boni viri uel non: qđ eſt querere utruꝫ ab eodem dicatur aliquis bonus vir ꝛ bonus ciuis. Nam virtus eſt que bonum facit habentem. Ad hoc autem ꝙ iſta queſtio debitam inquiſitionem accipiat oportet primo oſtẽdere que ſit v̓tus ciuis ſub quadaꝫ figura ꝛ ſimilitudine. Secundo ibi⌊ Ut igit̃ nauta ꝛc̃.⌋ Oſtẽdit ꝙ nõ ſit eadẽ virtus ciuis ꝛ boni viri: tribꝰ rõnibꝰ: In quaꝝ prima p̄mittit ſiͥlitudinẽ ad oſtẽdẽdũ que ſit virtus boni ciuis: ꝛ dicit ꝙ ſicut nauta ſignificat aliq̇d cõe multis ita ꝛ ciuis. Qꝫ autẽ nauta ſit cois multis manifeſtat. Quia cũ multi diſſimiles in potẽtia .i. arte ꝛ officio dicant̃ naute: q̇dã eoꝝ eſt remigator qui mouet nauẽ remis: q̇dã gubernator qui dirigit motũ nauis gubernaculo: q̇dã aũt eſt ꝓrarius .i. cuſtos ꝓre que eſt anterior ps nauis. ꝛ alij habẽt alia noia ꝛ alia officia. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ vnicuiqꝫ hoꝝ conuenit aliq̇d ſm ꝓpriam virtutem ꝛ aliquid ſm communem. Ad ꝓpriam enim v̓tutem vniuſcuiuſqꝫ ꝑtinet ꝙ habeat diligẽtẽ rõnem ꝛ curã de ꝓprio officio: ſicut gubernator de gubernatiõe: ꝛ ſic de alijs. Cois aũt virtus eſt q̇dã que cõuenit oibꝰ. Oium eni eoꝝ opus ad hoc tendit ut nauigatio ſit ſalua. ad hoc eni tẽdit deſideriũ ꝛ intẽtio cuiuſlibet naute: ꝛ ad hoc ordinat̃ virtꝰ cois nautaꝝ que eſt virtus naute inquãtũ eſt nauta. Ita etiam cum ſint diuerſi ciues hñtes diſſimilia officia ꝛ ſtatꝰ diſſimiles in ciuitate opus cõe oium eſt ſalus coitatis que q̇dẽ coitas ꝯſiſtit in ordine politie. Unde pꝫ ꝙ virtus ciuis inquãtũ eſt ciuis ꝯſideret̃ in ordine ad politiam ut .ſ. ille ſit bonus ciuis qui bene opat̃ ad ꝯſeruationeꝫ politie. Sũt aũt plures ſpẽs politie ut īfra dicet̃: ꝛ ex ſuꝑioribus aliqualiter eſt manifeſtũ. Alio diuerſas aũt politias ordinant̃ hoies bene ſm diuerſas v̓tutes. Alio eniꝫ mõ ꝯſeruat̃ ſtatus popularis: ꝛ alio mõ potẽtia paucorũ: aut tyrãnis. Unde manifeſtũ eſt ꝙ nõ eſt virtꝰ ꝑfecta ſm quã ciuis poſſit ſimplr̃ dici bonus. Sed aliq̇s dicit̃ virtuoſus ſm vnã virtutẽ ꝑfectã .ſ. ſm prudẽtiã: ex qua oẽs virtutes morales depẽdẽt. Cõtingit igit̃ aliquẽ eſſe bonũ ciuẽ qui tñ nõ hẽt virtutẽ ſm quã aliq̇s eſt bonus vir ꝛ hoc in politijs que ſunt p̄ter optimam politiã. ¶ Scðam rõnẽ ponit ibi⌊ Quinetiã ꝛc̃.⌋ Et dicit ꝙ per aliũ modũ poſſumus ingrẽdo ſiue obijciẽdo ꝑuenire ad eãdẽ rõneꝫ ꝛ circa optimã politiaꝫ .ſ. ꝙ nõ ſit eadẽ v̓tus boni ciuis ꝛ boni viri: qꝛ īpoſſibile eſt quãtũcũqꝫ ſit bona politia ꝙ oẽs ciues ſint v̓tuoſi: ſed tñ opꝫ ꝙ vnuſq̇ſqꝫ faciat opus ſuũ qð ad ciuitatẽ pertinet bene qð q̇dẽ ſit ſm v̓tutẽ ciuis inquãtuꝫ eſt ciuis. Et ideo dico ꝙ nõ poſſunt eſſe oẽs ciues ſiͥles ut idem opus ad oẽs ꝑtineat. Et ex hoc ſeq̇t̃ ꝙ nõ ſit vna virtꝰ ciuis ꝛ boni viri: quã q̇dẽ ꝯſequẽtiam ſic manifeſtat. Quia in optima politia opꝫ ꝙ q̇libet ciuis habeat virtutẽ boni ciuis. Per hunc eni modũ ciuitas erit optima: ſed virtutẽ boni viri īpoſſibile eſt ꝙ oẽs habeãt: qꝛ nõ oẽs ſunt v̓tuoſi in vna ciuitate ut dictũ eſt. ¶ Tertiã rõnẽ ponit ibi⌊ Preterea cuꝫ ꝛc̃.⌋ Et dicit ꝙ ois ciuitas ꝯſtat ex diſſimilibꝰ rebus ſicut aial ꝯſtat ſtatim ex diſſimilibꝰ .ſ. ex aia ꝛ corpe: ꝛ ſilr̃ aia humana ꝯſtat ex diſſimilibꝰ .ſ. ex vi rõnabili ꝛ appetitiua: ꝛ iteruꝫ domeſtica ſocietas ꝯſiſtit ex diſſimilibꝰ .ſ. ex viro ꝛ muliere: ꝛ acq̇ſitio etiã ꝯſtat ex dño ꝛ ſeruo. Ciuitas aũt cõſtat ex oibꝰ iſtis diuerſitatibꝰ ꝛ ex multis alijs. Dictuꝫ eſt aũt in p̄mo ꝙ nõ eſt eadẽ virtus p̄ncipantis ꝛ ſubiecti neqꝫ in aia neqꝫ ẽt in alijs. Unde ꝛ relinq̇t̃ ꝙ nõ ſit vna ꝛ eadẽ virtus oium ciuiũ. Sic videmus ꝙ in choro nõ eſt eadẽ virtus ſupremi .i. illius qui ducit choruꝫ ꝛ aſtãtis .i. illius qui aſſiſtit. Manifeſtuꝫ eſt aũt ꝙ vna ꝛ eadẽ eſt virtus boni viri. Relinq̇t̃ ergo ꝙ nõ ſit eadẽ virtus boni ciuis ꝛ boni viri. Deinde cum dicit.

¶ Sed an erit alicuius eadem virtus ciuis ſtudioſi ꝛ viri boni. Dicimus utiqꝫ ſtudioſum in Magiſtratu bonum eſſe atqꝫ prudentem. Ciuilem autem hominem neceſſarium eſt eſſe prudentem.

¶ Oſtẽdit ꝙ alicuius ciuis eſt eadeꝫ virtus que ꝛ boni viri. Et circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit ꝓpoſitum. Scðo ex hoc ꝯcludit ꝯcluſionẽ ꝓbatã in premiſſis: ibi⌊ Et ſtatim ꝛc̃.⌋ Tertio mouet quãdã dubitationẽ circa p̄miſſa ꝛ ſoluit ibi⌊ Sꝫ nihilominus ꝛc̃.⌋ Dicit ergo primo ꝙ forte poterit dici ꝙ alicuius ciuis ad hoc ꝙ ſit bonus req̇rit̃ eadẽ virtus que eſt boni viri. Non eni dicit̃ aliq̇s eſſe bonus p̄nceps niſi ſit bonus per virtutes morales ꝛ prudẽs. Dictũ eſt eni in 6° Ethicorũ ꝙ politia eſt quedã ps prudẽtie. Unde oportet politicum ideſt rectorem politie eſſe prudentem ꝛ per conſequens bonum virum. Deinde cum dicit.

¶ Et ſtatim aliam eſſe diſciplinaꝫ preſidentis aiunt quidam: ut patet in regum filijs qui ad equeſtrem: bellicamqꝫ diſciplinam in adoleſcentia erudiuntur. Et Euripides inquit: non mihi ſpecioſa: ſed quorũ ciuitas indiget tanq̄ ſit preſidentis diſciplina quedam. Si autem eſt eadem virtus regentis boni ac viri boni: ciuis autem eſt ꝛ qui regitur: non eadem virtus ſimpliciter eſſet ciuis ꝛ viri: ſed tamen cuiuſdã ciuis. Non enim eadem virtus eſt regentis ꝛ ciuis. Et ob hoc forſan Iaſon inquit grauiter ferre ſi non regnaret: quaſi neſciret priuatus eſſe.

¶ Cõcludit ex hoc ꝙ nõ ſit eadeꝫ virtus boni ciuis ſimpliciter ꝛ boni viri. Et ad hoc ꝓbanduꝫ p̄mo inducit ꝙ q̇dã dicũt aliã eſſe diſciplinã principis qua eſt īſtruẽdus ad virtutẽ ꝛ diſciplinã ciuis: ut apparet ex hoc ꝙ filij Regũ erudiunt̃ in equeſtrẽ ꝛ bellicã diſciplinam. Unde ꝛ Euripides dixit loquens ex ꝑſona principis: nõ ad me pertinet ſcire que ſunt ſpecioſa ꝛ alta que .ſ. philoſophi ꝯſiderãt: ſed ea quoꝝ opus eſt ad regimen ciuitatis. Et hoc dixit ad ſignificãdũ ꝙ eſt quedã propria diſciplina p̄ncipis. Ex quo cõcludit ꝙ ſi in eadeꝫ ſit diſciplina ꝛ virtuꝫ boni p̄ncipis ꝛ boni viri: Nõ autem ois ciuis eſt princeps: ſed etiã ſubditi ſunt ciues: ſequit̃ ꝙ nõ ſit ſimpliciter eadẽ virtus ciuis ꝛ viri boni: niſi forte alicuius ciuis illius .ſ. qui põt eſſe p̄nceps. Et hoc ideo: qꝛ non eſt eadẽ virtus principis ꝛ ciuis. Propter qð Iaſon dixit ꝙ eſuriebat qñ nõ tyrãnicabat: ac ſi neſciret viuẽ ſic p̄uata pſona. Deide cũ dic̃.

¶ Sed nihilominus laudandum eſt poſſe imperare ꝛ parere: ac preclari ciuis virtuꝫ eſt poſſe preeſſe ꝛ ſubeſſe laudabiliter. Si ergo virtutem boni viri poſuimus preſidentem. Ciuis auteꝫ utrãqꝫ non utiqꝫ forent ambe ſimiliter laude digne.

¶ Mouet dubitationẽ circa premiſſa: ꝛ circa hoc duo facit. Primo obijcit contra premiſſa. Secundo ſoluit: ibi⌊ Cum ergo ꝛc̃.⌋ Dicit ergo primo ꝙ quãdoqꝫ laudatur ciuis ex hoc ꝙ poteſt bene principari ꝛ ſubijci. Si ergo virtus boni viri eſt que eſt virtus boni principis: virtus autem boni ciuis eſt que ſe habet ad utrũqꝫ .ſ. ad principandum ꝛ ſubijciẽdum. Sequit̃ ꝙ non ſint ambo ſimiliter laudabilia .ſ. eſſe bonũ ciuẽ ꝛ bonũ viꝝ: ſꝫ eſſe bonũ ciuẽ ſit multo meliꝰ. Deide cũ dic̃.

¶ Cū ergo aliqñ videaꝛ utraqꝫ ſed nō eadem cū qui impat ⁊ cū qui paret addiſcere debere. Ciuē aūt utraqꝫ ſcire: ⁊ participare ambaꝝ gd ſequaꝛ deprehēdere quis pōt. Eſt eni preſidētia dn̄atiua: hāc ꝟo in his que neceſſaria uocanꝛ ſcire facere nequaqꝫ neceſſ̄ium eſt ei qui p̄ſidet: ſed uti magis: alterū ꝟo ſeruile eſt. Dico aūt alteruꝫ poſſe exhibere eadē miniſteria: ſeruoꝝ autē ſpēs plures cū ſint miniſteria plura quorū partē vnā obtinēt Manuales. Hi ſūt ut nomē ſignificat qui ex manibꝰ viuūt in gbꝰ ſūt opifices. Quapropter apud quoſdā antigtus hiꝰ hoīeꝫ excludebanꝛ a reip. honoribus anteq̄ꝫ populus extremus fieret. Hec igiꝛ opificia eoruꝫ qui ita ſubſunt neqꝫ rectorē diſcere opꝫ neqꝫ eum qui in rep. uerſatur: neqꝫ bonū ciueꝫ niſi foꝛtaſſe qñqꝫ ſuiipſius priuatim gratia. Nō enim amplius ꝯtingeret eſſe alterū dn̄m: alterū ſeruū: ſed eſt p̄ſidētia quedā per quā preeſt ſiīlibꝰ genere ⁊ liberis hoībꝰ. Et hāc dicimus eſſe ciuilē p̄ſidentiā quā eū qui preeſt didiciſſe parēdo oportet: ceu prefectuꝫ egtū eſſe cū ipſe p̄us ſub alio fuerit: ⁊ exercitū ducere cū ipſe prius in exercitu per inferiores militie gradus ductus ſit. Quam obrē recte dicit neminē bene iperare poſſe qui nō ipſe prius ſub imperio fuerit.

¶ Soluit p̄dictā dubitationē. Et p̄mo oſtēdit ꝙ non eſt eadē diſciplina principis ⁊ ſubiecti ⁊ quō non. Scd̄o oſtēdit quō ſit eadē virtus utriuſqꝫ: ibi [Sed horū virtus ⁊c̄.] Circa p̄mū tria facit. Primo ꝓponit qđ intēdit ⁊ dicit ꝙ qꝛ ſicut p̄dictum eſt aliqñ utrūqꝫ hoꝝ videꝛ. ſ. ꝙ nō oporteat eadē diſcere principē: ⁊ iterum ꝙ bonus ciuis debet ſcire utrūqꝫ. ſ. principari ⁊ ſubijci: quō utrūqꝫ ſit veꝝ oportet ꝯſiderare ex ſequētibꝰ. Secūdo ibi [Eſt eni p̄ſidētia ⁊c̄.] Ponit vnū modū p̄ncipatus in quo uerificaꝛ vnum eoꝝ que dicta ſunt. ſ. ꝙ alia eſt diſciplina principis ⁊ ſubditi. Et dicit ꝙ eſt quidam principatus dn̄atiuus in quo p̄nceps eſt dn̄s ſubditoꝝ: ⁊ talē principē nō opꝫ ꝙ ſciat facere ea que ptinēt ad miniſteria neceſſaria vite: ſed magis ꝙ ſciat uti eis: alterū aūt. ſ. poſſe ſeruire in his que ptinēt ad actiones miniſterioꝝ nō videꝛ eſſe p̄ncipatiuuꝫ uel dn̄atiuum: ſed magis ſeruile. Sunt aūt diuerſe ſpēs ſeruorū ẜm diuerſas opationes miniſtrantiū: inter quos vnaꝫ partē tenēt illi qui manibꝰ opanꝛ ſicut artifices coquinarij ⁊ ſimiles. Iſti aūt viuūt de operibꝰ manuū ſicut ex noīe eoꝝ ſignificaꝛ. Et inter tales cōputanꝛ viles artifices. i. qui ope ſue artis maculāt corpus ut in primo dictū eſt. Et qa opationes hoꝝ artificū nō ſunt principatiue: ſed magis ſeruiles. Ideo antigtus apud quoſdam artifices nō habebāt aliquā partē in principatu ciuitatis: ⁊ hoc dico anteq̄ꝫ fuiſſet populus extremus. ſ. anteq̄ꝫ infimi de populo acciperēt ptātem in ciuitatibus. Sic igiꝛ patet ꝙ hꝰi opa ſubditoꝝ nō oportet addiſcere neqꝫ bonū politicū. i. gubernatorē ciuitatis: neqꝫ etiā bonū ciuē: niſi qñqꝫ ꝓpter aliquā utilitatem ad ſeipſuꝫ nō ꝙ in hoc ſeruiat alijs: qꝛ iā nō eēt diſtinctio iter dn̄m ⁊ ſeruū. Sed hꝰi ſeruilia opera dn̄i exercerēt. ¶ Tertio ibi [Sed eſt p̄ſidentia ⁊c̄.] Ponit aliū p̄ncipatū in quo alia pars uerificaꝛ. ſ. ꝙ eadē debet addiſcere ⁊ p̄nceps ⁊ ſubditus. Et dicit ꝙ eſt gdā principatus ẜm quē aligs p̄ncipaꝛ nō ſicut dn̄s ſeruis: ſed ſicut liberis ⁊ ſibi equalibꝰ: ⁊ hic eſt ciuilis p̄ncipatus ẜm quē in ciuitatibꝰ: nūc hi: nūc alij aſſumunꝛ ad p̄ncipandum ⁊ hꝰi principem opꝫ ſubiectū addiſcere qliter debet p̄ncipari ſicut p̄ncipari equalibꝰ addiſcit aligs per hoc ꝙ inter egtes ſubiectus fuit: ⁊ eſſe dux exercitꝰ addiſcit aligs per hoc ꝙ fuit ſub duce exercitus. Et qui alicui particulari ordini prefuit: puta vni centurie uel vni cohorti: ⁊ qui inſidias diſpoſuit ad mādatū ducis magnū eni principatū exercere addiſcit hō ⁊ per ſubiectionē ⁊ per exercitiū in minoribꝰ officijs ⁊ quātū ad hoc bene dicitur in prouerbio ꝙ non poteſt bene principari qui non fuit ſub principe. Deinde cum dicit.

¶ Sed horuꝫ diuerſa eſt virtus: ⁊ oportet bonuꝫ ciuē ſcire ac poſſe preeſſe ⁊ ſubeſſe. Et hec eſt virtus ciuis ſcire recte ſe habere in utraqꝫ parte: ⁊ boni viri utraqꝫ quāq̄ꝫ alia eſt ſpecies eius prudentie ⁊ iuſtitie que preeſt: nā eius qui ſubeſt ac liber ſit nō vna ꝑfecto virtus eſſet: utputa iuſtitia alias ſpēs haberet cū preeſt: alias cū ſubeſt. Quēadmodū viri ⁊ mulieris alia tēperātia ⁊ fortitudo. Nā videreꝛ utiqꝫ timidus eſſe vir ſi ita fortis eſſet ut femina fortis: ⁊ mulier ihoneſta videreꝛ ſi ſic honeſta foret ut vir honeſtus. Adminiſtratio quoqꝫ domus alia mulieris alia viri. Nā viri eſt acgrere: mulieris ſeruare. Prudentia ꝟo ꝓpria virtus eſt p̄ſidētis. Nā cetere gdeꝫ virtutes videnꝛ cōes tā eoꝝ qui p̄ſunt q̄ꝫ eoꝝ qui ſubſunt. At prudētia nō eſt virtuꝫ eius qui ſubeſt: ſed opinio uera. Qui eniꝫ ſubeſt ut is qui fiſtulaꝫ facit: qui ꝟo preeſt ut is qui utiꝛ fiſtula. Utrū igiꝛ eadē ſit virtꝰ viri boni ⁊ ciuis ſtudioſi uel alia: ⁊ quō eadem: ⁊ quomodo alia ex his patet.

¶ Oſtēdit quō ſit eadē virtus uel diuerſa p̄ncipis ⁊ aliorū. Et dicit ꝙ etiā in hoc principatu eſt altera virtus principis ⁊ ſubiecti: ſed tn̄ opꝫ ꝙ ille qui eſt ſimplr̄ bonus ciuis ſciat ⁊ p̄ncipari ⁊ ſubijci p̄ncipatu. ſ. nō dn̄atiuo qui eſt ſeruoꝝ: ſed politico qui eſt liberoꝝ. Et hec eſt virtus ciuis ut ad utrūqꝫ bene ſe habeat: ⁊ ſimpliciter boni viri ſunt ambo. ſ. ⁊ bene p̄ncipari ⁊ bene ſubijci. Et ſic boni ciuis inquātū eſt potēs p̄ncipari eſt eadē virtus que ⁊ boni viri: ſed inquātū eſt ſubiectus eſt alia virtus principis ⁊ boni viri a virtute boni ciuis: puta altera ſpecies eſt tēperantie ⁊ iuſtitie principis: ⁊ tēperātie ⁊ iuſtitie ſubditoꝝ. Subiectus eni qui eſt liber ⁊ bonus nō habet vnā tm̄ v̄tutē: puta iuſtitiā. Sed iuſtitia eius hēt duas ſpēs ẜm vnā quaꝝ pōt bene p̄ncipari ⁊ ẜm aliā bene ſubijci: ⁊ ita etiā de alijs v̄tutibꝰ Et manifeſtat hoc per exēpluꝫ. Quia alia eſt tēperātia ⁊ fortitudo viri ⁊ mulieris: qꝛ vir reputabiꝛ timidus ſi non ſit magis fortis q̄ꝫ fortis mulier. ⁊ mulier quaꝫ decet taciturnitas reputabitur loquax ſi ſit facūda ſic bonus vir. Et hoc ideo: qꝛ etiam in diſpenſatione domus aliud ꝑtinet ad virum: aliud ad mulierem. Ad virum enim ꝑtinet acquirere diuitias: ad mulierē auteꝫ ꝯſeruare. Et ſic etiam ſe habet in ciuitate circa Principem ⁊ ſubiectum. Nam ꝓprie virtus Principis eſt prudentia que eſt regitiua ⁊ gubernatiua. Alie vō virtutes morales quarum ratio conſiſtit in gubernari ⁊ ſubijci ſm conſtitutiones ⁊ ſubditorum ⁊ Principuꝫ ſed tamen aliquid prudentie ꝑticipant ſubditi ut .ſ. habeant opinionem ueram de agendiſ per quam poſſint ſeipſos gubernare in ꝓprijs actibꝰ ſm gubernationeꝫ Principis. Et ponit exemplum de illo qui facit fiſtulas qui ſe habet ad fiſtulatoreꝫ qui utitur fiſtulis: ſicut ſbiectus ad Principem: oꝑatur eniꝫ recte faciendo fiſtulas ſi habeat opinionē regulatā ſm mandatuꝫ fiſtulatoris: ⁊ ita eſt in ciuitate de ſubiecto ⁊ principe. Loquiꝛ aūt hic de virtute ſubditi nō inquātuꝫ eſt bonus vir qui ſic indiget habere prudētiam: ſed loquiꝛ de eo inquātum eſt bonus ſubditus ad hoc enim nō requiritur niſi ꝙ habeat opinionem ueram de his que ei mandanꝛ. Ultimo aūt epilogando concludit manifeſtum eſſe ex premiſſis an ſit eadem uel altera virtus boni viri ⁊ boni ciuis: ⁊ iterum quomodo ſit eadem ⁊ quō altera: quia eſt eadem inquātum pōt bene p̄ncipari: alia aūt inquantum poteſt bene ſubijci.

r Eſtat adhuc vna dubitatio circa ciuē. Utrū re uera ciuis ſit is ſoluꝫ cui ꝑticipatio eſt publice ꝑtātis: uel opifices etiā ac mercenarij ſint ciues nuncupādi: Nā ſi ponamus hos quoqꝫ eē ciues qui Magiſtratuū ſint expertes nequaq̄ꝫ poſſibile eſt vniuſcuiuſqꝫ ciuis taleꝫ eē virtutē: ſi vō nullus hoꝝ eſt ciuis. In qua parte ſunt huiuſmodi hoīes reponēdi: neqꝫ eniꝫ in eoꝝ miniſtroꝝ loco qui nobiſcū habitāt: neqꝫ rurſus ut peregrini: uel ſm hanc rōnem nihil dicemus euenire abſurdum: neqꝫ eniꝫ ſerui ſupradictoꝝ quicq̄ꝫ: neqꝫ liberi. Illud aūt uerū qȯ non oēs illi dicēdi ſunt ciues ſine qbus ciuitas eſſe nō pōt: cum neqꝫ pueri ita ciues ſunt ut viri. Sꝫ hi quidē ſimplr: hi vō ex ſuppōne ciues eniꝫ ſunt: ſed imꝑfecti. Uetuſtis qdeꝫ temporibus apud quoſdam opifices erāt ſerui aut peregrini.

¶ Poſtq̄ꝫ Philoſophus oſtendit que ſit virtus ciuis ⁊ utrum ſit eadem cū virtute boni viri: hic mouet quandaꝫ dubitationē circa p̄determinata ⁊ circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo ſoluit eam ibi[Quapropter ⁊c.] Tertio ſolōnem manifeſtat: ibi[Patebit aūt ⁊c.] Dicit ergo primo ꝙ circa ciuem adhuc remanet quedam dubitatio utrum .ſ. ille ſolus ſit ciuis qui pōt cōmunicare in p̄ncipatu ciuitatis: an etiam viles artifices ſint ponēdi ciues quos nō cōtingit cōmunicare in p̄ncipatu: ⁊ obijcit ad utrāqꝫ partem: qꝛ ſi mercenarij dicanꝛ ciues ad quos nihil ꝑtinet de ciuitatibus ſequeꝛ ꝙ virtus quā diximus eſſe boni ciuis ut .ſ. poſſit bene principari ⁊ ſubijci non ꝑtineat ad oēm ciuem: qꝛ iſte ciuis poniꝛ qui tamen non pōt principari .ſ. ut dicatur ꝙ nullus talium ſit ciuis: remanebit dubiū in quo gn̄e ſint ponēdi mercenarij: Non enim poteſt dici ꝙ ſint aduene quaſi aliunde uenientes ad habitanduꝫ in ciuitate: neqꝫ ꝙ ſint peregrini ſicut viatores qui ꝓpter aliquod negocium ad ciuitatem ueniunt nō cauſa manendi. Huiuſmodi enim artifices ⁊ manſionem in ciuitate habent ⁊ in ciuitate ſunt nati nō aduenientes aliūde. Deīde cū dicit.

¶ Quapropter etiā nunc pleriqꝫ tales ſūt. Optima qdē ciuitas nunq̄ꝫ opificē faciat ciuē. Qȯ ſi hi ciues: ciuis aūt virtꝰ eſt quā diximus: dicēdū eſt nō cuiuſqꝫ ciuis neqꝫ liberi modo: ſed eoꝝ qui a miniſterijs neceſſarijs ſunt alieni: neceſſaria vō qui vni miniſtrat ſeruus eſt: qui aūt publice: viles ⁊ ſordidi.

¶ Soluit p̄dictam dubitationem ⁊ dicit ꝙ ꝓpter hanc ultimā rōnem dubitaꝛ in qua parte ponēdi ſunt artifices ſi nō ciues ſunt nō ſequiꝛ aliqꝺ icōueniēs. Iſti enī ſunt qui nō ſunt ciues ⁊ tū nō ſunt aduene neqꝫ ꝑegrini: ſicut patet de ſeruis ⁊ libertinis qui ſunt ex ſeruitute libertati reſtituti. Uerū eſt enī ꝙ nō oēs ſunt ciues qui ſunt neceſſarij ad cōplemētum ciuitatis ſine quibꝰ ciuitas eſſe non pōt: qꝛ nō ſolum de ſeruis ſed etiā de pueris videmus ꝙ non ſunt ita ꝑfecti ciues ſicut ⁊ viri. Uiri enim ſunt ſimplr ciues quaſi potentes operari ea que ſunt ciuiuꝫ: ſed pueri ſunt ciues ex ſuppōne .i. cuꝫ aliq̄ determiatione diminuēte. Sūt enī ciues imꝑfecti ⁊ ſicut ſerui ⁊ pueri ſunt qdeꝫ aliqualr ciues ſed nō ꝑfecte. Ita etiaꝫ eſt ⁊ de artificibus. Unde in antiquis tēporibus viles artifices ⁊ etiaꝫ peregrini apud quaſdā ciuitates erant ſerui: ſic etiā ⁊ modo multi ſunt tales. Sed modo etiam in ciuitate optime diſpoſita nō pn̄t eſſe opifices ciues: ⁊ ſi dicaꝛ ꝙ opifex eſt ciuis aliquo modo: tunc dicendum eſt ꝙ virtus ciuis quam determinauimus ut ſcilicet poſſit bene principari ⁊ ſubijci nō eſt ciuis lꝫ ciuis quōcūqꝫ dictus: ſed opꝫ ad hoc ꝙ ad eos ꝑtineat huiuſmodi virtus ꝙ nō ſolū ſint liberi ſed etiaꝫ ſint dimiſſi .i. abſoluti ab opibus necījs vite. Illi enī qui ſunt deputati talibꝰ neceſſarijs opibus ſiquidem in his miniſtrent vni tū hoc eſt proprie ſeruorum: conſueuerunt eniꝫ ſerui huiuſmodi miniſteria exhibere dominis ſuis. Si aūt hec miniſteria exhibeant cōmuniter quibuſcūqꝫ hoc ꝑtinet ad mercenarios ⁊ ſordidas ꝑſonas que ſeruiunt quibuſcūqꝫ pro pecunia. Deinde cum dicit.

¶ Patebit aūt hoc paulo adhuc ꝯſiderātibꝰ: quēadmodū in his res ſe hēat. Hoc enim qȯ diximus id oſtēdit: cuꝫ enim plures ſint Rerūp. ſpecies. Plures quoqꝫ ſpecies ciuiuꝫ neceſſe eſt ſint. Ac maxime eoꝝ ciuiū qui ſubſunt: itaqꝫ in quadā rep. opifices ⁊ ſordidi ciues erunt. In quibuſdam vō impoſſibile eſt ut ciues ſint: puta in Optimatū gubernatione: ſiqua illa eſt in qua ſm virtutē dantur honores ⁊ ſm dignitatē: neqꝫ enim virtutē exercere pōt qui vilibus opificijs occupatꝰ eſt. In paucoꝝ quoqꝫ gubernatione tenues hoīes ad Rempublicā nō recipiunꝛ: ex magno enim cenſu ad honores Reipublice ꝑueniꝛ. Artifices tū ad hāc ſpēm ꝑuenire pn̄t

⁊ ſi ſordidi ſint: quoniam plerūqꝫ diuitijs abūdant. Apud Thebanos lex fuit ut nemo habilis eēt ad honores Reipublice ſuſcipiēdos niſi decez annis a mercatura deſtitiſſet. In multis aūt Reſpublicis attrahunť ad Ciuitatē etiā peregrini. Eſt etiaz lex in quibuſdā ciuitatibꝰ ut ſatis ſit ex matre ciue eſſe genitum: ⁊ ſpurios quedaz recipiunt: atqui ꝓpter defectum legitimorū ciuium tales faciunt ciues: paucitate enim hoīuz inducti his utunť legibꝰs: ꝙ ſi abūdent multitudine paulatim excludunt primo libertini generis hoīes: deīde eos qui ex matre ſolūmodo ciues ſint: nec niſi ex utroqꝫ parēte natos ciues pro ciuibus habēt. Quod igitur plures ſint ſpecies ciuis ex his patet.

¶ Manifeſtat ꝓpoſitā ſolonem. Et circa hoc facit tria. Primo oñdit quomodo aliqs diuerſimode in diuerſis politijs eſt ciuis. Secundo oſtendit ꝙ maxime ciuis eſt in qualibet politia qui poteſt ꝑticipare principatu: ibi [Ac maxime eorum ciuiuz qui ſubſunt ⁊c.] Tertio epilogando colligit ea que dicta ſunt de v̄tute ciuis. Dicit ergo p̄mo ꝙ manifeſtum erit quomodo ſe habeat ueritas circa p̄miſſa ex parua cōſideratione eorum que ſequunť. Si enim aliquis perfecte videat id qđ diceť fiet ei euidens qđ dictum eſt: cuz enim ſint plures politie ſpecie differētes ⁊ ciuis dicať in ordine ad politiā ut dictum eſt neceſſe eſt etiam ꝙ ciuis hēat plures ſpecies ⁊ maxime iſta differētia attendiť quantum ad ciues ſubditos qui in diuerſis politijs diuerſimode ſe hñt ad p̄ncipatum. illi aūt qui p̄ſident in qualibet politia principanť. Unde ꝓpter diuerſitatem politiarum ⁊ per ꝯſequens ciuiuz neceſſe eſt ꝙ in aliqua politia. ſ. in populari ſtatu in qua queriť ſolum libertas mercenarij ſint ciues: poterunt enim ad p̄ncipatuz ꝓmoueri cum ſint liberi: ſed in aliquibus politijs eſt hoc impoſſibile: ſicut maxime cōtingit in optimatum ſtatu in qua dantur honores dignis ſm̄ eoꝝ virtutem illi qui viuunt vita mercenaria nō poſſunt ciuitati exhibere in ſuo regimine ea que ꝑtinent ad virtutem: qꝛ nō ſunt in talibus exercitati: ſed in ſtatu paucoꝝ mercenarij quidez non poſſunt eſſe ciues: qꝛ in hꝰⁱ politijs aſſumunť aliqui ad principatus ꝓpter diuturnos honores p̄cedentes ⁊ diuitias. Unde de facili pōt cōtingere ꝙ mercenarij ad honores aſſumanť qui vix ꝑ totam vitam ſuam tantum poſſunt congregare vnde diuites fiant. Sed artifices in talibꝰ politijs poſſunt eē ciues ⁊ principes qꝛ multi artifices cito ditanť: ⁊ ita poſſunt ꝓpter diuitias in ſtatu paucoꝝ aſſumi ad p̄ncipatus cum per aliqđ tempus ab artificijs ſe abſtinētes poſtqꝫ fuerint ditati honorabilem duxerunt vitā. Unde apud Thebas erat ſtatutuz ꝙ ille qui abſtinuiſſet a foro uenalium rerum decem annis poſſet ꝑticipare virtute. ſ. principatiua. Sed qꝫuis peregrini: aduene ⁊ abiecte ꝑſone non poſſunt eſſe ciues quaſi potentes principari in ciuitatibus bene inſtitutis: tamen in multis politijs: ſcilicet popularibus reſtringitur lex de peregrinis: aduenis ut non ſint ciues: quia in quibuſdam ciuitatibus ille qui eſt natus ex matre ciue reputatur ciuis: licet pene ſit aduena uel peregrinus. Et ita etiam eſt lex de ſpurijs apud multos: ut ſcilicet ſint Ciues. ſed hoc faciunt ꝓpter indigentiā bonorum Ciuium: ⁊ ꝓpter paucitatem hominum: habentes defectuz cure in qua ꝯſiſtit poteſtas ſtatus popularis utuntur talibus legibus ut primo eligant eos in ciues qui ſunt nati ex ſeruo uel ex ſerua: dūmō alter parentuz ſit liber: deinde creſcente multitudine excludunt omnes filios ſeruorū: ſed reputant ciues eos qui ſunt nati ex mulieribus ciuibus: qꝫuis patres ſint aduene: tandez aūt dirigunť ad hoc ꝙ iudicant ciues illos qui ſunt nati ex ambabus liberis ⁊ ciuibus. Sic igitur manifeſtum eſt ꝙ ſunt diuerſe ſpecies Ciuium ſm̄ diuerſitatem politiarum. Deinde cum dicit.

¶ Et ꝙ maxime dicitur ciuis ille qui habilis ſit ad honores ſuſcipiēdos: ut Homerus inquit: ſed ubi id occultum eſt ex deceptione habitatoꝝ tanqꝫ inhonoratū quēdam reptitiū repellūt ut inquilinus. eſt enī ⁊ aduena qui honores caꝑe nō pōt.

¶ Oſtendit quid ſit maxime ciuis: ⁊ dicit ꝙ maxime ille diciť ciuis in qualibet politia qui ꝑticipat honoribꝰ ciuitatis. Unde Homerus dixit poetice de quodaz ꝙ poſt alios reſurrexit: puta ad loquēduz: ſicut qdam inhonoratus. i. ſicut quidā aduena qui nō erat ciuis. Sed iſta ratio ciuis occultať. decipiunť enim ex eo ꝙ ſimul habitāt: exiſtimātes ꝓpterea oēs qui in ciuitate cohabitant ciues eē. Sed hoc nō eſt cōueniens: qꝛ ille qui nō participat honoribus ciuitatis eſt ſicut aduena in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Utruz igiť alia an eadē virtꝰ ſit per quaz eſt vir bonus ⁊ ciuis ſtudioſus: patet ex ſupradictis ꝙ cuiuſdā ciuitatis idez cuiuſdā ꝟo alius. ⁊ ille nō oīs: ſed qui p̄eſt Reip. ⁊ p̄tātem habet: aut ſolus aut cuz alijs gubernationem exercens.

¶ Colligit epilogando que dixerat ⁊ dicit ꝙ circa hanc queſtionem qua querebatur utrum ſit eadem v̄tus boni viri ⁊ ſtudioſi ciuis oſtenſum eſt ꝙ in aliqua ciuitate. ſ. Optimatum idem eſt bonus vir ⁊ bonus ciuis in qua p̄ncipatus dantur ſm̄ virtutem que eſt boni viri: in aliqbus aūt alius eſt bonus vir ⁊ alius bonus ciuis ſ. in corruptis politijs in qbus p̄ncipatus danť nō ſm̄ virtutem. Et ille qui eſt idem cum bono viro non eſt quicūqꝫ ciuis ſed ille qui eſt ciuilis. i. rector ciuitatis ⁊ dñs uel potens eſſe dñs eoꝝ que ꝑtinent ad curam cōmunitatis uel ſolus uel etiam cum alijs. Dictuz enim eſt ſupra ꝙ eadem eſt virtus principis ⁊ boni viri. Unde ſi ciuis accipiatur qui eſt princeps uel qui pōt eſſe: eadem eſt virtus eius ⁊ boni viri. Si aūt accipitur ciuis. ſ. imperfectus qui non pōt eſſe p̄nceps nō erit eadem v̄tus boni ciuis ⁊ boni viri ut ex p̄dictis pꝫ.

h Is ita determinatis. videndum iam eſt. utruz vna ſit Reſp. an plures: ⁊ ſi plures que ⁊ quot ⁊ quenā differentie earuz ſint.

¶ Poſtqꝫ pħs determinauit de ciue ex cuius notitia cognoſci poteſt quid ſit ciuitas hic conſequenter intendit diſtinguere politiam in ſuas ſpecies ⁊ diuiditur in ꝑtes tres. In p̄ma diſtinguit politias. In ſecunda oñdit quid ſit iuſtum in vnaquaqꝫ politia: ibi [Sumendum eſt ⁊c.] Tertio oſtendit que politiaruz ſit potior ibi [Habet aūt ⁊c.] Circa p̄mū tria facit. Primo dicit de quo eſt intētio. Scđo oſtendit qđ ſit politia: ibi [Eſt aūt reſp. ⁊c.] Tertio diuidit politias: ibi [Sup ponendum eſt ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ determinatis predictis reſtat conſiderare utrum ſit vna politia tm̄ uel plures: ⁊ ſi ſunt plures quot ⁊ que oēs ſint ⁊ quō adinuicem differant. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aũt Reſp. ordinatio ciuitatis ⁊ circa Magiſtratus alios: ⁊ maxime circa id ꝙ ſummã in ciuitate hẽat auctem ⁊ ſit p̄ncipaliſſimũ. Principaliſſimum aũt eſt id qḋ ubiqꝫ gubernat ⁊ regit ciuitatẽ: ceu in populari qdē populus: in paucoꝝ ꝟo potentia pauci. Diximus aũt ⁊ Rẽp. aliã eſſe ab iſtis eodẽqꝫ modo dicemus de alijs.

¶ Oſtẽdit qd ſit Reſp. ⁊ dicit ꝙ Reſp. nihil eſt aliud ꝗ̃ ordinatio ciuitatis quãtum ad omnes p̄ncipatus qui ſunt in ciuitate: ſed precipue quãtum ad maximuꝫ p̄ncipatum qui dominaꝛ omnibus alijs p̄ncipatibꝰ. Et hoc ideo: qꝛ poſitio ordinis in ciuitate tota cõſiſtit in eo qui dominaꝛ ciuitati: ⁊ talis impoſitio ordinis eſt ipſa Reſp. Unde precipue Reſp. ꝯſiſtit in ordine ſummi p̄ncipatus ſm̄ cuius diuerſitatem Reſp. diuerſificantur: ſicut in ſtatu populari dominatur populus: in ſtatu Paucorum pauci diuites ⁊ ex hoc eſt diuerſitas harum politiaꝝ. Et eodem modo dicendũ eſt de alijs politijs. Deinde cum dicit.

¶ Supponẽdũ eſt p̄mo cuius gratia ciuitas ſit ꝯſtituta: ⁊ quot ſint gubernãdi ſpẽs circa hoiem ⁊ circa vite ſocietatẽ.

¶ Diſtinguit politias: ⁊ p̄mo dicit quō diſtinguanꝛ recte politie ab iniuſtis. Scđo quō diſtinguanꝛ uere politie in ſeipſis: ibi[His determinatis ⁊c̄.] Circa primuꝫ tria facit. p̄mo oſtẽdit ad qd ſit ciuitas ordinata. Scđo oñdit quō diſtinguitur p̄ncipatus adinuicem. Tertio ꝯcludit differentiã rectaruꝫ politiarũ ⁊ iniquarum ibi[Cõſtat igiꝛ ⁊c̄.] Circa p̄muꝫ duo facit. p̄mo dicit de quo eſt intẽtio. Scđo incipit exequi ꝓpoſitũ: ibi[In ſuꝑioribus ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ cum oporteat diſtinguere politias adinuiceꝫ oportet p̄mo duo premittere: quoꝝ primuꝫ eſt ꝓpter qd ciuitas ſit inſtituta. Secũdum eſt ꝙ ſicut differẽtie p̄ncipatuum qui ſunt circa hoies ⁊ circa oia que ueniũt in cõmunioneꝫ vite. Ex his enim duobus poterit accipi differẽtia iuſte ⁊ iniuſte politie. Deinde cum dicit.

¶ In ſuꝑioribus libris ubi de gubernatione rei domeſtice ac de dño ⁊ ſeruo determinauimus: dictũ eſt natura hoiem eẽ ciuile animal: ex quo fit ut ſi etiã nihil indigeant mutuo auxilio: nihilominus affectent vite ſocietatẽ. Quinetiam ⁊ cõmunis utilitas ꝯiungit eos inquãtũ ꝯfert ſingulis partem bñ viuẽdi. Maxime igiꝛ hic eſt finis ⁊ publice oibus ⁊ priuatim. Cõgreganꝛ etiã ipſius vite gratia: forſan quidẽ ineſt ſibi aliqua ꝑticula honeſti: ⁊ ꝯtinet ciuilẽ ſocietatem etiã viuẽdi gratia ſolũ ſi nõ moleſtie in vita exuperẽt. Patet aũt ꝙ tolerãt homines multa aſpera ꝓpter viuẽdi cupiditatẽ ut exñte in eo quadã nãli dulcedine.

¶ Oſtendit quid ſit finis ciuitatis uel politie: ⁊ dicit ꝙ dictum eſt in primo libro in quo determinatum eſt de iconomica ⁊ dominica ꝙ homo nãliter eſt animal ciuile ⁊ ideo hoies appetũt adinuicem viuere ⁊ non eſſe ſolitarij: etiã ſi in nullo vnus alio indigeret ad hoc ꝙ ducerẽt vitã ciuilẽ: ſed tñ magna utilitas eſt cõmunis in cõmunione vite ſocialis: ⁊ hoc quãtuꝫ ad duo. Primo quidẽ quãtum ad bñ viuere ad qḋ vnuſqſqꝫ affert ſuã partem: ſicut videmus in qualibet cõmunitate ꝙ vnus ſeruit cõmunitati de vno officio alius de alio: ⁊ ſic oẽs cõmuniter bñ viuũt. Hoc igiꝛ. ſ. bñ viuere maxime eſt finis ciuitatis uel politie ⁊ cõmuniter quãtũ ad oẽs: ⁊ ſigillatim quãtuꝫ ad vnũquẽqꝫ. Scđo utilis eſt vita cõmunis etiã ꝓpter ipm̄ viuere dum vnus in cõmunitate vite exñtiuꝫ alij ſubuenit ad ſuſtẽtationeꝫ vite ⁊ ꝑicula mortis: ⁊ ꝓpter hoc hoies adinuiceꝫ conueniũt ⁊ ꝯſeruãt politicã cõmunioneꝫ. Quia etiã ipm̄ viuere ſm̄ ſe ꝯſideratuꝫ abſqꝫ alijs que faciũt ad bñ viuẽduꝫ eſt quiddã bonum ⁊ diligibile: niſi forte homo in vita ſua patiaꝛ aliqua ualde grauia ⁊ crudelia. Et hoc patet ex hoc ꝙ hoies etiã ſi multa mala ſuſtineãt tñ ꝑſeuerãt in affectu viuẽdi quadã nãli dulcedine illecti ad deſideriuꝫ vite ac ſi ipſa vita hẽat in ſe quoddã ſolatiuꝫ ⁊ dulcedinẽ nãlem. Deinde cum dicit.

¶ Atqui ⁊ modos Imperij facile eſt diuidere: cum ſepe ſit de his a nobis in externis ſermonibꝰ determinatũ. Dominatio enim lꝫ re uera utilis exiſtat natura ſeruo ⁊ natura dño. Nihilominus imperat pro dñi utilitate. pro utilitate aũt ſerui cõtingẽter. Neqꝫ eniꝫ fieri põt ut ſeruo deficiente ſeruet dñatio: filioꝝ ꝟo imperiũ ⁊ uxoris ⁊ domus totius quã uocamus rei familiaris gubernationem aut gratia eſt eoꝝ qui gubernanꝛ: aut gr̄a alicuius qḋ ſit utriſqꝫ cõmune. Gr̄a eoꝝ qui gubernanꝛ: ut videmus ⁊ alias artes: ceu medicinã ⁊ gymnaſticã illoꝝ ꝗbus imperaꝛ utilitatẽ querere: ꝯtingẽter tñ ⁊ eoꝝ qui p̄cipiunt eẽ põt: Nihil quippe uetat magiſtrũ ipſuꝫ Gymnaſij eſſe vnuꝫ eoꝝ qui exercenꝛ: quẽadmodũ gubernator ſemꝑ eſt vnus ex his qui ſunt in naui. Magiſter igiꝛ Gymnaſij ⁊ gubernator ꝯſiderãt ſemꝑ eoꝝ utilitatẽ quos gubernãt: ſed qñ hoꝝ vnus ipe eſt: per accidens ipſe quoqꝫ ſuſcipit utilitatẽ: hic quidẽ nauta: hic aũt vnus eorum qui Gymnaſio exercentur.

¶ Diſtinguit ſpecies p̄ncipatus: ⁊ p̄mo in iconomicis. Scđo in politicis: ibi[Quapropter ciuilia ⁊c̄.] Dicit ergo ꝙ facile eſt diſtinguere modos p̄ncipatus qui dicuntur qꝛ a ſe etiam facta eſt mentio in externis ſermonibus preter principalem intentioneꝫ de ipſis ſicut in 8° Ethi^{r}: ⁊ ſupra etiam in 2°. Eſt autem in domeſticis duplex p̄ncipatus: Unus qdem eſt domini ad ſeruos qui uocaꝛ dñatio: ⁊ quãuis idem ſit ſm̄ rei ꝟitateꝫ utile ei qui eſt nãliter ſeruus ⁊ ei qui eſt nãliter dñs: ut. ſ. iſte ab illo regaꝛ cum dñs p̄ncipaꝛ ſeruo ad utilitatem dñi nõ autem ad utilitatem ſerui: niſi forte per accñs: inquãtum. ſ. corrupto ſeruo ceſſat dñium. Alius autẽ eſt p̄ncipato ad liberos ſicut ad filios ⁊ uxorem ⁊ totam familiã qui uocaꝛ p̄ncipatus iconomicus in quo quidē principatu intēdit̄ utilitas ſubditoꝝ uel etiam cōis utrorūq;.per ſe quidē ⁊ p̄ncipalr̄ utilitas ſubditoꝝ ſicut videmus in alijs artibus:ſicut ars medicine intēdit p̄ncipalr̄ utilitatē eoꝝ qui medicant̄:⁊ ars exercitatiua intēdit p̄ncipalr̄ utilitatē eoꝝ que exercitantur:ſed per accn̄s ꝯtingit ꝙ etiam utilitas redūdat in ipſos qui hn̄t artem.Ille enim qui exercitat pueros ēt ipſe ſimul exercitat̄:aliqn̄ etiam eſt de nūo eoꝝ qui exercitant̄:ſicut gubernator vnus eſt nautaruꝫ.Sic igit̄ exercitator pueroꝝ ⁊ gubernator nauis cōſiderat per ſe ſubiectoꝝ utilitatem:ſed qꝛ ipſe eſt vnus de nūo eorum:ideo uterq; per accn̄s ꝑticipat utilitate cōi quam procurat.Et ſimiliter pater ꝑticipat utilitate domus quam ꝓcurat. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter ciuilia quoq; imperia cum ſint ſm equalitatē ciuiuꝫ ꝯſtituta ⁊ ſm paritatē viciſſim exeunt ea gerere qua natura fert cenſentes inuicē munera ſubire:⁊ cōſiderare viciſſim quoddā illius bonum quēadmodū ille prius ꝯſiderauit utilitatē ſui:nunc aūt rōne cōmodoꝝ ex Reip.gubernatione ꝓuenientiū nolunt cōtinua in p̄tāte eſſe:ueluti ſi ſemꝑ ꝯtingeret Magiſtratū gerētibꝰ ex mala ualitudine ſanos fieri:nā forſan ita magr̄atꝰ amplecterent̄.

¶ Diſtinguit ſm p̄miſſa p̄ncipatus politicos ⁊ dicit ꝙ qꝛ p̄ncipatus qui eſt ſupra liberos ordinat̄ p̄ncipalr̄ ad utilitatem ſubditoꝝ:ideo dignū reputat̄ ꝙ ꝑticulariter p̄ncipent̄ ciues ſm p̄ncipatus politicos qn̄ fuerit inſtituti ſm equalitatē ⁊ ſimilitudinē ciuiuꝫ:tūc eniꝫ dignū videt̄ ꝙ in vna ꝑte tp̄is quidā p̄ncipent̄:in alia vo alij.Secus aūt eēt ſi quidā ciuiū multuꝫ excederēt alios in bonitate:tunc eniꝫ dignuꝫ eēt ut illi ſemꝑ p̄ncipārent̄:ſicut ifra dicet̄.Sed circa iſtud dignū uariat̄ eſtimatio hoium ſm tēpoꝝ diuerſitatē:a p̄ncipio eniꝫ ipſi qui p̄ncipabant̄ q̄ſi alijs ſeruientes reputabant dignuꝫ ſicut ⁊ erat ut ipſi in ꝑte miniſtrarēt alijs intēdētes utilitati alioꝝ:⁊ iteruꝫ alio tēpore aliqs alius p̄ncipāret̄ qui intēderet ad bonum eius ſicut ipſe p̄us intēdebat ad bonum alioꝝ.Sed poſtea hoies ꝓpter utilitates que ueniunt ex bonis cōmunibus que ſibi p̄ncipantes uſurpāt ⁊ que ueniūt etiā ex ipſo iure p̄ncipatus uolunt ſemꝑ p̄ncipari ac ſi p̄ncipari eēt ſanum eſſe ⁊ nō p̄ncipari eēt infirmuꝫ eſſe.Sic enim videt̄ hoies appetere p̄ncipatum ſicut infirmi appetunt ſanitateꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Conſtat igit̄ ꝙ quecūq; Reſp.ad cōem utilitatē intēdunt he recte ſunt ſm ſimplr̄ iuſtū:quecūq; vo ad ꝓpriā eoꝝ qui p̄ſunt utilitatē ſolū:aberrāt quidē ſuntq; oēs rectarū Rerūp.trāſgreſſiones ⁊ labes:gubernant̄ enim quaſi a dn̄is.Ciuitas auteꝫ eſt liberoꝝ ſocietas.

¶ Cōcludit ex dictis diſtinctionē rectaruꝫ politiarū ab iniuſtis.Cuꝫ enim ita ſit ꝙ p̄ncipatus liberoꝝ ſit ordinatus ad utilitatē ſubditoꝝ:manifeſtuꝫ eſt ꝙ in qbuſcūq; politijs p̄ncipes intēdūt cōem utilitateꝫ ille ſunt recte politie ſꝫ iuſtitiā abſolutā:in quibuſcūq; vo politijs intēdit̄ ſola utilitas p̄ncipantiuꝫ ille ſunt vitiate ⁊ corruptiones quedā rectarū politiarū:non enim in eis eſt iuſtū ſimplr̄:ſed iuſtuꝫ ſm qd ut infra dicet̄:p̄ncipant̄ enim dn̄atiue ciuitati utētes ciuibus ſicut ſeruis.ſ.ad ſuā utilitatē:⁊ hoc eſt cōtra iuſtitiā:qꝛ ciuitas eſt cōmunitas liberoꝝ:ſeruus enim non eſt ciuis ut ſupra dictum eſt.

b Is determinatis ꝯſequēs eſt reſp.cōſiderare quot ſunt ⁊ que:⁊ p̄mo quidem eas que ſunt recte:nam labes earū ex illis pateſcunt.

¶ Poſtq; phs diſtixit politias rectas ab iniuſtis:hic intendit diſtinguere utraſq; abinuicem:⁊ circa hoc duo facit.Primo dicit de qno eſt intentio.Scd̄o exequit̄ ꝓpoſituꝫ ibi[Cum vo ⁊c̄.]Dicit ergo p̄mo ꝙ poſtq; predicta determinata ſunt conſequens eſt determinare de politijs quot ſint numero ⁊ que ſint ⁊ hoc ordine ut p̄mo conſideremus de politijs rectis:ſcd̄o de iniuſtis. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ vo gubernatio ciuitatis ⁊ regimen ideꝫ ſignificēt.Regimen aūt eſt poteſtas ⁊ arbitriū ciuitatis:neceſſe eſt p̄tātem ⁊ arbitriū huiuſmodi aut penes vnum eē:aut penes paucos:aut penes multos.Quando igit̄ vnus uel pauci uel multi cōeꝫ utilitatē in gubernatione ſequunt̄:has eſſe rectas Rerūp.ſpecies neceſſe eſt:qn̄ aūt ad ꝓpriā utilitatē:uel vnius:uel paucoꝝ:uel multitudinis gubernat̄:trāſgreſſiones ſūt ⁊ labes.Aut enim dicendum eſt non eē ciues:aut ad participationem utilitatis ſunt recipiendi.

¶ Diſtinguit politias:⁊ circa hoc tria facit.Primo oñdit ſm quid accipienda ſit politiarum diſtinctio.Secundo diſtinguit politias:ibi[Uocare autē ⁊c̄.]Tertio obijcit contra predicta ibi[Opꝫ auteꝫ paulo uberius explicare ⁊c̄.]Dicit ergo primo ꝙ politia nihil eſt aliud q̄ ordo dn̄antiuꝫ in ciuitate.Neceſſe eſt ꝙ diſtinguant̄ politie ſm diuerſitatem dominantiuꝫ.Aut eniꝫ in ciuitate dominatur vnus:aut pauci:aut multi.Et quodlibet horum trium fuerit poteſt dupliciter cōtingere.Uno modo qn̄ p̄ncipant̄ ad utilitatem cōmunem ⁊ tunc erunt recte politie.Alio modo quādo p̄ncipantur ad ꝓpriam utilitatem eorum qui dn̄antur:ſiue ſit vnus:ſiue pauci:ſiue plures:⁊ tunc ſunt trāſgreſſiones politiarum:qꝛ oportet dicere ꝙ uel ſubiecti nō ſint ciues uel ꝙ in aliquo cōmunicent utilitate ciuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Uocare aūt ꝯſueuimus cuꝫ vnus ad utilitatē cōem reſpiciēs gubernat Regiā poteſtatē.Cuꝫ vo pauci gubernāt:plures tn̄ vno:Optimatiū gubernationē:uel ex eo qꝛ optimi preſunt:uel ex eo qꝛ ad optimū publicū adminiſtrāt.Cum aūt multitudo gubernat ad cōeꝫ utilitatē uocat̄ cōi noie oium Reſp.Cōtingit enim rōnabilr̄:vnū enim excellere ſm virtutē aut paucos datur:ut vo multitudo excellat ad oēm virtutē difficile eſt ſed maxime ad bellicam:nec eniꝫ in multitudine fit.Quare in hac Reip.ſpecie p̄ncipaliſſimū ac potētiſſimū eſt id in quo robur belli ꝯſiſtit ⁊ in hiſipſis illi qui sunt in possessione armoꝝ.

¶ Distinguit utrasqꝫ politias per ꝓpria noīa: ⁊ p̄mo rectas. Scd̄o vitiosas ibi [Labunt̃ vͦo ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ si sit p̄ncipatus vnius uocat̃ Regia ptās ꝯsueto noīe si intēdat utilitatē cōeꝫ. Illa vͦo politia in qua pauci p̄ncipantur ꝓpter bonuꝫ cōe: plures tn̄ vno uocat̃ status Optimatū uel qꝛ optimi p̄ncipant̃. s. v̄tuosi uel qꝛ ordinat̃ talis politia ad id qd̄ est optimuꝫ ciuitatis ⁊ oīuꝫ ciuiuꝫ: sed qn̄ multitudo p̄ncipat̃ intēdēs ad utilitatē cōem uocat̃ Resp. qd̄ est nomen cōe oibus politijs: ⁊ hoc ꝙ ista politia uocet̃ tali noīe rōnabilr̄ accidit: defacili eni ꝯtingit ꝙ in ciuitate inueniat̃ vnꝰ uel pauci qui multuꝫ excedāt alios in virtute: sed valde difficile ꝙ multi inueniant̃ qui ꝑueniāt ad ꝑfectionem v̄tutis: sꝫ maxime hoc ꝯtingit circa bellicā virtuteꝫ: ut. s. multi in ea sint ꝑfecti. Et iō in hac politia p̄ncipant̃ viri bellatores ⁊ illi q h̄nt arma. Deide cū dic̄.

¶ Labunt̃ vͦo ac trāsgrediunt̃ huiusmodi sp̄ēs ex Regia qdē gubernatione in Tyrānidē: ex Optimatibꝰ vͦo in Paucoꝝ potētiā: ex Rep. aūt in Popularē statū. Tyrannidē eni eē dicimus dn̄atuꝫ vnius ad ꝓpriū cōmodū itēdētis: Paucoꝝ aūt potētiā cū ad opulētoꝝ cōmodū gubernat̃: Popularē āt statū cū ad cōmodū egenorū: haꝝ eni nulla ad cōeꝫ utilitatē respicit.

¶ Distiguit corruptiones dictarū politiaruꝫ per noīa ⁊ dicit ꝙ dictarū politiarū sunt iste trāsgressiones. Tyrānis quidē fit ex Rege. Paucoꝝ potētia ex Optimatibꝰ. Popularis status ex Rep. Ex quo ꝯcludit ꝙ tyrānis est p̄ncipatus vnius intēdēs utilitatem ꝓpriaꝫ. Paucoꝝ status vͦo est intēdēs ad utilitatem diuitum. Popularis status vͦo ad utilitatem pauperū: nulla vͦo earum intēdit ad utilitatē cōem. Deinde cum dicit

¶ Opꝫ aūt paulo uberiꝰ explicare que sit vnaqueqꝫ istarū: h̄nt eni dubietates quasdaꝫ. Philosophantis vͦo circa singuloꝝ disciplinā ⁊ nō solū ad agendū respiciētis ꝓpriū est nihil negligere neqꝫ p̄termittere sed demr̄are in singulis v̄itatē. Tyrānidē eē dicimus vniꝰ dn̄ationē ciuili societate p̄sidentis: Paucoꝝ aūt potētiā qn̄ Remp. tenent opulenti ⁊ diuites: Popularē vͦo gubernationē cū tenues hoīes ⁊ nō possidentes diuitias gubernant.

¶ Obijcit cōtra p̄dicta: ⁊ circa hoc tria facit. Primo dicit de quo est intētio ⁊ repetit que p̄dicta sunt. Scd̄o ponit dubitationē: ibi [Prima igr̄ ⁊c̄.] Tertio ponit solōnē ibi [Videt̃ igit̃ ⁊c̄.] Dicit ergo p̄mo ꝙ oꝫ aliquātuluꝫ a remotiori discutere que sit vnaqueqꝫ politiaruꝫ p̄dictaruꝫ cuꝫ h̄ēat quasdā dubitationes. Ille q p̄hat̃ in vnaquaqꝫ arte quasi ꝯsiderās ueritatē ⁊ nō solum respicit ad id qd̄ est utile ad agēdum: nihil debet despicere uel p̄termittere sed in singulis declarare ueritatē. Dictū est aūt ꝙ Tyrānis est quedā monarchia dn̄atiua politice cōmunitatis: qꝛ. s. utit̃ ciuibꝰ ut s̄uis. Paucoꝝ vͦo status est qn̄ dn̄at̃ politie illi qui abūdāt in diuitijs. Popularis vͦo status est qn̄ dn̄ant̃ politie non illi qui possident multitudinem diuitiarū sed magis pauperes. Deinde cum dicit.

¶ Pria igit̃ dubitatio est circa diffōnē: Nā si plures sunt opulenti ⁊ diuites ac Remp. teneant: ac Popularis gubernatio sit cū multitudo regit: eodēqꝫ mō sicubi ꝯtigat iopes eē pauciores q̄ꝫ opulēti sed potētiores ac Rēp. teneant: ⁊ ubi pauci Rēp. obtinent Paucoꝝ potētiā nūcupamus: nō recte viderent̃ iste diffōnes eē posite.

¶ Mouet dubitationem, ⁊ p̄mo ponit dubitationem. Scd̄o excludit q̄ꝫdā r̄nsionē: ibi [Eniuero siqs ⁊c̄.] Dicit ergo p̄ͦ ꝙ p̄ma dubitatio est ꝯtra diffōnem: scilicet Popularis potentie ⁊ Paucorū. Ponat̃ ergo ꝙ in aliq̄ ciuitate sint plures diuites q̄ꝫ pauꝑes: ⁊ diuites sint domini ciuitatis: videt̃ s̄m hoc ꝙ sit ibi statꝰ multorum. Similr̄ auteꝫ si aliter ꝯtingat ꝙ pauperes sint pauciores sed sint meliores ⁊ fortiores ⁊ dominent̃ ciuitati sequet̃ s̄m hoc ꝙ sit ibi status paucoruꝫ. Nō ergo videt̃ ꝙ sit bn̄ diffinitum de politijs: cum est ꝙ status multorum est dn̄ium pauperum: Status paucorū dominium diuitum. Deinde cum dicit.

¶ Eniuero siqs adiungens opulētie qdeꝫ paucitatē: iopie vͦo multitudinem sic appellet Rerump. sp̄ēs: ut dicat Paucoruꝫ potētiā esse in qua gubernationem Reip. h̄nt opulenti numero pauci: Populareꝫ vͦo in qua inopes Remp. tenēt multi exn̄tes. Aliā h̄nt dubitationē: quas enim dicemus eas Resp. in quibus plures opulēti: ⁊ in qbꝰ pauciores iopes gubernāt: siqdē mille sunt Resp. p̄ter supradictas.

¶ Excludit quādam responsionem: Posset enim aliqs dicere ꝙ in diffōne Paucoꝝ potētie est ꝯiungēda paucitas diuitijs: ⁊ in diffōne Potentie multoꝝ est ꝯiungenda multitudo pauꝑtati: ita. s. ꝙ sit paucoꝝ potētia in qua pauci diuites principant̃: multorum vͦo in qua multi pauperes. Sed hoc iterum habet aliam dubitationem: si enim sufficienter diuise sunt politie: ita. s. ꝙ nulla sit alia politia p̄ter p̄dictas nō erit dare sub qua politia cōprehēdant̃ due p̄dicte politie. s. qn̄ p̄ncipant̃ uel multi diuites uel pauꝑes. Deinde cum dicit.

¶ Videt̃ igit̃ ratio ista ōndere ꝙ paucos eē uel multos qui gubernāt ꝯtingēs est aliō paucoꝝ potētie: alterū populari. ꝓpterea ꝙ ubiqꝫ accidit ut pauci sint opulēti: multi vͦo iopes. Ex quo fit ut huiusmodi cause nō faciāt differētiā sed in eo differat popularis gubernatio a paucoꝝ potētia: ꝙ alibi opulenti: alibi inopes Remp. obtinēt necessariūqꝫ est ubicūqꝫ per opes ac diuitias p̄sunt: siue hi pauciores sint siue plures hāc esse sp̄ēm illā que uocat̃ paucoꝝ potētia: ubicūqꝫ āt iopes hāc eē popularē gubernationem. Sed accidit (ut diximꝰ) hos quidem paucos eē: illos vͦo multos. Opibus enim ac diuitijs pauci abundant libertatis tn̄ omnes ꝑticipes sunt. ꝓpter quas causas ꝯtēdūt utriqꝫ de Rep.

¶ Concludit ex ꝓmiſſis ſolutionē dubitationis ⁊ dicit ꝙ rō ꝓmiſſe dubitationis videt̃ manifeſtare ꝙ ꝑncipes eſſe multos per accñs ſe habeat ad regimen multoꝝ: ⁊ eos eſſe paucos per accñs ſe habeat ad regimen paucorum: eo ꝙ ubiqꝫ inueniuntur plures pauperes ꝗꝫ diuites: ⁊ ſm hoc nomina ſunt poſita prout in pluribꝰ inueniṫ. Sed qꝛ id per accñs eſt nō eſt differētia ſpecifica: ideo Paucorum potentie nō diſtinguunt̃ a multitudinis potentia per ſe loquendo ſm multitudinem ⁊ paucitatem: ſed id quo per ſe differūt ſunt paupertas ⁊ diuitie: alia enim eſt ratio regiminis qḋ ordinatur ad opulentiā: ⁊ eius qḋ ordinat̃ ad libertatem que eſt finis potentie multoꝝ. Et ideo neceſſe eſt ꝙ ubicūqꝫ aliqui dn̄ant̃ propter diuitias ſiue ſint plures ſiue pauciores ꝙ ibi ſit ſtatus paucoꝝ: ⁊ ubicūqꝫ dn̄ant̃ pauperes ibi ſit ſtatus multoꝝ: ſed per accidens eſt ꝙ hi ſint multi ⁊ illi pauci. Pauci enim ſunt qui abundant diuitijs ſed oēs ꝑticipant libertate. ⁊ ꝓpter hec duo altercant̃ ſibiinuicem dum pauci uolunt p̃eſſe ꝓpter exceſſuꝫ diuitiarum ⁊ multi uolunt p̃ualere paucis quaſi equiualentes eis ꝓpter libertatem.

ſ Amendum eſt prius quos terminos eſſe dicunt paucoꝝ potentie ⁊ popularis gubernationis: ⁊ quid ſit iuſtum in utraqꝫ.

¶ Poſtꝗꝫ phs declarauit per quid diſtinguunt̃ popularis ſtatus ⁊ paucoꝝ: in parte iſta oſtendit per quid antiqui iſtas politias determinauerūt. Et qꝛ determinauerunt per iuſtum quoddā ideo determinat in ꝑte iſta de iuſto paucoꝝ potentie ⁊ multoꝝ: ⁊ quomodo uere dixerūt ⁊ quomō nō. ⁊ diuidit̃ in partes duas. In p̃ͣ premittit intētum ſuum. Scḋo ꝓſequit̃ ibi ⌊ Omnes enim ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ poſtꝗꝫ determinatum eſt quid eſt paucoꝝ ſtatus ⁊ multoꝝ ⁊ ꝙ diſtinguunt̃ per diuitias ⁊ penuriā: ꝑmo accipit diffinitiones quas antiqui aſſignauerunt de ipſis. Diffiniunt aūt iſta per iuſtum: qꝛ politia eſt ordo inhabitantium in ciuitate iſte ordo attendit̃ ſm aliquam iuſtitiam: ideo huiuſmodi politias diffiniuerunt per iuſtum: ꝓpter qḋ vidēdum eſt quid iuſtum paucoꝝ potentie: ⁊ quid iuſtum multorum. Deinde cum dicit.

¶ Omnes enim attingunt iuſtuꝫ quoddā ſed uſqꝫ ad aliquid ⁊ aiunt nō omne iuſtū ꝓprie: puta: videt̃ equalitas iuſtuꝫ quiddā eſſe: ⁊ eſt quidē: ſed nō oibus: at equalibꝰ. Et inequalitas videt̃ iuſtuꝫ eſſe: ⁊ eſt qdē: ſed nō oibus: at inequalibus. Alij v̊o hoc auferunt perſonis ⁊ male iudicāt.

¶ Proſequit̃ intentum ſuum. Et qꝛ antiq ut dictuꝫ eſt iſtas politias diſtinxerunt per iuſtum vult determinare ꝙ hoꝝ iuſtum ſit iuſtum ſm qd nō ſimplr̃: ⁊ ꝑmo oñdit qd ſit iuſtuꝫ ſm qd. Scḋo ſpecialr̃ ꝙ nō ſit iuſtum ſimplr̃ ibi ⌊ Ceterum ꝑncipaliſſimum ⁊c̃. ⌋ Adhuc prima in duas: qm̄ ꝑmo declarat ꝙ iſti tetigerūt iuſtum ſm qd nō ſimplr̃. Scḋo aſſignat cauſam cuiuſdam dicti: ibi ⌊ Cauſa v̊o ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ omnes antiqui determinantes de paucoꝝ ſtatu ⁊ de multoꝝ tangunt iuſtum ſm quid non ſimplr̃ ꝓcedētes uſqꝫ ad aliquid: ⁊ dicunt non eſſe illud qḋ eſt ꝓprie iuſtum ⁊ ſimpliciter iuſtuꝫ: ſed illud qḋ eſt improprie ⁊ ſm quid iuſtum. Et hoc apparet: qꝛ iuſtum attendit̃ ſm aliquam ꝓportionem ⁊ ſꝫ aliquam dignitatem: ſaltem in iuſtitia diſtributiua: ⁊ ideo ubi eſt iuſtum ſm ꝓportionem que eſt ſm dignitatem reſpectu boni ſimplr̃ ibi eſt bonum ſimplr̃. ubi auteꝫ non eſt reſpectu boni ſimplr̃ ſed ſm quid ibi eſt iuſtuꝫ nō ſimplr̃ ſed ſm quid. Hoc aūt eſt in ſtatu multoꝝ ⁊ paucoꝝ. In ſtatu enim paucoruꝫ attēdit̃ iuſtū penes diuitias: in ſtatu v̊o multoꝝ penes libertatē. Et manifeſtū eſt ꝙ iſta nō ſunt bona ſimplr̃. Bona enim ſimplr̃ ſunt bona v̊tutis. Quare manifeſtum eſt ꝙ iſti tetigerunt iuſtuꝫ ſm qd nō ſimplr̃. Iterū hoc apparet. Iuſtum enim equale videt̃ eſſe uel ꝯſiſtere in quadam equalitate ſm ꝓportionem que non ſolum attendit̃ ex ꝑte rerum que diſtribui debent: ſed ex parte ſuppoſitoꝝ qbꝰ debet fieri diſtributio. in iuſtitia eni facienda etiā attendit̃ eq̄litas ꝓportionis ex ꝑte ꝑſonarum quibꝰ debet fieri iuſtitia ſm aliquam dignitatem: ⁊ eandem oportet eſſe ꝓportionem rerum que diſtribuunt̃: ut ſi ſint equales ſm virtutes equaliter diſtribuat̃ eis de bonis. Si aūt inequales ſm virtuteꝫ diſtribuat̃ eis equaliter ſm ꝓportionem: ut quanto excedit vnus alium in virtute tanto plus diſtribuat̃ ei de bonis cōmunibus: ſimilr̃ etiam ſi quātum ad aliqd attendat̃ dignitas: ⁊ antiqui decertātes de iuſto paucorum potētie ⁊ multoꝝ ꝯceſſerunt bene equalitateꝫ ex parte reruꝫ ⁊ tetigerunt: equalitatem aūt ſuppoſitorū pretermiſerūt ⁊ male quātuꝫ ad hoc iudicauerūt. q̄re manifeſtum eſt ꝙ nō tetigerunt iuſtum ſimplr̃ q̄re male ipm iudicauerūt. Deinde cum dicit.

¶ Cauſa v̊o eſt: qꝛ de ſeipſis iudicium ſit: qui v̊o de ſeipſis iudicant utplurimū non recti ſunt iudices. Itaqꝫ cuꝫ iuſtuꝫ aliquibus: ⁊ diuiſum ſit eodē modo in rebus ⁊ ꝑſonis: ut diximus in Ethicis: equalitateꝫ rei confitentur: ſed de perſonis contendunt maxime: ut dictum eſt: quia de ſeipſis non recte iudicant.

¶ Aſſignat cauſam cuiuſdam dicti. Dixit enim ꝙ male iudicauerunt de iuſto ⁊ aſſignat cauſam hoꝝ ⁊ diuidit̃ in duas ſm ꝙ duplr̃ aſſignat. Secunda ibi ⌊ Deniqꝫ quia ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ cauſa quare male iudicauerunt de iuſto non ꝯſiderantes equalitatem perſonarum ſed rerum hec fuit. Quia de ſeipſis iudicauerūt. Fere aūt plures prauum iudiciuꝫ dant de ſeipſis: ⁊ ratio huius eſt: quia ad iudicium requiritur prudentia. Prudentia aūt preſupponit appetitum rectuꝫ per virtutem moralem: quod ergo peruertit appetitum peruertit iudicium rationis. Iudicium ergo de ſeipſo peruertit appetitus malus ⁊ peruerſus. Homo autem habet in pluribus peruerſum appetitum reſpectu ſuiipſius: quia vnuſqſqꝫ nimis afficitur ad ſeipſum. Et ideo ꝓpter nimiam dilectionem ⁊ affectionem quaꝫ habet ad ſeipſum uoluntas ꝑuertit̃ a fine recto. Et ideo iudicantes a ſeipis praue iudicant. Et dic̃ ⌊ Utplurimū ⌋ quia ſapientes non male iudicant de ſeipſis: hn̄t enim prudentiam ⁊ appetitum rectum ⁊ cognoſcūt ſe ſicut ſunt. Et ideo non inordinate afficiunt̃ ad ſeipſos propter qḋ recte iudicant de ſeipſis ſicut de alijs: cuꝫ ergo iuſtum ſit equale eodem modo ⁊ ex ꝑte rerum ⁊ ex parte perſonarum: ſicut dictum eſt in Ethicis. Ipſi v̊o antiqui erant perſone quibus fiebat diſtributio: ⁊ iudicabant de ſeipſis. Conceſſerunt equalitatem ex parte rerum non perſonarum: quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ male iudicauerunt de iuſto. Deinde cum dicit.

¶ Deniqꝫ quia uſqꝫ ad aliquid utriqꝫ eoꝝ iuſtum quoddam dicentes putant ſe dicere ſimpliciter iuſtum. Hi enim ſi in aliquo ſint ſuperiores ceu opibus ⁊ diuitijs: alios omnino putant impares eſſe. Hi v̊o ſi in aliquo ſint pares:puta libertate: omnino putant eſſe pares.

¶ Hoc idem ꝓbat ſecunda rõne. Et dicit ꝙ iteruꝫ manifeſtum eſt ꝙ hi qui fauent ſtatui paucoꝝ ⁊ multorū male iudicauerunt de iuſto ⁊ ꝓpter cām dictaꝫ. Et qꝛ tangentes iuſtum ſm qd:putauerunt tetigiſſe iuſtum ſimplr:ſed nō tetigerunt: Quia dixerūt fautores ſtatꝰ paucoꝝ ꝙ ſi aliqui ſunt inequales ſm qd: ſunt inequales ſimplr:videlicet ſi ſunt ineq̄les ſꝫ diuitias ut vnus ſit ditioꝛ alio:ſint inequales ſimplr. Et ideo nō tantuꝫ debet diſtribui de bonis cōmunibus vni quātum alteri. Fautores ſtatus multorum dixerunt ꝙ ſi aliq̄ eēnt equales in libertate:eſſent equales ſimplr ⁊ equaliter debebant recipere de bonis cōmunibus: Si auteꝫ inequales in libertate inequales ſimplr ⁊ inequaliter debent recipere. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ nō tangunt iuſtum ſimplr:ſed ſm quid. Arguunt eniꝫ a ſm quid ad ſimplr. Eſt eq̄lis ſm diuitias:ergo equalis. Et eſt eq̄lis in libertate:ergo equalis ſimplr. Deide cū dicit.

¶ Ceteruꝫ qđ eſt principaliſſimum non dicunt. Si enim poſſeſſionuꝫ gratia ſocietatem iniſſent:tantuꝫ caperent ciuitatis quātum poſſeſſionis. Itaqꝫ ratio illa ualeret que eſt paucoꝝ potentium:qui aiunt non eſſe iuſtum ut qui vnum cōtulit tantuꝫ percipiat de centum minis quantuꝫ is qui cōtulit omne reliquum.

¶ Probat ſpecialiter ꝙ iſti nō intēderunt iuſtuꝫ ſimplr. Et pͥmo quātum ad ſtatum paucoꝝ. Scđo quātuꝫ ad oēs:ibi⌊ Neqꝫ eoꝝ ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ iſti dimittunt pͥncipaliſſimuꝫ iuſtum. Si enim ita eſt ꝙ ciuitas eſſet inſtituta finaliter ꝓpter diuitias ⁊ poſſeſſiones ⁊ hoīes cōmunicaſſent ⁊ ꝯueniſſent ꝓpter eaſ:tantū participarent ciuitate quātum diuitijs. Et tunc ueritateꝫ haberet ſermo eoꝝ qui de ſtatu paucoꝝ ſcribūt:ut qui equales eſſent in diuitijs equalr reciperēt de cōmuni: ſi v̄o nō non. Non enim videt eis eſſe iuſtum ſi cōmunitas habeat in bonis cētum talenta ꝙ tantū recipiat de cētuꝫ talentis qui ad cōmune nō appoſuit niſi vnā minā.i.aliquam paruā mēſuram ſicut ille qui totuꝫ reſiduum dedit. Iterum nō videt eſſe iuſtum ꝙ ille qui minus appoſuit ad cōmune tantū recipiat de illiſ que habuit cōmunitas a pͥncipio:nec de illis que poſtmodum acquiſita ſunt: Nunc autē ciuitas nō eſt inſtituta ꝓpter diuitias finaliter cum diuitie ad aliquid ordinētur. Quare manifeſtum eſt ꝙ iſti qui ſtatui paucorū fauent non tetigerunt iuſtū ſimplr. Deide cū dicit.

¶ Neqꝫ eoꝝ que ab initio:neqꝫ eoruꝫ que poſtea ſuꝑueniant:ꝙ ſi non viuendi ſolū gratia:ſed magis bene viuendi. Nam ſic ſeruoꝝ ⁊ alioꝝ aīalium ciuitas eſſe poſſet qđ non eſt ex eo.qꝛ felicitatis nō ſunt capacia nec viuendi ſm electionem.

¶ Oñdit ulr̄iter ꝙ nec iſti nec alij tetigerunt iuſtum ſimpliciter:⁊ qꝛ iuſtum attendit in ordine ad finem ciuitatis in oꝑationibus que ſunt ad alterum: Ideo Phus declarat fineꝫ ciuitatis ut ex hoc appareat qđ ſit iuſtū ſimplr:⁊ quid iuſtum ſm quid. Et diuidit in partes duas. Primo oſtendit gratia cuius finis ciuitas ſit inſtituta. Scđo infert corrclarium ex quo apparet illud qđ intendit principaliter:ibi⌊ Quapropter ⁊c.⌋ Prima in duas. Primo oſtendit ꝙ ciuitas non eſt inſtituta gratia alicuius boni particularis ⁊ ſm quid. Scđo gratia cuius eſt inſtituta: ibi ⌊ At bene viuendi ⁊c.⌋ Adhuc prima in duas. Primo oſtendit ꝙ non eſt inſtituta gratia ipſius viuere abſolute. Scđo ꝙ nec gratia cōmutationis aut cōpugnationis:ibi⌊ Neqꝫ ſocietatis ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ ſi ciuitas non ſit inſtituta finaliter ꝓpter diuitias:nec inſtituta eſt gratia ipſius viuere ſolum ita ꝙ ipm̄ viuere ſm ſe ſit finis ultimus ciuitatis:ſed magis ipm̄ viuere bene. Si enim viuere abſolute eſſet finis ciuitatis quicquid attingeret ad viuere:attingeret ad finem ciuitatis.ſed ſerui ⁊ bruta animalia attingunt ad viuere abſolute quare attingerent ad finem ciuitatis:ſed non attingūt: qꝛ felicitas finis eſt ciuitatis.ipſa aūt non participant felicitatem: nec attingunt ad ipm̄ viuere ſm electionem:quare manifeſtum eſt ꝙ ciuitas non eſt inſtituta gratia ipſius viuere abſolute. Deinde cum dicit.

¶ Neqꝫ ſocietatis gratia bellice ne a quoq̄ꝫ iniuria afficiantur: neqꝫ ꝓpter cōmercia ac mutuam utilitatem.

¶ Oſtendit ꝙ nec gratia cōpugnationis ⁊ cōmutationis eoꝝ que adinuicem. Et diuidit in duas ſm ꝙ hoc duplr ꝓbat. Scđa ibi⌊ Et ꝙ ita ſe ⁊c.⌋ Adhuc pͥma in duas. In prima ponit cōcluſionem rõnis quā intendit. In ſcđa ꝓbat eam ibi⌊ Naꝫ ſic thuſci ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ ciuitaſ non eſt inſtituta gratia cōpugnationis ad inimicos ut a nullo poſſint pati iniuſtitiaꝫ:nec gratia cōmutationis faciende:nec ꝓpter aliquos contractus uel uſus qui poſſunt fieri inter homines adinuicem. Deinde cum dicit.

¶ Nā ſic Thuſci ⁊ Carthaginenſes ⁊ oēs hi quibus eſt cōmerciuꝫ inuicem tanq̄ꝫ ciues eſſent vnius ciuitatis. Sunt nempe illis federa circa res importandas ⁊ pacta ne iniuria afficiantur:⁊ ſcripture circa mutuam ſocietatem.

¶ Probat ⁊ dicit ꝙ ſi ciuitas eēt inſtituta propter iſta que dicta ſunt tunc Thuſci ⁊ Carthaginenſes qui habent aliquos contractus adinuicem eſſent ſub vna ciuitate:ſed hoc eſt falſum.quare ciuitas nō eſt inſtituta gratia alicuiꝰ cōmutationis nec cōpugnationis. Sunt enim iſtis pacta de itroductibilibꝰ ſiue de rebus apportabilibꝰ ad ciuitatem ut res vnius ciuitatis poſſint apportari ad aliam ciuitatem ⁊ commutari. Iterum cōuentiones hn̄t ꝙ nō faciant ſibi adinuicem iniuſtitiaꝫ de pugnatione:quare iſti eſſent ſub vna ciuitate cōtra inimicos iuuando ſe adinuicem. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Sed neq̄ꝫ Magiſtratus cōmuniter his deputati ſunt.uerum alij apud alios.

¶ Deſtruit ꝯſequens ꝓbando ipm̄ eſſe falſum. Et diuiditur in duas ſm ꝙ duplr ꝓbat. Secunda:ibi⌊ Nec quales ⁊c.⌋ In pͥma dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ non ſit vna ciuitas:qꝛ ciuitas vna vnum principatum habet: ſed ciues Thuſci ⁊ Carthaginēſes ⁊ alij quibꝰ ſunt cōtractus adinuicem nō ſunt ſub vno principatu ſed ſꝫ diuerſis principatibus. Alius eſt enim principatꝰ thuſcoꝝ ⁊ Carthaginenſium.quare manifeſtum eſt ꝙ iſti nō ſunt ſub vna ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Nec quales eſſe oportet alteri de alteris cogitant. Neq̄ꝫ ut nemo eorum iniuſtus ſit qui ſub federe cōprehendant: neq̄ꝫ ut prauitatem nullam habeant: ſed ſoluꝫ ut non inuicem ſe iniuria afficiant. At enim de virtute ac de vitio publice cogitāt quicũcꝫ curam habent bene inſtituẽdi ciuitatem. Ex hoc manifeſtuꝫ eſt de virtute curam eſſe habendã ei que reuera ciuitas ſit noianda. nõ rõnis gratia: Nã fit cõmunicatio ſocietas alioꝝ ad belluꝫ loco ſolum differẽs ab alijs ſocijs longe exiſtibus. Et lex pactio ut ait Lycophꝛon ſophiſta fideiuſſoꝛ inuicẽ iuſtoꝝ: ſed nõ talis ut bonos ⁊ iuſtos ciues efficiat.

¶ Ponit ſcđam rõnem ad deſtruẽdum ꝯñs. Et dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ iſti non ſunt ſub vna ciuitate: qꝛ iſti Thuſci nõ curant quales debent eſſe ſm virtutem Carthaginenſes: nec ecõuerſo. nec curãt quõ ullus eoꝝ iniuſtus ſit: nec qualr̃ ullus habeat malitiaꝫ: nec ad hoc laborant: nec ad hoc coopant̃: ſed ſolum intendunt ꝙ nõ faciant ſibi adinuicem iniuſtitiã. ſed qcunqꝫ curant de bona legiſlatione ꝯſiderant de virtute ⁊ malitia ut malitiaꝫ repellant a ciuibꝰ ⁊ faciant eos v̄tuoſos: hoc enim intẽdit bonus legiſlatoꝛ. Quare manifeſtum eſt ꝙ bona ⁊ uera ciuitas ⁊ non ſm ſermonẽ tm̃ debet eẽ ſollicita de virtute ut faciat ciues virtuoſos: q̃uis tm̃ iſti nõ curent adinuicem quales ſint ſm virtutem: nec ad hoc laborent: hñt tñ aliqñ cõmunicationẽ: nam iuuant ſe in pugnãdo cõtra inimicos ⁊ cõmunicãt in cõmutationibus ⁊ in ꝯtractibus ⁊ in alijs. Silr̃ dicẽduꝫ eſt ita ꝙ ſi ſint due ciuitates remote ſm ſitum: qñqꝫ tñ in cõmutationibus ⁊ alijs ꝯ̃ctibus cõmunicant ⁊ iuuãt ſe adinuicẽ in pugnãdo cõtra inimicos differẽtes tm̃ in hoc a ꝓpinquis ſm locuꝫ: qꝛ iſte ꝓpinque: ille remote. Et pactum eſt eis lex ꝙ nõ faciãt ſibi adinuiceꝫ iniuſtitiã: non ꝙ faciãt ſe bonos ciues ſicut ꝓuerbialr̃ dixit Lycophꝛon ſophiſta ꝙ pactum inter aliquos habitum fideiuſſoꝛ eſt ꝙ non faciant ſibi adinuicem iniuſtitiã: nõ ꝙ bonos ſe inuicem faciant: nec curent quales ſint ſm v̄tutẽ. ſ. boni uel iuſti. Deide cum dicit.

¶ Et ꝙ ita ſe habeat patet. nã ſiquis cõiungat loca in vnuꝫ ut Megarenſiũ Corinthioꝝ que ciuitates ſeſe inuicẽ ꝯtingãt menibꝰ: nihilominus vna nõ erit ciuitas: nec ſi ſimul ꝯiugia ineant: quanqꝫ hoc vnum ſit de his cõmunionibꝰ que ꝓprie ſunt ciuitatuꝫ. Eodẽqꝫ modo ſiqui habitẽt ſeparati quidẽ: nõ tñ ita lõge ut nequeãt ſimul cõmunicare: legeſqꝫ habeãt iniuriã ſibi inuicem in cõmercijs ꝓhibẽtes: ceu ſi vnus faber: alter agricola: alter ſutoꝛ: alter aliquis huiuſmodi foret: eſſentqꝫ hi decẽ milia numero nec alia eis foret cõmunio niſi taliũ rerũ puta cõtractuũ ⁊ federationis: nec ſiqdẽ ciuitas adhuc foret: ꝓpter quaꝫ tandẽ utiqꝫ cãm: nõ enim qꝛ nõ ꝓpinqua ſit cõmunicatio: nã ſi in vnuꝫ ꝯuenirẽt ita cõmunicãtes: vnuſqſqꝫ tñ utat̃ ꝓpꝛia domo ut ciuitate: ac ſibiipſis ut ꝯfederati auxiliuꝫ ferant cõtra iniuriãtes: ſolum ne ſic quidẽ ciuitas eſſe videret̃ recte ꝯſiderãtibus. Siquidẽ eodẽ mõ ꝯuerſarent̃ ſimul coniunctim ⁊ ſeparatim.

¶ Ponit ſcđam rõnem ad ꝓbãdum ꝙ ciuitas nõ eſt inſtituta gratia cõpugnationis ⁊ cõmutationis ⁊ alioꝝ cõtractuuꝫ. Poſſet eni aliqs dicere ꝙ ſi Thuſci ⁊ Carthaginẽſes eſſent ꝓpinqui ⁊ cõmorarent̃ ſimul in vno loco ⁊ cõmunicarẽt in cõmutationibꝰ ⁊ ꝯ̃ctibus alijs eſſet vna ciuitas: hoc remouet per iſtã rõnem. Et diuidit̃ in duas. In pͥma ponit rõnem quaſi ꝓcedens narratiue. Scđo cõcludit cõcluſionem pͥncipalr̃ intentã: ibi [Ex quo patet ⁊c.] In pͥma dicit palam eſſe ex dictis ꝙ hoc modo ſe hẽat ſicut dictum eſt ꝙ ciuitas nõ inſtituta ſit gratia cõpugnationis nec cõmutationis ⁊ alioruꝫ ꝯ̃ctuum. Si enim due ciuitates diſtincte ſicut Megarẽſium ⁊ Corinthioꝝ eſſent ꝓpinque ſm ſituꝫ ita ꝙ ſe tangerent ⁊ circũuoluerent̃ vno muro: adhuc nõ eſſet vna ciuitas: qꝛ poſſet ꝯtingere ꝙ haberent diuerſos pͥncipatus ⁊ diuerſas politias: ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ tunc nõ eſſet vna ciuitas: etiaꝫ dato ꝙ cõmunicarẽt ſibi adinuicem ſm cõnubia: ut aliqui ciuiuꝫ Megarẽſium ꝯ̃herent cuꝫ aliquibus Corinthioꝝ: q̃uis iſta cõmunicatio ſit vna de ꝓprijs cõmunicationibus que ſiunt in ciuitatibus. Hoies eniꝫ vnius ciuitatis frequẽter ꝯtrahunt cum alijs eiuſdeꝫ ciuitatis: adhuc nõ eẽt vna ciuitas. qꝛ iſtud pñt facere diuerſe ciuitates. Eodẽ modo ſi aliqui ſepati eſſent ſm locũ ⁊ haberent diuerſas habitationes: nõ tñ tantũ diſtarẽt ꝙ nõ poſſint adinuicem cõmunicare: ſed hẽrent leges ꝙ in cõmutationibus faciẽdis adinuicem nõ inferrẽt iniuſte ſibi moleſtias: ut ſi aliqs eẽt faber: alius coriarius: alius agricola: aliꝰ hẽret aliquã artem aliã ⁊ eſſent in aliqua magna multitudine ſicut ſi eſſent decem milia ⁊ in nullo alio cõmunicarẽt ad inuicẽ q̃ꝫ in cõmutatione rerum ⁊ in cõpugnãdo cõtra inimicos: adhuc nõ eſſet vna ciuitas: qꝛ iſta poſſunt contingere habitãtibus in diuerſis ciuitatibus. Que igit̃ eſt cauſa ꝓpter quã nõ eſt ciuitas vna: nõ eſt dicẽdum ꝙ ꝓpter hoc nõ ſunt ꝓpinque ſm ſitum cum nõ ſint ſub vna ciuitate: ita ꝙ nõ eẽ ꝓpinquos ſm ſitũ faciat ciuitatẽ nõ eẽ vnã: ⁊ eẽ ꝓpinquũ faciat ciuitatẽ eẽ vnã. qꝛ ſi aliqui ſic ꝯuenirent ꝙ eẽnt ꝓping ſm ſitum ⁊ coicarẽt adinuicẽ: ſi tamẽ quilibet haberet domuꝫ ſuam ⁊ uteretur ea ſicut ciuitate que cõmunis eſt pluribus ⁊ iuuarent ſe adinuicem cõtra inimicos iniuriãtes eis: ſed in nullo alio coicarẽt: nõ eſſet ciuitas vna. Et hoc manifeſtũ eſt diligẽter ꝯſiderãti: qꝛ poſſibile eſt ꝙ ſint ſub diuerſis pͥncipatibꝰ ⁊ politijs: ⁊ tũc manifeſtũ eſt ꝙ nõ ſũt ſub vna ciuitate. Iteruꝫ dato ꝙ ſic eẽnt ꝯgregati ut adinuicẽ colloquerent̃ ⁊ diuiſim de ꝯ̃ctibꝰ faciẽdis adhuc nõ eẽt ciuitas vna: quia poſſibile eſſet ꝙ haberent diuerſas politias ⁊ pꝛincipatus. Deinde cum dicit.

¶ Ex quo patet ꝙ ciuitas nõ eſt cõmunicatio loci ⁊ nõ iniuriãdi ſibiipſis ⁊ cõmercij gratia. Sed iſta quidẽ ut aſſint neceſſariuꝫ eſt ſiquideꝫ futura ſit ciuitas. Nec tñ ſi iſta aſſint oĩa ciuitas adhuc erit.

¶ Concludit ꝯcluſionem pͥncipalem. Et dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ ciuitas nõ eſt cõmunicatio loci: nec ciuitas finaliter inſtituta eſt ut adinuicem nõ faciant iniuſta: nec gratia cõmutationis: tamen ſi debeat eſſe ciuitas opꝫ iſta exiſtere: aliter enim nõ eſſet ciuitas: tñ iſtis ſolum exiſtentibus nõ eſt. Deinde cum dicit.

¶ At bene viuendi ſocietas ⁊ domibus ⁊ generibus vite perfecte gratia: ⁊ per ſe ſufficientis. Hoc tm̃ non erit niſi vno eodẽque loco habitantibus: ⁊ coniugia ſimul ineūtibꝰ ꝓpter qḋ ꝓpinqtates in ciuitatibꝰ extiterūt: ⁊ ſodalitia: ⁊ ſacra: ⁊ cōuerſationes familiarium. Idcꝫ eſt amicitie opus: nā ſimul viuēdi electio amicitia eſt.

¶ Oſtēdit gratia cuius inſtituta eſt. Et diuidiť in duas. In p̄ma oñdit qd eſt ciuitas ſimplr. In ſcd̄a oñdit qs eſt finis ciuitatis gr̄a cuiꝰ iſtituta eſt: ibi[Finis ē ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ bñ dictū eſt ꝙ coicatio loci nō eſt ciuitas: ſʒ coicatio bñ viuēdi cōpoſita ex domibꝰ ⁊ diuiſis gñibꝰ gr̄a vite ꝑfecte ⁊ per ſe ſufficiētis eſt ciuitas. Et per h̄ ꝙ dicit coicatio bñ viuēdi: innuit cām formaleʒ. Per hoc ꝙ dicit cōpoſita ex domibꝰ: tāgit cām mālēʒ ꝓpinquā. Per hoc ꝙ dicit ex diuiſis gñibꝰ: tāgit cauſas māles remotas. Per h̄ ꝙ dič gr̄a vite perfecte ⁊c. tangit cauſaʒ finalē. Sed hec nō ꝯtingūt eſſe niſi habitātibꝰ eūdē locū ⁊ niſi ꝯiungant̃ ſm ꝯnubia. Et ꝓpter hoc in ciuitate fiūt affectiōes amicitie factiue ⁊ ꝯſeruatiue ⁊ ꝯſinitates que ſūt coicatiōes adinuicē in cōmeſtionibꝰ ⁊ potibꝰ uel in alijs. Silr̄ fiūt ſacra ⁊ ꝯuerſationes ⁊ ſolatia pp̄ ipm ꝯuiuere. Et rō huius eſt. Quia amicitia multū neceſſaria eſt in ciuitate. Amicitia eni eligiť ꝓpter ꝯuiuere: ſine aūt ꝯuiuere nō eſt ciuitas: q̄re amicitia neceſſaria eſt ad ciuitatē. Sʒ iſta que dicta ſunt neceſſaria ſunt ad amicitiam: ⁊ ideo iſta ordinata ſunt in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Finis eſt igiť ciuitatis bñ viuere. Illa v̄o gr̄a finis. Ciuitas aūt eſt generū pagorūcꝫ ſocietas vite ꝑfecte ac per ſe ſufficientis: hoc ē (ut diximus) bñ ac beate viuere. Bene igiť agēdi gr̄a ponēdū eſt eſſe ciuilē ſocietateʒ: nō aūt gr̄a ſimul viuendi.

¶ Oſtēdit gr̄a cuius finis inſtituta eſt ciuitas. Et dicit ꝙ finis ciuitatis ꝓpter qḋ ciuitas inſtituta eſt: eſt ipſuʒ bene viuere. Ciuitas aūt ⁊ illa que ordinant̃ ad ciuitatē ſunt ꝓpter finē ciuitatis. Ciuitas eni eſt coicatio bene viuēdi cōpoſita ex gñibꝰ diuerſis ⁊ gr̄a vite ꝑfecte ⁊ per ſe ſufficiētis. Hoc aūt eſt viuere feliciter bene: aut feliciter viuere in politicis eſt opari ſm virtutē practicaʒ. Et ꝓpter hoc manifeſtū eſt ꝙ coicatio politica cōſiſtit in coicatiōe bonaꝝ actionum ⁊ nō cōſiſtit in ipſo viuere abſolute. Apparet igiť ꝙ finis ꝓpter quē iſtituta eſt ciuitas bene ordinata eſt ſm virtutē ꝑfectā viuē uel opari ⁊ nō ipm ꝯuiuere. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter qcūcꝫ plus ꝯferunt ad hiꝰ ſocietatē: his plus iuris cōpetit in ciuitate q̄ꝫ his qui libertate ac genere pares ſunt uel maiores. Sed ciuili virtute ſunt impares: ⁊ q̄ꝫ hi qui diuitijs ſuperant: ſed virtute ſuperantur. Quod igiť oēs qui de rep. contendunt parteʒ aliquā iuſti dicunt manifeſtum eſt ex ſupradictis.

¶ Infert correlariū ex quo apparet p̄ncipale intētū. Et ꝙ cū finis ciuitatis ſit feliciter viuere practice. Feliciter aūt viuere ſit opari ſʒ optimā virtutē practicā que eſt prudētia ⁊ coicatio politica ꝯſiſtit in hꝰi actionibꝰ. Manifeſtū eſt ꝙ illi qui plus addūt ad taleʒ colonem plus addūt ad ciuilitatem ⁊ plus ciuitatis pertinet ad iſtos q̄ꝫ ad illos qui ſunt eq̄les in lib̄tate uel gñe: ⁊ q̄ꝫ ad illos qui ſunt maiores in gñe: tñ minores ⁊ ineq̄les ſʒ v̄tutē politicā. Iteꝝ plus attinet illis de eis que ꝑtinēt ad ciuitatē q̄ꝫ illis qui excedūt alios in diuitijs ſed excedunt̃ ab alijs in virtutibꝰ. Ex quo apparet ⁊ ſi iuſtū eſt eq̄le aliq̄rū reꝝ aliq̄bꝰ ꝑſonis ſm dignitatē in ordine ad finē: qꝛ in politia illa in qua poniť rectus finis eſt iuſtū ſimplr. Iuſtū eni ut dictū eſt attēdiť ſm dignitatē in ordine ad finem ſicut in regno ⁊ politijs rectis. Uniuerſaliter in politia aūt in qua poniť finis nō rectus nō eſt iuſtū ſimplr. Tales aūt ſunt ſtatꝰ popularis ⁊ paucoꝝ. Et ideo in talibꝰ nō eſt iuſtuʒ ſimplr qḋ erat principale intentum gratia cuius induxit totam inquiſitionem de fine ciuitatis. Tunc recapitulat ⁊ dicit ⁊ manifeſtum eſt ex determinatis ꝙ omnes illi qui aduerſantur de iuſto nō tetigerunt iuſtum ſimpliciter: ſed iuſtum ſm quid tm̄.

e St aūt dubitatio qd opʒ dñans eē in ciuitate. Nunqd populū: an eos qui diuitias habent: an bonos uel equos: uľ vnū q ſit optimꝰ oiuʒ: uľ tyrānū?

¶ Poſtq̄ꝫ p̄hus diſtinxit politias ſm diſtinctionē p̄ncipatuuʒ ⁊ declarauit cuius gr̄a ciuitas eſt inſtituta. In p̄te iſta inq̄rit quē opʒ eſſe p̄ncipātē in ciuitate: ⁊ quia p̄ncipatus debet diſtribui ſm exceſſum alicuius boni: inq̄rit ſm cuius exceſſum debeāt diſtribui. Et ſm hoc diuidiť iſta p̄s in duas p̄tes. In p̄ª inq̄rit queʒ oportet eſſe p̄ncipantē in ciuitate. Scd̄o inq̄rit ſm cuius exceſſum debeat diſtribui: ibi[Cū v̄o ⁊c.] Prima in duas. In p̄ma monet dubitationē tāgēs q̄ſi ſolutionē. Secūdo arguit ꝯtra ſolutionē: ibi[Ueꝝ hec ⁊c.] In prima dicit ꝙ poſtq̄ꝫ determinatū eſt ꝙ politie debēt diſtingui ſm diſtinctionē p̄ncipatuū: ſeq̄tur dubitatio. ſ. quē opʒ dñantē eſſe in ciuitate. Cū autem oporteat aliquē eſſe dñantem: aut dñať multitudo ſicut in politia que eſt ſtatus popularis: aut diuites ut in ſtatu paucorū: aut virtuoſi ſicut in rep. Optimatū: aut vnus optimus ſicut in Regno: aut vnus peſſimus ſicut in tyrannide. Deinde cum dicit.

¶ Uerū hec oia videnť habere difficultatē qd eni inopes qa plures ſint ꝑtient̃ ea que ſunt opulētoꝝ: hoc nōne iniuſtū eſt? Decreuerūt eni qui ꝑtātē habēt iniuria igitur ſumma que tandem dicenda eſt.

¶ Arguit ꝯtra iſta ſingula ⁊ ad minus ꝯtra plura. Et diuidiť in duas. In p̄ma facit qḋ dcm̄ eſt. Scd̄o ſpāliter inq̄rit utꝝ magis expediat multitudinē dñari: aut paucos virtuoſos: ibi[De his.] Prima adhuc in duas. P̄mo arguit ꝙ nō expedit dñari multitudinē aut diuites. Scd̄o ꝙ nec vnū ſtudioſum: ibi[Sed nūqd ⁊c.] Adhuc p̄ma in duas. Primo oñdit ꝙ nō expedit multitudinē dñari. Scd̄o ꝙ nec paucos diuites ibi[Sed an paucos ⁊c.] Prima in tres ſʒ ꝙ ꝓbat per tres rōnes ꝙ nō expedit multitudinē dñari. Scd̄a ibi[Rurſumcꝫ ⁊c.] Tertia ibi[Preterea illa ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ oia iſta videnť hr̄e difficultatē. Si eni dicať ꝙ expedit multitudinē pauperū dñari cū hꝰi multitudo potentiā habeat ⁊ ſine virtute: ſic ſequeť ꝙ diripiēt ꝓpter idigētiā ⁊ potētiā bona diuitū. Sed eſt ne hoc iniuſtuʒ q̄ſi diceret ſic: ſm eni v̄itatē ciuitatis debet habere dominiū iuſtū. Quare manifeſtū eſt ꝙ iniuſtitia extrema eſt hec. i. peſſima. Deinde cum dicit.

¶ Rurſuſcꝫ oibꝰ acceptis ſi plures ea ſibi tribuāt que ſunt paucoꝝ: ꝯſtat ꝙ ciuitateʒ corrūpūt: atqui virtus nunq̄ꝫ corrūpit id qḋ eā hēt: necꝫ iuſtū ciuitatis corruptiuuʒ eſt. Ex quo pʒ legē iſtā nō poſſe iuſtā eſſe.

¶ Ponit ſcd̄aʒ rōnē. Et dič ꝙ ſi dicať ꝙ expedit multitudinē dñari: ſequeť ſic p̄us ꝙ diripiēt bona diuitū ⁊

paucorum ſicut virtuoſorum: ſed hoc eſt deſtruere ciuitatem. Sed virtus non deſtruit illud cuius eſt ⁊ ꝙ hēt eam: nec qđ iuſtū eſt corrumpit ciuitatem. q̄re manifeſtum eſt ꝙ iſta lex que p̄cipit multitudinē dn̄ari nō eſt iuſta: non igitur expedit multitudinē dominari. Deinde cum dicit.

¶ Preterea illa quoqꝫ que facta fuerunt a tyranno neceſſarium foret iuſta eſſe oīa. Uim enim affert propter potentiam quēadmodum multitudo diuitibus.

¶ Ponit tertiam rōnē. Et dicit ꝙ omnes opationes q̄s facit tyrannus vnde tyrannus eſt iniuſte ſunt: quia tyrannus per potētiam ſuā moleſtiā facit ⁊ accipit bona ſubditoꝝ: talis aūt opatio iniuſta eſt. Sed ubi multitudo dn̄ať facit violētiā diuitib⁹ admodum tyrāni diripiendo bona eoꝝ. Et ideo manifeſtū eſt ꝙ multitudo eſt ſicut Tyrannus: quare operationes multitudinis ſunt iniuſte: ergo nō expedit multitudinem dominari. Deinde cum dicit.

¶ Sꝫ an paucos ⁊ opulētos iuſtuꝫ eſt dn̄ari: an ḡ ſi ⁊ illi hec agant ⁊ rapinas exerceant: auferūtqꝫ multitudis bona: ħ ne erit iuſtuꝫ: ḡ ⁊c̄. Hec igiť oīa cōſtat eſſe praua.

¶ Oſtēdit ꝙ nō eſt iuſtū dn̄ari paucos diuites. Et diuidiť in duas. In p̄ma oſtēdit ꝙ nō expedit paucos diuites dn̄ari. Scđo ꝙ nec virtuoſos ſiue paucos ſiue plures ibi[Ueruꝫ ⁊c̄.] In p̄ma dicit q̄ſi interrogādo: eſtne iuſtū pauciores diuiteſ dn̄ari in ciuitate. q. d. nō eſt iuſtū: qꝛ per potētiā ſuā diripiēt bona pauperū ⁊ poſſeſſiones ſicut ecōtrario multitudo ſi dn̄areť. ⁊ ſi iuſtū eſſet diuites diripe bona multitudinis ⁊ ecōtrario iuſtū eēt multitudinē diripe bona diuitū: ſed hoc eſt iniuſtū ut viſum eſt. quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ prauum ⁊ iniuſtum eſt ⁊ non ſtudioſum diuites paucos dominari. Deinde cum dicit.

¶ Uerū bonos ⁊ equos dn̄ari opꝫ: auctoritatēqꝫ habere oīum. Ergo alij oēs cum Magratus nō capiāt inhonorati manebūt: Nā honores qdē Magrat⁹ ptāteſqꝫ appellamus: q̄ſ ſi boni ſemꝑ hēant nec̄iuꝫ eſt alios excludi ab honoribus Reip.

¶ Oſtēdit ꝙ nō eſt iuſtū dn̄ari virtuoſos ſiue plures ſiue paucos. Aliqs eni diceret ꝙ uerū eſt ꝙ nō expedit dn̄ari nec paucos diuites nec multitudinē: ſed bene expedit ⁊ iuſtū eſt virtuoſos dn̄ari ⁊ eſſe dn̄os iter oēs: ſed iſtud videť eſſe falſum: qꝛ ſi ſoli virtuoſi p̄ncipenť oēs alij erūt inhonorati: qꝛ nō attingūt ad honorē p̄ncipatus: qꝛ p̄ncipatus honores ſunt. Sūt eni p̄miū virtutis ⁊ hoc eſt honoꝛ: ſicut diciť p̄° ⁊ 4° Ethi. ergo qui nō attingit ad p̄ncipatū nō attingit ad honorē. Principantib⁹ igiť v̊tuoſis remanēt alij ihonorati: ſed ħ eſt incōueniēs. Eſt eni hoc cā diſſenſionis: oēs eni appetūt honorē nāliter ꝓpter qđ appetūt honorari a boniſ ⁊ ſapiētib⁹ qui melius ⁊ rectius pn̄t iudicare. Si ergo auferať eis honoꝛ ſequiť diſſenſio ⁊ multa mala in ciuitate: q̄re nō eſt iuſtū v̊tuoſos dn̄ari. Deide cū dic̄.

¶ Sed nunqd vnus qui ſit optimus dn̄ari debet: at eniꝫ hoc etiā grauius eſt quoniā plures erunt ab honoribus excluſi.

¶ Oñdit ꝙ nō eſt iuſtū dn̄ari vnū virtuoſuꝫ. Et diuidiť in ptes duas. In p̄ma facit qđ dcm̄ eſt. In ſcđa qa poſſet aliqs dicere ꝙ nō expedit hoiem p̄ncipari ſed hoieꝫ per legē oñdit ꝯtrariū: ibi[Sed forſan ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ nō expedit vnū virtuoſuꝫ ualde p̄ncipari: qꝛ ſi vnus ualde virtuoſus dn̄etur plures erūt inhonorati honore principatus: ſed hoc eſt incōueniens. Ex hoc enim ſequuntur diſſenſiones in ciuitate ⁊ turbatiōes ſicut dictum eſt. Iterum videbitur politia peioꝛ eſſe q̄ꝫ ſtatus paucoꝝ: qꝛ in principatu paucoꝝ plurib⁹ impēdunť: in iſta aūt vni ſoli. hoc auteꝫ peius videť eſſe: qꝛ malū quāto magis diuiſum eſt tāto minus exiſtit ⁊ tolerabilius eſt: quare manifeſtū eſt ꝙ nō expedit vnum virtuoſum dominari. Deinde cum dicit.

¶ Sed forſan dicet aliquis legem dominari debere. Non autem hominem in queꝫ cadunt animi perturbationes.

¶ Quia diceret aliqs ꝙ lex debet dn̄ari nō homo: arguit ꝯtra hoc. Et p̄mo ponit rōnē per quā videť ꝙ lex debet dn̄ari. Scđo arguit in ꝯ̄rium: ibi[Si igiť ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ prauū ⁊ iniuſtū eſt hoieꝫ p̄ncipari ⁊ nō legē: qꝛ hō hēt paſſiōes ſibi ꝯiūctas. Paſſiōes aūt diſtrahunt uolūtatē ⁊ faciunt deuiare a recto fine ⁊ per ꝯſequēs puertūt iudiciū rōnis. Lex aūt nľlas hēt paſſiones: quare per legē nō cōtingit deuiare a recto iudicio rationis. Cum igiť melius ⁊ iuſtius ſit illum p̄ncipari qui nō pōt deuiare a recto fine q̄ꝫ illum qui poteſt. Et hō pōt deuiare a recto fine: lex v̊o nō. Manifeſtū eſt ꝙ iuſtū eſt legē dn̄ari: nō hoiem. Deinde cum dicit.

¶ Si igiť ſit lex qdē: ſed uel ad paucoꝝ potētiā uel ad multitudinis fauorē declināt. quid tādē refert in his de qbus dubitatuꝫ eſt. Eueniēt eni eadē que ſupra dicta ſunt.

¶ Arguit in contrarium. Et dicit ꝙ nō videtur eſſe uerum ꝙ legem ſit iuſtū dominari vniuerſaliter: quia cōtingit leges eſſe pertinentes ad potentiam paucorum uel multorum: ⁊ tales leges date ⁊ ordinate ſunt in ordine ad finem illarum. In illis autem non ſupponitur rectus finis ſimpliciter ſicut predictum eſt: ergo nec leges ſunt iuſte ſimpliciter. Quare manifeſtum eſt ꝙ nō differt qd dicatur ſiue legem ſiue aliud aliquid alioruꝫ principari: quia ſemper idem accidit inconueniens ſicut prius oſtenſum eſt de omnib⁹. Deinde cū dicit.

¶ De his igitur ſit alius quideꝫ ſermo: qđ autem magis penes multos debeat eſſe poteſtas q̄ꝫ penes paucos licet optimos. Uidetur ſolui poſſe ⁊ quādaꝫ habere dubietatem: immo forte ueritatem.

¶ Omiſſis alijs ſpecialiter deſcendit ad inquirendum utrum magis expediat multitudinem aut paucos virtuoſos dominari. Et diuiditur in duas. In prima premittit ꝙ omiſſis alijs de quibus non eſt argutum: qa altera ratio eſt. Manifeſtum eſt enim ꝙ vnuꝫ peſſimuꝫ non expedit dominari: ⁊ quia hoc eſt per ſe manifeſtū. Altera ratio de hoc ⁊ de alijs. Quia de alijs eſt dubiū: ſed de hoc non. Ideo philoſophus nō arguit ad iſtud. Sed inquirendum eſt utrum multitudinem magis expediat dominari q̄ꝫ virtuoſos paucos tm̄. Hoc enim videtur habere dubiuꝫ ⁊ ſolummodo qua diſſoluitur ratio que in oppoſituꝫ adducebatur prius: ⁊ magiſ videtur eſſe ueꝝ ⁊ expediens multitudinē principari debere q̄ꝫ paucos virtuoſos. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Nā ſi plures ſint quorū vnuſqſqꝫ nō ſit ſtudioſus: tm̄ fieri pōt ut in vnū ꝯueniētes oēſ meliores ſint q̄ꝫ illi non ut ſinguli: ħ ut oēſ: quēadmodū cena in q̄ plēs ꝯferūt q̄ꝫ ea que ex vniuſ erogatiōe ſit. nā cū pluref ſint vnuſqſqꝫ ꝑtē hēt virtutis ac prudētie ac fiunt in vnū collati q̄ſi homo vnus qui multos pedes habeat: multaſqꝫ manus: multoſqꝫ ſenſus. Et eodem mō circa mores ⁊ itelligētiā. Quapropter melius iudicant multi ⁊ in muſica ⁊ in poetaꝝ opibꝰ. Alij eni aliud: ⁊ cūcti cūcta diſcernunt.

¶ Proſeqtur ⁊ ꝑmo oſtēdit ꝙ magis expediat multitudinem dn̄ari q̄ꝫ paucos virtuoſos. Scđo ſoluit dubitationē ⁊ quādā aliā annexam illi: ibi [Quapp ⁊c̄.] Prima in duas. Primo declarat vnam ꝓpoſitionez. Scđo arguit ex illa: ibi [Si igiť ⁊c̄.] Adhuc prima in duas. Primo manifeſtat illam ꝓpoſitionem. Secundo ponit differentiaz inter aliqua de qbus eſt mentio facta: ibi [Sed in hoc ⁊c̄.] In ꝑma dic̄ ꝙ ſi ſint multi non virtuoſi ſimpliciter cum conuenient in aliquid vnum facient vnum aliquid ſtudioſum. non ſicut quidem ut quilibet faciat aliquid ſtudioſuz per ſe ⁊ aliqd melius ſed omnes ſimul faciāt vnū aliqd ſtudioſum ⁊ ſunt aliquid melius q̄ꝫ quilibet diuiſim acceptus: ⁊ h̄ declarauit per ſimile: ⁊ dicit ꝙ ſicut illi qui faciunt cenam ad cōes expēſas: ⁊ quilibet modicū apportat: qđ aūt collectū eſt ex oibus apportatis magne quātitatis eſt. Sic eſt in ꝓpoſito: ſi ſint multi ⁊ qlibet aliqd habeat virtutis ⁊ prudētie cū ꝯueniūt in vnū faciēt vnum aliquid magnū ⁊ virtuoſum. In quo enim vnus deficit ꝯtingit alterū abundare: ut ſi vnus non inclineť ad fortitudinē alter inclinabiť: ⁊ ſi alius nō inclineť ad tēperātiam alter inclinabiť: ⁊ ubi vnus nō poterit preuidere bene alter poterit ⁊ ſic cū ꝯuenerit faciēt q̄ſi vnū hominem virtuoſum ⁊ perfectum. Hominem dico habentem multitudinē ſenſuum per quos diſcernere poſſit: ⁊ multitudinē manuū ⁊ pedū per que poſſit moueri ad opationē ⁊ opari. Silr̄ etiam quātum ad mores ⁊ quātum ad intellectum ſe habet. Ex oibus enim cuz ꝯuenerint efficieť quaſi vnus homo perfectus ſm̄ itellectum quātum ad virtutes intellectuales ⁊ ſm̄ appetituz quātum ad morales. Et adducit aliud ſile dicēs ꝙ propter hoc ꝙ multi ſunt aliqd melius ſimul iuncti q̄ꝫ quilibet illorum contingit ꝙ opera muſicalia ⁊ opera poetarum melius facta ſunt ⁊ ducta ad perfectionē per plures q̄ꝫ per vnum. Sic enim inuente fuerunt artes ⁊ ſcientie: quia ꝑmo vnus inuenit aliquid ⁊ illud tradidit ⁊ forte inordinate alius poſt hoc accepit illud ⁊ addidit ⁊ totum tradidit ⁊ magis ordinate: ⁊ ſic cōſequenter donec perfecte artes ⁊ ſcientie inuente ſunt Et manifeſtum eſt ꝙ aliqui aliq̄ inuenerūt ſed omnes ſimul omnia. Et manifeſtuz eſt ꝙ plus eſt ⁊ perfectius illud qđ omnes inuenerūt q̄ꝫ illud quod quilibet per ſe. Deinde cum dicit.

¶ Sed in hoc differūt ſtudioſi viri ab vnoquoqꝫ alioꝝ ex multitudine quēadmodū decoros a nō decoris aiunt: ⁊ picta artificioſe a ueris eo ꝙ ſeorſuz diſtincta in vnū colliguntť: cū ſi ſeparatio fiat pulchrius ſe habebit huius qdez picti oculus: alterius v̄o cuiuſdam alia particula.

¶ Ponit differētiam inter vnum viruz ſtudioſuz ſimpliciter ⁊ quēlibet illorū ex quibꝰ cū ꝯuenerint in vnum factuz eſt aliqd ſtudioſuz. Et dicit ꝙ viri ſtudioſi ſiue virtuoſi differūt a quolibet illorū multorū ex quibus cum ꝯuenerint in aliquid vnum fit aliqd virtuoſuz. ſicut bonus differt a nō bono q̄m̄ viri virtuoſi boni ſimpliciter ſunt: ſed quilibet iſtorum ſm̄ ſe acceptus non eſt bonus. q2 nō eſt virtuoſus pfecte. Itez differūt viri ſtudioſi ab iſtis diuiſim acceptis: ſicut puta per artē differūt a viris: circa qđ intelligo ꝙ pictor uolēs aliquid pingere per artē ſicut imaginē hoīs ꝯſiderat bonā diſpoſitionē oculoꝝ in iſto dimittēs diſpoſitiones alioꝝ mēbroꝝ. Silr̄ cōſiderat bonam diſpoſitionez manus: in alio dimittens malas diſpoſitiones alioꝝ mēbroꝝ: ⁊ ſic ꝯſiderat meliores diſpōnes alioꝝ mēbroꝝ in diuerſis ⁊ dimittit turpes. tūc ex oibꝰ iſtis collectis facit imaginē pulchriorē q̄ꝫ ſit qlibet illoꝝ ex qbꝰ aliqd accepit: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ qlibet illoꝝ ex qbus aliqd accepit aliqd pulchritudinis hēt: ſed nō ſimplr̄: illud autez qđ acceptū eſt ex iſtis ſimplr̄ pulchrū eſt ſic ſilr̄ in ꝓpoſito quilibet illoꝝ multorū aliqd hēt virtutis: ſed nō eſt ſimplr̄ virtuoſus: id aūt qđ ſimplr̄ collectū eſt ex ipſis ſimplr̄ v̄tuoſuz eſt: Et h̄ eſt qđ itēdit cū dicit: artificioſe eo ꝙ illa uera ſimplr̄ accepta ſunt collecta in vnuz ⁊ imago illa que cōponiť ſil̄ ex ꝑtibꝰ bn̄ diſpoſitis in diuerſis exn̄tibꝰ pulchrior eſt q̄ꝫ vnūqđq; illoꝝ in quorū vno iueniť pulcher oclus: in alio aūt pulchra manus. ꝯuenit eni bn̄ iuenire ſeorſuz vnū hn̄tē oculū pulchriorē q̄ꝫ ſit pectꝰ: quāuis in alijs deficiat. ſilr̄ aliquē hn̄tez pulchrā manū q̄ꝫ ſit pectꝰ: quāuis in alijs deficiat. ſilr̄ in alijs ꝑticulis. ſilr̄ in ꝓpoſito differt vir ſtudioſus ab vnoqq̄ꝫ illoꝝ qui dicti ſunt: q2 oēs bonas diſpōnes ſꝫ aiam hēt ꝯiunctm ⁊ in vno ſuppoſito vnuſqſqꝫ illoruz vnā: aut in qua forte poterit excedere v̄tuoſum: ſimplr̄ enim excedetur ab eo. Deinde cum dicit.

¶ Si igitur de oi populo oiqꝫ multitudine recipiť hāc eſſe differētiā multitudinis ad paucos ſtudioſos icertū eſt: immo forſan certū: qđ de qbuſdā eſt ipoſſibile: nā eadē rō de beſtijs eēt. Quāq̄ꝫ qd differūt qdaz (ut ita dixerim) a beſtijs: ſed de aliq̄ multitudine nihil uetat eſſe uerum.

¶ Ex iſta ꝓpoſitione declarata arguit dicēs ꝙ immanifeſtum eſt utrum huiuſmodi differentiā contingat eſſe circa multitudinem ⁊ circa hoc populū totum ad paucos virtuoſos: ꝙ. ſ. tota multitudo melior ſit q̄ꝫ illi pauci virtuoſi: tamē ſm̄ virtutem in quibuſdam eſt impoſſibile: hoc eſt enim quedam multitudo beſtialis cuius homines inclinanť ad actus beſtiales ⁊ parum rōnis habēt. Et in tali multitudine non eſt uerum ꝙ ex illis hoibus poſſit fieri aliquid virtuoſuz ſi conueniant in vnuz. Alia eſt multitudo in qua qſqꝫ hēt aliqd virtutis ⁊ prudentie ⁊ inclinanť ad actuz virtutis: ⁊ in tali uerū eſt ꝙ illud qđ ſit ex iſtis cum conueniunt in vnuz eſt aliqd virtuoſum. Et hoc eſt qđ dicit Philoſophus ꝙ in aliqua multitudine non eſt ueruz ꝙ illa multitudo faciat aliquid virtuoſuz: de qua multitudine poteſt habere ueritatem. Ex quo poteſt formari ratio ſic: Melius eſt ꝑncipari qđ melius ⁊ ſtudioſius eſt: ſed contingit aliquā multitudinem etiam magis ſtudioſam paucis virtuoſis probatam eſſe. Ergo ⁊c̄.

q Uapropter dubitationē illā ꝑmaz per iſta ſoluere qs pōt: ac ſilr̄ aliaz ſubſequentē: quorū oportet poteſtatē habere liberos homines ac multitudinē ciuiū: q̄les ſunt qcūqꝫ: qui neqꝫ opes habēt neqꝫ virtutis exiſtimationem.

¶ Poſtq̄ꝫ philoſophus mouit dubitationem utrum magis expediat multitudinem dominari q̄ꝫ virtuoſos: in parte iſta ſoluit eam ⁊ quādam annexam illi: ⁊ habet duo. Primo infert ſolonē queſtionis ex determinatis

⁊ ponit queſtionem annexam. Secundo ſoluit illam ibi⌊ Etenim ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ꝓꝓ ea que dicta ſūt pōt ſolui dubitatio q̄ q̄rit̄: utruꝫ magis expediat dn̄ari multitudineꝫ q̄ꝫ paucos virtuoſos: appet eni ex dictis ꝙ duplex eſt multitudo. Una q̄dē beſtialis in qua nullus hēt rōnē uel modicā: ſed inclinat̄ ad beſtiales actꝰ. ⁊ manifeſtū eſt ꝙ iſtā non expedit dn̄ari aliquo mō: qꝛ ſine rōne eſt ⁊ ꝯiunctim ⁊ diuiſim. Alia eſt multitudo ubi oēs aliq̄d hn̄t rōnis ⁊ inclinant̄ ad prudētiā ⁊ bene ſuaſibiles ſunt ad rōneꝫ. ⁊ talē expedit magis dn̄ari q̄ꝫ paucos virtuoſos. quāuis eni q̄libet nō ſit v̄tuoſus tn̄ q̄ð ſit ex oībꝰ cū ꝯueniūt eſt virtuoſuꝫ. Et ſic apparet ſolutio q̄ōnis: qꝛ ubi eſt talis multitudo expedit eā magis dn̄ari q̄ꝫ virtuoſos. Ubi non talis ſed beſtialis nullo mō expedit. Poterit etiā per h̄ ſolui q̄ō alia ꝯſequēter ſe hn̄s ad illā. ſ. utrū oporteat multitudinē ⁊ liberos dn̄os eligere ⁊ eos corrigē ⁊ quoꝝ expedit eos eſſe dn̄os ſi expediat ⁊ qui ſunt illi de q̄bꝰ mouet q̄ōnē exponit. hꝰ enim ſunt qui nō habēt aliquā dignitateꝫ ſiue bonum virtutis. Deinde cum dicit.

¶ Eteni ꝑmittere iſtis magnos Magiſtratus nequaq̄ꝫ eſt tutū ꝓꝓ iniuſtitiaꝫ ⁊ ignorantiam per quas quibuſdam iniuriarentur: in quibuſdam errarent.

¶ Soluit q̄ōnem: ⁊ p̄mo ſoluit q̄ōneꝫ. Sc̄ðo ſolutionē confirmat per leges antiquoꝝ ibi⌊ Quapropter ⁊c̄.⌋ Prima in tres. In p̄ma oñdit ꝙ īcōueniēs ⁊ nō ſecurū eſt m̄ltitudinē p̄ncipari. ſc̄ðo ꝙ terribile eſt eos nullo mō ꝑticipare p̄ncipatu ibi⌊ Rurſus.⌋ Tertio ꝙ expedit aliquo mō ibi⌊ Reſtat ⁊c̄.⌋ In p̄ᵃ dicit ꝙ liberos ⁊ multitudinē attingē ad p̄ncipatū maximū ⁊ primū ꝑiculū eſt: iſti eni iniuſtitiā ⁊ īprudētiam hn̄t ⁊ ꝓꝓ īprudētiā deficerēt a recte iudicādo ⁊ ꝓꝓ iniuſtitiā īclinabunt̄ ad opa iniuſta: ⁊ iō ſequet̄ ꝙ m̄lta mala faciēt quātū ad ſeipſos: ⁊ multa iniuſta quātuꝫ ad alios eis iniuriādo ⁊ moleſtādo h̄ aūt eſt ꝑiculū. ḡ tales ꝑticipare p̄ncipatu īcōueniēs eſt maximū. Deinde cū dicit.

¶ Rurſus v̄o excludere illos penitꝰ ab honoribꝰ ꝑiculoſuꝫ eſſet. Cuꝫ eni multitudo īopū eſt in ciuitate eadēq̄ꝫ ab honoribꝰ excluſa: neceſſe eſt eā ciuitatē eē hoſtiū reip.

¶ Oſtēdit ꝙ terribile videt̄ eſſe eos nullo mō ꝑticipare ⁊ dicit ꝙ nullo mō ꝯcedat̄ eis p̄ncipatꝰ nec attingunt ad ip̄m īcōueniēs ⁊ terribile videt̄: qꝛ reputabūt ſe ihonoratos ⁊ cū ſint multi ⁊ paupes ſequet̄ ſeditio ⁊ turbatio in ciuitate: ꝫ iſtud eſt terribile. Deide cū dic̄.

¶ Reſtat igitur ut ad conſultanduꝫ ⁊ decernendum iſti recipiantur.

¶ Cōcludit tertiū ⁊ dicit ꝙ ex quo ſequunt̄ multa mala in ciuitate ſi nullo mō attingūt ad p̄ncipatū relinq̄t̄ ꝙ ꝑticipare debēt p̄ncipatu aliquo mō: ſaltē quātū ad cōſiliatiuum ⁊ iudicatiuum. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter ⁊ Solon ⁊ aliȷ̄ q̄dā eoruꝫ qui leges ꝯdidere huiuſcemodi hoīes ad repetēdas geſtoꝝ rōnes ⁊ ad ſuffragia electiōeſq̄ꝫ Magiſtratuū admittūt: ſolus āt ut Magiſtratus cōmittant̄ nequaq̄ꝫ ꝑmittūt: dū eni cū aliȷ̄s vna decernūt atq̄ꝫ ꝯſultāt capiūt oēs ſil̄r ſufficiētē ſenſuꝫ: ⁊ ꝑmixti melioribꝰ ꝓſunt reip. quēadmodū nō purum alimentū vna cū puro totuꝫ facit utilius q̄ꝫ paucum: ſeparati v̄o utriq̄ꝫ imperfecti ſunt ad iudicandum.

¶ Cōfirmat ſolutionē per leges ⁊ ordinatiōes antiquorū ⁊ diuidit̄ in ꝑtes duas. In prima facit q̄ð dictū eſt. In ſc̄ða arguit ꝯtra ordinationeꝫ illoꝝ: ibi⌊ Sed hēt dubitationē ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ q̄a dictū eſt ſi multitudo nullo mō ꝑticipet p̄ncipatu ſequent̄ m̄lta mala: ſicut ſeditio ⁊ turbatio in ciuitate. Solon Legiſlator Athenſēſiū ⁊ q̄dā aliȷ̄ Legiſlatores ſtatuerūt multitudinē in eligēdo ⁊ corrigēdo p̄ncipes: tn̄ noluerūt ꝙ q̄libet ſigillatiꝫ hr̄et ꝑtātē in eligēdo ⁊ corrigēdo: ⁊ hoc rōnabiliter: qꝛ q̄libet ſ̄m ſe virtutē nō hēt ⁊ ideo deficeret in eligēdo ⁊ corrigendo: ut dicimus ꝙ iſti noluerūt ꝙ q̄libet hr̄et ꝑtātē in eligēdo ⁊ corrigēdo p̄ncipātē ꝓpter cāꝫ dictā: ſed oēs ſil̄r. Et rō huiꝰ eſt: qꝛ q̄ꝫuis q̄libet nō hēat v̄tutē ꝑfectaꝫ vnde recte ſe poſſit hr̄e in p̄ncipatu: tn̄ tota multitudo ſufficienter virtutē hēt ⁊ diſcretionē in eligēdo ⁊ corrigēdo: in iſta eni multitudine ſunt ſapiētes virtuoſi aliq̄ ⁊ aliq̄ nō. ⁊ plus ualet ꝙ ſumant̄ iſti oēs ſil̄r q̄ꝫ ſi ſumerent̄ v̄tuoſi ⁊ ſapiētes ſolū: ſic eni eſt hic ſicut eſt de alimēto: alimētū eni īpuruꝫ ſumptū cū puro plus ꝑficit q̄ꝫ alimētū īpurū ſi per ſe aſſumat̄: īpuri eni alimēti malitia ⁊ īprobitas per puruꝫ ſibi ꝑmixtū corrigit̄ ⁊ ex eis cōmixtis ſit bonū alimētū: ⁊ īpurū ad eq̄litatē redigit̄: ſic in Rep. inſipiētes in ꝯſulēdo ⁊ decernēdo quodāmō rectificant̄ a ſapiētibꝰ ut poſſint aliquo mō reip. ꝓdeſſe. Deinde cū dicit.

¶ Sed hēt dubitationē hiꝰ ordinatio reip. p̄imuꝫ q̄a videret̄ eiuſdē eſſe hoīs ſcire iudicare q̄s recte medelā attulit qui ip̄e ſciat etiā mederi ac ſanitatē egrotātibꝰ afferre: hic aūt eſt medicus. Eodē mō de aliȷ̄s facultatibꝰ ⁊ artibꝰ. At eni medicū rōnē ſue medele apō alios medicos reddere oportet: ita ⁊ alios apud ſil̄es. Medicus auteꝫ eſt ⁊ ille qui agit ⁊ ille qui p̄cipit ⁊ oſtēdit: ⁊ tertio loco ille qui a pueritia expertus eſt circa artem. ſunt eni quidā tales in cūctis (ut ita dixerim artibꝰ.) Tribuimus v̄o iudicium paruꝫ minus expertis q̄ꝫ ſciētibꝰ.

¶ Obȷ̄cit contra iſtam ordinationem antiquoruꝫ ⁊ diuiditur in duas ſ̄m ꝙ dupliciter obȷ̄cit. Secunda ibi⌊ Eſt ⁊ alia ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma tāgit obiectionem. Secūdo ſoluit ibi⌊ At enim ⁊c̄.⌋ Adhuc prima in duas. Primo premittit duas ꝓpōnes. Secūdo arguit ex illis ibi⌊ Itaq̄ꝫ ſ̄m ⁊c̄.⌋ Pria in duas ſ̄m ꝙ duas ꝓpoſitiones ꝓponit. Sc̄ða ibi⌊ Deinde ⁊ ⁊c̄.⌋ In prima dicit ita dictum eſt ꝙ Solon ⁊ quidam aliȷ̄ legiſlatores ordinauerunt ꝙ multitudo haberet poteſtatem in eligendo ⁊ corrigendo principatum videtur ꝙ hec ordinatio habet dubitationem: ⁊ ad declarationem premittit iſtam propoſitionem. Cuius eſt medicari ⁊ ſanare ab egritudine preſente eius eſt iudicare q̄s recte ſanatus eſt. Hoc autem facit medicus. Et ratio propoſitionis eſt: quia cuius eſt aliquid facere per deductionem ex cauſis ⁊ principiȷ̄s eius eſt reſoluere ipſum uſq̄ꝫ ad primas cauſas conſiderando ex quibus ⁊ qualibus cauſis eſt ⁊ habet eſſe. hoc autem eſt iudicare ergo eiuſdem eſt aliquid cōſtituere ⁊ iudicare de ipſo. Similiter eſt in aliȷ̄s artibus: ſicut eniꝫ medicus in medicinalibꝰ iudicat ⁊ corrigit ſil̄r ⁊ aliȷ̄ in ſuis artibus. Ulterius dicit ꝙ medicus triplex eſt. Unus q̄dem eſt qui non nouit artem ſed ordinata ab aliȷ̄s aliqualiter ſcit applicare ad opus. Alius eſt artifex p̄ncipalis qui nouit ſimpliciter omnes cauſas ⁊ p̄ncipia medicine. ⁊ tertius eſt exꝑtus qui aliqua nouit ſed non ſimpl̄r. Cū igit̄ dicimus medicum iudicare de eo quem ſanat itelligimus de medico ſecūdo ⁊ tertio modo. Et ſicut circa medicinam eſt cōſiderare triplicem medicum. ſ. practicum: ſciētem ⁊ exꝑtum: ſic circa omnes alias artes. fere in omnibus aūt ipſis iudicium rectum de his que ſub ipſis ſunt nihil minus. i. parum minus expertis q̄ꝫ ipſis ſcientibus. Dicit aūt paruꝫ minus: qꝛ ſciētes ſimpliciter in oībus melius iudicāt. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Deinde ⁊ circa electioneꝫ eodē ſe videt̄ modo hīe: nā recte eligere ſciētis eſt opꝰ: ceu Geometrā in Geometria: ⁊ gubernatorem in nauigatione. Et ſi enī in ꝗbuſdā opibus ⁊ artibus cōcurrūt alij ꝗdaꝫ ignorantes ⁊ non tn̄ melius iudicāt q̄ꝫ ſciētes.

¶ Proponit ſecūdam ꝓpoſitionē ⁊ dicit: ꝙ ſicut eſt circa iudicium ſic eſt circa electionem: qđ ſciētis eſt recte eligere ⁊ hoc eſt opus eius: ſicut Geometra iudicat recte de geometricis ⁊ gubernator de gub̄natiuis: ⁊ ſic de alijs. Et ratio huius eſt: Electio enim eſt appetitus precōſiliātis: cōſilium aūt eſt rōcinatio de eis que ſunt ad finem: rōcinari autē recte de his que ſunt ad finem ſciētis eſt. Quare manifeſtum eſt ꝙ opus ſciētis eſt iudicare ⁊ recte eligere. Et ſi idiote aliqua recte eligant nō tamen ſicut ſciētes nec magis ipſis: quia ſi recte eligant uel iudicent hoc eſt a caſu: non ſic autē ſapientes. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ ſm̄ hāc rōnē auctoritas multitudini danda non eſſet neqꝫ in electionibus Magiſtratuum: neqꝫ in rationibus adminiſtratorum repoſcendis.

¶ Ex iſtis duobus arguit ꝙ non expedit populum habere poteſtatem in eligēdo ⁊ corrigēdo p̄ncipatu dicēs ꝙ manifeſtum eſt ex dictis ꝙ non expedit multitudinem habere dominium in electione ⁊ correctione p̄ncipum: quia ſicut dictuꝫ eſt: Sciētis eſt eligere ⁊ corrigere prudētis. Sed multitudo ⁊ ignorās ⁊ imprudēs eſt. Quare non expedit multitudinem dominari in eligendo ⁊ corrigendo. Deinde cum dicit.

¶ At enī forſan hec oīa non bene dicunt̄ ⁊ ꝓpter ſuperiorē ſermonē ſi ſit multitudo nō nimis ſeruilis: erit enī vnuſqſqꝫ deterior iudex q̄ꝫ hi qui ſciūt veruꝫ: tn̄ ſimul oēs uel melius iudicabunt uel nō deterius.

¶ Soluit iſtā dubitationē: ⁊ diuidit̄ in duas ſm̄ ꝙ dupliciter remouet ipſam. Scđa ibi [Et de ꝗbuſdā ꝗdeꝫ nō ſolū is ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ forte oīa iſta non habēt ueritatē nec bene dicta ſunt: ⁊ hoc ꝓpter rōnem ſuperius dictā. Si eniꝫ ſit multitudo nō vilis ſiue beſtialis ſed aliqđ habēs rōnis ⁊ v̄tutis bene etiā ſuaſibilis habēs ſapiētes a qbꝰ recte ſuadeat̄: talē multitudinem ſimul ſumptam bene expedit habere poteſtatem in eligendo ⁊ corrigendo principem: ⁊ ſi vnuſquiſqꝫ illoruꝫ non habeat ſufficienter rationem ⁊ virtutem per quaꝫ poſſit recte eligere ⁊ corrigere: tamen omnes ſimul habent ⁊ conſtitutum ex omnibus cum conueniunt virtuoſuꝫ eſt ſimpliciter. Ex quo apparet ꝙ philoſophus reſpondet per interemptionem minoris cum dicebatur: multitudo eſt imprudens ⁊ ignorans: uerum eſt ſi fuerit talis ſicut dictum eſt. Et dicit forſan: quia in aliqua politia non expedit multitudinem habere poteſtatem in eligendo ⁊ corrigendo ſicut in regno. In regno enim ſi vnus ſit ſimpliciter prudens ⁊ alij regantur quaſi dominatiuo principatu nec inferiores obediāt ſuperiori: non expedit multitudinem habere poteſtatem: ſed in politia ubi multitudo eſt equalis expedit. Deinde cum dicit.

¶ Et de ꝗbuſdā ꝗdē nō ſoluꝫ is qui fecerit recte iudicat ⁊ qui hēt artē: puta domū nō ſolū is itelligit ⁊ iudicat qui fecit ſed melius is qui utit̄. Utit̄ autē paterfamilias domo ⁊ temone gubernator nō faber: ⁊ epulis ꝯuiua nō coquus. Hoc igit̄ dubiuꝫ per hunc moduꝫ videtur ſufficienter ſolui.

¶ Secundo remouet obiectioneꝫ quaſi interimendo maiorem: ⁊ dicit ꝙ iſtud quādo accipiebatur ꝙ ſcientis ſolum ſm̄ vnamquāqꝫ artem eſt iudicare de opere ſuo non habet ueritatē: puta ſi ſint aliqui qui fecerunt aliqua opera ⁊ tamen non utantur illis: non eſt uerum ꝙ illi bene iudicent: ſed illi qui utuntur recte iudicāt: ſicut non ſolum edificator iudicat domum: immo melius iudicat ille qui ea facta utit̄ ſicut paterfamilias. Similiter nauta gubernaculum accipit a carpentario ⁊ melius iudicat de ipſo q̄ꝫ carpentarius. utens epulis melius iudicat q̄ꝫ coquus. Hec ergo dubitatio iſto modo videtur eſſe diſſoluta ſufficienter. Similiter etiam eſt in propoſito ꝙ melius iudicat qui utitur principatu. Hoc autem eſt multitudo. Et eſt intelligendum ꝙ tres ſunt artes ſe habentes per ordinem. Una quidem eſt que uerſatur circa materiam ſicut eſt illa que preparat materiam: ſicut eſt lignorum dolatiua ⁊ preparatiua. Alia eſt que in materia diſpoſita introducit formā: ſicut nauifactiua. Tertia eſt uſualis que utitur naue facta: ⁊ iſte ſic ſe habent ꝙ prima rationem operandi habet a ſecunda ⁊ eſt propter ipſam: diſponit enim ſic ligna: quia talis forma quam conſiderat debet introduci in materiam talem: ⁊ tamen ipſa ſm̄ ſe formam illaꝫ non nouit. Similiter ſecunda rationem operandi habet ex tertia ⁊ eſt propter ipſam: talem enim formam inducit in lignis cui competit talis finis qui conſideratur a tertia que dicitur uſualis: ⁊ ideo iſta cōſiderat cauſam omnium aliarum primam. Per reſolutionem ad primam cauſam iudicatur de re: ⁊ ideo uſualis rectius iudicat q̄ꝫ ille qui formaꝫ inducit in materia. Si autem ſit aliqua ſcientia que aliquid conſtituat in eſſe ⁊ eo utatur iſta melius iudicat ⁊ certius oībus. Deinde cum dicit.

¶ Eſt ⁊ alia dubitatio cū hac annexa: qꝛ incōueniēs videt̄ ut deteriores qui ſunt maiorū rerū habeant ꝑtātem q̄ꝫ probi: rationes ꝟo adminiſtratoꝝ a magiſtratibꝰ repoſcere ⁊ magiſtratꝰ ipſos diligere maximū eſt: q̄ue duo in ꝗbuſdā ciuitatibꝰ a populo fiūt. Cōcio enī taliū oīum dn̄a eſt. at qui cōcionis ꝗdeꝫ ꝑticipes ſunt deliberāt: decernunt: exigui cenſus hominesqꝫ ⁊ cuiuſqꝫ etatis. Queſturam ꝟo ⁊ preturam ⁊ maximos Magiſtratus ſuſcipiunt ex cēſu magno atqꝫ etate.

¶ Ponit ſcđam obiectionē ꝯ illā ordinationē ⁊ diuidit̄ in duas. In p̄ma ponit obiectioneꝫ. In ſcđa ſoluit ibi [Queſtio illa ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ alia eſt dubitatio ꝯ illā ordinationē ꝯuenienter ſe hn̄s ad p̄mā: icōueniēs enī eſt prudētibꝰ cōmittē maxīa: ſed electio ⁊ correctio principum maxima ſunt in ciuitate.ergo committere iſta prauis inconueniens eſt . ſed multitudo praua ⁊ imprudēs eſt.Quare manifeſtū ꝙ incōueniēs eſt multitudinē habere ptātem in corrigēdo ⁊ eligēdo ſup p̄ncipes ⁊ virtuoſos:ſed ſicut dictū eſt in qbuſdā politijs iſta cōmiſſa ſunt populo:multitudo eni in illis dominiū hēt ⁊ in eligēdo ⁊ corrigēdo:qꝛ in aliqua ciuitate populares ⁊ inferiores attingūt ad p̄ncipatū ⁊ ad iudicatiuū ⁊ ꝯſiliatiuū etiā de paruis honorib⁹ iudicāt ⁊ p̄ſunt diuitib⁹ ⁊ ducūt exercitus ⁊ p̄ncipant̄ maximis p̄ncipatib⁹ ⁊ magis q̄ꝫ maiores.Quare manifeſtū ꝙ ordinatiōes iſtoꝝ icōuenietes ſūt. Deide cū dic̄.

¶ Nō illa pōt eodez mō ſolui:nam forſan id ſe recte hēt:neqꝫ eni iudex neqꝫ conſultor neqꝫ is qui in ꝯcione exiſtit dn̄at:ſed iudiciū ⁊ ſenatus ⁊ populus:illoꝝ ꝟo vnuſqſqꝫ eſt ꝑticula iſtoꝝ . Dico aūt ꝑticulā eē ꝯſultorē ⁊ ꝯcionatorē ⁊ iudicē:itaqꝫ iuſte dn̄a maior eſt multitudo:ex multis eni populus ꝯſtat ⁊ iudiciuz:maiorqꝫ ſenſus eſt vniuerſoꝝ q̄ꝫ ſinguloꝝ per ſe ⁊ q̄ꝫ illorū paucoꝝ qui magnos ſuſcipiunt magr̄at⁹. Hec igiť in hūc modū terminata ſint.

¶ Soluit dubitationē:⁊ primo facit hoc.Scd̄o oſtēdit qd ex dictis poteſt eſſe manifeſtū ⁊ quid imanifeſtū ibi [Prima ꝟo ⁊c.]In p̄ma dicit ꝙ eodē mō iſta dubitatio pōt ſolui ſicut p̄ma:forte eni ueritatē hēt ꝙ expedit aliquā multitudinē hr̄e ptātem in electiōe ⁊ correctiōe p̄ncipū.in aliqua eni multitudine nec iudex nec ꝯſiliator nec p̄tor neqꝫ ꝯcionator vnus per ſe eſt iudex de p̄ncipatu ⁊ dn̄s in electiōe:ſed totū aggregatū ex p̄torio ꝯſilio ⁊ populo ⁊ vnuſqſqꝫ iſtoꝝ ps eſt aggregata.ſ.ꝯſiliarius ⁊ ꝯcionator ⁊ iudex.Et manifeſtum eſt ꝙ expedit magis dn̄ari totā multitudinē q̄ꝫ aliquos: qꝛ tota multitudo ſtudioſa magis eſt q̄ꝫ aliqui pauci. Eſt eni multitudo ex ſapiētib⁹:mediocrib⁹ ⁊ inferioribus:eſt eni ibi populus ⁊ ꝯſiliū ⁊ p̄tor:⁊ manifeſtū eſt ꝙ honorabilior eſt tota mltitudo q̄ꝫ aliqs vnus ſm ſe acceptus uel aliq pauci.Et ex his manifeſtū eſt ꝙ obiectio p̄dicta nō ualet.Qō eni dicebat̄ ꝙ multitudo praua eſt ⁊ iprudēs:dicēdū ꝙ nō eſt ueꝝ:quāuis eni aliq ſint tales nō oēs tn̄.Sed ſi eēt talis multitudo vilis in qua nullus eēt ſapiēs nec prudēs:nō expediret talē habere ptātem in eligēdo ⁊ corrigēdo p̄ncipes.Et ex his apparet qō p̄hus intēdit ꝙ magis expedit totā multitudinē hr̄e ptātem in eligēdo ⁊ corrigendo q̄ꝫ paucos. Et uocat hic multitudinē aggregatū ex ſapiētib⁹ maiorib⁹ ⁊ prudētib⁹ ⁊ mediocrib⁹ ⁊ populo:iſtā totam multitudinē talē magis expedit dn̄ari q̄ꝫ paucos.Uilem tn̄ multitudinē non expedit.Et dicit forſan:qꝛ in politia in qua eſt vnus excellēs in virtute ⁊ alij nati ſibi obedire nō expedit multitudinē attingere ad iſta:qꝛ duo exigunt̄ in regimine politie.Unū eſt rō recta:hoc aūt hēt iſta multitudo per illos ſapiētes.Aliud eſt potentia:ut poſſit cohercere ⁊ punire malos:hoc autem habet per populum. Deinde cum dicit.

¶ Prima ꝟo illa qō manifeſtuz facit nihil adeo ut leges recte poſitas debere dn̄ari: illū aūt qui reip.preeſt ſiue vn⁹ hic ſit ſiue plr̄es in his ptātē hr̄e debē in qb⁹ leges expreſſe cauere nō pn̄t:ex eo qa nō facile ſit gn̄ali ſmone ſingulos caſus cōprehēdē.

¶ Oſtendit qd eſt manifeſtum ⁊ qd imanifeſtū ex predicta dubitatiōe:⁊ p̄mo oſtēdit qd eſt manifeſtū.Secundo qd eſt imanifeſtum:ibi[Quas tn̄ ⁊c.]Iſta lr̄a dupliciter pōt exponi.Primo ut referamus iſtā lr̄am ad dubitationē qua querebat̄ p̄us:utrū magis expediret multitudinē dn̄ari q̄ꝫ paucos ꝟtuoſos ut dicamus ſic:dubitatio p̄ma.ſ.iſta que iā dicta eſt nihil aliud manifeſtat niſi q̄liter lex dn̄et̄ in ciuitate ⁊ q̄liter p̄nceps ſiue ſit vnus ſiue plures.legē eni oportet eſſe dn̄am ⁊ p̄ncipatiuā oīum eoꝝ de qb⁹ legē determinare pn̄t.p̄ncipē aūt oportet eē dn̄m de oīb⁹ illis que per leges non pn̄t cū certitudine determinari.Lex eni fert̄ in vniuerſali ⁊ iō in aliquo ꝑticulari qn̄qꝫ hēt inſtātiā:nō enim pōt legiſlator p̄uidere oīa ꝑticularia in qb⁹ lex pōt deficere:⁊ ideo qn̄qꝫ deficit.In iſto aūt caſu p̄nceps dn̄at̄ iſtud ꝟo manifeſtū eſt ex p̄dicta dubitatione ⁊ ſolutiōe opꝫ eni in ciuitate principē hr̄e regulā per quā dirigat̄ in opōnib⁹ ſuis ⁊ dirigat alios ⁊ per quā iudicet.Ħ autem pōt facere per legē . Quare oportet legē p̄ncipari. Et qa quādoqꝫ nō pōt per legem iudicare:qꝛ lex deficit in aliquo caſu ideo apparet ꝙ in illo caſu opꝫ principem corrigere:⁊ ideo expedit ꝙ in iſto caſu p̄nceps dominetur.Aliter poteſt exponi ut referat̄ littera ad illud quod dictum eſt prius:dicebatur enim ꝙ nō opꝫ hoiem principari ſm legem:qꝛ paſſiones habet coniūctas que peruertūt iudiciū rationis in contrarium arguebatur:qꝛ contingit legem eſſe prauam:⁊ talem nō expedit principari.Ex hoc oritur dubitatio quem expedit magis principari uel legem uel hominez:⁊ tunc legatur ſic.Dubitatio prima hoc eſt prius dicta aliud non querit niſi quādo oportet legē principari ⁊ quomodo principez ſiue ſit vnus ſiue plures.⁊ ſicut prius dictū eſt ꝙ legem expedit principari in illis in qb⁹ pōt cum certitudine terminare in alijs in quibus non poteſt expedit principem dominari. Deinde cuz dicit.

¶ Quas tn̄ leges recte poſitas dicamus nōdū apparet ſꝫ adhuc ſupeſt anteterior dubitatio:atq tales eē leges q̄les ſūt reſp. neceſſariū eſt prauas uel ſtudioſas iuſtas uel iniuſtas:⁊ hoc vnū manifeſtum oportere ad ſpēm reip.leges eē accōmodatas. Nō ſi ita ſit pꝫ ꝙ leges illas que ad rectas gubernatiōes accōmodate ſūt neče eſt eē iuſtas:illas ꝟo q̄ ad eaꝝ labes eē nō iuſtas.

¶ Oſtendit quid eſt manifeſtum ex dictis:quia dictum eſt ſuperius ꝙ leges quedā ſunt recte:dicit ꝙ que ſint leges recte ⁊ que non adhuc non eſt manifeſtum:ſed adhuc eſt dubitatio de hoc de quo ſimiliter prius dubitatum eſt:ſed de legibus dicenduz eſt ſicut de politijs. Sicut enim quedam politie ſunt praue ⁊ iniuſte ⁊ quedam ſtudioſe ⁊ iuſte:ſic ſunt leges quedam iuſte ⁊ ſtudioſe:quedam praue ⁊ iniuſte:quia leges dantur de cōferentibus ad finez politie.Ergo ſi finis politie rectus ſimpliciter ⁊ politia recta ⁊ lex data de his etiam ſunt ad talem finem recta eſt ſi finis politie non ſit rectus nec politia recta nec lex data de conferentibus ad finē talis politie recta erit ⁊ ſi hoc manifeſtum eſt ꝙ leges dantur multitudine ad politiam ⁊ ad finem eius manifeſtum eſt ꝙ leges que dant̄ ſm politias rectas ſunt recte que ſm tranſgreſſiones non recte ſunt.

c Um ꝟo in cūctis ſciētijs ⁊ artib⁹ finis ſit bonū:maximū aūt ⁊ maxime in principaliſſima oīum:hec autem eſt Ciuilis poteſtas.Eſt aūt ciuile bonum iuſtum:id autem cōmunis utilitas.

¶ Poſtꝗ̄ ꝑbus declarauit qs debet eē dominās ꝛ principās in ciuitate oſtēdit in pte iſta ſm cuius boni exceſſum debeāt diſtribui p̄ncipatus:ꝛ diuidit in duas. In prima p̄mittit intētū ſuū ꝛ cauſaꝫ intēti. Scḋo ꝓſeqꝉ ibi⌊ Forſan ꝛc̄.⌋ Prima in duas. In prima oñdit ꝙ finis politie recte ordinate eſt bonum coiter ꝯferens. Secūdo dat intētum ſuuꝫ ꝛ cauſam intēti ibi⌊ Uidet aūt ꝛc̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ in oibus artib⁹ ꝛ ſcientijs.ſ. operatiuis finis eſt aliquid bonum:qꝛ ois doctrina ꝛ ars ſilr autē actus ꝛ opatio bonum quoddā appetere videt ſicut p̄° Ethi⁹ dicit. Si autem cuiuſlibet artis ꝛ ſcientie finis eſt aliqd bonum:principaliſſime eſt finis optimū ꝛ principaliſſimū:qꝛ in his que ſunt per ſe ſicut ſimpliciter ad ſimplr:ita magis ad magis ꝛ maxime ad maxime.ſed inter oēs ſciētias practicas actiuas politica eſt principaliſſima:ut oſtenſuꝫ eſt in p̄° huius. Quare finis eius debet eſſe principaliſſimū qd ꝛ optimū. Sed bonum intētuꝫ in politica eſt illud qḋ iuſtuꝫ eſt ſimpliciter.i.in ordine ad qḋ attendit iuſtuꝫ ſimplr ꝛ tale eſt bonū ꝯferens coiter.ergo bonum coiter conferēs eſt finis in politia. Deinde cum dicit.

¶ Uidetur aūt omnibus equuꝫ quoddam eſſe iuſtum:ꝛ uſqꝫ ad aliquid conſentiunt Philoſophicis rōnib⁹ in quibus determinatuꝫ eſt de moralibus:quid enim ꝛ qbus iuſtuꝫ:ꝛ oportere parib⁹ par exiſtere:quorum certe paritas ꝛ quoruꝫ imparitas ſit oportet non latere:habet enim id dubitationem ꝛ Philoſophiam ciuilem.

¶ Dat intētionem ſuam cum cauſa ꝛ dicit:ꝙ oibus apparet ꝙ iuſtum eſt equale:qḋ cōſonat ei qḋ dictum eſt ubi determinatū eſt de ſermonib⁹ moralib⁹.ſ.in Ethicis.ibi enim dictum eſt ꝙ iuſtū eſt equale in rebus que debent diſtribui ſm dignitatem ꝛ aliqbus ꝛ equalib⁹ ꝑſonis qb⁹ debet fieri diſtributio. In hoꝝ ṽo diſtributione oportet eſſe aliquā mēſuram ſm quā dirigant. In diſtributione hoꝝ aūt menſure finis eſt ita ꝙ ſm ꝙ aliquis plus accedit uel minus ad finem ſm hoc plus uel minus debet ei diſtribui de coibus bonis:ita ꝛ qui eq̄liter attingunt ad hoꝝ dignitatē in ordine ad finem eq̄liter debent recip̄e.qd autem eſt illud bonum illud cuius uel quoꝝ eſt equalitas uel inequalitas nō debet eē in minimū:hoc enim habet dubitationeꝫ quā determinare pertinet ad politicum. Deinde cum dicit.

¶ Forſan enim diceret aliqs ſm ois boni preeminentiā oportere ipariter Mag̃ratus tribuere ſi in alijs nō differant ſed pares ſint.differentibus eni aliud eſſe iuſtuꝫ ꝛ ſm dignitatem.

¶ Proſequit:ꝛ primo improbat opinioneꝫ quorūdam circa hoc. Secūdo inquirit ueritateꝫ ſm intentionem ſuam:ibi⌊ At ex qbus ꝛc̄.⌋ Prima in duas. Primo ponit opinionē illoꝝ. Scḋo reprobat:ibi⌊ Atq ꝛc̄.⌋ In prima ponit opinionē ꝛ dicit ꝙ cum aliquis poſſet dicere ꝙ principatus debet diſtribui ſm dignitatē uel exceſſum cuiuſlibet boni ſiue ſit bonum ſm animaꝫ:ſiue ſit ſm corpus. Si enim aliqui duo in aliquo bono differant ſm exceſſum:ita ꝙ vnus excedat alium in illo ꝛ in oibus alijs ſint ſiľes ꝛ nō differāt: principatus debet diſtribui ſm exceſſum illius boni:ita ꝙ ille qui excedit plus debet habere p̄ncipatum. Qui enim differunt in aliquo bono quocūqꝫ differunt ſm dignitateꝫ ad quā inſpiciendum eſt in diſtribuēdo honores cōes. Differentibus enim in aliquo bono nō eſt idem iuſtū: nec eſt idem ſm dignitatem ſed diuerſum ꝛ alterū:ita ꝙ que eſt ꝓportio dignitatis alicuius ſiue boni ad dignitatem alterius ſiue ad bonū eadē eſt ꝓportio eius ꝙ debet diſtribui vni ad illud qḋ debet diſtribui alteri:ita ꝙ quātum bonum vnius excedit bonuꝫ alterius ꝛ p̄ncipat⁹ vnius p̄ncipatū alterius. Deide cū dic̄.

¶ Atq ſi hoc ueruꝫ ſit erit ꝛ ſm colorem ꝛ ſm magnitudinē ꝛ ſm vnūqḋqꝫ bonorū plus tribuenduꝫ de ciuili iuſto illis qui ſuperexcellūt:at hoc qdem falſuꝫ eſt: qḋ patet in alijs ſciētijs ꝛ artibus: Paribus eni fiſtulatoribus ꝗ̄tuꝫ ad artem danda non eſt p̄rogatiua fiſtularuꝫ illi qui ſit nobilior: nihil eni meli⁹ caneret. ſꝫ oꝫ his qui in ope ſupexcellūt tribuē fiſtularū p̄rogatiuam.

¶ Reprobat iſtam opinioneꝫ ꝛ diuiditur in partes tres ſm ꝙ reprobat eā per tres rōnes. 2ª ibi⌊ Qḋ ſi ꝛc̄.⌋ 3ª ibi⌊ Preterea ꝛc̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſi iſtud uerū eſt ꝙ p̄ncipatus debet ineq̄liter diſtribui ſꝫ exceſſuꝫ cuiuſlibet boni manifeſtū eſt ꝙ ſm exceſſuꝫ coloris ꝛ magnitudis ꝛ ſꝫ exceſſuꝫ cuiuſlibet alteri⁹ boni plus debet diſtribui de p̄ncipatu politico:ſꝫ iſtud ſtati apparet eē falſuꝫ:ꝛ hoc manifeſtū eſt in alijs ſcientijs ꝛ potētijs. Si enim ſint duo habentes equaliter artem fiſtulandi ſi vnus excedat alium in nobilitate manifeſtum ꝙ nō ꝓpter hoc debent ei dari plures fiſtule uel meliores ei qui excedit in nobilitate. Et ratio huius eſt: qꝛ fiſtule non dantur niſi propter opus fiſtulandi:ergo non debent dari niſi ei qui aptus natus eſt ad fiſtulādū. Quare plures ꝛ meliores debēt dari ei qui magis eſt aptus ꝛ melius ſcit fiſtulare. Ergo propter exceſſuꝫ illius nō debēt plures diſtribui per qḋ homo nō eſt magis apt⁹ ad fiſtulandum:nec melius ſcit fiſtulare. Quare manifeſtum eſt ꝙ per exceſſum in nobilitate non debent plures fiſtule diſtribui. Similiter ſi ſint duo equales in virtute vnus tamen excedat aliuꝫ in pulchritudine uel in aliquo alio bono:cum hoc ſit accidēs in ordine ad p̄ncipatum manifeſtum eſt ꝙ propter iſtum exceſſum nō debet plus attribui de principatu vni ꝗ̄ alteri. Deinde cum dicit.

¶ Qḋ ſi nōdum patet qḋ dicimus etiā magis deducētibus erit manifeſtuꝫ:nā ſi erit aliquis excellēs fiſtulatoria arte:iferior tamen nobilitate generis uel forma ꝛ ſi magis qḋlibet illorū eſt bonū ꝗ̄ fiſtulatoria. Dico autē nobilitatē ꝛ formā ꝛ ſm ꝓportioneꝫ fiſtulatorie ſunt anteponēda:tamē huic dāde ſunt meliores fiſtule:opꝫ enim in opus ipſum prerogatiuam conferre: diuitiarum ṽo ꝛ nobilitatis reſpectus nihil confert.

¶ Ponit ſecundam rationem ꝛ dicit ꝙ ſi ex iſta ratione non ſit manifeſtum ꝙ ſm exceſſum cuiuſlibet boni nō debet diſtribui principatus uolentibus ulterius producere rationem predictam magis erit manifeſtum. Si enim ſit aliquis qui multum excedit alium in arte fiſtulādi:excedat tñ ab alio in nobilitate ꝛ pulchritudine ſuppoſito ꝙ qḋlibet illoꝝ ſit melius ꝗ̄ ars fiſtulatiua ſicut pulchritudo ꝛ nobilitas ꝛ ſm aliquā ꝓportionē excedāt plus illa bona artē fiſtulādi ꝗ̄ ali⁹ ſꝫ artē fiſtulādi illa bōa:nihilominꝰ plēs fiſtule ꝛ differētes in bonitate debent dari ei qui excedit in arte fiſtulãdi q̃ȝ alij. Et rõ huius eſt: qꝛ diſtributio fiſtularꝫ ſm exceſſuȝ debet fieri in ordine ad opus: qꝛ fiſtule nõ danť niſi ꝓpter opus. Ergo ei qui melius ſcit arteȝ fiſtulandi plures ⁊ meliores fiſtule debẽt diſtribui. Sȝ per diuitias ⁊ uoluptates nõ eſt magis aptus ad fiſtulandũ. Silr ſi ſit aliqs melius diſpoſitus ſm virtutẽ ⁊ magis aptus ad ꝓncipandum q̃ȝ alius: excediť tñ ab alio in nobilitate ⁊ pulchritudine: diſtributio ꝓncipatus magis debet fieri virtuoſo q̃ȝ alij. Et rõ huius eſt: qꝛ diſtributio ꝓncipatus ſm exceſſum non debet fieri niſi ei qui magis eſt aptus ad principandum. Hoc autẽ eſt ille qui excedit in virtute. Quare manifeſtum eſt ꝙ diſtributio ꝓncipatus non debet fieri ſm exceſſum cuiuſlibet boni. Deinde cum dicit.

¶ Preterea ſm iſtam rõnem omne bonũ ad omne bonuȝ eſſet utiqȝ comparabile: nam ſi magis aliqua magnitudo: ⁊ certe oĩno magnitudo: cõparabilis foret ⁊ ad diuitias ⁊ ad libertatẽ. Itaqȝ ſi magis hic excelleret magnitudine q̃ȝ ille ꝟtute ⁊ magis ſuperemineret: oĩno magnitudo: virtuti eſſent omnia ꝓferenda. Quãto enim magnitudo huius illum ſuperaret: tanto conſtat eſſe ut parem.

¶ Ponit tertiam rõnem ⁊ eſt ducens ad impoſſibile: ⁊ diuiditur in duas. In prima ponit rõnem. Secundo deſtruit ꝯſequens qḋ ſequiť: ibi⌊ Cuȝ ꝟo ⁊c̃.⌋ In prima dicit ꝙ ſi diſtributio principatus fiat ſm exceſſum cuiuſlibet boni tunc omne bonum erit ad omne bonũ cõparabile ⁊ ſm magis ⁊ minus ⁊ ſm equale: ſed hoc eſt falſum: quare ⁊ ꝓmum. Qꝫ autẽ ita ſit declarat phs ꝙ omne bonuȝ ſit ad omne comparabile ſm magis ⁊ minus: ⁊ ſi diſtributio principatus fiat ſm exceſſuȝ cuiuſlibet boni hoc manifeſtum eſt: ⁊ ideo phus hoc non declarat. Sed ꝙ ſit comparabile ſm equale ſic probari poteſt. Si enim ſint duo ⁊ vnus excedat aliuȝ in nobilitate ⁊ pulchritudine manifeſtum ꝙ ſunt comparabilia ſm magis ⁊ minus: ſilr ſm equale: qꝛ ſi ab eo qḋ excedit aliuȝ auferatur illud in quo excedit manifeſtuȝ ꝙ reſiduum erit equale: ſi enim aliqua magnitudo ſit maioꝛ altera: ſi auferatur ab ea in quo excedit alteram totaliter erit equalis ei. Eodem modo eſt conſiderando ad diuitias ⁊ ad libertatem: Si enim aliquis excedat alium in nobilitate ⁊ diuitijs ⁊ libertate: ſi ammoueatur illud in quo excedit manifeſtuȝ ꝙ erit equalis. Et ex hoc manifeſtum eſt ꝙ ſi iſti duo ſic ſe habeant ꝙ magnitudo boni vnius plus excedat virtuteȝ alterius ꝙ alius ſm virtutẽ ſi addamus virtutẽ ampliorẽ: manifeſtum ꝙ iſte excedet in virtute: quare manifeſtũ eſt ꝙ oĩa bona ad oĩa ſi ſunt cõparabilia ⁊ ſm magis ⁊ ſȝ minus ⁊ ſm equale. Si enĩ tãta magnitudo ſit maioꝛ altera: amoto illo in quo excedit reſiduuȝ erit equale. Deinde cum dicit.

¶ Cum ꝟo hoc ſit iпoſſibile patet ꝙ in rebus ciuilibus nõ ſm imparitatẽ de Magiſtratibus recte ꝯtendunt. Si enĩ ſunt hi quidẽ tardi: illi autẽ ueloces: nihil ob hoc oportet alios plus: alios minus habere: ſed in Gymnicis certaminibus horum excellentia honorem capit.

¶ Deſtruit ꝯſequẽs ⁊ dicit ꝙ hoc eſt impoſſibile. ſ. ꝙ oĩa bona ſint cõparabilia ſm equale ⁊ magis ⁊ minus. Et rõ huius eſt: Quia cõparabilia oportet eſſe vnius ſpeciei ſicut diciť. 7. Phiſicoruȝ. Sed oĩa bona non ſunt vnius ſpeciei nec ⁊ vnius generis: quare oĩa bona ad inuicẽ nõ ſunt cõparabilia. Et ſi hoc eſt iпoſſibile: manifeſtum eſt ꝙ Ipotheſis eſt impoſſibilis. ſ. ꝙ ſm exceſſum cuiuſlibet boni uel equalitatis diſtribuať principatus. Et adiungit ad declarationem hꝰᵉ dicẽs ꝙ ſi iſti ſunt tardi ⁊ alij ſunt ueloces: iſti ueloces non plus debent participare principatu. qꝛ ſm aliqḋ iſtoꝝ nõ magis attingit ad finẽ principatus per ſe: qꝛ ꝓpter aliqḋ iſtorũ nõ eſt magis virtuoſus: tñ in agonibus exercitatiuis hꝰᵉ diuerſitas ꝯſiderãda eſt in tali enĩ exercitio. Sed exceſſuȝ uelocitatis eſt diſtributio honoris ita ꝙ ille q uelocioꝛ ⁊ agilioꝛ eſt plus recipit de honore. In principatu ꝟo politico ſm exceſſum iſtorum non debet fieri diſtributio principatus.

a Ex qbꝰ ꝯſtat ciuitas in his neceſſe eſt ꝯtentiones cadere. Quapropter rõnabiliter ſibi arrogãt honorẽ nobiles ⁊ ingenui ⁊ opulẽti. Opꝫ enim ingenuos eſſe ⁊ cẽſuȝ hꝛe ad onera perferẽda. Nõ enĩ ciuitas eſſe põt ex pauperibus oĩbꝰ: quẽadmodũ nec ex ſeruis. Atq ſi hec reqruntť patet ꝙ ⁊ iuſtitia ⁊ virtꝰ bellica reqriť. Sine his enĩ ſtare ciuitas nõ poteſt. Hoc tm̃ intereſt ꝙ ſine primis illis ciuitas eſſe non poteſt. Sine his autem nõ bene permanere.

¶ Poſtq̃ȝ phus reprobauit opinionem antiquorũ uolentium ꝙ ſm exceſſum cuiuſlibet boni debeãt diſtribui principatus. Inquirit ſm intentionem ſuam ſm cuius boni exceſſum debeat fieri. Sunt enim quedam bona que ordinantur ad Ciuitateȝ propter finẽ ipſius ⁊ de talibus inquirit utrum ſm exceſſum alicuius iſtorum debeat fieri. Rationabile enim videtur ꝙ ſm exceſſum alicuius illorum que ordinantur ad Ciuitateȝ debeat fieri. Et diuiditur in duas. In primo oſtendit que ſunt illa ex quibus eſt Ciuitas proponens ꝙ non irrationabiliter dubitabit aliquis de iſtis. In ſecunda inquirit utrum ſm exceſſum illorum debeat fieri: ibi⌊ Cum ꝟo ⁊c̃.⌋ Prima in duas. Primo proponit ꝙ de bonis illis que ordinantur ad Ciuitatem rationabiliter aliquis dubitabit. Secundo includit intentum ſuum: ibi⌊ Ad hoc igitur ⁊c̃.⌋ In prima dicit ita dictum eſt ꝙ inconueniens eſt ut ſm exceſſum cuiuſlibet boni fiat diſtributio principatus. Sed de illis que ordinantur ad Ciuitatem non dubitabit aliquis irrationabiliter. Sunt autem iſta que ordinantur ad Ciuitatem: diuitie: nobilitas: ⁊ libertas. Et propter hoc diuites honorantur in Ciuitate: ⁊ nobiles: ⁊ liberi. Liberos enim oportet in Ciuitate honorari. Qꝫ autem iſta requirantur ad Ciuitatem hoc apparet. Nam Ciuitas non debet eſſe ex egenis: qꝛ ſi eſſet ex omnibꝰ egenis nihil poſſet tribuere ad cõe: qḋ tñ eſt neceſſariũ. aliter nõ poſſent repelli inimici. Nec dȝ eẽ ex ꝟuis: qꝛ nõ eẽt ciuitas. Seruus enĩ nõ põt hꝛe ꝓncipatũ: qꝛ nõ põt ꝓuidere de agibilibus. Ergo opꝫ Ciuitatẽ eẽ ex diuitibus ⁊ liberis. Si aũt iſta ſunt neceſſaria ad Ciuitateȝ: multo magis iuſtitia ⁊ ꝟtus bellica: nã ſine iſtis nõ cõtingit iħabitari bñ Ciuitatẽ. Sed differẽter ſunt neceſſaria ad ciuitatẽ iſta: ⁊ ꝓma qa ꝓma ſic ſunt neceſſaria ꝙ ſine ipſis nõ põt eẽ ciuitas: ſed ſine iuſtitia ⁊ bellica virtute põt qdẽ eſſe ſed nõ bene. Deinde cũ dicit.

¶ Ad hoc igiť ut ſit Ciuitas videri pñt uel oīa uel quedā iſtorum recte ſibi honores uendicare. Ad vitā tñ optimaꝫ diſciplina ⁊ virtus iuſtiſſime ſibi uendicare honores utiqꝫ viderentur ut ſupra dictum eſt.

¶ Concludit intētum ſuū. Et dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ oīa iſta uel quedam horū cōferunt ⁊ ordinanť ad Ciuitatem: ſed ad bonam vitam diſciplina ⁊ maxime virtus. Propter qđ manifeſtū eſt ꝙ rationabilr̄ dubitabit aliqs utrum ſm exceſſum iſtoruꝫ debeat fieri diſtributio Principatus. Deinde cum dicit.

¶ Cū vō nec oium parium par hēre debeant: qui in vno aliquo ſint pares nec ipares ſm vnū neceſſariū eſt oēs huiuſmodi Rerump. tranſgreſſiones eſſe ⁊ labes. Dictum vō eſt ꝑus quia iter ſe quodāmodo oēs iuſte contēdunt: ſimpliciter auteꝫ non oēs iuſte: opulenti qdem ꝙ plus regionis poſſidēt. Regio aūt commune qddam. Preterea in commercijs magis creditur eis utplurimum.

¶ Inquirit utrum ſm exceſſum alicuius iſtoꝝ debeat diſtribui ꝑncipatus. Et diuiditur in duas. In ꝑma ponit rationes ad utranqꝫ ꝑtem. Secundo ſoluit dubitationem: ibi [Hic itaqꝫ ⁊c̄.] Prima in duas. In ꝑma oſtendit ꝙ ſm dignitatem alicuius iſtoꝝ debeat diſtribui ꝑncipatus. Secundo arguit in contrariū: ibi [Eſt aūt dubitatio ⁊c̄.] Adhuc ꝑma in duas. In ꝑma facit qđ dictum eſt. Secundo inducit quandam queſtionē ibi [An ergo ⁊c̄.] Prima in quatuor. Primo oſtendit ꝙ ſm exceſſum diuitiaruꝫ debeat fieri diſtributio Principatꝰ. Secundo ꝙ ſm dignitatē libertatis: ibi [Ingenui ⁊c̄.] Tertio ꝙ ſm dignitatem virtutis: ibi [Similiter ⁊c̄.] Quarto ꝙ ſm dignitatem multitudinis: ibi [Atqui ⁊c̄.] In ꝑma igiť vult ponere rationes per quas videť ꝙ ſm diuitias magis debeat diſtribui. Et ꝑmo dicit qđ manifeſtuꝫ eſt ꝙ non oportet ꝙ ſi aliqui ſint ſm aliqđ equales ꝙ equaliter debeant recipere. qꝛ poſſibile eſt ꝙ ſint equales in paruo bono ⁊ ineq̄les in maiori. Non aūt expedit ꝙ iſti eq̄liter recipiant: imo iniuſtum eſt. Silr̄ ſi aliq ſint ſm aliqđ ineq̄les nō opꝫ ꝙ ineq̄liter recipiant: qꝛ poſſibile eſt ꝙ ſint ieq̄les in minori bono ⁊ ꝙ ſint eq̄les in maiori bono: tales aūt recipere ineq̄liter iniuſtum eſt. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ ille politie in qbus ita fit ꝙ equales ſm aliqđ eq̄liter recipiāt ⁊ ineq̄les ſm aliqđ iequaliter trāſgreſſiones ſunt ſm qđ dictū eſt: oēs etiā tales altercātur cōſiderātes ſꝫ qđ iuſtū ⁊ aliquo mō: ſed nō ſimplr̄ iuſtum: ſicut diuites dicunt ſe plus debere recipere de Pricipatu. Quia ille qui plus hēt in Regiōe plus debet ꝑticipare Principatu: qꝛ regio cōmunis eſt. Diuites vō plus ꝑticipant regione. Hñt eni magnas poſſeſſiones: pauperes vō aut paruas aut nullas. Iteruꝫ illi qui fideliores ſunt Ciuitati ⁊ magis obſeruant politiam ⁊ ꝯuentiones politie plus debēt ꝑticipare Principatu: ſed diuites ſunt fideliores pauperibꝰ ⁊ melius ſeruāt politiam ⁊ cōuentiones: qꝛ pauperes ꝓpter penuriam coguntᷣ ifringere pacta ⁊ ſic infideles ſunt: diuites vō nō qꝛ diuitias hñt. Et iterū ꝓpter defectū diuitiarum nō tradēt regionem in manu alterius: ⁊ iđ fideliores ſunt q̄ꝫ pauperes in pluribus ad minus ut videtur. Deinde cum dicit.

¶ Ingenui aūt ⁊ nobiles q̄ſi ꝓpe inter ſe. Ciues eniꝫ magis generoſi q̄ꝫ ingeneroſi. Nobilitas aūt apud oēs in honore hētur. Inſuꝑ qꝛ cōſentaneū eſt ex melioribꝰ ortos eē meliores: ē eni gn̄is vtꝰ nobilitas.

¶ Oñdit ꝙ ſm dignitatē libertatis ⁊ ingenuitatis debeat diſtribui. Et dicit ꝙ liberi ⁊ ingenui tanq̄ꝫ ſint ꝓpinqui adiuicē altercanť de Principatu. Liber aūt diciť qui mēte pōt ꝓuidere que agēda ſunt: iclinatur ad vtutē: ſilr̄ ingenuꝰ: Sed differūt: qꝛ ingenuꝰ diciť qui hēt hꝰi iclinationem ſm vtutē ꝑfectam a parētibus ⁊ illi ab alijs ⁊ illi ab alijs: ⁊ ſic ſm q̄ꝫdam antiquitateꝫ: Liber āt qui hēt vndecūqꝫ. Iſti igiť altercanť dicētes ſe hēre ꝑticipare Principatu: alias nō. Et hoc dupliciter. Primo qꝛ illis magis debeť Principatꝰ qui magis attingūt ad ciuilitatem: ſed liberi ⁊ ingenui tales ſunt: qꝛ generoſi magis ſunt ciues q̄ꝫ alij nō generoſi: qꝛ magis videnť vtuoſi. Et hꝰi ſignū eſt: qꝛ apud quoſcunqꝫ nobiles ſiue generoſi honorabiliores ſunt: qꝛ liberis ⁊ generoſis magis debeť Principatus q̄ꝫ alijs. Scđo qꝛ illis magis debetur Principatus qui meliores ſunt: ſed liberi ⁊ generoſi meliores ſunt. Generoſi qdē. qꝛ veriſimile eſt ꝙ qui gn̄ati ſunt ex melioribꝰ meliores ſint: Generoſi āt ſūt ex melioribꝰ. Eſt eni gn̄oſitas vtus gn̄is: hec eſt iclinatio ad vtutē: Sꝫ itelligēdū circa hoc qđ diē ꝙ meliores ex melioribꝰ gn̄anť: ꝙ bonus diciť duplr̄. Uno mō ſm actū ꝑfectū: ⁊ ſic bonus nō generat bonū: qꝛ bonus eſt ſm itellectum ⁊ ſm electionem ⁊ exercitationem: nō ergo fit bonus aliqs ſꝫ actum ꝑfectū a parētibus. Alio mō diciť bonus ſm inclinationem ad vtutem ꝑfectam: ⁊ ſic bonꝰ vult bonū generare. qꝛ vtus in ſemine exiſtēs itendit per ſe generare. Silē ei a quo eſt ipm ſemen ſm oēs diſpōnes ad quas pōt attingere vtus gn̄atiua. Attingit aūt ad oēs diſpōnes nāles que inclinant ad diſpōnes uoluntatis ⁊ itellectus. Et iđ itendit gn̄are ſibi ſimile ſm oēs diſpoſitiones iclinantes ſiue in bonum ſiue in malum ꝓpter qđ iclinatio ad vtuteꝫ aliq̄liter eſt ex parentibus. Bonꝰ igiť iſto mō generat ut in pluribꝰ bonū. Si aūt q̄nqꝫ accidit cōtrariū: hoc eſt per accidēs. De hoc aūt qđ dicit ꝙ igenuitas eſt virtꝰ: itelligēduꝫ ꝙ vtꝰ duplr̄ diciť. Uno mō ſm actum ꝑfectum. ⁊ ſic nobilitas non eſt vtus: ſed in ordine ad ipſaꝫ diciť. Alio mō diciť virtus ichoatio quedaꝫ ⁊ diſpō ſiue iclinatio ad vtutē ꝑfectam. Iſto mō diciť vtus nobilitas ſi ꝓueniat ex parentibus ⁊ alij ex alijs: ⁊ ſic ſm q̄ꝫdaꝫ antiq̄tatē. Si aūt ꝓueniat ex quacūqꝫ cā: facit liberū. Deīde cū dicit.

¶ Similiter quoqꝫ dicimꝰ virtuteꝫ merito cōtētioneꝫ inducere. Sociabileꝫ eni virtutē dicimus eſſe iuſtitiaꝫ cui cetere oēs virtutes neceſſario conſequuntur.

¶ Oñdit ꝙ ſm dignitatē vtutis debeat diſtribui Principatꝰ. Et diē ꝙ eodē mō rōnabiliter altercanť vtuoſi de Pricipatu dicētes ſe debere ꝑncipari ⁊ nō alios q̄m ſm dignitatem illius debet diſtribui Principatꝰ qđ eſt magis ſaluatiuū Ciuitatis: Sed hoc eſt virtꝰ qđ apparet: qꝛ iuſtitia eſt maxime ſaluatia Ciuitatis. Eſt eni Juſtitia habitus per quē ſumus opatiui iuſtoruꝫ ⁊ uolumus opari iuſta. Hoc autē cōtingit in agere ⁊ cōtra in pati eq̄le. Hoc aūt maxime ſaluatiuū eſt Ciuitatis ut diciť 5° Ethicorum. Ipſi enim conſequitur oīs alia virtus: qđ pōt dupliciter exponi. Uno mō ſic ꝙ oēs alie ſibi cōſequunť pro tanto: qꝛ qui hēt vnam virtuteꝫ perfecte hēt omnes. Juſtitia eſt virtus perfecta: ergo qui habet iuſtitiam hēt omnes. Aliter ſic: qꝛ duplex eſt iuſtitia. Una ꝑticipās per quā aliquis bene ſe habet in operatione ad alterum: uel in his que oꝛdinātur in bonum alterius. Alia v̄o iuſtitia eſt vniuerſalis per quā aliqs bene ſe hēt in opere qđ eſt ad alterum in oꝛdine ad bonū cōmune. Unde per iuſtitiā ulēm aliqs recte utiť oī virtute ⁊ actu cuiuſqꝫ v̄tutis in oꝛdine ad bonum cōmune: ⁊ ſic icludit oēm v̄tutem. Tale v̄o qđ icludit oēm v̄itatem maxime ſaluatiuū eſt Ciuitatis. Et ſic videť ꝙ ſm dignitatem v̄tutis debeat diſtribui Pꝛincipatus. Deinde cum dicit.

❡ Atqui ⁊ plures ad pauciores: nā ⁊ potētiores ⁊ ditiores: ⁊ meliores ſunt: ut ſuſceptis pluribus ad pauciores.

❡ Arguit ꝙ ſm dignitatē multitudinis debeat diſtribui Et dicit ꝙ plures ſiue multitudo altercanť cuꝫ paucioribus rōnabiliter de diſtributione Pꝛincipat⁹ dicentes ſe debere Pꝛincipari: qꝛ ſm dignitatem iſtorū debet diſtribui Pꝛincipatus qui meliores ⁊ ditiores ⁊ ualentiores ſunt. Nunc aūt multitudo ualentioꝛ: melioꝛ: ⁊ ditioꝛ eſt q̄ꝫ aliqui ꝑticulares quicūqꝫ: qꝛ multitudo icludit iſtos ⁊ alios ⁊ pauci non. Quare manifeſtum eſt ꝙ ſm dignitatē multitudinis debet diſtribui Pꝛincipatus. Deinde cum dicit.

❡ An ergo ſi oēs iſti forent in vna ciuitate: ceu boni ⁊ diuites ⁊ nobiles: eſſetqꝫ alia multitudo populi. Utrum in dubiū ueniret q̄bus generatio Reip. foret tribuēda: an non eſſet dubium. In vnaquaqꝫ igitur Rep. earū quas diximus indubitatuꝫ eſt iudiciū qui nā debeant gubernare. Pꝛincipalibus eni inter ſe differūt: ceu alia per diuites eſſe: alia per v̄tuoſos: ⁊ aliarū vnaqueqꝫ eodē modo. Sed tñ cōſiderādum eſt quādo circa idem tempus iſta exiſtunt quomodo ſit determinanduꝫ. Nempe ſi v̄tuoſi ſint in ciuitate admodū pauci quō eſt agendum? An conſiderare opoꝛtet ſi pauci ad opus gubernandi Rempublicā ſufficiant: aut tot eſſe opoꝛteat ut ex his ciuitas conſtet.

❡ Inducit quandā dubitationem. Et dicit ꝙ ſi iſti oēs diuites. ſ. liberi: ingenui: ⁊ v̄tuoſi ſint in Ciuitate iterum multitudo ciuilis dubitabit aliqs utrū inter iſtos ſit altercatio de principatu aut nō. Et ſoluit ꝙ ſit: qm̄ in vnaquaqꝫ politia determinatū eſt quis debet eē dominās: ſicut in ſtatu populari populus: in ſtatu paucorum diuites: in ſtatu optimatum v̄tuoſi ⁊ ſic de alijs. Politie enim differunt ſm diuerſitateꝫ Pꝛincipatuū ⁊ iō erit altercatio de Pꝛincipatu. Dicent enim diuites ſe debere p̄ncipari: ſilr̄ v̄tuoſi. quare altercatio erit quis debet eē Pꝛincipās. Sed ſi ſint oēs in ciuitate ⁊ eodem tempoꝛe: cōſideranduꝫ eſt in vniuerſali ſm cuius dignitatē magis ⁊ ſimplr̄ debet diſtribui Pꝛincipat⁹ utrū ſm diuitias uel igenuitatē ⁊ ſic de alijs. Ad huc ēt magis cōſiderādū eſt in ſp̄ali ſi in Ciuitate ſint ualde pauci viri v̄tuoſi dato ꝙ Pꝛicipat⁹ debeat diſtribui ſm dignitatē v̄tutis: ꝯſiderādum eſt quō illi pauci determinari debēt. Et ſoluit dicēs ꝙ in determinatione iſta opꝫ ꝯſiderare ad opus. Manifeſtū eniꝫ ꝙ ratio Pꝛincipatus ex fine ſumiť. Finis v̄o politie recte eſt feliciter viuere iō ex hoc debet ſumi rō p̄ncipatus. Ideo tot ſunt neceſſarij v̄tuoſi in Ciuitate quot ſunt neceſſarij ad dirigendū ⁊ regulandū Ciuitatem ut poſſit feliciter viuere. Iterū tot virtuoſi debēt p̄ncipari ut poſſint per prudētiā ſuā cōſtituere Ciuitatem. Sed quantam opoꝛtet eſſe multitudinē oīum habitantiū in Ciuitate? Dicēdum ꝙ tanta debet eſſe quāta pōt viuere per ſe ſufficiēter ⁊ quāta pōt repellere inimicos: ſicut iferius oñdeť in 7° hui⁹. Deide cum dicit.

❡ Eſt autē dubitatio quedā in cunctis quidem honoribus Reipublice cōtendunt. Nā qui uel ꝓpter diuitias uel ꝓpter gen⁹ gubernationem ſibi tribuēdam putant: nihil iuſte dicere videnť. Sequeretur enim ut ſi vnus oīum ditiſſimus foret: is eodeꝫ iure gubernare alios oēs deberet. Eodeꝫ mō qui nobilitate antecellit: eoruꝫ gubernatoꝛ eſſet: qui cum ipſi ſint ingenui de honore contendunt.

❡ Arguit in contrariuꝫ. Et diuidiť in tres. In p̄ma arguit ꝙ ſm dignitatem diuitiarum ⁊ ingenuitatis non debet fieri diſtributio Pꝛincipatus. Secundo ꝙ nec ſm dignitatem v̄tutis: ibi⌊ Hoc idem foꝛſan cōtingeret ⁊c̄. ⌋ Tertio ꝙ nec ſm dignitatem multitudinis: ibi⌊ Ergo ſi ⁊ multitudinē ⁊c̄. ⌋ In prima dicit ꝙ ad omnes altercantes de diſtributione Pꝛincipatus eſt dnbitatio alia in contrarium. Pꝛimo enim illi qui dicunt ꝙ ſm dignitatem diuitiarum debent Pꝛincipatus diſtribui: ſimiliter ⁊ illi qui dicūt ꝙ debet fieri ſm generoſitatem nō uerum dicunt nec iuſtum. Si enim ſm dignitateꝫ diuitiarū diſtribuanť ſi contingat vnuꝫ ditiorem eſſe omnibus alijs: manifeſtū eſt ꝙ ſm hoc iuſtum ꝙ ipſi dicunt opoꝛtebit iſtum p̄ncipari: hoc autē eſt inconueniens: qꝛ ille ꝓpter diuitias cum non hēat v̄tuteꝫ iniuriabiť alijs. Erit eni elatus ⁊ ſuꝑbus. Quare manifeſtum eſt ꝙ ſm dignitatem diuitiarū non debet diſtribui Pꝛincipatus. Similiter accidet illis qui altercanť ꝓpter libertatem ⁊ ingenuitatem: quia ſi ſit vnus generoſioꝛ omnibus alijs: ſm iſtud iuſtum opoꝛtebit iſtum dñari: hoc autem eſt iconueniens. qꝛ cū nō habeat v̄tutem: ſed ſolum iclinationem ad ipaꝫ poteſt eſſe ꝙ habeat malitiā: ⁊ tūc faciet iniurias alijs. Quare manifeſtum eſt ꝙ ſm dignitatē ingenuitatis nō debet fieri diſtributio p̄ncipatus. Eodem modo pōt argui de libertate. Deinde cū dicit.

❡ Hoc idem foꝛſan cōtinget in Optimatum gubernatiōe circa virtutem. Siquis eniꝫ vnus ꝓbitate antecellat alijs qui in eadem Rep. uerſentur: hunc dominari opoꝛtebit ſm illam rationem.

❡ Oſtendit ꝙ non debeat fieri diſtributio ſm dignitatē v̄tutis. Et dicit ꝙ iſtud idē attingit circa politiā Optimatū in qua diſtribuiť Pꝛincipatus ꝓpter dignitatē v̄tutis: qꝛ ſi cōtingat vnū eē meliorē ſm v̄tutem oibus alijs ſtudioſis qui ſunt in ciuitate: iſte p̄ncipabiť ⁊ dominabiť: hoc autem eſt iconueniens: qꝛ ſequiť ꝙ alij erunt inhonorati: ⁊ tunc ſequunť ſeditiones ⁊ turbationes in Ciuitate. Quare manifeſtum eſt ꝙ non debet fieri diſtributio Pꝛincipatus ſm dignitatem virtutis. Deinde cum dicit.

❡ Ergo ſi ⁊ multitudinem domiari opoꝛtet ex eo q̄a potētioꝛ eſt q̄ꝫ pauci. ⁊ ſi vnus uel plures vno pauciores tamen q̄ꝫ multitudo potētiores ſint alijs: hos opoꝛteat gubernare potius q̄ꝫ multitudinem.

¶ Arguit cōtra altercātes de multitudine ꝙ ſm dignitatem multitudinis non debeat fieri diſtributio Principatus. Quia ſi ꝓpter cām iſtam multitudo debet dominari qꝛ ditior ⁊ melior: tūc ſi vnus ſit ditior omnibꝰ alijs uel plures uel pauciores: tūc manifeſtum ꝙ iſtuz uel iſtos paucos magis expediret dn̄ari q̄ꝫ totam multitudinem. Sed tunc ſequit̄ ſicut prius ꝙ omnes alij erunt inhonorati: ⁊ ex hoc ſequunt̄ ſeditiones ⁊ turbationes in Ciuitate. Iſta aūt corrumpūt eā. Quare manifeſtū eſt ꝙ ſm dignitatē multitudinis non debet diſtribui Principatus. Deīde cuz dicit.

¶ Hec itaqꝫ omnia vident̄ oſtēdere ꝙ harū determinationū nulla eſt recta ſꝫ quā cenſet ſibi quiſqꝫ gubernationē eſſe tribuendam. Ceteros ꝟo omnes ſub eorū gubernatione eſſe debere. nam ꝓfecto ⁊ ad eos qui per ꝟtutem ſibi arrogāt gubernādi auctoritatem: ⁊ ad eos qui per diuitias reſpondere poſſet multitudo iuſtū ſermonem. Nihil enim uetat multitudinē quandoqꝫ meliorē eſſe q̄ꝫ pauci. ac ditiorē non ſm ſingulos: ſed ſm vniuerſos.

¶ Soluit dubitationem. Et primo ponit ſolutionē. Secundo īducit quedam ad declarationez eius: ibi⌊ Ex quo ad qōnem illam quaz afferunt per hunc modum ⁊c̄. ⌋ In prima Phs videt̄ colligere ſolutionem ſuam ex tactis rōnibus ad utranqꝫ ꝑtem. Hec eniz eſt cōſuetudo Philoſophi cum arguit ad aliquam dubitationē ad utranqꝫ ꝑtem ꝙ rōnes utreqꝫ aliqd ueri ꝯcludūt ⁊ ſic ex oībus rōnibus colligit ſolutionem. Dicit ergo ꝙ oīa iſta que arguta ſunt faciunt manifeſtū ꝙ nullum iſtorum per ſe determinate ſit illud ſm cuius dignitatem debet diſtribui Principatus nec diuitie nec libertas nec ꝟtus: ⁊ ſic de alijs. Quia contra illos qui uolūt principari ꝓpter diuitias ⁊ ꝟtutes arguet multitudo uolēs p̄ncipari: ⁊ hoc iuſte ⁊ rōnabiliter qꝛ meliorem ⁊ ditiorē opꝫ principari in Ciuitate. Sed multitudinem ꝯtingit eſſe meliorem ⁊ ditiorē q̄ꝫ paucos: nō ꝙ qlibet de multitudine ſit melior ⁊ ditior diuiſiz: ſed oēs inſimul cōtingit eē meliores ⁊ ditiores. Poſſibile eni eſt in multitudine eſſe aliquos viros ſapiētes ⁊ prudentes: ⁊ aliquos ualde diuites: ipſos aūt ⁊ alios populares bene ſuaſibiles a rōne ⁊ obedibiles. Talem autez multitudinē melꝰ eſt principari q̄ꝫ paucos. Quia ad principandū duo requirunt̄ ſcire recte regere: ⁊ Potentia. Sed in multitudine tali iſta duo reperiuntur: qꝛ ſapiētes hēt ⁊ prudentes ſcit regere: qꝛ multitudo eſt hēt potētiaz cohercēdi ⁊ repellēdi inimicos: quare rōnabiliter arguet multitudo cōtra illos qō melius eſt eam principari. Aggregat enim multitudo diuites ⁊ nobiles virtuoſos ⁊ populi potentiam. Et iō videt̄ rōnabilius totam multitudinem que aggregat oīa iſta debere principari ubi poſſibile erit īuenire talē multitudinē: ſed multitudinem vilem ⁊ nō ꝑſuaſibilē non. Et ꝓpter hoc in electiōe Principatꝰ opꝫ ad multa inſpicere nō ad vnū. Et hoc dixit Phus prius.

e X quo ad queſtionez illam quam afferunt per hunc modū reſpōderi pōt. Querunt eni qdaz ad quid reſpicere legis cōditor debeat in legibus rectiſſimis cōſtituēdis. Utruz ad meliorū uel ad pluriuz utilitatez: quando cōtingat quod modo diximus rectuz quidē accipiendum eſt eque.

¶ Poſtq̄ꝫ Phus declarauit ꝙ in diſtributione Principatus non eſt īſpiciendū ad vnū: ſed multa: īducit quedam ad declarationē dictorū. Et diuidit̄ in duas. In prima p̄mittit dubitationē quandā. Secundo declarat quiddam cuius cōtrarium videt̄ opponi cuidā dictorū: ibi⌊ Quod ſi vnus ſit uſqꝫ adeo ſuperexcellens ꝟtute ⁊c̄. ⌋ Prima in duas. In p̄ma p̄mittit dubitationem. Secundo ſoluit eam: ibi⌊ Eque ꝟo rectū ad totius Ciuitatis utilitatē ⁊c̄. ⌋ In prima dicit. Dictū eſt ꝙ expedit multitudinez aliquam magis principari q̄ꝫ paucos aliquos uel vnū: ⁊ ꝙ in diſtributione Principatus nō debet conſiderari ad vnum ſolum: ſed plura. Propter hoc ad dubitationē quā queſiuerūt aliqui ⁊ dimiſerunt īſolutā iſto modo pōt ſolui uel obuiari ad ipſam. Dubitauerūt enim utrū Legiſlator uolēs ponere rectas leges debeat eas ponere ad cōferens uel bonum totius multitudinis: uel meliorem aliquorū: uel ſm diuitias: uel ſm virtutem: ſuppoſito ꝙ ſit multitudo habens ſapiētes ⁊ diuites ⁊ alios ſuaſibiles ⁊ obedibiles rationi. Deinde cuz dicit.

¶ Eque ꝟo rectum ad totius Ciuitatis utilitatez ⁊ ad cōmunez ciuium. Ciuis autez cōmuniter qui ꝑticeps eſt imꝑandi ⁊ parendi: licet alius ſm vnamquamqꝫ ſpeciem Rerūpublicarum. Secūdum autem optimam ſpeciez qui pōt ⁊ eligit parere ⁊ imꝑare ad vitaz ſm virtutem degēdam.

¶ Soluit iſtam dubitationē. Et dicit ꝙ illud qō rectuz eſt ⁊ melius hoc eſt accipiendum. Melius autē ⁊ magis rectū eſt ꝙ leges ferant̄ ad bonū totiꝰ Ciuitatis ⁊ cōmunitatis ⁊ Ciuium. Nā leges ferunt̄ de ꝯferētibꝰ ad finez Ciuitatis. Finis ꝟo Ciuitatis eſt bonum cōmuniter conferens. Ergo leges debent ferri in ordie ad cōmune bonū totius Ciuitatis ⁊ ciuiū. Ciuis autē dicit̄ ille qui ꝟtutem habet per quā recte poteſt ſubijci ⁊ principari in diuerſis temporibus. Sed alius ⁊ aliꝰ eſt ſm ſuppoſitū ⁊ rationem: ⁊ in diuerſis politijs. Nā in ſtatu multitudinis populus eligit dominari ꝓpter libertatez: in ſtatu paucorū ꝓpter diuitias. Sed in optima politia ille dicit̄ Ciuis qui eligit ⁊ pōt ſubijci ⁊ p̄ncipari pp̄ vitā ꝟtuoſaz. Deīde cū dicit.

¶ Quod ſi vnus ſit uſqꝫ adeo ſupercellēs virtute: uel plures q̄ꝫ vnus. Nec tamen tot numero ut implere Ciuitatem poſſint: ut neqꝫ comꝑanda ſit aliorū oīum virtus: neqꝫ facultas gerēdi Rēpublicaz ad hāc pluriuz ſi plures ſint: uel vnius tm̄ ſi vnus nō amplius hi ponēdi ſunt Ciuitatis pars.

¶ Declarat qddā cuius contrariuz videt̄ opponi cuidā dictoꝝ p̄us. Dictū eſt enim ꝙ magis expedit multitudinē dominari q̄ꝫ vnū uel plures. Ideo itendit īquirere ſi īueniret̄ vnꝰ uel plures in Ciuitate qui excederēt oēs alios in ꝟtute: utrū expediret iſtuz uel iſtos dn̄ari. Si eni expediat: nō eſt uerū qō determinatū eſt iā. Et circa hoc duo facit. Primo eniz declarat ꝙ iſte nō ſit Ciuis. Scd̄o declarat q̄liter ſe debeat habere ad Ciuitatē ⁊ Ciuitas ad ip̄m: ibi⌊ In his igit̄ ſpeciebꝰ gubernandi que lapſe ſunt ⁊c̄. ⌋ Prima in duas. In p̄ma ꝓponit concluſionez ſuaz. Secundo arguit ad eam: ibi

⌊ Fieret eni illiꝰ iniuria ſi pariter ⁊c̄. ⌋ Jn p̄ma dicit ꝙ ſi in aliq̃ Ciuitate vnus iueniat̃ qui excedat oēs alios in ꝟtute uel plures virtuoſi excedētes alios. Nō tñ tot quot ex ipſis Ciuitas poſſit cōpleri uel fieri: ⁊ in tātū iſte uel iſti excedant alios ꝙ ꝟtus omnium aliorum ⁊ poſitio ipa ciuilis non poſſit equari ẜm equalitatem virtuti ⁊ potētie illoꝝ plurium: nec virtuti ⁊ potentie illiꝰ vniꝰ ſi nō ſit niſi vnꝰ ſolus talis iſte nō erit ps Ciuitatis: nec illi pl̄es ſi ſint pl̄es ꝟtuoſi. Deide cū dicit.

¶ Fieret eniꝫ illis iniuria ſi pariter atqꝫ alij cenſeant cum ſint uſqꝫ adeo ſuperiores ẜm ciuilem potentiam. Putādūꝫ eſt eniꝫ talem virum tanq̃ꝫ deum in hoibꝰ eē.

¶ Probat qȯ dictum eſt. Et p̄mo arguit ꝙ iſte uel iſti nō ſint pars Ciuitatis. Secundo reſpōdet ad obiectionem que poſſet fieri: ibi ⌊ Quare ẜm eas quas cōfitemur ſuperexcellentias ⁊c̄. ⌋ Tertio corrigit quoddaꝫ dictū: ibi ⌊ Melius tñ foret ſic ab initio per legis conditorem ⁊c̄. ⌋ Adhuc prima in tres. Quia p̄mo ꝓbat ꝙ iſte nō ſit pars Ciuitatis per rōnes Politicas. Secundo per facta ⁊ dicta aliorū: ibi ⌊ Dicerent eniꝫ fortaſſe quēadmodū de Leone ⁊c̄. ⌋ Tertio per ſimile: ibi ⌊ Patet hoc in alijs quoqꝫ artibꝰ ⁊ ſciētijs ⁊c̄. ⌋ Adhuc p̄ma in duas ẜm qȯ ꝓbat per duas rōnes. Secunda ibi ⌊ Ex quo manifeſtum eſt poſitioneꝫ leguꝫ neceſſariam eē circa equales ⁊c̄. ⌋ Prima ratio conſiſtit in hoc iuſtum ſimpliciter eſt ut qui ſunt equales in ꝟtute recipiant ⁊ attingāt ad Principatuꝫ eq̄liter: qui ꝟo ineq̄les ſunt ineq̄liter recipiāt. Sed iſte uel iſti excedit uel excedūt oēs alios in ꝟtute: ergo plus dꝫ recipere ille vnus uel iſti plures q̃ꝫ oēs alij. Sed oēs alij propter multitudinē credunt ſe plus debere recipere q̃ꝫ ille uel iſti pauci. Quare ſi excedentes ẜm virtutem ⁊ potentiam plus recipiāt q̃ꝫ oēs alij videbunt̃ iniuriari alijs: ⁊ tunc ſeq̄tur diſſenſio ⁊ turbatio in Ciuitate ⁊ corrūpetur ꝓportio Ciuitatis: Hoc autem eſt incōueniens Quare nec iſte nec illi ſi ſint plures excedētes in Ciuitate erunt ciues. Propter talem vnū excedentem oēs alios in virtute ueriſimile eſt eſſe q̄ſi deū. Circa quod itelligēdum eſt ꝙ aliq̄s pōt attingere ad ꝟtuteꝫ ꝑfectā ⁊ actum ipſius dupliciter. Uno mō ẜm ſtatum cōem humanum. Alio mō ultra cōem modum uel ſtatuꝫ humanum: hoc autē fit per ꝟtutem Heroicam. Eſt auteꝫ ꝟtus Heroica ẜm quā aliq̄s per virtutē moralē ⁊ itellectualem attingit ad oꝑationē cuiuſlibet virtutis ſupra cōmunem modū hominū. Hoc aūt eſt aliquod eē diuinum: qꝛ ſit per aliq̄d diuinum in hoie exiſtens qȯ eſt itellectus. Sic loquit̃ hic Philoſophus. talem eniꝫ hoiem ⁊ ſic excedenteꝫ omnes alios dicit eſſe ſicut deum. Deinde cum dicit.

¶ Ex quo manifeſtum eſt poſitioneꝫ leguꝫ neceſſariā eſſe circa equales genere ⁊ ꝟtute. Sed in illos tales nō eſt lex. Jpſi enim lex ſunt: etenim ridiculus foret qui illos legi ſubicere conaretur.

¶ Ponit ſecūdā rōnē que eſt hec. Lex que dat̃ in ciuitate eſt neceſſaria oibus equalibꝰ potētia ⁊ genere. Et hoc patet qꝛ lex eſt de conferētibus ad fineꝫ politie. Jn his autē non oēs ſunt ſufficiētes ſe dirigere ex ſe: ⁊ iō idigēt Lege dirigēte eos in agibilibus. Uñ datur Lex eis qui ſunt equales genere ⁊ potētia iſto modo qꝛ nō ſunt ſufficiētes dirigere ſe in actionibus: ⁊ iſti dicunt̃ ciues. Sed talibus qui ſic excedunt alios in ꝟtute nō datur Lex. Jpſi enim ſunt ſibi Lex: ⁊ hoc patet. Quia Lex eſt ordinatio quedam ẜm rōnem de conferētibus ad finem politie. Jſti enim ordinationē habent in ſeipſis: iō ſunt ſibi Leges. Deridendus igitur eſſet ille qui uellet dare Legem iſtis ꝟtuoſis cum in eis non ſit cā ꝓpter quā Lex fertur: Jgitur iſti ſic excellentes ciues nō erunt. Deinde cum dicit.

¶ Dicerent enim fortaſſe quēadmodum de Leone ſcribit Antiſthenes concionantibus lepuſculis ac cenſentibus equū omnes habere debere.

¶ Probat ꝙ iſte qui ſic excedit oēs alios nō ſit ciuis reſpectu aliorum. Et diuidit̃ in q̄nque ẜm ꝙ ꝓbāt per quinque. Secunda ibi ⌊ Quapropter ⁊c̄. ⌋ Tertia ibi ⌊ Tradunt etiam ⁊c̄. ⌋ Quarta ibi ⌊ Quapropter qui vituperant ⁊c̄. ⌋ Quinta ibi ⌊ Hoc idem ⁊c̄. ⌋ Jn prima dicit ꝙ de iſto virtuoſo uel de talibus fortaſſis recte poterit dici quod dixit Antiſthenes de Leonibus. Dixit enim ꝙ lepuſculis uolentibus habere equale ſiue uolētibus eſſe equales nō eſt bonuꝫ habere Leoneꝫ cum dentibus in ſocios: qꝛ Leones ꝓpter potentiam eorum deuorarent eos. Sic in Ciuitate non eſt bonuꝫ ciuibus uolentibus eſſe equales hēre iſtum ꝟtuoſum uel plures cōciues: qꝛ ꝓpter potētiam ſuam ⁊ ꝟtutem opprimerent eos. Deinde cum dicit

¶ Quapropter a ciuitatibus que populariter reguntur Oſtraciſmus repertus eſt. He ſiquidem ciuitates equalitatem maxime cōplectuntur. Jtaqꝫ qui ſuperexcellere videtur: uel ꝓpter diuitias uel propter amicos uel ꝓpter aliquam aliam Ciuileꝫ potentiam extra Ciuitatem relegatur ad tempus aliqȯ terminatū.

¶ Declarat 2^{m}. Et dicit ꝙ rectum manifeſtum eſt ꝙ iſti uel iſte ſic excedentes alios nō debent eſſe ciues: ꝓpter hoc enim ciuitates populares ſtatuerunt Oſtraciſmū relegationem cōtra tales. Huiuſmodi enim ciuitates nolunt hēre eq̄litatē. Dñatur enim in tali Rep. populus ꝓpter libertatem. oēs autē equaliter attingunt ad libertatem ⁊ ꝓpter hoc illos qui excedebāt cōiter uel in diuitijs uel in amicis uel in potētia aliq̃ ciuili relegabant a Ciuitate ⁊ tranſtulerūt aliq̄bus temporibus determinatis. Quare manifeſtum eſt ẜm iſtos ꝙ non expedit ſic excedentes ciues eſſe ⁊ remanere in Ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Tradunt etiā fabule ob huiuſmodi cauſam Herculem ab Argonautis fuiſſe relictum: non enim vna cum alijs nauem gerere illum uoluiſſe ut nimium ſuperexcellentem inter nauigantes.

¶ Declarat hoc idem per tertiū ⁊ dicit: ꝙ narrat̃ ꝙ q̄dā naute dicti Argonaute ab Argo ⁊ naui: noluerunt recipere Herculem ꝓpter ꝯſimilem cām: Hercules eniꝫ multum excedebat eos ꝟtute ⁊ potentia: timentes ergo ꝙ qꝛ excedebat eos multum uellet dñari dereliquerūt eum ⁊ noluerūt ꝙ ꝓduceret cum eis nauem ſuam. Quare videtur ꝙ iſte excedēs alios in virtute ⁊ potētia nō debeat remanere in ciuitate ne alios opprimat. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter qui vituperant Tyrānideꝫ ⁊ conſilium Periandri Traſibulo datuꝫ non ſimpliciter exiſtimandi ſunt recte dicere: ferunt enim Periandrum nihil reſpondiſſe ei qui cōſilij petendi cauſa ad ipſum miſſus fuerat:ſed ſupereminētes ſpicas demendo ſegetem adequaſſe: cuius cām cum non itelligeret nuncius ac factū ab eo narraret intellexiſſe Traſibulum ꝙ oportebat ſupereminentes Ciues auferre. Hoc aūt nec ꝓdeſt ſoluꝫ Tyrānis nec ſolum faciunt Tyrāni ſed ⁊ in Paucorū potentia ⁊ in Populari ſtatu ſimiliter ſe habet: Oſtraciſmus eni eandem quodāmodo vim habet tollendo eos qui ſupereminent ⁊ in exilium pellendo.

¶ Ponit quartum ad declarationē illius eiuſdē ⁊ dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ nō expedit tales excedētes alios remanere in ciuitate ſed uel relegare uel iterimere oino qdā uolentes icrepare Tyrānidē nō ſm rationem vituperauerunt cōſilium Periandri ad Traſibulū:miſſo eni nuncio a Traſibulo ad Periandrū qd faciendum ſibi eſſet cōtra potentes ⁊ diuites ⁊ vniuerſaliter excellentes turbātes Ciuitatis dn̄iuꝫ. Dicunt enim ꝙ uolens manifeſtare itentum ſuū Periander expreſſe nuncio miſſo ſub parabola dixit ei quid faciendum erat dicēs ꝙ auferens excedentes ſpicas equabat ſegetes:cū aūt nuncius ignoret cām eius qđ fiebat:⁊ nunciaret qđ ei dictū erat Traſibulo:ſtatiꝫ itellexit Traſibulus ꝙ oportebat viros excellentes in v̊tute ⁊ potentia politica interficere:Et dico ꝙ nō rōnabiliter icrepuerunt ꝯſiliū huius:qꝛ iſtud non ſolum expedit Tyrānis nec ſolum hoc ipſi faciunt:imo cōſimiliter fiebat in politia Paucorum ⁊ Populari:in illis enim ordinata fuit relegatio ad ꝓhibendum ne aliquis fieret ita excellēs:⁊ ſi cōtingeret eſſe aliquē talē qđ relegaretur a Ciuitate. Sic igit̄ manifeſtū eſt ex hoc ꝙ tales viri nō debēt remanere in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Hoc idem ⁊ in Ciuitatibus ⁊ in gentibus faciunt hi qui dominant̄:uelut Athenienſes circa Samios ⁊ Chios ⁊ Leſbios. Q̃ꝫ primum enim Imperium firmiter habuere eos in multis peſſundarunt contra federis eq̄tatem. Perſarum autē Rex medos ⁊ aſſyrios ⁊ alios qui magnū aliqd de ſeipſis ſapiebāt ob imperiuꝫ priꝰ habitum ſepe contriuit. Queſtio aūt ꝓpoſita circa oēs eſt Rerumpublicarū ſpecies vniuerſaliter que ſunt recte:naꝫ ille que tranſgrediunt̄ ad ꝓpriā reſpiciētes utilitatem hoc agūt. Quinimo ⁊ ille que ad cōmune reſpiciunt bonū eodē mō ſe habēt.

¶ Ponit q̄ntum ad declarationem illius eiuſdē ⁊ dicit ꝙ idē in q̄buſdaꝫ Ciuitatibus fecerunt aliqui hn̄tes dn̄ium ⁊ potētiā ſup illas:ſicut Athenienſes ſubiugātes ſibi Samios ⁊ Chios ⁊ Leſbios q̄buſdā pactis interueniētibꝰ:cum illi Athenieſes excederēt ⁊ p̄ncipar̄et magis q̃tum ad aliqua humiliauerunt eos opprimendo eos p̄termiſſis pactis. Eodeꝫ modo fecit Rex Perſarum:cum ſubiugaſſet ſibi Medos ⁊ Babylonicos prudentiores ⁊ magis ſagaces iter ipos diſperſit ſepe. Videns enim ꝙ iſti prudētes ⁊ ſagaces erant:qꝛ fuerant in p̄ncipatu ⁊ Ciuiliter vixerant:timēs ꝙ ſi ſimul manerent:per Sapiētiam eorū poſſent inuenire vias per quas diſcuteret ſe a iugo illorū diſperſit eos:⁊ ſic iſti excellētes ꝓpter eorū ſapientiā tranſlati ſunt ad alias Regiones. Sic igit̄ hꝰⁱ ꝓbleuma vniuerſaliter eſt circa oēs politias:ꝙ ſcilicet illi qui excedūt alios in potētia ⁊ v̊tute ciues nō ſunt. Iſtud aūt in tranſgreſſis politijs obſeruat̄:nā p̄ncipantes in illis intendētes bonū propriū illos qui excedūt alios in potētia uel v̊tute relegant a ciuitate ⁊ nō ſolum intēdētes bonū ꝓpriū ſed cōe hoc faciūt. Deinde cū dicit.

¶ Patet hoc in alijs quoqꝫ artibus ⁊ ſcientijs:neqꝫ eniꝫ pictor excedētem menſuraꝫ pedem animal hēre pateretur:quāuis pulcherrimꝰ ille pes eſſet. Neqꝫ faber proraꝫ aut aliam parteꝫ nauis:neqꝫ v̊o magiſter chori eum qui pulchriorē ac melioreꝫ toto choro uocem emittit ſinet in choro eē. Itaqꝫ ob hoc qdem nil prohibet eos qui domini ſunt cōuenire cum ciuitatibꝰ ſi proprie dominationis gratia:que etiam Ciuitatibꝰ utilia ſunt agant.

¶ Declarat idē per ſimile in artibus ⁊ dicit: talē qui excedit alios non debere eſſe Ciuem nec manere in Ciuitate manifeſtuꝫ eſt per ſimile in alijs artibus: Videmus enim ꝙ pictor ſi pingat igmaginē non pinget pedem excedētem alias ꝑtes ſm ꝓportionē:dato etiā ꝙ ſit pulchrior alijs:quinimo ſi pinxerit delet ⁊ pinget pedē minorē magis ꝓportionatū. Similiter ille qui facit nauem nō facit puppim:ꝑtem ſcilicet anteriorē nauis maiorem p̄ter ꝓportioneꝫ:dato ꝙ illa pars ſit optime facta:⁊ ſi fecerit abijcit ⁊ facit minorem. Silr̄ Magiſter Chori:ſi vnus cātat altius omnibꝰ alijs p̄ter proportionem:dato ꝙ pulchrius ⁊ delectabilius cātet nō ꝑmittet eum cantare cuꝫ alijs. Quare Legiſlator ſi ſit aliqs in ciuitate excellentior oibus alijs in v̊tute ⁊ potētia:q̃uis ſm ſe ſit bonꝰ:qꝛ tū iproportiōalis eſt alijs ipm debet relegare a Ciuitate. Deinde cū dicit.

¶ Quare ſꝫ eas quas ꝯfitemur ſuperexcellētias quandam habet utilitatem ratio per quam Oſtraciſmꝰ fuit repertꝰ.

¶ Reſpondet cuidam obiectioni que poſſet fieri. Aliqs enim poſſet dicere ꝙ ſi ille qui excedit alios oēs in ciuitate deberet expelli ꝓpter exceſſum cuꝫ monarcha in aliqua monarchia excellat oēs alios talis debet expelli ⁊ nō p̄ncipari. Soluit dicēs ꝙ q̃uis monarcha excellat alios in p̄tāte tū nihil ꝓhibet ipm cōcordare cuꝫ alijs ſi p̄ncipet̄ ꝓpter bonū cōe:tūc eniꝫ concordabit cū alijs:ſicut monarcha qui non principaretur ꝓpter bonum cōmune tunc ibi laborandum eſſet ad expulſionem eius. Deinde cū dicit.

¶ Melius tū foret ſic ab initio per Legis cōditorem prouideri ut Reſpublica non indigeret tali medicia. Scđo aūt loco ſi qd tale accidat conāduꝫ eſt tali aliquo remedio corrigere:qđ tū factū nō eſt a ciuitatibꝰ:Nō eni reſpexerūt ad cōmodū publicū:ſed per ſeditionē uſe ſūt ciuili pulſione

¶ Docet corrigere quoddam dictum. Prius dictuꝫ eſt enim ⁊ declaratum ꝙ excellentes oēs alios debeant a Ciuitate relegari ⁊ hoc durum ualde:iō uolens hoc corrigere dicit Philoſophus ꝙ ſermo de relegatione

Tho.

facienda eius qui excedit oēs alios in potentia uel virtute aliqͦd iuſtū hēt ſed nō ſimplr̄ iuſtū: iō melius fuit a ꝑncipio ſic ordinare politiā ꝙ nō eſſet neceſſariū uti ipſa relegatione: qꝛ relegatio iſta periculoſa eſt: qꝛ nō relegant niſi potētes: iſti autem nocere poſſunt ciuitati. ⁊ iō melius fuiſſet ſic ordinaſſe ciuitatē ut non oporteret uti ea: ita ꝙ a ꝑncipio fuiſſet ordinatū ꝙ nō liceret alicui excedere determinatū gradū diuitiaruꝫ: nec excedere alios ſm̄ quēcūqꝫ gradū: nec recipere excedētes ſed equales. Et ſi cōtingeret aliquē excedere corrigeret ⁊ dirigeret aliq̄liter ſcd̄o loco. i. ſi ſecundario defecerit corrigeret tali relegatione: tunc eni eſſet utēdū relegatione: ſic aūt non fiebat in qͥbuſdā ciuitatibus: qꝛ relegantes huiuſmodi excedenteſ non reſpiciebant ad bonū cōe politie: ſꝫ ꝓpter cōmodū ꝓprium ⁊ malitioſe ⁊ ſeditioſe ⁊ ꝓpter malā affectionē quā habebāt ad illos. Deinde cum dicit.

¶ In his igitur ſpeciebus gubernādi que lapſe ſunt qͦd ad p̄uatum cōmodum pertinct ac iuſtum eſt patet: forſan autē non ſimpliciter iuſtum ⁊ hoc eſt manifeſtum: ſed in optima Republica magnam habet dubitationē: nō per excellētiam aliorū bonorum: ceu viriū ⁊ diuitiarū ⁊ amicitiaruꝫ Sed ſiquis excellat ꝟtute qd de eo ſit faciendū: non eni dicēdum eſt ut talis vir ſit de ciuitate pellendus: atqui neqꝫ gubernationi alioruꝫ talis vir erit ſubijciendus: perinde enim eſt ac ſi qui Iouem gubernare uelint poteſtatē diuidētes. Reſtat ergo ut videt̄ naturā huius taleꝫ eſſe ut oēs ſponte ſua illi parere debeāt: ita huiuſmodi quidem homines eſſe Reges perpetuos in ciuitatibus.

¶ Declarat qualiter iſte qui excedit omnes alios in ciuitate potentia uel virtute ſe debeat hēre in ciuitate ⁊ ciuitas ad ipſum: ⁊ dicit ꝙ in politijs non recte ordinatis ſed tranſgreſſiſ tm̄ expedit talem ſic excedentem relegare a ciuitate: ⁊ iuſtuꝫ ſit non ſimpliciter ſed ſm̄ qd eſt iuſtum ſicut in populari ſtatu. in ipſa enim intendit̄ eq̄litas ciuiū ⁊ iō cōtra finem illius politie eſt talis exceſſus ꝓpter qͦd iuſtum eſt in ea taliter relegari. Iteruꝫ in ſtatu paucorum non expedit talem eē ciuem: qꝛ per ſuam potentiā cōuerteret politiā illam ad utilitatē ſuam. Nec in Tyrannide expedit talem eſſe: qꝛ talis nimis tyrānizare uellet. Quare manifeſtū eſt ꝙ in tranſgreſſis iuſtum eſt talem relegare nō ſimplr̄ iuſtū ſe ſm̄ qd: qꝛ in iſtis politijs nō eſt iuſtuꝫ ſimplr̄ ſed ſm̄ quid ut dictū eſt ꝑus. Sed in optima politia magna dubitatio eſt qualr̄ ſe hn̄dum ſit circa talē: nō eſt aūt dubitatio de illo qui excedit oēs alios uel in fortitudine corporali uel in diuitijs uel in multitudine amicorū: ſed de illo qui excellat oēs alios in ꝟtute ſiue in bonis ſm̄ aīam qd opꝫ facere de iſto. nō eni dicēdum eſt ꝙ debeat expelli a ciuitate ⁊ transferri ad alium locū: hoc eni eſt cōtra rōnem ex quo eſt optimus. quare nullo mō eſt expellendus. Iterū non eſt aſſumēdus ad ꝑncipatuꝫ ſicut alij ut qn̄qꝫ principet̄ qn̄qꝫ nō. Silr̄e eni eēt ac ſi uellemus principari Iouem aliqn̄ ⁊ aliqn̄ nō. hoc eni deriſoriū eſt. Et iō relinquit̄ ꝙ cū talis ſit optimuſ ꝙ dignum ⁊ iuſtum eſt ꝙ oēs ſibi letanter obediāt ⁊ ut ſit rex uel ſi ſint tales plures ꝙ ſint reges ꝑncipantes non aliqn̄ ſic aliqn̄ non ſed ſemꝑ. Sed eſt cōſiderandum ꝙ Ph̄s videt̄ ſibi ꝯrīari: Dixit eni pri⁹ ꝙ melius eſt multitudinē aliquā ꝑncipari q̄ꝫ paucos. Dixit ēt ꝙ ſi vn⁹ ꝑncipet̄ alij eēnt iħonorati qͦd eſt icōuenīēs: in iſta ꝑte dicit ꝙ iſte qui ſic excedit oēs alios nō eſt ciuis: ſꝫ ille qui nō eſt ciuis nō debet ꝑncipari. quare iſte nō debet principari: cuius ꝯtrariū dicit hic. Ad hoc dicēduꝫ ꝙ ſi vnus inueniatur qui excedat oēs alios in ꝟtute iſte debet principari. Et rō hui⁹ eſt: qꝛ illū opꝫ magis ꝑncipari qui accedit magis ad ꝑncipatum nālem ⁊ ad ꝑncipatum vniuerſi. Sed iſte qui ſic excedit oēs alios in ꝟtute eſt huiuſmodi. Ergo expedit ipm̄ ſoluꝫ ꝑncipari. Maior ꝓpō apparet in aīali: pars eni que ꝑncipat̄ cor eſt. cor aūt vnum eſt ⁊ ꝑncipale a quo deriuat̄ ꝟtuſ ad ſingulas ꝑtes corporis. Iterū in vniuerſo eſt vnuſ ꝑnceps. Principatus aūt vniuerſi vnus ⁊ optimus eſt. q̄re ille in ciuitate qui magis vn⁹ ⁊ melior eſt accedit magis ad ſimilitudinē Principat⁹ vniuerſi ⁊ naturalis. Ergo ille ꝑncipatus erit melior in quo erit vn⁹ ꝑnceps ⁊ illū magis expedit ꝑncipari qui vn⁹ exiſtēs optimus eſt. talis eſt ille qui excedit oēs alios in ꝟtute. Ergo manifeſtuꝫ eſt ꝙ iſtū expedit magis principari q̄ꝫ aliuꝫ. Nec ualet qͦd ꝑͦ obijcit̄ ꝙ ſupi⁹ dixit ꝙ magis expedit multitudinē dn̄ari: qꝛ illud itelligenduꝫ eſt ubi eſt politia equalium ⁊ ſimiliū: ⁊ ꝟtus vnius nō excedat virtutem oīum aliorū: qͦd in ꝓpoſito nō contingit. Nec ualet qͦd ſcd̄o obijciebat̄: ſi vnus uel plures ꝑnciparentur ꝙ omnes alij eſſent inhonorati: qꝛ in politia recte ordinata quilibet diligit ſtatū proprium ⁊ gradūm alterius: ⁊ iō vult honorem ſibi ſm̄ gradum ſuū ⁊ vult alij honorē ſm̄ gradū illius: nec vult ſibi honorē alterius. Et ideo ſi ſit vnus excellens oēs in ꝟtute: oēs uolunt ſibi honorē qui debet̄ ei. ⁊ ideo nō ſunt inhonorati: quia quilibet habet honoreꝫ qui debetur ei. Nec ualet qͦd obijciebatur tertio de hoc qͦd dicit ꝙ iſte non eſt ciuis: uerū enim eſt: quia ſicut ille qui ꝑncipatur ꝓpter excellētiam ꝟtutis nō eſt ciuis ſed ſupra ciuem. eodem enim modo eſt aliqs ciuis ſicut ſe habet ad legem. Sed cū aſſumitur ꝙ non debet dominari niſi ciuis: non habet ueritatem in politia Regali ⁊ optima ſimpliciter: qualis eſt illa in qua dominat̄ ille qui dictus eſt.

f

Orſan ꝟo poſt hec congruū fuerit conſiderare de regia gubernatione: dicimus enim hanc eſſe vnam ex rectis ſpeciebus Rerumpublicarum. Conſiderandum eſt autem utruꝫ cōducat Ciuitati ⁊ Regioni quā recte gubernari oporteat Regem habere uel nō: ſed alia quedam ſpecies gubernandi magis conducat: uel an quibuſdam conducat quibuſdam non. Ante omnia ꝟo diſtinguendum eſt an ſit vnum genus eoꝝ uel differentias habeāt plures.

¶ Poſtq̄ꝫ diſtinxit Ph̄s politias ſm̄ diſtinctiones ꝑncipatuum: hic ꝓſequitur de vnaquaqꝫ ipſarum ⁊ hēt partes duas. Primo enim determinat de vnaq̄qꝫ ipſaruꝫ. Secūdo oñdit ex quibus corrumpunt̄ ⁊ ſaluantur in ꝑncipio. 5. libri: ibi⌊ De alijs qdem ⁊c̄.⌋ Prima diuidit̄ in duas. In ꝑͣ deteīat de optima politia. ſ. de regno. In 2ͣ deteīat de alijs in ꝑncipio. 4. libri: ibi⌊ In cunctis ⁊c̄.⌋ Adhuc ꝑͣ in duas. In ꝑͣ ꝑmittit intētū ſuū. Secundo ꝓſequit̄: ibi⌊ Facile eſt ⁊c̄.⌋ In ꝑma dicit ꝙ poſt ꝑdictas inquiſitiones de politijs forte bene ſe hēt tranſire ad cōſiderationem de regno.

Et rō huius eſt: qꝛ inter politias rectas regnū eſt optima ⁊ rectiſſima politiaꝝ. ⁊ iō regula ⁊ mēſura aliarū. optimū enim ꝑfectiſſimuꝫ eſt in vnoquoqꝫ gñe. ⁊ menſura eſt oīum aliorum ꝓpter qđ p̄mo dicēdū eſt de regno. Eſt aūt cōſiderādum de regno utrū ciuitati ⁊ regioni que debēt ihabitari expediat regi a rege uel non: ſed magis expediat regi ciuitatē ⁊ regionē aliqua multitudine uel aliq̄bus paucis viris. P̄mo aūt videndum eſt utrū ſint monarchie regalis plures modi ⁊ dr̄ie aut vnus modus ſolum. Deinde cū dicit.

¶ Facile eſt ītueri. Q̄ð plura genera ſunt nec eſt oīum Regum modus vnꝰ poteſtatis. In Lacedemoniorū eni Rep. videtur Rex eē maxime ſm̄ leges: neqꝫ enim ptātem hēt oīum: ſed cum egredit̄ extra regionem imperium habet eorū q̄ue pertinent ad bellum. Preterea ſacrificia deorumqꝫ Cerimonie ei cōmiſſe ſunt. Hec igitur Regia poteſtas eſt q̄ſi auctoritatē belli perpetuā hēre. Uite enim neciſqꝫ alicuius nō habet poteſtatē niſi dum bellū gerit: ut ēt apud antiquos fuiſſe videt̄.

¶ Proſequit̄ intētum ſuū: ⁊ hēt ptes duas: p̄mo diſtinguit modos monarchie regalis. Scđo ꝓſequit̄ de p̄ncipali mō ibi [Caput ue ⁊c̄.] P̄ma in duas. p̄mo ponit diuerſos modos huiꝰ monarchie. Scđo reducit iſtos ad duos modos ibi [Fere aūt ⁊c̄.] P̄a adhuc in duas. p̄mo ponit q̄tuoꝛ modos. ſcđo recolligēdo illos addit q̄ntū qui eſt p̄ncipalis ibi [Regie ⁊c̄.] P̄ma in 4or ſꝫ ꝙ ponit 4or modos. Secunda ibi [Eſt ⁊.] Tertia ibi [Tertia ⁊c̄.] Quarta ibi [Quarta ſpēs ⁊c̄.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma ponit p̄mū modū. In ſcđa declarat quoddā dictū per dictū Homeri: ibi [Quod oſtendit ⁊c̄.] In p̄a dicit ꝙ parū cōſiderātibꝰ in politia Regali facile pōt apparere ꝙ p̄ncipatꝰ regalis plura ⁊ diuerſa genere ꝯtinet ⁊ iſtiuſmodi p̄ncipatus nō eſt vnus modus ſed plures. Eſt aūt vnus modus ipſius qui fuit in Lacedemonia: in iſto enim Regno Rex p̄ncipabat̄ ſm̄ legem ⁊ nō erat dn̄s oīum: qꝛ nō ferebat ſententias nec puniebat ſm̄ ſuā uolūtatē: tn̄ qñ exibat Regioneꝫ ad preliādum tūc p̄ncipabat̄ q̄ꝫtum ad oīa que pertinebant ad preliū iterū dn̄s erat oīum eoꝝ que ꝑtinebāt ad cultū diuinū. Iſtud aūt Regnū erat ſicut q̄dam ducatus exercitus iꝑialis: qꝛ iſte Rex ul̄e iꝑiuꝫ hēbat q̄ꝫtum ad ea que ſunt exercitus. Iterū iſtud regnū ꝑpetuuꝫ erat ita ꝙ rex nō qñqꝫ regnabat qñqꝫ nō. Sed nō erat dominus oīum in ciuitate: qꝛ nō iudicabat homicidā: nō enim erat dominꝰ ad puniēdū homicidiū niſi qñ exibat ad ꝑlia. poterat eni tūc dare leges ⁊ punire vniuerſaliter. Deinde cum dicit.

¶ Quod oñdit Homerus: Nā Agamemnon in Cōcionibꝰ maledictis ⁊ iurgijs uexabat̄: ſed cū a Cōciōe digreſſus in prelio erat occidendi hēbat ptātem: itaqꝫ iquit: Quē ego procul a pugna fugiētem conſpexero non ſibi ſat erit fugare canes ⁊ aues: naꝫ penes me occidendi poteſtas. Una ergo ſpēs Regia eſt auctoritas belli ꝑpetua: ⁊ qñqꝫ per genꝰ: qñqꝫ per electionē huiuſmodi regnū obtinet̄.

¶ Declarat qđ dictū eſt per dictū Homeri. Dixit enim ꝙ in iſto Regno Princeps eſt dn̄s oīuꝫ: ⁊ dicit ꝙ hoc ſignauit Homerus dicēs ꝙ Agamēnon cū eſſet in ciuitate ⁊ ueniret ad cōgregationē Ciuiū multotiēs opprimebat̄: ꝙ nō eēt dn̄s oīum: cū aūt egrederet̄ ad prelium dn̄s erat in oībus ⁊ iterficiēdi ⁊ dandi legē q̄ꝫtuꝫ ad ea que erant exercitus. Dicebat eni: Queꝫ videro fugiētē ex prelio talr̄ tractabo ipm̄ ꝙ nō poterit fugare canes nec aues: apud me eni eſt moꝛs: id eſt in ptāte mea eſt iterficere. Eſt ergo vna ſpēs monarchie Regalis que ducatus exercitꝰ eſt: qui Principatꝰ durat per totā vitā hoīs. Iſtoꝝ aūt qui p̄ncipant̄ in iſto Regno q̄dā regnāt per ſucceſſionē generis: q̄daꝫ ex electione: qꝛ ad hoc eliguntur. Deinde cū dicit.

¶ Eſt ⁊ alia inſup monarchie ſpēs: qualia ſunt apud quoſdā barbaros Regna.

¶ Ponit ſcđaꝫ ſpēm huius monarchie: ⁊ diuidit̄ in duas. In p̄ma ponit ſpēm illaꝫ. In ſcđa declarat q̄lis eſt. Scđa ibi [Uim habētia ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ p̄ter ſpeciem monarchie de qua dictuꝫ eſt: eſt alia ſpēs ſm̄ quā aliqui regnāt apud barbaros. Dicuntur aūt barbari qui deficiūt a rōne: barbari eni q̄ſi extranei dicuntur. Et qꝛ hō utit̄ rōne q̄cunqꝫ deficiūt a rōne barbari dicunt̄ ſicut apparuit in p̄mo. Deinde cū dicit.

¶ Uim habentia proximam tyrānidi: licet ſint legitima ⁊ ſm̄ morē patrie: ob id enim qꝛ magis apte ſunt ad ſeruiēdū nationes Barbaroꝝ q̄ꝫ Grecoꝝ: ⁊ eoꝝ qui icolūt Aſiā q̄ꝫ eoꝝ qui Europā ꝑferūt ſ̄uile iugū equo aīo: ⁊ ob h̄ tyrānica ſunt hiꝰ regna.

¶ Oñdit q̄lis eſt: ⁊ p̄mo ꝙ eſt uoluntaria. Secūdo ꝙ ſecura ibi [Sed habēt ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ hor regna ſꝫ que p̄ncipant̄ aliqui barbaris ſūt ſicut tyrānides monarchice: ⁊ qui p̄ncipant̄ in iſtis p̄ncipant̄ ſꝫ legē ⁊ ſꝫ leges patrias. Dicunt̄ auteꝫ leges patrie cōſuetudines que deſcēdūt a parentibꝰ in filios: iſti aūt ſm̄ tales leges p̄ncipant̄. Et qꝛ barbari nāliter ſunt magis ſeruiles q̄ꝫ Greci ⁊ hi qui ſunt circa aſiam ſunt magis ſeruiles q̄ꝫ qui circa Europam: qꝛ Europa eſt media inter Aphricā ⁊ aſiā ⁊ ſicut media eſt ſm̄ locum ſic hoīes medio mō ſe habēt in alijs diſpoſitionibus. Et iō iſti barbari ſuſtinent p̄ncipatū dn̄atiuū ſine triſtitia: qꝛ inclinationeꝫ hn̄t ad ſuſtinēdum ipm̄. Qꝫ aūt ſm̄ iclinationē naturale eſt: eſt uoluntariū. Quare manifeſtū eſt ꝙ tales uoluntarie ſuſtinēt talem p̄ncipatū dn̄atiuum qui eſt domini ad ſeruuꝫ. Quare manifeſtum eſt ꝙ p̄ncipantes in tali regno ꝓpter hoc aſſimilātur tyrannidi. Deinde cum dicit.

¶ Sed hn̄t ſecuritatē: qꝛ moribus ⁊ legibꝰ cōſiſtūt: ⁊ ea de cā̄ cuſtodiā hn̄t regiā non tyrānicā. Reges eni a ciuibus cuſtodiunt̄. Tyrāni ṽo ab externis mercede conductis: ⁊ reges ſꝫ leges ⁊ uolentibꝰ: Tyrāni ṽo iuitis dominant̄: Itaqꝫ alteri a ciuibus cuſtodiuntur: alteri cōtra ciues cuſtodiam parant. Sunt igit̄ hec de q̄bus dictum eſt due ſpecies monarchie.

¶ Oſtēdit ꝙ eſt ſecura ⁊ dicit ꝙ huiuſmodi monarchie ſpēs ſecura eſt. Et rō huius eſt: qꝛ p̄ncipans in tali regno p̄ncipat̄ ⁊ ſm̄ genꝰ ⁊ cōſuetudines que deſcēdunt a parētibꝰ. Et qꝛ ſm̄ genus dn̄atur uoluntarie: regnāte eni patre aliquo mō aſſueſcūt ſubditi filio: ⁊ iō poſtmodū regnāte filio uoluntarie ſibi ſubijciunt̄: qꝛ conſueti ſunt. Iterū p̄ncipant̄ ſm̄ cōſuetudinē ⁊ ſm̄ leges que aūt iſunt ẜm cōſuetudinem delectabilia ſunt: ⁊ iō minus odiunt eos. Et ꝙ ſit ſecura ſignū eſt: qꝛ iſti barbari cuſtodiūt Regem ſuūꝫ qꝛ diligunt eum ⁊ libēter ſubijciunt ei. Tyrānum aūt cuſtodiunt alieni ⁊ ciues reges ſuos cuſtodiunt cum armis: qꝛ ẜm legem ⁊ uoluntarie ſubijciunt eis: tyrāni autē p̄ncipant ſubditis īuoluntarijs: ⁊ propter hoc Tyranni ſuper ciues hn̄t cuſtodiam: diffidunt enim de ſubditis. Sic igitur apparet ꝙ he ſunt due ſpecies monarchie Regalis. Deinde cum dicit.

Tertia eſt ſpēs ut antiqtus in Grecia fuere quos uocabāt Eſynetas. Eſt aūt hoc (ut ſimplr̄ dicamꝰ) electiua Tyrānis differēs a barbarica: nō eo ꝙ legitime: ſꝫ eo ꝙ nō ꝯſuete: ptās aūt hiꝰ aut uiuēte eo durabat aut tp̄e: uel rebus geſtis finiebat.

Ponit tertiā ſpēm: ⁊ p̄mo ponit eam. Scd̄o declarat qd̄dā dictum per exēpluꝫ: ibi[Qualē elegerunt ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ illa eſt ſpēs monarchie Regalis que erat apud antiqs Grecos qui dicebant Eſynete. Eſt aūt huiuſmodi monarchia ut ſimplr̄ eſt dicere Tyrannis ẜm electionē. Et dicit: ut ſimplr̄ dicamus: qꝛ Tyrānis que eligit ſimplr̄ nō eſt Tyrānis. Differt autem iſta a barbarica Tyrānide de qua dictū eſt: nō eo ꝙ in iſta que eſt ẜm electionē nō p̄ncipet p̄nceps ẜm legem: in illa aūt p̄ncipet: ſed in hoc ſolum differūt ꝙ iſta nō eſt patria. i. p̄nceps nō p̄ncipat ſꝫ ſucceſſionē generis: uel nō eſt ſic aſſueta ſicut ſunt ea que ſūt patria ſed per electionem. in iſto v̄o principatu: quidā principantur per totam vitam ſuā ⁊ eliguntur ad vitā ſuaꝫ. alij principant uſqꝫ ad aliqua tēpora determinata: quia ſic eliguntur. alij principantur quantum ad aliquas actiones. Deinde cum dicit.

Qualē elegerūt qn̄qꝫ mithilenei Pittacū aduerſus exules ſuos: qbus preerant Anthimenides ⁊ Alceus poeta: oſtendit hoc Aolcus in quodā loco ſuoruꝫ carminū: icrepat eniꝫ ꝙ pittacuꝫ hoiem obſcuri generis ⁊ ſine felle laborāti ciuitati prefecerint tyrānū. huiuſmodi igit ſpēs qꝛ tyrānice ſunt dn̄ationē hn̄t: qꝛ v̄o electiue ſunt ⁊ uolentium Regie.

Declarat qd̄ dictū eſt per exempluꝫ. Dictum eſt eni ꝙ in iſto p̄ncipatu principatur Tyrānus per electionē: qlis fuit ille quē elegerunt qdam dicti Mithilenei: cū eni quidā eēnt ꝓfugi a ciuitate illoꝝ elegerūt quendā Pittacū noie cōtra ꝓfugos illos ut fugaret illos atqꝫ extirparet: tunc autē principabant iſtis Mithileneis duo: quorum vnꝰ erat Anthimenides: alius Alceus poeta. Dixit autē Aolcus hoc in quodā loco ſuorum carminū: dixit inqꝫ ꝙ iſti elegerunt ſibi Pittacum tyrānuꝫ ⁊ increpebat eos ꝙ eum in malum patrie p̄fecerunt. Iterum p̄fecerūt ciuitati hoiem ſine felle. Fel auteꝫ dicit cōmouere ad irā: ira aūt ualet ad fortitudinē v̄tutis. Vn̄ dicit 3° Eth. Virtute imitte furori ⁊ v̄tutem erige furore. Volebat igit dicere ꝙ cū deberet eē fortis cōtra inimicos ciuitatis nō mouebat: erat eniꝫ timidus nec potēs eos opprimere. Iterū qꝛ elegerant hoiem grauis felicitatis: qꝛ felicitatē ſuā poſuit in uoluptatibꝰ ⁊ grauabat ſubditos ut poſſet exercere uoluptates ſuas. Iteruꝫ icrepabat eos: qꝛ cum cōueniſſent ⁊ fuiſſent cōgregati approbauerūt eum eligentes. Iſte autē monarchie erāt regales ⁊ tyrānice. Tyrānice quidem: qꝛ p̄ncipantes in eis principabantur principatu dn̄atiuo. Et qꝛ principabant uoluntarie ⁊ per electionē Regalis. Deinde cum dicit.

Quarta ſpēs regni eſt quales erant Heroicis tp̄ibus ſpontanee ⁊ ẜm morē ⁊ legem. ꝓpter bn̄ficia enim a p̄mis collata in populos uel per artes uel per bellum uel per cōgregationē in vnū uel per acquiſitionē Regionis delatū fuit eis Regnuꝫ de populorum uoluntate ⁊ ſucceſſoribus: id erat ẜm patrie morem.

Ponit quartā ſpēꝫ ⁊ diuidit in tres. In prima ponit illā ſpēm. Scd̄o oſtēdit quorū erāt dn̄i principātes in iſto regno ibi[Hi ⁊ ⁊c̄.] Tertio oſtendit quō hꝰi monarchia augmētata fuit: ibi[Veteres igit ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ quarta ſpēs monarchie regalis eſt ſꝫ ꝙ aliqui principant aliqbus ẜm v̄tutem Heroicā. Et principantes dicebant Heroes. i. attingentes ad v̄tutem pfectā ⁊ actum eiꝰ ultra cōem ſtatuꝫ hoium: ⁊ fuit iſta tp̄ibus Heroum. Iſti aūt uolūtarie principabant ẜm legē. Primi aūt principātes iſto principatu aſſumpti fuerūt ad iſtū principatū ꝓpter bn̄ficiū qd̄ cōtulerunt multitudini: aut qꝛ iuenerunt artē aliquā utileꝫ regioni: ſicut Saturnus in Italia primꝰ docuit artem ſeminādi triticū ꝓpter qd̄ reputatus fuit deus apud ipſos: aut qꝛ primo preliati fuerūt cōtra inimicos multitudinis: aut qꝛ primo cōgregauerūt inducētes eos ad vitā ciuilē: aut qꝛ emerūt regioneꝫ: ⁊ iō facti fuerūt Reges ꝓpter huiuſmodi bn̄ficia ⁊ hoc uolentibꝰ ſubditis uoluntarie eos aſſueſcētibus principantes ẜm ſucceſſionem generis ⁊ erant quaſi principantes patrie. i. principantes ẜm leges deſcendentes a parentibus in ipos. Deinde cum dicit.

Hi ⁊ imperium hēbant belli ⁊ rei diuine cultum exercebant niſi talia eſſent ſacrificia que ſacerdotiuꝫ requirerēt: ⁊ preterea de cōtrouerſijs iudicabāt: ⁊ hoc faciebāt alij iureiurādo preſtito: alij ſine iureiurando. Erat autem illis iuſiuranduꝫ per Sceptri eleuationem.

Oñdit quoꝝ erāt dn̄i: ⁊ dicit ꝙ iſti dn̄i erāt oium que ptinebāt ad bellum: iterū oium poſſeſſionuꝫ ſubſtātiarum que nō erant ſacerdotales ſiue ptinentes ad cultū diuinū ſicut erant poſſeſſiones ſacerdotū: ⁊ cū hoc ferebant ſentētias ⁊ iudicabāt. Iſta aūt faciebant ita ꝙ qdam eoꝝ nō iurabant ꝙ fideliter hꝰi exercerēt. qdam aūt iurabāt. Iuramētū aūt ipoꝝ erat eleuatio ſceptri. ſ. baculi Regalis. Deinde cum dicit.

Veteres igitur illi Reges antiquis tēporibus ciuitates ⁊ gentes ⁊ nationes externas cōtinue gubernabāt: poſtea v̄o p̄im ipſis Regibus: dimittentibus: partim multitudine detrectante illud ſolum in quibuſdam Ciuitatibꝰ relictū eſt Regibus: ut Cerimoniarum erga deos haberēt facultatē ac belli duces in externis eſſent.

Declarat quō hꝰi monarchia augmentata fuit: ⁊ dicit ꝙ in temporibus antiquis primo principatus fuerūt in aliqua ciuitate ⁊ in eis que circa ciuitateꝫ: ſicut ſunt caſtra: deinde gentibus: deinde principatꝰ fuerūt ciuitatibus circumuicinis:poſt hec autez regibus permittentibus ⁊ indulgẽtibꝰ uel multitudine ciuili cogente uel uſurpãte ſubſtãtie paterne Regum remãſerunt in ciuitatibꝰ principantibus ipſis Regibus hñtibus ducatũ uel dominiũ circa exteriora:⁊ in remotis a ciuitate ubi exẽpta ciuitate principali ⁊ imuni facta a tributo Regali Rex quaſi in exterioribus principabatur. Deinde cum dicit.

¶ Regie ergo poteſtates tot ſunt ſpecies: quatuor videlicet. Una qualis erat temporibus Heroum uolentium ſcilicet ⁊ in qbuſdam determinatis rebus: Dux enim belli ⁊ iudex controuerſiarum ⁊ dominus Cerimoniaꝝ erga deos. Altera erat Barbarica ex progenie: ſcilicet dominatio ſm leges tñ. Tertia quaz Eſynetiam uocant: quã eſſe diximus electiuam Tyrannidez. Quarta Laconica. Ea autem eſt ut ſimpliciter dicaz imperium belli in quodã genere perpetuum: iſta quidem igit̃ per hunc modũ inter ſe differunt.

¶ Recolligit iſtos modos ⁊ addit qntum:⁊ primo recolligit iſtos quatuor. Secũdo addit etiã qntũ:ibi⌊ Quinta eſt ſpẽs.⌋ In prima dicit ꝙ monarchie regalis ſunt quatuor ſpẽs numero. Una ſpẽs in qua principabant̃ aliqui ſm ṽtutem Heroicã ſm aliqua tẽpora. In iſta ṽo monarchia principabat̃ Princeps uolẽtibus ſubditis. Erat aũt dominus in qbuſdaz determinatis nõ in oibus: Rex enim erat dux exercitus ⁊ ferebat ſentẽtias ⁊ eorũ que ꝑtinebant ad cultum diuinũ dñs erat: ſicut electionis Sacerdotis: punitionis ⁊ talium: ſed nõ poſſeſſionũ. Secũda ſpẽs eſt ſm quã aliqui principant̃ barbaris: ⁊ in iſto principatu principabat̃ Rex ſm ſucceſſionẽ generis ⁊ ſm legẽ ⁊ eſt principatus dominatiuus. Tertia ſpẽs eſt que dicit̃ Eſynetia ⁊ dicit̃ iſta monarchia Tyrãnis ſm electionez. Quarta ſpẽs eſt Laconica in qua princeps dominabat̃ ſm legem. Huiuſmodi monarchia dicebat̃ ducatus exercitus ad prelium ut ſimpl'r eſt dicere qđ dicit: qr nõ oium dominus erat ſed eorũ que pertinebant ad prelium: iſte autẽ ducatus erat ſm ſucceſſionẽ generis ⁊ perpetuus. Iſte igitur ſpecies iſto modo adinuicem differunt. Deinde cum dicit.

¶ Quinta eſt ſpecies quãdo vnus omniũ habet poteſtatẽ quẽadmoduz vnaqueqꝫ gens ⁊ ciuitas vnaqueqꝫ publice ordinata ad exẽplar gubernationis domus. Ut enĩ gubernatio Patriſfamilias eſt Regia quedã poteſtas domi: ita Regia poteſtas eſt ciuitatis ⁊ gentis vniꝰ aut pluriũ quaſi domeſtica quedã gubernatio.

¶ Addit qntam ſpẽm ⁊ dicit ꝙ quinta ſpẽs monarchie regalis eſt in qua dominꝰ eſt oiuz principãs: ſic nanqꝫ gens ⁊ ciuitas ordinata ſunt ſm ꝙ gubernatio domꝰ ordinat̃. In gubernatione enim domus vnus principat̃ ad utilitatẽ ſubditorum ⁊ dominus eſt oium qui ſunt in domo: ita etiaz eſt in regno: vnus principat̃ ad utilitatez ſubditorũ: ⁊ ideo ſicut gubernatio Patriſfamilias eſt quedam Regia poteſtas: ita Regia poteſtas eſt quedam domeſtica gubernatio Ciuitatis ⁊ gentis: ſiue ſit vna Ciuitas ⁊ vna gens ſiue plures Ciuitates ⁊ gentes. Deinde cum dicit.

¶ Fere autem due ſunt regni ſpecies de quibus conſiderationem facere expedit. Una hec de qua diximus. Altera Laconica. Nam aliarum plereqꝫ inter has medie ſunt pauciorum enim domine q̃z omnimoda poteſtas Regia. Plurium ṽo q̃z Laconica. Itaqꝫ conſideratio fere circa duo uerſatur. Unum conducat ne Ciuitatibus perpetuum belli ducem habere: ⁊ hunc uel per genus: uel per electionem. Alterum conducat ne vnum hẽre poteſtatem omnium: an nõ.

¶ Reducit iſtos modos ad pauciores. ſ. ad duos. Et primo facit hoc. Secũdo oſtendit de quo iſtorum dicendum eſt nũc: ibi⌊ De duce igit̃ ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ fere due ſunt conſiderande ſpẽs Monarchie Regalis ad quas alie aliquo modo reducunt̃. Et primo dicit ꝙ diſtinguendo eas per ꝓprias rationes plures ſunt. Sed conſiderãdo eas inq̃ꝫtum reducunt̃ ad duas due ſunt. Una eſt Laconica in qua principat̃ aliquis ſꝫ legem. Alia eſt Regnum. Laconica aũt differt a regno: qr in Laconica Rex principatur ſm Legem. Iterum non eſt dominus omnium: ſed in Regno principatur ſm virtutem ⁊ eſt dominus omnium. Alie autem ſunt medie inter iſtas uel priuationes ipſarum: quia in aliquibus principantes plurium ſunt domini q̃z in Laconica Monarchia. Sed pauciorum q̃z in regno: ſicut in Monarchia in qua principatur aliquis ſm virtutem Heroicam ꝙ etiam illa que dicitur electa tyrãnis. Manifeſtum igitur ex iſtis ꝙ de duobus reſtat cõſiderare. Primum quidem de Ducatu exercitus utrũ magis expediat eſſe ducem exercitus ⁊ perpetuum: uel non. ⁊ utrum magis expediat ꝙ iſte aſſumatur uel per generis ſucceſſionem uel per electionem. De Regno etiam reſtat conſiderare utruz expediat vnũ eſſe Principem omnium uel non expediat eſſe vnuz: ſed plures magis. Deinde cum dicit.

¶ De duce igitur belli conſiderare ad Leges potius pertinet q̃z ad aliquam ſpeciem Reip. Nam in omni Rep. id cadere poteſt: quare dimittamus hanc primam partem. De Rege autem quoniam hec eſt vna gubernandi legitima ſpecies conſiderare oportet: ⁊ dubitationes que in ea cadunt percurrere.

¶ Oſtendit de quo iſtorum eſt dicendum. Et dicit ꝙ de Ducatu exercitus conſiderare pertinet ad Legiſlatorem magis q̃z ad Politicum. In omnibus enim politijs fit Ducatus exercitus. Et ideo conſiderare de ipſo dimittatur ad preſens. Sed Monarchia Regalis ſpecies eſt politie: ꝓpter hoc de iſta ꝯſiderandũ ⁊ trãſferẽde ſunt dubitatiões que pñt circa ipſam accidere.

c Aput ṽo huiꝰ queſtionis eſt utruz expediat magiſ ab optimo hoie regi: uel ab optimis legibꝰ gubernari.

¶ Poſtq̃z Phs diſtinxit Monarchiã Regalem ⁊ poſuit qnque modos ipſius: ꝓſequit̃ de p̄mo mõ: ⁊ p̄ncipaliter dicto. ſ. de Regno. Et p̄mo ꝓſequit̃ quaſdã dubitationes: ex qbus apparet nã Regni. Scđo oſtendit ꝙ eadem eſt v̄tus Regis optimi ⁊ optimi viri in fine huiꝰ tertij: ibi⌊ Ueruꝫ ex eodē.⌋ Prima in duas. Primo inqrit utrum magis expediat Ciuitatem regi optimis Legibus uel optimis hoibus. Secūdo utruꝫ vno optimo viro uel pluribus: ibi⌊ Cū v̄o tres ⁊c̄.⌋ Adhuc p̄ma in duas. Primo inqrit an melius ſit Ciuitatem regi optimis Legibus an optimis viris. Secūdo mouet alias dubitationes: ibi⌊ Si autē ⁊c̄.⌋ Adhuc p̄ma in duas. Primo p̄mittit dubitationē. Secūdo ꝓſequiť ibi⌊ Qui guber. ⁊c̄.⌋ In p̄ma igiť dicit ꝙ p̄mo inquirendum eſt de Regno utrum magis expediat Ciuitatem regi ab optimo viro: an optimis Legibus. Deinde cum dicit.

¶ Qui gubernationē hois preferunt aiunt Leges ſolum vniuerſaliter ꝓuidere: nō autem ad ſingularia ordinari. Itaqꝫ in quacunqꝫ arte litteris p̄cipere fatuū eſſe. Et in Egypto poſt tertiā diē mouere: licet medicis qȯ ſi p̄us periculo id agunt ſuo. Patet ergo ꝓpter eādē cām non eſſe per litteras ⁊ leges optimā gubernationē.

¶ Proſequiť. Et p̄ᵒ arguit ꝙ melius eſt Regnū regi ab optimo viro. Scđo arguit in ꝯtrariū: ibi⌊ Atqui ⁊c̄.⌋ ꝙ meliꝰ ſit Regnū regi ab optīo viro q̃ꝫ ab optimis Legibus: oſtendit rōne ⁊ exemplo. Et dicit ꝙ quidā opinanť ꝙ Ciuitati expedit magis regi ab optīo viro: qꝛ ab eo melius eſt Ciuitatē regi qui pōt terminare caſus oēs emergentes. Sed hoc nō pōt Lex. qꝛ Lex nō dicit niſi ulē. Nihil autē de ꝑticulari. Particularia autem infinita ſunt ⁊ nō pn̄t apprehendi. Iterum Lex nō ordinat qȯ dicit ad ea que emergunt: ſed hoc pōt facere optimus vir per prudentiā ſuā. Habet enim rectuꝫ iudicium de agibilibus ⁊ appetitū rectū per v̄tutē moralem: ⁊ tunc iterponit exēplum anteq̃ꝫ cōcludat cōcłonem. Et dic̄ ꝙ ſic videmus in artibꝰ alijs ꝙ nō eſt ſemper bonū agere ſm̄ artē ſcriptā. qꝛ aliqua ſunt ſcripta ſm̄ que ſi agereť eēt nocumētuꝫ alicui: ſicut apparet in Medicina. Nō enim Medicus in oībus cōſiderat ea que ſcripta ſunt in Medicina: qꝛ multa ſunt dimiſſa prudētie Medici. Sicut apud Egyptios ſcriptū fuit ꝙ Medicis poſt tertiū diē liceret mouere hoc eſt agere per Medicinā ad expulſionē morbi: qꝛ ante tertiū diem nō poterat bn̄ videri nā morbi: ⁊ ſi moueret an̄ tertium diem in periculo ſuo erat. Hoc autē obſeruare in oībus nō erat bonū. In aliqbus eni citius: in aliqbus tardius: hoc expedit ſm̄ diuerſitatē Medicine ⁊ morbi facere: ſilr eſt in Politia ꝙ nō expedit ſemꝑ per ſcriptū uel per Legem regi. qꝛ Lex qn̄qꝫ deficit in aliquo ꝑticulari: ⁊ tunc indiget aliquo dirigēte. Quare manifeſtū eſt ꝙ meliꝰ eſt Regnū regi ab optimo viro q̃ꝫ ab optimis Legibus. Deinde cum dicit.

¶ Atqui ⁊ illā adeſſe oportet gubernātibꝰ vniuerſalē rōnem. Et melius certe cui nō adeſt turbatio aliqua oīno q̃ꝫ cui naturaliter ineſt. Hac igitur turbatione Lex caret: mens v̄o humana nō caret.

¶ Arguit ꝙ melius eſt Ciuitatē regi ab optimis Legibꝰ Et p̄ᵒ facit hoc. Secūdo obijcit in cōtrariū: ibi⌊ Sed forſan ⁊c̄.⌋ In p̄ᵃ dicit ꝙ p̄ncipantibꝰ oꝫ ineſſe ulēꝫ rōnem. Iō melius eſt Ciuitatē regi ab eo qui nō hēt paſſiones cōiūctas q̃ꝫ ab eo qui naturaliter habet eas: qꝛ paſſiones ꝑuertūt iudiciū rōnis. Eſt enim Paſſio motus appetitus ſub fantaſia boni uel mali. Sed Lex nō hēt paſſiones cōiunctas: hoc autem hēt quare melius eſt Ciuitatem regi ab optimis Legibus q̃ꝫ ab optimo viro. Deinde cum dicit.

¶ Sed forſan dicet aliqs ꝙ per hiꝰ rōnem ꝓbabilius deliberabit circa ſingula.

¶ Obijcit in cōtrariū ⁊ ponit obiectionē. Secundo remouet eā: ibi⌊ Qȯ igiť ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ dicet alialiqs q̄ſi in ꝯtrariū ꝙ q̃uis hō hēat paſſiones ſibi nāliter cōiunctas: tn̄ bonꝰ hō cōſiliabiť de ſingularibus ⁊ ſꝫ deliberationē habitā ip̄e recte iudicabit. Quare adhuc melius eſt Ciuitatē regi ab optimo viro q̃ꝫ ab optima Lege. Deinde cū dicit.

¶ Quod igiť neceſſe ſit ipſum Legis conditorē eſſe ac Leges poni: manifeſtuꝫ eſt. Sed nō inuiolabiles: qꝛ trāſgrediunť. Nā in ceteris qdem inuiolabiles eſſe opꝫ. At de qbuſcunqꝫ Lex: aut ꝓuidere nō poteſt oīno: aut non bn̄ ꝓuidere. Utrum in his vni viro optimo dāda ſit ꝑtās uel multis.

¶ Remouet iſtā obiectionē inducēdo q̃ꝫdam aliā dubitationē ex cuius diſſolutiōe apparet ſolutio iſtius obiectiōis. Et diuidiť in duas. In p̄ma facit qȯ dictuꝫ eſt. Scđo infert quedā Correlaria: ibi⌊ Si ergo ⁊c̄.⌋ Adhuc p̄ma in duas. Primo ponit dubitationē. Secūdo ſoluit ꝓbādo alterā ꝑtem: ibi⌊ Eteni nūc ⁊c̄.⌋ In p̄ᵃ dicit ꝙ manifeſtū eſt ꝙ p̄ncipantē in Ciuitate opꝫ ſcire leges ⁊ ponere eas: nō opꝫ tn̄ ꝙ ſit dn̄s oīum: ex quo eni dn̄atur ſm̄ Legē nō oꝫ ꝙ in oībus dn̄etur: ſed opꝫ ꝙ dn̄etur in illis que nō pn̄t per Legem terminari uel ſimplr̄ uel nō bene: ⁊ tūc eſt dubitatio utrū in iſto caſu magis oporteat vnū p̄ncipari in iudicādo de ꝑticularibus de quibus non poteſt Lex bene determinare uel multos. Deinde cum dicit.

¶ Etenim nūc plures ſimul cognoſcūt de cauſis ⁊ deliberāt ⁊ iudicāt. Sunt aūt huiuſmodi iudicia de ſingularibꝰ ⁊ cū vnuſquiſqꝫ per ſe fortaſſe deficiat. Ciuitas aūt ex multitudine cōſtet: ut cōuiuium ad qȯ plures conferunt: melius eſt q̃ꝫ vno atqꝫ ſimplex menſa. Sic iudicia multorū ſepe meliora ſunt q̃ꝫ vniuſcuiuſqꝫ.

¶ Soluit ꝓbādo alterā ꝑtem. Et diuidiť in tres ſm̄ ꝙ ꝓbat ꝙ melius ſit in iſto caſu iudicare per plures per tres rōnes. Secunda ibi:⌊ Preterea ⁊c̄.⌋ Tertia ibi:⌊ Qȯ ſi ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ quādo emergit caſus ꝑticularis qui nō pōt terminari per Legeꝫ tunc cōueniūt plures ⁊ diſceptāt de illo adinuicē ⁊ inqrunt per cōſilium de illo ⁊ poſt cōſiliū iudicāt ⁊ talia ſunt oīa iudicia de ꝑticularibꝰ de qbus Lex nō pōt terminare. Sic autē pn̄t facere plures ⁊ nō vnꝰ: qꝛ plures cōſiliantes ſemꝑ plura pn̄t videre q̃ꝫ vnꝰ. Ergo manifeſtum eſt ꝙ vnꝰ cōparatus ad plures deterior eſt in iudicādo ⁊ iudiciū eiꝰ cōparatū ad iudiciū pluriū deteriꝰ eſt: ſic̄ eni Ciuitas ex multis pulchrior eſt q̃ꝫ ex paucis: ⁊ iudiciū multoꝝ melius eſt q̃ꝫ vniꝰ: ſicut cena cōpoſita ex multis ferculis. i. ſicut cena in qua ſunt plura fercula pulchrior eſt q̃ꝫ cena ſimplex ubi nō eſt niſi vnū ferculuꝫ. Manifeſtū igiť ꝑꝑ hoc ꝙ meliꝰ ⁊ certiꝰ iudicabit multa turba ſiue pl̄es q̃ꝫ vnuſquiſqꝫ de turba: ⁊ breuiter rō Phi in hoc ꝯſiſtit. Per illū debet fieri iudiciū in caſu nō deteriatio per Legē qui certiꝰ pōt iudicare. Sꝫ in tali caſu melius ⁊ certius pn̄t iudicare plures: ergo in tali caſu debet fieri iudiciū per plures. Minorem huius rōnis declarat. Deinde cum dicit.

¶ Preterea multitudo minꝰ ſubiacet corruptioni: quēadmodū aque magna congeries: ſic etiaȝ plures q̃ȝ pauci incorruptibiliores ſunt. At cum vnus iudicat ſi ira uel alia huiuſmodi perturbatio vincat: neceſſariū eſt iudiciū corrumpi: Sed in multitudine difficile foret omnes iraſci atqȝ errare. Sic multitudo liberoruȝ hoīum qui nihil agāt preter Legeȝ: niſi in quibus Lex ipſa neceſſario deficiat.

¶ Ponit ſecūdam rationē ad idē. Et dicit ꝙ manifeſtū eſt ꝙ plures magis ſunt indifferētes reſpectu paſſionū turbantiū ⁊ peruertētiū iudicium rectuȝ q̃ȝ vnus ſiue pauci. Sicut aqua maior ⁊ amplior magis eſt idifferēs ut fluat ad multa loca q̃ȝ parua. Parua enim aqua cito fluit ad vnā ꝑtem: ⁊ iō vnꝰ pōt magis occupari paſſionibus q̃ȝ plures. Cum auteȝ vnꝰ fuerit occupatus ab aliqua alia paſſione: corrūpit᷑ iudicium. Ubi aūt ſunt plures difficile eſt corrūpi iudiciū ꝓpter impetus paſſionū: qꝛ ſi aliq̄ ſūt paſſionati cū rep̄ment᷑ paſſiōes eoꝝ: ꝑ rōnē aliorū ⁊ iō difficile erit eos peccare: ⁊ maxīe ſi ſit multitudo nō vilis: ſed ſit eoruȝ qui liberi ſunt ſm virtutē. Tales enim nihil agēt ꝑter legeȝ niſi ubi Lex deficit. Cōſiſtit autē rō Phi in hoc: per illū debet fieri iudiciū in tali caſu qui nō terminat᷑ per Legeȝ qui magis indifferens eſt reſpectu paſſionum: ſed plures ſunt magis indifferens reſpectu paſſionum q̃ȝ vnus: quare melius debet fieri iudicium per plures q̃ȝ per vnuȝ. Deinde cum dicit.

¶ Quod ſi hoc nō facile in pluribus ſi plures ſint boni viri ⁊ Ciues: Utrum incorruptior erit vnus in gubernando uel cuȝ erunt plures ⁊ boni omnes: uel patet ꝙ plures.

¶ Ponit tertiaȝ rōnem. Et primo ponit eam. Secūdo obijcit in ꝯtrarium: ibi ⌊ Enimuero ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſi dicat᷑ ꝙ nō eſt facile ꝙ plẽs bene iudicēt in tali caſu ſi fuerint ꝗcūqȝ indifferenter. Si t̄n fuerint boni viri ⁊ ciues: adhuc querēdū eſt ſi ſic dicat᷑ utrū vnꝰ Princeps difficilius poſſit peruerti ⁊ corrūpi q̃ȝ plures nūo boni viri. Et manifeſtū eſt ꝙ plureſ boni viri difficiliꝰ ꝑuertent᷑ ⁊ corrūpent᷑ q̃ȝ vnꝰ bonꝰ: ⁊ per illū melius eſt fieri iudiciū qui difficilius pōt corrūpi ⁊ peruerti: ſed plures dfficilius pn̄t corrumpi ⁊ peruerti q̃ȝ vnus. quare melius eſt ꝙ fiat iudiciū per plures q̃ȝ per vnum. Deinde cū dicit.

¶ Enimuero plures inter ſe factionibus cōtendunt. Unus autem nō ꝯtendit: ſed aduerſus hoc forſan ponendū eſt ꝙ ſtudioſi viri ſunt omnes ut ille vnus.

¶ Obijcit in ꝯ̃riū. Et dic̄ ꝙ aliq̄s dicet ꝙ meliꝰ eſt ꝙ fiat iudiciuȝ per vnū q̃ȝ per plẽs: qꝛ plẽs faciēt diſſenſiōes adinuicē. Unus aūt ſibi non pōt diſſentire. Quare meliꝰ eſt fieri iudiciū per vnū q̃ȝ per plures. Et ſoluit hoc dicēs ꝙ contra hoc dicendum eſt ꝙ iſti plures ſtudioſi ſunt ſicut ille vnus. Et manifeſtum eſt ꝙ ſtudioſos non eſt poſſibile adinuicem diſſentire ſm ꝙ huiuſmodi. Deinde cum dicit.

¶ Si ergo plurium gubernatio bonorum aut virorum oīum optimantiū dicit᷑. Unius autē Regnum optabilius eſſet Ciuitatibus ab optimis gubernari q̃ȝ a rege. Et cum poteſtate ⁊ ſine poteſtate mō reperiri queāt plures: ſimiliter.

¶ Infert duo Correlaria ⁊ habet duas ꝑtes ſm ꝙ duo īfert. Secūda: ibi ⌊ Et ob ⁊c̄. ⌋ In p̄ma concludit preeminentiam ſtatus optimatum ad Regnum. Et dicit ꝙ ſi ita ſit ut declaratū eſt ꝙ melius ſit plures bonos iudicare q̃ȝ vnum. Et illa Politia in qua p̄ncipantur plures ſapientes ſit ſtatus optimatū: illa in qua vnus ſolus ſapiens ſit Regnum: manifeſtum eſt ꝙ ſtatuſ optimatū melior eſt q̃ȝ Regnum dato ꝙ utranqȝ potentiā hēat uel nō hēat adhuc eſt melior ſtatꝰ optimatū q̃ȝ Regnū. Deinde cū dicit.

¶ Et ob hoc forſan Rex ab initio repertꝰ eſt ꝙ difficile erat viros plures excellenti ꝟtute repiri: preſertim cū tūc Ciuitates parue forēt. Preterea ob bn̄ficia accepta regeſ creauere: qđ opꝰ eſt bonoꝝ viroꝝ.

¶ Ponit 2^{m} correlarium: ⁊ eſt de ordine introductiōis politiarum. Et diuidit᷑ in parteſ ꝗnque. Primo enim concludit qualiter Monarchia Regalis p̄mo fuit introducta. Scđo qualiter ſtatus optimatum: ibi ⌊ Sed cū poſtea. ⌋ Tertio q̄liter paucorū potentia: ibi ⌊ Cuȝ ꝟo ⁊c̄. ⌋ Quarto qualiter Tyrānis: ibi ⌊ Ex his ⁊c̄. ⌋ Quinto qualiter ſtatꝰ popularis: ibi ⌊ Tyrānis ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ melius eſt Ciuitateȝ regi ⁊ iudicia dari per plures q̃ȝ vnuȝ. Ciuitates p̄mo regebant᷑ vno rege: qꝛ in Principatu faciliuſ fuit inuenire vnuȝ ſapientē q̃ȝ plures: ⁊ iō primo Principatus Regalis fuit cōceſſus vni. Iteruȝ in principio Ciuitates parue fuerūt: ⁊ iō ſufficiebat vnus ad regendū. Iteruȝ p̄fecerunt ſibi aliquē in Regem ꝓpter bn̄ficium eis ab illo collatū: uel qꝛ pugnauit contra inimicos pro illis uel inuenit artem aliquā eis neceſſariam: hoc auteȝ eſt opus boni viri: ⁊ iō talē tanqȝ bonū ⁊ virtuoſum fecerūt ſibi Regem. Deinde cum dicit.

¶ Sed cum poſtea contingeret ut plures pari virtute reperirentur: nō amplius tollerarunt Regem: Sed cōmune quiddaȝ querentes Reſp. conſtituere.

¶ Declarat qualiter poſtmodū itroductus fuit ſtatꝰ optimatum. Et dicit ꝙ poſtmodū accidit ꝙ plures exercitabant ſe in operibꝰ virtutū: qꝛ plures facti ſunt virtuoſi: ſimiliter ⁊ tunc querebāt p̄ncipatum pluriū ſimilium in virtute nec ſuſtinuerūt principatum Regalem inſtituentes Principatū equalium in virtute: iſte autem eſt ſtatus optimatū: poſt igitur Regnum uenit ſtatus optimatū. Deinde cū dicit.

¶ Cum ꝟo deterioreſ facti lucruȝ ſibi quererēt ex gubernatione Rerump. paucoꝝ hinc potentiā exortā fuiſſe credendū eſt. Honorabāt enim diuitias.

¶ Declarat qualiter poſt uenit ſtatus paucorum. Et dicit ꝙ poſtmodum contingit ꝙ iſti principantes facti ſunt diuites de bonis communibus ⁊ iclinabant᷑ ad uoluptates deficientes a rōne ⁊ p̄ncipabant᷑ ꝓpter diuitias. Et ſic cōuerſus fuit ſtatus optimatum in ſtatū paucoꝝ. Fecerūt enim diuitias honorabiles ⁊ debere p̄ncipari ꝓpter ipas. Deinde cū dicit.

¶ Ex his ꝟo in tyrānides tranſiere.

¶ Declarat de tyrānide. Et dicit ꝙ poſtmodum contingit ꝙ vnus factus fuit ditior alijs ⁊ potentior in amicis ſubiugauit alios: ⁊ ſic cōuertit ſtatum paucorum in Tyrannidem principans propter commodum ſuū. Deinde cum dicit.

¶ Ex tyrānis rurſus ad plebem: ſemꝑ eni ad pauciores redigentes: Propter queſtus cupiditatem multitudinē corroborauerunt: ut tandē inſurgens multitudo ad popularem ſtatū Ciuitates redegerit. Factis nēpe maioribus Ciuitatibus non facile eſt aliam q̄ popularem gubernādi ſpeciem remanere.

¶ Declarat qualiter ītroductus fuit ſtatus multorum. Et dicit ꝙ poſt tyrānidē factus fuit ſtatus multorum cum eniꝫ tyrannus opprimeret diuites ꝓpter turpe lucrum ciues ducētes politiā ad pauciores extorſiones fugientes turpe lucrū Tyrāni īduxerunt multitudinē fortiorem fecerunt eam ut inſurgerent cōtra tyrānuꝫ: ⁊ contigit ꝙ populus inſurrexit ⁊ expulſus eſt tyrannus ⁊ remanſit poteſtas penes populū: ⁊ tūc fuit Politia popularis. Et hec eſt cā q̄re in pluribus Ciuitatibus dn̄atur populus: qꝛ ppl̄us multus eſt ⁊ ideo ptātē habet. Veruntn̄ ubi populus dn̄atur aliquid accipitur ab alijs Politijs. Faciunt eni aliquos Capitaneos ⁊ vnuꝫ ſupra illos. Ulterius dicit ꝙ qꝛ cōtingit fieri maiores Ciuitates fortaſſis nō cōtingit defacili fieri aliā Politiā p̄ter popularem. Ex dictis aūt apparet ſolutio obiectionis p̄us facte ad ꝓbandum ꝙ vnus deberet iudicare q̄uis habeat paſſiones ſibi naturaliter cōiunctas: qꝛ conſiliabit de ſingularibus: ⁊ ſic recte iudicabit. Eſt enim dicendum ꝙ melius poterant conſiliari plures q̄ vnus: ⁊ ſic melius iudicare: quare adhuc melius eſt Ciuitatem regi per plures q̄ per vnum. Deinde cum dicit.

¶ Sin autē quis ponat optimū eſſe Ciuitatibꝰ a Rege gubernari quomodo fiet in filijs: utrū per genus erit ſucceſſio? At ſi qualeſcunqꝫ pernitioſum eſt: ſed nō relinquet Regnū huiuſmodi natis Rex: cū id in ſua ſit ptāte: at nō facile iā eſt in hoc fidem habere. Arduum eni ac maioris virtutis q̄ ſm̄ humanam naturam.

¶ Inducit alias dubitatiōes. Et diuidit in duas ſm̄ ꝙ ponit duas. Secūda ibi [Queſtio eſt ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ ſi quis dicat ꝙ optimū eſt Ciuitateꝫ regi ab vno dubitatio erit de illo qualiter ſit aſſumendus: utrum per electionē uel per generis ſucceſſioneꝫ. ⁊ ꝙ nō debeat aſſumi per generis ſucceſſioneꝫ oſtendit: Quia dubium eſt de filijs ſuccedētibus quales futuri ſint: ⁊ poteſt ꝯtingere ꝙ malus ſit filius. ſi ergo aſſumať ille vnꝰ per generis ſucceſſionem continget aſſumi malum ad Principatū: hoc aūt eſt īconueniens: ergo nō eſt aſſumendus per ſucceſſionem. Sed qꝛ forte aliquis diceret ꝙ pater bonus exiſtens vidēs malum filiū non tradet filio Regnuꝫ: ſed alij. Ipſe iſtud remouet ⁊ dicit ꝙ iſtud difficile eſt credere patri. ſ. dimittere filiū ⁊ tradere alij Principatū. Hoc enim eſt ſupra cōmuneꝫ facultatem hominum. Oportet enim ꝙ dimittat Principatuꝫ magis dilecto. Et magis dilectus ſm̄ nām eſt ꝓpinquior ſm̄ naturam: filius autem ſicut alter pater: Et ideo ſicut pater plus diligit ſe q̄ quēcunqꝫ alium: ſic poſt ſe naturaliter plus diligit naturalem filium q̄ quēlibet alium: quare citius dimittet ſibi Regnum q̄ alicui alij. Et eſt ītelligendum ꝙ per ſe ſemper melius eſt aſſumi Regem per electioneꝫ q̄ per ſucceſſionem: Sed per ſucceſſionem melius per accidēs primum: patet ſic. Melius eſt aſſumi Principantem illo mō quo per ſe contingit ipſum accipi meliorem: ſed per electionem cōtingit aſſumi meliorem q̄ per ſucceſſionem generis: quia melior ut in pluribꝰ inuenitur in tota multitudine q̄ ſit vnus. Et electio per ſe eſt appetitus ratione determinatus. tamē per accidens eſt melius aſſumere per generis ſucceſſionem: quia in electione contigit eſſe diſſentionem īter eligentes. Iterum quādoqꝫ eligentes mali ſunt: ⁊ ideo cōtingit ꝙ eligant maluꝫ. Utrunqꝫ autem iſtorum malū eſt in Ciuitate. Iterum conſuetudo dominandi multum facit ad hoc ꝙ aliqs ſubijciať alteri. Et ideo regnante patre aſſueſcunt filij ſubijci: ideo īclinať ad hoc ut ſubijciatur ei. Iteruꝫ ualde durum ⁊ extraneum eſt ꝙ ille qui eſt hodie equalis alicui cras domineť ⁊ ſit Princeps illi. Et iō per accidēs melius eſt Principantē aſſumi per ſucceſſioneꝫ generis q̄ per electionē. Deinde cū dicit.

¶ Queſtio eſt ēt utrū hēre debeat qui regnaturus eſt circa ſe potentiā quandam qua poſſit cōpellere nō parētes: uel quomodo gubernationē exercebit. Si enim habeat ptāteꝫ a Legibus cōceſſam ⁊ nihil ex uolūtate ſua faciat p̄ter Leges: tn̄ necīa erit ſibi potētia per quā Leges tueri queat.

¶ Mouet ſcd̄am dubitationem. Et diuiditur in duas partes. In p̄ma mouet dubitationē. In ſcd̄a ſoluit: ibi [Forſan quidē ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ de potētia Principantis in Monarchia Regali eſt dubitatio utrum oporteat ipm̄ habere potentiā per quā poſſit cogere ⁊ punire rebelles nolentes obedire ſibi: uel qualiter opꝫ Principatū regere ⁊ diſpenſare ⁊ ꝙ oporteat ipm̄ habere potentiā ad puniendū rebelles apparet: qꝛ videmus ꝙ p̄ncipās ſm̄ legē nihil agens ſm̄ uolūtateꝫ ultra Legē opꝫ ꝙ hēat potētiā per quā puniat nolentes obedire Legi uel cōmittētes contra Legē: q̄re ſilr̄ opꝫ Principantē ſm̄ ſuam uoluntatē qualis eſt in monarchia Regali habere potentiā ad puniēdū nolētes obedire ſibi. Deinde cū dicit.

¶ Forſan quidē de huiuſmodi Rege non difficile eſt determiare. Nā opꝫ ipſum vires hēre: ſed tales ut vnoquoqꝫ ſeparatim: ⁊ ſimul pluribus potentior ſit: populo tn̄ ſit īpotētior ut antiq ſolebāt cuſtodiam Ciuitatis tradere: ⁊ qn̄ aliquem p̄ficiebāt quē Eſinetē uocitabant uel Tyrānum: ⁊ Dionyſio ſic poſtulanti circa ſe habere aliquos cuſtodie cauſa cōſuluit q̄dam Syracuſanis tot eſſe dandos.

¶ Soluit iſtā dubitationē. Et dicit ꝙ forte ſoluere dubitationē circa Regē nō eſt difficile. Manifeſtū eſt eniꝫ ꝙ opꝫ ipm̄ hēre potētiā ⁊ maiorē potētiā q̄ ſit potētia vniꝰ. Quia ſi nō hēret maiorē non poſſet illū uel illos punire ſi nollent ei obedire. Iterū ⁊ maiorē oꝫ ipm̄ hēre potētiā q̄ pluriū ſil' aliter nō poſſet illos punire: minorem tamen q̄ ſit potentia totius Ciuitatis reſpectu multitudinis: qꝛ ſi hēret maiorem potētiā q̄ Ciuitas opprimeret eam ⁊ cōuerteret Principatum in Tyrannidem ſicut fecerunt q̄dam antiqui quando p̄fecerunt quendam in Regem queꝫ dicebant Eſinetem uel Tyrānum dederunt ſibi cuſtodias maioris potētie q̄ vnius uel plurium inſimul: minores tamen q̄ Ciuitatis totius. Similiter cum q̄dam alius Dionyſius peteret cuſtodiaꝫ a Siracuſanis: conſuluit q̄dā illis ꝙ darent tot cuſtodias que non excederent potentiam Ciuitatis uel multitudinis ne opprimeret eam. maiorem tñ cuſtodiā ꝗ vnius uel plurium inſimul. Sic igitur manifeſtum eſt ꝙ Pꝛincipantē ẜm Legē opoꝛtet habere potētiam ad puniēdum rebelles.

u Erum de eo rege qui cuncta ex uoluntate ſua gerit conſideratio nūc eſt facienda. Nam ille qui ẜm Leges dicitur Rex: nō facit ut diximus Regie gubernationis ſpeciem: quia in cunctis Rebuſp. cadere pōt ut ſit q̄dam ducendo exercitui quotiens Ciuitas bellū gerit perpetuo pꝛefectus: puta in populari ſtatu ⁊ optimatiū gubernatione: pluresqꝫ auctoritatem vni committunt belli gerendi. Eſt autem talis quedam deputatio apud Dyrachium ⁊ apud Sipontinos: licet apud Sipontinos paulo cōſtrictioꝛ.

¶ Poſtꝗ Philoſophus inquiſiuit utrum magis expediat Ciuitatē regi optimis Legibus: an optimo viro. In parte iſta inquirit utrū magis expediat ipam regi vno viro optimo an pluribus. Et diuidit in partes duas. In p̄ma dat intentionem ſuam ⁊ cauſam intentionis. In ſcd̄a ꝓſequitur: ibi⌊ Sed Regia ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ poſt p̄dicta reſtat dicendum de Rege ſimpliciter qui in omnibus ẜm ſuam uoluntatē agit ⁊ regit ⁊ non ẜm ꝙ mouetur ab alio: ⁊ de iſto facienda eſt conſideratio. Et cauſa huius eſt: quia ille qui p̄ncipatur ẜm Legem non eſt Rex ſimplr: nec Pꝛincipatꝰ ſuus eſt ſpecies Regni: ſicut dictum fuit ſuperius. Et ꝙ non ſit ſpecies Regni apparet: quia ille Pꝛincipatus qui eſt Ducatus exercitus reperitur in oībus Politijs: ſicut in ſtatu multorum ⁊ Optimatum. In iſtis enim faciunt vnum dominum ad regendum ⁊ diſpenſandum: ⁊ multi alij vnū faciūt Ducem: Nō ergo iſte Ducatus eſt ſpecies Regni. Talis autem fuit Pꝛincipatus qui fuit circa Dyrachium ⁊ Sipontū: licet apd̄ Sipontinos ſit paulo conſtrictioꝛ minore exiſtēte ꝗ prima. Deinde cum dicit.

¶ Sed regia illa poteſtas pleniſſima per quā Rex omnia ex uolūtate ſua gubernat. Uidetur quibuſdam nō eſſe ẜm naturam ut vnus oīum dn̄s ſit Ciuiū: cum ex ſimilibus Ciuitas cōſtet.

¶ Pꝛoſeqtur: Et diuidit in parteſ tres. In p̄ma ꝓponit dubitationē. Secūdo arguit ad ipam: ibi⌊ Nā ſīlibus ⁊c.⌋ Tertio declarat ueritatem: ibi⌊ Sed hec foꝛſan ⁊c.⌋ In p̄ma reſumens itentionem ſuam. Dicit ꝙ de Regno ſimpliciter in quo aliquiſ dominatur omnibꝰ ẜm ſuam uoluntatem non ẜm Legem: Eſt nunc dicendum ꝙ quibuſdā apparet ꝙ nō eſt ẜm naturam: nec ex iclinatione naturali conſonum rationi ꝙ vnus ſit dominus oīum ẜm uoluntatem ubi ciuitas conſtet ex ſimilibus ẜm virtutem. i. ẜm diſpoſitionem naturalem. Deinde cum dicit.

¶ Nam ſimilibus natura idem ius eſſe neceſſarium eſt: ⁊ eādeꝫ dignitatem ẜm naturam. Quare ut pareꝫ habere impares alimoniam: aut ueſtem nociuum eſt coꝛporibus: ita ⁊ in honoribus res ſe hn̄t: ſimiliter ergo ⁊ inequale eq̄alibus.

¶ Arguit ad queſtionē ⁊ oſtēdit ꝙ non eſt naturale vnū dominari pluribus ſimilibꝰ illi ẜm virtuē ⁊ diſpoſitionem naturaleꝫ. Et diuiditur in partes quatuoꝛ ẜm ꝙ adducit quatuoꝛ rationes ad ꝓbationē huius. Secunda ibi⌊ Atqui ⁊c.⌋ Tertia ibi⌊ Inſup ⁊c.⌋ Quarta ibi⌊ Foꝛſan vō ⁊c.⌋ Pꝛima in duas. Pꝛimo ponit rationē illam. Secundo infert ex dictis ꝙ melius eſt Ciuitateꝫ regi Lege ꝗ viro: ibi⌊ ex quo ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſimilibuſ ẜm diſpoſitionē naturalē ⁊ ẜm virtutem idē eſt iuſtum ⁊ eadem virtus. Dicimus eniꝫ ꝙ iuſtum eſt equale: ergo quoꝝ eadē virtus ⁊ diſpoſitio naturalis: idem eſt iuſtum ⁊ dignitas: quia dignitas attēditur ẜm virtutē ⁊ quorū non eſt eadem virtus nec dignitas eadem nec iuſtū ideꝫ. Si igitur ponamus ꝙ aliqui ſint ſimiles in virtute eorum erit eadem dignitas ⁊ iuſtuꝫ. Quare non expedit aliquē vnū dn̄ari ẜm uoluntatē iſtis: qꝛ non ineſſet eis eadē dignitas. Et ſicut videmus in de nālibus ꝙ nō expedit ineq̄les hēre par alimētum aut eandem ueſtē: quia qđ ꝓficuum eſt vni nociuū eſt alij. Sunt enim aliqui calidi aliqui frigidi. Et manifeſtuꝫ eſt ꝙ iſti indigent diuerſis alimētis: eodē modo eſt circa honores. Si enim inequales ẜm virtuteꝫ equale recipiant: iniuſtuꝫ eſt: ⁊ ſi equales inequale: ſimiliter iniuſtuꝫ. Si autē aliquī ſint ſimiles in virtute ⁊ diſpoſitione naturali ⁊ vnus p̄ncipetur ẜm ſuā uoluntatē alijs manifeſtuꝫ eſt ꝙ equales inequale recipiunt: hoc ergo eſt inequale ⁊ iniuſtuꝫ: quare manifeſtū eſt ꝙ nō expedit vnū dn̄ari ẜm v̊tutē eq̄libꝰ ⁊ diſpōne naturali. Deinde cū dicit.

¶ Ex quo nō magis pꝛeeſſe ꝗ ſubeſſe iuſtum eſt: ⁊ per viciſſitudinem eodem mō. Et hec iam Lex: nā inſtitutio Lex eſt. Meliꝰ eſt igit̄ ut Lex dn̄et ꝗ aliq̄s ciuium.

¶ Infert ex dictis ꝙ melius eſt optimam Legem p̄ncipari ꝗ optimum virū. Et p̄mo facit hoc. Scd̄o adducit rōnem ad ꝓbationem huius: ibi⌊ Quecūqꝫ ⁊c.⌋ Pꝛima in duas. In p̄ma facit qđ dictū eſt. In ſcd̄a ex eodē ifert ꝙ meliꝰ eſt legem p̄ncipari ꝗ plꝛes optimos: ibi⌊ Eadēqꝫ ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ſicut dictuꝫ eſt iuſtum eſt equaleſ ẜm v̊tutem ⁊ diſpoſitionē naturalē habere equale: ꝓpter qđ manifeſtū eſt ꝙ ſi ſint plures eq̄les uł ſīles ẜm v̊tutē ⁊ diſpōnē nālem ꝙ vnꝰ nō eſt magis natus p̄ncipari uel ſubijci ꝗ alius. Et iō vnus nō debet magis p̄ncipari ꝗ alius: ⁊ qꝛ neceſſe aliquem p̄ncipari, iuſtū eſt ꝙ viciſſim ⁊ ẜm quendā oꝛdinē p̄ncipent̄ ⁊ eodē mō. Pꝛincipari aūt eos ẜm oꝛdinē ⁊ viciſſim lex quedā eſt. Eſt eni lex oꝛdo q̄dam: q̄re manifeſtuꝫ eſt ꝙ melius eſt ⁊ eligibilius legem p̄ncipari ꝗ vnū aliqueꝫ ciuem. Deinde cum dicit.

¶ Eadēqꝫ iſta ratione ſi quoſ pꝛeeſſe opoꝛtet: ita ſunt pꝛeficiendi ut cuſtodes legum atqꝫ miniſtri neceſſe eſt eſſe aliquos magiſtratꝰ cum p̄tāte: ſed non vnuꝫ hunc eſſe debere aiunt in ciuiū paritate.

¶ Ex eodē ifert ꝙ meliꝰ eſt legē p̄ncipari ꝗ plures: paucos tñ. Et dicit ꝙ ẜm eandē rōnem ſi melius eſt pluꝛeſ p̄ncipari ꝗ vnū illos tñ melius eſt p̄ncipari ẜm legem ꝗ ẜm uolūtates ꝓpꝛias ⁊ iuſtū ad ſeruandū legē ⁊ miniſtros eē legis. Sicut eni dictuꝫ eſt p̄us ꝙ eq̄libus ẜm v̊tuteꝫ debet̄ eq̄lis honoꝛ ⁊ dignitas. Ergo ſi Ciuitas ſit ex eq̄libus ẜm v̊tutē eq̄lis honoꝛ debet̄ illis. Ergo nō expedit aliquos ex illis ſemp p̄ncipari. Sed neceſſariū eſt eſſe diuerſos p̄ncipatꝰ: ita ut iſti mō p̄ncipent̄ alij alias ẜm quēdā oꝛdinē. Quare opꝫ eos p̄ncipari ſm quendam ordinem. ſed hoc eſt lex quedam: quare manifeſtum eſt ꝙ plures ſm legem principari q̃ꝫ ſm proprias uoluntates: ſi plures ſit melius principari q̃ꝫ vnum. Deinde cum dicit.

¶ Quecũqꝫ tamẽ videtur per legeꝫ q̄dem terminari non poſſe: per hominem ṽo cognoſci poſſe: prudẽter cauẽs lex adiungit. Cetera iuſtiſſima intentione iudicari debere per eos qui iudicijs p̃ſunt. Ac inſuper emẽdare ꝑmittit: quod videant conantibuꝫ ut melius diſponatur q̃ꝫ ſicut iacet.

¶ Adducit rõnem ad ꝓbandum ꝙ melius ſit legem p̃ncipari uel hoiem ſm legem q̃ꝫ viruꝫ bonum ſm ꝓpriã uoluntatem. Et diuidit in duas. In prima facit qḋ dictum eſt. In ſcḋa ſoluit rõnem adiunctã prius per ſile ad ꝓbandum ꝙ melius ſit hoiem p̃ncipari q̃ꝫ legẽ: ibi [Videt autem ⁊c̃.] Adhuc prima in duas. Primo oñdit de qbuꝫ fertur lex ⁊ que oꝫ dimittere p̃ncipi. Secundo ponit rõnem ad ꝓbandum ꝙ melius eſt legem p̃ncipari q̃ꝫ hoiem: ibi [Qui igitur ⁊c̃.] In p̃ma dicit ꝙ illa quecunqꝫ non p̃nt terminari per legem nec nõ ſm ſe põt facere nota ⁊ manifeſta niſi per prudentiam ⁊ multam ⁊ longam experẽtiam: lex ṽo de ꝑticularibꝰ nihil ordinat ſm ſe ſed tñ in vniuerſali. Eſt enim enũciatio vniuerſalis. Et iõ dictũ eſt ip̃aꝫ deficẽ in aliquo ꝑticulari ⁊ talia dimitti principi que opꝫ ipm diſponere ⁊ iudicare ſm rectam ſñiam. Iterũ ſi aliqḋ inueniat ſm rõnẽ melius q̃ꝫ lex poſita determinet: iſtud dimittẽdum eſt Principi ut ipſe ordinet pro lege: ita ꝙ duo dimittunt Principi vnũ eſt iudicare ⁊ diſponere recte ꝑticularia per legem ubi poſſibile eſt hoc fieri per legem. Scḋm eſt ꝙ ubi lex ſcripta deficit in aliquo caſu ꝑticulari dirigat: ⁊ hoc eſt per ṽtutem ipſius propriam. Vel ſi Lex poſita non ſit bene ordinata ſm rõnem dimittit Principi ut illa dimiſſa inueniat meliorem uel per ſe uel de conſenſu multitudinis: ⁊ ordinet per legem. Deinde cum dicit.

¶ Qui igitur legẽ preeſſe iubent vident iubere deum preeſſe ⁊ leges. Qui aũt hoieꝫ iubet preeſſe adiũgit ⁊ beſtiam ſeuã. libido quippe talis eſt: atqꝫ obliquos agit etiã viros optimos qui ſũt in poteſtate: ex quo mẽs abſqꝫ appetitu lex eſt.

¶ Adducit rõnem ad ꝓbandũ ꝙ melius eſt legem p̃ncipari q̃ꝫ optimũ virũ ſm ꝓpriam uolũtatem. Et eſt intelligẽdum ꝙ vnũqḋqꝫ maxime dicit illud uel ſm illḋ qḋ eſt p̃ncipale in eo: ſicut dicit 4° Ethicoꝝ. Principale ṽo in hoie eſt itellectus. Et iõ maxime hõ dicit itellectus uel ſm itellectum. ⁊ tũc dicit hõ maxime operare cum operat ſm itellectum. Cõtingit aũt ꝙ hõ aliqñ oꝑatur ſm itellectum ita ꝙ non impedit a ſenſu oino nec ſenſu utit: nec q̃ꝫtũ ſibi neceſſarius eſt: ⁊ tunc dicit hõ ſimplr oꝑari qr oꝑatur. ſm id qḋ ſimplicius eſt in eo: Sed qr indiget ſenſu: cõtingit aliqñ oꝑationi itellectus cõiungi appetitum ſenſitiuũ: ⁊ tunc dicit hõ cõpoſitus. ⁊ cum homo operatur ſm itellectum nec impeditur a ſenſu: tunc operatur maxime ſm itellectum ⁊ rõnem ⁊ ſm diuinum aliquid inexiſtens. tum qr intellectus diuinum aliquid in eo eſt. tum quia oꝑatur ſupra cõem modum hominum. Dicit igitur ꝙ ille qui p̃cipit itellectui p̃ncipari uel hoiem ſm itellectũ: ita ꝙ nõ coniungat appetitus ſenſitiuꝰ aliqualiter retrahẽs: p̃cipit uelut deum: hoc eſt hoiem ſm aliquid diuinum principari ⁊ legem. qui autem vult hoiem principari a comitante appetitu ſenſitiuo apponit beſtiã: ideſt apponit aliquid per qḋ aſſimilat homo beſtijs: ſcilicet appetitum ſenſitiuũ. Sed meliuꝫ eſt principari aliquid diuinum q̃ꝫ coniunctum beſtie: qr ſi principet homo ſm itellectum cum appetitu ſenſitiuo: cuꝫ in appetitu ſint paſſiones ꝑuertentes ipm: ⁊ per conſequens iudiciuꝫ rationis. Continget tandem ꝙ principans exiſtens in paſſione cõcupiſcentie ⁊ furoris qḋ bonos viros ⁊ virtuoſos iterficiet. hoc autem eſt iconueniens. quare melius eſt hominem per itellectuꝫ abſolute principari q̃ꝫ per itellectũ cõiunctum appetitui ſenſitiuo. Cum igit lex ſit ſine paſſione ⁊ ſit ſm rõnem relinquit ipſam eſſe itellectum ſine appetitu ſenſitiuo. quare melius eſt legem p̃ncipari q̃ꝫ hoiem. Deinde cũ dicit.

¶ Videtur aũt de artibus falſum eſſe exẽpluꝫ ꝙ ſm litteras medicari uanum eſſet meliuſqꝫ fore ſi poſſidẽtibꝰ arteꝫ utamur: nam illi q̄dem nihil cõtra rõneꝫ per amicitiam agunt: niſi ꝙ recuſant mercedem accipe cum ſanos fecerit: ac in Magiſtratibus multa per affectionem ⁊ gratiaꝫ cõſueuerunt delinquere cum ſi de fide medici timeretur ac ſuſpitio foret ne ſuſcepto ab inimicis precio necare uelit: tunc ex litteris curam magis optaremus.

¶ Diſſoluit rationem que p̃us adducebatur ex ſimili in artibus operatiuis ad ꝓbandum ꝙ melius ſit hoiem principari q̃ꝫ legem: ⁊ p̃mo per interemptionem aſſumpti. Secundo iterimendo ſimilitudinẽ: ibi [Preterea ualidiores ⁊c̃.] Prima in duas ſꝫ ꝙ dupliciter ꝓbat ꝙ non eſt uerũ qḋ aſſumebatur. Secunda ibi [Atqui ⁊c̃.] In prima dicit ꝙ illud quod aſſumebat prius ex ſimili in artibus non videt eſſe uerum ſed falſum. Aſſumebatur enim ꝙ non eſt bonum operari per artem: imo prauũ ſit. nec in politicis eſt bonum p̃ncipari per legem: iſtud autem non eſt uerum: inimo melius eſt ꝙ habentes artem operentur per eam q̃ꝫ alio aliquo modo. Et ratio huius eſt quia operantes per artem ſm ꝙ huiuſmodi non habẽt paſſiones nec affectiones ſibi cõiunctas. ⁊ ideo ꝓpter amicitiã nihil operãtur p̃ter rationem: ex quo operantur per artem. Operantes eniꝫ per artem curãt egrotos mercedeꝫ recuſantes per gratiam ſolum: Sed qui operantur per prudentiã ꝓpriaꝫ poſſunt hẽre paſſiones cõiunctas ꝑuertentes appetitũ ſenſitiuũ ⁊ per conſequens iudicium rõnis: ⁊ multas faciunt ſequentes paſſiones dimittentes rõnem: Sicut p̃ncipantes in politicis per paſſiones ⁊ affectiões multa faciunt per gratiam dimittentes rationem rectam: Et propter hoc quando amici egroti alicuius ſuſpicantur ꝙ medici uolunt illum interficere propter lucrum quod recipiunt ab aliquo: tunc nolunt ꝙ operentur circa egrotum: nec curent eum ſm induſtriam propriam: ſed uolunt ꝙ operentur per artem. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ melius eſt operari per artẽ q̃ꝫ per iduſtriã ꝓpriã. Nõ igit prauũ eſt operari per arteꝫ quẽadmodũ accipiebat p̃us. Deinde cũ dicit.

¶ Atqui egrotãtes medici alios ad ſe medicos uocant: ⁊ magiſtri Paleſtre alios magiſtros: quaſi nequeant ueruꝫ diſcernere qui de ſe ꝓprijs iudicant ⁊ in affectu cõſtituti ſunt. Quare manifeſtuꝫ eſt quod iuſtũ querẽtes mediũ querũt: lex eni mediũ.

¶ Declarat ſcḋo aſſumptũ eſſe falſuꝫ ⁊ dicit ꝙ meliꝰ eſt operari per illud per qđ certiꝰ operari pōt eſt ⁊ rectiꝰ: ſed per artem certius ⁊ rectius poteſt operari q̃ per rationem: quia operantem per rōnem contingit hēre paſſiones peruertentes iudicium. ⁊ ꝓpter hoc medici egrotātes ad ſeipſos uocāt ſanādos alios medicos: ꝓpter hoc ſcilicet ꝙ ſūt in paſſiōe: q̃uis hēant hītum artis ⁊ turbati a paſſione non pn̄t recte iudicare. Siliter illi qui ſunt magiſtri paleſtre cuz ſe exercent uocāt alios magiſtros ut videant ſi bn̄ operenť: tanq̃ nō potentes recte iudicare de ꝓprijs: qui ut in pluribus nō bn̄ iudicāt nec uere de eis. Quare manifeſtū eſt ꝙ per paſſiones turbať iudiciū rōnis. Operās aūt per artez paſſiones nō hēt ſm ꝙ hꝰ. q̄re certius ⁊ melius pōt iudicare q̃ per rōnem. ⁊ tunc infert quandaz ꝯclōnem que ſeqtur non ex imediate dictis ſed ex p̄us dictis: ⁊ ſequiť ſic: Dictum eſt ꝙ nō eſt iuſtuz virū p̄ncipari aliqbus ſilibus ⁊ eq̄libus ſm v̄tutē ⁊ nālem diſpōnē. ſed iuſtum eſt eos viciſſim ⁊ ſm ordinez p̄ncipari ⁊ hoc eſt p̄ncipari ſm legem. ergo iuſtū eſt p̄ncipari ſm legem ⁊ operari. Ergo cum lex ſit mediū palam eſt ꝙ querētes iuſtum querūt mediū. Deinde cum dicit.

¶ Preterea ualidiores: ⁊ de ualidioribus rebus leges ſunt ille que ex moribus ꝓueniunt q̃ que ex litteris. Quare ſi minꝰ fallitur hō q̃ hi qui ſm litteras: non tn̄ q̃ hi qui ſm cōſuetudinem.

¶ Soluit rōnem per iterpretationem ſilitudinis: ⁊ dicit ꝙ rō adhuc in alio deficit: nō enim eſt ſimile in artibus ⁊ in politijs: ⁊ hoc apparet: qꝛ leges politiaruz que cōfirmate ſunt per conſuetudinem: qꝛ hoīes ſm illā viuere aſſueti ſunt: ſunt p̄ncipaliores ⁊ de p̄ncipaliorībꝰ q̃ leges opatiuarum artium: qꝛ leges politiarum ſunt de agibilibus in ordine ad finem politie ⁊ de his per que ꝑficiť aīa. ſed leges artis ſiue ea que ſunt ſꝫ artem ſunt de his per que corpus ꝑficiť: ſicut medicina. Sicut ergo aīa eſt melior q̃ corpus ⁊ p̄ncipalior: ſic leges que ſunt de his per que ꝑficitur aīa p̄ncipaliores ⁊ meliores ſunt q̃ ille que ſunt de diſpōnibus ⁊ de cōferētibꝰ ad corpus. Quare manifeſtum eſt ꝙ quāuis hō ſm artem iudicet ſecure ⁊ cum certitudine tn̄ certius per leges que ſunt ſm ꝯſuetudinem nō ſꝫ artem cū iſte ſint p̄ncipaliores. Deinde cum dicit.

¶ Atqui nec facile eſt vnuz diſcernere: opꝰ erit ergo ut pl̃es ſint ſub eo iudicantes: ita q̃ qđ refert hoc ſtatim ab initio ꝓuidē uel expectare ut ip̄e vnus alijs iſta cōmittat.

¶ Ponit ſecūdam rōnem ad p̄ncipale: ſcilicet ad ꝓbandum ꝙ nō eſt nāle vnū dn̄ari pluribus ſimilibꝰ ſm virtutem: ⁊ dicit ꝙ adhuc manifeſtum eſt ꝙ non expedit vnū p̄ncipari ſilibus ſm v̄tutem: ſed magis plures: qꝛ p̄ncipantem opꝫ ad multa inſpicere: ſed vnus non pōt bn̄ iſpicere. Quare manifeſtū eſt ꝙ opꝫ ꝙ ſint alij multi principātes ſub ip̄o. Ergo ſi a p̄ncipio fuiſſent multi principātes nō videreť in aliquo differre: ſed melius fuiſſet ordinatum ꝙ ſint multi ſub ip̄o. Si ergo vnus nō pōt p̄ncipari niſi habeat ſub ſe aliquos p̄ncipantes ubi aūt oēs ſunt ſimiles ⁊ equales ſm v̄tutem nullus nāliter ſub alio eſt: manifeſtū eſt ꝙ nō eſt nāle vnū p̄ncipari ſilibꝰ ⁊ eq̄libꝰ ſm v̄tutē. Deinde cum dicit.

¶ Inſuper quod prius dicebatur ſiquidem vir ſtudioſus quoniā melior ſit preeſſe debet: vno autem duo boni meliores ſunt. Hoc enim eſt quod Homerus ait: Duo ſimul euntes. Et optatio Agamemnonis: Utinam tales mihi decem cōſultores adeſſent.

¶ Ponit tertiā rōnem: ⁊ primo ponit eam. Secundo regrediť ad ſoluendum rōnem p̄us adductam ad ꝓbandum ꝙ melius ſit bonum virū principari q̃ bonam legem ibi⌊ Sunt aūt ⁊c. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ex hoc ꝙ prius dictum eſt manifeſtum eſt ꝙ nō eſt nāle vnuz dn̄ari pluribꝰ ſed plures: qꝛ ſm ꝙ dictū eſt v̄tuoſis p̄ncipari debet: qꝛ melior eſt. cum ergo duo ſint meliores vno in ſimilibus manifeſtum ꝙ melius eſt plures dn̄ari q̃ vnum. Et hoc eſt quod dicit Homerꝰ: Duo ſimul euntes. Non plus ponit ſed ſupplenduz eſt ꝙ ſocietas erit melior: quia vnus iuuabit alium. Et hoc eſt qđ Agamēnon petijt in oratione ſua ꝙ haberet tales conſultores ꝙ nō eſſet iuſtum ipſum eis p̄ncipari ſed ꝙ illi eēnt comprincipantes cum illo. Manifeſtum igitur eſt ꝙ melius eſt plures principari q̃ vnum. Non eſt ergo ſꝫ naturam ꝙ vnus p̄nciperť pluribus ſimilibus ſm virtutem. Deinde cum dicit.

¶ Sunt autem etiam nunc Magiſtratus cum poteſtate iudicandi de quibuſdam: ceu Iudex de quibus lex ꝓuidere nō poteſt: nam de quibus lex determinare poteſt nemo dubitaret: Sed cum quedaz cōprehendi legibus poſſint: quedam nō poſſint: ⁊ hec ſint illa que dubitationez ⁊ queſtionem faciunt: utrum melius ſit ab optima lege: an ab optimo viro gubernari. nam que in conſultationez ueniunt de eiſdem ferri legem impoſſibile eſt. Nō igitur hoc aiunt ꝙ neceſſarium ſit hominem in huiuſmodi rebus iudicare: ſed ꝙ nō vnū ſolum ſed plures. Iudicat enim vnuſquiſq̃ in Magiſtratu bene ſi ſit eruditus primo a lege.

¶ Regrediť ad diſſoluendum rationem prius adductaz ad ꝓbandum ꝙ melius eſt p̄ncipari bonum virum q̃ legem: ⁊ dicit ꝙ in actionibus politicis ſunt quedam que oportet dimitti iudicio principantis: ſicut ſunt illa de q̄bus lex non poteſt determinare. Manifeſtum eſt ꝙ nullus dubitat utrum bene ordinata ſit nec itromittet ſe aliq̄s ad iudicandum de ipſis tanq̃ lex nō bene ordinauerit. propter quod in iſtis melius eſt legem p̄ncipari: cum lex ſit ſine paſſionibus per quas ꝑuertitur appetitus: per conſequens iudicium rōnis: q̃ p̄ncipez. Sed quia lex datur in vniuerſali aliqua poſſunt comprehendi per legem: alia v̄o comprehendi impoſſibile. Ex iſtis oritur dubitatio: Utrū melius eſt principari optimā legez uel optimū virū. Illa v̄o de quibus Principes conſiliant non poſſunt eē ordinata per legem. quoniā ſi eſſent non inquireret de iſtis per conſiliuz. ⁊ ideo in talibus iudicabit p̄nceps: in alijs v̄o de q̄bus determinauit lex non iudicabit. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ iſta non cōtradicunt legem p̄ncipari in vniuerſali ⁊ Principem in particulari: Non enim recte pōt dici ꝙ non ſit expediens hominem bonum iudicare de talibus per legem non determinatis. Sed dici poteſt ꝙ non expedit vnū ſolū: ſed magis plures. Tūc enim plures iudicabunt optime: maxime ſi ſint inſtructi ſm legem. Deinde cū dicit.

¶ Forſā v̄o abſurdū videri poſſet ſi meliꝰ cernat duobꝰ oculis: ⁊ duabus auribꝰ audiat ⁊ duobꝰ pedibus duabuſqꝫ manibus agat q̃ plures pluribus: cũ ⁊ nũc q̄dẽ Reges ⁊ Tyranni oculos plures ſibi cõparent ⁊ aures ⁊ manꝰ ⁊ pedes ꝑficiẽdo amicos: ⁊ curationẽ rerum eis cõmittendo: qui niſi ſint amici nõ faciunt ẜm illorũ intẽtionẽ. Si ꝟo ſint amici ⁊ ſtatus illorum ⁊ perſonarũ: amicus autem par ⁊ ſimilis. Quare ſi eos cenſet ꝑficiendos certe pares ac ſimiles gubernationi preeſſe cenſet oportere. Que igitur contendẽtes cõtra Regiã gubernationẽ aiunt fere iſta ſunt.

¶ Ponit quartã rõnem ⁊ dicit ꝙ inconueniens eſt dicere ꝙ vnus duobꝰ oculis ⁊ duabꝰ auribus melius percipiat q̃ multi multis auribus ⁊ multis oculis. Et inconueniens eſt dicere ꝙ vnus melius operetur duabus manibus ⁊ duobꝰ pedibus q̃ multi multis pedibus ⁊ multis manibus. Siľr incõueniens eſt ꝙ vnus melius iudicet per ſuã prudentiã q̃ multi. Et iõ videmꝰ ꝙ p̄ncipes faciũt ſibi multos oculos ⁊ multas manus ⁊ pedes: qꝛ faciunt ſibi multos cõprincipantes: hos enim uocat pedes ⁊ manus ⁊ oculos: qꝛ per hos diſcernit ⁊ operatur. Faciunt autẽ comp̄ncipes illos qui ſunt amici ſui ⁊ Principatus: qꝛ ſi nõ eẽnt amici utriuſqꝫ ſed alterius ſicut p̄ncipes nõ curarent de bono principis ſed p̄ncipatus. Iterũ ſi nõ deligerent p̄ncipatũ ſed principem non curarent de bono p̄ncipatꝰ. Oportet autem comp̄ncipãtes curare de bono p̄ncipis ⁊ p̄ncipatus: ⁊ iõ faciunt cõprincipantes amicos ſui ⁊ p̄ncipatus: qꝛ amici non faciunt niſi qđ rectũ eſt ⁊ honeſtum: ⁊ ſi ſint amici p̄ncipis ⁊ p̄ncipatus ꝓcurant bonuꝫ utriuſqꝫ. mõ ita eſt ꝙ amicos opꝫ eſſe ſimiles. Quare ſi iſtos oportet eſſe comp̄ncipantes illi manifeſtum eſt ꝙ ſimiles ⁊ equales ẜm v̄tutem oportet ſimiliter p̄ncipari. Non igiẗ naturale eſt vnũ ẜm ſuã uoluntatem p̄ncipari aliq̄bus ſimilibus ⁊ equalibꝰ ei ẜm v̄tutem. Et adiungit recapitulando dicens ꝙ iſta ſunt que faciunt dubitare de regno: ⁊ eſt itelligenduꝫ circa id qđ dictum eſt ꝙ aſſumit p̄ncipes ſibi cõprincipãtes amicos ſui ⁊ principatus ꝙ rõ p̄ncipis ſumitur a rõne principatus. ⁊ iõ bonũ p̄ncipis eſt in ordine ad p̄ncipatus bonum: ⁊ iõ qui diligit principẽ ẜm ꝙ princeps eſt diligit principatũ. Sed ille qui principaẗ duobus modis poteſt cõſiderari uel ẜm ꝙ p̄nceps uel ẜm ꝙ hõ talis: ⁊ ideo põt aliquis diligere ipm̄ uel ẜm ꝙ princeps uel ẜm ꝙ talis hõ. Si diligat ipſum ẜm ꝙ princeps diligit principatũ ⁊ ꝓcurãdo bona vniꝰ ꝓcurat bona alterius. Si diligat ipm̄ ꝙ talis uel talis non opꝫ ꝙ diligat p̄ncipatũ ⁊ tunc procurat ẜm ꝙ talis uel talis nõ procurando de bono principatus.

ſ Ed hec forſan in q̄buſdã ita ſe habent: in quibuſdam aũt nõ ita. Eſt eniꝫ quoddã natura dominabile: aliud regibile: aliud populare ⁊ iuſtũ ⁊ utile. Tyrannicum ꝟo non eſt ẜm naturaꝫ: nec ulla aliarum gubernationum que rectaꝫ trãſgrediunẗ formã: hec eniꝫ fiũt preter naturaꝫ.

¶ Poſtq̃ phs poſuit rõnes ad oñdẽdum ꝙ non eſt nãle vnũ p̄ncipari pl'ibꝰ ẜm v̄tutẽ: in p̄te iſta determiat v̄itatẽ: ⁊ diuidiẗ in duas. In p̄ª ꝓponit itẽtionẽ ſuã cũ q̄dã diſtictiõe. In ſcđa manifeſtat eã ibi[Sed ex his ⁊c.] In p̄ª dicit: ita dictũ eſt ꝙ nõ expedit vnũ dñari m'ltis ſilibꝰ: ſed forte in aliq̄bꝰ expedit: in aliq̄bꝰ aũt nõ expedit. Unde eſt itelligẽdum ꝙ aliq̄d eſt iuſtuꝫ ⁊ ꝯferens ẜm nãm in ordine ad dñatiuã: aliud eſt iuſtũ ⁊ cõferẽs in ordine ad politiam. ⁊ manifeſtum eſt ꝙ iſta nõ ſunt vnũ ⁊ idem. Et hoc apparet qꝛ principatꝰ dñatiuꝰ eſt in quo aliq̄s p̄ncipaẗ alteri qui natus eſt ſubici: ſic eſt ſeruꝰ. ⁊ p̄ncipaẗ p̄mo ⁊ p̄ncipaľr ad bonũ ꝓpriũ. Principatus aũt politicꝰ eſt in quo p̄ncipaẗ aliq̄s liberis ⁊ eq̄libus ẜm v̄tutẽ ⁊ ad bonũ ſubditoꝝ. Sicut ergo p̄ncipatus iſti ſunt diuerſi ſic iuſtũ qđ eſt in ordie ad vnũ nõ eſt idẽ ꝙ iuſtũ in ordine ad aliũ p̄ncipatũ: ⁊ iõ manifeſtum eſt ꝙ nõ ſunt idem iuſtũ dñatiuũ ⁊ iuſtum politicum. In tyrãnide aũt ⁊ in aliȷ̈s trãſgreſſis nõ eſt iuſtum ſimpľr: qꝛ in illis politiȷ̈s in q̄bus eſt finis preter nãm nõ eſt iuſtum ſimpľr: ſed in trãſgreſſis politiȷ̈s eſt finis p̄ter nãm. ſunt enim hꝰⁱ politie p̄ter nãm. ergo in ipſis nõ eſt iuſtũ ſimpľr uel ẜm nãm. Deide cũ dicit.

¶ Sed ex his que dicta ſunt patet ꝙ in ſimilibus ⁊ paribus nec utile eſt: neqꝫ iuſtũ ut vnus ſit dominus oiuꝫ: neqꝫ ſi nõ ſint leges: ſed taꝫ ipſa ſit lex atqꝫ ſi ſint legem neqꝫ bonus bonorum neqꝫ nõ bonoruꝫ nõ bonus neqꝫ ſi ẜm virtutem ſit melior niſi per quẽdam modum.

¶ Declarat ſolutionẽ in ſpãli: ⁊ p̄mo declarat ꝙ in ſilibus ẜm nãm ⁊ eq̄liter ſe hñtibꝰ ad v̄tutem nõ eſt iuſtũ eẽ vnuꝫ dñm niſi aliquo mõ. Scđo declarat q̄s eſt ille modus ibi[Quis aũt.] In p̄ma dicit qđ pꝫ ex dictis ꝙ nõ eſt ẜm nãm nec expedit nec iuſtum eſt vnuꝫ p̄ncipari ſilibus ⁊ eq̄libus ẜm v̄tutem: ſiue nõ principetur ẜm legem ſed ẜm uolũtatem ſuam tanq̃ ſit ipſe lex: ſiue non p̄ncipeẗ ẜm ſuam ꝓpriam uolũtatem ſed ẜm legem ſiue etiaꝫ Princeps ſit bonus ⁊ ſubditi boni: ſiue ipſe ſit malus ⁊ ipſi mali: ſiue ſit melior ⁊ excellentior oibus aliȷ̈s in v̄tute morali. Quomodo auteꝫ apparet hoc ex dictis. Sicut enim dictũ eſt: iuſtum eſt qđ ſimilibus ẜm v̄tutem ſit eadem dignitas: ſi auteꝫ ſimilibus ẜm v̄tutem vnus p̄ncipa retur nõ eſſet eis eadem dignitas. Iterũ dictũ eſt prius ꝙ plures plura pñt videre ⁊ rectius iudicant q̃ vnus ex iſtis: manifeſtum eſt ꝙ nõ eſt iuſtum ſimilibus exiſtentibus ẜm v̄tutem vnũ ex illis p̄ncipari. Deinde cum dicit.

¶ Quis aũt iſte ſit modus dicẽdum eſt: diximus ꝟo aliqualiter ⁊ ante: primo determinandũ eſt q̄d cõgruat Regi: quid Optimatibus: q̄d Reipublice.

¶ Declarat quis eſt modus ille quo expedit vnum p̄ncipari pluribus: ⁊ p̄mo permittit intentum ſuum. Secũdo ꝓſequitur: ibi[Regibus ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ dicendũ eſt q̄s eſt modus ille quo expedit vnũ p̄ncipari pluribus ⁊ qualiter. Aliqualiter autẽ dictuꝫ eſt prius quis eſt modus ille ſcilicet ubi queſiuit: Utrũ excedẽs omnes alios in virtute eſſet ciuis. Sed anteq̃ dicamus quis eſt modus ille: dicenduꝫ eſt quid ſit Regius ſtatus ⁊ Optimatum ⁊ politicus. Et ratio huius eſt: quia iſta ſunt obiecta Politiaruꝫ ⁊ ex rõne iſtoꝝ aliq̃liter apparebit ꝓpoſitum. Deide cũ dicit.

¶ Regibus congruit huiuſmodi multitudo que natura apta ſit ferre genꝰ preſtãs virtute ad p̄ncipatuꝫ ciuilem. Optimatibus vͦo cõgruens eſt multitudo que nata ſit ad ferenduꝫ gubernationē eoꝝ qui ſūt ẜm virtutem primarij. Ad ciuilem gubernationē aūt Reip. congruit ea multitudo in qua populus inaſcit̄ bellicus qui gubernari poſſit ⁊ gubernare ẜm leges ⁊ equitatem: impartiens tenuioribus honores ⁊ Magiſtratus.

¶ Proſequit̄ ⁊ p̄mo declarat̄ quid eſt vnūqđq; iſtoruꝫ. Scđo declarat modum illum ibi [Quādo igit̄ ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ Regius ſtatus eſt cui ſubijcit̄ multitudo que nata eſt ſubijci ẜm inclinationem nālem. ſ. alicui ſuperexcellenti in virtute ad p̄ncipatuꝫ politicum uel regalem. Status vͦo Optimatuꝫ eſt cui ſubijcit̄ multitudo que nata eſt ſuſtinere dñium multitudinis ſtudioſoꝝ: que. ſ. multitudo ſtudioſoꝝ nata eſt regi principatu Optimatuꝫ ⁊ liberoꝝ ab his qui p̄ncipant̄ ẜm virtutem in ordine ad politicum p̄ncipatum. Politicus aūt eſt multitudo que nata eſt ſubijci ⁊ p̄ncipari qñq; ẜm legem ẜm quam diſtribuitur p̄ncipatus uel dignitates tenuioribus. Deinde cum dicit.

¶ Quādo igit̄ aut totuꝫ genus: aut īter alios vnuꝫ aliquem ita p̄cellere cõtingat ut vnius ipſius virtus maioꝛ ſit alioꝝ oīum virtute tunc iuſtuꝫ eſt hoc eſſe Regiuꝫ genus ⁊ oīum dominari ⁊ hunc vnum eſſe Regē. Ut enim dictuꝫ eſt prius nõ ſolum id habet iuſtitiā quā p̄ferre ſolēt Rerūp. inſtitutores ⁊ qui Optimatū ⁊ qui paucorum potentiā ⁊ qui popularē: oēs eniꝫ ẜm excellentiā tribuūt: ſed excellentiā nõ eandem ſed ẜm prius dictā: neq; interficere neq; in exiliuꝫ agere: neq; relegare hunc poſſe decet: neq; dignari ut per vices gubernet: nõ enim natura fit ut pars ſuperet totuꝫ. habēti vͦo tantā excellentiā hoc accidit. Reſtat ergo ut huic ſuadenti pareat̄ ⁊ poteſtatem eum habere non per vices ſed ſimpliciter.

¶ Declarat quis eſt ille modus ẜm quēm expedit vnuꝫ principari pluribus ⁊ qualiter: ⁊ primo facit hoc. Secundo recapitulat ibi [De regia ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ ſi cõtingat vnū totū genus uel vnū īter alios ſic differre in genere ab alijs ẜm virtutem ut virtus eius excedat virtutem oīum alioꝝ iuſtum eſt hoc genus eſſe regale uel illum ſi ſit vnus ⁊ regnum ⁊ dñium eē vnum oīum: hoc enim eſt ẜm nām ꝙ ille qui excedit ẜm v̄tutem ſit dñs alioꝝ. Ergo ſi virtus alicuius excedat virtutem alioꝝ nāle eſt ꝙ iſte ſit Rex ⁊ dñs. nec ſolum ꝓpter hoc iuſtum eſt iuſtum eſſe regem qꝛ excedit abſolute ſicut eſt prius dictum ꝙ oēs illi qui inſtituerunt politias dixerunt ꝙ iuſtum eſt principari illum qui excedit ſicut ⁊ qui Optimatum ⁊ qui paucoꝝ potentuꝫ ⁊ qui popularem ſtatum inſtituerunt. oēs enim conſiderantes ad exceſſum dixerunt illum qui excedit debere principari: q̄uis non eundem exceſſum ponerent: ſed quidam ẜm virtutem: quidaꝫ ẜm diuitias: alij ẜm libertatem: ſed expedit iſtuꝫ principari qui excedit alios ẜm virtutem. nec expedit interimere uel relegare uel fugare: hoc enim eſſet tollere regulaꝫ viuendi a ciuitate uel regione. Iterū non expedit iſtum principari ẜm partem ſed oībus: nec ẜm aliquod tēpus ſed ſemp: qꝛ pars non eſt nata excedere ſuum totum: ſed iſte in virtute excedit omnes alios ergo alij ſunt pars reſpectu iſtius. ergo non ſunt nati excedere ipm ſed ſemp excedens magis ẜm virtutem debet principari. Quare relinquit̄ iſtum debere principari oībus ⁊ ſemp ⁊ dñm eſſe ⁊ oēs illi tali obedire: quaſi ex inclinatione nāli. Sed eſt intelligēduꝫ ꝙ q̄uis multi ꝯueniant in virtute ⁊ diſciplina oportet tñ qñq; vnum principari p̄ncipatu regali: eſt enim aliqua multitudo virtuoſoꝝ ⁊ in hoc dignitatem habet ⁊ dicit̄ multitudo politica. alia eſt que deficit a rõne multum: ⁊ hec dicit̄ dominatiua: utrāq; expedit regi principatu regali: primā inquātuꝫ eſt vnus qui excedit oēs alios in virtute. aliā aūt expedit regi vno inquātum eſt aliquis qui excedit oēs alios in virtute: ſed differt qꝛ in prima principatus politicus multuꝫ diſtat a dñatiuo p̄ncipatu: in ſcđa autem multū appropinquat: qꝛ multitudo iſta a rõne deficit: p̄ma aūt nõ. Item differt: qꝛ 2^{m} regnum diuturnius eſt q̄ primuꝫ: qꝛ ad ſcđm minus de v̄tute ſufficit q̄ ad primuꝫ: ⁊ ideo facilius pōt inueniri vnus qui excedat alios: in primo nõ. In p̄ma enim multitudine qꝛ oēs attingunt ad rõnem ꝯtingit eſſe aliquos qui poſſunt inuenire diuerſas vias ⁊ modos ad expellendum p̄ncipem: non ſic eſt in ſcđa: qꝛ in ſcđa deficiunt a rõne: ⁊ ideo nõ poſſunt inuenire vias ⁊ cautelas ꝯtra p̄ncipātem: ⁊ ideo ſecundus principatus plus durat q̄ primus. Deinde cum dicit.

¶ De Regia igitur gubernatiõe ⁊ quas differētias habeat ⁊ utrum utile ſit ciuitatibus uel nõ ⁊ quibus ⁊ quomodo in hūc modum determinatuꝫ ſit.

¶ Recapitulat ⁊ dicit ꝙ de monarchia regali quas habet differentias ⁊ modos ⁊ que ſunt: ⁊ utrum nõ expediat vnum principari ⁊ quibus nõ expediat ⁊ quibus expediat ⁊ quomodo dictum eſt. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Cum vͦo tres dixerimus eſſe gubernandi ſpecies: haruꝫ vͦo neceſſariuꝫ ſit eā eſſe optimā que ab optimis gubernetur. talis aūt eſt in qua cõtingit aut vnum aliquem oīum: aut genus totuꝫ: aut multitudinem virtute p̄ſtantē gubernare eos: qui gubernari ualeant ad eā vitā que ſit maxime expetēda: ⁊ in primis libris oſtēſum ſit neceſſarium eſſe ut ſit eadem virtus boni viri ⁊ ciuis optime ciuitatis: patet ꝙ eodem modo ⁊ per eadem ſit vir bonus: ⁊ ciuitatem ſtatueret quis ab optimis gubernari uel a Rege.

¶ Declarat ꝙ eadeꝫ eſt virtus optime legis ⁊ viri ſtudioſi ⁊ adiungit etiam ſtatum Optimatū: ⁊ p̄mo hoc declarat. Secundo continuat ſe ad dicenda ibi [His determinatis. Prima in duas. p̄mo oñdit ꝙ eadem eſt v̄tus per quam aliquis inſtituit Remp. Optimatum ⁊ Regnum Optimum ⁊ viri ſtudioſi. Secūdo ex dictis infert vnam eſſe diſciplinam ⁊ per conſequens vnam v̄tutē Regis optimi ⁊ politici ⁊ optimi viri: ibi [Itaq; eadem ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ cum ſint tres politie recte ordinate ẜm ꝙ dictum eſt prius: illa inter oēs optima eſt que regitur ⁊ diſpenſatur ab optimo viro uel ab optimis viris: quia ad optimum finem ordinatur: ſemper enim quod fit ab optimo agente ad optimum finem ordinatur per ſe. Illa igitur que ab optimo uel optimis viris diſpenſatur optima eſt. Talis autem eſt politia illa in qua p̄ncipatur vnus uel totum vnuꝫ genus: uel in qua multitudo excellens ſm virtutem p̄ncipatur in qua quidam poſſunt ſubici ⁊ principari ad electiſſimam ⁊ ꝑfectiſſimam vitam .ſ. que eſt ſm virtutem ꝑfectiſſimam. Oſtenſum aũt fuit ꝙ aliquo modo eadem eſt virtus optimi viri ⁊ optimi ciuis: quare manifeſtum eſt ꝙ eodem modo ⁊ per eandem virtutem ꝑ quam aliquis eſt vir ſtudioſus inſtituit has politias .ſ. Regnum ⁊ Optimatum ſtatum. Deide cum dicit.

¶ Itaqꝫ eadem fere diſciplina ⁊ iidem mores facient ſtudioſum virum qui faciũt ciuilem ⁊ regium.

¶ Ex dictis infert vnam eſſe diſciplinam ⁊ per ꝯñs v̄tutem vnam Regis optimi ⁊ politici ⁊ optimi viri: ⁊ dicit ꝙ ſi eadem eſt virtus per quam inſtituit politia optimi viri ⁊ viri ſtudioſi manifeſtum eſt ꝙ eadeꝫ erit diſciplina ⁊ eedem ꝯſuetudines que faciunt viruꝫ ſtudioſum ⁊ que faciunt ciuem politicum ⁊ Regales viros. Ratio auteꝫ huius ꝯñtie eſt: qꝛ per illam virtutem per quam aliqua cauſa per ſe ⁊ p̄mo inſtituit aliquem effectum per eandem eſt ⁊ determinat: per idem eniꝫ eſt aliquid ⁊ opat. Sed per virtutem boni ⁊ ſtudioſi viri inſtituit Rex politiam regalem ⁊ inſtitutor ſtatus optimatum ſtatum optimatum ut ꝓbatuꝫ eſt prius. Ergo per eandem ſunt. hic aũt rex. hic aũt iſtitutor ſtatus optimatum. Deinde cum dicit.

¶ His determinatis conãdum iam erit de optima Rep. dicere: queadmodum fiat: ⁊ quomodo conſtituat: nã neceſſe eſt de illa ꝯuenientem ꝯſiderationem facere.

¶ Cõtinuat ſe ad dicenda ⁊ dicit ꝙ his determinatis ꝯſiderandum eſt qualiter ⁊ quomodo ſit inſtituenda optima Reſp. ⁊ quomodo neceſſe eſt euꝫ qui debet de ea facere ſpeculationem ꝯuenientem prius in vniuerſali de ea conſiderare.

¶ Finis tertij libri politicoꝝ Ariſtotelis.

¶ Excellentiſſimi theologie profeſſoris Magiſtri Ludouici Ualentie procuratoris ordinis Predicatoꝝ: ad Reuerendiſſimum in Chriſto patrem ⁊ dñm dominum. F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per concluſiones tertij libri Politicoꝝ Ariſtotelis.

¶ Qui de Rep. conſiderat debet p̄mo tractare quid ſit Ciuitas: tum quia nõ aliter poſſumus iudicare an qđ quiſqꝫ: puta Tyrannus facit: ciuitas itelligatur feciſſe: quod qñqꝫ ſolet in dubitationem uenire. Tuꝫ quia Reſp. ciuitatis ordinande gratia inſtitui videt.

¶ Eadem quoqꝫ rõne de ciue opus eſt dicere: cum ciuis ſit ciuitatis pars: ac etiaꝫ quia diſſentiunt homines in conſtituendo quis ciuis proprie ſit.

¶ Non is uere ciuis eſt dicendus qui ciuitatem incolit: cum ⁊ aduene qñqꝫ in ciuitate exiſtant.

¶ Neqꝫ is ciuis eſt qui iuriſdictioni ſubdit ciuitatis: qꝛ ⁊ extraneos ſubdi ꝯtingit ob cõtractus initos: quos tñ ꝯſtat nõ eſſe ciues: niſi forte ſm qđ ciues dicant.

¶ Sunt etiam pueri ciues ſm quid ⁊ ſenes nõ ſimpliciter. Pueri enim nondum ſcripti ſunt in numero ciuium. Senes autẽ cum inutiles ſint negocijs Reip. iaꝫ emiſſi ſunt. Hoc etiã mõ ⁊ ꝓfugos ⁊ ĩfames ciues ſm qđ poſſumus dicere.

¶ Simpliciter is ciuis eſt diffiniendus qui Magiſtratũ gerere põt in Rep. ⁊ hec quidẽ diffinitio ſi ſm actum intelligatur maxime populari ſtatui cõuenit. ſi v̄o ſm facultatem eque omnibus conuenit.

¶ Non ſunt putãdi ciues ſolum illi qui ex ciuibus nati ſunt: aut qui auos ⁊ ꝓauos ciues habuerũt: alioquin qui ab initio edificatis urbibus ciuitatem incoluerũt nõ eſſent ciues: neqꝫ etiã cõperto auo de illo poſſet ſciri an ciuis eſſet ſi uſqꝫ in tertiaꝫ eius gñationem opus eſſet ꝓcedere: nã ⁊ illa cõperta uſqꝫ ad aliã tertiã gñationem ꝓcedere neceſſe eſt: ⁊ ſic in infinitum.

¶ Qui non eſt iuſte ciuis. Ciuis tñ eſt: ſicut ⁊ qui iniuſte principatur princeps tñ eſt.

¶ Unitas ciuitatis nõ eſt ex menibꝰ accipiẽda: ſic nãqꝫ tota regio ſi vno muro circũdaret vna ciuitas eſſet.

¶ Unitas ciuitatis accipiẽda eſt ex forma reip. qua mutata eiſdem manentibus hominibus non eſt eadem ciuitas niſi materialiter.

¶ Nõ eſt oĩno idem ciuis bonus ⁊ vir bonus: ciuis eniꝫ bonus ea debet virtute p̄ditus eſſe que ad ſalutẽ reip. cõducat: ſed vir bonus prudẽtia debet pollere que qñqꝫ nõ eſt eadem cuꝫ virtute que Reip. ꝯfert que alia ⁊ alia eſſe habet ſm diuerſas Reip. ſpecies. Et qꝛ oportet oẽs ciues eſſe bonos ciues ut Reſp. optima ſit cuꝫ tñ nõ poſſint oẽs eẽ boni viri. Item qꝛ cum ciuitas ex diuerſis ꝯſtet partibus ⁊ officijs non eadem oĩum bonoꝝ ciuiũ virtus eẽ põt: ⁊ tñ eadẽ eſt boni viri virtus.

¶ Qñqꝫ tñ eadem eſt virtus boni ciuis ⁊ boni viri: non eſt enim bonus Princeps niſi qui prudẽtia ac ceteris moralibus virtutibus inſtructus eſt quibus etiam bonus vir quis efficit: ſed quia nõ omnis ciuis eſt Princeps nõ vniuerſaliter oportet eandem eẽ v̄tutem boni viri ⁊ boni ciuis: licet autem bonus ciuis ſimplr ea virtute p̄ſtare debeat qua ⁊ bene p̄ncipari ac bene ſubici poſſit: ſitqꝫ eadem virtus boni viri ⁊ boni Principis: ex hoc tñ nil aliud ſequit niſi ꝙ eadem ſit virtus boni viri ⁊ boni ciuis inquãtum bñ p̄ncipari põt nõ autem ſimplr ⁊ inquãtum bñ ſubijci põt: bonus enim vir nõ põt eſſe abſqꝫ prudẽtia: bñ aũt ſubijci põt abſqꝫ prudẽtia. ſatis eſt enim rectam habere opinionem de agẽdis que ſibi cõmittuntur.

¶ Artifices ⁊ mercenarij in ciuitate nõ ſunt cenſendi ciues cuꝫ nõ poſſint Magiſtratus exercere: fortaſſis tñ in populari ſtatu ciues eſſe poterunt: nam cum liberi ſint poterunt poteſtatem habere: in Optimatũ v̄o ſtatu nullo modo ſunt ciues: cum ille tm̃ ſit eoꝝ qui v̄tute preſtant: ciuis exercitationeꝫ nõ hñt: in paucoꝝ v̄o ſtatu mercenarij non erũt ciues cum ſit tm̃ diuitum: artifices v̄o in eo forte ſtatu poterũt ciues eẽ poſt multas congregatas diuitias.

¶ Reſp. eſt inſtitutio ciuitatis quãtũ ad omnes Magiſtratus: p̄ſertim autem quantum ad p̄muꝫ cum illius ſit ceteros ordinare.

¶ Finis Ciuilis ſocietatis eſt bñ viuere ad hoc enim cõmunicatio vite confert ⁊ publice ⁊ p̄uate: ⁊ ſimilr finis eius eſt viuere: vita enim quam naturaliter deſideramus per ſocietatẽ iuuat ⁊ defendit.

¶ Principatus liberoꝝ gratia ſubditoꝝ eſt ⁊ qñqꝫ eſt perpetuus: qđ quidem eſſe debet qñ qui principat bonitate v̄tutis alios excedit ſed nunc ex uſurpatione fit: qñqꝫ v̄o mutatur: qđ ꝯtingit qñ cõciues virtute eq̃les ſunt. Is tñ principatus iniuſtus reddit cum nõ ad utilitatem ſubditoꝝ dirigit cuius gratia eſſe debet.

¶ Principatus vnius publicis cõmodis intendẽs Regius uocat: proprijs tyrannus. Principatus paucoꝝ cõmunem promouens utilitatem optimatum dicitur p̄uatam diuitum. Principatus multoꝝ cõmuni bono ſtudẽs reſp. appellat: p̄uato bono ſtatus pauperũ.

¶ Status pauperum ⁊ diuitum non differentia multitudinis ⁊ paucitatis differunt cum ſe per accñs hẽat contingit enim: paucos eſſe diuites ⁊ multos paupes ſed diuitijs ac paupertate diſtinguunt cuz vnus ad diuitias ordinetur alter ad libertatem quam pauperes optant.

¶ Diffiniētes Remp. per iuſtum vident ſolum attendere ad iuſtuz ſm qd. Remp. enim paucoꝝ diffiniūt per iuſtuz qđ in diuitijs reperit. Diffinientes v̄o Remp. multoꝝ: diffiniunt per iuſtuz qđ ad libertatē ſpectat. Cōſtat aūt diuitias ⁊ libertatem nō eſſe bona ſimplr. Quare nec iuſtum in eis eſt iuſtuz ſimpliciter. Rurſuz cōſiderant iuſtitiaz ex parte rerum tm̄: ⁊ non ex parte perſonarum. Juſtitia aūt penſanda eſt tam ex parte rerum q̄z ex parte pſonarum. Non cōſiderauerunt autez antiqui iuſtum niſi ex parte reruz. Quia de ſeipſis praue iudicantes inordinato in ſeipſos affecti amore diſtributiones rerum ſibimet fieri uolebant.

¶ Amplius exiſtimabant inequalitatem ⁊ equalitatem diuitiarum ac libertatis eſſe equalitatem ⁊ inequalitatem ſimpliciter. Unde ſm harum rerum differentiam bona publica iure diſtribui putabant. Jterum Reſp. non eſt inſtituta gratia diuitiarum cum diuitie alteri⁹ cauſa ſint. Non ergo ex diuitijs iuſtum eſt ſimpliciter Remp. paucoꝝ determinari.

¶ Ciuitas non eſt inſtituta ſolum vite gratia. Sic enim ⁊ animalia felicitatem politicam participarent que ciuitatis finis eſt.

¶ Ciuitas non eſt inſtituta gratia ſocietatis bellice: aut contractuum. Sic enim Thuſci ⁊ Carthaginēſes cuz in his cōmunicent conciues eſſent: qđ falſum eſſe conſtat cum nec eiſdem magiſtratibus cōmunicent: nec ſe inuicem bonos ciues ſtudeant efficere. Jterum ſi qui etiam ſitu nō diſtantes in cōnubijs cōmunicent ſoluz. Jn ceteris v̄o alijs viuant moribus: non ſunt cōciues habendi. Propinquitas ergo ⁊ diſtantia ſitus non facit ciuitatem aut vnam aut plures. Ergo idem etiam putandum eſt de his qui ſolum in contractibus ⁊ belli ſocietate cōmunicant.

¶ Ciuitas eſt cōmunicatio bene viuendi cōpoſita ex domibus ⁊ diuerſis generibus gratia vite perfecte ⁊ per ſe ſufficientis. Conſtat eniz hec diffinitio Ciuitatis ex pluribus generibus. Exprimitur enim forma cum dicitur cōmunicatio bene viuendi. Materia tam ꝓpinqua q̄z remota cum dicitur compoſita ex domibus ⁊ diuerſis generib⁹. Finis v̄o cū dicit gratia vite pfecte.

¶ Ciuitatis finis eſt cōmunicatio in actionib⁹ que fiūt ſm perfectam virtutem practicam que prudentia dicitur. Unde finis Ciuitatis eſt felicitas practica. Oportet igitur in eodem loco Ciues habitare ut in his communicent. Et qui plura conferunt Ciuitati ex his que ad perfectam virtutem ſpectant plus obtinent in rep. Conſequens ergo eſt ciuitatem diffiniendaz eſſe ex iuſto ſimpliciter: qđ eſt equalitas reſpectu virtutis.

¶ Expedit magis reſp. q̄ a multitudie regatur ſi rationis ⁊ prudentie particeps ſit: q̄z paucis virtute p̄ditis. Licet enim quiſqꝫ multitudinis per ſe acceptus inferior ſit ſtudioſis: omnes tamen ſimul aliquid preclarum efficient. Sicut in Muſica ⁊ poetis ⁊ alijs diſciplinis ſolet contingere: ut quod a multis inuentum eſt perfectum ſit.

¶ Non eſt tamen tutum multitudinem regere cum facile ſit ut ad iniuſtitiam declinet. Sinenda tamen eſt aliquid participare in Rep. in conſulendo ⁊ decernēdo ne perturbatio ſequatur: ſi omnino excludatur ab honoribus Reip.

¶ Lex quoqꝫ Solonis que multitudini conferebat poteſtatem eligendi magiſtratus ⁊ repetendi ab eis rōnē non eſt iniuſta: ſi multitudo etiam prudentes habeat. Neqꝫ enim ſcientis ſolum eſt iudicare: ſed utētis. Unde ⁊ multitudo que rep. utitur poterit iudicare de his que ad remp. ſpectant.

¶ Lege iuſta regi debent Reſp. Que v̄o lege nō ſunt deciſa: Regis arbitrio debent decerni.

¶ Finis Reſp. debet eſſe cōmunis utilitas. Hec eniz optimum bonum eſt. Optime autem ſocietatis qualis eſt ſocietas Ciuilis finis eſt optimum bonum.

¶ Non ſunt diſtribuenda bona Reſp. huic magis ut illi minus ſm exceſſum ⁊ imparitatē cuiuſlibet boni. Eſt enim danda in qualibet arte ⁊ ſcientia prerogatiua rerum iuxta actum illius artis ⁊ ſcientie: ut fiſtule fiſtulatori iuxta actum fiſtulandi: ⁊ non ſm nobilitatem ⁊ diuitias. Rurſum nec quodlibet bonum cuilibet bono poteſt conferri. Sicut tarditas ⁊ uelocitas non recte conferuntur ad bonum quod in magiſtratibus attenditur.

¶ Nec diuitibus ſolis nec ſtudioſis: nec ingenuis magiſtratus in rep. debetur: ſed potius multitudini que ex his omnibus conſtat: qꝛ cuilibet eoꝝ aliquid deeſt qđ ad optimum reſp. ſtatum pertinet. Jtem quia ſi diuitibus ſolis deberetur ditiſſimuz vnum ſolum regere interdum ꝯtingeret. Si ſtudioſis eodem modo vni poſſet regimen ciuitatis contingere. Si v̄o ingenuis: ſimiliter vni qui nobiliſſimus eſſet regimen dari deberet.

¶ Leges ferende ſunt pro bono publico: hoc enim eſt finis ciuitatis. Hoc v̄o in quibuſdā eſt libertas. Jn quibuſdam diuitie. Sed ſimpliciter eſt vita ſm perfectaz virtutem: qua quis pōt bene imperare ⁊ ſubijci.

¶ Qui omnes alios ciues virtute excedit etiam ſi oīum ſimul virtute accipiatur non eſt habendus ciuis. Eſt enim ueluti deus. Neqꝫ ſub lege eſt cuz ip̄e ſibi ſit lex. Hunc tamen ſolum regere ſemper iuſtuz eſt in optima rep. licet ubi inter ciues eſt virtutis equalitas. Aut nemo eſt qui omniuz ſimul virtutem excedat dignius ſit multitudinem regere ut ſuperius dictum fuit q̄z vnuz: aut paucos.

¶ Quinqꝫ cōſtant eſſe Monarchie ſpecies. quarum vna Heroum eſt qui ſm virtutē Ciuiuz ꝯſenſu ⁊ per tēpus aliquod ⁊ in certis cauſis regebant Ciuitatē. Alia v̄o Barbarica per genus quidem deſcendens ac Legib⁹ imperans: Sed ⁊ altera Eſinea Tyrannis per electionem conſtituta. Altera autem Laconica perennis ſm leges cui tantum plenum erat belli imperiuz. Ultima v̄o in qua rerum omnium habet poteſtatem ad modū quo ſe habet paterfamilias in domeſtica gubernatione. Eſt enim regia poteſtas quaſi domeſtica quedam gubernatio: ſicut ⁊ gubernatio patriſfamilias eſt quedam regia poteſtas domi.

¶ Si ciues virtute equales ſint non eſt equum vnuz regere: equalibus enim inequalia tribuerent. Pluresqꝫ etiam ⁊ certius ⁊ liberius poſſunt iudicare. Si tamen vnus omnes antecellat illum quidem plena ac perpetua poteſtate omnibus imperare iuſtum eſt. Non enī pars toto anteponi debet. Quiſqꝫ aūt ciuis partez obtinet virtutis qua rex huiuſmodi preſtat: ſua enim virtute omnes inſimul excedit.

Finis.

¶ Politicoꝝ Ariſtotelis liber quartus.

iN cunctis artibus ⁊ ſciẽtijs que nõ circa partẽ ſed circa genus aliqd̓ perfecte exiſtũt vnius eſt ꝯſiderare qd cuiqȝ ꝯueniat generi: ceu exercitatio corpori qualis quali cõueniat: ⁊ que ſit optima. Optime eniȝ natura diſpoſito ⁊ optime affluẽti optimã ꝯuenire neceſſarium eſt: ⁊ que plurimis: vna oĩb⁹. Etenim hoc Gymnaſtice eſt. Preterea ꝟo ſiquis nõ exactã illã cupiat habitudinez ⁊ ſciam circa certamina: nihilominus Magiſtri Gymnaſioꝝ eſt hanc potentiã p̄parare. Eodẽqȝ modo in Medicina: ⁊ in fabricatione Nauiũ: ⁊ veſtiũ: ⁊ in oĩ alio artificio videmus cõtingere.

¶ Poſtq̄ ꝑhus determinauit de Politia optima: puta de Regno ⁊ diſtinxit eius modos ⁊ diſſoluit quaſdaȝ dubitationes ex qbus apparet natura ipſius .ſ. monarchie regalis: ꝓſequit̃ de alijs politijs. Et diuiditur in duas. In ꝑma oñdit de qbus ⁊ quo ordine ꝯſiderãdũ eſt in hac ſciẽtia ⁊ que ſunt ꝯſiderata ⁊ que reſtãt ꝯſiderãda. Scd̃o ꝓſequit̃ de illis: ibi[Ut igit̃ ⁊c̃.] Prima in tres. In ꝑma oñdit que ſunt ꝯſiderãda in hac ſcientia. Scd̃o oñdit que ſunt ꝯſiderata ⁊ que reſtant ꝯſiderãda: ibi[Cum ꝟo ⁊c̃.] In tertia oñdit quo ordĩe ꝯſiderãdum eſt ibi[Eſt a nobis ⁊c̃.] Adhuc ꝑma in duas. In ꝑma oñdit ꝙ iſtius ſcientie eſt ꝯſiderare de politia optima que ⁊ qualis ſit: ⁊ qbus ⁊ qualibus ꝯgruit. Scd̃o oñdit que ſunt illa uł̃r que ꝑtinent ad cõſiderationem huius ſciẽtie: ibi[Itaqȝ ⁊ ea que ⁊c̃.] In ꝑma intẽdit iſtã rõnem in oĩbus artibus factiuis ⁊ in oĩbus ſciẽtijs actiuis que nõ verſant̃ circa aliquã naturã ꝑticularem: ſed circa aliqd̓ vnum cõe ⁊ que perfecte ꝯſiderãt vnuȝ cõe: vnius eſt ꝯſiderare qualis diſpoſitio cõuenit vnicuiqȝ illoꝝ que ſunt ſub illo cõmuni: ⁊ qualis eſt optima que cõpetit illi cõmuni ⁊ primo. Sed Politica eſt ſcientia actiua ꝯſideratiua alicuius vnius cõmunis nõ ꝑticularis. Et ꝑfecte ꝯſiderat illud quare ipſius eſt ꝯſiderare que politia eſt optima ⁊ quibus ꝯuenit. Circa iſtam rõnem ſic ꝓcedit. Suppoſita minore ꝑmo ꝓbat maiorem ⁊ eam ponit. Scd̃o ꝯcludit ꝯcłonem: ibi[Quare manifeſtuȝ ⁊c̃.] Circa ꝑmũ intelligẽduȝ eſt ꝙ ſciẽtie oẽs aliqd̓ ſubiectuȝ ꝯſiderãt Sed in quibuſdã cõtingit eſſe illud vniuocum in alijs nõ vniuocuȝ. Sed analogum dictum de pluribus per attributionem ad aliqd̓ prius inter illa. Et ſicut eſt in ſpeculatiuis: ſic etiam eſt in actiuis ⁊ factiuis que ſũt quedã ſcientie actiue ⁊ factiue cõſiderãtes aliqd̓ vnuȝ dictum de pluribus per attributionem ad aliqd̓ ꝑmũ. Et in talibus ꝓponit ꝓpõnem ſuam. Et dicit ꝙ in oĩbus artibus factiuis ⁊ ſcientijs actiuis que nõ cõſiderant ꝑticulare aliquod: ſed cõſiderant aliqd̓ vnum cõe pluribus ſm̃ analogiã ꝯſiderantibus. illud cõe vni⁹ eſt cõſiderare que ⁊ qualis eſt diſpõ vniuſcuiuſqȝ illorum hñtium attributionem ad ꝑmuȝ. ⁊ qualis optima diſpoſitio que cõpetit illi ꝑmo ad qd̓ alia hñt attributionem. Et declarat iſtam ꝓpõnem. Quia ars exercitatiua ꝯſiderat que ⁊ qualis exercitatio cui ⁊ quali corpori ꝯueniat. Cõſiderat etiam que eſt exercitatio optima que optime diſpoſito corpori ꝯuenit. Optima eniȝ exercitatio ꝯuenit ei qui eſt optime diſpoſitus ⁊ ꝓportionatus ſm̃ nãm: ⁊ illa exercitatio que cõpetit pluribus hñtibus attributionem ad aliqd̓ vnum: illa vna omnibus cõpetit ſm̃ attributionem. Iſta enim eſt cõſideratio exercitatiue artis. Et ſi aliquis obijciat ꝙ exercitatiua non debet ꝯſiderare diſpõnem illam optimam: q̄a nullus attingit ad eam. Hoc remouens dicit ꝙ ſi aliquis deſideret diſpoſitionem optimaȝ uel que ſibi poſſibilis eſt nec ſcientiam uel habitũ eoꝝ que circa exercitationem illam ſunt: tamen ars exercitatiua de iſtis debet ꝯſiderare. Iterum ars exercitatiua debet diſponere potentiã exercitati: ad hanc ſilr̃ Medicina cõſiderat ſanitatem ⁊ que ⁊ qualis: cui ⁊ quali corpori ꝯueniat. Cõſiderat etiam diſpões corpoꝝ: puta cõplexiones ⁊ que cõplexio optima ⁊ que ſanitas optime complexionato ꝯgruit. Similr̃ eſt circa artem faciendi ueſtes ⁊ circa oẽs alias artes. Et ratio huius eſt: quoniã ſi aliqua ſciẽtia cõſiderat aliquã nãm: cõſiderat paſſiones illius. ꝯſiderat etiã oĩa que attributionem hñt ad illã nãm. Iterum paſſiones illoꝝ attributoꝝ. ſed paſſio ꝑmi in ſcientia eſt diſpoſitio eius optima. Paſſiones eoꝝ que attribuunt̃ ſunt quales illis ꝯgruũt: ⁊ iõ eiuſdem ſciẽtie eſt cõſiderare ⁊ optimã diſpõnez ⁊ que quali congruit. Deinde cum dicit.

¶ Quare manifeſtũ eſt ꝙ eiuſdẽ eſt ſciẽtie videre que optima Reſp. ⁊ qualis maxime ad uotũ foret nullo externoꝝ eã ipediẽte ⁊ que qbus ꝯueniat. Nã plures optimã aſſequi forſan impoſſibile eſt.

¶ Cõcludit ꝯcłonem. Et dicit ꝙ ex iſtis manifeſtum eſt ꝙ ſciẽtie eiuſdem .ſ. politice eſt cõſiderare que eſt optima politia. Hec aũt eſt que maxime deſiderat̃ ⁊ eſt ſm̃ uoluntatẽ ſi nõ ſit impedimẽtum per aliqd̓ extrinſecũ. Cõtingit eniȝ per aliqd̓ impediẽs ꝙ aliqs nõ appetit optimã politiã. Iterũ politica ſciẽtia cõſiderat que politia qbus ꝯuenit. Sunt enim multi qui nõ poſſunt attingere ad optimã que illis cõpetat: ſed ad illaȝ que illis congruit. Deinde cum dicit.

¶ Itaqȝ ⁊ ea que ſit ſimplr̃ optĩa: ⁊ ea que quãtũ fieri põt optima: latere nõ debet legis ꝯditorẽ: ac ꝟo ciuilẽ hoĩez. Ac ꝑterea tertia que ſit ex ſuppõne. Nã opȝ datam quoqȝ ꝯſiderare poſſe quẽadmodũ ab initio ꝯſtituat̃ ⁊ ꝯſtituta cõſeruet̃ q̄ȝ plurimo tẽpore. Dico aũt ceu ſi cui ciuitati ꝯtigerit neqȝ optimã gubernationẽ hẽre: neqȝ neceſſarie illi adeſſe: neqȝ illis ipſis que aſſint recte uti: ſed alijs deteriorib⁹. Preter hec aũt oĩa eam gubernationẽ que oĩbus maxime congruat ciuitatibus noſſe oportet.

¶ Oſtendit que ꝑtinent ad ꝯſiderationem uł̃r huius ſcientie. Et ꝑmo oſtendit de quibus cõſiderat per ſe ⁊ primo. Scd̃o oñdit de quibus ex ꝯñti: puta de differentijs Legum ⁊ Politiarũ: ibi[Quapropter ⁊c̃.] Prima in duas. In ꝑma facit qd̓ dictum eſt. In ſcd̃a tangit de ſcientijs quorũdam circa predicta: ibi[Ut tradunt ⁊c̃.] In prima dicit ꝙ manifeſtuȝ eſt ex dictis ꝙ politicus cõſiderat politiam ſimplr̃. Sicut enim dictũ eſt conſiderans aliquam nãm ꝯſiderat que eſt optima diſpoſitio eius: ſed Politicus de Politia conſiderat. Quare manifeſtum eſt ꝙ Politicus ⁊ legiſlator conſiderant de optima Politia. Iteruȝ ad ipſum ꝑtinet cõſiderare que eſt Politia optĩa ex ſuppoſitione. Si eniȝ contingit enim: paucos eſſe diuites ⁊ multos paupes ſed diuitijs ac paupertate diſtinguunt̃ cuȝ vnus ad diuitias ordinetur alter ad libertatem quam pauperes optant.

¶ Diffiniētes Remp. per iuſtum vident̃ ſolum attendere ad iuſtuȝ ſm qd. Remp. enim paucoꝝ diffiniūt per iuſtuȝ qd̄ in diuitijs reperit̃. Diffinientes vͦ Remp. multoꝝ: diffiniunt per iuſtuȝ qd̄ ad libertatē ſpectat. Cōſtat aūt diuitias ⁊ libertatem nō eſſe bona ſimpl̄r. Quare nec iuſtum in eis eſt iuſtuȝ ſimpliciter. Rurſuȝ cōſiderant iuſtitiaȝ ex parte rerum tm̄: ⁊ non ex parte perſonarum. Juſtitia aūt penſanda eſt tam ex parte rerum ꝗȝ ex parte ꝑſonarum. Non cōſiderauerunt auteȝ antiqui iuſtum niſi ex parte reruȝ. Quia de ſeipſis praue iudicantes inordinato in ſeipſos affecti amore diſtributiones rerum ſibimet fieri uolebant.

¶ Amplius exiſtimabant inequalitatem ⁊ equalitatem diuitiarum ac libertatis eſſe equalitatem ⁊ inequalitatem ſimpliciter. Unde ſm harum rerum differentiam bona publica iure diſtribui putabant. Jterum Reſp. non eſt inſtituta gratia diuitiarum cum diuitie alteriꝰ cauſa ſint. Non ergo ex diuitijs iuſtum eſt ſimpliciter Remp. paucoꝝ determinari.

¶ Ciuitas non eſt inſtituta ſolum vite gratia. Sic enim ⁊ animalia felicitatem politicam participarent que ciuitatis finis eſt.

¶ Ciuitas non eſt inſtituta gratia ſocietatis bellice: aut contractuum. Sic enim Thuſci ⁊ Carthaginēſes cuȝ in his cōmunicent conciues eſſent: qd̄ falſum eſſe conſtat cum nec eiſdem magiſtratibus cōmunicent: nec ſe inuicem bonos ciues ſtudeant efficere. Jterum ſiqui etiam ſitu nō diſtantes in cōnubijs cōmunicent ſoluȝ. Jn ceteris vͦ alijs viuant moribus: non ſunt cōciues habendi. Propinquitas ergo ⁊ diſtantia ſitus non facit ciuitatem aut vnam aut plures. Ergo idem etiam putandum eſt de his qui ſolum in contractibus ⁊ belli ſocietate cōmunicant.

¶ Ciuitas eſt cōmunicatio bene viuendi cōpoſita ex domibus ⁊ diuerſis generibus gratia vite perfecte ⁊ per ſe ſufficientis. Conſtat eniȝ hec diffinitio Ciuitatis ex pluribus generibus. Exprimitur enim forma cum dicitur cōmunicatio bene viuendi. Materia tam ꝓpinqua ꝗȝ remota cum dicitur compoſita ex domibus ⁊ diuerſis generibꝰ. Finis vͦ cū dicit̃ gratia vite ꝑfecte.

¶ Ciuitatis finis eſt cōmunicatio in actionibꝰ que fiūt ſm perfectam virtutem practicam que prudentia dicitur. Unde finis Ciuitatis eſt felicitas practica. Oportet igitur in eodem loco Ciues habitare ut in his communicent. Et qui plura conferunt Ciuitati ex his que ad perfectam virtutem ſpectant plus obtinent in rep. Conſequens ergo eſt ciuitatem diffiniendaȝ eſſe ex iuſto ſimpliciter: qd̄ eſt equalitas reſpectu virtutis.

¶ Expedit magis reip. ꝗ a multitudīe regatur ſi rationis ⁊ prudentie particeps ſit: ꝗȝ paucis virtute p̄ditis. Licet enim quiſqȝ multitudinis per ſe acceptus inferior ſit ſtudioſis: omnes tamen ſimul aliquid preclarum efficient. Sicut in Muſica ⁊ poetis ⁊ alijs diſciplinis ſolet contingere: ut quod a multis inuentum eſt perfectum ſit.

¶ Non eſt tamen tutum multitudinem regere cum facile ſit ut ad iniuſtitiam declinet. Sinenda tamen eſt aliquid participare in Rep. in conſulendo ⁊ decernēdo ne perturbatio ſequatur: ſi omnino excludatur ab honoribus Reip.

¶ Lex quoqȝ Solonis que multitudini conferebat poteſtatem eligendi magiſtratus ⁊ repetendi ab eis rōnē non eſt iniuſta: ſi multitudo etiam prudentes habeat. Neqȝ enim ſcientis ſolum eſt iudicare: ſed utētis. Unde ⁊ multitudo que rep. utitur poterit iudicare de his que ad remp. ſpectant.

¶ Lege iuſta regi debent Reſp. Que vͦ lege nō ſunt deciſa: Regis arbitrio debent decerni.

¶ Finis Reip. debet eſſe cōmunis utilitas. Hec eniȝ optimum bonum eſt. Optime autem ſocietatis qualis eſt ſocietas Ciuilis finis eſt optimum bonum.

¶ Non ſunt diſtribuenda bona Reip. huic magis ut illi minus ſm exceſſum ⁊ imparitatē cuiuſlibet boni. Eſt enim danda in qualibet arte ⁊ ſcientia prerogatiua rerum iuxta actum illius artis ⁊ ſcientie: ut fiſtule fiſtulatori iuxta actum fiſtulandi: ⁊ non ſm nobilitatem ⁊ diuitias. Rurſum nec quodlibet bonum cuilibet bono poteſt conferri. Sicut tarditas ⁊ uelocitas non recte conferuntur ad bonum quod in magiſtratibus attenditur.

¶ Nec diuitibus ſolis nec ſtudioſis: nec ingenuis magiſtratus in rep. debetur: ſed potius multitudini que ex his omnibus conſtat: qꝛ cuilibet eoꝝ aliquid deeſt qd̄ ad optimum reip. ſtatum pertinet. Jtem quia ſi diuitibus ſolis deberetur ditiſſimuȝ vnum ſolum regere interdum ꝯtingeret. Si ſtudioſis eodem modo vni poſſet regimen ciuitatis contingere. Si vͦ ingenuis: ſimiliter vni qui nobiliſſimus eſſet regimen dari deberet.

¶ Leges ferende ſunt pro bono publico: hoc enim eſt finis ciuitatis. Hoc vͦ in quibuſdā eſt libertas. Jn quibuſdam diuitie. Sed ſimpliciter eſt vita ſm perfectaȝ virtutem: qua quis pōt bene imperare ⁊ ſubijci.

¶ Qui omnes alios ciues virtute excedit etiam ſi oīum ſimul virtute accipiatur non eſt habendus ciuis. Eſt enim ueluti deus. Neqȝ ſub lege eſt cuȝ ip̄e ſibi ſit lex. Hunc tamen ſolum regere ſemper iuſtuȝ eſt in optima rep. licet ubi inter ciues eſt virtutis equalitas. Aut nemo eſt qui omniuȝ ſimul virtutem excedat dignius ſit multitudinem regere ut ſuperius dictum fuit ꝗȝ vnuȝ: aut paucos.

¶ Quinqȝ cōſtant eſſe Monarchie ſpecieȝ. quarum vna Heroum eſt qui ſm virtutē Ciuiuȝ ꝯſenſu ⁊ per tēpus aliquod ⁊ in certis cauſis regebant Ciuitatē. Alia vͦ Barbarica per genus quidem deſcendens ac Legibꝰ imperans: Sed ⁊ altera Efinea Tyrannis per electionem conſtituta. Altera autem Laconica perennis ſm leges cui tantum plenum erat belli imperiuȝ. Ultima vͦ in qua rerum omnium habet poteſtatem ad modū quo ſe habet paterfamilias in domeſtica gubernatione. Eſt enim regia poteſtas quaſi domeſtica quedam gubernatio: ſicut ⁊ gubernatio patriſfamilias eſt quedam regia poteſtas domi.

¶ Si ciues virtute equales ſint non eſt equum vnuȝ regere: equalibus enim inequalia tribuerent̃. Plureſqȝ etiam ⁊ certius ⁊ liberius poſſunt iudicare. Si tāmen vnus omnes antecellat illum quidem plena ac perpetua poteſtate omnibus imperare iuſtum eſt. Non eni pars toto anteponi debet. Quiſqȝ aūt ciuis parteȝ obtinet virtutis qua rex huiuſmodi preſtat: ſua enim virtute omnes inſimul excedit.

Finis.

¶ Politicoꝝ Ariſtotelis liber quartus.

i N cunctis artibus ꝛ ſciētijs que nō circa partē ſed circa genus aliqđ perfecte exiſtūt vnius eſt ꝯſiderare qđ cuiqꝫ ꝯueniat generi: ceu exercitatio corpori qualis quali cōueniat: ꝛ que ſit optima. Optime eniꝫ natura diſpoſito ꝛ optime affluēti optimā ꝯuenire neceſſarium eſt: ꝛ que plurimis: vna oib⁹. Etenim hoc Gymnaſtice eſt. Preterea ṽo ſiquis nō exactā illā cupiat habitudineꝫ ꝛ ſciam circa certamina: nihilominus Magiſtri Gymnaſioꝝ eſt hanc potentiā p̄parare. Eodēqꝫ modo in Medicina: ꝛ in fabricatione Nauiū: ꝛ veſtiū: ꝛ in oī alio artificio videmus cōtingere.

¶ Poſtq̄ꝫ phus determinauit de Politia optima: puta de Regno ꝛ diſtinxit eius modos ꝛ diſſoluit quaſdaꝫ dubitationes ex qͥbus apparet natura ipſius. ſ. monarchie regalis: ꝓſequit̄ de alijs politijs. Et diuiditur in duas. In p̄ma oñdit de qͥbus ꝛ quo ordine ꝯſiderādū eſt in hac ſciētia ꝛ que ſunt ꝯſiderata ꝛ que reſtāt ꝯſiderāda. Sc̄do ꝓſequit̄ de illis: ibi [Ut igit̄ ꝛc̄.] Prima in tres. In p̄ma oñdit que ſunt ꝯſiderāda in hac ſcientia. Sc̄do oñdit que ſunt ꝯſiderata ꝛ que reſtant ꝯſiderāda: ibi [Cum ṽo ꝛc̄.] In tertia oñdit quo ordīe ꝯſiderādum eſt ibi [Eſt a nobis ꝛc̄.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma oñdit ꝙ iſtius ſcientie eſt ꝯſiderare de politia optima que ꝛ qualis ſit: ꝛ qͥbus ꝛ qualibus ꝯgruit. Sc̄do oñdit que ſunt illa vl̄ter que ꝑtinent ad cōſiderationem huius ſciētie: ibi [Itaqꝫ ꝛ ea que ꝛc̄.] In p̄ma intēdit iſtā rōnem in oībus artibus factiuis ꝛ in oībus ſciētijs actiuis que nō verſant̄ circa aliquā naturā ꝑticularem: ſed circa aliqđ vnum cōe ꝛ que perfecte ꝯſiderāt vnuꝫ cōe: vnius eſt ꝯſiderare qualis diſpoſitio cōuenit vnicuiqꝫ illoꝝ que ſunt ſub illo cōmuni: ꝛ qualis eſt optima que cōpetit illi cōmuni ꝛ primo. Sed Politica eſt ſcientia actiua ꝯſideratiua alicuius vnius cōmunis nō ꝑticularis. Et ꝑfecte ꝯſiderat illud quare ipſius eſt ꝯſiderare que politia eſt optima ꝛ quibus ꝯuenit. Circa iſtam rōnem ſic ꝓcedit. Suppoſita minore p̄mo ꝓbat maiorem ꝛ eam ponit. Sc̄do ꝯcludit ꝯcl̄onem: ibi [Quare manifeſtuꝫ ꝛc̄.] Circa p̄mū intelligēduꝫ eſt ꝙ ſciētie oēs aliqđ ſubiectuꝫ ꝯſiderāt Sed in quibuſdā cōtingit eſſe illud vniuocum in alijs nō vniuocuꝫ. Sed analogum dictum de pluribus per attributionem ad aliqđ prius inter illa. Et ſicut eſt in ſpeculatiuis: ſic etiam eſt in actiuis ꝛ factiuis que ſūt quedā ſcientie actiue ꝛ factiue cōſiderātes aliqđ vnuꝫ dictum de pluribus per attributionem ad aliqđ p̄mū. Et in talibus ꝓponit ꝓpōnem ſuam. Et dicit ꝙ in oībus artibus factiuis ꝛ ſcientijs actiuis que nō cōſiderant ꝑticulare aliquod: ſed cōſiderant aliqđ vnum cōe pluribus ſꝫm analogiā ꝯſiderantibus. illud cōe vniꝰ eſt cōſiderare que ꝛ qualis eſt diſpō vniuſcuiuſqꝫ illorum hn̄tium attributionem ad p̄muꝫ. ꝛ qualis optima diſpoſitio que cōpetit illi p̄mo ad qđ alia hn̄t attributionem. Et declarat iſtam ꝓpōnem. Quia ars exercitatiua ꝯſiderat que ꝛ qualis exercitatio cui ꝛ quali corpori ꝯueniat. Cōſiderat etiam que eſt exercitatio optima que optime diſpoſito corpori ꝯuenit. Optima eniꝫ exercitatio ꝯuenit ei qui eſt optime diſpoſitus ꝛ ꝓportionatus ſꝫm nām: ꝛ illa exercitatio que cōpetit pluribꝰ hn̄tibus attributionem ad aliqđ vnum: illa vna omnibus cōpetit ſꝫm attributionem. Iſta enim eſt cōſideratio exercitatiue artis. Et ſi aliquis obijciat ꝙ exercitatiua non debet ꝯſiderare diſpōnem illam optimam: qa nullus attingit ad eam. Hoc remouens dicit ꝙ ſi aliquis deſideret diſpoſitionem optimaꝫ vel que ſibi poſſibilis eſt nec ſcientiam vel habitū eoꝝ que circa exercitationem illam ſunt: tamen ars exercitatiua de iſtis debet ꝯſiderare. Iterum ars exercitatiua debet diſponere potentiā exercitati: ad hanc ſil̄r Medicina cōſiderat ſanitatem ꝛ que ꝛ qualis: cui ꝛ quali corpori ꝯueniat. Cōſiderat etiam diſpōnes corpoꝝ: puta cōplexiones ꝛ que cōplexio optima ꝛ que ſanitas optime complexionato ꝯgruit. Simil̄r eſt circa artem faciendi veſtes ꝛ circa oēs alias artes. Et ratio huius eſt: quoniā ſi aliqua ſciētia cōſiderat aliquā nām: cōſiderat paſſiones illius. ꝯſiderat etiā oīa que attributionem hn̄t ad illā nām. Iterum paſſiones illoꝝ attributoꝝ. ſed paſſio p̄mi in ſcientia eſt diſpoſitio eius optima. Paſſiones eoꝝ que attribuunt̄ ſunt quales illis ꝯgruūt: ꝛ iō eiuſdem ſciētie eſt cōſiderare ꝛ optimā diſpōneꝫ ꝛ que quali congruit. Deinde cum dicit.

¶ Quare manifeſtū eſt ꝙ eiuſdē eſt ſciētie videre que optima Reſp. ꝛ qualis maxime ad votū foret nullo externoꝝ eā ipediēte ꝛ que qͥbus ꝯueniat. Nā plures optimā aſſequi forſan impoſſibile eſt.

¶ Cōcludit ꝯcl̄onem. Et dicit ꝙ ex iſtis manifeſtum eſt ꝙ ſciētie eiuſdem. ſ. politice eſt cōſiderare que eſt optima politia. Hec aūt eſt que maxime deſiderat̄ ꝛ eſt ſꝫm voluntatē ſi nō ſit impedimētum per aliqđ extrinſecū. Cōtingit eniꝫ per aliqđ impediēs ꝙ aliqͥs nō appetit optimā politiā. Iterū politica ſciētia cōſiderat que politia qͥbus ꝯuenit. Sunt enim multi qui nō poſſunt attingere ad optimā que illis cōpetat: ſed ad illaꝫ que illis congruit. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ ꝛ ea que ſit ſimpl̄r optīa: ꝛ ea que quātū fieri pōt optima: latere nō debet legis ꝯditorē: ac ṽo ciuilē hoīeꝫ. Ac p̄terea tertia que ſit ex ſuppōne. Nā opꝫ datam quoqꝫ ꝯſiderare poſſe quēadmodū ab initio ꝯſtituat̄ ꝛ ꝯſtituta cōſeruet̄ ꝙ̄plurimo tēpore. Dico aūt ceu ſi cui ciuitati ꝯtigerit neqꝫ optimā gubernationē hēre: neqꝫ neceſſarie illi adeſſe: neqꝫ illis ipſis que aſſint recte vti: ſed alijs deteriorib⁹. Preter hec aūt oīa eam gubernationē que oībus maxime congruat ciuitatibus noſſe oportet.

¶ Oſtendit que ꝑtinent ad ꝯſiderationem vl̄ter huius ſcientie. Et p̄mo oſtendit de quibus cōſiderat per ſe ꝛ primo. Sc̄do oñdit de quibus ex ꝯñti: puta de differentijs Legum ꝛ Politiarū: ibi [Quapropter ꝛc̄.] Prima in duas. In p̄ma facit qđ dictum eſt. In ſc̄da tangit de ſcientijs quorūdam circa predicta: ibi [Ut tradunt ꝛc̄.] In prima dicit ꝙ manifeſtuꝫ eſt ex dictis ꝙ politicus cōſiderat politiam ſimpl̄r. Sicut enim dictū eſt conſiderans aliquam nām ꝯſiderat que eſt optima diſpoſitio eius: ſed Politicus de Politia conſiderat. Quare manifeſtum eſt ꝙ Politicus ꝛ legiſlator conſiderant de optima Politia. Iteruꝫ ad ipſum ꝑtinet cōſiderare que eſt Politia optīa ex ſuppoſitione. Si eniꝫ natiõnis:ac paucoꝝ.

¶Dat ordinem conſiderandi de iſtis. Et primo quãtuꝫ ad ea que cõſiderãda ſunt in q̄rto. Deide cuꝫ dicit.

¶Deinde que cõmuniſſima ⁊ optabiliſſima ſit poſt optimã rempublicã. Et ſiqua cõtingit alia ad optimatũ naturã declinãs recte cõſtituta:⁊ q̄ꝫ plurimis congruẽs ciuitatibus que nam iſta ſit.

¶Quantum ad quedam que ꝯſideranda ſunt ꝯſequenter. Dicit igitur p̄mo ꝙ poſt p̄dicta p̄mo eſt ꝯſiderandum a nobis quot ſunt differentie politiarum dictarũ prius:puta popularis ⁊ paucoꝝ ⁊ optimatuꝫ ſi ita ſit ꝙ ſint plures ſpecies ipſarum. Poſtea ꝯſiderabimus que politia ſi cõmuniſſima quãtum ad omnes cõditiones multitudinis:⁊ que maxime eligibilis in ordine ad finem poſt optimas politias que ſunt regnum ⁊ optimatum ſimpl'r. Et iterum ſi contingit eſſe aliquam ſpẽm optimatuꝫ preter ſimplicem que ſit bene mãſiua ⁊ ꝯueniẽs multis ciuitatibus que ſit illa. Poſt hec ṽo cõſiderãdum erit que uel qualis:quibus uel qualibus ſit magis eligibilis ⁊ magis ꝯgruens. Poſſibile eniꝫ eſt ꝙ quibuſdã magis ꝯgruat popularis q̄ꝫ paucoruꝫ. Quibuſdã aũt magis illa q̄ꝫ illa. Deide cum dicit.

¶Deinde aliaruꝫ que a quibus expetẽda. Forſan enim quibuſdã neceſſaria eſt popularis gubernatio magis q̄ꝫ paucorum potẽtia. Quibuſdã ṽo hec magis q̄ꝫ illa. Deinde quẽadmodũ diſpoſitũ eſſe cõueniat illuꝫ qui uelit has gubernationes recipere. Dico aũt popularẽ ſm ſingulas ſpecies:ac rurſus paucoꝝ potentiã. Tandeꝫ ṽo oium iſtarũ cum facta fuerit breuiter mẽtio:conãdũ erit referre que nã labes ⁊ que ꝯſeruationes ſint ⁊ coiter oium:⁊ ꝑticulariter vnuſqſqꝫ:⁊ per quas cauſas illas maxime euenire cõtingat.

¶Dat ordinem ꝯſiderãdi quãtum ad ꝯſiderãdum ꝯſequẽter dicens ꝙ deinde poſt determinationeꝫ dictoꝝ ꝯſiderãdum erit quomodo inſtituẽde ſunt a principio hꝰi politie ⁊ ex qbus:puta quomodo inſtituẽde ſunt ⁊ ex quibus Reſp. popularis ⁊ paucoꝝ ſm oẽs ſpẽs earum:⁊ quõ optima ſit inſtituẽda. Deinde aũt poſteriꝰ ſm intẽtionem q̄ꝫuis p̃us ſm executionem:puta in 5° libro ſequẽti ad ꝯſiderãduꝫ que ſunt p̃ncipia corruptiua ⁊ ſaluatiua hꝰi politiaruꝫ ⁊ in vniuerſali ⁊ ſm vnãquãqꝫ aliarum:⁊ que ſunt cauſe ꝓpter quas maxime nate ſunt corrũpi ⁊ ſaluari. Eſt tñ intelligẽduꝫ ꝙ p̃us ꝯſiderat de corrũpẽtibus ⁊ ſaluãtibus eas:puta in 5° iſtius poſterius ⁊ deinceps de inſtitutione earũ q̄ꝫuis prius eſſet in intentione de inſtitutione q̄ꝫ de ſaluatione ⁊ corruptione.

u **T igitur ſint plures Rerump. ſpecies illa eſt cauſa ꝙ cuiuſqꝫ ciuitatis partes ſunt plures.**

¶Poſtq̄ꝫ ph̄s declarauit de quibus ꝯſiderat ſciẽtia iſta ⁊ que ſunt dicta ⁊ que dicẽda ⁊ ſm quem ordineꝫ. In parte iſta ꝓſequit̃ ⁊ diuidit̃ in partes duas:q2 p̄mo facit qđ dictum eſt. Scđo determinat de quibuſdã ꝑtibus p̃ncipalibus politie: ibi⌊ Rurſus aũt.⌋ Prima in duas. In prima diſtinguit politias. In ſcđa ꝓſequit̃ de illis de quibus nõ eſt dictum prius:ibi⌊ Reliquuꝫ eſt.⌋ Adhuc prima in duas. In prima oſtendit eẽ plures politias. In ſcđa diſtinguit ſpẽs ipſarum magis in ſpãli:ibi⌊ Qđ aũt.⌋ Prima in duas ſm ꝙ p̄mo ꝓbat politias eẽ plures ⁊ quot ſunt aliquo modo. Scđo ꝙ ſunt plures dictis cum dicit.⌊ Quãobrem ṽo.⌋ Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma dicit ꝙ ſũt plures. In ſcđa quot ſunt:ibi⌊ Maxime ṽo.⌋ Adhuc prima in duas. Primo p̄mittit cãm ꝓpter quam ſunt plures. Scđo manifeſtat ibi⌊ Videmus enim.⌋ In p̄ma dicit ꝙ cã quare politie ſunt plures eſt:q2 cuiuſlibet ciuitatis plures ſunt partes differẽtes ſm rõnem. ⁊ q̄ꝫuis diſtictio forme non ſit ꝓpter diſtinctionem materie:tñ ad diſtictionem mãe ſequit̃ diſtinctio forme. Deide cũ dicit.

¶Videmus enim p̄mo ex domibus cõſtare ciuitatẽ:deinde rurſus ex hac multitudine alios eſſe diuites:alios paupes:alios medios:diuitũqꝫ ⁊ pauperuꝫ partem eſſe bellicam:partem imbellem.

¶Propoſitã cauſam manifeſtat: ⁊ primo oſtendit que ſunt partes ciuitatis ⁊ quam habent habitudinem ad politiam. In ſcđa ex hoc ꝯcludit ꝙ ſunt plures politie ſubinducens cãm ex dictis ꝓpter quã ſunt plures politie ibi⌊ Patet igit̃.⌋ Prima in duas. Primo diſtinguit partes ciuitatis. Scđo oñdit quã habitudinẽ habent ad politiã ibi⌊ Et he quidem.⌋ Adhuc prima in duas. Primo diſtinguit partes ciuitatis. Scđo ſubdiuidit:ibi⌊ Et rurſus.⌋ In prima dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ p̄mo ciuitas componat̃ ex domibus:⁊ ideo quecũqꝫ ſunt partes domus ſunt partes ciuitatis radicaliter. Item in multitudine ciuitatis quidam ſunt diuites ⁊ opulenti:quidã pauperes paucã aut nullã hñtes ſubſtantiã:qdã medij. Iterũ diuitũ ⁊ egenoꝝ qdã hñt exercitiũ armoꝝ:qdã nõ hñt. Deide cum dicit.

¶Et rurſus ex plebe partẽ agroꝝ culture eſſe deditã videmꝰ: partẽ mercature:partem opificijs ⁊ ſordibus miniſterijs.

¶Subdiuidit ꝑtes ciuitatis:⁊ p̄mo ſubdiuidit egenos. Scđo diuites:ibi⌊ Nobilitatis.⌋ Tertio ſubdiuidit medios:ibi⌊ Preterea.⌋ In p̄ma dic̃ ꝙ egenoꝝ multi ſunt modi:qdam enim ſunt agricultores qui uerſantur circa culturam agrorum:alij ſunt qui uacant circa commutationes uenalium rerum. alij ſunt dediti ſordidis miniſterijs qui faciendo opa ſua maculant corpus:ſicut mercenarij:⁊ iſtoꝝ ſunt multi modi: qdam coriarij:qdã pelliũ curatores ⁊ hꝰi. Deide cũ dicit.

¶Nobilitatis quoqꝫ differẽtie ſũt ſm opulentiã ⁊ magnitudinẽ cẽſus. Sunt eni alij equites:qđ munus nemo faciliter ſupportare põt niſi ſit diues. Itaqꝫ antiqs tẽporibus quecũqꝫ ciuitates equeſtri potẽtia excellebãt:in his paucoꝝ potẽtia gubernabat. Equitatu aũt bella ꝯtra finitimos exercebant:ceu Eretrienſes ⁊ Calcidenſes ⁊ Magneſij qui ſunt ſuper Menãdro: ⁊ alie plures Aſiaticarũ ciuitatum.

¶Subdiuidit opulentos ⁊ dicit ꝙ modi opulentoruꝫ ſunt ſm diuerſitatem diuitiarum ⁊ exceſſum earum:qdam enim ſunt diuites ⁊ ſunt equeſtres. illud eniꝫ munus nõ poſſunt ferre niſi diuites:⁊ ideo antiquitus in alijs ciuitatibus quarum potentia erat in equis ⁊ aĩalibꝰ erat politia Paucoꝝ. iſti enim utebant̃ eqs quos nutriebant ꝯtra aduerſarios ſicut cõtra vicinos:ſicut Tho.

qdā dci Eretrieſes ⁊ Calcideſes ⁊ Magneſij q ſūt ſup Menādro ⁊ alie pſes ciuitates Aſie. Deide cū dicit.

¶ Preterea ſunt alie nobiliuꝫ differentie: quoſdā enim genus quoſdā virtus extollit. Et ſiquid aliud tale ciuitatis partē eſſe dictuꝫ eſt ubi de Optimatibꝰ tractauimus ibi nāqꝫ diſtinximus quot ex partibus neceſſarijs omnis conſtat ciuitas.

¶ Subdiuidit medios ⁊ dicit ꝙ p̄ter differentias iſtorū diuitum ſunt alie differentie mediorum quorum quidam excedunt ſm genus ⁊ nobilitatem: alij excedunt ſꝫ virtutem. Similr̄ aliud aliquid ſit tale qđ ſit neceſſarium ⁊ utile ciuitati ⁊ dicit̄ pars ciuitatis: ⁊ hoc dictum fuit ubi dicebatur de ſtatu Optimatuꝫ. Ibi eniꝫ dictum fuit ex quot ꝑtibus neceſſarijs eſt quelibet ciuitas: puta in ſcđo huius: ubi poſuit politiam Platonis quam forte dixit eſſe Optimatuꝫ. Ibi enim numerauit ꝑtes ciuitatis: uł forte in tractatu ſeparato ubi de Rep. Optimatum dixit. Deinde cum dicit.

¶ Et he quidē partes quādoqꝫ cōcurrunt omnes ad Remp. gubernandam: quandoqꝫ pauciores: quādoqꝫ plures.

¶ Declarat quam habitudinem habent iſte ꝑtes ad politiam: ⁊ dicit ꝙ iſtaruꝫ partium aliqñ omnes attingūt ad politiam. ſicut in populari in qua populus dominatur omnes attingunt ad eam etiam infimi. Aliquādo pauci ſicut in Paucoꝝ ſtatu in qua diuites principantur. Aliquādo plures ſicut in Optimatum in qua p̄ncipant̄ plures virtuoſi. Deinde cum dicit.

¶ Patet igitur ꝙ neceſſe eſt plures Reſp. eſſe inter ſe differētes ſpecie: nā ⁊ he partes earum inter ſe ſpecie differunt. Reſp. eſt inſtitutio gubernatoꝝ: hanc vͦo diſtribuunt omnes uel ſm potentiaꝫ eoꝝ qui participes ſunt: uel ſm aliquam equitateꝫ cōmunē. Dico aūt ueluti tenuioꝝ ⁊ opulentoꝝ uel cōmunē aliquā amboꝝ. Neceſſarium eſt ergo Reſp. tot eē quot ſunt inſtitutiones circa earū ſuꝑeminētias ſm differentiam partium.

¶ Concludit cauſam ꝓpter quam ſunt plures politie: ⁊ videtur ꝯcludere duas cauſas ⁊ dicit ꝙ manifeſtuꝫ eſt ꝙ neceſſe eſt eſſe plures politias differentes adinuiceꝫ ſm ſpēm: qꝛ diſtinctio politiarum ſm ſpēm eſt ſm diſtinctionē partiū p̄ncipaliū. Quis enim diuerſitas ſꝫ ſpēm nō ſit ꝓpter diuerſitatem partiuꝫ mālium: cū ad diuerſitatem partiū māliū ſequit̄ diuerſitas forme. Sꝫ partiū ciuitatis quedā differunt ſpecie adinuiceꝫ: etiā ꝑtinentium ad ſpeciē. plures igit̄ erūt politie. Et eſt intelligendū ad euidentiā dicti ꝙ ſicut ꝑtium animalis quedā ſunt que nō ꝑtinēt ad ſpēm: ſicut hec caro: hec oſſa. quedā que ꝑtinent ad ipſaꝫ ſicut caro ⁊ oſſa abſolute. Et ſicut ſunt quedā que nō attingunt ad formaꝫ rei: ſicut pili ⁊ vngues. Quedā que attingūt ſicut cor ⁊ epar. Et ſm diſtinctionē iſtoꝝ ſm ſpēm diuerſificantur aīalia ſm ſpēm: nō aūt ſm primarū diſtinctionem que nō attingunt ad formā nec ꝑtinent ad ſpēm. Sic ciuitatis ſunt quedā partes que nō attingunt ad ciuilitatem nec ꝑtinēt ad formā eius. Alie ſunt partes p̄ncipales ipſius: ⁊ ſm diſtinctionē iſtarū diſtinguuntur politie: cuiuſmodi ſunt ille ſꝫ quas diſtinguunt̄ p̄ncipatus. Alia tñ tāgit ⁊ dicit ꝙ politia eſt ordo p̄ncipatuuꝫ. ergo ſm diſtictionem p̄ncipatuū eſt diſtictio politiarum. Sed diſtinctio p̄ncipatuum eſt ſm diſtinctionem hoꝝ ꝑtium. in ꝗbuſdam enim politijs principatus diſtribuunt̄ ſm potentiam eoꝝ qui poſſunt attingere ad p̄ncipatum: in alijs ſm equalitatem quandaꝫ ſicut diuites propter exceſſum diuitiarum ⁊ egeni principātur ꝓpter libertatem: in alijs plures ꝓpter virtutem: ⁊ iſti ſunt medij īter iſtos. Quare manifeſtū eſt cuꝫ iſte partes ſint plures differētes ſpecie ꝙ erūt plures politie differentes ſm ſpēm: ⁊ tot erunt politie quot ſunt gradus ſm exceſſuꝫ aliquem. Deinde cum dicit.

¶ Maxime vͦo due vident̄ eſſe: quēadmodum de uentis dici ſolet: alios quidem eē Boreales: alios Auſtrales. ceteros autē uentos hoꝝ eſſe exceſſus: Sic enim reſp. duas eſſe. Popularem. ſ. ⁊ Paucoꝝ potentiam: nam Optimates ſpēm eē Paucoꝝ potentium poſuere: ⁊ eam que uocat̄ Reſp. dicebant eſſe populareꝫ: quēadmodum de uentis: Zephyrum quidē Borealem: Eurum aūt Auſtralem. Eodēqꝫ modo in harmonijs ut quidā tradūt: nam ⁊ in illis poſuerunt duas ſpēs: vnā Doricā alterā Phrygiam: ceteras vͦo omnes uel ad Doricam uel ad Phrygiam referri.

¶ Oſtendit quot ſunt politie. ⁊ p̄mo facit hoc. Scđo remouet errorem quorūdā: ibi [Neqꝫ vͦo ⁊c.] Prima in duas. In p̄ma dicit quot ſunt ſm opīonem alioruꝫ. In ſcđa quot ſm opīonem ſuam: ibi [Maxime quidem ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ ſm intētionem aliorū due videntur maxime eſſe politie: ſicut duo ſunt uenti p̄ncipales. ſ. Auſtralis ⁊ Borealis ⁊ alij omnes pretergreſſiones iſtoꝝ duoꝝ ⁊ ꝙ ab eis deficientes reducuntur ad ipſos. Una eſt Paucoruꝫ. Alia eſt Popularis. Optimatum aūt dicunt eſſe ſub paucoruꝫ ⁊ reduci ad eam: ⁊ Politiam dicunt eſſe Popularē quandā ſicut accidit in uentis: ad illos eniꝫ duos omnes alios reducunt: ſicut Zephyrum ad Boream: Eurum aūt ad Auſtrum. Eodem modo accidit in ꝓportionibus muſicalibus. Sunt enim due harmonie p̄ncipales quibꝰ oēs alie coordinant̄. ſ. Dorica ⁊ Phrygia. Dorica dicitur harmonia p̄mi toni. Phrygia vͦo tertij. Sꝫ iſtis alijs coordinant quaſdam reducētes ad Doricam: quaſdā ad Phrygiam. Similiter in ꝓpoſito duas poſuerunt principales. ſ. Popularem ⁊ Paucoꝝ: ⁊ iſtis duabus alias coordinauerunt. Deinde cum dicit.

¶ Maxime quidē igitur cōſueuerunt de rebuſp. ſic exiſtimare: ſed certe uerius ac melius eſt ut nos diuiſimus duarū uel vnius recte cōſtitute ceteras eſſe trāſgreſſiones: ut recte harmonie: ſic etiā optime Reip. ad paucoꝝ quideꝫ potentiā inclinant que duriores ſunt ac magis violente: que vͦo remiſſe ⁊ molles ad Popularē ſtatuꝫ.

¶ Declarat quot ſunt ſꝫ ſuam opīonem: ⁊ dicit ꝙ antiqui ſic cōſueuerunt diuidere politias: melius tñ eſt ꝙ diuidamus eas ſm ꝙ ſuperius dictum fuit. ſ. ꝙ quedā ſunt politie recte: quedam que ſunt trāſgreſſiones: ita ꝙ vnius politie bene ordinate uel duaꝝ alie ſunt trāſgreſſiones: puta bene ordinate: ſicut bene menſurate: ſicut eſt illa que cōmuni noīe noīat̄ Reſpublica. Alie ꝟo ſicut tranſgreſſiones. Deinde cuꝫ dicit.

❡ Neqꝫ ꝟo popularis ita ſimpl'r ponēda eſt: ut qdā ponūt: ubi multitudo dñaꝛ: naꝫ ⁊ in paucoꝝ potentiū ⁊ ubiqꝫ maioꝛ pars ꝓualet. Eteni ſi eſſent vniuerſi mille trecēti ⁊ hoꝝ mille forēt opulēti: neqꝫ ꝑtē gubernationis darēt trecētis illis paupibus: ingenuis ac ceteris paribꝰ: nemo certe diceret hāc eſſe popularē. Eodēqꝫ modo ſi pauci qdē inopes in ciuitate plus eēnt q̄ꝫ multi ⁊ opulēti: nec honores illis impartirentur: nemo utiqꝫ diceret hanc eſſe ſpēm que appellatur paucorū potentium.

❡ Remouet errorē quēdā circa diſtinctionē ſtatus paucoꝝ ⁊ populariū: ⁊ primo ꝓbat ꝙ non diſtinguunꝛ ſicut ipſi poſuerūt eas diſtingui ꝓponēdo intētū ſuum. Scđo oñdit q̄liter diſtinguunꝛ: ibi [Potius itaqꝫ.] In ꝑma dicit ꝙ nō opꝫ ꝙ determineꝛ ſtatꝰ popularis ſicut qdā ꝯſueuerūt ponere ⁊ determinare ipm ſimpliciter: ita ꝙ ſtatus popularis ſit politia in qua multitudo ꝑncipaꝛ: qꝛ ꝯtingit ꝙ in ſtatu paucoruꝫ multi diuites dñenꝛ: ⁊ tñ tūc nō erit ſtatꝰ popularis. Nō ergo debet ſtatꝰ popularis determinari per h̄ ꝙ multi ꝑncipētur: nec paucoꝝ dꝫ determinari per h̄ ꝙ pauci dñenꝛ: qm̄ ſi eēnt in aliq̄ ciuitate mille trecēti: ⁊ mille eēnt diuites ⁊ ꝑnciparenꝛ alijs trecētis pauperibus ⁊ liberis exiſtētibꝰ ⁊ nō ꝯcederēt eis aliqd de principatu ſed tm̄ ſubijcerenꝛ eis: nullus diceret eos ꝑncipari ꝑncipatu populari ⁊ tñ multitudo dñareꝛ. Nō ergo per h̄ determinaꝛ Popularis ſtatꝰ qꝛ multi ꝑncipanꝛ. Sil'r ſi illi trecēti paupes ⁊ pauci reſpectu aliorum exiſtētes eēnt meliores diuitibꝰ ⁊ ꝑnciparenꝛ: diuites aūt nō principarenꝛ ſed ſubijcerenꝛ illis: talē politiā nullus diceret ſtatꝰ paucoꝝ: ⁊ tñ ſūt ꝑncipātes. Quare manifeſtū eſt ꝙ ſtatus paucoꝝ nō debet determinari per hoc ꝙ pauci dominentur. Deinde cum dicit.

❡ Potius itaqꝫ dicēdū fuerit popularē qdē eſſe cū penes igenuos hoīes eſt gubernatio. Paucoꝝ aūt potētia cū penes opulentos: ſed ꝯtingit ut alteri multi ſint: alteri pauci. pleriqꝫ igenui ſūt: rari ꝟo diuites.

❡ Declarat quō determinādē ſūt reſp. paucoꝝ ⁊ popularis. ⁊ hēt ꝑtes duas. In ꝑma ꝓponit ꝙ per ſe determinanꝛ libꝑtate ⁊ diuitijs ⁊ ꝑ accñs mltitudine ⁊ paucitate. In ſcđa ꝓbat: ibi [Eteni ſi ⁊c̄.] In ꝑᵃ dicit ꝙ magis dicēdū ꝙ ſtatꝰ popularis ſit qñ liberi exñtes ꝑncipanꝛ. Paucoꝝ qñ diuites. Sꝫ accidit liberos eē plures: diuites ꝟo paucos: ⁊ iō ꝑ accñs determinanꝛ paucitate ⁊ multitudine. Deinde cum dicit.

❡ Eteniꝫ ſi Magiſtratꝰ honoreſqꝫ publici ſm dignitatē diſtribuerenꝛ: ut in Ethiopia qdā tradunt fieri: uel ſm pulchritudinem paucoꝝ eſſet gubernatio: cū parua ſit multitudo magnoꝝ ⁊ formoſorum.

❡ Probat iſtud qđ dictū eſt: ⁊ ꝑᵒ ꝓbat ꝙ multitudine ⁊ paucitate ꝑ ſe nō diſtinguunꝛ nec determianꝛ. ſcđo ꝙ ſolū determinanꝛ ꝑ ſe ꝑ diuitias ⁊ pauꝑtatē: ſꝫ opꝫ adiūgē mltū ⁊ paucū lꝫ ꝑ accñs: ibi [Uerūtñ.] In ꝑᵃ dicit ita dictū eſt ꝙ pauꝑtate ⁊ diuitijs ꝑ ſe determinanꝛ popularis ⁊ paucoꝝ: ſꝫ ꝑ accñs multitudine ⁊ paucitate: qꝛ ſi ꝑ ſe diſtribuerenꝛ ꝑncipatꝰ ſꝫ magnitudinē: ſicut dicūt qdā fieri i Ethiopia: uł ſꝫ pulchritudinē: ita ꝙ ille q eēt maioꝛ ⁊ pulchrioꝛ ꝑncipareꝛ: cū pauci ſint pulchri ⁊ magni: eēt tūc paucoꝝ. h̄ aūt falſuꝫ eſt. Statꝰ eni paucoꝝ tm̄ eſt cū diuites ꝑncipanꝛ. Quare manifeſtū eſt ꝙ ꝑ ſe nō determinanꝛ paucitate ⁊ multitudine. Deinde cum dicit.

❡ Uerūtamē non ſat eſt Reſp. iſtas determinaſſe: ſed cū plures ſint partes multitudinis ⁊ paucoꝝ potētiū adhuc reſumēdū eſt ut neqꝫ ingenui pauci exiſtētes pluribꝰ neqꝫ multitudo īgenuis dñeꝛ ut in Apollonia que eſt in Ionio: ⁊ i Thera. In utraqꝫ eni iſtarū urbiū honores dignitateſqꝫ erāt illoꝝ qui nobilitate ꝓſtabāt ⁊ qui primi in eas colonias uenerāt: qui erāt pauci: nō aūt diuituꝫ: licet multitudine ſuparet populus: ut in Colophone antiqtus. Ibi eniꝫ poſſidebat magna patrimonia multitudo anteq̄ꝫ belluꝫ gereret aduerſus Lydos: ſed eſt multitudinis qdē gubernatio qñ ingenui hoīes ⁊ inopes multi exiſtētes gubernāt Rēpub. Paucoꝝ ꝟo potētiuꝫ qñ opulenti ⁊ nobiliores pauci exiſtentes gubernant. Quod igitur plures ſint Rerump. ſpecies: ⁊ quibꝰ de cauſis patet.

❡ Declarat ꝙ paucitate ⁊ multitudine diſtinguunꝛ: ſꝫ ꝑ accñs: ⁊ ꝙ opꝫ iſta adiūgē ⁊ dić ꝙ ſtatꝰ paucoꝝ ⁊ ſtatꝰ ppłaris nō ſufficiēter hñt termiari his duobꝰ ſolū. ſ. pauꝑtate ⁊ diuitijs. ſꝫ tñ ſic pl'es ꝑtes ppłaris ⁊ paucoꝝ oꝫ adiūgē aliq̄ ad determinationē eoꝝ: ſaltē ꝑ accñs: qm̄ ſi pauci liberi exñtes ꝑncipenꝛ pl'ibꝰ nō liberis: nō dicemus ꝙ ſit ꝑncipatꝰ ppłaris: ſic accidit i Apollonia q̄ ē i ionio ⁊ i Thera. In iſtis eni urbibꝰ ꝑncipabanꝛ excellētes ſm igenuitatē ⁊ pauci exñtes ſup vicinas ciuitates ⁊ iā nō erat ppłaris. Siłr ſi multi ſꝫ diuitias excedētes ꝑnciparenꝛ: nō diceremꝰ ppłarē: ſic accidit antiqtus i q̄dā ciuitate que dꝛ Colophon. In illa eni ciuitate erāt pl'es diuites anteq̄ꝫ fieret bellū iter ipos ⁊ Lydos ⁊ ꝑncipabanꝛ: at tñ nō erat ppłaris: ſꝫ ſic dꝫ determinari popularis ut dicaꝛ ꝙ popularis eſt in qua pl'es exñtes liberi ⁊ paupes ꝑncipanꝛ: ⁊ paucoꝝ eſt qñ diuites pauci exiſtētes uel nobiles dñanꝛ. ⁊ tūc ꝯcludit ꝙ ſunt plures politie dicens: ꝙ manifeſtum eſt ꝙ politici ſunt plures ⁊ propter quā cauſam ſunt plures.

q Uamobrem ꝟo plures ſint q̄ꝫ ille quas diximus: ⁊ que naꝫ iſte ſint ⁊ ꝓꝑ qd deinceps dicemus: ꝑncipio inde prius aſſumpto: fatemur eni nō vnā partē ſed plures oēm habere ciuitatē.

❡ Poſtq̄ꝫ Philoſophus declarauit ꝙ plures ſunt politie ⁊ ꝓpter quā cām ⁊ quot ſunt: aliquo modo in parte iſta declarat ꝙ ſunt plures politie q̄ꝫ que dicte ſunt ⁊ oſtendit hoc quaſi ex virtute cuiuſdam medij per qđ oſtēdebat ꝑus ꝙ ſunt plures: ⁊ diuidiꝛ in duas. In prima oſtēdit ꝙ ſunt plures q̄ꝫ que dicte ſunt. In ſecunda oſtēdit que ſunt ꝑncipales inter illas ſꝫ alios: ibi [Ceteras ergo.] Adhuc ꝑma in duas. In ꝑma ꝑmittit intentū ſuū ꝓponēdo ꝑncipiū ad ꝓbandū hoc. In ſecunda ꝓſeqtur: ibi [Ut igiꝛ.] In ꝑma dicit ſic: dictū eſt ꝙ ſunt plures politie: q̄dam eni ſunt recte ⁊ iſte ſunt tres Regnū: Optimatum ſtatus: Politia. ⁊ ſunt tres non recte: Tyrānis: Paucoꝝ: Popularis. Modo dicēdū eſt ꝙ ſunt plures politie ꝗ que dicte ſunt ⁊ que ſunt ille ⁊ ꝓpter quā cauſaꝫ ſunt plures accipiēdo principiū ad hoc ꝓbandū qȯ prius aſſumptū fuit ad ꝓbandum ꝙ eſſent plures .ſ. ꝙ oīs ciuitas plures ꝑtes hēt ⁊ non vnā ſolū. ex iſto enim eodeꝫ ꝓbabitur ꝙ ſint plures ꝗ que dicte ſunt. Deinde cum dicit.

¶ Ut igiť ſi aīalis uellemus ſpēs caꝑe primo ſegregaremus id qȯ neceſſariū ſit animal omne hr̄e: ceu quedā ſenſitiuoꝝ: ⁊ ꝙ cibū ꝯficiat: atqꝫ receptet: puta os ⁊ uētrē: ⁊ ꝑterea illas qbꝰ mouenť ꝑtes: ſi itaqꝫ tot ſpēs ſolum: haꝝ ꝟo differētie forēt. Dico aūt ceu oris genera plura ⁊ uētris ⁊ ſenſitiuoꝝ ⁊ ꝑterea eaꝝ qbꝰ mouenť ꝑtiū: haꝝ cōiugationis numerus neceſſario efficiet plura gn̄a aīaliū. Nō enim fieri pōt ut idē aīal habeat plures differētias oris: ſic etiā neqꝫ auriū: Itaqꝫ qn̄ ſuſcepte ſint oēs cōbinationes iſtoꝝ faciēt ſpēs aīalis: ⁊ tot quidē ſpēs quot ꝯiugatiōes ſūt ꝑtiū nec̄iarū.

¶ Probat accipiēdo ſile in his que ſunt ſm nām: qꝛ politia aſſimilať eis. Eſt enī politia ſm rōnem. ea autem que ſm rōnem ſunt poſteriora his que ſunt ſm nām ⁊ ortū habēt ex illis: ⁊ ideo aſſumit ſimile in his ad ꝓbādū intētuꝫ ſuuꝫ: ⁊ hēt ꝑtes duas. Primo aſſumit ſimile. Secūdo adaptat ꝓpoſitum: ibi[Eodē mō.] Circa primū itelligēdū eſt ꝙ ſicut dictū eſt prius ꝑtiū mālium quedā ſunt que ꝑtinēt ad ſpēm: quedā aūt nō. Partes ꝑtinētes ad ipſam ſunt ſine qbꝰ ſpēs non pōt eſſe: ſicut caro ⁊ os ꝑtinēt ad ſpēm hoīs: qꝛ ſine his non pōt eſſe homo. Partes māles nō ꝑtinētes ad ſpēm ſunt ſine quibus ſpēs pōt reꝑiri: ſicut iſta oſſa ⁊ iſte carnes nō ꝑtinēt ad ſpēm humanā: qꝛ ſine iſtis pōt eſſe homo. Scḋꝫ igiť diſtinctionem ꝑtium ꝑtinentiū ad ſpēm diſtinguitur forma: quāuis diſtinctio forme nō fit ꝓpter diſtinctionem materie. De talibꝰ ꝟo partibꝰ ſm quaꝝ diſtinctionem diſtinguunť forma ⁊ ſpēs loquiť hic phūs ⁊ dicit ꝙ ſi aliqs uelit accipere ſpēs aīalis oportet ꝙ diſtinguanť ꝑtes māles aīalis ſine qbꝰ nō pōt eſſe forma aīalis nō auteꝫ ſine qbꝰ aīal poteſt eſſe ut dicat ꝙ ꝑtiuꝫ aīalis mālium aliud eſt ſenſitiuū: aīal enim determinatur ſenſu: ⁊ ideo oportet eſſe vnam ꝑtem ſenſitiuam organicam. Aliud nutritiuuꝫ: aliud digeſtiuuꝫ: cum animal nutriatur oportet ꝙ recipiat alimentuꝫ ⁊ ꝙ digerat. iſta autem fiunt per diuerſas ꝑtes. quare aīalis eſt quedam pars receptiua alimenti: ſicut os: alia digeſtiua ſicut uenter. Tertiā nō adiungit hic que neceſſaria eſt: per quā .ſ. emittit ipurū ⁊ ſuꝑfluum: ſed in libro de morte ⁊ vita adiūgit illā. Iteruꝫ cū aīal moueať uel de loco ad locū: ſicut aīalia que mouenť motu ꝓgreſſiōis uel motu dilationis ⁊ ꝯſtrictionis ſicut quedā ipſecta opꝫ ꝙ habeat ꝑtes aliquas opportunas ad motuꝫ. Si ergo ſint tot ꝑtes aīalis ⁊ iſtaꝝ ꝑtium ſint plura genera differētia ſm ſpēm: ſicut ſunt plura gn̄a oris ⁊ uentris que differūt ſm ſpēm. Silr ⁊ plura ſenſitiua differētia ſm ſpēm ⁊ plures ꝑtes opportune ad motuꝫ manifeſtū eſt ꝙ ſꝫ diſtinctionē iſtaꝝ ꝑtiū eſt diſtinctio ſpecieꝝ aīaliū: qꝛ nō eſt poſſibile ꝙ idē aīal ſm ſpēm hēat plures uētres differētes ſm ſpēm ⁊ plures aures ⁊ plures differētias oris: qꝛ ſi aīal ſit vnius ſpēi opꝫ ꝙ ꝑtes ſint vnius ſpēi: qꝛ per formā ipſiꝰ ꝑtes eiꝰ determinanť. Ergo ille que terminanť per formā vnā ſūt vnius ſpeciei. Nō ergo poſſibile eſt vnius aīalis eſſe plures differētias ſpecificas oris ⁊ ſic de aliÿs. Quare manifeſtum eſt ꝙ ſi accipianť oēs cōbinatiōes que poſſibiles ſunt iſtarū ꝑtiū aīaliuꝫ que differūt ſm ſpēs ꝙ erūt diuerſe ſpecies animalis ⁊ tot quot ſunt tales cōbinationes. Deinde cum dicit.

¶ Eodem modo de rebuſp. ciuitates eniꝫ non ſolum ex vna ſed ex multis partibus conſtant ut ſepius dictum eſt.

¶ Applicat ad ꝓpoſitū ⁊ itēdit iſtā rōnē ſm diſtinctionē ꝑtiū ꝑtinētiū ad ſpēm diſtinguiť ſpēs: ſed plures ſūt ꝑtes ꝑtinētes ad rōnē politie ⁊ plures ꝗ que dicte ſūt. Ergo plures erūt politie ⁊ plures ꝗ que dicte ſūt. Circa iſtā rōnē duo facit: ꝑmo applicādo ſile ad ꝓpoſituꝫ ponit minorē. Scḋo ꝓbat eā ibi[Una quedam ⁊c.] In ꝑma dicit ꝙ ſicut ſm diſtinctionē ꝑtiū aīalis ꝑtinentiū ad ſpēm eſt diſtinctio ſpēꝝ aīalis ⁊ plures ſunt ſpēs aīalis cū ſint plures tales ꝑtes eodē mō ſunt plures politie: qꝛ diuerſe ſunt ꝑtes ciuitatis differētes ſm ſpēm: nō enī ciuitas ex vna parte componiť ſed ex multis ſicut frequēter dictū eſt ſuꝑius. Deinde cū dicit.

¶ Una qdē pars eſt circa alimēta multitudo quos agricolas dicimꝰ. Altera ꝟo ꝑs circa miniſteria: ceu artifices ſine qbꝰ ciuitas habitari nō pōt. Paruꝫ ꝟo artiū alie ſunt neceſſarie: alie ad delitias ꝑtinēt ⁊ ad vite cultū. Tertia pars eſt forēſis multitudo que circa emendum uen̄dendumqꝫ ⁊ circa mercaturam ⁊ nūmulariam uerſatur. Quarta pars mercenariÿ.

¶ Probat ꝙ ſunt plures partes ciuitatis. Sunt autem tres gradus in ea. Infimus: medius: ⁊ ſupremus: ⁊ ſꝫ hoc diuiditur in tres partes. In prima enumerat partes populi qui eſt in gradu infimo. Secūdo enumerat partes medias: ibi[Quinta.] Tertio ꝑtes ſupremas: ibi[Reliqua.] In prima dicit bene dictum eſt ꝙ ſunt plures partes ciuitatis. Una enim eſt multitudo que adminiſtratiua eſt alimenti: ſicut ſunt agricole: ⁊ iſta eſt prima pars ⁊ neceſſaria. alimentum enim neceſſarium eſt in ciuitate: ⁊ ideo neceſſariÿ ſunt illi qui adminiſtrant ipſum. Secunda pars ciuitatis quātum ad gradum inferiorem ſunt viles mercenariÿ: ⁊ dicuntur viles mercenariÿ qui in operibus ſuis maculant corpus ſicut ſunt fullones ⁊ coriariÿ ⁊ aliÿ huiuſmodi artifices ſine quibus non poteſt ciuitas inhabitari: ⁊ iſtaruꝫ artium multa ſunt genera. Quedam enim eſt que eſt ad neceſſitatem ciuitatis: ſicut textiua ⁊ coriaria: ſine eniꝫ iſtis non eſt ciuitas. Alia eſt propter delectationem ⁊ bene viuere: ſicut muſica: ⁊ quedaꝫ que ordinantur ad ſuperfluas delectationes ſicut muſica quedam. ⁊ quedā que nociue ſunt ciuitati ſicut taxillaria ⁊ aleatiua. Tertia pars ciuitatis eſt forenſis: que eſt circa uēditiones ⁊ emptiōes ⁊ negociatiōes ⁊ nūmularios. Quarta pars ciuitatis eſt mercenaria: ⁊ dicuntur mercenariÿ qui locāt opa ſua. Sic igiť ſūt qͣtuor ꝑtes ciuitatis quātū ad inferiorē graduꝫ ipſius. Deinde cū dicit.

¶ Quinta ꝓpulſatores belli que qdē pars nō minus neceſſaria eſt ciuitati ꝗ aliqua ſuꝑioꝝ ſi uelint tueri libertatē. Impoſſibile eſt enim ut que ciuitas uocari mereať ſit nā ſerua. Per ſe enī ſufficiēs ciuitas: ſeruus autem non per ſe ſufficiens eſt.

¶ Enumerat partes medias ciuitatis: ⁊ dicunť medie:

hoꝝ rõnis. Declarat minorē ⁊ p̄mo ꝙ ſunt plures partes populi. Scđo ꝙ ſunt plures ptes diuitū: ibi[Nobilitatis ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ plures ſunt ptes populi differētes ſm ſpēm etiā diuitū ſilr: vna ꝗdem ſpēs uel pars populi eſt agricultura. alia circa artes ſicut negociatores. alia que uerſaṫ circa emptionē ⁊ uēditioneꝫ. alia que circa mare: ⁊ iſta multas hēt ſub ſe ſpēs. Quedā eni eſt que ordinaṫ ad bellicas opationes. Alia que ad pecunias acgrēdas. Alia eſt nautica ſolū ad piſcandū: in diuerſis aūt locis multi ſunt opantes ſm ſingula iſtoꝝ: ſicut in Tarēto ⁊ Biçātio multi ſunt piſcatores. Athenis ſūt mlti naute. In Egina vō ⁊ Chio ſūt multi negociātes in Mari. Et in Thenedo multi ſūt trāſportātes per Mare. Ulterius eſt alia pars populi que diciṫ manualis que laborat manibꝰ. Hoc autē eſt ꝗa modicā habēt ſbam tales vnde pñt viuere. Et ideo nō poſſunt uacare ſpeculationi uel actibꝰ bellicis. Ulterius alia ſpēs populi. ſ. ſi aliqs nō natus ſit ex duobꝰ Ciuibꝰ liber: ps populi eſt. Iteꝝ ſi ſit aliq̄ alia ſpēs multitudinis pars populi eſt. Deinde cum dicit.

¶ Nobilitatis vō diuitie: genus: virtus: diſciplina: ⁊ his ſimilia: que dicuntur ſm eandem differentiam.

¶ Oſtēdit ꝙ ſunt plures ptes diuitū. Et dicit ꝙ īſigniū plures ſunt ptes. Quidaꝫ eni ſunt diuites: qꝛ diuitias hñt. Alij nobiles. Alij virtuoſi ⁊ diſciplinati: ⁊ qcūqꝫ alij ſiles iſtis ſm eundē modū partes ſunt inſignium. Deinde cum dicit.

¶ Popularis igiṫ p̄ma ſpēs diciṫ maxime ſm equalitatem. Uult eni Lex huius popularitatis eſſe pares diuites ⁊ pauperes: nec alteros plus poſſe: alteros minus: ſed utroſqꝫ eſſe eq̄les. ſiqdē maxime libertas eſt in populari ſtatu: ut putāt ꝗdam ⁊ eq̄litas certe eēt maxime pariter oibus Reip. participantibus. Cuꝫ vō populus ſit multitudo ⁊ id obtineat ꝙ pluribꝰ videaṫ: neceſſe eſt ut hec ſit popularis gubernatio. Una igitur ſpecies popularis eſt hec.

¶ Proſequiṫ modos popularis ⁊ paucoꝝ in ſpāli ⁊ diuiſim. Et diuidiṫ in duas. Quī in p̄ma pte ponit modos popularis ⁊ paucoꝝ. Scđo cū dicit[Sunt inſuper ⁊c.] Ponit modos ſtatus optimatū. Adhuc prima diuidiṫ in duas. Quī in p̄ma ponit modos iſtaruꝫ politiaꝝ. Scđo aſſignat rōnē iſtoꝝ. ſcđa ibi[Nec latere ⁊c.] Adhuc p̄ma in duas. In prima enumerat modos popularis. In ſcđa modos paucoꝝ: ibi[Paucorū vō ⁊c.] Prima in qnqꝫ ſm ꝙ enumerat qnqꝫ modos popularis: quoꝝ tñ p̄mus ⁊ ultimus in vnū incidunt ut videbitur. Scđa ibi[Alia vō ⁊c.] Tertia ibi[Alia ſpēs.] Quarta ibi[Alia ſpecies.] Quinta ibi[Alia ſpēs ⁊c.] In prima dicit ꝙ p̄ma ſpēs popularis que maxime diciṫ popularis eſt in qua principanṫ ſm oimodā eq̄litatē: ⁊ hoc apparet. Quia Lex fuit in tali politia ꝙ de honoribꝰ nō plus diſtribuereṫ diuitibus ꝗ̄ egenis: uel virtuoſis ꝗ̄ nō virtuoſis: ſed eq̄liter iſtis ⁊ illis. Iteꝝ dicebat lex ꝙ iſti nō magis deberent dñari ꝗ̄ illi: nec ecōuerſo. ſed iſti ⁊ illi indifferēter: qꝛ ſunt ſiles uel eq̄les. Et ideo ꝗa eq̄litatē habēt in libertate ⁊ eq̄liter debēt dñari ⁊ recipe de honoribꝰ nō plus vnus ꝗ̄ alter. Si eni libertas maxime ſit in populari ut dicūt plures: in iſta aūt ſunt oēs eq̄les. Manifeſtuꝫ eſt ꝙ maxime erit politia ⁊ eq̄litas ſm ipm ſi oēs coīcent in oibꝰ eq̄liter. Et ꝙ iſta ſpēs ſit popularis ꝓbat ſic. In iſta eni ſpe politie dñaṫ populus ſiue multitudo qꝛ oēs ſunt eq̄les ſm libertatē ⁊ p̄ncipatꝰ diſtribuiṫ ſꝫ ipaꝫ. Et iō multitudo tota dñaṫ. ſꝫ ubi mltitudo dñaṫ: pplaris eſt. hꝰ igiṫ eſt vna ſpēs pplaris. Deīde cū dic.

¶ Alia vō ſpecies ut Magiſtratus: honoreſqꝫ in Rep. ſm cenſuꝫ p̄rimonioꝝ: ⁊ eū ꝗdem paruū tribuanṫ: ita ut qui tanta poſſidet habilis ſit ad honores Reip. ſuſcipiendos. Qui vō nō poſſidet: ſit inhabilis.

¶ Ponit ſcđaꝫ ſpēm. Et dicit ꝙ ſcđa ſpēs pplaris eſt in qua aſſumiṫ aliqs ad p̄ncipatū pp aliquē terminū diuitiaꝝ: paruū ꝗdē. Et adiūgit paruū ad h̄ ut plures poſſint regere. Si eni nō aſſumerenṫ niſi qui magnū poſſiderent cenſum: eſſet admodum paucoruꝫ: ⁊ ſic nō eſſet popularis. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpecies popularis eſt ut oibus oino ciuibus habilitas ſit modo nō ſint aliqua ex cauſa obnoxij: dominetur autē Lex.

¶ Ponit tertiā ſpēꝫ. Et dicit ꝙ tertia ſpēs popularis eſt in quo oēs habiles ſūt ad magratꝰ gerēdos dūmō nō ſint obnoxij ex aliq̄ cā: puta qꝛ ex aliq̄ crimine ciuilitatē amiſerint ut cōtingit capite diminutis: aut qꝛ ſerui ſint uel aliquo alio mō ciuilitate careāt. Et in iſto p̄ncipatu p̄ncipās p̄ncipaṫ ſꝫ legē cū eni ꝗlibet aſſumaṫ. Et ꝗlibet ex ſe nō pōt eē ſufficiēs dirigē: opꝫ ꝙ ſit dirigibilis ⁊ a lege dirigaṫ. Iterū nō oēs pñt uacare: ideo oportet ꝙ ſm legē p̄ncipenṫ. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpēs popularis eſt ut oēs omnino habiles ſint ad Magiſtratus gerendos: modo ſint ciues ⁊ dominetur Lex.

¶ Ponit q̄rtā ſpēm. Et dicit ꝙ q̄rta ſpēs popularis eſt in qua aliq aſſumunṫ ad p̄ncipatū ſiue ſint ſerui ſiue liberi dū tñ ſint in ciuilitate. Et qꝛ nō oēs tales pñt uacare ad p̄ncipatū opꝫ ꝙ p̄ncipenṫ ſm legē ſicut prius. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpecies eodem modo niſi ꝙ nō Lex dñatur: ſed multitudo. Hoc aūt fit quādo populi decreta preualent Legibus.

¶ Ponit q̄ntā ſpēm ⁊ videṫ eadē eſſe cū prima: niſi ꝙ in iſta repetit magis determinate qđ dixit in p̄ma. Et diuidiṫ in duas. In p̄ª ponit ſpēm iſtā. In 2ª oñdit ꝙ nō eſt uere politia nec ſtatꝰ popularis: ibi[Merito ⁊c.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma ponit ſpēm iſtā. In ſcđa oñdit ꝓpter quā cauſaꝫ accidit: ibi[Accidit aūt ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ q̄nta ſpēs que videṫ eſſe eadē cū p̄ma eſt quando multitudo principatur non ſm legem: ſed ſm decretum. Et eſt intelligendum ꝙ decretum intelligitur dupliciter. Uno modo diciṫ enūciatio quedaꝫ vniuerſalis de particularibꝰ opabilibꝰ: ſicut dicit phs ſcđo Rhetorice ſue. Alio mō diciṫ iudiciū aliqđ de aliquo opabili: ⁊ ſic ſumiṫ hic decretum. Et differt a lege: qꝛ lex eſt de vniuerſali ⁊ obligat ad futurū: decretū vō iſto mō ſumptū eſt de pticulari opabili ⁊ obligat ad p̄ſens tm̄. Deinde cum dicit.

¶ Accidit aūt iſtud ob prepotētes quoſdā qui populū ducunt. Nam in his Rebuſp. in quibus dominatur lex: prepotens aliqs non fit qui populum ducat ſed optimi Ciuium Remp. gubernant. At ubi Leges non dominanṫ: ibi ductores populi oriuntur. Solus eniꝫ populus regit cōpoſitus vnus ex pluribꝰ. Multitudo eni auctoritatē habet nō ut ſinguli: ſꝫ ut oēs. Homerus aūt cū dic̄ nō eē bonū ut plures regāt: utrū de hac dic̄ uel de illa cū plures gubernāt ut ſinguli: icertū eſt. Talis ḡ populus: utpote abſolutā ptātem hn̄s dn̄ari ſolus ꝗrit nec ulli legi ſubeſſe. Efficiturqꝫ dn̄atoꝛ: itaqꝫ aſſentatores eiꝰ in p̄cio habent̄. Et eſt huiuſmodi populus in gubernatione ſua Tyrāno ꝑſiĺis. Idē nēpe mores: ⁊ utrobiqꝫ meliores deprimunt̄. Et decreta huiꝰ populi ꝑinde ſunt ut Tyrāni p̄cepta.

¶ Declarat propter quā cauſam iſte modus accidit. Et diuidit̄ in duas. In p̄ma ꝓponit qđ accidit ꝓpter ductores populi ⁊ ſuaſores. Et aſſignat cauſaꝫ quare iſti introducti ſunt. In ſcđa aſſignat cauſam popularis p̄dicte ex dictis: ibi[Hi auctores.] Pria in duas. In p̄ma oſtēdit quare ductores ſunt introducti. Scđo cōparat eos ad adulatores: ibi[Et ductores.] Dic̄ igit̄ ꝙ accidit populum dn̄ari nō ẜm legē ſed ẜm ſniam populi ꝓpter p̄potētes. Et hoc apparet: qꝛ in his popularibus in qbꝰ p̄ncipatus eſt ẜm legē nō oportet ꝙ ſit ductoꝛ: ſed ſunt viri optimi in preeminētia. Tūc eniꝫ populus nō ducit̄ ẜm ſolā uolūtatē alicuius: ſed ẜm legē. Prepotēs autē ducit populū ẜm ſuam uoluntateꝫ: nō ẜm legem. Sed ubi nō eſt principatus ẜm legē: ibi eſt ductoꝛ ⁊ ſuaſoꝛ: qꝛ populus deficit a ratione. Et ideo indiget aliquo ductore: ⁊ cū non ducat̄ ẜm legē oportet ꝙ ẜm rōnem uel uolūtatem alicuius. Talis vͦo eſt p̄potēs ⁊ ſuaſoꝛ ⁊ tn̄ totus populus cōpoſitus ex multis dn̄at̄ ⁊ eſt ſicut Monarcha ⁊ p̄nceps vnus. Oēs enim p̄ncipant̄ nō diuiſim ſed ꝯiunctiꝫ. De quo dixit Homerus ꝙ nō eſt bonus principatus ubi multitudo p̄ncipat̄. Sed incertū eſt utruꝫ intellexit Homerus ꝙ qn̄ tota multitudo dn̄atur ſicut vnus Monarcha coniunctiꝫ nō ſit per ſe bonus p̄ncipatus: uel qn̄ populus dn̄at̄ ita ꝙ vnuſqſqꝫ dn̄et̄. Sed qn̄ hꝰi populus qui eſt ſicut Monarcha qdam vult regere ciuitatē Monarchice ⁊ qa hoc nō facit ad utilitatē oīum ſed ſui ⁊ ꝯtra uolūtatem inſigniū: oportet ꝙ dn̄atiue principet̄. i. p̄ncipatu dn̄i ad ſeruū ꝓpter qđ accidit ꝙ adulatores acceptant̄ ⁊ honorant̄ a talibꝰ: qꝛ acceptant̄ ⁊ honorant̄ a Tyrānis cuius rō eſt: qꝛ adulatoꝛ eſt qui dicit ⁊ operatur ea que opinat̄ placere: in nullo uolēs cōtriſtari. Unuſqſqꝫ aūt diligit ſuā excellētiam ⁊ vult eſſe certus de ipſa: ⁊ ideo libēter audit ipſam ⁊ illuꝫ qui teſtat̄ de ea. Sed adulatoꝛ dicit excellentiaꝫ alterius affirmādo ut ſibi placeat: ⁊ ideo honoratur. Et qꝛ in iſta politia ſunt aliq̄ qui dicūt excellētiā populi cū dicūt ꝙ oīa debent referri in populū ⁊ ꝙ vnus nō debet magis dn̄ari q̄ꝫ alius: ⁊ ꝙ ſunt oēs eq̄les. Ideo in tali politia adulatores ſiue ductores honorant̄ uel acceptant̄. Populus etiā iſte qui ſic p̄ncipat̄ ꝓportionabiliter ſe habet Tyrānis in Monarchijs in qbus vnus p̄ncipat̄. Et ideo eadē ꝯſuetudo ⁊ ideꝫ mos. in utroqꝫ enim opprimunt̄ meliores eſt eni p̄ncipatus eorū dn̄atiuus reſpectu melioꝝ: qꝛ opprimūt ipſos ⁊ nō intēdūt bonū eorū per ſe. Iterū in p̄ncipatu iſtorū ſunt decreta ſicut in Tyrannide ſunt precepta ad opprimenduꝫ meliores. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et ductores ſuaſoreſqꝫ huiꝰ populi ſunt uelut adulatores illi qui circa Tyrannos verſant̄ ⁊ utriſqꝫ apđ utroſqꝫ potētia par tā adulatoribꝰ penes Tyrānū q̄ꝫ ductoribus ſuaſoribuſqꝫ populi apđ ipꝫ populū.

¶ Cōparat ductorē ad adulatorē: dicēs ꝙ ductoꝛ ⁊ adulatoꝛ ſunt idē ⁊ ꝓportionant̄. Uterqꝫ eniꝫ vult dicere uel facere ꝙ placeat alij. Sed differūt: qꝛ ductoꝛ dicit ea que placent populo. Sed adulatoꝛ dicit ea que placent Tyrāno: qꝛ Tyrānus ⁊ populus habēt magnam ptātem. Manifeſtū eſt ꝙ uterqꝫ habet magnā ptātem. Sed ductoꝛ apud populū: adulatoꝛ apud Tyrānum. Deinde cum dicit.

¶ Hi auctores ſūt ut decreta ⁊ leges īfrigāt: ⁊ ad uolūtatē populi cūcta referant̄. Cōtingit aūt illis fieri potētes ex eo qa populus dn̄at̄ oiuꝫ. Ipſi āt uolūtatē populi maxime ducūt: qm̄ fides a pp̄lo eis adhibet̄.

¶ Declarat ꝓpter qđ accidit talis politia. Et diuidit̄ in duas. Primo aſſignat cauſam ꝓpter quā ſit principatus in iſta politia ẜm ſniaꝫ nō ẜm legē. Scđo aſſignat cauſam q̄re totus populus dn̄at̄: ibi[Preterea.] In p̄ma dicit ꝙ ductores ſunt cauſa quare populus dn̄at̄ ẜm ſniam ſuā nō ẜm leges. Dicūt eni ductores ⁊ p̄potētes oīa debere referri in populuꝫ ⁊ ꝙ vnus nō debet magis dn̄ari q̄ꝫ alius ⁊ ꝙ oēs ſunt eq̄les. Hec aūt placēt populo: iō dn̄ant̄ ẜm ſniam: ⁊ qꝛ populus p̄ncipat̄ oibus ꝯtingit ꝙ iſti ſunt magni ⁊ magnā potētiā hn̄t. Iſti eni tenet opinionē populi. Sūt eni tria que faciūt ad bn̄ ꝑſuadēdū ẜm Ariſto. 2. Rethoꝛ. ſ. prudentia: virtus: ⁊ beniuolētia. Et pp iſtud tertiū ductores defacili ſuadēt populo: ſūt eni eis beniuoli. Deide cū dic̄.

¶ Preterea qui de Magiſtratibꝰ querunt̄ ad iudiciū pp̄li negocia ferūt. Populus aūt gratāter audit coꝝ ꝓuocationes: per hunc modū Magiſtratus irritant̄ oēs.

¶ Declarat q̄re totus populus p̄ncipat̄. Et dicit ꝙ iſti ductores accuſantes p̄ncipatus in qbꝰ vnus uel pauci p̄ncipant̄: dicūt ꝙ tota multitudo debet dn̄ari ⁊ iudicare que fiūt per alios Magiſtratꝰ. Oīa eni debēt referri ad populū: ⁊ melius eſt totū p̄ncipari q̄ꝫ ptē. Populus aūt gratāter recipit hāc allegationē: oēs eni faciliter exaudiūt ꝓponētes pro eis ad que inclinantur ſicut intemperatus pro actu intemperantie ꝓpter qđ cū ptātem habeant principantur deſtruentes alios principatus. Deinde cum dicit.

¶ Merito aūt reprehēdere vident̄ qui dicūt hiꝰ popularē nō eſſe legitimā reip. ſpeciē. Ubi enim leges nō preualent: non eſt Reſp. naꝫ lex dominari omnibus debet. In particularibus autem Magiſtratum ⁊ politiam uel populum prouidere.

¶ Declarat ꝙ hꝰi politia in qua p̄ncipat̄ pp̄lus nō ẜꝫ legē ſꝫ ẜꝫ ſniaꝫ nō eſt ꝓp̄e politia nec ſtatꝰ popularis. Et p̄ͦ declarat ꝙ nō eſt ꝓp̄e politia. Scđo ꝙ ꝓprie nō eſt popularis: ibi[Itaqꝫ ſi.] In p̄ma dic̄ ꝙ rōnabiliter videt̄ dicē ille qui dic̄ ꝙ hꝰi popularis nō eſt ꝓp̄e politia: ⁊ rō huiꝰ eſt. Quia ubi nō p̄ncipant̄ leges nō eſt politia qꝛ opꝫ in politia legē p̄ncipari in oibꝰ. Opꝫ eni p̄ncipatū ⁊ politiā iudicare de ſingularibꝰ. Iudicāt aūt ẜꝫ leges ubi leges ꝓuidēt: ubi vͦo nō: tūc Magſratus ſupplēt ⁊ decernūt. Et iō ubi eſt politia leges p̄ncipātur. Sed in tali populari nō p̄ncipant̄ leges ſed ſnia populi: ergo talis popularis nō eſt politia ꝓprie. Sed aliqs argueret ꝯtra illud ⁊ qđ dic̄ ꝙ ubi leges nō p̄ualēt nō eſt Reſp. qꝛ Monarchia Regalis politia eſt tn̄ nō eſt hoꝰ rōnis. Declarat minorē ⁊ p̄mo ꝙ ſunt plures partes populi. Scd̄o ꝙ ſunt plures ptes diuitū: ibi⌊ Nobilitatis ⁊c. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ plures ſunt ptes populi differētes ſm ſpēm etiā diuitū ſilr: vna qdem ſpēs uel pars populi eſt agricultura. alia circa artes ſicut negociatores. alia que uerſat̄ circa emptionē ⁊ uēditionez. alia que circa mare: ⁊ iſta multas hēt ſub ſe ſpēs. Quedā eni eſt que ordinat̄ ad bellicas opationes. Alia que ad pecunias acgrēdas. Alia eſt nautica ſolū ad piſcandū: in diuerſis aūt locis multi ſunt opantes ſm ſingula iſtoꝝ: ſicut in Tarēto ⁊ Biçātio multi ſunt piſcatores. Athenis ſūt mlti naute. In Egina vō ⁊ Chio ſūt multi negociātes in Mari. Et in Thenedo multi ſūt trāſportātes per Mare. Ulterius eſt alia pars populi que dicit̄ manualis que laborat manibꝰ. Hoc autē eſt qa modicā habēt ſbam tales vnde pn̄t viuere. Et ideo nō poſſunt uacare ſpeculationi uel actibꝰ bellicis. Ulterius alia ſpēs populi. ſ. ſi aliqs nō natus ſit ex duobꝰ Ciuibꝰ liber: ps populi eſt. Iter ſi ſit aliq̄ alia ſpēs multitudinis pars populi eſt. Deinde cum dicit.

¶ Nobilitatis vō diuitie: genus: virtus: diſciplina: ⁊ his ſimilia: que dicuntur ſm eandem differentiam.

¶ Oſtēdit ꝙ ſunt plures ptes diuitū. Et dicit ꝙ iſigniū plures ſunt ptes. Quidaz eni ſunt diuites: qꝛ diuitias hn̄t. Alij nobiles. Alij virtuoſi ⁊ diſciplinati: ⁊ qcūqꝫ alij ſiles iſtis ſm eundē modū partes ſūnt inſignium. Deinde cum dicit.

¶ Popularis igit̄ p̄ma ſpēs dicit̄ maxime ſm equalitatem. Uult eni Lex huius popularitatis eſſe pares diuites ⁊ pauperes: nec alteros plus poſſe: alteros minus: ſed utroſqꝫ eſſe eq̄les. ſiqdē maxime libertas eſt in populari ſtatu: ut putāt qdam ⁊ eq̄litas certe eēt maxime pariter oībus Reip. participantibus. Cuz vō populus ſit multitudo ⁊ id obtineat ꝙ pluribꝰ videat̄: neceſſe eſt ut hec ſit popularis gubernatio. Una igitur ſpecies popularis eſt hec.

¶ Proſequit̄ modos popularis ⁊ paucoꝝ in ſpāli ⁊ diuiſim. Et diuidit̄ in duas. Qm̄ in p̄ma pte ponit modos popularis ⁊ paucoꝝ. Scd̄o cū dicit⌊ Sunt inſuper ⁊c. ⌋ Ponit modos ſtatus optimatū. Adhuc prima diuidit̄ in duas. Qm̄ in p̄ma ponit modos iſtaruz politiaꝝ. Scd̄o aſſignat rōnē iſtoꝝ. ſcd̄a ibi⌊ Nec latere ⁊c. ⌋ Adhuc p̄ma in duas. In prima enumerat modos popularis. In ſcd̄a modos paucoꝝ: ibi⌊ Paucorū vō ⁊c. ⌋ Prima in qnqꝫ ſm ꝙ enumerat qnqꝫ modos popularis: quoꝝ tn̄ p̄mus ⁊ ultimus in vnū incidunt ut videbitur. Scd̄a ibi⌊ Alia vō ⁊c. ⌋ Tertia ibi ⌊ Alia ſpēs. ⌋ Quarta ibi⌊ Alia ſpecies. ⌋ Quinta ibi ⌊ Alia ſpēs ⁊c. ⌋ In prima dicit ꝙ p̄ma ſpēs popularis que maxime dicit̄ popularis eſt in qua principant̄ ſm oīmodā eq̄litatē: ⁊ hoc apparet. Quia Lex fuit in tali politia ꝙ de honoribꝰ nō plus diſtribueret̄ diuitibus q̄z egenis: uel virtuoſis q̄z nō virtuoſis: ſed eq̄liter iſtis ⁊ illis. Iter dicebat lex ꝙ iſti nō magis deberent dn̄ari q̄z illi: nec ecōuerſo. ſed iſti ⁊ illi indifferēter: qꝛ ſunt ſiles uel eq̄les. Et ideo qa eq̄litatē habēt in libertate ⁊ eq̄liter debēt dn̄ari ⁊ recipe de honoribꝰ nō plus vnus q̄z alter. Si eni libertas maxime ſit in populari ut dicūt plures: in iſta aūt ſunt oēs eq̄les. Manifeſtuz eſt ꝙ maxime erit politia ⁊ eq̄litas ſm ipm ſi oēs coicent in oībꝰ eq̄liter. Et ꝙ iſta ſpēs ſit popularis, pbat ſic. In iſta eni ſp̄e politie dn̄at̄ populus ſiue multitudo qꝛ oēs ſunt eq̄les ſm libertatē ⁊ p̄ncipatꝰ diſtribuit̄ ſꝫ ipaz. Et iō multitudo tota dn̄at̄. ſꝫ ubi mltitudo dn̄at̄: pplaris eſt. hᶜ igit̄ eſt vna ſpēs pplaris. Deide cū dic.

¶ Alia vō ſpecies ut Magiſtratus: honoreſqꝫ in Rep. ſm cenſuz p̄rimonioꝝ: ⁊ eū qdem paruū tribuant̄: ita ut qui tanta poſſidet habilis ſit ad honores Reip. ſuſcipiendos. Qui vō nō poſſidet: ſit inhabilis.

¶ Ponit ſcd̄az ſpēm. Et dicit ꝙ ſcd̄a ſpēs pplaris eſt in qua aſſumit̄ aliqs ad p̄ncipatū pp aliquē terminū diuitiaꝝ: paruū qdē. Et adiūgit paruū ad h̄ ut plures poſſint regere. Si eni nō aſſumerent̄ niſi qui magnū poſſiderent cenſum: eſſet admodum paucoruz: ⁊ ſic nō eſſet popularis. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpecies popularis eſt ut oībus oīno ciuibus habilitas ſit modo nō ſint aliqua ex cauſa obnoxij: dominetur autē Lex.

¶ Ponit tertiā ſpēz. Et dicit ꝙ tertia ſpēs popularis eſt in quo oēs habiles ſūt ad magr̄atꝰ gerēdos dūmō nō ſint obnoxij ex aliq̄ cā: puta qꝛ ex aliq̄ crimine ciuilitatē amiſerint ut cōtingit capite diminutis: aut qꝛ ſerui ſint uel aliquo alio mō ciuilitate careāt. Et in iſto p̄ncipatu p̄ncipās p̄ncipat̄ ſꝫ legē cū eni qlibet aſſumat̄. Et qlibet ex ſe nō pōt eē ſufficiēs dirigē: opꝫ ꝙ ſit dirigibilis ⁊ a lege dirigat̄. Iterū nō oēs pn̄t uacare: ideo oportet ꝙ ſm legē p̄ncipent̄. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpēs popularis eſt ut oēs omnino habiles ſint ad Magiſtratus gerendos: modo ſint ciues ⁊ dominetur Lex.

¶ Ponit q̄rtā ſpēm. Et dicit ꝙ q̄rta ſpēs popularis eſt in qua aliq aſſumunt̄ ad p̄ncipatū ſiue ſint ſerui ſiue liberi dū tn̄ ſint in ciuilitate. Et qꝛ nō oēs tales pn̄t uacare ad p̄ncipatū opꝫ ꝙ p̄ncipent̄ ſm legē ſicut prius. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpecies eodem modo niſi ꝙ nō Lex dn̄atur: ſed multitudo. Hoc aūt ſit quādo populi decreta preualent Legibus.

¶ Ponit qntā ſpēm ⁊ videt̄ eadē eſſe cū prima: niſi ꝙ in iſta repetit magis determinate qḋ dixit in p̄ma. Et diuidit̄ in duas. In p̄ᵃ ponit ſpēm iſtā. In 2ᵃ oñdit ꝙ nō eſt uere politia nec ſtatꝰ popularis: ibi⌊ Merito ⁊c. ⌋ Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma ponit ſpēm iſtā. In ſcd̄a oñdit ꝓpter quā cauſaz accidit: ibi⌊ Accidit aūt ⁊c. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ qnta ſpēs que videt̄ eſſe eadē cū p̄ma eſt quando multitudo principatur non ſm legem: ſed ſm decretum. Et eſt intelligendum ꝙ decretum intelligitur dupliciter. Uno modo dicit̄ enūciatio quedaz vniuerſalis de particularibꝰ opabilibꝰ: ſicut dicit phs ſcd̄o Rhetorice ſue. Alio mō dicit̄ iudiciū aliqḋ de aliquo opabili: ⁊ ſic ſumit̄ hic decretum. Et differt a lege: qꝛ lex eſt de vniuerſali ⁊ obligat ad futurū: decretū vō iſto mō ſumptū eſt de pticulari opabili ⁊ obligat ad p̄ſens tm̄. Deinde cum dicit.

¶ Accidit aūt iſtud ob prepotētes quoſdā qui populū ducunt. Nam in his Rebuſp. in quibus dominatur lex: prepotens aliqs non ſit qui populum ducat ſed optimi Ciuium Remp. gubernant. At ubi Leges non dominant̄: ibi ductores populi oriuntur. Solus eniz populus regit cōpoſitus vnus ex pluribꝰ. Multitudo enī auctoritatē habet nō ut ſinguli: ſꝫ ut oēs. Homerus aūt cū dic̄ nō eē bonū ut plures regāt: utrū de hac dic̄ uel de illa cū plures gubernāt ut ſinguli: icertū eſt. Talis ḡ populus: utpote abſolutā ꝑtātem hn̄s dn̄ari ſolus ꝗrit nec ulli legi ſubeſſe. Efficiturqꝫ dn̄atoꝛ: itaqꝫ aſſentatores eiꝰ in p̄cio habent. Et eſt huiuſmodi populus in gubernatione ſua Tyrāno ꝑſil'is. Idē nēpe mores: ⁊ utrobiqꝫ meliores deprimunt. Et decreta huiꝰ populi ꝑinde ſunt ut Tyrāni p̄cepta.

¶ Declarat propter quā cauſam iſte modus accidit. Et diuidit̄ in duas. In p̄ma ꝓponit qđ accidit ꝓpter ductores populi ⁊ ſuaſores. Et aſſignat cauſaȝ quare iſti introducti ſunt. In ſc̄da aſſignat cauſam popularis p̄dicte ex dictis: ibi⌊ Hi auctores. ⌋ Pria in duas. In p̄ma oſtēdit quare ductores ſunt introducti. Sc̄do cōparat eos ad adulatores: ibi⌊ Et ductores. ⌋Dic̄ igit̄ ꝙ accidit populum dn̄ari nō ſm legē ſed ſm ſniam populi ꝓpter p̄potētes. Et hoc apparet: qꝛ in his popularibus in qbꝰ p̄ncipatus eſt ſm legē nō opoꝛtet ꝙ ſit ductoꝛ: ſed ſunt viri optimi in preeminētia. Tūc eniȝ populus nō ducit̄ ſm ſolā uolūtatē alicuius: ſed ſm legē. Prepotēs autē ducit populū ſm ſuam uoluntateȝ: nō ſm legem. Sed ubi nō eſt principatus ſm legē: ibi eſt ductoꝛ ⁊ ſuaſoꝛ: qꝛ populus deficit a ratione. Et ideo indiget aliquo ductore: ⁊ cū non ducat̄ ſm legē opoꝛtet ꝙ ſm rōnem uel uolūtatem alicuius. Talis vō eſt p̄potēs ⁊ ſuaſoꝛ ⁊ tñ totus populus cōpoſitus ex multis dn̄at̄ ⁊ eſt ſicut Monarcha ⁊ p̄nceps vnus. Oēs enim p̄ncipant̄ nō diuiſim ſed ꝯiunctiȝ. De quo dixit Homerus ꝙ nō eſt bonus principatus ubi multitudo p̄ncipat̄. Sed incertū eſt utruȝ intellexit Homerus ꝙ qn̄ tota multitudo dn̄atur ſicut vnus Monarcha coniunctiȝ nō ſit per ſe bonus p̄ncipatus: uel qn̄ populus dn̄at̄ ita ꝙ vnuſqſqꝫ dn̄et. Sed qn̄ hꝰⁱ populus qui eſt ſicut Monarcha qdam vult regere ciuitatē Monarchice ⁊ qa hoc nō facit ad utilitatē oium ſed ſui ⁊ ꝯtra uolūtatem inſigniū: opoꝛtet ꝙ dn̄atiue principet̄. i. p̄ncipatu dn̄i ad ſeruū ꝓpter qđ accidit ꝙ adulatores acceptant̄ ⁊ honorant̄ a talibꝰ: qꝛ acceptant̄ ⁊ honorant̄ a Tyrānis cuius rō eſt: qꝛ adulatoꝛ eſt qui dicit ⁊ operatur ea que opinat̄ placere: in nullo uolēs cōtriſtari. Unuſqſqꝫ aūt diligit ſuā excellētiam ⁊ vult eſſe certus de ipſa: ⁊ ideo libēter audit ipſam ⁊ illuȝ qui teſtat̄ de ea. Sed adulatoꝛ dicit excellentiaȝ alterius affirmādo ut ſibi placeat: ⁊ ideo honoratur. Et qꝛ in iſta politia ſunt aliq qui dicūt excellētiā populi cū dicūt ꝙ oia debent referri in populū ⁊ ꝙ vnus nō debet magis dn̄ari q̄ȝ alius: ⁊ ꝙ ſunt oēs eq̄les. Ideo in tali politia adulatores ſiue ductores honorant̄ uel acceptant̄. Populus etiā iſte qui ſic p̄ncipat̄ ꝓpoꝛtionabiliter ſe habet Tyrānis in Monarchijs in qbus vnus p̄ncipat̄. Et ideo eadē ꝯſuetudo ⁊ ideȝ mos. in utroqꝫ enim opprimunt̄ meliores eſt eni p̄ncipatus eorū dn̄atiuus reſpectu melioꝝ: qꝛ opprimūt ipſos ⁊ nō intēdūt bonū eorū per ſe. Iterū in p̄ncipatu iſtorū ſunt decreta ſicut in Tyrannide ſunt precepta ad opprimenduȝ meliores. Deinde cum dicit.

¶ Et ductores ſuaſoreſqꝫ huiꝰ populi ſunt uelut adulatores illi qui circa Tyrannos uerſant̄ ⁊ utriſqꝫ apđ utroſqꝫ potētia partā adulatoribꝰ penes Tyrānū q̄ȝ ductoribus ſuaſoribuſqꝫ populi apđ ipȝ populū.

¶ Cōparat ductorē ad adulatorē: dicēs ꝙ ductoꝛ ⁊ adulatoꝛ ſunt idē ⁊ ꝓpoꝛtionant̄. Uterqꝫ eniȝ vult dicere uel facere ꝙ placeat alij. Sed differūt: qꝛ ductoꝛ dicit ea que placent populo. Sed adulatoꝛ dicit ea que placent Tyrāno: qꝛ Tyrānus ⁊ populus habēt magnam ꝑtātem. Manifeſtū eſt ꝙ uterqꝫ habet magnā ꝑtātem. Sed ductoꝛ apud populū: adulatoꝛ apud Tyrānum. Deinde cum dicit.

¶ Hi auctores ſt ut decreta ⁊ leges īfrigāt: ⁊ ad uolūtatē populi cūcta referant̄. Cōtingit aūt illis fieri potētes ex eo qa populus dn̄at̄ oiuȝ. Ipi āt uolūtatē populi maxime ducūt: qm̄ fides a pp̄lo eis adhibet̄.

¶ Declarat ꝓpter qđ accidit talis politia. Et diuidit̄ in duas. Primo aſſignat cauſam ꝓpter quā ſit principatus in iſta politia ſm ſniaȝ nō ſm legē. Sc̄do aſſignat cauſam q̄re totus populus dn̄at̄: ibi⌊ Preterea. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ductores ſunt cauſa quare populus dn̄at̄ ſm ſniam ſuā nō ſm leges. Dicūt eni ductores ⁊ p̄potētes oia debere referri in populuȝ ⁊ ꝙ vnus nō debet magis dn̄ari q̄ȝ alius ⁊ ꝙ oēs ſunt eq̄les. Hec aūt placēt populo: iō dn̄ant̄ ſm ſniam: ⁊ qꝛ populus p̄ncipat̄ oibus ꝯtingit ꝙ iſti ſunt magni ⁊ magnā potētiā hn̄t. Iſti eni tenēt opinionē populi. Sūt eni tria que faciūt ad bn̄ ꝑſuadēdū ſm Ariſto. 2. Rethoꝛ. ſ. prudentia: virtus: ⁊ beniuolētia. Et pp iſtud tertiū ductores defacili ſuadēt populo: ſūt eni eis beniuoli. Deide cū dic̄.

¶ Preterea qui de Magiſtratibꝰ querunt̄ ad iudiciū pp̄li negocia ferūt. Populus aūt gratāter audit eoꝝ ꝓuocationes: per hunc modū Magiſtratus irritant̄ oēs.

¶ Declarat q̄re totus populus p̄ncipat̄. Et dicit ꝙ iſti ductores accuſantes p̄ncipatus in qbꝰ vnus uel pauci p̄ncipant̄: dicūt ꝙ tota multitudo debet dn̄ari ⁊ iudicare que ſiūt per alios Magiſtratꝰ. Oia eni debēt referri ad populū: ⁊ melius eſt totū p̄ncipari q̄ȝ ꝑtē. Populus aūt gratāter recipit hāc allegationē: oēs eni faciliter exaudiūt ꝓponētes pro eis ad que inclinantur ſicut intemperatus pro actu intemperantie ꝓpter qđ cū ꝑtātem habeant principantur deſtruentes alios principatus. Deinde cum dicit.

¶ Merito aūt reprehēdere vident̄ qui dicūt hꝰ popularē nō eſſe legitimā reip. ſpeciē. Ubi enim leges nō preualent: non eſt Reſp. naȝ lex dominari omnibus debet. In particularibus autem Magiſtratum ⁊ politiam uel populum prouidere.

¶ Declarat ꝙ hꝰⁱ politia in qua p̄ncipat̄ pp̄lus nō ſꝫ legē ſꝫ ſꝫ ſniaȝ nō eſt ꝓꝑe politia nec ſtatꝰ popularis. Et p̄ᵒ declarat ꝙ nō eſt ꝓꝑe politia. Sc̄do ꝙ ꝓprie nō eſt popularis: ibi⌊ Itaqꝫ ſi. ⌋In p̄ma dic̄ ꝙ rōnabiliter videt̄ dicē ille qui dic̄ ꝙ hꝰⁱ popularis nō eſt ꝓꝑe politia: ⁊ rō huiꝰ eſt. Quia ubi nō p̄ncipant̄ leges nō eſt politia qꝛ opȝ in politia legē p̄ncipari in oibꝰ. Opȝ eni p̄ncipatū ⁊ politiā iudicare de ſingularibꝰ. Iudicāt aūt ſꝫ leges ubi leges ꝓuidēt: ubi vō nō: tūc Magr̄atus ſupplēt ⁊ decernūt. Et iō ubi eſt politia leges p̄ncipātur. Sed in tali populari nō p̄ncipant̄ leges ſed ſnia populi: ergo talis popularis nō eſt politia ꝓprie. Sed aliqs argueret ꝯtra illud ⁊ qđ dic̄ ꝙ ubi leges nō p̄ualēt nō eſt Reſp. qꝛ Monarchia Regalis politia eſt tñ nō eſt ꝑncipatus ſm legē ſed ſm uolūtatē ⁊ rōnē ꝑncipātis. Ad hoc poſſet aliqs dicere breuiter ꝙ quedam eſt politia Monarchicha in qua vnus dominaꝛ. Alia eſt politia Poliarchicha in qua plures ꝑncipanꝛ. In politia Poliarchicha non corrupta principatus eſt ſm leges ⁊ de tali loquiꝛ hic Ariſtoteles: in alia nō. Aliter dicēdum eſt ⁊ melius ꝙ in omni politia recta ꝑncipās dominaꝛ ſm leges: qꝛ in omni politia ꝑncipaꝛ aliqs ſm aliquā regulā quā dicimus legē. Sed in qbuſdā illa regula eſt exiſtēs in uolūtate ⁊ rōne: in qbuſdaꝫ eſt extra in ſcripto. In Monarchia Regali Monarcha habet iſtam regulam que eſt in uoluntate ⁊ rōne eius: in politia Poliarchicha eſt extra in ſcripto: qđ ergo dicebaꝛ ꝙ ubi eſt politia ibi eſt principatus ſm legem: uerum eſt uel intrinſecam uel ſcriptam. Hic autem intelligit de ſcripta: ⁊ ideo non multum differt a prima: ſed eam declarat. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ ſi eſt popularis vna ſpēruꝫ Reip. claruꝫ eſt ꝙ talis gubernatio in qua decretis cuncta efficiuntur non eſt ꝓprie popularis. Nulluꝫ eni decretuꝫ recipit eſſe vniuerſale. De popularis igitur ſpeciebus in hunc moduꝫ determinatum ſit.

¶ Oſtendit ꝙ non eſt proprie popularis. Et dicit ꝙ popularis eſt politia quedam. Sꝫ talis popularis in qua ſententie principantur nō leges non eſt politia: qꝛ politia eſt ſꝫ leges que ſunt de vniuerſalibꝰ: ſed ſniē ſunt de particularibus non vniuerſalibꝰ. Nulla eni ſnīa eſt vniueralis ſm ꝙ hic intēdimus de ipſa ut dictū eſt prius. Quare manifeſtū eſt ꝙ talis popularis nō eſt proprie popularis. Ulterius concludit ꝙ ſpēs popularis determinentur hoc modo. Deinde cum dicit.

¶ Paucoruꝫ vͦ gubernationis ſpēs vna eſt in qua magnū habentes cenſuꝫ ad gubernationē Reip. recipiuntur: atqꝫ ita magnū ut tenues hoīes ad euꝫ ꝑuenire non poſſint. Is vͦ qui tanta poſſidet habilis ſit ad Remp. gerendam.

¶ Enumerat modos paucorū. Et diuiditur in quatuor ſm ꝙ ponit qͣtuor. Scđa ibi [Alia ſpecies ⁊c̄.] Tertia ibi [Alia ſpecies. Quarta ibi [Quarta ſpecies.] In ꝑma dicit ꝙ vna ſpēs paucoꝝ eſt in qua diſtribuūtur ꝑncipatus ſm quādā honorabilitatē: puta diuitiarū uel generis ita ꝙ egeni nō attingant ad ipſos quāuis ſunt plures. In paucoꝝ autem iſta licituꝫ eſt principanti attingere ad eandem Remp. ſ. quātum ad cōſiliū ⁊ deliberatiōes cōes ⁊ tractatꝰ. Deīde cū dicit.

¶ Alia ſpēs eſt cuꝫ a paruo cenſu eſt habilitas: ⁊ eligūt ipſi eos qbus deſit. Si igitur ex oībus hoc faciant: videtur hoc eſſe potius optimatum. Sin vͦ ex paruo numero: paucorum potentie.

¶ Ponit ſecundam ſpeciem. Et dicit ꝙ alia eſt ſpecies paucoꝝ in qua diſtribuunꝛ ꝑncipatus ſm minores cēſus. Et principantes poſſunt eligere alios conſocios ſuos ſi aliqui deficiant: ⁊ ſi eligant illos qui deficiunt ex quibuſcūqꝫ dum tamen virtuoſi ſint Optimatū eſt. Si autem ex aliquibus ut ex diuitibus uel nobilibus: tm̄ paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpēs eſt cum filius patri ſuccedit.

¶ Ponit tertiā ſpēm. Et dicit ꝙ tertia ſpēs eſt qn̄ principatus diſtribuunꝛ ſm honorabilitatē maiorē ad hec diuitiaꝝ aut generis: ⁊ filius in principatu ſuccedit patri ⁊ fit princeps pro patre. Deinde cum dicit.

¶ Quarta ſpēs cū hoc fit qđ mō diximus ⁊ lex nō dominaꝛ ſed illi qui regūt. Et hec eſt ſpēs in paucoꝝ gubernatiōe: ut eſt Tyrannus in Monarchia. ⁊ ut eſt in populari ſtatu ultima illa ſpēs de qua diximus: ⁊ uocāt huiuſmodi ſpēm paucoꝝ potētiā. Gubernatiōis igiꝛ paucorū he ſpēs ſunt.

¶ Ponit quartā ſpēm. Et dicit ꝙ quarta ſpēs eſt qn̄ aliqui principanꝛ ꝓpter honorabilitatē maximā: ⁊ filius ſuccedit patri. Et in iſto principatu non principaꝛ lex ſed principes ſm uolūtatem ꝓpriam: ⁊ ſic ſe habet iſta inter paucorū: ſicut Tyrānus inter Monarchias. Sicut eni in Tyrānide Tyrānus principatur ꝑmo ⁊ per ſe propter bonuꝫ ſuū: ⁊ bonos opprimit: ſic in iſto ꝑncipatu principes principantur propter bonuꝫ ſuū. Et ideo ſicut inter Monarchias Tyrānis eſt peſſima: ſic inter paucoꝝ potētias iſta eſt peſſima. Et ſicut popularis ultima de qua dictuꝫ eſt inter oēs ſpēs popularis peſſima eſt: aſſimilaꝛ enim Tyrannidi: ſicut dictum eſt prius: ſic inter potentias paucoruꝫ iſta eſt peſſima. Et talem paucorum potentiam uocant paucorum potentiam: qꝛ potentes ualde principantur. In fine concludit ꝙ tot ſunt ſpēs Popularis ⁊ paucoꝝ ut dictū eſt.

n Ec latere nos debet qđ multis locis accidit rēp. que ſm leges nō ſit popularis: more tamē ⁊ geſtione populariter gubernari. Silr aūt econuerſo apud alios cōtingit Rēp. ſm leges eſſe popularē: moribꝰ tamē ⁊ geſtione ad paucoꝝ gubernationem magis referri.

¶ Poſtqꝫ phūs poſuit modos popularis ⁊ paucorum ponit incidens vnum. Et diuiditur in duas. In prima ponit incidens. In ſecunda oſtendit propter quā cauſam illud ꝯtingit: ibi [Cōtingit autem ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ iſtud nō dꝫ nos latere qđ accidit in m̄ltis locis ꝙ aliq̄ politia nō ſit ſm leges popularis: ſed pp ꝯſuetudinē ⁊ modū ipſaꝫ ꝯtingit eē popularē. Silr ecōtrario apud alios ꝯtingit ut ſit popularis reſp. ſꝫ leges. Sed per aſſuefactionē ꝯtigit ciues viuē ſꝫ rēp. paucoꝝ. Sꝫ illud nō videꝛ eſſe ueꝝ: qꝛ leges ſunt de ꝯferētibꝰ ad finē reſp. Ergo ſi aliq̄ viuāt ſm vnā rēp. ⁊ reganꝛ per leges alterius reip. ſilr ⁊ ſemel itēdūt diūſos fines: uel eadē reſp. tēdit in diūſos fines: ſed h̄ eſt ipoſſibile. q̄re nō videꝛ eē poſſibile ꝙ aliq̄ viuāt ſm vnā rēp. ⁊ leges ſint alterius reip. Dōm ꝙ nō eſt poſſibile ꝙ aliq̄ ſimplr viuāt ſm vnā Rēp. ⁊ ſimplr leges in illa ſint ſm aliā: qꝛ ſilr tēderēt in diūſos fines ſimplr. qđ nō eſt poſe. Sꝫ poſſibile eſt ꝙ aliq̄ ſm q̄d viuāt ſm vnā rēp. ⁊ ſm q̄d regātur legibꝰ alterius reip. uel ſimplr q̄dē viuāt ſm vnam rēp. Reganꝛ aūt in aliq̄bꝰ legibꝰ alterius: uel ecōtrario Et iō eſt cā diſſēſiōis in aliq̄bꝰ ciuitatibꝰ ꝙ aliq̄ viuāt ſm vnā rēp. ⁊ leges ſint ſm aliā: qꝛ ille qui cognoſcit leges ⁊ amat eas odit uolentes viuere ſm eas leges: ⁊ hoc eſt cauſa diſſenſionis. Deinde cum dicit.

¶ Cōtingit aūt hoc maxime poſt mutationes Rerūp. nō eni ſtatim mutanꝛ: ſꝫ cōtēti ſunt ab initio hoīes parua acceſſione potētie. Itaqꝫ leges q̄dem manent ut prius erāt. Preualēt tamē qui rēp. mutauerūt.

¶ Oſtēdit qn̄ ⁊ pp quā cām accidit aliquos viuere ſm vnā Rēp. ⁊ leges ſm aliā. Et dicit ꝙ hoc qđ dictū eſt maxīe ꝯtingit poſt trāſmutatiões Rerūp. Cū enĩꝫ vna ciuitas trāſmutat̃ de rep. in aliā: nō ſtatim trāſmutat̃: Sicut enī in medicinalibꝰ ſubite trāſmutatiões nociue ſūt: ſic in Rebuſp. Et iō cū trāſmutat̃ de vna rep. in aliā: aliqđ retinēt de p̄ma. Amāt enī Ciues ea que ſub prima Rep. ꝯtinebantur. Et ideo aliqđ retinentes de prima tranſmutant̃ ad aliā quaſi paulatim aliqđ accipiētes de poſteriori: ⁊ ſm aliud dimittētes p̄mam ita ꝙ accidit ꝙ leges prime Reip. remaneant ſm aliud ⁊ viuāt ſm Rēp. ad quā trāſmutant̃. Deinde cū dic̃.

¶ Quod aūt tot ſint popularis ⁊ paucoꝝ gubernationis ſpēs: ex ipſis patet. Neceſſe eſt enī aut oēs ꝑtes populi q̄s ſupra enumerauimus Reip. gubernationē habere: aut quaſdā habere: q̄ſdā nō hr̃e. Cū igitur ⁊ agricole ⁊ mediocria poſſidentes Rēp. gubernāt: ſm leges eſt gubernatio. Victū enī ex oꝑa ſua querere habent: nec ocioſi eſſe poſſūt. Itaqꝫ lege ꝯſtituta ſolūmō neceſſarijs ꝯcionibꝰ itēdūt. Alijs autē recipi ad Rēp. licet cū tāta poſſidebūt quāta determiat lex: oino enī nō licē oibꝰ paucoꝝ potētie eſt. Ociari aūt eū qui nō redditus habeat impoſſibile. Hec igitur eſt vna ſpecies popularis gubernationis.

¶ Aſſignat rōnem modoꝝ popularis ⁊ paucoꝝ. Et primo aſſignat rōnem modoꝝ popularis. Secundo paucoꝝ: ibi⌊ Paucoꝝ auteꝫ ⁊c̃. ⌋ Prima in quatuor ſm ꝙ aſſignat rationem quatuor modoꝝ popularis. Secunda ibi⌊ Altera v̊o ſpecies ⁊c̃. ⌋ Tertia ibi⌊ Tertia ſpecies ⁊c̃. ⌋ Quarta ibi⌊ Quarta ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ ex his que dicta ſunt apparet ꝙ ſunt tot modi popularis ⁊ paucoꝝ. Quia in populari aut principantur oēs: aut plures. Et ſi plures: Aut iſti: aut illi. Cōtingit enim cōſiderare agricolas ⁊ alios artifices. Et ſi agricole ⁊ illi qui habēt diuitias mediocres ita ꝙ nō ſunt excellēter diuites: nec nimis paupes: ſed mediocriter ſe habēt p̄ncipent̃ ſm leges: nō ſm uolūtates eorum: eſt primus modus. Et ratio huius eſt: qꝛ agricole habēt viuere de agricultura circa quā opꝫ eos laborare: ⁊ ideo nō poſſunt uacare ꝯgregationibꝰ Ciuitatis vnde principātes talibꝰ ſcientes leges nō faciūt ꝯgregationes: niſi pro magnis ⁊ ualde neceſſarijs caſibꝰ. Et quia multitudo non vult aliter ſubijci. Et oportet aliquos q̄nqꝫ aſſumi ad principatum. ordinat̃ ꝙ principent̃ ſm leges. Alij etiam qui habēt aliquā dignitateꝫ diuitiaꝝ aut gn̄is moderatā cuꝫ ſm legem poſſunt aſſumi ad p̄ncipatū. Et ideo oēs qui habēt poſſeſſiones poſſunt aſſumi ut melius poſſint uacare. Si enim non p̄nt aſſumi oēs qui ad aliquā dignitateꝫ poſſeſſionis: erit paucoꝝ in qua nō oēs aſſumunt̃: ſed excellēteſ ualde. Illi aūt qui nō habēt aliquas diuitias nō p̄nt aſſumi: qꝛ tales debent aſſumi ad p̄ncipatum qui p̄nt uacare. Sed eū qui nō hēt aliquos ꝓuentus uel aliq̄s poſſeſſiones impoſſibile eſt poſſe uacare: quare manifeſtū ꝙ in tali principatu non aſſumunt̃ oēs qui mediocres habēt diuitias. Et tūc cōcludit ꝙ hec eſt vna ſpēs popularis: ⁊ ꝓpter p̄dictas cauſas. Deinde cū dicit.

¶ Altera v̊o ſpecies eſt oibꝰ licere qui ꝓhibiti nō ſint per genus potētibus tm̄ in ocio eē. Quapꝓ in hiꝰ qdē populari leges p̄ualēt ⁊ gubernāt: qꝛ redditus non eſt.

¶ Aſſignat rōneꝫ ſecūde ſpeciei. Et dicit ꝙ alia ſpēs popularis in qua aliq̄ aſſumunt̃ ad Principatū per electionē aſſequētē ad quālibet oēs attingē qui nō ſunt refutati ſm genus: puta viles ualde. ſed liberi ſimplr̃ ex utroqꝫ ciue libero. Si tm̄ poſſint nō refutari ꝓpter penuriā ꝓpter ꝙ in iſto p̄ncipatu p̄ncipātur ſm legē. Et rō eſt. Quia tota multitudo nō hēt ſufficiētes diuitias. ⁊ ideo oportet cōmittere p̄ncipatuꝫ alij. Et quia ſubijci nō vult oino ordiat multitudo qui principnet̃ ſm legem. Deinde cum dicit.

¶ Tertia ſpēs eſt oibꝰ oino licere Rēp. gerere qui liberi ſint: nō tm̄ licere ob ſupradictam cauſam. Quare neceſſarium eſt in hac quoqꝫ legem dominari.

¶ Aſſignat rōnē tertie ſpeciei. Et dicit ꝙ tertia ſpēs eſt q̄n qcūqꝫ fuerint dū tm̄ liberi fuerint quocūqꝫ mō aſſumant̃ ad p̄ncipatū nō tm̄ p̄ncipant̃ ꝓpter dignitatē aliquā diuitiaꝝ ſicut in alijs: ſed aſſumunt̃ ꝓpter libertatē. Sed in iſto aūt p̄ncipatu ille qui dn̄at̃ p̄ncipat̃ ſm legē. Et rō huius eſt: qꝛ multitudo nō hēt diuitias ſufficiētes: ⁊ ideo oportet ꝙ p̄ncipatū cōmittat oibus exceptis his de q̄bus nō vult aut ſubijci oino uoluntati alicuius. Et ideo ordinat ꝙ principatus ſit ſm legeꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Quarta v̊o ſpēs eſt illa que poſteris tēporibꝰ in ciuitatibꝰ eſſe cepit. Maioribus enī factis Ciuitatibꝰ q̄ꝫ ab initio fuerant: ⁊ redditibꝰ faciliter abūdātibꝰ ꝑticipāt oēs Reip. ꝓpter multitudinis p̄ualētiā. Verſanturqꝫ in Rep. gubernāda ex eo q̄ poſſunt ocioſi eſſe: etiā inopes mercedē capiētes. Maximeqꝫ hiꝰ multitudo ocioſa eſt. Nō enī cura Rei familiaris ꝓprie eos impedit: que diuites ita occupat ut ſepe a Cōcionibus abſint ⁊ a iudicijs. Ex quo fit ut multitudo pauperū dn̄et̃ in Rep. nō autē leges. Spēs igit̃ popularis gubernatiōis tot ac tales ſūt ob nec̃itates ſupradictas.

¶ Aſſignat rōnem quarte ſpēi. Et dicit ꝙ q̄rta ſpēs popularis que ultimo ſm tēpus facta eſt in Ciuitatibus eſt q̄n tota multitudo dn̄at̃ ſm ſn̄ias nō ſm legē. Et rō huius eſt: qꝛ ciuitates multo maiores ſunt q̄ꝫ eēnt a p̄ncipio: ⁊ ꝓuētus ⁊ diuitie multo maiores. Et ideo qꝛ multitudo magna eſt multā hēt ⁊ magnā potētiā. Et ideo oēs de multitudine attingūt ad p̄ncipatū: q̄ p̄nt uacare. Etiā egeni qui nō habēt ſufficientes diuitias: nec ꝓpter defectū diuitiaꝝ ipedit̃ aliq̄s a p̄ncipatu: qꝛ ſi ꝯtingat egenū p̄ncipari accipit de cōi aliqđ. maxime etiā iſta multitudo pōt uacare: qꝛ nō impedit̃ ꝓpter curam de ꝓprijs aliquas enī ſubſtātias habēt. Sed diuites impediunt̃ ut frequēter nō uadant ad ꝯgregatiōes Ciuitatis: nec ꝑticipēt iudicatiuo. Diuites enĩꝫ uolūt honorari in congregationibꝰ v̊o nō honorant̃ aut nō tātū quātum credunt debere honorari: ⁊ ideo nihil curant habere de cōmuni. Item virtuoſi nolunt ire quia non honorantur uel non ſm ꝙ deberent: ⁊ ideo relinquitur ꝙ ſit multitudo pauperū ⁊ egenoꝝ dominās ⁊ principans in tali Rep. ſm ſentētias nō ſm leges. Et tunc concludit dicens ꝙ ſpecies popularis ⁊ tot ⁊ tales ſunt ⁊ propter p̄dictas cauſas. Deinde cū dicit.

¶ Paucoꝝ aūt gubernationis p̄ma ſpēs eſt: qn̄ plures hn̄t p̄rimonia ſed nō admoduꝫ ampla: faciunt eniꝫ p̄tātem p̄cipādi ei qui tāta poſſidet: ⁊ ꝓpter multitudinem eoꝝ qui ad remp. recipiunť neceſſe eſt nō hoiem ſed legem dn̄ari. quāto eniꝫ magis diſtāt a Monarchia neqꝫ taꝫ amplas hn̄t facultates ut eas negligēdo ociari valeāt: neqꝫ ita exiguas ut a ciuitate victum querant. neceſſe eſt ut legeꝫ uelint dominari: non autem ipſos.

¶ Aſſignat rōnem modoꝝ potentie Paucoꝝ ⁊ diuidiť in quatuoꝛ ſm ꝙ aſſignat rōnem quatuoꝛ modoꝝ ipſius. Scd̄a ibi ⌊ Qd̄ ſi. ⌋ Tertia ibi ⌊ Qd̄ ſi eo. ⌋ Quarta ibi ⌊ Quod ſi magis. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſunt plures diuites in ciuitate non habentes tm̄ diuitias excellentes: ſed mediocres: tunc eſt prima ſpēs gubernationis paucoꝝ. Huiuſmodi eniꝫ dant p̄tātem principādi alicui habenti uel poſſidenti ſubſtantias ſiue diuitias: qꝛ enim plures ſunt qui p̄tātem hn̄t: ideo eligūt alios: qꝛ diuites ſunt eligunt ſibi ſimiles. Unuſquiſqꝫ enim libentius eligit ſibi ſimilem qꝫ diſſimilem. Et qm̄ multi ſunt in iſta ſpecie qui attingūt ad Remp. ⁊ poſſunt attingere ad p̄ncipatum p̄ncipes dominanť in ea nō ſm ipſoꝝ hoium uoluntatem: ſed ſm leges. Quanto eniꝫ magis diſtant a Monarchia: qꝛ. ſ. multi ſunt potētes attingere ad p̄ncipatuꝫ uoluntates hn̄tes diuerſas nō vnaꝫ ſicut Monarchia: ⁊ quāto mediocriores ſubſtātias hn̄t non tantas ut poſſint multum uacare negligētes ꝓpria negocia: nec tam paruas ut neceſſarie hēant viuere de cōmuni: tantū plus uolunt non ſeipſos p̄ncipari. aut qꝛ non poſſunt oino vitare: aut qꝛ timēt grauari ab alijs ſed leges magis. Deinde cum dicit.

¶ Qd̄ ſi pauciores ſint qui poſſident patrimonia ſiqdē prius: plures aūt: ſcd̄a ſpēs fit gubernationis paucoꝝ. Magis eniꝫ potētes plus hn̄di ſe dignos putant. Quapropter ipſi ſumūt ex alijs qui ad Remp. ſe cōferāt. Preterea qꝛ nōdū ita robuſti ſūt ut abſqꝫ lege gubernare poſſint: legeꝫ huiuſmodi poſuere.

¶ Aſſignat rōnem ſecunde ſpeciei ⁊ dicit ꝙ ſi ſint pauciores diuites qꝫ prius p̄ncipes ſed tamen ditiores qꝫ qui prius: ſcd̄a ſpēs potentie Paucoꝝ eſt: qꝛ ditiores ſunt: ideo uolunt excedere alios ⁊ ſupgredi: ⁊ ideo poteſtatem hn̄t eligendi ex multis illos qui deficiunt in principatu. Et qꝛ non ſunt adhuc ita potentes ꝙ excedant multitudinem permittunt ꝙ principentur ſm legem. Deinde cum dicit.

¶ Qd̄ ſi eo deueniant ut ipſi pauciores numero maiores facultates hēant. tertia cumulatio fit gubernatiōis paucoꝝ: ipſi eniꝫ per ſe magiſtrat⁹ ⁊ imp̄ia retinēt ſm legē iubentem: ut parentum defunctorum loco filij ſuccedant.

¶ Aſſignat rōnem tertie ſpeciei ⁊ dicit ꝙ ſi adhuc fuerit pauciores diuites qꝫ prius ⁊ hn̄tes maiores diuitias tertia ſpēs eſt gubernationis Paucoꝝ: ⁊ videnť p̄ncipes per ſe habere quaſi ex hereditate p̄ncipatus. Et qꝛ iſti potētes ſunt ualde ordināt ⁊ ſtatuunt ꝙ filij ſuccedant eis in p̄ncipatu. Deinde cum dicit.

¶ Qd̄ ſi magis etiā ſubnixi ſint opib⁹ ⁊ amicitijs ꝓpe eſt talis potētia ad Monarchiā ⁊ dn̄anť hoies nō aūt lex. ⁊ eſt hec quarta ſpēs gubernationis paucoꝝ correſpōdēs ultime ſpeciei popularis.

¶ Aſſignat rōnem quarte ſpēi ⁊ dicit ꝙ qm̄ adhuc ſunt pauciores diuites qꝫ p̄us ⁊ multo ditiores ⁊ potētiores in amicis eſt 4ª ſpēs potētie paucoꝝ. ⁊ tūc eſt h⁹ᵒⁱ p̄ncipat⁹ q̄ſi monarchic⁹: qꝛ illi qui p̄ncipanť p̄ncipanť ſm ſuas uolūtates nō ſm leges: ſicut fit in monarchia regali ⁊ ꝓpter potentiā ipſoꝝ ſuccedūt. Et iſta quarta ſpēs potētie paucoꝝ ꝓportionať quarte ſpēi popularis: qꝛ ſicut illa peſſima eſt iter populares: ſic iſta peſſima eſt iter potētias paucoꝝ ⁊ Tyrānidi aſſimilatur: Principantes enim in iſta ꝓpter bonum ꝓprium p̄ncipal̄r dn̄antur: ſic aūt eſt in Tyrānide.

ſ Unt iſup̄ duo alia gn̄a Reip. p̄ter eas in qb⁹ aut m̄ltitudo: aūt pauci gubernāt: qrū alterā aiūt oēs ſpēꝫ ēē vnā ex q̄tuoꝛ. Dicūt aūt eas q̄tuoꝛ: monarchiā: paucoꝝ gubernationē: pp̄larē: ⁊ optimatem. Eſt ⁊ qnta quā cōi noie oiuꝫ appellāt Remp. ſed qꝛ nō ſepe fit latet numerare uolētes ⁊ ita ſuſcipiūt q̄ſi ſint q̄tuoꝛ ſolū: ut Plato in libꝛis de Rep. facit.

¶ Poſt qꝫ ph̄s determinauit de ſpeciebus Popularis ⁊ Paucorum determinat ſpecies Optimatum: ⁊ diuiditur in duas. In p̄ma dicit ꝙ p̄ter iſtas reſpublicas: ſcilicet Popularem ⁊ Paucorum ſunt alie due Reſpublice. In ſecunda tangit modos Optimatuꝫ ſtat⁹: ibi ⌊ Optimatem igitur ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ p̄ter duas p̄dictas politias: ideſt Populareꝫ ⁊ Paucoꝝ ſunt alie due: quarum alterā oēs loquētes de Rebuſpublicis ponunt ⁊ eſt vna ſpēs inter quatuoꝛ Reſpublicas que dicte ſunt p̄us ab alijs. Poſuerunt enim antiqui quatuoꝛ Reſp. ſ. Monarchiā: Paucoꝝ: Popularē: ⁊ quartā Optimatem dicunt. Sed tm̄ his quinta ſubeſt que cōmuni noie noiať. ſ. Reſpublica. Et qꝛ iſta reſp. cōmuni noie dicta raro accidit latet homies uolentes diſtinguere ſpēs Reipublice: ⁊ ideo nō habet nomen ꝓprium: ⁊ ideo utunť tm̄ quatuoꝛ: ſicut fecit Plato in ſuis Rebuſpublicis. Non eni poſuit niſi quatuoꝛ ſpecies: ſed diuidendo monarchiā in regalem rectaꝫ ⁊ tyrannidem cum Republica cōmuni nomine dicta apparet ꝙ ſunt ſex. Deinde cum dicit.

¶ Optimatē igiť ſe recte hēt appellare illā de qua tractauim⁹ in p̄mis libꝛis. Que eniꝫ ab optimis viris ſimpl̄r per virtutē eſt gubernatio Reip. ⁊ nō ad ſuppōnē quādaꝫ bonoꝝ viroꝝ eā ſolā iuſtū eſt optimatem appellari: in ſola enim iſta ſimpl̄r idem eſt vir bonus ⁊ ciuis: in alijs aūt boni ſunt ad ſpeciem gubernandi ſuam.

¶ Ponit modos Optimatum ⁊ diuidiť in quatuoꝛ ſm ꝙ ponit quatuoꝛ modos eius. Scd̄a ibi ⌊ Sunt tamē quedam ⁊c̄. ⌋ Tertia ibi ⌊ Ubi ergo ⁊c̄. ⌋ Quarta ibi ⌊ Et ubi ad ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ Reſp. illa de qua dictum eſt p̄us cum determinabať de Regno recte diciť Optimatuꝫ Reſp. enim in qua optimi viri ſimpl̄r p̄ncipanť ⁊ non aliqs vir optimus ex ſuppōne ſola diciť

Optimatum. Item in ſola iſta Rep. idem eſt optimus vir ⁊ ciuis optimus ſimpl̄r: in alijs autem nō: ſed optimus ciuis in aliq̄ alia Rep. eſt optimus vir in illa non ſimpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Sunt tñ quedā que differentiam hēant a paucoꝝ gubernatiōe: ⁊ appellant̄ Optimates: ⁊ ab ea que uocat̄ Reſp. ubi nō ſolū reſpectu diuitiaꝝ: ſ; et̄ reſpectu v̄tut̄ ad gubernationē Reip. ſumunt̄. Hec Reſp. differt ab illis ⁊ nām optimat̄ ſape videt̄: naz in his ciuitatibus que nō faciūt publice curam virtutis: ſunt tñ quidē preſtantiores qui vident̄ eſſe boni viri.

¶ Ponit 2m modū ⁊ dicit ꝙ nō ſolū iſta Reſp. eſt ſpēs optimatuz: imo ſunt alique Reſp. que differūt a Paucorum potentijs: ⁊ ab ea que Reſpu. dicit̄: ⁊ in aliquo ꝯueniunt in eis: quaruz vna eſt in qua eligunt̄ principantes habendo reſpectum ad diuitias ⁊ ad virtutes: ita ꝙ aliqui diuites ⁊ virtuoſi aſſumunt̄. Differt autē a Paucoꝝ ⁊ Rep. in hoc ꝙ eligunt̄ in ipſa virtuoſi: ⁊ qꝛ nō ſolum habet̄ reſpectus ad diuites. Paucoꝝ autem ⁊ Reſp. nō faciunt cauſam cōmunem ꝓpter quā ſcilicet aſſumant̄ ad p̄ncipatuz virtutis. i. a v̄tute: hoc eſt nō habent reſpectum ad virtutem in eligendo ſ̄m ꝙ hoꝛ: q̄ꝫuis ſint aliqui approbati ⁊ qui videntur eē excellentes viri quibus attribuunt p̄ncipatus: nō q̄dem ſ̄m ꝙ huiuſmodi: ſed ſ̄m ꝙ diuites uel apti ad regendum. Deinde cum dicit.

¶ Ubi ergo Reſp. reſpicit ad diuitias ⁊ ad virtutem ⁊ ad populum: ut eſt apud Carthaginēſes: ea nām optimatū ſape videt̄.

¶ Ponit tertiam ſpeciem ⁊ dicit ꝙ tertia ſpecies eſt in qua eligentes principes reſpiciunt ad diuites virtuoſos ⁊ populum: ſicut accidit in Carthagine: ubi reſpiciunt ad iſta tria: ⁊ talis Reſp. Optimatuz ſtatus dicit̄. Sed mixta ex ſtatu Paucoruz Populari ⁊ Optimatum. Deinde cum dicit.

¶ Et ubi ad duo illoꝝ ſolum: ut lacedemonioꝝ ad virtutem ⁊ ad populū. Et eſt hec mixtura popularis ac virtutis. Optimatuz igit̄ p̄ter illā p̄mā optimā Reip. gubernandi formā he due ſpecies ſunt: ⁊ tertia quecūq; illius que appellat̄ Reſp. iclināt ad paucoꝝ gubernationem.

¶ Ponit quartā ſpēm ⁊ dicit ꝙ quarta ſpēs ſtatus Optimatū eſt in qua in eligēdo p̄ncipatus habet̄ reſpectꝰ ad duo. ſ. ad virtutem ⁊ populuz: ut eſt Reſp. Lacedemonioꝝ. ⁊ ꝓpter hoc mixta eſt ex optimatuz ⁊ populari primo modo dicta. Et tunc recapitulat iſtos modos ⁊ dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ p̄ter p̄mam ſpeciez ſtatus Optimatuz que eſt optima ſunt iſte due ultime de quibus iam dictuz eſt: ⁊ tertia que fuit ſecunda in ponendo ſpecies ⁊ quecunq; iſtius ſpeciei que Reſp. dicitur magis inclinat̄ ad ſtatum Paucoꝝ inquantum fit reſpectus ad diuites ⁊ nō ad pauperes.

r Eliquuz eſt ut de ea que reſpublica appellat̄ dicamus ⁊ de tyrānide. Ordinauimus aūt ipam nos cum p̄us nō eſſet: neq; hec trāſgreſſio: neq; ille de quibꝰ modo diximus Optimates: qꝛ re uera oēs aberrāt a rectiſſima gubernandi forma: poſtmodū cū iſtis numerant̄: ⁊ ſunt harūz trāſgreſſiones ⁊ labes ut in ſup̄ioribꝰ circa p̄ncipiū diximus. Merito aūt poſtremo loco Tyrānidē reſeruauimus: ꝓpterea: ꝙ iſta minime eſt Reſp. noſtra v̄o m̄ā eſt de Rep. tractare. Qua igit̄ cauſa cſi ordinauimus dictum eſt.

¶ Poſtq̄ꝫ p̄hus diſtinxit Reſp. ⁊ modos Popularis: Paucoꝝ ⁊ Optimatum in vniuerſali: in p̄ticulari ꝓſequit̄ de ea que cōi noīe appellata eſt Reſp. ⁊ de Tyrānide: ⁊ diuidit̄ in duas. In p̄ma p̄mittit intentionez ſuā ⁊ ordinem ꝓcedēdi ⁊ cām ordinis. In ſcđa ꝓſeq̄t intētum ſuū: ibi ⌊ Nunc aūt. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ poſtq̄ꝫ determinatum eſt de monarchia regali ⁊ de modis eiꝰ ⁊ de populari paucoꝝ ⁊ optimatum ⁊ modis earum: relinquit̄ cōſiderādum nobis de illa que cōmuni noīe appellat̄ Reſp. ⁊ Tyrānide. Cauſa aūt quare p̄mo de alijs Rebuſp. prius determinatum eſt q̄ꝫ de ea que cōi noīe noīata eſt: eſt: qꝛ Reſp; ⁊ quedā ſpēs reip. Optimatum prius aſſignate aliquo modo tranſgreſſiones ſunt primaruz rerump. Non ſimpl̄r quidem ſunt trāſgreſſiones: ſ̄m quid aūt ſunt: qꝛ oēs reſp. alie ab optima ⁊ rectiſſima deficiunt ab ipſa: ⁊ ideo reſp. que cōi noīe noīata eſt ⁊ ſpēs quedā optimatū trāſgreſſiones ſunt ⁊ cōtinuat̄ alijs que ſunt tranſgreſſiones ſicut prius dictum eſt. Illud aūt qđ eſt trāſgreſſio alicuius cognoſcit̄ ex illo. quare cognoſcit̄ per alias rectas politias de quibus dictuz eſt. Illud aūt qđ cognoſcit̄ per aliud ſequit̄ illud ⁊ poſterius eſt eo quo ad nos. Quare poſt determinationez de alijs politijs rectis debuit determinare de politia cōi noīe noīata: cum ⁊ ipſa aliquo mō trāſgreſſio ſit. ſ. optime ⁊ perfectiſſime Reip. Ultimo v̄o de tyrānide: ⁊ hoc rōnabil̄r: qꝛ tyrānis inter oēs politias minime politia eſt: ⁊ ideo p̄us debuit determinari de illis que ſimpl̄r uel magis politie ſunt qꝛ cōſideratio p̄hi in iſto libro eſt determinare de politia ꝓpter quā ergo cām prius determinatū eſt de alijs q̄ꝫ de politia ⁊ ultimo de tyrānide dicetur dictum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Nunc aūt eſt a nobis de illa que cōmuni noīe appellatur Reſp. oſtēdendū. naz clarius eius vis apparebit poſt determinationē eoꝝ que ad paucoꝝ gubernationem ⁊ ad popularē ſpectabant. Eſt enim reſp. ut ſimpl̄r dicamus mixtura paucoꝝ gubernationis ac popularis.

¶ Proſequit̄ intentum ſuum ⁊ diuidit̄ in duas. In prima determiat de politia. Secundo de Tyrannide: ibi ⌊ Reſtat nunc. ⌋ Adhuc p̄a in duas. In p̄ma oñdit ꝙ eſt compoſita ex Populari ⁊ Paucoꝝ ⁊ quam habet differentiam ad aliquas ſpecies ſtatus Optimatum. In ſecunda oñdit qualiter inſtituat̄: ibi ⌊ Qua igit̄. ⌋ Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma ꝓbat ꝙ eſt compoſita ex populari ⁊ paucoꝝ. Scđa quia aliquā habet cōueniētiam cum aliquibus ſpēbus ſtatus optimatum ponit differentiā inter politiam ⁊ ſtatum optimatuz quātuz ad illas ſpecies: ibi ⌊ Magis videtur. ⌋ Adhuc primo ꝓponit intentum ſuum. Scđo ꝓbat: ibi ⌊ Conſueuerunt. ⌋ In prima dicit qđ nunc dicēduz eſt de politia. Ratio aūt ⁊ natura eius manifeſta erit viſis rōnibus ſtatus popularis: qꝛ politia ſimpl̄r ut eſt dicere mixta eſt ex paucoꝝ ſtatu ⁊ populari: quia in politia actu ⁊

ſimpꝉr non maneret ratio potẽtie paucoꝝ ⁊ popularis ſed tñ virtute: ſicut mixtibilia manent in eo qđ cõponiť ex eis. Hoc aũt habet rõnem mediȷ̃. Ratio aũt mediȷ̃ cognoſciť ex rõnibus extremoꝝ. Quare manifeſtũ eſt ꝙ politia cognoſcitur per ratioues potentie paucorum ⁊ popularis. Deinde cum dicit.

❡ Cõſueuerũt aũt eas que iclinãt ad popularẽ uocare Reſp. Eas ꝟo que ad Paucoꝝ gubernationeꝫ uocare optimates: ex eo qꝛ opulẽtioribus doctrina atqꝫ nobilitas magis adeſſe ꝯſueuerũt. Preterea ꝗ diuitias hñt: ea videnť habere ꝓpter que ceteri iniurias faciũt. Unde ⁊ honeſtos ⁊ bonos ⁊ nobiles iſtos appellãt. Cum ergo optimatiuꝫ gubernatio uelit excellentiã tribuere optimis ciuibus: ⁊ paucoꝝ gubernationẽ eẽ dicãt ex bonis ⁊ honeſtis.

❡ Probat ꝙ ſit mixta ex illis. Probat aũt hoc ex cõi dicto quorũdã: ⁊ dicit ꝙ quidã antiquoꝝ politiã cũ declinat ad popularem dicunt eam Remp. cum autẽ ad paucoꝝ dicunt eã ſtatuꝫ optimatuꝫ. Et ratio huius eſt qꝛ paucoꝝ attẽdiť ſm dignitatem diuitiaruꝫ. diuitiȷ̃s aũt aſſequunť diſciplina ⁊ nobilitas. diſciplina quidẽ qꝛ organa neceſſaria ad diſciplinã ſunt diuitie. ideo ꝓ tanto diciť diſciplina aſſequi diuitibus: qꝛ habent ea que ſunt neceſſaria ad diſciplinã: nobilitas etiam aſſequiť qꝛ nobilitas eſt virtus. i. inclinatio ad virtutem ⁊ diuitie antique. Ergo manifeſtuꝫ eſt ꝙ nobilitas ⁊ diſciplina aſſequunť diuitibꝰ. adhuc: qꝛ diuites hñt illa penes ſe ꝓpter quoꝝ defectuꝫ aliqui faciunt iniuriaꝫ. Aliqui enim ꝓpter penuriã qñqꝫ faciunt iniuriã: diuites aũt ſubſtantiã hñt. Habent igiť penes ſe illa ꝓpter quoꝝ defectum aliqui faciunt iniuriã ꝓpter qđ dñantes in ſtatu paucoꝝ viros diuites ⁊ inſignes uocant ꝑ ſe bonos: qꝛ in politia optimatuꝫ p̄ncipatus ⁊ excellẽtia attribuiť optimis viris ⁊ virtuoſis ⁊ fauẽtes ſtatui paucoꝝ dicunt ſtatum Paucoꝝ eſſe ex viris per ſe bonis. Dicunt etiã ꝙ cum politia declinat ad paucoruꝫ potentiã eam eſſe optimatuꝫ. hoc aũt nõ eẽt niſi aliqđ haberet de potentia paucoꝝ. Similꝛ dicunt aliȷ̃ cum declinat ad popularem ꝙ eſt politia popularis. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ politia componitur ex ſtatu populari ⁊ paucoꝝ. Deinde cum dicit.

❡ Magis videť impoſſibile que ciuitas nõ ab improbis ſed ab optimis gubernetur eaꝫ non bene gubernari. Eodẽqꝫ modo que leges nõ habeat bonas gubernari ab Optimatibus.

❡ Ponit differentiã inter politiã ⁊ alias ſpẽs optimatum ſtatus: ⁊ diuidiť in duas. In p̄ma p̄mittit quedã neceſſaria ad hoc declarãdum. In ſcḋa ꝯcludit differẽtiam: ibi [Cum ꝟo.] Prima in duas. Primo p̄mittit illa. Scḋo oñdit ꝙ politia obſeruať in multis ciuitatibus: ibi [In pleriſqꝫ.] Prima in quatuor ſm ꝙ premittit quatuor. Scḋa ibi [Habere auteꝫ.] Tertia ibi [Videť aũt.] Quarta ibi [Qđ autẽ.] In p̄ma dicit ꝙ nõ videť eſſe poſſibile ciuitatẽ aliquã que regiť principatu optimatũ nõ bene diſponi legibus ſed male gubernari ſm eas. Similꝛ nõ eſt poſſibile aliquã bene diſponi ⁊ nõ eſſe bene optimatum: qm̃ ciuitas que bene regiť ſm ſtatum optimatum bonum finem habet ſimpꝉr: qꝛ finem virtutis: ⁊ bene diſponit que ad finem ⁊ ad illud gratia cuius eſt: bona aũt ordinatio ſm rõneꝫ eoꝝ que ad finem ad ipm̃ eſt bona legis ordinatio. ciuitas ergo que bene regiť ſm Optimatum ſtatum bene regitur legibus. Et eadem ratio eſt de conuerſa. Deinde cum dicit.

❡ Habere aũt leges bonas non id eſt ſi recte ſint poſite nec eis pareať. Itaqꝫ vna recta legum inſtitutio putanda eſt legibus parere. Altera ut recte ſint leges poſite ꝗbus parere opꝫ. Fieri enim poteſt ut pareant ciues male poſitis legibus. Id autem dupliciter accidit: aut enim optimis q̃tuꝫ datur ipſis: aut ſimpliciter optimis.

❡ Premittit ſecundũ: qꝛ aliꝗs poſſet dicere ꝙ leges bene ſunt diſpoſite ⁊ regitur ciuitas ſtatu Optimatum ſed tamen nolunt obedire legibus: ideo pħs dicit ꝙ nõ eſt bona diſpoſitio ⁊ ordinatio legum ꝙ leges bñ ponanť ⁊ ꝙ nõ obediať legibus. Et hoc apparet: Leges enim ſunt organa quedam ad finem ciuitatis. ſic igitur eſſet inconueniens ꝙ aliqua organa: ſicut fiſtule: eſſent bene poſita uel facta ⁊ tamen nõ bene ordinarentur ad finem: ſic iconueniens eſt ꝙ leges bene ponantur ⁊ tamẽ nõ bene ordinenť ad finem. hoc aũt cõtingit ſi non obediať legibus. Ergo manifeſtum eſt ꝙ non eſt bona legis diſpoſitio ꝙ lex bene ponatur ⁊ ꝙ nõ obediatur ei. Et ideo due videntur eſſe bone diſpoſitiones leguꝫ. Una ꝙ legibus obediať. Alia ut ponãtur leges recte ⁊ iuſte: qꝛ ſic legibus bene ꝯtingit obedire: ⁊ ideo ſic debẽt poni ut eis obediať ⁊ poſſint manere. Leges aũt bene diſponi ut eis obediať contingit dupꝉr: aut qꝛ ſunt optime ex ſuppõne ⁊ ſm ꝙ cõtingit in tali ciuitate: aut qꝛ ſunt optime ſimpꝉr ⁊ ſine ſuppõne. Eſt enim intelligẽduꝫ ꝙ leges rõnem ſumunt ex fine: ⁊ ideo ſi finis ciuitatis eſt optimus ſimpꝉr ſicut in regno ⁊ in ſtatu optimatum leges ſunt optime ſimpꝉr. ſi aũt finis nõ eſt bonus ſimpꝉr ſed ex ſuppõne ſicut eſt in potẽtia paucoꝝ leges nõ ſunt optime ſimpꝉr ſed ex ſuppõne: qꝛ optiẽ ſũt in illa ciuitate. Deĩde cũ dic.

❡ Videť aũt Optimatum eſſe maxime honores tribuere ſm virtutem. Finis enim Optimatum virtus: Paucoꝝ ꝟo gubernationis diuitie: Popularis aũt libertas.

❡ Ponit tertium ⁊ dicit ꝙ in ſtatu Optimatum fit diſtributio p̄ncipatus ſm dignitatem virtutis. Et ratio huius eſt: qꝛ ratio ⁊ terminus ſtatus Optimatum eſt virtus: ⁊ ideo ſm dignitatem virtutis fit diſtributio p̄ncipatus in ea. In Paucoꝝ aũt fit diſtributio p̄ncipatus ſm dignitatem diuitiarum: qꝛ ratio ⁊ terminus eius ſunt diuitie: ſed ratio ⁊ terminus popularis eſt libertas: ⁊ ideo ſm dignitatem libertatis diſtribuitur principatus in ea. Deinde cum dicit.

❡ Qđ aũt pluribus videť cõmune eſt oĩuꝫ naꝫ in Paucoꝝ ⁊ in multitudinis gubernatione ⁊ in Optimorũ qđ videť maiori parti eorũ qui in Rep. uerſanť: id obtinet.

❡ Ponit quartum ⁊ dicit ꝙ quicqđ videť pluribus in quacũqꝫ politia vigorem habet ⁊ exiſtit apud oẽs in illa politia: ſicut in Paucoꝝ illud qđ videtur pluribus principantibus politia: hoc vigorem habet. Et ratio huius eſt: melius enim iudicant plures q̃ꝫ pauci uel vnus. Item plures ſunt potẽtiores q̃ꝫ pauci uel vnus. ⁊ ideo qđ videtur pluribus melius videť ꝓpter potentiam ipſoꝝ obſeruať ⁊ habet vigorem: propter quod illud qđ videbiť maiori parti eoꝝ qui participant politia erit p̃ncipatus in ea. Deinde cum dicit.

¶ In pleriſq; igitur ciuitatibus hec ſpecies gubernādi Reſp. uocat̃: ſola eniꝫ mixtio cōiecturam facit opulentoꝝ ⁊ inopum: diuitiaruꝫ ⁊ libertatis. fere enim apud plurimos illi qui diuitijs pollent bonoꝝ ⁊ honeſtoꝝ locum obtinere vident̃.

¶ Oſtendit ꝙ politia obſeruat̃ in pluribus ciuitatibꝰ ⁊ dicit ꝙ in plurimis ciuitatibus Reſp. cōmuni nomīe uocata uocatur ⁊ obſeruat̃. Et ratio huius eſt: qꝛ plurime ciuitates mixte ſunt ex pauperibus ⁊ diuitibus. Hec autem cōmixtio nihil aliud coniecturat niſi libertatem ⁊ diuitias ſm̄ quas determinantur gubernatio Paucoꝝ ⁊ Popularis. Apud aūt plurimos diuites exn̄tes boni ⁊ honeſti vident̃: ⁊ ideo p̃ncipant̃ in tota regione: ⁊ apud aliquos populus ꝓpter libertatē. Cū igitur politia ſit mixta ex Populari ⁊ Paucoꝝ manifeſtuꝫ eſt ꝙ plures ciuitates ſeruant politiam. Deinde cum dicit.

¶ Cum ꝟo tria ſint que circa equalitatem Reip. ꝯtēdunt: Libertas: Diuitie: Virtus: nam quartuꝫ illud que appellat̃ Nobilitas duobus ꝯſequens eſt. Nobilitas eniꝫ eſt antique diuitie ⁊ virtus. Manifeſtum eſt ꝙ duoꝝ mixtura: diuitū ⁊ pauperū eſt Reſp. appellanda. Trium ꝟo Optimatuꝫ gubernatio maxime aliarum preter illam ueram ⁊ primam.

¶ Concludit differentiā inter politiā ⁊ Optimatuꝫ potentiam quātum ad aliquas ſpēs: ⁊ p̃mo facit hoc. 2° recapitulat ibi [Q̄ð igit̃.] In prima dicit ꝙ tria ſunt ad que p̃ncipal̃r attendentes in politia altercantur de p̃ncipatus equalitate. ſ. libertas: virtus: diuitie. Quidam enim dicunt ꝙ p̃ncipatus debet diſtribui ſm̄ dignitatem libertatis: ut qꝛ equales ſunt in libertate eq̄liter ꝑticipent p̃ncipatu. Alij dicūt ꝙ nō debet fieri diſtributio p̃ncipatus ſm̄ dignitatem libertatis: ſed ſm̄ dignitatem diuitiarum ut qui abūdantes ſunt in diuitijs. Alij dicunt ꝙ ſm̄ nulluꝫ iſtoꝝ debet fieri diſtributio p̃ncipatus: ſed ſm̄ dignitatem virtutis: ut qui eq̄liter attingunt ad virtutē equal̃r attingāt ad p̃ncipatuꝫ ⁊ ſic altercant̃ aliqui ſm̄ cuius iſtoꝝ equalitatem debeat diſtribui equal̃r p̃ncipatus. Quartuꝫ aūt de quo aliqui altercant̃ qð uocat̃ nobilitas: annexuꝫ eſt uel aſſequit̃ duobus. ſ. virtuti ⁊ diuitijs. Nobilitas enim eſt virtus generis: hoc eſt inclinatio ad virtutem deſcendens a parētibus in filios ⁊ in parētes ab alijs prioribus. ⁊ ſic ſm̄ quandā antiquitateꝫ. Simil̃r nobilitas eſt diuitie antique: nō ꝙ diuitie ſint de rōne nobilitatis. poſſibile enim eſt ꝙ in pauꝑibus ſit inclinatio ad v̾tutem orta ex parētibus ⁊ ſm̄ antiquitateꝫ: ſed pro tāto dicit̃ nobilitas diuitie antique: qꝛ ſūt neceſſarie ad virtutem. cum igit̃ ita ſit manifeſtum eſt ꝙ politia mixta ex diuitibus ⁊ egenis dicēda eſt politia cōmuni noīe: ſed illa que mixta eſt ex tribus. ſ. diuitibus ⁊ egenis ⁊ virtuoſis Optimatuꝫ ſtatus eſt vna de tribus optimatum potentijs alijs a prima que eſt uera Reſp. optimatum non mixta. Deinde cum dicit.

¶ Q̄ð igitur ſint alie Reſp. preter monarchiam ⁊ popularē ⁊ paucoꝝ potentiuꝫ dictuꝫ eſt: ⁊ quales iſte: ⁊ in quo differant inter ſe ⁊ Optimatuꝫ gubernatio: ⁊ alie ſpecies que ad Optimates declinant. ⁊ quō non longe diſtant inter ſe manifeſtuꝫ eſt.

¶ Recapitulat ⁊ dicit qð dictum eſt iam ꝙ p̃ter monarchiaꝫ regalem ⁊ paucoꝝ potentiam ⁊ popularem ſunt alie ſpēs politie ⁊ quales ſunt ⁊ que: q̄m optimatum ⁊ politia. Iterum dictum eſt qualiter ſpēs Optimatū adinuicem differunt ⁊ qualiter politia differt ab optimatum ſtatu: ⁊ manifeſtum eſt ex dictis ꝙ non multū diſtant adinuicem politia ⁊ Optimatum ſtatus qui reſpicit diuites ⁊ pauperes. i. virtuoſos: qꝛ ſoluꝫ in hoc ꝙ reſpicit virtuoſos: alia non: ⁊ ita diuites ⁊ pauꝑes ſic politia. ꝓpter qð manifeſtū eſt ꝙ nō multū diſtāt.

q Uomodo aūt fiat preter popularem ⁊ paucoꝝ potētiū illa que appellatur Reſp. ⁊ quo in ordine reponenda ſit deinceps dicemus: ⁊ ſimul apparebit quibus diffiniant popularē ⁊ paucorum gubernationem. Sumēda eſt enī horuꝫ diſtinctio: poſtea ex his ab utraq; tanq; regulā ſumētes cōparare opꝫ.

¶ Poſtq̄ phs declarauit ꝙ politia cōmuni noīe noīata eſt cōpoſita ex populari ſtatu ⁊ paucoꝝ qualiter differat ab Optimatum ſtatu quātum ad aliquam ſpeciem oſtendit qualiter inſtituat̃: ⁊ habet duas partes. In p̃ma premittit intentum ſuum. In ſcða proſequitur ibi [Sunt aūt ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ poſtq̄ declaratum eſt ꝙ politia eſt compoſita ex populari ſtatu ⁊ paucoꝝ cōſequenter dicēdum eſt qualiter Reſp. cōmuni noīe nominata ſit quedā politia alia a ſtatu populari ⁊ paucoꝝ: cum tamen ex illis componatur. Dicēdum etiaꝫ eſt qualiter inſtituatur. Viſis aūt rōnibus quibus determināt̃ur gubernatio paucoꝝ ⁊ popularis ſimul apparebit ratio politie. Et ideo ſumēda eſt diſtictio iſtarum duarum politiarum: deinde qualiter ex iſtis duabus accipiendo ab utraq; ⁊ aliq̄d dimittendo: ſit vnū mixtum uel totum aliquod continens aliq̄d utriuſq;. Deinde cum dicit.

¶ Sunt autē diffinitiones tres cōpōnis ac mixture: aut enim ambo ſumēda quoruꝫ utreq; leges ponunt: ceu circa iudicia. In paucoꝝ enim potentia diuitibus penā cōſtituūt niſi in iudicādo aſſint. Pauꝑibus ꝟo mercedē nullā. In popularibus autē pauperibus mercedē; diuitibus aūt penā nullā. Cōe ac mediū iſtoꝝ ambo hec: itaq; ⁊ ciuile: mixtum eſt enim ex ambobus. Vnus igit̃ modus hic eſt cōbinationis.

¶ Proſequit̃: ⁊ diuidit̃ in duas. In p̃ma oſtendit qual̃r ex illis inſtituatur politia. Scðo oſtendit quis ſit terminus ⁊ rō bone cōmixtiōis: ibi [Modus igit̃ ⁊c̄.] Circa p̃mam partem intelligenduꝫ eſt ꝙ circa p̃ncipatum tria eſt ꝯſiderare. Primuꝫ eſt ꝑſonas p̃ncipantes. Scðm eſt actus p̃ncipantium. Tertium eſt modus inſtitutionis p̃ncipantiū. ſm̄ hoc iſta pars diuidit̃ in tres partes. In p̃ma declarat terminum ⁊ rationeꝫ mixtionis politie ex ipſis quantum ad actus p̃ncipantiū. Secundo quātum ad perſonas que debent aſſumi ad p̃ncipatum: ibi [Alius.] Tertio quātum ad inſtitutionē ipſorum: ibi [Tertius.] In p̃ma dicit ꝙ termini ſiue rationes cōpoſitionis ſiue mixtionis politie ex gubernatione paucorum ⁊ popularium tres ſunt: ⁊ vna rō eſt quantum ad actum ꝑncipantium qui eſt iudicare. Ut aũt appareat hec ratio mixtionis aut ſumẽda ſunt ea que utreqꝫ oꝛdinant: ſaltem ẜm partem quãuis nõ ẜm totum ⁊ ſimpliciter. Uerbi gratia: de iudicio lex fuit in Paucoꝝ ſtatu ꝙ ſi diuites nõ uenirent ad iudicãdum ⁊ diſceptandum ꝙ haberent damnuꝫ: puta ꝙ punirent in aliquo: ⁊ ſi paupes uenirẽt nullã mercedem repoꝛtarent. manifeſtuꝫ eſt aũt ꝙ iſta lex introducta fuit in fauorem diuitũ ⁊ in odium egenoꝝ: qꝛ lex iſta data fuit ut paupes excluderent a ꝑncipatu: ex quo enꝫ nullã mercedem repoꝛtãt ẜm legem nõ ueniunt: ⁊ ſic excludunt. Data etiam fuit ut diuites ꝑticiparent ꝑncipatu: qꝛ ex quo dãnuꝫ repoꝛtarent ſi nõ uenirent cõpellunt uenire. In cõtrariuꝫ aũt in populari ſtatu fuit alia lex ꝙ egeni uenientes ad diſceptãdum ⁊ iudicãduꝫ hẽant mercedem: diuites ꝟo nullum dãnum. Et manifeſtum eſt ꝙ iſta lex data fuit in odium diuitum ⁊ in fauorem egenoꝝ: qꝛ per iſtam legem vident excludi diuites ⁊ ſolum paupes ꝑticipare pꝛincipatu. Illud ꝟo qđ eſt cõmune iſtis duabus legibus eſt mediuꝫ in quo ꝯſiſtit ratio cõpõnis politie. Si enim accipiat ex paucoꝝ potẽtia diuites repoꝛtare dãnum: ex populari paupes repoꝛtare mercedem: hoc eſt medium ⁊ cõmune illis ⁊ hoc eſt politicum. Quare manifeſtum eſt quomõ politia componit ex iſtis: ⁊ tunc cõcludit ꝙ vnus modus mixtionis politie ex ſtatu populari ⁊ paucoruꝫ eſt iſte qui dictus eſt. Deinde cum dicit.

¶ Alius aũt mediuꝫ cape eoꝝ que ab utriſqꝫ iubent: ceu Concionari. hec quidem a nullo cenſu uel exiguo penitus: he ꝟo a magno cenſu: cõmune certe neutruꝫ: ſed mediuꝫ utriuſqꝫ cenſus.

¶ Determinat rõnem mixtionis quãtum ad perſonas que debent aſſumi ad pꝛincipatuꝫ: ⁊ dicit ꝙ alia eſt ratio mixtionis. ſ. quantum ad perſonas quas fauentes Paucoruꝫ potentie ⁊ Populari dicunt debere uocari ad congregationes ſiue ad pꝛincipatuꝫ: qꝛ fuit lex in Populari ꝙ nullus aſſumeretur ad pꝛincipatum ẜm dignitatẽ diuitiaruꝫ uel honorabilitatẽ: ſed ſi deberẽt aſſumi ẜm aliquã honorabilitatem ꝙ aſſumerent ẜm paruam in paucoꝝ: E contrario fuit lex ꝙ aſſumerent ẜm honorabilitatem maximã. Manifeſtum eſt autem ꝙ neutruꝫ iſtoꝝ eſt cõmune: ſed ſunt diuerſa ⁊ ſepata. Si ꝟo accipiat medium in hoc cõſiſtit ratio politie: ꝙ ſ. accipiat pꝛinceps ẜm mediã honorabilitatem. Quare manifeſtum eſt quõ politia inſtituẽda eſt ex populari ſtatu ⁊ paucoꝝ quãtum ad perſonas que debent aſſumi ad pꝛincipatum. Deinde cum dicit.

¶ Tertius ꝟo ex duobus iuſſis: hoc quidẽ ex populari lege: illo aũt ex paucoruꝫ gubernatione. Dico aũt tale aliquid videtur populare quidẽ magiſtratus ſoꝛtiri. Paucoꝝ aũt gubernationis eligere: ⁊ populare nõ ex cenſu tribuere: Paucoꝝ autẽ ex cenſu: Optimatuꝫ igit ac ciuile ab utraqꝫ utrũqꝫ accipere: ex Paucoꝝ quidem gubernatione electiuos facere Magiſtratꝰ: ex populari aũt ſumere nõ per cẽſum.

¶ Declarat rationem mixtionis politie quantum ad inſtitutionem perſonarum que debent aſſumi ad pꝛincipatum: ⁊ dicit ꝙ tertia ratio mixtionis eſt quantuꝫ ad modum eligendi ſiue inſtituendi perſonas per ꝑncipãtes: diuerſus enim eſt modus eligendi in ſtatu populari ⁊ paucoꝝ. In populari enim lex fuit ꝙ per ſoꝛteꝫ acciperent ꝑncipantes ⁊ nõ ẜm honorabilitateꝫ magnã diuitiaruꝫ. In paucoꝝ ꝟo fuit lex ꝙ acciperent ẜm leges ⁊ ẜm dignitates diuitiarum. Accipere autẽ aliqđ ab utraqꝫ politicum ⁊ optimatum ſtatui cõuenit. malum enim eſt ꝙ oẽs accipiant per ſoꝛtem: ⁊ etiam malum eſt ꝙ oẽs accipiant ẜm honorabilitatem diuitiarum: ⁊ ideo utrũqꝫ iſtoꝝ dimittẽdum eſt. Sed accipiatur ab potẽtia paucoꝝ ꝙ accipiẽdi ſunt per electioneꝫ ⁊ ꝙ nõ ẜm aliquam honorabilitatem diuitiarum: ſed per ſoꝛtem ex populari ſtatu ⁊ tunc erit politicũ. Quare manifeſtum eſt quõ politia cõponit ex Populari ⁊ paucoꝝ quantum ad modum inſtituendi ꝑſonas pꝛincipantes. Deinde cum dicit.

¶ Modus igitur admiſcẽdi talis: bene aũt admiſcuiſſe popularẽ ⁊ paucoꝝ gubernationem. Finis eſt quãdo eadeꝫ Reſp. dici põt popularis ⁊ paucoꝝ gubernatio.

¶ Declarat quis eſt terminus ⁊ ratio bone mixtionis. Scđo manifeſtat per exẽplum ibi [Patet enꝫ.] Tertio declarat quid opoꝛtet obſeruari in politia bñ mixta: ibi [Opoꝛtet enim ⁊c.] In pꝛima dicit ⁊ ꝙ ratio ⁊ terminus bone mixtionis paucoꝝ ſtatꝰ ⁊ popularis in politia aliqualiter quãdo cõtingit dicere ꝙ Reſp. que mixta eſt ex ſtatu paucoꝝ ⁊ populari. Et tunc bñ mixta eſt Reſp. ex illis quando in Rep. apparent ille due. Hoc enim cõtingit qꝛ mixta eſt ex illis. In mixto enim manent miſcibilia aliqualr ⁊ in medio extrema. Mediuꝫ enꝫ cõparatuꝫ ad utrũqꝫ extremoꝝ apparet eſſe utrũqꝫ. Tunt igit bene mixta eſt Reſp. ex paucorũ ⁊ multoꝝ ſtatu qñ in Rep. apparet paucoꝝ ⁊ multoꝝ Reſp. Deinde cum dicit.

¶ Patet enim hoc accidere dicẽtibus eas bene eſſe cõmixtas: accidit hoc etiam medio. Cõſpicit nãqꝫ in eo utrũqꝫ extremorum: qđ contingit Lacedemonioꝝ Reip. Sunt enim ꝑmulti qui aggrediunt dicere eam eſſe popularẽ: ꝓpterea ꝙ populariter cõplura in illa ſunt cõſtituta pꝛemium circa educationẽ pueroꝝ. Pari modo diuitum filij educant ⁊ pauperũ: ⁊ erudiunt per eum moduꝫ per quem ualeãt pauperum filij erudiri. Silrqꝫ in ſequẽti etate cũ viri facti ſunt. In nullo enim magis ꝯſpicuus diues qꝫ pauper. Cibi quoqꝫ ijdem utriſqꝫ in comeſſationibus. Ueſtitu etiã tali diuites utunt: qualem ⁊ pauperũ quiuis habere põt. Pꝛeterea duoꝝ maximorũ Magiſtratuũ alterũ eligit populus: alteꝝ gerit. Senatores enꝫ per populũ eligunt. Ephori aũt ex popularibus cõſtituũtur. Alij ꝟo dicunt eſſe illã paucoꝝ gubernationẽ: qm̃ multa habeat que paucoꝝ potẽtiã aſſerãt: ceu oẽs dignitates per electionẽ ꝯferri: per ſoꝛtẽ ꝟo nullã. Et inſup apđ paucos ptãtem eẽ necãdi: ⁊ in exiliũ pellẽdi: ac cetera huiuſmodi permulta.

¶ Declarat per exẽplũ. Et dicit ꝙ in Rep. Lacedemo-

Tho.

nioꝝ manifeſtuꝫ eſt ꝙ in Rep. appet popularis ⁊ paucoꝝ: qꝛ multi dicunt ꝙ illa Reſp. eſt popularis: qꝛ habet multa de ſtatu illo. Verbi gratia. Primo ſilr ſe habet circa nutritionem ſicut popularis. Pueri enim in Lacedemonia diuitum ⁊ egenoꝝ eodē modo ⁊ ex eiſdem alimētis nutriunt: ſilr eodeꝫ modo erudiunt ⁊ illo modo quo poſſunt erudiri pauperū filij. Silr in ꝯſequēti etate cuꝫ facti ſunt viri eodem modo ſe hn̄t ſicut diuites. In alimētis enim ⁊ ueſtimētis nō eſt diuerſitas inter pauperē ⁊ diuitem: talibꝰ enim induunt diuites quibus paupes pn̄t ſi uolunt. Iteruꝫ hēbant duos magnos principatus populares: populus enim eligebat principē in vno p̄ncipatu. Eligebant enim ſenes a populo. Ad p̄ncipatuꝫ aūt quēdaꝫ attingebat populus. ſ. ad p̄ncipatuꝫ Ephoroꝝ. Et dicit principatꝰ iſte eoꝝ qui ptātem hn̄t ꝯuocandi multitudineꝫ ⁊ exequēdi per eam que ad ip̄m ptinēt: ſic igit apparet ꝙ reſp. Lacedemonioꝝ videbat eſſe quibuſdā popularis alijs videbat eſſe paucoꝝ. ſ. ꝙ oēs Principātes aſſumunt per electionem ⁊ nullus per ſortem. Item pauci erant principātes quātuꝫ ad ꝯdēnationem mortis ⁊ relegationem: ⁊ ſilr quātuꝫ ad alia talia. Sic igit apparet ꝙ in Rep. cōmuni noīe noīata debēt apparere popularis ⁊ paucoꝝ ſtatus. Deinde cum dicit.

¶ Oportet eni in Rep. bn̄ tēperata utrūqꝫ videri in eſſe: ⁊ neutrū: ⁊ ꝯſeruari per ſeipſam nō aliunde: ⁊ per ſeipſaꝫ nō per alios multos extraneos qui uelint. Nā ⁊ praue Reſp. hoc pōt ꝯtingere. Sed ne uelle quideꝫ gubernationē alterā quoquomō partiuꝫ ciuitatis oīno: quēadmodū igit oporteat Remp. ꝯſtituere: ⁊ ſilr illas que appellant optimates dictum eſt.

¶ Oñdit qd opꝫ obſeruari in Rep. Et dicit ꝙ in Rep. bene mixta ex populari ⁊ paucoꝝ ſtatu opꝫ ꝙ utrunqꝫ extremoꝝ eē videat ⁊ neutrum. Opꝫ qdeꝫ ꝙ utrunqꝫ videatur: qꝛ in mixto manēt aliquo modo miſcibilia. Quare ſi bene fuerit mixta Reſp. ex illis opꝫ ꝙ in rep. aliquo modo appareat paucorum ſtatus ⁊ popularis. Item nō opꝫ ꝙ neutruꝫ videat. ſ. ſm actuꝫ. nā in mixto nō ſaluant miſcibilia ſm actus ꝓprios. Et ideo in Rep. non debet apparere ſtatus paucoꝝ ſimplr ⁊ ſm actum ſuuꝫ ſimplr: nec popularis. Item opꝫ hic obſeruari ꝙ Reſp. ſit talis ꝙ per ſeipſam poſſit ſaluari: non per aliud extrinſecuꝫ: ſed per ſe. Nō ex eo ꝙ ſint aliqui plures extrinſeci qui uelint ſaluationē eius: qꝛ hec pōt ineſſe tyrānidi uel alicui alij praue uel male ordinate. Sed opꝫ ꝙ ſaluet ꝓpter hoc ꝙ nulla pars huiꝰ Reip. uelit aliam Remp. ſed tm̄ iſtam. Et tunc recapitulat ⁊ dicit ꝙ patet qualiter ſe habet Reſp. ſilr qualiter ſe hn̄t ſtatus Optimatuꝫ mixte: dictum eſt.

r

Eſtat nunc ut de Tyrannide dicamus: nō ꝙ multis uerbis indigeat ſed ut habeat in hoc tractatu locū ſuuꝫ. Qñquidē hāc quoqꝫ poſuimus partem eſſe aliquā publice gubernationis.

¶ Poſtqꝫ phs determinauit de Rep. qualiter mixta eſt ex ſtatu paucoꝝ ⁊ multoꝝ: ⁊ qualiter habet īſtitui: determinat de tyrānide. Et diuidit in duas. In p̄ma premittit intētum ſuum. In ſcḋa ꝓſequitur: ibi [De regno ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ poſtqꝫ determinatum eſt de Rep. cōmuni noīe noīata. Dicēduꝫ eſt de tyrānide nō ꝙ debeat fieri ſermo ꝓlixus de ea: eſt enim Reſp. peſſima. Et ideo breuiter dicēduꝫ eſt de ipſa ut hēatur pars quedā p̄ſentis tractatus. Intētio eniꝫ phi in iſto libro eſt determinare de rep. Tyrānis eſt reſp. quedā ideo dicēdum eſt de ipſa. Deinde cum dicit.

¶ De regno igitur determinauimus in ſuperioribꝰ libris: ubi tractatū eſt a nobis nūquid regia gubernatio utilis foret ciuitatibus: an inutilis: ⁊ quaꝫ ⁊ vnde conſtituere oportet ⁊ quomodo.

¶ Proſequit ⁊ qꝛ Tyrānis eſt tranſgreſſio a regno: recolligit p̄mo quedā determinata de regno. Scḋo ꝓſequit de ipſa ibi [Tyrānidis vō ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ in p̄cedentibus dictum eſt de Monarchia Regali ubi cum cōſideratuꝫ eſt de ipſa monarchia utrum ciuitatibus expediat vnum principari aut nō expediat. Et dato ꝙ expediat: ꝯſideratum fuit qualem vnuꝫ: qm̄ optimum: ⁊ vnde aſſumēdus eſt quoniā ex optimis viris ⁊ qualiter. Deinde cum dicit.

¶ Tyrānidis vō ſpēs duas ibidem diſtinximus. Propterea ꝙ earū potētia quodāmodo alterat ad Regiā gubernationeꝫ: ex eo qꝛ ambe ptātes iſte ſunt ſm leges. Nā ⁊ apud quoſdā Barbaroꝝ eligūtur aliqui ad gubernādū ſoli cuꝫ abſoluta oīmodaqꝫ ptāte. Et apud Grecos eodem modo quidā eligebant qui ſoli gubernarent: quos uocabāt Eſynetas. hn̄t vō hec inter ſe differētias quaſdā erāt enim Regie: ex eo qꝛ ſm leges ⁊ ex eo qꝛ uolētibus imperabāt. Tyrānice aūt ex eo qꝛ pro arbitrio dominationem exercebant.

¶ Proſequit de Tyrannide. Et p̄mo ponit duos modos eius quos poſuit p̄us capitulo de Regno: Scḋo ponit modū vnuꝫ qui ꝓprie dicit Tyrānis: ibi [Tertia ſpēs ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ due ſunt ſpecies Tyrānidis de qbus dictum eſt ſuperius cum de Regno determinaret que ualde ſunt ꝓpinque Monarchie Regali ꝓpter potētiam quam hn̄t p̄ncipantes ſm illas ſupra ſubditos: ⁊ p̄ncipantes ſm iſtas ſpecies p̄ncipant ſm Leges qḋ ptinet ad Monarchiam Regalem. Eſt eni vna iſtarum ſpecierum ſm quam in qbuſdam Ciuitatibꝰ Barbaroꝝ aſſumit Monarcha qui regit eos ſm leges ⁊ ꝯſuetudinē. Eſt aūt ꝯſuetudo eoꝝ ꝙ aſſumant ſibi Monarchā uel per electionem uel per ſucceſſionē qui regat eos ſm leges. Scḋa ſpēs eſt ſm quaꝫ aliqui eligunt ſibi principem ad fugandum inimicos ſm ꝙ apud Grecos olim eligebant quidaꝫ qui uocabantur Eſynete. Iſti enim eligebant quoſdaꝫ in principes ad fugandum aduerſarios. Iſte aūt due ſpēs hēbant in ſe quedā oppoſita ⁊ differētia: qꝛ videlꝫ cuꝫ regerent hꝰꝛ reges ſm leges ⁊ uolentibus imparent: erant eoꝝ monarchie regales: cuꝫ vō p̄termiſſis legibus ſm quas regere debebāt plena ptāte ſm arbitrium ſuum dn̄arent Tyrānice regnabant: ⁊ Monarchie ille Tyrannides erant. Deinde cum dicit.

¶ Tertia ſpēs Tyrānidis que maxime ꝓprie videt id nomē hēre. Oppoſita eſt regie poteſtati abſolute. Nā neceſſe eſt tyrānidem illā que nullis ſubiaceat legibus: ⁊ dn̄et parium ac melioꝝ ad ꝓpriā utilitatē non ad utilitatem ſubditoꝝ. Quapropter inuolũtaria eſt cuꝫ nemo liber ſponte ſua ferat huiuſmodi ſeruitutẽ. Spẽs igitur tyrannidis tot ⁊ tales ſunt.

¶ Ponit modum qui ꝓprie dicit᷑ Tyrannis. Et dicit. ꝙ tertia ſpecies que ꝓprie ⁊ maxime videt᷑ eẽ Tyrannis videt᷑ eſſe cõuertibilis cum Monarchia Regali p̄mo ⁊ p̄ncipalr̃ dicta: nõ ꝙ ſit eadem illi: ſed per oppoſitũ. Quia ſicut in Regno p̄ncipat᷑ vnus ſm uoluntatem ſuã ⁊ rõne ordinata ad utilitatem ſubditoꝝ: ſic in iſta principat᷑ ſm uoluntatem ſuã. Eſt aũt hꝰᵒⁱ tyrãnis nullis ſubiacẽs legibꝰ incorrigibilis principatus ſimiliuꝫ ⁊ melioꝝ ꝓp bonũ ſuũ nõ ꝓp bonuꝫ ſubditoꝝ. In iſta aũt diffõne p̄ncipatus eſt loco gñis icorrigibilis loco differẽtie. Et dicit᷑ icorrigibilis: qꝛ nõ eſt natꝰ corrigi. Illud enim dicit᷑ corrigibile qđ a diſpõne praua ad bonã põt mutari ſaluata natura eius: nunc aũt iſte p̄ncipatus ita peſſimus eſt ꝙ a diſpõne ſua praua ad bonaꝫ nõ põt mutari ſaluata eius natura: imo corrũpent᷑ per pariũ ⁊ meliorum tangit᷑ materia principatus. Sunt enim in iſto p̄ncipatu equales ⁊ liberi ⁊ virtuoſi. Cauſam finalem tangit cum dicit ꝓpter bonum proprium nõ ſubditoꝝ. Ex quo ſequit᷑ ꝙ iſte Principatus nõ eſt uoluntarius: qꝛ nullus liber uoluntarie ſubicit᷑ tali p̄ncipatui. Et ratio huiꝰ eſt. Quia nullus qui eſt bñ diſpoſitus ſm naturam ⁊ inclinat᷑ ad virtutem vult ſubici ei qui p̄ncipat᷑ nõ ſm virtutem: ſed ꝓpter bonum ꝓprium. imo magis inclinat᷑ ad p̄ncipandum ſimplr̃ qꝫ ſubiciẽdum. Nunc aũt liber bene diſpoſitus eſt ſm naturam ⁊ inclinat᷑ ad virtutem. Ergo manifeſtuꝫ eſt ꝙ nõ vult ſubici ei qui nõ p̄ncipat᷑ ſm virtutem: ſed inclinatur magis ad p̄ncipandum. Sed Tyrannis p̄ncipatur nõ ſm virtutem. quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ Principatus iſte inuolũtarius eſt. Dixit aũt liberoꝝ ꝓpter Pricipatum ſeruilem. In illo enĩ Principatu ſubditi ſubiciuntur Tyranno uoluntarie: qꝛ inclinant᷑ ad ſubiciẽdum tali Principatui: ſicut in p̄ncipatu Barbaroꝝ. Ulterius ꝯcludit ꝙ he ⁊ tot ſunt ſpecies Tyrannidis ⁊ ꝓpter cauſas dictas.

q Ue ꝟo ſit optima Reſp. ⁊ que vita optima pluribꝰ ciuitatibus ⁊ hominibus neqꝫ per virtuteꝫ indicãt que ſupra vulgus emergat: neqꝫ per doctrinã que igenio idiget ⁊ adiumentis externis: neqꝫ per gubernationẽ que ad uotũ fiat: ſed vitã eam ꝓbãt quã plurimi cõſeq poſſint: ⁊ gubernationẽ eã quã plurime ciuitates ualeãt recipe: nã quas uocãt optimates de quibus modo diximus partim exterius cadũt plurimis ciuitatibꝰ: partim appropinquãt illi que Reſp. uocatur. Quãobreꝫ de ambabus tanqꝫ vna ſit dicẽdum eſt. Iudiciuꝫ aũt de omnibus iſtis ex eiſdem principijs eſt.

¶ Poſtqꝫ phs determinauit de Rep. cõi noīe noĩata: ⁊ de Tyrãnide declarat que ſit optima Reſp. pluribꝰ ciuitatibꝰ ⁊ pluribꝰ hoibꝰ ſimplr̃. Et diuidit᷑ in duas. In p̄ma dat intentuꝫ ſuuꝫ. In ſcđa ꝓſequitur: ibi[Si recte ⁊c̃.] In prima dicit ꝙ poſtqꝫ determinatum eſt de rep. ⁊ tyrãnide: dicẽduꝫ eſt que eſt optima reſp. ⁊ que eſt optima vita pluribꝰ ciuitatibꝰ ⁊ pluribꝰ hoibus: ⁊ non dicẽdum eſt nobis que eſt optima vita ſimplr̃ ſm ueritatem in cõparatione ad ſimplices ⁊ idiotas. i. ſm quas ſimplr̃ viuũt. Nec dicẽdum eſt que eſt optima vita in cõparatione ad diſciplinam eſt enim ſpeculatiua. Iſte enim indigẽt bona iclinatione nãli ⁊ bono ſucceſſu fortune. Iſta aũt hẽre difficile eſt. Iterum nõ dicendum eſt de rep. optima que eſt ſm uoluntatẽ ⁊ electionem ſimplr̃. Sed dicẽdum eſt de vita optima que poſſibilis eſt pluribus hoibus ⁊ ciuitatibus. ⁊ de Rep. ad quã poſſunt ꝑtingere plurime ciuitates. Status autẽ optimatũ de qbus dictum eſt p̄us. ſ. ille que ſunt ſimplices ⁊ mixte que magis accedũt ad ipſam non ſunt poſſibiles multis ciuitatibus: ſed magis cadunt extra optimuꝫ pluribus ciuitatibus. Quidã aũt magis appropinquãt ei quã dicimus remp. Et ideo de illis optimatibus ⁊ de hac rep. dicẽduꝫ eſt ſicut de vna rep. qꝛ ex eiſdem p̄ncipijs ſit iudiciuꝫ de ipſis. Et iſte due ſunt optime ⁊ poſſibiles pluribus ciuitatibus ⁊ hoibus de quibus nunc dicẽdum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Si recte dictuꝫ fuit in Ethicis vitaꝫ beatam eſſe ſm virtuteꝫ nõ impeditã. Uirtutem aũt ipſaꝫ eſſe mediocritateꝫ. Neceſſe eſt mediuꝫ eẽ vitã optimã eius quã ſinguli adipiſci ualeant mediocritatis.

¶ Proſequit᷑: Et p̄mo oñdit que ſit optĩa vita ⁊ Reſp. poſſibilis pluribus Ciuitatibꝰ. Scđo qualr̃ alie Reſp. ſe hñt ad iſtam: ibi[De alijs aũt ⁊c̃.] Prima in tres. In p̄ma oſtendit que ſit optima vita hominis. Scđo ꝙ iſta eadem eſt Reip. poſſibilis pluribus Ciuitatibꝰ: ibi[Et has ⁊c̃.] In tertia que ſit optima Reſp. poſſibilis pluribus Ciuitatibus: ibi[In cunctis ⁊c̃.] In p̄ma dicit ꝙ ſicut dictum eſt in libro Ethicoꝝ. Optĩa vita hominis eſt operatio ſm virtutem nõ impedita. Non enim ꝯſiſtit in actu p̄mo: qꝛ exñs in actu p̄mo in potentia eſt ad 2ᵐ actum: ergo nõ eſt ꝑfectus ſimplr̃. Sed felix ꝑfectus eſt ſimplr̃ nec in habitu: qꝛ in potentia eſt ad actuꝫ ſcđm: quare ꝯſiſtit in oꝑatione ultima: qꝛ illa nõ eſt amplius in potẽtia ad aliã: ſed virtus eſt medietas quedã. Eſt eniꝫ habitus electiuus in mediocritate exñs determinata rõne ⁊ ut ſapiens determinabit. Quare optima vita hois eſt vita media: ⁊ loqmur de tali medietate que poſ'is eſt hoibꝰ. Deide cũ dic.

¶ Et has oẽs diffinitiones neceſſe eſt eſſe circa ciuitatis virtutẽ: vitiũ ⁊ rempublicã. Eſt eniꝫ reſpublica vita quedã ciuitatis.

¶ Declarat ꝙ idem eſt terminus ⁊ eadem ratio Ciuitatis ⁊ Reip. ⁊ virtutis uel malitie. Et dicit ꝙ eadem eſt rõ ciuitatis bone ⁊ reip. bone: ⁊ ciuitatis male ⁊ reip. male. Et ratio eſt. qꝛ reſp. cõparat᷑ ad ciuitateꝫ ſicut vita. Eſt eniꝫ reſp. ordo ciuitatis. Ordo aũt vita eſt quedam eius cuius eſt. Ideo reſp. vita ciuitatis. Et ſicut ceſſante vita ceſſat illud cuius eſt. ſic ceſſante reſp. ceſſat ciuitas. Sicut ergo eadem eſt ratio vite ⁊ illius cuius eſt ⁊ ꝑfectionis ⁊ illa cuius eſt: ſic eadem eſt ratio reip. bone ⁊ ciuitatis bone. De mala repub. ⁊ ciuitate mala non probat: quia apparet ex eo qđ dictum eſt de bona rep. Deinde cum dicit.

¶ In cunctis aũt ciuitatibꝰ ꝑtes ſunt tres. Naꝫ alij diuitijs excellunt. Alij pauꝑtate nimia dep̃muntur. Alij ſunt inter hos medij. Cum igitur cõfeſſi ſimus mediocritatem ⁊ medium eſſe optimuꝫ palam ꝙ bonoꝝ fortune mediocris poſſeſſio eſt optima omniuꝫ exiſtimanda.

¶ Probat que ſit optima reſp. pluribus ciuitatibꝰ. Et

Tho.

primo probat que ſit optima ciuitas. Scđo concludit que ſit optima Reſp. ibi⌊ Patet igitur ꝛc. ⌋ Adhuc prima in duas. Primo oſtendit ꝙ Ciuitas eſt optima que eſt ex medijs. Secũdo ꝙ talis Ciuitas bene ſaluat̃ ibi⌊ Conſeruat̃ ꝛc. ⌋ Adhuc p̄ma in duas. Primo oñdit qui ſunt optimi ciues quoniā medij. Secũdo que optima ciuitas: ibi⌊ Uult quidem ꝛc. ⌋ Ad hec p̄mo concludit ex p̄cedentibus ꝙ medij ſunt optimi ciues. Scđo probat per rõnes: ibi⌊ Hec enim ꝛc. ⌋ In p̄ma dicit dictum eſt ꝙ eadem eſt ratio bone Reip. ⁊ bone ciuitatis. Sunt aũt ciuitatis tres partes. Quidā eniꝫ ſunt opulenti ualde. Quidā egeni ualde. Alij ſunt medij qui nec nimis diuites nec nimis pauperes ſunt: ſed medio modo ſe habent. Cum igitur omnes concedant ꝙ medium eſt optimum qm̃ vita ſ̄m virtutem eſt optima virtus etiam eſt in medio: manifeſtum eſt ꝙ medij in ciuitate ſunt optimi ⁊ poſſeſſio ipſoꝝ media exiſtēs optima eſt inter ceteros. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Hec enim facilis eſt ad obedientiā mandatoruꝫ. At enim ſi moduꝫ excedant in alterutrā partem: ceu ſi forma: ſi viribus: ſi nobilitate generis: ſi diuitijs: uel his cōtrarijs: ceu paupertate nimia: ſi imbecillitate egregia: ſi ignominia multa: difficile eſt ut rationi obediant. Fiunt enim iſtorum alij ſuperbi ⁊ delinquentes aperte in rebꝰ magnis. alij occulte praui: ⁊ in rebus exiguis fraudatores. Iniurie ꝟo īferunt̃ qñqꝫ per cōtumeliam. quādoqꝫ per dolum.

¶ Probat hoc per rõnes. Et diuidit̃ in quatuor ſ̄m ꝙ probat per quatuor rõnes. Scđa ibi⌊ Inſup ꝛc. ⌋ Tertia ibi⌊ Preterea qui bonis ꝛc. ⌋ Quarta ibi⌊ Que autem ꝛc. ⌋ In prima intendit iſtam rationē. Illi ſunt optimi ciues qui facillime obediunt rationi: ſed medij in ciuitate facillime obediũt rationi non autem extremi: ergo medij ſũt optimi ciues. Huiuſmodi rõnis minorem ponit in littera. Et declarat eaꝫ. Ponit autem minorem dicens ꝙ media pars ciuitatis facillima eſt ad obediēdum rõni non extremi: ⁊ ille qui excellit alios in pulchritudine uel in fortitudine: uel in nobilitate: uel in diuitijs: non de facili obedit rationi. Iterum ille qui nimis egenus eſt aut ſupdebilis uel multum vilis nō de facili obedit rationi. Et ratio huius eſt. quia ille qui excedit uel in pulchritudine: uel fortitudine: uł nobilitate: uel diuitijs: alios cōtēnit ⁊ fit iniurioſus ⁊ inclinatur etiam ꝓpter exceſſum alicuius iſtoꝝ ad inordinatas delectationes ⁊ ſunt nequaꝫ magis: qꝛ iſta eos faciunt declinare ab eo qđ eſt ſ̄m rõnem rectam. Egeni aũt ualde debiles uel viles deficiunt a rõne ⁊ fiunt auari ⁊ in paruis nequā ualde. Circa qđ intelligēdum eſt ꝙ aſtutia eſt inclinatio ad inueniēduꝫ diuerſos modos ⁊ vias ad finem non rectum. Actus auteꝫ qui ꝓcedit ex hoc dī dolus uel fraus ad nocēduꝫ alijs. Et ſ̄m ꝙ eſt ad nocēdū alij in rebus fraus dī ſ̄m ꝙ in ꝑſona uel fama dolus. Iſti aũt ſupegeni diuerſos modos ⁊ diuerſas vias īueniũt: ⁊ ꝗbus poſſint hr̄e diuitias uel potentiam uel aliud tale preter rationem. Propter qđ manifeſtuꝫ eſt ꝙ ſunt aſtuti ⁊ nequā in paruis ualde. Sed iniuriarum quedam fiunt propter aſtutiaꝫ ut propter contemptuꝫ uel contumeliam quedam: aut propter iniuriam. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ extremi difficili obediunt rõni. Deinde, cum dicit.

¶ Inſup hi minime circa gubernationem Reipublice afficiuntur minimeqꝫ conſulunt. Hec autem utraqꝫ damnoſa ſunt ciuitatibus.

¶ Ponit ſecundam rationem: ⁊ eſt. Illi ſunt optimi in Ciuitate qui amant Pricipes ⁊ Magiſtratus curant ac bene conſulunt bono Reipublice: ſed medij amant Principes: nō aũt extremi. Illi enim qui ſunt excellēter diuites nō amant ipſos: nec conſequenter bene cōſulunt: hec autem Reipublice damnoſa ſunt. Iſti pauperes etiam principes non amant: quia opprimi reputant ſe ab eis. Quare manifeſtū eſt ꝙ extremi nō ſunt optimi ciues. Deinde cum dicit.

¶ Preterea qui bonis fortunis ſuperabūdāt: ceu opibus: diuitijs: amicis: ⁊ alijs huiuſmodi: nec imperium cuiuſqꝫ pati uolūt neqꝫ ſciunt: ⁊ hoc ſtatim domi eorum natis exiſtit. Propter delitias eni ne in ſcholis ꝗdem p̄ceptoribꝰ obedire cōſueuerũt.

¶ Ponit tertiam rationem. Et dicit ꝙ adhuc manifeſtum eſt ꝙ extremi in Ciuitate non ſunt optimi ciues ſed medij: quia illi qui excedunt alios in bonis fortitudine ſicut in diuitijs: potentijs: ⁊ in amicis: ⁊ in conſimilibus nec ſubijci uolunt alijs: nec ſciunt. Et hoc ineſt ſtatim eis a pueritia. Nam a pueritia in delitijs nutriti ſunt. Et ideo doctoribus non ſunt aſſueti ſubijci propter hoc non ſubijci eis uolunt: quia non poſſunt inclinari ad oppoſitum eius ad quod inclinantur ex aſſuetudine: ſed ſtatim ex natiuitate inclinantur ad oppoſitum eius qđ eſt ſubijci. Et ideo etiaꝫ addiſcere nolunt. Illi etiam qui excellenter egeni ſunt intantum ſunt humiles ꝙ neſciunt principari: ſed ſubijci etiam ſeruili Principatu. nam ſubijciuntur principatu deſpotico qui eſt domini ad ſeruum. Si igitur ciuitas ſit ex iſtis: erit ex ſeruis ⁊ dominis: ſed iſta inconuenientia ſunt. Quare manifeſtum eſt ꝙ extremi nō ſunt optimi Ciues: relinquit̃ igit̃ ꝙ medij. Deide cū dicit.

¶ Qui autem eorum ſunt in indigentia nimia conſtituti: deiecto nimium animo vileſqꝫ exiſtunt. Ex quo fit ut alij Magiſtratum gerere neſciant: ſed ad parenduꝫ ſeruiliter ſint apti. Alij ꝟo ſibi imperari nullo modo patiātur. ſed ipſi alijs tanq̃ꝫ domini uolunt imperare. Efficitur ergo ſeruorum ⁊ dominoꝝ ciuitas. Non auteꝫ liberoꝝ ⁊ alioꝝ inuidentium: alioꝝ ſpernētium: qđ plurimuꝫ abeſt ab amicitia ⁊ ciuili ſocietate. Nā ſocietas amicabile quiddā eſt: cum inimicis enim ne viam quidē cōmunicare uolunt homines.

¶ Ponit quartam rationeꝫ. Et dicit ꝙ illi qui inuident alijs ⁊ contēnunt alios nec Magiſtratus gerere ſciũt nō ſunt optimi Ciues. Sed egeni ualde inuident alijs nec Magiſtratus gerere ſciunt: Diuites etiam ualde contemnunt eos qui ſunt etiam contra rationeꝫ Reipub. medij non. quare extremi nō ſunt optimi Ciues ſed medij. Huiuſmodi rationis ponit minorem p̄mo dicens ꝙ illi qui ſunt de numero egenorum inuidentes ſunt. Illi autem qui ſunt de numero excedentium in bonis fortune contemnentes ſunt alios: ⁊ hoc apparet. Diuites enim ⁊ potentes videntes ſe habere ea que non habent alij illos deſpiciunt ⁊ contemnunt. Egeni ⁊ deficientes videntes ꝙ non habēt ea que alij habent inuident illis. Sed medij non. Quia eni ad ſufficientiam habent non inuident: non contẽnunt autẽ quia non ſunt ualde excedentes. Inuidere v̄o ⁊ cõtemnere ſunt ꝯtra rationem reip. qđ declarat. Quia amicitia neceſſaria eſt in ciuitate. Nam cõmunicatio amicitia quedam eſt: quia inimici cum inimicis participare nolunt in nūmis: etiaꝫ in via. Sed inuidia ⁊ cõtẽptus ſunt contra rationem amicitie: quare ſunt contra rationem reip. Manifeſtum igitur ꝙ extremi non ſunt optimi ciues ſꝫ medij iter extremos. Deinde cū dic̄.

¶ Vult quidem ciuitas ex paribus ac ſimilibus eſſe quãtuꝫ fieri poteſt. Hoc aūt maxime exiſtit medijs. Itaqꝫ neceſſario fit ut hiꝰ ciuitas optime gubernetur ex quibus diximus natura conſtare ciuitatem.

¶ Poſtq̃ philoſophus determinauit qui ſunt optimi ciues quoniam medij: declarat que eſt optima Ciuitas: quoniaꝫ illa que eſt ex medijs. Et dicit ꝙ Ciuitas debet ⁊ vult eſſe ex equalibus maxime. Sed tales ſunt medij: ſicut ꝓbatū eſt: ergo ciuitas optima eſt que eſt ex medijs. Et propter hoc manifeſtum eſt ꝙ talis ciuitas optime gubernatur. Illam enim neceſſarium eſt optime gubernari que eſt conſtituta ex his ex quibus Ciuitas optima naturaliter cõſtituitur. talis autem eſt que dicta eſt: ergo ⁊c̄. Deinde cum dicit.

¶ Cõſeruantur quoqꝫ in ciuitatibꝰ iſti maxime ceteroruꝫ ciuium. Neqꝫ enim aliena ꝯcupiſcunt ut faciunt pauperes. neqꝫ eorum bona capiunť ab alijs ut accidit diuitibus. Et quia neqꝫ inſidianť alijs: nec alij ipſis: ſine periculo degunt.

¶ Declarat ꝙ talis ciuitas bene ſaluatur ⁊ ſine periculo viuūt. Et primo oſtẽdit ꝙ bene ſaluať. Scđo ꝙ viuūt ſine periculo: ibi [Quapropter bene ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ iſti medij ex q̄bus componiť ciuitas optima maxime ſaluanť in ciuitate: ⁊ hoc apparet: qꝛ ipſi nõ ꝯcupiſcunt aliena ſicut pauperes. Habẽt eni ad ſufficiẽtiã ⁊ ideo nõ deſiderãt aliena ꝓpter qđ alijs nõ inſidianť. Pauperes v̄o qꝛ deficientes ſunt deſiderant aliena ⁊ ideo inſidianť diuitibus. Medij v̄o non: qꝛ nõ habẽt ſuꝑabūdantiam diuitiarum: ⁊ ideo medij nec inſidiantur alijs nec alij ipſis: tales autẽ maxime conſeruanť: quare manifeſtū eſt ꝙ Ciuitas que eſt ex medijs maxime conſeruatur. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter bñ optauit Phocylidas multa mediocribꝰ optima: mediocris eſſe uolens in Ciuitate.

¶ Oſtẽdit ꝙ viuūt ſine periculo. ⁊ dicit ꝙ medij: qꝛ nullus inſidiať ipſis nec ipſi alijs inſidianť ſine ꝑiculo viuunt. Et ꝓpter hoc Phocylides rõnabiliter deſiderauit medius eſſe in ciuitate: vidẽs ꝙ medij ſunt in Ciuitate optimi: vnde dixit medius in ciuitate uolo eſſe. Deinde cum dicit.

¶ Patet igiť ꝙ ciuilis ſocietas optima eſt que per mediocres fit: eaſqꝫ ciuitates recipere ut optime gubernẽtur: in quibus mediocres plurimi ſunt ac plus poſſunt: maxime quidẽ ambabus uel ſaltẽ altera parte. Hec eni addita preualere facit ⁊ prohibet contrarios exceſſus fieri.

¶ Oſtẽdit ꝙ reſp. que eſt ex medijs eſt optima. Et diuidiť in duas. In prima infert ex dictis ꝙ reſp. media eſt optima. Secundo probat hoc per ſigna ⁊ effectus: ibi [Quod autem ⁊c̄.] Adhuc prima in duas. In prima facit qđ dictum eſt. In ſecunda infert correlarium: ibi [Quapropter.] In p̄ma dicit ꝙ quia ciuitas optima eſt que eſt ex medijs. manifeſtum ꝙ reſp. optima eſt ex medijs: ⁊ ille ciuitates que multos habent medios habent remp. optimaꝫ. Et ratio huius eſt. Quia pars media ciuitatis ualẽtior ⁊ melior eſt q̃ alie due partes diuiſim: quia ſi vna pars preter rationem uelit opprimere aliam partem: ſicut ſi diuites pauperes uelint opprimere: pars media adiungit ſe pauperibus ⁊ cum illis reprimit malitiam diuitum. Si auteꝫ pauperes uelint inſurgere contra diuites preter rationẽ: medij iungūt diuitibus ſe ⁊ reprimunt pauperes. Et ideo medij prohibent exceſſus in ciuitate. Talis autẽ reſpublica optima eſt. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter ualde optandum eſt ut hi qui in rep. uerſanť facultates habeant mediocres ac ſufficientes. Naꝫ ubi alij nimis multa poſſident: alij nihil: uel plebes infima inſurgit: uel paucoruꝫ potentia illa extrema uel Tyrãnis: ꝓpter utrūqꝫ ſexum. Ex populari eni ſtatu nimiū ſuperbo: ⁊ ex paucoꝝ potentia ad Tyrãnidem deuenitur. Ex mediocribꝰ aūt ac ꝓpe paribꝰ multo minus. Cuius rei cauſam poſtea ubi de mutationibus tractabitur dicemus.

¶ Infert vnum correlariuꝫ. Et dicit ꝙ manifeſtuꝫ eſt ex dictis ꝙ ex quo ciuitas eſt optima que eſt ex medijs ꝙ maximum bonuꝫ eſt ꝙ in ciuitate gubernãtes habeãt ſubſtantiam mediaꝫ ⁊ poſſeſſiones medias. Quia ubi ſunt qui ualde excedunt in diuitijs: aut indigẽtes ualde: erit ibi aut ſtatus popularis: aut paucorum intemperatus in quo pauci diuites ualde dominãtur ſm̄ uoluntatem ſuam: aut erit Tyrannis propter ambos exceſſus, ſ. diuitiarum ⁊ egeſtatis: ex populari enim ſtatu nimis ſuperbo inſurgit Tyrannis. Similiter ex paucorum potentia. Ex medijs autem non. Multo autem minus etiam oritur Tyrannis ex his qui ſunt propinqui medijs q̃ ex ſtatu populari. Cauſa autem iſtorum apparebit inferius cum determinabitur de tranſmutatione reſp. Deinde cum dicit.

¶ Qđ aūt media ſit optima: manifeſtū eſt: ſola eni ſeditionibꝰ caret. ubi eni ꝑmultuꝫ eſt mediocre minimū ſeditiones ⁊ diſcordie ciuium innaſcunť. Magneqꝫ ciuitates ob hãc ipſaꝫ cauſaꝫ minus ſeditionibꝰ ſubiacẽt: qꝛ magna in his eſt mediocriū hominū multitudo. Paruas aūt ciuitates facile eſt in duas partes diuidi oẽs: ita ut nihil mediū relinquať. Et fere cūcti: uel inopes ſunt: uel opulẽti. Populares quoqꝫ gubernationes tutiores ſunt ⁊ diuturniores q̃ paucorū potentium propter medios. Plures enim ſunt ⁊ magis honoris participãt in populari gubernatiõe q̃ paucorū. Nã qñ ſine his multitudo inops plus põt: male res ſe habent: ac cito pereunt.

¶ Probat per ſigna ꝙ Reſp. que ex medijs optima eſt. Et diuidit in ꝑtes tres ſm ꝙ declarat per tria. Secunda ibi[Signuʒ vͦ ⁊c.] Tertia ibi[Patet autē ⁊c.] In p̄ma intendit iſtā rationeʒ illa reſp. eſt optima que eſt ſine ſeditione magis ⁊ turbatione: ſed talis eſt illa que eſt ex medijs: ergo Reſp. que eſt ex medijs optima eſt. Huius rationis ponit ꝯcluſionem ⁊ minorē cū ſua ꝓbatione. Dicit igit ꝙ reſpublica que eſt ex medijs ſit optima: manifeſtuʒ eſt. Iſta enim ſola ⁊ ſine ſeditione ⁊ turbatione eſt. Hoc aūt ꝓbat dupliciter. Primo q̄a ubi ſunt plures medij nō ſunt ſeditiones nec turbationes. Et ꝓpter hoc magne ciuitates ſunt magis ſine ſeditionibus q̄ʒ parue. Quia in magnis ciuitatibꝰ ſunt multi medij. Sed in paruis ciuitatibꝰ ſtatim oēs ſunt diuiſi in diuites ⁊ pauperes: ⁊ ideo in illis ſepe fiūt perturbationes ⁊ ſeditiones. Quare manifeſtuʒ eſt ꝙ illa reſpublica que eſt ex medijs magis eſt ſine ſeditione ⁊ turbatione. Hoc idem ꝓbat ſecūdo ex alio. Quia ſtatus populares ſunt durabiliores q̄ʒ paucorum. Quia plures habent medios ⁊ magis attingunt medij ad p̄ncipatum q̄ʒ in paucoꝝ potētia. Ex quo manifeſtum eſt ꝙ illa reſpublica que eſt ex medijs eſt magis ſine ſeditione ⁊ turbatione. Si autem accidat ꝙ inter egenos ⁊ diuites non fuerint plures medij: aut nō ſufficiētes: multitudo inualuerit: multos exceſſus facient: ⁊ ideo male ſe hn̄t: ⁊ cito ꝑibit reſpublica. Deinde cū dic.

¶ Signū vͦ huius putādū eſt ꝙ qui optime leges cōdiderūt ex mediocribꝰ ciuibꝰ fuere. Nā ⁊ Solon hiꝰ fuit: ut apparet ex eius carminibus: ⁊ Licurgus: nō eniʒ erat Rex ⁊ Charondas: ⁊ plurimi aliorū.

¶ Ponit ſecundum ſignuʒ. Et dicit ꝙ Reſp. que eſt ex medijs ſit optima: ſignū eſt ꝙ optimi Legiſlatores fuerunt de medijs: ſicut Solon. Iſte enim Solon nō fuit de diuitibꝰ excellenter nec de pauperibꝰ. Et hoc ſignauit in quadā poeſi ſua quā non ponit ph̄us. Similiter Licurgus non fuit de magnis: non enim fuit Rex. Similiter Charondas nec de diuitibus: nec de pauperibus excellēter fuit: ſed de medijs: ſimiliter plures alij. Iſti vͦ fuerūt optimi Legiſlatores: ⁊ fuerūt de medijs quare manifeſtū eſt ꝙ medio mō ſe habere diſponit ad optimaʒ remp. Qꝫ igit reſp. ſit ex medijs ſignum eſt ꝙ optimi Legiſlatores fuerūt de medijs. Deīde cū dic.

¶ Patet aūt ex his ⁊ q̄a plurime reſpublice: aut populares ſunt: aut paucorum gubernatiōes. Qḋ enī in his frequēter pauci ſunt medij: ſemper qui preualēt: ſiue hi ſint qui facultateʒ habēt: ſiue Populares qui medium tranſcendūt per ſeipſos gubernationeʒ agunt. Itaqꝫ aut multitudo populi inſurgit: aut paucoruʒ potentia.

¶ Ponit tertiū ſignū: ⁊ ponit p̄mo ſignuʒ. Sc̄do rōnem aſſignat cuiuſdam qḋ in ſigno eſt dictum: ibi[Preterea ex eo.] In p̄ma dic̄ qḋ manifeſtū eſt ex his que dicentur iaʒ ꝙ optima reſp. eſt ex medijs: qꝛ propter hoc ſunt plures reſp. aut populares aut paucorū: qꝛ frequēter in ciuitatibus mediuʒ paucuʒ eſt. ſtatim enim ſunt omnes uel diuites uel egeni: ⁊ quicūqꝫ excellunt alios ꝯuertunt remp. ſm uoluntatē ſuā ad utilitatē ſuaʒ: ita ꝙ ſi diuites ſuperauerint pauperes ꝯuertunt remp. ad uoluntatē ſuā ⁊ regunt eaʒ ⁊ tūc fit paucoꝝ potentia. Si aūt pauperes exceſſerint regunt remp. ſm uoluntatem ſuā ⁊ ſic ſtatus popularis. Quare manifeſtuʒ eſt ꝙ aut erit popularis aut paucoꝝ. Cuʒ ergo iſte accidant que nō ſunt recte ꝓpter defectū medioꝝ ſignum eſt ꝙ reſp. que eſt ex medijs ſit optima. Deinde cū dicit.

¶ Preterea ex eo q̄a ſeditiones fiunt ⁊ pugne inter multitudineʒ ⁊ opulentos: quibuſcūqꝫ vincere ꝯtingit: hi neqꝫ cōmunē amplius habent rempublicā: neqꝫ equalem: ſed quaſi victorie premiuʒ reportant rēpublicā obtinere: ⁊ alteri populareʒ ſtatum: alteri paucorum potentiam faciunt.

¶ Aſſignat cauſam quare ſunt plures populares ⁊ paucoruʒ: ⁊ diuiditur in duas ſm ꝙ probat hoc per duas rationes. Secunda ibi[Preterea qui ⁊c.] In prima dicit ꝙ ſeditiones ⁊ pugne que fiunt in ciuitate inter diuites ⁊ pauperes adinuicem ſunt cauſa quare ſunt tot populares ⁊ paucorum. Illi enim qui obtinent cōtra aduerſarios non inſtituunt rempublicam communem nec equalem: ſed inſtituunt rempublicam ad utilitatem ſuam ⁊ honorem ⁊ premium victorie ſue inſtituunt rempublicam in qua excedunt aduerſarios: ita ꝙ ſi pauperes obtineant faciunt popularem ſtatum: ſi diuites: Paucoꝝ potentiā. Deinde cū dicit.

¶ Preterea qui principatū Grecie habuerunt: hi ad ꝓpriā reſpiciētes rempublicaʒ: aut popularem ſtatū in ciuitatibꝰ cōſtituerunt: aut paucorū gubernationē: nō ad ciuitatū illarum cōmoda reſpiciētes: ſed ad ſua. Atqꝫ ita per iſtas cauſas effectuʒ eſt: ut uel nunq̄ʒ medioꝝ illa gubernatio extiterit: uel admodū raro. Unus enī vir cōſenſit ſolus ex his qui antiqtus in p̄ncipatu fuere. Hūc gubernādi modū ꝯſtituere iamqꝫ in ciuitatibꝰ ꝯſuetudo obtinuit non uelle eq̄le: ſed aut impare querere: aut victos obedire. Que igit optima ſit reſpublica ⁊ quam ob cauſam ex his patet.

¶ Ponit ſecundam rationeʒ ⁊ dicit ꝙ aliqui preeminētes in Grecia in potentia amicoruʒ uel in diuitijs uel in nobilitate uel in aliquo alio nutriti in aliqua Rep. cum uellent inſtituere remp. aliquaʒ non inſtituerunt quācūqꝫ: ſed conſiderantes ad rempublicaʒ in qua nutriti ſunt inſtituerunt illam. Et quia iſti nutriti erant in populari uel in paucorum inſtituerunt hanc uel illā non conſiderantes bonum cōe: ſed bonum proprium: ⁊ iſte utiliores erant eis: ideo iſtas inſtituerunt. Et ꝓpterea nunq̄ʒ aut raro ⁊ apud paucos inuenitur reſpublica media. Unus autem optimus fuit vir qui cum eſſet in p̄ncipatu ſuaſit ciuibus rempublicaʒ hanc mediam: ſed illi noluerunt acceptare ipſaʒ. Similiter nec iſti qui modo ſunt in ciuitatibus uolunt eam recipere: qꝛ conſuetudineʒ non habent per quā inclinentur ad uolendum equalitatem: ſed uel querūt principari: aut magis uolunt ſuſtinere remp. quā habent non recte ordinatam: ſicut paucorum potentiam in qua dominantur: aut aliquam aliam. Et tunc ꝯcludit dicens ꝙ que ſit optima reſp. ⁊ propter quā cauſam manifeſtū eſt ex determinatis. Deinde cum dicit.

¶ De alijs autem cuʒ plures populares ⁊ plures paucorum gubernationes eſſe diximus: que prima ponenda ſit ⁊ que ſc̄da ⁊ que deinceps q̄a potior ſit aut deterior determinata optima nō erit difficile intueri. Neceſſe eſt enī meliorē eſſe que ꝓxime huic accedit: deteriorē vͦo que plurimū diſtat a medio: niſi ad ſuppoſitionē qs indicet. Dico aūt ad ſuppoſitionē: qꝛ mltotiēs alia reipublice forma eligibiliori exiſtēte nihil uetat aliā q̄buſdā magis utilē eſſe.

¶ Declarat qualiter alie reſp. ſe habent ad iſtam: ⁊ dicit ꝙ rerūp. aliarum a media poſuimus plures ſpēs: ſicut popularis ⁊ paucoꝝ. Unaqueqꝫ enim iſtarum plures ſpēs habet ſicut apparuit prius: que autem iſtarum ſit melior ⁊ que peior viſa ratione medie reip. non eſt difficile videre. Cū eniꝫ reſp. que eſt ex medijs ſit optima: illa que eſt ꝓpinquior huic melior eſt: ⁊ que remotior: peior. Nā vniuerſaliter hoc uerū eſt ꝙ in vnoquoqꝫ genere illud qđ eſt ꝓpinquius p̄mo: perfectius eſt ⁊ melius in illo genere. Quare illa reſp. que propinquior eſt reip. optime in pluribꝰ melior eſt: ſicut prima ſpēs popularis melior eſt q̄ꝫ ſecunda: ⁊ ſecunda q̄ꝫ tertia: ⁊ tertia q̄ꝫ quarta: quarta vͦo peſſima eſt inter illas. Similiter de paucoꝝ potētia p̄ma melior q̄ꝫ ſecūda: ſecūda q̄ꝫ tertia: ⁊ ſic deinceps. Et dato ꝙ illa que eſt propinquior optime eſt melior ſimpliciter loquendo ſine ſuppoſitione: qꝛ ſi loquamur de meliori ⁊ optima ex ſuppoſitione nihil ꝓhibet aliquā que nō eſt melior ſimpliciter eſſe melioreꝫ aliquibꝰ: ſicut ſi in ciuitate aliqua ciues ſint equales in libertate: melius eſt eis regi populari q̄ꝫ Rep. media. Sic igiť apparet qualiter alie ſe habent ad iſtam.

q Ue aūt reſpublica q̄bꝰ ⁊ qualis q̄libus ꝯferat conſequēs eſt tractare.

¶ Poſtq̄ꝫ ph̄s declarauit que ⁊ q̄lis reſp. eſt optima pluribus ciuitatibꝰ: declarat que ⁊ qualis: quibꝰ ⁊ qualibus expediat: ⁊ diuidiť in duas. In p̄ma premittit intentuꝫ ſuuꝫ. In ſecūda ꝓſequiť: ibi ⌊Sed capiēduꝫ.⌋ In p̄ma dicit ꝙ poſt illa que determinata ſunt dicēdū eſt pertranſeundo que reſp. quibus ⁊ qualis qualibus expediat. Deinde cum dicit.

¶ Sed capiēduꝫ prius eſt vniuerſaliter de cūctis. Oportet enī ꝑtē illā ciuitatis que in republica ſtare vult potentiorē eſſe: q̄ꝫ illa ꝑs que non vult in republica manere. Eſt aūt oīs ciuitas ex quali ⁊ quāto. Dico aūt quale: ceu libertatē: diuitias: diſciplinā: nobilitatē. Quātū vͦo: ceu multitudinē populi p̄ualētē. Fieri aūt pōt ut q̄le exiſtat vni ciuitatis parti: alteri vͦo quātū: ceu maioreꝫ eſſe numerū ignobiliū q̄ꝫ nobiliū: ⁊ paucorū pauperū q̄ꝫ diuitū: neqꝫ tn̄ tātū ſuperare quātitate: quātum ſuperari qualitate ꝓpter hoc adinuiceꝫ conferenda ſunt.

¶ Proſequiť: ⁊ diuidiť in duas. Primo premittit quedam vniuerſalia que ualent ad ſequētia in iſto capitulo. In ſcd̄a oñdit qđ ꝓpoſitū fuit: ibi ⌊Ubi ergo.⌋ In prima dicit ꝙ anteq̄ꝫ determinet de rep. que cui ⁊ qualis q̄li cōpetat accipiēdū eſt p̄mo qđ vniuerſaliter ueꝝ eſt in oībꝰ rebuſp. ſ. ꝙ illa pars reip. melior eſt ⁊ ualentior que vult ſaluationē reip. q̄ꝫ illa que nō vult. Et ratio huius eſt: qꝛ bonū rei attendiť in ordine ad finem. Sed ꝑtes reip. ordinanť in finē reip. Finis aūt reip. eſt ſalus ⁊ permanētia eius. Ergo bonū ꝑtiuꝫ Reipublice intēdiť in ordine ad finē iſtū. Sed vnūqđqꝫ vult bonū ꝓpriū: ⁊ quāto magis vult tanto melius eſt. Ergo illa ꝑs reipublice melior eſt que intēdit iſtū finē q̄ꝫ illa que nō intēdit. Scōm eſt qđ ꝓponit ꝙ oīs ciuitas cōponiť ex quali ⁊ quāto: ⁊ exponit q̄d uocat q̄le ⁊ quātū. Quale q̄dē uocat dignitatē: ad quā ꝯſiderat uolēs inſtituere rēpublicā uel uolēs diſtribuere p̄ncipatū: ſicut ſunt diuitie: diſciplina: igenuitas. Quātum uocat multitudinē. Nō ita eſt q̄nqꝫ qđ alteri ꝑti ciuitatis ineſt quale: ita ꝙ excedit aliā in q̄litate. Alteri parti ineſt q̄ꝫtū: ita ꝙ excedit aliā in multitudine. Sicut v̄bi gr̄a. Plures ſunt in ciuitate ignobiles q̄ꝫ nobiles: paupes q̄ꝫ diuites: tn̄ pars illa que abūdat in quāto: tn̄ nō abūdat in illo quātū deficit in quali. Iſta auteꝫ ꝯſiderāda ſunt in determinando que uel q̄lis: cui uel q̄li ꝯueniat cōparādo iſta adinuicē: puta defectū ſm vnū ad ſuperabūdantiam reſpectu alterius. Deinde cum dicit.

¶ Ubi ergo ſuperat pauperum multitudo eam quam diximus proportionem: hic popularis gubernatio exoritur: ac ſpecies ſingule popularis ſtatꝰ ſm multitudinis exuperantiam: ceu ſi agricolarum multitudo plus poſſit: prima ſpecies. Si multitudo tenuioꝝ ac mercenariorū: ultima ſpēs ⁊ ſic de alijs que ſunt harum medie.

¶ Oſtēdit ꝙ qualis q̄bꝰ ⁊ qualibꝰ ꝯueniat: ⁊ p̄mo q̄bꝰ ⁊ qualibꝰ popularis ſtatus. Scd̄o q̄bus ⁊ qualibꝰ paucoꝝ potētia: ibi ⌊Ubi aūt ea pars ⁊c̄.⌋ Tertio quibꝰ ⁊ qualibus reſpublica: ibi ⌊Debet autem qui ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ quālibet ciuitatem ubi abundat multitudo egenoꝝ ſm dictā proportionem. ſ. quod non excedat: puta in virtute quātum deficit in multitudine diuitum uel egenorum oportet regi ſtatu populari: ut ſi agricole excedunt: tunc eſt popularis ſtatus agricolaruꝫ. Et ſm ꝙ diuerſus eſt populus. ſm hoc opꝫ ipſum regi diuerſis ſpeciebus popularis ſtatus: ut ſi multitudo agricolarum excedat oportet regi prima ſpecie popularis ſtatus. Si autem multitudo tenuiorum ⁊ mercenariorum tunc oportet eam regi ultima ſpecie popularis ſtatus. Iſti enim minus ſunt perſuaſibiles ⁊ ratione ⁊ magis inclinantur ad auaritiam: ⁊ ideo expedit eis magis regi illa ſpecie popularis ſtatus per quā poſſunt ſatiſfacere magis auaritie ſue. Hec autem eſt ultima ſpecies in qua principatur populus non ſm legem ſed ſm ſuam ſententiam ⁊ uoluntatem. Ubi autē multitudo eſt intermedia competit regi eam aliqua ſpecie intermedia: ut ſi excedat multitudo liberorum ſecunda ſpecies debet eſſe. Si multitudo aliorum quorūcūq̄ꝫ tertia ſpecies. Deinde cum dicit.

¶ Ubi auteꝫ ea pars in qua ſunt Opulenti ⁊ nobiles magis ſuperat qualitate q̄ꝫ deficiat quantitate: hic paucorum potentia gubernatioqꝫ exoritur: ac eodem modo ſingule ſpecies huius ſm exuperantiam iſtiuſmodi hominum.

¶ Oſtendit quibus competit paucorum ſtatus: ⁊ dicit ꝙ ubi multitudo diuitum que plus abundat in quali ſcilicet in diuitijs ⁊ nobilitate q̄ꝫ deficiat in quanto. i. in multitudine: ibi oportet eſſe paucorum ſtatus. Et ſm diuerſitatem huiuſmodi multitudinis oportet diuerſificare ſpecies paucorum ſtatus: ita ꝙ ubi eſt multitudo diuitū habentiū poſſeſſiones mediocres oportet regi p̄ma ſpecie popularis ſtatus in qua dominantur plures diuites non nimis excedentes in diuitijs:

ſed habẽtes poſſeſſiões mediocres. Ubi aũt eſt minoꝛ multitudo diuitũ: ſed habẽt plures diuitias opoꝛtet regi ſecunda ſpecie paucoꝝ ſtatus. Ubi autẽ ſunt adhuc pauciores diuites ditiores q̃ꝫ primi: expedit illos regi tertia ſpecie. Ubi aũt pauciores ſunt ⁊ magis diuites opꝫ regi illã ciuitatẽ quarta ſpecie: ita ꝙ ſicut ſe habẽt ſpecies ſtatus popularis quãtũ ad multitudinẽ: ſic ſpecies Paucoꝝ potẽtie quãtum ad diuitias: ita ꝙ ſicut ubi ſunt pauciores egent: ſicut ubi ſunt plures agricole opoꝛtet eſſe p̃mã ſpẽm ſtatus popularis. Ubi adhuc plures ſecundam. Ubi adhuc plures q̃ꝫ prius tertiam. Ubi tota multitudo quartam ⁊ peſſimam: ſic ex parte potentie paucoꝝ ubi ſunt plures diuites habẽtes mediocres diuitias p̃ma ſpecies. Ubi pauciores ditiores ibi ſecunda. Sed ubi adhuc pauciores ⁊ ditiores tertia. Sed ubi ſunt pauciores q̃ꝫ prius ⁊ ualde diuites quarta ſpecies ⁊ peſſima. Deinde cum dicit.

¶ Debet aũt qui legem ponit in Republica ſemper ad medios reſpicere: Siue eniꝫ ad Paucoꝝ gubernationẽ dirigantur leges de medijs eſt coniectandum: ſiue ad Popularem ſtatum hos reſpicere debet: Ubi enim mediocriuꝫ ſuperat multitudo uel utrunq̃ꝫ extremuꝫ: uel alteruꝫ tm̃: hic Reſpublica recipit ſtabilitatem.

¶ Oſtendit q̄bus cõpetit reſpublica ⁊ diuidit̃ in duas. In prima facit qđ dictum eſt. In ſecunda regredit̃ ad declarandũ qualiter miſcetur ex populari ſtatu ⁊ paucoꝝ: ibi ⌊ Sũt aũt ⁊c̃. ⌋ Prima in duas. In p̃ma oſtẽdit q̄bus cõpetit reſpublica. Secundo remouet errorẽ quorũdam: ibi ⌊ Aberrant autem ⁊c̃. ⌋ Adhuc p̃ma in duas. In p̃ma facit qđ dictum eſt. Secundo remouet obiectionẽ que poſſet fieri: ibi ⌊ Nõ enim eſt metus ne q̃n̄q̃ꝫ ⁊c̃. ⌋ In p̃ma dicit ꝙ legiſlatoꝛ ſi bene debeat oꝛdinare rempublicã debet aſſumere ad rempublicã medios. Et hoc quaſcũq̃ꝫ leges ponat: ſiue ꝯueniẽtes potentie paucoꝝ: ſiue populari ſtatui ſemper opoꝛtet coaſſumere medios: qꝛ ſic debet ferre leges ⁊ oꝛdinare rẽpublicaꝫ ut per leges poſſit reſpublica ſaluari. Ubi ꝟo multitudo hoꝝ medioꝝ abũdat ſm quale aut ſm quãtitateꝫ uel in vno in comparatione ad aliud conuenit eſſe rempublicaꝫ que bene nata eſt regi rectis legibus: ex talibus enim dicta eſt eſſe ipſa. igitur expedit coaſſumere medios. Deinde cum dicit.

¶ Non enim eſt metus ne quandoq̃ꝫ diuites cũ pauperibus conſpirẽt cõtra mediocres: nunq̃ꝫ enim alteri ſeruire alteris uellent. Qđ ſi cõmuniorẽ aliquã querũt nullam aliã q̃ꝫ iſtam reperirẽt: Nã per vices gubernare nõ paterent̃ ꝓpter diffidentiã que inter eos exiſtit. In cunctis ꝟo locis arbiter eſt fideliſſimus: arbiter aũt medius quãdoq̃ꝫ melioꝛ eſt gubernatio temꝑata: tanto durabilioꝛ.

¶ Remouet obiectionẽ que poſſet fieri. Aliquis eni diceret ꝙ Legiſlatoꝛ nõ debet aſſumere medios: qꝛ pauperes ⁊ diuites nõ conſentient: ⁊ ſic erit turbatio in ciuitatibus. Remouet hoc ⁊ dicit ꝙ nõ eſt timẽdũ quin diuites ꝯſentiant pauperibus. Et ratio huius eſt: quia nunq̃ꝫ uolũt eſſe ſerui dominoꝝ nec diuites nec pauperes ⁊ ideo querunt cõmunem remp. magis. Hoc auteꝫ eſt reſp. ⁊ non alia. Si aũt querunt remp. cõmunẽ non inuenirent aliam magis cõmunem: qꝛ pauperes nolũt ꝙ diuites dominent̃ ne oppꝛimant̃ ab illis: nec diuites uolũt ꝙ pauperes timentes oppꝛimi ab eis: ⁊ ideo querunt fidelioreꝫ p̃ncipantẽ. Sed ubiq̃ꝫ fideliſſimus eſt ⁊ cõmunis magis medius ⁊ arbiter. Ex quo manifeſtuꝫ eſt ꝙ reſpublica quãto magis mixta eſt accedẽs ad equalitatẽ ⁊ indifferentiã tanto magis mãſiua eſt. Deinde cum dicit.

¶ Aberrant etiam pleriq̃ꝫ illorũ qui Optimates Reipublice gubernationes efficere uolunt non ſolum in tribuendo nimiũ diuitibus: ueruꝫ etiam in excludendo plebem. Neceſſe eſt eniꝫ procedente tempoꝛe ex falſis bonis uerum malum euenire. Diuitũ eni cupiditates plus habẽdi magis deſtruunt Rempublicã q̃ꝫ multitudinis.

¶ Remouet errorẽ quorũdaꝫ. Aliqui enim fuerunt qui uoluerũt facere reſpublicas Optimatũ qui plus attribuebant diuitibus q̃ꝫ deberent ⁊ q̃ꝫ pauperibus. Philoſophus dicit ꝙ iſti peccauerũt nõ ſolũ in hoc ꝙ plus attribuebãt diuitibꝰ q̃ꝫ deberẽt: ſed in hoc ꝙ pauperes nõ audiebant̃ in his in q̄bꝰ debebant audiri ſm rectaꝫ rõnem ⁊ minus attribuebant eis q̃ꝫ opoꝛteret: q̃n aliq̃n ex minus malo uenit magnũ maluꝫ: ⁊ ideo quãuis hoc ſit modicũ malũ. ſ. attribuere diuitibꝰ q̃ꝫ pauꝑibꝰ: tñ ex h̄ ſeq̄t̃ exceſſus diuitũ. Sꝫ exceſſus diuitũ magis coꝛrũpit ciuitatẽ q̃ꝫ exceſſus paupeꝝ. Et rõ huiꝰ eſt: qꝛ exceſſus qui plus fac̃ diſtare bonũ cõe a coitate magis coꝛrũpit ciuitatẽ q̃ꝫ qui minus. Sed exceſſus diuituꝫ magis facit diſtare a coitate q̄a bonũ cõe trahit ad paucos: qꝛ pauꝑes ſunt plures q̃ꝫ diuites. Quare manifeſtũ eſt ꝙ exceſſus diuitũ magis coꝛrũpit ciuitatẽ q̃ꝫ exceſſus pauperũ quare hoc eſt malũ ⁊ peccatũ in republica plus dare diuitibus. Deinde cum dicit.

¶ Sunt auteꝫ illa circa que ſimulãt ac fallaciter pꝛetexunt ad populum quinq̃ꝫ numero: Concio: Magiſtratus: Judicia: Armatura: Exercitatio.

¶ Poſtq̃ꝫ declarauit que ⁊ q̄lis reſpublica q̄bꝰ ⁊ q̄libus ꝯueniat: regredit̃ ad declarãdũ q̄r reſpublica miſceat̃ ex paucoꝝ ⁊ populari ſtatu: ⁊ diuidit̃ in duas. In p̃ma oñdit ex q̄bꝰ eſt maxie. In ſcđa recapitulat ibi ⌊ Quaꝫ ig̃it̃ ob cãm ⁊c̃. ⌋ Prima in tres. Primo oñdit q̄liter miſceat̃. Scđo oñdit ex q̄bꝰ eſt: qꝛ ex h̄ntibꝰ arma: ibi ⌊ Opꝫ q̄dẽ ⁊c̃. ⌋ In tertia aſſignat rõnẽ ꝓpter quã antiq̄ uocauerũt rẽpublicã popularẽ ſtatũ: ibi ⌊ Sed auctis ⁊c̃. ⌋ Adhuc p̃ᵃ in duas: qꝛ eni reſp. miſcet̃ ex paucoꝝ ⁊ populari ſtatu: p̃mo tãgit leges popularis ⁊ paucoꝝ. Scđo infert ex dictis quõ miſcet̃ ex illis: ibi ⌊ Ita q̃ꝫ manifeſtũ ⁊c̃. ⌋ Adhuc p̃ma in duas. In p̃ma tãgit leges paucoꝝ ſtatus. Scđo popularis: ibi ⌊ Populari ſtatu ⁊c̃. ⌋ In p̃ma tãgit leges paucoꝝ ſtatꝰ per q̄s itẽdũt ſophiſtice excludere multitudinẽ a republica: ⁊ p̃mo tãgit ea de q̄bꝰ ferunt̃ leges. Scđo tãgit leges ipſas ibi ⌊ Circa Cõcionẽ. In p̃ma dicit ꝙ illa de q̄bꝰ dñantes paucoꝝ ſtatui ferũt leges fallaciter ⁊ doloſe ꝓponẽtes populo: q̄nq̃ꝫ ſunt nũo. ſ. Cõcio: Magr̃atus: Judiciũ: Armatura: Exercitatio. Deinde cũ dicit.

¶ Circa concionem quidem licere omnibꝰ adeſſe: ſed pena appoſita diuitibꝰ ſi nõ aſſint uel ſolis uel maioꝛ q̃ꝫ multitudini.

¶ Tãgit leges circa iſta ⁊ p̃mo tãgit legẽ circa Cõcionẽ. Scđo circa magr̃atũ: ibi ⌊ Circa magr̃atus. ⌋ 3ᵒ circa iudicium: ibi⌊ Circa iudicia.⌋ Quarto circa arma ⁊ exercitia: ibi⌊ Eodeꝫ modo.⌋ In prima dicit ꝙ circa Concionem ordinauerunt fauentes paucorum ſtatui ꝙ omnes uenire liceret ad Concioneꝫ: ſed ulterius ordinauerunt ꝙ diuites ſi non uenirent haberent dānū. Pauperes vͦ non. Vel ꝙ diuites multo maius damnum reportarent q̄ꝫ pauperes. Et manifeſtuꝫ eſt ꝙ per iſtam legem pauperes excludebantur: quia diuites ex hoc ꝙ damnum magnum reportabant compellebantur uenire: pauperes quia nullum dānum reportabāt non curabant uenire: ⁊ ita non participabant ciuitate libenter. Deinde cum dicit.

❡ Circa Magiſtratꝰ autē nō licere his qui cenſuꝫ habent magnuꝫ renūciare Magiſtratui: pauperibus autem licere.

❡ Tangit legem circa principatum ordinauerūt ꝙ omnes poſſent attingere principatum: ſed ulterius ſtatuerunt ꝙ pauperibus liceret renunciare principatui: diuitibus vͦ non. ⁊ manifeſtum eſt ꝙ per iſtam legeꝫ excludebantur pauperes: quia pauperes cuꝫ ſint occupati circa alia facile eſt qđ cum liceat eis renūciare dimittant principatum: diuites vͦ ſemper remanebunt: cuꝫ eis non liceat renunciare. Deinde cum dicit.

❡ Circa iudicia vͦo penā eſſe diuitibꝰ niſi iudicent: pauperibus aūt impunitatē. Aut illis magnā his paruā penā: ut eſt in Carō de legibꝰ. Quibuſdā vͦo locis oībus licet deſcriptis in Concionibus iudicijſqꝫ adeſſe. Qđ ſi deſcripti ſint ⁊ nō exerceāt in penas incidūt ꝓmagnas ut metu pene vitēt deſcriptionē: ⁊ per non deſcriptionē neqꝫ iudicia neqꝫ Conciones exerceant.

❡ Tangit legem circa iudicium ⁊ dicit. Ordinauerūt ſuppoſito ꝙ omnes poſſint attingere ad iudicia. Ulterius ordinauerunt diuitibus dānuꝫ ſi non iudicarent ⁊ diſcuterent. Pauperibus vͦ dederūt licentiā de nō diſcutiendo. Vel ſi ordinauerunt dānuꝫ utriſqꝫ tamē diuitibus magnum damnum: pauperibus modicum: ſicut ordinatum fuit in legibus Caronde. In aliquibꝰ vͦo paucorum gubernationibus licebat quideꝫ omnibus diſcutere in iudicio ⁊ intereſſe congregationi: preſcriptis tamen prius. Si vͦ contingeret ꝙ ſcripti non intereſſent uel non diſcuterent imponebantur magna damna ita ut propter fugam damni non appeterent ſcribi: ⁊ ſic ſi non ſcriberentur nec intereſſent iudicio. Deinde cum dicit.

❡ Eodē mō circa arma ⁊ circa Gymnaſia legibꝰ ſtatuunt. Paupibꝰ eni licet nō hr̄e arma. Diuitibus aūt pena ꝯſtituta eſt niſi hēant: ⁊ ſi in Gymnaſio ſe non exerceāt paupes nulla pena eſt. Diuitibꝰ aūt eſt pena: ut alij metu pene ſe exercere cōpellantur: alij qa nullā formidēt penā nō faciāt. Hec igit paucoꝝ potētie ſūt machiamēta

❡ Tangit legem circa arma ⁊ exercitia ſimul. ⁊ dicit ꝙ eodem modo tulerunt legem de poſſeſſione armorum ⁊ circa exercitia ipſorum ⁊ ordinauerūt ꝙ liceret egenis non habere arma. Diuitibus ſi non haberent ordinauerunt magnum damnuꝫ. Similiter circa exercitiū ordinauerunt ꝙ pauperes ſi ſe non exercitarent in armis nullum damnum haberent. Sed diuitibꝰ ordinauerunt magnum dānum. Sic autem ordinauerunt ut diuites propter damnum haberēt arma ⁊ uſum armoruꝫ ⁊ ſic haberent ſoli poteſtatem ⁊ tenerent principatum: pauperes vͦ quia non timerent damnum nō haberent arma ⁊ uſum armorum ⁊ per conſequens non participarent principatu. Et tunc ꝯcludit ꝙ hec ſunt ſophiſmata de Legiſlatione per que uolunt fauentes Paucorum potentie excludere multitudinem a ciuitate. Deinde cum dicit.

❡ In populari autē ſtatu ꝯtra hec alia excogitāt: pauperibꝰ eni ſalaria ſtatuunt Cōcionantibus atqꝫ iudicantibus. Diuitibus autem nullam penam imponunt.

❡ Oſtendit qualiter fauentes. populo ſapienter aduerſant iſtis: ⁊ dicit ꝙ fauētes populo in politia ſua ſapiēter aduerſantur iſtis: contra eniꝫ omnia iſta ordinauerunt ꝙ pauperes qui conuenirent ad congregationeꝫ ⁊ diſcuterent haberent mercedem: diuites vͦ ſi nō uenirent nullum damnum reportarent. Et per iſtam legem monſtratur ꝙ excludebantur diuites. Pauperes enim ſcientes ꝙ haberent mercedē libenter ueniebāt. Diuites autem ſcientes ꝙ nullum haberent damnum ſi non irent non curabant ire: maxime quia non honorabantur: ⁊ ſic tota poteſtas dimittebatur penes multitudinem. Deinde cum dicit.

❡ Itaqꝫ manifeſtū eſt ſiqꝫ uelit iuſto hec tēperare qđ opꝫ utrinqꝫ aſſumere: ⁊ his quidē ſalaria ꝯſtituere: his aūt penā. Sic eniꝫ oēs cōmunicarent: nam in illo quideꝫ modo Reſpublica ſit alterorum ſolum.

❡ Concludit qualiter Reſp. ſit miſcenda ex paucoruꝫ ⁊ populari ſtatu: ⁊ dicit ꝙ manifeſtum eſt ex dictiſ qualiter Reſp. miſcenda eſt ex illis. mixtum enim debet aliqualiter habere miſcibilia ⁊ aliqualiter non: ⁊ ideo ſi recte fiat mixtio ex iſtis oportet accipere ea que pertinent utriſqꝫ ſm̄ partem: ⁊ ordinari pauperibus mercedem ſi ueniant: diuitibus vͦ damnum ſi non ueniant. ⁊ iſto modo omnes cōmunicabunt ciuilitate: ſed predictis modis altera ſoluꝫ ut reſp. tātū ſit paucoꝝ. i. populo fauentium. Deinde cum dicit.

❡ Opꝫ qdē rēpublicā eē ex his ſolū qui arma poſſidēt Cēſus aūt magnitudo diffiniri ſimplr̄ nō pōt: ẜ ꝯſiderata q̄litate adiūgat largiſſimꝰ ut q ꝑticipant reipublice ſint pl̄es q̄ꝫ hi qui nō ꝑticipant hoc inſtituere.

❡ Oſtendit ex quibus eſt reſp. ⁊ primo oſtendit ꝙ eſt ex utentibus armis maxime. Secundo ꝙ eſt ex illis qui uſi fuerūt armis: ibi⌊ Apud quoſdā.⌋ Pria in duas. In prima facit qđ dictum eſt. Secūdo aſſignat cauſaꝫ cuiuſdam dicti ibi⌊ Volunt enim.⌋ In prima dicit ꝙ Reſp. debet eſſe ex habentibus arma ⁊ utentibus iam in actu ipſis. Et ratio huius eſt: quia reſp. debet eſſe ex medijs: ⁊ ideo debet eſſe ex illis in quibus ſunt plures medij: tales ſunt utentes armis. Quāta autem debet eſſe multitudo ciuitatis ⁊ cēſus non eſt determinatum nūc: oportet enim cenſum in ciuitate determinare ſm̄ regionem ⁊ ſm̄ potentiā aduerſarioꝝ. Oportet ēt tantam eſſe multitudinem quātam regio poſſit nutrire ⁊ tantam ꝙ poſſit repellere aduerſarios. Sed aduertendum ꝙ qualitas ⁊ bona diſpoſitio ſm̄ diſciplinam uel mores multum addit ad bonitateꝫ Reipublice: ⁊ ideo conſideratis hꝰ qualitatibus ⁊ circūſtātijs debet addi largior cenſus q̄ꝫ poteſt: quia ſic plures poterūt participare Magiſtratu. Quod quidem expedit inſtituere: ut. ſ. plures ꝑticipēt magiſtratu. Deinde cū dicit.

¶ Uolūt eni paupes ⁊ honoꝝ exptes getē agē sineqꝫ ꝯtumelia. Eos qs afficiat: neqꝫ bona illis auferat: ſꝫ h̄ nō facile: Nō eni ſemper cōtingit ut qui Rempublicam gubernāt ſint mites ⁊ humani: ⁊ ꝯſueuerūt quotiēs belluꝫ eſt grauiter ferre niſi ſuſcipiant alimēta: nam ſunt egeni: ⁊ ſiquis alimenta porrigat cupiūnt bellum.

¶ Aſſignat cauſam cuiuſdam dicti. ſ. ꝙ oportet eſſe plures participātes Rep. q̄ꝫ nō participantes: ⁊ dicit ꝙ pauperes in ciuitate exiſtētes abſqꝫ principatu uolūt viuere gete ⁊ ſine turbatione: dato ꝙ nullus moleſtet eos: ⁊ dato ꝙ nihil auferaẜ ab eis de bonis ſuis. Sed iſtud nō eſt facile: qꝛ frequēter ꝯtingit ꝙ principantes nō ſint mites ⁊ humani: ⁊ ideo difficile eſt ꝙ nō ſuſcipiant pauperes moleſtiā. Iterum: illi qui utunẜ armis qn̄ bellum debet fieri uolunt recipere alimētum a pauperibus ſi ſint aliqui pauperes: ⁊ ſi non recipiant mouent bellū ꝯtra illos: ⁊ ſi accipiant pauperes uolūt inſurgere. Ut igitur non poſſint inſurgere contra principantes expedit eſſe plures habentes arma q̄ꝫ nō habentes. Deinde cum dicit.

¶ Apud quos gubernatio Reip. exiſtit nō in his qui ad armaturā ſunt habiles: ſꝫ in his qui exercebant arma. In Maliēſibus qdem gubernatio Reip. erat in iſtis: ⁊ magiſtratū creabāt ex his qui militabāt. Prima que Reſp. apud Grecos cōſtituta eſt ex his qui bellum gerebāt: ab initio qdem ex eqtibus: nam robur belli tūc in eqtibus habebaẜ: Peditatus eni niſi ordo ac diſciplina aſſit inutilis eſt. Huiuſmodi aūt diſciplina ⁊ ordo ātiqs illis tēporibꝰ nōdū erat. ex q̊ fiebat ut in eqtatu robur belli hēreẜ.

¶ Oſtendit ꝙ Reſp. nō tm̄ eſt ex illis qui poſſident ſed ex illis qui poſſederūt arma ⁊ habuerūt uſum eoruꝫ: ⁊ dicit ꝙ apud aliquos eſt reſp. nō ſolum ex illis qui uadunt ad arma ⁊ utunẜ eis iaꝫ actu: ſed ex eis qui ferūt ⁊ uſi ſunt. Et rōnabiliter h̄ eſt: qꝛ illi ſunt magis exercitati in actibꝰ virtutum ⁊ in armis. Rōnabile aūt eſt ꝙ Reſp. ſit ex illis: qd̄ declarat per quādam Rēp. dicēs ꝙ apud Malienſes erat Reſp. ex his qui fuerant in armis ⁊ uſi fuerāt. Uerūtamē principantē eligebāt ex militibꝰ ſiue ex illis qui iaꝫ utebanẜ armis. Prime etiā reſp. fuerūt magis ex preliantibus ⁊ utētibꝰ armis preter principatus Regales. Principeꝫ autē eligebāt de equeſtribꝰ: ⁊ reſp. que fuit a principio fuit ex equeſtribus: qꝛ robur belli tunc in equeſtribus habebatur. Peditatus autem eſt oīno inutilis: niſi adſit ordo ⁊ diſciplina. Sed q̄lis ſit hꝰ ordo ⁊ diſciplina non fuit cognitum antiquis: ⁊ ꝓpterea totum robur ⁊ excellētia exercitus habebaẜ ex equeſtribꝰ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Sed auctis ciuitatibus que in armis potētiā habebāt plures ad coīoneꝫ Reip. recepti ſūt. ex quo factū eſt ut q̄s nūc Reſp. uocamus tūc Popularis ſtatus dicereẜ.

¶ Aſſignat cauſam cuiuſdā dicti. Aliqui enim iſtā rēp. uocauerunt popularē. Alij paucoꝝ. ideo cauſaꝫ huius aſſignat: ⁊ primo quare dixerunt eandē populareꝫ ſtatum. Secundo quare paucoꝝ: ibi ⌊ Fuerat enim ⁊c̄. ⌋ In prima dicit ꝙ creſcētibus ciuitatibus contigit ꝙ erat magna multitudo habētiuꝫ arma qui dñabantur. Ubi autē multitudo dñatur ſtatus popularis eſt. propter qd̄ quidaꝫ dixerunt illam quā uocamus Remp. popularem. Deinde cum dicit.

¶ Fuerat enim antiqua ciuitatuꝫ gubernatio rōnabiliter Paucorum ⁊ Regia. propter paucitatem enim hominuꝫ non erat magnus numerus mediocriū. Itaqꝫ pauci cuꝫ eſſent multitudine ⁊ inſtitutione magis ferebant ab alijs gubernari.

¶ Oſtendit quare uocauerūt eā paucoꝝ ſtatū: ⁊ dicit ꝙ antique reip. rōnabiliter erant fauentes paucoꝝ ⁊ Regalis. Antiquitus enim pauci erant hoīes inhabitantes ciuitates: ⁊ ideo pauci erant medij. Et quia pauci erant ſm̄ multitudinem paucoruꝫ erant. Sed quia bene erant ordinata: bene ſuſtinebant principatuꝫ ⁊ ſufficiebantur. Deinde cum dicit.

¶ Quam igitur ob cauſam plures ſint Rerump. forme: ⁊ quamobrem preter alias que neqꝫ dicuntur Popularis gubernationis vna eſt ſpecies: neqꝫ aliarum ſimiliter: ac p̄terea que differētie ſint inter eas: ⁊ q̄re accidat: ⁊ īſup que ſit optima Reſp. ⁊ ut plurimuꝫ dici poteſt: ⁊ aliaruꝫ qualis ⁊ qualibus congruat dictum eſt.

¶ Recapitulat dicta a principio quarti: ⁊ dicit qd̄ dictū eſt in precedentibꝰ ꝓpter quā cauſaꝫ ſunt plures reſp. ⁊ ꝓpter quā cauſam ſunt alie reſp. preter ſex reſp. acceptas ſm̄ genus: ut ſunt plures populares ⁊ paucoruꝫ ſtatus ⁊ Optimatum ⁊ non vna numero ſoluꝫ. Iterū dictuꝫ eſt qualiter differunt adinuicē ⁊ que ſit optima reſp. ⁊ ꝓpter quā cauſam accidit ⁊ quibus expediat.

r Urſus aūt ⁊ cōiter ⁊ ſeparatim de vnaq̄qꝫ dicemꝰ eoꝝ que poſt h̄ ſequunẜ ꝯuenienti ſumpto ꝑncipio. Sūt gͦ tres partes oīum Rerūp. in ſingulis: quaruꝫ ſtudioſus Legiſpoſitoꝛ cōſiderare debet utilitatem qbus bene ſe habentibus. Neceſſe eſt Remp. bene ſe habere ⁊ gubernandi formas inter ſe differre in eo ꝙ ſingule iſtaruꝫ differūt. Harū triuꝫ partiuꝫ vna eſt que uerſatur in publicis cōſilijs. Altera in Magr̄atibus: hoc eſt quos eſſe oportet ⁊ quam poteſtatem habere: ⁊ quemadmodum debeant creari. Tertia pars in iudicijs conſiſtit.

¶ Poſtq̄ꝫ phūs determinauit que reſp. eſt optima ⁊ que ⁊ qualis: quibus ⁊ qualibꝰ ꝯueniat: determinat de qbuſdam partibus reipu. ſ. de ꝯſiliatiuo ⁊ dñatiuo ⁊ iudicatiuo. Et primo dat intentionē ſuā. Secūdo ꝓſequitur ibi ⌊ Et pars ⁊c̄. ⌋ In prima dicit ꝙ poſtq̄ꝫ determinatum eſt de vnaquaqꝫ rep. ⁊ in cōmuni ⁊ diuiſim. Cōſequēter dicēduꝫ eſt de quibuſdam ex quibus pendet conſideratio determinatorum: ⁊ dicit Rurſus: qꝛ in tertio facit mentionem de ipſis ⁊ accipiendum eſt principium conuenſens illis: ſcilicet ꝙ ſunt tres partes Rerumpu. de quibus ſtudioſus Legiſlatoꝛ debet conſiderare ⁊ ꝯferre ſm rationem de illis. Illis enim bene ſe habentibus neceſſarium eſt remp. bene eſſe ordinatam: ⁊ male ſe habentibus male. ⁊ ſm differentiã iſtorum adinuicem neceſſe eſt reſp. differre: qꝛ per iſtaꝫ diſtribuitur reſp. que eſt ordo principantium. Iſtaruꝫ autem vna pars eſt que conſiliatur de cõmunibus Ciuitatis. Alia eſt que uerſatur circa principatus: ⁊ hoc eſt quos oportet eſſe principes: ⁊ quorũ debẽt eſſe dñi: ⁊ qualiter aſſumantur utrum per ſortem uel per electionem. Tertia pars eſt que uerſatꝛ circa iudicia. Deinde cum dicit.

¶ Ea ꝑs que ꝯſulit auctoritatẽ hẽt de bello ⁊ pace de ſocietate ineũda uel diſſoluẽda. de legibꝰ ferendis uel abrogandis. de morte. de exilio. de publicatione bonorũ: ⁊ rationibus repoſcendis.

¶ Proſequitur. Et primo de conſiliatiuo. Secundo de principatu: ibi⌊ De conſultando ⁊c̃.⌋ Tertio de iudicatiuo: ibi⌊ Reliquũ ex ⁊c̃.⌋ Prima in duas. Primo tangit de quibus conſiliantur in cõmuni. Secundo ꝓſequitur de ipſo ꝯſiliatiuo: ibi⌊ Neceſſe eſt enim ⁊c̃.⌋ In ꝑma dicit ꝙ dñans in ciuitate ꝯſiliatꝛ de bello utrũ bellandũ ſit uel nõ. ⁊ de pace utrũ pax debeat fieri cuꝫ aduerſarijs uel nõ. Cõſiliatꝛ etiã de propugnatiõe ⁊ de diſſolutione utrũ ſimul uel ſeparatim debeat pugnare. Iteꝝ ꝯſiliatꝛ de legibꝰ qualiter ſint ferẽde. Cõſiliatꝛ etiã de morte alicuius utrũ expediat aliquẽ qui fuit ꝯtra ciuitatem interfici uel relegari. Iterum de populatione qualiter debeat ſi indigeat ciuitas populari ⁊ ex quibus. Iterum qualiter principantes debent eligi ⁊ corrigi. Deinde cum dicit.

¶ Neceſſe eſt enĩ uel oibꝰ ciuibꝰ hec oia decernẽda tribuere. uel ꝗbuſdã: ceu vni cuidã Magiſtratui: aut pluribꝰ. uel alijs alia: uel quedã illoꝝ oibꝰ quedã ꝗbuſdã.

¶ Proſequitꝛ de ipſo ꝯſiliatiuo declarando eius ꝯſiliatiuum cui cõpetat reſp. Et primo ponit diuiſionẽ vnaꝫ. Scḋo oſtẽdit quibꝰ reſp. cõpetant membra ipſius: ibi⌊ Oẽs igitꝛ ⁊c̃.⌋ In ꝑͣ dicit ꝙ neceſſariũ eſt aut oia iudicia dare oibus Ciuibꝰ ita ꝙ oẽs Ciues de oibus iudicẽt aut ꝗbuſdam oia: ſicut ꝑncipanti vniant pluribꝰ ſi ſint plures ꝑncipantes: aut alia alijs ita ꝙ ꝗdam iudicent de ꝗbuſdam. alij de alijs: aut de ꝗbuſdam oẽs: aut quidam de quibuſdam. Deinde cum dicit.

¶ Omnes igitꝛ ⁊ de oibus populare eſt: talem enĩm equalitateꝫ affectat populus.

¶ Oſtendit ꝑmo ꝗbus cõpetant mẽbra. Scḋo determinat quedam ꝯuenientia ꝗbuſdam rebuſp. ibi⌊ Cõfert aũt ⁊c̃.⌋ Prima adhuc diuiditꝛ in duas. In ꝑͣ oſtẽdit ꝗbꝰ rebuſp. cõpetãt mẽbra ꝑdicta. Et diuiditꝛ in tres. Prio enĩ oſtẽdit ꝗs modus competit populari ſtatui. Scḋo cuꝫ dic̃⌊ Quoſdã ṽo ⁊c̃.⌋ quis paucoꝝ ſtatui. Tertio ꝗs optimatũ: cũ dicit⌊ Sꝫ qñ ⁊c̃.⌋ Adhuc ꝑͣ in duas. In ꝑma tãgit quis modus cõpetat populari ſtatui. In ſecũda cũ dicit⌊ Sũt aũt ⁊c̃.⌋ Subdiuidit ipſum declarãdo qui quibꝰ modis eius ꝯueniunt. In prima dicit ꝙ ad popularẽ ſtatuꝫ ꝑtinet ꝙ oẽs iudicẽt ⁊ deliberent de oibꝰ. Et rõ huius eſt: qꝛ fauens populo intẽdit eq̃litatem: hoc autem videtꝛ eſſe equalitas ꝙ oẽs attingant ad iudicium de oibus: quare iſte modus pertinet ad popularem. Deinde cum dicit.

¶ Sũt aũt plures modi. Unus ſi ſingulariter ⁊ non ſimul oẽs ut eſt in rep. Theledei Milleſij. Et in alijs rebuſp. deliberãt magiſtratus ſiꝉ collecti. Ad Magiſtratuꝫ ṽo uadũt oẽs ſingulatim ex tribꝰ: ⁊ ꝑtibꝰ etiã minutis donec trãſeat per oẽs. Cõgregatur aũt populus ſolũmõ pro legibꝰ ferendis: ⁊ pro his que ꝑtinẽt ad reip. ſtatũ: ⁊ ꝓ his audiẽdis que a magr̃atibꝰ annũciantꝛ.

¶ Subdit moduꝫ iſtuꝫ. Et diuiditꝛ in q̃tuor ſm ꝙ ponit quatuor modos declarans ꝗbus modis populari ſtatui cõpetunt illi modi. Scḋa ibi⌊ Alius modus ⁊c̃.⌋ Tertia ibi⌊ Alius modus.⌋ Quarta ibi⌊ Quartus modus ⁊c̃.⌋ In ꝑma dicit ꝙ eius qḋ eſt oẽs iudicare de oibꝰ plures ſunt modi. Unus eſt ꝙ oẽs attigant ad iudicia oia: ſed ꝙ nõ oẽs ſimul ꝯueniant: ſed ſm parteꝫ ſicut accidit in rep. Mileſij ⁊ in alijs. De quibuſdam enim Rebuſp. ꝯſiliantur principantes. Cõueniunt autem oẽs ſm ꝑtem ut ſm tribus ⁊ ꝑtes minimas: ita ꝙ modo uadit vna pars cras alia: ita ꝙ nõ ſit aliqua ꝑs que nõ attingat ad ciuilitatẽ. Iſte aũt modus cõpetit primo modo populari ſtatui ſm queꝫ principantꝛ agricole habentes diuitias mediocres ⁊ ſm leges non ſm uolũtatem. Tales enim nõ ſemꝑ poſſunt uenire: qꝛ habent viuere de agricultura circa quã oportet eos laborare. Et ideo neceſſarium eſt eos uenire ſm parteꝫ. aliquando tamen oportet omnes uenire ſimul ut quando debet ferri Lex aliqua. Similiter quãdo debet tractari de his que pertinent ad Rẽpublicaꝫ. Etiã quando debent audire reſponſiones a principibus. Deinde cum dicit.

¶ Alius modus eſt oẽs ſiꝉ ꝯuenire aut ſolũmõ ad Magiſtratꝰ creãdos: aut ad ferẽdas leges ⁊ pro bello uel pace: ⁊ ad rationes repoſcendas. In ceteris ṽo eos qui Magiſtratuꝫ gerũt decernere ad ſingula deputatos: uel per electionẽ: uel per ſortẽ.

¶ Ponit ſecundum modum. Et dicit ꝙ ſecundus modus eſt ꝙ omnes cõueniant ſimul: ⁊ hoc in magnis ſolum: ſicut in electione principis uel principantiuꝫ. Et quando debet Lex aliqua dari. Similiter quando dedebet tractari bello uel de pace. Similiter quãdo debent fieri correctiones principantium. Alia ṽo dimittuntur principantibus qui aſſumendi ſunt uel per electionem: uel per ſortem; Et competit ſecundo modo populari ſtatui in quo multitudo non habet ſufficientes diuitias. Ideo oportet principatum committere. aliquibus. Deinde cum dicit.

¶ Alius modus eſt ut ad magiſtratꝰ creãdos: ⁊ ad rõnes repoſcẽdas ꝯueniãt oẽs ciues: ⁊ ad deliberationẽ belli ſuſcipiendi: uel ſocietatis ineũde. Cetera ṽo Magiſtratus exequantꝛ per electioneꝫ creati qḋ fieri poteſt: talia ṽo ſunt quot exercere neceſſarium eſt eos qui ſciunt.

¶ Ponit tertium moduꝫ. Et dicit ꝙ tertius modus eſt quando omnes conueniunt in magnis: ſicut in correctionibus principum ⁊ tamen debet tractari de bello ⁊ de pugnatione. Alia autem dimittuntur principibꝰ qui eliguntur a quibuſcũqꝫ qui ſciunt principari. Et differt iſte modus a primo: quia in primo non eliguntur ꝑncipantes ex quibuſcunqꝫ: ſed in iſto eliguntur. Iſte autem modus competit tertio modo populari ſtatui in quo aſſumũtur principes ex quibuſcũqꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Quartus modus eſt ut omnes de oĩbuꝫ conuenientes deliberẽt. Magiſtratus ꝟo de nullo ſtatuant: ſed tm̃ primo loco ſententiam dicant: quemadmodũ fit in extrema illa gubernatione populari: q̃ꝫ in paucoꝝ gubernatione ſpẽi illi violẽte: ⁊ in gubernatione vnius Tyrãni correſpondere diximus. Hi ergo modi populares oẽs.

¶ Ponit quartum moduꝫ. Et dicit ꝙ quartus modus eſt quãdo omnes de omnibus cõſiliant̃ ⁊ iudicant ita ꝙ nihil omnino dimittit̃ ꝑncipantibus: ſed ſolum referre: ſic autem eſt in ultimo modo popularis ſtatus in qua multitudo ꝑncipatur: Et ideo iſte modus quartꝰ competit quarto modo populari ſtatui: qui ut dictum eſt ſupius ꝓportionabilis eſt quarto modo paucorum ſtatui qui qdẽ eſt potentatus ꝓportionabilis Monarchie Tyrãnice. Sicut enim iſta Monarchia Tyrãnica peſſima eſt: ⁊ etiam hec paucoꝝ potẽtia peſſima inter alias ſpecies eiꝰ: ita iſte quartus modus popularis ſtatus peſſimus eſt iter omnes modos popularis ſtatꝰ. Et ulterius concludit ꝙ omnes iſti ſunt de ſtatu populari: quia conueniunt popularis ſtatus modis. Deinde cum dicit.

¶ Quoſdã ꝟo de oĩbuꝫ paucoꝝ potentie: habet autẽ ⁊ hoc differẽtias plures.

¶ Oſtendit quis modus eſt paucis potẽtie. Et diuidit̃ in duas. In ꝑma ponit modum mixtum. Secũdo ponit modos pure paucoꝝ dominantium: ibi ⌊Quãdo ꝟo ⁊c̃.⌋ In ꝑma dicit ꝙ quãdo aliqui conſiliantur de omnibus: eſt modus paucoꝝ. Et iſte modus diuiditur in plures. Quãdo enim de omnibus ꝯſiliantur aliqui diuites nõ habẽtes diuitias excellẽtes ſed mediocres: ⁊ ſunt plures ſm̄ multitudinem plures habẽtes huiuſmodi diuitias: ⁊ ꝑncipant̃ ſm̄ Legẽ ita ꝙ Legem non poſſunt mutare: nec facere que prohibet: ſed exequi ea que ꝑcipit: ⁊ poſſunt attingere ad ꝑncipatum: tunc eſt vnus modus paucoꝝ dominantiuꝫ: ſed ciuilis eſt propter moderatas habere diuitias. Tales eni medij ſunt in ciuitate. Reſp. autẽ ex medijs eſt: quare iſte modus mixtus eſt ⁊ paucoꝝ ſtatu ⁊ Rep. Deinde cũ dicit.

¶ Quãdo eni a mediocri cẽſu fiat aſſumptio ⁊ multi aſſumunt̃ ꝓpter eã cẽſus mediocritatẽ: ⁊ que Lex uetat nõ moueãt ſed ſequant̃. Et liceat acqrẽti cenſum habere: paucorũ eſt hiꝰ gubernatio: ſed tamen ciuilis propter eius mediocritatem.

¶ Tangit alios modos paucoꝝ ſtatus pure. Et dicit ꝙ qñqꝫ nõ oẽs diuites ꝯſiliant̃ de oĩbꝰ ſed qdam electi ditiores prioribꝰ ⁊ ꝑncipant̃ ſm̄ Legẽ paucoꝝ potẽtie. Eſt ⁊ qñ adhuc ditiores ꝑncipant̃ oĩbꝰ ⁊ conſiliant̃ ⁊ pauciores ⁊ habẽt ptãtem eligẽdi illos qui deficiũt in principatu: ⁊ filij eoꝝ ſuccedũt in principatu. Sed adhuc principant̃ ſm̄ legẽ: uel qñ ꝑncipant̃ pauciores q̃ꝫ prius ⁊ ditiores: ⁊ ꝑncipant̃ nõ ſm̄ legem ſed ſm̄ ſuas ſn̄ias ita ꝙ dñi ſunt legis: qꝛ poſſunt ferre legẽ uel mutare: tunc eſt paucorum potentia ſm̄ diuerſos modos eius. Deinde cum dicit.

¶ Quãdo ꝟo nõ oẽs ꝑncipes ſũt ſed qui eligunt̃ ⁊ ſm̄ leges gubernãt ut prius paucorũ potẽtie eſt. Quãdo aũt ipſi ſe eligũt qui deliberãdi auctoritatẽ habẽt: ⁊ qñ filius patri ſuccedit: ac dñi ſunt legũ: neceſſe eſt hiꝰ gubernationẽ eſſe paucoꝝ potẽtiũ. Sed qñ aliquoꝝ aliq ceu cũ de bello ⁊ pace ⁊ repetẽdis rõnibus vniuerſi. De alijs aũt Magr̃atꝰ electi. uel ſorte aſſumpti optimatũ. i. uel eiꝰ qui appellat̃ reſpublica.

¶ Oſtendit quis eſt modus optimatuꝫ. Et circa h̃ duo facit. Primo eni tãgit qs modus eſt Optimatũ pure. Scd̃o cũ dicit. Qd̃ ſi de qbuſdã electi ⁊c̃. Oſtẽdit qs eſt mixtus ex paucoꝝ ⁊ Optimatũ ſtatu. In prima dicit ꝙ qñ oẽs ꝯſiliant̃ de qbuſdã magnis: ſicut de pace utruꝫ debeat fieri cũ aduerſarijs ⁊ de bello ⁊ de correctione ⁊ alia ꝑmittunt̃ ꝑncipantibꝰ qui ſunt accipiendi uel per ſortẽ uel ꝑ electionẽ: moduꝫ eſt optimatũ uel Ciuilis: qꝛ eni magna ſunt ⁊ ꝑiculoſa magnã inimicitiã habẽt. Maiorẽ ꝟo inimicitiã hẽt aliqs ad paucos uel ad aliquos q̃ꝫ ad totã multitudinem: qꝛ diuidit̃ in plures: ꝓpter hoc minor eſt ad ſingulos. Et ideo in talibꝰ oẽs debẽt iudicare. In alijs iudicare pñt ꝑncipes: in quibꝰ non ſunt magna pericula. Deinde cũ dicit.

¶ Qd̃ ſi de qbuſdã electi ⁊ de qbuſdaꝫ ꝟo ſortiti: ⁊ ſortiti uel ſimplr̃ uel ex ꝑlatis: uel coiter electi ac ſi ſortiti: ptim optimatũ eſt: ptim reip. ipſiꝰ. Diſtinguit̃ ergo ea ps que in ꝯſulẽdo: deliberando ue ꝯſiſtit in hunc modũ ꝑ nã reip. Et adminiſtrat̃ vnaqueq̃ꝫ Reſpublica ſm̄ hiꝰ terminationem.

¶ Oſtẽdit qs modus mixtus eſt ex ꝑcedẽti ⁊ ciuili intẽdens dicere ꝙ ſi de qbuſdam oẽs ꝯſilient̃: ſicut de magnis. De alijs aũt ꝑncipantes qui aſſumunt̃ per electionẽ: aut ſi ꝯtingat ꝙ de qbuſdam eligantur aliq principantes per ſortẽ: ⁊ hoc uel cõmuniter ex qbuſcũqꝫ. ſ. indifferẽter: uel aſſumant̃ ex aliqbꝰ prius inqſito ⁊ facto iudicio uel ſcrutinio de illis ex qbꝰ aſſumendi ſunt per ſortẽ: uel ſi aſſumant̃ de oĩbꝰ per electionẽ hoc ptinet ad optimatũ uel Rep. qd̃ eni per electionẽ ⁊ ex qbuſdam optimatuꝫ eſt. Qd̃ aũt per ſortẽ magis Ciuile eſt. Ulterius ꝯcludit quaſi recapitulãdo ⁊ ꝯſiliatiuuꝫ de eis que ordinantur ad Reſpu. habet diuidi ſicut dictum eſt: ⁊ quelibet reſp. diſponitur ⁊ regitur conſiliatiuo ſm̄ modum dictum: Deinde cum dicit.

¶ Cõfert aũt ⁊ gubernationi illi que nunc maxime videt̃ eſſe popularis. Dico aũt ei in qua populus dñs eſt etiã legũ in deliberando ac melius diſponẽdo hoc idẽ facere in ꝯcionibꝰ qd̃ fit circa iudicia in paucorũ potẽtia. Imponũt eni penã illis quos iudicare nolũt ut iudicẽt. Populares ꝟo mercedem ſtatuunt pauperibus. Melius enim deliberabunt ſi omnes conſilio interſint: populus quidem cum nobilioribus: iſti autem cum populo.

¶ Determinat quedam expedientia rebuſp. quibuſdam ſ. populari ⁊ paucoruꝫ ſtatui. Et primo tangit expediẽtia popularis ſtatus. Secundo paucorum ibi ⌊Paucorũ ꝟo ⁊c̃.⌋ Prima in tres ſm̄ ꝙ ponit tria expediẽtia. Secunda ibi ⌊Confert etiam per electionem aſſumi ⁊c̃.⌋ Tertia ibi ⌊Confert etiam ſi pluriuꝫ ⁊c̃.⌋ In ꝑma dicit ꝙ populari que maxime apparet eſſe popularis ſicut eſt q̃rta ſpecies in qua populus totus dñat̃ non ſm legem: ſed ſm ſententiā expedit ⁊ melius eſt facere illud qđ obſeruat᷑ in iudicijs ⁊ in paucoꝝ ſtatu. ſ. ꝙ de diuitibus ſi non cōueniant ad iudicium ⁊ congregationem ordinet᷑ dānum magnum pauperibus ſi uenerint ad ꝯgregationem merces. Et ratio huius eſt qꝛ ſi uenerint ⁊ diuites ⁊ pauꝑes: melius deliberabūt ⁊ ſanius oīs populus. ſ. diuitibus ⁊ ecōuerſo. Qđ eni nō videbūt diuites: videbūt pauperes: ⁊ ecōuerſo. Et tunc qm̄ cōmuniter deliberabunt: cōmuniter exequentur. Propter qđ expedit huic ſpēi populari ordinare diuitibus dānum ſi non uenerint ad ꝯgregationē: pauperibus mercedem ſi uenerint. Deinde cum dicit.

Confert etiam per electionē aſſumi eos qui deliberaturi ſunt: uel per ſortem equaliter ex partibus ciuitatis.

Ponit ſecundum expediens qđ cōpetit alijs ab ultimo modo populari. Et dicit ꝙ expedit populari ſtatui ꝙ ad ꝯſiderādum uel iudicādum eligant᷑ aliqui de oībus ut tot de diuitibus: tot de pauꝑibus: tot de turba: tot de alia: uel tot de iſto vico: tot de alio ita ꝙ ſemper ꝯſeruet᷑ equalitas ut quot aſſument᷑ de quibuſdaꝫ tot aſſument᷑ de alijs ſm equalem ꝓportionem. Et ratio eſt. qꝛ melius exequunt᷑ deliberationes ⁊ magis cōcordes erunt. Deinde cum dicit.

Confert etiā ſi plurium excedat multitudo plebis eos qui ſunt in gubernāda rep. peritiores uel non omnibus mercedē tribuere. Sed quātis reſpondet numero nobilitatis uel ſortiri plures.

Ponit tertium expediens. ⁊ videt᷑ eſſe cautela ꝯtra aliquid ꝙ poſſet dici ꝯtra p̄mū expediens. Dicebat᷑ eniꝫ ꝙ merces erat danda pauperibus ſi uenirent ad congregationem. Poteſt autem dici ꝙ nō eſt hoc expediens: qꝛ tunc multi uenient: ⁊ tunc cuꝫ ſint plures q̃z diuites: deliberabunt ſm ꝙ placebit eis: ⁊ nollent illud obſeruari: ⁊ ſic erit diſſolutio. Cōtra hoc ponit expediens. Et dicit ꝙ ſi pauꝑes ſm multitudinem excedant viros ciuiles ſicut medios ⁊ inſignes aut quoſcūqꝫ alios: cum non eſt danda merces oībus: niſi ſm ꝓportionem ad multitudinem diuitum: aut multos opꝫ priuare a congregatione. Deinde cum dicit.

In paucoꝝ ꝟo gubernationibus: aut eligere quoſdā ex multitudie: aut tale aliqđ cōſtituere quale eſt in quibuſdā ciuitatibꝰ: quos appellant precōſultores: ac legum cuſtodes. ac de his ſolūmodo rebꝰ ad ꝯſilium referre: de quibus iſti ante deliberauerunt. per hunc eniꝫ moduꝫ populus interueniet in deliberando: nec tollere qcq̃ꝫ de Republica ualebit.

Tangit cautelas conuenientes paucis. Et diuiditur in tres ſm ꝙ tangit tria. Secunda ibi⌊ Inſuper aut illa ⁊c̃. ⌋ Tertia ibi⌊ Et oppoſitum eius facere ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ ad hoc ꝙ bene ꝯſilient᷑ fauentibus paucis ⁊ ꝯſilium eoꝝ ſit firmum: opꝫ ꝙ uocent aliquos fauentes populo ſiue aliquos de populo ſicut illos qui ꝑeminent aliqualr̃ populo: ſicut eſt in quibuſdam Rebuſpublicis ubi uocant᷑ p̄miſſi uel ſeruatores legis: ⁊ tractare cum iſtis de illis de quibus fauentes paucis cōſiliati fuerunt. Et ratio huius eſt: qꝛ poſito iſto modo ꝑticipabit cōſiliatiuo: ⁊ qđ deliberatum fuerit iſto modo multitudo nō poterit diſſoluere: ſed potius exequent᷑ vna cum paucoꝝ potētia. Deinde cuꝫ dicit.

Inſuꝑ aūt illa decernere poterit populus aut nihil cōtrariuꝫ illis que ꝓponent᷑: uel ꝯſultandi quidē oēs participes facere: Deliberādi ꝟo Magiſtratibꝰ poteſtatem relinquere.

Ponit ſcđam cautelā. Et dicit ꝙ ad hoc ꝙ conſilium paucoꝝ ſit firmum opꝫ paucos inquirere ſententiā populi uel opionem que eſt: ⁊ tunc ſententiare ſm ſniam eius ita ꝙ populus eādem ſententiā dicat quā pauci. Aut ſi non: nihil ſentētient ꝯtrium populo: uel ꝙ principes ꝯſilientur de his que ad Rempublicā ordinant᷑. Et tunc qđ inuētum eſt per cōſilium tradat oībus ꝯſiliarijs populi. Sic etiam ſententia paucorum firmior erit. Deinde cum dicit.

Et oppoſitū eius facere qđ ſit in populari ſtatu. Populi enim decretū in ꝯdēnando ratuꝫ nō ſit: ſed ad Magiſtratus rurſus referat᷑: qđ ꝯtra ſit in popularibꝰ. Magiſtratus enim abſoluēdi domini ſunt oīno ꝯdēnandi ꝟo nō ſunt: ſed ad populuꝫ habetur recurſus.

Ponit tertiā cautelā. Et dicit ꝙ ad hoc ꝙ ꝯſiliuꝫ paucoꝝ firmuꝫ ſit opꝫ eos facere oppoſitum eius qđ ſit in Rep. ſ. cum pauci per ſententiā debeant abſoluere aliquē ꝙ cōuocent multitudinem ⁊ faciant eam dn̄az in dando ſniam ꝓpter beniuolentiā hn̄dam. Cum auteꝫ cōdēnabunt aliqueꝫ ad mortem uel religabūt nō dent ptātem multitudini ſed poteſtas ſoluꝫ dimittit᷑ Principibus. Et ratio huius eſt. Quia condemnatio alicuius ad mortem uel relegatio ſit quia cōmiſit cōtra ꝑncipantes paucos. Populus aūt contrarius eſt eis. Si igitur darent ptātem populo in ꝯdēnatione uł relegatione: cōtingeret ꝙ populus abſolueret aut nō tantuꝫ pernitteret quantum deberet: quod eſt inconueniens. Et ideo nō debent dare poteſtatem populo ſupra mortem alicuius: ſed in Rep. ſit econtrario ⁊ abſoluentes ſunt pauci. ſ. principantes: condēnantes ꝟo ſunt non principantes: ſed plures ſicut populus. Et tunc cōcludit intentum ſuum ꝙ de principante ꝯſiliatiuo in rep. determinatum ſit hoc modo.

d

E ꝯſultādo igiť ⁊ deliberādo eiuſꝗ poteſtate in hunc modū determinatum ſit: ꝯſequēs his eſt circa magiſtratus diſtinguere. Habet enim ⁊ hec pars differētias multas quotqꝫ Magiſtratus: ⁊ quarū rerū auctoritatē habere: ⁊ pro quo tēpore ſingulos. Nā alij ſemeſtres. Alij breuiores. Alij annuos. Alij diuturniores ſtatuunt Magiſtratꝰ. ⁊ utrū Magiſtratus oporteat eſſe perpetuos: an ad longum tempus: aut neutrū: ſed multotiens eoſdem: aut non eundem bis: ſed tm̄ ſemel. Et preterea circa conſtituendū magiſtratus ex quibus oportet creari: ⁊ a quibus ⁊ quomodo. De his enim omnibus oportet poſſe diſtinguere quot modis ualeant fieri ac deinde accōmodare qbus cõferant gubernationibus Reipublice.

¶ Poſtq̄ꝫ ph̄s determinauit de cõſiliatiuo ⁊ modis eiꝰ ⁊ qui quibuſdã Rebuſp. expediunt: determinat de p̄ncipatu. Et diuidit̃ in duas. In p̄ma p̄mittit intentum ſuum. In ſc̄da ꝓſequit̃: ibi ⌊ Eſt aũt ne hoc. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ poſtq̄ꝫ determinatuꝫ eſt de ꝯſiliatiuo: dicẽduꝫ eſt de p̄ncipatu. Diuiſio aũt p̄ncipatus cõueniens eſt dictis de cõſiliatiuo. Sunt aũt multe partes ⁊ differẽtie p̄ncipatus ſ̄m ꝙ ſunt p̄ncipatus: ⁊ quoꝝ debẽt eẽ dñi principantes. Item de tẽpore per quãtum tẽpus debent eſſe dñi ſ̄m vnũquẽq̄ꝫ principatum. Sunt eniꝫ quidã principatus durãtes per ſex mẽſes. quidaꝫ qui durant per annuꝫ. Alij qui durant plus. Quidã auteꝫ ſunt ꝑpetui: quidã ſunt non ꝑpetui: ſed multuꝫ durãt. etiam quidã ſunt qui nõ ſunt ꝑpetui: nec multum durant. Sed ꝯtingit eundem frequẽter p̄ncipari: aliquotiens etiam ꝯtingit p̄ncipari nõ eundem bis: ſed ſoluꝫ ſemel. Iterum dicẽdum eſt de inſtitutione p̄ncipatuuꝫ ex quibus qui debent inſtituere ⁊ qualiter. De oĩbus enim iſtis opꝫ diligenter videre quibus modis p̄nt fieri: ⁊ poſtmodum videre qui modi ⁊ quales: quibus ⁊ qual bus Reſp. ꝯueniant. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aũt ne hoc quideꝫ facile determinare quales Magiſtratus ſint nuncupandi. Indiget enim ciuilis ſocietas multis preſidentibus. Quapropter nõ omnes qui uel eligunt̃: uł aſſumunt̃ ſorte ſunt Magiſtratus exiſtimandi: utputa ſacerdotes: hoc enim aliud quiddaꝫ ponẽdum eſt a ciuilibus Magiſtratibus. Preterea qui pompas ducunt: ⁊ precones ⁊ legati qui eligũtur. Huiuſmodi enim cure ciuiles aut oĩum ciuium ſunt ad vnam actionem: puta Dux eoꝝ qui militant: aut ſ̄m parteꝫ mulierum: puerorũq̄ꝫ curatores. Alie diſpenſatiue. Sepe enim eligunt̃ quidã ad diſtribuẽdum annonã. Alie miniſtratiue ad q̄s ſi opulenti eligant̃ ſubſtituunt ſeruos.

¶ Proſequit̃. Et diuidit̃ in duas. In p̄ma determinat de diuiſione principatuuꝫ ⁊ de modo inſtitutionis ipſoꝝ. Sc̄do recolligit determinata remittẽs nos de cõſideratione aliquoꝝ ad ſequentia. ſ. ad 6ᵐ librum: ibi ⌊ Quot igit̃ ſunt ⁊c̃. ⌋ Prima in duas. In prima determinat diſtinctionem p̄ncipatuuꝫ in ordine ad reſp. Sc̄do determinat de modo inſtitutionis ipſarum: ibi ⌊ De cõſtituẽdis ⁊c̃. ⌋ Prima in duas. In p̄ma determinat diſtinctionẽ principatus in gn̄ali. Sc̄do tangit diſtinctionem principatus in ordine ad reſp. ibi ⌊ Uerum iſta ⁊c̃. ⌋ Prima in duas. Primo tangit modos principatus minus principales. Sc̄do tangit modos principalr̃ dictos: ibi ⌊ Maxime v̾o ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ nõ eſt facile determinare qui debẽt eſſe principatus ⁊ quot: q̄m reſp. ꝯueniẽs multis idiget p̄ncipatibꝰ ⁊ p̄cipiẽtibus: ⁊ qꝛ plures opꝫ eſſe: manifeſtũ eſt ꝙ nõ oẽs ſunt aſſumendi uel per electionẽ uel per ſortẽ: ſic ſacerdotes. Et dicunt̃ ſacerdotes qui curã hñt de cultu diuino. Tales aũt nõ debẽt aſſumi per ſortem: ſed per electionem. Principatus aũt iſte eſt alter a ciuilibꝰ p̄ncipatibus. Sunt etiam alij p̄ncipatus qui diſtribuunt bona cõmunia quibus debent diſtribui. Sunt etiam qui pompas ducũt. p̄cones qui nunciant dicta cõmunia que debent nunciari. Eligunt̃ etiã alij qui dicuntur legati qui mittunt̃ ad extrinſecas ciuitates ⁊ principatus. Sunt etiam alij principes ciuiles qui curam habent de oĩbus ciuitatibus quãtum ad aliquã operationem: ſicut eſt Dux exercitus bellantium. Iſte enim habet dirigere ciues in exercitu. Alij ſunt p̄ncipes qui non hñt curam de oĩbus quãtum ad aliquam op̄ationem: ſed curã hñt de aliqua parte ciuitatis: ſicut ſunt mulierum puerorũq̄ꝫ curatores. Alij ſunt principatus iconomici ſeu diſpertiui quos frequẽter eligunt. ſ. mẽſuratores frumẽti: ⁊ miniſteriales qui habent miniſteria diuerſa in ciuitate. Cum aũt in talibus aliq̄s abundat: ordinãs ſeruos ad hꝰⁱ officia. Deide cum dicit.

¶ Maxime v̾o ut ſimplr̃ dicamus illi ſunt Magiſtratus appellãdi quibus datuꝫ eſt deliberare de quibuſdam ⁊ ſtatuere ⁊ iubere: ⁊ maxime hoc extremum. Nam iubere imperioſius eſt.

¶ Tangit modos Principatus p̄ncipalr̃ dictos. Et eſt intelligendum ꝙ vnumquodq̄ꝫ naturaliuꝫ aliq̄ operatione determinat̃ inquantum poteſt dicit̃ illud: Cum autem nõ poteſt nõ dicit̃ niſi equoce: quare p̄ncipatus eſt aliqua operatio in quam cum poterit maxime dicetur p̄ncipatus: Cuꝫ autem nõ poterit: nõ dicet̃ niſi equoce. Operationes autem p̄ncipatus ſunt ꝯſiliari de aliquibus iudicare ⁊ p̄cipere. Maxime autem op̄atio p̄ncipatus eſt p̄cipere. Precipere eniꝫ maxime ꝑtinet ad p̄ncipatum. Dixit igitur maxime ⁊ ſimplr̃: ut eſt dicere illi debent dici p̄ncipatꝰ q̄bus cõpetunt iſti actus ꝯſiliari: iudicare: ⁊ precipere. Et ille p̄ncipatus maxĩe dicitur p̄ncipatus cui cõpetit p̄cipere: qꝛ iſte eſt actus p̄cipuus ipſius Principatus. Deinde cum dicit.

¶ Veruꝫ iſta quãtuꝫ ad uſuꝫ nihil differũt ut ita dixerim. Nonduꝫ enim determinata eſt huiuſmodi de noĩe cõtrouerſia. Habet aũt quandã aliã intellectiuã cõſiderationeꝫ. Sed quales Magiſtratus ⁊ quot neceſſarij ſunt ciuitati ⁊ quales neceſſarij quidem. Inutiles v̾o ad bonaꝫ Reip. gubernationem magis utiq̄ꝫ quiſpiam dubitabit. Et ad omneꝫ Remp. ⁊ preſertim ad paruas ciuitates.

¶ Tangit diſtinctionem p̄ncipatus in ordine ad Rempublicam. Et p̄mo tangit que circa p̄ncipatus faciũt difficultatem: ⁊ que nõ. Sc̄do ꝓſequit̃ de illis que faciunt difficultatem: ibi ⌊ Nam in magnis ⁊c̃. ⌋ In prima dicit ꝙ utrum Principatus dicat̃ ſ̄m vnuꝫ modũ uel plures ⁊ ſ̄m diuerſas rationes: nõ multuꝫ facit ad ꝓpoſitum. Quia iudiciuꝫ non fit de altercatione que fit de noĩbus: ſed ꝑtinet ad aliud negocium. ſ. ad Metaphiſicum. Cõſideratio enim de diſtinctione uocabuloꝝ eſt negocium intellectuale. Sed qui p̄ncipatus ⁊ quales ſunt neceſſarij: ⁊ quare ⁊ quot in Ciuitate ſi debeat eſſe Ciuitas: ⁊ qui ⁊ quales nõ ſunt neceſſarij tñ expediunt ad bonam Remp. hoc magis facit ad ꝓpoſituꝫ ⁊ magis dubitabit aliquis de iſtis ⁊ circa omnẽ Remp. ⁊ ꝑuas ciuitates. Deinde cum dicit.

¶ Nam in magnis quidem licet ⁊ debent ſinguli Magiſtratus ad ſingula deputari. Sufficit enim multitudo ciuium ad Magiſtratus gerendos: ⁊ alios cum intermiſſione magna temporis alios ſemel duntaxat gerunt. Meliuſq̄ꝫ ſingula curantur q̄ꝫ ſi in multis cura noſtra diſtrahatur.

¶ Proſequit᷑ de illis que faciunt difficultatem. Et diuidit᷑ in duas. In prima oſtendit in quibus ciuitatib⁹ expedit vnum p̄ncipatum in plures diuidi ⁊ in quibus non. Scd̄o mouet circa hoc dubitationes ibi⌊ Debet etiam.⌋ Prima in duas. In p̄ma oñdit ꝙ in magnis ciuitatibus non expedit vnum p̄ncipatum in plures diuidi. In ſcd̄a ꝙ in paruis non expedit ibi⌊ Sed in paruis.⌋ In p̄ma dicit ꝙ in magnis ciuitatibus congruit ⁊ expediens eſt vnum principatum ordinari ad vnum opus ⁊ nō ad plures: ſed ɔtingit eſſe multos p̄ncipantes in talibus ciuitatibus. Et ratio huius eſt duplex. Prima eſt: qꝛ in magnis ciuitatibus multi ſunt ciues digni p̄ncipari. Et expediens eſt ꝙ quidā multo tempore dimittant᷑ in p̄ncipatu. alioſ ſemel expedit principari: hoc aūt nō contingeret ſi vnus teneret multos p̄ncipatus: quare in magnis ciuitatibus non expedit vnum plures principatus tenere. Alia ratio eſt: qꝛ vnum opus melius ꝑficit᷑ ab vno adhibente curā circa illud ꝗꝫ ſi circa multa intēdens diſtraheret᷑. Quare melius eſt vnum principatum committere vni ꝗꝫ plures. Deinde cum dicit.

¶ Sed in paruis Ciuitatibus neceſſe eſt in paucos Magiſtratus plures ɔferre. Nā cum ſit paucitas hoīuꝫ: non facile eſt multos in Magiſtratibus eſſe: qui naꝫ poſtea forent ſucceſſores horum.

¶ Oſtendit ꝙ in paruis ciuitatibus expedit vnum plures p̄ncipatus tenere. Et diuidit᷑ in tres. In p̄ma facit qđ dictum eſt. In ſcd̄a rñdet obiectioni que poſſet fieri: ibi⌊ Indigent qñqꝫ.⌋ In tertia oñdit ex quo pōt dinoſci quos p̄ncipatus ɔgruat ɔiungere in vnū ⁊ quoſ nō ibi⌊ Si ergo dicē.⌋ In p̄ª dicit ꝙ in paruis ciuitatibus opꝫ vnum plures p̄ncipatus tenere. Et ratio huius eſt: qꝛ in paruis ciuitatib⁹ ſunt pauci ciues: ⁊ ideo ꝓpter paucitatem ipſoꝝ nō poſſunt eſſe plures p̄ncipātes: quare opꝫ vnuꝫ p̄ncipatus plures tenere. ⁊ contingit in talibus ciuitatibus ꝙ ſucceſſiue iterum principantur. Deinde cum dicit.

¶ Indigent quādoqꝫ Magiſtratibus eiſdem ⁊ legibus: parue magneqꝫ ciuitates niſi ꝙ he quidem non ſepe indigent eiſdem. His ꝟo multo tēpore intermiſſo id accidit. Quapropter ꝓhibet multa ſimul his demādare: nō enim ſe impediunt. Et ꝓpter hominuꝫ paucitateꝫ neceſſarij ſunt Magiſtratus quidā quaſi luminaria obeliſcis impoſita.

¶ Rñdet obiectioni que poſſet fieri. Aliquis enī poſſet dicere: ſi in magnis ciuitatibus opꝫ vnum p̄ncipanteꝫ vnum p̄ncipatum tenere: in paruis vnum plures non erit idem p̄ncipatus ſm rōnem in magnis ciuitatibus ⁊ paruis. Iterum poſſet dici ꝙ non expedit in paruis ciuitatibus vnum p̄ncipatus plures tenere: qꝛ regimē vnius impediret curā alterius. Minus enīꝫ pōt eē intentus circa plures ꝗꝫ circa vnuꝫ. Iſta duo remouet ⁊ dicit ꝙ parue ciuitates aliqñ indigent eiſdem p̄ncipātibus ſm ſpēm quibus indigent magne. ſed in hoc eſt differētia ꝙ in magnis Ciuitatib⁹ frequenter ſunt idē principatus ⁊ principantes ꝓpter multos eē ciues in ciuitate: in paruis aūt nō niſi in multo tēpore. In paruis enim ꝓpter paucos eſſe ciues nō poſſunt multi eē principantes. ⁊ ꝓpter hoc opꝫ vnum multo tēpore p̄ncipari ⁊ tenere p̄ncipatus multos. Nō enim oēs p̄ncipatus impediunt ſeinuicem: ita ꝙ ꝓpter curam vniuſ impedit᷑ cura alterius: ſicut plura luminaria vni obeliſco impoſita nō ſe impediunt. Non ſecus ergo plures principatus vni iniuncti nō ſe impediunt. Tales autē ſunt p̄ncipatus ꝓpinqui exītes natura: qui uel ordinātur ad vnū finem uel ad ꝓpinquos: ſicut eſt principat⁹ qui habet curam honeſtatis puerorum ⁊ mulierum. Deinde cum dicit.

¶ Si ergo dicere poſſumus quot neceſſarij ſunt omni ciuitati: ⁊ quot nō neceſſarij quidem: ſed opportuni: facile quis ſciens iſta coniungat quot coniungere cōgruat in ciuium magiſtratu.

¶ Declarat ex quo pōt dinoſci quos p̄ncipatus ɔgruit demandare in vnum: ⁊ quos non: dicēs ꝙ ſi ſciamus quos p̄ncipatus neceſſariuꝫ eſt eſſe in ciuitate ⁊ quos non eſt neceſſarium ⁊ tñ expedit eſſe: defacili ſciemus quos principatus ⁊ quales expedit ɔgregare in vnuꝫ principatuꝫ: ⁊ quos ⁊ quales nō. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Debet etiam hoc nō latuiſſe quales conueniāt ſm locum magiſtratus pluriuꝫ curam habere. ⁊ qualiuꝫ ubiqꝫ vnuꝫ magiſtratum p̄tātem habere: ceu honeſtatis. Utrum in foro prefectuꝫ an nō: ⁊ aliuꝫ alibi: aut ubiqꝫ eundem: ⁊ utruꝫ ſm negocia partienduꝫ eſt: an ſm ꝑſonas. Dico auteꝫ ceu utrum curā honeſtatis: aliuꝫ pueroꝝ ⁊ mulierum: ⁊ in Rebuſp. utrum differāt ſm vnāquāqꝫ ⁊ magiſtratuuꝫ genus uel nihil: ceu in populari ſtatu ⁊ Paucoꝝ gubernatione ⁊ Optimatuꝫ ⁊ Monarchia: utruꝫ ijdem ſunt magiſtratus p̄tātem habentes: ſed nō ex equalibus aut ſimilibus: ſed alij in alijs: ueluti in Optimatibus qdē ex hoībus doctis. In paucoꝝ aūt ex opulentis. In populari ſtatu ex ingenuis.

¶ Inquirit p̄ncipatus quos opꝫ vniri in vnum ⁊ quos opꝫ diuidi in plures per comparationem ad loca ⁊ homines ⁊ Reſp. ⁊ primo mouet dubitatiōes circa hoc. Secundo ſoluit eaſ: ibi⌊ Uel exiſtant quidam.⌋ In p̄ma dicit ꝙ nō debet ciuem latere qui p̄ncipes poſſunt habere curam de diuerſis ſm diuerſitateꝫ locoꝝ ⁊ quorum ⁊ qualium opꝫ ubiqꝫ eſſe vnum p̄ncipem. Uerbi gratia Contingit aliquam curaꝫ hēre honeſtatis in foro: ⁊ curans honeſtatem in foro ſit prefectus fori: ⁊ alius ſit princeps honeſtatis in alia parte ciuitatis ita ꝙ ſm diuerſitatem locoꝝ diuerſificent᷑ principes. Quis p̄ncipatus honeſtatis ſit vnius rōnis: aut ſit vnus p̄nceps honeſtatis ⁊ in foro ⁊ in omni alio loco. Secunda queſtio eſt. Utrum principatus debeant diſtingui ſm rem uel ſm hoīem: ideſt ſm illud ad qđ per ſe inſpicit᷑ in dirigēdo uel ſm multitudinē hoīuꝫ qui debēt dirigi per illuꝫ. Uerbi gratia. Utrū ſit idem principatus honeſtatis pueroꝝ ⁊ mulierum aut non. Tertia queſtio eſt. Utrum principatus diſtinguant᷑ ſm diſtinctionem Rerump. Sicut uerbi gratia. Utrum in ſtatu populari paucoꝝ ⁊ optimatū ⁊ Monarchia regali ſint idem uel alij genere uel ſpecie non exiſtentes ex equalibus nec ex ſimilibus. Uel ſint diuerſi in diuerſis Rebuſp. ut in ſtatu Optimatum virtuoſi. In ſtatu populari liberi. In ſtatu paucoꝝ diuites. Deide cū dicit.

¶ Uel exiſtant quidam ſm ipſas differentias magiſtratuum: ⁊ alicubi cōferat eoſdem eſſe: alicubi diuerſos: alicubi enim cōgruit magnos eſſe: alicubi paruos eoſdez Magiſtratus.

¶ Soluit dubitationes iſtas. ⁊ primo ſoluit eas. Scd̄o addit ad ſolutionem quiddā: ibi [Uerūtamen.] Circa primuz intelligendum eſt ꝙ principatus diſtinguit ſicut alia nālia. ſ. ⁊ ſm formam ⁊ ſm mām. Forma vͦ principatus virtus aliqua uel potentia eſt. Eſt enim principatus poteſtas quedā uel virtus. Uirtus autez attendit in ordine ad finem. Ergo ſm diſtinctionem finis diſtinguunt principatus. Finis aūt principatus duplex eſt. Quidam. ſ. eſt remotus: quidā vͦ propinquus. Remotus ſicut finis reip. ad quem ordinant ultimo omnes principatus: ⁊ maxime ⁊ imediate principalis. Principatus ꝓpinquus eſt ſicut finis ducatus exercitus victoria: iudicij iudicare de ſubortis. Diſtinguit igit p̄ncipatus p̄mo ſm diſtinctionez finis remoti. Cum igit fines Rerump. ſint diuerſi: p̄ncipatus diuerſarum Rerūp. erunt diuerſi. Et ſicut Reſp. oēs attributionē habent ad vnam p̄mā: ſic p̄ncipatus rerūp. poſterioꝝ ad principatū in Rep. prima ⁊ ſimplr̄ dicta attributionem hn̄t. Et per hoc ſoluit tertia queſtio cū querebat: utrum principatus diſtingueret ſm diſtinctionem Rerump. Apparet enim ꝙ ſit ſm diſtinctionem finis ultimi. Finis aūt ꝓpinquus ciuitatis diuerſus eſt in qualibet Rep. ſicut ducatus exercitus: victoria: iudicij iudicare. Scd̄m vͦ diſtinctionem huius finis diſtinguit p̄ncipatus: ⁊ hoc duplr̄. Uno modo ſm diſtinctionem ipſius finis ſm ſe: ⁊ ſic diuerſi ſunt principatus ducatus exercitus ⁊ iudicij. Alio modo diſtinguitur principatus per hoc ꝙ hoies diuerſimode ſe habent ad finem illum: ita ꝙ finis pōt eſſe vnius ſm rez. Sed qꝛ homines aliter ſe hn̄t ad illum finem p̄ncipat⁹ diſtinguit: ſicut eſt principatus ornatus mulieruz puerorꝝ ⁊ viroꝝ. Q̄uis enim finis iſtoꝝ ſit vnus: tn̄ qꝛ aliter ſe habet puer ad iſtuz finem ꝙ̄ mulier ⁊ ꝙ̄ vir adultus: ideo alius eſt principatus ornatus mulierum: ali⁹ pueroꝝ: ⁊ adultoꝝ. Et per hoc ſoluit ſcd̄a queſtio cuz querebat: Utrum diſtinctio principatus eſſet ſm homines uel rem. Quia ⁊ eſt ſm rem qn̄ diſtinguitur ſm diſtinctionem finis ꝓpinqui ſm ſe ⁊ ſm homines: qn̄ homines diuſimode ſe habēt ad finez p̄ncipatus. Secundo vͦ diſtinguit p̄ncipatus ſm materiam: ut ſm diuerſitatem locoꝝ ⁊ hominum. poſſunt enim loca eē ita diſtātia ꝙ vnus homo nō poſſet regere: ⁊ tūc vnus principatus diuiditur in plures. Iterum ſi ſit magna multitudo ciuium que nō poſſit dirigi per vnum: opꝫ p̄ncipatum vnum ſm ſpēm diſtingui in plures. Si aūt loca ſint propinqua ⁊ pauci ſint homines: tunc plures principatus vniunt in vnum. Similiter ꝯtingit aliqn̄ diuerſos principatus ſm rem: maxime eos quoruz eſt vnus finis ſm rem diuerſus tamen ſm diuerſum modum ſe hn̄di ad ip̄m ꝓpter paucitatem hominum ⁊ ꝓpinquitatem locoꝝ ꝯiungi: ſicut cōuenit eundem habere curam boni ornatus viroꝝ ⁊ pueroꝝ ⁊ mulierū: aliquādo cōtingit cōtrarium ꝓpter cauſas cōtrarias. Et per hoc ſoluit prima queſtio cum querebat: Utrū principatus diſtingueret ſm diuerſitatem locoruz qm̄ aliqn̄ ſic: aliqn̄ non. Et hec oīa innuit phs breuiter dicens: ꝙ ſm diuerſitatem iſtoꝝ. ſ. locoꝝ hominuz ⁊ rei ⁊ Rerūp. eſt diuerſitas principatuum. Cōtingit enim aliqn̄ ꝙ diuerſi p̄ncipatus ꝯgregant in vnum: aliquādo vnus diuidit in plures: qꝛ ꝯtigit in aliqbus ciuitatibus multos eē ciues ⁊ loca diſtātia: ita ꝙ vnus non poſſet regere ⁊ vnus p̄ncipatus ⁊ diuidit in plures: ſicut p̄ncipatus boni ornatus: ⁊ ꝓpter multitudinez ciuiuz ⁊ diſtantiā locoꝝ diſtinguit in plures. In aliquibus enim ꝯtingit paucos eē ciues ⁊ loca nō eſſe diſtātia ſed ꝓpinqua: ⁊ tunc plures p̄ncipatus vniuntur in vnum: quia idem ſufficiens eſt regere diuerſos principatus. Deinde cum dicit.

¶ Uerūtamē ſunt aliqui ꝓprij: ceu eoꝝ qui ante deliberant. Hec enim poteſtas non eſt popularis: conſiliuz vͦo populare. opꝫ eſſe aliquid tale cui cura ſit populum cōſilio p̄uenire ne ocioſus ſit. Hi autē ſi pauci ſunt numero paucoꝝ potētia. Eſt aūt neceſſe ut illi ſint pauci qui ante deliberāt: ita ꝙ̄ paucoꝝ potētia eſt. Sed ubi ſūt ambo hi magiſtratus illi qui ante deliberant cōſiliarios cōſtituūt. Cōſiliarius enim popularis. Qui vͦo ante uenit in cōſulēdo ⁊ deliberādo paucoꝝ potentie.

¶ Adiungit p̄dictis quedam: ⁊ p̄mo adiūgit ꝙ ſunt qdam p̄ncipatus ſingulares quibuſdaz Rebuſp. Scd̄o adiungit de p̄ncipatu pueroꝝ: ibi [Qui aūt ⁊c̄.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma facit qd̄ dictū eſt. In ſecunda oſtendit ꝙ ꝯſilium in populari ſtatu quoddam eſt: ibi [Diſſoluitur ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ nō ſolum diſtinguitur uel vnitur p̄ncipatus ſm loca: ut vnus diuidat in duo: ⁊ duo in vnum congregent. Sed quidam ſunt principatus ſingulares qui reperiuntur in quibuſdam Rebuſp. ⁊ non in alijs: ſicut p̄ncipatus deliberantiuz eſt in Paucorum ſtatu non in populari: ſed conſilium inuenit in populari ſtatu: qꝛ opꝫ in Populari ſtatu eē aliquos qui ꝯſilientur de eis que ſunt populi. Populus enim deficit a ratione ut in pluribus. Utiliter eniz in ciuitate opꝫ eſſe aliquid conſiliatiuum qd̄ dirigat ⁊ caueat ut populus nō uacet ⁊ iſoleſcat. ⁊ ſi ſint mlti populare eſt: ſi aūt pauci eſt Paucoꝝ potentia. non ſunt aūt in Populari ſtatu ſed in Paucoꝝ deliberantium qui ſunt pauci ⁊ diuites: ⁊ ideo in Paucoꝝ ſtatu ſunt. Ubi aūt ſunt ambo p̄ncipatus. ſ. Paucoꝝ deliberantium ⁊ conſiliantium pauci ſunt ſupra ꝯſiliarios. Conſiliarius aūt eſt ut dictum eſt: ſtatus popularis: ſed deliberantium eſt paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Diſſoluit etiam poteſtas cōſilij in huiuſmodi gubernationibus: in quibus populus ipſe cōueniēs de oībus cōſtituit. Hoc aūt accidere cōſueuit cum eſt utilitas quedam aut merces cōſtituta his qui in Concione cōueniūt ocius enim cōueniūt perſepe ⁊ de cūctis ipſi ſtatuunt.

¶ Declarat ꝙ in quadam potentia populari nō eſt conſilium: ⁊ dicit ꝙ p̄ncipatus cōſiliatiuus in quibuſdaz a popularibus ſtatibus amouetur ſeu deſtruit: ſicut in illis in quibus totus populus cum cōuenit tractat de omnibus. Hoc aūt fit quando ꝯuenit totus populus ⁊ omnes tractant de oībus: maxime quando ordinat damnum uocatis ſi nō ueniunt: ⁊ merces ſi ueniunt. cum enim ſic uocantur: conueniunt ⁊ de omnibus iudicant. Deinde cum dicit.

¶ Qui aūt pueroꝝ curā habēt: ⁊ qui mulierum: ⁊ ſiquis alter eſt qui ptātem habet ⁊ curam huiuſmodi: Optimatuz id eſt ⁊

nō populare. Fieri enim nō pōt ut ꝓhibere pauperuꝫ mulieres alterius ſit ꝗ̃ paucoꝝ potentie: cum mulieres ipſoruꝫ in delitijs viuant. Sed de his quidem eatenus dixiſſe nunc ſatis ſit.

¶ Adiungit de p̄ncipatu pueroꝝ ⁊ mulierum quod eſt Optimatum potentie uel ciuilis: ⁊ dicit ꝙ p̄ncipatꝰ pueroꝝ ⁊ mulieruꝫ ⁊ ſi ſit alius talis p̄ncipatus Optimatum potentie eſt nō Popularis: qꝛ Popularis ſtatus nō ꝓhibet mulieres pauperuꝫ exire ad negociationes ſed p̄cipit. Optimatum aūt ſtatus ꝓhibet: nec talis p̄ncipatus eſt paucoꝝ: qꝛ mulieres paucoꝝ delitioſe viuunt: ⁊ ideo uolunt ſequi rōnis motum. Et conſequenter recapitulat dicens ꝙ de his intantum determinatum ſit.

D E conſtituendis autem magiſtratibus conāduꝫ eſt iam tranſigere.

¶ Poſtꝗ̃ phs de diſtinctione p̄ncipatuū determinauit declarat de modo inſtitutionis ipſoꝝ ⁊ diuidit in duas. In p̄ma p̄mittit intentionē ſuā. In ſcd̄a ꝓſequitur ibi[Cōſiſtunt aūt.] In p̄ma dicit ꝙ poſtꝗ̃ determiatum eſt de diſtinctione p̄ncipatuum conādum eſt ꝑtrāſire de modo inſtitutionis ipſorum ⁊ hoc a principio. Deinde cum dicit.

¶ Cōſiſtūt aūt differētie in tribus diffinitionibꝰ: quibus cōpoſitis neceſſe eſt oēs modos eſſe cōprehēſos. Unuꝫ ex tribus eſt q ſint illi qui magiſtratus ꝯſtituāt. Alterū ex quibꝰ ꝯſtituant. Tertiū per quē modum.

¶ Proſequit ⁊ p̄mo declarat qualr̄ cōuenit p̄ncipatus inſtitui ponēdo quaſdā diuiſiones. Scd̄o oſtendit qui modi cui Reip. ꝯueniunt ibi[Hoꝝ autē duo.] Prima in duas. In p̄ma ponit diſtinctionē vnam. Scd̄o ſubdiuidit membra: ibi[Cuiuſcūqꝫ v̄o.] In prima dicit ꝙ tria ſunt differentia ſm̄ rōnem: quibus diuiſis ⁊ cōbinatis poſſint oēs modi inſtitutionis p̄ncipatuuꝫ accipi. Iſtoꝝ aūt trium vnum eſt qui ſunt inſtituentes principatum. Secūdum eſt ex quibꝰ inſtituit p̄nceps. Tertiū eſt modus ſm̄ quē iſtituit. Deide cum dicit.

¶ Cuiuſcūqꝫ v̄o iſtoꝝ ſunt differētie tres. Aut eniꝫ ciues oēs cōſtituūt: aut quidaꝫ: ⁊ uel ex oībus: uel ex quibuſdā determiatis: ceu per cēſum uel per genus uel per virtutem: uel per aliud quiddā tale quale apud Megarenſes ex his qui vnā cum populo cōiuncti redierūt: ⁊ hoc aut per electionē: aut per ſortem.

¶ Subdiuit qdlibet iſtoꝝ. ⁊ p̄mo facit hoc. Scd̄o tāgit diuerſas cōbinationes diuidētium ut habeat nūs modoꝝ: ibi[Rurſus aūt.] In p̄ma dicit ꝙ iſtoꝝ ſunt tres differētie: uel tres diuiſiōes: ita ꝙ vniuſcuiuſqꝫ ſit vna. Aut enim inſtituētes ſunt oēs ciues: aut quidā. ⁊ hec p̄ma differentia. Scd̄a eſt ꝙ aut inſtituūt ex oībus aut ex aliquibus determinatis ſm̄ aliquā dignitatem uel ſm̄ genus uel ſm̄ virtutem uel ſm̄ aliquem alium moduꝫ: ſicut accidit in ciuitate Megare in qua inſtituuntur principantes ex condecentibus ad populum: hoc eſt ex illis qui ꝯdeſcēdebant populo in neceſſitate ⁊ ex illis qui ſimul pugnabāt cum populo cōtra impugnātes ⁊ grauantes eos. Tertia differētia eſt ꝙ inſtituētes aut inſtituunt ſorte aut electione. Deide cum dicit.

¶ Rurſus aūt hec ſimul cōduplicata. Dico aūt hec: ceu quoſdā aliqui: quoſdā oēs ⁊ quidā ex oībus: ⁊ quidā ex quibuſdaꝫ: ⁊ quidā electione: qdā ſorte. Uniuſcuiuſqꝫ iſtoꝝ differētie modi erunt quatuor. Aut enim oēs ex oībus per electionē: aut oēs ex oībus per ſortem: ⁊ uel ex cūctis: uel q̄ſi diuiſim per tribus: ⁊ cōuētus ⁊ ſocietates quouſqꝫ ꝑtranſeat per vniuerſos ciues. aut ſemꝑ ex oībus ⁊ ꝑtim ſic: ꝑtim illo modo. Rurſus v̄o ſi pauci ſunt illi qui conſtituūt magiſtratus: aut ex oībus per electionem: aut ex oībus per ſortem: aut ex quibuſdā per electionē: aut ex quibuſdaꝫ per ſorteꝫ. uel ꝑtim iſto modo ꝑtim illo. Dico aūt quedā ex oībus per electionē quedaꝫ per ſortē: atqꝫ ita. xij. modi efficiunt ſeorſum duobus cōduplicatis.

¶ Ponit combinationes diuerſas ut habeat numerus modoꝝ ⁊ dicit iteruꝫ ꝙ iſta tria combinari pn̄t adinuicem: vnde per alia diuidendum. Et exponit que ſunt illa tria dicens. Dico aūt. i. expono: qꝛ aut omnes inſtituunt: aut quidam. ⁊ aut ex omnibus aut ex aliqbꝰ aut ex electione aut ex ſorte. ⁊ quodlibet iſtoꝝ quatuor habet differentias quibus diuiditur. qꝛ ſi omnes inſtituunt aut ex omnibus: aut ex quibuſdam. Si ex omnibus: aut ſorte: ⁊ ſic vnum membrum. aut electione: ⁊ ſic 2^{m} aut diuiſim: ⁊ ſic tertium. aut cōiunctim: ⁊ ſic quartum. Dico aūt diuiſim: ſicut ſi ſm̄ tribus inſtituātur ⁊ populos diuerſos ⁊ ſocietates: ita ꝙ modo inſtituant ex vna tribu: deinde ex alia. Et ſic̄r diſcurrendo per oēs partes ciuitatis. Cōiunctim v̄o ita ꝙ ſemp ex oībus ſimul ſumptis inſtituat: aut alios quidē ſic alios aūt alio modo: puta quoſdā ex oībus cōiunctis: quoſdaꝫ aūt ex oībus diuiſis: ⁊ ſic ſunt ſex membra. Si aūt quidam ſunt inſtituentes habemus alia ſex membra: qꝛ aut inſtituunt ex oībus: aut quibuſdā. Et ſi ex oībꝰ aut ſorte: aut electione. Et ſic duo membra habemus. Si ex quibuſdā: aut ex quibuſdā uel ſorte aut electione: ⁊ ſunt alia duo: aut quoſdā inſtituunt ex oībus ſorte: quoſdā aūt alios electione: ⁊ ſic habemus alia duo mēbra: ⁊ ſic in vniuerſo habemus duodecim membra ducēdo mēbra p̄me diuiſionis in mēbra aliarū duarū p̄mittēdo duas cōbinationes: hoc eſt nō ducēdo membra tertie in mēbra ſcd̄e. Deinde cum dicit.

¶ Hoꝝ aūt due cōſtitutiones ſunt populares: hoc eſt oēs ex oībus electione: uel ſorte: uel ꝑtim ſorte partim electione.

¶ Oſtendit qui modi cui Reip. cōueniunt ⁊ diuidit in ꝑtes quinqꝫ. In p̄ma oſtēdit qui ꝯueniunt Populari ſtatui. In ſcd̄a qui Reipublice: ibi[At enim nō ⁊c.] Tertio qui Paucoꝝ ſtatui: ibi[Quoſdam v̄o ex omnibus.] Quarto qui Optimatuꝫ potentie: ibi[Sed quoſdā ex oībus.] Quinto adhuc quis paucoꝝ potētie: ibi[Quoſdā v̄o ex q̄buſdā.] In p̄ma dicit ꝙ iſtaruꝫ cōbinationū que dicte ſunt ꝑtinet ad popularē ſtatum. ſ. oēs p̄ncipatus inſtituere ex oībus ſorte uel etiā electione: uel etiā ſi aſſumunt oēs ex oībus cōiunctim uel diuiſim uel per ſortē uel per electionē. Hoc eni maxime ꝑtinet ubi multitudo dominat: hoc eſt populari ſtatui. Deinde cum dicit.

¶ At enim nõ oẽs ſimul: ſed ex oĩbus ↄſtituere: uel ex ꝗbuſdã ſorte uel electione uł utroqꝫ modo: aut ꝑtim ex oĩbus: ꝑtim ex quibuſdã utroqꝫ modo. Dico aũt utroqꝫ modo ꝑtim ſorte: ꝑtim electione illiꝰ ſpẽi eſt que appellatur Reſpublica.

¶ Oſtendit qui modi ſunt Reipublice: ⁊ dicit ꝙ nõ oẽs inſtituere ex omnibꝰ ſimul uel ꝗbuſdam: ſed omnes ſimul ⁊ diuiſim per tribꝰ ⁊ officia ex omnibꝰ ⁊ diuiſim ⁊ hoc uel per ſortem uel per electionem. Aut ſm iſtos modos aliquos ex omnibus uel ꝗbuſdam: ut aliquos per ſortem ex omnibꝰ alios per electioneꝫ ciuile eſt: qꝛ reſp. eſt mixta ex paucoꝝ ⁊ populari ſtatu. Inſtituere aũt ex quibuſdã Paucoꝝ eſt. Inſtituere ꝟo ex oĩbꝰ populare eſt. Et ideo inſtituere ex oĩbus uel quibuſdã ciuile eſt. Et exponit qđ dixerat ⌊ Utroqꝫ mõ. ⌋ dicens: Dico aũt ⁊ expono Utroqꝫ modo. i. quoſdã accipi ex oĩbus diuiſim uel quibuſdã per ſortem uel per electionem. Deinde cum dicit.

¶ Quoſdã ꝟo ex oĩbus ↄſtituere ꝑtim electione ꝑtim ſorte Paucorũ potentie eſt: multoqꝫ magis ſi ex ambobus.

¶ Oñdit qui modi ſunt paucoꝝ potẽtie: ⁊ dicit ꝙ quoſdam inſtituere ex oĩbus uel per ſortem uel per electionem: uel inſtituere aliquos ex oĩbus ſm utrũqꝫ modũ ut. ſ. aliqui inſtituant᷑ per electionem: aliqui per ſorteꝫ paucoꝝ potẽtia eſt magis: nã paucoꝝ potẽtia eſt aliqs paucos ꝓncipari. ⁊ h̄ eſt iſto mõ. Deĩde cuꝫ dicit.

¶ Sed quoſdã ex oĩbuꝫ: quoſdã ex quibuſdam ciuile optimatum eſt: uel quoſdam electione quoſdam ſorte.

¶ Oñdit qui modi ſunt ciuiles Optimatuꝫ. i. reipublice mixte cum optimatuꝫ ſtatu: ⁊ dicit ꝙ aliquos inſtituere ex oĩbus: aliquos ex quibuſdã. Sed iſtos eligere per electionem illos per ſortem eſt reipublice mixte cũ ſtatu optimatum. Deinde cum dicit.

¶ Quoſdã ꝟo ex quibuſdã paucoꝝ potẽtie: etiã ſi per ſortẽ fiat uł nõ fiat: ⁊ quoſdã ex quibuſdã utroqꝫ modo: quoſdã autem ex omnibus ⁊ ex quibuſdam omnes per electionem Optimatum.

¶ Oſtendit adhuc qui modus eſt paucoruꝫ potentie: ⁊ dicit ꝙ inſtituere quoſdam ex quibuſdam paucoꝝ potentie eſt: qꝛ Paucoꝝ potentia eſt paucos ꝓncipari: ⁊ eligere quoſdam ex quibuſdam per ſortẽ facta electione non eo modo quo fit in aliĳs: qꝛ hic ad paucos diuites inſpicit᷑: ⁊ inſtitui quoſdã ex quibuſdã ſm ambos modos eligẽdi: ut quidã inſtituunt᷑ ſorte: quidam electione eſt paucoꝝ potẽtia. Sed inſtituere quoſdam ex oĩbus ſimul eſt paucoꝝ potẽtia: ſed inſtituere ex ꝗbuſdam: ſicut virtuoſis per electionem Optimatum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Modi igit᷑ circa magiſtratus tot ſunt ⁊ diſtinguunt᷑ ita ſm rerump. formas. Qui aũt qbꝰ ↄducãt ⁊ quõ ↄſtõneꝫ eoꝝ faciẽde ſunt vna cuꝫ ptãtibus magiſtratuũ: ⁊ qui ſint manifeſtuꝫ erit. Dico aũt ptãtem magiſtratus ceu circa redditus auctoritatem habere: ⁊ circa cuſtodiam. Alia enim poteſtatis ſpecies: queadmodum circa bellũ ⁊ circa contractus forenſes.

¶ Recolligit determinata: remittens de conſideratione alioꝝ ꝓpoſitoꝝ prius ad ſequẽtia ⁊ dicit: ꝙ modi eoꝝ qui circa principatus. i. modi aſſumẽdi ꝓncipatus tot ſunt quot dicti ſunt: ⁊ ſic diuidunt᷑ ꝓncipatus ſm diſtinctionem rerump. Que aũt quibus ꝓncipantibꝰ expediant ⁊ qualr̃: opꝫ eos inſtitui poſterius ſimul erit manifeſtuꝫ cuꝫ erit manifeſtuꝫ de potẽtĳs ipſoꝝ. ⁊ exponit qd uocat potentiã ꝓncipatus dicẽs ꝙ potentia principatus dicit᷑ ut que eſt dña ꝓuẽtuum ⁊ regionis. Iſte enim due potẽtie ſpecie differũt: ſicut potẽtia ducatus exercitus. ⁊ potentia que eſt domina cõtractuũ qui circa forum ſunt.

r Eliquuꝫ ex tribus eſt de iudicĳs dicere. Capiẽdi ꝟo ſunt iſtoꝝ modi per eandẽ viã. Eſt eñi differẽtia iudicioꝝ in tribꝰ terminis ex qbus: ⁊ de qbꝰ: ⁊ quõ. Dico aũt ex qbꝰ utrũ ex oĩbus uel ex qbuſdã. De qbus: quot ſpẽs iudicioꝝ. Quõ. utrũ per ſortẽ uel ꝑ electionẽ. Primo igit᷑ diſtiguamꝰ quot ſint iudicioꝝ ſpẽs

¶ Poſtqꝫ phs determinauit de ↄſiliatiuo ⁊ principatu determinat de iudicatiuo. ⁊ diuidit᷑ in duas. In ꝓma premittit intẽtum ſuum. In ſcḋa ꝓſequit᷑: ibi ⌊ Sunt aũt. ⌋ In ꝓma dicit ꝙ poſtqꝫ determinatum eſt de cõſiliatiuo ⁊ ꝓncipatu dicẽdum eſt de tertio prius ꝓpoſitoꝝ. ſ. de iudicatiuo ⁊ iudicio: ⁊ accipiẽdi ſunt modi iudicĳ ⁊ iudicatiui ſm ꝙ ꝓus accepti ſunt modi aliorum. ſ. ꝓncipatus ⁊ ↄſiliatiui. Circa iudicium aũt tria ſunt ↄſiderãda in qbus ↄſiſtit diuerſitas iudicĳ. ſ. ex qbus ſumendi ſunt. 2ᵐ eſt a qbꝰ. tertium eſt qualr̃ aſſumẽdi ſunt. ⁊ exponit ex qbus ſunt aſſumẽdi: utrum ex oĩbus aut qbuſdã. De qbus: quot. ſ. ſunt ſpẽs iudicĳ. Qualr̃ aũt: utrũ inſtitui debeãt electione uł ſorte. ⁊ ꝓᵒ vidẽdũ eſt quot ſunt ſpẽs iudicioꝝ. Deĩde cũ dicit.

¶ Sunt aũt octo. Unuꝫ rõnes repoſcere. Alteruꝫ ſi publice qs cui iniuriatus ſit. Alterũ quot ad ſtatũ ciuitatis ꝑtinẽt. Quartũ ⁊ magiſtratibꝰ ⁊ ꝓuatis hoĩbꝰ quecũqꝫ circa penas uerſant᷑. Quintũ de ꝓuatis ↄtractibꝰ ⁊ hñtibꝰ magnitudinẽ. Ac ꝓterea de homicidĳs ⁊ de ꝑegrinis: homicidĳ rurſus ſpẽs: ſiue in ipſis iudicĳs: ſiue in aliĳs ex ꝓuidẽtia fecerit uel inuitus: ⁊ quotcũqꝫ ↄfitemur qdẽ facta: ſ; de iure ↄtrouerſiaꝫ facimus: ⁊ quot pro homicidio exulãtibꝰ circa reditum ſtatuunt᷑: ut Athenis dicit᷑ ⁊ in Pheatri iudiciũ. Cõtingũt talia ⁊ in oĩ tpe pauca: ⁊ in magnis ciuitatibꝰ. De ꝑegrinis aũt vna ꝑs eſt: ſi ꝑegrinus ↄtra peregrinũ agat. Altera ſi ꝑegrinus ↄtra ciuẽ. Eſt inſup ultra hec oĩa de ꝑuis rebꝰ cognitio que dragmas qnque aut nõ excedant aut parũ. Opꝫ enim de his ius dici: nec incidit in iudicioꝝ multitudinem.

¶ Proſequit᷑ ⁊ diuidit᷑ in duas. In ꝓᵃ tãgit ſpẽs iudiciorũ. In 2ᵃ oñdit qbus modis inſtituunt᷑: ibi ⌊ Neceſſe eſt. ⌋ Prima in duas. In ꝓᵃ facit qđ dictũ eſt. In ſcḋa excludit quedam a ꝯſideratione ſua: ibi [Sed omittamus.] In pᵃ dicit ꝙ ſpēs iudicioꝝ in vniuerſali octo ſunt. Una eſt correctiua ſm quam tranſgredientes legem puniunt. Alia eſt punitiua eius qui peccat cōtra aliqd coīum. puta ꝯtra aliquā pſonam publicam. Alia eſt ſm quā puniunt qui deliquerūt ꝯtra totā Remp. Quarta eſt que coīs ⁊ pncipibꝰ ⁊ idiotis ⁊ qbuſcūqꝫ que eſt damnoꝝ ⁊ iniuriaꝝ illatoꝝ iudicatiua de qbꝰ eſt altercatio. Quinta ſpēs eſt de ꝯtractibꝰ puis ⁊ magnis. Alia vō eſt preter hanc iudicatiua homicidiorū: de pegrinis. i. de eis que ad pegrinos ptinent. Illa vō ſpēs que eſt iudicatiua homicidioꝝ ſiue ſint iidem iudices iudicātes ⁊ exequētes: ſiue ſint alij. Uel ſic: ſiue ſint iidē iudices ſm vnā rēpublicā: ſiue ſint diuerſi ſm aliā ⁊ aliaꝫ rempublicā ſpēs aliquas hēt. Una eſt que eſt iudicatiua homicidij facti ex pmeditatione ⁊ deliberatione ⁊ uoluntarie ponēdo inſidias. Scda eſt iudicatiua homicidij ppetrati ⁊ confeſſi. allegat tñ ꝙ iuſte factuꝫ eſt ⁊ ſup hoc eſt altercatio: utrū iuſte uel iniuſte factuꝫ eſt. Quarta ſpēs eſt que eſt iudicatiua eoꝝ que ferunt. i. ponunt in deſceſu homicidij. i. in reatu. H eſt que eſt iudicatiua eoꝝ qbus imponunt homicidia ab aliqbus ſed hoc ipſis fugiētibꝰ: hoc eſt negātibus. talibus eniꝫ ſolet aliqñ iudici duellū uel purgatio per iudiciuꝫ ignis uel aque: ut ꝙ accuſatus accipiat ignituꝫ ferruꝫ manu nuda ⁊ ſi urat iudicet reus. ſi nō: abſoluatur. Uel ꝙ ligatis manibꝰ ⁊ pedibꝰ ponat in aqua magna: ⁊ ſiqdē euadat: abſoluat. ſi nō: reputet reus fuiſſe: ſicut dicit Athenis ꝙ iudex cōpulit deſcendere in puteo quendā ad purgādū forte ſe ſup homicidio. Iſtud aūt eſt irrōnabile: qꝛ hoc eſt cōmittere ſe fortune ⁊ iudicio diuino. ⁊ ideo raro fit nūc hoibꝰ magis utentibꝰ rōne: minus aūt in magnis ciuitatibꝰ ubi plures ſunt ſapiētes. Septima ſpēs iudicij eſt que eſt iudicatiua de diſceptatione pegrinoꝝ: ⁊ iſta eſt duplex. Quedā que eſt iudicatiua ꝯtrouerſie que eſt inter pegrinos adinuicem. Alia eſt iudicatiua de diſceptatione que eſt inter peregrinos extraneos ⁊ ciues. Adhuc pter iſtas ſpēs iudicij eſt vna alia que eſt octaua: ⁊ eſt illa que eſt iudicatiua de puis cōmutationibꝰ que ſunt circa minima ⁊ qſi nulla: ut de his que ſunt quinque dragmarū ⁊ de his que parū plus ualent. De oibus eniꝫ talibꝰ opꝫ fieri iudiciū: nec debēt reduci in multitudinem iudicum ppter paruitatem earum: ſed in aliquem vnum determinatum. Deinde cum dicit.

Sed omittamus de his ⁊ de homicidijs ⁊ de peregrinis. Dicamus aūt de ciuilibꝰ in quibus ſi non recte iudicetur: ſeditiones gignunt: ac rerump. motus.

Excludit quedā a ꝯſideratione ſua ⁊ dicit ꝙ de iſtis ⁊ de ſpeciebus iudicatiuis homicidijs ⁊ de illis qui iudicant de diſceptatione peregrinoꝝ dimittat ad pñs. Sed de ſpeciebus iudicij ptinentibꝰ ad Remp. dicendum eſt: quia ſi iſta non bene fiunt accidunt ſeditiones ⁊ tranſmutationes rerumpublicarum. De talibꝰ autē per que poſſunt contingere ſeditiones ⁊ trāſmutationes rerump. pertinet ad ciuem determinare. Deinde cum dicit.

Neceſſe eſt enim uel omnes de omnibꝰ ſupradictis iudicare electione uel ſorte: uel omnes de omnibus partim ſorte: partim electione. Uel de quibuſdam eorum aliquos ptim ſorte: partim electione aſſumptos. Hi ergo modi ſunt quatuor: totidem alteri qui ſm partem. Rurſus enim ex quibus ⁊ qui iudicāt de oibus per electionē aut ex qbꝰ de oibꝰ per ſortē: uel ptiꝫ ſorte: ptim electione. uel quedaꝫ Iudicia ex eiſdē ex ſortitis ⁊ electis. Iſti ergo ut dictuꝫ eſt ſunt modi in pdictis. Inſup eadeꝫ cōduplicata ut quedā ex oibus: quedā ex qbuſdā: quedā ex utriſqꝫ: ceu ſi eiuſdeꝫ iudicij eſſent alij ex oibus: alij ex qbuſdā. ⁊ uel per ſortē uel per electionē: uel ex ambobus. Quot igit modi iudicioꝝ eſſe poſſunt dictum eſt.

Tangit modos inſtituendi iudiciū ⁊ diuidit in duas. In prima tangit modos inſtituendi iudicium. In ſecunda oſtendit qui modi cui Reipub. conueniunt: ibi [Horum auteꝫ.] In prima dicit ꝙ neceſſe eſt omnes iudicare aut quoſdam. Si omnes: aut de omnibꝰ: aut de quibuſdaꝫ. Si de omnibus: aut de cōmunibus: aut per electionē: aut de oibus per ſortē: aut de oibus. hec qdē ſorte alia vō electione. Si oēs iudicēt de qbuſdā: aut iudicabunt de quibuſdam ſorte: aut electione: aut de quibuſdā. hec quidē per ſortem: alia per electionē. Et ſic ſunt quatuor modi ſi omnes iudicent: ſimiliter erunt quatuor modi ſubdiuidendo aliud membrum. Adhuc ſi quidam iudicant: aut iudicant de omnibus: aut de quibuſdam. Si iudicant de omnibus: aut iudicant ſorte de omnibus: aut per electionem: aut de omnibus hec iudicant ſorte: alia aūt electione. Si autem iudicent de quibuſdam: aut ſorte iudicant de quibuſdam: aut electione: aut de quibuſdam quidam ſorte: quidam electione. Et ſic ſunt alij quatuor modi ſubdiuidendo aliud membrum ſcilicet: Aut quidam iudicant. Et hoc breuiter innuit cum dicit: Uel quedaꝫ iudicia: ſcilicet omnibus uel quibuſdam ex ſortitis ⁊ electis. Ulterius concludit ꝙ iſti modi conſimiles ſunt modis dictis prius de inſtitutione principatus. Iterum ſi iſta fuerint combinata erunt alij modi. Ut ſi dicamus ꝙ iudicantes ſunt aut ex omnibus aut ex quibuſdā ⁊ hoc ſm alterum modum eligendi ſcilicet ſorte ⁊ electione: ut ſi dicamus ꝙ iudicia aut ſunt ex omnibus: aut quibuſdam. Et ſi ex omnibus: aut ſorte aut electione: aut ex omnibus. Hi quidem electione: alij vō ſorte. Et ſi ex quibuſdam aut ſorte aut electione. aut ex quibuſdam quidem ſorte: ex quibuſdam vō electione. Et tunc concludit ꝙ tot contingit eſſe modos iudicioruꝫ. Deinde cum dicit.

Horum autē prima popularia ſunt quecunqꝫ ex omnibus uel de omnibus. Secunda vō paucorum potentie quecūqꝫ ex quibuſdam de omnibus. Tertia optimatuꝫ ⁊ ciuilia quecūqꝫ partim ex omnibus: partim ex quibuſdam.

Oſtendit qui modi Reip. conueniunt ⁊ dicit ꝙ pmi quatuor: ſcilicet omnes de omnibus cōueniunt ſtatui Populari. Secundi quatuor Paucoꝝ potentie: ſcilicet: quecunqꝫ ex quibuſdam de omnibus. Tertij: ſcilicet quatuor Optimatibus ⁊ Rebuſpu. ſcilicet ꝙ partim ſunt ex omnibus: partim ex quibuſdam.

Finis.

❡Excellẽtiſſimi theologie ꝓfeſſoris Magiſtri Ludouici Ualentie ꝓcuratoris ordinis p̄dicatoꝝ ad reuerendiſſimũ in chriſto patreꝫ ⁊ dñm dñm. F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per concluſiones quarti libri Politicoꝝ Ariſtotelis.

❡Hui⁹ ſcie cuꝫ ſit circa genus q̊dda͂: q̊ eſt reſp. Eſt cõſiderare que ſit optima reſp. ⁊ maxie expetibilis: ⁊ que q̄liſq; cuiq; poſſit ꝯferre. Sic eni ⁊ in cũctis artib⁹ ac ſciẽtijs debet ꝯtingẽ ut optimũ ſui gñis ꝓquirãt. Etiã ſi id aut nõ cupiãt hoies: aut aſſeq nequeãt. Et nõ ſoluꝫ ei⁹ eſt optimã rẽp. ꝯſiderare ſimplr: ſed ⁊ que bona eſt quãtũ fieri põt. Et deinde que ex ſuppõne bona ſit. Et hãc certe que nõ ſimplr bona ſit ſpectare opꝫ q̇ pacto ab initio ꝯſtituaẗ. Et q̃ꝫ plurimo tp̄e ꝯſtituta ꝯſuetur. Sed ⁊ coioreꝫ oib⁹ ⁊ que ſit facilior ꝯſiderare debet ciuilis homo. Unde errãt qui ſolũ de optia tradũt ⁊ qui ſolum cõmunem ꝓſequuntur.

❡Corrigere aũt remp. iam inſtitutã nõ eſt minus difficile q̃ꝫ ab initio inſtituere: ſicut diſcere eum qui male didicerit difficilius q̃ꝫ ab initio didiciſſe.

❡Qui aũt de his vult ꝯſiderare nõ debet ignorare ⁊ ſpecies ⁊ dĩias earũ ⁊ cũ hoc etiã leges ac legũ dĩias eum nõ opꝫ latere cũ leges reip. cã ſint iſtitute: ⁊ ei⁹ fini accõmodãde. Uñ diuerſis ⁊ multiplicib⁹ rebuſp. exñtib⁹ uarias quoq; ac multiplices neceſſe eſt leges eẽ.

❡Inter oẽs rerũp. trãſgreſſiões peſſima eſt tyrãnis que ab optio regno diuertit. Poſt hãc paucoꝝ potẽtia que optimatis labes eſt q̃ꝫ poſt regnuꝫ eẽ ꝯſtat. Poſtrema v̊o labes popularis ſtat⁹ qui reſp. cõi noie dicte tñſgreſſio eſt quã ultimo bonarũ rerũp. loco reponim⁹. Nec iſtarũ trãſgreſſionũ vnã altera meliorẽ: ut exiſtimauit Plato cenſendum eſt ſed minus improbam.

❡De pluralitate Rerũp. in genere.

❡Plures eẽ opꝫ reſp. eo ꝙ ⁊ ꝑtes ciuitatis ſpe differãt q̃rũ dĩiaꝫ reip. formã ſeq neceſſe eſt. Alij nãq; paupes. Alij diuites. Alij v̊o medij. Diuitũ quoq; ⁊ paupeꝝ ⁊ medioꝝ multas eẽ ꝑtes ꝯſtat. Rurſuꝫ reſp. eſt gubnatoꝝ iſtitutio. ſm̃ igiẗ gubernatoꝝ diſtributionem plures neceſſe eſt eſſe reip. ſpecies.

❡Itẽ nõ recte ſentiũt ꝑores putãtes duas tm̃ eẽ reſp. popularẽ ⁊ paucoꝝ. Ceteras v̊o ad has reduci iſtar uẽtorũ: quoꝝ alij boreales: alij auſtrales ſunt. Ceteri v̊o uẽti hoꝝ exceſſus ſunt. Sꝫ meli⁹ eſt ꝯſtituẽ aliq̃s reſp. bñ ordiatas ut vni⁹ optimatũ: uel plurimoꝝ: quaſdã deide harum eſſe labes ⁊ tranſgreſſiones.

❡Status paucoꝝ ⁊ popularis q̃uis multitudĩe ⁊ paucitate per ſe nõ differãt: ut ſupra oñſuꝫ eſt: nõ tñ coruꝫ eſt cõſtitutio ⁊ diuiſio: niſi ⁊ multitudinis ⁊ paucitatis ratio ac differẽtia his adueniat: ut popularis ſit q̇dẽ gubernatio qñ igenui hoies ⁊ inopes multi exiſtẽtes gubernãt remp. paucoꝝ v̊o potẽtia qñ opulenti ⁊ nobiliores pauci exiſtentes gubernant.

❡Preter aũt illas Reſp. q̃s dixim⁹ multas eẽ alias op⁹ eſt. Suſcepte eni cõbinationes ꝑtiũ Ciuitatis que ad ſpẽm ſpectare pñt: ſpecieꝝ quoq; dĩiaꝫ oñdunt: Sicut plures uentris: oris: auriũq; cõbiationes: multas quoq; aialiũ ſpẽs eẽ arguũt. Licet aũt multas h⁹ᵓ in Ciuitate ꝑtes aduerti. Infimi eniꝫ Ciuitatis pars rurſum in agricolas artifices Forenſem multitudinẽ ⁊ mercenarios diuidi. Media v̊o ꝓpulſatores belli ius dicẽtes cõſultores opulentos publicã exhibentes operam ac magiſtratus gerentes ꝯgregat. Suprema v̊o ex his cõſtat qui principari poſſunt: ac ex ceteris quos dixim⁹ ⁊ cõſultoribus ⁊ decernentibus iudicia. Hec autem pars his ſolum põt cõpetere qui virtute preſunt.

❡Socrates errauit in aſſignãdis ꝑtib⁹ Ciuitatis qui ſoluꝫ eas reddidit que vite gratia eẽ videnẗ. Ciuitas aũt bene viuendi gratia eſt inſtituta.

❡Propulſatores belli ſunt in ciuitate neceſſarij ſi debeat ciuitas libertatem tueri: alioquin eſſet natura ſerua nec ſibi per ſe ſufficiens.

❡Ius dicẽtes quoq; i ciuitate eẽ opꝫ: hi eni uelut aia ſũt in ciuitate cuius eſt decernẽ ac ſentẽtias dicere.

❡Conſultores etiam neceſſarij ſunt. Conſulere enim ciuilis prudentie opus eſt.

❡Ciuitas etiam opulentis indiget: hi enim poſſũt reip. onera ſuſtinere.

❡Ciuitas quoq; abſq; magiſtratibus eẽ nõ poteſt. Populus enim abſq; ratione eſt ⁊ ideo rectore ac ductore indiget.

❡Maxime aũt due apparẽt reſp. Popularis ⁊ paucoꝝ eo ꝙ partes ex quibus ꝯficiunẗ plurimũ diſtare ⁊ opponi videnẗ. Diuites enim ⁊ egeni idem eẽ nõ poſſũt ſimul: ſic ꝯtigit eũdẽ eẽ artificẽ ⁊ agricolã ac belli propugnatorẽ. Rurſuꝫ eundẽ iudicẽ ⁊ ꝯſultorẽ: ac etiã q᷑ utplurimũ diuites pauci ſunt: inopes v̊o multi.

❡De ſpẽbus ſtatus popularis.

❡Plures ſunt ſpẽs popularis ſtatus ⁊ paucoꝝ gubernationis eo ꝙ ⁊ in plebe ⁊ in nobilitate multa ſũt hominum genera.

❡Prima popularis gubernationis ſpẽs eſt cuꝫ oẽs eq̄les ſunt in rep. ⁊ diuites ⁊ pauperes eo ꝙ omnium ſit equalis libertas.

❡Alia ſpẽs eſt ut qui determinatũ ⁊ illũ q̇dẽ paruũ cenſum poſſidẽt poſſint magiſtratum ⁊ honores in Rep. obtinere. Sic enim multitudinis erit ſtatus.

❡Alia ſpẽs ut oibus ſit habilitas ad reip. honores: mõ ex aliq̃ cã nõ ſint obnoxij ⁊ lege tñ dñenẗ.

❡Alia ſpecies ut omnes quoq; habiles ſint modo ciues exiſtant ⁊ lex dominetur.

❡Alia ſpẽs eſt ut oẽs ut dictũ eſt habiles ſint: ſed decreta populi Legib⁹ preualeant: cuius q̇dẽ cũ ꝓpotentes exiſtũt qui populũ ducũt beniuolẽtia ⁊ aſſentatione. Sed in hac gubernatiõe populus Tyrãno ꝑſimilis eſt apud quẽ aſſentatores magnaꝫ hñt ꝑtãtẽ ut adulator apud Tyrãnũ: ⁊ qui decretis ſuis leges infringit Tyranni more. His aũt eſt auctoritas apud populũ eo ꝙ ea que ad populi cõmoda ⁊ ſtatũ ꝑtinẽt p̄dicant. Atq; hec ſpẽs nõ eſt Reſp. cenſenda que Lege nõ gubernetʳ: q᷑ Lex in vniuerſis domiari debet. In ꝑticularib⁹ v̊o populus ⁊ Magiſtrat⁹ decernere: ac ꝯſequẽter popularis ſtatus habendus eſt qui Reſp. eſſe nõ poſſit.

❡De ſpeciebus reip. paucoꝝ.

❡Prima Paucorum gubernationis ſpecies eſt in qua magnum adeo cenſum habentes ad quem tenues nõ poſſunt pertingere dominantur.

❡Alia ſpecies in qua etiam paruum habentes cenſum habiles ſunt ad Magiſtratum ⁊ deficientes poſſunt eligere. Et ſi ex omnibus qui v̊tute p̄diti ſint fieri poſſit electio: optimatuꝫ eſt ſtatus. Si v̊o ex diuitibus ſolum: paucorum.

❡Alia ſpecies eſt cum filius patri in gubernatione ſuccedit.

❡Quarta v̊o ſpecies eſt cum ⁊ filius patri ſuccedit ⁊ lex non dominaẗ: ⁊ hec Tyrannidi ſimilis eſt ac inter paucoruꝫ poteſtates peſſima: ſicut ⁊ ultima ex his que popularis eſt.

❡Contingit autẽ plerunq; Ciues ſm̃ vnam Reip. ſpeciem viuere ⁊ alterius Reipub. Leges eis poſitas eẽ. quod maxime contingit in Rerumpub. mutatione fieri: quia non ſtatim leges abrogantur prioris Reipu. Unde ⁊ illis manentibus: more tamen alterius Reipub. viuunt.

❡De ſpeciebus Reſp. Optimatum.

❡Optimatum ſtatus quidam eſt in quo ſolum viri optimi gubernant atq; in hoc ſolo contingit bonum virum non differre a ciue bono. Quidam eſt in quo qui regūt ꝛ diuitijs ꝛ virtute preſtare debent. Qui quideꝫ modus ꝛ a paucorum ſtatu differt cuꝫ virtutes ſpectētur: ꝛ a rep. cōmuni nomine dicta cuꝫ non ſola diuitie in ea conſiderentur. Quidam ṽo eſt qui ꝛ ad virtutes ꝛ ad diuitias ꝛ ad populum attendit: ut eſt apud Carthaginenſes: mixtuſqꝫ redditur ex paucoruꝫ potentia ꝛ optimatum ſtatu ac populari gubernatione. Quidā poſtremo qui ꝛ virtutibus ꝛ populo poteſtateꝫ concedit: ut apud lacedemones: qui ſane ex optimatū ac populari ſtatu miſcetur.

¶ De ſpeciebus reip. cōmuni nomine dicte.

¶ Reſp. cōmuni noīe dicta eſt mixtura quedaꝫ ex populari ꝛ paucoꝝ gubernatione. Unde ꝛ reſp. ad popularem declinātes reſp. ſolēt appellari ad paucoꝝ: optimates: eo ꝙ diuites ṽtute ac nobilitate preſtare credātur.

¶ Reſp. bona eſt que ꝛ ab optimis viris ꝛ optimis legibus gubernatur: que q̄dem recte nō ſunt cēſende ſi eis non pareatur. Una enim recta leguꝫ inſtitutio putāda eſt legibus parere. Sunt aūt recte ſimpl̄r optimatuꝫ leges que ṽtuti tribuūt: ſed paucoꝝ gubnationis Leges diuitijs: popularis ṽo libtati. q̄re nō ſunt ſimpl̄r bone.

¶ Reſp. cōmuni nomine dicta ab optimatum ſtatu differt eo ꝙ ex populari ꝛ paucoruꝫ gubernatione cōſtet ab ea tamen optimatis ſpecie que ex paucoruꝫ ꝛ populari ꝛ optimatuꝫ conſtat paruꝫ differt.

¶ Optima aūt mixtio reip. ex paucorū ꝛ populari ſtatu eſt: ut q̄d mediuꝫ eſt ex utraqꝫ ſumat: ꝛ q̄tum ad actiones earuꝫ: ꝛ q̄tuꝫ ad pſonas Magiſtratus gerentes: ꝛ q̄tuꝫ ad Magr̄atuū creationē: puta ꝙ in oī ſtatu paucorum ſoli opulenti eligantur. In populari ſoli pauperes. In Repu. ṽo medij.

¶ Finis autē bone pmixtionis eſt cuꝫ utrūqꝫ extremoꝝ popularis. ſ. ꝛ paucoꝝ gubernationis in ea conſpicit ꝛ per ſeipſam ſaluari poſſit ꝛ neutrū tamē actu appet: ſicut in omni cōmixtione bene tempata ſolet accidere.

¶ De ſpeciebus Tyrannidis.

¶ Tres ṽo Tyrannidis ſpēs ſunt. Prima q̄dem in qua aliqui apud Barbaros cuꝫ abſoluta omnimodaqꝫ poteſtate ad gubernādam remp. eligebant legibꝰ poſitis. Scd̄a ṽo in qua aliqui in parte ſicut apud grecos Eſynetes legibꝰ ſil̄r poſitis. Unde ꝛ he due ſpēs propter Leges Regie quodāmō erāt. Sed q̄a arbitrio ſuo dominationē hi exercebāt: ſpretis legibꝰ Tyrānice habebant. Tertia ṽo ſpēs que maxime proprie dicit eſt que nullis ſubiacet legibꝰ: ꝛ que per vim ꝛ melioribꝰ ad ꝓpriam utilitatē ꝛ non ſubditoꝝ dn̄et. Unde ꝛ inuolūtaria eſt cū nemo liber ſua ſponte hꝰōi ſeruitutē ferat.

¶ De optima rep. pluribus ciuitatibus poſſibili.

¶ Optima reſp. que pluribꝰ Ciuitatibꝰ ſit poſſibilis ex medijs in ciuitate ꝯſiſtit. Medietas enī virtꝰ eſt. Beata aūt vita eſt ſm̄ ṽtutē nō impeditam. Medij enī Ciues facile obediunt rationi. Qui enim excedunt: ſupbi ſiunt palam in rebus magnis delinquentes. Qui ṽo paupertate nimia deprimuntur occulti praui ꝛ in rebꝰ exiguis fraudatores. Rurſum medij gubernationem reſp. amant: non auteꝫ aut excedētes aut qui deficiūt. Item qui ſuperabundant nec ſubijci uolunt: nec ſciūt: ſic domi aſſueti: nec preceptoribꝰ propter delitias obtemperare. Egeni ṽo deiecto nimis animo: viliqꝫ exiſtunt apti ſeruire ꝛ imperare neſcientes: amplius opulenti contēnunt pauperes ꝛ inuident: que certe a ciuili amicitia ꝛ ſocietate abſunt.

¶ Cōſeruat etiā ualde hꝰōi reſp. que ex medijs cōſtat: nec enī ipſi alijs inſidiant cū ſibi ſufficiāt. Nec alij eis inſidiant cū nō multuꝫ excedant: quare ſine piculo manet hꝰōi reſp. Unde nec diuites poſſunt pauperes opprimere. Hos enim medij defendunt nec plebs nobilitatem extinguere ualet medijs eas tuentibus.

¶ Expedit igit rerūp. plures eſſe medios. Si eni plures diuites ſint: ſtatus paucoꝝ ſit aut Tyrannis. Si multi pauperes: popularis: utrūqꝫ aūt exceſſuꝫ ꝓhibent medij ſunt preterea ſine ſeditione: aut in magnis ciuitatibus apparet in q̄bꝰ multi medij ciues exiſtūt: q̄d etiaꝫ oñdit pmanētia popularis ſtatus: qui plures medios habet q̄ꝫ paucorum. Hinc etiam qui optimas condiderunt leges ex medijs fuerūt ciuibus: ut Solon: Licurgus: Charondas.

¶ Plurime autem reſp. aut populares: aut paucoꝝ ſunt propter pugnas inter diuites ꝛ pauperes ortas. Unde victores pauperes ad ſua cōmoda popularem fecerūt. Victores ṽo diuites exiſtentes paucorum: aut inſtituētes eas nutriti aut in hac aut in illa: hanc uel illā amātes ordinauerunt.

¶ Que reſp. cuiqꝫ ciuitati conueniat.

¶ Cum omnis ciuitas ex quali conſtet ꝛ quanto Reip. ſpecies illa cōmode exoritur in qua aut qualis quāti: aut quanti qualis proportionem non excedit ſi nanqꝫ ignobiliū multitudo q̄le paucoꝝ excedat: naſcitur reſpu. popularis. Si ṽo diuitum multitudo plus abundat in quale q̄ꝫ deficiat in quanto: neqꝫ conſequenter plus excedatur a multitudine in quanto q̄ꝫ ipſi multitudinem excedant in quali dignum eſt exoriri potentiam paucorum.

¶ Cuicunqꝫ autem reip. cōducit medios coaſſumere aut quali aut quanto: aut proportione utriuſqꝫ. His enim prohibetur perturbatio diuitum ꝛ pauperum: eſt eniꝫ medius uelut arbiter ꝛ fidelis.

¶ Qui autem remp. optimatum conſtituere intendētes nimis diuitibus tribuunt: plebēqꝫ excludunt aberrāt. Sic enim diuites cupiditate plus habendi deſtruunt remp. q̄ꝫ ſi multitudini plus tribueretur q̄ꝫ diuitibus.

¶ De tribus partibus omnibus rebuſp. neceſſarijs.

¶ Sunt tres partes omnium rerump. neceſſarie: quibus ſe bene habentibus neceſſe eſt reſp. bene ſe habere. Videlicet vna que in publicis uerſatur cōſilijs. Altera in Magiſtratibus. Tertia in iudicijs.

¶ De conſiliatiua parte.

¶ Ea pars que conſulit auctoritatem habet de bello: de pace: de ſocietate ineunda uel diſſoluenda: de legibus ferendis uel abrogandis: de ſentētia mortis: de exilio: de publicatione bonorum: de rationibus repoſcēdis. De omnibus auteꝫ his conſiliari ad omnes ſpectat in ſtatu populari. Sed quatuor modis: vnus quidem eſt ut omnes attingant: ſed non ſimul per partes autem: niſi forte cum leges ſunt ferende aut de his que ad ſtatum pertinent. aut pro audiendis his que a Magiſtratibus proferuntur. Alius ṽo ut omnes ſimul conueniant ad Magiſtratus creādos ad ferendas leges pro bello uel pace: ꝛ ad rationes repoſcēdas. Per electos ṽo aut ſortitos Magiſtratus cetera expediant. Alius autem cum omnes ad Magiſtratus creandos: rationes repoſcendas ad deliberationem belli ſuſcipiendi: ꝛ ſocietatis ineunde conueniūt. Cetera ṽo per electos Magiſtratus ex quibuſcūqꝫ tractātur. Q̄d ṽo cū omnes omnia ſimul agunt. Magiſtratus autē nihil agāt niſi ut primo loco ſententiam dicant.

¶ Cum ṽo ad paucos conſiliari pertinet de omnibus: paucorum potentie eſt. Quod quidē multipliciter ſm̄ multiplices prenumeratas huius ſtatus differentias fieri contingit.

¶ Cum ṽo ad omnes de magnis quibuſdam ſpectat cōſiliari. Cetera ṽo per Magiſtratus tractantur: optimatum ſtatus eſt. Et ſi Magiſtratus ſit per ſorteꝫ magis ciuile eſt q̄ꝫ optimatum.

¶ Ut firmior autem ſit popularis ſtatus deliberatio: cōducit diuites ad conſilium uocare ꝛ per ſortem equaliter ex partibus Ciuitatis aſſumere ꝛ conuocare ut equalitas ſeruetur.

¶Ut vͦ firmius ſit paucorum potentie conſilium expedit ex populo aliquos conuocare: ⁊ ex eis conſtituere preconſultores ac legum cuſtodes. Inſuper ⁊ populo plus decernendi arbitrium relinquere ⁊ abſoluendi ei duntaxat tribuere poteſtatem: cõdemnandi vͦ Magiſtratibus reſeruare iuriſdictionez.

¶De Magiſtratibus.

¶Non omnes qui ſorte eliguntur ad aliquam ciuilem actionem: ut ſacerdotes: precones: prefecti annone ⁊ alij hͦi ſunt Magiſtratus habendi: ſed quibus datum eſt deliberare: ſtatuere: ⁊ iubere: ⁊ preſertim iubere.

¶In magnis ciuitatibus expedit ſingulos Magiſtratꝰ ad ſingula deputari: tuz quia ſufficit multitudo ciuiũ: tum quia melius ſingula curantur.

¶In paruis ciuitatibus neceſſe eſt in paucos Magiſtratus plures conferre propter hominum paucitatez. Nõ enim ſinguli Magiſtratus ſe adinuicẽ impediunt. Sicut ne plura luminaria ſingulis obeliſcis ſiue candelabris ſimul impoſita.

¶Quando vͦ Magiſtratus in vnum coniungi poſſint ex loco ⁊ perſonis poteſt intelligi. Si enim in locis diſtantibus debeant exerceri: ut in ciuitatibus magnis ſolet contingere: aut fines non ſe compatiantur: nõ recte in vnum congregantur. Si vͦ ⁊ fines ꝓpinqui ſint ⁊ loca in quibus ſeruantur: ut in paruis ciuitatibꝰ poteſt accidere: in vnũ pñt duo uł ples Magſ̃atꝰ ꝯferri.

¶De creandis Magiſtratibus.

¶Creatio aũt magiſtratuũ tribꝰ differẽtijs uariaꝛ. Aut enĩ oẽs creãt: aut qdã: aut ex oibꝰ creãꝛ: aut ex qbuſdã: aut ſorte creanꝛ: aut multitudine. Que qdẽ differentie ſi in ſeipſas inuicẽ ducanꝛ: multas alias ꝯſtituunt. Si enĩ accepta prima ꝙ aut oẽs aut aliq: ſumpſero ꝙ oẽs dicam. Si omnes: aut ex omnibus: aut ex aliquibus. Et ſi ex aliquibus: aut ſorte: aut electione. Si vͦ aliq: rurſuz dicam aut ex oibus: aut ex aliqbus. Et ſi ex aliqbus: aut ſorte: aut electione. Et ſic in alijs procedam.

¶Due differentie ex predictis populares ſunt. videlicet omnes creare ex omnibus ſorte: uel electione: uel partim ſorte: partim electione.

¶Ciuile vͦ eſt nõ oẽs ſimul. Sed ex oibus ꝯſtituere: uel ex qbuſdã: aut partim ex oibꝰ: partim ex qbuſdã: ſorte: uel electione: uel partim ſorte: partim electione.

¶Quoſdã vͦ ex oibꝰ ꝯſtituere partim electione: partiz ſorte paucorũ potentie eſt. Et ſimiliter inſtituere quoſdam ex quibuſdam: uel ſorte: uel electione.

¶Quoſdam vͦ ex omnibus: ⁊ ex quibuſdaz omnes eligere optimatum eſt.

¶De iudicijs.

¶Sũt aũt octo iudicioꝝ ſpẽs. videlicet: Rationes repoſcere. Perſequi eũ qui publice iniuriatꝰ alicui fuerit. Et ſimiliter qui ꝯtra ſtatũ ciuitatis egerit. Punire illatas iniurias: qꝺ ⁊ magſ̃atibꝰ ⁊ ꝑuatis hoibꝰ cõpetit. De ꝑuatis ꝯtractibꝰ iudicare. De homicidijs. Et hoc ſiue ex deliberatiõe fecerit: uel caſu: aut inuitꝰ. Ac ẽt ſi homicida ꝯfiteaꝛ factũ homicidiũ. Et ꝯtrouerſiaz de iure faciat. Et quot dies exulãtibꝰ ꝓ homicidio circa reditũ ſtatuunꝛ: que oia ſub ſexta ſpecie que eſt de homicidio ꝯtinenꝛ. De ꝑegrinis etiã ſiue ꝑegrinus cõtra ꝑegrinũ agat: ſiue ꝯtra ciuẽ. De ꝑuis etiã rebꝰ: utputa: que dragmas qnqꝫ nõ excedũt: uł parũ. Nã hec in iudiciorum multitudinem non debent reduci.

¶De ciuilibus autem cauſis maxime oportet recte iudicare. Si enim non recte de his iudicetur: ſeditiones gignuntur: ac reip. motus fiunt.

¶Neceſſe eſt aũt eos qui iudicãt uel oẽs de oibus ſupradictis iudicare: uel ſorte: uel electiõe: uel ꝑtiz ſorte: partim electiõe. Uel aliquos de aliqbꝰ ꝑtim ſorte: ꝑtiz electiõe aſſumptos cõduplicãdo per oia: ut de Magiſtratuũ creatiõe dictũ eſt. Finis.

¶Politicorum Ariſtotelis liber quintus.

De alijs qdẽ oibꝰ de qbꝰ dicere ꝓpoſuimus fere dictuz eſt. Ex qbꝰ aũt mutanꝛ reſp. ⁊ quot ea ſint: ⁊ qualia: ⁊ que nã ſint ſingularuz rerũp. corruptiones ⁊ labes: ⁊ ex qualibꝰ in quales maxime mutanꝛ. Preterea que remedia gñaliter ⁊ ſpãliter cuiuſqꝫ: ⁊ per que maxie ꝯſeruari poſſit vnaqueqꝫ reſp. ꝯſiderãdũ deinceps erit.

¶Poſtqꝫ ꝑhus determinauit de rep. oñdẽdo quid eſt ⁊ de differẽtijs eius ⁊ in vniuerſali ⁊ in ꝑticulari. In iſto qnto libro determinat de principijs ſaluãtibꝰ ⁊ corrũpentibꝰ rẽp. Et diuidiꝛ in partes duas. In prima dat intẽtionẽ ſuã ꝯtinuãdo dicta dicẽdis. In ſecũda ꝓſeqtur cũ dicit. [Oportet aũt ⁊c̃.] In ꝑma dicit ꝙ poſt illa que determinata ſunt prius: ꝯſequẽter dicendũ eſt ex qbus corrumpunꝛ reſp. ⁊ ex quot: ⁊ ex qlibus ⁊ que ſint corruptiões ⁊ correctiones cuiuſlibet reip. ⁊ ex qlibus ⁊ qbus rebuſp. ad quales ſit trãſmutatio. Aliqñ enĩ vna reſp. tranſmutaꝛ in aliã. Et ideo videndũ eſt a quali: ad qualẽ ꝯtingit fieri trãſmutationẽ. Item dicẽdũ eſt de ſaluatione cuiuſqꝫ reip. qualiter. ſ. ſaluaꝛ vnaqueqꝫ: ⁊ in vniuerſali ⁊ in particulari. Itẽ dicendũ eſt per que maxime hẽt ſaluari quelibet. De oibꝰ enĩ alijs que ꝓpoſuimus dicere in ꝑncipio fere dictũ eſt. Et dicit fere: qꝛ ſupius fecit mẽtionẽ de iſtitutiõe ꝑncipatꝰ: ſed nõ determinauit de ipſa ad plenũ: ſꝫ determinabit in ſequẽti libro. ſ. in ſexto. Deinde cum dicit.

¶Oportet aũt prius illud ꝑncipiũ aſſumere ꝙ plures ſunt forme reip. Et in his ꝯſiſtent qdẽ oẽs iuſtitiã ⁊ ꝯuenientem equitatẽ. Sed aberrant ab ea ut eſt ante dictũ. Nã populus ꝯſtat ex his qui cũ ſint ſm qd pares: putãt ſe ſimpliciter pares. Paucorũ vͦ potentia ex his qui cuz preſtent aliqua re: ſe in cunctis preſtare arbitranꝛ. Opibꝰ enim ſupantes: ſimpliciter exiſtimãt ſuperare. Deinde vͦ illi quaſi pares exiſtẽtes: in cũctis dignuz putant ſe parez portionẽ habere. Hi aũt quaſi ſuperiores ſint maiora ſibi cõpetere arbitranꝛ. Maius enim inequale. Habent vͦ omnes aliquid iuſtum: ſed ſimpliciter aberrant.

¶Proſequiꝛ. Et diuidiꝛ in duas. In ꝑma ꝓſeqꝛ de ſaluatiõe ⁊ corruptiõe rerũp. ſm intentionẽ ſuã. In ſcꝺa circa hoc reprobat opinionẽ Platonis in fine huiꝰ qnti: cũ dicit [In rep. ⁊c̃.] Prima in duas. In ꝑma determinat cauſas corruptionis ⁊ ſaluationis rerũp. ꝓprie dictaꝝ. ſ. in qbus plures ꝑncipanꝛ. In ſcꝺa determinat cauſas corruptionis ⁊ ſaluatiõis Monarchiaruz. ſicut Tyrannice ⁊ Regalis: ibi [Reſtat nũc ⁊c̃.] Prima in duas. In prima determinat cauſas corruptionis rerumpublicarum in quibus principantur plures. Secũdo determinat de cauſis ſaluatiõis: ibi [De ꝯſeruatiõe ⁊c̃.] Prima in duas. Primo dat radicale ꝑncipiũ corruptiõis rerũp. Scꝺo determinat cauſas ⁊ ꝑncipia corruptiõis ꝓxima magis: ibi [Quoniam aũt ⁊c̃.] Prima in duas. In ꝑͣ declarat que eſt radix corruptionis Rerump. ⁊ quomodo tranſmutanꝛ. In ſcđa reſumit cām illam ut addit: ibi⌊ Ubiq̃z eniz ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma oſtendit radicale p̄ncipium corruptionis. In ſecūda oſtendit in quot modis tranſmutātur: ibi⌊ Quapropter ⁊c̄.⌋ Adhuc p̄ma in duas. In prima premittit quiddam. Secundo ex illo concludit cauſam primam corruptionis rerump. ibi⌊ Et ob eam cauſam ⁊c̄.⌋ In prima dicit ꝙ ad uidendum cauſam corruptionis rerump. oportet primo accipere pro principio ꝙ rerump. quedam ſunt recte: quedam autem non: ⁊ ꝙ omnes intendūt aliquod iuſtū ⁊ equale ſm proportionez. Et ratio huius eſt. Quia omnes intendunt ſaluationem. Reſp. autem ſaluari non poteſt ſine coniunctione: nec coniunctio fieri poteſt niſi reddatur equale: hoc autem iuſtum eſt. Ergo omnes intēdunt iuſtum ⁊ equale. Peccant tamen multi in determinando illud iuſtuz. Quidā enim male determinant ipſum. Populus enim putant ꝙ ſi ſint aliqui equales in quocūq̃z: ꝙ ſint equales ſimpliciter: ⁊ ꝙ eq̄liter debent recipe: ⁊ quia oēs ciues ſunt liberi ⁊ equales ſimpliciter dicit eos eſſe. Paucorū vō potentia putat ꝙ ſi ſint ineq̄les in aliquo: ꝙ ſint ineq̄les ſimpliciter ⁊ inequaliter debeāt recipere illos. ſ. qui ſunt inequales in diuitijs: putāt inequales eſſe ſimpliciter ⁊ inequaliter debere recipere de bonis coībus. Sed non oportet ꝙ iequales in diuitijs ſint equales ſimpliciter: nec equales in libertate ſint equales ſimpliciter: q: diuitie ⁊ libertas non ſunt bona hominis ſm ꝙ homo. Manifeſtum igitur eſt ꝙ omnes intendunt equale: ⁊ dicitur qđ ulterius accipiunt ꝙ ſi ſint equales aliqui ꝙ debēt recipere equaliter de coībus bonis: ⁊ cum omnes ſint liberi equaliter ſm populares ſtatus debent omnes recipere de bonis coib⁹ eq̄liter ꝙ paralogiçantes equales equaliter debēt recipere de bonis cōmunibus: ſed liberi ſunt equales: ergo equaliter debent recipe. Sed manifeſtū eſt ꝙ hic eſt defectus ſm quid ⁊ ſimpliciter. Non eni ſequit: ſunt equales in aliquo. ſ. libertate: ergo ſunt ſimpliciter equales. Paucorū vō potentia dicit ꝙ cū ipſi ſint alijs inequales: q: excellentes eos debent recipe plus: ⁊ preponendi ſunt in plus accipiēdo. Quod eniz plus eſt: inequale eſt. Sic igitur manifeſtū eſt ꝙ omnes iſte reſp. aliud iuſtuz intendunt: ſed uirtute ſunt ſimpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Et ob eaz cauſam quando non pro opinione ſua utriq̃z reportent de Rep. ſeditiones concitant.

¶ Concludit ex dictis p̄mam radicem ⁊ p̄muz p̄ncipiuz corruptionis Reip. ⁊ ſeditionis. Et primo facit hoc. Secūdo adiungit aliud p̄ncipiuz: ibi⌊ Sunt aūt ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma facit qđ dictuz eſt. In ſecunda oſtendit qui ſunt in ciuitate qui iuſte poſſunt mouere diſſenſionē: ⁊ tamē non faciūt: ibi⌊ Oium vō ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ cuz vnuſq̃ſq̃z ſm vnā dignitatē debeat recipere de bonis coībus qn̄ nō recipiunt ſm ꝙ exiſtimant ſe dignos: faciunt ſeditionez in ciuitate ⁊ mutant remp. ex hoc enim ꝙ non recipiunt ſm exiſtimationem quā habēt de ſe: videtur eis ꝙ fiat eis iniuſtuz ⁊ ꝙ contēnant. Iſta aūt cauſa ſunt diſſenſionis. Deinde cum dicit.

¶ Omniuz vō iuſtiſſime hoc facerent qui virtute preçellunt: qui tamen minime omnium id faciunt. Nam hi ſimpliciter rationabile eſt ut ſoli preferantur.

¶ Oſtendit qui iuſte poſſunt mouere diſſenſionez in ciuitate: ⁊ tamē non mouent. Et dicit ꝙ inter oēs iuſtiſſime poſſunt mouere ſeditionē in ciuitate quāuis non faciunt virtuoſi excellentes alios ſm virtutem. Et ratio huius eſt. Quia illi qui ſunt ſimpl̄r inequales ſi nō recipiant ſm illam inequalitatem: iniuſtum fit ſimpliciter eis. Sed virtuoſi ſunt ſimpl̄r inequales reſpectu iſtorū ipſos excedentes ſm virtutem: Ergo ſi non recipiant ſm illam virtutē: iniuſtū fit eis. Et cū excedant in eo ꝙ eſt bonuz ſimpl̄r iuſtiſſime poſſunt mouere diſſenſionez. Sed nō faciunt ꝓpter duas cauſas. Prima eſt quia frequēter contingit ꝓpter diſſenſionē detrimētum boni coīs. Sapiēs aūt utplurimū plus diligit bonuz cōmune q̃z ꝓprium. Et ideo nō facit diſſenſionez. Secunda ratio eſt. Quia ad hoc ꝙ aliq̄s debeat mouere ſeditionē in ciuitate oportet ꝙ habeat iuſtā cauſam ⁊ potentiā: ſed virtuoſi ut frequēter nō habēt potētiā: nec putāt ſe habere iuſtā cauſaz: ideo non mouēt. Sed ſi iſta ꝯcurrerent ꝙ haberet cauſam iuſtā ⁊ potentiā ⁊ nō eſſet detrimētuz boni coīs: mouēt ſeditionē rōnabiliter ⁊ peccarent ſi nō mouerēt. Deinde cum dicit.

¶ Sunt autem quidam qui preſtantes genere plus habere ſe dignos putant. Uidētur nobiles eſſe illi quorum maiores virtute ⁊ diuitijs prediti fuere. Hinc principia ⁊ fontes ut ita dixerim ſeditionuz oriuntur.

¶ Adiungit aliud p̄ncipium corruptionis reip. Et dicit ꝙ ſunt alij qui excellentes alios in nobilitate credunt excedere illos ſimpl̄r: ⁊ ideo reputant ſe dignos maioribus. Tales aūt videntur eſſe illi qui habent diuitias ⁊ virtutem a progenitoribus. Et ideo ſi non recipiant de bonis cōmunibus ſm exiſtimationem quā habent de ſeipſis: mouent diſſenſionem. Et tunc concludit ꝙ principia ⁊ fontes ſeditionum per que mouent ciuitates ſunt iſta. Sed iſtud principium reducit ad p̄mum. Eſt eniz radix ſeditionis excellentia in nobilitate per hoc ꝙ tales non recipiunt ſm exiſtimationem ſuam. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter ⁊ ſeditiōes merito fiūt qn̄q̃z ex preſenti ſtatu ad aliū: ceu ex populari gubernatione ad paucorum potentiā: uel ad popularez ex paucis: uel ad remp. ex illis: uel ad illas ex iſtis.

¶ Declarat ꝙ modis fit tranſmutatio reip. Et diuidit in quator ſm ꝙ ponit quatuor modos. Secunda ibi ⌊ Quādoq̃z ⁊c̄.⌋ Tertia ibi⌊ Inſup ⁊c̄.⌋ Quarta ibi ⌊ Uel in parte ⁊c̄.⌋ In prima dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ cōtingit ſeditionez in rep. contingit remp. mutari. Primo quidez quando fit tranſmutatio a rep. vna ad aliā diuerſam: ut quando ex rep. inſtituta fit tranſmutatio ad aliam: ut ex populari gubernatione ad paucorū cōſtituatur aut ecōuerſo. Uel ex illis ad remp. ⁊ optimatum ſtatum uel econtra. Deinde cum dicit.

¶ Qn̄q̃z p̄ſentē gubernādi formā nō q̄rūt mutare. ſed in ea p̄manētes pro ſe illā ſuſcipiūt ut paucoꝝ potētiā uel Mōarchiā.

¶ Ponit ſecundum modum. Et dicit ꝙ aliquādo trāſmutatur reſp. in aliam remp. ſed manet eadem. Et eligunt eandem habere inſtitutionē ⁊ ordinationē. Sed principantes mutant ⁊ uolunt eandez remp. regere ⁊ obſeruare per ſeipſos uel per amicos ſuos: ſicut in paucorum potentia ⁊ Monarchia regali manente eadez rep. uolunt eam ſeruari ⁊ regi per alios: ⁊ ideo mutāt eos. Similiter eſt in Monarchia ipſa manente aliam conſtituunt quandoq̃z. Deinde cum dicit.

¶ Inſup circa magis ⁊ minus: ceu uel paucorum potentiā exiſtētez magis extēdere

uel cobercere: uel popularē statū ampliare uel reſtringere. Eodēq; mō de alijs ſpeciebus ampliandis uel reſtringendis.

¶ Ponit tertium modum. Et dicit ꝙ iterum fit trāſmutatio reip. nō ꝙ reſp. trāſmutet᷑ in aliam nec etiā quantum ad p̄ncipatus per ſe: ſed fit qa eadē reſp. mutat᷑ in eandē magis extēſam uel remiſſaʒ: ſicut paucoꝝ ſtatus trāſmutat᷑ in paucoꝝ ſtatuʒ: uel popularis ſtatus in popularē ſtatuʒ magis uel minus intēſum. Similiter eſt in alijs rebuſp. ut fiat trāſmutatio reip. eiuſdē in eadeʒ ẜm intēſionē ⁊ remiſſionē. Deinde cum dicit.

¶ Vel in aliqua ꝑte reip. mouēda: ceu Magiſtratū quēdaʒ de nouo inducere uel remouere: ut apud Lacedemonios ferūt Liſandruʒ tentaſſe Regiā p̄tātem tollere: ⁊ Pauſaniam regē Ephoros: ⁊ Epidamni mutata eſt reſp. in ꝑte cū pro tribuū prefectis Senatores creauerūt. Apud Elienſes v̊o neceſſariū eſt illoꝝ etiā qui uerſantur in republica dignitates inuadere quādo creat᷑ magiſtratus aliq̄s. Paucoꝝ aūt potentie erat in hac republica ꝙ vnus ſolus ad Magiſtratum ſumebatur.

¶ Ponit quartuʒ moduʒ. Et dicit ꝙ q̄rto fit trāſmutatio reip. ẜm ꝑteʒ: ut qn̄ vnus principatus deſtruitur ⁊ alius inſtituit᷑. Sicut dicit᷑ factuʒ fuiſſe in Lacedemonia ꝙ Liſander conatus fuit diſſoluere regnum. Et ſimiliter alius nōīe Pauſanias qui Rex fuit conatꝰ fuit deſtruere p̄ncipatum Ephoroꝝ ẜm quem alius habet p̄tātem ꝯuocādi multitudinē. Cōſimiliter fuit in ciuitate que dicit᷑ Epidamnuʒ fuit tranſmutata reſpublica ẜm partem. In illa enim ciuitate erat alius p̄ncipatus. Illi v̊o ammouerūt euʒ ⁊ fecerunt p̄ncipatuʒ Senatorū. Vidētes enim ꝙ multi erant amatores illius principatus: mutauerunt ipſum in Senatorum. Propter qđ ſtatuerunt etiaʒ apud Elienſes ꝙ principatus oēs eligerent᷑ in cōmuni. Unde neceſſe erat oēs principatus qui p̄tātem habebāt ⁊ dignitatē in rep. ꝯcurrere qn̄ Magiſtratus creabat᷑ ⁊ ibi eligere ut minor fraus fieret. Ille aūt principatus qui fuit amotus paucoruʒ potentie erat: ⁊ erat vnus princeps in illa republica: non plures. Deinde cum dicit.

¶ Vbiq; eni ꝓpter iequalitatē orit᷑ ſeditio: diſparibus tñ nō exiſtit ꝓportio. Perpetua eni poteſtas regia iniqua foret ſi eſſet in paribus: omnino enim querentes equū in ſeditiones incidunt.

¶ Reſumit cauſam ſeditionis ut addat: ⁊ primo tangit cauſam ſeditionis. Secundo exponit quoddam dictū ibi[At eni duplex ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ ubiq; fit ſeditio ꝓpter inequalitatē: ⁊ nō ſolū in equalibꝰ ẜm aliq̄d eſt equale ꝓportione: puta diues ⁊ pauper inequales ſunt ẜm ſubſtantiam: tñ ꝯtingit eis fieri equale ẜm proportionem. Similiter magis ⁊ minus virtuoſus: ſed etiā eis qui ſunt inequales cōtingit fieri inequale ẜm ꝓportionē: puta ſiquis ſit dignior alijs ẜm virtutē dignuʒ eſt euʒ regē eſſe ſed non perpetuuʒ: qꝛ forte non tātuʒ excedit dignitas eius in virtute dignitateʒ alioꝝ quātum honor ꝑpetuo regnandi excedit honoreʒ aliorum. Et ideo eis inequalis ꝯtingit fieri inequale ẜm ꝓportionem. Uniuerſaliter igit᷑ exiſtimantes ſe debere equale ⁊ non habentes ſeditiones mouent in republica. Et eſt intelligendum ꝙ imediatuʒ principiuʒ ipſorum agibilium eſt electio. Electio auteʒ eſt habitus p̄conſiliatus. Ad ꝯſilium autem requiritur intellectus practicus. Quare intellectus practicus eſt principiuʒ agibilium. Principium autem intellectus practici eſt uoluntas recti finis: ⁊ ideo adhuc principiuʒ agibiliuʒ eſt appetitus recti finis. Voluntas v̊o recti finis p̄ſupponit intellectum ſpeculatiuū: ⁊ ideo intellectus ſpeculatiuus cauſa eſt ⁊ principiuʒ agibiliuʒ. Et quātum ad hoc dixit prius ꝙ exiſtimare principiuʒ eſt ſeditionis. principiuʒ v̊o intellectus eſt intelligibile: ⁊ hoc eſt inequalitas. Secundum hoc dicit hic ꝙ inequalitas eſt cauſa ſeditionis. Deinde cum dicit.

¶ At eni duplex eſt equū. Vnum numero. Alterū dignitate. Numero q̄dē: ceu multitudine ac magnitudīe: idē ⁊ equū. Dignitate aūt dico id qđ eſt ẜm rōnē: ceu tria excedūt duo: ẜm eq̄lē numeꝝ: ⁊ hoc in vno. Dico aūt quatuor excedere duo: ⁊ hoc in vno: equa enim pars duo ex q̄tuor: ⁊ vnū ex duobus: ambo enim medietates.

¶ Exponit quod dixit. ſ. equale: ⁊ p̄mo facit hoc. Secūdo aſſignat diuerſitatem inter quedam dicta ibi[Fatentes autem ⁊c̄.] Circa primum intelligenduʒ eſt ꝙ proportio eſt habitudo duarum quātitatum adinuicē. Proportionalitas v̊o eſt habitudo proportionuʒ que conſiſtit in quatuor terminis: uel ẜm rem: uel ẜm rationem. hꝰ autem proportionis equalitas uel ſimilitudo attenditur. Vel ẜm equalitateʒ quātitatis: uel ẜm equalitateʒ dignitatis uel ſimilitudinis. Et hoc eſt qđ dicit ꝙ equale dupliciter dicit᷑. Vno modo equale dicitur numero. Alio modo ẜm dignitatem. Et exponit ꝙ equale numero dicitur equale ẜm magnitudinem uel ẜm multitudinē. Scōm dignitatem equale dicitur equale ẜm proportionē ſimilitudinis. Et declarat per exempla equale ẜm quātitatem: ut ſicut ſe habent duo ad vnuʒ: ſic tria ad duo. Exceſſus enim utrobiq; equalis eſt. Equalitas v̊o ẜm dignitatem: ut ſi dicamus: ſicut quatuor ad duo: ſic duo ad vnū: ſicut eniʒ duo ſunt medietas de quatuor: ſic vnum eſt medietas duorum. Deinde cum dicit.

¶ Fatētes autē ſimpl̄r eſſe iuſtum id qđ eſt ẜm dignitatē: ꝯtēdūt ut p̄us dictū eſt. Alij: qꝛ ſi in aliquo ſint pares: ſe penitus pares exiſtimāt. Alij qa ſi in aliquo p̄ſtāt: in cunctis ſe ſuperare arbitrantur.

¶ Ponit diuerſitatem inter quedam dicta. Dixit enim ꝙ omnes uolunt equale ẜm dignitatem popularis ſtatus ⁊ paucorum dicit ꝙ differēter: ⁊ primo facit hoc. Secundo infert correlarium: ibi[Quaʒ ob rem.] In prima dicit ꝙ omnes confitentur ꝙ iuſtum eſt ẜm dignitateʒ: ſed differunt: quia popularis ſtatus fautores dicunt ꝙ ſi ſint aliqui equales ẜm aliquid: puta: ẜm libertateʒ: ꝙ ſimpliciter ſunt equales ⁊ ꝙ equaliter debent recipere paucorum ſtatus fautores. Etiaʒ dicunt ꝙ ſi aliqui ſunt inequales ẜm aliquid: puta ẜm diuitias ꝙ ſūt ſimpliciter inequales ⁊ digniores: ⁊ ẜm hoc inequaliter recipere. Deinde cum dicit.

¶ Quā ob rē due p̄cipue ſiunt gubernandi forme: Populus ſcilicet ⁊ paucorum potentia. Nobilitatem enim ac virtutem in uerbis quidem omnes fere uſurpant.

At enim qui re vera nobiles ac boni ſūt: nuſqꝫ centuꝫ reperiuntur. Diuites auteꝫ multis in locis.

¶ Infert correlarium: ⁊ p̄mo facit hoc. Secundo ꝓbat ꝙ ſtatus popularis ⁊ paucoruꝫ ſunt male ordinati: ibi ⌊Simpliciter ꝟo.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ fautores ſtatus popularis uolūt equale: fautores ꝟo paucorū inequale. Unde ſtatus popularis ⁊ paucoꝝ ſunt Reſp. maxime diſtincte. Nobilitas enim .i. inclinatio ad virtutem: ⁊ virtꝰ in paucis reperiūtur: ſed pauptas in pluribꝰ. Nobiles eni virtuoſi vix alicubi cētum inueniunt̄. Pauperes aūt in pluribꝰ locis. Et ideo reſp. ut frequenter uel ſunt paucorum: uel ſunt populares. Deinde cum dicit.

¶ Simpliciter ꝟo oīno ſꝫ alterutra ſtatuere equalitatem improbum eſt. Patet autem ex eo ꝙ contingit: nulla enim hiꝰ rerumpublicarum recipit ſtabilitatem. Cauſa ꝟo huius quia impoſſibile eſt ex primo errore in principio cōmiſſo nō euenire ad extremum aliquid mali. Quare opus eſt partim arithmetica equitate uti: partim ea que eſt ſm dignitatem.

¶ Oñdit ꝙ ambe ſunt male ordinate: ⁊ p̄mo facit hoc. Secundo oſtendit ꝙ ſtatus popularis ſit ſecurior: ibi ⌊Ueruntamen.⌋ In p̄ma dicit ꝙ utraqꝫ Reſp. male ordinata eſt .ſ. ſtatus popularis in qua attendit̄ equalitas ſm libertatem: ⁊ ſtatus paucoꝝ: in quo eſt equalitas ſm diuitias: ex eo qđ accidit ꝙ nulla iſtaꝝ māſiua eſt. Et ratio huiuſ eſt: Impoſſibile eſt eni ex eo ꝙ in p̄ncipio corruptū ⁊ inordinatum eſt in fine non accidere malum. Iſte aūt inordinate ſunt. Quāuis igit̄ in principio videatur modica inordinatio tñ in fine magna ⁊ malum apparet. Tale autem nō pōt eſſe manſiuum. ⁊ ideo utraqꝫ reſp. nō poteſt eſſe manſiua. Et quia utraqꝫ vitiata ⁊ inordinata eſt ad h̄ ꝙ ſint magis māſiue opꝫ ꝙ utraqꝫ qñqꝫ utat̄ equalitate ſm ꝓportionem arithmeticam. in qua attendit̄ eq̄litas exceſſus: ut ſicut tria ad duo: ita duo ad vnū. ⁊ qñqꝫ equalitate ſm ꝓportionem dignitatis: in qua attendit̄ eq̄litas: ut ſicut ſe habent q̄tuor ad duo ſic duo ad vnū. Deinde cū dicit.

¶ Ueruntamē tutior eſt ac minus ſeditioni ſubiacet popularis gubernatio q̄ꝫ paucoꝝ: naꝫ in paucoꝝ gubernatione due gignunt̄ ſeditiones. Una inter ſeipſos. Alia ad populū. In gubernationibus autē populi vna tm̄ ſeditio fit ad paucoꝝ potentiā. Ipſis ꝟo inter ſe: qđ quidē dignum dictu ſit: non accidit ſeditio populi.

¶ Oſtēdit ꝙ ſtatꝰ popularis ſit magis ſecurus ⁊ minus ſeditioſus: ⁊ diuidit̄ in duas ſm ꝙ oſtēdit h̄ per duas rōnes. ſcđa ibi ⌊Inſup ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ quāuis ſtatus paucoꝝ ⁊ multoꝝ ſint male ordinati: tñ ſtatus popularis eſt ſecurior ⁊ minus ſeditioſus q̄ꝫ paucorū. Et ratio huius eſt: qꝛ illa reſp. magis eſt ſecura in qua fiunt pauciores ſeditiones. Sed in ſtatu populari ſunt pauciores q̄ꝫ in ſtatu paucoꝝ: quia in ſtatu paucorum ſunt due ſeditiones. Una diuitum inter ſe. Alia pauperum ad diuites. In ſtatu populari ꝟo vna ſeditio eſt .ſ. diuitum ad pauperes. Pauperum autem inter ſe non eſt ſeditio que ſit digna reputatione: qꝛ inter ſe magis conueniunt q̄ꝫ cū diuitibus. Deinde cum dicit.

¶ Inſuper mediocriuꝫ hominū gubernatio ꝓpinquior eſt populari gubernationi: q̄ꝫ illi que Paucoruꝫ. Que q̄dem eſt magis tuta q̄ꝫ aliqua hiꝰ rerumpublicarum.

¶ Ponit ſecundam rationem ⁊ dicit: ꝙ iteruꝫ manifeſtum eſt ꝙ ſtatus popularis eſt ſecurior: qꝛ reſp. que eſt ex medijs propinquior eſt populari ſtatu q̄ꝫ paucorum ſtatui in quo pauci dñant̄. Sed reſpublica media ſecuriſſima inter tales reſpublicas que declinant ab optima. Sed illa que propinquior eſt ſecuriſſime ſecurior eſt q̄ꝫ paucorum potentia.

c Um ꝟo conſideremus quibus de cauſis ſeditiones: mutationeſqꝫ rerūpublicarū euenerint capiēda ſūt primo vniuerſaliter principia ⁊ cauſe eaꝝ. Sunt autem fere tria: de quibus ipſis primo ſuccincte determinandum eſt. Videre enim oportet quemadmodūm diſpoſiti ad ſeditiones deueniunt: ⁊ quarum rerum gratia: ⁊ tertio que ſint initia ciuilium turbationum ac ſeditionum inter ciues.

¶ Poſtq̄ꝫ ph̄s poſuit primam radicem ⁊ primuꝫ principium corruptionis Rerūp. ⁊ modos q̄bus trāſmutantur: determinat cauſas vniuerſaliter huius corruptionis ⁊ trāſmutationis: ⁊ diuiditur in duas. In p̄ma determinat cauſas corruptionis rerūp. in vniuerſali: nō deſcendendo ad aliquā remp. In ſecunda determinat cauſas corruptionis ſm vnamquāqꝫ remp. ibi ⌊Sed oportet.⌋ Prima diuiditur in tres. In prima determinat cauſas tranſmutationis rerumpublicarum. Secūdo declarat terminuꝫ huius tranſmutationis declarādo que reſp. in quā trāſmutat̄: ibi ⌊Sūt ēt.⌋ In 3ª declarat qualiter maxime fiat hͦi trāſmutatio: ibi ⌊Mouetur quoqꝫ.⌋ Prima in duas. In p̄ma premittit intētum ſuum. In ſecunda proſequitur: ibi ⌊Qđ q̄dem.⌋ In prima dicit: qm̄ intentio noſtra eſt conſiderare ex quibus fiunt ſeditiones ⁊ tranſmutationes rerump. accipienda ſunt primo in vniuerſali principia ⁊ cauſe trāſmutationis ⁊ corruptionis rerump. Sunt autem tres cauſe ⁊ tria principia fere ut eſt dicere tranſmutationis ipſarum: de quibus conſiderare oportet ſuccincte. Primo ergo oportet cōſiderare qualiter homines ſe habentes mouent ſeditiones ⁊ tranſmutant Reſp. Secundo propter quem fineꝫ hoc faciant. Tertio que ſunt principia per que diſponūtur ad mouendū diſſenſiones ⁊ ſeditiones in rep. Deinde cum dicit.

¶ Quod quidem igitur diſponant̄ ad res nouas appetendas illa eſt potiſſima cauſa: de qua iaꝫ diximus: quia alij pares eſſe uolunt his qui plus poſſunt: ⁊ niſi hoc ſit nō acquieſcūt. Alij ꝟo ſe preſtare dignos putantes: indigne ferūt niſi plus habeāt. Hec autem quādoqꝫ iuſte cupiuntur: qñqꝫ iniuſte. Inferiores quideꝫ ut pares ſint res nouas exoptant: ⁊ pares q̄ui ſunt ut preſtent. Quemadmoduꝫ igitur diſpoſiti ſint qui res nouas querunt dictum eſt.

¶ Proſeq̄t̄: ⁊ diuidit̄ in tres. In p̄ma oñdit q̄liter ſe habentes mouēt ſeditiones ⁊ turbationes. Scđo ꝓpter quem finem hoc faciunt: ibi ⌊Res autē.⌋ Tertio que ſunt cauſe ⁊ principia ⁊ quot: ⁊ per que diſponuntur ad faciēdū ſeditiōes: ibi ⌊Cauſe vō ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ cauſa eius qd̄ eſt hoīes aliq̄liter ſe habere ad faciendū ſeditionē ⁊ turbationē eſt illa de qua dictuꝫ eſt prius ꝙ aliqui hoīes ex hoc ꝙ appetūt equale. ſi non credant ſe habere eq̄le ẜm minus: cuꝫ tñ ſint equales uel exiſtiment ſe equales eſſe illis qui plus receperūt mouent ſeditionem. Alij auteꝫ uolunt habere inequale ⁊ plus exiſtimantes ſe ineq̄les alijs eſſe ⁊ excedere alios. Si aūt exiſtimēt ſe habere non plus ſed equale uel minus mouent ſeditionem. Qualiter igitur ſe habentes mouent ſeditiones exiſtimātes ſe minus habere q̄ꝫ credant ſe debere habere. Sed contingit iſta. ſ. plus ⁊ eq̄le appetere iuſte ⁊ iniuſte. Si eni dignus eſt habere eq̄le habens in ſe bonum virtutis ⁊ ſimpliciter eq̄le alijs: iuſte poteſt appetere. Si autem non eſt dignus: iniuſte appetit. Similiter pōt aliq̄s appetē plus ⁊ inequale iuſte ⁊ iniuſte. Iuſte ſiq̄deꝫ excellat alios in his que ſunt bona ſimpliciter. Si autem non excellat: iniuſte appetit: qꝛ illi qui minus recipiūt ut ſint alijs eq̄les in recipiēdo ſeditiones faciūt: ⁊ illi qui ſunt equales in accipiendo ut plus accipiant diſſenſiones faciūt. Hoc autem eſt iniuſtū. Et tunc cōcludit dicens ꝙ qualiter ſe habētes faciunt ſeditiones dictum eſt. Et eſt intelligēdum ꝙ illa equalitas attenditur ẜm dignitatem eius qd̄ eſt bonum hominis ẜm ꝙ homo. Bonum autem hominis duplex eſt. Quoddā enim eſt bonuꝫ hominis intrinſecum: ⁊ iſtud diuiditur: quia quoddam bonuꝫ ẜm partem inferiorem: ſicut ſanitas: robur. Aliud ẜm parteꝫ ſuperiorem: ſicut ſcientia ⁊ virtus ⁊ hōi. Et iſta ſunt bona ſimpliciter. Alia ſūt bona hominis exteriora: ſicut diuitie ⁊ honor. Iſta vō ſunt bona ẜm q̄d. Et ideo dignitas hominis ſimpliciter non debet attendi ẜm dignitatem iſtorum bonorum: ſed ẜm dignitatem bonorum ſimpliciter. Et ideo quia in paucorum ſtatu attenditur equalitas ẜm iſta bona ẜm quid: non ꝯſideratur iuſtum ſimpliciter ſed ẜm quid. Et ideo propter iſta non mouetur iuſte ſeditio ſi non recipiat plus qui excedit in iſtis. Sed ille qui non recipit equale ẜm dignitatem boni ſimpliciter ſi ſit bonus: iuſte poteſt mouere. In populari vō ſtatu conſideratur libertas: ut. ſ. non ſeruiat aliquis alij ẜm corpus uel in rebꝰ. Iſta autem non eſt bonū ſimpliciter: ſed ẜm quid. Et ideo q̄a in iſta Republica attenditur equalitas ẜm libertatem iſtā per quā non conſideratur iniuſtuꝫ ſimpliciter: ſed ẜm quid. Qualiter igiť ſe habentes hoīes. i. q̄liter diſpoſiti mouent ſeditiones dictū eſt. Deinde cū dicit.

¶ **Res autem pro quibus contēdunt: ſunt lucrum ⁊ honor: atqꝫ his contraria. Dedecus enim ⁊ dānum: uel ipſoruꝫ: uel amicorum fugientes ſeditiones agunt.**

¶ Declarat ꝓpter quē finem faciunt diſſenſionē. Et eſt intelligendum ꝙ quidam eſt finis ẜm ueritatem: ſicut eſt bonum anime. Alius finis eſt ẜm apparentiaꝫ: ſicut eſt bonuꝫ corporis. Decet igitur hoīem in operatione ſua intendere finem ſimpliciter uel ẜm apparentiā. Et bonuꝫ corporis eſt lucrū. Bonū aūt anime eſt honor. Dicit igitur ꝙ illa pro quibus: hoc eſt ꝓpter que: faciunt diſſenſionē ſunt duo. ſ. Lucrum: ut ſub lucro omnia bona ẜm quid ſiue corporis ꝯtineantur. Aliud eſt honor: ut ſub honore oīa bona ſimpľr que ſunt bona anime comprehendantur. Faciūt ſimpliciter ſimiliter ſeditionem ꝓpter ꝯtraria iſtorum: ut propter damnuꝫ inhonorationem. Propter dānum: qꝛ eiuſdem rōnis eſt appetere lucrū ⁊ fugere dānum. Propter inhonorationem: qꝛ eiuſdem rōnis eſt appetere honorem ⁊ fugere ſuum oppoſitū. Sed quia amicus eſt uelut alter: ideo adiungit ꝙ faciunt ſeditionem propter honorem proprium ⁊ damnum proprium uel amicorum ſuorū. Deinde cum dicit.

¶ **Cauſe vō ac principia motus vnde ipſi ita diſponuntur ⁊ pro his de quibus diximus ſunt ut ſeptem: ſunt etiaꝫ plura: quorum duo ſunt eadeꝫ cū illis que dicta ſunt non tamen eodeꝫ modo. Propter lucrū enim ⁊ propter honorem irritantur inuicem: non ut acquirant ſibiipſis: ſed quia vident alios partim iniuſte: partiꝫ iuſte plus habere. Inſuper propter cōtumeliā: propter metum: propter preponentiam: propter cōtemptum: propter incrementum exceſſuum: ⁊ alio modo propter uerecundiam: propter negligentiam: propter puſillitatem: propter imparitatem.**

¶ Declarat que ſūt p̄ncipia per que diſponunť ad faciēdum diſſenſionē ⁊ ſeditionem: ⁊ diuidiť in duas. Primo declarat cauſas per quas diſponunť ad ſeditionē. In ſecunda declarat qualiter inchoate exinde defacili inualeſcūt: ibi ⌊Oriuntur ⁊c̄.⌋ Prima in duas. Primo enumerat cauſas illas. Secundo proſequitur: ibi ⌊Ex quibus contumeliam ⁊c̄.⌋ In prima dicit ꝙ p̄ncipia ⁊ cauſe tranſmutationum Rerumpublicarū per quas diſponuntur ad faciendum ſeditionem: ⁊ de dictis. i. ꝓp dicta. ſ. lucrū ⁊ honorē ſūt ſeptē nūo vno modo. Alio modo plures. Si enim enumerenť cauſe que diſponuntur ad occultam diſſenſionem: cuius eſt ſeditio. Eſt enim ſeditio occulta diſſenſio: ſic ſunt ſeptem numero. Si autem iſte enumerentur ⁊ ille que diſponunt ad manifeſtā diſſenſioneꝫ: ſic ſunt plures. Prima vō principia diſpoſitiua ad ſeditioneꝫ ſunt duo predicta honor ⁊ lucrum: ſed non ſicut dictuꝫ eſt prius. Honor enim ⁊ lucrum poſſunt ꝯſiderari dupliciter. Uno modo ẜm ꝙ intenditur ab aliquo: ⁊ ſic habent rationem finis: ⁊ ſic dicebat prius: ꝙ ea propter que finaliter faciūt ſeditionem ſunt honor ⁊ lucrum ⁊ oppoſita iſtorum. Alio modo poſſunt conſiderari ẜm ꝙ aliq̄s videt iſta in alio: ⁊ tunc quia videt lucruꝫ ⁊ honorem ⁊ vnum habere iuſte: alium non: triſtatur: non quia uelint habere: ſed quia iniuſte de eis habet aliquis plus q̄ꝫ debet. Sunt igitur duo principia per que mouent ſeditionem: ſcilicet honor ⁊ lucrum. Sunt alia etiam: ſcilicet: iniuria: timor: exceſſus: contemptus: excellentia propter proportioneꝫ. propter iſta diſponuntur ad manifeſtam diſſenſionem: ſcilicet: uerecūdiam: paruipenſionem: puſillitatem: impuritatem: uel negligentiam. Propter enim iſta mouent ſeditiones. Deinde cum dicit.

¶ **Ex quibus contumelia ⁊ lucrum quā habeāt vim: ⁊ quot cauſe fere eſt manifeſtū. Superbia enim ⁊ auaritia eorum qui gubernant homines prouocant contra ſe ⁊ contra ſtatum eius reipublice que iſta fieri patiatur. Auaritia vō quandoqꝫ ex priuatis rebus fit. quandoqꝫ ex publicis.**

¶ Proſequiť de iſtis declarans qualiter iſta diſponunt ad ſeditionem: ⁊ primo proſequitur de illis que diſponunt indifferenter ad occultam ⁊ manifeſtam diſſenſionem. Secundo de illis que diſponunt ad manifeſtam principaliter: ibi⌊ Mutantur etiam ⁊c̃.⌋ Pꝛima in duas. Pꝛimo declarat qualiter iniuria ⁊ lucruꝫ diſponunt ad ſeditionē. Secundo declarat de alijs: ibi ⌊ De honore etiam ⁊c̃.⌋ In p̄ma dicit quā potentiam habeāt ⁊ qualiter ſunt cauſa ſeditionis honoꝛ ⁊ lucrū fere manifeſtum eſt. Cōtingit enim p̄ncipātes iniuriari ciuibus ⁊ excellere eoſdeꝫ honoribus uel lucro: propter qđ ciues mouēt ſeditionem ⁊ cōtra p̄ncipem ⁊ cōtra Remp. Contra p̄ncipem: quia iniuria fecit ⁊ excellit iniuſte. Contra Remp. quia per Remp. ptātem hēt Et ꝙ ſic deſpotica: alias dn̄atiua moueāt ſeditionem māifeſtū eſt: qꝛ cū p̄nceps accipit bona ſbditoꝝ uolūtatē hēt ad accipiēdū. Alij habent ꝯtrarias uolūtates: Ergo diſſident uoluntate. Sed diſſenſio uoluntatum radix eſt ſeditionis pp̄ iniuriā. Igitur ⁊ lucra mouent ſeditiones. Et dicit ulterius ꝙ principes poſſunt plus accipere q̄ opꝫ uel de bonis cōibus uel de bonis proprijs ſubditoꝝ: ⁊ utroqꝫ modo faciunt iniuriam ſubditis. Et eſt itelligenduꝫ ꝙ lucrum ⁊ iniuria quādoqꝫ idem ſunt ſubſtantia ⁊ differunt rōne: nam illud idem qđ eſt lucrum reſpectu vnius qui plus accepit iniuria eſt reſpectu alterius. ſ. a quo accepit. Deīde cū dic̄.

De honore etiam claruꝫ eſt: ⁊ quid ualeat: ⁊ quomō cauſa ſit cōtendēdi. Ipſi eniꝫ inhonorati: ⁊ alios honoratos cernentes ſeditionem aggrediūtur. Hec aūt iniuſte q̄dem fiūnt: cuꝫ pꝛeter dignitatem honorantur q̄dam uel inhonorātur. Iuſte ꝟo cum ſ̄m dignitatem.

Declarat de alijs: ⁊ diuiditur in quinqꝫ. Pꝛimo declarat de honore qualiter diſponit ad ſeditionem. Secundo de exceſſu: ibi⌊ Pꝛopter pꝛepotētiā etiā ⁊c̃.⌋ Tertio de timore: ibi⌊ Pꝛopter metuꝫ eni ad ſeditionem ⁊c̃.⌋ Quarto de contemptu: ibi⌊ Pꝛopter contemptuꝫ enim ad ſeditiones ⁊c̃.⌋ Quinto de excreſcētia: ibi⌊ Fiunt etiā pp̄ incrementū mutatiōes ⁊c̃.⌋ In pꝛima dicit ꝙ manifeſtum eſt quam potentiaꝫ habeat ⁊ qualiter eſt cā ſeditionis honoꝛ: Cū enim aliqui nō honorantur videntes alios honoratos: faciūt ſeditiones: tunc diſſident uoluntate. Hoc autē eſt radix ſeditionis. Poteſt autē honorari aliquis ⁊ iuſte: ⁊ iniuſte: ⁊ appetere honorem ſimiliter iuſte ⁊ iniuſte. Si enim aliqui honorent̄ pꝛeter dignitatē uel inhonorent̄: iniuſtum eſt: ⁊ ſi appetat honorē pꝛeter dignitatem iniuſte appetit: Si autem hoc fiat ſ̄m dignitatem iuſtum eſt. Deinde cum dicit.

Pꝛopter pꝛepotētiam aūt quādo quis maioꝛ ſit ⁊ potentioꝛ uel vnus uel plures q̄ ſ̄m dignitatem Reipublice. Conſueuit enim ex talibus fieri vnius dominatio: uel gubernatio violenta. Quapꝛopter q̄buſdam in locis oſtraciſmo utunt̄: ceu Argis ⁊ Athenis. Atqui melius erat ab initio ꝓuidere ne in huiuſmodi potētiam augeri homines permitterentur: q̄ poſt contra auctos remedium querere.

Declarat qualiter pp̄ exceſſum faciunt ſeditionem: ⁊ dicit ꝙ aliquādo propter exceſſum faciūt ſeditionem. Quando enim aliq̄s maioꝛ eſt in potētia: ſiue vnus: ſiue plures potētiā habeat in ciuitate uel in Republica faciunt ſeditioneꝫ. Ex talibus enim cōtingit qn̄qꝫ fieri monarchiā. Quod patet: qꝛ vnuſquiſqꝫ inclinat̄ ad ſui excellentiā. Cum ergo eſt aliquis talis qui excellit alios in potētia uel in amicis uel diuitijs conat̄ Rempublicam mutare in monarchiam. Aut ſi non fiat monarchia fit qn̄qꝫ potentatus in quo dominantur diuites ualde ⁊ potentes non ſ̄m legē ſed ſ̄m ſuas uolūtates. Et pp̄ hoc in q̄buſdam ciuitatibus relegabāt tales excellentes: ſicut fiebat in Argis ⁊ Athenis: ⁊ tn̄ melius fuiſſet a p̄ncipio oꝛdinaſſe ꝙ nullus eſſet in ciuitate qui tātuꝫ excederet: ⁊ uſqꝫ ad quē terminum poſſet excedere q̄ poſtq̄ dimiſerunt relegare: ſicut in medicinalibus melius a pꝛīcipio pꝛeuidere ne moꝛbus aliquis excreſcat q̄ poſtq̄ exceſſerit uel excreuerit ipſuꝫ expellere ⁊ curare. Deinde cū dicit.

Pꝛopter metū enim ad ſeditionem deueniunt qui penas foꝛmidant ob maleficia cōmiſſa: ⁊ hi ꝯtra quos parat̄ violētia p̄uenire uolentes p̄us q̄ malū patiant̄: ut apud Rhodū nobilitas ꝯtra plebē iſurrexit metu iudicioꝝ que ſibi parabantur.

Declarat qualiter pp̄ timorē fit ſeditio in ciuitate ⁊ dicit ꝙ pp̄ timoreꝫ faciunt ſeditiones: qn̄ enim aliqui fecerūt iniurias timētes ꝙ puniant̄ ⁊ vīdicta fiat de eis mouent ſeditionē ut p ſeditioneꝫ motā poſſint euadere ut non puniant̄. Similiter ſi aliqui ſint paſſuri iniuſta uel timeant ſe paſſuros pp̄ aliquam cām: anteq̄ patiant̄ uolentes pꝛeuenire mouent ſeditionē ⁊ turbant Rempublicam anteq̄ ſuſtineant iniurias: Sicut conuenit fieri in Rhodo inſula: Diuites enim conueniunt cōtra populū: timentes ſn̄ias que debent dari contra eos ⁊ turbauerunt Reſpublicas. Deinde cū dicit.

Pꝛopter contemptum enim ad ſeditiones deueniunt ceu in paucorum potētia: quando plures ſunt illi qui a Republica excludunt̄. Potentiores eni ſe putant: ⁊ in populari ſtatu opulēti ꝯueniētes in oꝛdinationem ⁊ in curiaꝫ eoꝝ qui Rempublicam gubernant: ceu apūd Thebanos poſt pugnā in Heriophitis cōmiſſā: mala gubernatiōe popularis ſtatus interijt. Et in Megarēſibus: cum per inoꝛdinationē ⁊ negligentiā ſeparati ſunt. Et Syracuſis ante Gelonis Tyrannidem: ⁊ Rhodi populus anteq̄ contra inſurgeretur.

Declarat qualiter pp̄ contemptum diſponunt̄ ad ſeditionem: ⁊ dicit ꝙ propter contemptum faciunt ſeditionem ⁊ inſurgunt: Manifeſtum eſt enim ꝙ quilibet vult aliquid reputari: ⁊ ideo ſi cōtemnatur mouet ſeditionem: ſicut fit in Paucoꝝ ⁊ Populari potentia: qꝛ in Paucoꝝ in qua plures ſunt qui nō participāt principatu: illi qui ſunt diuites ⁊ tenent principatum contemnunt alios qui non pꝛincipantur. Et ideo incitant alios ad diſſenſiones. Pꝛopter quod faciunt ſeditiones contra diuites ⁊ permittunt Rempublicam. Similiter eſt in populari ſtatu: illi qui ſunt ditiores contemnunt minores qui ſunt uel videntur eſſe ſine ratione ⁊ oꝛdine ſicut indignos pꝛincipatu propter qđ ipſi incitantur ad diſſentiendum: ſicut accidit in Thebis poſt p̄liū qđ habuerūt in Herſophitis cū dominaret̄ populus exceſſit ⁊ male gubernabat: fecerūt diuites ſeditionē ⁊ mutauerūt popularē illū ſtatū. Siīr ī ciuitate Megarēſiū cū exiſſent ad pꝛeliuꝫ ꝯtigit ꝙ populus p̄ncipabat̄ ⁊ inoꝛdinate: ⁊ iō fecerūt diuites ſeditionē

Siꝉiter accidit in Siracuſis anteqꝫ Tyrānīçaret Selo. Et in Rhodo inſula populus dn̄abať anteqꝫ inſurgerēt diuites. Et qꝛ diuites ꝯtēnebant eos: inſurrexerunt ⁊ fecerunt ſeditionem ⁊ mutauerunt rēpublicaʒ. Deinde cum dicit.

¶ Fiūt etiā ꝓpter icremētū mutatiōes Rerūpublicarū. Ut enī corpꝰ ex ꝑtibꝰ ſuis cōſtat: ⁊ opʒ eas ſimul pro mō quanqꝫ ſuo creſcere ut ꝯueniētia ꝑmaneat: ac niſi hoc fiat corrūpiť. Quando pes quatuoꝛ cubitoꝝ ſit: ceterū vͦo corpus duaꝝ palmaruʒ longitudinē habeat: interdū vͦo ⁊ in alterius aialis figurā trāſiret: ſi nō ſolū quātitate: ueꝝ etiaʒ qualitate imoderatuʒ fieret incremētū: ita ⁊ Ciuitas ex ꝑtibꝰ ꝯſtat: q̄rū interdū aliqua populariter ſubcreſcit: ceu egenoꝝ hoīum multitudo in popularibꝰ gubernationibus ⁊ rebuſpublicis.

¶ Declarat qualiter ꝓpter excreſcētiā p̄ter ꝓportioneʒ faciunt ſeditionē: ⁊ diuidiť in duas ꝑtes. In prima facit qđ dictū eſt. In ſcđa declarat ꝙ hec excreſcētia fit a fortuna qn̄qꝫ: ibi ⌊ Cōtingit vͦo qn̄qꝫ id p̄ter fortunaʒ uelut apud Tarentuʒ ⁊c̄. ⌋ In prima dicit ꝙ ꝓpter excreſcētiā que preter ꝓportionē fit fiunt qn̄qꝫ ſeditiōes ⁊ corruptiōes rerūp. ut ſi diuites ſuperexcreſcāt: uel virtuoſi: uel pauperes ꝯtingit fieri trāſmutationē ipſarū. Et hoc apparet: qꝛ ſicut corpus cōponiť ex ꝑtibꝰ pluribus: ſic ciuitas compoſita eſt ex partibꝰ. Nūc ita eſt ꝙ oportet corpus aialis cōpoſitū augeri ſm ꝓportioneʒ ut maneat recta ꝓportio mēbroꝝ ⁊ cōmenſuratio. Si autē nō augeanť ꝑtes ꝓportionaliter: corrumpiť aial. Si enim pes tātū augeať ꝙ ſit quatuoꝛ cubitorū ⁊ reſiduū ſit duoꝝ palmoꝝ: corrumpiť ꝓportio debita. Si aūt aial creſcat improportionaliter ⁊ ſm quātitateʒ ⁊ ſm virtutē uel qualitatē: tranſmutabitur in formā alterius aialis. Siꝉr accidit in ciuitate: cōponiť enim ex partibꝰ: ⁊ ideo ſi debeat ſaluari opʒ eā cōponi ex partibus cōmenſuratis adinuicē. Aliqn̄ aūt multitudo ſicut in populari ſtatu ⁊ in rep. ⁊ tūc cōponiť Paucoꝝ ſtatus ⁊ fit Popularis uel reſp. Aliqn̄ eſt excreſcentia nō ſm quātitatem ſed ſm q̄litatem: ſicut qn̄ ſunt aliq diuites ualde excellētes in potētia: ⁊ tūc corrūpiť popularis ſtatus: ⁊ fit paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Cōtingit vͦo qn̄qꝫ id per fortunaʒ: uelut apud Tarētūʒ cuʒ ſuꝑati p̄lio a Iapigēſibus nobilitatis magnā ꝑtē amiſiſſent. Fuit aūt id p̄liū paulo poſt id tēpus quo medi Greciā inuaſerūt. ad popularē ſtatū in Rep. eſt facta mutatio. Et Argiui poſt cedē ſuorū in Eudonia a Cleomone Sparciata factā: coacti ſunt inq̄linos quoſdam ad Rēp. reciꝑe. Et Athenis cū terra male pugnareť aduerſus Lacedemonios nobilitas attenuata eſt: cuʒ ex deſcripto ſubmittere ad bellū cogereť. Cōtingit autem hoc ⁊ in popularibꝰ gubernationibus rarius tamen. pluribus enim diuitibus exiſtentibus uel diuitijs in pluribus auctis: mutatio fit in paucorum potentiam.

¶ Declarat ꝙ hec excreſcentia fit aliqn̄ a fortuna ⁊ dicit ꝙ hꝰᵒⁱ excreſcentia accidit qn̄qꝫ a fortuna: ſic accidit in Tarēto. Cū enī illi exiſſent ad p̄liuʒ ⁊ multi nobiles ⁊ diuites fuiſſent interfecti a Iapigenſibus: facta eſt ex populari ſtatu paucoruʒ potentia: ⁊ ſic a fortuna ⁊ preter intentionem excreuit populus ⁊ mutauit Remp. Idē etiā accidit Argiuis. Cuʒ enī fuiſſent interfecti illi qui erāt in ciuitate Eudonia a Cleomone Sparciata cōpulſi ſunt propter paucitatem inhabitantium in ciuitatem recipere aliquos inquilinos ad remp. ſuam qui poſtmodū excreuerūt ⁊ facta fuit Reſp. Popularis. Similiter accidit Athenis cum diuites fuiſſent infortunati ⁊ occubuiſſent multi in prelio pauci fuerūt diuites: quia mortui fuerunt. Similiter accidit in popularibus: ſed minus qꝫ gubernationi ſufficeret. Cum enim ſint plures egeni: contingit ꝙ plures dicantur: ⁊ tunc augmentatis diuitijs tranſmutant populareʒ in paucorum potentatus: in quibus plures diuites principantur non ſm legem. Deinde cum dicit.

¶ Mutanť etiā reſp. abſqꝫ ſeditione ꝓpter uerecūdiā ut inhereat. Cū enī per electionē ſumere Magiſtratus ſolerent: poſtea ſortiti ſunt: ex eo ꝙ electiōes eorū in homine turpes pudendoſqꝫ cadebant.

¶ Declarat que ſunt cauſe trāſmutationis Reip. ſine ſeditione occulta: ⁊ diuidiť in ꝑtes quatuoꝛ. In p̄ma declarat qualiter ꝓpter uerecūdiā fit ſeditio ⁊ trāſmutatio reip. Secūdo qualiter ꝓpter negligētiā: ibi ⌊ Et ꝓpter negligentiā. ⌋ Tertio qualiter ꝓpter ꝯtēptū eius qđ eſt paruū: ibi ⌊ Inſup ꝓpter ⁊c̄. ⌋ Quarto qualiter propter diſſenſioneʒ: ibi ⌊ Seditiones quoqꝫ ⁊c̄. ⌋ In prima dicit ꝙ reſp. aliquando tranſmutantur ſine ſeditione: hoc eſt ſine occulta diſſenſione: ⁊ hoc ꝓpter uerecūdiam: ſicut accidit in Herea Ciuitate. Contingit enim in illa ciuitate ꝙ aliqui qui cōmiſerāt aliqua turpia vnde paſſi fuerant uerecūdiam eligebantur ad p̄ncipatuʒ ab aliquibus. Alij vͦo uolentes ſuſtinere ꝙ iſti infantes principarentur: ⁊ inſtituerunt ꝙ principatus qui prius fiebant per ſortem: fierent per electioneʒ. Et ſic propter uerecūdiam quā aliqui paſſi fuerāt fuit facta ſeditio ⁊ trāſmutatio reipublice. Deide cū dic̄.

¶ Et ꝓpter negligētiaʒ qn̄ ſinūt ad ſūmas p̄tātes eos aſſumi qui nō ſūt amici ſtatus eoruʒ. Per quem quidem moduʒ apud Oreuʒ euerſa eſt paucoꝝ gubernatio per Heraclodoruʒ: qui Magiſtratuʒ nactus gubernationem Ciuitatis ex paucorū potentia ad popularem ſtatum traduxit.

¶ Oſtendit quomodo propter paruipenſionem fit ſeditio ⁊ tranſmutatio reip. Et dicit ꝙ propter paruipenſionem quandoqꝫ fit mutatio reſp. ⁊ ſeditio: ut quando aſſumitur aliquis ad principatuʒ principanteʒ qui non diligit ipſum: ſed paruipendit. Tunc enim accidit ꝙ iſte qui paruipendit principatum mutat remp. ſicut in Oreo Ciuitate contigit ꝙ elegerunt Heraclodorū in principem. Iſte autem non diligebat remp. eorum: ⁊ ideo mutauit ſtatum paucorum qui erat in illa Ciuitate ⁊ inſtituit remp. ⁊ popularem ſtatum. Deinde cum dicit.

¶ Inſuper propter puſillitatem. Dico autem puſillitatem. quando latet paulatim ſubcreſcēs Reip. mutatio que ad magnitudineꝫ latenter euadit ſi negligat̄: quēadmodū apud Ambraciotas p̄uo cēſu p̄us erāt Magiſtratꝰ: tādeꝫ ꝟo nullo fuerunt q̄ſi nihil aut prope foret iter parū ⁊ nihil.

¶ Declarat q̄liter ꝓpter contemptū eiꝰ qđ eſt penes puſillitateꝫ mutat̄ Reſp. Et exponit qđ uocant puſillitatem ⁊ dicit ꝙ penes puſillitatem eſt quādo aliqua parua tranſgreſſio negligitur: ſilr̄ ⁊ alia. Cōtingit enim ex omnibus iſtis fieri magnam trāſgreſſionē que a p̄ncipio nō erat manifeſta. Et ꝓpter talem magnā trāſgreſſionem que ex multis paruis neglectis cauſata eſt contigit mutari Remp. ſicut dicit accidiſſe apud Ambraciotas. Apud eos erat vna honorabilitas paruꝫ reputabat̄: ⁊ multe parue negligebant̄ ſi paruꝫ ⁊ nihil non differrēt aut eſſent ꝓpinqua. Et iō accidit tandeꝫ in illa Ciuitate ꝙ nulli p̄ncipabant̄ ſm̄ honorabilitatē aliquam: ⁊ tūc paucorum ſtatus in quo p̄ncipantur inſignes ⁊ honorabiles mutatus eſt in ſtatum populareꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Seditiones quoqꝫ cōcitat peregrinitas donec in eandē ſimul conſpirationeꝫ deuenerit. Ut enim non ex quauis multitudine conſtituitur Ciuitas: ita etiam neqꝫ in quouis tempore.

¶ Declarat qualiter ꝓpter diſſilitudinem mutat̄ Reſp. Et diuidit̄ in tres. In p̄ma oſtēdit qualiter ꝓpter diſſimilitudinē diſponunt̄ ad ſeditionem. Secūdo accidentaliter declarat qui mouent ſeditiones in populari ſtatu ⁊ paucorum maxime ex dicta cauſa: ibi⌊ Seditionem ⁊c̄.⌋ Tertio ponit cām accidentalē magis ſeditionis: ibi⌊ Incidūt ēt ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In prima ponit qualiter diſponunt̄ ad ſeditionē per ſilitudinem. Secūdo manifeſtat per exēpla: ibi⌊ Quapropter ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ alia cā ſeditionis eſt diſſimilitudo: Cum eni ihabitauerint Ciuitatem illi qui non h̄nt eoſdē mores nec cōſuetudines mouent ſeditiones donec multo tēpore ꝯſpirauerint: uel maxime ſimul. Primum apparet: qꝛ illi qui habēt diuerſos mores inclinant̄ ad diuerſos fines. Ex hoc aūt ſequit̄ diuiſio uoluntatis: hoc aūt eſt cā diſſenſionis: Quare manifeſtū eſt ꝙ diſſilitudo cā eſt ſeditioniꝫ. Scđo apparet: qꝛ ſi illi qui h̄nt diuerſos mores ſimul vixerint: contingit ꝙ vnus trahit alium ⁊ in fine habent eoſdē mores ⁊ inclinant̄ ad eundem finem ⁊ nō mutāt Remp. Eſt igit̄ manifeſtū ꝙ donec ſimul vixerit multo tēpore mouebunt ſeditiones illi qui habēt diuerſos mores. Sicut enim Ciuitas nō fit ex q̄buſcūqꝫ: ſed ex ſilibus. Ita nō fit in quocūqꝫ tēpore. ſed q̄n vixerint ciues ſil'r ⁊ iā iclinant̄ ad eoſdē mores. Deinde cū dicit.

¶ Quapropter quicūqꝫ abducinglinos ſuſceperunt uel aduenas: oēs fere ſeditionibus iactati ſunt: ceu apud Sibarim vna cū Trezenijs incoluerūt Achei. Poſtea maioreꝫ in numerū creſcētes Achei Trezenios pepulerūt: vnde pollutio illa exorta eſt Sibaritis: ⁊ in Thurijs idē fecerunt Sibarite cōtra eos qui illos receperāt: nā plus habere uolentes: quaſi de ſuis agris pulſi ſunt: ⁊ apud Bizantiuꝫ peregrini in oppreſſionē Ciuiuꝫ coniurati: cognita re: prelio ⁊ armis expulſi ſunt. ⁊ Antiſſei exules ex Chio ſuſceptos tādem armis deicere coacti ſunt. Zanclei ꝟo qui ſamios receperūt mox ab eis ſunt propria Ciuitate deiecti. Apolloniate qui ſunt in Ponto Incolis receptis ſeditione agitati ſunt. Et Syracuſani poſt Tyrānos expulſos cuꝫ hoſpites ⁊ conductos milites feciſſent: Ciues in ſeditionē ⁊ preliuꝫ inciderūt: ⁊ Amphipolite receptis Calcidēſium Colonis pulſi tādē ab illis ſunt fere oēs.

¶ Manifeſtat qđ dictū eſt per ſeptē exempla. Et dicit ꝙ qꝛ diſſimilitudo cā eſt ſeditionis: accidit ꝙ ille Ciuitates que extraneos idifferēter receperunt: plures paſſe ſunt ſeditiones ⁊ diuiſiones: ſicut accidit in quadam Ciuitate quā uocat Sibarim. In illa enim ciuitate habitabāt Treçenij. Iſti ꝟo receperūt Acheos. Cū auteꝫ eſſent augmētati: eiecerūt Treçenios: ⁊ ex hoc tūc fuit odium inter Sibaritas qui eiecti fuerāt: ⁊ īter Thurios qui eos receperāt. Cū enim plus exigerent eo ꝙ regio eſſet ſua eiecti fuerūt ab alijs. ¶ Ponit 2ᵐ exemplū. Et dicit ꝙ ſilr̄ accidit Biçantijs. Cū eni iſti recepiſſent extraneos: iſti iſidiati ſunt Biçantijs: qui Biçātij re cognita eos p̄lio ⁊ armis expulerūt. ¶ Ponit tertiū exēplum. Et dicit ꝙ ſilr̄ accidit in alia ciuitate ꝙ Antiſſei ꝓfugos ⁊ extraneos receperūt in ſua Ciuitate ex Chio. Et tādem facta fuit ſeditio inter ipſos ⁊ eiecti ſunt extranei. ¶ Tunc ponit quartū exēplū. Et dicit ꝙ çanclei receperunt Samios in ſua Ciuitate ⁊ poſtmodū facta ſeditione inter ipos: ipi expulſi fuerūt a Ciuitate. ¶ Tunc ponit q̄ntum exemplum. Et dicit Apolloniate Ciuitatem inhabitantes iuxta Pontuꝫ: cuꝫ recepiſſent extraneos: paſſi ſunt ſeditionē. ¶ Tūc ponit ſextum exemplum. Et dicit ꝙ Syracuſani cum expuliſſent Tyrānos a Ciuitate: receperunt extraneos ⁊ eos qui portant merces ⁊ fecerūt eos Ciues. Seditio facta fuit eis ⁊ uenerunt ad pugnam. ¶ Tunc ponit ultimum exemplum. Et dicit ꝙ Amphipolite cum recepiſſent Calcidenſium Colonos: ſeditione facta inter eos plurimi Amphipolitarum mortui ſunt ⁊ expulſi ab alijs. Ex omnibus iſtis non plus vult habere niſi ꝙ diſſimilitudo cā eſt ſeditionis ⁊ deſtructionis Reipublice. Deinde cū dicit.

¶ Seditioneꝫ aūt concitant in paucorum q̄dem potētia multitudo indigne ferens qđ cū ipſi ſint pares nō pariter honorant̄. In populari ꝟo ſtatu nobilitas ꝙ par fiat ceteris cum ipſi ſint preſtātiores.

¶ Declarat qui mouent ſeditiones in populari ſtatu ⁊ Paucoruꝫ ex dicta cauſa. Et dicit ꝙ in Paucorū potētia facit ſeditiones populus. Populus enim credit ſe debere recipere equale: quia oēs ſunt equales in libertate. Diuites aūt totū habēt uel plus. Et iō populus exiſtimans ſe iniuſta ſuſtinere: mouet ſeditiones. In ſtatu populari autē ſeditiones mouent diuites: qꝛ in ſtatu populari recipiunt equale. Exiſtimāt aūt pluſ debere recipe cū ſint excellētiores: ⁊ iō mouēt ſeditiones cōtra populū. Deinde cū dicit.

¶ Incidunt etiaꝫ quādoqꝫ in ſeditionem. Ciuitates ꝓpter ſitum quādo talis eſt locus ut non ad vnā eandēqꝫ gubernationem ſit aptus ut Clazemonijs accidit qui in Chrito habitāt cōtra eos qui habitant in inſula: ⁊ Cholophonijs erga Notios. Athenis quoqꝫ nō eodē modo: ſed multo magis populares ſunt qui in Pyrrheo habitant q̄ꝫ qui in urbe. Ut enī in prelijs tranſitus foſſarum: etiam ſi admodū parue ſint interrumpunt ordines militum: ita ⁊ in Ciuitate diſſidentia oīs videtur diſiunctionē facere. Maxime forſan diſſidēt virtus ⁊ vitiuz. Deinde paupertas ⁊ diuitie: ⁊ alia magis q̄ꝫ alia. Quarum vna eſt illa de qua diximus.

Tangit cāz ſeditionis accidentalē magis. Et dicit ꝙ in aliqbus Ciuitatibus fiunt ſeditiōes propter diſpoſitionē loci. Contingit eniz ꝙ regio nō eſt bn̄ diſpoſita ad hoc ꝙ Ciuitas ſit vna: ſed magis alia ⁊ alia. Unitas aūt ordinis in finē facit Ciuitatē vnā: ⁊ iō illud qđ diſponit ad hoc requirit ad vnitatē Ciuitatis. Facit aūt ad hoc bona diſpoſitio loci. Si igit locus nō eſt bn̄ diſpoſitus ad hoc ꝙ ſit Ciuitas vna fit ſeditio: ſicut accidit Claçemonijs. Illi eniz qui inhabitabāt in Chrito que eſt vna pars Ciuitatis erāt cōtra illos qui habitabāt in iſula. ſ. in alia ꝑte Ciuitatis ⁊ uolebāt facere diuerſas Reſpublicas ⁊ Ciuitatē p̄ncipalem in ſua parte. Silr Cholophonij ⁊ Notiti adinuicez paſſi ſunt ſeditiones ꝓpter malā diſpōnem loci. Silr Athenis nō ſunt bene diſpoſiti ad vnā rempublicā quia illi qui ſūt in ſuburbio videlicet in Pyrrheo extra muros ciuitatis populares ſunt magis q̄ꝫ illi qui hītant in urbe que eſt locus magis munitus: ubi ſunt fortalitia. Sic igit manifeſtū eſt ꝙ diuerſitas facit ad diuiſionem ⁊ ſeditionem in Ciuitate: Sicut enim in bello paruus foſſarū trāſitus ⁊ quecūqꝫ modica apertura diſtrahit exercitum uel aciem: ⁊ ordinē eiꝰ iterrūpit ita oīs diuerſitas ⁊ diſſimilitudo in Ciuitate facit ſeditiones. Sed cōſiderandum eſt ꝙ diſſimilitudo que maxime cauſat ſeditionem eſt diſſimilitudo v̄tutis ⁊ malitie: q̄r inclināt ſtatiz in diuerſos fines. Poſt hec aūt diuitie ⁊ paupertas: ⁊ ſic ulterius alia diſſimilitudo aliqua ſ̄m alia que pōt attendi inter multa. Sed hec eſt differentia ꝙ quedā magis: quedam minus faciūt ſeditiones. Sub iſto v̄o mēbro ꝯtinet cauſa que iaz dicta eſt.

oRiuntur aūt ſeditiones non pro paruis rebꝰ: ſed ex paruis ad magna perueniūt. Maxime v̄o etiā parue corroborantur quādo in p̄ncipalibus fiunt: ut contingit Syracuſanis antiqtus. Mutatus eſt enim Ciuitatis ſtatus ꝓpter duos adoleſcētes qui in Magiſtratu ꝯſtituti ſimultatem inter ſe habuerunt ex amatoria cauſa. Altero enī abſente: alter puerū quem amabat ſibi conciliauit. At ille reuerſus cū id grauiter ferret: uxorē illius hēre ſtuduit: ex hoc oēs qui uerſabantur in Rep. diuerſo fauore ſe diuiſerūt.

Poſt q̄ꝫ Phs determinauit qualiter ſe habentes faciunt ſeditiōes: ⁊ que ſunt diſponētia: declarat qualiter ſeditiones inchoate a paruis inualeſcunt multum. Et diuidit in duas ſ̄m ꝙ tangit duas cauſas huius. Secunda ibi[Omnino eni ⁊c̄.] Prima in duas. In prima tangit cām illam. In ſcđa dat remediū cōtra illam ibi[Quamobrez ⁊c̄.] In p̄ma dicit ꝙ ſeditiones nō fiūt de paruis: ſed de magnis. Fiūt aūt ex paruis: q̄r incipiunt ex paruis. Parue autem ſeditiones ⁊ diſſenſiones iualeſcūt citius quādo fiūt inter dominos habētes ptātem in ciuitate: ſicut accidit antiqtus in Ciuitate Syracuſanorū. Cōtingit enim ꝙ Reſp. illoruz fuit mutata ꝓpter diſſenſionē duorū iuuenū qui p̄ncipantes diſſiderūt ꝓpter amoris cauſam. Accidit eniz cum vnus eſſet extra Ciuitatē: ꝙ alter puerum quem amabat ſibi cōciliauit. Cum aūt alter ueniſſet idignatꝰ eſt ⁊ ſtuduit hēre uxorem alteriꝰ. Cuz aūt ille iſtud ſciret: mota eſt diſſenſio iter illos: ⁊ coaſſociantes ſibi Ciues diuiſerunt oēs in duas partes. Sic igit manifeſtuz eſt ꝙ pua diſſenſio multum inualeſcit quādo fit iter diuites hn̄tes ptātez in ciuitate. Deinde cū dicit.

Quamobrē ab iſtis p̄ncipijs cauendum eſt diligenter ac diſſoluēde ſtatim ſunt eorum diſcordie: qui multum in Repu. poſſunt: in p̄ncipio enim peccatur. Principium aūt dicitur eſſe dimidium totius: itaqꝫ paruū in p̄ncipio erratum correſpondens eſt ad alias partes.

Tangit remedium ꝯtra hoc. Et dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ parua diſſenſio iter dominos multuz inualeſcit. Opz ꝙ ſubditi talia timeant multum: ⁊ ꝙ diſſenſiones inter diuites diſſoluāt ⁊ cōtrahāt ad cōcordiā: q̄r diſſenſio que accidit inter maiores ⁊ p̄ncipantes eſt peccatū in p̄ncipio. Principiū aūt eſt dimidiū totius: q̄r p̄ncipiū ꝯtinet ſe ⁊ p̄ncipatū v̄tute: ⁊ iō reſiſtēdū ē peccato in p̄ncipio. Nā peccatuz in p̄ncipio ꝓportionaliter ſe habet ad ea peccata que fiunt in ꝑtibus p̄ncipalibus aīalium. Uidemus aūt ꝙ modica facta diuerſitate in parte p̄ncipali in aīali. ſ. in corde: magna fit diuerſitas in alijs. Similiter modica exiſtente diuerſitate in ſemine: fit magna diuerſitas in eo qđ fit ex ſemie: q̄r ex modica differētia calidi ⁊ frigidi cauſat differētia maris ⁊ femine. Silr facta modica tranſpoſitione in gubernaculo Nauis: tota Nauis trāſmutat: quare ſic erit in rep. ꝙ paruū peccatū in p̄ncipio ⁊ pua diſſenſio multū iualeſcit. Deinde cum dicit.

Omnino enī excellentiū virorū diſcordie totā poſt ſe trahūt Ciuitatem.

Tangit 2am cām. Et declarat ꝙ diſſenſiōes in ſignū multum iualeſcunt. Et p̄mo ꝓponit. Secūdo manifeſtat per exempla: ibi[Ut cōtigit apud ⁊c̄.] In prima dicit ꝙ nō ſolum diſſenſiones p̄ncipantiū multum ⁊ cito iualeſcūt: imo uſr diſſenſiones diuitū. Ex quo eni diuites ſunt: potentiam habent. Et manifeſtum eſt ꝙ indignantur ſi non fiat eis ſ̄m ꝙ exiſtimāt ſe excellere alios: ⁊ faciūt diſſenſiones ⁊ totā ciuitatez ponunt in diſſenſione. Deinde cū dicit.

Ut cōtigit apud Eſticam poſt popularē ſtatū. Duobus enī fratribꝰ de diuiſione patrimonij cōtendētibꝰ vnus eorū qui erat pauperior quaſi nō exhibēte altero fratre bona oia neqꝫ theſaurū quē pater iuenerat ꝓferēte querebatur: ac populū in ſuos fauores ꝑtraxerat. Alter v̄o qui diuitijs pollebat: locupletes ſibi aſſciuerat.

Declarat per exempla. Et diuidit in qnque ſ̄m ꝙ declarat per qnque exempla. Secunda ibi[Et in Delphis ⁊c̄.] Tertia ibi[Mithilene quoqꝫ ⁊c̄.] Quarta ſibi [Apud phocenſes ⁊c.] Quinta ibi [Mutata eſt ⁊c.] In pᵃ dicit ita dictū eſt ꝙ diſſenſiones diuitum multum inualeſcunt: ſicut accidit in Eſtica Ciuitate. Cōtigit enim ꝙ duo fratres diſſiderēt de paterna hereditate. Cū vnus nō haberet de diuitijs ⁊ de Theſauro quē acqſiuit pater: coaſſumpſit ſibi populares. Alius diuites. Et fuit diuiſa Ciuitas in duas ꝑtes: ⁊ facta fuit magna diſſenſio. Deinde cum dicit.

¶ Et in delphis ex fauore partium contentiōe exorta p̄ncipium fuit ſeditionū omniuꝫ que poſtea fuerūt in ea Ciuitate ſecute. Hic eniꝫ cum ſibi triſte auguriū incidiſſet: ut uenit ad ſponſam ſuſcipere illam noluit. Parētes vᵒ puelle quaſi ſpreti atqꝫ cōtempti: ſacrorum quiddam eo ſacrificante iniecerūt: atqꝫ ut ſacrileguꝫ accuſantes: capite damnari fecerunt.

¶ Oſtēdit 2ᵐ exemplū. Et dicit ſiꝉr accidit in Delphis ꝙ qdam habuit quandam puellā in cura ſua que cura fuit p̄ncipiū oīum diſſenſionū que poſtmodū contigerunt. Unus enim deſponſauit illam: poſtmodū cōſuluit quēdam ſacerdotem augureꝫ utrū expediret ei accipere eam in uxorem: qui cōſuluit ꝙ nō acciperet. Tūc iſte timēs ꝓpter dictum Auguris. ſ. infortuniū aliqđ: cum ueniret ad ſponſam nō accepit: ſed receſſit. Amici vᵒ vidētes hoc ſicut illi qbus facta fuerat iniuria: eo ſacrificāte ſacrū aliqd clam iniecerūt. Deinde accuſauerūt eū ꝙ male ſacra tractaſſet: vnde tanqꝫ ſacrilegū capite damnari fecerūt. Deinde cum dicit.

¶ Mitbilene quoqꝫ ſeditio ex hereditate exorta magnorum maloꝝ fuit origo. Indeqꝫ bellū Atheniēſibus cōtra Mitbileneos ſuſceptum: in quo urbs eoꝝ a Pachite Duce capta fuit. Thimophane eniꝫ quodam opulento hoīe vita functo: cum due filie ſuꝑſtites fuiſſent: Doxandrus quidam dari illas filijs ſuis in Matrimoniuꝫ cōcupiuit. Qđ cum aſſequi non potuiſſet: alios ſibi Prelatos dolēs: res nouas moliri aggreſſus Atheniēſibꝰ qbus erat publice hoſpes bellū ſuſcipere ꝑſuaſit.

¶ Ponit tertiū exemplū. Et dicit ꝙ circa Mithilenam Ciuitatē facta fuit diſſenſio inter aliquos ꝓpter diuiſionē hereditatū que fuit p̄ncipium multorū malorū que poſtmodū contigerunt. Et fuit p̄ncipiuꝫ belli qđ fuit iter ipſos ⁊ Atheniēſes: in quo prelio qdam Dux nomīe Pachites accepit Ciuitatē ipſoꝝ Athenienſiū. Accidit enim ꝙ thimophanes opulentus vita functꝰ: reliqt duas filias ſuꝑſtites. Quidam autē Doxādrus eas dari cōcupiuit filijs ſuis in uxores: Qđ cū aſſeq nō potuiſſet: perſuaſit Athenſenſibus apud quos hoſpes publice erat ut bellū ſuſciperent contra Mithilenas. Deinde cum dicit.

¶ Et apud Phocēſes ſeditio exorta eſt ex hereditate inter Mnaſiam Mnaſonis p̄rem: ⁊ Euthicratem Onomarchi hec ſeditio Phocēſibus initiū fuit eius belli qđ ſacrum appellauerunt.

¶ Ponit quartū exemplū. Et dicit ꝙ apud Phocēſes quidam fuerūt exheredati: ex quo facta fuit ſeditio inter Mnaſiam patrē Mnaſonis: ⁊ euthicratem patreꝫ Onomarchi. Hec autē diſſenſio fuit principium belli Phocenſibus: illiꝰ inqꝫ belli qđ ſacrum appellauerūt. Deinde cum dicit.

¶ Mutatus eſt etiam Epidamni Ciuitatis ſtatus ex nuptijs. Deſponderat eniꝫ quis filiam: Cum vᵒ pater ſponſi Magiſtratuꝫ gerens ſibi mulctā irrogaſſet quaſi deſpectus omnes qui p̄ſenti Ciuitatis ſtatui infenſi erant: per factionem ad ſe recepit.

¶ Ponit qntū exēplum. Et dicit ꝙ in epidamno Ciuitate trāſmutata fuit reſp. ꝓpter diſſenſionē que fuit facta ꝓpter nuptias quaſdā. Cum eniꝫ qdam deſponſaſſet quādam: qdam fecerunt ſibi iniuriam: ⁊ facta fuit diſſenſio. Poſtmodū cōtigit ꝙ pater diſponſati factꝰ fuit vnus de principibus: ⁊ tūc accepit alios qui erāt extra rempublicā ⁊ infenſi ſtatui cōiungens eos ſibi ⁊ trāſmutauit remp. Deinde cum dicit.

¶ Fiunt etiam mutationes ⁊ in paucorum potētia ⁊ in populari ſtatu ⁊ in ea que appellatur Reſpublica ex eo ꝙ aliqđ collegium uel aliq̄ pars Ciuitatis famam ſit uel augmētū maiorē in modū ꝯſecuta.

¶ Cum declarauit ꝙ reſp. trāſmutenť: declarat in quid trāſmutanť. Et p̄mo ꝓponit. Secūdo manifeſtat: ibi [Ut apud ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ reſp. tranſmutanť in paucorum ſtatū ⁊ popularem ex eo ꝙ aliqđ collegium uel aliqua pars ciuitatis famam uel augmētum maiorem in modū conſecuta eſt. Ob hanc enim cām cōtingit ꝙ ſi regebat ꝙ ītendať magis ⁊ fortior fiat eius ſtatus: ⁊ ſic mutať a debiliori ad fortiorem. Si vᵒ nō regebat cōtingit ꝙ iuſta fama ⁊ potentia regere incipiat: ⁊ ab vna Republica ad aliam fit tranſmutatio. Deinde cum dicit.

¶ Ut apud Atheniēſes Ariopagi cōſiliuꝫ per tempora belli Perſarum famam cōſecutum ſeueriorem Reipu. gubernandi formam videtur feciſſe.

¶ Manifeſtat per exēpla. Et ponit ſex: in qbus declarať qliter reſp. mutata eſt in rempublicam aliam: uel in eādem magiſ intenſam. Et dicit ꝙ bene dictum eſt ꝙ fit mutatio reipublice in rempublicaꝫ: ſicut accidit Athenis. Cū enim cōſilium Atheniēſium qđ in Ariopago que eſt pars excellentior Ciuitatis illius tempore belli perſarum famam conſecutum fuiſſet: formam reipublice auxit: ⁊ fuit facta reſpublica eorum fortior. Deinde cum dicit.

¶ Et rurſus naualis turba q̄ cauſa victorie Salaminenſi bello fuiſſe videbatur: ⁊ ob eā victoriā Principatū Maris acqſiſſe Ciuitati popularē ſtatū magis aſſeruit.

¶ Ponit 2ᵐ exēpluꝫ: dicēs ꝙ multitudo Naualis athenis cum fuiſſet cauſa cuiuſdam victorie circa Salaminenſes fortiter pugnando: ⁊ fuiſſent cauſa ſaluationis p̄ncipatus: ⁊ ob eam victoriā acquiſiuiſſet potentiam Maris ciuitati ꝓpter ſtatum populi magis fortem. Deinde cum dicit.

¶ Et apud Arginos nobilitas q̄ in p̄lio cōtra Lacedemonios apud Mantineaꝫ urbem cōmiſſo: magnā famā cōſecuta erat:

Popularē ſtatū delere tentauit.

¶ Ponit tertium exemplū: in quo declaratur ꝙ Reſpublica mutatur in rempublicam. Et dicit ꝙ in argo contigit ꝙ inſignes ⁊ potētes cum eligerentur ad preliuꝫ cōtra Lacedemonios cōmiſſo prelio apud Mantineā urbem magnam famam cōſecuti ſunt: ⁊ ob hanc cām conati fuerūt deſtruere popularē ſtatum ⁊ ꝯuertere in paucoꝝ potētiam. Et ſic reſpublica mutabatur in aliam rempublicā. Deinde cū dicit.

¶ Et apud Syracuſanos multitudo urbana qͦ cauſa victorie belli aduerſus Athenienſes videbatur fuiſſe Rempublicam mutauit ad popularem ſtatum.

¶ Ponit quartum exemplū: in quo idē ꝓbatur. Et dicit ꝙ in ciuitate Syracuſanoꝝ cū factū fuiſſet preliū inter eos ⁊ Athenienſes ⁊ obtinuiſſent: cuius victorie cauſa populus fuit rempublicam mutauit in ſtatum popularem. Deinde cum dicit.

¶ Et apud Calcidenſes qͦ ſimul cū nobilitate ad opprimēdū Phoxū Tyrannum plebs inſurrexiſſet: ſtatim Reipublice gubernationem ſuſcepit.

¶ Ponit qͥntū exemplū. Et dicit ꝙ in Calcide Ciuitate populus vna cum diuitibus quendā tyrannum interfeciſſet: ſtatiꝫ adheſit Reip. dimittens priorem remp. Deinde cum dicit.

¶ Et apud Ambraciā eodē mō ꝑplus vna cū aggreſſoribꝰ Periādro Tyranno expulſo: in ſeipſuꝫ gubernationē ꝯuertit.

¶ Ponit ſextū exemplū. Et dicit ꝙ in Ambracia cū populus eieciſſet periandrū qui tyrānicabat apud eos ſimul cū alijs diuitibꝰ qui cōtrarij erant ipi in populo: inſtituit rempublicam ſibi ꝯuenientem. ſ. ſtatum popularē dimittēs priorē. Deinde cū dicit.

¶ Et oīno hoc latere nō oportet ꝙ qui potentie cauſa fuerūt: ſiue priuati hoīes ſiue collegia publica: ſiue tribus ſiue ⁊ pars aliqua Ciuitatis: ſiue quecūqꝫ multitudo ſeditionē cōmouēt: aut eni qui honori illoꝝ īuidēt: ſeditionē faciūt. aut ipi pp̄ p̄ualentiā par hēre cū ceteris nō acqeſcunt.

¶ Concludit vnā regulam ulēm dicens ꝙ ulr̄ hoc debet eſſe manifeſtū nō debet latere ꝙ qcunqꝫ ꝓpter potētiā aliqd p̄clarū fecerūt ſiue ſint idiote ſiue principes: ſiue ſint tribus alique: ſiue tota vna pars: ſiue qualiſcunqꝫ multitudo moueret ſeditionē. aut eni qui inuident eis qui honorantur in Ciuitate mouent ⁊ faciunt ſeditionē. Aut illi qui excellūt ⁊ magnū aliqd fecerūt ꝓpter potentiā nolunt manere cū equalibꝰ ⁊ eis ꝯformari. Ex hoc eni ꝙ magnū fecerūt īclinantur ad magna: qbus reputant ſe dignos. Ideo nolunt remanere cum equalibus. Unde ſi potentiam habeant ſeditionem faciunt. Deinde cum dicit.

¶ Mouentur quoqꝫ Reſp. quando ꝑtes ille Ciuitatis que cōtrarie videntur eſſe parificantur: ceu diuites ⁊ plebs. Medium aūt parum aut nihil oīno ſit. Si eni queuis pars ita robuſta fiat ut ad illā que p̄dominabatur ꝓxime accedat: nō tollerat poſthac diſcrimina ſubire. Quapropter ⁊ qui ꝟtute precellunt nullam (ut ita dixerim) faciunt ſeditioneꝫ. pauci ꝟo ſunt: alij ꝟo ꝑmulti. Uniuerſaliter ergo in cunctis Rebuſpublicis initia cauſeqꝫ ſeditionuꝫ ac mutationum in hunc modū fiunt.

¶ Declarat qn̄ maxime mouentur reſpublice. Et dicit ꝙ tūc maxime tranſmutantur reſp. quādo due ꝑtes que videntur eſſe contrarie: ſicut diuites ⁊ populus equantur in potētia uel fere. Medij aūt nulli ſunt aut ualde pauci: qꝛ tūc quelibet pars reputat ſe fortiorē alia: ⁊ nītitur repellere aliā. Et ſi cōtingit vnaꝫ ꝑtem ſuꝑare aliā iſtituit rempublicā que ſibi videtur. Si aūt vna pars quecūqꝫ ſit illa excedat aliā in multo manifeſte: illa pars que exceditur nolens perire ſubijcitur parti que ualētior eſt. Nec mouet ſeditionem cōtra illā. Et ꝓpter hoc manifeſtū eſt ꝙ illi qui excedunt alios in ꝟtute nō mouent ſeditionē qꝛ pauci ſunt reſpectu multitudinis. Et tūc ꝯcludit ꝙ ulr̄ p̄ncipia ⁊ cauſe ſeditionū ⁊ trāſmutationum rerump. ſm̄ hūc modū fiunt. Deinde cū dicit.

¶ Mutatur aūt Reſpublica quādoqꝫ per vim: quādoqꝫ per dolum. Per vim aūt: aut ſtatim aut poſtea cōpellēdo. Nam ⁊ fraus duplex eſt. Nonnunqꝫ eniꝫ decepti ab initio ſua demuꝫ ſponte recipiūt alium gubernādi modū. Deinde poſtea violenter conſeruāt: ut accidit cum quadringenti illi Atheniēſium Reſpublicas ſuſceperunt. Affirmātes eni ꝙ Perſarum Rex pecunias ad bellum cōtra Lacedemonios ſubminiſtraret ac in eo mentiti nihilominus poſtea vi retinere gubernationem conati ſunt. Interdū autem ab initio perſuadentes: ac poſtea rurſum ꝑſuaſis ſpōte ac uolētibꝰ retinēt gubernationē. Simpliciter ergo oēs Reſpublicas ex his que dicta ſunt ꝯtingit mutationes fieri.

¶ Declarat quō ⁊ qͥliter diſſidētes mouēt reſp. Et dic̄ ꝙ qn̄qꝫ mouēt reſp. ⁊ trāſmutāt per violētiam. Qn̄qꝫ per fallaciā ⁊ aſtutiā. Per violentiā duplr̄. Uno mō in p̄n°. ſ. īferēdo violētiā ꝙ remp. quā iſtituūt teneāt. Alio mō cogēdo poſterꝰ nō in p̄n°. qn̄qꝫ eni in principio. Qn̄qꝫ eniꝫ in principio ſuadēt per aſtutias talem uel talē rempublicā ⁊ decipiētes Ciues trāſmutāt rēpublicā illis nolentibꝰ. Et itē in fine ſi nolunt reſilire faciūt eis violentiā ⁊ cogunt eos tenere rempublicam iā iſtitutā: ſicut accidit in quadringētis qui deceperūt populū dicētes ei ꝙ Rex daret pecuniā ad p̄liādū contra lacedemonios: ⁊ populus hoc audito noluit ⁊ iſtituit rempublicā quā iſti iſtituerūt. Poſtmodū videns ꝙ mētiti fuerūt uolens ꝯtradicere illi conati: fecerunt tenere eandeꝫ ⁊ obſeruare facientes violentiā populo. Aliqn̄ aūt contingit ꝙ in p̄ncipio ſuadent ⁊ recipiūt remp. ⁊ poſtmodū ꝙ eā obſeruāt ⁊ ſuadēt illis ꝑſuaſis p̄ncipantur illis uolētibꝰ. Et tūc recapitulat ꝙ ſimplr̄ ħ eſt ulr̄ ſꝫ dicta cōtingit fieri mutatiōes oīum rerūp.

s Ed oportet in vnaquaqꝫ ſpecie rerump. hocidem conſiderare.

¶ Poſtqꝫ Phs declarauit cauſas ⁊ p̄ncipia ſeditionis ⁊ trāſmutatiōis rerumpu. in ulī in ꝗbꝰ plures p̄ncipanť: in parte iſta icipit determiare in ſpeciali cās ⁊ p̄ncipia ſeditionis ⁊ trāſmutationis ipſaruꝫ. Et diuidiť in ꝑtes tres. In p̄ma determinat cauſas ſeditionis ⁊ trāſmutationis ſtatus popularis. Secūdo paucoꝝ: ibi⌊ Paucoꝝ aūt ⁊c̄.⌋ Tertio ſtatus optimatū: ibi⌊ In optimatibus aūt ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma ꝓponit itētum ſuū. In ſcd̄a ꝓſequiť: ibi⌊ Popularis ergo ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ poſtq̄ꝫ determinatum eſt de cauſis ⁊ p̄ncipijs ſeditionis ⁊ trāſmutatiōis rerump. in ulī: cōſiderādū eſt in ſp̄ali que ſunt accidētia ẜm que fit tranſmutatio ⁊ ſeditio ẜm vnāquāqꝫ ſpēm reip. pertinētes ⁊ conſiderantes ẜm vnāquāqꝫ in ſpeciali. Deinde cū dicit.

¶ Popularis ergo ſtatus maxime recipit mutationes ꝓpter eorum hoīum ꝓſidiaꝫ qui ſunt quaſi Duces in populo. Hi eniꝫ p̄uatim egregiū quenqꝫ calumniādo cōſpirare ſimul cōpellunt. Cogit eni in vnū cōis metus: ēt eos qui p̄us erāt inimiciſſimi: publice ꝟo multitudinē irritāt.

¶ Proſequiť: Et diuidiť in duas. In p̄ma tangit cām ꝓpter quā popularis ſtatus trāſmutať abſolute. In ſcd̄a tāgit cāꝫ uel modū trāſmutatiōis: ibi⌊ Mutanť ēt.⌋ Prima in duas. In p̄ᵃ facit qđ dictū eſt. In 2ᵃ oñdit in quā remp. antiqꝰ magis fiebat trāſmutatio: ibi⌊ Vetuſtis ꝗdeꝫ.⌋ Prima in tres. In p̄ma ponit cām tranſmutatiōis popularis ſtatꝰ. In ſcd̄a manifeſtat per exēpla: ibi⌊ Et hoc fere.⌋ In tertia reddit cām cuiuſdaꝫ dicti: ibi⌊ Et apud.⌋ In p̄ma dicit ꝙ populares ſtatꝰ maxime tranſmutantur ⁊ patiuntur ſeditiones ꝓpter malitiā eoꝝ qui duces ſunt in populo. Iſti eni ꝓpter malitiā uel ipudētiā coadiuuant diuites: hoc aūt pōt fieri duplr̄. Vno mō calūniando eos. Eſt aūt calūnia falſi criminis ipoſitio. Et qñqꝫ diciť aliene rei uſurpatio ꝓpter falſi criminis ipoſitionē. Qñ igiť iſti Duces iponūt falſa crimina diuitibꝰ: diuites coadunanť iter ſe. ⁊ q̄ꝫuis diuites eēnt ſeparati ⁊ fortaſſis inimici: ꝓpter tñ calūniā coadiuuanť: qꝛ timoꝛ cōis cōgregat ⁊ adiuuat eos qui ualde ſunt ſep̄ati. Et rō huiꝰ eſt: qꝛ timoꝛ eſt triſtitia uel turbatio ꝓpter fantaſiā futuri mali: ⁊ iō ille qui timet inq̄rit vias per quas poſſit vitare malū optimatū futurū. Si ergo eſtimet ꝙ hoc faciet ſi cōiungat ſe cū inimico: ſe cū illo. Eſt tñ itelligēdū ꝙ ſi motus timoris minoꝛ fuerit q̄ꝫ motus inimicitie: non cōiungeť cū inimico. Si aūt maioꝛ cōiungeť cū eo ad repellēdū: ſemp eni ſequiť motū maiorē. Quare manifeſtum eſt ꝙ diuites cōiungunt ſeinuicē ⁊ ad vnū: ⁊ cōiuncti iſurgunt cōtra multitudinē ⁊ oppꝛimūt eam ⁊ trāſmutant remp. Alio mō coadiuuāt Duces diuites ꝓcurādo ꝙ multitudo graueť a diuitibus: ut multitudo grauata ab ipſis inducta Ducibꝰ iſurgunt cōtra diuites: ⁊ tūc diuites timētes oppꝛimi a multitudine coadunanť ⁊ inſurgunt cōtra multitudinē ⁊ trāſmutant rempublicā. Deinde cum dicit.

¶ Et hoc fere ubiqꝫ in hunc modū fieri videmus. Nā ⁊ apud Chouꝫ Popularis ſtatus interijt ob pꝛauitatē eoꝝ qui populuꝫ ducebāt: Nobilitas enim cōſpiratione facta regimē ciuitatis arripuit.

¶ Manifeſtat per exēpla: ⁊ diuidiť in ꝗnque ẜm ꝙ manifeſtat per ꝗnque exēpla. Scd̄a ibi⌊ Et apud rhoduꝫ ⁊c̄.⌋ Tertia ibi⌊ Apud Heracleam ⁊c̄.⌋ Quarta ibi⌊ Nec multo diſſimiliter.⌋ Quīta ibi⌊ Contigit hoc idē ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſi aliquis ꝯſideret videbit in multis ꝙ popularis ſtatus trāſmutať ꝓpter malitiam ducū populi: nā in ciuitate que dicitur Chous Popularis ſtatus fuit tranſmutatus ꝓpter malitiā ipſorum: diuites enim coadunati fuerunt ⁊ inſurrexerunt contra multitudinem ⁊ tranſmutauerunt Rempublicaꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Et apud Rhodū: ipoſitis eni pecunijs: que cōductis militibus ſoluerenť: potētes quidam in populo pꝛo ſe eas retinebant. Prefecti aūt Claſſis cū pecunias nō haberēt: ac nihilominus nauigare ex lege cogerenť: ueriti penā iudicij: ꝯſpirationē inierunt ad popularē ſtatū euertēduꝫ.

¶ Ponit 2ᵐ exēplū ⁊ dicit ꝙ in rhodo inſula duces populi qui oꝛdinati erāt ad tractandū de ſtipendijs exoluēdis ꝗbus debebanť ꝓhibuerunt ne redderenť hꝰ ſtipendia militibus claſſis cū eis debenť: ipſi aūt ꝯiuncti iſimul ꝓpter metū iudicij ⁊ iniurias p̄dictas compulſi ſūt diſſoluere popularē ſtatū eoꝝ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Apud Heracleā quoqꝫ populuſ oppꝛeſſus eſt ea de cā: potētes eni ꝗdā in populo illatis iniurijs nobilitatē expulerūt: illi ꝟo poſtmodū cōſpirātes ⁊ in vnū ꝯuenientes in urbē reuerſi: populū oppꝛeſſerūt.

¶ Ponit tertiū exēplū: ⁊ dicit ꝙ in ciuitate que diciť heraclea ſtatus popularis fuit coꝛruptus poſt receſſuꝫ ipſoꝝ diuitū ꝓpter ipſos duces populi: qꝛ diuites ꝓpter iniurias illatas receſſerūt a ciuitate: deinde coadunauerūt ſe ⁊ coadunati ſuperuenientes deſtruxerunt ſtatum Popularem ⁊ inſtituerūt aliam Rempublicam. Deinde cum dicit.

¶ Nec multo diſſimiliter apud Megarenſes Popularis ſtatus interijt. Ductores eni populi quo pecunias per bonoꝝ publicationē haberēt multos e nobilitate pepulerāt: ut tandeꝫ facta ſit per magna exulum multitudo. Exules ergo in vnuꝫ ꝯuenietes pꝛelio ſuperarūt: oppꝛeſſoqꝫ populo Paucoꝝ potētiā cōſtituerunt.

¶ Ponit q̄rtum exēplū: ⁊ dicit ꝙ in ciuitate Megareorū Popularis ſtatus fuit coꝛruptꝰ ꝓpter malitiā ducū populi: qꝛ duces uolētes hēre pecunias a diuitibus per bonorū publicationem eiecerūt multos diuites: ⁊ hoc donec fuerūt multi exules facti. Diuites aūt poſtmodū coadunati fuerūt ⁊ uenietes cōtra ciuitatē ipugnauerūt eā ⁊ deuicerūt: ⁊ tūc coꝛrūpentes popularē iſtituerūt paucoꝝ ſtatū. Deinde cū dicit.

¶ Cōtigit hoc idē apud cumas in populari ſtatu quē deſtruxit Traſimacus.

¶ Ponit ꝗntuꝫ exēplū ⁊ dicit ꝙ iſtud idē accidit apud Cumas. Ab illa eniꝫ ciuitate fuit expulſus ꝗdam noīe Traſimacus a ducibꝰ populi. poſtmodū iſte inſurrexit cōtra multitudinē ⁊ deuicit ⁊ mutauit Rempublicā. Deinde cum dicit.

¶ Et apud alios fere quis iſpiciat eodem mō ꝯtigiſſe: Interdū eni ut gratificenť iniuriātes nobilitatē ꝯſpirare faciūt: uel patrimonia diuidētes: uel redditus muneribꝰ publicis ſubiciētes. Interdū ꝟo calūniā tes ut bona opulētorum publicari faciāt.

¶ Aſſignat cām cuiuſdā dicti. Dixit eni ꝙ duces populi mouēt multitudinē ꝯtra diuites: declarat ꝓpter quā cām hoc faciūt: ⁊ dicit ꝙ fere in oībus alijs apparebit ſi aliqs ꝯſideret ꝙ trāſmutat̄ popularis ſtat⁹: hoc mō ſ. ꝓpter malitiā ducū populi. illi eni mouēt multitudinē cōtra diuites uel ut bn̄ hēant a diuitib⁹ ꝓpter iniuſtitiā: ut. ſ. diuites ꝓpter iniuriam moueant̄ ad redimēdū uexationē ſuā a multitudine odiēte ipos diuites: ⁊ tūc ꝯtingit ꝙ diuites ꝓpter iſtā iniuriaꝫ coadunētur. Qn̄qꝫ aūt hoc faciūt ut poſſeſſiones ſint eq̄les ut per hoc de poſſeſſionib⁹ diuitū poſſint diuidere: Uel ut eorū reddit⁹ munerib⁹ publicis ſubijciant̄. Qn̄qꝫ aūt imponunt crimina diuitib⁹: ut per hoc relegent̄ a ciuitate ⁊ a populo ꝯfiſcent̄ poſſeſſiones ipoꝝ. Sicut eni dictū fuit ſupius: iſti duces populi adulatores ſunt. ⁊ iō faciūt ea que placēt multitudini: ꝓpter qđ multum lucrum afferūt. Deinde cum dicit.

¶ Uetuſtis qdē tēporib⁹ qn̄ idē erat potēs in populo ac belli dux. Populares Reſpublice in Tyrannidē mutabant̄. Et ꝑfecto antiquorū Tyrānoꝝ plurimi ex Popularibus hoībus facti ſunt.

¶ Declarat in quā rempublicaꝫ magis antiq̄tus fiebat trāſmutatio popularis ſtat⁹ qm̄ in tyrānidē: Et p̄mo ꝓponit. Secūdo ꝓbat cū dicit ⌊ Cā v̄o ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ in antiq̄s tp̄ib⁹ qn̄ dux populi erat dux exercitus popularis ſtatus trāſmutabat̄ in tyrānidē ut frequētius: qꝛ fere plurimi antiquoꝝ qui fuerāt Tyrāni ex ducib⁹ populi facti ſunt. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Cā v̄o cur tūc fierent: nō aūt nūc illa eſt: qđ tūc qui in populo maxime poterāt ex his qui bello gerēdo perficiebant̄. Nondū eni dicēdi peritiā hēbant: nūc aūt Rhetorica arte ſupueniēte qui dicēdi facultatē hn̄t populos ducūt qdē: ſed qꝛ iperiti ſūt Rerūpublicarū Tyrānidē iuadere nō audēt: ni ſicubi parū aliquid tale icidit.

¶ Aſſignat tres rōnes ei⁹ qđ ꝓpoſitū eſt: ⁊ ſm̄ h̄ diuidit̄ in tres. Secūda ibi ⌊ Tyrānides certe ⁊c̄. ⌋ Tertia ibi ⌊ Ac ēt ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ cā q̄re antiq̄tus trāſmutabant̄ in tyrānidē ⁊ mō nō: eſt: qꝛ antiq̄tus duces populi aſſumebant̄ ex militātib⁹: iſti enim erāt magis diſcreti ⁊ facūdi qꝫ alij: qꝛ exercitati. Et qꝛ rhetoricā hēbāt. Hoīes aūt nō erāt coīter potētes loq: qꝛ nec coīter hēbat̄ Rhetorica: ⁊ iō illuꝫ qui magis erat facundus ⁊ diſcretus ⁊ exercitat⁹ in bello eligebāt in p̄ncipeꝫ. Ille aūt ſolus p̄ncipans poſtmodū tyrāniçabat ⁊ ſic mutabat̄ popularis ſtat⁹ in tyrānidē: ſed mō nō ſic eſt: qꝛ rhetorica augmētata eſt: ⁊ mlti nouerūt eā: ⁊ iō qcūqꝫ pn̄t loq ⁊ diſcreti ſūt fiūt duces populi. Sed qꝛ nō exercitati ſunt in bellicis: nō audēt iuadere p̄ncipatū: ita ut aliqs ſolus p̄ncipet̄: niſi accidat ꝙ ſit aliquis diſcret⁹ ⁊ facundus pre alijs ⁊ exercitatus in bellicis. Deinde cum dicit.

¶ Tyrānides certe frequēti⁹ fiebāt p̄us qꝫ nūc: ⁊ ꝓpter magnas ptātes qbuſdā cōmiſſas: ceu mileti ex cōſulatu. multaꝝ eni ac magnaꝝ rerū ptātē hēbat Cōſul.

¶ Ponit ſcđam rōnē ⁊ dicit ꝙ antiq̄tus plures erāt tyrānides qꝫ mō. Et rō erat: qꝛ magni p̄ncipat⁹ cōmittebant̄ vni. ille aūt trahebat dn̄ium ad ſe ⁊ p̄ncipabat̄ ſolus tyrāniçās: ſicut accidit in Mileto ciuitate: ꝙ cuidā fuit cōmiſſus ꝯſulat⁹ qui multoꝝ ⁊ magnoꝝ dn̄iuꝫ hēbat: poſtmodū ſolus p̄ncipans tyrāniçauit. Quare igit̄ plures erāt antiq̄tus tyrannides qꝫ mō: ⁊ reſpublica tranſmutabat̄ in illā: que ut pluries accidebat ideo popularis ſtatus tranſmutabatur in tyrannidem. Deinde cum dicit.

¶ Ac ēt ob id: qꝛ tūc urbes nō erāt magne ſed rure hoīes habitabāt: ociuꝫ agentes. P̄terqꝫ ab agris qui patroni erāt in populis cū viri militares eēnt Tyrānidē inuadebāt. idqꝫ agebāt oēs p̄ſtita ſibi p̄us fide a populo: que acqrebat̄ ex inimicitia aduerſus opulētos: ut Athenis Piſiſtrat⁹ per factionē ꝯtra Pediacos ſuſceptā: ⁊ Megaris Theogenes armētis opulētorum occiſis: que iuxta flumē repererat paſcentia. Et dionyſius accuſans Dapheū ⁊ diuites meruit Tyrānidē Syracuſis obtinere: ꝓpter inimicitiā nobilitatis ſibi fide a populo p̄ſtita: q̄ſi Popularis eſſet.

¶ Ponit tertiā rōnē ⁊ dicit ꝙ iterū manifeſtuꝫ eſt ꝙ antiq̄tus trāſmutabat̄ popularis ſtat⁹ in tyrānidē: qꝛ ciuitates nō erāt multū magne: imo populus h̄itabat in agris occupat⁹ circa agriculturā. ⁊ iō parū curabat de bono cōi. Un̄ illos qui erāt magis ſagaces ⁊ meliores in populo: qm̄ bellicoſi exiſtebāt populus p̄ficiebat: ⁊ p̄ncipabant̄ tyrānice. Tyrāniçabant aūt: qꝛ credebat̄ eis a vulgo: Et cā hui⁹ erat: qꝛ pſuadebāt pauperibus ꝯtra diuites. Efficax aūt pſuaſio erat inimicitia quam p̄tēdebāt ꝯtra ipſos diuites. Odio eni hꝛe inimicū alicui⁹ facit ipm̄ bn̄ credibilē illi: ſicut accidit Athenis ꝙ qdā noīe piſiſtrat⁹ fecit ſeditiones ꝯtra pediacos. Et Megaris theogenes ſic noīatus a gn̄e: ⁊ occidit iuxta quēdā fluuiū pecora diuitū Megareorū ⁊ cepit illos qui paſcebāt pecora illa. ⁊ ex hoc beniuolus fuit populo. Silr̄ Dionyſius accuſauit quēdā noīe Dapheuꝫ: ⁊ ſilr̄ diuites: ⁊ ex hoc reputat⁹ eſt dign⁹ p̄ncipari p̄ncipatu tyrānico fact⁹ credibilis populo ⁊ reputat⁹ fidelis. Tū qꝛ popularis erat. Tū qꝛ videbat̄ inimicitiā hꝛe ad diuites. Deinde cū dicit.

¶ Mutant̄ ēt Reſpublice ex ꝯſueta gubernatiōe in ultimā ſpēꝫ popularitatis. Cū eni per electionē ſunt Magiſtrat⁹: nō tm̄ a cēſu. Eligit aūt populus ambiētes populuꝫ Magiſtratuū grā eo rem deducunt ut ſit populus domin⁹ etiaꝫ legum.

¶ Declarat quō ex vna ſpecie popularis ſtatus fiat trāſmutatio in aliā: ⁊ p̄mo tāgit modū. Secūdo remediū ibi ⌊ Remediū aūt ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ex populari ſtatu patria in qua p̄ncipant̄ aliq liberi tranſmutatio fit in popularē ſtatuꝫ nouū: in quo tota multitudo dominat̄ ſm̄ ſentētiā: nō ſm̄ leges: ⁊ nō p̄ncipat̄ aliqs ſꝫ aliquā honorabilitatē. Fit aūt trāſmutatio iſto modo cum eni populus in tali Rep. ptātēꝫ habeat in electione duces populi qui p̄ncipari itendūt ſua decreta ꝓponunt ꝙ multitudo debeat p̄ncipari: qꝛ melioꝛ eſt qꝫ aliqui de multitudine: ⁊ iō melius eſt p̄ncipari totā multitudinem qꝫ aliq̄s. Populus autē libenter audit iſtā allegationem: ⁊ ideo inſtituit ꝙ tota multitudo p̄ncipetur ſm̄ legem: ⁊ dicitur iſta Popularis ſtat⁹ nouus: Deinde cum dicit.

¶ Remediũ aũt ne hoc omnino fiat: uel ut minus fiat illud eſt: ut tribꝰ ꝗdem Magiſtratũ eligãt nõ populus vniuerſus. Populariũ igit̃ ſtatuũ mutatiões fere omnes per has fiunt cauſas.

¶ Tangit remediũ ꝯtra iſtum modũ tranſmutandi popularẽ ſtatum: qꝛ iſta ſpẽs in quã fit talis trãſmutatio peſſima eſt. Et dicit ꝙ remediuꝫ ne fiat huiuſmodi popularis ſtatus uel ut minꝰ fiat eſt ſuſtinere ⁊ procurare ꝙ vna tribus eligat ita ꝙ vna tribꝰ mõ eligat: deinde alia: ⁊ ſic deinceps ⁊ non tota multitudo. Minoꝛ eni eſt vna tribꝰ ꝗ̃ tota multitudo: ⁊ iõ meliꝰ eſt eligẽ tribꝰ ꝗ̃ totã mltitudinẽ. Dicebat eni ſupiꝰ phs ꝙ totã multitudinẽ eligere ꝯtingit duplr. Uno mõ diuiſim: ut mõ vna tribꝰ: deinde alia: ita ꝙ oẽs ꝑtes obtineant electionẽ diuiſim. Alio mõ cõiunctim. Et qꝛ p̄mũ põt hẽri accipiẽdũ eſt magis. Et concludit ꝙ pp̄ iſtas cãs fere fiunt oẽs trãſmutationes ſtatus popularis.

p Aucorum autem gubernationes mutãtur per duos maxime modos manifeſtiſſimos.

¶ Poſtꝗ̃ determinauit phs cãs ſeditiõis ⁊ tranſmutationis ſtatus popularis: in ꝑte iſta determinat cauſas trãſmutationis ⁊ ſeditiõis ſtatus paucoꝝ in ꝑticulari ⁊ diuidit̃ in ꝑtes duas. In prima tangit modos ꝗbus tranſmutat̃ ſtatꝰ paucoꝝ. In 2ª recapitulat: ibi[Paucorũ igit̃ ⁊c̃.] Prima in duas. In p̄ma ponit modos per ſe ꝗbus trãſmutat̃ ſtatus paucoruꝫ. In ſcd̃a ponit vnũ modũ accidentalem: ibi[Fiunt etiã.] Prima in duas. In prima proponit ꝙ duo ſunt modi ꝗbus trãſmutat̃. In ſcd̃a proſeqtur ibi[Unuꝫ ſi iniurijs.] In prima dicit ꝙ ſtatꝰ paucoꝝ tranſmutant̃ ſm̃ duos modos qui ſunt ualde manifeſti. trãſmutant̃ eni propter diſſenſiones diuitum iter ſe: ⁊ pp̄ diſſenſionẽ pauperuꝫ ad diuites. Deinde cũ dicit.

¶ Unũ ſi iniurijs afficiãt multitudinẽ: quilibet eni patronꝰ ſufficit: ⁊ maxime ſi ex numero Paucorum dux aliqs exiſtat: quẽadmodum in Naxo Ligdamus qui Tyrãnidem poſtea inuaſit.

¶ Proſequit̃: ⁊ p̄mo primũ. Scd̃o 2ᵐ ibi[Hẽt autẽ.] In p̄ma dicit ꝙ pp̄ vnũ trãſmutat̃ ſtatus paucoꝝ. ſ. ſi diuites principantes opprimãt multitudinẽ iniuſta faciẽdo. Cũ enim grauat̃ multitudo iſurgit ꝯtra diuites ⁊ expellit eos ⁊ ſic coꝛrũpit ſtatum paucoꝝ. Quecũq; eni ſit multitudo ſi p̄ſens ⁊ vnanimis ſit ſufficiens eſt ad expulſionẽ diuitũ ⁊ coꝛruptionẽ ſtatꝰ paucorũ maxime potẽs. quare ⁊ maxime ſi populus vnuꝫ ex paucoꝝ nũo eligat ⁊ ducẽ faciat: ſicut factũ fuit in Naxo: ubi ligdamus aſſumptus fuit in preſidem ex paucoruꝫ ſtatu: qui poſtmodũ tyrãniçauit ſuper illos Naxeos. Deinde cum dicit.

¶ Habet aũt etiam ex alijs initiũ ſeditionis differentias: Quñq; enim ab ipſis opulentis qui nõ honorant̃ fit diſſolutio: cum perpauci ſint illi qui dignitates uſurpãt: ut in Maſilienſibus: ⁊ in Hiſtro: ⁊ apud Heracleam: ⁊ in alijs Ciuitatibus accidit: Homines enim ab honoribus excluſi res nouas moliri non ceſſant quoad ipſi quoq; honorent̃: ꝗbuſdam enim locis nõ ſimul ad Rempublicã gubernãdam recipiuntur filiꝰ ⁊ pater. Alicũi ꝟo frater ſenioꝛ ac iunioꝛ: ⁊ ubi Paucoꝝ potentia ciuilioꝛ eſt ut in Hiſtro ad popularem recidit. Apud Heracleã ꝟo a paucioribꝰ ad ſexcentos.

¶ Proſequit̃ alium modũ qui eſt ꝓpter ſeditionẽ diuitum inter ſe: ⁊ diuidit̃ in ſeptẽ ſm̃ ꝙ ſunt ſeptem modi. Scd̃a ibi[Mutata eſt etiã Gnidi ⁊c̃.] Tertia ibi[Mutant̃ etiã paucoꝝ ⁊c̃.] Quarta ibi[Qd̃ idem accidit in ⁊c̃.] Quinta ibi[Euertunt̃ etiã ⁊c̃.] Sexta ibi[Fiunt ẽt ⁊c̃.] Septima ibi[Sepe etiam ⁊c̃.] In prima dicit ꝙ p̄ncipatꝰ paucorũ potentie patit̃ ſeditionẽ ab alijs diuitibꝰ. Cõtingit eni quãdoq; ꝙ illi diuites qui nõ ſunt in principatu coꝛrũpãt Rempublicaꝫ. Et hoc accidit quãdo illi qui principant̃ ſunt pauci: ſicut accidit in Maſſilia: ⁊ in hiſtro ⁊ in heraclea ⁊ in ꝗbuſdam alijs ciuitatibꝰ. Contigit enim in illis ꝙ illi diuites qui nõ principabant̃ exiuerũt ciuitatẽ uel ꝓpter iniuriã illatã eis uel ꝓpter inuidiã ⁊ erant extra ciuitatẽ donec poſſent trãſmutare antiquoruꝫ fratruꝫ principatꝰ ⁊ poſtmodũ iuniorũ. Silr̃ enim pater ⁊ filius non principabant̃: ſed pater tm̃ uel filiꝰ tm̃: nec niſi duo fratres videlicet antiquioꝛ ⁊ iunioꝛ. Et maxime accidebat in illis ciuitatibꝰ in ꝗbus pauciorũ patritia illuſtrioꝛ erat: ⁊ ſic accidit in hiſtro ubi ꝓpter diſſenſionẽ diuitũ ex p̄dictis cauſis exoꝛtam mutatus eſt ſtatus paucoruꝫ in popularem. Et ſimiliter in heraclea a paucioribus ad ſexcentos propter eandem cãm tranſmutatꝰ eſt. Deinde cũ dicit.

¶ Mutata eſt etiã gnidi Paucorũ potentia ſeditione inter nobilitatẽ ipſam cooꝛta: ex eo ꝙ pars eorum ab honoribꝰ excludebat̃. Siqdẽ pater filiũ impediebat: ⁊ frater fratrem: nec niſi qui ſenioꝛ foret honorabat̃. Inſurgens eni populus per illorũ diſcoꝛdiam ac ducẽ nactus ex ipſa nobilitate peruicit. imbecillis eni aduerſa pars erat. Et apud Erithrienſes in Paucorũ gubernatione Regiarum urbium antiquis temporibus licet diligenter cũrarent qui in gubernatione illaꝝ uerſabantur: tñ quia perpauci erant nõ tulit populus: ſed Rempublicã mutauit.

¶ Ponit 2ᵐ modũ ⁊ dicit ꝙ in Gnido ciuitate trãſmutata fuit paucorũ potentia propter hoc ꝙ diuites iter ſe fecerũt diſſenſionẽ. Cũ enim pauci eſſent principantes ⁊ plures diuites: non principantes fecerunt ſeditionem. Cum enim pater principaretur ⁊ filius non poſſet: mouebat ſeditionem filius contra patrem. iterum cum plures fratres non poſſint principari: ſed ſenioꝛ: minoꝛ mouit ſeditionẽ aduerſus fratrẽ ſeniorem. Ipſis autem diſſentientibus: multitudo grauata propter eorum ſeditionem inſurrexit contra illos ⁊ obtinuit ⁊ aſſumpſit ſibi in principem vnum ex illis. Cum enim diuites ſint diuiſi non poſſunt obtinere contra multitudinem: nam qd̃ diuiſum eſt propter ſeditionem debile eſt: Omnis eni virtus diuiſa minoꝛ eſt ſeipſa vnita. Similiter ⁊ apud Erithrienſes cuꝫ eſſet ſtatus paucorum Regiarum urbium antiquitus: Quamuis p̄ncipantes bene regerent illos qui erant in Republica. Tuꝫ quia pauci erant: populus indignatus inſurrexit

⁊ tranſmutauit Rempublicam Paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Mutantur etiam Paucoꝝ gubernationes ex ſeipſis ꝓpter factiones ipſorum qui plus poſſe uolunt.

¶ Ponit tertiū modū: ⁊ ṗmo ponit ipſum. Scđo manifeſtat ipm̄ ibi [Hoc aūt duplr̄ fit: qñqꝫ eni ⁊c̄.] In ṗma dicit ꝙ iterum tranſmutantur Paucorum ſtatus quaſi ex ſeipſis a principio intrinſeco propter diſſenſionem ⁊ contentionem ipſorum ⁊ plus poſſe uolunt. Deinde cum dicit.

¶ Hoc aūt dupliciter fit. Qñqꝫ eni ſibi aſſciſcunt ⁊ ꝯiungunt alios ex ipſo numero Paucorū: ut Athenis in triginta illis fecit Calicles: ⁊ in quadringentis Phrimeus. Quādoqꝫ vͦo ipſi qui ſunt ex Paucorū numero uendicant ſibi plebē: ut apud Lariſſam: nobilitas plebē colebat ex eo: qꝛ per plebem fiebat electio Magiſtratus illiꝰ qui Cuſtodia Reipublice uocabat̄: ⁊ in qbuſcūqꝫ gubernationibus Paucoꝝ nō illi ipſi eligunt ad magiſtratꝰ: qui ⁊ gerere illos poſſunt: ſed ex cenſibꝰ magnis tribuunt̄: uel ex aliquo corpore. Electio tñ eoꝝ per ciues fit: uel per plebē: ut Abidi: ⁊ ubi iudicia nō ſunt ex his qui Rempublicā gubernāt colendo plebē: quo eoꝝ ſuffragia ꝓmereant̄ Rēpublicā mutāt: ut apud Heracleā cōtigit que eſt in Ponto.

¶ Diſtinguit duos modos qbus ṗpotētes mutant ſuū regimen: ideſt paucoꝝ potētiam. In ṗma dicit ꝙ hoc qđ dictū eſt: ꝙ. ſ. potētes ꝓpter factiōes mutēt gubernationē paucoꝝ: duobꝰ modis fit. Uno mō qñ ṗdicti potētes adiungunt ſibi alios ex ip̄o nūo paucoꝝ qꝛ ſic per huiuſmodi diuiſionē mutant remp. ſicut Calicles Athenis fecit cū eſſent triginta potentes: ⁊ phrimeus cum eſſent q̈dringēti: ſic eni eos diuidēs mutauit eoꝝ ſtatū: alio mō qñ pauci ṗpotētes cōciliant ſibi plebeꝫ: ſicut cōtigit in lariſſa ciuitate. In illa eni ṗncipātes habētes cuſtodiā ciuiū: qꝛ eligebant̄ a populo ⁊ colēdo plebē regebāt ipſaꝫ. Silr̄ in aliȷs gubernationibꝰ paucorum in quibus ipſi potētes qui pñt gerere Magiſtratū nō eligūt ad magiſtratꝰ: ſed ꝑmittit̄ ciuibus electio uel plebi: ita tñ ꝙ ſᷓm magnos cenſus uel ex determinato alio genere fiat electio: ut Abidi. ⁊ ſilr̄ ipſi qui rēpublicā gubernant nō iudicāt: ſed hoc ꝑmittunt plebi eā colendo. Ut igit̄ eoruꝫ ſuffragia ꝓmereri poſſent cum ⁊ electio ⁊ iudicia ad plebē ſpectēt nimiū fauentes populo rempublicā mutabūt: videlicet ex paucoꝝ potētia in popularē: ut apud Heracleā ꝯtigit que eſt in ponto. Deinde cū dicit.

¶ Qđ idē accidit qñ in gubernatiōe paucorū qdā exiſtētes ad pauciores ēt Remp. trahūt. Pares eni ceteris eē q̄rētes cōpellunt̄ populū in ſui auxiliū adhibere.

¶ Ponit 4ᵐ modū: ⁊ diuidit̄ in tres. In ṗma ponit modū illū. In ſcđa oſtēdit qñ maxime corrumpit̄ paucorum ſtatꝰ: ibi [Fiunt ēt ⁊c̄.] Tertio que paucoꝝ potētia nō de facili corrūpit̄: ibi [Cōcors vͦo ⁊c̄.] In ṗma dicit ꝙ paucoꝝ ſtatus ꝯtingit corrūpi ex ſe qñ ſunt aliqui diuites ṗncipantes ⁊ principatꝰ reducit ad pauciores: ita ꝙ pauciores principent̄ qꝫ prius: tūc eni diuites qui expellunt̄ a principatu vidētes ſe cōtemni uolētes magis eq̄le ⁊ ꝓportiōale qꝫ qđ aliȷs ſint ſubiecti ꝯuocāt populū in auxiliū: ⁊ tūc trāſmutāt Rempublicam. Deinde cum dicit.

¶ Fiunt etiā mutationes in gubernatione Paucorū quādo ꝓdigaliter viuētes qui gubernāt per luxuriā patrimonia cōſumpſerūt: optant enim res nouas huiuſmodi homines: Tyrannidemqꝫ uel ſibiipſis: uel alteri affectant: quemadmodum Hipparmus dionyſiuꝫ Syracyſis: ⁊ Amphiboli Cleotimus Calcidenſes Colonos ſuperiduxit: ⁊ cū ueniſſent ſeditionē cum illis cōtra diuites fecit: ⁊ in Egina qui negocium illud Carithi Athenienſi cōfecerat res nouas molitus eſt: ꝓpter huiuſmodi cauſaꝫ. Hi ergo homines cōſumptis patrimoniȷs aut res nouas commouent: aut Remp. furtis expilant. Itaqꝫ ſeditiones aut ab ipſis aut ab illis cōcitant̄: aut eoruꝫ furta non tollerant: ut Apollonie que eſt in Ponto accidit.

¶ Oñdit qñ maxime corrūpit̄ ſtatus paucorum: ⁊ dicit ꝙ cōtingit ſtatum paucoruꝫ trāſmutari: maxime. ſ. qñ diuites cōſumpſerunt bona ſua viuendo īpudice ⁊ inhoneſte. Cū eni aſſueuerūt viuere delitioſe cōſumētes ꝓpria nō hñtes diuitias: appetūt vndecūqꝫ hīe eas ut poſſint ꝯtinuare delitias aſſuetas. Credūt aūt ſe poſſe hēre diuitias quas appetūt vndecūqꝫ hēre eas ut poſſint ꝯtinuare delitias aſſuetas. Credūt aūt ſe poſſe habere diuitias ſi turbēt remp. ⁊ iō querūt ⁊ ꝓcurāt inouare remp. ⁊ tūc ꝯtingit ꝙ iſti ṗferant̄ ⁊ ṗncipent̄ tyrāniçātes: qꝛ eni cōſumpſerūt bona ſua viuēdo uoluptuoſe aliȷs ꝯtingit ꝙ hēant amicos: amant̄ enim maxime liberales viuēdo ⁊ expendendo. Et iō contingit cū turbāt remp. ꝙ habēt amicos fautores ⁊ ṗficiunt̄. Si aūt non poſſint prefici in tyrānū ꝓcurant ⁊ diſponunt ꝙ alius ſit ṗnceps: ut per hoc acqrentes amicitiaꝫ illius poſſint hēre qđ expendāt: ſicut accidit in ciuitate Syracuſanoꝝ: Hipparmꝰ eni cū cōſumpſiſſet bona ſua ⁊ nō poſſet prefici in principē: ꝓcurauit ꝙ Dionyſius tyrāniçaret: ⁊ in ciuitate que dicit̄ Amphibolis qdam: cui nomē erat Cleotimus Calcidēſes aduenas induxit: ⁊ mouit ſeditionē contra diuites. Similiter in Egina ciuitate cum qdam mouiſſet cām contra Carithem cum cōſumpſiſſet bona ſua: conatus eſt trāſmutare rempublicā ꝓpter eandem cām: ut ſcilicet poſſet hēre diuitias ex quibus delitioſe viueret. conantur ergo iſti tranſmutare rempublicam ſᷓm hunc modum mox ut pñt: ⁊ ſi nō pñt prefici in tyrānos nec ꝓcurare aliquem aliuꝫ: furantur ⁊ rapiunt bona communia: ⁊ iō faciunt ſeditiones uel iſti qui pugnant contra illos fures ⁊ raptores ex quo cōtingit mutare rempublicā: ſicut accidit in Apollonia: que eſt in ponto: ibi eni cuꝫ qdam cōſumpſiſſet bona ſua ⁊ nō poſſet ṗfici in tyrannū nec procurare ꝙ alius eſſet incepit rapere ⁊ furari bona communia: ⁊ tunc mota fuit ſeditio in ciuitate. Deinde cum dicit.

¶ Concors vͦo ſi ſit paucoruꝫ gubernatio ex ſeipſa non facile interijt huius ſignum eſt apud Pharſalum urbem Reip. ſtat⁹ pauci ſiquidem in ea ciuitate gubernatores multorũ ſunt dñi: qꝛ ipſi inter ſe recte ac debito more ſe gerunt.

¶ Oñdit qui paucoꝝ ſtatus nõ defacili corrũpiť: ⁊ dicit ꝙ ille ſtatus paucorũ nõ defacili corrumpiť in quo diuites ſunt cõcordes ex ſe ⁊ bene utunť oībus que ſubſunt reipublice vnoquoqꝫ ſm gradũ ſuum. Signũ autem dicit eſſe rẽpublicam que erat in ciuitate que dicebať pharſaleum: illi enim qui ibi regnabant pauci erãt tñ multorũ erant domini. Unde bene utentes ſeipſis vnicuiqꝫ attribuẽtes qđ ꝓportionabile erat: qꝛ tales vniunť in uolũtate finis ⁊ in uoluntate eorũ que ſunt ad finem ⁊ vnuʒ finẽ intendunt ⁊ ea que ſunt ad illuʒ finem. Rempublicaʒ aũt taliũ nõ eſt facile corrũpere. Et dicit ex ſeipſa: quia ab exteriori agente poteſt corrumpi. Deinde cum dicit.

¶ Euertunť etiam qñ in Paucorũ gubernatione aliã Paucoruʒ gubernationem efficiunt: id eſt quãdo eorum ad quos pertinet gubernatio Reip. qui pauci ſunt ſelectio quedam fit: neqꝫ habilitas eſt omnibus ad maximos Magiſtratus dignitateſqꝫ poſſe aſſumi. Quod apud Elidem urbem qñqꝫ contigit: nam cum Paucorum eſſet gubernatio Reip. admodũ pauci eorum ad Senatorium ordinem: que erat perpetua dignitas: peruenire poterãt: ob id qđ erat potentiũ hic ordo: ac perſimilis Lacedemonioꝝ Senatui.

¶ Ponit qntum modũ: ⁊ diuiditur in duas. In p̄ma ponit modum illum. In ſcđa declarat quãdo fit trãſmutatio paucorum potentie ſm hunc moduʒ ⁊ alios magis: ibi [Fit autem.] In p̄ma dicit ꝙ ꝯtingit aliquando paucorũ ſtatũ tranſmutari: quãdo fit trãſmutatio a ſtatu paucorũ aſſueta ad alium magis cõem ⁊ paucorum. Hoc aũt contingit quãdo ſunt pauci principantes ⁊ ſint alij viri diuites ⁊ inſignes qui non participant principatibus. Uidẽtes enim ꝙ non attingũt ad principatũ reputant ſe cõtemptos: ⁊ ideo mouent ſeditionem ⁊ reducunt paucorũ ſtatum ad coiorem magis: in quo plures diuites ꝗ̃ pri⁹ principanť: ſicut accidit in Elide ciuitate. Reſp. enim ipſoruʒ regebať per paucos. Cuius ratio poterat eſſe: qꝛ illi qui erant principaliores in reip. regimine erant tñ nonaginta ⁊ p̄ncipatus eorũ perpetu⁹ erat. Et iterum aliquo decedente alij habebant poteſtatem alium eligendi. Unde frequentius eligebãt amicos ⁊ notos: ſicut fiebat in Repub. Lacedemoniorum: de qua dictuʒ eſt in ſecundo huius: ꝓpter qđ alij videntes ſe contemptos mouerũt ſeditionem ⁊ mutauerunt rempub. in cõem ſtatuʒ paucoruʒ magis. Deinde cum dicit.

¶ Fit auteʒ mutatio gubernationis Paucorum ⁊ in bello ⁊ in pace. In bello quidem ꝙ populo diffidentes conducto milite uti compelluntur. ⁊ qui illis preficitur ſepe Tyrãnus euadit: ut Corinthi Timophanes: qđ ſi plures preficiuntur ipſi ſibi potentiam parant. Interdum ꝟo iſta formidantes qui regunt populum recipiunt ad Reip. communionem: quoniam neceſſitas cogit populo uti.

¶ Declarat quando fit tranſmutatio: ⁊ primo declarat ꝙ fit tempore belli. Secundo ꝙ fit tempore pacis: ibi [In pace aũt.] In prima dicit ꝙ tranſmutať paucorum ſtatus tempore belli ⁊ tempore pacis. Et tempore belli propter hoc ꝙ diuites diffidunt de multitudine. Multitudo eni inuidet diuitib⁹ ⁊ reputat ſe ꝯtemni ꝓpter hoc ꝙ non reputať ab eis. Ipſi autem cõtempti odiunt eos. Unde rõnabiliter hoc p̄ſentiẽtes diffidunt de eis: ⁊ tñ oportet ꝙ ipſi multotiens contra aduerſarios utanť multitudine habente potentiam. Cogitant etiã ꝙ quecunqꝫ multitudo eleuauerit in principem ſibi dans poteſtatem eidem ille principabať: ſicut accidit in Corintho ꝙ multitudo inſurrexit ⁊ aſſumpſit ſibi vnum tyrãnuʒ cui nomẽ erat Timophanes: ⁊ iſte fuit princeps illorũ. Si autem plures aſſumpſerit iſti magis erũt domini ⁊ facilius maiorẽ habentes poteſtatem. ⁊ qꝛ diuites timẽt iſta tradunt dominiũ reip. multitudini: ne totum amittant. Propter enim bellũ oportet eos uti multitudine. Poſſet enim contingere ꝙ aduerſarij preualerent ⁊ ꝙ amitterent poſſeſſiones ſuas. Deinde cum dicit.

¶ In pace autem propter diffidentiã quaʒ inter ſe habent conductis militibus cuſtodiam tradunt preficiuntqꝫ illis virum aliqueʒ qui ad neutram partem magis inclinare videatur. At iſte ſepe fit dominus partis utriuſqꝫ: qđ accidit in Lariſſa urbe Aleuadenſib⁹ Remp. tenentibus: ⁊ apud Abydum tempore ſodalitatum: quarum vna erat Ephiadi.

¶ Declarat qualiter corrumpiť tempore pacis ⁊ dicit ꝙ tempore pacis corrumpiť paucorum ſtatus ꝓpter diffidentiam diuitũ adinuicem: qꝛ enim diuites diffidũt de ſe inuicem muniũt ſe ponendo cuſtodiam multã in munitionibus cõtra inuicẽ: ⁊ tũc ꝯtingit ꝙ populus grauat⁹ ꝓpter diſſenſionẽ ipſorum inſurgit cõtra ipſos ⁊ ꝯtingit ꝙ aſſumit vnum ⁊ ille fit p̄nceps: ſicut in lariſſa Ciuitate accidit in p̄ncipatu Aleuadẽſiũ: ⁊ circa Abydum Ciuitatem in ſocietatibus: quarum vna fuit eorũ qui dicunť Ephiadi dicti a loco illo uel regione diſſentientib⁹ diuitib⁹ inſurrexit populus ⁊ fecit vnuʒ preſidem. Deinde cum dicit.

¶ Oriuntur etiam ſeditiones per excluſionem aliorum ab alijs factam eorum ipſorum qui ſunt in paucorum gubernatione: quando de nuptijs uel de iudicijs cõcertant: quemadmodum de nuptijs ſupra diximus. Et in Eretria paucorum gubernatio equitum ſublata eſt per Diagoram qui affectus iniuria fuerat ex nuptijs. Ex iudicio autem apud Heracleam ſeditio extitit: ⁊ thebis ob adulterij iudicium. Atqui utroqꝫ ĩ loco nõ iniuſta fuerat accuſatio: ſed per factioneʒ pena nimis exaſperata. Apud Heracleam quideʒ aduerſus Euectionẽ. Thebis ꝟo aduerſuʒ archinũ quē inimici ꝑuincētes in foro ligari ac ceruicē eius anulo ferreo includi fecerunt.

¶ Ponit ſextū modū. Et dicit ꝙ fiunt ſeditiones ⁊ trāſmutationes paucoꝝ potētie ꝓpter hoc ꝙ illi qui ꝑncipanť circūuenīūt alios: cuꝫ eniꝫ populus videt ſe deceptū a diuitibꝰ indignať ⁊ moueť ꝯtra ipos faciēs ſeditionē: ⁊ ꝯtingit ꝙ trāſmutet remp. illā. Siľr fit trāſmutatio ꝓpter diſſenſiones que fiunt ꝓpter nuptias: uel iudicia. Propter diſſenſiōes q̄dē que in nuptijs fiūt de q̄bus dictū eſt ṗus: ꝙ cū q̄dam deſponſaſſet quādam nolēs eā accipere: ductꝰ cōſilio cuiuſdā: cōtigit ꝙ ſeditio facta fuit. Siľr paucoꝝ potētia que erat in Eretria ciuitate Diagoras ꝑnceps equeſtruꝫ diſſoluit pp iniuriā ſibi illatā circa nuptias. Siľr in ciuitate Heraclea facta fuit ſeditio pp ſentētiā datā a Judice cōtra quēdā. Siľr thebis fuit ſeditio pp q̄ddā iudiciū adulterij. Et q̄uis iſte iuſte mouereť tñ mouebanť ſeditionaľr ꝑ ſeditionē faciēdo violētiā: ſic ⁊ in Heraclea ciuitate q̄daꝫ moti fuerūt ꝯtra quēdā cui nomē erat Euectio. Et q̄uis iuſte mouereť: tñ ſeditionaliter mouebanť. Siľr thebis ciuitate q̄dā moti fuerunt circa Archinuꝫ quēdā: ꝯtēdebāt eni cum inimicis ⁊ uolebāt inimici iporuꝫ ꝙ ligareť in foro: ⁊ q̄uis iſti mouereť iuſte tñ mouebanť ſeditionaliter. Deinde cum dicit.

¶ Sepe ēt paucorū gubernationes diſſolute fuerūt ob nimiā dominationē nō ꝓbātibus q̄buſdā ex ipſis qui gubernabāt huiuſmodi exceſſuꝫ: ut accidit his qui apō Gnidum ⁊ apud Chiam per paucorum potētiam gubernabant.

¶ Ponit ſeptimū modū. Et dicit ꝙ aliq̄n corrūpiť ſtatus paucoꝝ: q̄r ualde dominatiuꝰ eſt: ⁊ ꝑncipātes domini: q̄r eni uolūt uti ſubditis: ſicut ſeruis ꝯtingit eos cōtriſtari ⁊ īſurgunt ꝯtra eos ⁊ aſſumentes ſibi vnū ex illis expellunt alios ⁊ corrūpunt paucoꝝ potētiaꝫ: ſicut corrupta fuit in Gnido ⁊ illa que erat in Chio: q̄r ꝑncipātes uolebāt uti eis ſicut ſeruis: pp q̄d īſurrexerunt ⁊ mutauerūt remp. Deinde cū dicit.

¶ Fiunt etiā caſu mutationes illis qui uocanť Reſpu. ⁊ gubernationis paucoꝝ ubicūq̄ a cenſu ſumunť ad deliberādū ⁊ iudicādum ⁊ ad ceteros Magiſtratꝰ. Sepe eni cōſtitutꝰ ṗmo cenſus ad preſens tēpꝰ ūt ꝑticipent in paucoꝝ q̄dem gubernatione pauci in Republica: medij ṽo felicitate aliq̄ ſupueniēte uel per pacē uel per aliam cām cōtingit eaſdē poſſeſſiones multi maioris precij fieri. Itaq̄ oēs efficiunť habiles ad cunctos Reip. gradus: dignitateſq̄ ſuſcipiendas. Idq̄ ꝯtingit īterdū ſenſim ⁊ latenter: iterdū celeriꝰ.

¶ Declarat q̄liter corrūpiť ſtatꝰ paucoꝝ per accidēs. Et dic̄ ꝙ ſtatꝰ paucoꝝ ⁊ reſp. trāſmutanť q̄nq̄ ab euētu ⁊ ſm accñs. Et hoc ꝯtigit q̄n illi qui ꝑncipanť ꝑncipatu ꝯſiliatiuo uľ iudicatiuo ſꝫ aliquā honorabilitatē determiatā ꝑncipanť: puta cū determinať q̄titas diuitiaꝝ quā hñtes licitū eſt attingere ad ꝑncipatum. Cōtingit eni aliq̄n ubi determinata eſt ⁊ ſtatuta honorabilitas ſꝫ quā ꝑncipanť ⁊ in ſtatu paucoꝝ pauci: ⁊ in rep. medij: poſtmodū multos uel oēs uenire ad illā honorabilitatē ⁊ hoc exñte felicitate: uel ꝓpter paceꝫ uel ꝓpter aliā bonā fortunā: ita ut oēs digni ſint oībus ꝑncipatibus: oībus aūt ꝑncipātibꝰ fit ſtatus popularis: quare trāſmutať ſtatꝰ paucoꝝ in popularē ab euētu. Siľr eſt de republica. Hec aūt tranſmutatio q̄nq̄ fit paulatim ⁊ latēter: q̄nq̄ aūt celeriter. Deinde cū dicit.

¶ Paucoꝝ igiť gubernationes mutanť ⁊ ſeditionē recipiunt per huiuſmodi cauſas. Oīno aūt ⁊ popularis ſtatus ⁊ paucoruꝫ potētie ꝯuertunť. Interdū ṽo in ꝯtrarias ſpēs. Sed in eas que ſunt ꝓprij generis ceu ex īſtitutis popularibꝰ ⁊ paucoꝝ in ipſa ꝓpria ⁊ ex illis rurſus in iſta.

¶ Recapitulat. Et dicit ꝙ ꝓpter iſtas cāſ que dicte ſūt paucoꝝ ſtatꝰ trāſmutanť ⁊ ſuſtinēt ſeditiones. Ulterius dicit ꝙ ſtatus popularis trāſmutať in ſtatū paucorum: q̄nq̄ ṽo ecōtrario. Aliquando ṽo nō eſt trāſmutatio reip. in aliam rempu. ſm genus: ſed ſm ſpeciem aliā uel modū illius: uelut q̄n ſtatus popularis in quo dominať aliq̄s ſm Leges trāſmutať in illū in quo dominať tota multitudo uel alia ſm ſentētias ⁊ uolūtates: nō ſm leges. Siľr ſe hēt de paucoꝝ potētia.

i N optimatibꝰ aūt ſeditiones fiunt. Interdū q̄dem ex eo ꝙ pauci ſint honorū ꝑticipes: q̄d in paucorū gubernatione dixīꝰ ſeditionē mouere. Nā ⁊ optimatū gubernatio quodā modo paucoꝝ eſt. In utraq̄ enim pauci gubernāt. Nō tñ ꝓpter idē pauci: cū videatur ꝓpterea optimatum gubernatio eſſe paucoꝝ. Maxime ṽo id accidere neceſſe eſt q̄n ſit multitudo aliter ſentiētiū q̄ſi ſimiles ſm ṽtutē: Uelut apud Lacedemonios hi qui Parthenie nuncupabanť. Ex ſilibus eni erāt quos dep̄henſos res nouas moliri in coloniā tharentū miſere.

¶ Poſtq̄ philoſophus determinauit cauſas ſeditionis ⁊ trāſmutationis ſtatꝰ popularis ⁊ paucorum: nunc determinat cauſas ſeditionis ⁊ tranſmutationis optimatum ⁊ Reip. diſtincte contra alias. Et diuiditur in duas. In ṗma facit quoddam dictū. In ſcđa concludit q̄ddā cōmune oībus: ibi ⌊ Diſſoluanť ṽo ⁊c̄. ⌋ Adhuc ṗma in duas. In ṗma aſſignat cauſas huiuſmodi tranſmutationis. In ſecūda declarat ꝓpter quam cauſam quandoq̄ latent huiuſmodi tranſmutationes: ibi ⌊ Maxime ṽo latēt ⁊c̄. ⌋ Prima in duas q̄r duo erāt modi optimatum. Unus ſimplex. Alter mixtus. Primo declarat cauſas ⁊ ꝑncipia ſeditionis ⁊ trāſmutationis ſimplicis ſtatus Optimatū. Secūdo mixte ⁊ cū hoc Reip. ibi ⌊ Diſſoluiť aūt ⁊c̄. ⌋ Pria in q̄nque ſm ꝙ ponit q̄nque modos q̄bus fit ſeditio ⁊ tranſmutatio ſimplicis ſtatus optimatū. Secūda ibi ⌊ Uel quādo aliq̄ ⁊c̄. ⌋ Tertia ibi ⌊ Uel quādo vir ⁊c̄. ⌋ Quarta ibi ⌊ Preterea cū alij. ⌋ Quinta ibi ⌊ Inſup ſiq̄s ⁊c̄. ⌋ In ṗª dicit ꝙ in ſtatu optimatū fiunt ſeditiones quādoq̄: q̄r pauci ſunt honorati ⁊ ꝑncipātes ꝑncipatu q̄d q̄dem mouebat ſeditionem ut dictuꝫ eſt in ſtatu paucorum: q̄r ſtatus optimatum aliqualiter eſt ſtatus paucorū. Eſt autē ſtatus paucoꝝ: q̄r in utraq̄ pauci ꝑncipātur: nō tñ ꝓpter eandē dignitatē pauci ſunt ꝑncipātes in utraq̄: q̄r in paucorum ſtatu ꝓpter hoc ſunt principātes: q̄r principanť ꝓpter diuitias. Pauci autē ſunt diuites in ſtatu optimatū ⁊ p̄ncipant̄ ꝓpter ꝟtutē. pauci aūt virtuoſi ſunt: iō videlicet pauci ſunt p̄ncipātes. Cōtingit aūt maxime ꝓpter hꝰ fieri ſeditiones qñ ſūt multi aſtuti ⁊ q̃ſi ſiles ꝟtuoſis: qꝛ eni aſtuti ſunt pñt inuenire diuerſas vias ad malū finē ꝓpter qđ ſciuntur ⁊ pñt mouere ſeditiōes: ſicut accidit in lacedemonia quidā eni dicti parthenie .i. honeſti. Parthe eni in greco virgines dicunt̄: ⁊ inde parthenie .i. ꝟgines tēperati ⁊ honeſti ſiles exñtes ꝟtuoſis ꝓpter apparētiā tēperantie: qꝛ nō ꝑticipabāt p̄ncipatu ꝓcurauerūt ſeditioneꝫ ꝙ alij aduertētes eos cōp̄hendētes eos relegauerūt a ciuitate mittētes eos in coloniā tharētū: ⁊ ibi ihabitarūt. Deinde cū dicit.

¶ Uel qñ aliqui ihonorant̄ cū ſint magni ⁊ nihilo inferiores virtute q̃ illi qui honores capiūt: quēadmodū liſander a regibꝰ.

¶ Ponit 2m modū dicēs ꝙ aliqñ cōtingit fieri ſeditionē quādo aliq magni ⁊ nō minꝰ ꝟtuoſi q̃ p̄ncipātes inhonorant̄ a p̄ncipantibꝰ alijs inhonorationibꝰ nō decētibus eos. Indignati eni mouēt ſeditionem: Sicut liſander cum eſſet magnꝰ ⁊ nō minor q̃ alij p̄ncipātes cum ihonoraretur a regnantibus mouit ſeditionem. Deinde cum dicit.

¶ Uel qñ vir fortis ⁊ magni animi non ſit ꝑticeps honorū: quēadmodū Cynadon ille qui cū iuratione facta per Ageſilai tēpora ſparciatas opprimere tentauit.

¶ Ponit 3m modū. Et dicit ꝙ iteruꝫ fit ſeditio in ſtatu optimatū ⁊ trāſmutatio qñ eſt aliqs virilis ⁊ prudens qui ẜm ſuā eſtimationem nō ꝑticipat p̄ncipatu. Talis eni reputās ſe ꝯtemptū mouet ſeditionē: Sicut Cynadon qui cū eēt ſubditꝰ Ageſilao virilis exiſtēs ordinauit ꝙ diuiſio fieret inter ſparciatas: ⁊ hoc mō eos opprimere tentauit. Deinde cū dicit.

¶ Preterea cū alij pauꝑtate nimia premūtur: alij diuitijs abundāt: qđ maxime in bello contingit: ⁊ accidit hoc Lacedemonijs Meſſinēſi bello. Oſtēdit hoc thireus poeta in illo carmine qđ iſcribit̄ bona diuiſio. Exhauſti eni qdā per id bellū ac pauꝑes facti cēſebant agros equa portione Ciuibus eē diuidēdos.

¶ Ponit q̄rtū modū: dicens ꝙ aliqñ fit ſeditio in ſtatu optimatū quādo aliq ſunt ualde pauperes: alij ualde diuites. Tūc eni ꝯtingit ꝙ pauperes iuidētes diuitibꝰ mouēt ſeditionē ꝯtra illos: ⁊ hoc maxime fit tēpore belli: ꝓpter qđ ꝯtingit fieri ut frequētius ſeditionē: Sicut accidit in lacedemonia ſub bello contra Meſſinēſes. Paupes eni tribulati ꝓpter pauꝑtatē ex bello cōtinuo mouerūt ſeditionē ꝯtra diuites: ⁊ uoluerūt regionem facere eq̄lem. Hoc autē dicit eſſe manifeſtum ex dicto thirei poete qui hoc dixit in poeſi dicta bone diuiſionis. Deinde cū dicit.

¶ Inſup ſiquis magnꝰ ⁊ potēs ēt maior fieri ac ſolus dñari uelit: ut apud lacedemonios videt̄ pauſanias ille feciſſe qui Dux belli aduerſus Medos fuit. ⁊ apud Carthaginenſes Hanno.

¶ Ponit q̄ntū modū. Et dicit ꝙ ſi fit aliqs magnꝰ uel ẜꝫ genꝰ uel ẜm diuitias: uel ꝟtutē ⁊ poſſit: ⁊ adhuc aptus ſit fieri maior ⁊ nō hēat Monarchiaꝫ mouet ſeditionē. Cū eni iſte ſit magnꝰ ⁊ potēs ⁊ reputet ſe maiorem alijs: ſi nō p̄ncipet̄ reputat ſe cōtēptū: ⁊ tūc mouet ſeditionē: Sicut accidit in lacedemonia cū pauſanias fuerat dux belli aduerſus medos ⁊ hanno apud carthaginenſes qui cū eēnt magni ⁊ nō p̄nciparent̄ mouerūt ſeditionē. Deinde cū dicit.

¶ Diſſoluunt̄ aūt maxime ⁊ Reſp. ⁊ Optimatū gubernationes ꝓpter trāſgreſſionē iuſtitie in ſeipſis factam.

¶ Determinat cāſ ⁊ p̄ncipia ſeditionis ⁊ trāſmutationis optimatū reip. mixte: ⁊ cū hoc reip. Et diuidit̄ in duas ẜꝫ ꝙ aſſignat duos modos. Scđa ibi⌊ Adhuc āt ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄a tāgit modū illū. In 2a oñdit in quā remp. maxime fit hꝰ trāſmutatio: ibi⌊ Totaliter aūt ⁊c̄.⌋ Adhuc p̄a in duas. In p̄a tangit cām ẜm quā hēt fieri ſeditio ẜm iſtū modū. Scđo manifeſtat illā: ibi⌊ Huiꝰ aūt ⁊c̄.⌋ In p̄a dicit ꝙ corrūpunt̄ reſp. ⁊ ēt optimatū ſtatus ꝓpter trāſgreſſionē iuſtitie que eſt reſp. Et rō huiꝰ eſt. Quia reſp. ſaluat̄ pp mutuā coīcationē ẜm aliquā ꝓportionē. Huiuſmodi aūt coīcatio ẜm ꝓportionē iuſtitia eſt: quare reſp. ſaluat̄ iuſtitia exiſtente. Si ergo fiat trāſgreſſio corrumpitur. Deinde cum dicit.

¶ Huiꝰ aūt origo eſt nō bñ tēperatā ſimul eē ac ꝑmixtā in Rep. qdē popularē gubernationē ⁊ paucoꝝ. In optimatibꝰ ꝟo iſta ſimul atqꝫ ꝟtuteꝫ maxime illa duo popularē dico atqꝫ paucoꝝ. Hec eni ⁊ reſp. conant̄ miſcere: ⁊ multe illarū que optimates uocant̄. Differūt eni optimates ab illis que appellant̄ Reſp. in hoc ⁊ ob id ſūt alie earū minus: alie magis durabiles. Illas eni que magis declināt ad paucoꝝ potētiā optimates appellant: Illas ꝟo que ad multitudinē: Reſpu. uocant. Quapropter tutiores ſunt iſte q̃ alie. Fortiꝰ eni eſt id qđ plus pōt ac magis acquieſcūt equū hñtes. Qui ꝟo diuitijs abūdāt ſi Reſp. excellētiā eis tribuat ꝯtumelia ceteros afficere ꝑgunt: nec per hñtes ꝯquieſcūt.

¶ Manifeſtat cām iſtā. Et dicit ꝙ cā ⁊ p̄ncipiuꝫ q̄re fit trāſgreſſio iuſti in optimatū ſtatum ⁊ in rep. eſt: qꝛ nō bñ mixte ſūt ex illis ex qbꝰ nate ſūt miſceri: puta reſp. nō eſt bñ mixta ex potētia paucoꝝ ⁊ populari ex qbus cōponit̄. Optimatū ꝟo non eſt bñ mixta ex p̄dictis .ſ. paucoꝝ ſtatu ⁊ populari ⁊ cuꝫ hoc ex ꝟtute. Maxime aūt declināt a iuſto qñ nō bñ mixte ⁊ ꝓportionate ſūt q̃ cū ad duo iſtoꝝ. Dico aūt iſta duo paucoꝝ ⁊ popularē. Reſp. eni ſunt maxime ex iſtis duabꝰ mixte. Silr ⁊ multe optimates. In hoc eni differunt reſp. ab optimatibus: qꝛ reſp. ſunt mixte tm̄ ex duobus p̄dictis. optimates aūt ex eiſdem ⁊ ex virtute: q̃uis quedam magis ex illis duobus. Et propter hoc ꝙ Reſp. ⁊ Optimates ſunt mixte ex iſtis ⁊ magis inclinant̄ ad vnum q̃ ad aliud: manifeſtum ꝙ quedam ſunt manſiue magis: quedaꝫ minꝰ. Ille enim que melius mixte ſunt magis cōtinuari pñt q̃ que minꝰ. Sicut enim in nālibus mixtū ex aliqbꝰ quāto melius mixtū eſt: tāto plus conſeruat̄ in eē. Et quāto peius mixtū eſt ⁊ magis iclinat̄ ad alterū miſcibiliū: tāto minus. Sic eſt in rebuſp. Ille eni que bñ mixte ſunt: manſiue ſūt magis: ⁊ que male minꝰ. Illas aūt Reſp. que declināt ad ſtatū paucoꝝ uocāt aliq Optimatū ſtatū: qꝛ i utraqꝫ fit diſtributio pꝛincipatꝰ ſm excellentiā ⁊ dignitatem aliquā v̓tutis ⁊ nobilitatis: ⁊ in utriſqꝫ pauci p̄ncipanꝛ. Et ideo ille que iclināt ad ſtatus paucoꝝ dicunꝛ ſtatus optimatū. Ille reſp. que declināt ad multitudinē reſp. cōi noīe dicunꝛ. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ reſpu. cōi noīe noīata ſecurioꝛ eſt q̄ꝫ ſtatus paucoꝝ ⁊ q̄ꝫ ſtatꝰ optimatū. Et aſſignat duplicē rōnē. Una eſt qꝛ in rep. multitudo dominaꝛ: ſed in ſtatu paucoruꝫ ⁊ populari pauci. Plus aūt pōt multitudo q̄ꝫ pauci: ⁊ fortioꝛ eſt. Et iō magis pn̄t cōſeruari q̄ꝫ alie. Alia rō eſt: qꝛ in Rep. magis fit diſtributio honorū ⁊ p̄ncipatuū ſm eq̄litatē q̄ꝫ in alijs. In alijs eni fit diſtributio ſm excellētiā quādā. Hoīes autē coīter plus appetūt eq̄le: ⁊ iō amant plus hoīes coiter remp. q̄ꝫ alias. Ex quo ſequiꝛ ꝙ plus cōſeruaꝛ ⁊ ſecurioꝛ eſt q̄ꝫ alie. Si aūt aliqui abundēt uel in diuitijs uel in alijs ſi reſp. ad exceſſum iclinet: ſicut ſtatus paucoꝝ ad exceſſum diuitiarū: ⁊ ſtatus optimatū ad exceſſum generoſitatis tūc ſequētes motū iſtius exceſſus faciliter iniuriabunꝛ uolētes ſuperare alios: ⁊ tūc fit trāſgreſſio iuſti qđ erat ꝓbandū. Deinde cū dicit.

¶ Penitus eni ad quācūqꝫ ſpēm declinet gubernatio ciuitatis in eā trāſmutaꝛ utriſqꝫ ſuū augētibꝰ: uelut Reſpu. ad populū: Optimates ad paucoꝝ potētiā: uel in cōtraria ceu Optimatū gubernatio in popularē tanq̄ꝫ eni iniuriā patiētes in cōtrariuꝫ trahūt qui magis ſūt iopes. Reſp. v̓o i paucoꝝ potētiā trāſmutanꝛ. Solū eni ſtabile eſt ſm dignitatē equū ⁊ hr̄e ſua que ſunt.

¶ Oñdit in quas reſp. fit trāſmutatio earūdem magis. Et diuidiꝛ in duas. In p̄ma facit qđ dictū eſt. In ſcđa manifeſtat dictū per exēplū: ibi [Cōtingit ⁊c.] In prima dicit ꝙ reſpublica totalr̄ trāſmutaꝛ in illā ad quā declinat magis utriſqꝫ augētibꝰ qđ ſuū eſt hoc eſt ipetū uolētiū trāſmutare Remp. augēte iclinationē reſp. ⁊ iclinationē Reip. augēte ipetū uolētiū trāſmutare: ſicut reſpu. declinat ad ſtatū popularē: ⁊ qn̄qꝫ in illam tranſmutaꝛ. Silr̄ ſtatus Optimatū ad paucoruꝫ declinat ⁊ in illā trāſmutaꝛ. Si eni in ſtatu Opimatū mixta diuites excedāt ⁊ fiat diſtributio ſm excellētiā diuitiarū fit ſtatꝰ paucoꝝ. Qn̄qꝫ v̓o trāſmutaꝛ in ꝯtrariū: ſic ſtatꝰ optimatū ad popularē: ⁊ Reſp. ad ſtatū paucorū. Cū eni ſtatus optimatū declinet ad ſtatū paucoꝝ. Si diuites excedant: tūc pauperes videntes ſe grauatos ⁊ iniuſta ſuſtinētes inſurgūt ꝯtra eoſdē ⁊ trāſmutāt ſtatū Optimatū in ſtatū popularē trahentes ad ſe. Silr̄ reſp. trāſmutaꝛ in ſtatū paucoꝝ qn̄qꝫ v̓o in ſtatuꝫ popularē. Sola eni illa bn̄ māſiua eſt in qua obſeruaꝛ eq̄le ſm dignitatē ⁊ tradiꝛ vnicuiqꝫ qđ ſuū eſt. Si igiꝛ in Rep. cōi noīe dicta plus attribuaꝛ pauperibꝰ q̄ꝫ diuitibus: ⁊ nō attribuaꝛ ſm ſuam dignitatem: inſurgūt diuites cōtra Remp. ⁊ trāſmutant eam in ſtatū paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Cōtingit v̓o id qđ modo diximꝰ in Thurijs. Qđ eni a maiore cenſu erant Magiſtratus in minorem facta eſt mutatio: ⁊ in plures gubernatores. Et qꝛ agros totos poſſidebat nobilitas cōtra Legē. Nā gubernatio eius Ciuitatis erat ipſoruꝫ: itaqꝫ plus hr̄e poterant. At populus bello exercitatus ac potētioꝛ effectus q̄ꝫ illoruꝫ cuſtodes nobilitatē cōpulit agros qui contra legem tenebanꝛ dimittere.

¶ Manifeſtat qđdā dictū per exēplū ꝙ. ſ. Reſp. trāſeat ad remp. ad quā declinat. Et dicit ꝙ illud qđ dictū eſt accidit in Thurijs Ciuitate. In illa eni fiebat diſtributio p̄ncipatꝰ ſm quādā honorabilitatē generis uel diuitiarū magnā: ita ꝙ pauci attingebāt ad ipſuꝫ: ⁊ poſtmodū contigit ꝙ mutata fuit ⁊ plures erāt p̄ncipantes ⁊ ꝙ nō fiebat diſtributio p̄ncipatꝰ ſm tātā honorabilitatē: ſed ſm minorē. Cū iſignes ⁊ diuites p̄nciparētur Reſp. erat magis paucoꝝ: ⁊ iō poterat facere exceſſum. Poſtmodū cū populus eēt exercitatꝰ in bello factus fuit potētioꝛ ⁊ ualētioꝛ iſurrexit cōtra illos inſignes ⁊ p̄ncipātes: ⁊ maiores hn̄s diuitias ⁊ cōpellēs eos dimittere Regionē: mutauit Remp. in ſtatum popularem. Deinde cum dicit.

¶ Inſup qꝛ oēs optimatū ſpēs ad paucoꝝ potētiā declināt: nobilitas in illis plus hēt uelut apud Lacedemonios opes ⁊ diuitie in paucis ſūt: ac magnā licētiā hēt nobilitas faciēdi qđlibet ⁊ cui uelit gratificandi.

¶ Ponit 2ᵐ modū ſeditionis ⁊ trāſmutatiōis ſtatus optimatū. Et p̄mo ponit illū modū. Secūdo manifeſtat per qđdā exēplum: ibi [Que cā ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ iterū fit ſeditio ⁊ trāſmutatio in ſtatu optimatū: qꝛ oīs ſtatus optimatuꝫ mixtus magis eſt ſtatus paucoꝝ. Et iō diuites plus hn̄t de bonis coibꝰ q̄ꝫ pauperes. Cā aūt q̄re in ſtatu optimatū plus attribuaꝛ diuitibꝰ eſt: qꝛ in ſtatu optimatū diſtributio honoꝝ ſm dignitatem v̓tutis fit: ita ꝙ qui plus ꝑticipāt v̓tute plus recipiunt de bonis coibꝰ. ſed diuites plus attingūt ad v̓tutē: uel videnꝛ attingere q̄ꝫ pauꝑes. Hn̄t eni illud per cuiꝰ defectū egeni iniurianꝛ. ſ. diuitias. Et iō in ſtatu optimatum plus recipiunt diuites q̄ꝫ pauperes. Sicut accidit in lacedemonia. In illa eni ciuitate pauci fuerunt diuites ⁊ hn̄tes ſbas ⁊ attingētes ad p̄ncipatū in rep. Etiā alia licet facere inſignibꝰ qcqđ uolūt ⁊ curare de q̄cūqꝫ uolerūt. Ex hoc aūt ꝙ egeni vidēt diuites plus reciꝑe de bonis coibus q̄ꝫ ipſi recipiūt iuidēt ⁊ ꝯtriſtantur ⁊ iſurgūt ꝯtra eos: ⁊ cōtingit ꝙ mutēt remp. ⁊ ſic ſtatus optimatuꝫ mixus mutaꝛ in ſtatum popularem. Deinde cum dicit.

¶ Que cā fuit ut Locroꝝ ciuitas iteriret ꝓpter Dionyſij cliētelas: qđ nō contigiſſet in populari ſtatu: neqꝫ in ea optimatū gubernatione que mixta ⁊ tēperata eſſet.

¶ Manifeſtat per qđdā exēplū. Et dicit ꝙ ꝑꝑ hoc ꝯtingit ꝙ ciuitas locroꝝ deſtructa fuit. In ciuitate eni iporū diuites plus recipiebāt q̄ꝫ pauꝑes: ⁊ ex hoc mota fuit ſeditio in ciuitate: ⁊ iſurrexit ml̄titudo ꝯtra diuites: ⁊ aſſumens ſibi in p̄ncipē Dionyſiū trāſmutauit ſtatū optimatū. Poſtmodū ille tyrāniçauit ex quo ciuitas illa deſtructa fuit: hoc aūt nō ꝯtingeret in ſtatu populari ⁊ optimatū bene mixto. Quare manifeſtū eſt ꝙ ſtatus optimatū mixtus ex hoc corrūpiꝛ ꝙ diuites plus recipiūt q̄ꝫ pauꝑes. Deinde cū dicit.

¶ Maxime v̓o latēt optimatū gubernationes paulatim ſeſe diſſoluentes: qđ qdē dictū eſt p̄us vniuerſaliter de oibus Rebuſpublicis: idqꝫ inter cauſas mutationis minuta paruitas appellaꝛ. Quādo eni omittunt aliqđ ex his que ad Remp. pertinēt: ac deinde aliud paulo maiꝰ faciliꝰ mouēt:

quouſqꝫ totam moueant Reip. formam.

¶ Declarat ꝓpter quā cām latēt trāſmutationes ſtatus Optimatū ⁊ reip. Et primo ponit rōnes. Scđo manifeſtat per exēplū: ibi⌊ Qđ in Thurijs.⌋ In pͥma dicit ꝙ trāſmutationes ſtat⁹ Optimatū uel ipi ſtatus Optimatū cū trāſmutant̄ maxime latent. qꝛ paulatim ⁊ ſm̄ modica corrumpit̄ qđ fuit dictū pͥus ubi dictū fuit de cauſa trāſmutationis cuiuſlibet reip. uſꝛ: Tranſgreſſio eni ei⁹ qđ eſt modicū cauſa eſt trāſmutationis: qꝛ qñ fit tranſgreſſio ſm̄ modicū ab eo qđ exigitur ad remp. qꝛ modicū eſt non curat̄. Itē cū tranſgreſſio ſm̄ aliud modicū fit negligit̄. Sic aūt ꝓcedēdo paulatim: ꝑmittāt maiores motus negligēdo quouſqꝫ moueant totam remp. Sicut eni videmus in actib⁹ moralibus ꝙ vn⁹ actus inclinat ad ꝯſimilē actum ⁊ exercitiū iducit iclinationem ad cōſimiles actus: ſic eſt in rebuſp. ꝙ quādo ꝑtermittat̄ illud qđ eſt neceſſariū ad remp. iſte defectus inclinat ad cōſimilem actuz. Et ſic tandē per ꝓceſſum cōtinuū inducit̄ tanta iclinatio ad cōtrarium reipu. ꝙ corrumpitur: qꝛ igit̄ ſm̄ modica fit iſta corruptio ⁊ paulatim nō apparet. Deinde cum dicit.

¶ Quod in Thurijs accidit. Cū eni Legez hērent per quā non niſi intermiſſo qnquēnio preturā gerere licebat iuniores qdam rei militaris periti: ⁊ apud multitudinē famam hn̄tes: cum ceteros qui in rebus gerendis verſabant̄ ſpernerēt: ac faciliter ſe cōſecuturos arbitrarent̄: Legem totā illaz tollere aggreſſi ſunt: lata altera Lege ut liceret continue eoſdē ꝑtores eſſe. At enim Magiſtratus qui preerat ſuffragijs. Appellabant̄ ꝟo cōſultores cōmoti pͥus ad reſiſtēduz: tn̄ poſtea deſtiterūt: putātes qꝫ̄uis hac vna Lege ſoluta: tn̄ ceteras eē permanſuras. Poſtea ꝟo ꝓhibere uolentes ne alia mouerent̄: nihil ꝓficere ualuerunt ſed mutata eſt eorum Reſp. in potentiam eoꝝ qui nouas res aggrediebant̄.

¶ Manifeſtat qđ dictū eſt per exēpluz. Et dicit ꝙ reſp. thuriorū per hūc modū deſtructa fuit paulatiz. ſ. ⁊ ſm̄ modica. Nā cū ibi eſſet lex ꝙ nullus poſſet tenere preturam niſi per qnque annos: ꝯtigit ꝙ qdaz facti fuerūt bellicoſi ⁊ fortes ⁊ beniuoli multitudini deputate ad cuſtodiā ꝯtemnētes aūt uilitates ciuitatis ⁊ credētes ꝙ poſſent cū multitudine obtinere qđ uolebāt: conati ſunt deſtruere iſtam legem ⁊ ſuaſerunt multitudini ꝙ idem poſſent tenere Ducatū exercitus per totā vitam. Cōſiliarij aūt pͥncipantes hn̄tes ꝑtātē ſup inſtitutione legum ⁊ deſtructiōe cū mouerent̄ ad ꝯtradicēdū finaliter: tn̄ ꝑſuaſi ſunt iſtud cōcedere: ⁊ ꝯſiderauerunt ꝙ circa alias ꝑtes reipu. de cetero nihil imutarēt. Poſtmoduz conati iſti fuerūt deſtruere aliā legē ⁊ perſuaſerūt multitudini cui erāt beniuoli. Cum aūt pͥncipātes uellent reſiſtere nō potuerūt: imo totus ordo reip. paulatim ⁊ ſm̄ modica corruptus eſt tranſmutat⁹ in potētatum paucoꝝ: ⁊ dominium eoruz qui conati fuerūt inſoleſcere a rep. inexiſtente prius ⁊ deſtruere ipſam. Deinde cum dicit.

¶ Diſſoluuntur ꝟo cūncte Reſ. interdum per ſeipſas: interdum per externam cām quādo cōtraria gubernatio ſit uel prope uel longe qdem ſed admodū potēs. Qđ qdem cōtigit Athenienſibus ⁊ Lacedemonijs. Athenieſes eni ubiqꝫ potētiā paucorū. Lacedemonij ꝟo ubiqꝫ popularē ſtatū euertebāt. Uñ igit̄ Rerump. mutatiōes ſeditioneſqꝫ exoriant̄: fere dictū eſt.

¶ Cōcludit qddaz uſꝫ ꝗ̄tū ad oēs reſpu. Et dicit ꝙ oēs reſp. corrūpunt̄ uel ex ſeipis ꝓpter diſſenſionē ciuium uel ab aliqua cā extrinſeca. Qñ eni eſt reſp. ꝯtraria extra uel ꝓpe ciuitatem uel longe que potentiā hēt ſupra ciuitatē illā: corrūpit iſtā ꝓpter cōtrarietatē. Unū eni ꝯtrariū natuz eſt diſſoluere aliud. Sicut accidit apud Athenieſes ⁊ Lacedemonios. Cum enim Athenieſes hērent remp. popularē: deſtruebāt ſtatū paucoꝝ ⁊ mutabant in ſtatū popularē. Et lacedemonij cū ſtatū paucorū hērent ubiqꝫ corrūpebant ſtatū popularē ⁊ mutabāt in ſtatū paucoꝝ. Et tūc recapitulat dicēs ꝙ vñ fiūt trāſmutationes ⁊ corruptiōes rerump. fere dictū eſt.

d E conſeruatione aūt earum ⁊ cōmuniter ⁊ ſeorſuz de vniuſcuiuſqꝫ cōſequēs eſt ut dicamus.

¶ Poſtꝗ̄ phs declarauit cauſas ⁊ pͥncipia corruptiōis tranſmutatiōis rerūp. ⁊ in uli ⁊ in ꝑticulari: determinat in vniuerſali ⁊ in ꝑticulari cauſas ⁊ elementa per que ſaluant̄. Et pͥmo dat intentū ſuum Secūdo ꝓſequitur: ibi⌊ Illud ergo ⁊c.⌋ Eſt aūt itelligēdū ꝙ in dādo elemēta per que ſaluant̄ reſp. nō ꝓcedit ſicut ꝓceſſit ſuperius in dando cās deſtructionis earū qꝛ ſupius primo dedit cās corruptionis ⁊ tranſmutationis rerūp. in vniuerſali. Scđo in ꝑticulari ſꝫ vnamquāqꝫ remp. diuiſiz. Sed hic ſic nō faciet: ſed ſimul dat elemēta per que ſaluatur vnaqueqꝫ reſp. in generali ⁊ in ꝑticulari. Dans igit̄ intentionē ſuam dicit ꝙ poſtꝗ̄ determinatum eſt de cauſis ⁊ pͥncipijs trāſmutationis vniuſcuiuſqꝫ reip. in vniuerſali ⁊ ꝑticulari: ꝯſequēter determinandū eſt de ſaluatiōe vniuſcuiuſqꝫ reip. determinādo que ſunt elementa ⁊ in vniuerſali ⁊ in particulari per que ſaluant̄. Deinde cū dicit.

¶ Illđ ergo ante oīa patet ꝙ ſi ſciam⁹ per que corrūpūtur Reſp. ſcim⁹ ēt per que cōſeruātur. Cōtrarioꝝ eni cōtrarij effectus. Corruptiōi aūt ꝯſeruatio eſt ꝯtraria.

¶ Proſequit̄: Et diuidit̄ in duas. In pͥma oñdit vnde pñt accipi elemēta per que ſaluant̄ reſpublice. Secūdo accipit ipſa: ibi⌊ In illis igitur ⁊c.⌋ In pͥma dicit ꝙ pͥmo iſtud manifeſtū eſt ꝙ ſi hēmus que ſunt cauſe ⁊ pͥncipia per que corrūpunt̄ reſp. habem⁹ que ſunt cauſe ⁊ pͥncipia per que ſaluant̄. Et rō huius eſt. qꝛ cōtrarioꝝ ꝯ̄ria ſunt pͥncipia: Sed corruptio ⁊ ſaluatio ſunt ꝯtraria. Ergo habet contraria pͥncipia. Si ergo habemus que ſunt pͥncipia trāſmutationis ⁊ corruptiōis rerump. hēmus que ſunt pͥncipia ſaluationis qm̄ ꝯtraria. Deinde cum dicit.

¶ In illis igit̄ Rebuſp. que laudabit̄r ꝑmixte ac tēperate ſūt: illud eſt diligēter obſeruādū ne qđ ex legibus iſtitutiſqꝫ moueat̄: maximeqꝫ ab eo cauēdū qđ paulatiz repit. Latet eni corruptio: qꝛ nō tota ſit̄ fit. Decipiturqꝫ mēs ab illis: ut Sophiſtica illa rō: ſi vnūqđqꝫ puſillum ⁊ oīa. Hoc aūt eſt ut ſic: ⁊ eſt ut nō. Totū eni ⁊ oīa nō puſilluz:

ſed cōpoſita ex puſillis. Una igiť cuſtodia aduerſus hoc principiuꝫ eſt opponenda.

¶ Accipit huiuſmodi p̄ncipia ⁊ eſt itelligēduꝫ ꝙ Reſp. pōt corrūpi uel deſtrui corruptione ꝓpinqua uel remota. Et ſm hoc diuiditur in duas. In p̄ma dat elemēta que p̄ſeruant remp. a corruptione remota magis. Secundo dat elemēta que p̄ſeruant eā a corruptione propinq̄ magis: ibi⌊ Cōſeruanť aūt ⁊c.⌋ Circa p̄mā itelligendū ꝙ reſp. pōt corrūpi corruptione remota tripl'r. Primo ꝓpter negligentiam eius ꝙ paruuꝫ eſt. Secūdo ꝓpter ꝑſuaſionē adulatorū. Tertio ꝓpter malū modum ordinis reip. Et ſm hoc diuidiť pars iſta in tres. In p̄ma dat elemēta per que ſaluanť a corruptiōe que eſt per negligētiā eius quod eſt paruum. Secundo illa per que ſaluatur a corruptione que eſt per adulationē. Tertio illa per que ſaluatur ab ea que eſt propter malum ordinem. Et incipit ſecūda ibi⌊ Deinde non cōfidere ⁊c.⌋ Tertia ibi⌊ Intueri licet ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ in oībus Rebuſp. bñ mixtis: hoc oportet obſeruari ꝙ nō fiat trāſgreſſio in aliquo: ⁊ maxime ꝙ nō fiat ſm hoc qd̄ eſt modicū. Aliquādo eni contingit ꝙ ſubintrat talis ſeditio que fit ſm modica: ⁊ latet ꝓpter eius paucitatē uel curať. Et ſi negliguntur hᵒⁱ preuaricationes facient vnā magnā p̄uaricationē que corrūpet remp. Sicut eni parue expenſe frequēter facte corrumpunt totā ſubſtātiam alicuius: ſic parue ⁊ modice preuaricationes frequēter facte corrūpūt totā remp. Huiuſmodi aūt corruptio latet ſepe quia nō fit ſimul ⁊ ſꝫ magna: ſed fit paulatim ⁊ ſm modica. Mens eni quādoqꝫ paralogizať. Huiuſmodi enim parue p̄uaricationes paralogizanť ipſam: ſicut quedā oratio ſophiſtica. Arguit eni ſic penes ſeipm ſi vnaqueqꝫ p̄uaricatio parua eſt ⁊ oēs parue ſunt: ſed iſtud uerum eſt vno modo. Alio mō nō eſt uerū: qꝛ totū ⁊ oīa ſimul ſumpta nō ſūt parua: ſed diuiſiꝫ ſumpta parua ſunt. Dicēdum eſt igitur ꝙ li omnes poteſt teneri collectiue uel diuiſiue. Si diuiſiue uera eſt: oēs enim p̄uaricationes diuiſim ſumpte parue ſunt. Si collectiue: falſum eſt. oēs eni cōiuncte nō ſunt paruū q̄d: ſed magnum. Et tūc cōcludit ꝙ vnum elemētum eſt ut caueať ne fiat aliqua tranſgreſſio uel p̄uaricatio. Deinde cū dicit.

¶ Deinde non confidere his que finguť quodāmō ⁊ adumbranť ad populū. Reprobanť eni ex ip̄is opib⁹. Qualia vō dicam⁹ Reipub. figmēta ſuꝑius eſt oñſum.

¶ Ponit documētum qd̄ p̄ſeruat a corruptione que fit per ſuaſionē adulatorum. Adulatores eniꝫ ſuadēt multitudini que placent illi: ⁊ nō ſuadēt ꝓpter bonū multitudinis: ſed ꝓpter bonum ſuū. Unde cōtingit ꝙ talia q̄nqꝫ ſuadēt ex q̄bus corrumpiť reſpublica. ⁊ iō dicit Phs ꝙ deinde cauēdum eſt ne aliquis credat adulatoribus qui cōiungunt ſe multitudini gratia ſophiſmatis: hoc eſt: ut decipiant. Qꝫ autem iſtis nō ſit credendum apparet: nam ex operibus poſſunt argui. Secunduꝫ aūt ꝙ dicit Philoſophus x° Ethicoꝝ. de his que ſunt in paſſionibus ⁊ actionibus ſmones minus ſunt credibiles operibus. Et ideo ſi ſuadeant aliquid ⁊ faciant cōtrarium: magis credēdum eſt operibus ipſorum q̄ꝫ perſuaſionibus. Que auteꝫ ⁊ qualia ſunt per que apparenter adulatores decipiunt dictum eſt p̄us. Deinde cum dicit.

¶ Intueri licet quaſdam Reſp. durare nō ſoluꝫ ex Optimatibus: uerūetiā ex Paucorum potētijs. nō quia per ſe ipſe ſtabiles ſunt: ſed quia hi qui gubernant recte ſe gerunt tam erga eos qui ſunt extra Rempublicam q̄ꝫ erga eos qui in Reipublice gubernatione uerſantur. Erga eos q̄dem qui non participes ſunt gubernationis nō afficiendo ipſos iniurijs: ac p̄ſtātiores ipſorum ad ꝑticipationē Reipublice recipiēdo: cupidoſqꝫ honoris nō deprimendo: neqꝫ multitudinem ſuis cōmodis fraudādo. Ergo illos vō qui ſocij in gubernāda Republica ſunt humane inuicem ac populariter ſe gerēdo. Equalitas eni illa que in populari ſtatu affectať: ea in ſilibus non ſolum iuſta eſt: uerūetiā utilis.

¶ Ponit tertiū elemētuꝫ qd̄ p̄ſeruat a corruptione que eſt ꝓpter inordinationē uel in ſeipſis: uel in alijs. ⁊ primo ꝓponit qōdam manifeſtū cōtingēs in multis. Secundo ex illo cōcludit elemētum ſuum: ibi⌊ Quamobrem ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ꝙ iteruꝫ manifeſtū eſt ⁊ poteſt videri ꝙ quedam Reſpublice manſiue ſunt. non quia ſint recte ordinate ſicut ſtatus Optimatū ſimplex: ſed qꝛ p̄ncipantes bñ utunť ⁊ his que ſunt in republica ⁊ his que ſūt extra. His aūt que ſunt ſub Republica nō faciēdo iniuſtitiā cōtra illos qui ſunt extra rēpublicā ⁊ iuocādo ad rempublicā eos qui ſūt p̄ncipaliores ⁊ meliores in multitudīe ⁊ nō faciēdo iniuriam que eſt per dehonorationem his qui ſunt ambitioſi honoris uocādo etiā populares ad officia ⁊ actus in q̄bus poſſint lucrari ⁊ in bene ſe habēdo adinuicem ⁊ populariter: ita ꝙ principātes equaliter iter ſe recipiūt. Sicut enim populares querunt qd̄ equale ⁊ iuſtuꝫ eſt in rep. illa: ſi nō ſolum iuſtuꝫ ſed expediens eſt p̄ncipantes in ſtatu Paucoꝝ equaliter recipere q̄ñ iſta contingūt: dato ꝙ reſp. non ſit recte ordinata manſiua eſt multum. Deinde cum dicit.

¶ Quamobrē ſi plures ſint in gubernatione Reip. cōſtituti: eis permulta populariū inſtitutorum utilia ſunt: ceu ſemeſtres eſſe Magiſtratus: ut omnes qui ſimiles ſunt adipiſci ualeāt. Sunt eniꝫ tanq̄ꝫ populus quidam illi qui inter ſe pares ac ſiles ſunt: itaqꝫ in illis frequēter exiſtūt uelut duces q̄dam populi: ut p̄us diximꝰ. Deinde minus in potētias icidunt Paucoꝝ gubernationes ⁊ Optimates. Nō eni ſil'r facile eſt latere male agētem in breui tp̄e Magiſtratus ⁊ in longo: nam ob hoc in paucoꝝ gubernationibus ⁊ Popularib⁹ Tyrānides fiunt. Aut enim hi qui maximi ſunt in utraqꝫ Tyrannidem inuadunt: hic ductores populi: ibi potentes. Vel qui maximos gerunt Magiſtrat⁹ q̄ñ longo tp̄e durant.

¶ Cōcludit elemētū ſuum ⁊ dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ ſiles debent eq̄liter recipere ſi plures ſint ſimiles ⁊ equales in rep. pl'a ſunt itroducēda que in ſtatu Populari ſtatuta ſūt ⁊ ordiata. Verbi grā: Lege ſtatutū eſt in ſtatu populari ꝙ p̄ncipat⁹ ſint breues: puta: ſex mēſiū: uel alicui⁹ parui temporis ⁊ nō amplioris. ⁊ iſtud accipiendum eſt ſi ſint plures ſimiles in Repu. Et rōnem eius duplicem aſſignat. Prima eſt: ꝙ ubi ſunt ſimiles oportet equaliter recipere. Ergo ut oēs poſſint attigere ad p̄ncipatum opꝫ accipere legem illam. ſic enim oēs poterunt attingere ad p̄ncipatū: qꝛ ex quo nō durabit p̄ncipatus niſi per ſex menſes multi poterunt ſuccedere in eo. Hoc aūt ꝙ ſimiles equaliter recipiunt populare eſt ⁊ iđ in Rep. in qua ſunt plures ſimiles aliqua popularia ordinata ſunt ꝓpter qđ in talibus in quibus ſunt ſimiles fiunt duces populi: ſicut dictum eſt p̄us. Alia rō eſt: qꝛ ſi ſtatuat̃ ꝙ p̄ncipatus nō duret niſi per ſex mēſes: tūc ſtatus Paucorū ⁊ Optimatū minus icident in potentiā: in aliam ſpēm ſtatus Paucoꝝ in quo ualde pauci p̄ncipant̃ diuites ualde ⁊ nō ſ̄m legem. Et rō eſt: qꝛ nō eſt facile aliquē cōſilr̄ malignari in pauco tēpore ⁊ in multo: quoniā in ſtatu Paucorū ⁊ populi ꝓpter hoc fiunt Tyrannides. Quia aūt in utraqꝫ aſſumunt̃ illi qui excellunt alios Tyrannicātes: in ſtatu Populari Duces populi. In ſtatu Paucorū Potentes ualde: Aut qꝛ illi qui habēt p̄ncipatus excellentes multo tp̄e p̄ncipant̃. Deinde cū dicit.

¶ Cōſeruant̃ autem Reſp. non ſolum ex eo qꝛ procul ſint a periculis: uerū etiā iterdum qꝛ propinque ſunt. Homines enim formidātes vigilātius itendunt ad Reip. cuſtodiam. Itaqꝫ oportet eos qui Remp. ſaluā eſſe uolunt formidines quaſdaꝫ parare ut caueant neqꝫ diſſoluāt q̃ſi nocturnaꝫ quādaꝫ cuſtodiā Reip. obſeruationē: ⁊ qđ lōge abeſt ꝓpinquū facere.

¶ Ponit principia per que ſaluant̃ Reſpublice a corruptione ꝓpinqua: ⁊ primo ponit vnū cōe. Secūdo ponit plura ſpecialia: ibi ⌊ Etiā nobiliūꝫ ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ nō ſolum ſaluant̃ Reſpublice: qꝛ ſunt remote a p̄ncipijs corrūpentibus ipſas. Sed etiā q̄nqꝫ ſaluant̃ qꝛ ſunt ꝓpe: ⁊ hoc qꝛ qui timēt de trāſmutatione Reipublice tenēt eam q̄ꝫtum p̄nt: ⁊ ideo principantes qui curam habēt de Republica oportet ordinare ⁊ p̄parare timores ut poſſint conſeruare Rempublicā ⁊ nihil corrūpat̃ eoꝝ que ad Rempublicaꝫ ordinant̃: ſicut debet ordinare ꝓpter obſeruationē reip. ut ciuitas cuſtodiat̃ de nocte ⁊ p̄fingere ꝙ illud qđ longe eſt ſit ꝓpe ut ꝙ inimici ſint ꝓpe ⁊ debet precipe ꝙ ſint parati ad arma: qꝛ ciues ⁊ ēt populares vidētes talia timebūt ⁊ obſeruabūt meliꝰ Remp. Deinde cum dicit.

¶ Etiā nobiliū cōtētiones ſeditioneſqꝫ per leges quoqꝫ oportet cuſtodire conari: ⁊ qui extra cōtentiones ſunt eos ante capere tanq̄ꝫ malum ab initio exoriēs cognoſcere: nō cuiuſuis ſit: ſed ciuilis viri.

¶ Ponit documēta ſpālia. Et eſt itelligenduꝫ ꝙ Reſp. corrūpit̃ aliq̄n ꝓpter honores uel inhonoratiōes. aliq̄n ꝓpter inſolentias ciuium. aliq̄n ꝓpter lucrum uel damnū. aliquādo propter impotentiaꝫ. aliquādo corrumpitur ꝓpter incruditionē ⁊ inaſſuefactionem. Et ſ̄ꝫ hoc iſta pars diuidit̃ in q̄nque. In p̄ma ponit documēta que preſeruāt a corruptione: que fit ꝓpter honores uel ihonorationes. In ſcđa ponit documētum qđ preſeruat a corruptione que fit ꝓpter violētias ciuiū: ibi ⌊ Cum ꝟo. ⌋ In 3ª ponit documētū per qđ p̄ſeruat̃ Reſp. a corruptione que fit ꝓpter damnuꝫ ⁊ lucrū: ibi ⌊ Maximuꝫ ꝟo eſt. ⌋ In quarta ponit documentū qđ preſeruat a corruptione que eſt propter ipotētiam: ibi ⌊ Et qđ ſepe. ⌋ Quinto ponit documētū qđ p̄ſeruat a corruptione que accidit propter incruditioneꝫ ⁊ inaſſuefactionē: ibi ⌊ Maximuꝫ ꝟo. ⌋ Prima in tres: quia Reſp. poteſt tripliciter corrumpi ꝓpter honores ⁊ inhonorationes. Primo propter contentionē eorū qui ſunt honorabiles in ciuitate. Secūdo propter diſtributionē honorum. Tertio propter intentū honoris preter proportionē: ⁊ ſ̄m hoc diuidit̃ in tres. In p̄ma ponit documētuꝫ qđ preſeruat a corruptione que fit propter contentionē eorum qui ſunt honorabiles in ciuitate. Secūdo ponit documētum qđ preſeruat a corruptione que fit propter diſtributionē honorū: ibi ⌊ Ad mutationes ꝟo. ⌋ Tertio ponit documētum qđ preſeruat a corruptione que fit propter icremētum honoris preter ꝓportionē: ibi ⌊ Cōmune aūt. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ cum Reſp. aliquādo corrumpatur propter contentionē inſignium: ⁊ eoruꝫ qui ſunt honorabiles cauēdum eſt per leges ⁊ per alia ſtatuta ne accidāt tales cōtentiones. ⁊ ſi acciderint curādum eſt qualiter poſſint ſedari. Silr̄ cauenduꝫ eſt ꝙ illi qui nō ſunt in contentione non ponant̃ in ipſa. Iſta enim eſt p̄ncipiuꝫ multorum magnorū malorū. Ad Ciuem aūt pertinet cognoſcere malum in p̄ncipio nō ad quēcunqꝫ aliū: ⁊ ideo in p̄ncipio Ciuis debet obuiare huic cōtentioni: qꝛ ſ̄m ꝙ dictū eſt ſuperius contentiones diuitum ualde defacili iualeſcūt. Deinde cum dicit.

¶ Ad mutationes ꝟo que ꝓpter cēſuꝫ fiūt ex Paucoꝝ potētia atqꝫ ex Rep. q̄n ꝯtingit hoc manētibꝰ eiſdē cēſibꝰ ⁊ pecuniarū copia facta. Utile in Rep. eſt conſiderare vniūſum totiꝰ ciuitatis cēſum: ac p̄ns tp̄s ad p̄teritū ꝯferre: nam in q̄buſdā ciuitatibꝰ cēſus agit̃ annuatim: in maioribus ꝟo per triēniū aut q̄nquēniū: ⁊ ſi ſit multiplicatꝰ ac multo maior factꝰ q̄ꝫ p̄us erat: ille ſ̄m quē ſtatura fuerat Reip. gubernande habilitas lege ꝓuidere ut cēſus uel augeat̃ uel relaxet̃: ſiq̄dem excedat reſtringat̃ ſ̄m multiplicationē. ſi ꝟo deficiat relaxetur ac minor fiat cenſus taxatio.

¶ Ponit 2ᵐ documētū qđ preſeruat a corruptione que fit propter diſtributionē honorum: ⁊ diuidit̃ in duas. In p̄ma ponit elemētum. In ſcđa tangit inconueniēs qđ accidit pp̄ defectū huiꝰ ex quo apparet rō dicti: ibi ⌊ In paucorū eniꝫ. ⌋ In p̄ma itelligēdum ꝙ Reſp. oīs in p̄ncipio inſtituta fuit in aliquo ordine: ut ꝙ principatus duret per annū uel biēniū ꝙ hn̄tes tantas diuitias uel tm̄ honorati attingāt ad p̄ncipatum uel aliud hoꝝ. Cōtingit aūt recedere ab iſto ordine uel ſ̄m exceſſuꝫ uel ſ̄m defectū remanēte tn̄ illa Rep. Dicit igit̃ ꝙ cū in Rep. aliquādo fiat tranſmutatio pp̄ honorabilitatem: ſicut in ſtatu Paucoꝝ ⁊ rep. ſ̄m intēſionem ⁊ remiſſionē: ⁊ hoc manēte eadem rep. expedit ꝯſiderare ordinē qui nūc eſt in ciuitate cōferēdo ad ſtatum in quo Reſp. fuit inſtituta a p̄ncipio: puta ſi in aliqua fuit inſtitutum in principio ꝙ p̄ncipatus duraret per annuꝫ conſiderare ad iſtud tēpus: in minoribꝰ aūt ad terminū uel ad q̄nque ānos. Et tūc cōſiderandū eſt ſi exceſſus ab illo qđ fuit a p̄ncipio iſtitutus ſit multiplex: ⁊ ſi defectꝰ ſubmultiplex: ⁊ ſiq̄dē receſſus ſit multiplex remittendus eſt. ⁊ ſi ſit defectus intēdēdus eſt ſ̄m proportionē debitā ſ̄m p̄mā inſtitutionē lege poſita ꝙ liceat intēdere ⁊ remittere honorabilitates quando videbit̃ faciēdū. Deinde cū dicit.

¶ In Paucorū enim gubernationibus ⁊ in rebuſpub. niſi hoc fiat hic paucorū gubernatio: ibi potentia illa nimia inſurget: illo aūt mō ex Rep. q̄dē Popularis ſtatus: ex Paucoꝝ vō gubernatione Reſp. aut populus.

¶ Oſtēdit iconueniens qđ accidit ꝓpter huiuſmodi: ⁊ dicit ꝙ ubi ita fiat ſicut dictū eſt in ſtatu Paucoruz ⁊ Rebuſp. continget Rēp. trāſmutari in Paucorū potentiam: ⁊ Paucoꝝ potētiā in magis remiſſam in ſpeciem illam que dicit potētatus: in qua principant ualde diuites ⁊ ſm ſentētias ꝓprias: nō ſm legē que peſſima eſt. ⁊ hoc ſi fiat exceſſus ſm ſuꝑabūdantiam. Si autē fiat remiſſio ex Rep. fiet ſtatꝰ Popularis. ex Paucoꝝ vō Reſp. uel Popularis ſtatꝰ. Deīde cū dicit.

¶ Commune autē eſt ⁊ in Populari ⁊ in Paucorū gubernatione ⁊ in oī Rep. neqꝫ augere nimiuz quenqꝫ ſupra modum: ſed magis conari paruos: ⁊ longi tꝑis honores prebere: q̄ cōfeſtim magnos. corrumpunt eni nec cuiuſuis eſt hoīs ꝓſperitatē ferre. Quod ſi accumulate dati ſint alicui honores: nō ſunt ſimul oēs poſtea auferendi: ſed paulatim.

¶ Ponit elemētū qđ p̄ſeruat a corruptione que eſt propter icremētum honoris p̄ter ꝓportionē: ⁊ diuidit in duas. In p̄ma ponit documētum. In ſecūda adiungit aliud 2^{m} documentū: qđ preſeruat a corruptione que eſt ꝓpter exceſſum potētie: ibi⌊ Et maxie vō. ⌋In prima dicit ꝙ iſtud eſt cōmune in ſtatu Populari ⁊ Paucorū: ⁊ uł̄r in omni Rep. ad ſaluationē ꝙ nō ꝑmittat aliqs creſcere ſm aliquā dignitatē p̄ter ꝓportionē uel dignitatez: ſed dandi ſunt parui honores ſm multum tp̄s magis q̄ magni ualde ⁊ ſm breue tempus. Et rō huiꝰ eſt: qꝛ ciuitates ꝓpter huiuſmodi excellētias p̄ter ꝓportionē corrumpunt. Iterū nō oēs pñt ferre bonā fortunam. hoc eni eſt v̄tuoſi: ſicut enim dicit Phus in 4° Ethi^{r}. Sine v̄tute nō eſt facile ferre moderate bonas fortunas. Et ſi deni alicui nō v̄tuoſo honores preter ꝓportionē ad alios ciues ⁊ ad dignitatem ipſius: grauabit eos ⁊ deſtruent ciuitatem. Si aūt nō fiat ita ſemꝑ: ſed dentur alicui a caſu: uel ꝓpter aliquā cām: tales honores ⁊ ſimul: non ſimul auferēdi ſunt oēs: ſed paulatim ⁊ ſm modica. Paulatim eni adimētes nihil videbitur ſibi adimere. modica enim paruum reputantur: Deinde cum dicit.

¶ Maxime vō lege ita ꝓuidere ꝯandū eſt ut nemini ſit exceſſiua potentia. neqꝫ amicorū neqꝫ pecuniaꝝ. Qđ ſi ita contingat per abſentiā remouende ſunt huiuſmodi hominum clientele.

¶ Ponit documētum qđ p̄ſeruat a corruptione que eſt ꝓpter exceſſum potētie: ꝓpter ſimilitudinē ad p̄cedēs: ⁊ dicit ꝙ maxime ordinādū eſt legibus uel alio quocunqꝫ cōueniēti ꝙ nullus fiat multū excellens preter ꝓportionē in potētia: nec amicorū: nec pecuniaruz. tales enim potētie de facili ſicut dictū eſt in tertio huius poſſent corrūpere ciuitatē. Si aūt nō ſic ordiet ſemꝑ: ſed contingat aliquē uel aliquos excedere alios in potentia: tunc ordinandū eſt ꝙ habeat manſionē diuiſaz a ciuitate: qꝛ tunc minus poterit grauare ciuitatez. Deinde cum dicit.

¶ Cuz vō ex priuata etiā vita res noue oriantur: Magiſtratus cōſtituēdus eſt q̄dam qui ſit quaſi in ſpecula uel ad mores ciuiū intuendos: ne quis ita viuat: ut Reipublice nocere poſſit: in Populari q̄dem ſtatu ne aliene viuat a popularitate: in Paucorum aūt potentia ne aliene a natura eius gubernationis. eodemqꝫ modo de alijs ſpeciebus Rerumpublicarū.

¶ Tangit documētū qđ p̄ſeruat a corruptione que fit ꝓpter inſolentias ciuitatis. Et qꝛ exultatio ⁊ elatio ꝓpinque ſunt inſolentie que eſt ab elatione: adiungit elementū ꝯtra exultationē ⁊ elationē ibi⌊ Et ſi q̄d. ⌋In prima intelligendū eſt ꝙ vita vno mō dicit aīa que eſt p̄ncipiū oꝑationis ſm ꝙ dicimus aīa ⁊ vita ſunt idē. alio modo dicit vita oꝑatio cuius aīa eſt per ſe p̄ncipium. Tertio modo dicit conuerſatio in qua aliqs aſſuetus eſt ⁊ que delectat ipm. ⁊ ſic accipit hic Phs vitaz ⁊ dicit: Cum ciues inſoleſcant ⁊ declinēt a Republica ꝓpter ꝓprias vitas oportet ordinare quendam p̄ncipatum qui ꝯſideret quis inſolenter viuit in ciuitate ⁊ nociuus eſt ad Rempublicam: ſicut ſunt illi qui multum expendūt in ciuitate ⁊ neſcit vnde habeant: utputa in ſtatu Populari nociui ſunt ſimiliter etiā in ſtatu Paucorū ⁊ ſic de alijs Rebuſpublicis. Si eniz tales dimittantur erit detrimētū ciuitatis. Cum eniz nimis expendant: cū ſubſtātia eoruz finita ſit oportebit eos iniuriari ⁊ accipere ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Et ſi quid exultet elatumqꝫ ſit in Ciuitate per ꝑtes obſeruare ꝓpter eaſdem cauſas cuius remedium eſt ſemꝑ contrarijs partibus Magiſtratus ⁊ res agendas cōmittere. Contrarias ꝑtes uoco ceu preſtātes viros multitudini: ⁊ diuites pauperibus. Conādūqꝫ eſt uel admiſcere pauperes cū diuitibꝰ: uel medios augere: hi eniz diſſoluēt ſeditiōes ob iparitatē ꝓcedētes.

¶ Adiungit aliud documētum contra exultationem ⁊ elationem ⁊ dicit ꝙ cum per exultationē ⁊ elationem accidāt diſſenſiones in ciuitate ⁊ inſolentie diligenti remedio ꝓuidendum diuiſim ⁊ ſigillatim obſeruāduz eſt. Si enim dimittantur q̄litercunqꝫ ſe hēre ut uoluerint in huiuſmodi ludis ⁊ exultationibꝰ fient ad Reipu. bonuz ciues uolentes ⁊ bona ſua expendent ſm ꝙ nō oportet. Unde accidet ꝙ oportebit accipere vndecunqꝫ: ⁊ ꝓpter hoc cauenduz eſt qualiter fiant. Eſt autem remedium ad hoc ꝙ ſemꝑ in huiuſmodi actionibus ⁊ elationibꝰ accipiant ꝑtes oppoſite: ⁊ v̄tuoſi ponant cū multitudine: ut per v̄tutē m̄ltitudinis exceſſus reprimat. Siłr ponēdi ſunt pauperes cū diuitibꝰ: ut exceſſus eoꝝ adinuicē reprimat. Et ſi multitudo miſceat cū diuitibus adiūgendi ſunt medij. Et ſi vna pars uellet excedere: alia pars cū medijs reprimet eā. Per hoc enim deſtruunt ſeditiones que fiunt ꝓpter inequalitatē: qꝛ ſi diuites uelint excedere egeni turbant ꝯtriſtantes ⁊ ſeditionē ꝓcurāt. Per medios aūt iſtud ſepe ſedatur. Deinde cum dicit.

¶ Maximum vō illud eſt in omni Republica ⁊ legibus ⁊ cetera omni diligentia conſtituendum ne ex Magiſtratibus lucra proueniant.

¶ Tangit elemētum qđ ꝓſeruat a corruptione que eſt ꝓpter lucrum: ⁊ diuidit̄ in duas ptes. In p̄ma ponit elemēta ſpālia ꝓſeruantia a corruptione que eſt propter damnum ⁊ lucruʒ. In ſcđa ponit documētum magis gn̄ale: ibi⌊ Simplr̄ aūt quecūqʒ in legibus ꝓdeſſe diximus ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma facit qđ dictum eſt. In ſcđa oſtēdit quot exigunt̄ ad ꝑfectionem principatus rōne cuiuſdā dicti: ibi⌊ Tria vō debent habere illi qui p̄ncipales ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma ponit elemētuʒ gn̄ale quātum ad oēs Reſpublicas. In ſcđa ponit elemēta particularia quātum ad quaſdā determinate: ibi⌊ Oportet aūt in populari ſtatu diuitibus parcere ⁊c̄.⌋ Prima in duas. In p̄ma ponit documētum. In ſcđa manifeſtat: ibi⌊ Id aūt maxime in Paucoꝝ ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ documētum maximū in oī Republica ad ſaluāduʒ ipſam eſt ordinare ⁊ videre ne principatus ſit lucratiuus: qđ pōt exponi duplr̄. Uno modo ꝙ principatus nō uendat̄: qui ſi uenderet̄ tunc qui plus haberet in pecunijs plus haberet de p̄ncipatu: qđ eſt incōueniēs. Alio modo pōt ſic exponi ꝙ p̄ncipatus nō ſit lucratiuus: hoc eſt: ꝙ p̄ncipatus ex p̄ncipatu non lucretur. Deinde cum dicit.

¶ Id aūt maxime in paucoꝝ gubernatione eſt obſeruādū. Leuius eniʒ ferūt populi qui ab Republica excludunt̄: quinimo gaudēt ꝙ ſua agere nō impediunt̄. At ſi exiſtimēt eos qui Magiſtratus gerunt ex republica ditari duplicē capiūt moleſtiā: ⁊ ꝙ ab honore excludunt̄: ⁊ ꝙ a lucro.

¶ Manifeſtat ex utilitate que ſequit̄ in Paucoꝝ ⁊ populari ſtatu: ⁊ ideo p̄mo oñdit ꝙ hoꝰ documētuʒ ſit utile. Scđo qualr̄ pōt fieri ꝙ principatus non ſit lucratiuus: ibi⌊ Ad hoc aūt.⌋ Prima in duas. Primo manifeſtat ex utilitate que ſequit̄ ex Paucoꝝ ſtatu. Scđo ex utilitate que ſequit̄ ex populari ⁊ optimatuʒ ſtatu: ibi⌊ Unice vō.⌋ In p̄ma dicit ꝙ iſtud documētuʒ maxime expedit in paucoꝝ ſtatu: qꝛ ſi diuites principant̄ ⁊ nihil lucrent̄ ꝓpter principatum: tunc populares ſi excludant̄ a principatu nō idignabunt̄ nec triſtabunt̄: imo gaudebunt ſi ꝑmittant̄ uacare circa propria negocia. Si aūt credant ꝙ ex principatu lucrent̄ aliqua furantes bona: triſtabunt̄ ꝓpter duo. Primo qꝛ nō pticipabunt principatu: ⁊ tunc reputabunt ſe inhonoratos. Scđo qꝛ nō habebunt lucrum ſicut alij: ⁊ tūc mouebunt ſeditiones cōtra diuites. Quare manifeſtum eſt ꝙ expedit multum in paucoꝝ ſtatu ordinare p̄ncipantes ex p̄ncipatu nihil lucrari. Deinde cuʒ dicit.

¶ Unice vō ⁊ recipit ſimul exiſtere popularē ſtatuʒ: ⁊ optimatuʒ: ſi ita qui inſtituat. foret eniʒ ut ⁊ nobiles ⁊ plebei haberent que utriqʒ uellent. licere eniʒ oībus Rempublicā gerere populare eſt. Magiſtratꝰ vō a nobilibus obtineri optimatuʒ. Hoc aūt accidit quādo ex Magiſtratibus non ꝓueniūt lucra. Paupes eniʒ Magiſtratus nō uolent ſi nil inſit lucri: ſed potiꝰ ſuis rebus ꝓprijs intēdere. Diuites aūt qꝛ nō indigent ex Republica lucrari Magiſtratus gerent.

¶ Manifeſtat ex utilitate que ſequit̄ in Optimatum ⁊ Populari ſtatu: ⁊ diuidit̄ in duas ſm̄ duas utilitates quas ponit. Scđa: ibi⌊ Atqʒ ita ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ſi ſtatuat̄: ſcilicet ꝙ p̄ncipātes nihil lucrent̄ ex p̄ncipatu ꝯtingit eandem Rempublicam ſimul eſſe Optimatum ⁊ popularem. Si enim hoc ſtatutum fuerit ⁊ inſignes ⁊ diuites ⁊ populares habebunt ea que uolunt habere. Hoc aūt ptinet ad popularem ſtatum. ſ. ꝙ oībus liceat p̄ncipari. Qꝫ autē inſignes p̄ncipent̄ ptinet ad optimatum ſtatuʒ. Iſta aūt ꝯtingent ſi nihil lucret̄ ex p̄ncipatu: qꝛ paupibus licebit p̄ncipari: ſed nolunt eo qđ nō eſt lucruʒ: ſed magis uolunt uacare circa propria negocia. Sed diuites poterūt p̄ncipari: qꝛ non indigent bonis cōmunibus: nec ꝓpter curā ꝓpriā poterunt impediri. Quare manifeſtuʒ eſt ꝙ utriqʒ hēbunt que uolunt. His aūt ſic ſe hñtibus bene ſaluant̄ popularis ⁊ optimatuʒ ſtatus. Quare manifeſtum eſt ꝙ expedit ordinare ꝙ principantes nihil lucrentur ex principatu. Deinde cum dicit.

¶ Atqʒ ita continget egenis quideʒ ditari ob operā rebus ſuis impenſam: nobilibꝰ vō non ſubijci cuicūqʒ.

¶ Ponit ſcđaʒ utilitatem ⁊ dicit ꝙ ſi ita ordinentur ꝙ nihil lucrent̄ diuites ex p̄ncipatu accidet ꝙ egeni erūt diuites: qꝛ poterūt curare de ꝓprijs. Inſignes autem nō ſubijcient̄ deterioribus. Hoc aūt maxime appetūt iſti. ſ. nō ſubijci: illi vō diuites fieri. quare erit pax ⁊ cōcordia in ciuitate. Hec aūt ſunt cauſa ſalutis ciuitatis. Quare manifeſtuʒ eſt qđ expedit ſic ordinari ꝙ nihil lucrent̄ ex ipſo p̄ncipatu. Deinde cum dicit.

¶ Ad hoc aūt ut nō ſurripiant̄ pecunie publice editio fiat a ciuibus oībus pecuniarū ſuarū: ⁊ deſcripte per ſocietates ⁊ ordies ⁊ tribus deponant̄. Qđ vō Magiſtratus ſint abſqʒ lucro ſtatuēdi per legē ſunt honores his qui optime ſe geſſerint.

¶ Declarat qualr̄ ꝯtingit fieri p̄ncipatus nō lucratiuos per duo documenta: ⁊ dicit ꝙ ne p̄ncipantes furentur bona cōmunia ordināḋum eſt ꝙ cōmunis pecunia tradatur in ꝓſentia omnium ciuiū: ⁊ ꝙ habeant̄ reſcripta ſiue littere ſup his que reponent̄ apud ſocietates uł cōtubernia: uel aliquas tribus: ſic eniʒ nō poterunt furari de bonis coībus. Scđm documentum eſt ꝙ loco lucri ordinent̄ honores qui fiant eis ⁊ reuerentie: puta ſi ueniat ad ciuitatem ꝙ recipiat̄ cuʒ magna reuerentia ⁊ ſolennitate: ⁊ alia hoꝰ. ſic eniʒ minus appetent bona cōmunia. Deinde cum dicit.

¶ Oportet aūt in populari ſtatu diuitibus parcere: ac nō modo poſſeſſiones eorum nō auferre: ſed ne fructus quidē earū: qđ in quibuſdaʒ ciuitatibus imprudenter fit. Melius enim eſt uolentibus ꝓhibere ut munera illa ſubeant que ſint magni ſumptus: ac nulliꝰ utilitatis: ceu choros exhibere ⁊ ludos ⁊ cetera huiuſmodi munera.

¶ Ponit elementa pticularia per que ſaluant̄ Popularis ⁊ Paucoꝝ ſtatus a corruptione que eſt a diuitibꝰ ꝓpter damnum: ⁊ p̄mo ponit illa documenta. Scđo declarat qđ expedit utriſqʒ. ſ. Populari ⁊ Paucoruʒ ſtatui: ibi⌊ Utile eſt.⌋ Prima in duas. Primo ponit documentum quātum ad Popularem ſtatum. Scđo quātum ad Paucoꝝ: ibi⌊ In Paucoꝝ.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ut ſaluet̄ popularis ſtatus opʒ nō ſoluʒ ꝙ poſſeſſiones nō ſint equales ſed plus habeāt diuites q̄ʒ pauperes: imo etiam de fructibꝰ opʒ ꝙ non ſint equales: ſed ꝙ plus pticipēt diuites: qꝛ alr̄ diuites mouebunt ſeditionem: ⁊ ꝯtingere poterit qđ corrumpeť Reſpublica qđ latet in ꝗbuſdā Rebuſpublicis. Sꝫ iſtud magis eſt ordinandū ꝙ nullus faciat expenſas ⁊ oblationes ſumptuoſas ⁊ nō utiles: puta: choreas ⁊ ludos ⁊ alie tales expēſe debent ꝓhiberi in ciuitate ⁊ ꝯſimiles: qꝛ nō ſunt utiles: imo ſunt nociue. Deide cū dicit.

In paucoruꝫ ꝟo gubernatione cura eſt pauperū ſuſcipiēda diligēter: ⁊ officia ꝗbꝰ ſunt ſalaria ꝯſtituta iſtis tradēda: ⁊ ſiquis diuitū eos ꝯtumelia affecerit maior pena eſt ꝯſtituēda q̃ ſi ipſi iter ſe idē feciſſēt. Et ſucceſſio in hereditatibꝰ per cognationeꝫ ſit: nō per donationē: nec ualeat qſq̃ plures hereditates cape: ſed vnaꝫ ſolūmō. ꝑ hūc eni modū magis eq̄les erūt facltates: ⁊ egenorū ꝑml'ti ad abūdātiā traducenť.

Ponit documētuꝫ quātuꝫ ad paucoꝝ ſtatus: ⁊ oñdit quid opꝫ facere ne pauꝑes moueanť ꝯtra diuites: ⁊ dic̄ ꝙ in paucoꝝ ſtatu opꝫ p̄ncipātes hēre multā curā de pauꝑibus ⁊ eſt expediēs ut denť eis p̄ncipatus ex ꝗbꝰ poſſint aliqua hēre. Et ſi aliq̄s diues iniuriatus fuerit alicui pauꝑi magis puniať q̃ ſi alicui diuiti: ſic eni nō facient pauꝑes ſeditiones contra diuites. Iterum opꝫ ordinare ꝙ hereditates perpetuo diſtribuanť ⁊ ſm genus nō ſm donationē ⁊ ad tēpus. Et opꝫ ordinare ꝙ vnus nō hēat plures hereditates q̃ vnā. Et rō huius eſt: qꝛ ſic poſſeſſiones erūt magis equales: qđ appetūt populares: ⁊ plures pauꝑes poterūt ad abūdantiā neceſſarioꝝ ꝑtingere. ⁊ ſi ſic fiat ſaluabitur magis paucorum ſtatus. Deinde cum dicit.

Utile eſt etiā in populari ſtatu ⁊ in paucoꝝ gubernatione alioꝝ uel equalitatem: uel p̄ſtantiā tribuere his qui minus participāt Rep. In populari q̄dē diuitibus: in paucoꝝ ꝟo gubernatione egenis. Exceptis tñ his Magiſtratibus in ꝗbus ius auctoritaſq̃ Reip. cōſiſtit: hi enim ſolis his qui ſunt ex Rep. cōmitti debent.

Oñdit quid expedit coiter in utraqꝫ Rep. ⁊ dicit ꝙ h̄ expedit in populari ⁊ paucoꝝ ſtatu: ſi bona aliquoruꝫ aut magiſtratus in cōmuni diſtribui debēt diſtribuere illa plus illis qui nō attingunt ad Remp. in populari ſtatu q̃ diuitibus. In paucoꝝ ꝟo pauꝑibus. Uerūtñ ſi magiſtratus ſint in ꝗbꝰ ſit plurimū auctis nō debēt diſtribui illiſ qui nō attingūt ad p̄ncipatuꝫ in populari ſtatu. ſ. diuitibus: ſed debet attribui diuitibꝰ in paucoꝝ: multitudini in populari: ſed in oibus alijs iſtud hēt ueritatē ꝙ que ueniūt ad cōe debent diſtribui his qui attingunt ad Rempub. ſic eniꝫ optime ſaluabitur utraqꝫ Reſp. Deinde cum dicit.

Tria ꝟo debēt habere illi qui p̄ncipales Magiſtratus ſunt ſuſcepturi. Primum ut amēt p̄ſentē ciuitatis ſtatum. Deide ut hēant potentiā maximā ad ea exequēda que Magiſtratus req̄rit. Tertiū ut hēant virtutē ⁊ iuſtitiā in vnaquaq̃ Rep. ad ipſam Remp. Niſi eni iuſtū idē ſit in cūctis rebuſp. neceſſe foret ⁊ iuſtitie eſſe dr̄ias.

Declarat que requirunť ad ꝑfectioneꝫ p̄ncipantis in principali principatu. ⁊ primo facit hoc. Scđo mouet quaſdā dubitationes: ibi ⌊ Habet aūt dubitationē. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ debētem ꝑfecte p̄ncipari p̄ncipali p̄ncipatu tria opꝫ hēre. Primuꝫ eſt amor p̄ncipatus: opꝫ enim ſi ꝑfecte debeat principari ꝙ diligat p̄ncipatuꝫ. Et rō huius eſt: qꝛ ꝑfecte p̄ncipans debet hēre prudētiam: qꝛ prudētia eſt recta ratio agibilium. Princeps aūt cuꝫ hēat regere alios opꝫ ꝙ hēat rectam rōnem de agibilibus. Quare opꝫ ꝙ hēat prudentiā ꝑfectā. Sed prudentiā nō pōt hēre niſi hēat appetitum rectum ad finem. Hoc aūt nō pōt eſſe niſi diligat finem ⁊ ea que ſunt ad finem ſm ꝙ hꝰoi principatus principium eſt eorum que ordinanť ad finem Reip. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ bene p̄ncipantem opꝫ hēre amorem ad principatuꝫ ⁊ Remp. Scđo opꝫ ꝙ hēat potentiā reſpectu operum p̄ncipantis que maxima ſunt. Et hoc pꝫ. Princeps enim habet dirigere in finem Reip. ſubditos. Inter aūt ſubditos quidā ſunt bene ꝑſuaſibiles rōne. Et quātuꝫ ad tales nō eſt opuſ coactione. Alij aūt ſunt q̄bus nō defacili ſuadeť a rōne: ſed ſunt inobedientes ⁊ inſolentes: ⁊ pro talibus indiget potētia coactiua. Cohercere aūt ⁊ punire nō pōt niſi hēat potētiaꝫ. Quare manifeſtuꝫ eſt ꝙ tertio opꝫ ꝙ hēat virtutem: ⁊ hoc apparet ex dictis. Opꝫ enim p̄ncipantem hēre prudētiā hoc aūt nō eſt niſi hēat appetituꝫ rectum. Sed rectitudo appetitus eſt per virtutem moraleꝫ. Quare opꝫ ꝙ hēat virtutem ⁊ iuſtitiā ſm quālibet Remp. In qualibet enim Rep. intēdiť equale ſm aliquā dignitatem ꝓpriā ei: ⁊ ideo in vnaquaqꝫ rep. opꝫ eē iuſtitiā ſm illam remp. Et dico ſm illā remp. qꝛ nō eſt eadem iuſtitia ſm vnāquāqꝫ. Et hoc apparet: Ratio enim habitꝰ ex obiecto ſumiť. Obiectum ꝟo iuſtitie iuſtum eſt. Ergo ratio iuſtitie ſumiť ex rōne iuſti. Sed iuſtum nō eſt idem ſm vnāquāqꝫ iuſti politiā: ſed ſunt diuerſe differētie eius. Ergo iuſtitia non erit eadem ſm vnāquāqꝫ rēp. ſed erūt diuerſe differētie illiꝰ. Deide cuꝫ dicit.

Habet aūt dubitationem qñ hec oia nō cōcurrūt in eodē queādmodū ſumē opꝫ: ceu ſi ſit q̄dā aptus ad rem militarem. Sit aūt ille idē improbus: nec Reip. amator. Alter ꝟo iuſtus ⁊ amator: ſed ad rem militarē nō aptus: cuiꝰ faciēda ſit electio.

Mouet dubitationes. Et diuidiť in duas ſm ꝙ mouet duas. Scđa ibi ⌊ Dubitari etiam ⁊c̄. ⌋ Prima in duas. In p̄ma mouet dubitationeꝫ. In ſcđa ſoluit: ibi ⌊ Uideť inſpiciēdum ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ dubitationem hēt ſi vnus ⁊ idem non hēt iſta oia: ſed vnus habeat vnum tm̄: alius aliud cui attribueť Principatus Uerbi gratia. Si ſit vnus qui hēat potentiam militarem: ſed ſit ſine virtute nequam ⁊ Reip. inimicuſ. Alius aūt qui ſit virtuoſus ⁊ diligit Rempublicam. Impotens aūt cui attribueť Principatꝰ: utꝝ ei qui habet potentiam militarem. Sed eſt ſine virtute ⁊ neqtioſuſ ⁊ nō diligat p̄ncipatum. aut ei qui virtutē habet ⁊ diligit p̄ncipatuꝫ: ſed nō eſt militaris. Deide cū dicit.

Uideť inſpiciēdū eē ad duo: cuius magiſ participēt oēs: ⁊ cuiꝰ minuſ. Quapropter in re militari q̄deꝫ ad peritiā magis q̃ ad ꝓbitatē eſt reſpiciēduꝫ. Pauciores enim ſunt rei militaris periti: plures ꝟo ꝓbitatis. Cōtra ꝟo in cuſtodia ⁊ adminiſtratione erarij. Plus enim probitatis requirit q̃ quātū habeant multi. ſcientia ꝟo huiꝰ

cõmunis eſt omnibus.

¶ Soluit iſtam dubitationem. Et dicit ꝙ in electione Principis opꝫ cõſiderare ad duo.ſ.ad illud quo plus pñt ciues attingere ad fineꝫ ꝑncipatꝰ. Et ad illud quo minus. Et ratio huius eſt: Quia Principatus rõnem ſumit ex fine ⁊ ea que ſunt ad finem rõneꝫ ſumunt ex fine. Et ideo ille eſt aſſumendus in Principem qui hẽt illud ſm̃ qđ pñt magis ꝯtingere ad finem Reipu. Et ꝓpter hoc in militia ſiue Ducatu exercitus magis ꝯſiderandum eſt ad exꝑientiam ꝗꝫ ad virtuteꝫ. Quia per exꝑientiã in armis pñt magis ꝯtingere ad fineꝫ Reip. ꝗꝫ per v̓tutem. Virtuoſi aũt minus experti ſunt ut frequenter in talibꝰ: ſunt tñ meliores multũ. Et ideo ad talem ꝑncipatum magis debet eligi ille qui hẽt exꝑientiam cum ſola prudentia imꝑfecta ꝗꝫ ille qui hẽt virtutem ꝑfectam ⁊ nõ hẽt exꝑientiaꝫ. Sed in cuſtodia ſiue in regimine Ciuitatis ⁊ in admiſtratione erarij debet eligi ille qui hẽt virtutem: qꝛ in tali ꝑncipatu requirit̃ magis virtus ꝗꝫ exꝑientia quam multi hñt. Scientia aũt eſt cõmunis oı̃bus. Opꝫ enim ꝙ hẽant ſciaꝫ ꝑncipes ⁊ in Ducatu exercitus ⁊ in regimine ciuitatis: alr̃ eni nõ pñt dirigere in finem intẽtum ea que ſunt ad finem. Deinde cum dicit.

¶ Dubitari etiã põt ſi potẽtia abſit reipub. ⁊ amicitia quid opus eſt virtute: ſufficiunt enim illa duo ad Reip. utilitatem.

¶ Mouet ſcđam dubitationem. Et ꝑmo mouet eam. Scđo ſoluit: ibi[An qꝛ ⁊c̃.] In ꝑma dicit ꝙ dubitabit aliqs ſiquis diligat remp. ⁊ potentiam hẽat ad qđ neceſſaria eſt v̓tus. Nõ eni videt̃ ꝙ ſit neceſſaria: qꝛ per alia duo.ſ.potentiam ⁊ amorem videt̃ ꝙ poſſint fieri ea quecũqꝫ expediunt ad ꝑncipatũ. Deide cũ dicit.

¶ An qꝛ fieri põt ut duo illa hñtes ſint intẽperati: itaqꝫ ut ſibiipſis nõ obtẽperãt ſcientes ⁊ amãtes ſeipſos: ſic etiã erga Remp. nihil uetat ita ſe habere quoſdã.

¶ Soluit dubitationẽ. Et dicit ꝙ cum potẽtia ⁊ amore ad ꝑncipatuꝫ requirit̃ v̓tus ſi debeat bene ⁊ ꝑfecte regi: qꝛ hñtes potentiã ciuilẽ ⁊ amorẽ reip. ꝯtingit eẽ ſicut incõtinẽtes: hoc eſt ſic eẽ diſpoſitos ad remp. ſicut incõtinens eſt ad ſeipm̃. Ergo ſicut erat de incõtinente: ſic eſt de iſtis. Nunc aũt ſic eſt ꝙ incõtinẽs ꝗꝫuis habeat rectuꝫ iudiciũ ⁊ ſciam de agibilibus ⁊ amorẽ ſui: nihilominus tñ ꝓſequit̃ ꝯcupiſcẽtias ⁊ motus paſſionum. Et ſi nõ ꝓficit ei ſcia hẽt de agibilibus. Sic igit̃ erit de iſtis ꝙ ꝗꝫuis diligãt ꝑncipatuꝫ ⁊ hẽant potentiã: qꝛ tñ non hñt virtutẽ per quam regulent ſuas oꝑationes: deficient ⁊ male ſe habebunt in principatu. Deinde cum dicit.

¶ Simplr̃ aũt quecũqꝫ in legibus ꝓdeſſe diximus cũcta illa Remp. ſeruant.

¶ Dat vnum documẽtum gñale. Et dicit ꝙ ſimplr̃ illa de qbus ſunt leges que ꝯferunt ad remp. ſaluãt remp. Leges enim ſunt de ꝯferẽtibus ad Remp. talia v̓o ſaluant eam: ⁊ ideo de quibuſcũqꝫ ſunt leges ſaluãt rempub. Deinde cum dicit.

¶ Et qđ ſepe iã diximꝰ maximũ fundamẽtũ eſt cuſtodire ut potẽtior ſit ea pars que Rẽp. ſaluã eſſe uelit ꝗꝫ illa que nolit.

¶ Poſtꝗꝫ phs poſuit elemẽtuꝫ per qđ ſaluat̃ reſp. a corruptione que eſt ꝓpter lucruꝫ: nũc ponit elemẽtuꝫ per qđ ſaluat̃ a corruptione que eſt ꝓpter impotentiã. Et ꝑmo ponit elemẽtuꝫ. Scđo adiũgit aliud circa hoc ꝓpter cõueniẽtiã: ibi[Preter hec ⁊c̃.] In ꝑma dicit ꝙ maximũ ⁊ efficaciſſimũ documẽtuꝫ ad ſaluãdã remp. eſt ꝓcurare ut pars illa que diligit ⁊ vult ſaluationem reip. ſit ualentior ⁊ potẽtior ꝗꝫ alia que nõ vult nec diligit: ſic enim ſemper uel ꝗꝫmaxime durabit reſpub. Deinde cum dicit.

¶ Preter hec aũt oia latẽ nõ opꝫ: qđ mõ latet eas reſp. que trãſgrediunt̃ medium.

¶ Adiũgit circa hoc aliud documẽtuꝫ cõtra receſſum a medio. Circa qđ duo facit. Primo ponit elemẽtum. Scđo ex hoc ꝯcludit aliud qđ ſpãle eſt in populari ſtatu: ibi[Aberrãt v̓o ⁊c̃.] Prima in tres. In prima ponit documentum. Secundo aſſignat rationem: cum dicit[Multa enim ⁊c̃.] Tertio cum dicit.[Quapropter ⁊c̃.] Concludit elemẽtum declaratũ. In ꝑma dicit ꝙ ꝑter oia elemẽta que dicta ſunt opꝫ non latere.ſ. quid eſt mediũ ⁊ ꝓportionabile per qđ ſaluat̃ reſp. ut cõſeruet̃: ⁊ nõ ſit trãſgreſſio ab eo: receſſus eniꝫ ab hꝰı medio cã eſt trãſgreſſiõis facte in plibꝰ. Deide cũ dic̃.

¶ Multa eni que popularia vident̃: popularẽ ſtatũ diſſoluũt. Multa etiaꝫ que paucoꝝ eẽ vident̃: diſſoluũt paucoꝝ gubernationẽ. Qui v̓o exiſtimãt hãc eẽ vnã v̓tutẽ trahũt ad exceſſũ: ignorãtes ꝙ quẽadmoduꝫ naſus excedit rectitudinẽ laudabilem ad aquilinũ eẽ uel ſimũ: ſed tñ pulchritudinẽ ac gratiã retinet. At ſiqs magis trahat ad exceſſuꝫ: ꝑmo qdẽ abicit ꝯgruentẽ mẽſurã ꝑtis. Tandẽ v̓o ita diſponit̃ ut nõ naſus apꝑeat ꝓpter ſuperexcellentiã ac defectũ ꝯtrarioꝝ. Eodẽ modo ⁊ de alijs ꝑtibus. Cõtingit aũt hoc ⁊ circa alias gubernationes. Nã paucoꝝ qdẽ potentiã ⁊ popularẽ ſufficiẽter ſe hẽre ꝯtingit. Et ſi trãſgrediant̃ ab optimo ſtatu: ꝙ ſiquis intendat magis utrãqꝫ earũ deteriorem faciet. Tandem v̓o neqꝫ remp. eſſe.

¶ Aſſignat rõnem documenti. Et dicit ꝙ bene oportet ſaluare medium: qꝛ videmus ꝙ multa apparent eẽ popularia ⁊ corrumpunt popularem ſtatuꝫ ꝓpter hoc ꝙ recedunt a medio. Similr̃ multa ſunt que corrũpunt paucoꝝ ſtatuꝫ que vident̃ eẽ paucoꝝ. Qui aũt credũt eſſe virtutis opus intẽdere quãtumcũqꝫ ea que vident̃ ſaluare vnamquãqꝫ Remp. puta credentes opus virtutis popularis eẽ quãtũcunqꝫ intẽdere popularia ⁊ paucoꝝ ſtatui intẽdere paucoꝝ ꝗꝫtũcunqꝫ declinant a medio ſm̃ exceſſuꝫ ⁊ corrũpũt uolẽtes ſaluare. Sicut eni eſt in ꝑtibus corꝑis: ſic eſt in rep. Sic aũt eſt in ꝑtibus corꝑis ꝙ eſt aliqua determinata cõmẽſuratio partium ſm̃ quã ꝑtes pulcherrime ſe hñt. Sicut naris que ſi paruꝫ trãſgreſſa eſt ad ſimũ uel aquilinũ: adhuc pulchra eſt ⁊ gratioſa in aſpectu: ſic tñ plus declinet ad exceſſũ uel defectũ. Primo ꝯtingit declinare a media rõne in qua manet forma naris. Finalr̃ aũt tantũ cõtingit declinare ꝙ nõ cõtingit remanere formã naris ꝓpter excellentiã uel defectuꝫ. Eodẽ modo ſe hẽt in alijs partibus corꝑis. Silr̃ ſe hẽt circa alias reſp. Cõtingit enim popularẽ ⁊ paucoꝝ ſtatuꝫ eẽ in ordie optimo ſm̃ illas reſp. Si aũt aliqs declinet uel ſm̃ intẽſionẽ uel ſm̃ remiſſionẽ: faciet remp. peiorẽ. Tandẽ aũt poterit intendere uel remittere ꝙ corrumpet ipſam oino. Et ſic manifeſtuꝫ eſt ꝙ ad ſaluationem reip. oportet conſiderare qd eſt mediuꝫ in quo ſaluatur reſp. Deinde cũ dicit.

¶ Quapꝛopter id nō ignorari opꝫ a legis cōditore: Ac ciuili hoie qualia populariuꝫ ſeruēt populi ſtatuꝫ: ⁊ qualia paucoꝝ apparētia euertāt paucoꝝ gubernationem. Nulla eniꝫ iſtaruꝫ videt̄ ſtare poſſe abſqꝫ opulētis ⁊ multitudine: ſed qn̄ adequatio fiat facultatū: aliā neceſſe eſt eſſe rempublicā. Itaqꝫ diſſoluētes leges que ſūt circa excellentiā diſſoluunt reſp.

¶ Cōcludit elemētuꝫ iaꝫ declaratuꝫ. Et dicit ꝓpter hoc ꝙ quedā popularia coꝛrūpunt ſtatuꝫ popularē. Paucoꝝ apparētia paucoꝝ ſtatuꝫ: opꝫ legiſlatorem ⁊ ciueꝫ nō ignorare que ⁊ q̄lia apparētia paucoꝝ euertāt ſtatū paucoꝝ: ⁊ popularia popularē. Nulla eni iſtaꝝ pōt eſſe ſine diuitibus ⁊ ſine pauꝑibus. Sunt enim de integritate reip. multitudo ⁊ diuitie: ꝓpter qđ ſi aliquis uoluerit adequare ſubſtātias oino ⁊ ita oēs equalr̄ eē diuites nō remanebit eadē reſp. ſed coꝛrumpet̄. Et ſic manifeſtuꝫ eſt ꝙ illi qui ꝓcedunt excedēdo legibus ad hoc ducentibus tranſmutant ⁊ coꝛrumpunt Rempu. Deinde cum dicit.

¶ Aberrāt ꝟo ⁊ in populari ſtatu: ⁊ in paucoꝝ gubernatione. In populari quidem ductores populi: ut multitudinē dominaꝫ leguꝫ efficiāt. Ob id eniꝫ faciūt ſemꝑ ciuitatem opulētis repugnāteꝫ: at opoꝛtebat cōtrariū videri ſemꝑ dicere pꝛo opulētis. In paucoꝝ ꝟo gubernatione pꝛo populo eos qui remp. gubernāt: ⁊ contraria iurare ꝙꝫ nūc iurēt. In quibuſdam eni ciuitatibus nunc iurāt. Populū odio hēbo: ⁊ ꝯſilio annitar ut male hēat. Expedit aūt ſimulare ac fingē ꝯ̄riuꝫ: atqꝫ ita iuramētū cōcipe nō afficiā populuꝫ iniurijs.

¶ Ponit elemētum ſpeciale ad ſaluandum popularem ⁊ paucorū ſtatum. Et dicit ꝙ adhuc manifeſtum eſt ꝙ in paucorum ⁊ populari ſtatu eſt erroꝛ. In populari quidem peccant ductores populi in ſtatu populari. ſ. in qua tota multitudo uelut monarchia quedaꝫ dn̄at̄ nō ſm̄ legem. Ductores enim pugnātes cōtra diuites diuidunt ciuitatem in duo. Adulantes enim multitudini mouēt eam cōtra diuites. hoc aūt nō eſt faciēduꝫ ſi debeat popularis ſtatus ſaluari: ſed multitudo pꝛo diuitibus debet videri facere qđ nolunt. Sic eni ſaluari poterūt in paucoꝝ ſtatu. Similr̄ peccat paucoꝝ potentia oppꝛimens multitudineꝫ: ex quo ꝯtingit coꝛruptio paucoꝝ ſtatus. Et ideo ſi debeat ſaluari opꝫ paucoꝝ potentiā videri ⁊ facere pꝛo populo iuramēta cōtraria eis que faciunt. Nunc ꝯſueuerunt paucoꝝ ſtatꝰ potētie cum inſtituunt̄ in p̄ncipatibus iurādo dicere. Iuro ꝙ populuꝫ odio hēbo ⁊ cōſilio annitar ut male hēat. Silr̄ in populari ſtatu. Hoc aūt nō eſt faciēdum. Sed opꝫ opinari ꝯ̄riuꝫ eſſe faciēdum ⁊ inſinuare in iuramēto ꝙ potētes paucoꝝ nō faciāt iniuſtuꝫ populo. Et populus debet iurare ꝙ non iniuſte aget contra diuites. Deinde cum dicit.

¶ Maximū aūt oiuꝫ que dicta ſūt ad reip. ſtabilitateꝫ eſt id qđ nūc parui faciunt oēs erudiri ad reip. diſciplinā. Nil enim ꝓſunt utiliſſime leges que a gubernatoribus decernunt̄: niſi moribꝰ iſtituti: ⁊ diſciplina imbuti hoies fuerint: ſi leges populares: populariter: ſi paucoꝝ potētie ad hāc ipſam gubernationē. Nā ſi eſt in vno intēperantia: eſt etiā in ciuitate diſciplina reip. eſt nō ea facere per que letent̄ pauci potētes: aut populares: ſed per que ualeāt illi quidem paucoꝝ gubernationē tenere. Hi ꝟo popularē: nūc aūt in paucoꝝ potētia gubernatoꝝ filij delitijs affluūt. Tenuioꝝ aūt filij gymnaſijs laboribuſqꝫ exercent̄ itaqꝫ ut uolūt magis ⁊ pn̄t res nouas moliri.

¶ Ponit elementum qđ vniuerſalr̄ ſaluat Remp. a coꝛruptione que eſt ꝓpter ineruditionem ⁊ inaſſuefactionē. Et p̄mo fac̄ hoc. Scd̄o repꝛobat quoddā obſeruatuꝫ in populari ſtatu: ibi ⌊ Populari ꝟo ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ inter oīa elemēta maximuꝫ ⁊ efficaciſſimuꝫ ad ſaluandā remp. qđ modo oēs negligūt eſt. ſ. erudiri in legibus ⁊ in eis que oꝛdinant̄ ad remp. ⁊ aſſuefieri in illis. Ratio aūt quare opꝫ aſſuefieri in illis eſt: qꝛ illa in quibus hoies ſunt aſſueti delectabilia ſunt eis ⁊ magis placent ⁊ magis diligunt̄. Que aūt magis diliguntur: magis ſaluant̄. Si igit̄ aſſueti fuerint homines in his que ſunt reip. plus diligunt ⁊ delectabūtur in illis ⁊ ſic ꝯſeruabunt eaꝫ. Si aūt nō aſſueti ⁊ eruditi fuerit in rep. ⁊ in legibus ſignificantibus oꝛdinem reip. puta ſi potētes cum paucis nō fuerint aſſueti ⁊ eruditi cum paucis. ⁊ populares cuꝫ populo: nulla utilitas erit eis ex legibus bonis ⁊ glorioſis exn̄tibus. Sic enim ꝯtinget eē in tali ciuitate in qua ſunt leges optime: ⁊ tñ ciues non ſunt aſſuefacti in illis: ſicut eſt in continente. Sic aūt eſt in ꝯtinente ꝙ quāuis hēat rectum iudiciū rōnis aliquo modo: qꝛ tñ ſequit̄ impetum paſſionum nō ꝓfuit ſibi rectitudo rōnis. Silr̄ in ꝓpoſito ꝙꝫuis ciuitas hēat bonas leges: ſi tñ nō ſunt ciues aſſueti ⁊ eruditi in illis nō ꝓficient eis: qꝛ non op̄abunt̄ ſm̄ illas. Sunt aūt erudiendi ⁊ aſſueſcere debent nō in illis ad que ſi poſſunt ꝑtingere delectabunt̄ tam pauci potentes ꝙꝫ populares: ſed in illis in q̄bus eruditi poterunt obſ̄uare remp. ut populares in illis per que poterunt viuere populares ⁊ ſeruare popularē. Paucoꝝ potentes in illis per que poterunt obſeruare paucoꝝ ſtatuꝫ ⁊ viuere ſm̄ illū. Nunc aūt in ciuitatibus accidit ꝯtrariū: qꝛ in populari ſtatu filij nutriti ſūt in delitijs: ⁊ inclinant̄ ad eas: ⁊ in illis delectantur. Pauperes auteꝫ aſſueti ſunt in laborioſis. Pꝛopter qđ manifeſtuꝫ eſt ꝙ filij diuitum ⁊ pauperum uolunt ⁊ poſſunt ⁊ magis viuere inſolenter quantum ad remp. Pꝛopter qđ manifeſtū eſt ꝙ in talibus nō ſunt erudiēdi. Deide cū dicit.

¶ In populari ꝟo ſtatu qui maxime videt̄ eſſe popularis cōtra quā utile ſit ꝯſtitutuꝫ eſt huius rei cauſa eſt ꝙ male diffiniunt libertatē. Duo ſunt enim q̄bus popularis ſtatus diffinit̄: ptāte ſūma populi: ac libertate. Iuſtuꝫ aūt equuꝫ videt̄ eſſe. Equum ꝟo qđcūqꝫ videat̄ multitudini id eē ſtabilitū. Liberū aūt ⁊ equuꝫ qđcūqꝫ uelit qs facē: itaqꝫ viuit vnuſqſqꝫ ut vult in hiꝰ populari ſtatu: ⁊ ad qđ gliſcit: ut ait Euripides.

¶ Remouet errorem ſpālīter accidētem in populari ſtatu. Et diuidit in duas. In p̄ma ꝓponit ip̄m ⁊ tangit rationem eius. In ſcđa remouet ibi[Sed hoc eſt prauum ⁊c.] In p̄ma dicit ꝙ in populari ſtatu obſeruat aliqđ qđ videt populare. ſ. ꝙ ꝯtrium eſt ei qđ cōfert ad rempublicam ꝙ vnuſquiſq; viuat ſm qđ uoluerit. Et ratio huius eſt. Quia male diffiniunt liberum. Sunt enim duo ſm que diffinitus eſt popularis ſtatus. ſ. poteſtas ⁊ libertas: ut. ſ. multitudo dn̄et ⁊ ſm libertatē. Illud enim iuſtum dicit qđ eſt equale. Equale aūt videt illud in ſtatu populari eē qđ videt multitudini. Liberum aūt dicunt ꝙ aliquis faciat quicquid uoluerit. Propter qđ in populari ſtatu qlibet viuit ſm ꝙ vult ⁊ ſm ꝙ poſſibile eſt ei: ⁊ ſm ꝙ plus abundat: ut dixit Euripides. Deinde cum dicit.

¶ Sed hoc eſt prauuꝫ. Nō enꝫ putādum eſt eē ſeruitutē viuere ad formā reipublice: ſed ſalutē. Ex qbus igit mutant reſp. ⁊ corrumpunt: ⁊ per que ſeruant ⁊ ꝑmanēt ut ſimplr dicamus: tot ⁊ talia ſunt.

¶ Remouet iſtum errorem. Et dicit ꝙ nō eſt opinandū ſeruitutem eē viuere ſm Remp. imo libertateꝫ ſm ſalutem. Et ratio huius eſt: qꝛ ſm ꝙ vult ph̄s. Liberum eſt qđ eſt cauſa ſui uel in genere cauſe agentis uel finalis. Unumquodq; aūt maxime dicit illud qđ eſt p̄ncipale in eo. In hoīe vō p̄ncipale eſt intellectus. Et ideo hoc eſt maxime intellectus: uel opat ſm intellectum. Ergo homo maxime dicit liber cum opat ſm intellectum ad rōnem: ⁊ ad bonum ſui ſm intellectum ⁊ rōnem. Cum aūt viuit ſm Remp. opat ſm rōnem Ergo viuere ſm Rempublicam nō eſt eē in ſeruitute: ſed libertate magis. Et tunc recapitulat ⁊ dicit ꝙ p̄ncipia ex qbus corrumpunt ⁊ tranſmutant Reſp. ⁊ p̄ncipia ex qbꝰ ſaluant ⁊ māſiue ſunt tot quot dicte ſunt ſimplr ut eſt dicere ꝙ dicit ꝓpter p̄ncipia ſaluantia ⁊ corrumpentia monarchias de quibus dicet iam.

r

Eſtat nūc videre de vnius gubernatione ex qbus corrūpat ⁊ per que ſeruari ualeat. Fere autē ſimilia ac propinqua ſunt illis que diximus ſupra de ceteris gubernationibꝰ illa que circa regnuꝫ ⁊ circa tyrānidem contingunt. Nā regia quidē poteſtas optimatum gubernationi reſpōdet. Tyrānis aūt ex paucoꝝ potentia illa poſtrema: ⁊ ex populari componit. Quapropter ꝑnitioſiſſima eſt his qui ſub ea ſunt: utpote ex duobꝰ cōpoſita malis ⁊ trāſgreſſiones: ⁊ delicta continēs que ex ambabus illis ꝓueniūt.

¶ Poſtq̄ ph̄s determinauit cauſas ⁊ p̄ncipia corruptionis ⁊ ſaluationis rerump. in quibus plures dn̄ant: determinat cauſas ⁊ p̄ncipia corruptionis ⁊ ſaluationis in quibus vnus dn̄at: ſicut ſunt monarchie. Et diuiditur in duas. In p̄ma determinat que ſunt cauſe ⁊ principia corruptionis ⁊ ſaluationis rerumpublicarū monarchiarum. In ſcđa oñdit que illarum eſt minoris durōnis: ibi[Atqui oīum ⁊c.] Prima in duas. In prima p̄mittit intētum ſuum. In ſcđa ꝓſequit ibi[Exiſtitq; ⁊c.] In prima dicit ꝙ poſtq̄ determinatum eſt que ſunt p̄ncipia ſaluationis ⁊ corruptionis rerumpublicarum in quibus plures dn̄ant. Reſtat ꝯſequenter cōſiderādum de monarchia que. ſ. ſunt cauſe ⁊ principia ex quibus corrumpit: ⁊ que ſunt principia ⁊ cauſe ex quibus nata eſt ſaluari. Illa aūt que accidunt circa monarchiā regalem ⁊ tyrānidem ſunt ſimilia eis que dicta ſunt de alijs rebuſpublicis. Nam regnuꝫ ꝯgruit ſtatui optimatum. Sicut enꝫ aſſumit p̄nceps ſm v̄tutem in ſtatu optimatum: ſic in regno. Tyrānis aūt cōponit ex ſtatu paucoꝝ ultima que eſt peſſima inter oēs paucoꝝ ſtatus: ⁊ popularis ultima que ſilr peſſima eſt inter oēs populares ſtatus: ꝓpter qđ tyrānis ip̄a multum nociua eſt ſubditis cum ſit compoſita ex duobus malis: ⁊ habeat peccata ⁊ tranſgreſſiones utriuſq; illarum. Deinde cum dicit.

¶ Exiſtitq; generatio ſtatim ex contrarijs utriq; iſtarū. Nā regia poteſtas pro tutela preſtātiuꝫ viroꝝ cōtra populū repta eſt ⁊ fit rex ex p̄ſtātibus per excellentiā v̄tutis: uel reruꝫ geſtarū que ſint a virtute: ut per excellentiā huiuſmodi generis.

¶ Proſequit. Et diuidit in duas. In p̄ma p̄mittit qđdā de iſtis monarchijs: quarum quedam dicta ſunt p̄us. In ſcđa ꝓſequitur de cauſis corruptionis ſaluationis ipſarum cum dicit[Ut igit ⁊c.] Circa p̄muꝫ duo facit. Primo oſtēdit ex qbꝰ cōponit utraq; monarchia. Scđo declarat quoddā dictuꝫ de tyrānide: ibi[Qđ aūt ⁊c.] Prima in duas. In p̄ma facit quod dictum eſt. In ſcđa oſtendit quid intēdit in utraq;: cum dicit: [Tyrānis aūt ⁊c.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma declarat ex quibus cōponit ex utraq; monarchia ut appareat ex quibus corrumpit ⁊ ſaluatur. In ſcđa declarat quoddam dictuꝫ: ibi[Ut ergo diximus ⁊c.] Adhuc p̄ma in duas. In p̄ma oñdit ex quibus cōponit regnū In ſcđa ex quibus tyrānis: ibi[Tyrānis vō ⁊c.] In prima dicit ꝙ utraq; monarchia ex cōtrarijs generat. Regnuꝫ enim factuꝫ eſt ꝓpter auxilium bonoꝝ cōtra multitudinem ne multitudo grauaret ipſos ſtudioſos ⁊ aſſumit rex ex virtuoſis excedens ſm virtuteꝫ: uel in opere virtutis, uel aſſumit ſm nobilitatem gn̄is: ne iſti grauent a multitudine. Deinde cum dicit.

¶ Tyrānis vō originē habet a populo, ac multitudine cōtra nobilitateꝫ ut populus iniuriā ab illis nō patiat. Patet hoc ex ipſis his que cōtigerūt. Fere enim tyrāni ut plurimū facti ſunt ex ducibus populoꝝ: ſidem adepti ab initio ꝓpter calūnias contra nobilitatē iactas. Tyrannides igit alie in hunc modum ꝯſtitute ſunt ciuitatibus iam adauctis.

¶ Oſtendit ex quibus generat tyrānis. Et p̄mo ex quibus nunc generat. Scđo ex quibus generabat antiquitus: ibi[Alie prius ⁊c.] Dicit igit ꝙ tyrānus aſſumptus eſt a populo: ⁊ ex populo ⁊ multitudine cōtra diuites ⁊ inſignes ne populus moleſtet a diuitibus. hoc aūt manifeſtum eſt ex his que ꝯtingunt. Plures enim tyrāni ut eſt dicere facti ſunt ex his qui erant ductores populi qbus multuꝫ credebat populus eo qđ libenter imponebant crimina diuitibus calumniātes eoſdem. hꝰi aūt tyrānides augmentatis ciuitatibus facte fuerunt. Deinde cum dicit.

¶ Alie prius ex regibus tranſgredientibus patria iura: ⁊ affectantibus magis dominari. Alie ex electis ad principales Magiſtratus. Antiquitus enꝫ populi ꝯſtituebāt diuturniores adminiſtrationes ⁊ ꝓcurationes. Alie ex paucoꝝ potētia eligētium vnū aliquē ad maximos magiſtratus.

¶ Oñdit ex q̄bus generabat̄ p̄us. Et p̄mo facit hoc. Secundo facilem modum generationis ipſius ex p̄dictis tangit: ibi ⌊ Oibus iſtis modis ⁊c. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ antiq̄tus tyrānides que facte fuerunt ante iſtas quedam facte fuerunt ex regibus qui Leges ⁊ ꝯſuetudies paternas in quibus nutriti fuerāt transgrediebant̄: ⁊ qui magis uolebāt p̄ncipari p̄ncipatu dñatiuo qui eſt dñi ad ſeruum uolentes uti ſubditis tanq̄ȝ ſeruis. Contigit enim ꝙ aliquis ſm hunc modum exiſtēs incepit tyrāniçare ⁊ opprimere ſubditos: ⁊ ſic ex rege factꝰ fuit tyrānus. Aliquādo aūt fuit facta tyrānis ex eis q̄ꝛ electi fuerāt ad principatus excellentiores ⁊ potentiores: antiquitus populus inſtituit multos p̄ncipantes ⁊ ꝓſpectores populi ſiue rectores. Ex iſtis aūt ꝯtingebat aliquos magis ꝑuerſos trahere ad ſe dñium ciuitatis ⁊ tyrāniçare. Aliq̄n facta fuit tyrānis ex paucorū potētia viris eligētibus vnum potentem ad principatus maximos qui poſtmoduȝ tyrāniçabat. Oibꝰ iſtis modis fiebat antiquitus tyrānis. Deinde cuȝ dicit

¶ Oibus iſtis modis facultas fuit ꝑficiēdi: ſi modo uoluerit per potentiā ſibi p̄exiſtētem: uel ex regia poteſtate: uel ex honoribus a populo exhibitis. ceu Phidon apd Argos: ⁊ alij alibi regiā poteſtatē habentes tyrāni ſunt facti. Circa Ioniā vō tyrāni ⁊ Phalaris ex honoribus. Panetius quoq̄ȝ in Leontinis. ⁊ Cypſellus Corinthi: ⁊ Piſiſtratus Athenis. ⁊ Dionyſius Syracuſis: ⁊ alij eodem modo ex fauore populoꝝ apud quos multum poterāt.

¶ Tangit facilem modum gn̄ationis ipſius tyrānidis. Et dicit ꝙ hꝰoi tyrānides defacili poterāt fieri ex p̄dictis: q̄ꝛ potentiam hēbant. Quidam enim principabātur principatu regali. Et manifeſtum eſt ꝙ tales potētiam hēbant ꝓpter qḋ defacili poterant fieri tyranni. Alij aūt principabant̄ principatu qui eſt ſm aliquam honorabilitatem. Tales etiam potentiā hēbant: ideo defacili poterāt tyrāniçare. Et exemplificat. Quidaȝ enim qui dicebat̄ Phidon circo Argum fuit tyrānis ⁊ quidā alij ſilr̄ principantes ex principatu regali. Illi aūt qui tyrāniçauerunt circa Ioniam ⁊ Phalaris aſſumpti fuerunt ex ſtatu paucoꝝ principatibus honorabilibus. Sed Panetius qui tyrāniçauit in Leōtinis: ⁊ Cypſellus qui in Corintho: ⁊ Piſiſtratus qui athenis: ⁊ Dionyſius qui in Syracuſis: ⁊ alij qui eodem modo fuerunt tyrāni fuerunt ex fauore populoꝝ. Iſti enim potentiā hēbant. Quare manifeſtum eſt ꝙ facile fuit iſtos eſſe tyrannos propter potentiam quam habebant. Deinde cum dicit.

¶ Ut ergo diximus regia poteſtas inſtituta eſt ſm optimatuȝ gubernationem. Eſt enim ſm dignitatem uel per virtutē propriā: uel generis. uel per beneficia collata uel per iſta ſimul ac potentiā. Oēs enim qui maxima beneficia in ciuitates gēteſq̄ȝ cōtulerūt: uel qui eā facultatē habuerunt ut ꝯferre ualerēt: hoc honore potiti ſunt. Alij bello cōſeruatis populis ne in ſeruitutem deuenirēt: queadmodū Chodrus. alij a ſeruitute liberatis: ut Cirus. alij ꝙ cōdidiſſent urbem: uel ꝙ regionem acquiſiſſent: queādmodū lacedemonioꝝ: ⁊ macedonuȝ: ⁊ Moloſſoꝝ reges.

¶ Probat quoddam dictum. Dixerat enim ꝙ regnum eſt inſtitutum ſm ſtatum optimatū. hoc ꝓbat. Et p̄mo facit hoc. Scḋo oñdit qḋ eſt officiuȝ regis: ibi ⌊ Uult aūt rex ⁊c. ⌋ In p̄ma dicit ſicut dictuȝ eſt p̄us. Regnū eſt inſtitutum ſm ſtatum optimatuȝ. Et hoc apparet: q̄ꝛ inſtitutum eſt ſm dignitatem uel virtutis: uel generis: uel ꝓpter bn̄ficium impēſum regioni: uel propter iſta ſimul ⁊ potentiaȝ. Et hoc apparet: q̄ꝛ oēs antiqui reges ut ita dicat̄ cum feciſſent aliqḋ bn̄ficium ciuitati uel genti regionis: uel qui potētes fuerāt beneficiare iſtum honorem receperūt ꝙ aſſumpti fuerūt in regem quidam enim ſicut Chodrus qui preliatus fuit cōtra aduerſarios ciuitatis: ⁊ ꝓhibuit ne ſerui eſſent illis: factus fuit rex. Alij aūt q̄ꝛ liberauerunt a ſeruitute: ſicut Cirus fuit rex perſarum: q̄ꝛ liberauit a ſeruitute regis Caldeoꝝ. Alij qui ciuitatem ꝯſtituerunt. Alij qui acq̄ſiuerūt regioneȝ: ſicut reges lacedemonioꝝ ⁊ macedonum ⁊ Moloſſorum. Deinde cum dicit.

¶ Uult aūt rex eē cuſtos ut qui diuitias habent nihil iniuſtum patiant̄. Nec etiaȝ populus afficiat̄ cōtumelijs.

¶ Oñdit qḋ eſt officium regis. Et dicit ꝙ officium regis eſt eſſe cuſtodem iuſtitie. Et vult cuſtos eē iuſti. Et ideo recurrere ad regem eſt recurrere ad iuſtum animatum. Et hoc apparet: q̄ꝛ rex intendit bonum cōmune cuſtodire ⁊ ſeruare. Hec aūt non pōt niſi ſit cuſtos iuſti. Et ideo officium ſuuȝ eſt ut ſit cuſtos iuſti: ita ꝙ habentes poſſeſſiones ⁊ diuitias nullam iniuſtitiam patiantur a non habentibus. Nec populus ſuſtineat aliquam iniuriam a diuitibus. Deinde cuȝ dicit.

¶ Tyrānus aūt ut ſepe iā diximus ad nullam cōem reſpicit utilitatē: niſi gratia proprij cōmodi. Eſt aūt obiectū tyrāni quod placeat. Regis qḋ honeſtuȝ ſit.

¶ Oſtēdit quis eſt finis in utraq̄ȝ monarchia ex quo apparet vna differentia inter ipſas. Et primo oſtēdit qḋ utraq̄ȝ intendit. Secundo manifeſtat per effectus: ibi ⌊ Quāobrem ⁊c. ⌋ In prima dicit ꝙ tyrānis non intendit bonum cōmune: ſed intendit ꝓprium. Et ratio huius eſt: q̄ꝛ tyrānus intendit delectationem ſm ſenſum: ⁊ ideo appetit illud per qḋ exiſtimat ſe habere eā: hoc aūt eſt ſuperexceſſus pecuniarum propter qḋ intēdit pecunias acquirere: credit enim per pecunias habere omnia. Rex aūt intendit bonum cōmune. Illuȝ enī dicimus regem qui principatur propter bonum multitudinis. Talem aūt oportet eſſe virtuoſum ⁊ ita nolle iniuriari ſubditis. Oportet ipm eſſe diuitē ne aliq̄d iniuſte accipe a ſubditis cōpellat̄. Deinde cuȝ dicit.

¶ Quāobrem ⁊ illa in q̄bus plus hn̄t ſunt tyrānis quidē pecunie. Regibus auteȝ honores. Et cuſtodia regi a ciuibus ſuis eſt. Tyrāno aūt a peregrinis.

¶ Manifeſtat qḋ dictuȝ eſt per effectus. Et dicit quod ꝓpter hoc ꝙ tyrānus appetit delectationes ꝓpter q̄s appetit pecunias. manifeſtum qḋ exceſſus inſup accipiendo pecunias tyrānici ſunt. Intendunt enim tyrāni bonum ꝓprium nō cōmune: ſed ſupergreſſiones honoruȝ. Regales ſunt magis. Et ratio huius eſt. Quia rex debet eē excellens ſm̄ virtutem. Excellentie ṽo ṽtutis debetᷣ excellentia honoris. Et ideo ad regem ptinet habere excellentes honores ⁊ magis ſupergreſſionem honorum ꝙ̄ pecuniaꝝ. Ecōtrario aūt eſt in tyrāno: ⁊ ꝓpter hoc idem etiaȝ cuſtodia regalis eſt ciuilis. ſed tyrānica eſt per extraneos. Et ratio huius eſt. quia rex dominatᷣ ſubditis illis uolentibus. Et ideo ꝯfidit de ipſis ꝓpter qđ cuſtoditᷣ ab eis. Tyrānus aūt cuȝ opprimat eos dominatᷣ eis illis nolentibus. Et ideo nō cōfidit in eis ꝓpter qđ cuſtoditᷣ ab extraneis. Poſſet etiam aliter introduci illa pars. Tyrānus aūt ut diceret ꝙ intēdit aſſignare differētias inter regnum ⁊ tyrānidez. ⁊ diuiditᷣ in tres ꝓpter tres differentias quaſ ponit. Deinde cum dicit.

Qđ ṽo tyrānis contineat illa mala: que ſunt ⁊ popularis gubernationis ⁊ paucorum potētie manifeſtum eſt. Ex paucorū quidem potētia finem eſſe diuitias. Per has enim ſolas neceſſe eſt ꝑmanere ut cōductos retineat cuſtodes: ut ſumptus faciat in educādo: ut populo ſuo ī nulla parte cōfidat. Itaꝫ arma ciuibus ſuiſ adimere: ac multitudinē populi cōculcare: ac ex urbe pellere: ⁊ uacuā habitatoribus ciuitatem reddere. Cōmunia ſunt paucoruȝ potentie ⁊ tyrānidis.

Manifeſtat qđdam dictum de tyrānide. p̄us eniȝ dictuȝ fuit qđ cōponitᷣ ex duob⁹ malis: hoc declarat. Et p̄° declarat que mala hēt ex ſtatu paucoꝝ. Scđo que mala hēt ex ſtatu populari: ibi[Ex populari aūt ⁊c̄.] In p̄ma dicit qđ manifeſtuȝ eſt ꝙ tyrānis accipit mala que ſunt in ſtatu paucoꝝ ⁊ multitudinis. Ex ſtatu paucoꝝ mala hec hēt: qꝛ ſicut finis ſtatuſ paucoꝝ ſunt diuitie: ſic etiam in tyrānide. Sicut eniȝ dn̄ans in ſtatu paucoꝝ finalr̄ intendit diuitias: ſic tyrānus. Iterū tyrānus eſt ſicut ſolus ſine amicis ſicut dominans in ſtatu paucoꝝ. Iſti enim qꝛ opprimunt multitudinem odio habentᷣ. ⁊ ideo ſunt ſoli ſine amicis: ſic tyrānus ſolus eſt: qꝛ nō hēt amicos. Item ſicut opȝ dn̄antes in paucis habere cuſtodiā: qꝛ multos inimicos hn̄t ⁊ ſūt ſine amicis: ſic opȝ tyrānum cuſtodiam hēre: ⁊ qꝛ hoc nō pōt ſine diuitijs: ideo intēdit diuitias. Item opȝ ipſum nō credere multitudini ſicut potentatus paucoꝝ: cum enim odio hēatur a multitudine: nō cōfidit in ipſa: ⁊ ideo nō credit eidem: ⁊ ꝓpter hoc ꝓhibet multitudinem nō hēre arma ſicut potētes paucoꝝ ne poſſit inſurgere cōtra ipm̄. Item habet turbā ſuſpectaȝ: ⁊ ideo expellit eos ab urbe ⁊ ponit extraneos in eadem. Iteȝ cōpellit eos morari in domo ⁊ nō habere ſocietatem adinuicem ne poſſint machinare aliqđ ꝯtra ipm̄. Iſta igitur omnia mala ſunt potentie paucorum ⁊ tyrannidis. Conſequenter cum dicit.

Ex populari aūt habet uexare nobilitatem clam euertere ⁊ aperte in exilium pellere tanꝫ̄ aduerſarios ⁊ machinatores cōtra potētiam ſuam. ex his enim ⁊ ꝯſilia aduerſus eos iniri cōtingit alijs dominationē affectantibus: alijs ſeruitutē fugientibus. Unde Periandri cōſiliuȝ Traſibulo datum ſupeminētes ſpicas decerpere tanꝫ̄ oppoꝛtunum fuerit eminētiores ciuium de medio tollere.

Oñdit que mala habet ex populari ſtatu: ⁊ dicit ꝙ ex populari ſtatu habet iſta mala. ſ. impugnare diuites ⁊ inſignes interficere: ⁊ hoc manifeſte ⁊ occulte: utroꝫ enim modo tyrānus ꝓſequitᷣ iſignes. Et habet ex ſtatu populari pugnare ⁊ relegare eoſ tanꝫ̄ illos qui machinantᷣ ⁊ inſidias p̄parant cōtra p̄ncipatum. A diuitibus enim ⁊ inſignibus ſiunt machinationes ⁊ ꝓcurantᷣ diſſenſiones qn̄qȝ a quibuſdā: qꝛ uolūt p̄ncipari. A quibuſdā ṽo qꝛ ꝓcurant foꝛte aliquos alios principari non uolentes ſibi obtinere p̄ncipatum. Unde tyrāni multum qn̄qȝ eos ꝓſequentᷣ. Unde Periāder dedit cōſilium Traſibulo tyrāno qualr̄ principatuſ ſuuſ duraret: habuit in ꝯſilio ab eodem ſicut dictum fuit in tertio huius oppoꝛtunum eſſe excedētes ſpicas euellere. per qđ innuebatᷣ ꝙ diuites ⁊ iſignes opȝ interimere.

u T igitur fere dictum eſt eadem p̄ncipia mutationuȝ ſunt exiſtimanda ⁊ in rebuſpublicis: ⁊ in vnius gubernatione. Per cōtumeliam enim ⁊ per metuȝ ⁊ per cōtemptuȝ inſurgunt pleriꝫ ſubiectoꝝ aduerſus dominantes. Iniurie ṽo maxime per ꝯtumeliā nōnunꝫ̄ ⁊ per ablationem rerum fiunt. Sunt aūt ⁊ fineſ ibi tales quales ſunt circa tyrānides ⁊ regna. Opes eniȝ ⁊ honores qui in tyrānis regibuſꝫ conſpiciuntᷣ affectāt oēs.

Poſtꝫ̄ ph̄us p̄miſit quedam de monarchia: ꝓſequitᷣ de cauſis ⁊ p̄ncipijs coꝛrumpētib⁹ ⁊ ſaluantib⁹ ipſas: ⁊ p̄mo de coꝛrūpentib⁹. Scđo de ſaluātib⁹: ibi[Seruantᷣ aūt.] P̄ma in duas. In p̄ma determinat de p̄ncipijs coꝛrumpentib⁹ ipas in vniuerſali. Scđo determinat de p̄ncipijs coꝛrumpentib⁹ in ſpeciali: ibi[Coꝛrūpuntᷣ aūt.] Prima in duaſ. In p̄ᵃ ꝓponit p̄ncipia coꝛruptionis in vniuerſali. Scđo ꝓſequitᷣ in ſpeciali magis: ibi[Inſurgitᷣ aūt.] In p̄ᵃ dicit ꝙ ſicut dictuȝ eſt p̄us p̄ncipia fere tranſmutationis ⁊ coꝛruptionis rerump. eadem ſunt cum p̄ncipijs trāſmutationis ⁊ coꝛruptionis monarchiaruȝ: nam regnuȝ eſt ſm̄ ſtatuȝ optimatuȝ: ⁊ ideo que ſunt p̄ncipia coꝛruptionis ſtat⁹ optimatum ſunt p̄ncipia coꝛruptionis monarchie regalis. Tyrānis enim eſt ſm̄ ſtatum paucoꝝ ⁊ populareȝ ultimuȝ: ⁊ ideo que coꝛrumpunt illos: coꝛrumpūt tyrānidem. Principia aūt coꝛrūpētia monarchias ſunt tria: cōtumelia: metus: ⁊ ꝯtēptus. Propter eni ꝯtumeliam: ⁊ timorem ⁊ ꝯtemptum inſurgunt ſubditi cōtra monarchas. Sunt aūt aliqn̄ ꝯtumelie ꝓpter iniuriā: que. ſ. eſt in ꝑſona. aliqn̄ ṽo ſunt per ſubtractioneȝ bonoꝝ ꝓprioꝝ. Item monarchiarū ⁊. r. p. p̄dictaruȝ prius ſunt ijdem fines. Sicut enim intenduntᷣ diuitiaruȝ multitudo ⁊ magnitudo in illis: ſic intenditᷣ magnitudo diuitiaruȝ in tyrānide ⁊ magnitudo honoris in regno. Iſta aūt oīa appetūt: ⁊ ideo aliqn̄ fit iniuria propter coꝛruptionem iſtoꝝ. Deinde cum dicit.

Inſurgitur aūt quādoꝫ in coꝛpus dominantis: quādoꝫ in ipſaȝ dominationē. Quādo eniȝ per cōtumeliā adducuntur homines ad inſurgendum: impetus fit in coꝛpus. Cūꝫ ſint cōtumelie partes plures: vnaqueꝫ illaruȝ ꝯcitat ad iram. Iraſcētium ṽo plurimi ultionis cauſa impetum faciunt: nō cauſa potentie.

¶ Proſequit̃ de iſtis cauſis ⁊ principijs corruptionis monarchiarum: ⁊ primo ꝓſequit̃ de illis que ſunt p̄ncipia corruptionis per ſe. Sc̄do adiungit vnum p̄ncipium per accidēs: ibi⌊ Eoꝝ ṽo.⌋ Prima in duas. In prima determinat cauſas inſurrectionis. In ſc̄da oſtēdit qui maxime inſurgūt ꝓpter tales cauſas: ibi⌊ Maxime ṽo.⌋ Prima in tres. In p̄ma declarat qualr̃ aliqñ fiunt inſurrectiones contra monarchias ꝓpter iniuſtitiam. Sc̄do qualiter ꝓpter amorem: ibi⌊ Simil̃r quoqꝫ.⌋ Tertio qualiter ꝓpter ꝯtemptum: ibi⌊ Alie ṽo.⌋ Prima in duas. Primo enim declarat ꝙ aliquādo fit inſurrectio cōtra monarchaꝫ ꝓpter iniuriā que eſt cōtumelia. Sc̄do ꝙ ꝓpter afflictionem corporiſ ibi⌊ Multi etiam.⌋ Prima in duas. In p̄ma ꝓponens diſtinctionem inſurrectionis aſſignat rōnem quare cōtumelia inſurgunt in corpuſ. In ſc̄da declarat per exēpla: ibi⌊ Quale fuit.⌋ In p̄ma dicit ꝙ aliquādo inſurrectiones fiunt in monarchijs in corpus p̄ncipantiū: aliquādo cōtra principatum ⁊ que ſint propter contumeliam fiunt contra corpus. Et hoc patet: quia cum ſint multe parteſ cōtumelie quelibet eſt inductiua ire. ut apparet 2° rhetorice. Irati aūt fere mouent̃ ꝓpter punitionem ꝑſonalem magis ꝓpter depoſitioneꝫ a p̄ncipatu: ⁊ ideo manifeſtum eſt ꝙ inſurrectiones que fiunt per ꝯtumeliā ſunt in corpus: non cōtra p̄ncipatū. Deinde cum dicit.

¶ Quale fuit illud filioꝝ Piſiſtrati. ob cōtumeliā enīꝫ ſorori Armodij illatā ⁊ ip̄m Armodiū cōpellatū ip̄etus in eos fact⁹ eſt ab Armodio q̄dē ꝓpter ſororē. ab Ariſtogitone aūt ꝓpter Armodium.

¶ Manifeſtat per exēpla ⁊ p̄mo de cōtumelia in ꝑſonā ꝯiunctam q̄liter ſit cā inſurrectionis in corpus Monarche. Sc̄do de ꝯtumelia in ꝑſonā ꝓpriā: ibi⌊ Plurime ṽo.⌋ Primū declarat per quinqꝫ exēpla: ⁊ ſc̄m hoc habet quinque partes. Sc̄da ibi⌊ Aduerſus Periandrum.⌋ Tertia ibi⌊ Philippus ṽo.⌋ Quarta ibi⌊ Et Amintas.⌋ Quinta ibi⌊ Et Eunuchus ⁊c̄.⌋ In prima dicit ita dictum eſt ꝙ fit inſurrectio contra perſonam monarche ſicut fuit inſurrectio contra filios Piſiſtrati: nā cum cōtumeliā intuliſſent ſorori Armodij: ⁊ ulterius ip̄m Armodiuꝫ cōpellaſſent: Armodius ꝓpter ſororis cōtumeliā ⁊ Ariſtogiton ꝓpter Armodium cōtra illos inſurrexerunt. Et ſic pꝫ ꝙ facta fuit inſurrectio propter cōtumeliam in perſonam cōiunctā. Deinde cum dicit.

¶ Aduerſuſ Periandrū quoqꝫ ambracie tyrānuꝫ inſidie facte ſunt ex eo qꝛ in potu quem amabat puerū interrogauit an adhuc ex ſe p̃gnans eſſet.

¶ Ponit 2^{m} exemplum ⁊ dicit ꝙ quidaꝫ qui habitabāt in Ambracia inſidiati ſunt cuidam qui dicebatur Periander: qꝛ iſte periander cum quadam vice biberet cū filijs illoꝝ: dixit illis pueris ſi erant pregnātes ex ip̄o: ipſe enim forte ſodomita erat: ⁊ ideo inuebat q̄d illis pueris fuiſſet abuſus: ⁊ ideo querebat ſi ex ipſo erant pregnātes: tunc alij moti ꝓpter ꝯtumeliā pueroꝝ iſurrexerunt cōtra periandruꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Philippus ṽo a Pauſania occiſus eſt quia non ulciſcebatur cōtumeliam ſibi factam ab Attalo.

¶ Ponit 3^{m} exempluꝫ: ⁊ dicit ꝙ inſurrectio que fuit cōtra Philippum regem Macedonie facta eſt a quodā qui dicebat̃ pauſanias facta fuit: qꝛ Philippus ꝑmiſit pauſaniam contumeliam pati a quodam qui erat coniunctus eidem philippo uel ꝯſanguinitate uel officio. Fuit aūt iſte philippus rex macedonie pater Alexandri magni. Deinde cum dicit.

¶ Et Amintas paruus a Darda: quia iactaret ſe in illius etatem.

¶ Ponit 4^{m} exempluꝫ ⁊ dicit ꝙ Amintas a Darda qꝛ iactaret ſe in illius etatem ⁊ ſtatuam eius irrideret: ꝙ erat paruus. Deinde cum dicit.

¶ Et Eunuchus ab Euagora Cyprio: ꝙ enim mulierē elegerat eius filiā quaſi ꝯtumelia affectus eum necauit.

¶ Ponit 5^{m} exemplum ⁊ dicit ꝙ Euagoras Cyprius inſurrexit contra Eunuchum regem: qꝛ eius filiam in concubinam elegerat ⁊ interfecit illum. Sic igitur apparet ex iſtis ꝙ cōtumelia facta in ꝑſonā cōiūctā cā eſt iſurrectionis ꝯtra ꝑſonā monarche. Deide cū dicit

¶ Plurime ṽo iuaſiones facte ſunt ex eo qꝛ in corpus uerecundiā intuliſſent.

¶ Declarat ꝙ cōtumelia facta in ꝑſonam ꝓpriaꝫ cauſa eſt inſurrectionis contra ꝑſonam monarche. Et p̄mo ꝓponit. Sc̄do probat per exempla: ibi⌊ Qualis fuit iuaſio illa Cratei aduerſus ⁊c̄.⌋ Adhuc ſc̄da diuiditur in quatuor ſꝫ ꝙ declarat per quatuor exempla. Sc̄da ibi⌊ Fuit vna cum illo ad rem patrādam ⁊c̄.⌋ Tertia ibi⌊ Paron ṽo.⌋ Quarta ibi⌊ Adamas ṽo.⌋ In prima dicit ꝙ multe inſurrectiones facte ſunt cōtra monarchas: qꝛ faciebant contra contumeliā uel uerecundiā in perſonam alicuius. Deinde cum dicit.

¶ Qualis fuit inuaſio illa Cratei aduerſuſ Archelauꝫ: ſemꝑ enim moleſta illi fuerat cōſuetudo eius. Itaqꝫ parua etiā occaſio ſufficiēs fuit: uel qꝛ filiaruꝫ nullā ſibi dederat cum ſe daturuꝫ ꝓmiſerat ſibi: ſed p̄mā occupatus bello aduerſus Syriā ⁊ Arabeum tradidit regi Cleuie. Alteram ṽo filiā minorem natu filio Aminte cōiugauit: exiſtimans per hunc modum minime ſibi fore aduerſaturū ex Cleopatra genitum ſed indignationis p̄ncipium extitit q̄d grauiter ferebat ſe ad libidinis gratiā haberi.

¶ Declarat ⁊ dicit: ita dictum eſt ꝙ ꝓpter ꝯtumeliaꝫ factam in ꝑſonam ꝓpriaꝫ fiunt inſurrectiones: ſicut fuit facta inſurrectio Cratei ꝯtra archelauꝫ. Iſte enī archelaus grauiter ſe hēbat ad Crateum colloquendo ⁊ inducendo ip̄m ad ꝯcubitum ꝯtra nām. Cā enim quam p̃tendebat ⁊ ſi ut ſufficiens ꝓponebat̃: minor tñ fuit ⁊ occaſionalis magis. ſ. qꝛ archelaus cum ꝓmiſiſſet crateo dare vnam de filiab⁹ ſuis: nullam uoluit dare: ſed filiam p̄mogenitam poſt bellum q̄d habuit ꝯtra Syriam ⁊ arabiam dedit cuidam regi qui dicebat̃ Cleuias Filiam minorem dedit filio Aminte: credens q̄d cum ille eēt filius Cleopatre nō eēt aduerſaturus. Iſta enī cā inſurrectionis p̃tēdebat̃: ſed cā p̄ncipalis ⁊ p̄n^{m} inimicitie ⁊ ſepatiōis ab eo fuit qꝛ uolebat euꝫ ſuſtinē ad ꝯcubitū p̃ter nām ꝑꝑ corruptionē. Deinde cū dicit

¶ Fuit vna cum illo ad rem patrandā Ellanocrates Lariſſeus ob eandē cām. Q̄d enim abuſus etate illius non ut promiſerat deducebat ob cōtumeliam fieri ratus eſt non ob amorem.

¶ Ponit ſecundum exemplum ⁊ dicit ꝙ Ellanocrates Lariſſeus inſurrexit contra eundem Archelaum propter cauſam eandem. Cum enim permittens ei aliqua ad alliciendum abuteretur etate ipſius credidit ꝙ hoc faceret ꝓpter cõtumeliam: quia vᵒ deducebat ⁊ non ꝓpter amicitiam: ⁊ ideo inſurrexit contra eundẽ. Deinde cum dicit.

¶ Paron vᵒ ⁊ Heraclides Enij Cotym peremerunt patri mactantes.

¶ Ponit tertium exemplum ⁊ dicit ꝙ Paron ⁊ Heraclides inſurrexerunt contra Enij cotym ⁊ inferentes ſupplicium patri interfecerunt eum. Et hoc fuit propter contumeliam eis factam a filio illius. Deinde cum dicit.

¶ Adamas vᵒ a Coto rebellauit q̃ſi cõtumelia affectꝰ ꝙ ab eo ĩ pueritia exectꝰ eẽt.

¶ Ponit quartum exemplum ⁊ dicit ꝙ Adamas receſſit a coto Monarcha: qꝛ cum eſſet puer ille Cotus caſtrauit eum: ⁊ tunc Adamas propter iniuriaꝫ quã paſſus fuerat inſurrexit contra illum. Deinde cũ dicit.

¶ Multi ẽt ob ṽberatũ corpꝰ uel iterfecerũt ira perciti: uel impetũ fecerũt quaſi ꝯtumelia affecti: ⁊ ꝯtra homines in poteſtate conſtitutos: ⁊ contra reges.

¶ Oſtendit ꝙ quandoqꝫ fit inſurrectio propter afflictionem in corpore ⁊ diuiditur in partes duas. In prima proponit. In ſecũda manifeſtat cũ dicit ⌊ Ut Megades ⁊c̃. ⌉ In p̀ma dicit ꝙ multi qui afflicti fuerant in corporibus ſuſtinentes percuſſiones uel vulnera inſurgentes contra ipſum Monarchaꝫ deſtruxerunt ſiue interfecerũt. Alij autem paſſi iniuriam propter talẽ afflictionem inuaſerunt principatum ⁊ potentatum. Deinde cum dicit.

¶ Ut Megades apud Mitilenum Magiſtratus circũeuntes: ⁊ clauis pulſantes cũ amicis aggreſſus interfecit.

¶ Manifeſtat ⁊ diuiditur in tres ſm̄ ꝙ manifeſtat per tria exempla. Secunda ibi ⌊ Et poſtea ⁊c̃. ⌉ Tertia ibi ⌊ Archelai vᵒ necis ⁊c̃. ⌉ In prima dicit: ita dictuꝫ eſt ꝙ fiunt inſurrectiones propter afflictionẽ. Sicut eniꝫ in Mitlene inſula Megades inſurrexit contra quoſdam conuicinos ſuos ⁊ circunſtantes: propter hoc ꝙ manus iniecerunt in eum clauis pulſantes ⁊ uerberãtes eundem propter qđ cum amicis ſuis iterfecit eos. Deinde cum dicit.

¶ Et poſtea Sinerdes uerberibꝰ ceſus ⁊ a muliere tractus Pentilon interemit.

¶ Ponit ſecundum exemplum: ⁊ dicit ꝙ poſtmodum cum Sinerdes a Pentilone fuiſſet vulneratus ab eodem ⁊ ceſus per uxorem ſuam euaſiſſet inſurrexit contra illum ⁊ interfecit eum. Deinde cum dicit.

¶ Archelai vᵒ necis p̀nceps fuit Dechãnicus. Is eni p̀mus ceteros aggreſſores cõmouit ⁊ irritauit. Cauſa vᵒ fuit iraꝝ ꝙ illũ Archelaus Euripidi poete uerberãdũ tradidiſſet. Erat vᵒ infenſus illi Euripides ob maledictũ in ipſius inſuauitateꝫ oris iactatũ. Et alij cõplures tali de cã uel iterfecti ſunt: uel in ꝑiculũ iſidiari uenerũt.

¶ Ponit tertium exemplum: ⁊ dicit ꝙ Dechamnicus fuit dux ⁊ cauſa principalis inſurrectionis que fuit facta contra Archelaum: ⁊ fuit primus exacerbans ⁊ cõmouens illos qui inſurrexerunt in ipſum. Cauſa autẽ ire quare alij inſurrexerunt ⁊ ipſe inſurrexit fuit: quia Archelaus tradidit eum flagellandum Euripidi poete qui contra ipſum iratus infremuit: quia Dechamnicus dixit ꝙ os habebat fetidum: propter hoc motus Euripides flagellauit Dechamnicuꝫ qđ fuit cauſa ire. Propter qđ inſurrexit ipſe contra Archelauꝫ. Sic igitur multi inſurrexerunt propter tales cauſas: ⁊ quidã ipſorum interfecti ſunt alij graues inſidias ⁊ turbationes paſſi ſunt. Deinde cum dicit.

¶ Similiter quoqꝫ ꝑꝑ metũ: hic enim vna ex cauſis eſt ut in rep. ſic etiã ĩ vnius gubernatiõe: ceu Xerxem Arthaphanes metuens calũniã de Dario ꝙ eum eleuaſſet: Xerxe nõ iubẽte: ſed putãs illi ueniaꝫ eſſe datã propter cenam quaſi ab ignoſcente.

¶ Declarat ꝙ aliquando fit inſurrectio propter timorẽ ⁊ dicit ꝙ ſicut fit inſurrectio propter iniuriaꝫ ſic aliqñ fit ꝓpter timorẽ. Timor enim eſt vna de numero cauſaꝝ inſurrectionis. ſicut iniuria contra Monarchias ſicut Arthaphanes uoluit repellere Xerxem a principatu monarchico: qꝛ timebat ipſuꝫ propter crimen qđ cõmiſerat contra Darium: qꝛ ſuſpenderat quẽdaꝫ notuꝫ eius: quãuis Xerxes non precepiſſet: ſed credebat ꝙ indulgeret eidem non memorans factum poſt comeſtionem: ſed cuꝫ recoluiſſet ⁊ uoluiſſet punire ipſuꝫ timẽs punitionem inſurrexit contra euꝫ. Deinde cũ dicit

¶ Alie vᵒ ꝓpter ꝯtẽptũ: ut vidẽs qdã Sardanapallũ regẽ inter eas mulieres penſa diuidẽtẽ ſi mõ hec fabula uera fuit: ⁊ ſi nõ in illo: attamẽ hoc in alio ueꝝ eẽt. Et Dionyſiũ poſteriorẽ Dion inuaſit qđ eũ ꝯtemnebat: ꝯſpiciẽs ipſum Dionyſium ſemper ebriũ: ⁊ ciues Syracuſanos ita ſe habere.

¶ Declarat ꝙ aliquando fit inſurrectio propter contemptum: ⁊ primo facit hoc in vniuerſali. Secundo oſtendit ꝙ amici etiam quandoqꝫ propter contemptum inſurgunt: ibi ⌊ Amicorum etiam. ⌉ Dicit igitur primo ꝙ fiunt inſurrectiones aliquando propter contemptũ ſicut quidam videns Sardanapallũ dedituꝫ uoluptatibus ⁊ comeſſationibus ſemper ludentem cum mulieribus in palacio: nunq̃ꝫ exeuntem ad prelia nec exercẽtem ſe in uenationibus. Si uerum eſt hoc de ipſo ſicut dicunt fabulantes. Si autem non eſt uerum de illo tamen de aliquo alio: poterit eſſe hoc uerũ inſurrexit cõtra illum. Similiter Dion inſurrexit contra Dionyſium qui poſterius tyranniçauit: qꝛ deſpexit eum vidẽs ipſum ſemper ebrium ⁊ uoluptuoſum: ⁊ videns ꝙ ciues ipſum contemnebant. Deinde cum dicit.

¶ Amicoꝝ etiã qdã iſurgũt ꝓpter ꝯtẽptũ. Ob fidẽ eni eis adhibitã ſpnunt tanq̃ꝫ facultatẽ habẽtes clã moliẽdi: ⁊ putãtes ſe dñationem obtinere poſſe quodãmõ per ꝯtẽptũ inuadũt. Tanq̃ꝫ eni potẽtes ⁊ ꝯtẽnẽtes ꝑiculũ ꝓpter ſuã potẽtiã faciliter inſurgũt: ut duces qdã exercituuꝫ aduerſus p̀ncipes ſuos: quẽadmodũ Cirus ꝯ̃ Aſtiagẽ: cuiꝰ ⁊ vitã ⁊ potẽtiã ꝯtẽnebat: cernẽs ⁊ copias eius iã ꝯſenuiſſe ⁊ ipm̃ in delitijs vitã agere.Et Seuthis cuʒ eſſet dux exercitus Amadoci.Quidã ꝟo hiꝰ plurimuʒ grã inſurgũt:ceu ꝓꝓ ꝯtẽptũ ⁊ ꝓꝓ lucrũ:uelut ꝯtra Mariobarzanẽ Mithridates.

¶Declarat ꝙ amici ꝓpter deſpectuʒ aliqñ inſurgunt cõtra amicos ꝓpter deſpectuʒ:qꝛ ꝯtemnunt eos:qꝛ eniʒ ꝯfidunt de ipſis ⁊ familiares ſunt eis:cõtemnunt eos qñqꝫ:credentes ꝙ obliuiſcantur iniurie illate propter amicitiaʒ.Nimia enim familiaritas parit ꝯtemptum. Et quia credunt poſſe obtinere principatuʒ.⁊ quia cõtemnunt inſurgunt ꝯtemnentes periculuʒ vnde defacili inuadunt.Tum quia ſperant obtinere.Tum quia potentiam habent non timentes periculuʒ.Tuʒ quia ꝯtemnũt:ſicut duces exercitus aliqñ Monarchas inuadunt ꝓpter cauſam iſtam:ſicut Cirus ꝯtemnẽs modum viuendi Aſtiagis turpem ⁊ inhoneſtum ad prelia videns ipſuʒ delitioſe viuere ⁊ preter rationem inſurrexit ꝯtra ipſum.Similiter autem ⁊ Seuthis dux exercitus de Thracia prouincia receſſit ab Amadocho ꝓpter eandem cauſam:⁊ inſurrexit ꝯtra ipſuʒ.Sũt etiã alij qui ꝓpter plura iſtoruʒ inſurgunt:⁊ quia ꝯtemnũt ⁊ ꝓpter lucrum:ſicut Mariobarçanem Mithridates. Deinde cum dicit.

¶Maxime ꝟo ꝓpter hanc cauſam inſurgunt hi qui ſunt nã ſuꝑbi:⁊ honorẽ habẽt ex rebꝰ bellicis apud dñantes ⁊ principes. Fortitudo eni potẽtiã habens ſuꝑbia eſt:per quas ambas quaſi faciliter ſuperaturi eos aggrediuntur.

¶Declarat qui maxime inſurgunt ꝓpter tales cauſas:⁊ dicit ꝙ maxime inſurgunt qui naturaliter audaces ſunt:ſicut illi in quibus eſt abundantia caloris ⁊ ſpiritus:⁊ potentiam habent ⁊ facti ſunt duces exercitus a Monarchis.Inclinatio enim ad opera virilia:ſiue ad audaciam ⁊ potentiam reddunt hominem audacẽ in actu:⁊ propter iſta duo quaſi exiſtimantes ſe preualere inſurgunt.

e Oruʒ ꝟo qui ob honoris cupiditatẽ inſurgũt alius modus eſt cauſe ultra iam dictos.Nõ eni ut qdã Tyrãnos inuadũt ſpe magnoꝝ cõmodoruʒ:magnorũqꝫ honoꝝ quos in illis cernunt inducti ſic:⁊ qui ob honoris cupiditatẽ eos aggrediunt̃.Sed illi qdẽ ut ea ſibi arripiant que in Tyrãnis admirabant̃:hi aũt ut ex re geſta memorabili atqꝫ egregia famã ac celebritatẽ nois ꝯſequant̃:nõ dñationẽ acgrere uolẽtes ſed gloriam.

¶Poſtqꝫ pħus poſuit ꝑncipia per ſe corruptionis monarchiaruʒ:ꝯſequenter adiungit vnuʒ principiuʒ eius per accidens:⁊ primo ponit cauſam iſtam ſiue principiuʒ.Secũdo oſtendit ꝙ pauci inſurgunt ꝓpter illaʒ:ibi[Sunt tñ.]In prima dicit ꝙ illi qui inſurgunt ꝓpter appetituʒ honoris.Alio modo inſurgunt qñqꝫ ꝙ ſint modi prius dicti ſm quos aliqui inſurgunt.Sũt enim aliqui qui ꝓpter amorẽ honoris qualiſcũqꝫ iſurgunt:facientes ſeditionem non ſicut alij qui inuadũt eos ut obtineant diuitias ⁊ honores magnos quos vident eos habere:ꝯueniunt tñ in hoc hi ⁊ illi ꝙ exponunt ſe periculo ⁊ eligunt periclitari:ſed ꝓpter aliam ⁊ aliam cauſam quidaʒ ſcilicet ꝓpter hoc ut obtineãt diuitias principatuʒ:aut utrũqꝫ.Alij aũt ut faciãt aliquã actionẽ ſingularem ⁊ notabilẽ:propter quã noiati ſint apud alios:non curantes nec principatum nec diuitias. Deinde cum dicit.

¶Sunt tñ perpauci qui ob hãc cauſaʒ moueant̃.Cõſtituẽduʒ eſt enim ſibi viuẽdum nõ eſſe niſi rẽ ꝯfecerint:qbꝰ adeſſe oportet Dionis ꝓpoſitũ nõ facile qdẽ fieri in multis.Ille eni cũ paucis militibꝰ ꝯtra Dionyſiuʒ ꝓfectus ait quãtũcũqꝫ ꝓgredi poſſet ſatis id ſibi foret:ut ſi uel paruʒ terre illius inuaſiſſet pulchrũ iã ſibi mori exiſtimaret.

¶Oſtendit ꝙ pauciſſimi inſurgunt propter talem cauſam:⁊ dicit ꝙ quãuis aliqui inſurgant contra Monarchiam propter appetitum huiuſmodi honoris:pauciſſimi tamen ſunt:quoniam talis qui impetum facit contra Monarchiam ſi debeat preualere oportet ꝙ non timeat mortem:⁊ ſic exiſtimet ſicut exiſtimabat Dion cum inſurrexit contra Dionyſium.ſed hoc non eſt facile multis.Ille enim Dion cum paucis militibꝰ inuaſit ⁊ inſurrexit contra Dionyſium:⁊ dicebat ꝙ quomodocũqꝫ poſſet procedere contra illum hoc ſufficiebat ſibi:tãtuʒ faceret ꝙ terram inuaderet ⁊ Dionyſium:⁊ ſi poſtmodum mors ſibi accideret bene erat ſibi:non curans nec timens de ipſa.Sed iſtud difficile eſt:⁊ pauci ſunt ſic negligentes vitam propriam ⁊ contemnentes mortem.Propter qđ manifeſtuʒ eſt ꝙ pauci ſunt qui inuadant monarchiam propter appetitum huiuſmodi honoris. Deinde cum dicit.

¶Corrũpunt̃ aũt Tyrannides vno qdem mõ ut vnaqueqꝫ aliaꝝ rerũpublicaruʒ ab extra ſi aliqua ſit ꝯtraria Reſp.robuſtior:nã uolũtas qdẽ aderit ꝓpter ꝯtrarietateʒ electionis.que aũt uolũt oẽs efficiũt:modo poſſint.Cõtrarie ꝟo ſunt gubernationes populus qdẽ tyrãnidi ſm Heſioduʒ:ut figulo figulus:nã gubernatio populi illa poſtrema Tyrãnis eſt.Regia ꝟo poteſtas ⁊ Optimatuʒ gubernatio ꝓpter contrarietatẽ gubernãdi.Quapropter Lacedemonij multas euerterũt Tyrãnides:⁊ Syracuſani per id tẽpus quo Reſp.eorũ recte gubernabatur.

¶Determinat cauſas ⁊ ꝑncipia corruptionis Monarchiarũ in ſpãli:⁊ ꝑmo tyrannidis.Scđo Regum:ibi[Regnũ aũt ⁊c̃.]Prima in duas.In ꝑma tãgit modos qbꝰ corrũpit̃.In ſcđa tãgit cauſas ꝓpter qs maxime corrumpit̃ ibi[Cũqꝫ due ⁊c̃.]Prima in duas ſm ꝙ tãgit duos modos corruptiõis tyrãnidis.Primus modus eſt a cã extrinſeca:ſcđus ab intrinſeca.Scđs ibi[Alio aũt mõ ⁊c̃.]In pª dicit ꝙ tyrãnis vno mõ corrũpit̃ ſicut quelibet alia Reſp.a cã extrinſeca:ut ſi fuerit aliq̃ reſpublica potẽtior ꝯtraria propinqua illi:tũc eni illa ualẽtior:qꝛ ꝯtraria eſt iſti ipſam corrũpet.Nõ eni põt dici ꝙ per ꝯſiliũ poterit ꝑcauere ne corrũpatur:qꝛ ad bene conſiliandum requiritur appetitus recti finis.Conſiliari enim eſt de his que ſunt ad fineʒ ⁊ recte cõſiliari de his que ſunt ad rectum finem.Sed tyrannis non habet rectum finem:nec appetitum rectũ:imo electio ſiue appetitus ipſius eſt ꝯtrarius recto fini:⁊ ideo non poterit reſiſtere alteri reipublice ꝓpter ꝯſilium:cum alia ſit potentioꝛ.Omnes enim uolētes aliquid agere:ſi habeāt potentiam:agunt que uolunt: ideo alia reſpublica ꝯtraria ⁊ ualētioꝛ coꝛrūpet iſtam. Tyrānidi autem ꝯtrariať popularis ſtatus:ſicut dixit Heſiodus:per accidens:ſicut figulus ꝯtrarius eſt figulo.Nō enim eſt figulus per ſe cōtrarius figulo:imo eſt ſibi ſimilis:ſed per accidens inq̄tuꝫ vnus impedit bonū alterius.ſ.lucrum:ſic popularis ſtatus ꝯtrarius eſt tyrannidi:non per ſe:ſed inquātuꝫ vna impedit aliaꝫ. Ultima enim ſpecies eius peſſima eſt:que eſt quedam tyrānis:ſicut patet ex quarto huius.Sed regnū ⁊ optimatum ſtatus per ſe ꝯtrarij ſunt.intendūt enim diuerſos fines:qꝛ vnus coꝛrumpit aliuꝫ.propter qđ cōtigit ꝙ Lacedemonij multas tyrannides coꝛruperūt:quia potentiores erant.Similiter Syracuſani quādiu habuerunt bonam rempublicam.Habebant enim optimatum. Deinde cum dicit.

¶ Alio aūt modo coꝛrumpunť cūꝫ in ſeipſis ſeditionē habēt quēadmodū circa Gelonē factuꝫ eſt:⁊ nūc circa Dionyſiuꝫ.Gelonis eni filiuꝫ Traſibulus Hieronis frater per illecebras ⁊ uoluptates traducebat ut ipſe dn̄aretur.Domeſtici ꝟo ac neceſſarij per factionē repugnabāt ut nō tyrānis oīno ſolueretur ſed traſibulus.Uerum alij inter hec conſpirantes eam occaſionē nacti ipſos oēs pepulerunt .Dionyſium aūt Dion contra eum copijs ductis cum eſſet affinis ſuſcepto populo:illuꝫ pepulit.ipſe ꝟo interfectus eſt.

¶ Tangit ſecundum moduꝫ coꝛruptionis:⁊ dicit ꝙ aliquando coꝛrumpitur tyrannis:non a cauſa extrinſeca ſed intrinſeca.Contingit enim ꝙ tyrānis habeat qn̄qꝫ aliquos familiares qui attingunt aliquo modo ad principatum ⁊ participant honoribus.Quādo igitur tales faciunt ſeditionem:contingit ꝙ coꝛrumpiť Tyrānis:ſicut contigit circa tyrannidem Gelonis prius: poſterius autem circa eam que Dionyſij.Familiares enim Gelonis inſurrexerunt contra ipſum:⁊ expulerunt eum.Similiter ⁊ quidam contra Dionyſiuꝫ.Seditio autem que fuit facta contra Gelonem fuit facta a Traſibulo qui frater fuit Hieronis:qui filium Gelonis traducebat per illecebras ⁊ uoluptates:ut ſic contemptibilis fieret populo ⁊ repelleretur a principatu: ⁊ ipſe Traſibulus principaretur.Cum igitur ꝯgregaſſet familiares ⁊ amicos cauens ne diſſolueretur tyrannis ſed ipſe tyrāniçaret:conſiderantes tempus inconueniens ipſum Geloneꝫ ⁊ omnes amicos ipſius expulerunt ⁊ remanſit Traſibulus ſolus.Cōtra Dionyſiū inſurrexit Dion:qui curam habebat de rep.Erat eniꝫ familiaris eidem ⁊ aſſumens ſibi populum in auxiliuꝫ inſurrexit ꝯtra ipſum ⁊ expulit eū ⁊ interfecit. Deinde cum dicit.

¶ Cunqꝫ due ſint cauſe ꝓpter quas maxime contra Tyrannos inſurgiť: odiuꝫ ſcilicet ⁊ contemptus .Odiuꝫ quidem exiſtat opꝫ in Tyrannos.Ex cōtemptu autē plurime fiūt euerſiones:huius ꝟo ſignuꝫ fuerit ꝙ pleriqꝫ eoꝝ qui dominatiōes adepti ſunt:eas uſqꝫ ad extremū cōſeruauerūt:ſꝫ qui ab illis ſuſceperūt cōfeſtim(ut ita dixerim)perierūt omnes.In uoluptatibꝰ eniꝫ viuentes: efficiuntur facile cōtemnēdi ac multaſ prebent occaſiones opprimēdi ſui.

¶ Tangit cauſas propter quas maxime coꝛrumpitur:⁊ primo tangit cauſas iſtas ſm̄ ſe ⁊ abſolute.Scđo concludit cauſas coꝛruptionis eiuſdem in comparatione ad reſp.intēſas.ſ.paucoꝝ ⁊ popularis ſtatus:ibi[Ut aūt.] In prima tangit illas cauſas.In ſecunda tangit quādam aliam que reducitur ad vnā illarū:ibi[Particulam ꝟo.] In prima dicit ꝙ cū ſint due cauſe propter quas aliqui maxime inſurgunt contra tyrānuꝫ.ſ. odiū ⁊ ꝯtēptus.Odiū debetur tyranno magis per ſe. Et ratio huius eſt:qꝛ ille qui principatur melioribus ſe ⁊ preter utilitatem ipſorum:⁊ cum hoc intendit bonum proprium ſoluꝫ odio habetur ab illis.talis eſt tyrannis.Principatur enim tyrānus melioribꝰ ſe:quia virtuoſis.⁊ non intendit niſi bonum propriuꝫ:⁊ ideo tyrāno debetur odium.De contēptu aūt adiungit ꝙ propter cōtēptum multotiens coꝛrumpitur tyrannis. Et huius ſignū eſt:qꝛ illi qui acquiſierunt principatuꝫ per virtutē ⁊ induſtriaꝫ propriaꝫ magis cōſeruauerūt principatum:quia tales qui acquiſiuerūt bellicoſi fuerunt:tales autem non ſunt contēptibiles.Sed illi qui receperunt tyrannidem ab alio ſtatim admiſerunt ⁊ ꝓpter principatū mortui ſunt:qꝛ eniꝫ viuebant delectabiliter uacantes comeſſationibus ⁊ venereis contemptibiles erant : ⁊ quia uacanbat delitijs dabant multas opportunitates ⁊ occaſiones inſurgendi alijs:tuꝫ quia oportet ꝙ ponant ſe qn̄qꝫ in poteſtate mulieruꝫ: tum quia inebriati ſunt ſepe:⁊ per conſequēs impotētes facti. Deinde cum dicit.

¶ Particulaꝫ ꝟo quandā odij debemus iram exiſtimare:nam quodāmodo earūdem rerum cauſa exiſtit.

¶ Tangit aliā cām quā reducit ad odiū ⁊ eſt illa cā ira:⁊ hēt duas ꝑtes.In p̄ma reducit irā ad odiū.In ſcđa aſſignat duas differētias iter irā ⁊ odiū:ibi[Et eſt interdū.] Dič igiť p̄mo ꝙ ira ps eſt odij:hoc eſt coꝛruptio que fit pp irā:aliquo mō fit pp odiū:ut nō opoꝛteat ipſaꝫ ponere cāꝫ diſtinctā.Eſt eni ira appetitꝰ recōtriſtationis:⁊ iō manifeſtū eſt ꝙ iratꝰ vult malū alij.Hoc āt ꝑtinet ad odiū.Unde ira aliquo mō eſt cā earūdē actionuꝫ quaruꝫ eſt cauſa odiuꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Et eſt interdū ira efficacioꝛ q̄ꝫ odiuꝫ:uehementius eniť inſurgūt:qꝛ perturbatio illa nō utiť rōne.Maxime ꝟo ꝯtingit ut ira deferantur qui contumelia fuerint affecti. Per quā q̄dē cāꝫ ⁊ Piſiſtratidaꝝ deleta eſt tyrānis ⁊ multe aliaꝝ:ſed odiū magis.Nā ira cū dolore fit:quare non facile ratione utiť.Odium ꝟo ſine dolore.

¶ Aſſignat duas differētias iter irā ⁊ odiū:⁊ dicit ꝙ frequēter ira eſt magis opoſa:h̄ eſt plus opať q̄ꝫ odiū.Irati eni cū maiori ipetu ⁊ robuſtius inſurgūt q̄ꝫ habētes odiū.Et rō huiꝰ ē:qꝛ paſſio ire eſt ſine rōcinatiōe.Iratus eni ⁊ ſi audiat aliq̄liter rōnē:ipfecte tn̄ audit.Bene eni audit iratꝰ qđ in vindicta eſt accipiēda:ſꝫ q̄liter accipiēda nō audit.Unde ſil'is eſt famulo qui iperfecte audit mādatū dn̄i:pp qđ ꝯtingit ꝙ male exequať qn̄qꝫ.Silr eſt de irato.Impfecte eni audit rōnē ⁊ iō male exeqť vindictā.Unde furioſus videť pp iniuriā. Et q̄uis ira ſit magis opoſa:tn̄ odiū magis nocet.Scđa dr̄ia eſt ꝙ ira eſt cū triſtitia.Et iō nō de facili iratꝰ pōt rõcinari: pp̄ eni motū paſſiõis nō põt: ſed odiū eſt ſine triſtitia: ⁊ ideo eſt cū rõcinatione. Deinde cū dicit.

¶ Ut autē ſūmatī dicamus quotcūqꝫ cāſ diximus paucoꝝ potētie illius poſtreme ⁊ nīmie: ac popularis gubernatiõis extreme totidē: ⁊ tyrānidis cauſas eē ponēdū eſt. Nam ⁊ he ſunt Tyrānides quedam.

¶ Concludit cauſas corruptionis tyrānidis in cōparatione ad Reſp. intenſas. ſ. paucoꝝ ⁊ popularis ſtatus. Et dicit ꝙ ut in ſumma dicamus quot diximus principia ⁊ cauſas corruptionis paucoꝝ ſtatus intēperate que eſt ultima ſpecies ipſius: ⁊ popularis ſtatus ultime tot ſunt cauſe ⁊ p̄ncipia Tyrānidis: qꝛ iſte reſp. ſ. paucoꝝ ultima ⁊ popularis ſunt tyrānides quedā differētes tm̄ ſm̄ hoc ꝙ in his tyranniçant plures: in illa autem vnus. Deinde cum dicit.

¶ Regnū autē ab his que extra ſunt minime corrūpiť: quapropter diuturnius eſt. Ex ſe aūt ipſo utplurimū euerti contingit.

¶ Determinat cauſas ⁊ p̄ncipia corruptionis regni. Et primo regni abſolute ⁊ ſm̄ ſe. Scd̄o Regni qd̄ procedit ſm̄ genus: ibi⌊In regnis aūt ⁊c.⌋ Prima in duas. In prima tangit ex quibus minime corrūpiť Regnum. In ſecunda oſtendit quibus modis corrumpiť ibi⌊Corrumpiť ⁊c.⌋ In prima dicit ꝙ regnum ab extrinſecis nō corrumpiť. Et rō hu⁹ eſt: qꝛ Rex p̄ncipať bonis ⁊ ſm̄ virtutē ſubditis uolētib⁹. Talis aūt reſp. non corrumpitur ab extrinſecis. Et ꝓpter hoc regnuꝫ multo tempore durat. Ex ſe autem multis modis corrumpitur. Deinde cum dicit.

¶ Corrumpitur aūt duobus modis. Uno modo ſi ſeditio oriatur inter eos qui participes ſūt regni. Alio modo ſi Tyrannice gubernare pergant: uolentes eſſe domini plurium: ⁊ contra legem.

¶ Oſtendit quibus modis corrumpatur ex ſe. Et p̄mo facit hoc. Scd̄o oſtendit quare nō fiunt multa regna: ibi⌊Non fiunt ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ꝙ Regnum ab extrinſeco duobus modis corrumpiť. Uno modo quando illi qui attingunt ad Principatum ⁊ ſunt p̄ncipes Regni faciūt ſeditionem. Contingit enim talibus facientibus ſeditionē ⁊ ꝓpter potentiam quā habent ꝙ expellant regem a Principatu ⁊ mutent Monarchiā in aliam Remp. Alio modo corrumpiť quando Rex vult p̄ncipari Tyrannice: ſicut quādo vult eſſe dominus pluriuꝫ qꝫ debeat eſſe ipſis nolentibus: ⁊ preter legem. Tunc enim ꝯtingit ꝙ ſubditi iſurgunt cōtra eundē ⁊ ipꝫ expellūt ⁊ mutēt rēp. in aliā. Deide cū dic.

¶ Non fiunt nunc amplius regna. Sed ſi qua fiunt Monarchie ⁊ tyrannides magis ſunt: ob id quia regnuꝫ ſpontanea gubernatio eſt: ac maiorum proprie. At plurimi pares ſunt neqꝫ uſqꝫ adeo precellentes ut ad magnitudinē dignitatēqꝫ huius gradus ſe poſſint attollere. Atqꝫ ex eo fit ut ſpōte illi nō pareať. Qd̄ ſi deceptiōe qs aut vi dñeť: iā apparet hāc eſſe tyrānidē.

¶ Oſtendit quare nō fiunt modo plura regna. Et dicit ꝙ modo non fiunt plura Regna: ⁊ ſi fiant ſunt magis Monarchie tyrānice qꝫ regna. Et huius aſſignat duplicem rõnem. Prima eſt ꝙ Regnuꝫ debet eſſe Principatus uoluntarius. Principať eniꝫ ſubditis nolentibus qui p̄ncipatur in p̄ncipatu Regio: ⁊ Regē opꝫ eſſe dominuꝫ maioruꝫ in Ciuitate uel Regno. Difficile eſt aūt vnuꝫ inuenire qui uolentibus pluribus p̄ncipeť: ⁊ qui ſit dignus dominus eſſe maioꝝ. Et ideo nō fiunt plura Regna. Scd̄a ratio eſt. Quia que eſt ꝓportio dignitatis ⁊ honoris Regis ad dignitateꝫ ⁊ honorem ſubditoruꝫ: eadem debet eſſe ꝓportio virtutis p̄ncipantis ad virturem ſubditorum. Nunc autem dignitas ⁊ honor regalis multum excellit dignitatem ſubditorum. Igitur virtus regis debet excedere virtutem omnium uel plurium. Talem autem inuenire non eſt poſſibile uel nimis eſt difficile. Et ideo ſi aliquis aſſumatur in regem non principabitur nolentibus ſubditis. Ergo non multo tempore principabitur. Si autē aliquis per fraudem uel violenter principetur: non eſt Rex ſed tyrannus: quia non principatur ſubditis uolentibus. Deinde cum dicit.

¶ In regnis aūt illis in qb⁹ ſuccediť per genus ponendū eſt corruptionis eē cauſam: ultra illas que ſupra ſunt dicta: ꝙ plerūqꝫ ꝯtēnendi hoīes ſuccedūt in regnum: ⁊ ꝙ non habeāt potētiā tyrānicā: ſed regiam ſuperbiūt. Eſt enim facilis deiectio regis: ſi enim nolint ſtatim non erit Rex. At eni tyrannus etiam nolentium eſt. Corrumpunť ergo gubernationes vnius per has ⁊ huiuſmodi alias cauſas.

¶ Aſſignat cauſaꝫ corruptionis regnoꝝ ſm̄ genus. Cauſe ⁊ principia ſunt eadem cum his que dicta ſunt ſuperius: ⁊ que iam dicentur. Primo eni quia multi defacili fiunt ꝯtēptibiles. Contingit enim ꝙ poſt patreꝫ ſequitur filius qui oībus ꝯtēptibilis eſt ꝓpter inhoneſtatem vite. Ex hoc autem inſurgūt ſubditi ⁊ ⁊ expellunt eum ⁊ mutant remp. Secunda cauſa eſt. Quia non habet Rex tantam potentiam quāta eſt potentia tyrannica ſufficiens ad puniendum malos: ſed ꝯtingit ipſuꝫ regem pati iniuriā. Ubi aūt iſta ꝯtingunt defacili corrumpitur regnum: quia ſubditis nolentibus ipſuꝫ p̄ncipari ſtatim non eſt Rex: ſed tyrānus. Tyrannus eniꝫ dominus eſt ſubditorum nolentium ipſum dominuꝫ. Et tunc recapitulat: ⁊ dicit ꝙ Monarchie ꝓpter iſtas cauſas ⁊ alias ſimiles corrumpuntur.

ſ Eruantur autē ſimpliciter loquendo ex contrarijs.

¶ Poſtq̄ phūs determinauit de principijs corrūpētibus Monarchias: determinat de p̄ncipijs ſaluātib⁹ ipſas. Et primo in generali. Scd̄o in ſpeciali: ibi⌊Singulariter aūt ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ꝙ monarchie ut ſimpliciter eſt dicere ſaluantur ex contrarijs qbus corrumpunť. Contrarioꝝ enim extranea ſunt p̄ncipia. Corruptio ⁊ ſaluatio reip. ſunt ꝯtraria: Ergo ex ꝯtrarijs principijs fiunt. Deinde cum dicit.

¶ Singulariter āt loquēdo p deductioneꝫ illaꝝ ad mediocrē modū. Quāto eni magis reſtringiť poteſtas oīs: tāto maiori tēpore neceſſe eſt eā durare: nā ⁊ ipſi qui regūt min⁹ ſupbiūt: magiſqꝫ moderati fiūt.

¶ Determinat in ſpeciali de p̄ncipijs ſaluātibus ipſas. Et primo de ſaluantibus Monarchiam Regalem. Secundo de ſaluantibus tyrannidem: ibi⌊Tyrannides vō ⁊c.⌋ In prima intelligendum ꝙ regnū eſt optima Reſp. ⁊ optime ordinata. Et ideo ex ratione ſua maxime ſaluabilis eſt ꝓpter qđ phs nõ tangit niſi vnũ modũ ſaluãdi Regnũ. Et primo tangit ipſum. Secũdo manifeſtat: ibi⌊ Propter hoc enĩ ⁊c̃.⌋ Dic̃ igitur ꝙ regnuꝫ ſaluat̃ per hoc ꝙ principatus trahitur ad mediocritatem ẜm vnũqđqꝫ qđ pertinet ad ipſuꝫ: ut ſi aliquid pertineat ad regem qui dñs eſt oĩum: ⁊ in oĩbus principat̃ in quo videant̃ grauari ſubditi ꝙ multuꝫ illis diſpliceat illud temperare aut illis remittere. Quãto enĩ paucioꝝ erit dñs: tanto durabilioꝛ erit principatus: qꝛ quãto erit paucioruꝫ dñs: tãto minus dñatiue principabit̃. Et ſic de paucioribꝰ iudicabit ⁊ plures attingent ad principatuꝫ ⁊ habebunt qđ cõpetit eis ẜm dignitateꝫ: ⁊ tunc videbitur eſſe equalis ſubditis. Sic autem rege ſe habente minus ei ſubditi inuidebũt. Et ſic ſe habentibꝰ principabitur ſubditis uolentibꝰ: hoc autẽ facit principatũ durabiliorẽ. Deinde cũ dicit.

¶ Propter hoc enĩ ⁊ apud moloſſos longo tẽpore durauerunt reges. Et apud Lacedemonios ꝙ ab initio ſtatiꝫ in duas partes diuiſa fuerit regia poteſtas. Et poſtea Theopompus ad mediocritatẽ magis illam deducẽs Ephoros ſuꝑaddidit: poteſtate qdeꝫ minuens. Sed tẽpore augens regiã auctoritatẽ ut faceret eã quodãmodo nõ minorẽ: ſed maiorẽ: ut ad uxorẽ reſpondiſſe ferũt dicẽtem an nõ erubeſceret ꝙ filijs minorẽ ptãtẽ regiã derelinqueret qꝫ a parẽtibꝰ ipſe accepiſſet. nõ ꝓfecto inquit: nã relinquo eis multo durabilioreꝫ.

¶ Manifeſtat qđ dictuꝫ eſt per exemplum. Et dicit ꝙ ꝓpter iſtam cauſam circa Moloſſos regnuꝫ multuꝫ durauit. Similiter autem ⁊ regnum Lacedemonioꝝ. A principio enim diuiſerunt principatum in duas ꝑtes: ⁊ ſic moderauerunt euꝫ. Similiter Theopompus qui poſterius ibi regnauit ꝯſequenter moderauit principatum. Cuꝫ enim eſſet dñs inſtituit principatuꝫ Ephororum tradens ipſum alijs quaſi auferens a ſua poteſtate. Ex quo fecit regnuꝫ ſuuꝫ aliquo modo maius ⁊ durabilius multo. Propter qđ reſpõdiſſe dicit̃ uxori ſue cuꝫ argueret eum dicens: ꝙ non uerecũdabat̃ ꝙ regnũ minus tradidit filijs ſuis qꝫ recepiſſet a progenitoribꝰ Dixit ꝙ hoc nõ debebat dicere: qꝛ quãuis nõ traderet eis equalem ẜm poteſtatẽ: tradebat tamen diutius qđ videtur eſſe melius. Deinde cum dicit.

¶ Tyrãnides ṽo ſeruant̃ duobus modis inter ſe ꝯtrarijſſimis: quorũ alter eſt is quẽ per ſucceſſionẽ tradituꝫ plurimi Tyrãnorũ obſeruãt. Hoꝝ aũt multa ꝯſtituiſſe ferũt Periandrũ Corinthiuꝫ. Multa etiaꝫ ex gubernatione Perſarũ eſt aſſumere. Sunt aũt hec illa pernitioſa que ſupra retulimus omni conatu Tyrannis fieri quo dñationẽ retineant: ueluti potentiores decerpere: ⁊ ſapiẽtes perimere. Et neqꝫ comeſſatiões ꝑmittere: neqꝫ ſodalitates: neqꝫ diſciplinã: neqꝫ aliud qcqꝫ talia: ſed oĩa cauere vnde ꝯſueuerint oriri iter ciues intelligẽtia ⁊ fides. Et neqꝫ ſcholas: neqꝫ cõuẽtus aliquos ſcholaſticos fieri ꝯcedere.

¶ Determinat de ꝑncipijs ſaluantibus tyrãnidẽ. Tyrãnis enim quia de ratione ſua inordinata eſt. Eſt defacili corruptibilis. Et ideo dat elementa plura quibus ſaluari poteſt. Saluatur autem duobus modis. Uno mõ intendẽdo ipſam. Secũdo remittẽdo. Et ẜm hoc diuiditur in duas. In prima proſequitur modum ẜm quem ſaluatur per intenſionem. Secundo moduꝫ qui eſt per remiſſioneꝫ: ibi⌊ Alter ṽo ⁊c̃.⌋ Prima in duas In prima ponit vnuꝫ modum ẜm quem ſaluatur intẽdendo abſolute. Secundo in comparatione ad regnũ ibi⌊ Regnuꝫ quidem ⁊c̃.⌋ Prima in tres: qꝛ tyrãnis tripliciter intenditur. Uno mõ faciẽdo ſubditos ignorantes. Secundo incognitos. Tertio pauperes. Et diuiditur in tres. In prima ponit modos ẜm quos fiunt ignorantes. Secundo modos per quos fiunt incognitos: ibi⌊ Et omnia facere ⁊c̃.⌋ Tertio modos quibus fiunt pauperes: ibi⌊ Et ſubdiros ⁊c̃.⌋ In prima dicit ꝙ tyrãnis duobus modis ualde cõtrarijs ſaluat̃. Quoꝝ vnus eſt ẜm intenſionẽ. Alius ẜm remiſſioneꝫ. Et alter iſtorũ dictus eſt prius ẜm quem tyrãni diſpẽſant ut coiter ſiue regunt principatuꝫ tyrãnicũ. Periãder aũt ut dicit̃ multa talia inſtituit ex qbus intẽditur tyrãnis: ⁊ multa talia poſſunt accipi a perſis. Fuerunt aũt ⁊ aliqua data antiqtus ad ſaluationẽ Tyrãnidis. Quoruꝫ vnuꝫ fuit excellentes in potentia uel diuitijs interimere: qꝛ tales per potẽtiam quã habent poſſunt inſurgere ꝯtra tyrãnuꝫ. Iteruꝫ interficere ſapiẽtes. Tales enim per ſapientiaꝫ ſuam poſſunt inuenire vias ad expellendum tyrannidem. Iterum ad ſaluationeꝫ tyrannidis expedit non permittere cõmunicationes nec ſodalitatem ſiue ſocietatem: ne inter ſe vniant̃ per amicitiam. Ex hoc enim facilius poſſent inſurgere contra tyrannũ. Iterum non permittere diſciplinam: ⁊ quecũqꝫ poſſunt inducere ſapientiã: ſed oĩa vitare. Quia tales poſſunt inuenire vias diuerſas ad inſurgenduꝫ cõtra ipſum ⁊ expellendum euꝫ propter qđ cauenda ſunt omnia illa ex quibus fiunt ſapientes uel ſapientia actiua uel ſpeculatiua: ⁊ etiam illa ex quibus fit perſuaſio ⁊ ipſi perſuaſiui. Et ideo nec ſcholas nec alias collectiones per quas contigit uacare circa ſapientiaꝫ permittendum eſt. Sapientes enim ad magna inclinantur: ⁊ ideo magnanimi ſunt ⁊ tales defacili inſurgũt. Deinde cum dicit.

¶ Et omnia facere ex quibus ciues inter ſe qꝫ maxime incogniti ſint. Cognitio enim fidem generat inter ipſos.

¶ Tangit modos quibus fiunt incogniti. Et diuiditur in quinqꝫ ẜm ꝙ tangit quinqꝫ. Secunda ibi⌋ Et ſatellites.⌋ Tertia ibi⌊ Aſſueſcãtqꝫ ⁊c̃.⌋ Quarta ibi⌊ Et ne lateant ⁊c̃.⌋ Quinta ibi⌊ Calũniari quoqꝫ ⁊c̃.⌋ In prima dicit ꝙ ad ſaluanduꝫ tyrannidem oportet ordinare ⁊ facere ex quibus ſubditi maxime inter ſe adinuicem erunt ignoti: quia mutua notitia facit ꝙ magis credunt ſibi adinuicem. Ex hoc autem ꝙ credunt ſibi adinuicẽ facilius vniunt̃ ⁊ potẽtius iſurgũt. Et iđo ordinãda ſunt talia per que ſint ignoti. Deide cũ dic̃.

¶ Et ſatellites eius appere ſemꝑ ac ṽſari foris: quo minꝰ latere poſſit qd qſqꝫ agat.

¶ Ponit ſecundum modum. Et dicit ꝙ ſecundo ad ſaluationem tyrannidis expedit facere ꝙ prepoſiti ⁊ ſeruientes ſint manifeſti in locis in quibus debent ſubditi congregari ⁊ circa ianuas ciuitatis uel ſubditorum ut videant ⁊ ſentiant quid dicũt uel agunt ſubditi. Si enim magis erit manifeſtum quid faciunt ⁊ minus poterunt inclinari contra tyrannum minus inuicem credentes. Deinde cum dicit.

¶ Aſſueſcãtqꝫ aiuꝫ ſubmittere per ſuitutẽ ꝯtinuam: ⁊ alia q̄cū̄qꝫ talia ꝑſica ⁊ Barbara tyrānidis ſūt: cūcta eni idē ualent.

¶ Ponit tertiuꝫ moduꝫ. Et dicit ꝙ oportet ad ſaluationem Tyrannidis ordinare ꝙ ſi ſubditi aliqua malefaciant: aut in aliquo inſoleſcant ⁊ deuient ab eo qđ eſt ordinatū a Tyranno: etiam modicuꝫ deprehēdere eos a ſeruiētib⁹ ordinatis ad hoc. Similiter ordinare alia quecunqꝫ ⁊ Barbara ⁊ Perſica ſunt Tyrānica. Oīa eni talia poſſunt idem .ſ. ſaluare Tyrannidem. Ex hoc enim ꝙ ſubditi erunt occupati in aliq̄bus timētes magis: minus poterūt iſurgere. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Et ne lateant conari quecūqꝫ q̄s dixerit aut fecerit: ſed eſſe exploratores quemadmodū Syracuſis hi qui deductores nūcupabantur ⁊ auricularij q̄uos ſubmittebat Hieron ubicunqꝫ foret congregatio aliqua uel ꝯuerſatio. Minus eniꝫ audēt: qui talia formidāt: ⁊ ſi audēt min⁹ latere pn̄t.

¶ Ponit quartuꝫ moduꝫ. Et dicit ꝙ tentandū eſt ut nō lateant quecūqꝫ dicunt ⁊ faciunt ſubditi: ſed diligēter attendere quecūqꝫ: ⁊ ſic facere ſicut fecerunt circa Syracuſanos Tyranni. Ordinauerunt enim quoſdā qui dicebātur deductores quos miſit Hieron qui audirēt ⁊ inquirerent que dicerēt ⁊ facerent ſubditi. Sic ſimiliter ordinandi ſunt aliqui ubi fuerit aliqua congregatio ut audiant que dicunt̄ ibi. Sic enim illi qui cōgregabuntur ꝓpter timorem minus confident de ſeipſis: ⁊ per conſequens nihil machinabuntur. Aut ſi confidant de ſe minus poterit latere: ⁊ ulterius poterit magis caueri. Deinde cum dicit.

¶ Calūniari quoqꝫ inuicē ⁊ collidere amicos cum amicis: ⁊ plebem cuꝫ nobilitate: ⁊ diuites inter ſeipſos.

¶ Ponit q̄ntuꝫ moduꝫ. Et dicit ꝙ ad ſaluanduꝫ tyrānidē oportet ꝙ tyrānus ꝓcuret ꝙ ſubditi imponāt ſibi inuicē crimina ⁊ turbēt ſeip̄ſos: ut amicus amicū: ⁊ populus ꝯtra diuites: ⁊ diuites inter ſe diſſentiāt: ſic eni minus poterunt inſurgere ꝓpter eoꝝ diuiſionē. Omnis enim uirtus diuiſa minor eſt. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Et ſubditos ad paupertatem redigere: ut neqꝫ ſumptus fiat in cuſtodia.

¶ Ponit modos q̄b⁹ fiunt pauꝑes. Et diuidit̄ in quatuor ſꝫ ꝙ ponit quatuor modos. 2ª ibi ⌊Et illi ⁊c̄.⌋ Tertia ibi ⌊Hec eni omnia ⁊c̄.⌋ Quarta ibi ⌊Studet etiā ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ ad ſaluationē tyrānidis opꝫ facere ſb̄ditos pauperes: ſic eni minus poterūt iſurgere ꝯtra tyrānū. Facere aūt pauperes ſubditos: ⁊ ſi cōtingat multipl̄r: ꝯtingit tñ ad preſens quadrupliciter. Primo nō dādo expēſas cuſtodib⁹ ciuitatis de bonis cōmunibus: ſed eos compellere ad ſolueduꝫ ex toto. Deinde cum dicit.

¶ Et illi quotidianis moleſtijs occupati uacare nō poſſunt ad ꝯſilia ꝯtra tyrānos ineunda. Exēplū hi⁹ ſūt Pyramides Egypti: ⁊ donaria Cypſellidarum ⁊ Olympi edificatio a Piſiſtratide facta: Policratis opera circa Samum.

¶ Ponit ſecūduꝫ moduꝫ. Et dicit ꝙ ordinanduꝫ eſt ꝙ ſubditi ſint occupati ꝓpter oꝑa quotidiana: ut ſic occupati nō poſſint machinari: uel non ſint uacantes ad machinanduꝫ aliq̄d ꝯtra tyrannum. Sicut habemus exēpluꝫ de tyrānidibus que fuerūt circa Egyptuꝫ ubi ſubditi cōpellebant̄ occupari circa opera quotidiana. Sicut apparet de filijs iſrael: quos occupabant circa lutum ⁊ lateres. Similiter donaria Cypſellidarum. Simil̄r edificatio Olympi que fuit facta a Piſiſtratide. Similiter opera eorum que erant de Samo inſula que erant magnifica. Omnia enim iſta poſſunt ideꝫ facere ſcilicet ꝙ ſubditi non poſſint uacare ad machinandum aliquid contra tyrannum. Ex quo eniꝫ ſunt occupati circa opera talia non poſſunt tractare qualiter expellant tyrannum. Item poſſunt facere penuriaꝫ ⁊ paupertatem ſubditoruꝫ: ex quo enim compelluntur apponere ad edificia faciēda ⁊ occupari circa talia opꝫ eos depauperari. Deinde cum dicit.

¶ Hec eni oīa fuerūt iſtituta ad ociū ⁊ gentem populoꝝ tollēdā: ⁊ ad inducēdā paupertatē per tributoꝝ pēſionē ut ēt Syracuſis factū eſt: Dionyſio eni eā ciuitatē tenente: cōtigit Syracuſanos in quinqꝫ annorum tempore cunctas facultates ſuas in ſoluendis tributis conſumpſiſſe.

¶ Ponit tertium modū. ⁊ dicit ꝙ procreanda ſunt uectigalia: hoc eſt exactiones multe ⁊ magne ſic enim cito poterunt depauperari ſubditi. Sicut factum fuit in Syracuſis. Ibi enim Dionyſius qui principabat̄ tantas procurauit exactiones ꝙ omnes diuitie ſubditorū uenerunt ad ipſum in quinqꝫ annis. Deinde cū dic̄.

¶ Studet etiam concitare tyrannus ut negocijs occupent̄ Ciues: ⁊ indigentia Ducis continuo detineantur.

¶ Ponit quartum modum. Et dicit ꝙ ad ſaluationeꝫ tyrānidis: Tyrannus debet procurare bella inter ſubditos: uel etiam ad extraneos: ita ꝙ non poſſint uacare ad aliquid tractandum contra tyrannum: ⁊ magis timentes. Sic etiam erunt indigentes preſide: ⁊ tunc plura poterit exigere ab eiſdem. Deinde cum dicit.

¶ Et regnū q̄dē per amicos ſaluat̄. Tyrāni aūt eſt maxie amicis diffidere q̄ſi uelint oēs. poſſint aūt maxie amici eū ſubuertē.

¶ Ponit aliū modū ꝑ quē ſaluat̄ tyrānis ī cōpatiōe ad alias reſp. ⁊ ad alia q̄dā. Et diuidit̄ in q̄tuor. In p̄ª ponit modū per quē ſaluat̄ in comparatiōe ad regnū. In ſcđa ponit modū per quē ſaluat̄ in cōparatione ad popularē ſtatū: ibi ⌊Et que fiūt ⁊c̄.⌋ In tertia ponit alium modū in comparatione ad liberū ⁊ uenerabilē: ibi ⌊Nullo q̄dē ⁊c̄.⌋ In 4ª ponit aliū modū in cōparatione ad ciues ⁊ extraneos: ibi ⌊Peregrinos etiā ⁊c̄.⌋ In p̄ma dicit ꝙ regnū ſaluat̄ per amicos. Subditi eni diligūt regē ⁊ uolūt eū p̄ncipari: h̄ aūt ſaluat regnuꝫ. Et iō ſaluat̄ regnū per amicos. Tyrānus aūt ad ſaluādū tyrānidē nō debet ꝯfidere in amicis. Et rō hui⁹ eſt. qꝛ amici potētes ſūt: ex h̄ eni ꝙ amici potētes ſūt: aliq̄ p̄ncipes potētes ſunt. Itē iclinant̄ ⁊ uolūt principari oīb⁹. Et ideo non debet ꝯfidere in eis ſi debeat ſaluare Tyrannidem. Deinde cum dicit.

¶ Et que fiūt circa ultimā popularē gubernationē: Tyrannica ſunt oīa. Ut potentia mulierū domi quo reuelēt viroꝝ ſecreta: ⁊ manumiſſio ſeruoꝝ eadē de cauſa. Nō eni iſidiant̄ ſerui ⁊ mulieres tyranno: ⁊ ſi ꝓſpere degāt neceſſe eſt: beniuolos fore: ⁊ erga tyrānidē: ⁊ erga popularē ſtatum.

¶ Ponit aliũ modũ in cõparatione ad ſtatũ popularẽ. Et pͥmo ponit ipm̄. Scđo aſſignat rõnẽ cuiuſdã dicti ibi[Nã ⁊ populus ⁊c̃.] In pͥma dicit ꝙ ad ſaluãduꝫ Tyrãnidẽ: Tyrãnus debet ordinare ea que ſunt circa popularẽ ſtatũ ultimũ qui peſſimus eſt oĩum. Oĩa enĩ illa Tyrãnica ſunt: ut mulierũ potẽtie corã populo ꝑmiſſuꝫ eſt eis ꝓponere contra viros que uoluerint. Et manumiſſio ſeruoꝝ ꝯtra ciues. Mulieres enĩ q̃ſi ſunt medietas ciuitatis. Ipſe aũt ⁊ ſerui nõ machinant̄ aliq̄d ꝯtra Tyrãnũ. Nã gaudẽt ſerui de manumiſſione. Mulieres ṽo ſup libertate p̄dicta. Opꝫ enĩ eos eſſe beniuolos ⁊ Tyrãnidibꝰ ⁊ popularibꝰ. Et ꝓpter hoc nõ inſurgũt defacili. Deinde cum dicit.

¶ Nã ⁊ populus dñs eẽ vult. Ex quo fit ut adulatores apud utroſqꝫ in honore habeant̄. Eſt enĩ qui populũ colit ⁊ ducit populi adulator. Tyrãnoꝝ ṽo qui aſſentando ꝯuerſat̄: qđ eſt opus adulatoris. Nam ꝓpter hoc prauos amicos habẽt Tyrãni qđ adulationibꝰ gaudẽt. Id aũt nemo faceret qui mẽtẽ haberet libero hoĩe dignã: ſed amant boni viri: uel nõ adulant̄: ⁊ utiles praui ad praua. Clauus enim clauo: ut dictat prouerbium.

¶ Reddit cauſam cuiuſdã dicti. Dixerat enĩ ꝙ in tyrannide ordinãda ſunt illa que fiũt in populari ſtatu. Ultimo huius reddit cauſaꝫ. Et dicit ꝙ ꝓpter hoc debet tyrannus ordinare que ſunt in populari ſtatu ultimo. Quia popularis ſtatus ultimo eſt ſicut Monarchia. Totus enĩ populus dñat̄ ſicut vnus Monarcha. Unde adulatores inueniunt̄ ⁊ in populari ſtatu ultima: ⁊ apud tyrãnos: ⁊ honorant̄ ab eis. In populari ſtatu q̄dẽ populares ductores populi. Ductor eniꝫ adulator in populari ſtatu eſt: qꝛ dicit que placẽt populo. Apud tyrãnos aũt honorant̄: qꝛ humiliter loquunt̄. Hoc autem ꝑtinet ad adulatorẽ. humiliter enĩ loquẽdo ⁊ deijciẽdo ſe credũt placere ꝓpter hoc etiã tyrãnus eſt amicus maloꝝ: qꝛ recipit adulatores ⁊ ꝯgaudet eiſdem tales aũt ſm̄ ſe mali ſũt. Sed nullus qui hẽt ſenſuꝫ liberũ: hoc eſt qui inclinationẽ hẽt ad ṽtutẽ hoc faciet. Sꝫ diligit virtuoſos ⁊ eos qui nõ adulant̄: qui ſm̄ ſe boni exiſtẽtes opportunitatẽ quãdã habẽt ad reprimendum malignitatẽ adulatoris qui ſm̄ hꝰ malignus eſt. Nã ſicut in ꝓuerbio dicit̄ Clauus clauo retũdit̄. Diligunt igit̄ bonos odientes adulatores ut per eos rep̄mãt malitiã adulatoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Nullo q̄dẽ honeſto: nulloqꝫ libero delectari tyrãnicũ eſt. Se enĩ ſolũ eſſe talẽ putat tyrãnus. Qui aũt ſubditoꝝ uel honeſtati ſtudẽt uel libertati minuere excellẽtiã ⁊ p̄eminẽtiã tyrãni vident̄. Oderũt ergo illos tyrãni tanq̃ euerſores ꝑtãtis ſue.

¶ Ponit aliũ modũ in cõparatiõe ad liberũ ⁊ uenerabilẽ. Et dicit ꝙ tyrãnus nõ debet ꝯgaudere libero ⁊ uenerabili ſiue virtuoſo: qꝛ tyrãnus vult eſſe ſolus dñs. Venerabilis enĩ ⁊ liber ꝯtrarij ſunt illi nec pñt ſuſtinere excellẽtiã quã hẽt p̄ter rõnẽ: nec tyrãnidẽ quã exercet p̄ncipãdo dñatiue ꝓpter qđ odiunt tyrãni liberos ⁊ uenerabiles tanq̃ diſſoluentes eorum principatum. Deinde cum dicit.

¶ Peregrinos etiã in ꝯuiuia ⁊ familiareꝫ uſuꝫ magis recip̄e q̃ ciues tyrannoꝝ eſt: quaſi illos q̄dẽ habeant hoſtes. Hos ṽo non aduerſantes: hec ⁊ huiuſmodi a Tyrannis fiunt pro dominatione retinenda: nec quicq̃ omittunt prauitatis.

¶ Ponit aliũ modũ in cõparatiõe ad ciues ⁊ extraneos Et dicit ꝙ tyrãnus magis debet ꝯuiuere ⁊ aſſueſcere diuturnis comeſſationibꝰ cuꝫ extraneis q̃ cũ ciuibus: tanq̃ ciues ſint aduerſarij: extranei ṽo nõ. Iſta igit̄ ⁊ ſilia ſunt tyrãnica ⁊ ſaluãt p̄ncipatũ. Nec aliq̄d malignitatis deficit in talibꝰ: ſed oẽm malignitateꝫ ⁊ iniq̄tatẽ ꝯtinẽt: ſicut mala ſm̄ ſeipſa bona. tñ ad ſaluationẽ tyrãnidis in quo innuit ꝙ nõ ſunt faciẽda ſimpl̄r hoĩ: ſed ei qui uoluerit ſaluare tyrãnidẽ que ſꝫ ſe mala eſt. Deinde cum dicit.

¶ Sũt aũt (ut ita dixerim) hec oĩa tribꝰ ſpeciebꝰ cõprehẽſa. Tria enĩ ꝯiectat Tyrannus. Unũ ut aĩos iminuat ciuiuꝫ. Nemo enĩ pui animi ꝯtra tyrãnũ iſurgit. Scđꝫ ut ciues inter ſe diffidẽtes reddat. Nõ euertit̄ enĩ tyrãnus: niſi ciuiũ aliq̄ iter ſe fidẽ habeãt: ⁊ bonos viros ꝑſequit̄ q̃ſi peſtiferos ⁊ aduerſarios dñationi ſue. Nõ ſolũ quia nõ acqeſcunt in ſeruitute viuere: uerũetiã q̄a fides eis: ⁊ iter ſe: ⁊ ab alijs plurima adhibet̄: neqꝫ accuſant alios: neqꝫ ipſi iter ſe accuſant̄. Tertiũ impotẽtiã agẽdi. Nemo enĩ ſibi ipoſſibilia aggredit̄: itaqꝫ neqꝫ Tyrãnidẽ tollere ſi potentia deſit.

¶ Reducit iſtos modos oẽs ad tres. Et p̄ᵒ facit h̃. Scđo recolligit illos: ibi[Ad quos.] In pͥma dicit ꝙ oĩa iſta ſub tribꝰ ſpẽbꝰ ut eſt dicere cõprehẽdunt̄. Quia tyrãnus tria ꝯſiderat ad ſaluãdũ p̄ncipatũ ſuũ. Primuꝫ eſt ut ſb̄diti ſint ignorãtes ⁊ pauca ſciẽtes. Cuiꝰ rõ eſt. Quia nullus puſillanimis inſidiat̄ alicui. Et iđ ne ſubditi iſidient̄ ei ꝯſiderat q̃lr ſb̄diti ſint ignorãtes. Ignorãtia enĩ puſillanimes facit. Magnanimũ enĩ opꝫ hr̄e ſciaꝫ magnoꝝ ⁊ arduoꝝ. Eſt enĩ ṽtꝰ qua aliq̄s iclinat̄ ad magna ⁊ ardua ſimpl̄r decẽtia ipꝫ. Scđꝫ eſt ꝙ ignoti ſint ſibi iuicẽ ſubditi. Et rõ huiꝰ eſt. Quia Tyrãnis nõ p̄us diſſoluit̄ q̃ꝫ credãt ſibi iuicẽ. Et ꝑꝑ h̃ tyrãnus ꝯtrarius eſt ṽtuoſis: qꝛ nociui ſũt ad p̄ncipatũ tyrãnicũ: nõ ſolũ q̄a nolũt ſubijci tyrãno dñatiue: ſed q̄a ſũt ſibiip̄is fideles ⁊ alijs ꝯciuibꝰ. Nec manifeſtãt ea que nolũt facere uel ipſi uel alij ꝯciues eoꝝ ꝯtra tyrãnos. Tertiũ eſt ꝙ reddat eos ipotẽtes faciẽdo eos paupes. Et rõ huius eſt: qꝛ nullus manũ mittit ad illa que credit eſſe ipoſſibilia. Et iđ manifeſtũ eſt ꝙ non diſſoluet̄ tyrãnis ſi ſubditi nõ habeãt potẽtiã. Deinde cũ dic̃.

¶ Ad quos ergo fines referant̄ tyrãnorũ ꝯſilia tres iſti ſunt. Ad has enĩ ſuppoſitiones tyrãnica redigi pñt vniuerſa. ꝑtim ne ꝯfidãt iter ſe ciues: ꝑtiꝫ ut potẽtia eis deſit ꝑtiꝫ ut puſillanimes efficiant̄. Unus ergo modus quo utunt̄ tyranni talis eſt.

¶ Recolligit modos iſtos. Et dicit ꝙ iſti ſũt tres modi ad q̃s reducunt̄ oĩa que placẽt ⁊ uolũt Tyrãni. Si enĩ aliq̄s ꝯſideret: reducet oĩa tyrãnica ad iſtas tres Ipotheſes: quaꝝ vna eſt: ut nõ credãt ſibiinuicẽ: alia ut ſint ipotẽtes: alia ut parũ ſciãt ſubditi. Unus igit̄ modus per quẽ ſaluat̄ tyrãnis eſt iſte q̄ eſt intẽdẽdo tyrãnidẽ.

a Lter ꝟo modus ɔtrariũ iſtis que dicta ſunt diligentiã facit.Eſt autẽ deprehẽdere ipſuz ex regnoꝝ corruptione.Ut eni regni modus corruptionis vnus eſt gubernationẽ ipſaz regiã magis reducere ad Tyrannicã:Ita Tyrãnis cõſeruatio eſt ad regiã gubernationẽ magis eaz referre vnuz ſolũmodo cuſtodiẽtem ut potentiã retineat:per quã non modo uolentibus:uerumetiã nolentibus dominari poſſit.nã ſi hanc abiciat ſimilis abicit ⁊ Tyrannuz eſſe.Sed hoc tanq̃ ſuppoſitionẽ quãdã manere oportet.Cetera ꝟo partiz facere:partim q̃ optime ſimulare ut regia gubernatio videatur.

Poſtq̃ ꝑhus poſuit vnũ modũ ſaluationis Tyrannidis qui eſt per intentionem.Ponit aliũ moduz qui eſt per remiſſionẽ.Et ꝑmo in gñali oſtẽdit quõ per hꝰⁱ remiſſionem ſaluať.Scđo in particulari:ibi⌊ Primum eni ⁊c̃.⌋In prima dicit ꝙ alius eſt modus ſaluãdi Tyrãnidem contrarius modus dictis prius.naz modi dicti prius ſaluant Tyrãnidem intendendo ipſam.Iſte aũt modus per remiſſionẽ:iſtũ aũt modũ ɔtingit accipere per ſimilitudinem ad corruptionẽ Regnoꝝ:qꝛ ſicut vno modo Regnuz corrũpiť per hoc ꝙ accedit ad Tyrãnidem declinãdo a rectitudine rationis:ſic ſaluatur Tyrannis per hoc ꝙ accedit ad regnuz ⁊ ad illud qđ eſt ẜm rõnem.Ex ſe enim regnum ſaluabile eſt.Et ideo expedit ad ſaluãduz Tyrãnidem remittere ipſam ⁊ accedere ad regnuz ſeruando ⁊ retinẽdo ꝑncipatum vnius ut.ſ.ipſe ſolus principetur non quidem ipſis uolentibus.Sed nolentibꝰ ſicut plures faciunt ⁊ nõ pretendat uelle principari ipſis uolentibꝰ.Nam hoc pretendere eſt pretẽdere ꝙ ipſe nolit tyrãnizare.Et iſtud ꝙ.ſ.ſolus ſit princeps ⁊ Tyrãnus accipiendũ eſt ſicut ſuppoſitio alioꝝ.Hec q̄dem facienda ſunt ẜm virtutez ad ſaluanduz Tyrãnidem:alia aũt ſimilanda ut videatur ſaltim regalis quãuis nõ ſit. Deinde cũ dicit.

Primũ eni videri cõmuniũ cõmodorũ curã habere:nõ effundẽtẽ largitiones tãtas ut Ciues moleſte ferãt q̃ñq̄dẽ ab illis capiť oꝑantibꝰ ac laborantibꝰ in ſua tenuitate.Donãt ꝟo ſcortis ⁊ peregrinis ⁊ hiſtrionibus effuſe.

Oſtendit in particulari qualiter ſaluatur per remiſſionem.Et primo facit hoc.Secũdo recolligit quedaz dicta excuſando ſe ulteriori conſideratione:ibi⌊ Superfluuz ⁊c̃.⌋Prima in duas.In prima oſtẽdit qualiter Tyrãnis ſaluať per remiſſionẽ cũ ciuitas non eſt diuiſa.In ſcđa eſt diuiſa:ibi⌊ Cuz ꝟo ⁊c̃.⌋Prima in quatuor.In ꝑma declarat qualiter ſaluať per remiſſionez:ꝑmo quo ad pecunias.Scđo q̃liter quo ad ɔuerſationes:ibi⌊ Et videri.⌋ Tertio q̃liter quo ad honores:ibi⌊ Uerũtamen.⌋Quarto qualiter quo ad demiſſionem a principatu:ibi⌊ Si ꝟo.⌋Circa pecunias eſt cõſiderare tria.ſ.conſumptionem:ratiocinationem:receptionẽ.⁊ ẜm hoc diuiditur in tres.In prima declarat quid obſeruandum eſt quo ad expenſas rationabiles. Secundo quo ad ratiocinationem cũ dicit.⌊ Rationẽ.⌋Tertio oſtendit quid circa receptionem ibi⌊ Deinde redditus.⌋In prima dicit ꝙ ad ſaluandũ remp. Tyrannicam oportet ꝙ Tyrãnus ſic ſe habeat ut videatur habere curam de cõmuni:⁊ ꝙ non expendat ea que accipit a ſubditis gratis ⁊ in ſuperfluis ut in talibus que cõtriſtant ſubditos:ut quãdo accipiũt a ſubditis laborantibus ⁊ operantibꝰ aſſidue ⁊ poſtmoduz abundanter dant meretricibus ⁊ extraneis ⁊ quos habent ſibi ſepe familiares:artificibus:hiſtrionibus.q̄ñ enim ſic facit Tyrannis odio habeť a ſubditis ⁊ facilius inſurgunt contra ipſuz:⁊ ideo cauenduz eſt ꝙ nõ expendat bona que accipit a ſubditis in illis que moleſtant ipſos. Deinde cum dicit.

Rõnem reddentes eoꝝ que acceperit ⁊ expẽderit:qđ iaz factũ eſt a q̄buſdã Tyrãnis:ſic eni adminiſtrãs nõ Tyrãnus videbitur ſed legitimus gubernator.

Oſtendit quid obſeruandum eſt quantum ad ratiocinationem:⁊ primo facit hoc.Secundo remouet dubiuz:ibi⌊ Nec erit ei.⌋In prima dicit ꝙ ad hoc ꝙ ſaluet Tyrannidem ⁊ videatur habere curam de cõmuni bono oportet ipſum reddere rationez de acceptis ⁊ expenſis factis:qđ fecerunt quidam Tyranni:vnde diuturniorem fecerunt principatum ſuuz.Et ratio huius eſt:qꝛ ille qui ſic diſpenſabit ⁊ reget remp.videbiť eſſe iconomus quidam.ſ.diſpenſator:videbitur enim laborare propter bonum cõmune ⁊ non videbitur Tyrannus. Deinde cum dicit.

Nec erit ei formidandũ ne q̄ñq̃ ſibi deſint pecunie:cuz ſit dñs ciuitatis:ſed diſꝑgentibꝰ Tyrãnis ex ꝓꝓria domo:⁊ ꝓdeſt hoc magis q̃ relinquere ɔgregatos.minus eni cuſtodes ipſi ɔtra Tyrãnũ inſurgerẽt.ſunt aũt formidabiliores abſentibꝰ Tyrãnis qui cuſtodiũt q̃ ciues:nã illi quidem ſimul abſunt:hi autem remanent.

Remouet dubium ſiue reſpondet obiectioni.Diceret enim aliquis ꝙ ſi Tyrannus reddat rationez de expẽſis deficiet ei pecunia.Remouet hoc ⁊ dicit ꝙ nõ opz Tyrannum timere ne pecunie ⁊ diuitie deficiamt:omnia enim que ſunt in ciuitate ad uſus ⁊ utilitates communes ſunt eius:cum ſit dominus ciuitatis.Cuius ratio eſt:quia bona exteriora ſunt propter bona anime ⁊ corporis:⁊ bona corporis propter bona anime.⁊ iſta omnia ſunt propter bonum cõmune ciuitatis:⁊ ideo illius ſunt quodãmodo bona ſubditoruz:cuius eſt ordinare omne in finẽ ciuitatis.Sed eius qui dominus eſt ciuitatis eſt ordinare bona exteriora in finem ciuitatis:propter qđ eius ſunt omnia.Et ideo nõ eſt timẽdum Tyranno ꝙ deficiat ſibi pecunia:qꝛ poterit accipere a ſubditis:ẜm tameñ ꝙ ordinari habet in finẽ ciuitatis:ſed illi timenduz eſt magis qui accipit a domibus ſubditorum preter rationem.Ex hoc enim odio habetur a ſubditis:⁊ ideo timere debet ꝙ inſurgãt cõtra ipſum.Unde magis expedit ipſis.ſ.ſubmittere diuitias in domibus ſubditorum ⁊ uti eis ad bonũ commune cum neceſſe fuerit q̃ omnino admittere eas cõgregare in domo propria:qđ fiet ſi inſurgant in euz.cũ enim apud ciues fuerit pecunia ⁊ non extorſerit eam Tyrannus minus inſilient contra ipſum.tunc Tyranni etiam quia accipiunt a ſubditis ⁊ ſeruant penes ſe magis timentur ab illis qui egrediuntur cum eis ⁊ cõmilitant eis quaſi propinqui eis q̃ ciuibus:quia primi cum peregrinantur ei extra ciuitatem.Ciues autez magis reſident in ea ⁊ ideo magis poſſunt inſurgere ⁊ dirimere theſaurum. Conſequenter cum dicit.

¶ Deinde redditus ⁊ ipēſas appere opꝫ. tū gr̄a diligētis adminiſtrationis. tum etiā ut ſiquādo foret opus illis uti poſſit ad belli neceſſitates: oīnoqꝫ ſeipm̄ ꝓbere cuſtodē ⁊ queſtorē: nō ut ſuarū pecuniarꝫ: ſed ut cōmunium ⁊ publicarum.

¶ Tangit qd obſuāduꝫ eſt circa receptionē pecuniarꝫ ⁊ dicit ꝙ tyrānus debet redditus ⁊ oblationes gratis factas fidelr̄ colligere ut diſpēſet illa: ⁊ ſi aliqn̄ opportunuꝫ fuerit expēdere illa in p̄lio ⁊ ulr̄ debet ſe exhibere tanq̄ꝫ cuſtodē ⁊ camerariū ciuitatis ⁊ bonoꝝ coīuꝫ nō ſicut ꝓprioꝝ. ſic enim minus odio habebit̄ ⁊ erunt magis contenti. Deinde cum dicit.

¶ Et videri uelle nō aſperū ſed cuꝫ grauitate honeſtū: ⁊ talē ut eū nō timeāt obuij: ſed magis reuereant̄. Hoc aūt non facile eſt eū aſſeq qui foret ꝯtēnēdus. Quapropter opus eſt: ⁊ ſi nō aliarū virtutū at ſaltem ciuilis eum curam habere ac taleꝫ de ſeipſo opinionem afferre.

¶ Oñdit qualr̄ tyrānis ſaluat̄ in cōparatione: ⁊ primo in cōparatione ad ciues. Scđo cuꝫ dicit. ⌊ Contrariū faciēduꝫ. ⌋ In cōparatione ad totā ciuitatē ⁊ diuina. Adhuc circa p̄muꝫ duo facit. Primo oñdit qualr̄ ſaluat̄ per cōparationē bene ſe hñs quātuꝫ ad actus exteriores. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Et circa uoluptates. ⌋ Qualiter quātū ad delectationes. ⌋ Circa p̄mū adhuc duo facit. Primo facit qđ dictuꝫ eſt quātuꝫ ad ꝑſonam ꝓpriā. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Eodēqꝫ modo. ⌋ Quātū ad cōiunctā. Adhuc p̄° oñdit qd obſuāduꝫ eſt ad tyrānidis ſaluationē quātuꝫ ad geſtus exteriores. Scđo cuꝫ dicit. ⌊ Inſup nō. ⌋ Quātum ad actus exteriores in qb⁹ eſt iuſtitia ul̄ iniuſtitia. In p̄ma ꝑte duo tāgit. Primū eſt ꝙ expedit tyrāno ad ſaluāduꝫ tyrānidē ꝙ nō appareat ſubditis ſeuus ſiue crudelis. Et rō hui⁹ eſt: qꝛ ex h̄ ꝙ apparet ſubditis ſeuus reddit ſe odioſuꝫ eis. ex hoc aūt facilius īſurgūt in euꝫ: ſed debet ſe reddere reuerenduꝫ ꝓpter excellētiā alicui⁹ boni excellētis. Reuerētia eniꝫ debet̄ bono excellēti: ⁊ ſi nō hēat illud bonū excellens debet ſimilare ſe hꝛe illud. Scđm eſt qđ tāgit ⁊ ſequit̄ ex p̄° ꝙ debet ſe reddere talē ꝙ ſi ſubditi obuient ei ꝙ nō timeāt euꝫ timore ſeruili ſed magis reuereant̄. Nō timeāt qdē: qꝛ ſi timerēt euꝫ hꝛent euꝫ odio. Reuereant̄ aūt: eſt enim reuerētia triſtitia ꝓpter apparentem ingloriationē. ⁊ ex hoc enī ꝙ aliqs obuiat alicui: ⁊ ille hēt bonū in quo deficit reueret̄ qꝛ nō hēt illud: aut nō illo mō. Et ideo tyrānus debet ſe reddē talē ꝙ videat̄ ſbditis ipos excellē in aliq̄ bono excellēti in quo ipi deficiūt ex quo reuereat̄. Tñ talē ſe ſic reddere nō eſt facile qn ſequit̄ ꝯtēptus ſiqdē nō reddit ſe timēduꝫ. Defacili eniꝫ ꝯtēnit̄ qui nō timet̄: ⁊ ideo ſi uelit non terribilis videri ⁊ cuꝫ hoc nō ꝯtēni debet laborare ad v̄tutes ⁊ opa ipſa que reddūt hoīeꝫ nō ꝯtēptibilē ꝓpter excellentiā ſuā: ⁊ ſi nō pōt hꝛe oēs virtutes ⁊ actus eoꝝ: ſaltem laboret ad virtutē ciuilē que videt̄ p̄cipua. ⁊ ſi nō hēat eā ſm̄ ueritatē: faciat ꝙ opinent̄ ipm̄ hꝛe eā. q̄ꝫuis eniꝫ hoc nō ſit in ſe bonū: ad hoc tñ bonū eſt ut non ſit facile contemptibilis. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Inſup nō ſoluꝫ ipm̄ videri nulli ꝓtinus ciuium cōtumeliā facere: ſed etiā neminē illorum qui circa eum ſunt.

¶ Oñdit qd obſeruādū eſt q̄ꝫtū ad act⁹ exteriores in qb⁹ eſt iuſtitia: ⁊ dicit ꝙ Tyrānus ſic ſe debet hꝛe ꝙ nō videat̄ alicui īferre iniuriā: nec iuueni nec iuuēcule: ⁊ ꝙ nō ſolū ipē in ꝑſona ꝓpria: ſed ꝙ nullus qui eſt circa ipſum iniuriet̄ alijs. Deinde cum dicit.

¶ Eodēqꝫ modo ſe hēre mulieres ſuas erga ceteras mulieres. Nā ⁊ per ꝯtumelias mulierū permulte iā tyrānides perierūt.

¶ Oñdit qd obſeruādū eſt q̄ꝫtū ad ꝑſonā ꝯiunctā: ⁊ dicit ꝙ Tyrannus ſic debet facere ꝙ uxoꝛ ſua ſit familiaris uxorib⁹ ſubditoꝝ: qꝛ ꝓpter iniuriā illatā uxorib⁹ multe tyrānides deſtructe ſunt. ⁊ ideo debet ꝓcurare ꝙ uxoꝛ ſua ſit familiaris uxorib⁹ ſubditoꝝ. ſic enī hēbit q̄ſi medietatē ciuitatis: qꝛ mulieres cū pueris fere ſunt medietas eius ſicut dixit in 2°. Deīde cū dicit.

¶ Et circa uoluptates coꝛpis ꝯtrariū facē q̄ꝫ nūc faciāt qdā tyrāni: nō ſolū enī ſtatiꝫ ab aurora id agūt: cōuiuātqꝫ per dies plures: uerūetiā appere uolūt alijs ꝙ ita faciant: ut tanq̄ꝫ felices beatoſqꝫ admirent̄: ſꝫ in talib⁹ maxima erit moderatio adhibēda: uel ſaltē videri illa fugē. nō eniꝫ facilr̄ inuadi pōt nec facilr̄ ꝯtēni qui ſobrius ſit: Sꝫ qui ebri⁹: neqꝫ qui vigilet ſꝫ q dormiat.

¶ Oñdit quid obſeruādum eſt ei quātuꝫ ad delectationes: ⁊ dicit ꝙ circa delectationes coꝛporales debet cōtrariuꝫ facere q̄ꝫ faciāt nunc quidā tyrāni. Sunt enim quidā qui nō ſoluꝫ uolunt ꝓſequi h⁹ⁱ delectationes ēt multis diebus: ſed uolunt videri ab alijs ꝓſequi eaſdē tanq̄ꝫ ſint beati ⁊ felices ꝓpter ipſas ⁊ reputent̄ ab alijs tales: ⁊ ex hoc hēant̄ in admiratione apud eos: ſed debet magis aut moderatus eē circa eas: aut ſi non ſic tñ debet ſe talem exhibere ꝙ videat̄ fugere eas: qꝛ ille qui ſobrius eſt in ꝑſequēdo h⁹ⁱ nō defacili inuaditur nec ꝯtēnit̄: ſed ille qui eſt ebrioſus inuaſibilis eſt defacili ⁊ defacili ꝯtēnit̄. Ille etiam qui vigilat circa act⁹ virtutū nō defacili inuadit̄: nec ꝯtēptibilis eſt: ſed ille qui dormit: hoc eſt qui nō opat̄ ſm̄ virtutē defacili inuadit̄ ⁊ ꝯtēnit̄. Qui eniꝫ opat̄ ſm̄ v̄tutē reputat̄ aliqd magnuꝫ ꝓpter virtutē quā oēs reputāt ⁊ boni ⁊ mali q̄ꝫuis ſm̄ maius ⁊ minus. Qui aūt reputat̄ magnus is nō inuadit̄ defacili nec ꝯtēnit̄. nullus enim ꝯtēnit quē reputat. qui aūt inoꝛdinate operatur econtrario ſe habet. Deinde cum dicit.

¶ Cōtrariūqꝫ agēdū eſt ſupꝛadictoꝝ fere oīuꝫ. Coꝛroborāda enī ⁊ oꝛnāda ciuitas eſt ab eo tanq̄ꝫ a curatore ac non tyrāno.

¶ Oſtendit qd obſeruanduꝫ eſt in comparatione ad totam ciuitatem ⁊ diuina: ⁊ p̄mo quid in comparatione ad totam ciuitatem. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Uideri etiaꝫ opꝫ ⁊c̄. ⌋ Quid in cōparatione ad diuina. In p̄ma dicit ꝙ ad ſaluāduꝫ tyrānidem faciēduꝫ eſt ꝯ̄triuꝫ eis que dicta ſunt p̄us. ſ. ꝙ tyrānus debet p̄parare ⁊ oꝛnare ciuitatem. ſ. faciēdo turres ⁊ muros ⁊ edes ⁊ habitacula ⁊ alia h⁹ⁱ coīa: ⁊ oꝛdinādo ciues tanq̄ꝫ ſit ꝓcuratoꝛ ciuitatis ⁊ non tyrannus: ſic enim beniuolus apparebit ⁊ non tyrannus. Deinde cum dicit.

¶ Uideri etiā opꝫ ipꝫ erga religionē deoꝝ affici uehemēter: minus eniꝫ foꝛmidabūt populi: ne qd ꝯtra iuſtitiaꝫ fiat ſi religioni deditū illū exiſtimabūt: ac deoꝝ timorem hēre: minuſqꝫ ꝯtra illū audebūt īſurgere: quaſi deos hēat ꝓpitios ⁊ fauētes.

¶ Oſtendit quid obſeruanduȝ in ordine ad deum: ⁊ dicit ꝙ ad ſaluationeȝ Tyrānidis Tyrānus in his que ad religionem ⁊ cultū diuinū ꝑtinēt ſtudioſe ⁊ reuerēter ſe debet hēre ⁊ tāto magis differēter ab alijs quanto magis excellit. Cuius rō eſt: qꝛ ſi ſubditi exiſtiment principantem religioſuȝ ⁊ deicolā eē: nō timebūt male pati ab ipſo. A diuino enim nullus expectat malum per ſe ⁊ minus inclinabunt͛ iſidiātes opinātes ipſum deuȝ eē ſibi ꝓpitium ⁊ ꝓpugnatorem pro eo ꝯtra machinantes in eum. Deinde cum dicit.

¶ Verūtamē opȝ ſine improbitate taleȝ videri: atqȝ eos viros qui aliqua in re laudabiliter ſe geſſerit honorare: ita ut nō exiſtiment vnq̄ȝ ſe magis honorari a ciuibus ſuis in libertate degentibus potuiſſe.

¶ Oñdit quid obſ̄uāduȝ eſt quātuȝ ad diſtributionem honoris: ⁊ diuidit͛ in q̄tuor ẜm ꝙ q̄tuor tangit. Scd̄a ibi ⌊ Hos autem. ⌋ Tertia ibi ⌊ Cōis ꝟo. ⌋ Quarta ibi ⌊ Nō ſi quē. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ opȝ tyrānum eē ſapientem ut ſciat ꝯſiderare finem ⁊ dignitatem hois uel ſaltem ut videat͛ eē ꝓbus ⁊ ſine improbitate: ⁊ opȝ ꝙ bonos ⁊ virtuoſos ciues quātuȝ ad actus aliquaruȝ v̄tutum honoret: ⁊ ſic ut putent ſe magis honorari ab eo q̄ȝ a conciuibus proprijs: quia ſic maxime erit beniuolus ſubditis. Deinde cuȝ dicit.

¶ Hos aūt honores ipſemet tribuere debet tyrannus. Penas ꝟo ⁊ aiaduerſiones per alios infigere: per Magiſtratus videlicet ⁊ iudicia.

¶ Tangit 2^{m} ⁊ dicit ꝙ ad beniuolentiā maiorem honores debent diſtribui per ipȝ: ſed ſupplicia debēt infligi per alios p̄ncipes ⁊ iudicia. Deinde cuȝ dicit.

¶ Cōmunis ꝟo cuſtodia ois dñatiōis vnius eſt neminē vnū pre ceteris magnuȝ facere: ſed plures: nā ſe inuicē cuſtodient.

¶ Tangit 3^{m} dicens ꝙ ad cuſtodiā cōem ois monarchie multuȝ expediēs eſt nulluȝ viruȝ facere magnum ualde: aut in potētia aut diuitijs. Magnus enim exñs in potētia aut in diuitijs facilius inſurget. Si aūt opȝ facere magis expedit facere plures. Vix eniȝ erunt vnanimes ⁊ vnus iuuabit ꝯtra alterū. Deide cuȝ dicit.

¶ Nō ſi quē extollere oporteat: nō tñ eum qui ſit moribꝰ audax: nā hiꝰ hoies aptiſſimi ſunt ad inuadēdū circa res oēs.

¶ Tangit 4^{m} ⁊ dicit ꝙ ſi opȝ facere aliquem magnū ẜm potentiā nō debet facere illuȝ qui audax eſt ẜm moreȝ ⁊ inclinat͛ ad audaciā: qꝛ talis eſt maxime iuaſiuus ẜm oēs actiones. ⁊ ideo qꝛ inclinat͛ ad magna cum hēret potentiam defacili inſurgeret. Deinde cuȝ dicit.

¶ Si ꝟo cuiuſq̄ȝ potētia minuēda eſt modice ac non vno ſimul impetu omnis poteſtas eſt auferenda.

¶ Oñdit quid obſ̄uāduȝ eſt in demiſſione a principatu uel honore: ⁊ dicit ꝙ ſi oporteat aliquem demittere a potentatu: gradatim debet deponi: ut nō p̄mo auferat͛ ei ptās tota: ſed ps aliqua: deinde alia uſquequo totaȝ amiſerit: qꝛ minus cōtriſtabit illum: ⁊ per ꝯñs minus inſurget ⁊ poterit minus inſurgere auferēs ẜm paruū qꝛ qȯ paruuȝ eſt reputat͛ ut nihil. Si aūt totū ſil͛ uellet auferre multū ꝯtriſtaret͛ ⁊ poſſet iſurgē. Deide cū dic̄.

¶ Inſup ab oi ꝯtumelia abſtinēdū: p̄cipue tñ a duabus ne in corpus flagris: ne ue in etatē libidine iſultet. Maximeq̄ȝ id cauenduȝ in illis hoibus qui honorē magnifaciunt. Nā in pecunias illatam iniuriā auari hoies grauiter ferūt: in honorē ꝟo illataȝ ⁊ qui boni ſunt viri: ⁊ qui honorē magnifaciūt ꝑmoleſte patiunt͛. Quapropter aut nō huiuſmodi hoiuȝ oꝑa utēdum eſt: aut aiaduerſiones in illos patrio more: ac ſine ulla ꝯtumelia ſunt faciēde. In etatem ꝟo ex amore ſit ꝯuerſatio: nō ex licentia. Deniq̄ȝ hoc dedecoris impenſione maiorum honorum eſt redimendum.

¶ Oñdit quid maxime obſeruāduȝ quātuȝ ad iniurias: ⁊ primo ꝙ oēs iniurie ſunt cauende. Scd̄o cum dicit ⌊ Eoꝝ aūt. ⌋ Quoꝝ ſunt maxime cauende. In prima dicit ꝙ tyrānus uolens ſaluare tyrānidem oēm iniuriā debet ꝓhibere ⁊ nullam facere. Precipue duas debet vitare ne faciat eas. Prima eſt flagellatio corpis: ⁊ alia eſt iniuria que eſt ẜm etateȝ. ſ. inhonoratio. Flagellationē quidē corporis: qꝛ iſta ſeruilis eſt. ciues aūt liberi uolunt eē: ⁊ ideo ſi iniuriaret͛ eis flagellādo poſſent inſurgere. Iniuriā que eſt ẜm etatem nō debet facere: ſed exhibere maximā reuerentiā ſenibus ẜm v̄tutem ⁊ amatoribus honoꝝ: qꝛ vnuſquiſqȝ grauiter fert iniuriā circa illud qȯ multuȝ diligit: qꝛ amatores pecuniarū grauiter ferunt ꝙ pecunia ipſoꝝ diminuat͛: ⁊ amatores honoris grauiter ferunt ſi inhonorent͛: uel ſi nō reddant͛ eis honores debiti: ⁊ virtuoſi eodē modo: ꝓpter qȯ ſilr opȝ ꝙ ipſe honoret virtuoſos ⁊ amatores honoris: ut ſi inferat eis ſupplicia ⁊ inhonorationem opȝ ꝙ videat͛ hoc facere ꝓpter bonuȝ pacis ⁊ nō ꝓpter penſionem ⁊ corruptiones per uerba uel increpationes que ſolent fieri ad aliquas facere ad virtuoſos ⁊ ſenes ẜm etatem nō ꝓpter oñſionem ptātis: ſed ꝓpter amorem: ut videat͛ eos diligere: ⁊ ſi aliter fierēt aliquē honorationes hꝰi debent poſtmodum ei exhibi maiores honores ad mitigationem ipſorum. Deinde cum dicit.

¶ Eoꝝ aūt qui ad vim inferēdā cōtra corpus tyrāni iſurgūt: illi ſunt formidandi ⁊ cauēdi qui ita diſpoſiti ſunt: ut amplius viuere nō curent cum occiderint. Quapropter maxime cauēdū eſt ab his qui uel ſeipſos uel eos quos hēbāt chariſſimos cōtumelia affectos putāt. ſine ulla eniȝ cura ꝓprie ſalutis irruūt: qui per indignationeȝ ⁊ irā aggrediunt͛: queādmodū ⁊ Heraclitus inquit: durū eē dicēs pugnare aduerſus iram: vita enim id emi.

¶ Oſtendit quoꝝ iniurie ſunt maxime cauende: ⁊ dicit ꝙ iniurie illoꝝ qui inclinant͛ ad inuadendum ꝑſonaȝ principis maxime ſunt cauende: nam iſti ſunt maxime terribiles ⁊ contra ipſos opȝ exhibere maiorem cuſtodiam qui nō curant de vita ſua ſi poſſint principem interficere. Et ideo maxime ſunt cauendi ne iniuria fiat eis uel illis quoruȝ curam gerunt. Si enim fiat eis aliqua exacerbatio nō parcunt inuadentes per furorem. Sicut enim dixit Heraclitus. Difficile eſt pugnare cōtra furioſuȝ: quia talis pro precio paruo ponit animā ſiue vitam. Deinde cuȝ dicit.

¶ Cuꝫ ꝟo ciuitates ex duabus cōſtiterint partibus: ex inopibus ſcilicet ⁊ opulentis. Maxime quidē de utriuſqꝫ partis ſalute cogitādum eſt ab eo qui gubernat ⁊ alteros ab alteris nulla iniuria affici. Quicūqꝫ tn̄ eoꝝ ſint potētiores hi ꝑcipue ſunt a gubernatione uēdicādi: ac uelut ꝓprij efficiēdi: nā ſi hoc extiterit: neqꝫ ſeruoꝝ liberationē facere cōpelleť tyrānus: neqꝫ arma adimere. Altera nāqꝫ pars tyrāni potentie adiuncta ſufficiens erit ad ſuperādum eos qui cōtra inſurgere uellent.

¶ Oñdit qd faciēdum eſt ſi ciuitas fuerit diuiſa: ⁊ dicit ꝙ cum ciuitas ꝯſtituta ſit ex duobus. ſ. ex paupib⁹ ⁊ diuitibus opꝫ iſtos ⁊ illos ſaluari ꝓpter ꝑncipatum: ita ꝙ tyrānus nec iſtis nec illis iniuriaꝫ faciat. Et debet cauere ne inuicem iniurienť. Meliores aūt debet aſſumere ad ꝑncipatuꝫ. Si enim ita fieret nō oporteret tyrānum manumittere ſeruos: nec auferre arma a ſubditis. Si enim vna pars uellet inſurgere contra ip̄m: alia pars cum ꝑncipe ſufficiēs erit ad repellenduꝫ ipſam ſi fuerint diuiſi. Deinde cum dicit.

¶ Suꝑfluuꝫ aūt ꝑticulariter dicere de oībus iſtis. Intētio eniꝫ manifeſta eſt ꝙ opꝫ nō tyrānicuꝫ: ſed tanqꝫ patremfamilias ⁊ regeꝫ eē putari ab illis qui ſub eo ſunt nec pro ſe capientem: ſed pro cōmunis utilitatis tutela ⁊ cura: ⁊ mediocritates in vita ſequi non ⁊ exceſſus.

¶ Recolligit quedam dicta excuſans ſe ab ulteriori ꝯſideratione: ⁊ ꝑmo facit hoc. Scđo cū dicit ⌊ Preterea egregios viros per familiaritatem ſibi ⁊c. ⌋ Adiūgit quedā. In ꝑma dicit ꝙ diſcurrere per ſingula que faciunt ad ſaluationem tyrannidis ſuꝑfluum eſt: ſed aliqs per rōnem poterit diſcurrere. Eſt enim manifeſtum ꝙ opꝫ ꝑncipatum nō eē tyrānicum ſed tanqꝫ patrēfamilias. Et ꝙ videať regalis ſubditis ⁊ nō gratia ſuiipſi⁹ ꝑncipari ciuitati: ⁊ poti⁹ oñdere ſe ꝓcuratorē ⁊ tenere ſtatuꝫ mediocriū nō excellētiū. Deinde cum dicit.

¶ Preterea egregios viros per familiaritatē ſibi cōiungere: plebē ꝟo ac multitudinem per fauorē ⁊ gratiā in obſequio retinere. ex his eniꝫ neceſſe eſt nō ſoluꝫ dñationē eius eē pulchriorē: ⁊ optabiliorē ex eo qꝛ melioribus imꝑet ⁊ nō abiectis neqꝫ afflictis: neqꝫ ex eo qḋ ipſe neqꝫ odio ſit neqꝫ formideť: uerū etiā ex eo ꝙ longiorem ac durabiliorē ei⁹ dñationē fore cōtingat.

¶ Adiungit quedā: ⁊ ꝑmo adiungit vnū quātuꝫ ad inſignes. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Inſuꝑ moribus. ⌋ Quātum ad ip̄m tyrānum. In ꝑma dicit ꝙ debet tyrānus eē affabilis inſignibus ⁊ magnis viris in ciuitate: multitudinem aūt debet retinere in obſequio per grām: ſic enim principatus nō ſoluꝫ erit pulchrioꝛ ⁊ magis amabilis. ſ. ſi melioribus ꝑncipeť ⁊ nō humilibus: nec odio habebiť ꝑnceps: nec perſeuerabit in timore: imo ꝑncipatus erit durabilioꝛ. Deinde cum dicit.

¶ Inſuꝑ moribus talē eē ut uel recte ſe habeat ad virtutē: uel ſemibonus qdā ſit: ut uľ recte ſe hēat ⁊ nō malus ſꝫ ſemimalus.

¶ Adiungit aliud qꝫtum ad tyrannū ⁊ dicit ꝙ tyrānus ad ſaluationem tyrānidis ſeipſuꝫ debet diſponere bn̄ ꝑncipaľr ẜm mores ⁊ ẜm ꝟtuteꝫ: ⁊ magis debet ſeip̄ꝫ facere ſemibonum qꝫ malignum: ⁊ ſemimalignum qꝫ malignum. ⁊ ſi nō ẜm virtutem: tn̄ ẜm apparentiam: quāto enim erit minus malus uel ẜm virtutem uľ ẜm apparentiā: tāto minus odient ip̄m. Deide cū dicit.

¶ Atqui oīuꝫ gubernationū breuiſſime durare ſolent paucoꝝ potētia ⁊ tyrānis.

¶ Declarat que iſtarū Rerūpublicaꝝ ſunt breuis durationis per ſe: ⁊ que nō. ⁊ ꝑmo ꝓponit. Scđo ꝓbat ibi ⌊ Quippe illa que plurimo. ⌋ In ꝑma dicit ꝙ iter reſpublicas minoris per ſe durationis ſunt paucoꝝ ſtat⁹ ẜm ultimā ſpēm: ⁊ tyrānis. Et rō huius eſt: qꝛ plus recedunt a regno qḋ per ſe diuturnius eſt ⁊ ſunt ꝑter uoluntates ſubditoꝝ. Tales aūt reſpublice minoris temporis ſunt qꝫ alie. Deinde cum dicit.

¶ Quippe illa que plurimo durauit tēpore Orthagore ⁊ filioꝝ qui apud Sicyonios tyrānideꝫ habuere ad cēteſimuꝫ uſqꝫ annum ꝑuenit. Durationis ꝟo cauſa fuit ꝙ mediocritate quadā erga ſubditos utebanť: multaqꝫ legibus ſeruiētes agebant: ⁊ qui apt⁹ rei militari fuit Caliſthenes nō facile ꝯtēnendus habebať. plurimum ꝟo cōuerſatione ⁊ uſu familiari fauorē ⁊ gratiā hoīuꝫ acquirebāt. Fertur enim Caliſthenes coronaſſe iudicē qui victorie illi⁹ cōtradixerat. Aiunt quidaꝫ huius iudicis ſtatuā eſſe illā que in foro ſedet. Piſiſtratus quoqꝫ ferť aliquādo apud conſilium Ariopagi citatus iudiciuꝫ ſubiſſe.

¶ Probat: ⁊ ꝑ⁰ oſtēdit ꝙ qdam iſtarum ſunt duratiōis longe ꝓpter dictas cauſas. Scđo oñdit ꝓpoſitum. ſ. ꝙ quedam ſunt breuis durationis: ibi ⌊ Ex reliquis. ⌋ Prima in tres ẜm ꝙ inducit in tribus que fuerūt longe duratiōis ꝓpter dictas cās. Scđa ibi ⌊ Scđa ꝟo. ⌋ Tertia ibi ⌊ Tertia. ⌋ In ꝑma dicit ꝙ tyrānis que fuit circa Sicyone ciuitatem multo tempore durauit ubi tyranniçauit Orthagoras ⁊ filij eius. Durauit enim cētum annis. Et rō huius fuit: qꝛ moderate ſe habuerunt ad ſubditos ⁊ ẜm aliquas leges diſponebant tyrānidē ⁊ ſeruiebāt ſubditis. Caliſthenes eniꝫ qui fuit filius Orthagore qꝛ fuit bellicoſus nō fuit ꝯtēptibilis ⁊ ducebat populuꝫ cum fauore in multis. Et ideo qꝛ iſte moderate utebať ſubditis diu tyrāniçauit: ⁊ intātuꝫ moderauit tyrānidem utens legibus quibuſdaꝫ ⁊ ordinatione ſapiētuꝫ ꝙ qñqꝫ de ꝓprijs factis ſubibat iudiciuꝫ ſenioꝝ ſic̄ ⁊ alij: ⁊ ſuſtinebat ſentētias. ⁊ iō dicūt adhuc in ciuitate illa quō Caliſthenes coronauit iudicem qui victoria eius ꝯdixit: qꝛ cum requirereť in iudicio de victoria reſpondit: ſicut cuicūqꝫ ſubdito nō uelut tyrāno. Dixerūt aūt quidam ſtatuam que eſt in foro eſſe imaginem iſtius iudicis qui iudicauit quem coronādum iudicauit. Diciť etiam ꝙ Piſiſtratus cū tyrāniçaret cum uocareť ad Ariopagum ubi reddebātur ſentētie: ſententiā ſuſtinuit: ⁊ ideo tyrāniçauit longo tempore. Deinde cum dicit.

¶ Secūda ꝟo apud corithū cypſellidaꝝ

Tyrãnis:nã ea durauit annis tribus ⁊ ſeptuaginta ⁊ mẽſibus ſex. Cypſellus eniꝫ ipſe tyrãnidẽ exercuit ãnis trigĩta. Periãdrus ꝟo quadragintaquatuor. Spamacius aũt Gordij annis tribꝰ. Cã ꝟo durationis eadẽ fuit. Cũ enĩ popularis eſſet Cypſellus ac gratia apud multitudinẽ ꝑualeret ſine ulla corporis cuſtodia in dñatione ꝑſeuerauit. Periander aũt eius filius magis tyrannice ſe geſſit:ſed vir erat bello egregius.

¶ Tangit ſcdam ⁊ dicit ꝙ ſcda tyrãnis que multuꝫ durauit fuit circa corinthuꝫ que fuit Cypſellidarũ ſic dictoꝝ a gñe. Iſta enim durauit ſeptuagintatribꝰ annis ⁊ ſex mẽſibꝰ: qꝛ Cypſellus tyrãniçauit triginta annis Periander quadragintaquatuor: imꝑfectis tñ. Spamacius qui diciť Gordij filius tribus annis ſilr imꝑfectis. Et eſt intelligẽdum ꝙ ſex mẽſes pro vno anno accipiebãt. Cauſe aũt quare tantuꝫ durauit eedeꝫ ſunt cuꝫ ꝑdictis. Cypſellus enĩ ductor populi erat: ⁊ in ꝑncipio non fecit cuſtodiam armoꝝ. Periander aũt fuit tyrãnus:ſed fuit ualde bellicoſus: ⁊ ideo nõ fuit ꝯtemptibilis. Deinde cum dicit.

¶ Tertia Piſiſtratidarum Athenis. Hec aũt nõ fuit cõtinua:bis enim tyrãnide pulſus fuit piſiſtratus. Itaqꝫ ex annis trigintatribus ſoluꝫ annis ſeptẽ ⁊ decẽ tyrãnidem exercuit:filij ꝟo eius annis decem ⁊ octo:atqꝫ ita omnes ſimul anni fuerũt q̄nque ⁊ triginta.

¶ Tangit tertiam: ⁊ dicit ꝙ tertia tyrãnis que multum durauit fuit Piſiſtratidaruꝫ Athenis. Iſta aũt nõ fuit cõtinua: qꝛ Piſiſtratus bis tyrãniçauit ibideꝫ. Ex trigintatribus enim annis ipſe ſeptem ⁊ decem ꝑmo tyrãniçauit. Filij ꝟo eius cõſequẽter tyrãniçauerunt decem ⁊ octo: ⁊ ſic ſunt in vniuerſo q̄nque ⁊ triginta anni quibus durauit illa tyrãnis. Deinde cum dicit.

¶ Ex reliquis ꝟo illa que apud Syracuſas fuit Hieronis ⁊ Gelonis: ſed non longa fuit hec: annis enim nõ amplius q̃ꝫ duo de viginti durauit. Gelon enim ſepteꝫ annis cuꝫ tyrãnidẽ exercuiſſet octauo defunctus eſt. Hieron aũt decem. Traſibulus ꝟo mẽſe decimo excidit. Ceterarũ ꝟo tyrãnidum plereqꝫ breui tẽpore durauerũt oẽs. Que igitur ſint taꝫ circa gubernationes pluriuꝫ q̃ꝫ circa gubernationes vniꝰ ſolius per que ⁊ corrumpantur ille ⁊ ſeruentur fere dictum eſt.

¶ Oñdit ꝓpoſitum ꝑncipale. ſ. que Reſp. tyrãnice fuerunt minoris durationis: ⁊ dicit ꝙ illa tyrãnis in qua Hieron ⁊ Gelon tyranniçauerunt in Syracuſis non fuit multuꝫ diuturna:non enim durauerũt niſi. 18. annis: quia Gelon. 7. annis tyrãniçauit: in. 8. mortuus eſt. Hieron ꝟo. x. annis ſoluꝫ. Traſibulus. 9. mẽſe mortuus eſt. multe etiam alie tyrãnides pauci tẽporis fuerunt. Et tunc recapitulat ⁊ dicit ꝙ que ſint ꝑncipia ⁊ cauſe q̄bus corrumpanť reſp. ⁊ monarchie: ⁊ iteꝝ que ſint ꝑncipia ex quibus ſaluenť fere dictum eſt.

i N Rep. ꝟo Platonis Socrates de mutationibus loquiť nec tñ recte. Illius eniꝫ reip. que eſt optima atqꝫ ꝑma ⁊ mutatio nulla ꝓpria aſſignať. Inq̄t enĩ cãꝫ eẽ mutatiõis qꝛ ſic natura cõparatũ ſit ut nihil ꝑmaneat:ſed in ambitu quodaꝫ tẽporis mutationẽ recipiat. Eſſe ꝟo ꝑncipiuꝫ hoꝝ inquit quoꝝ ſuptertius cubus quinario cõiugatꝰ fundus duas exhibet harmonias. Inquiẽs q̃ñ numerus diagrãmatis huius efficiať ſolidus.

¶ Poſtq̃ꝫ phs determinauit de ſaluatione ⁊ corruptione rerump. ſm intẽſionem ꝓpriaꝫ:hic intẽdit reprobare opionem Platonis de corruptione earũdem: ⁊ circa hoc ꝑmo ꝑmittens intẽtionem ſuã inuit opionem eius. Scdo cum dicit [Utpote natura.] Approbat eam in quodam bene dicto. Tertio cum dicit [Sed hec ⁊c̃.] Improbat in male dictis. Circa ꝑmuꝫ eſt intelligẽduꝫ ꝙ opio Platonis de corruptione rerump. nõ eſt bene cognita a nobis:tuꝫ qꝛ nõ uenit ad nos per libros eiuſdem:nec expoſitoꝝ eius. Tuꝫ qꝛ dicta Ariſtotelis hic de ea obſcure ſunt ualde ꝓpter breuitatem ipſoꝝ. Unde magis videť eam ſupponere quaſi manifeſtaꝫ tempore ſuo q̃ꝫ expreſſe ponere:exceptis quibuſdam paucis. Sed ex ſuppoſitionibꝰ quibuſdã Platonis in alijs ⁊ ex illis breuibꝰ que ponit Ariſtoteles ⁊ obſcuris: ⁊ ex ipſa reprobatione poterit aliqualiter videri opinio predicta ipſius. Poſuit aũt plato ſicut ex alijs apparet ꝙ ipſum vnum ſit ſubſtantia eoꝝ que dicunť vnum:nõ diſtinguens inter vnum qd̃ ꝑncipium numeri: ⁊ vnum qd̃ eſt ſubſtãtiale. Et qꝛ ex replicatione vnius qd̃ eſt ꝑncipium numeri cauſať numerus:cõceſſit ꝙ ex replicatione vnius ſubſtãtialis cauſeť nũs. Ex replicatione aũt ſubſtãtie nõ generať niſi ſubſtantia: ⁊ ideo cõceſſit ſubam eoꝝ que ex pluribus ſunt eẽ nũm quendã: ⁊ formas eoꝝ ſubales eẽ nũos quoſdã ſicut formã hoĩs:leonis:celi: ⁊ etiam anime. In nũis aũt primo inueniť ꝓportio que eſt certa habitudo vnius quãtitatis ad aliam. Proportionuꝫ aũt numeraliũ quedã ſunt tẽperate magis:in quibus extrema magis accedunt ad nãm vnius. quedã aũt intẽperate magis: ſicut ſexquialtera magis tẽperata eſt q̃ꝫ ſexquiſexta uł ſexquiſeptima uel dupla uel tripla: ⁊ ideo ſubſtantias entiuꝫ cõpoſitoꝝ poſuit cõſiſtere in quadã ꝓportione nũali ꝑncipioꝝ ex quibus ſunt:ſed quorũdã intẽperata magis quorũdã in intẽperata:quorũdã aũt in medijs. Et qꝛ reſp. ex pluribꝰ cõponiť ſicut ex materia:eſt enim ordo inhabitãtium ciuitatẽ ad per ſe ſufficiẽtiaꝫ vite:ideo poſuit rõnem eius ꝯſiſtere in ꝓportione aliq̃. cuiuſdam q̄dem in ea que maxime temperata eſt quaꝫ dixit eẽ optimam ⁊ maxime vnaꝫ:ut apparuit ex ſcdo huiꝰ. alteriꝰ aũt itempata ualde:quã dixit eẽ peſſimã. mediarũ aũt in medijs:q̃ruꝫ que magis accedũt ad tẽperatã primã meliores ſunt:que aũt ad intẽperatã:peiores. Scdo aliud ꝑncipium poſuit ꝙ in entibus cõpoſitis ex pluribus:illud qd̃ magis vnuꝫ eſt:minus ex ſe eſt corruptibile. Tum qꝛ qd̃ magis accedit ad ſm ſe vnum ſepatum qd̃ eſt ex ſeipſo:eſt incorruptibile. Tuꝫ qꝛ etiam qd̃ magis eſt vnum magis eſt ens in actu ſm hꝰ: qꝛ vnum ⁊ ens ꝯuertuntur. ⁊ qd̃ magis eſt ens in actu minus eſt ens in potentia ex ſe. ⁊ qd̃ minus eſt in potentia ex ſe minus eſt corruptibile. ꝓpter qd̃ remp. primam ⁊ optimã que maxime vna eſt poſuit minime corruptibilē. Tertio poſuit ꝙ omnia que fiunt hic ſm nãm reducuntur in ſuperioribus in aliquam figuram celeſtem: ita ꝙ cum incipit ſenſibilis generatio figure in celo per motum ſtellaꝝ incipit tranſmutatio ad ſubſtantiam generandam hic. ⁊ cum generata eſt ex figura predicta: generatum eſt ens naturale ab illa. ⁊ cum incipit receſſus ſtellarum a p̄dicta figura ſimil̄r incipit hic declinatio ſequētis figuram illa diſpoſitione nãli. Et cum corrupta eſt figura corruptuꝫ eſt ⁊ illud: ita ut ꝑfectus ⁊ defectus rei nãlis mēſuret̄ ſm quantitatem acceſſus ſtellarum ad figurā determinatam ⁊ receſſus ab eadem. Et quātitas iſtius motus celeſtis in ordine ad rem nãlem dicit̄ periodus eius nãlis. Et qꝛ tēpus acceſſus ⁊ receſſus ſtellarum ſm nãm ſunt equalia: qꝛ vniformiter mouent̄. Ideo tēpus ꝑfectus ſeu gñationis rei eſt equale tēpori defectus ſeu corruptionis eiuſdem q̄uis multotiens in maiori accidit corrumpi q̄ꝫ gñari: uel ecōtrario ꝓpter inequalitatem mãe. ſic Ariſtoteles dicit 2° de gñatione. Corruptio aūt rei que accidit ſm declinationem a p̄dicta figura celeſti dicitur corruptio ſm tēpus a pho: qꝛ igit̄ reſp. eſt aliq̄d cauſatuꝫ: hic dixit eam cauſari ab aliqua figura celeſti ⁊ corrumpi per receſſum ab ea in quodā periodo temporis determinato. Et ſic poſuit optimā remp. corrumpi in eam que lacedemonioꝝ que fuit quedā ſpēs ſtatus optimatis nō in aliam. De tyrānide aūt nō dixit ſi corrūpit̄: an nō. ⁊ ſi corrūpit̄ quō corrumpat̄. Nec potuit rōnabil̄r dicē. Poſuit etiā ꝙ in ſtatu paucoꝝ fiebat trāſmutatio ex Optimatuꝫ ſtatu ſeu populari: uel alijs hꝰ qꝛ p̄ncipantes erant amatores pecuniaꝝ. Et pecunioſi facti p̄ncipant̄ alijs ꝓpter pecuniaꝫ cogentes eos ſeruire ad utilitateꝫ ꝓpriam. Hec igit̄ ut videt̄ eſt opinio Platonis in ſumma quam recitat ⁊ reprobat phs: dicens ꝙ de trāſmutationibus rerump. dictuꝫ eſt a Socrate. i. a Platone introducēte Socratem loquentem in rep. ſua nō tñ ſm rōnem: ⁊ bene. Dixit enim ꝙ cum multe reſp. eſſent ⁊ altera earum eſſet optima illius optime ⁊ p̄me ſimpl̄r ſm nãm nō eſſe trāſmutationē proprie. i. ex ſe minime eē corruptibileꝫ. qꝛ p̄ma ⁊ optima reſp. maxime eſt vna ſm ipm. illud aūt quod maxime vnuꝫ eſt: minime ex ſe eſt corruptibile: ſicut dictum eſt p̄us. Dixit tñ corruptionem eius eē per accidens ⁊ ab alio. Cuius cauſam dicit eē: qꝛ nec eoꝝ que ſunt hic cōpoſita ex pluribus ex ſe natuꝫ eſt manere ꝯtinue. Sed neceſſe eſt trāſmutari in aliqua periodo determinata: hoc eſt in aliqua quātitate motus celeſtis mēſurantis durationem ipſius: ſicut dictuꝫ eſt p̄us. Principiū aūt eē ⁊ ꝑmanētie illarum rerump. quarū cubus ſupertiꝰ numerus ꝯtinēs ꝓportionem ſexquitertiā que inuenit̄ p̄mo inter quatuor ⁊ tria que aggregata faciunt ſeptem ꝯiunctus quinario qui ꝯtinet ꝓportionem ſexquialterā que p̄mo reperit̄ inter tria ⁊ duo ex quibus congregatuꝫ: puta ex. 7. ⁊. 5. ſ. 12. cōtinet duas p̄dictas harmonias ſexquialterā ⁊ ſexquitertiā dixit eē cām per ſe qꝛ nūs hꝰ diagrāmatis. i. figurationis ſolidus eſt. Cōſtat enim ex ductu vnius ſui lateris in alterū: puta tria in quatuor entia illa quoꝝ ſubſtātia eſt numerus aliq̄s ſolidus: ſunt maioris durationis. Et nō vult aliud dicere ut videt̄ niſi ꝙ reſp. illa cuius ſubſtātia eſt duodenarius nūs ꝯtinens ꝓportionē ſexquialterā ⁊ ſexquitertiā que magis ad vnitatem vident̄ accedere ſolidus exiſtens eſt maioris durationis: quia numerus iſte ſolidus eſt. Deinde cum dicit.

¶ **Utpote natura ꝓducēte prauos ⁊ meliores diſciplina. Hoc ergo forſan inq̄t nō male fieri enim pōt ut ſint aliqui quos diſciplina inſtitui ac bonos fieri viros impoſſibile eſt.**

¶ Approbat ipſam in quodā bene dicto: dicens ꝙ Plato dixit quaſdā Reſp. eſſe maioris durationis propter cām p̄dictam: at ſi natura ꝓducēs eas in eſſe ꝓduceret quaſdā prauas ⁊ quaſdā meliores ſm diſciplinaꝫ hoc ipm dicēs forte nō male. Cōtingit enim eē aliquos gubernātes quos ex natiuitate ⁊ figura celeſti in hora natiuitatis impoſſibile: hoc eſt difficile eſt fieri ſtudioſos ⁊ bonos. Sunt enim aliqui qui ex diſpōne nãli quam acquirunt ex figura celeſti in p̄ncipio inclinant̄ ad turpia ⁊ ea que preter rationem ſunt. Alij autem qui ex diſpoſitione naturali inclinantur ad honeſta ⁊ ea que ſm rationem. Talem enim inclinationem ad honeſta uel turpia cauſari ex figura celeſti neceſſe eſt dicere quamuis neceſſitatem non imponat in his que operantur ſm intellectum. Deinde cum dicit.

¶ **Sed hec non ꝓpria mutatio foret illius reip. quā optimaꝫ eē vult magis q̄ꝫ alioꝝ oiuꝫ ⁊ vniuerſoꝝ que fiunt ⁊ ex tempore per qd̄ inq̄t ⁊ ex eo qꝛ nō ſimul incipiunt: ſimulq̄ꝫ mutant̄. Ceu ſi prima dies eēt mutationis ſimul mutaretur.**

¶ Reprobat eam in male dictis. Et p̄mo quātum ad ea que dixit de corruptione optime reip. Scd̄o quantum ad ea que de corruptione quarūdā aliarum. cum dicit [Preterea tyrānidis ⁊c̄.] Circa p̄mū p̄mo reprobat eam quātuꝫ ad hoc ꝙ dixit ipſius nō eē tranſmutationem ꝓprie. Scd̄o cum dicit [Preterea ⁊c̄.] quātum ad terminuꝫ trāſmutationis. In p̄ma p̄te dicit ꝙ non bñ dixit nō eius eē trāſmutationem ꝓprie: ſed per trāſmutationē figure celeſtis in periodo determiata. Hec enim trāſmutatio cauſata a motu celi que eſt omniuꝫ eorum que fiunt natura ⁊ per tēpus ſaltem ſm accñs inquantum tempus eſt menſura motus qui facit diſtare qd̄ eſt ut dicit̄ q̄rto phiſicoꝝ: ꝓpter qd̄ dicit oīa que fiunt hic natural̄r tranſmutari: ⁊ illa que ſimul inceperunt tranſmutari: ⁊ illa que nō ſimul: ſimul corrumpi. Sicut ſi aliqua facta fuerūt in die p̄cedēte tropicum: hoc eſt ꝯuerſionem ſolis a ſignis meridionalibus ad ſeptētrionalia uel ecōtrario ſimul determinant̄ ⁊ finiuntur magis eſt ꝓpria optime reip. qui aliaruꝫ. Iſtud enī qd̄ ſimpl̄r gñat̄: ſimpl̄r corrumpit̄. ⁊ qd̄ ſm q̄d gñat̄: ſm q̄d corrumpit̄. ſicut apparet ex p̄° de gñatione. Vñ ſubē cuius eſt gñatio ſimpl̄r. eſt corruptio ſimpl̄r. Et accñtis cuius eſt gñatio ſm q̄d: eſt corruptio ſm quid. Reip. aūt optime p̄me eſt ſimpl̄r gñatio. qꝛ cuꝫ gñatio ſit vna in eē eius magis erit gñatio que magis eſt ens in gñabilibus dico. Optima aūt ⁊ p̄ma in genere Rerump. maxime eſt ens: Ergo ipſius erit corruptio ⁊ magis q̄ꝫ aliaꝝ. Sed iſtud qd̄ ꝯcludit ratio iſta ſtat cum dicto platonis qui dixit ꝙ reſp. optima ⁊ p̄ma ex ſe minime eſt corruptibilis: qꝛ maxime vna ⁊ actu incorruptibilis eſt ⁊ corrumpit̄ ab alio: ⁊ illa corruptio eius eſt corruptio ſimpl̄r: qꝛ entis ſimpl̄r: qd̄ ꝯcludit ratio Ariſto. Et ideo ſm reꝫ nō reprobat ipſum. ſed ad illos qui intelligerent platonem dixiſſe reip. p̄me non eē corruptionē ſimpl̄r decepit per equocationem huius termini ꝓprie qd̄ vno mō ſignificat illud qd̄ ſimpl̄r eſt. Alio aūt mō illud qd̄ ex ſe in qua ſignificatione hic utebat̄ ipſe. Deinde cum dicit.

¶ **Preterea quā ob cām ex illa tranſit ad lacedemonioꝝ remp. Sepe enim incōtraria trāſeunt reſp. oēs: uel in ea que ſint ꝓpinqua. Eadē ratio eſt de alijs quoq̄ꝫ mutationibus. Ex laconica enim inquit mu-**

tatio fit ad paucoꝝ potētiā. Ex iſta ꝟo ad popularē ſtatuz. Ex illo rurſus ad tyrānidem. Atqui ⁊ cōtrario mutantur. Ceu ex populari in paucoꝝ potentiam. Et magis quidem ꝙ̄ in tyrānidem.

¶ Reprobat eā quo ad terminuz trāſmutationis dicēs ꝙ adhuc querēduz eſt a Platone ꝓpter quam cām ex optima rep. fit trāſmutatio ſm eū in eā que lacedemonioꝝ que fuit quedā ſpēs ſtatus optimatis. Sicut apparuit ex 4° ꝓpinqua optime. Nos enim videmus ad ſenſuz ꝙ ſepius trāſmutatio fit in ꝯ̃riam reip. ꝙ̄ in propinquā. ſicut a regno in tyrānidem. Eadem aūt rō eſt de trāſmutationibꝰ aliaruz ꝯ̃triuz ſm ipm. Dixit eniz ꝙ ex rep. lacedemonioꝝ fit trāſmutatio in paucoꝝ potentiā: ſicut in ꝓpinquiorē ei: ⁊ ex iſta in popularez ex qua in tyrānidem ſicut in peſſimā ⁊ ultimā: ⁊ tñ nos videmus ecōtrario fieri ſepius trāſmutationē ex ſtatu populari in paucoꝝ ꝙ̄ in tyrānidem. Et eſt intelligenduz ꝙ ſi Plato intellexit optimā remp. corrūpi in eaz que ꝓpinqua eſt ei natura: ⁊ ſilr ꝯ̃ntes in ꝓpinquiores eis. Soluz falſuz intellexit: ⁊ ꝓcedit dictum Ariſtotelis ꝯtra euz. Si aūt nō intellexit ſoluz: ſed qḋ facilius veruz dixit: nec Ariſtoteles hoc improbat: imo dicit 1° de gñatione ꝙ in habētibus ſymbolum facilior eſt trāſitus. Deinde cum dicit.

¶ Preterea tyrānidis utrū mutatio ſit uel nō ſit: nil dicit: ꝓpter quā cām nec in quaz reip. ſpēm trāſit. Huius ꝟo cā eſt ꝙ nō faciliter dicere ualebat. Infinitū eniz: nā ſm euz in primā ⁊ optimā: ſic eniz uticꝫ fieret cōtinuo circulus. Sed mutat̄ in tyrānidē tyrānus ut ea que apud Sicionios ex mironis tyrānide in cliſtenis. Et in paucorū potentiaz: ut illa que in Calcide fuit Anticleontis. Et in popularē ſtatuz: ut illa que Gelonis fuit Syracuſis. Et in optimates: ut illa que Charolai apud lacedemōios. Et in tyrānidem fit mutatio ex paucoruz potētia: ut in Sicilia plurime uetuſtaꝝ. In Leontinis in Panetij tyrānidē: ⁊ apḋ Gelaz in Cleādri: ⁊ apud regiū in Anaxali. ⁊ in alijs cōpluribꝰ ciuitatibꝰ eodez modo.

¶ Reprobat quātū ad alias. Et pmo qꝛ nō dixit nec potuit bene dicere de corruptione tyrānidis. 2^{m} cuz dicit ⌊Abſurdū etiā.⌋ qꝛ nō dixit de trāſmutatione paucoruz potētie in alias uel aliaruz in ipm. In pma pte dicit ꝙ adhuc Socrates ſeu Plato non determinauit ſi tyrānidis eſt aliqua trāſmutatio: uel nō eſt. Et ſi eſt ꝓpter quā cām in quā remp. eſt. Et cā huius eſt: qꝛ non facile poſſet illud dicere ſm rōnez: qꝛ nō eſt determinatuz nec determinat̄ ab eo bñ ſuppoſitis dictis ipſiꝰ qm̄ ſm ipm ſi corrūpat̄ tyrānis opz eaz corrūpi nāliter ⁊ primā ⁊ optimā. Quia ſic erit circulus quidā in corruptionibus ipſarū: puta ſi optima corrūpat̄ in ſtatuz optimatuz. Et hec in remp. que in ſtatu paucoꝝ ⁊ iſta in ſtatuz popularē que in tyrānidez. ⁊ tyrānis in optimā per ꝯ̃ns. Sed nos videmus ꝙ nō ſic trāſmutat̄ tyrānis in optimā ſemp. ſed trāſmutat̄ qñqꝫ tyrānis in tyrānidē: ſicut illa que eſt apud Sicionios ex Mironis in eam que cliſtenis: tranſmutat̄ etiaz qñqꝫ in paucoꝝ potentiam: ſicut in Calcide tyrānis que anticleontis tranſmutata fuit in eam. Iterꝝ in ſtatuz popularē ſicut illa que fuit gelonis in Syracuſis. Et in optimatez: ſicut illa que fuit charolai apud lacedemonios. ⁊ econtrario ex paucoꝝ potentia tranſmutatio facta eſt in tyrānidez: ſicut in Sicilia plurime antique paucoꝝ trāſmutate ſunt: ſicut in leontinis in tyrānidem panetij. Et in ciuitate que dicit̄ Gels in illā qua Cleandri. Et in regio que eſt ciuitas Calabrie: in eam que Anaxali. Silr aūt ſe hēt in alijs ciuitatibꝰ multis. Deiñ cū dic.

¶ Abſurdū etiā putare in paucoꝝ potentiā ideo trāſire: qꝛ hoīes cupidi ⁊ pecuniaruz ſtudioſi in magiſtratibꝰ uerſent̄: ac nō qꝛ plurimi diuitijs ſupabūdātes nō iuſtuz exiſtimāt par hēre in ciuitate eos qui non habēt facultates: ⁊ eos qui habēt.

¶ Reprobat opionē eius ꝙ̄tuz ad hoc qḋ dixit de tranſmutatione paucoꝝ potētie in paucoꝝ potētiaz. Et p° reprobat cām ipam trāſmutationis quā poſuit. Scḋo cuz dicit ⌊Multiſqꝫ ⁊c.⌋ Inſufficientiā: cām aūt improbat per tres rōnes: quaruz ſcḋam ponit cum dicit. ⌊Abſurduz etiā dicere ⁊c.⌋ In pma pte dicit ꝙ incōueniēs eſt credere ⁊ dicere ꝙ trāſmutatio fiat in paucoruz potentiā ex alijs: puta ex ſtatu populari uł optimatum: uel h^{oi} qꝛ pncipantes ſunt amatores pecuniarū. Et ideo acgrētes vndecūqꝫ ⁊ qualitcūqꝫ pecunioſi fiūt. Pecunioſi aūt facti eſtimātes ꝗ̄ſi ſe hēre oīa: ⁊ ꝓcellere oēs faciūt ſe dños per potentiā pecuniarū ⁊ nō magis ꝓpter hoc qꝛ excedētes in ſubſtātijs: puta diuites exiſtimāt nō iuſtuz eē ſeipos ⁊ paupes qui nihil poſſident hēre equale de honoribꝰ ⁊ bonis coībus: ſed ipos debere plus hēre ſm ꝓeminētiā diuitiarū ꝓpriarum ad eas que pauperum. Et eſt intelligendum ꝙ cauſa quā aſſignat Ariſtoteles huiꝰ trāſmutationis: puta ut eſtimare eos ⁊ paupes nō hēre equale eſt cauſa ꝓxima ipſius. Cauſa aūt quā aſſignauit Socrates eſt magis cā remota ⁊ pma. Ex abūdātia enim diuitiarū cōcipiūt eſtimationem predictam ad quam ſequitur uoluntas tranſmutationis reip. Deinde cum dicit.

¶ In multiſqꝫ paucoꝝ potētijs nō licet pecunias querere: ſed leges ſunt ꝓhibētes. Et apud Carthagine que in populariter gubernat̄ pecunijs ſtudent: nec tñ adhuc mutati ſunt.

¶ Ponit ſcḋam rōnem: dicens ꝙ adhuc multe ſunt potentie paucoꝝ in qbus nō licet ſupexcedentez acgrere pecuniā: ſed ſunt leges alique ꝓhibētes excedē quantitatē determinataz: ⁊ tñ trāſmutatio ad eas fuit facta. Ergo nō per acquiſitionē pecunie. Et hoc eſt itelligēduz cuz trāſmutat̄ vnus paucoꝝ ſtatus in aliuz. Iterū in Carthagine regnātes in populari ſtatu efficiuntur multi pecunioſi ⁊ tñ nō trāſmutant̄ in paucoꝝ ſtatuz: ſed in aliā remp. magis. Ergo abūdātia pecunie non fuit proxima cauſa ⁊ per ſe tranſmutationis in paucorum ſtatum. Deinde cum dicit.

¶ Abſurdū ēt dicere eē duas ciuitates ſub paucoꝝ gubernatiōe opulētoꝝ ⁊ inopuz. Quid enim aliḋ huic quā laconice accidit uł alteri cuicūqꝫ ubi nō oēs eq̄lia poſſideant: aut nō oēs eq̄liter ſūt boni viri. Nullo aūt paupiore facto nihilominꝰ ex paucoꝝ trāſmutant̄ gubernatiōe ad popularē ſtatū: ſi plēs ſint iopes. Et ex populari i pau coꝝ potẽtiã ſi potẽtiores ſint opulenti q̃ꝫ mltitudo. Et alteri negligãt: alteri itẽdãt.

C Ponit tertiam rõnem: dicens ꝙ irrõnabile eſt ciuitatem que regit̃ ſm paucoꝝ potentiaꝫ hẽre duas ciuitates. hoc eſt duas coĩcationes ciuium: vnam videlicet diuitum: ⁊ aliã pauperuꝫ que ſubiĳnuicem ꝯtrariant̃: non enim eſt ratio quare hoc magis inuenit̃ in iſta q̃ꝫ in Lacedemonica que fuit optimatũ quedam: uel in q̄cunq꞉ alia republica ubi non oẽs hñt eq̃les poſſeſſiones ſeu diuitias: uel ubi oẽs nõ ſunt eq̃liter boni viri. Et ideo ſi in vna nõ eſt ꝑncipium corruptionis: nec in aliĳs. Videmꝰ aũt ꝙ nullo facto paupiore q̃ꝫ ꝑus eſſet ex paucoꝝ ſtatu fit trãſmutatio i ſtatũ popularẽ: ſi pauperes ſint plẽs ⁊ potẽtiores. Et ꝯ̃rio nullo facto ditiori fit trãſmutatio ex poplãri rep. in paucoꝝ: ſi opulẽti ſint potẽtiores q̃ꝫ multitudo egenoꝝ: ⁊ adhibeãt curã ad trãſmutãdũ rẽp. Aliĳ aũt negligãt. Quare ꝓpria cã trãſmutatiõis in paucoꝝ ſtatu ex pplãri nõ eſt: ob hoc ipꝫ ꝙ ꝑncipãtes ſint facti magis pecunioſi. Dein. c. d.

C Cũq꞉ plures ſint cãe ex qbꝰ mutationes fiunt eas non dicit: ſed vnã ſolum qđ ꝓdigaliter viuẽtes uſuris cõfecti pauꝑes efficiunt̃. Quaſi vͦo fuerint omnes ab initio diuites uel plurimi eoꝝ: ſed hoc falſuꝫ. At qñ ipſoꝝ potẽtiũ q̄dã pꝛimonia ꝯſumpſerint: res nouas moliunt̃. Quãdo aũt aliĳ nihil graue accidit ⁊ mutant̃ nihilo magis in popularẽ ſtatũ q̃ꝫ in aliã ſpẽꝫ gubernationis. Inſuꝑ vͦo ⁊ ſi honores vna cum aliĳs nõ capiant: ſi iniurias inferãt: ſi cõtumeliĳs afficiant ſeditiones oriunt̃: ⁊ mutatiões i rep. Fiũt ẽt ſi nulla diſſipatio pꝛimonĳ itercefferit: ex eo ꝙ liceat q̄cq̄d volũt efficẽ cuiꝰ rei cãꝫ eẽ ferũt nimiã libertatẽ.

C Reprobat ipꝫ ꝑp iſufficiẽtiã cãe. Et pͦ ex h̃ ꝙ cũ ſint multe cãe ꝑdicte trãſmutatiõis: vnã tm̃ aſſignauit. 1ͦ cũ dicit [Cũq꞉ plẽs ſint paucoꝝ ⁊c̃.] Quia cuꝫ plẽs ſunt paucoꝝ ſtatus ⁊ populares: tm̃ aſſignauit vnam cãꝫ. In ſͣ pte dicit ꝙ adhuc cũ multe exiſtãt cãe ⁊ ꝑnͣ trãſmutatiõis pplãris ſtatꝰ in paucoꝝ potẽtiã: ⁊ ꝯ̃rio nõ dixit niſi vnã tm̃: qꝛ videlꝫ uſurarĳ h̃ eſt diuites ꝓter rõnẽ ſm ꝓdigalitatẽ expendẽtes ꝓpꝛia efficiunt̃ pauperes: ⁊ deide uolẽtes ditari corrũpũt rẽp. Dicit ac ſi oẽs uł plẽs eẽnt eq̃lr diuites a ꝑnͦ: h̃ aũt falſuꝫ eſt: ſed magis vꝛ eẽ cã vna ꝙ qñ aliqui magni ⁊ ꝑſidẽtes in ciuitate ꝑdũt ſbas ⁊ uolũt eas inouare: trahũt ad ſe rẽp. trãſmutãtes ut ex h̃ ditent̃. Et tũc fit trãſmutatio nõ magis in pplãreꝫ rẽp. q̃ꝫ in quãcũq꞉ aliã. Qñ aũt aliq̄ coiuꝫ ⁊ populariũ ditant̃: nihil fit dirũ ꝑ qđ reſp. trãſmutet̃: ut frequẽtiꝰ: qꝛ nõ ſunt ita magnanimi. Adhuc aũt ⁊ ſi reputẽt ſe dignos honoribꝰ ⁊ nõ pticipẽt ipſis ⁊ ſi iniuſtũ reputẽt ſe pati in rebꝰ uł iniurias in ꝑſonis: ſeditiões mouẽt in ciuitate: ⁊ trãſmutãt rẽpublicã: ſic dcm̃ eſt ꝑus. Iteꝝ q̃ꝫuis nõ ꝯſũpſerit ſbam ſeu ditias: aliqñ trãſmutãt ipꝫ ꝑp h̃ qđ reputãt ſibi licẽ facẽ qđcũq꞉ uoluerit. Cuiꝰ cãm dixit pꝛo eẽ eã que libera eſt: h̃ eſt ipaꝫ libertatẽ. Inſufficiẽter eni aſſignauit cãm trãſmutatiõis ꝑdictarũ rerũp. Deinde cum dicit.

C Cunq꞉ plures ſint paucoꝝ: plures etiaꝫ populi gubernationes: tanq̃ꝫ utraq꞉ vna ſit mutationes aſſignat Socrates.

C Reprobat ex eo ꝙ cũ ſint mlte aſſiḡuit cãꝫ ſic̃ vniꝰ tm̃ dicẽs ꝙ iſufficiẽter dixit Socrates: qꝛ plibꝰ exiſtẽtibꝰ ſpẽbꝰ ſtatꝰ pplãris ⁊ paucoꝝ: ſic̃ dictũ eſt ꝑus in q̃rto aſſiḡuit cãs eaꝝ tãq̃ꝫ utraq꞉ eaꝝ eẽt vna ſꝫ ſpẽꝫ: ⁊ ſpẽs eaꝝ adiuicẽ nõ differret. h̃ ãt falſũ eſt. He eni dũſe ſũt ⁊ ſpẽs diũſas hñt q̃re ⁊ cãs diũſas. Diũſoꝝ eni opꝫ eẽ diuerſas cãs ꝓpꝛias aliquo mõ. Et in hoc terminat̃ in tẽtio Ariſtotelis in hoc q̄nto. Finis.

C Excellẽtiſſimi theologie profeſſoris magiſtri Ludouici Valẽtie ꝓcuratoris ordinis ꝑdicatoꝝ ad reuerẽdiſſimũ in Chꝛo patrẽ ⁊ dñm dñm. F. Cardinalẽ Seneñ. Epitoma per ꝯ̃nes q̄nti libri politicoꝝ Ariſtotelis.

C Pꝛia ⁊ remota radix ſeditiõis eſt: qꝛ ſeditiões cõcitãt qui ꝓ opione ſua de rebuſp. bonis nõ reportãt: qđ certe iuſtiſſime oiuꝫ facerẽt q̄ v͛tute ꝑcellunt qui tñ minime oium id faciũt plus affecti publico bono qđ ſeditione minuit̃ magis q̃ꝫ ꝑuatis cõmodis: ſꝫ maxie ſeditioneꝫ mouẽt ꝑſtãtes q̄ñe hi. ſ. quoꝝ maiores v͛tute ⁊ diuitĳs ꝑditi fuere. Putãt eni plus ceteris hẽre ſe dignos eſſe.

C Mutatiões vͦo rerũp. qñq꞉ fiũt ex pñti ſtatu ad alium ceu ex populari gubernatiõe ad paucoꝝ. Qñq꞉ vͦo pñte gubernãdi forma nõ mutata ꝑmanẽtes in ea ꝑ ſe illã ſuſcipiũt. Qñq꞉ vͦo mutatiões nõ fiũt: ſed extendit̃ magis reſp. aut cohercet̃: ueluti poplãris ſtatꝰ ampliat̃ uł reſtrigit̃. Qñq꞉ vͦo nõ ex toto reſp. mouet̃: ſed in pte aliq̃: ceu cũ magr̃atũ q̄dã de nouo iducit̃ uel remouet̃.

C Deniq꞉ ſeditio oĩs ꝑp ieq̃litatẽ orit̃. Querẽtes eni equũ oĩno in ſeditionẽ incidũt. Equũ vͦo duplr̃ ꝯſtituũt: aut exceſſu uelut arithmeticꝰ: ut. 3: ad duo. 2. ad. j. aut dignitate: uelut Geometer. ut. 4. ad. 2. 2. ad. j. fatent̃ aũt oẽs ſimplr̃ eẽ iuſtũ qđ eſt ſꝫ dignitatẽ. vñ uel qꝛ in aliquo pares ſunt in oibꝰ ſe penitꝰ p̄es exiſtimãt. Vel qꝛ in aliq̄ ꝑſtãt in cũctis ſe ſuꝑare arbitrant̃. Et ob hãc cãꝫ due ꝑcipue fiũt gubernãdi forme: vꝫ popularis ⁊ paucoꝝ potẽtia: qꝛ eni oẽs in libertate pares ſũt. Idõ in oibꝰ ſe pares exiſtimãtes popularẽ ꝯſtituũt remp. qꝛ vͦo nobiles diuitĳs ꝑcellũt in cũctis putãt eẽ ꝑcellẽ: paucoruꝫ potẽtiã faciũt. Nõ eſt aũt facile ut optimatũ fiat reſp. Qui eni re uera nobiles ac boni ſint nuſq̃ꝫ cẽtũ repiũt̃ lꝫ oẽs fere nobilitatẽ ac v͛tutẽ v͛bis uſurpent.

C Predicte tñ due reſp. ſtabilitatẽ nõ hñt: qꝛ ipoſſe eſt ex pͦ errore in ꝑncipio cõmiſſo nõ euenire ad extremũ aliq̄d mali. In his aũt iſtituẽdis error eſt ꝙ iuſtum nõ recte determinant.

C Popularis tñ gubernatio tutior eſt q̃ꝫ paucoꝝ: ac minus ſeditioni ſbiacet. Nã in paucoꝝ gubernatiõe due gignunt̃ ſeditiones. Vna iter ipos nobiles. Alia nobiliũ ad populũ. Sed in gubernatione populi vna tm̃ fit ſeditio populi. ſ. ad paucoꝝ potẽtiã. Sꝫ iter ipos nulla accidit ſeditio memoratu digna. Rurſuꝫ popularis gubernatio ꝓpinq̄or eſt mediocrũ hoiuꝫ gubernationi quã cõſtat magis eſſe tutã oibus aliĳs.

C Seditiones vͦo fiunt qñq꞉ iuſte: qñq꞉ iniuſte. ſ aut eq̃le ſimplr̃: aut inequale exoptãt iuſte quidem. Si vͦo ſꝫ quid: iniuſte.

C Res aũt oẽs pro qbꝰ hoies ꝯtẽdũt ſũt lucrũ ⁊ honor ⁊ his ꝯ̃ria dedecus dãnũ: uel ipoꝝ uł amicoꝝ: ut ſb lucro oĩa corporalia itelligamus: ſub honore vͦo omnia que ad animas ſpectant.

C Cãe vͦo ac ꝑncipia vñ motꝰ qbꝰ ut ipi diſponunt̃ ſunt hec. Primo q̄dẽ lucrũ ⁊ honor nõ eo mõ quo ſtati diximus: videlicet ut acqrant ſibiipſis: ſed qꝛ vidẽt alios pti iniuſte: pti iuſte plus hr̃e. Cõtumeliã q̄deꝫ faciũt q̄ gubernãt ex ſuꝑbia ⁊ auaritia: cum ⁊ ex ꝑuatis rebꝰ ⁊ ex publicis lucrant̃. Et rurſum ciues inhonorati ⁊ alios honoratos cernentes ſeditionem aggrediunt̃.

C Alia cã eſt ꝑpotentia: ut. ſ. potẽtior aut maior ſit vnus uel plures ꝙ̃ conſueuit in rep. eſſe. Unde ⁊ huiuſmodi relegari contingit.

¶ Alia cã eſt metꝰ: qui enim penas formidant ob maleficiꝫ cõmiſſis ad ſeditionẽ deueniũt: ꝑuenire uolentes priuſqꝫ malum patiant᷑.

¶ Alia cã eſt ꝯtemptus. Contempti enĩ qui nõ ꝑticipãt honoribꝰ Reip. Inſurgunt ꝯtra gubernantes.

¶ Alia cã eſt incrementum. ſicut enim Corpus ex ꝑtibꝰ ſuis ꝯſtat: ⁊ opꝫ eas ſimul pro modo ſuo creſcere: ac niſi hoc fiat corpus corrũpit᷑: ita ⁊ ciuitas ex ꝑtibus conſtat. Uñ ſi ĩmoderatũ fiat incremẽtũ: puta egenoꝝ hominuꝫ: paucoꝝ potẽtia in popularẽ corrũpet᷑. Si ecõtra: popularis in paucoꝝ potentiã tranſibit.

¶ Mutat᷑ quoqꝫ reſp. abſqꝫ ſeditione pp̄ uerecũdiã: ut ſi electiões ꝓhibent᷑ ne cadãt ĩ hoĩes turpes ⁊ pudẽdos.

¶ Deide pp̄ negligẽtiã: qñ. ſ. ad ſũmas ꝑtãtes aſſumũt᷑ qui nõ ſunt amici ſtatꝰ: negligũt enim nõ affecti.

¶ Deide pp̄ puſillanimitatẽ. Et appellat puſillanimitatẽ qñ mutatio reip. paulatim ſubcreſcens ad magnitudinem latenter euadit.

¶ Seditionem cõcitant mores diſſimiles qui in cõtrarios trahunt fines donec multo ſimul tempore degentes in vnam conſpirauerint uoluntatem.

¶ Concitat ⁊ ſuſceptio peregrinorum ⁊ aduenarum: ⁊ in paucorum potentia plebs: ⁊ in populari ſtatu nobilitas propter inequalitatem.

¶ Cõcitat ⁊ ſui ꝯditio ut ſi vna ꝑs ciuitatis ſit in inſula alia nõ. Hec enĩ diuerſitas ĩclinat ⁊ diſponit ad diſpares fines: ſicut foſſarum tranſitus. Etiam ſi parue ſint ordinem exercitus interrumpit.

¶ Oĩs deinde diſſimilitudo ⁊ maxima virtutis ⁊ vitij poſtea paupertatis ⁊ diuitiarum cauſa eſt.

¶ Diſſenſiones oriunt᷑ non pro p̄uis: ſed ex p̄uis ad magna ꝓueniũt: ⁊ maxĩe corroborant᷑ p̄ue diſſenſiões qñ in p̄ncipalibꝰ fiũt. Excellẽtiũ enĩ viroꝝ diſcordie totã poſt ſe trahũt citatẽ. Quãobrẽ ab iſtis p̄ncipijs diligẽter cauẽdũ eſt ac diſſoluẽde ſtati ſũt diſcordie eoꝝ qui multũ in rep. p̄nt in p̄ncipio enĩ peccat᷑. Pricipiũ aũt dicit᷑ dimidiuꝫ totius: itaqꝫ paruum erratum in principio correſpondens eſt ad alias partes.

¶ Cuꝫ ex p̄clare geſtis q̄dã famã ⁊ auctem ꝯſequuntur aut reſp. ſuas ĩtẽdũt aut cõuertũt ad ſe reſp. ⁊ illaſ trãſmutãt. Et uſr cã ⁊ pluriũ ſeditionũ eſt claꝝ aliq̄d egiſſe. aut enĩ qui honori eoꝝ ĩuidẽt ſeditionẽ cõcitãt aut ipſi ob potentiã auctã aduerſum alios concitãt.

¶ Maxime aũt motuſ fiunt rerump. qñ partes equales ſunt potentia ⁊ pauci medij exiſtunt.

¶ Qñqꝫ aũt fiunt hꝰⁱ mutationes per vim: qñqꝫ p̄ dolũ.

¶ De p̄ncipio ⁊ cã mutationis ſtatꝰ popularis.

¶ Popularis aũt ſtatꝰ mutationes recipit ex ꝑfidia prepotẽtũ qui calũnia diuitibꝰ illata metu calũnie ĩ vnuꝫ cõgregatas ꝯſpirare faciũt. deide ⁊ multitudinem opprimunt: ⁊ ſic ſtatus popularis interit.

¶ Sed uetuſtis tẽporibus populares res in tyrãnidem mutsbant᷑: ⁊ pluriſmi ex popularibus hoĩbꝰ facti ſunt tyrãni. Tunc eniꝫ potẽtes in populo nõdum dicẽdi peritia exñte erant ex his qui bello gerẽdo p̄ficiunt᷑ non cõtingit rhetorica arte ſupueniẽte quã qui hñt populos ducunt. Sed rerump. imꝑiti tyrãnidem inuadere nõ audent. Rurſum tunc vni magnarum rerum ꝑtãs dabat᷑. ⁊ qꝛ urbes magne nõ erant ſed rure hoĩes habitabant ocium hñtes facile tyrãnus efficiebat᷑.

¶ Mutat᷑ etiam popularis ſtatus in ultimam ſpẽm popularitatis ſic ductoribꝰ populi ꝑſuadentibꝰ ut populus Legum dñs ſit. Sed remediũ ne hoc fiat uel ut minus fiat illud eſt ut tribus Magiſtratuꝫ eligat: nõ vniuerſus populus.

¶ De principijs mutationis paucoꝝ potẽtie.

¶ Corrumpit᷑ etiam paucoꝝ gubernatio ſi pauci iniurijs afficiant multitudinem. Et maxime ſi ex numero paucoꝝ dux aliq̄s exiſtat qui poſtea tyrãnidem inuadit.

¶ Item mutat᷑ cuꝫ ab ipſis opulẽtis inhonorant᷑. Fit enĩ diſſolutio qñ perpauci ſint qui dignitates uſurpãt.

¶ Mutat᷑ etiã per ſeipſa pp̄ factiones eoꝝ qui populum ducũt: qḋ q̄dẽ dupl'r fit. Qñqꝫ enĩ ſibi aſſiſtũt ⁊ cõiungũt alios ex nũo paucoꝝ. Qñqꝫ v̊o ſibi plebẽ uẽdicãt quam aliquando nobilitas colit ex eo ꝙ per ipſaꝫ fiat electio magiſtratus ⁊ iudicia decernent᷑.

¶ Mutat᷑ etiã cuꝫ gubernatio paucoꝝ ad pauciores reducit᷑: eiecti enim populũ in ſui auxilium adhibent.

¶ Inſup fiunt mutationes in gubernatione paucoꝝ qñ ꝓdigal'r viuẽtes per luxuriã patrimoniũ ꝯſumpſerũt. Optant enĩ res nouas huiuſmodi homines ⁊ affectãt uel ſibiipſis uel alteri tyrannidem. Aut ſi non poſſunt furtis reſp. expellant.

¶ Si v̊o concors ſit paucoꝝ gubernatio ac ad ſubditos recte ſe habeat: nõ facile ex ſeipſa interit.

¶ Mutatur aliquando in aliam paucoꝝ gubernationẽ quando pauci nimis regunt. Excluſi enim ad maiorẽ diuitum numerum cõmota ſeditione reducunt.

¶ Gubernatio paucorum mutatur in bello eo ꝙ uel populo diffidentes conducunt militem ⁊ illi: aut vnum preficiunt qui tyrannos inuadit aut plures. Et illi potentiam ſibiipſis accipiunt: uel formidãtes hoc modo in alienas manus incidere populuꝫ ad reip. cõmunionem recipiunt.

¶ Fit etiam mutatio potentie paucoruꝫ tempore pacis propter diffidentiam quam inter ſe habent potentes: ſic enim ad ſuam cuſtodiam conducunt milites. Preficiuntqꝫ illis virum aliquem qui ad neutram partem magis inclinare videatur: ac iſte ſepe fit dominus utriuſqꝫ partis.

¶ Oriuntur etiaꝫ ſeditiones propter concertationes factas ⁊ iniurias illatas: aut ex nuptijs aut ex iniurijs.

¶ Diſſoluuntur etiam paucorum gubernationes ob nimiã dominationem: quia videlicet ſubditis quaſi ſeruis utuntur.

¶ Fiunt etiam caſu huiuſmodi mutationes ut cuꝫ a tanto cenſu ſumuntur dũtaxat ad Magiſtratus. Mediocres etiam ciues ⁊ fere omnes fertilitate aliqua ſuperueniente uel per pacem: uel alias cauſas eundem cẽſuꝫ attingunt: itaqꝫ omnes efficiuntur habiles ad cũctos reip. gradus dignitateſqꝫ ſuſcipiendas: qḋ interduꝫ fit latenter: interdum celerius.

¶ De cauſis mutationis ſtatus optimatum.

¶ In optimatibꝰ aũt ſeditiones fiunt ex eo ꝙ pauci ſunt honoꝝ ꝑticipes que interdum fiunt a multitudine q̃ſi ſimiles exiſtãt ſ̃m virtutem: interdum ab aliq̄bus qui nihilo inferiores ſunt virtute ꝙ̃ illi qui honores capiunt. interdum ab vno ꝙ̃ cuꝫ ſit vir fortis ⁊ magni animi nõ eſt ꝑticeps honoris. Interdũ cuꝫ alij nimia paupertate opprimunt᷑ belli cã. alij diuitijs abũdãt. Interdum v̊o cũ aliq̄s magnus ⁊ potens etiã maior fieri audet ac ſolus dominari uellet.

¶ De mutatione Reip. ⁊ Optimatis ſimũl.

¶ Reſp. v̊o ⁊ optimatũ gubernationes ꝓpter tranſgreſſioneꝫ iuſtitie que in hoc ꝯſiſtit ꝙ ſint bene temꝑate ac ꝑmixte reſp. q̄deꝫ ex populari gubernatione ⁊ paucoꝝ optimates v̊o ex eiſdem ſimul atqꝫ v̊tute. fit ergo trãſgreſſio iuſtitie cum ad vnam uel ad alteram nimis declinant.

¶ Cum tñ plus ad paucoꝝ potentiam declinat optimates dicitur: in qua etiam pauci dominant᷑. Cum v̊o ad populares reſp. Et ob id diuturnior eſſe põt ꝙ̃ optimates. Fortior enim eſt cum ad multitudinem declinat: ac inſuper magis acquieſcunt omnes equalitateꝫ habentes.

¶ Trãſmutant᷑ aũt ⁊ optimates ⁊ reſpu. in eas in quas magis inclinant:ut optimates ad paucoꝝ potentiā:⁊ reſp.ad populū:qn̄qꝫ tn̄ ꝯ̄riuꝫ accidit.cuꝫ eniꝫ optimatuꝫ gubernatio nimiā ad paucoꝝ potentiā deducta fuerit inopes iniuriā patiētes incontrarium trahunt ⁊ contrariam efficiunt.Cum vͦo reſp.nimis in popularē inclinauerit oppreſſi diuites ad paucorum potentiaꝫ reſp.tranſmutatur.

¶Latent autem diſſolutiones ⁊ optimatis ⁊ aliarū Rerumpublicarum : cum paulatim fiunt parum aliquid ſubtrahendo ex neglectu quouſqꝫ tota reip.forma moueatur.

¶Deniqꝫ cuncte reſp.aut per ſeipſas diſſoluuntur : aut per externam cauſam.

¶De ſalute Rerumpublicarum.

¶Seruantur autē reſpublice que laudabiliter permixte ac temperate ſint ſi diligēter illud obſeruetur maximeqꝫ ab eo caueatur qͦd paulatim repit.quia latet corruptio que non tota ſimul fit ⁊ mens decipitur quaſi ſophiſtica oratione:qͦd ſi vnumquodqꝫ puſilluꝫ eſt ꝙ omnia ſimul puſille ſint:licet enim omnia puſilla ſint diuiſim tamen compoſita ex puſillis multa ſunt.

¶Illud ſalutis principium eſt non confidere adulatoribus ⁊ ambientibus populum qui multa fingunt.

¶Illud recte ſe habere eos qui gubernant tam erga eos qui ſunt extra rempublicam q̄ꝫ erga eos qui in eius gubernatione uerſantur:erga eos qui ſunt extra non afficiendo iniurijs:non deprimendo cupidos honoris:non fraudando multitudineꝫ ſuis commodis:recipiēdoqꝫ preſtantiores ipſorum ad participationem Reipublice.Erga illos vͦo qui ſocij in gubernanda republica ſunt humane inuicem ac populariter ſe gerendo.

¶Etſi plures ſint in gubernatiōe Reipublice utilia ſūt multa īſtituta popularia:ceu ſemeſtre eſſe magiſtratus ſic enim omnes qui ſimiles ſunt adipiſci ualent magiſtratus:deinde paucoruꝫ gubernationes ⁊ optimates minus incidunt in potentes.non enim ſic poſſunt machinare ⁊ Tyranni euadere in paruo tempore ſicut in magno.

¶Eſt ⁊ aliud obſeruandum ut formidines quaſdam parent ut nocturnas cuſtodias ⁊ fingere maluꝫ ⁊ qͦd longe abeſt eſſe propinquum.

¶Auferende ſunt etiam contentiones nobilium per leges ⁊ illas ꝓ̄cauere opꝫ ne ꝑ eas diſſoluāt reſpublica.

¶Item conferendum eſt preſens tempus ad preteritum in quo īſtituta fuit ciuitas ut ſi ab eo ordine in quo inſtituta ſit nimius exceſſus factus ſit remittatur:ſi defectus intendatur ne contingat eam in aliam rempublicam tranſmutari.

¶Inſuper in omni republica non eſt aliquis extollendus ſupra modum:ſed magis prebendi ſunt parui honores longi temporis q̄ꝫ confeſtim magni qui cito corrumpuntur.non enim eſt cuiqꝫ hominis proſperitateꝫ ferre:ſi tamen accumulat dati ſint honores alicui non ſunt ſimul omnes auferendi ſed paulatim . Maxime vͦo conducit lege ita prouidere:ut nullius ſit exceſſiua potentia:neqꝫ pecuniarum:neqꝫ amicoruꝫ:quod ſi ita contingat per abſentiam remouende ſunt huiuſmodi hominum clientele.

¶Conſtituendus inſuper eſt Magiſtratus quidam qui ſit quaſi in ſpecula ad mores ciuium intuendos : neqꝫ ita viuit ut reipublice nocere poſſit.in populari quidē ſtatu ne aliene viuat a popularitate.In paucorum autem potentia ne aliene a natura eius gubernationis.Eodemqꝫ modo ⁊ de alijs ſpeciebus rerumpublicaꝝ:⁊ ſic in ludis conſtituendis contrarijs partibus committere ⁊ eas commiſcere ſicut preſtantes viros multitudini ⁊ diuites pauperibus aut medios adiūgere:ſic enim inuicem ſe tēperabunt ⁊ diſſoluent ſeditiones.

¶Conſtituendum eſt autem legibus ne ex Magiſtratibus lucra proueniant:⁊ maxime in paucorum gubernatione.Leuius enim ferunt populi qui ab honoribꝰ excluduntur:quinimmo gaudēt quod ſua agere non impediantur.Sed ſi lucrentur ex magiſtratibus : duplicem capiunt moleſtiam : ⁊ ꝙ ab honore excluduntur:⁊ a lucro.Prorſus hoc modo popularis ſtatus ⁊ optimatum ſimul exiſtere poterunt.licebit enim omnibus Rebuſpublicis bonis participare:quod populare eſt.poterunt vͦo Magiſtratus a nobilioribus teneri quod optimatum eſt.

¶At ne forte pecunias publicas ſurripiāt dabuntur in conſpectu ciuium ⁊ deputentur deſcripte per ſocietates ⁊ ordines ⁊ tribus.

¶Ut vͦo Magiſtratus ſint abſqꝫ lucro neqꝫ id moleſti ferant ſtatuendi ſunt honores his qui optime ſe geſſerunt.

¶De ſalute popularis ſtatus ⁊ ſingulariter.

¶Pro ſalute autem popularis ſtatus oportet maiores poſſeſſiones ⁊ uberiores fructus diuitibus dimittere ne ſi ſua eis auferantur ſeditionem concitent:prohibere auteꝫ ne quis ſumptus magnos faciat ⁊ nullius utilitatis:ceu choreas ⁊ ludos ⁊ alia huiuſmodi.

¶De ſalute potentie paucorum.

¶Pro ſalute vͦo potentie paucorum ſuſcipienda eſt ab eis cura pauperum ⁊ tradenda officia eis quibus ſalaria ſunt conſtituta:⁊ ſiquis diuitum eos contumelia affecerit maior pena eſt conſtituenda q̄ꝫ ſi inter ſe ideꝫ feciſſent.⁊ cetera facienda per que equales magis reddantur facultates:⁊ egenorum permulti ad abundantiam traducātur.Deniqꝫ ⁊ in populari ſtatu ⁊ in paucorum gubernatione uel equaliter uel plus tribuendū eſt his qui minus participant Republica:exceptis tamen his magiſtratibus in qbꝰ ius auctoritaſqꝫ ꝯſiſtit.

¶De ſalute gubernatorum Rerump.

¶Tria autem debent habere qui principales Magiſtratus gerunt.Primum ut ament preſentem ciuitatis ſtatum.eſt enim ſtatus ei qui principatur uelut finis.appetitus autem finis ⁊ amor eſt principium in agibilibus.Deinde oportet ut habeat potentiam maximam ad ea exequenda que magiſtratus requirit.Cum eniꝫ quidam ſubiecti non ſint bene ſuaſibiles ratione:eos coherceri opus eſt:quod abſqꝫ magna potētia fieri nequit.Tertiū eſt ut habeat virtutem ⁊ iuſtitiam in vnaquaqꝫ republica ut ſic ⁊ per rectum appetitum : qui ſit per virtutem moralem:⁊ per iuſtitiam diſtribuat vnicuiqꝫ ſm̄ ꝙ expedit ipſius reip.ſaluti.

¶Si autem hec omnia non concurrunt in eodem ſed in diuerſis diuerſa:eius facienda eſt electio in quo reperitur id cuius minus participant omnes ⁊ qͦd magis ad finem reipublice conducit.

¶Neqꝫ tamen putandum eſt potentiam ⁊ amorem ſufficere ſi deſit virtus:nō enim aliter contingit huiuſmodi viris q̄ꝫ intemperatis qui licet ſcientes ſint ⁊ amantes ſeipſos:non tamen ſibiipſis obtemperant.

¶Maximum autem fundamentum eſt pro ſalute reipublice obſeruare ut potentior ſit ea pars que Remp.ſaluam eam uelit q̄ꝫ illa qui nolit.

¶Inſuper diligenter obſeruandum eſt ne reſp.tranſgrediantur medium . ſic enim continget ut deſinant eſſe reſp.ſi nimium quis ad popularitatem deducat aut cōtrariam rempublicam:ſicut ⁊ ſiquis nimis ad aquilinum uel ſimum naſum trahat ita diſponet ut non naſus appareat propter excellentiam aut defectum contrariorum.

¶Maximum autem omnium ad Reipublice ſalutem eſt erudiri ad Reipublice diſciplinam ⁊ in illa exercerī:conſuetudine enim ad beniuolentiam reip.adducimur.beniuolentia autem ſeruantur Reſp.

¶Prauum auteꝫ eſt in populari ſtatu vnūquēqꝫ viuere ut vult. non enim putanduꝫ eſt eſſe ſeruitutē viuere ad formam reipublice ſed ſalutem atqꝫ id magis liberum eſt: ſic enim agimus ſm rationem ⁊ ſic gratia ſui: cum homo potiſſime dicetur ſm intellectum.

¶ Cōmunia quedam de regia poteſtate ⁊ tyrānide.

¶ Regia poteſtas reperta eſt pro tutela preſtātiuꝫ viroꝝ contra populum: ⁊ fit Rex ex preſtātibus uel propter excellentiam virtutis ⁊ rerū preclare geſtaruꝫ: uel propter beneficia collata: uel excellentiam generis: uel ꝓpter iſta ſimul ⁊ potentiam. Tyrānis vͦo originem habet a populo cōtra nobilitatem: vnde utplurimuꝫ fiūt ex ducibus populoruꝫ: quandoqꝫ ex regibus tranſgredientibus patrie iura ⁊ affectantibus magis dominari: qn̄qꝫ ex electis ad ꝑncipales magiſtratus: aut ex paucoꝝ potētia eligētiū vnū aliquē ad maxios magr̄atꝰ.

¶ Rex autem ⁊ tyrānus ita differūt: quia Rex vult eſſe cuſtos: tyrannus aūt ad nullam cōmunem reſpicit utilitatem. Item obiectum tyranni eſt ꝙ placeat: Regis qͦd honeſtuꝫ ſit. Itē tyrānus hēt pecunias: Rex honores. Itē cuſtodia regis ē a ciuibꝰ ſuis: tyrāni a ꝑegrinis.

¶ Tyrannis continet mala Paucoruꝫ potentie: ſcilicet habere diuitias conductos retinere cuſtodes populo in nulla parte confidere: arma ciuibus adimere: multitudinem conculcare ex urbe pellere: uacuam habitatoribus ciuitatem reddere.

¶ Tyrannis continet mala popularis gubernationis uexare nobilitatem: clam euertere: in exiliū pellere: ⁊ eminentiores ciuium de medio tollere.

¶ De corruptione Monarchie.

¶ Corrumpuntur autem Monarchie propter contumeliam quā inferunt monarche. tum afficiendo perſonaꝫ contumelia. tum ſubtrahendo res. Inſurgitur autem quandoqꝫ in corpus dominantis: cum per contumeliam adducuntur homines quandoqꝫ in dominationem cum ex alijs cauſis.

¶ Similiter ꝓpter metum adducuntur aliqui contra regem: metuentes. ſ. calumnias ⁊ ſupplicium.

¶ Interdum vͦo propter contemptum audent in tyrannum inſurgere: ⁊ hoc maxime amicis contingit ob fidem eis adhibitam: ⁊ potentes enim ⁊ contemnentes clam moliunt inſidias. Maxime vͦo propter hanc cauſam inſurgunt hi qui ſunt natura ſuperbi: ⁊ honorem habent ex rebus bellicis apud dominantes.

¶ Quidam tamen non ob eam cauſam tyrannos inuadunt ut arripiant que in tyrannis conſpiciunt: ſed ut re geſta memorabili atqꝫ egregia famā ac celebritatem nominis conſequantur: ſunt tamen perpauci: his eniꝫ cōſtituendum eſt non eſſe ſibi viuendum.

¶ De corruptione tyrannidis ſimpliciter.

¶ Corrumpuntur autem tyrannides ab extrinſeca cauſa ſi aliqua ſit contraria reſp. robuſtior: ſicut popularis tyrannidi per accidens: ⁊ Optimatum gubernatio regie poteſtati.

¶ Alio modo corrumpitur cum in ſeipſis ſeditionem habent qͦd maxime fit a domeſticis ac neceſſarijs.

¶ Due autem ſunt cauſe propter quas maxime in tyrānos inſurgimus: odium. ſ. ⁊ cōtemptus: ſed odiuꝫ magis in Tyrannos exiſtit: eo ꝙ nolentibus ⁊ melioribꝰ dominentur.

¶ Ex ira quoqꝫ inuadunt homines tyrannum uehementius q̄ꝫ odio: ſed odio magis. Cum enim ira ſit cum dolore ratione non utitur: odium auteꝫ abſqꝫ dolore eſt. Deniqꝫ tot ſunt cauſe corruptionis tyrannidis quot diximus eſſe poſtreme illius paucorum potentie ⁊ extreme gubernationis popularis.

¶ De corruptione regni in ſpeciali.

¶ Regnum autem ab his qui extra ſunt minime corrūpitur eo qͦd uolentibus ⁊ bonis dominetur Rex. Corrumpitur autem duobus modis ex ſeipſo: aut quia ſeditio oritur inter participes regni: aut quia tyrannice gubernare incipit.

¶ Non fiunt amplius regna ſed tyrannides: quia regnū ſpontanea gubernatio eſt ac meliorum: ſed plurimi pares ſunt atqꝫ ex eo fit ut regi ſponte nō pareant: ꝙ ſi vi dominetur iam tyrannus eſt.

¶ Regna autem in quibus ſucceditur per genus diſſoluuntur eo ꝙ plerūqꝫ contemnēdi homines ſuccedunt ac propterea facilis eſt eorum deiectio.

¶ De ſalute regni.

¶ Saluantur autē regna ex contrarijs ⁊ ſingulariter per deductionem eorum ad mediocrem moduꝫ: quāto eni magis reſtringitur poteſtas omnis: tanto maiori tēpore neceſſe eſt eam durare: nam ⁊ ipſi qui regunt minus ſuperbiunt: magiſqꝫ moderati fiunt: ⁊ illi qui regūtur inuident minus.

¶ Retinere autem tyranni dominationem ſi potentiores decertant de ſalute tyrannidis ſapientes perimēt: comeſſationes: ſodalitates: diſciplinaſqꝫ prohibeant. ⁊ neqꝫ ſcholas: neqꝫ conuentus aliquos ſcholaſticos fieri concedant: ⁊ omnia caueant ex quibus conſueuerit oriri inter ciues itelligētia ⁊ fides: ⁊ omnia faciant ex quibus ciues inter ſe q̄ꝫ maxime incogniti ſint. Cognitio enim fidem generat inter ipſos.

¶ Item debent per exploratores quecūqꝫ ſubditi dicūt aut faciunt ſcire: ſic eni minus audent nec poſſunt calumniari: atqꝫ ita agere ut aſſueſcant animum ſubmittere per ſeruitutem continuam: atqꝫ etiaꝫ ut ſubditi ſibiinuicem crimina imponant ⁊ ſe perturbent.

¶ Iteꝫ debent ſubditos ad paupertatē redigere per ſumptus ⁊ tributa ⁊ quotidianas moleſtias.

¶ Tyranni etiā eſt amicis ⁊ familiaribus diffidere: nec amare conſuetudinem eorum qui honeſtati uel libertati ſtudent: peregrinos etiam in conuiuia ⁊ familiarē uſum magis recipere q̄ꝫ ciues. habet enim illos quaſi hoſtes: hos vͦo non aduerſantes.

¶ Poſtremo tria coniectat tyrannus pro dominatione retinenda. Unum ut animos iminuat ciuium. Nemo enim parui animi contra tyrannum inſurgit. Secundum ut ciues inter ſe diſſidentes reddat. Nō euertitur enim tyrannus niſi ciuium aliqui inter ſe fidē habeant. Tertiū ut impotentes reddat ciues. Nemo eni ſibi impoſſibilia aggreditur.

¶ Alter modus eſt conſeruandi Tyrannidem eam referre magis ad regiam gubernationeꝫ: retenta tamen potentia per quam poſſit nolentibus dominari. Que vͦo regia ſunt partim facere ꝑtim optime ſimulare. Debet autem primum videri habere curas cōmunium cōmodorum: ⁊ non effundere largitiones tantas ut ciues moleſte ferant.

¶ Deinde non videri aſper ſed grauis: ut nō timeant eū ſed reuereantur: ⁊ ſaltem curare ut ciuili virtute ꝑſtet aut ſaltem facere hanc opinionem de ſe.

¶ Inſuper videri debet nulli protinus ciuium contumelias facere: ⁊ non ſolum ipſum ſed etiam neminē ipſorum qui circa eum ſunt. Eodemqꝫ modo ſe habere mulieres ſuas erga ceteras mulieres: nam ⁊ per contumelias mulierum permulte iam tyrānides perierunt.

¶ Amplius immoderatas uoluptates corporis fugere debet aut ſalteꝫ videri illas fugere. non enim faciliter inuadi poteſt: nec faciliter cōtemni qui ſobrius ſit ſed qui ebrius: neqꝫ qui vigilat ſed dormiens.

¶ Corroboranda eſt etiam ⁊ ornanda ciuitas ab eo tanq̄ꝫ a curatore.

¶ Oportet etiam erga religionem affici uehementer: ſic enim exiſtimabunt populi cuꝫ religioni deditus ſit ac deum timeat quod nihil contra iuſtitiam faciat. Item minus contra illum audebunt inſurgere quaſi deum habeat propitium ⁊ fauentem.

¶Debet inſup honorare eos viros qui in aliqua re laudabiliter ſe geſſerint: ſic enim libertati non afficientur exiſtimantes non potuiſſe vnq̄ꝫ ſe magis honorari a ciuibus ſuis in libertate degentibus.

¶Obſeruare debet tyrānus ut honores ipſemet tribuat: penas v̊o ⁊ aiaduerſiones per alios infligat: videlicet per magiſtratus ⁊ iudicia: ita enim cōparabit ſibi beniuolentiam abſqꝫ odio.

¶Cōmunis v̊o cuſtodia oīs dn̄ationis vnū eſt: nemineꝫ vnum pre ceteris magnum facere ſed plures: nam ſeipſos cuſtodient. Si quem tamē vnū extollere oporteat cauendum eſt ne is ſit qui moribus ſit audax: nam huiuſmodi homines aptiſſimi ſunt ad inuadendum.

¶Inſuper ab omni cōtumelia abſtinere debet: precipue tamen a duabus in corpus flagris agere: ⁊ in etatem libidine: ⁊ maxime in illis cauendum qui honoreꝫ magnifaciunt: illatam enim iniuriam in honorem nō modo qui honorem magnifaciunt ſed etiaꝫ qui boni ſunt viri permoleſte patiunt̄. Unde ⁊ animaduerſiones in huiuſmodi viros ſine contumelia ſunt faciende: ⁊ quicquid dedecoris illatum eſt impenſione maioruꝫ honorum eſt redimendum.

¶Cauendi ſunt etiam illi a tyranno qui ita ſunt diſpoſiti ut amplius viuere nō curēt: ⁊ hi permaxime qui uel ſeipſos aut eos quos habebant chariſſimos contumelia affectos putent: qui enim per indignationem ⁊ iraꝫ aggrediuntur ſine ulla cura proprie ſalutis irruunt.

¶Cum v̊o ciuitas ex duabus conſtet partibus: ex inopibus videlicet ⁊ opulentis: maxime quidem de utriuſqꝫ partis ſalute cogitare debet: ⁊ ex illis meliores aſſumere ad gubernationem: ſic enim fiet ut ſi vna pars inſurgere uelit contra tyrannuꝫ: altera pars tyranni potentie adiuncta ſufficiens ſit ad ſuperandum eam.

¶Deniqꝫ debet tyrānus eē tanq̄ꝫ paterfamilias ⁊ Rex aut putari: ⁊ egregios viros per familiaritatem ſibi cōiungere: plebem v̊o ac multitudinem per gratiam ⁊ fauorem in obſequio retinere: ⁊ inſuper moribus talis eſſe debet ut uel recte ſe habeat ad virtutem uel ſemibonus quidem ſit: uel ut recte ſe habeat ⁊ non malus: ſed ſemimalus.

¶De breuiſſimis gubernationibus.

¶Atqui omnium gubernationuꝫ breuiſſime eſſe ſolent Paucorum potentia ⁊ Tyrannis, plus enim diſtant ab optima Repu. que per ſe magis durare pōt. Sique tamen longioris durationis fuerunt: cauſa fuit ꝙ mediocritate quadam erga ſubditos utebantur: multiſqꝫ legibus ſeruientes agebant ⁊ qui regebat contemnendus non habebatur.

¶De mutatione Reipublice quaꝫ Plato poſuit.

¶Plato autem nō recte dixit de mutatione Reip. que optima eſt: nullam eniꝫ ꝓpriā rōnem aſſignauit ſed cōmunem: qꝛ ſic natura comparatū ſit ut nihil ꝑmaneat: ſed in ambitu quodam tēporis mutationem recipiat.

¶Non recte etiam dixit tranſmutari in ꝓximam: cum in contrariam ⁊ diſtantē quādoqꝫ fiat mutatio: ceu ex populari in paucorum potentiam.

¶Nihil ēt de tyrānidis mutatiōe dixit aut dicē potuit.

¶Abſurdū etiā fuit putare trāſitū fieri in paucoꝝ potētiā: eo ꝙ hoīes cupidi ⁊ pecuniaꝝ ſtudioſi in magiſtratibus uerſent̄: cū potius ſic ex eo ꝙ ſupabūdātes in diuitijs nō exiſtimēt iuſtū paupes par hr̄e cū eis atqꝫ etiā in multis paucoꝝ potētijs leges ꝓhibēt pecunias querere: ⁊ apud Carthaginē que populariter gubernabat̄ pecunijs ſtubebāt: nec tn̄ adhuc erat mutata. Itē nullo facto pauperiore paucoꝝ potētia trāſmutat̄ in populare: ⁊ nullo facto ditiore popularis in paucoꝝ trāſfert̄: diuitie ĝ ⁊ pauptas nō ſunt cā hꝰ' trāſmutatiōis.

¶Tacuit etiam Plato cauſas mutationis: cuꝫ eniꝫ multe ſint vnam ſolam dixit. Finis.

¶Politicorum Ariſtotelis liber ſextus.

q Uot igit̄ ſunt differētie ⁊ q̄les eiꝰ qd̄ deliberādi hēt ꝑtātem ⁊ in quo ſūma reip. cōſiſtit ⁊ circa magiſtratuū ordinationeꝫ: ⁊ q̄lia ad qualē ordinent̄ rēp. ⁊ preterea de corruptionibꝰ ⁊ ꝯſeruationibꝰ rerūp. ex qbꝰ ꝓueniant: ⁊ quas ob cauſas dictum eſt prius.

¶Poſtq̄ꝫ phus determinauit de principijs ⁊ cauſis corrumpētibꝰ ⁊ ſaluantibꝰ reſp. ⁊ in vniuerſali ⁊ in particulari: intēdit nūc oſtēdere ex qbus ⁊ quō ſunt iſtituēde: ⁊ primo declarat ex quibus ⁊ quō inſtituende ſunt reſp. tranſgreſſe. ⁊ in ſecunda parte ex quibꝰ ⁊ quomodo Reſp. optima ⁊ recta in principio. 7. ibi ⌊ De optima rep. ⌋ Reſp. autē trāſgreſſe erant tres. Paucoruꝫ: Popularis ⁊ tyrannis: inter quas Tyrannis peſſima eſt: nec alteri expedit ſimpliciter: qꝛ nihil malignitatis ei deficit: ſicut dicebatur in quinto. Et ideo de ipſa nō determinat ex quibus ⁊ quomodo ſit inſtituenda. Unde tn̄ in iſto ſexto intendit determinare q̄liter alie due ſint inſtituende: ⁊ diuiditur in duas: quoniam in prima parte premittit intentionem ſuam ⁊ ordinem conſiderandi. In ſcd̄a cum dicit ⌊ Propoſitum igitur. ⌋ Proſequitur. Circa primum duo facit: quoniam primo dat intentionem ſuam. Secundo dat ordinem cōſiderandi cū dicit ⌊ Et ꝑmo de populari. ⌋ Circa primum duo facit. Primo enim continuans ſe quedā dicta recolligendo dat intentionem ſuam in vniuerſali. Scd̄o cum dicit ⌊ Qualis igitur popularis. ⌋ In particulari. Circa ꝑmuꝫ duo facit. Primo recolligit quedam determinata prius. Secundo cum dicit ⌊ Sꝫ cū plures ſint. ⌋ Tangit que reſtāt ꝯſiderāda in vniuerſali. In prima dicit. In precedentibus: puta in fine. 5. huius determinatum eſt que ⁊ quot ſpecies ſunt differentie eius qd̄ conſiliatur in rep. ⁊ etiaꝫ eius qd̄ dominatur ſimpliciter: ⁊ etiam ipſorum principantiuꝫ vniuerſaliter: ⁊ etiam iudiciorum qui reddunt ſententias de diſceptantibus. Iterum etiam dictum eſt que iſtarum cui reſp. conueniunt principaliter: quia nō omnia omnibus competunt. Iterum etiam dictum eſt ex quibus ⁊ qualibus cauſis ⁊ principijs ⁊ quomodo ſe habentibus contingit ſaluari ⁊ corrumpi reſp. ⁊ in vniuerſali ⁊ in particulari. Deinde cum dicit.

¶Sꝫ cū plr̄es ſint ſpēs poplr̄aris ⁊ ſilr̄ aliarū gubernationū: de illis ſiqd reſtat nō peius fuerit ꝯſiderare ac ſil̄r vnicuiqꝫ eaꝝ ꝓpriū ⁊ ꝯuenietē modū reddere: ac ꝑterea ꝯſiderare ꝯiunctiōes ſil̄r ipſoꝝ modoꝝ.

¶Tangit in vniuerſali quedam que reſtant conſideranda: ⁊ diuiditur in duas. In prima tangit illa. In ſecunda reddit cauſam cuiuſdam dicti cū dicit ⌊ Nam eorū. ⌋ In prima dicit ꝙ quia plures ſunt ſpecies reip. ſicut dictum eſt prius: puta popularis ⁊ paucorum: ⁊ ſic de alijs. Adhuc etiaꝫ plures ſunt ſpēs popularis ⁊ plures etiam aliarum Rerump. de quibus aliqua conſiderata ſunt prius ſi aliquid remanſerit de illis nō cōſideratum ⁊ non declaratum: ⁊ quod minus expediēs eſt cognoſcere: conſideranduꝫ eſt nunc de illo: puta de inſtitutione ſm̄ vnamquāqꝫ ſpeciem. Iterum conſiderandus eſt modus qui congruit vnicuiqꝫ illarum: ⁊ cōfert ad conſecutionem finis vniuſcuiuſqꝫ: adhuc auteꝫ ⁊ commixtiones modoꝝ Rerūp. Deinde cū dicit.

¶ Nã eoꝝ ꝯiunctio parit rerũp. uarietaté: ut ⁊ optimatũ gubernationes ad paucoꝝ declinãt potẽtiã: ⁊ reſpub. magis populares exiſtãt. Dico aũt ꝯiunctiones quas cõſiderare opꝫ: ⁊ nũcuſqꝫ ꝯſiderate nõ ſunt ceu ſi pars illa que in deliberãdo uerſatꝛ: ⁊ ea que circa electiones Magiſtratuuꝫ ita inſtituta ſit: ut ꝯferat paucoꝝ potentie. Et circa deliberãdũ illo modo. circa electiones vͦo ad optimatuꝫ gubernationẽ magis declinet uel per aliũ quẽdã moduꝫ nõ oĩa inſtituta ſunt reipublice congruentia.

¶ Reddit cauſam cuiuſdaꝫ dicti immediate. Ad cuius intellectum ſciendum ꝙ ſunt quedaꝫ partes materiales in habentibus mãm que non pertinent ad ſpeciem ſicut aurum uel cuprum non pertinent ad ſpeciem circuli. Alia autem ſunt que pertinẽt ad ipſam: ſicut carnes ⁊ oſſa ad ſpeciem aĩalis uel hoĩs: ⁊ qꝛ tales partes ad ſpeciem pertinent: ideo ſm diuerſitatem iſtarum accidit diuerſificari ſpeciem: ſicut in rep. ſunt quedã partes pertinentes ad rẽpublicam ſicut iſte homo uel ille: uel hoc officium uel illud: quedam autem ſm ſpeciem ſicut principans ⁊ conſiliatiuuꝫ iudiciuꝫ: ⁊ ſic de alijs: ⁊ ideo ſm diſtinctionem iſtorum diuerſificantur Reſpublice. Contingit autem cõmixtiones uel combinationes iſtarum fieri: puta ꝙ accipiatur conſiliatiuum vnius ⁊ iudicium alterius ⁊ ſic de alijs: ⁊ ſm hoc contingit diuerſimode miſceri reſpublicas. Et hoc eſt qꝺ ipſe dicit: ꝙ conſiderande ſunt combinationes partium pertinentium ad ſpeciem diuerſarũ rerump. Iſte enim partes diuerſimode combinate faciunt diuerſitatem rerump. ita ꝙ ille que ſunt optimatuꝫ ſm aliquid videntur eſſe paucorum: ſm aliquid quidem ⁊ ille que ſunt reſp. ſm aliquid videantur populares ſm aliud. Dico auteꝫ exponendo predictas combinationes que reſtant conſiderãde ⁊ ab alijs ſunt obmiſſe: ut ſi in aliqua rep. uel in aliqua ciuitate conſilium ⁊ ea que pertinent ad electionem principum accipiantur ex paucorum ſtatu. ea vͦo ad electionem pertinent ex optimatũ aut ſm aliquem alium modum talem quo nunc accipianꝛ omnia que conueniunt vni reip. ex proprijs eius ſed ex his que ueniunt alijs uel alij. Secũdũ eni diuerſitatem iſtorum conuenit diuerſimode miſceri Reſp. Deinde cum dicit.

¶ Qualis igitur popularis quali cõgruat ciuitati ⁊ qualis paucoꝝ potẽtia quali multitudini ⁊ aliaꝝ gubernationũ que quibus conferant dictum eſt prius.

¶ In ſpeciali magis dat intentionem: ⁊ p̄mo recolligit iteruꝫ que determinata p̄us. Scd̄o cum dicit [Verũtamẽ.] Declarat que reſtant determinãda nũc in ſpãli. Primo igiꝛ dicit ꝙ in precedentibus: puta in quarto dictuꝫ eſt qualis ſpẽs ſtatus popularis quali multitudini ꝯueniat: ⁊ qualis ſpecies paucoꝝ quali multitudini inſigniũ ꝯueniat. ⁊ ſimiliter de reliqs rebuſp. dictum eſt que cui uel qualibus ꝯueniat. nõ eni quelibet cuilibet expedit: ſicut nec quodlibet genus fiſtule cuilibet fiſtulatori: ſed determinatum determinato. Deinde cum dicit.

¶ Verũtñ oportet fieri manifeſtũ nõ ſoluꝫ quenam iſtarum gubernationum optima ſit ciuitatibus: ſed etiã quomodo cõſtituẽde ſint ⁊ iſte ⁊ alie breuiter eſt explicandũ.

¶ Tangit que ſunt ꝯſiderãda nunc dicẽs ꝙ quãuis iſta ꝯſiderata ſint: tñ opꝫ manifeſtari non ſolũ qualis reſp. cui multitudini ꝯueniat: ſed etiã qualiter ⁊ ex qbus ⁊ quõ vnaqueqꝫ illaꝝ ſit inſtituẽda: ⁊ ideo de hac pertractandũ eſt nũc breuiter. Cõſequẽter cũ dicit.

¶ Et primo de populari dicemus: Nam per hanc etiam de contraria illius gubernatione patebit. Hec eſt autem quam uocant quidam paucorum potentiam.

¶ Dat ordinẽ ꝯſiderãdi: ⁊ diuidiꝛ: quoniaꝫ p̄mo tãgit ꝙ de populari ſtatu p̄mo eſt ꝯſiderãdũ. Scd̄o cum dic̃ [Capiẽda.] Oſtẽdit quo ordine ſit cõſiderãdũ de ea. In p̄ma dicit ꝙ p̄mo ꝯſiderãduꝫ eſt ex qbus ⁊ quõ inſtituendus ſit popularis ſtatus. Simul eni quãtuꝫ ad vnitatẽ tractatus ꝯſequẽter manifeſtũ erit de rep. que oppponiꝛ illi quã uocãt paucoꝝ potẽtiã. Poſt autẽ in ſequẽti tractatu dicemꝰ de optima. Deinde cũ dic̃.

¶ Capienda ſunt auteꝫ ad hanc diſciplinã cuncta popularia: ⁊ que videntur popularium eſſe ſequentia.

¶ Tãgit ordinem ꝯſiderandi de populari ſtatu: qꝺ facit primo. Secundo cuꝫ dicit [Ex his enim.] Aſſignat rõneꝫ ordinis. In prima dicit ꝙ in ꝯſiderãdo ex quibꝰ ⁊ qualibus inſtituenda eſt reſp. accipiẽda ſunt illa que ſunt ſicut principia ⁊ Jpotheſes ⁊ oĩa que aſſequuntur ſicut ꝓprietates uel accidẽtia ipſi. deinde determinanduꝫ eſt ex qbꝰ ⁊ qualibꝰ inſtituaꝛ. Deinde cũ dicit.

¶ Ex his enim ſimul poſitis reſultant ſpecies gubernatiõis popularis: ⁊ plures eſſe eas q̃ꝫ vnam ⁊ differentes cõtinget. Due ſunt cauſe per quas plures exiſtunt populares. Primum illa que dicta fuit: quia inter populos differentia eſt: ſunt enim alij agricole: alij opifices: alij miniſtri. quoruꝫ primi a ſecundis ⁊ tertij ab utriſqꝫ non in eo modo differunt ꝙ melior aut deterior popularis ſtatus: uerũetiam in eo ꝙ non idem ſit. Secunda vͦo cauſa eſt de qua nunc dicimus. Que enim popularem ſtatum ſequuntur ac videntur eſſe propria ipſius coniuncta ſimul faciunt uarietateꝫ: nam alicui pauciora conſequẽtia ſunt: alicui plura: alicui omnia.

¶ Aſſignat rationem propoſiti ordinis: ⁊ diuiditur in duas ſm ꝙ duas rationes aſſignat: ⁊ incipit ſecunda ibi [Utile vͦo.] In prima dicit ꝙ bene dictũ eſt ꝙ prius conſiderandum eſt proprietates ⁊ accidentia popularis ſtatus: quoniam ex diuerſa compoſitione iſtoruꝫ contingit fieri plures modos popularis reip. differentes a ſeinuicem: ⁊ etiam ſpecies plures: propter enim duas cauſas contingit eſſe plures ſpecies ipſius: quarũ vna dicta eſt prius: ſcilicet diuerſitas multitudinis. Reſp. enim diuerſificantur ſm diuerſitateꝫ eius ꝙ p̄ncipatur in eis: multitudo autem in populari rep. principatur: ⁊ ideo ſm diuerſitatem multitudinis contingit eam diuerſificari: eſt enim quedã multitudo agricolarũ: alia aũt opificũ: ⁊ tertia miniſtroꝝ que mercedeꝫ accipit pro labore: in qbꝰ ſi agricolarũ multitudo accipiaꝛ cuꝫ ſecũda: puta cũ opificibꝰ ſeorſuꝫ: ⁊ iterũ tertia multitudo puta miniſtrorum cuꝫ duabus alijs ſeorſuꝫ facient populares ſtatus differentes non tamen ſm melius ⁊ deterius:ſed etiam ſm ſpēm:quoniaꝫ iſta cōbinatio ⁊ illa diuerſum ordinē multitudinis ad finem faciunt:⁊ diuerſitas multitudinis in ordine ad finem diuerſitatem inducit ſm ſpeciem popularis Reipu. Alia autem cauſa eſt de qua diximus nunc:quoniam in popularibus potentijs ſunt quedam Ipotheſes ⁊ accidentia propria diuerſa que diuerſimode compoſita diuerſas reſp. populares inducunt:puta ſi in aliqua accipiantur plura:in alia autem pauciora:in alia autē omnia:iſta enim diuerſificant eas ſicut apparebit conſequenter. Deinde cum dicit.

¶ Utile ꝟo hoꝝ ſingula cognoſcere ⁊ ad ꝯſtituenduꝫ qđ uelit qs ⁊ ad corrigēdum. Querūt enī qui rēp. inſtituūt cūcta que illi ꝓpria ⁊ ꝯueniētia ſint in vnū colligere ad ꝓpoſitū ſuū:ſed aberrāt dū hoc faciūt: ut ſupra dictū eſt a nobis:ubi de corruptionibus ⁊ ꝯſeruatiōibꝰ rerūp. tractauimꝰ. nūc aūt dignitates ⁊ mores q̄ flagitēt dicemꝰ.

¶ Aſſignat ſecundam rationem dicens ꝙ expediens eſt conſiderari principia ⁊ proprietates popularis ſtatus ad inſtituendam vnāquāqꝫ ſpeciem ipſius ad uotum: ⁊ ad hoc ut aliquis dirigatur in ea cognoſcere principia ⁊ ꝓprietates alicuius operabilis principiuꝫ eſt ad operandum illud ⁊ dirigendum in eo. illi aūt qui reſp. querunt inſtituere uolentes cōgregare omnia cōueniētia reip. ad inſtituenduꝫ vnāquāqꝫ peccant ſicut dictū eſt in q̄nto huius:ubi dictum eſt que ſunt ſaluantia ⁊ corrumpentia reſp. Quedā enim reſp. congregant omnia conuenientia ad propoſitum:quedam autem plura:quedā pauciora ſicut iam dictū eſt prius. Nunc autem conſequenter dicamus exigentias uel proprietates conuenientes ⁊ conſuetudines ⁊ ea que appetunt ſicut fines uel ea que ſunt ad fines.

pRopoſitū igit᷑ popularis reip. eſt libertas:hoc enī dicere ꝯſueuerunt quaſi in hanc ſolūmō rep. libertatem querentes. Ad hanc enim reſpicere dicunt omnem popularem ſtatum.

¶ Poſtq̃ꝫ phus premiſit intentionem ſuaꝫ:proſequitur intentum:⁊ circa hoc duo facit. Quoniam primo oſtēdit ex quibus ⁊ quomodo inſtituantur popularis ſtatus ⁊ paucoꝝ. In ſcd̄a cū dicit⌊ Cōſequēs eſt ⁊c̄. ⌋determinat de p̄ncipantibꝰ pertinētibus ad hꝰ reſp. Circa primū duo facit. Primo oſtēdit ex q̄bus ⁊ quō inſtituat᷑ ſtatus popularis. Scd̄o cū dicit⌊ De paucorum quoqꝫ ⁊c̄. ⌋Ex quibus paucorū ſtatus ſibi oppoſitus. Circa primuꝫ duo facit. Primo premittit propoſita ⁊ conditiones popularis ſtatus. Scd̄o cuꝫ dicit⌊ Cum ꝟo ⁊c̄. ⌋Determinat ex q̄bus ⁊ quō eſt inſtituēda. Circa p̄muꝫ p̄mo facit qđ dictuꝫ eſt. Scd̄o cuꝫ dicit⌊ Qđ maxime videt᷑ ⁊c̄. ⌋Mouet dubitationē. Circa p̄muꝫ duo facit. Quoniā in p̄ma premittit quaſdā ſuppoſitiones ſtatus popularis. Scd̄o cū dicit⌊ His p̄ſuppoſitis ⁊c̄. ⌋Cōcludit multas ꝯditiones ipſius. Circa primuꝫ duo facit. Quoniā p̄mo p̄mittit vnaꝫ ſuppoſitionez primā ⁊ p̄ncipalem. Scd̄o cum dicit⌊ Libertatis ꝟo ⁊c̄. ⌋Subdiuidit eā in duas. In p̄ma igit᷑ dicit ꝙ vna ⁊ principalis ſuppoſitio ſtatus popularis eſt libertas:qđ ꝓbat ex cōi dicto Ariſtotelis:qꝛ ſicut oēs ꝯſueuerūt dicere ac ſi ſolū in iſta rep. Ciues participarent libertate. Dicūt enī ꝙ oēs in ſtatu populari itēdūt libertatē aliqualiter. Si igit᷑ dictū cōe ueritatē habet:oportet libertatē eſſe ſuppoſitionē in ipſa. Et eſt intelligendū ꝙ libertas dicit᷑ que aliqđ pōt ex propria uolūtate mouere ſe ⁊ ad finem poſitum:quod apparet. Quia liber eſt ſm phm qui eſt ſuiipſius cauſa:uel in rōne mouētis inquātū ex ꝓpria uolūtate mouet᷑ ⁊ ex ꝓpria ratione:uel etiā inquātum mouet᷑ uel agit gratia finis ꝓprij nō ad finē alterius. Accipit᷑ etiam libertas pro ipſa operatione uel actu quo aliqs dicit᷑ a ſe moueri uel agi ad finē ꝓpriuꝫ. Hoc aūt ſiue illo ſiue hoc modo ſumat᷑ aliqui habent ex naturali diſpoſitione:⁊ tales ſunt liberi natura:ſicut dicebat᷑ in p̄mo huius. Aliqui aūt habēt hoc ex ordīe reip. ꝙ nō generat᷑ ab alio q̃ꝫ a ſe:nec ad finē alterius:ſed ex ſe:⁊ ad finem reip. Et ſic appropriant ſibi popularis ſtatus fautores libertatē. Conſequenter cum dicit.

¶ Libertatis ꝟo ipſius pars vna in eo cōſiſtit:ut per vices imperēt ⁊ pareāt. Nā iuſtū ⁊ populare eſt equū habere ſm numerū:nō ſm dignitatē. Ex quo fit ut ſm hoc iuſtū multitudo ex neceſſitate dn̄et᷑. Et q̄c q̄d decreuerit populus id eſſe ratum ⁊ id eſſe iuſtū. Aiunt enī oportere ut vnuſqſqꝫ ciuiū equū habeat:atqꝫ ita contingit in popularibus gubernationibus inopes plus poſſe q̃ꝫ opulentos. plures enim ſunt ⁊ id obtinent quod pluribus videatur.

¶ Subdiuidit. Et ponit quoſdaꝫ effectus ipſius. Et diuiditur in duas ſm duos effectus quos ponit : uel ſm duo membra in qua diuidit. Secunda ibi⌊ Unuꝫ igitur ⁊c̄. ⌋In p̄ma dicit ꝙ vna pars libertatis uel vnus effectus in populari ſtatu eſt nulluꝫ ſimpliciter ſubijci uel principari:ſed omnes ſm parteꝫ ita ꝙ quilibet ſm aliquod tempus ſubijciatur : ſm aliud principet᷑. Aut principetur vno p̄ncipatu particulari ⁊ ſubijciat᷑ alij. Ratio autem huius eſt quoniam iuſtum populare eſt omnes habere de honoribꝰ uel bonis cōmunibus ſm equalitatem quātitatis : non ſm dignitatem perſone uel equalitatem ꝓportionis. Sed tātuꝫ pauper quātū diues:tātū idiota quātū ſtudioſus. Cum auteꝫ cuiuſlibet iuſti oporteat eſſe aliqueꝫ inſtitutorem ⁊ conſeruatorem:⁊ hoc ſit illud qđ principale eſt in multitudine ciuili:cuꝫ multitudo popularis ſit principalis in populari ſtatu neceſſe eſt in eo multitudineꝫ eſſe dominaꝫ huius iuſti popularis. Et quia finis in multitudine eſt illud qđ intendit principans ⁊ iuſtuꝫ qđ conſiderat in ordine ad finem:manifeſtum eſt ꝙ neceſſe eſt illud eſſe finē in populari ſtatu:⁊ iuſtū qđ videtur multitudini. Dictum autem eſt prius omnes debere habere equale ſm quantitatem:⁊ quia multitudo eſt domina iuſti ⁊ ſimpliciter principatur in ea:iſta eſt maior egenorū q̃ꝫ diuitum:accidit egenos magis principari in tali rep. q̃ꝫ diuites:quia dominans eſt:qđ videt᷑ pluribus. Egeni autē ſunt plures q̃ꝫ diuites:quia igitur neceſſe eſt aliquos principari. Non poſſunt auteꝫ omnes ſimul p̄ncipari:neceſſe eſt omnes in parte principari ⁊ ſubijci. Unus igitur effectus uel ſignuꝫ libertatis eſt qđ dictū eſt quem omnes in populari ſtatu ponunt ſicut terminum ⁊ finem in eo. Deinde cum dicit.

¶ Unum igit᷑ libertatis ſignum hoc eſt ꝙ ponunt omnes popularis reip. finem. Alterū ꝟo viuere ut qſqꝫ uelit. Hoc enī aiūt opus eſſe libertatis:ſiqdeꝫ ſerui eſt viuere non ut vult. Hic eſt igitur ſecundus popularis Reip. finis.

¶ Ponit ſecunduʒ effectuʒ uel ſignum. Et primo ponit ipm̄. Secūdo cū dicit ⌊Hinc ꝓfectū ⁊c̄.⌋ Infert p̄mū ex iſto. In p̄ᵃ dicit ꝙ aliud ſignū uel effectus libertatis eſt viuere ſm uoluntatem: ita ꝙ vnuſquiſqꝫ operet̄ ſm motum ꝓprie uoluntatis non coactus ab aliquo: nec determinatus ad aliud determinate operanduʒ. Hoc eni eſt ſm ꝙ dicunt opatio libertatis qȯ apparet: quia opus ſeruitutis eſt viuere uel opari non ſm uoluntatē ꝓpriam: ſed ſm alterius libituʒ: uel motuʒ non ad finē proprium: ſed ad finem alterius. Ergo per oppoſitum opus libertatis eſt operari ſm uoluntatem ⁊ ad finem ꝓprium. Iſte igitur eſt ſecūdus terminus quē ponunt populares in ſua Rep. Deinde cum dicit.

¶ Hinc ꝓfectū eſt nemini potiſſimum ſub eſſe uelle. Qȯ ſi hoc nō datur: at ſaltē per vices ſubeſſe ac preeſſe idqꝫ pertinet ad libertatem que eſt ſecundum equum.

¶ Infert p̄mum ex ſecūdo dicēs ꝙ ex iſto effectu qui eſt operari ut vult aliquis ſeqtur p̄mus effectus. ſ. nō uelle ſubijci: aut ſimplr̄ ſub nullo eſſe ſi poſſibile eſſet. Sʒ quia hoc non eſt poſſibile ſubijci. ſ. ⁊ p̄ncipari oēs ſimplr̄: expedit ſubijci ⁊ p̄ncipari ſm ptē. Et ſic ſubijci ⁊ p̄ncipari facit ad libertatē que attendit̄ in hoc uel quātum ad hoc ꝙ oēs ſunt equales. Deinde cuʒ dicit.

¶ His p̄ſuppoſitis ac tali exiſtente p̄ncipio popularia hiꝰ ſunt ſumi ad Magiſtratus oēs ex oibꝰ ac preeſſe oēs vnicuiqꝫ ⁊ vnūquēqꝫ viciſſim oibꝰ per ſortē tribuere Magiſtratus uel oēs penitus: uel illos ſaltem qui nō iperitia idigēt ⁊ arte: a nullo cenſu eſſe Magiſtratus: uel ſaltem a minimo.

¶ Concludit ex predictis multas ꝓprietates popularis ſtatus. Et diuiditur in duas. In p̄ma ponit eas. In ſecunda recolligit cuʒ dicit ⌊Hec igit̄ ⁊c̄.⌋ Circa p̄mū facit tria. Quoniā p̄mo ponit conditiones uel ꝓprietates que attendunt̄ circa aſſumptionē principatus ⁊ eoꝝ qui p̄ncipant̄: ⁊ ex qbus ⁊ quō. Secundo cū dicit ⌊Deinde mercedeʒ capere ⁊c̄.⌋ Illas que attendunt̄ quātum ad remunerationē p̄ncipantiuʒ. Tertio cū dicit ⌊Preterea ⁊c̄.⌋ que attēdunt̄ quātū ad ꝯditiones eoꝝ qui ſunt in hac rep. Circa p̄muʒ facit duo. Qm̄ primo tangit ꝯditiones ꝑtinētes ad aſſumptionē p̄ncipatus. ſ. tēpus ⁊ ptātem. Secūdo cuʒ dicit ⌊Inter Magiſtratus ⁊c̄.⌋ Tāgit qs debet eſſe maximus principatus in hac rep. Circa p̄ᵐ p̄mo tāgit eas que ꝑtinēt ad aſſumptionē p̄ncipatus. Scd̄o cuʒ dicit ⌊Non niſi ſemel ⁊c̄.⌋ Eas que ꝑtinent ad durationē principatus. Tertio cuʒ dicit ⌊Et cōcionē ⁊c̄.⌋ Eam que pertinet ad potētiam eius. Circa p̄muʒ tangit quatuor ꝯditiones. Dicens primo ꝙ predictis ſuppoſitis in populari ſtatu ⁊ multitudine principante in eadē neceſſe eſt has ꝯditiones que ſequunt̄ obſeruari in eo. Primo qdem omnis principatus taʒ maiores q̄ʒ minores eligere. i. accipere ex omnibus indifferenter non conſiderando ad dignitatem aliquam. Sic eni oēs magis habebunt quoddā equale qȯ eſt iuſtuʒ in eo. Secundo oēs principari ſuper vnūquēqꝫ: hoc eſt omnes coniunctim ſuper vnūquēqꝫ diuiſim: ⁊ iterū vnūquēqꝫ diuiſim cum acceptus fuerit in alio: ⁊ alio principatu diuiſim ſuper omnes. Si enim omnes principabunt̄ ⁊ ſubicientur ſm partem ideʒ eſt effectus libertatis primus. Tertio principatus eligi per ſortem uel vniuerſaliter omnes: uel ſaltem illos in quibus non indigetur multa ſapiētia ⁊ prudentia: puta Ducatum exercitus uel conſiliū. Tales enim non expedit eligi ſorte. Contingeret eniʒ ad tales p̄ncipatus aſſumi idiotā quēcūqꝫ: qȯ eſſet periculoſum reip. Quarto principatus aſſumi non ab aliqua excellentia uel dignitate virtutis uel diuitiarum: aut ſaltem ad minima: qȯ dicit propter primaʒ ſpecieʒ popularis ſtatus in qua aſſumuntur ad principatū ab aliqua dignitate diuitiarū uel virtutis: ſicut apparuit in quarto: ſic eniʒ magis equales erunt ⁊ minus ſubijcientur. Deinde cum dicit.

¶ Nō niſi ſemel eūdē Magiſtratū ab aliquo geri poſſe: uel per raro ⁊ paucos: exceptis his qui uerſant̄ in bello pui tpis eſſe Magiſtratus: uel oēs: uel quot recipiunt iudicare oēs: ⁊ ex oibus ⁊ de oibuʒ: uel de plurimis ⁊ maximis ⁊ p̄ncipaliſſimis: puta de corrigēdo ⁊ de rep. ⁊ de p̄uatis ꝯ̄ctibꝰ.

¶ Ponit conditiones duas pertinentes ad durationeʒ principatus: dicens primo ꝙ ad remp. hanc expediens eſt eundem bis non principari in aliquo p̄ncipatu: uel raro ⁊ in paucis principari. Sic enim plures poterūt attingere ad principatum preterq̄ʒ in Ducatu exercitꝰ in quo periculoſa eſt mutatio frequēs propter experiētiam longā que exigit̄ in illo. Secundo expedit parue in eadem ⁊ breuis durationis eſſe principatus: uel ſimpliciter omnes uel illos ſaltem qui habent iudicare de omnibus caſibus quātum ad omnes Ciues: uel ſalteʒ de pluribꝰ uel de maximis ⁊ p̄ncipaliſſimis: ſic de correctione p̄ncipatuū alioꝝ ⁊ de ordine reip. ⁊ de cōmutationibꝰ regulandis ſm legem iuſtitie. Expedit autē principatus eſſe breuis temporis ſi poſſibile ſit ut plures attingere poſſint ad eos ⁊ p̄ncipari ſm partē. Maxime autem hoc expedit in magnis ne nimis ditati inſurgant: contra multitudinem tyranniçantes. Deinde cum dicit.

¶ Et ꝯcionē eſſe oium dominā: Magiſtratuʒ ꝟo nullius: aut dominā eſſe ꝯcionē rerū maximarū. Magiſtratū ꝟo minimaꝝ.

¶ Tangit conditionem pertinentem ad potentiam. Dicens ꝙ expediens eſt in huiuſmodi rep. congregationem multitudinis eſſe dominam ſimpliciter omnium in hac rep. Principatus auteʒ expedit habere nullius dominium ſi poſſibile ſit: aut ſaltem paucorum: ⁊ nullo modo maximorum. Sic enim magis ſaluabitur eq̄litas multitudinis: ſi enim principatus dominarētur ſimpliciter: aut in magnis excederent alios preter proportioneʒ ⁊ equalitatem que in ipſa intēditur. Deinde cum dicit.

¶ Inter Magiſtratus aūt populariſſimuʒ eſt ꝯſiliū ubi nō oibꝰ eſt mercedis facultas. Nā tūc qdē adimūt ⁊ huius Magiſtratꝰ potentiā. Ad ſe enim reducit iudicia cūcta populus mercede abundans: ut diximus ſupra ubi de hac parte tractauimus.

¶ Manifeſtat quis p̄ncipatus magis neceſſarius eſt in ipſa. Dicens ꝙ principatus maxime neceſſarius in populari ſtatu eſt illud qȯ uocatur conſiliuʒ qȯ habet poteſtatem deliberandi de magnis ⁊ arduis. Cuius ratio eſt: qꝛ multitudo popularis que in ipſa dñat̄ ut in pluribꝰ: imprudēs eſt ⁊ ſine virtute: Et ideo ſequit̄ impetū uolūtatis in opōnibꝰ ſuis. Quare ſi debeat recte agere opʒ habere dirigens ⁊ regulam: hoc aūt eſt ꝯſilium.

Et ideo ꝯſiliū maxime neceſſariū eſt in ſtatu populari: preter qꝫ in illo in quo laborãtes in coībus premiū accipiunt magnum. Hec enim multitudo remouet potentiam huius principatus ⁊ reducit ad ſe omnia iudicia ⁊ deliberationes ꝓpter preciū. Sicut dictū fuit in precedentibꝰ in quarto huius. Deinde cum dicit.

¶ Deinde mercedē capere potiſſimuꝫ qdē omnes concionē iudicia Magiſtratus uel ſaltem Magiſtratus ⁊ iudicia: ⁊ cōſilium: ⁊ conciones principales: uel eos Magiſtratus quos neceſſe eſt in eadē ſimul eſſe comeſſatione.

¶ Ponit ꝯditionem que pertinet ad retributionem. Dicens ꝙ poſtea que dicta ſunt expediēs eſt remunerari omnes uenientes ad congregationes ut libentius ueniant: ⁊ ad iudicia ut plures iudicent ⁊ firmior ſit ſententia ⁊ p̄ncipatus ut fidelius ⁊ magis laborent. Et h̄ dicunt ſi poſſibile eſt ciuitati. Si autē non eſt poſſibile omnes remunerari ſaltem opꝫ premiare principatus ⁊ iudicia ⁊ conſilia ⁊ congregationes maximas ⁊ precipuas. Et p̄ncipatus cū quibus neceſſe eſt alios plures ciuitatis conuiuare. Tales enim p̄ncipatus nullus acciperet propter magnitudinem expenſarum: niſi bene premiaret̄: ſicut eſt Dux exercitus. Deinde cū dicit.

¶ Preterea cuꝫ paucoruꝫ gubernatio genere: ⁊ diuitijs: ⁊ eruditiōe diffiniatur: videntur popularitatis ꝯtraria eſſe: ignobilitas: inopia: ſordidum opificium.

¶ Ponit ꝓprietatē que ꝑtinet ad ꝯditionem gubernantium. Et p̄mo facit hoc. Scđo cum dicit [Preterea poteſtatem ⁊c̄.] Reſumit quãdam ꝯditionem dictaꝫ prius de principatu ut aliq̄d addat. In prima dicit qm̄ ſtatus paucoꝝ ⁊ popularis ſunt reſp. adinuicē ꝯtrarie quodãmodo: ⁊ ꝯtrarioꝝ ſunt ꝯtrarie proprietates opꝫ eas ꝓprietates habere ꝯtrarias. Cū igit̄ in paucorum ſtatu gubernãtes determinent̄ per nobilitatē generis ⁊ per diuitias ⁊ per virtutē: neceſſe eſt ꝙ gubernantes in populari ſtatu determinent̄ per contraria: puta per ignobilitatem generis: paupertatem ⁊ ignorantiam: ſeu in ſordidū opificiuꝫ. ita ꝙ ſicut in paucorum ſtatu ſunt p̄ncipantes nobiles ⁊ diuites ⁊ virtuoſi: ſic in ſtatu populari viles ⁊ pauperes ⁊ inordinati. Deinde cum dicit.

¶ Preterea poteſtateꝫ nullaꝫ perpetuam eſſe: ꝙ ſi reliqua ſit aliqua ex antiqua mutatione illius auferre potentiam: ⁊ ex electione ad ſortem reducere.

¶ Reſumit quãdam proprietatem dictam prius de principatu. ⁊ adiungit alias dicens primo ꝙ expedit in populari ſtatu nullum eſſe principatum durationis perpetue. Si enim eſſet aliquis perpetuus pauciores poſſent attingere ad ipſum ⁊ habere equale ⁊ populare: ⁊ iterum poſſent ditari improportionabiliter ⁊ per diuitias ⁊ potentiam tyrannicare. Adiungit auteꝫ ꝙ ſi aliquis principatus deuiet uel declinet ab eo qđ ordinatum eſt in antiqua lege ipſorum amoueatur ab eo potentia uel principatus ſm legis ordinationem. Iteruꝫ ſi fuerint aliqui principatus eligibiles: expedit mutare modum aſſumptionis eoruꝫ ⁊ facere ꝙ accipiantur ſorte. Sic eniꝫ magis aſſumentur ex quibuſcūqꝫ. Sed hoc eſt intelligendum de illis principatibus in quibꝰ non indigetur prudētia magna ⁊ experientia: ſicut eſt conſiliū ⁊ Ducatus exercitus. Tales enim oportet eligere cōſiderando ad dignitates predictas: ſicut prius dixit philoſophus. Deinde cum dicit.

¶ Hec igitur omnia communia ſunt gubernationum popularium. Contingunt autem ex eo iuſto qđ fatentur eſſe populare: hoc eſt equū habere oēs ſm numerū.

¶ Recolligit dicta addendo cauſam: dicens ꝙ ea que dicta ſunt: ſunt quedam cōmunes proprietates popularis ſtatus. Omnes auteꝫ huiuſmodi proprietates que vident̄ eſſe popularis ſtatus ⁊ ordinatio populi in ipſo ſequitur ex diffinitione iuſti. Popularis prius poſitus eſt omnes habere equale ſm quãtitatem: non ſm dignitatem aliquam. Equale enim ſm quãtitatem eſt non magis principari diuites qꝫ pauperes: nec virtuoſos qꝫ idiotas: nec aliquos ſolitarios eſſe dños. Sed omnes equaliter ſm numerum. Si enim hoc modo ſe hñt exiſtimabūt ſe habere ſm eq̄litatē ⁊ etiã libertatē.

q Uod maxime videtur eſſe popularis ſtatus ⁊ populi. Equū eſt enim cū nihil magis gubernant diuites qꝫ pauperes: nec ſoli ptãtē hñt: ſed oēs ex equo ſm numeruꝫ. Sic eni demuꝫ exiſtimãt paritatē in rep. eſſe ac libertatē. Sed querit̄ poſt hec quemadmodū habebunt equū: utrū opꝫ partiri in mille eos cenſus qui ſunt qngētorū ⁊ mille eq̄liter poſſe qngētis: uel nō. ſic ponere opꝫ iſtã paritatem uel partiri qdē ſic. Deinde ex qngētis pares accipiētē: ⁊ ex mille hos ptãtē hr̄e partitionū ⁊ iudicioꝝ. Utrū igit̄ reſp. iſta iuſtiſſima eſt ſm populare iuſtum: uel magis illa que ſm multitudinem.

¶ Poſtqꝫ philoſophus premiſit ſuppoſitiones ⁊ conditiones popularis ſtatus: in parte iſta mouet quãdã dubitationē. Et circa h̄ tria facit. Primo eni mouet eã. Scđo circa eius diſſolutionē tãgit opionē quorundã ⁊ reprobat: ibi [Aut eni populares ⁊c̄.] In tertia cuꝫ dicit. [Que igit̄.] Soluit eam ſm intētionem ſuam. In p̄ma igit̄ mouet dubitationem que orit̄ ex precedētibus. Dixerat eni ꝙ ſi omnes equalr̄ p̄ncipentur non magis diues qꝫ pauper in populari ſtatu habebunt ſm equalitatem ⁊ libertatē. Dicit igit̄ ꝙ illud qđ dubitationē habet ex p̄cedentibꝰ eſt hoc quō. ſ. tamē in q̄libet ciuitate uel rep. etiã populari ſtatu ſint diuites ⁊ pauperes habebunt tam hi qꝫ illi illud quod eſt equale ⁊ iuſtum: utrum ſcilicet in diſtribuendis honoribus tantuꝫ oporteat diſtribuere uel dare mille pauperibꝰ quãtum quingentis diuitibus ⁊ ipſos mille tantam habere poteſtatem in tractatibus cōmunibus quantam habent quingenti diuites: aut non ſm hunc moduꝫ: ſed accipiendo mille pauperes ex vna parte ⁊ quingentos ex alia diuidendo ſm modum predictuꝫ. Ulterius ex quingentis diuitibus accipere aliquos paucos per electionem. Deinde ex mille pauperibus aliquos ſimiliter paucos qui in eadē proportione ſe habeãt ad ipſos mille de quibus eliguntur: ſicut illi pauci qui accipiuntur ex iſtis quingentis ad illos quingentos. Et iſti ſimul congregati ſint domini in diuidendo bona communia: in iudicando ⁊ eligendo. Eſt igitur dubitatio utrum aliquod iſtorum iuſtum ⁊ equale in rep. populari: aut nonnulla iſtorum: ſed magis omnia attribuere maiori multitudini: ita ꝙ multitudo maior ſit omnium domina. Deinde cum dicit.

¶ Aiunt eni populares id eſſe iuſtū qđ videt᷑ vtiqꝫ pluribus. Potētes ꝟo qđ videt᷑ his qui plus poſſident. Pro multitudine eni facultatuʒ aiūt eſſe ſtatuendum.

¶ Tangit quorūdā opinionē primo. Secūdo cuʒ dicit. ⌊Sed hn̄t hec ⁊c̄.⌋ Reprobat vtrūqꝫ. In prima dicit ꝙ de iſta dubitatiōe aliter videt᷑ popularibꝰ: aliter dominantibꝰ in paucis: aliter in ſtatu populari. Populares enim dicunt illud eſſe iuſtuʒ ⁊ equale ſimplr̄ qđ videtur pluribus. Multitudo enim principat᷑ in tali republica. Et ideo iuſtuʒ attendit᷑ per cōparationem ad ipſam: ſicut dicebat᷑ prius. In paucoruʒ potētia auteʒ illud dicunt eſſe iuſtum ſimpliciter qđ videt᷑ habentibꝰ ampliores diuitias. Dicunt enim debere omnia determinari ſm̄ habitudinem ad diuitias que ſunt principale in ea. Deinde cum dicit.

¶ Sed habent hec vtraqꝫ iparitatē ⁊ iniuſtitiā. Si eni quod pauci: Tyrānis eſt. Nā ſi vnus hēat plura ꝗꝫ alij opulēti ſm̄ paucoꝝ iuſtuʒ is ſolus dignꝰ eſt qui gubernet.

¶ Reprobat vtrāqꝫ. Et pᵒ 2ᵐ. Secundo cum dic̄. ⌊Si ꝟo ⁊c̄.⌋ Primū. In prima dicit ꝙ vtraqꝫ iſtoꝝ que dicta ſunt inequalitatē quādaʒ habent in re ⁊ iniuſtitiā in comparatione ad finē. Si enim illud eſt iuſtum fieri in ciuitate qđ videt᷑ diuitibus paucis exiſtētibus: tūc ſequitur rempublicam ꝯuerti in Tyrannidem. Cuius ratio eſt. Quoniā ſi illud eſt iuſtuʒ qđ videtur ditioribus ⁊ oportet oīa ſm̄ quātitatem diuitiaruʒ determinari: tunc ſi vnus habeat ampliorem ſubſtantiā ꝗꝫ alij: iuſtuʒ erit qđ videt᷑ huic ſoli. ⁊ oīa oportet determinari ſm̄ uolūtatem eius: ⁊ per conſequens ipſum ſolum principari ſm̄ uolūtatem eius. Hoc aūt eſt Tyrānis. Si igit᷑ omnia oporteat determinari ſm̄ iudiciuʒ diuitū: Reſp. ꝯuertet᷑ in Tyrānidē. Deinde cum dicit.

¶ Si ꝟo quod plures ſm̄ numerū iniuriabuntur publicantes bona opulentoruʒ ac paucoruʒ: ut ſuperius dictuʒ eſt.

¶ Improbat pmū dicēs ꝙ ſi illud eēt iuſtuʒ qđ vꝫ pluribus ⁊ oportet ſequi iudiciuʒ pluriū cuʒ plures habeāt potētiā maiorem ⁊ etiaʒ ſequant᷑ impetuʒ uoluntatis in iudicando ꝯuertent᷑ ad opera iniuſtitie diripientes ea que ſunt diuituʒ paucoꝝ exiſtētiū: ſicut dictū eſt in quarto prius. Deinde cum dicit.

¶ Que igitur ſit equalitas quā ambo profitentur conſideranduʒ eſt ex his que vtriqꝫ diffiniunt iuſta. Inquiunt eni quicquid videt᷑ maiori parti ciuiuʒ: id oportere eſſe ratuʒ. Sit quidē hoc attamen nō penitus: ſed cuʒ due partes ſint ex ꝗbus ciuitas cōſtat: diuites ſcilicet ⁊ pauperes: quod ambabus videat᷑ aut pluribꝰ id ratuʒ ſit. Qđ ſi ꝯtraria videant᷑ qđ pluribꝰ ⁊ habentibꝰ maiorē cēſuʒ: puta ſi alij decē: alij viginti. Videat᷑ aūt diuitū ſex: pauperū ꝟo qndecim. Accidit ꝟo pauperibꝰ quatuor diuituʒ. Diuitibꝰ aūt qnqꝫ pauperuʒ quorūcūqꝫ cēſus exuperat ꝯnumeratis ambobus vtriſqꝫ id ratum ſit. qđ ſi forſan eq̄les eſſe ꝯtingerit: cōmunē eſſe hāc ambiguitatem putanduʒ eſt ut nūc accidit: ſi vtriqꝫ paria ſuffragia ꝯcionis ſint aut pares in iudicio ſentētie. Nā aut ſorte dirimenduʒ eſt: aut aliud quiddam huiuſmodi agendum.

¶ Diſſoluit eā ſm̄ intētionē ſuā primo. Scđo cū dicit. ⌊Sed de eq̄ ⁊c̄.⌋ Remouet obiectionē que poſſet fieri. In prima dicit reſumēdo dubitationē ⁊ dādo intentū in determinādo eā dicēs ꝙ ex diffōne uel determinatiōe iuſti ſiue eq̄lis quā ponūt vtriqꝫ accipiēdū eſt que ſit eq̄litas ſiue iuſtitia quā itendunt ſm̄ quā opʒ diſtribuere ſingula. Cōueniūt eni in hoc vtriqꝫ qđ iuſtuʒ eſt eſſe illud dominans ⁊ principans in republica qđ videtur pluribꝰ ꝑtibus reip. Hoc igit᷑ ſupponat᷑: non tamen ſimpliciter: ſed cuʒ determinatione quadaʒ. Due enim ſunt ꝑtes ex ꝗbus ciuitas de neceſſitate componit᷑. ſ. diuites ⁊ pauperes. Qđ igitur videbit᷑ iſtis ⁊ illis ſimul ꝯſentientibꝰ uel pluribꝰ. Nō dico totius multitudinis: ſed pluribus de diuitibꝰ: ⁊ pluribꝰ de pauperibus: hoc ſit principans ⁊ fiat in tota Rep. Si autem contingat ꝙ contrarientur adinuicem ita ꝙ non omnibus diuitibus idem videatur: ſed quibuſdam vnum quibuſdam aliud. Similiter nec omnibus pauperibꝰ: ſed quibuſdam vnum: quibuſdaʒ aliud. Verbi gratia. Si ponamus ꝙ ſint deceʒ diuites ⁊ viginti pauperes: vnum autem videatur faciendum ſex diuitibus ⁊ qnqꝫ pauperibus adiunctis eis. Oppoſitum auteʒ videatur .15. pauperibus ⁊ .4. diuitibus: tunc iuſtum determinandum erit non ſm̄ predictum moduʒ: ſed ſm̄ aliquam excellentiam aliaʒ uel virtutis uel meriti ad bonum cōmune. Et tunc illud qđ videbitur parti qui excellit ſm̄ illud collatione facta iuſtum erit. Si autem equales inueniantur: puta in virtute: tunc remanet dubitatio eadē: ſi debentes iudicare in iudicio ſint diuiſi in duas partes: ita ꝙ non inueniatur excellentia quorum ſententie ſtandum erit. Et tunc in vtroqꝫ iſtoruʒ aut determinandum eſt ſorte cui illorum ſit: aut alio aliquo accidente ſimili ſorti. Deinde cum dicit.

¶ Sed de equo ⁊ iuſto quanqꝫ ſit admodum difficile in illis reperire ueritatē: tamē facilius ſortiri ꝗꝫ perſuadere his qui plus habere poſſunt. Semper eni qui imbecilliores ſunt equuʒ ⁊ iuſtuʒ querunt: ſed qui plus poſſunt iſta non curant.

¶ Remouet obiectionem que poſſet fieri. Diceret enim aliquis ꝙ electio principatus ⁊ diſtributio bonorum cōmunium maxima ſunt in ciuitate. Maxima autem cōmittere ſorti ⁊ vie per quā ꝯtingit accipi deteriorē: inconueniens eſt. Ergo inconueniēs videtur qđ dictū eſt: ꝙ ubi non inuenitur preeminentia ſit ſortiendum hoc intendens remouere: dicit ꝙ cum difficillimuʒ ſit inuenire equalitatem quid ſit iuſtum ⁊ equale in caſibus predictis ⁊ determinare ſm̄ rationem rectam: tamen melius eſt per ſortem dirimere cōtrouerſias ꝗꝫ ꝑmittere ꝙ ſoli diuites principentur. Semper enim de duobus malis minus malum preeligendum eſt. Malum eſt autem ſorti cōmittere ⁊ ſolos diuites principari. Minus autem maluʒ eſt ſorti cōmittere ꝗꝫ diuites principari: quia pauperes quos quandoqꝫ ꝯtingit per ſortem principari magis nolunt cōmuniter iuſtitiam ⁊ equalitatem ꝗꝫ diuites. Diuites enim ex ipſa abundantia diuitiarum inclinantur ad contumeliam ⁊ elationem ⁊ ad alia iniurioſa: ⁊ ideo nihil curant de iuſtitia. Propter qđ ſi oporteat alterum ipſoruʒ eligi magis eſt eligenduʒ cōmittere ſorti ꝗꝫ permittere diuites ſolos principari in ſtatu populari.

c

Um v̄o quatuoꝛ ſint gubernationes populares optima eſt illa quã p̄mo gradu poſuimus: ut ſuꝑioribus libris dictuꝫ eſt. Eadẽ quoqꝫ antiquiſſima oĩuꝫ. Dico aũt p̄mã ſm̃ diſtinctionẽ populoꝝ. Nam optimus populus eſt ille qui ex agricolis conſtat.

C Poſtq̃ phs p̄miſit ypotheſes ⁊ ꝓpetates ſtatus popularis: intẽdit hic determinare ex quibus ⁊ quõ ſpẽs ipſius cõſtant. Et diuidit in duas. Q̃m in p̄ma parte oñdit ex quibus ⁊ quõ inſtituit optima reſp. popularis. In ſcd̃a cum dicit ⌊ Quõ ergo ⁊c̃. ⌋ Ex quibus ⁊ quõ alie. Prima in duas. Q̃m p̄mo facit qđ dictuꝫ eſt. Secũdo cuꝫ dicit ⌊ Quibus v̄o ⁊c̃. ⌋ Oñdit ubi facile eſt eam inſtituere. Prima diuidit in partes tres. Q̃m in p̄ma parte dicit ex quibus eſt optima reſp. popularis. In ſcd̃a cum dicit ⌊ Ad cõſtituẽdum aũt ⁊c̃. ⌋ Declarat quibus legibus firmãda ⁊ inſtituẽda. In tertia cuꝫ dicit ⌊ Poſt agricolarũ ⁊c̃. ⌋ Declarat qualr̃ alie multitudines populares ſe hñt ad illam ex qua inſtituitur optima reſp. popularis. In p̄ma duo facit. Q̃m in prima parte declarat ex quibus eſt optima reſpu. popularis. In ſcd̃a cuꝫ dicit ⌊ Negocioſa quidem ⁊c̃. ⌋ Probat quoddã ſuppoſituꝫ. In p̄ma p̄mo facit qđ dictuꝫ eſt. In ſcd̃a cum dicit ⌊ Itaqꝫ ⁊ popularis ſtatus ⁊c̃. ⌋ Cõcludit correlarium. In p̄ma dicit cuꝫ ſint quatuoꝛ ſpẽs ſtatus popularis: optima eſt que eſt p̄ma ſm̃ ordinem inter illas: ſicut dictum eſt p̄us. Optima eñi reſp. ſimplr̃ regnum eſt in qua vnus principat̃. Deinde ſtatus optimatum in quo pauci virtuoſi. Deinde aũt reſpublica in qua adhuc plures bellicoſi. Deinde autem hec ſpecies popularis ſtatus in qua plures agriculturam colentes principantur. Deinde aũt alie ſpẽs ipſius plus: ⁊ plus deficientes ab ea: ſicut dictum eſt in 4° huius. Iſta aũt eſt antiquiſſima oĩum ſtatuum populariuꝫ. Et antiquioꝛ multitudo ⁊ magis nãlis eſt agricultiua. Dixi aũt ipſam p̄mam eẽ: qꝛ eſt ex p̄ma multitudine ⁊ optimo populo cuiuſmodi eſt terrecultiuus: ſiquis ſupponat diſtinctionẽ multitudinis popularis in terrecultiuam ⁊ nõ terrecultiuam. Et ꝯſiſtit virtus rõnis ſue in hoc. Optima ⁊ p̄ma Reſpublica popularis eſt ex optima ⁊ p̄ma multitudine populari. Optĩa ⁊ prima multitudo eſt terrecultiua. Ergo prima ⁊ optima eſt Reſpublica popularis ex multitudĩe agricultiua. Deinde cum dicit.

C Itaqꝫ ⁊ popularis ſtatꝰ facile datur ubi multitudo viuit ab agricultura uł paſcuo.

C Concludit correlarium: dicens ꝙ qꝛ optimus populus eſt agricultiuꝰ. Ideo de facili ꝯtingit fieri optimã Rẽpublicam popularem ubi eſt talis populi multitudo. Ex optima enim materia bñ diſpoſita ꝯtingit fieri optimũ cõpoſituꝫ ⁊ in his que fiunt nã ⁊ in his que fiunt arte. Deinde cum dicit.

C Negocioſa quidẽ: qꝛ nonduꝫ multũ habet: ex quo fit ut raro concionẽ agãt. Cum eniꝫ laborãduꝫ ſit illis circa neceſſaria ad victuꝫ: opibus diſtinent̃ ſuis: ⁊ aliena non appetunt. Dulciuſqꝫ illis eſt opus facere q̃ꝫ in rep. uerſari: niſi magna in gubernando ſint emolumenta ſuſcepturi. Pleriqꝫ enim magis lucruꝫ appetunt q̃ꝫ honorẽ. Signuꝫ huius eſt ꝙ tyrãnides antiquitꝰ ꝓtulerũt: ⁊ nunc paucoꝝ potentiã ꝑferũt modo ſuã rem agere illis ꝑmittat̃. neqꝫ diripiantur que hñt. Cito nãqꝫ alij eoꝝ diuites efficiunt̃: alij egere deſiſtunt.

C Probat qđ ſuppoſuit. ſ. ꝙ multitudo agricultiua ſit optimus populus. Et p̄mo facit hoc. Scd̃o cuꝫ dicit ⌊ Qđ igit̃ ⁊c̃. ⌋ Cõcludit cõcłonem principalr̃ intentam. Primuꝫ ꝓbat ex tribus: ⁊ ſm̃ hoc põt diuidi in tres partes. Primo enim ꝓbat ꝙ agricultiua multitudo eſt optima: qꝛ non machinatiua. Scd̃o cum dicit ⌊ Cum enim laborãduꝫ ⁊c̃. ⌋ Quia nõ eſt cõcupiſcitiua. Tertio cum dicit ⌊ Preterea ſi qua cupido honoruꝫ ⁊c̃. ⌋ qꝛ nõ eſt ambitioſa. In p̄ma pte dicit ꝙ multitudo agricultiua qꝛ non habet diuitias multas non multuꝫ põt uacare ab oꝑationibus exterioribus. Sed neceſſe eſt intẽdere ad culturã terre ex qua ſuſtentat̃ ⁊ ad alia neceſſaria: ⁊ qꝛ nõ põt uacare ab exterioribꝰ nõ appetit facere conciones: ⁊ ideo minus machinari poteſt ꝓpter mutuã collocutionem ⁊ adinuicem cõfidentiam machinari inueniẽdo vias ⁊ modos inſurgendi cõtra diuites aut principãtes. Et qꝛ minus machinatiua eſt melioꝛ ad politizanduꝫ. Scd̃o cum dicit ⌊ Cuꝫ enim laborãduꝫ ſit illis circa neceſſaria ⁊c̃. ⌋ Probat ꝙ eſt optima: qꝛ nõ cõcupiſcitiua. Dicens ꝙ hꝰi multitudo ꝓpter hoc ꝙ nõ habet neceſſaria ad bene viuendum neceſſe habet intẽdere circa exteriora oꝑa exteriꝰ in regione. Et qꝛ oꝑationibus exterioribus intẽdunt minus cõcupiſcunt aliena. Habitãtes enim exterius in regione intẽdentes ꝓprijs opibus nõ percipiunt diuitias ⁊ bona p̄ncipantium. Et qꝛ non aduertunt minus cõcupiſcunt: imo magis delectabile eſt eis intẽdere negociationem circa ꝓpria q̃ꝫ intromittere ſe de republica aut p̄ncipatu. Etiaꝫ ubi tunc nõ cõtingit multum lucrari in principatu uel republica. Multitudo enim popularis magis intẽdit ⁊ appetit lucrum ꝓprium q̃ꝫ honorem. Hoc enim eſt eis magis neceſſarium ⁊ ſignum eius qđ dictum eſt. Et q̃m multi tales antiquitus tyrãnides crudeles ſuſtinuerũt ⁊ ſtatus paucoruꝫ potentatus: ⁊ adhuc etiam multi ſuſtinent cuꝫ nõ ꝓhibent̃ ab operibus ꝓprijs: nec multum aufertur de ſubſtãtia eoꝝ. Sic enim intendentes ꝓprijs operibus quidã eoꝝ faciliter fiunt diuites. Alij v̄o nõ egentes ⁊ qui ſic aliena nõ cõcupiſcunt: meliores ſunt ad gubernãdum: qꝛ minus inſurgunt ⁊ minus rapiunt aut furant̃. Hoc eniꝫ erat vna cauſa corruptionis rerũpublicarũ determiata in 5° huius. Deinde cum dicit.

C Preterea ſi qua cupido honoꝝ eis ĩeſt facile adimplet̃ per p̄tãtem quã in concionibus hñt creandi magiſtratus ⁊ corrigẽdi delicta. Nã in quibuſdã ciuitatibus ⁊ ſi nõ eligit populus magiſtratus ſed quidaꝫ per partes deputati ex oĩbus: ut apud mãtineã: tñ ſatis eẽ putãt ꝙ cõſulendi deliberãdiqꝫ hñt p̄tãtem. Ac putãduꝫ eſt hanc eẽ tanq̃ꝫ formã aliquã popularis gubernationis: ut fuit q̃nqꝫ apud Mantineã.

C Probat idem ꝓpter hoc ꝙ nõ eſt ambitioſa. Et primo facit hoc. Scd̃o ꝯcludit correlariũ cuꝫ dic̃ ⌊ Quã ꝓpter utile eſt. ⌋ In prima pte dicit ꝙ ſi hꝰi multitudo hẽat aliquem appetitum honoris ꝙ neceſſe eſt: qꝛ homines nãliter honorem appetunt: ut apparet 1° rhetorice. Appetitui eoꝝ ſatiſfit per hoc qđ in q̄buſdam rebuſp. popularibꝰ dominiuꝫ hẽt in eligendo ⁊ corrigẽdo p̄ncipatus. qđ eſt maximum. In alijs aũt populari bus: ſtatibꝰ: quãuis nõ attingãt ad electionem principatuum: cum principatus per ꝑtes: hoc eſt ꝑticulares eligibiles ſunt ex oībus indifferẽter: ſicut in Mãtinea ubi hoc ſeruabať. In alijs aũt ꝑtãtem habet hoꝰ multitudo ſup cõſilium reipublice qđ ordinat de oībus: ⁊ ꝟ ipm̄ qđ dñium habet ſup ipm̄ cõſilium multis eſt ſufficiens ad ſupplenduꝫ appetituꝫ p̄dictum. Et eſt opinãdum ꝙ iſta quedã ſunt. ſ. multitudinem hẽre ꝑtãteꝫ in eligẽdo ⁊ corrigendo p̄ncipatus ⁊ ipſos attingere ad aliquos principatus minores hẽre dñium ſup cõſiliuꝫ eſt ſicut quidã ornatus ⁊ bona diſpõ ſtatus popularis ſicut fuit in ciuitate Mãtinea p̄dicta. Deīde cũ dicit.

¶ Quapropter utile eſt p̄us dicte populari gubernationi: ⁊ ita ꝯſuetudo fuit eligere q̄dẽ magiſtratꝰ ⁊ corrigẽ ⁊ iudicare oẽs. Magr̃atꝰ aũt maxios gerip eos qui electi ſint ⁊ a cenſibꝰ maioribꝰ maiores uel a cẽſibus nullũ ſed per eos qui poſſunt.

¶ Concludit ad manifeſtationem eius qđ dictum eſt qđdam correlarium p̄mo. Scđo cum dicit [Neceſſe eſt aũt que ita gubernať ⁊c̃.] Aſſignat rõnem eius. Primo ergo dicit ꝙ q: ea que dicta ſunt: ſunt ornatus quidam ſtatus popularis ⁊ bona diſpõ. Expoſitio. Expediẽs eſt in p̄dicta ſpecie ſtatus popularis ⁊ ꝯſueuit obſeruari in ea agricultiuã multitudinem habere ꝑtãteꝫ ſup electione principatus ⁊ correctione ⁊ iudicare cuꝫ errauerint ⁊ p̄ncipatus maiores eligi ab ea ex eis qui hñt honorabilitates maiores uel virtutum uel diuitiarum uel ex maioribus ſm̄ nobilitatem: aut non eligi ꝑ eos qui hñt tales honorabilitates magnas: ſꝫ eos qui poſſunt intendere non coacti indigentiam circa neceſſaria uacare. Deinde cum dicit.

¶ Neceſſe eſt aũt que ita gubernať reſpublica eã bñ gubernari: nã magr̃atus ſemꝑ ab optimis gerenť populo ita uolẽte neqꝫ p̄ſtãtioribꝰ inuidẽte. Nobilibꝰ aũt ipſis ⁊ p̄ſtãtibus hic gradus ſufficiet: nõ eniꝫ ſuberũt alijs deterioribꝰ. Ipſi ꝟo magr̃atꝰ gerẽt iuſte: q: penã formidabũt: qm̄ corrigẽ ad alios ꝑtinet: cõpeſci eni ac non licẽ facere q̄cq̄đ q̄s uelit utile eſt: nã licẽtia agẽdi qđ quiſqꝫ uelit cuſtodire nõ põt vnicuiqꝫ hominum prauitatem.

¶ Aſſignat rõnem huius dicti p̄mo. Secũdo cum dicit [Itaqꝫ neceſſe eſt.] Infert correlarium ex ipſa. In p̄ͣ parte dicit ꝙ ſi hoc obſerueť qđ dictum eſt: neceſſe erit in tali rep. optime gubernare. Ex hoc enim multe utilitates ꝯtingent in rep. Primo q̄dẽ ex parte p̄ncipis: ſic enim Magiſtratꝰ per meliores regenť cum aſſumuntur ab aliqua honorabilitate. Iteꝝ ex ꝑte populi: ꝯtingit populum ꝯſiſtere ⁊ nõ inſurgere: nec etiam inuidere excellentibus viris ⁊ īſignibus ſufficiet hec ordinatio. Si enim p̄ncipatus aſſumanť ab honorabilibꝰ nõ ſubicientur deterioribus ipſis. ſiq̄dẽ eoꝫ nõ ꝯtingit p̄ncipari. Iterum p̄ncipantes magis iuſte p̄ncipabuntur conſiderantes ꝙ ſunt alij in rep. qui poſſunt corrigere eoꝝ delicta ſi iniuſte egerint. Hoc enim expediens eſt in tali ſtatu populari corrigere ⁊ ſuſpẽdere delictũ p̄ncipantiuꝫ: ita ꝙ nõ liceat eis facere qđcũqꝫ videbiť ipſis. Habens enim licentiã agẽdi qđcũqꝫ videbiť ei nõ habet potentiã obſeruandi ſm̄ rõnẽ exceſſus qui ſunt in vnoquoqꝫ hoīum. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ neceſſe eſt illđ euenire qđ optimũ eſt in rebuſpublicis ut magr̃atꝰ a p̄ſtãtioribus geranť ſine ulla populi diminutione.

¶ Ex iſtis ꝯcludit correlarium dicens ꝙ ex his que dicta ſunt ſi obſeruenť neceſſariũ eſt accidere in rebuſp. maximum ꝓfectum. ſ. bonos ⁊ iuſtos p̄ncipari ⁊ non delinquere: timẽtes punitionem ⁊ correctionẽ ⁊ multitudinem: uel minus habere q̄ꝫ debeat. eſt enim domina maiorum. Deinde cum dicit.

¶ Qđ igiť hec populariũ gubernationum eſt optima patet. ⁊ qua de cauſa q: ob talem aliquẽ eſſe populum.

¶ Concludit cõclõnem principalr̃ intentã dicẽs ꝙ manifeſtuꝫ eſt ex dictis ꝙ hec ſpẽs ſtatus popularis dicta eſt optima ⁊ ꝓpter quã cãm: qm̄ ꝓpter hoc ꝙ populus ex quo ꝯſtituiť optimus eſt. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Ad ꝯſtituẽdũ aũt populũ agricolã: tum leges quedã antiquitus apud multos late utiliſſime ſunt. Tuꝫ illud utiter ne liceat cuiqꝫ hẽre plus agri q̄ꝫ mẽſurã certã: uel ab aliquo loco ad oppidũ ⁊ ciuitatẽ.

¶ Declarat q̄bus legibus utendum eſt ad ꝯſiſtentiaꝫ ipſius: ⁊ diuidiť in ꝑtes q̄tuor ſm̄ q̄tuor leges quas dicit expedire ad cõſiſtentiam ipſius. Scđa ibi [Erat antiquitus ⁊c̃.] Tertia cuꝫ dicit [Eſt aũt lex ⁊c̃.] Quarta ibi [Dirigere etiam ⁊c̃.] In p̄ma dicit ꝙ ad inſtituendum populuꝫ agricultiuum in populari ſtatu predicto ſunt utiles quedam leges apud antiquos quoſdaꝫ poſite. Prima quidem nõ licere poſſidere aliquem in ciuitate quantãcũqꝫ quantitatem terre ſed ſm̄ menſuram determinatã: nam ſi licere poſſidere quantãcũqꝫ poſſent acquirere: ⁊ ditarentur nimis: ⁊ nõ remaneret populus agricola: aũt ſi permittať hẽre quantãcunqꝫ mẽſuram terre: nõ tñ in loco ꝓpinquo municipio ciuitatis: ſed in remoto magis. hoc enim modo neceſſe haberet magis h̄itare in loco remoto a ciuitate q̄ꝫ in ipſa ⁊ minus poſſet machinari ⁊ nocẽ. Deiñ cũ dić.

¶ Erat antiquitus in multis ciuitatibus lege cautũ nõ licere uẽditionẽ facere bonorum prime hereditatis.

¶ Ponit ſcđam legem ⁊ dicit ꝙ antiq̄tus ſtatutum fuit in multis ciuitatibus ⁊ lege ordinatuꝫ ꝙ aliq̄đ qđ ad ꝓpoſitum expedit. ſ. non licere uendere uel alienare p̄mas ſortes hereditatum quas acceperunt a ꝓgenitoribus: ſicut filijs iſrael non licebat ſm̄ legem alienare ſimplr̃ hereditates: ſed tñ obligare ad tempus: ſic eniꝫ per alienationem poſſeſſionum aliqui non efficiebanť pauperes: nec alij per acquiſitionem ditiores p̄ter proportionem. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aũt lex quã dicunt Oryli fuiſſe: ne liceat cuiqꝫ fenerari ſuꝑ aliqua fundi parte quã quis haberet.

¶ Ponit tertiam dicens: ꝙ eſt quedam alia lex quaꝫ dicunt fuiſſe Oryli legiſlatoris que eandem potentiam cum precedenti. ſ. non mutare aliquid ſuper portionẽ terre quã aliquis habet: nec etiam ipſam poſſe obligare. Et eſt eadem ratio iſtius legis ⁊ precedentis: niſi ꝙ iſta magis reſtringit q̄ꝫ illa. Illa enim prohibet alienationem terre ſimpliciter in qua transferť dñium. Iſta aũt obligationẽ retẽto dñio etiã. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Dirigere etiam oportet Aphytalarum lege. eſt enim utilis ad id quod dicimus. illi enim quanqꝫ ſint permulti poſſideāt autē exiguā regioneꝫ: tñ oēs agricole ſunt: qm̄ p̄cia cōſtituūt nō totarū poſſeſſionū: ſed ꝑ tales ꝑtes diuidētes: ut etiā pauꝑes faciliter eas precijs ſuꝑare poſſint.

¶ Ponit quartā dicēs ꝙ adhuc opꝫ populū agricolam dirigere ſm legem ⁊ ſtatuta Aphytalarum.i.illi⁹ gentis. ipſa enim utilis eſt ad hoc: illi eniꝫ ꝗuis multi exiſterent ⁊ hērent paucā terrā oēs erāt agricultores. illi eniꝫ ſi hērent terras uł poſſeſſiones ultra determinatā menſurā in lege dabant ad preciuꝫ uel ad cēſum pauperibus: uel nimis hn̄tibus nō totam: ſed diuidētes eam ſm aliquas partes: ⁊ retinebāt ſibi quātum determinatuꝫ erat a lege: reſiduuꝫ tradētes ſm dictum modū: ut ſic etiam pauꝑes per terrā acceptā ad cēſum aliqualiter uenirēt ad aliquē exceſſuꝫ diuitiaꝝ. Deide cū dic̄

¶ Poſt agricolarū multitudinē optimus eſt populus ubi paſtores ſunt ⁊ viuunt ex aīalibus. In multis ꝟo hec cuꝫ agricultura ꝯuenientiā habet: utriqꝫ eniꝫ corporib⁹ exercitati ad bellicas expeditiones utiliſſimi ſunt ac potētes ſub diuo cōſiſtere.

¶ Declarat qualr̄ multitudines populares alie ſe habēt ad iſtā: ⁊ diuidit in duas. In ꝑma declarat ꝙ multitudo paſtoralis melior eſt poſt iſtā. In ſcd̄a cū dicit ⌊ Cetere ꝟo ⁊c̄. ⌋ Declarat ꝙ oēs alie deteriores ſunt ipſa. In ꝑma dicit ꝙ optima mł̄titudo popularis poſt agricultiuā eſt illa que eſt ex paſtoribus viuētibus ex pecudibus. In multis enim ꝯſilr̄ ſe habet ad agricultiuā: ſicut enim illa neceſſe habet īmorari extra ciuitatem circa agriculturā ſic iſta circa cuſtodiā ⁊ ꝓcurationeꝫ aīaliuꝫ. Iteruꝫ iſta multitudo eſt magis exercitata in actionibus bellicis ſm habitus. ſunt enim exercitati in cuſtodiēdo a lupis ⁊ latronibus. Iteruꝫ corꝑa hn̄t bn̄ diſpoſita ⁊ ſunt fortes ſm corpus: aſſuefacti frigoribus ⁊ exercitati circa uenationes. tales aūt bn̄ diſpoſiti ſūt ad actus bellicos. Unde Uegetius in libro de re militari dicit meliores milites eligēdos eē ex uenatorib⁹ ⁊ carnificib⁹ ⁊ fabris maleatorib⁹. Deide cū dicit.

¶ Cetere ꝟo multitudies quaſi oēs ex quibus alij ſtatus populares cōſtāt multo ꝗ̄ hi deteriores ſunt. Nā opificum quidem ac forēſium ⁊ mercenarioꝝ vilis eſt vita: nullumqꝫ virtutis opus.

¶ Declarat ꝙ alie multitudines deteriores ſunt multo iſta: ⁊ diuidit in duas ſm ꝙ hoc ꝓbat per duas rōnes. q̄ruꝫ ſcd̄am ponit cū dicit ⌊ Et inſup. ⌋ In ꝑma dicit ꝙ omnes alie multitudies popularis ſtatus: puta mercenarioꝝ in ſuis oꝑationibus ⁊ forenſis que negociat̄ circa foꝝ uenalium ⁊ viliū ꝑſonarum que locat oꝑa ſua mercede ſunt multo deteriores his que dicte ſunt: parum enim ꝑticipant de vita que eſt ſm rōnem: ⁊ nulle oꝑationes eoꝝ ſm ꝙ hᵒⁱ ſunt exercitantes ad virtutem. Cōtrariuꝫ aūt inuenit̄ in ꝑdictis multitudinib⁹. Quare iſte ſunt multo deteriores illis. Deide cū dicit

¶ Et inſuꝑ q: huiuſmodi genus hoīuꝫ circa foꝝ urbēqꝫ (ut ita dixerim) aſſidue hęret faciliter. Cōciones agitat. At agricole q: ſparſim habitāt per agros: neqꝫ in vnū coeunt faciliter: neqꝫ ſimiliter indigent huiuſmodi congregatione.

¶ Ponit ſcd̄am rōnem dicens: ꝙ ꝑter illud qd̄ dictum eſt multitudo forenſis mercenaria que circa municipium ciuitatis morat̄ ut in pluribus uolunt facere ꝯgregationes in quibus colligationes ⁊ ꝯſpirationes faciunt cōtra ꝑncipem: ⁊ etiaꝫ ꝑuerſe ſentētiāt ꝓpter hoc qd̄ ab ipſis ꝯgregationib⁹ lucruꝫ recipiunt. Iſta auteꝫ ſunt corruptiua reipublice: ⁊ ideo peiores ſunt ad gubernāduꝫ: terre cultores aūt qui habitacula hn̄t diſperſa per regiones iuxta terras quas excolūt nō ꝯueniunt libenter ad hᵒⁱ cōgregationes. q: per hoc retardarent̄ ab opibus neceſſarijs: nec indigēt ſilr̄ hac cōgregatione ꝓpter hoc ꝙ magis habent ad vitam neceſſaria curare. Deinde cum dicit.

¶ Quib⁹ ꝟo ꝯtingit ſitū regionis talem eē ut longe diſtēt ab urbe: in his facile eſt popularē ſtatū laudabilē ꝯſtituere ac rempublicā: ut enim ipſa cōpellit̄ multitudo quaſi colonias per agros efficere.

¶ Cōcludit ex ꝑcedentib⁹ ubi ꝯtingit fieri bonaꝫ remp. popularem. ⁊ ꝑmo facit hoc. Scd̄o cōcludit documētuꝫ cuꝫ dicit ⌊ Quare etſi. ⌋ Dicit igr̄ ꝑ° ꝙ ſi in aliquo loco regio ſic ſit diſpoſita ut terra cultiua multū remota ſit a municipio ciuitatis: facile eſt in illa ciuitate bonuꝫ ſtatuꝫ popularē facere ⁊ inſtituere. Cuius rō eſt: q: multitudo agricolarū cogit̄ edificare magis remotis a ciuitate ⁊ habitare in illis: ꝓpter qd̄ raro uenient ad cōgregationes. ⁊ ideo cōtra ꝑncipantes nō machinabunt̄ ⁊ ipſi ꝑncipātes ī pace ꝑncipabunt̄. Deiñ cū dic̄

¶ Quare ⁊ ſi forenſis turba ſit tñ Conciones in populari ſtatu nō faciet abſqꝫ multitudine illa que per agros habitat.

¶ Cōcludit documētuꝫ quaſi ad remotionē obiectionis que poſſet fieri. Diceret enim aliquis ꝙ ꝗuis agricole nō multuꝫ curēt uenire ad cōgregationes ꝓpter cauſam ꝑdictam: forenſis tñ multitudo ⁊ mercenaria nolent frequenter facere cōgregationes ⁊ incidet incōueniens cōtra ꝑdicta. quaſi ad huius remotionem dicit: ꝙ ſi turba forenſis ⁊ mercenaria ſepe uelit cōgregari: expedit ordinari per legem uel tenere per cōſuetudinē nō facere cōgregationes aliquas in quibus hēant poteſtatem de magnis nō uocatis illis qui habitāt extra ciuitatem in regione. ex hoc enim ſequunt̄ duo cōmoda. Primuꝫ ꝙ pauciores erunt cōgregationes. illi enī nō ſepe cōuenire poſſunt ꝓpter remotum ⁊ neceſſaria. Scd̄o quia iſti minus malitioſi ſunt ⁊ meliores ut frequētius reprimunt aliqualiter malitiam ⁊ aſtutiā fortaſſis multitudinis.

Quomodo ergo ꝯſtituēda ſit optima illa ac ꝑma popularis gubernatio dictuꝫ eſt: patet etiam quō alie: ſubſequēter enim eſt deſcēdendum ⁊ deterior ſemꝑ multitudo ſeꝑanda.

¶ Poſtqꝫ ph̄s declarauit ex q̄bus ⁊ quō inſtituenda eſt optima Reſp. popularis declarat ex q̄bus ⁊ quō ſunt inſtituende alie ſpēs ipſius deteriores uel inordinatiores: ⁊ circa hoc duo facit. Prio enī breuiter tāgit ex q̄bus ⁊ quō inſtituantur predicte ſpēs. In ſcd̄a cum dicit ⌊ Poſtremā ⁊c̄. ⌋ Inſiſtit circa ultimā ⁊ inordinatiſſimā. In prima parte dicit ꝙ ex ꝑdictis manifeſtum eſt quō inſtituenda ſit optima reſp. popularis quātum ad bonam ordinationem ⁊ primam ſm nām. Ex quo pōt eſſe manifeſtum quō alie ſpēs ipſius ſint inſtituende. ſi enim optima reſp. popularis ex multitudine optima inſtituēda eſt ⁊ ſm ordinationem optimā ſibi cōuenientē cuꝫ alie deficiant ab ipſa quedā minus ⁊ quedam plus. manifeſtum eſt ꝙ opꝫ trāſgrediēdo ⁊ a bona multitudine deteriorem accipiendo multitudineꝫ ⁊ a recta ordinatione ꝑmittēdo maioreꝫ inordinationem ẜm plus ⁊ minus: ita ꝙ minus iordinata rep. popularis poſt primā fit ex multitudine minus inordinata: ⁊ magis inordinata ex magis iordinata: ⁊ maxime iordinata: puta ultima ex maxime inordinata. ſic eniꝫ differunt ſpēs ſtatus popularis ẜm ꝙ apparuit in. 4. huius. Deinde cum dicit.

❡ Poſtremā ꝟo ſpēm: qꝛ oīs multitudo ad illaꝫ recipiẗ: neqꝫ cuiuſcūqꝫ ciuitatis eſt eaꝫ ꝑferre: neqꝫ facile ꝑmanere eā: niſi legibus ⁊ moribus bene ſtabilitaꝫ. A quibꝰ ꝟo labefactari cōtingat ⁊ hāc ⁊ alias reſpublicas fere dictuꝫ eſt prius in plurimis.

❡ Inſiſtit circa ultimā: ⁊ p̄° tangit ꝙ nō eſt bene māſiua de ſe. Scđo cum dicit⌊ Sed ad ⁊c̄.⌋ Declarat ex quibus maxime ꝯtingit eam firmare. In p̄ma dicit ꝙ ultima ſpēs popularis ſtatus nō pōt bñ ſuſtineri a tota ciuitate: puta a diuitibus ⁊ pauꝑibus: nobilibꝰ ⁊ ignobilibus: niſi ſit bñ ordinata legibus ⁊ cōſuetudinibus ꝯuenientibus ei. Et ratio huius eſt: qꝛ in hac rep. populari tota multitudo quecūqꝫ ſit in ciuitate p̄ncipaẗ ſicut aliquis vnus ⁊ ẜm ꝙ ei videẗ: nunc aūt hꝰ multitudo quātuꝫ ad maiorem ſui partē imprudens eſt ⁊ inordinata: ⁊ in opibus ſuis ſequiẗ impetuꝫ magis q̄ꝫ rōnem: ꝓpter qđ opprimunt maiores ⁊ meliores ⁊ corrumpunt iudicia: ex quo cōtingit corruptio reip. Que aūt ſunt que poſſunt corrumpe hāc remp. ⁊ etiā alias Reſp. in uñi ⁊ in ꝑticulari dicta ſunt prius pro maiori parte fere. Dicit aūt fere: qꝛ poſſunt eſſe aliqua que prius non tangebantur. Deinde cum dicit.

❡ Sed ad cōſtituēdaꝫ hanc popularē gubernationē ⁊ ad populū roborādū cōſueuerūt p̄ſidētes reip̄e cōplures ac ciues efficere nō ſolū legitimos: uerūetiā ſpurios ex quouis ciue: ideſt ſiue ex p̄re ſiue ex matre. omne enim hoc huic populo magis conueniens eſt.

❡ Oñdit per que cōtingit firmare hᵒˡ remp. ⁊ diuidiẗ in partes duas: qm̄ p̄mo docet per que cōtingit eā firmare intēdendo ipſam. Scđo cuꝫ dicit⌊ Eſt aūt opus.⌋ per que cōtingit eam firmari remittēdo. Circa primuꝫ ponit quatuor obſeruāda per que cōtingit eam firmare in cōdendo. 2ᵐ ponit cum dicit⌊ Inſup.⌋ 3ᵐ cuꝫ dicit⌊ Preterea tyrānica.⌋ 4ᵐ cum dicit⌊ Ut ſine metu ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ ponit p̄mo documentum illud. Scđo cum dicit⌊ Cōſueuerunt igiẗ ⁊c̄.⌋ docet ipſum moderari. In p̄ma dicit ꝙ p̄ncipes in hac rep. ad faciēdum eam firmiorem ⁊ ad faciēduꝫ multitudinem popularem ualde potentem ꝯſueuerunt coadiungere plurimos extraneos ⁊ aliqñ aliquos qui nō ſunt legitimi ciues ſed ſpurij qui ſunt ex alterutro ciue patre uel matre. hoc enim cōueniens eſt huic reipublice. pluribꝰ eni adiunctis reipublice fortior eſt multitudo. fortior aūt exiſtens magis pōt reprimere exceſſus diuitum ⁊ uolentium tyrāniçare. Deinde cum dicit.

❡ Cōſueuerūt igiẗ hi qui populos ducunt ita cōſtituere: opꝫ tñ id facē quoad exuperet nobiliuꝫ mediorūqꝫ multitudinē: neqꝫ ultra ꝓgredi: nā ſi tranſcēdūt turbationeꝫ efficiūt rempublicā ac nobilitatē exaſperādo magis irritāt que cauſa ſeditionis fuit apud Cyrenē. Paruū enim incōueniens ꝯniuēdo trāſit: magnū ꝟo i oculis heret.

❡ Declarat q̄liter moderandū eſt iſtud documentuꝫ: qꝛ nō quocunqꝫ mō obſeruatum expedit dicens ꝙ ductores populi ꝯſueuerunt facere ſicut dictuꝫ eſt: hoc tñ aliqualr̄ expedit aliqualr̄ aūt nō. quandiu eni poteſtas diuitum ⁊ nobilium ⁊ medioꝝ inter diuites ⁊ pauperes excedit ꝑtātem ipſius multitudinis expedit adiungere extraneos uſquequo potentia multitudinis excedat. Sed ultra hoc notabilr̄ adiungere q̄ꝫplurimos nō ſimplr̄ expedit ꝓpter duo. Primo qꝛ ſi numerus aduenarum excedat multuꝫ accidit rempublicā magis inordinatā eſſe qꝛ extranei adiuncti aut imprudētes ſunt ⁊ ſine virtute ut in pluribus: aut nō aſſuefacti in ordie reipublice. ⁊ ideo ipſis habitis addiẗ quidem ad potētiaꝫ ⁊ ad indiſcretionem. Exceſſus aūt potētie ſine diſcretione remp. corrumpit. Scđo qꝛ cū multi extranei adiunguntẗ turbanẗ nobiles ⁊ inſignes ⁊ magis grauiter ſuſtinēt rēp. ꝓpter hoc ꝙ deteriores ipſis aſſumunẗ ad dñiuꝫ reipublice. ⁊ hec fuit cā ſeditionis facte in rep. Cyrenēſiuꝫ. ſ. notabilis multitudo multitudini aſſumptoꝝ ad Remp. ſi eni pauci adiuncti fuiſſent nō eſſent ita notabiles nec ita curarēt. Paruum eni malū negligiẗ: qꝛ illud qđ eſt paruuꝫ reputaẗ quaſi nihil: qꝛ ꝓpriū ineſt ei: aut qꝛ oino nō cognoſciẗ: magnū aūt magis eſt manifeſtuꝫ ꝓpter qđ magis curaẗ. Deinde cū dicit.

❡ Inſup talia cōſtituta utilia ſunt ad popularem ſtatū huiuſmodi ⁊ ad populi corroborationē: qualia Caliſthenes Athenis factitauit quo populi gubernationē augeret ⁊ apud Cyrenē qui populū cōſtituerunt: Tribꝰ eni alie cōſtituēde ſunt plures ⁊ ſodalitates p̄uatoꝝ ſacroꝝ redigēde ſūt ad pauca ⁊ publica: ⁊ cūcta diligēter excogitāda q̊ q̄ꝫmaxie oēs ſiẗ admiſceanẗ familiaritates ꝯuerſationeſqꝫ p̄me diſiūganẗ.

❡ Ponit 2ᵐ documētum dicens ꝙ preter hec inſtituta uel ſtatuta que Caliſthenes inſtituit Athenieñſibus ad agendum uel fortificandum ſtatum popularem ipſoꝝ ſunt cōuenientia ad firmādum predictam remp. ſimiliter ⁊ illa que inſtituerunt popularis reip. conditores circa Cyrenem. Unum quidem eoꝝ eſt ꝙ alique tribꝰ de nouo faciende ſunt in ciuitate per aliquoꝝ eiuſdeꝫ gñis receptionem ⁊ inexiſtentes augmētāde ſunt per coniugia. Secundum ꝟo ⁊ ꝙ ſocietates circa aliqua ꝑticularia ⁊ ꝓpria plures exiſtentes reducende ſunt in paucas ⁊ cōmunes magis: ita ut ſint pauciores ẜm numerum ſodalitates pluriuꝫ aūt hominū: ⁊ ſic oīa ſunt excogitanda ut oēs adinuicem in ciuitate ſint ꝑmixti uel ẜm tribus qđ ſit per coniugia uel per ſodalitates: qđ uel per conuerſationes uel congregationes cōmunes. Sic enim magis adinuicem erunt vniti per dilectionem ⁊ per cōſequens fortiores: qꝛ omnis virtus coniuncta fortior eſt ſeipſa diuiſa. Tamen hoc faciendo obſeruandum eſt ꝙ eedem leges ⁊ conſuetudines ꝯſerueẗ nunc ⁊ p̄us. Si enim mutatis tribubus ⁊ ſodalitatibus mutarentur leges ⁊ cōſuetudines neceſſe eſſet rempublicam mutari: quia leges ⁊ cōſuetudines in republica inſtituende ſunt ẜm ordinem ad Rempublicā ſicut dicebatur in 3° libro. Deinde cum dicit.

❡ Preterea tyrānica machinamenta oia

videntur eſſe popularia: ceu licentia ſeruoꝝ ⁊ mulierum ⁊ pueroꝝ.

¶ Ponit 3^{m} dicens ꝙ cum his ſtatuta tyrannoꝝ videntur eſſe utilia ad ſtatum popularem h^{ol}: quia iſte ſtatꝰ eſt ſicut quedam tyrānis: ſicut licentia ſeruoꝝ: hoc eſt principatus ſup ſeruos. Siſr principatus ſuper mulieres ⁊ ſup pueros coram quibus cōpetat actio ſuis cōtra dños: ⁊ mulieribus ꝯtra viros: ⁊ pueris ꝯtra parētes. Iſta enim inſtituunt Tyrāni. ut per hoc magis hēant beniuolentiam pueroꝝ: mulierum: ⁊ ſeruoꝝ: que ſunt magna pars ciuitatis. Et per eandem rōnem hoc expediens eſt in predicta Populari Republica. Sed intelligendum ꝙ hoc utile eſt uſqꝫ ad aliqd: nō autē ꝗꝫtum ad oīa. Inſtituere enim ꝑncipatus ꝑdictos coraꝫ qbus competat actio mulieribus ſeruis ⁊ pueris ꝗꝫtū ad oīa que poſſent ꝓponere ꝯtra viros dños ⁊ pentes ꝯueniens eſt ⁊ diuidere ciuitateꝫ: tñ inſtituere aliquos ꝑncipatus corā qbꝰ cōpetat actio ꝯtra ꝑdcōs: tñ ꝗꝫtū ad pauca ⁊ magna nō eſt icōueniēs in iſta Rep. ꝗꝫuis ſimpſr inconueniens ſit ⁊ malū. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Ut ſine ullo metu viuāt ut uelint: ꝑmulti enim huiuſmodi ſtatum ciuitatis amabant: cum pleriſqꝫ dulcius ſit diſſolute viuere ꝗꝫ modeſte.

¶ Ponit quartuꝫ dicens ꝙ adhuc ad firmandum ſtatū popularem talem utile eſt ꝙ ꝑncipantes in ea diſſimulent viuere ſubditorum ut uolunt nō puniendo malas actiones oēs uoluntarias. hoc enim multum auxiliatꝛ tali Reip. qꝛ multuꝫ delectabilius eſt inordinate viuere ꝗꝫ temperate ⁊ ſm virtutem. Hoīes enim ut in pluribus a rōne recta deficiunt. Ad defectionem aūt rōnis ſequitꝛ viuere ꝑter rōnem ⁊ ordinem. Pauci aūt ſequuntꝛ rōnem rectam. ⁊ ideo pauci tēperate aſſueſcunt viuere. multi autē inordinate: ⁊ ideo delectabilius eſt pluribꝰ inordinate viuere: qꝛ magis aſſueſcunt. ⁊ ideo magis diligunt Remp. in qua ꝑmittuntꝛ in delectationibus viuere. Et eſt notandum ꝙ nō dicit phs ꝙ ꝑcipiendum ſit in iſta Repub. quātumcūqꝫ ſit male ordinata viuere ut quis uoluerit nec etiam ꝑmittenduꝫ cū ſcitum fuerit: ſed diſſimulanduꝫ qͦd minus eſt. In nulla enim ſocietate hominum ſi debet manere ꝑcipiendū eſt hoc: nec ꝑmittendum uſquequaqꝫ ⁊ paſſim: ſed diſſimulandum qñqꝫ ꝓpter ꝗlitatem ꝑſone uel alicuius alterius circunſtantiarum. Et ideo rōnabilr dixit cōmentator ſup ſextum Ethicoꝝ: illum nō eſſe uerum legiſlatoreꝫ ſed corruptorem magis qui tales delectationes ſequendas lege ſtatuit uel ꝑmiſit paſſim: ſicut fecit Macometus. ꝓpter qͦd in breui tempore adheſerunt legi ipſius multi: qꝛ delectabilius fuit eis viuere iordinate ꝗꝫ ſm ordinem. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aūt opus legis poſitoris ⁊ eorū qui uolunt ſtatuꝫ aliquem talē cōſiſtere: nā ut cōſtituatꝛ talis ſtatus nō magnuꝫ negociū eſt: neqꝫ ſoluꝫ ſed magis ut ſeruetur: vno enim uel duobus uel tribus diebus ꝑmanere quōcūqꝫ gubernātibus haud difficile eſt. Quapropter opus eſt ex his quas ſupra retulimus ꝯſeruationibus ⁊ corruptelis rerumpublicarū cautelā aſſumere cauēdo que corruptura ſunt: ac leges tales ponēdo: ⁊ ſine ſcripto: ſcriptaſqꝫ ꝯſeruationes ſtatus maxime cōprehendant: neqꝫ putare id eē populare: neqꝫ paucoꝝ potētie ꝙ efficiat ciuitateꝫ maxie a multis uł a paucis gubernari: ſꝫ ꝙ ꝗꝫ plurimū tꝑs.

¶ Docet ex qbus firmanda eſt per remiſſionem magis: ⁊ circa hoc ꝑmo tangit ꝑeminentiam huius vie ad precedentem. Scdo cum dicit ⌊ At nunc hi. ⌋ ponit documēta. In ꝑma dicit ꝙ ad legis poſitoreꝫ ⁊ ad eos qui uolunt ꝑmanere rempublicā iſtam talem qualem ꝑtinet nō multum laborare inſtituēdo magnuꝫ opus: neqꝫ ſolum. i. nulluꝫ intēdendo eam: ſed magis ꝑtinet ad eos laborare ut ſaluentꝛ plurimo tēpore: nō enim difficile eſt remp. qualrcūqꝫ ordinatam ꝑmanere pauco tēpore vno uel paucis diebus: ſed difficillimuꝫ eſt ipſam manere multo tempore: ⁊ ideo opꝫ reducere ad memoriā que ſunt ſaluātia ⁊ corrūpētia reſpublicas de quibus ꝯſideratum eſt in qnto ⁊ per ea tentare quō ſaluetꝛ reſpublica: fugiētes ea que corrūpunt ipſam ⁊ inſtituētes leges ⁊ ꝯſuetudines nō ſcriptas ⁊ ſcriptas in quibus cōprehenduntꝛ illa que ſaluent eandem ⁊ non debet aliquis credere ꝙ illud ſtatutum ſit magis populare uel paucoꝝ potentie qͦd maxime facit ciuitatem populariter viuere uel ſm ſtatum paucoꝝ: ſed illa que faciunt eam ꝑmanere plurimo tēpore: ſicut phs ſcripſit prius in qnto: ubi dixit multa eoꝝ que videntꝛ popularia ſoluunt populares ſtatus ⁊ paucoꝝ. Si igitꝛ illa expeditiora ſunt per que magis cōtingit ſaluari ſtatū popularem. Talia aūt ſunt remittētia uel que attenduntꝛ ſm remiſſionem. Deinde cum dicit.

¶ At nunc hi qui ſunt potētes in populis gratificātes multitudini: multa populariter agunt per publicationes bonoꝝ in iudicijs factas. Quare opꝫ eos qui curaꝫ ſalutis habēt reipublice cōtra moliri: leges ponēdo: ut dānatoꝝ bona ſacra ſint ⁊ nō in publicuꝫ ſed in ſacrū referantꝛ. Hec enī lex nihilominus iniurias cōpeſcet: nā pena eadem erit. Populus aūt minus cupide dānabit: cum nihil ſit utilitatis ex dānatione ſuſcepturus.

¶ Ponit documenta que attenduntꝛ penes remiſſioneꝫ ipſius: ⁊ circa hoc ꝑmo ponit documentum ſumptuꝫ ex diſtributione cōmunium acceptoꝝ ex ꝯdemnatione. Scdo cum dicit ⌊ Inſup ⁊c. ⌋ documentum aliud ſumptuꝫ ex his que ſunt attendēda circa publicas vindictas. Tertio cum dicit ⌊ Cuꝫ vō poſtreme ⁊c. ⌋ Ponit alia que accipiuntꝛ ex his que circa ꝯgregationes ⁊ iudicia ſunt ſeruāda. In prima dicit ꝙ illi qui ſunt ductores populi qui intendunt habere grām ipſius multa inſtituūt in ſtatu populari facienda in iudicijs ad utilitatem pauperum apparentem ⁊ dānum diuitum: puta ꝙ illa que obueniunt ex ꝯdēnatione aliquoꝝ diſtribuantur multitudini pauperum. Propter qͦd ꝯtingit multitudinem male qñqꝫ ſentētiare ꝓpter dilectioneꝫ pecunie: ⁊ ideo opꝫ illum qui habet cordi ſaluationeꝫ popularis ſtatus obuiando cōtrarium intēdere ⁊ ordinare lege uel ſtatuto ꝙ nihil eoꝝ que ꝯfiſcantur ex bonis ꝯdēnatoꝝ diſtribuatur multitudini: ſed dedicetur deo ⁊ fiat ſacrum. Ex hoc enim cōtinget ꝙ iniuſta uolentes agere nō minus dubitabunt ꝗꝫ ſi debent diſtribui multitudini: equalia enim amittent modo utroqꝫ: ⁊ iterum multitudo minus corrumpet iudicia ⁊ ſentētias circa ea: circa que iudicatura eſt non ſperans inde lucrum aliqͦd accipere. Deinde cum dicit.

❡ Inſuper publicas accuſationes q̃ꝫ rariſſimas facere magna pena ꝯſtituta aduerſus eos qui falſo accuſarint: nõ eniꝫ populares in iudicium uocare cõſueuerũt: ſed nobiles. Oportet aũt erga ſtatum Reip. quãtum fieri põt oẽs reddere beniuolos. Qđ ſi id fieri nequeat ſalteꝫ conari ne hoſtes exiſtimẽt eos qui gubernãt.

❡ Ponit documentuꝫ qđ ſumit̃ ex his que obſeruanda ſunt circa publicas vindictas. Circa qđ eſt intelligendum ꝙ cuꝫ pene q̃ꝫtitas debeat reſpondere quantitati delicti ſm̃ legem iuſtitie. delictoꝝ aũt quedaꝫ ſunt occulta: quedam aũt manifeſta ⁊ publica: opꝫ penam aliq̃n eẽ occultam: aliq̃n aũt manifeſtam: occultoꝝ. ſ. occultam: ⁊ publicoꝝ publicam. Hoĩes aũt nãliter magis uerent̃ publicam. Cõtingit aũt q̃nq; ꝙ in ſtatu populari multitudo pro minori ⁊ occulto delicto inducit publicaꝫ penam: ex quo ꝯtingit inimicitias fieri inter ciues. Et hoc eſt qđ ꝓhibet phs in hoc documẽto dicens ꝙ expedit ad ſaluationem Reip. publicas vindictas cauere: puta fuſtigationẽ ⁊ eiectionem a rep. uł ad minus ualde paucas facere: ꝓhibẽdo eos qui tales faciunt uel ſcribunt timore magni dãni. tales eniꝫ vindictas publicas magis aſſueuerunt populares indicere cõtra inſignes q̃ꝫ cõtra populares: ꝓpter qđ ꝑiculoſiores ſunt. Unde dicit phus: qꝛ ſunt p̃ncipia magne diſſenſionis: qꝛ ſm̃ phm̃ in 5° huius: totaliter inſignium diſſenſiones coaſſumere faciunt ⁊ totã ciuitatem. Et prius dixerat de diſſenſione dñoꝝ loquens ꝙ opꝫ ſubditos uereri ⁊ diſſoluere p̃ſidia ⁊ potentum diſſenſiones. Expedit eniꝫ in rep. ciues oẽs ſi poſſibile eſt beniuoloſ eſſe: ſi aũt non eſt poſſibile adminus cauere ne hoſtes videant̃ ſbditis. Facere aũt tales publicas vindictas multas principium eſt maliuolentie: ⁊ ideo vitande ſunt. Deinde cum dicit.

❡ Cum ꝟo poſtreme ille ſpẽs gubernationum populariuꝫ in multitudine cõſiſtant ac difficile ſit ut concionibus uacare poſſint ſine alicuius mercedis ſuſceptione: h̃ aũt niſi redditus habeat ciuitas maxime inimicuꝫ eſt preſtãtibus viris: nã ex tributo ⁊ publicatione bonoꝝ ⁊ ex iudicioꝝ improbitate neceſſe eſt ꝓuenire ꝙ multas iã reſp. ſubuertit: ubi ergo publici redditus nõ ſunt facere opꝫ conciones raras ⁊ iudicia magna quidẽ: ſed paucis diebus duratura. Hoc aũt cõfert ad illud ꝙ nõ formidabunt impẽſas opulenti: ⁊ diuites nõ capient mercedẽ iudicij: ſed paupes. Cõfert etiam ad recte iudicãdum multo magis. Nam qui magna patrimonia habent multis diebꝰ abeſſe nolũt a rebꝰ ſuis. Modicuꝫ ꝟo abeſſe tẽpus nõ moleſte ferunt.

❡ Ponit documẽta ſumpta ex his que accidũt circa cõgregationes ⁊ iudicia. ⁊ circa hoc primo facit qđ dcm̃ eſt. Scđo cum dicit⌊ Per talem aliquem modũ ⁊c̃.⌋ inducit exempla ad manifeſtationem quorũdaꝫ dictorum. Circa primuꝫ declarat primo qualr̃ ſe habendum eſt quãtum ad ꝯgregationem ⁊ iudicia ubi nõ exiſtũt redditus. Scđo cum dicit⌊ Ubi ꝟo publici ſunt redditus ⁊c̃.⌋ qualiter ſe hñdum eſt ubi exiſtunt. In p̃ma parte ipſe dicit ꝙ ultima ſpẽs popularis ſtatus de qua nunc eſt ſ̃mo eſt multoꝝ hoĩum: q̃m ipſi oẽs coĩcant ⁊ difficile eſt oẽs cõgregari ſine mercede. Multos eni paupes cõgregari ſine mercede difficile eſt. mercedem aũt dare oĩbus ubi redditus non ſunt: nõ põt eſſe ſine p̃iudicio diuituꝫ. Neceſſe eſt enim mercedem tribuere ex his que inferunt̃ ab illis uel que accipiunt̃ ab eiſ depauperãdo eos: ⁊ ex hoc fiunt mala iudicia maloꝝ ꝓpter que deſtructe ſunt multe Reſp. populares: opꝫ in populari ſtatu in quo non ſunt redditus cões q̃ꝫ pauciſſimas ⁊ tm̃ neceſſarias facere congregationes ⁊ iudicia fieri quidẽ ex multis ſed paucis diebuſ. Et iſtud quidem expedit ꝓpter duo. Si enim fiant pauce ꝯgregationes pauciora expendent̃ in ipſis: ⁊ diuites nõ timebunt paucas expenſas q̃ꝫuis ipſi non accipiunt: ſed paupes tm̃. Scđo qꝛ multo melius ſi cõueniant multi ⁊ inſignes ⁊ paupes iudicabunt ſm̃ legẽ iuſtitie. Plures aũt poterunt ꝯuenire ſi pauce fiãt cõgregationes. Diuites enim ubi nõ lucrent̃ nec honorem reportant uolunt dimittere ꝓpria multis diebus uel ſepe: pauco aũt tꝑe magis ſuſtinent. Deinde cuꝫ dicit.

❡ Ubi ꝟo ſunt redditꝰ publici nõ id facere qđ nũc magni q̃dã in populo faciũt. Supflua eniꝫ diuidũt ac ſimul capiunt: moxq; rurſus indigẽt eiſdẽ. Eſt eniꝫ paupibꝰ ceu uas ꝑforatũ huiuſmodi emolumẽtuꝫ.

❡ Declarat quõ ſe habenduꝫ eſt ubi redditus exiſtũt. Et p̃mo q̃d cauenduꝫ eſt. Scđo cũ dicit⌊ Sed opꝫ euꝫ.⌋ Quid ſit obſeruandum. In p̃ma dicit ꝙ in ſtatu populari ubi redditus ſunt cauenduꝫ ne fiat illud qđ ductores populi uel ꝓcuratores in ea ꝯſueuerunt facere. Illa enim que obueniunt diuerſis tꝑibus: cum obuenerint diſtribuunt multitudini per partes ⁊ ipſi ſic accipientes defacili cõſumunt ⁊ ſtatim indigent. Hoc eni tale auxilium eſt iſtis ſicut lagena ꝑforata paupibus. quicquid enim paulatim imittit̃ ex vna parte: effunditur ex alia: nec nunq̃ꝫ hoc modo cõtingit eam repleri. Deinde cum dicit.

❡ Sed opꝫ euꝫ qui uere populariſ ſit videre ne multitudo paupie nimia p̃mat̃. Nã egeſtas p̃uã reddit populi gubernatiõeꝫ.

❡ Tangit quid eſt obſeruandum magis. Et p̃mo facit hoc. Scđo tangit vias per quas ꝯtingit deuenire ad illud cum dicit⌊ Conãdum eſt ⁊c̃.⌋ In prima dicit ꝙ ita dictum eſt ꝙ non opꝫ facere ſicut ductores populi faciunt: ſed oportet cum quis habet curam popularis ſtatus ꝓuidere qualiter multitudo popularis pauperum abundet uel non egeat. Egeſtas enim ipſius facit eam eſſe prauã. Difficile eſt enim indigentem exiſtentẽ oꝑari bene: ſicut dicit̃ p̃° ethicoꝝ. Et ideo laborãdum eſt multũ qualr̃ ſint abũdãtes ꝯtinue. Deide cũ dicit.

❡ Conãduꝫ eſt igit̃ ingenioſe ut abũdãtia aſſit diuturna. Nã id ꝓdeſt etiã diuitibuſ. Cõgregãtes ꝟo illa que ex redditibus ꝓueniũt ſimul oĩa egenis tribuere.

❡ Tangit vias aliquas per quas ꝯtingit eos fieri diuites. Et diuidit̃ ſm̃ tres vias quas tangit. Et incipit ſecũda ꝑs ibi⌊ Sed opꝫ ⁊c̃.⌋ Tertia ibi⌊ Et ſi nõ ⁊c̃.⌋ In p̃ma dicit ꝙ expediens eſt ad vitandum indigentiam in ſtatu populari cõgregare in aliq̃ q̃ꝫtitate notabili ea que obueniunt ex redditibus cõmunibꝰ ⁊ tũc ſimul paupibꝰ diſtribuere ſm̃ aliquas magnas ꝑtes ſit̃ ut vnuſquiſqꝫ de multitudine ſi pōt fieri tantum accipiat ſimul ꝙ poſſit ſibi acquirere fundiculum aliquem hoc eſt paruam menſuram terre ex qua ulterius lucrari poſſit. hoc eni̅ expedit diuitibus: qꝛ nō grauant̄ per hoc: ⁊ etiaꝫ pauꝑibus magis q̄ ſi ſm ꝑuas ꝑtes: ⁊ ſepe reciperent qđ nunc obſeruāt ductores populi ſm qđ dictum eſt p̄us. Deinde cum dicit.

¶ Oportet ꝑſertim ſiquis poſſit tantū congregare quātum ſat eſt ad agelli cōparationem: uel ſaltem ad facultatem negociādi ⁊ agrum colendi.

¶ Ponit 2^{m} dicens ꝙ ſi hoc nō pōt fieri cōmode ſalutē dande ſunt eis occaſiones inducentes eos ad negociationes ⁊ agriculturaꝫ ut ſic ex altero iſtoꝝ: uel ex utroqꝫ ditentur. Deinde cum dicit.

¶ Et ſi non oībus poſſibile at ſm tribus ⁊ partē aliquā id facere. In hoc aūt ad neceſſarios cōuētus mercedem diuites cōferre cupidos inaniuꝫ muneruꝫ.

¶ Ponit tertiam dicens ꝙ ſi nō eſt poſſibile ſingulis diuitibus aliq̄d inferre ad diſtribuendum pauꝑibus: ſaltem expedit ipſos immittere aliquam quātitatem pecunie: uel ſm tribus uel ſm fraternitates: uel ſm aliquam aliam talem collectionem ad diſtribuēduꝫ pauperibus in cōgregationibus neceſſarijs: ⁊ ut libentius hec fiant tollēde ſunt expenſe ſuꝑuacue quas ſolent facere diuites: puta expenſe conuiuioꝝ ⁊ oblationuꝫ uanarum. Deinde cum dicit.

¶ Per talē aliquē modū Carthaginenſes gubernātes amicū retinēt populū. Semꝑ eniꝫ quoſdā a populo mittētes in aliquas gubernationes eos diuites faciūt. Gratioſoꝝ ꝟo ac mētem habētium nobilium eſt ſuſcipere egenos ⁊ occaſionem prebētes conuertere ad res agendas.

¶ Manifeſtat per exempluꝫ predicta. Et primo per exēplum Carthaginēſium. Scđo cum dicit ⌊ Recte quoqꝫ ſe habet tharentinoꝝ exemplum imitari ⁊c̄. ⌋ Per exemplum tharentinoꝝ. In p̄ma parte dicit ꝙ Carthaginenſes bene politiçantes acquiſiuerunt amicitiā populi ſm modum predictum. Semper enim inſignes ⁊ diuites accipiebant aliquos de pauperibus deſtinantes eos ad negocia domuum ſuarum ꝓcuranda ⁊ mercedem dantes faciebant eos diuites. Iterum inſignes magis gratioſi ⁊ magis ſm intellectum agentes aſſumebant pauperes dantes eis occaſiones aliquas per quas prouocabantur ad operationes ex quibus ditabantur. Deinde cum dicit.

¶ Recte quoqꝫ ſe habet Tharentinorum exempluꝫ imitari. Illi enim iumēta facientes cōmunia ad pauperū uſum beniuolā per hunc moduꝫ ſibi plebē ꝯſtituūt. Magiſtratus inſuꝑ oēs duplices faciūt ut ſint alij per electionē: alij per ſortē. Quo eniꝫ populus capiat per ſortē. Quo aūt meliꝰ gubernent̄ per electionem. Eſt aūt hoc facere etiam in vno eodēqꝫ Magiſtratu ut alij ſorte: alij electione ad eū gerēdū aſſumant̄. Queādmoduꝫ ergo oporteat gubernatiōes multitudīs iſtituē dictū eſt.

¶ Ponit ſecunduꝫ exemplum: dicens ꝙ adhuc expedit ad ſaluādum ſtatum popularem imitari Tharētinos. Principantes enim inter eos diuites exiſtentes iumēta ⁊ fructum poſſeſſionum ſuarum faciebant cōmunē multitudini dn̄ium retinentes per actuꝫ liberalitatis. Et ſm hoc fecerunt multitudinem pauperum beniuolam ſibi. Iteruꝫ oēs principatus duplices inſtituebāt alteros aſſignatos per electiones: alteros aūt per ſortem. Per ſortem quidem aliquos: ut pauperes participarent. Per electionem aūt ut meliores poſſent accipere qui melius regerent remp. Cōtinget aūt hoc facere ⁊ de diuerſis principatibus vnum accipere ſorte: reliquum electione. Et etiam in eodem vnum principatum ſic: alium aūt illo modo. Tunc recapitulat dicens ꝙ quō oportet inſtituere ſtatum popularem: ⁊ ex quibus: ⁊ qualiter firmare maxime infirmum circa illas dictum eſt.

d E paucoꝝ quoqꝫ gubernationibꝰ quō agēduꝫ ſit patet fere ex eiſdē. Nā per cōtrariū agēdum eſt in oī paucoꝝ gubernatione ad oppoſitam ſibi popularis gubernationis ſpēm.

¶ Poſtq̄ ph̄s oñdit ex q̄bus ⁊ quō inſtituenda eſt reſp. popularis: nunc oñdit ex q̄bꝰ ⁊ quō inſtituēda eſt reſp. paucoꝝ. Et p̄mo circa hoc dans intentionem dicit ꝙ oſtenſo ex q̄bus ⁊ quō inſtituenda eſt reſp. popularis: manifeſtū eſt fere quō inſtituende ſunt Reſp. paucoꝝ. Fere aūt dicit: ꝓpter aliqua que ſunt ꝓpria Reip. paucoꝝ. Cum enim ſpecies ſtatus paucoꝝ quodāmō ꝯtrarienrur ſpēbus ſtatus popularis: ⁊ ꝯtraria ex ꝯtrarijs inſtituunt̄ ⁊ ꝯtrario mō opꝫ vnamquanqꝫ ſpēm ſtatus paucoꝝ ex his inſtitui que ꝯtrarient̄ illis ex q̄bus cōponitur ꝯtraria Reſp. popularis: ⁊ modo ꝯtrario illi. Deinde cum dicit.

¶ Reputādo merā illā ac ſummā ceterarum gubernationē paucoꝝ ⁊ primā. Hec aūt eſt ꝓpinqua illi que reſp. nuncupat̄ in qua oportet cenſus diuidere ⁊ alios minores ⁊ alios maiores facere. Minores quidem a quibus neceſſarij magiſtratus capiant̄. Maiores ꝟo a quibus capiant̄ hi magiſtratus qui ſunt principaliores ⁊ qui tm̄ adepti fuerint cenſum habiles ſint ad remp. gerēdā afferēte populo tantā multitudinem per ipſum cenſum ut cum illis potētiores ſint qui gubernāt remp. q̄ illi qui non gubernāt. Semper enim ex meliori populo capiendi ſunt illi qui ad ſocietatem reip. capiuntur.

¶ Proſequit̄. Et p̄mo declarat ex q̄bus ⁊ quō optima Reſp. paucoꝝ eſt inſtituenda. Deinde cum dicit ⌊ Similiter aūt ⁊c̄. ⌋ Ex q̄bus ⁊ quō ſpecies ꝯſequentes. In p̄ma parte dicit ꝙ ſpēm ſtatus paucoꝝ reputando maxime tēperata inſtituēda eſt modo ꝯñter. Hec autē ſpēs ſtatus paucoꝝ eſt ꝓpinqua ei que uocat̄ reſpub. noīe cōi in qua principant̄ habentes arma ⁊ dignitatem aliquam diuitiarum: ſicut dictum eſt in 4°. Etiaꝫ ⁊ in qua honorabilitates que attēdunt̄ penes diuitias diſtinguunt̄ in maiores ⁊ miores. Sūt eni̅ q̄dā hn̄tes maiores diuitias q̄daꝫ minores. Silr̄ ꝑncipatuū ſunt q̄dā magiſ neceſſarij ⁊ mīores. Quidā aūt p̄ncipaliores ⁊ maiores. Minores aūt habentes diuitias inter ipſos participant p̄ncipātibus magis neceſſarijs. Et maiores p̄ncipalioribus: ⁊ licitum eſt in ipſa oēs habentes aliquam dignitatem diuitiarū attingere ad rē pu. Ad inſtituendum igiť iſtam opꝫ introducere tantam multitudinem habentium honorabilitatem diuitiarum determinatam: ut tñ ipſa ſint potentiores his qui nō ꝑticipant Rep. Et uſiter opꝫ iſtam multitudinē aſſumi ex meliori populo. Melior eni ſtatꝰ paucoꝝ ex meliori populo hñte diuitias inſtituiť: ſicut in oībꝰ alijs ex melioribus fit melius. Deinde cum dicit:

¶ Siłr aūt in ea gubernatiōe paucoꝝ que ſequiť intēdētes: parumꝑ eſt inſtituenduꝫ.

¶ Declarat qualr ⁊ quō inſtituunť alie. Et p̄mo tangit modum inſtituendi oēs in uli. Scd̄o cū dicit⌊ In ea v̄o ⁊c̄.⌋ Inſiſtit circa ultimam ⁊ peſſime ordinatā. In p̄ma ꝑte eſt intelligendum ꝙ ſpecies ſtatus paucoꝝ q̄tuor ꝯſequenter ſe hñt ſm ordinem. Prima eniꝫ eſt ex ampliori multitudie ⁊ minori honorabilitate diuitiarum ⁊ magis ſm rōnem ⁊ Legem ordinataꝫ. Sequēs autē ex pauciori multitudine ⁊ maiori abundantia diuitiarum ⁊ minus utens legibus. Tertia aūt adhuc ex minori ⁊ ampliori multitudine diuitiarum. Ultima aūt ⁊ peſſima ex qua pauciſſima multitudine ⁊ maxima honorabilitate. Et ideo nō recta legibus ſed uolūtate p̄ncipantiuꝫ. Et ideo ꝯñs ſemꝑ attendiť reſpectu antecedentis. Dicit igiť ꝙ ſimiłr ſpēm reip. paucoruꝫ ꝯñtem poſt primā ⁊ ꝯñtem poſt illam uſqꝫ ad ultimaꝫ opꝫ iſtituere per intētionem eius qd̄ obſeruať in inſtitutione p̄cedentis. Ut uerbi gratia. Si p̄ma ex multitudine magna ⁊ parua honorabilitate diuitiaruꝫ inſtituiť: ſequens ex minori multitudine ⁊ maiori honorabilitate. Et ſic uſqꝫ ad ultimā incluſiue que inſtituitur ex q̄ꝫ pauciſſima multitudine paucoꝝ ⁊ maxima honorabilitate diuitiarum. Deinde cum dicit.

¶ In ea v̄o que oppoſita eſt extreme popularitati que eſt paucoꝝ potentia tyrānidi ꝑſimilis eſt. Quāto deterrima eſt: tāto maiori opus eſt cuſtodia.

¶ Inſiſtit circa ultimā ⁊ peſſimā. Et circa hoc p̄mo oſtēdit ꝙ indiget multa cautela. Scd̄o cum dicit⌊ Populares igiť gubernationes ⁊c̄.⌋ Oſtendit quō cōtingit ipſam firmari melius. Circa p̄mum p̄mo ꝓponit. Secundo cuꝫ dicit⌊ Ut enim corpora ⁊c̄.⌋ Probat. In p̄ma parte dicit ꝙ illa ſpēs ſtatus paucoꝝ opponitur ultime ſpēi ſtatus popularis que maxime eſt poteſtatiua ⁊ etiā tyrānica: qꝛ in ipſa totus populus: tota multitudo uelut vnus tyrannus principať: tanto indiget ampliori cautela quanto ipſa eſt peſſima oiuꝫ. Conſequenter cum dicit.

¶ Ut enim corpora bene diſpoſita ad ſanitateꝫ. ⁊ nauigia bene inſtructa ad nauigādum multos ferūt errores: nec ob eos ſuccūbūt. Ualitudinaria aūt corꝑa ⁊ nauigia parum firma nautiſqꝫ iſtructa prauis: nec paruos ferunt errores. Ita rerūp. he que deterrime ſunt plurima īdigent cuſtodia.

¶ Declarat hoc per ſimile: ⁊ in his que fiūt arte: ⁊ in his que fiunt nā que ſunt nobis magis nota. Dicēs ꝙ ſicut corpora aīalium que bene diſpoſita ſunt ad ſanitatem ꝓpter bonam adinuicem primaruꝫ cōpōnem uel ꝓportionē: ⁊ naues que bñ cōpaginate ſunt in ordie ad nauigationē pñt ſuſtinē plures errores: utputa ictus uel paſſiōes ab extriſecis iſra ut nō defacili corrūpanť ꝑꝑ illa. Illa aūt corꝑa aīalium que male diſpoſita ſunt ꝑꝑ malā diſpōnē humoꝝ: ⁊ naues nō bñ cōpaginate ſꝫ q̄ſi reſolute hñtes prauos nautas: nō pñt eni ſuſtinē modicos errores: imo corꝑa aīaliū taliū a modicis paſſionibꝰ corrūpunť. Naues v̄o hꝰi ad modicū ipulſuꝫ uēti uł' vnde uł' ictū rupis frāgunť. Ita eſt ⁊ de rebuſp. ille que optīe ordiate ſunt ſm rōnē multos ipulſus ⁊ magnos ſuſtinē pñt. Male aūt ordinate a modicis corrūpunť. Et iō maiori idigēt cautela. Ciuitatē eni opꝫ itelligere cōpoſitā ex pluribꝰ adiuicē ordiatis: ſicut aīal ex pluribꝰ mēbris: ⁊ nauē ex pluribꝰ lignis. Deīde cū dicit.

¶ Populares igiť gubernationes ꝑ multitudinē hoiuꝫ oīno ſeruanť. Hoc eniꝫ opponiť ad illud iuſtū qd̄ eſt ſm dignitatem. Paucoꝝ v̄o potētiuꝫ cōtra videlꝫ per rectā ordinationē opꝫ aſſequi firmitatem.

¶ Docet ex q̄bus ꝯtingit eam firmari melius. Et p̄mo in gn̄ali. Scd̄o cū dicit⌊ Cū v̄o ⁊c̄.⌋ In ſpāli. In p̄a ꝑte dicit ꝙ Reſp. populares Tyrānice ⁊ peſſime ordinate ſaluanť ꝑꝑ multitudinē hoiuꝫ gubernātiū in eis. Talis eni multitudo potētiā quādā hēt. Propter eni multitudinē iſtā opponiť iuſto ſꝫ dignitatē: ut ꝑ potētiā eiꝰ ſuppediteť hꝰi iuſtū ſm rōnē in ipa. Statuſ aūt paucoꝝ ei oppoſite que potētatꝰ dñr: ⁊ ſunt tyrānice nō ſaluanť ꝑ potētiā multitudinis: qꝛ talē nō hñt. Et iō opꝫ ꝙ ꝯ̄rio ſalueť ꝑꝑ bonā ordinationē ſm rōneꝫ ⁊ iuſti ſaluationem. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ v̄o ſint multitudinis potiſſimū partes quatuor: agricole: artifices: negociatores: mercenarij. Quatuor etiam utiles ad belluꝫ: equites: pedites grauis armature: expediti leues: ⁊ turba naualis. Ubi cōtingit regionē eē ad equitatū aptā: ibi locum habet aptiſſimū paucoꝝ potētia: illa ſūma Nā cōſeruatio habitatoꝝ ab equitibus ꝓuenit. Equos v̄o nutrire eoꝝ eſt qui magnas hēant facultates. Ubi aūt regio ad peditatū eſt apta: alterā ſpēꝫ affectat paucoꝝ potētie. Nam grauis armatura diuitum eſt magis q̄ꝫ pauperum.

¶ Docet in ſpāli ex quibus firmať. Et p̄mo declarat ex quibus cōtingit fieri fortem. Scd̄o cum dicit⌊ Cōceſſio aūt ⁊c̄.⌋ Ponit elemēta ad firmādum ipſam. Adhuc circa p̄muꝫ duo facit. Quī p̄mo declarat ex q̄bus cōtingit cōſtituere magis fortem ſtatum paucoꝝ ⁊ cōſequentem. Scd̄o cum dicit⌊ Expediti aūt.⌋ Ponit ex quibus minus fortem ⁊ magis inordinatā. In prima parte ad declarāduꝫ intētum p̄mittit diſtinctioneꝫ multitudinis in ciuitate. Et dicit ꝙ q̄ꝫuis ſint plures partes multitudinis: ſicut tactum eſt prius maxime inueniunť quatuor ad quas alie reducunť. puta agricultiua ad quam reducať paſcualis. naualis: ⁊ illa que circa forum negociať. ⁊ mercenaria ad quā reducunť viles artifices. Iteruꝫ quatuor ſunt modi hoīum qui bene diſpoſiti ſunt ad bellum: puta equeſter qui pugnat in equis: ⁊ pedeſter: ⁊ nauticum qd̄ in nauibꝰ pugnat: ⁊ expediti leues ad defenſionem. Ubi igiť accidit eē regionem in qua ſunt multi bellantes in equis ſm arteꝫ cōtingit fortem ſtatū paucoꝝ facere maxime ſi fuerint vnanimes inter ſe. Cuius rō eſt: qꝛ ſtatui paucoꝝ inſidiať potētia multitudinis. Ab ipſa aūt pōt ſaluari per potentiā equeſtrem que ꝓualet in armis. Et iteruꝫ nutriture equoꝝ ſunt factiue diuitiarum. Et ideo pertinent ad eos qui habent ſubſtantias magnas: cuiꝰ modi ſunt in ſtatu paucoꝝ. Ubi aūt eſt multitudo utētiuꝫ armis ad pedes ⁊ ad defenſionē: ad impugnationē cōtigit facere fortē ſtatū paucoꝝ poſt p̄mā que dicta eſt. Habere eni multitudinē taliū armoꝝ ⁊ uſuꝫ eorū magis ꝑtinet ad diuites q̄ ad egenos: qui diuites dn̄ant in ſtatu paucorum. Deinde cum dicit.

¶ Expediti aūt leues ⁊ nautica turba a plebe eſt oīs. Nūc autē ubi talis turba multa eſt qn̄ ſeditio fit deterius certāt. Sed opꝫ hiꝰ medicinaꝫ cape a belli Ducibꝰ qui ad eq̄tū ac peditū robur expeditos leuis armature ſolēt ꝯiungere: ⁊ cū his ſuperant populi in ſeditionibꝰ opulētos. Nā leues ⁊ expediti ꝯtra eq̄tes ⁊ ꝯtra grauis armature pedites faciliter repugnant. Inſtituē igit̄ ex his potētiā iſtā ꝯ̄ ſeipoſ eſt iſtituere.

¶ Declarat que eſt multitudo ex qua nō ꝯtingit fieri fortē ſtatū paucoꝝ. Et p̄mo facit hoc. Scd̄o tangit remedia per que ꝯtingit illā melius ordinari ad fortē ſtatuꝫ paucoꝝ cū dicit ⌊Sed opꝫ ⁊c.⌋ In p̄ma dicit ꝙ potētia multitudinis que nō utit̄ armis. ſed ordinat̄ ad leues opatiōes: puta ad curſuꝫ ad aſcēſum muroꝝ: ⁊ naualis que in aqua pugnat oīno ſūt populares nō paucoꝝ. Tales aūt ꝓpter defectū virtutis ⁊ rōnis ſequunt̄ īpetū. Et iō ubi eſt multa multitudo taliū: ſi diſſenſionē habeāt ad ſupiores pugnāt ꝯtēdētes deterius ꝯtra eoſdē. Et ideo nō bene ordinabiles ſunt ad ſtatū paucoꝝ. Scd̄o cum dicit ⌊Sed opꝫ ⁊c.⌋ Tāgit remedia. Primo vnū. Scd̄o cum dicit ⌊Sed opꝫ ⁊c.⌋ Aliud. In p̄ma dicit ꝙ ꝯtra inordinationē ⁊ malitiaꝫ p̄dicte multitudinis opꝫ Duces exercitꝰ adducere remediuꝫ: videlicet adiungēdo ad equeſtrē multitudinē: ⁊ etiam ad pedeſtrē utentē tn̄ armis tm̄ de multitudine ex paucoꝝ quātū eis ꝯgruit: ⁊ nō plus. Ut videlicet ad tātā multitudinē equeſtriū apponat̄ tāta multitudo leuiuꝫ quāta eſt eis neceſſaria ad fineꝫ: ſic tn̄ ꝙ nō ꝓualeat in potētia ⁊ nō ſit maior. Silr̄ aūt ⁊ ad armatiuā. Ratio aūt q̄re expedit talē multitudinē ordinari bn̄ in exercitu eſt. Quia nos vidēmus ꝙ popularis multitudo qn̄ diſſentit a diuitibꝰ ꝓualet cōtra eos ꝓꝑ v̄tutē expeditorū: qꝛ expediti faciles exiſtētes faciliter īſurgūt ꝯ̄ equeſtres ⁊ ēt ꝯ̄ pedeſtres armatos: qꝛ ipſi diuites ſunt oppreſſiui ſuiipſiꝰ. Et iō expedit paucoꝝ potētie diuitibꝰ retinere ſibiipſis hāc potētiā expeditoꝝ ꝯ̄ populares ⁊ eoꝝ ꝯſtituē ⁊ ordiare ſic ut ꝑ beniuolētiā ⁊ bonā ordiatiōē cū eiſdē expeditis ꝓualeāt ꝯ̄ eos. Deiñ cū dic.

¶ Sed opꝫ diuiſis etatibꝰ: cū aliȷ̄ ſeniores: aliȷ̄ iuniores exiſtāt. In iuuenili adhuc etate ꝯſtitutos filios ſuos erudire ad leues ⁊ epeditas opationes. Delectos q̄dem ex pueris athletas eſſe ipſos operationum.

¶ Ponit ſcd̄m remediū ꝙ etiā eſt ad declarationē dicti. Dicēs ꝙ adhuc expedit paucoꝝ ſtatui ad bonaꝫ ordi atione expeditoꝝ diſtinguere ſm̄ etates: videlꝫ in iuniores ⁊ ſeniores ipſoꝝ ⁊ iuniores filios ipſoꝝ exerce e curſuꝫ: ſaltū: aſcenſuꝫ. Ulterius aūt magis ꝓuectos ⁊ fortiores ꝯſtituere athletas ad opa faciēda: puta uel ad onera portāda: uel ad duellū: uel ad aliq̄d aliud tale. Et ex h̄ ſequunt̄ duo. Primo ꝙ beniuolētiā expeditoꝝ habebūt q̄ſi habētes curā ⁊ ſollicitudinē de bona ordinatione ipſoꝝ. Aliud autē q̄a ipſi iuuenes magis exercitati erunt in eis que expediunt ſtatui paucoruꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Cōceſſio aūt reip. populo faciēda eſt: uel cuꝫ ad cenſuꝫ ꝑuenerint ut dictū eſt prius: uel ut faciūt Thebani: cū certū tp̄s a mercatura ⁊ hiꝰ exercitiȷ̄s deſtiterint. Uel ut apud Maſſiliā iudicio facto qui digni ſint ad rēp. recipit ⁊ qui excludit.

¶ Ponit elemēta ad ſaluādū potētatū paucoꝝ. Et primo ponit hꝰ¹ elemēta. Scd̄o cū dicit ⌊Sed h̄ ⁊c.⌋ Tāgit dicta nō obſeruari nūc in paucoꝝ ſtatibꝰ. In p̄ᵃ ponit vnū elemētū. Scd̄o cū dicit ⌊Preterea ⁊c.⌋ Ponit. Tertio cū dic ⌊Cōgruit aūt ⁊c.⌋ Ponit aliō. In p̄ᵃ dicit ꝙ ad ſaluādū potētatuꝫ paucoꝝ expedit aliq̄s de popularibꝰ apponi reip. utputa de his q̄ aliquā honorabilitateꝫ h̄nt diuitiaꝝ: uel ſic fiebat Thebis: puta ꝙ nullus accipiebat̄ ad rēp. ipoꝝ qui nō abſtinuiſſet a foro uenaliū ꝑ decēniū: ſic dicebat̄ p̄us in q̄rto: uel ſic obſeruabāt in Maſſilia q̄dā alia ciuitate q̄ diſtinguebāt iter dignitatē eoꝝ q̄ attingebāt ad rēp. ⁊ eoꝝ q̄ nō ꝑticipabāt. Et ſi iueniebāt aliq̄s nō ꝑticipātes digniores uł eque dignos q̄buſdā q̄ ꝑticipabāt aſſumebāt ipſos uel aliq̄s ex eis. Per talē eni appoſitionē populariū ipſi de rep. magis diligūt ipaꝫ. Et iō magis nitunt̄ eā ſaluare. Hoc tn̄ eſt obſeruādū ſic dicebat̄ p̄us ꝙ nō aſſumat̄ magna multitudo taliū: pn̄t eni in ordinatione facere paucoꝝ potētiā. ſed tāta ut tn̄ ipſi ualētiores ſint reliqua multitudine regionis. Deinde cū dicit.

¶ Preterea dignitatibꝰ his que ſunt principaliſſime quas ſuſcipere opꝫ eos qui in Reip. gubernatione uerſant̄ adiungenda ſunt onera publica ut populus ſpōte ſua eas nolit: ⁊ ueniā hēat illis qui hiꝰ Magiſtratus ſuſcipiūt: utpote mercedē permagnam pro ea dignitate ſoluentibus.

¶ Ponit ſcd̄ꝫ elemētū. Dicēs ꝙ expediēs eſt eos q̄ aſſumunt̄ ad ꝑcipuos ⁊ honorabiliores ꝑncipatus in tali rep. facē. oblatiōes denarioꝝ magnoꝝ uel deo uel coitati. Ex h̄ eni ſequunt̄ due utilitates. Una ꝙ pp̄lares nō affectabūt ꝑncipatꝰ ꝓꝑ magnitudinē denarioꝝ. Et iō magis q̄eti erūt. alia: qꝛ mltū cōpatient̄ ꝑncipātibꝰ vidētes eos multa expēdere in eis. Pauperes eni diuitias maximū bonū reputāt: ex quo ſequit̄ maior quietatio ipſorum. Deinde cum dicit.

¶ Cōgruit aūt cū hiꝰ Magiſtratus ineūt ⁊ ſacra magnificentiſſime facere: ⁊ publica quedā edificia ad uſuꝫ populi ꝯſtruere: ut multitudo cernēs urbē ornari tū muneribus erga deos: tū edibꝰ ad uſuꝫ publicū libēter aſpiciat preſentem ſtatum ciuitatis. Continget etiam preſtantibꝰ viris hec eſſe monumenta ſue largitatis.

¶ Ponit 3ᵐ. d. ꝙ adhuc expedit aſſumendoſ ad ꝑncipatū ſacrificia magnifica facere ⁊ magnitudinē expēſarū ⁊ facere aliq̄d cōuiuiū magnū toti ciuitati ut ſit populus participās ꝯuiuio: ⁊ vidēs ciuitatē bn̄ diſpoſitaꝫ ⁊ ornatā ⁊ ſm̄ edificia coīa ⁊ ꝓpria: ⁊ etiā multa ſeorſuꝫ poſita ⁊ dedicata ad honorem dei gaudeat: ⁊ per cōſequēs uelit manere rēp. Et iteruꝫ magnitudo expenſaruꝫ expediēs eſt inſignibꝰ ſicut memoriale: ⁊ ad diffuſionem fame. Sicut enim dicit Ariſto. in 4° Ethicoꝝ amantur maxime liberales omniuꝫ aliorum qui aliȷ̄s preſtant virtutib⁹ utiles eni ſunt ⁊ ꝓſunt dando ꝓpter qđ magis diffundit̃ fama hoīs per actū dationis liberalis. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed hoc nō fit nūc per eos hoīes qui magni ſūt in paucoꝝ potētia: ſed ꝯtrariū. Lucrū eni querūt nō minus ꝙ̃ honorez. Itaqꝫ dici pōt recte hos eē populares ſtatus ꝑuos. Quō igit̃ inſtituende ſint ⁊ paucorum gubernationes ⁊ multitudinis in hunc modum determinatum ſit.

¶ Tangit ꝯtrariuz eē in cōſuetudine modernoꝝ. Dicēs ꝙ ea que dicta ſunt nō obſeruāt moderni. Regūt eniz in paucoꝝ rep. uel inſignes: nō eni querūt bonā famā magis: aut etiā honores ſed magis extorſiōes pecuniarū calūnioſe: ſeu q̃litercūqꝫ: ꝓpter hoc moderne reſp. paucoꝝ ſunt parue reſp. populares in qb⁹ querit̃ magis extorſio pecunie ꝙ̃ honor. Et tunc recapitulat. d. ꝙ ex qbus ⁊ quō ꝯtingit bene firmare ſtatus populares ⁊ paucoꝝ male ordinatos ītātū eſt determinatuz.

c Onſequēs eſt circa Magiſtratus videre diligēter quot hi ſint: ⁊ q̃les ⁊ qb⁹ de reb⁹ ut ſupra dictum eſt.

¶ Poſtꝙ̃ p̄hus declarauit ex qb⁹ ⁊ q̃liter īſtituant̃ reſp. minus recte determinat nūc de ꝑncipalib⁹ earūdē ſupplendo qđ in fine quarti omiſerat. Et circa hoc primo dat itētionē ⁊ rōnē eius. Scđo cū dicit ⌊ Primū ꝙ.] Proſeqtur. Circa ꝑmū ꝑmo dat intētionē ſuā dicens ꝙ poſtea que dicta ſunt opz determiare ea que ꝑtinēt ad ꝑncipatus: puta quot ſunt ꝑncipat⁹ necīj in hͦͥ reſp. ⁊ qui ſm ſpēz: ⁊ quoꝝ ſint dn̄i: ſicꝫ dicebat̃ ꝑus in fine quarti. Deinde cum dicit.

¶ Sūt eni qdā neceſſarij Magiſtrat⁹ ſine qb⁹ Ciuitas eſſe nō pōt. Sūt etiā qdā ad cultū ornatūqꝫ ꝑtinētes ſine quibus bene habitari ciuitas non ualet.

¶ Dat neceſſitatē huius ꝯſideratiōis. Et diuidit̃ in duo. Primo eni aſſignat rōnez vnā. Scđo cū dicit ⌊ Preterea ⁊c.] aliā. In ꝑma ꝑte intēdit rōnem hāc de illis ſine qbus aut impoſſe eſt eē ciuitatem: aut bn̄ hītari. Et ꝯſequēter opz determiare uel ꝯſiderare Remp. ſed ſine ꝑncipib⁹: aut nō eſt poſſibile ciuitatē aut nō bn̄ hītare: ergo ⁊c. Maiorē ſupponit ſicut manifeſtuz minorem ſubiūgēs: dicēs ⁊ ſine ꝑncipatib⁹ necīījs: puta ſine ꝑncipatu ꝑncipali ⁊ Ducatu exercitus: ⁊ etiaz iudicio ⁊ alijs hͦꝛ non pōt eſſe ciuitas ſine ꝑncipatib⁹ aut qui curant de bono ornatu ciuiuz ꝙ̃tuz ad exteriora uel accidentia magis nō bn̄ pōt habitari. Deinde cuz dicit.

¶ Preterea neceſſariū eſt ⁊ in paruis qdē ciuitatib⁹ pauciores eſſe Magiſtrat⁹. In magnis aūt plures ut prius oſtendimus. Quales ergo ꝯgruat ſimul coniungere ⁊ quales ſeparare non debet eſſe clam.

¶ Ponit ſcđam rōnem dicēs ꝙ preterea in ciuitatibus paruis neceſſe eſt pauciores ꝑncipat⁹ ⁊ plures in vnuz ꝯiungi: tuz qꝛ pauciores ſufficiūt: tū qꝛ nō plures inueniunt̃ eſſe ſufficiētes. In magnis aūt Ciuitatib⁹ oportet plures eſſe ⁊ vnū diuidi in plures ꝓpter oppoſitas cauſas: ſicut dictū fuit in q̃rto huius. Opz igit̃ ciuē nō ignorare q̃les ꝑncipatus ꝯuenit ꝯiungere in vnū ⁊ q̃les diuidere in plures. Hoc autē non ꝯtingit niſi ſciat̃ qui ⁊ quot ſunt: ⁊ quoꝝ dn̄i: ⁊ quā habitudinē hn̄t ad inuicez: ⁊ qui ꝓpingores ⁊ qui remotiores ſm nām. Ergo neceſſe eſt iſta precōſiderare. Deinde cū dicit.

¶ Primū ergo cura reꝝ neceſſariaꝝ ut in foro aſſint: uenūdēturqꝫ. Suꝑ qua qdē cura Magiſtrat⁹ qdā eſt ꝯſtituēdus: cui⁹ officiū ſit circa ꝯtract⁹ ⁊ circa honeſtatē. Nā cūctis fere ciuitatib⁹ neceſſariū eſt emptiones uēditiōeſqꝫ fieri inuicē pro uſu reꝝ neceſſariarū. Et hec facultas maxima ⁊ expeditiſſima eſt ad eandē ſufficientiam conſequendam cuius gratia in vnam videntur conueniſſe Reip. ſocietatem.

¶ Proſequit̃. Et eſt intelligēdum ꝙ ſimul determinat qui ⁊ quoꝝ ⁊ quot. Et diuidit̃ in ꝑtes duas. Quia primo facit qđ dictū eſt. In ſcđa cū dicit ⌊ Hoꝝ v̓o.] Ad quā rēp. ꝑtineāt qdā illoꝝ magis. Adhuc circa ꝑmum ꝑͦ declarat de neceſſarijs magis. Scđo cū dicit ⌊ Curā facere.] De his que ad bonū ornatū. Adhuc ꝑmo facit qđ dictū eſt. Scđo cuz dicit ⌊ Neceſſarium ergo.] Circa ꝑmū adhuc ꝑmo determinat de ꝑncipātib⁹ reſp. Scđo cū dicit ⌊ Alia ſpēs.] De his qui curāt de diuinis. Circa ꝑmū adhuc ꝑmo determinat de ꝑncipatibus minoribus ꝑticularib⁹. Scđo cū dicit ⌊ Preter hos.] De vniuerſali ⁊ ſūmo. Adhuc ꝑͣ in duas. Primo facit qđ dictū eſt. Scđo cū dicit ⌊ Cuz v̓o.] De eo qui hēt curā ſuꝑ correctiōe ⁊ emēdatione ipſorū. Circa ꝑmū adhuc ꝑmo determinat de principātib⁹ qui habent curā ſuꝑ reb⁹ exterioribus. Scđo de his qui hn̄t curā de ꝑſonis ciuiuz cū dic̄ ⌊ Qui v̓o poſt.] Circa ꝑᵐ duo facit. Quīa ꝑmo determinat de his qui habēt curā ſuꝑ reb⁹ exterioribus. Deinde cū dicit ⌊ Altera v̓o.] De eo qui habet curam de reſcriptis ſuper predictis ⁊ acceſſorijs. Prima diuiditur in tres. Primo determinat de eo qui habet curam de his que circa foruz. Secundo cum dicit ⌊ Alia v̓o ⁊c.] De his que circa edificia ⁊ immobilia. Tertio cum dicit ⌊ Eſt ⁊ alius.] De eo qui habet curam ſuper redditibus cōmunibus. In prima parte dicit ꝙ primo oportet eſſe quendam principatum circa forum eorum que ſunt neceſſaria Ciuitati qui aſpiciat ꝙ contractus talium iuſte ⁊ legitime fiant: ⁊ etiam edificia circa forum bene ornata ſīt: puta in quibus fiunt huiuſmodi cōtractus. Cuiuſratio eſt. Quia in omnibus Ciuitatibus fere neceſſe eſt aliqua recipere per emptionem: ⁊ aliqua emittere per uēditionem: ⁊ quantum ad totam Ciuitatem ⁊ reſpectu aliorum ⁊ quantum ad Ciues inter ſe. Fere auten dicit: quia contingit eſſe aliquam Ciuitatem per ſe ſufficientem in qua hoc eſt neceſſarium ⁊ hoc non eſt conuenientiſſimuz ad per ſe ſufficientiā. Eſt enim Ciuitas cōmunitas perfecta omnis per ſe ſufficientie terminuz habens: ut dicebatur in primo. Propter quā cōuenerunt in vnam ciuilitatem. Quia enim vna domus nō eſt ſufficiēs: ideo coniungitur alij in vico. Et qꝛ vnus vicus nec pauci ſufficiunt ſibi omnino: igitur plures coniunguntur in Ciuitate vna que per ſe ſufficiens eſt. Per ſe autē ſufficiens non poteſt eſſe niſi per cōmutationes mutuas que fiunt per emptionez ⁊ uenditionē: uel inter ſe uel ad alios legitime factas. Hoc autez nō eſſet niſi eſſet aliquis dirigens ⁊ reducens inequale ad equalitatem per ſapientiam ⁊ publicam poteſtatem. Hoc autez eſt principatus. Eſt igitur neceſſarius principatus quidā circa ꝯtractus. Deinde cum dicit.

¶ Altera v̓o cura huic ꝯiūcta ac ꝓpinq̄ eſ circa urbē de publicis priuatiſqꝫ iurib⁹ de edificatione decēti: de viarū cōſeruatione ac directiōe de finibus regūdis ut ſine querela ſint: ⁊ de ſimilibus. Vocāt autem plurimi hiꝰ magiſtratuʒ edilitatē. partes eius ꝟo ſunt plures: ut in magnis ciuitatibus alie ſuper alias incidunt: ceu menibus reficiendis prefecti: ⁊ fontium curatores ⁊ pontium conſeruatores.

¶ Determinat de p̄ncipatibus qui curāt de edificijs publicis ⁊ ꝓprijs: ⁊ p̄mo de his qui curāt de his que i ciuitate. Scđo cuʒ dicit ⌊Alia ꝟo.⌋ de his que extra. In p̄ma parte dicit ꝙ alius eſt p̄ncipatus ꝯſequēter ſe habens ad iſtuʒ ⁊ ꝓpinquus eidem qui hēt curam de edificijs coībus ⁊ ꝓprijs ⁊ ſtratis ⁊ aqueductibus ⁊ alijs huiuſmodi q̄liter fiant ut expedit ⁊ bene diſpoſita ſint ſm̄ ꝙ expedit ciuitati ⁊ q̄liter ruinoſa edificia reparentur ⁊ q̄liter confinia edificioꝝ ſic determinētur ut ſint ſine querela ⁊ de alijs huiuſmodi que ſunt ſimilia huic cure. Quidam aūt uocant hūc p̄ncipatum edilitatem. Predictus aūt p̄ncipatus plures p̄tes hēt ſm̄ moduʒ q̄rum alie ⁊ alie ad alia ⁊ alia ordinant̄ in ciuitatibus magnis: puta factores muroꝝ ⁊ curatores fontium ⁊ cuſtodes portꝰ ⁊ fortilicioꝝ ciuitatis. Deide cū dic̄.

¶ Alia ꝟo eſt cura ⁊ quidē neceſſaria atqꝫ huic ꝓpinq̄: nā de eiſdē rebꝰ ceterū nō in urbe ſꝫ extra urbē in agro uerſat̄. Vocant aūt hiꝰ magr̄atū alij diffinitores: alij cuſtodes agroꝝ. He igit̄ ꝓcuratiōes ſunt tres.

¶ Determinat de his que in regione dicēs ꝙ alius p̄ncipatus eſt neceſſarius cōſimilis p̄dicto. de illis eniʒ eiſdem de q̄bus curat p̄dictus eſt iſte extra ciuitateʒ in regione: puta ille qui curat de caſtris ⁊ edificijs ⁊ aqueductibꝰ ⁊ cōferētibꝰ agroꝝ ⁊ alioꝝ que ſunt extra ciuitatē. Appellant aūt q̄dam iſtos diffinitores: alij cuſtodes agrorum. Iſti igitur ſunt tres principatus neceſſarij. Deinde cuʒ dicit.

¶ Eſt ⁊ alius magiſtratus ad quē redditus publici referunt̄: qui apud eos conſeruati mox diſtribuunt̄ ad ſingulas opportunitates. Vocāt ꝟo iſtos receptores ⁊ q̄ſtores.

¶ Determinat de eo qui hēt curā circa redditꝰ cōes dicēs ꝙ alius eſt p̄ncipatꝰ qui hēt curā circa cōes redditus: ad quē tria ꝑtinēt. ſ. recipe ipſos a differētibꝰ ⁊ cuſtodire receptos ⁊ diſtribuere qđ neceſſariū eſt in vnaquaqꝫ diſpēſatiōe ſm̄ ordinationē ciuitatis uel ſupiorū. Et uocant̄ a q̄buſdā receptores a recipiēdo: a q̄buſdam autem queſtores. Deinde cum dicit.

¶ Alter ꝟo magiſtratus eſt apud que preſcribi opʒ p̄uatos cōtractus ⁊ ſentētias iudicū: apud quos ēt poſtulationes uocationeſqꝫ in ius p̄ſcribi debēt. Quibuſdā in locis hiꝰ magr̄atū diuidūt in p̄tes plēs: ſꝫ eſt vna eadēqꝫ auctoritas iſtoꝝ oīum: appellantqꝫ eos qui hūc magr̄atū gerūt tū p̄fectos: tū mēoriales: uel ſīlibꝰ nūcupatiōibꝰ.

¶ Determinat de eo corā quo fiūt reſcripta de ꝯtractibꝰ ⁊ iudicijs. d. ꝙ alius eſt p̄ncipatus ad quē referunt̄ oīa reſcripta circa ꝯtractꝰ ⁊ iudicia ut habeāt auctoritatē ſ. per ſigni eius appoſitionē. apud quos etiā opʒ manere regiſtrū cū reſcripto ꝯctuū ⁊ ſniaꝝ: ⁊ etiā eoꝝ qui inducunt̄ in ciuitate. Iſte ꝟo p̄ncipatꝰ in ciuitatibꝰ maioribꝰ diſtinguit̄ in plēs: ſed vnū opʒ eſſe p̄ncipalē oīum: ſicut nūc videmus in curijs magnatū aliquē eē cancellariū p̄ncipalē ⁊ alios plēs eſſe ſub eo: puta uocarios ⁊ regiſtrarios ⁊ hꝰºi. Et uocant̄ ⁊ q̄buſdā prefecti uel memoriales: qꝛ apud eos debet remanere memoria magnoꝝ que fiunt in ciuitate. Ab alijs aūt alijs nominibus propinquis. Deinde cum dicit.

¶ Qui ꝟo poſt hūc ſeq̄tur ſūme neceſſarius eſt ac difficillimꝰ oīum magr̄atuū. Verſat̄ aūt circa executiōes eoꝝ qui dānati ſūt ⁊ circa eoꝝ penas atqꝫ cuſtodias.

¶ Determinat de eo qui principat̄ ſup ipſa ſubſtantia ciuiū: ⁊ p̄mo de eo qui hēt curā ſup actionibꝰ ꝯdēnādorū ⁊ p̄ſcribendoꝝ. Scđo cū dicit ⌊Poſt hos.⌋ De eo qui hēt curā ſup cuſtodia ciuiū. Circa p̄mū p̄º oñdit ꝙ p̄ncipatꝰ talis grauis ⁊ nec̄ius eſt. Scđo cū dicit ⌊Cōtigitqꝫ.⌋ tāgit q̄ꝺdā accn̄s circa ipʒ. Primū p̄º fac̄ qđ dictū eſt. Scđo cū dic̄ ⌊Preterea meliꝰ eſt.⌋ tāgit quedā expediētia ad mouēdū grauitatē ipſiꝰ. Circa p̄muʒ p̄º ꝓponit. Scđo cū dicit ⌊Eſt aūt grauis.⌋ Probat. In p̄ª dicit ꝙ poſt p̄cedētē p̄ncipatū qui maxie neceſſarius eſt ſic p̄mū p̄nm̄ in vnoquoqꝫ gn̄e: ⁊ eſt maxie difficilis iter oēs: puta ille qui curat de exactiōibꝰ ꝯdēnādorū ad mortē ⁊ relegādoꝝ ſm̄ accuſatiōes inſcriptas ⁊ circa cuſtodiaʒ corpoꝝ ipſorum anteqꝫ ꝯdemnent̄ aut proſcribantur. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aūt grauis hiꝰ adminiſtratio ꝑꝑ multas que inde ꝓueniunt inimicitias. Itaqꝫ niſi magna emolumenta ex eo capiantur gerere illum omnes recuſant: ⁊ ſi gerant ſm̄ leges facere non tolerant.

¶ Probat uel aſſignat rōnē iſtoꝝ: ⁊ p̄º grauitatis ipſiꝰ. Scđo cū dicit ⌊Sed nec̄ia.⌋ Aſſignat rōnē neceſſitatis. In p̄ª dic̄ ꝙ p̄ncipatꝰ p̄dictꝰ grauis eſt ualde ꝓpter multas inimicitias multoꝝ: amici eni ꝯdēnādoꝝ ⁊ ꝓſcribēdoꝝ hn̄t ad ipʒ odiū ut in pluribꝰ. Siq̄dē ille uel illi qui diligūt aliquos ſunt inimici inimicoꝝ illoꝝ: ⁊ tāta eſt inimicitia ad ipʒ ꝙ ubi nō ꝯtingit multū lucrari pauci aut nulli ſuſtinerēt p̄eſſe in iſto principatu: ⁊ ſi ſint aliq̄ qui ſuſtineāt nolūt ꝓcedē in ipſo ſm̄ rigorē legū timētes inimicitias uel offēſionē. timor eni ⁊ amor ſepe ſolēt ꝑuertere iudiciū p̄ncipātis. Deide cū dic̄.

¶ Sed eſt neceſſaria res. Nam nihil ꝓdeſſent iudicia aut ſentētie niſi forent qui eas executioni mādarēt. Quare ſi hec deſint coīo inter ſe ciuiuʒ permanere nō poteſt.

¶ Probat uł aſſignat cām nec̄itatis. d. ꝙ nec̄iꝰ q̄dē ē hꝰºi p̄ncipatꝰ q̄a nihil ꝓficuū eſt recte ſm̄ iuſtitiā ſniare de actiōibꝰ ⁊ ſnias rectas nō deducē ad finē per executionē. In opabilibꝰ eni iudiciū rectū eſt ꝑꝑ opōnē ſicut ꝑꝑ finē. agē aūt aliq̄d eoꝝ que ſūt ad finē per ſe ⁊ nō deducere ad finē uel attingē nō eſt ꝓficuū. Propter qđ ſi impoſſibile eſt coīcationē ciuiū iuicē ſaluari nō factis ſententijs rectis de ꝯtrouſijs ſuboriētibꝰ iter ip̄os ipoſſibile eſt eandē coīcationē ciuiū adinuicē ſaluari: niſi ſnielate recte executiōi demādent̄. Si igit̄ nec̄ium eſt in ciuitate coīcationē ſaluari nec̄itate que eſt in ordine ad finē: nec̄iuʒ eſt eadē nec̄itate iuſtas ſnias demādare executiōi. Hoc aūt p̄ncipalr̄ fit p hꝰºi p̄ncipatū. q̄re hꝰ p̄ncipatꝰ nec̄ius ē ſi debeat ſaluari coīcatio. Deide cū dic̄.

¶ Preterea melius eſt non vnū hunc eſſe magiſtratuʒ: ſed partiri in plures ut alij de alijs exequātur. Et circa actiones eodem mō conandū eſt diſtinguere: adhuc etiam magr̄atus alios alijs exequēdis ⁊ nouoꝝ magis nouos ⁊ p̄ſidētiū alio ꝯdēnāte: alij ſint qui exigāt: ceu p̄tores urbani: edilium ꝯdēnationes: ac rurſus iſtorum alij.

¶ Tāgit quedā expediētia circa ipſuꝫ ⁊ diuiditur in partes duas. Primo tangit quedam documenta ⁊ rōneꝫ aſſignat. Sc̄do cuꝫ dicit ⌊In multis ēt ⁊c̄.⌋ adiungit aliud. Circa p̄muꝫ p̄mo tangit documenta. Sc̄do cuꝫ dicit ⌊Quāto eniꝫ.⌋ aſſignat rōnē. In p̄ma dicit ꝙ qꝛ huiuſmodi p̄ncipatus eſt neceſſariꝰ ⁊ grauis ⁊ expedit iſtuꝫ p̄ncipatuꝫ non eſſe vnum tm̄: ſed diſtingui in plures ⁊ alios ex alijs iudicijs accipere: utputa ꝙ alius ſit qui audiat accuſationē: alius qui inq̄rat: alius aūt qui ſententiat. ⁊ ſimiliter que circa reſcripta intēdunt opꝫ tentare diuidere: puta ut vnus ſcribat accuſationē: alius inq̄ſitionem: alter ſniam. Iteruꝫ expedit quoſdam de iſtis agere aliqua: ⁊ quoſdam alia: puta eos qui magis fuerunt in p̄ncipatu iudicare minus periculoſa: nouos aūt noua ⁊ ueteres magis periculoſa. Et iterū negocioꝝ inſtātiū: ſi alter ꝯdēnauerit alteꝝ exeq. vbi gratia. Eos quos p̄ncipantes intra ciuitatē ꝯdēnauerint p̄ncipantes extra ciuitatē magis puniant exequēdo: ⁊ econtrario. Deinde cum dicit.

¶ Quāto eni minus inimicitiaꝝ ſit illis qui executioni demandāt tanto magis res finē ſuſcipiēt. Si ſint ergo ijdē qui ꝯdēnāt: ⁊ qui ꝯdēnatiōes exigūt duplex ꝯ̄hit odiū in oībus aūt eoſdē cūctis inimicū eſt.

¶ Aſſignat rōnem dicēs ꝙ iſta obſeruāda ſunt: qm̄ q̄ꝫto minor erit inimicitia hꝰ p̄ncipatibꝰ: tāto ſnie ⁊ executiones magis de fine accipiēt. Eoſdē aūt eſſe ꝯdēnantes ⁊ exequētes inimicitiā habēt ꝓpter duo. Tū quia ꝯdēnat. Tū qa exequit̄. Eos aūt oīa tractare que pertinent ad dictum p̄ncipatū inimicitiam hēt q̄ꝫtum ad oīa: ſi aūt diuidant̄: ita ꝙ alter ſit condēnans ⁊ alter ſit exequēs: ⁊ diuerſa diuerſis tribuant̄: diuidetur inimicitia. Quare minor erit ad ſingulos ⁊ ſententie ⁊ executiones magis finem accipient: quod eſt expedientius. Deinde cum dicit.

¶ Multis etiaꝫ locis ſeꝑat̄ ille qui cuſtodit reos ab illo qui aīaduertit in eos: ut Athenis illi qui Undecimuiri nuncupabantur. Quapropter melius eſt hūc quoqꝫ diuidere Magr̄atū ⁊ quaſi adumbrare ⁊ mitigare: eſt eni neceſſarius nō minus q̄ꝫ ſuꝑior.

¶ Adiungit aliud dicens ꝙ in multis ciuitatibus diuiſi ſunt ille qui cuſtodit illos qui ꝯdēnādi ſunt: ⁊ ille qui exequit̄ ſniam: ſicut Athenis illi qui uocabant̄ Undecimuiri. Et ideo expediētius eſt ⁊ iſtos ſeparare ⁊ alia ſophiſmata ⁊ adumbrationes circa hoc facere per que ꝯtingat minorē eſſe inimicitiā ⁊ per ꝯſequens minus grauem p̄ncipatum. neceſſarius enim eſt ⁊ non minor predicto. Deinde cum dicit.

¶ Cōtingitqꝫ in eo ut viri boni maxime vitēt hoc officiū: prauos aūt nequaq̄ꝫ tutuꝫ ſit ei p̄ficere: cū ipſi potius indigeāt cuſtodia ⁊ carcere q̄ꝫ alios debeāt cuſtodire.

¶ Tāgit accidens inducēs impedimētuꝫ circa ipſum: ⁊ p̄mo facit hoc. Sc̄do cū dicit ⌊Itaqꝫ opꝫ.⌋ Tāgit remedia. In p̄ma dicit ꝙ ꝓpter difficultatem que eſt in iſto p̄ncipatu viri boni fugiūt hꝰ p̄ncipatū. malos aūt nō eſt ſecurū apponere in ipſo: mali eni magis indigēt regula ⁊ cuſtodia alioꝝ q̄ꝫ poſſint alios regere uel etiā cuſtodire. regulans eni aliū in ſe oportet eſſe regulatuꝫ prius. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ opꝫ hoc nō vnuꝫ eſſe officiū: neqꝫ ꝯtinuo ab eiſdē fieri: ſed ubi eſt aliq̄s iuniorū ordo atqꝫ cuſtodū deputandi ſunt pro tꝑe alij: atqꝫ alij qui hoꝝ officioꝝ ſuſcipiūt curā. Hos ergo magr̄atus tanq̄ꝫ ſumme neceſſarios ponenduꝫ eſt eſſe primo.

¶ Tāgit remedia dicēs ꝙ qa boni fugiūt p̄ncipatū iſtuꝫ ꝑꝑ cām p̄dictā expediēs eſt nō eſſe tm̄ vnū p̄ncipātē in hꝰ negocio: nec etiā ꝯtinue eoſdē p̄ncipari: ſꝫ mō hos: mō alios. Quia ēt nos videmus ꝙ ubi eſt aliq̄s ordo iunioꝝ uel ubi eſt ordo cuſtodiarū ciuiū ⁊ p̄ncipatuuꝫ opꝫ iſtoꝝ curā facere ꝑticulariter nūc q̄dē hōs: nūc aūt illos. Iſti aūt p̄ncipatꝰ qui dicti ſūt ponēdi ſunt nec̄ij ⁊ p̄mi reſpectu p̄dictoꝝ prius. Deinde cum dicit.

¶ Poſt hos aūt alij ſunt Magr̄atus: nec ſane minus neceſſarij ⁊ maioris q̄dēꝫ dignitatis: nā plurima idigēt experiētia ⁊ fide. Tales ꝟo ſunt circa cuſtodiā urbis: ⁊ circa illa oīa que ordinant̄ ad bellicas expeditiōes. Opus eſt eni ⁊ in pace ⁊ in bello permultis: nam ⁊ menia ciuitatis curāda tuendaqꝫ ſunt: ⁊ diſquiſitiones: deſcriptioneſqꝫ ciuium agende.

¶ Inq̄rit uel ꝓſeq̄t̄ de eo qui hēt curā ſuꝑ cuſtodiā ciuiū ⁊ circa h̄ p̄ᵒ dat neceſſitatē ipſiꝰ. Sc̄do cū dicit ⌊Alicubi ḡ.⌋ tāgit eiꝰ diuiſionē. In p̄ᵒ ipſe dic̄ ꝙ poſt p̄dictos p̄ncipatꝰ neceſſe eſt ponere alios nō minus neceſſarios ſi debeat ſaluari cōmutatio ciuilis: ordinatos tn̄ in excellētiori gradu dignitatis: qm̄ idigēt ad executioneꝫ p̄ncipatꝰ prudētia multa: que habet̄ per experiētiā longi tp̄is: multa fide. i. multa fidelitate. Iſti aūt ſunt qui cuſtodiūt ciuitatē: ⁊ ordinant̄ ad opportunitates bellicas ꝯ̄ inimicos ciuitatis. Expedit eni ſi debeat ſaluari eē curatores ipſiꝰ ⁊ in tp̄e pacis ⁊ in tp̄e belli. Tales ēt ſūt illi ad quos ꝑtinet cuſtodire portas ⁊ muros. Silr illi qui hn̄t curā exgrēdi iſidias ⁊ de ordinatiōe ciuiuꝫ adiuicē pacifica. Tales āt ad recte oꝑandū idigēt prudētia multa ⁊ fidelitate: qꝛ idiſcretio ⁊ ifidelitas ipſoꝝ de facili iduceret corruptionē ciuitatis. Deide cū dic̄.

¶ Alicubi ergo ſuꝑ his plures ſunt Magiſtratꝰ: Alicubi pauciores: ueluti in paruis q̄dē urbibꝰ vnus ſuꝑ oībꝰ. Appellant ꝟo hos pretores uel ꝯſules. Iſuꝑ ſi ſint eq̄tes pedites: aut ſagittarij: aut turba naualis. Suꝑ vnoquoqꝫ eoꝝ prefecti q̄dē ſtatuuntur: appellāturqꝫ prefecti eq̄tū prefecti legionuꝫ. Prefecti nauales: ⁊ ſeorſum ſub his prefectꝰ triremis. Prefectꝰ cohortis. Tribunus militū: ⁊ alia hiꝰ ꝑticularia. Totuꝫ ꝟo vnuꝫ aliquid eſt procuratio ſcilicet reruꝫ bellicaruꝫ. Et erga huiuſmodi Magiſtratum hoc modo ſe habet.

¶ Tāgit diſionē ipſiꝰ. d. ꝙ iſta cura i q̄buſdā citatibꝰ ꝯtinet p̄ncipatꝰ pl̄es ſic̄ i magnis ⁊ magis ordiatis ad bellū. In alijs āt pauciores: ſic̄ i ꝑuis citatibꝰ ꝯtigit aliquē vnū de ciuib⁹ preficit in tota cura uel aliquos paucos. Et aliqui uocant iſtos principatus ducatus exercit⁹: alij principes belli. Iterū ſi in ciuitate inueniant̄ equites multi aut pedites: ſicut expoſitū eſt prius: aut ſagittarij qui ordinant̄ ad pugnā ſagittādo: uel nautici qui pugnāt in nauib⁹ aut aliq alij tales ſup vnūqdq; iſtoꝝ in maiorib⁹ ciuitatib⁹ ordinant̄ aliq p̄ncipātes ex hoc noīationem habētes: ſicut prefecti nauales ⁊ eqtū ⁊ legionū. Et adhuc magis pticulatim ſub vnoquoq; iſtoruꝫ ſunt multi p̄ncipatus pticulares: puta in nauticis prefecti triremiū. Siſr ⁊ ille qui habet curā ſup diſpoſitione inſidiaꝝ ⁊ illi qui dicunt̄ prefecti cohortium ⁊ tribuni militꝫ. ⁊ gcūq; alij tales diuerſitatē talem habent. Oīa tñ iſta habent vnam ſpēm cure cōmunē que dicit̄ cura belli: ⁊ per ꝯſequens vnuꝫ p̄ncipatuꝫ ſupremum ad quē oēs alij ordinant̄. Hoc ergo modo ſe habent circa principatum. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ ꝟo qdam magiſtratuum ⁊ non oēs pertractēt multa negocioruꝫ publicoruꝫ: neceſſe eſt eſſe aliuꝫ Magiſtratū qui rōnes repetat atq; corrigat: ipſe ꝟo nihil tractet. Vocāt ꝟo hos alij correctores: alij rōnales: alij ſcrutatores: alij procuratores.

¶ Proſequit̄ de eo cuius eſt corrigere alios quoſdā p̄ncipatus dicens: qm̄ qdem principātes in ciuitate quāuis nō oēs habēt tractare bona coīa. ſ. colligēdo ⁊ diſpēſando. Difficile aūt eſt h⁹ᵒⁱ bona tractare ſine aliq̄ inquinatione uel appropriatione: eo ꝙ oēs habēt appetituꝫ h⁹ᵒⁱ bonoꝝ ſi non ſint ſtudioſi ⁊ fideliſſimi viri neceſſariū eſt eſſe aliquē p̄ncipatum ſuper iſtos cuius ſit ſumere rationem ſuper receptis ⁊ expenſis ⁊ corrigere ubi inuenerit delinquentes. Aliter enim ꝯtingeret diſtractio in bonis coib⁹ ciuitatis ⁊ iniuſtitia. Expedit aūt ꝙ ille p̄ncipatus ſuper nullo alio habeat curā ut diligētius poſſit curare de predictis. Vocant̄ autem iſti p̄ncipatus a qbuſdā correctores eo ꝙ corrigere habēt delinquētes. a qbuſdam ꝟo rōnales eo ꝙ debent audire rōnes. a qbuſdam ſcrutatores: eo ꝙ habent exqrere diligenter. ab alijs ꝓcuratores. Deinde cū dicit.

¶ Preter hos ꝟo oēs Magſratus vn⁹ eſt maxime p̄ncipaliſſimus oīum: idem enim plerūq; hēt fineꝫ ⁊ introductionē qui preſidet multitudini ubi populus dn̄at̄. Opꝫ aūt id qđ cogit ſummā habere in Rep. auctoritatē. Appellant̄ ꝟo qbuſdam in locis p̄cōſultores ex eo: qꝛ ante deliberant: ubi ꝟo multitudo eſt ꝯſiliū magis. Ciuitatum igitur magiſtratus fere tot aliqui ſunt.

¶ Determinat de maximo p̄ncipatu dicēs ꝙ preter predictos p̄ncipatus eſt alius neceſſarius: ille. ſ. qui habet dominiū ſup oīb⁹: ⁊ ad quē oēs alij ordinant̄ a quo accipientes rōnem operandi dirigunt̄ in eis que ſubſunt cure ipſoꝝ ⁊ ad quē finaliter reducunt̄ oēs opationes ciuitatis. Opꝫ aūt id qđ cogit ſūmā habere in rep. auctoritatē. Appellant aūt qbuſdam in locis precōſultores ex eo quia ante deliberāt. Ubi ꝟo multitudo eſt cōſilium dicitur. Deinde cum dicit.

¶ Alia ſpēs curationis eſt circa rē diuinaꝫ: ceu ſacerdotes ⁊ editui circa tēpla: ut ꝯſeruent̄ que ſunt: ⁊ erigant̄ ruinoſa edificia ⁊ cetera oīa que ptinēt ad diuinū cultū.

¶ Determīat de p̄ncipatu qui dirigit in his que ad deuꝫ pertinent: ⁊ circa hoc duo facit. Primo enī premittit opportunitatē ipſoꝝ. Secundo cuꝫ dicit ⌊Euenit autem.⌋ Ponit diſtinctionē iſtius principatus uel vnionem in diuerſis ciuitatibus. In prima dicit ꝙ alia eſt ſpēs p̄ncipatus neceſſaria in ciuitate: puta eoꝝ que ad diuina pertinēt: cuius ſunt ſacerdotes ſacra tractātes ⁊ eoꝝ qui curant de edificijs ſacrarū domuū qualiter ſalua maneāt. ⁊ ſi aliqua decidant exigant̄ ⁊ ēt aliorū quorumcūq; que ad cultum diuinuꝫ ordinant̄. Deinde cum dicit.

¶ Euenit aūt alicubi curā hāc eſſe vnaꝫ: ut in paruis ciuitatib⁹. alibi ꝟo plures ſeparata a ſacerdotio: ut ſacrificuli: ac editui: ⁊ cuſtodes ſacrarū pecuniaꝝ. Hinc ꝯſequens eſt illa que circa ſacrificia publica quotcūq; ſacerdotib⁹ lex nō cōmittit ſed ex publico fiūt. Vocāt autē eos qui iſtis p̄ſunt: alij reges ſacroꝝ: alij pontifices maximos.

¶ Ponit diuiſioneꝫ ⁊ vnionem eius in rebuſp. diuerſis dicens ꝙ iſte principatus alicubi eſt vnus tm̄ curans de oīb⁹ que ptinēt ad p̄dictū cultū: ſicut iu ciuitatibus paruis. Alicubi aūt ſunt multi ⁊ ſeparati p̄ncipat⁹: puta ſacrificia offerētes ⁊ cuſtodes tēploꝝ ⁊ erarij ſacrarū pecuniarū deo dedicatarū. Cōſequēter autē ille qui ordinat̄ ad diſpēſandas imolationes cōes quas nō aſſignauit lex ipſis ſacerdotib⁹ ſed recipiūt ipſas a menſa cōmuni. Erāt enim apud gētiles qdā que imolabātur que ſacerdotes accipiebant de ꝓprijs. quedā autē que miniſtrabant̄ eis a cōmuni. ⁊ iſti a quibuſdam uocabantur reges a quibuſdā pontifices maximi. Deinde cum dicit.

¶ Neceſſaria ergo officia ſunt circa hec ut illa repetamus circa rē diuinā: circa rē bellicā: circa reddit⁹ publicos. ⁊ ipenſas circa foꝝ circa urbē ⁊ portus ⁊ regionē. Inſup circa iudicia ⁊ ꝯtract⁹ poſtulationes ⁊ executiōes ⁊ cuſtodias ⁊ ſup rōnib⁹ ⁊ diſqſitionib⁹: ⁊ ſup correctionib⁹ eoꝝ que geſſerit in magiſtratu. ⁊ finaliter circa ꝯſilia hec coīa: ꝓprie autem eaꝝ ciuitatū que magis pacate atq; tranquille ſunt.

¶ Recolligit predictos principatus dicēs ꝙ principat⁹ neceſſarij ut ꝯtingit dicere in ſūma ſunt de his ⁊ circa hoc: puta p̄ncipat⁹ circā reꝫ diuinā ⁊ p̄ncipatus circa bellica ⁊ ille qui curā habet ſup acceptione reddituū ⁊ diſpenſatione eorum: ⁊ ille qui habet dominium circa forum quantum ad cōmutationes: ⁊ ille qui circa municipium ciuitatis ⁊ exterius circa portum ⁊ regionē ſubiectam ciuitati. Iterum ille qui circa iudicia ⁊ circa ſcripturas cōmutationum ⁊ circa executiones ſententiaruꝫ: ⁊ ille qui habet curam ſuper cuſtodia ciuitatis ⁊ regionis. ⁊ ille qui habet audire compoſitū ⁊ corrigere delinquentes. ⁊ finaliter circa conſilia. In ciuitatibus autem que magis uacant ab exterioribus bellis: ⁊ intendunt ſpeculationi ⁊ magis delectantur circa talia ſunt. Alij proprij principatus: de quibus nūc dictum non eſt: nec de rep. talium ciuitatum: ſed tm̄ dictum eſt de principatibus pertinentibus ad ſtatū paucorum ⁊ popularem de quibus erat prius determinatum: quāuis quedam iſtoruꝫ pertineant etiam ad paucas ciuitates. Deinde cum dicit.

¶ Curam facere de mulierum diſciplina:

de legibꝰ ſeruãdis: de diſciplina iuuẽtutis: de Gymnaſioꝝ gubernatione. Preterea de ludis Gymnicis ac muſicis ⁊ ſiqua alia huiuſcemodi ſpectacula contingat fieri.

¶ Determinat de p̄ncipatibꝰ nõ neceſſarijs magis dicẽs ꝙ adhuc p̄ter p̄ncipatꝰ p̄dictos ⁊ neceſſarios ſunt alij p̄ncipatꝰ curãtes de bono ornatu ciuitatis ⁊ ciuiũ de mulieꝝ diſciplina ⁊ de cuſtodia legũ: ita ꝙ nullus trãſgrediatꝛ: ⁊ de lege pueroꝝ: puta diſciplina ⁊ cura ipſoꝝ de gymnaſioꝝ gubernatiõe. Iterũ de ludis gymnaſticis in qbꝰ hoies exercebãt ſe nudi: ⁊ de muſicis ⁊ alijs hꝰˡ ſpectaculis. Deinde cum dicit.

¶ Hoꝝ v̊o quedã manifeſta ſunt non popularia: ueluti diſciplina mulierũ ⁊ puerorũ. Nã pauꝑibꝰ neceſſe eſt uti mulieribꝰ ⁊ pueris tãq̃ miniſtris: qm̃ ſeruos nõ hñt.

¶ Declarat ad quas reſpublica ꝑtineat qdẽ hoꝝ p̄ncipatuũ: ⁊ p̄mo declarat hoc de qbꝰ minus p̄ncipalibꝰ. Secũdo cũ dicit [Cũq; tres ſint ⁊c̃.] De p̄ncipalibꝰ. In p̄ma dicit ꝙ qdã iſtoꝝ principatuuꝫ nõ cõpetũt ſtatui populari: puta p̄ncipatus mulierũ: pueroꝝ lex uel p̄ncipatꝰ. Et rõ huiꝰ eſt: qꝛ in populari ſtatu eſt multitudo egenoꝝ. egenꝭ aũt neceſſe hñt uti mulieribꝰ ⁊ pueris tanq̃ qbuſdã ꝯſequẽtibꝰ de neceſſitate ad oꝑationes neceſſarias ⁊ ſeruiles ꝓpter carẽtiam ſeruoꝝ. Hi enim quia ſeruos nõ habẽt utunꝭ mulieribꝰ ⁊ pueris ſicut ſeruis. Deinde cum dicit.

¶ Cũq; tres ſint magiſtratꝰ per quos aſſumũt qdã ſũmas ꝑtãtes: ꝯſeruatores legũ ⁊ p̄cõſultores ⁊ ꝯſiliũ. Cõſeruatores legũ optimatũ eſt: p̄cõſultores v̊o paucoꝝ potẽtie. Cõſiliũ aũt populare. De magiſtratibꝰ ergo ut in figura fere dictũ eſt oibus.

¶ Declarat hĩ idẽ de qbuſdã p̄ncipatibꝰ dicẽs ꝙ cuꝫ ſint tres p̄ncipatꝰ ſ̄m quos eligũt alios p̄ncipales p̄ncipatus. ſ. ꝯſeruatores legũ. p̄cõſultores ⁊ ꝯſiliũ. Legũ cõſeruatores ꝑtinẽt ad ſtatũ Optimatũ: qꝛ legũ ꝯſeruatores prudẽtia idigẽt ⁊ virtute que ſunt principalia in ſtatu Optimatũ. Precõſultores ꝑtinẽt ad paucoꝝ ſtatũ. Cõſiliũ v̊o ad popularẽ. Sic igiꝭ in typo ⁊ figuraliter dictũ eſt fere de oibus Magiſtratibꝰ.

Finis.

¶ Excellẽtiſſimi Theologie ꝓfeſſoris Magiſtri Ludouici Valẽtie ꝓcuratoris Ordinis p̄dicatoꝝ ad Reuerẽdiſſimũ in Chriſto patrẽ ⁊ dñm dñm. F. Cardinaleꝫ Senenſem Epitoma per concluſiones Sexti libri politicorum Ariſtotelis.

¶ De populari ſtatu.

¶ Propoſitũ Reip. popularis eſt libertas: ad hãc eni reſpicit ois ſtatꝰ eius: hinc eſt ꝙ multitudo nõ vult ſubeſſe: ſed per vices ipare ⁊ parere. Iuſtũ eni populi non eſt ſ̄m dignitatẽ ſed ſ̄m numerum. Unde ⁊ in eo ſtatu plus poſſunt inopes qui plures ſunt q̃ opulẽti q paiciores ſũt. Sed ⁊ p̄terea qſq; ut vult viuit in pplari ſtatu: ſicut eni ſerui eſt viuere ut nõ vult ſic liberi ut vult.

¶ Ex hoc aũt popularis ſtatꝰ ꝓpoſito ſequiꝭ hec popularia eſſe. Primo qdẽ ut ad oẽm magiſtratũ oẽs aſſumãtur. Scdo ut viciſſim vnuſqſq; vnicuiq; preſit. Tertio ut per ſortẽ tribuanꝭ magiſtratꝰ oibꝰ: uel ſaltẽ illis qui ꝑitia nõ idigẽt ⁊ arte. Quarto ut nõ aſſumanꝭ ad magiſtratꝰ viri ꝓpter cẽſus magnitudinẽ: his eni obſeruatis ⁊ equalitas ⁊ libertas que in hoc ſtatu intẽdũtur facile conſeruantur.

¶ Cõcludit etiã huic ſtatui nõ niſi ſemel eũdẽ magr̃atũ ab aliquo geri uel perraro: ⁊ eoſdeꝫ eſſe pui tp̄is ut ſic plures ad magiſtratꝰ poſſint attingere: exceptis tñ his qui uerſanꝭ in bello quos nõ expedit mutari: cũ experimẽto opus ſit quo carent qui nouiter aſſumuntur.

¶ Expedit etiã multitudinẽ eſſe dñaꝫ: maxime reꝝ maximaꝝ. Magiſtratus v̊o aut nulliꝰ rei: aut minimaꝝ. Sed ⁊ tñ inter oẽs magr̃atꝰ opportuniſſimus eſt ꝯſiliatiuus. multitudo enim ratione ⁊ conſilio eget.

¶ Utile eẽt mercedẽ cape oẽs magiſtratꝰ: uel ſaltẽ ex his qui ſunt circa iudicia ⁊ ꝯſiliũ ⁊ p̄ncipales ꝯciones: ⁊ eos p̄ſertim quos neceſſe eſt ſimul eſſe in eadẽ comeſſatione cõpluribꝰ ꝓpter expẽſaꝝ magnitudinẽ.

¶ Deniq; popularis gubernatio ignobilibꝰ inopibꝰ ac ieruditis ꝯfereꝭ ſicut ⁊ paucoꝝ his qui gñe ⁊ diuitijs ⁊ eruditiõe p̄ſtãt. Cõis aũt hoꝝ cã eſt paritas ⁊ libertas in Rep. quas non exiſtimant obſeruari niſi oẽs ex equo ſ̄m numerum gubernent.

¶ Que v̊o in populari rep. determinãda ſunt non arbitrio pauperũ ſoluꝫ ſunt ſtatuẽda ne iniurienꝭ opulẽtis nec potentũ: ne tyrãni fiant. Sed id agẽduꝫ eſt ꝙ tam pluribꝰ diuitibus q̃ pluribꝰ pauperuꝫ videaꝭ. Qꝫ ſi cõtraria eis videanꝭ eoꝝ ſequẽda eſt ſentẽtia qui virtute precellũt. Qꝫ ſi virtute pares ſint tũc ſorte dirimẽduꝫ eſt qꝺ queriꝭ. facilius enim eſt ſortiri q̃ perſuadere his qui plus poſſunt: quanq̃ ſit admodum difficile in ſortibus ueritatem reperire.

¶ Optima popularis gubernatio eſt illa que ex agricolis cõſtat: optimus eni populus eſt ille qui ex agricolis eſt. cũ eni laborãdũ ſit illis circa nec̃ia ad victũ nõ moliunꝭ aliqd cõtra Rẽp. ſuiſq; detenti opibus nõ appetunt aliena: dulciuſq; eſt illis opus facere q̃ in Repu. uerſari. Unde magiſtratus nõ appetunt ⁊ ſi appetunt facile adimpletur eoꝝ cupiditas ſi ſaltem creandi magiſtratus ⁊ corrigendi facultas eis tribuatur.

¶ Utilis eſt hec forma popularis gubernationis ut agricole eligãt magiſtratus ⁊ corrigãt: Naꝫ magr̃atus ab optimis ſemp gerenꝭ: qa penã formidabũt magiſtratꝰ qñ corrigere ad illos ꝑtinet. Cõpeſci enim ac nõ licere facere qcqd quis uelit utile eſt: nã licẽtia agẽdi qꝺ qſq; uelit cuſtodire nõ põt ingenitam vnicuiq; homini prauitatem. nobilibꝰ aũt ipſis hic gradus ſufficiet: ut videlicet magr̃atus gerãt. nõ eni ſuberũt alijs deterioribꝰ.

¶ Statuenduꝫ eſt ut agricole certã poſſideãt terre mẽſuram. ſi enim nimis ditarentur deſinerent eſſe agricole. Item ut non liceat eis uendere paternas ⁊ primas hereditates aut aliter obligare: ſic eni nec ipſi iopes fient ⁊ alios opulentiores reddent.

¶ Poſt agricolas paſtores bonũ populũ ꝯſtituũt: habẽt eni cũ agricolis magnã ꝯueniẽtiã: ac expeditioni militari utiles ſunt corporibus exercitati.

¶ Alie v̊o multitudies ex qbꝰ populares ſtatꝰ ꝯſtituunꝭ ut opificũ forẽſiũ ⁊ mercenarioꝝ deteriores ſũt. Hoꝝ eni vita vilis eſt nullũq; virtutis opus exercẽt: ⁊ cũ circa foꝝ urbẽq; uerſenꝭ facile cõciones agitant.

¶ Ad ꝯſtituẽdã aũt hãc popularẽ gubernationẽ ⁊ ad populũ roborãdũ expedit extraneos recipere ⁊ efficere ciues: ⁊ nõ ſolũ legitimos ſed etiã ſpurios: quouſq; videlicet ſuperẽt multitudinẽ medioꝝ: neq; ultra progredi debent. ſic enim turbarent remp. ⁊ nobilitatem irritarent: quod eſſet cauſa ſeditionis.

¶ Inſuper excogitanda ſunt omnia quibꝰ familiaritates noue admiſceantur ⁊ cõuerſationes prime diſſoluanꝭ.

¶ Deniq; oia fere agẽda ſunt pro ꝯſeruatiõe hꝰˡ popularis gub̄natiõis q̃ diximꝰ ꝓ ſalute tyrãnidis expedire.

¶ Et iter cetera diſſimulare debẽt qui regũt crimina ſubditoꝝ: cũ pleriſq; dulcius ſit diſſolute viuẽ q̃ modeſte.

¶ Qui curā ſalutis hn̄t Rer.p. debēt iniurias compeſcere: utputa leges ponēdo ut dānatoꝝ bona nō in publicū ſed in ſacrū referant. Eadē eni pena erit ⁊ populus minus cupide dānabit: cū ſit nihil utilitatis ex dānatione ſuſcepturus. Inſup paucas accuſatiōes facere magnas penas conſtituere aduerſus eos qui falſo accuſarint: ⁊ quātum fieri poteſt oēs reddere beniuolos: qđ ſi id fieri nequeat ſaltē conari ne hoſtes exiſtiment eos qui gubernant.

¶ Expedit etiā ut ubi ſunt pauci redditus reip. rare fiāt ꝯgregationes. cuꝫ eni nō pōt merces reportari plures ꝯueniēt ſi rare ſint ac etiā expēſe euitabuntur.

¶ Quādo v̊o publici ſunt redditus nō ſunt ſtatim ſuperflua diuidenda: qꝛ ꝯtinget mox rurſum indigere.

¶ Aduertēdū eſt etiā ne multitudo ad inopiam redigat̄: nam egeſtas prauam reddit populi gubernationē.

¶ Utile aūt eſt ad abūdātiā ſeruādā ut ꝯgregent̄ illa que ex redditib⁹ publicis ꝓueniūt ⁊ ſimul oīa diſtribuant̄ egenis ut ſaltē vnicuiqꝫ det̄ quātū ſat eſt ad agelli comparationē uel ad minus ad facultatē negociādi ⁊ agrū colēdi aut mittere eos ad aliquas gubernationes aut nobiles eis prebere occaſionem.

¶ Ut aliqđ agāt exercēdo eos in reb⁹ ſuis īſtituēdo etiā duplices magiſtratus ut alij ſint per ſortē: qui. ſ. pauꝑibus poſſint cōtigere: alij p electionē q meliorib⁹ dent̄.

¶ De paucorum potentia.

¶ Pro p̄ma aūt ſpecie paucoꝝ potētie que ꝓpinqua eſt reip. facit ut tāta mltitudo habētiū cēſuꝫ afferat̄ ut potētiores ſint qui remp. gubernāt ꝙ̄ qui nō gubernant. Et hoc ſimiliter faciēdū eſt in alijs ſm̄ modū eoꝝ.

¶ Ultima v̊o ſpecies que tyrannidi perſimilis eſt maiori eget cuſtodia: ſicut ualitudinaria corpora ⁊ nauigia parum firma nautiſqꝫ inſtructa prauis.

¶ Ad ſeruādā aūt illā ultimā ſpēm expedit maxime regionē eſſe aptā ad eqtatū: nā equos nutrire eſt eoꝝ qui magnas habēt facultates: ubi aūt regio eſt apta ad peditatū tūc ꝯducit habere pedites grauis armature: cuꝫ grauis armatura ſit magis diuitū ꝙ̄ pauperū: pedites aūt expediti ⁊ leues ⁊ nautica turba utilis eſt ppl̄o.

¶ Sed ꝯtra h⁹ⁱ pedites leuis armature cōiungere opus eſt ex illis ad eqtū ⁊ pedituꝫ maioris armature robur ut cū illis ſuperent alios qui ſunt cū populo: ac etiā expedit diuiſis etatib⁹ filios ſuos in iuuenili etate ꝯſtitutos erudire ad leues ac expeditas oꝑationes ut ſic de eis curam gerentes ſibi coniungant h⁹ⁱ pedites.

¶ Hec aūt maxime ſunt obſeruāde. Primū qdē ut etiaꝫ populo ꝯcedat̄ aliqđ in rep. puta qui ad determinatuꝫ cēſuꝫ ꝑuenerint. Sic eni populus magis amat Reſp. Scđo ut adiūgant̄ oꝑa publica dignitatib⁹ p̄ncipaliſſimis. Sic eni populus ſua ſpōte eas recuſabit ⁊ ueniā dabit habētib⁹ qui magnā pro ea dignitate mercedeꝫ ſoluerint. Tertio ſacra faciāt magnificentiſſime ⁊ publica edificia conſtruent ad uſuꝫ populi: ut ſic libenter populus aſpiciat ſtatum ciuitatis.

¶ De Magiſtratibus neceſſarijs in Ciuitate.

¶ Sūt qdā Magiſtrat⁹ in ciuitatib⁹ neceſſarij. Unus qdē circa emptiōes ⁊ uēditiōes: ⁊ circa alios ꝯ̄ct⁹ pro uſu reꝝ neceſſariaꝝ ut videlꝫ ad eq̄litatē reducant̄ ⁊ habeat̄ ſufficiētia reꝝ gr̄a cuius ſocietates ciuiles ſūt cōſtitute. Alius eſt circa edificatiōes decētes ⁊ ꝯſeruationē viarū ꝯfines regendos ut hec. ſ. ſine querela ſint ⁊ hui⁹ ꝑtes p̄ſes ſūt quē edilitatē uocāt: ſūt eni p̄fecti menibus reficiēdis curatores fontiū: ⁊ cōſeruatores portuum. Alius eſt qui uerſatur circa agros extra urbem.

¶ Alius eſt circa reddit⁹ publicos ⁊ recipiēdos ⁊ ꝯſeruādos ⁊ diſtribuēdos ad ſingulas opportunitates: ⁊ qui hūc exercent receptores ⁊ queſtores uocant̄. Eſt alter circa ſcribēdos p̄uatos ꝯ̄ct⁹ ſn̄ias iudicuꝫ poſtulatiōes uocatiōeſqꝫ i ius. Et q hūc gerūt memoriales uocant̄.

¶ Alius eſt qui v̊ſat̄ circa cuſtodias penas ⁊ executiōes eoruꝫ qui dānati ſūt. Et h̄ difficilimus eſt pp̄ magnas inimicitias que īde ꝓueniūt: ſūme tn̄ neceſſarius. Nā nihil ꝓdeſſent iudicia aut ſn̄ie niſi forēt qui eas executioni mādarēt: melius tn̄ eſt hūc in plures ꝑtiri Magiſtrat⁹ pp̄ faciliorē executionē: tū qa diuidit̄ inuidia: tū quia viri boni maxime hoc officium vitarent.

¶ Alius eſt nō minus neceſſarius qui ad cuſtodiā ciuitatis deputat̄ ⁊ ad bellicas expeditiōes quo opus eſt ⁊ in pace ⁊ in bello: ⁊ qui plurima idiget experiētia ⁊ fide. Et h̄ in mltos diuidit̄. Unus eni eſt ſup oēs q p̄tor ⁊ ꝯſul appellat̄. Alij v̊o p̄fecti legionū: p̄fecti nauales ⁊ ſb̄ his cohortis p̄fecti: triremis: tribunus Militū.

¶ Alius eſt ad repetēdas ⁊ colligēdas rōnes ⁊ ip̄e nihil tractat. Sic eni maiori fide res agunt̄. Et q hūc gerūt uocant̄ correctores rōnales: ſcrutatores ꝓcuratores.

¶ Unus v̊o eſt p̄ncipaliſſimus oīuꝫ qui toti multitudini preeſt quē opꝫ h̄re ſūmā auctoritatē in rebuſp. Alius uerſat̄ circa rē diuaꝫ qui etiā in plures diuidit̄. in ſacerdotes ſacrificulos edituos. Cuſtodes ſecraꝝ pecuniaꝝ Et q iſtis p̄ſūt reges ſacroꝝ: aut pōtifices maximi dn̄r.

¶ Poſtremo ꝓpriū eſt ciuitatib⁹ pacatis curā facere de mulierū diſciplina. De legib⁹ ſeruādis. De iuuētutis diſciplina. De gubernatione gymnaſiorum. De ludis gymnicis: ac muſicis: ac alijs ſpectaculis.

¶ Cū aūt tres ſint ſūme ptātes. Cōſeruatores legū. Precōſultores: ⁊ ꝯſiliū. Cōſeruatores legū optimatuꝫ eſt. Precōſultores paucoꝝ potētie. Cōſiliū aūt populare.

Finis.

¶ Politicoruꝫ Ariſtotelis Liber ſeptimus.

d

E optima Rep. recte q̄rere uolēti necc̄iuꝫ eſt p̄us determinare que vita ſit maxīe expetēda. Naꝫ ſi id ignotū ſit: neceſſe eſt ⁊ optimā Rēp. ignorari. Optime eni agere ꝯſentaneū eſt qui ſub optima Reip. diſciplina regunt̄ ex his que ſibi aſſint: niſi qđ accidat p̄ter rōnem. Quare p̄mo ſtatuēdū eſt que vita ſit cūctꝭ (ut ita dixerim) maxime optāda. Deinde utrum publice ⁊ priuatim eadē ſit: an alia.

¶ Poſtꝙ̄ Ariſtoteles declarauit ex quibus ⁊ q̄libus: ⁊ quō īſtituēda eſt Reſp. minus recte ordinata: Intēdit nūc declarare quō ⁊ ex qb⁹ īſtituēda eſt ſimplr̄ optia ſiue ſit reſp. cōi noīe noīata: ſiue reſp. Optimatū ſiue regnū. Et circa h̄ p⁹ p̄mittit q̄dā ptinētia ad declarationē itēti ſui: cū dicit ⌊ De rep. aūt ipa ⁊c̄. ⌋ Oñdit ex q̄bus ⁊ q̄lib⁹ eſt īſtituēda. Ad īſtituēdū aūt rēp. optimā oꝫ p̄cognoſcē quedā ex pte forme ipſi⁹ reip. que ſumit̄ ex rōne ipſi⁹ finis. Quedā aūt ex pte māe que ſunt Ciues ipſi ⁊ locus ⁊ habitatio. Et ſm̄ h̄ circa p̄muꝫ duo facit. Q̄m̄ p̄mo īgrit de fine ipſi⁹ reip. Scđo cū dicit ⌊ De religs dicēdū ⁊c̄. ⌋ Ingrit de mā. Circa p̄mū ad huc p̄mo p̄mittit itētionē ſuā. Et ſcđo cū dicit ⌊ Putātes ⁊c̄. ⌋ Proſeqt̄. Circa p̄mū dat itētionē ſuā reſpectu duoꝝ. Dicēs p⁹ ꝙ qui vult facere īgſitionē certaꝫ ⁊ ꝯuenietē māe ſbiecte de rep. optima ſimplr̄ nō ex ſuppoſitiōe nec̄e h̄et p̄us ꝯſiderationē facē que vita ſit eligibiliſſima ſimplr̄. i. que ſit actio optia ſimplr̄. Dī cnſꝫ vita vno mō de h̄ qđ eſt p̄ncipiū mot⁹ ex ſe: ſic dī ꝙ aīa ⁊ vita ſūt idē. Cōſequēter aūt dī de opōne ꝓcedēte ab h⁹ⁱ p̄ncipio intrinſeco. Sicut dicimus ꝙ ſentire ⁊ intelligere ſunt vite quedam: ⁊ hoc eligibiliſſimuꝫ hoīs eſt vita optima uel actio eius ſm̄ excellētiorē aīe potē tiā. Et rōnem hꝰ aſſignat. Q̄m̄ ſi nō fuerit manifeſtuꝫ que ſit optima operatio hoīs ſimplr̄ nō erit manifeſtū que ſit optima reſp. ſimplr̄. q̄m̄ optime iudicantes neceſſariū eſt attingere ſm exigētiā diſpoſitionū inexiſtētiuꝫ. ſm quaꝝ diuerſitatē neceſſariū eſt actionē ſeu finē diuerſificari. Sicut actionē artificis optimā neceſſe eſt diuerſificari pp̄ diuerſitateꝫ materie ex qua opaꝛ. Dico aūt ꝙ optime iudicātes opꝫ attigere ad optimā opationē: niſi fuerit aliq̄d qꝺ accidet preter rōnē: puta uel defectus nature uel alicuius exterioꝝ que neceſſario exiguntꝛ ad optimā actionē. Igiꝛ uolentē ꝯſiderare de optima rep. opꝫ ꝑmo preaccipi: ſicut manifeſtuꝫ eſt que ſit vita optima: uel etiā actio eligibiliſſima oībus hoībꝰ: ut eſt dicere qꝺ adiungit ꝓpter hoc ꝙ q̄dā ſunt male nati uel in malis ꝯſuetudinibꝰ nutriti qui vix aut nunq̄ꝫ poſſunt attingere ad optimā vitā ſeu actionem hoīs. Cōſiſtit aūt virtus rōnis eius in hoc: q̄ ad cognitionē cuiuſcūq̄ꝫ opꝫ precognoſcere ea ex q̄bꝰ per ſe ſumitꝛ rō. Per hāc eni cognoſcitꝛ vnūqꝺq̄ꝫ. Rō aūt optime reip. ſumitꝛ ex optimo fine hoīs: ſicut uīr rō opabiliū ex rōne finis. Finis aūt optime reip. eſt optimus finis hoīs: q̄ reſp. non eſt aliud q̄ꝫ ordo Ciuitatis: ſicut dicitꝛ tertio huius. Ratio aūt ordinis ſumitꝛ ex fine. Et ideo ad cognitionē optime reip. opꝫ ꝑcognoſcere quis ſit optimus finis hoīs ſeu actio. Deinde dat intētionē ſuā reſpectu alterius: Dicēs ꝙ poſt hoc erit ꝯſiderādū utrū eadē ſit optima vita uel actio vniuſcuiuſq̄ꝫ ſeorſū viuentis Ciuis ⁊ totius Ciuitatis: an alia ⁊ alia huiuſmodi ⁊ illius. Deinde cum dicit.

¶ Putātes igiꝛ multa ſufficiēter eſſe dicta de optima vita: etiaꝫ in externis ſermonibus ⁊ nūc illis utēduꝫ cenſemus: Nempe aduerſus hāc diuiſionē: nemo utiq̄ꝫ refragabiꝛ ꝙ tria cuꝫ ſint bonoꝝ gn̄a externa: corpis: ⁊ animi: iſta oīa adeſſe felici hoī oꝫ.

¶ Proſequiꝛ. Et ꝑᵒ ingrit que ſit optima vita hoīs: uel optimus finis. Scđo cū dic ⌊ Utrū aūt ⁊c̄. ⌋ Utrū eadē vniꝰ ⁊ totiꝰ Ciuitatis optima aut vita aut actio eſt felicitas. Primo igiꝛ ingrit que ſit felicitas hoīs. Secūdo que ipſius: cū dicit ⌊ Cōſequēs eſt ⁊c̄. ⌋ Circa ꝑmū ꝑmo ꝑmittit ſuppoſitionē ꝑdictā. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Nemo enim dicere ⁊c̄. ⌋ Manifeſtat eā quātū ad alterā ptē. Circa ꝑmū eſt intelligendū ꝙ bonuꝫ hoīs eſt eſſe ꝑfectū ipſius hoīs: q̄ bonitas ꝑfectio quedam eſt. Homo aūt cōpoſitꝰ ex corpe ſicut ex mā: ⁊ ex aīa ſicut ex forma. Et ideo quoddā eſt eē eius perfectuꝫ quo ad corpus. Quoddā aūt ſm aīam: ⁊ adhuc q̄a ad ꝑfectionē aīe ⁊ corpis īdiget q̄buſdā exterioribus: ſicut organis nutrimēto ⁊ alijs hꝰ. Eſt aliud eſſe perfectū hoīs quātū ad iſta bona exterius. Et ideo eſt triplex bonuꝫ hoīs. ſ. bonū ſm aīam: ⁊ ſm corpus: ⁊ exteriora bona. Felicitas aūt cū ſit bonū ꝑfectiſſimū ipſiꝰ hoīs aggregat oīa iſta. Et hoc eſt qꝺ dicit ꝙ nos putamus multa ſufficiēter dixiſſe de ultimo fine hoīs in his que ſūt dicta in extrīſecis ſermonibꝰ hoc eſt in libro Ethiꝛ. qui eſt extrinſecus ab his que ꝯſideranꝛ in hoc libro per ſe ⁊ nūc utamur eis ad ꝓpoſitū ⁊ ut ad vnā diuiſioneꝫ reducamus nulli dubiū q̄n bonis hoīs diſtinctis in tres ptes: videlꝫ in ea que exterius: puta diuitias ⁊ amicos ⁊ in ea que ſm corpus: puta ſanitatē ⁊ viuacitatē ſenſuū ⁊ hꝰ ⁊ in ea que ſm aīaꝫ q̄n oīa iſta neceſſe ſit ineē beatis. Beatitudo eni eſt ꝑfectiſſimū bonū hoīs. Si ergo oīa iſta ſunt bona hoīs: neceſſe eſt oīa iſta in eo exiſtere. Si eni aliqꝺ iſtoꝝ deficeret ex illa pte cōtingeret imꝑfectio. Et hoc eſt qꝺ Boetius dicit tertio de cōſolatione. Quia felicitas eſt ſtatus aggregatiōe oīum bonorum perfectus. Deinde cum dicit.

¶ Nemo eni felicē diceret eū qui nullā ptē fortitudinis habeat: neq̄ꝫ tēperantie: neq̄ꝫ iuſtitie: neq̄ꝫ prudētie: ſed timētē etiā circūuolātes muſcas. Tēperātē ꝟo a nulla penitus edēdi bibendiq̄ꝫ extrema cupiditate ⁊ gr̄a quadrātis vnius dilectiſſimos īterficiētē. Similiter ⁊ mēte tā ſtultū atq̄ꝫ ignarū q̄ſi puerū quēdā uel inſanum.

¶ Probat quātū ad alterā partē. ſ. quātū ad ea que ſunt ſm aīam ex quodā ꝙ oēs ꝯcedūt. Dicēs ꝙ hoc manifeſtū eſt de bonis ſm aīam: q̄ nullus bene diſpoſitꝰ diceret illū ſimplr̄ eſſe felicē qui nō attingeret ad aliquā ptē virtutis: puta fortitudinis: uel tēperātie: uel iuſtitie: uel prudētie. que ſunt quatuor virtutes ꝑncipales. nullus eni diceret illū felicē eſſe qui nō aggrederetꝛ aliqua terribilia: uel formidaret muſcas uolātes: ⁊ paueret ad ſonū folij: uel ad apparitionē vmbre: nec etiā illū qui in uſum ciboꝝ uel venereoꝝ nō abſtinet ab aliquo extremoꝝ: ſed appeteret comedere uel bibere qꝺcūq̄ꝫ uel quōcūq̄ꝫ: ⁊ uteretꝛ venereis quōcūq̄ꝫ ⁊ quātūcūq̄ꝫ. Silr̄ aūt nec illū qui nullā habēs eq̄tatē iuſtitie: ſed gr̄a q̄drātis que eſt q̄rta pars denarij habēdi quōcūq̄ꝫ uellet ꝑimere dilectiſſimos. Silr̄ aūt ſe hēt in his que circa prudētiā. Nullus eni diceret illū eſſe beatuꝫ qui ſit imprudēs ⁊ ſine diſcretione: ⁊ mendax eſt ſicut puer aliq̄s ſenſuꝫ nō habēs: nec uſum rōnis. Hoc autē nō eēt niſi ad beatitudinē pertinerēt operationes virtutis. Deinde cum dicit.

¶ Sed iſta q̄dē ſic ut dicta ſunt oēs ꝯcederent. Diſcordent tm̄ in quāto atq̄ꝫ exceſſu. Nā virtutis q̄dē ſatis hr̄e ſe putāt quātulūcūq̄ꝫ habeāt. Diuitiaꝝ ꝟo atq̄ꝫ pecunie potētieq̄ꝫ ⁊ fame ⁊ huiuſmodi oīum: infinitum exceſſum ſequuntur.

¶ Ingrit hoc ſuppoſito in quo iſtoꝝ ꝑncipaliter cōſiſtat felicitas. Et ꝑmo tāgit errorē quorūdā. Scđo cuꝫ dicit ⌊ At eni nos ⁊c̄. ⌋ Reprobat ex quo apparet intentū ſuū. In ꝑma pte dicit ꝙ oīa ꝑdicta bona ptinere ad felicitatē ꝯcedūt ut oēs: qꝺ dicit propter aliquos ſilueſtres qui etiā nihil ſciūt de felicitate. Differēter tn̄ dicūt iſta ptinere ad ipſaꝫ ſm quātitatē ⁊ exceſſuꝫ virtutis uel alioꝝ. Quidā eni dicūt ſufficere ad felicitatem perfectā quātūcūq̄ꝫ virtutis etiā modicū. diuitiaꝝ autem ⁊ pecuniarū que ſunt diuitie accidētales: ⁊ potentie: ⁊ glorie: ⁊ fame: ⁊ oīuꝫ taliū dicūt ptinere ad exceſſum infinitū. Et ideo ipſam dicūt cōſiſtere ꝑncipaliter in bonis exterioribꝰ. Sed q̄dā in diuitijs: q̄daꝫ in gloria: q̄dā etiā in bonis corpis: puta in uolūtate: uł in aliquo hꝰ ꝑncipaliter. Per poſterius aūt in virtute. ſ. ſm qꝺ ordinantur ad illa. Deinde cum dicit.

¶ At eni nos illis dicemus q̄a facile eſt de his etiā per opa ipſa fidē ſuſcipe cernētes q̄a hoīes acq̄rūt ⁊ ꝯſeruāt nō virtutes externis bonis: ſed extrema virtutibꝰ. Ipſaq̄ꝫ beata vita ſiue in gaudio poſita eſt: ſiue in virtute: ſiue in ambobꝰ magis exiſtit moribus ⁊ itellectu in exceſſum ornatis. Mediocria ꝟo externa poſſidentibus quā his qui in externis plura poſſidēt q̄ꝫ opus ſit: ⁊ in illis deficiunt.

¶ Reprobat opiōnem iſtam oñdens ꝯ̃rium.ſ.ipam ꝑncipaľr cōſiſtere in virtute. Et circa hoc p° ponit rōnes. hoc oñdētes. Scōo cū dicit⌊ Qð igiť felicitatis ⁊c̄.⌋ Inducit cōcluſionem ſubiūgēdo quaſdā ꝑſuaſiones. Circa ꝑmum ponit quatuoꝛ rōnes. Scōa ibi⌊ Quinēt ⁊c̄.⌋ Tertia ibi⌊ Oinoqꝫ pꝫ ⁊c̄.⌋ Quarta ibi⌊ Inſup animi gratia ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ dicit ꝙ nos reprobantes dictum iſtoꝝ dicemus ꝙ eſt facile facere fidem ex ipſis opationibus nobis magis manifeſtans de his ꝙ felicitas ſiue cōſiſtat in opatione virtutis: ſiue in delectatione: ſiue in utroqꝫ: magis exiſtit ⁊ principalius in moribus.i.in cōſuetudinalibus opationibus ordinatis ſm rōnem: ⁊ in excellentia opationis ꝑfecte itellectualis cuꝫ mediocri poſſeſſione bonoꝝ exterioꝝ q̄ꝫ in abundātia preter opportunum h°i bonoꝝ exterioꝝ ⁊ deficientia virtutis uel intellectualis opationis. In illo enim bono ꝑncipalius felicitas cōſiſtit quo acquiruntť ⁊ conſeruanť ⁊ bene ordinanť alia q̄ꝫ in illis que acquirunť: ꝯſeruanť ⁊ dirigunť per alia. Illud enim q̄ aliqd dirigiť ⁊ menſurať principalius videť. Sed nos videmus ad ſenſum ꝙ bona exteriora ⁊ quedā corporis acquirunť: ꝯſeruanť: ⁊ diſpenſanť ſm rōnem rectā per opationem virtutis ⁊ intellectus: ⁊ nō ecōtrario. Unde diciť in 4° ethicoꝝ: ꝙ ſine virtute non eſt facile bene ſuſtinere bonas fortunas. Diuitiaruꝫ eniꝫ abundantia ſm ſe inclinat ad id qð preter rōnem eſt. Unde 2° rhetoricoꝝ diciť ꝙ diuites cōtumelioſi ⁊ elati ⁊ iactatores ſunt patiētes aliquid a poſſeſſione diuitiarū. Ergo ꝑncipalius cōſiſtit felicitas in excellentia v̄tutis ⁊ operatione intellectus q̄ꝫ bonorum exteriorum. Deinde cum dicit.

¶ Quinetiā rōne licet hoc intueri. Naꝫ externa quidē bona fidē hn̄t tanq̄ꝫ iſtrumētuꝫ quoddā. Omne aūt utile tale eſt ut exceſſus uel noceat hn̄ti uel certe nil proſit. At bona animi quanto magis excedūt tāto magis utilia ſunt. Siquidē nō ſoluꝫ honeſti: uerūetiam utilis appellationem tribuere illis oportet.

¶ Ponit ſcōam rōnem: dicens ꝙ inſuper facile pōt videri uolentibus ꝯſiderare ſm rōneꝫ ꝙ felicitas ꝯſiſtit per ſe ⁊ ꝑncipalius in actione aliq̄ ſm v̄tutem. In illo eni bono per ſe ⁊ ꝑncipalius ꝯſiſtit felicitas cuius appetitus nullum terminum hēt q̄ꝫ in eo qð hēt appetitū determinatum: ſicut enim dicitur in primo huius. Finis Medicinalis eſt ad ſanare in infinitum: ⁊ cuiuſlibet artium finis eſt in infinitum q̄ꝫ maxime enim illum uolunt facere. Eoꝝ aūt qui ad finem nō in infinituꝫ: ſed appetitus bonoꝝ exterioꝝ terminum hn̄t. Appetitus aūt eoꝝ que circa aīam nō hn̄t. Ergo ꝑncipalius cōſiſtit in bonis anime q̄ꝫ in exterioribus. Minorem iſtius rationis ꝓbat ſic: Dicens ꝙ bona exteriora terminum quendam hn̄t in ordine ad appetitum. Queruntť enim ſicut organuꝫ quoddā neceſſarium ad opationē. Omne aūt qð rōnem organi ⁊ utilis hēt ſi excedat ab eo quod eſt ſm rationem: neceſſarium eſt eſſe nociuuꝫ aut nihil proficere. Sicut de fiſtula apparet quoniam ſi ſint maiores aut plures q̄ꝫ poſſint moueri a fiſtulante: nocent aut nō ꝓficiunt. Ergo de neceſſitate terminuꝫ quēdā hn̄t uſqꝫ ad quem querunť ⁊ non ulterius. Bona aūt ſm aīam quāto magis excedūt: tāto utiliora ſunt. Sic opꝫ iſta nō ſoluꝫ bona dicere: ſed etiā utilis: qð adiungit: qꝛ ſm ueritatē in bonis ſm aīaꝫ eſt aliqd qð hēt rōnē boni ⁊ nō utilis: puta ultimus finis q eſt aliud: utile aūt dicimus ꝙ ordinať in finem alium. Hoc aūt eſſet ubi appetitus bonoꝝ ſm aīam īfinitus eēt ⁊ quererenť ſine termino. Sic igiť pꝫ ꝙ bona exteriora terminuꝫ quendā hn̄t. Illa aūt que ſunt ſm animam nullum in ordine ad appetitum. Et hec fuit minoꝛ ꝓpoſitio. Deinde cum dicit.

¶ Oinoqꝫ patet qð ſequi dicemus diſpōnē optimaꝫ cuiuſqꝫ rei adinuicē ſm diſtantie illoꝝ quoꝝ dicimꝰ eas eē diſpōnes. Quare ſi eſt aīa precioſioꝛ corpore: ⁊ pecunijs: ⁊ ſimpliciter ⁊ nobis neceſſarium eſt ⁊ diſpoſitionem utriuſqꝫ optimam eodeꝫ modo illis correſpondere.

¶ Ponit tertiam rōnem dicens ꝙ uľiter manifeſtuꝫ eſt ꝙ optimā diſpōnem cuiuſlibet adinuicem reſpectu alterius dicimus attēdi ſm exceſſum quem habet diſpō reſpectu diſpōnis alterius diſtantiā.i.per diſtantiam quā ſortiť. Per diſtantiā illarum rerum quarum dicimus eſſe illam diſpōnem ⁊ aliaꝫ: ⁊ per hoc totuꝫ nihil aliud intendit ut videť: niſi ꝙ illa diſpō in vnoquoqꝫ eſt optima que ꝯſequiť naꝫ optimā. Si igiť anima melioꝛ ⁊ excellentioꝛ eſt q̄ꝫ poſſeſſiones exteriores ⁊ q̄ꝫ ipſum corpus: ⁊ ſimpľr ſm rem ⁊ quo ad nos neceſſe eſt diſpōnem anime ad diſpōnem corporis ⁊ poſſeſſionis exterioris ꝓportionabiliter ſe hēre. Et ideo ſic aīa eſt optima pars hoīs: neceſſe eſt diſpōnem eius ſm ſe eſſe optimā. Quare ſi optima diſpō hoīs eſt felicitas ipſiꝰ: neceſſe eſt felicitatem ipſius conſiſtere in aliquo bono anime. Deinde cum dicit.

¶ Inſup animi gratia illa expediti nata ſūt ⁊ ita recte ſentiētes expetere oēs oportet. Non aūt animuꝫ gratia illoꝝ.

¶ Ponit quartā rōnem dicens. Felicitas cōſiſtit principaliter in illo bono cuius gr̄a queriť alia ⁊ nō ecōtrario. Hoc enim dicimus finem ultimum: ſicut diciť p° Ethicoꝝ. Sed bona corporis ⁊ exteriora eligunť gr̄a ipſius anime ⁊ tantū querunť in quātuꝫ ſunt utilia ad actionem ⁊ opus. Et hoc videmus oēs ⁊ bene prudētes eligere ⁊ nō ecōtrario aīam ⁊ bona ipſius querere gratia iſtoꝝ. In bonis igiť anime principalibus conſiſtit felicitas. Deinde cum dicit.

¶ Qð igitur felicitatis tm̄ vnicuiqꝫ contingit quantū virtutis atqꝫ prudētie: ⁊ quantum ſm has opať cōfeſſum nobis exiſtat teſte deo fretis dicēte felicē eſſe atqꝫ beatum nō per aliqð externoꝝ: ſed per ſeipꝫ: qꝛ talis eſt ſm nām. Cum ⁊ bonam fortunam aliud eē q̄ꝫ felicitatē ꝓpter hec neceſſariū eſt. Naꝫ externoꝝ quidē bonoꝝ cā eſt fortuna ⁊ caſus. At iuſtus ⁊ tēperatus nemo a fortuna eſt: neqꝫ per fortunam.

¶ Inducit cōcluſionem ꝑncipaľr intentā cuꝫ quibuſdā ꝑſuaſionibus: dicens ꝙ ſic igiť ꝓpter predictas rōnes tm̄ vniquiqꝫ adiacere fidelitatis practice quātum v̄tus moralis ⁊ prudentie ⁊ virtutis intellectualis ⁊ actionum que ſunt ſm has virtutes ſic nobis ꝯceſſum ⁊ manifeſtum inuocantibus deum in teſtem qui beatus eſt ſimpľr. Attingit enim ad optimuꝫ ſuuꝫ nō ꝓpter aliqð extrinſecum ſibi: ſed ꝓpter ſeipm̄: qm̄ ſi felicitareť propter aliqð extrinſecum cum felicitas ſit finis: haberet aliquem finem diuiſum a ſeipſo ⁊ eſſet aliquid melius ipſo. Finis eniꝫ melioꝛ eſt eis que ſunt ad finem: qð eſt nephas dicere. Et iterum felix eſt ꝓpter ipſam naturā ſuā: ita ꝙ felicitas eius ſit ipſa natura eius differēs rōne tm̄. Si eniʒ nō eēt ipa natura eius ſed aliquid additum ei: ſequeret in eo eſſe cōpōnem: ⁊ ꝙ eſſet aliquid prius eo qȯ eſſet p̄ncipiuʒ cōpōnis: ⁊ aliquid meliꝰ eo ſicut dictum eſt: que ualde abſurda ſunt. Et ideo felix eſt ſm nām ſuā ⁊ nō per aliqȯ extrinſecum. Et ꝓpter hoc. ſ. ꝙ felicitas nō cōſiſtit in exterioribus bonis: ſed in his que ſunt ſm aiam dicimus bonā fortunam eſſe diuerſam a felicitate. Bonorum enim que ſunt extra animam: fortuna ⁊ caſus ſunt cauſa: vnde ⁊ dicuntur bona fortune. Uirtuoſus aūt: puta iuſtus aut temperatus nullus eſt: nec a fortuna: nec ꝓpter fortunā: ſed ꝓpter ꝯſuetudinē ⁊ rōneʒ rectā. Et iō hꝰ bona aie altera ſunt a bonis fortune. Deinde cum dicit.

¶ Cōſequēs ꝟo eſt ⁊ hiſdē rōnibꝰ ꝯſentaneū. Ciuitatē quoqꝫ beatā eē que optima ſit: ⁊ que bn̄ agat. Impoſſibile aūt bn̄ agē eos qui bona nō agant. Nulla ꝟo bona actio eſt: neqꝫ viri: neqꝫ ciuitatis ſine ꝟtute atqꝫ prudētia. Fortitudo aūt ⁊ iuſtitia: ⁊ prudētia ciuitatis eādē hn̄t vim: ac formā ſm q̄s vnuſqſqꝫ hoīuʒ dicit iuſtus ⁊ prudēs: ⁊ temperatus.

¶ Oñdit que ſit felicitas ſeu vita optima ciuitatis. Et p̄º facit hoc. Scd̄o cum dicit⌊ Hec hactenus.⌋ Excuſat ſe a certiori ꝯſideratione. de iſtis. In p̄ma parte dicit ꝙ ꝯñter opportunuʒ eſt oñdere ⁊ per virtuteʒ quarūdē rōnuʒ eorūdem de felicitate ciuitatis que eſt. Illam eniʒ ciuitatē dicimus eē feliceʒ ⁊ etiā optimā que optime opat. Felicitas eniʒ ſupponat eſſe optima opatio. Ex p̄º ethicoꝝ. Impoſſibile aūt eſt optime opari illos qui nō optime opant. Bonuʒ eniʒ in opatione ſequit bonitatē obiecti ſiue opati. Sed nullum bonum opus eſt: neqꝫ vnius viri ſm ſeip̄m: neqꝫ ciuitatis ſine ꝟtute morali ⁊ prudētia itellectuali. Ergo ipoſſe ē ciuitatē eē felicē ⁊ optimā ſimplr ſine ꝟtute morali ⁊ itellectuali. Cōſiſtit igit felicitas in aliq ptinēte ad ꝟtutē. Sed qꝛ aliqs poſſet dicere ꝙ fortitudo ⁊ iuſtitia ⁊ alie virtutes morales nō ſunt vnius nāe: ⁊ iō non opʒ ꝙ ſi felicitas vniꝰ hoīs ꝯſiſtat in actionibꝰ iſtaruʒ ꝙ ꝓpter hoc felicitas ciuitatis ꝯſiſtat in actionibꝰ earūdem: q̄ſi hoc uolens remouē dicit ꝙ fortitudo ciuitatis ⁊ iuſtitia ⁊ prudētia: ⁊ alie ꝟtutes eandē hn̄t potentiā in ordine ad opationē ⁊ ad formā quātuʒ ad nām ipſam in ſe: cuʒ fortitudine ⁊ iuſtitia ⁊ prudētia ⁊ alijs ꝟtutibꝰ quibꝰ informat vnuſqſqꝫ homo ſm ſeip̄m. Et dicit iuſtus: prudēs: tēperatus. Et eſt intelligēduʒ ꝙ ꝟtus totius ciuitatis: ⁊ ꝟtus vniuſcuiuſqꝫ eſt eiuſdeʒ nāe in ſe ⁊ in ordine ad opationē nō differēs niſi ſicut totum a parte ⁊ ampliꝰ a minori. Uirtus enim moralis ciuitatis aggregat ex ꝟtutibus ptialibꝰ ciuiū. Et iō ſicut vnius nāe eſt riſibilitas in vno hoīe ⁊ in centuʒ: ita eadeʒ eſt virtus in vno ⁊ in tota ciuitate. Deide cuʒ dicit.

¶ Hec hactenus p̄miſſa ſint: neqꝫ eniʒ nō attingere illa poſſibile fuit: neqꝫ oīno oēs eoꝝ ꝓprias rōnes explicare. Nā alterius ocij iſta ſunt. Nūc aūt ſupponat nobis qȯ vita optima ⁊ p̄uatim vnicuiqꝫ ⁊ publice ciuitatibꝰ eſt cuʒ ꝟtute intātū externis facultatibꝰ adiuta ut actiones ꝟtuoſas cōficē poſſit. Sʒ de his nūc p̄termiſſis poſtea ꝯſiderādū erit: ſiqs forſā dictis nō acqeſcit

¶ Excuſat ſe a certiori conſideratione de iſtis. Dicens ꝙ de felicitate vnius hominis ⁊ totius ciuitatis tm̄ dictum ſit rōne per moduʒ ꝓemij reſpectu ſequētiū. Nō enim declaratione dictoꝝ de ipa poſſibile eſt intelligētem effugere oēm rōnem. Sunt eniʒ quedā manifeſta ex ſe ex qbus declarant p̄dicta. Nec etiā poſſibile eſt ptrāſire oēs rōnes que poſſent adduci ꝓpter multitudinē earuʒ ⁊ breuitatē tractatus. Oēs eniʒ iſtas dicere alterius ſtudij eſt opus. Iſte eniʒ ptractate ſunt in p̄º ⁊ in xº Ethicoꝝ. de felicitate que eſt ſm vnuʒ. Nūc ꝟo ſupponat ad ꝓpoſitā intentionē ꝙ vita optima ⁊ felicitas ⁊ vniuſcuiuſqꝫ ſm ſeip̄m ⁊ totius ciuitatis eſt pfecta que eſt cum virtute nō ſm ꝙ habitus quidaʒ eſt: ſic enim in potētia eſt ad ulteriorē pfectionē. Sed ſm ꝙ redundat in opus intātuʒ. vnūquēqꝫ: uel ciuitatem cōtingat pticipare actionibus virtutis dimittētes in p̄ſenti ꝯſideratione alia que ꝯſiderari poſſunt: ꝯſiderātes ipa poſterius ſi aliqs nō credat rōnibꝰ p̄dictis.

u Truʒ āt eadē ſit dicēda felicitas ſingulorꝝ hoīum ⁊ ciuitatis: uel nō eadem: reliquuʒ eſt videre.

¶ Poſtqꝫ phs oñdit que ſit optima vita vniꝰ: ⁊ que optima ciuitatis. Uult īgrere nūc utrū eadē ſit vniꝰ ſm ſeip̄m. Et p̄º facit hoc. Scd̄o cum dicit⌊ Sed hec iam duo ⁊c̄.⌋ Mouet quaſdā dubitationes. Et circa p̄m p̄mittit intentionē ſuā. Scd̄o cum dicit⌊ Manifeſtū ꝟo ⁊c̄.⌋ Proſequit. In p̄ma dicit ꝙ poſt p̄dicta relinquit cōſiderāduʒ utrū felicitas vniuſcuiuſqꝫ hoīs ſm ſe: ⁊ ciuitatis coiter ſit eadē ſm rōnem: ul altera. Hoc eniʒ fuit ſm ꝓpoſitoꝝ p̄us. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtū ꝟo ⁊ hoc oēs eni faterent eē eādē. Nā quicūqꝫ in diuitijs beatā vitam poſuerūt: hi ciuitatē quoqꝫ totā ſi opulenta ſit beatam fatebuntur.

¶ Declarat ipam eē eandē quaſi ex cōi opiōne omniuʒ. Dicēs ꝙ manifeſte apparet felicitatē vniꝰ hoīs ⁊ ciuitatis eē eandē ⁊ vnius rōnis. Qm̄ oēs loquētes de felicitate hoc vident dicere. Quicūqꝫ eniʒ ponunt felicitatē vnius in diuitijs cōſiſtere. Iſti etiā dicūt ciuitatē beatā eē ſi fuerit abūdās diuitijs. Deide cum dicit.

¶ Et quicūqꝫ tyrānicā vitaʒ alijs hi p̄ferūt ciuitatē late dñantem beatiſſimā eē dicēt: ſiue quis vnū per virtutē recipit is ⁊ ciuitatem beatiorē dicet ſi ſit ſtudioſior.

¶ Qua aliqs viuit p̄ncipans tyrānice alijs dicunt eē excellētiſſimā. Iſti ciuitatē feliciſſimā eē dicūt qui plurimis ciuitatibꝰ ⁊ regionibꝰ p̄ncipant tyrānice. Si etiā aliqs dicit aliquē vnuʒ felicē eē ꝓpter opationē virtutis: ille dicet citatē eē optimam que magis ſtudioſa eſt ⁊ magis pticipat actionibꝰ ꝟtutis ⁊ ſic de alijs. Per qȯcūqꝫ eniʒ dicit aliqs aliquē felicitari: per illud ideʒ dicit ⁊ totā ciuitatē. Oēs igit cōfitent vnā eē felicitatē vniuſcuiuſqꝫ hoīs ſeorſuʒ ciuitatis. Et hoc rōnabilr ꝯtigit qm̄ quoꝝ eſt vna nā: eoꝝ eſt vnus ultimus finis. Unus aūt hō ⁊ oēs ciues ciuitatis ſunt vniꝰ ſpēi. Ergo vniꝰ ⁊ oīuʒ ciuiū eſt vnꝰ ultimꝰ finis. Deide cū dic̄.

¶ Sed hec iā duo ſunt que idigēt ꝯſideratiōe. Unū nunqd vita illa p̄ferēda ſit que uerſat in republica: ⁊ ī cōi ſocietate: an potius vita pegrina ⁊ a ciuili ſocietate remota. Preterea quā ſpēm reipublice ⁊ quaʒ diſpōnem ciuitatis: ſiue a quibuſdam non: ſed tamen a pluribus.

¶ Mouet duas dubitationes ad declaratiõe dictoꝝ. Et p̄ͦ mouet eas. Scḋo cũ dicit⌊ Qḋ igiẗ neceſſariuꝫ ſit ⁊c̃. ⌋ Proſequiẗ eas. Et circa p̄ᵐ p̄ͦ facit qḋ dcm̃ eſt. 2ͦ cuꝫ dicit⌊ Cuꝫ v̄o ciuilis itelligẽtie ⁊c̃. ⌋ Manifeſtat modũ ꝯſiderãdi de eis. In p̄ͦ dicit ꝙ circa p̄dicta icidũt due dubitationes que ſunt digne ꝯſideratione ad euidẽtiã dictoꝝ ⁊ dicẽdoꝝ ꝯſiter. Quaꝝ vna eſt Cum ſint due vite hoĩs magis p̄ncipales. ſ. practica ⁊ ſpeculatiua: que iſtarũ ſit eligibilioꝛ: utꝝ illa que cõſiſtit in coĩcatione ciuili inſimul iudicãdo. ſ. reſpublica uel illa que p̱egrina eſt ⁊ abſoluta ab hoꝛ coĩcatione ciuili. ſ. ꝯtẽplatiua. Uocat aũt vitã ꝯtẽplatiuã abſolutã p̱egrinã: qꝛ p̄ncipalr̃ ꝯſiſtit in applicatione hoĩs ẜm intellectũ ad ꝓpriũ obm̃ eiꝰ ⁊ optimũ: que nõ põt eẽ ſine ſedatione motuũ ⁊ p̱turbationũ ſine qbꝰ nõ eſt vita ciuilis. Et iõ opꝫ ipaꝫ eẽ abſolutã a coĩcatione ciuili: ⁊ per ꝯñs p̱egrinã. Peregrinũ eni dicit̃ qḋ lõge ab hitudine ꝯſueta eſt. Magis aũt cõſueta vita coĩter eſt vita ciuilis. Et pp̱ hoc dicit Euſtratiꝰ ſupra p̄ᵐ Ethicoꝝ. ꝙ ſpeculatiuus ſep̱atus eſt a corp̱e ⁊ ſenſibilibꝰ ẜm electionem quãuis nõ ẜm rem. ¶ Secunda dubitatio eſt que ſit optima reſpublica ſimpliciter ⁊ que optima ordinatio ciuitatis: ſuppoſito ꝙ ſit magis eligibilis vita ciuilis omnibꝰ hominibꝰ uel ſi nõ oĩbus: ſed tñ pluribꝰ. Et ſi oẽs hoĩes nõ eligãt viuẽ ciuilr̃. Sunt eni qdã qui aũt nõ pñt coĩcare ciuilr̃ pp̱ defectuꝫ nãe uel ꝯſuetudinẽ: ſicut beſtiales hoĩes. aut qꝛ reputãt ſe p̱ ſe ſufficiẽtes nõ eligũt vitã ciuilẽ: ſic hoĩes diuini. ſic dr̃ in p̄ͦ huiꝰ. Plures tñ eligũt ipaꝫ. Deide cum dicit.

¶ Cuꝫ v̄o ciuilis itelligẽtie ⁊ ſpeculationis hoc ſit opꝰ. Nõ aũt circa vnũqḋqꝫ expetẽdũ p̄feramus ⁊ nos hãc ꝯſideratioẽ. Nã illud qdẽ extra ꝓpoſitũ eẽt. Hoc aũt ẜm ꝓpoſitũ huius inueſtigationis.

¶ Dat modum ꝯſiderãdi de iſtis dubitationibꝰ: Dicẽs qm̃ ꝯſiderare de hoc qḋ eſt eligibile oĩbꝰ aut etiã plurimis eſt opus itellectꝰ ciuilis: ⁊ p̱tinet ad ſpeculatioẽ eiꝰ. Nõ aũt ꝯſiderare illuḋ qḋ eſt eligibile huic uel illi: qm̃ ꝯſiderat bonũ cõe per ſe. Bonũ aũt huiꝰ uel illius nõ niſi in ordĩe ad bonũ cõe. Iõ nos itẽdimus hũc moduꝫ ſpeculationis circa p̄dictas dubitationes ꝯſiderãdo eas ẜm ꝙ referunt̃ ad totã ciuitatẽ ⁊ non ẜm ꝙ referunt̃ ad hũc ul̃ ad illũ ciuẽ. Hoc eni mõ ꝯſiderare de ipſis eſt acceſſoriũ. Primo aũt mõ p̄ncipalis intẽtionis eſt ita qḋ intẽdit phs ut videt̃ quãtũ ad p̄mã dubitationẽ: utrũ vita ſpeculatiua totiꝰ ciuitatis nõ vniꝰ ſit eligibilioꝛ q̃ꝫ reſpublica. Et quãtũ ad ſecũdam que ſit optĩa diſpõ ciuitatis nõ huiꝰ uel illiꝰ. Deide cũ dic̃.

¶ Qḋ igiẗ neceſſariũ ſit illã eẽ optimã rem publicã p̱ cuiꝰ iſtitutioneꝫ vnuſqſqꝫ optime agat ⁊ beate viuat manifeſtum eſt.

¶ Proſequiẗ iſtas dubitationes. Et p̄ͦ p̄mittit quãdaꝫ ſuppõnẽ: dicẽs ꝙ ex ſe manifeſtũ eſt ꝙ illa Reſpublica ⁊ ille ordo ciuitatis optimus eſt ẜꝫ quẽ qlibet ul̃ plurimi op̱ant̃ optĩe ⁊ viuunt feliciter. Optima eni op̱atio ⁊ felicitas finis ſunt optime reipublice. ⁊ iõ ex hoc hẽt rõnem ciuitas. Deinde cum dicit.

¶ Sed dubitat̃ etiã ab his q̱ vitã cũ v̄tute maxĩe eligẽdã putãt: utꝝ vita ciuilis ⁊ actiua ſit p̄ferẽda: an potiꝰ illa vita que ſit ab oĩbꝰ externis ſoluta: ceu ꝯtẽplatiua: quam ſolã putãt qdã eẽ ſapiẽtis. Fere eniꝫ has duas vitas p̄ſtãtiſſimi ad virtutẽ hoĩes añ poñe vident̃: ⁊ antiq̱ ⁊ moderni. Dico ãt duas: ciuilẽ ⁊ phicã. Sꝫ refert nõ paꝝ: utꝝ h̃ ut̃ illo mõ v̄itas ſe hꝫ: nec̃e eſt eni illuꝫ q̱ recte ſapit ad meliꝰ ꝓpoſituꝫ ſe diſponẽ ⁊ p̄uatiꝫ vnũquẽqꝫ hoĩeꝫ ⁊ publice ciuitatẽ.

¶ Proſequiẗ: ⁊ p̄ͦ ꝓſequit̃ eas rõcinãdo. Scḋo cum dicit⌊ Ad ꝯſitẽtes ãt ⁊c̃. ⌋determinãdo. Prima adhuc in duas: qm̃ p̄ͦ arguit ad p̄mã. Scḋo cuꝫ dicit⌊ Sunt etiã qui ⁊c̃. ⌋Arguit ad ſcḋam. Prima adhuc diuidit̃ in p̱tes duas. Primo eni reſumit dubitationẽ. Scḋo cuꝫ dicit⌊ Putãt qdã ⁊c̃. ⌋arguit ad ipaꝫ. In p̄ᵃ parte dicit ꝙ ab illis qui dicũt optimã vitã hoĩs eẽ in optĩa op̱õne v̄tutis dubitat̃ utrũ vita ciuilis que ꝯſiſtit in cõmunicatione ciuili ⁊ actiua que ꝯſiſtit in directiõe uel ordine op̱ationũ que ſunt ad alterũ ſit eligibilioꝛ ul̃ illa que eſt abſoluta a turbatione ciuili ⁊ actionibꝰ exterioribꝰ magis: quã dicimus ꝯtẽplatiuã: quã ſolam putant qdã eẽ ſapiẽtis. has eni duas vitas hoĩes excellẽtes qui honoratiſſimi ſunt pp̱ v̄tutẽ: ⁊ qui nũc ſunt: ⁊ qui nos p̄ceſſerũt vident̃ fere p̄eligẽ ſic p̄cellentes. Fere aũt apponit: qꝛ ſunt qdã hoĩes beſtiales rectũ uſum rõnis nõ hñtes qui vitã pecudũ eligũt: puta uoluptuoſaꝫ: nõ aliquã p̄dictarũ. Dico aũt duas vitas. ſ. ciuileꝫ ⁊ phicã ſiue ꝯtẽplatiuã: nec refert parũ ſcire que iſtaꝝ eligibilioꝛ ſit ⁊ quõ ueritas ſe hẽt. Neceſſe eni eſt ſapiẽtem ⁊ optimũ virũ ⁊ ciuitatẽ optimã ad meliorẽ ipaꝝ dirigere intẽtionem ſuam: nõ põt autem ad meliorem intẽtionẽ dirigere niſi ſciat̃ que ſit melioꝛ. Et iõ neceſſe eſt ſapiẽtẽ cognoſcere quõ ſe habeat ueritas circa p̄dictã dubitationem. Deinde cum dicit.

¶ Putãt qdã i gubernãdo alios ſi cũ dñatu fiat iniuriã eẽ ſũmã: ſi ciuilr̃ ceſſare qdã iniuriã: ſed ipediri vite tranquillitatẽ.

¶ Arguit p̄ͦ ꝙ abſoluta ſit melioꝛ. Scḋo cũ dicit⌊ Aliȷ̃ v̄o ꝯtra hec oĩno ⁊c̃. ⌋qḋ ciuilis. In p̄ᵃ p̱te arguit dupl̃r ꝙ cõtemplatiua ſit melioꝛ dicens qḋ qdã opinant̃ ꝙ p̄ncipari dñatiue: hoc eſt p̄ncipatu dñi ad ſeruum ⁊ alios ciuiles actus exercere nõ põt eẽ ſine iniuſtitia magna: Optĩa aũt vita hoꝛ iniuſtitiã que magis accidit in ciuili coĩcatiõe nõ hẽt: qꝛ optĩa vita interp̄tẽ rõnẽ hẽt Igiẗ optima vita nõ eſt ciuilis ſed abſoluta magis. Secũdo hoc idẽ arguit. Illa vita que p̄ſtat impedimẽtuꝫ delectationi que circa ipm̃ nõ eſt optima. optimã eni vitã opꝫ hẽre maximã delectationeꝫ. Sed vita ciuilis impedimẽtũ p̄ſtat huic delectationi: non eſt igiẗ optima ſed magis abſoluta. Deinde cum dicit.

¶ Aliȷ̃ v̄o ꝯ̃ hec oĩno putãt ciuilẽ ⁊ actiuã vitã ſolã eẽ viri: in ſingulis eni v̄tutibꝰ nulli eẽ maiorẽ op̱andi facultatẽ q̃ꝫ his qui i reipublice gubernatione uerſant̃.

¶ Ponit rõnẽ in oppoſitũ dicens ꝙ aliȷ̃ ecõtrario opinant̃ dicentes ꝙ ad virũ optimũ p̱tinet ſola vita actiua ⁊ ciuilis. Illa enim vita p̱tinet ad optimũ virum in qua ſunt plures actiones ⁊ excellentiores v̄tutes. nũc aũt plures actiones ẜm vnãquãqꝫ virtutẽ nõ ſunt ducentibus vitã ſolitariã q̃ꝫ his qui ducunt ciuilẽ tractãtes coĩa. Iſti eni exercent op̱a fortitudinis ⁊ liberalitatis que nõ multum p̱tinent ducentibus vitã ſolitariã ſed magis ecõtrario. Ergo ciuilis vita magis pertinet ad optimum virum: erit igiẗ optima. Hi quidem igiẗ habent hanc opinionem. Deinde cum dicit.

¶ Sunt etiam qui aliȷ̃s dominari ⁊ tyrãnicum reipublice modũ putant ſoluꝫ eẽ bea tum ⁊ in quibuſdã ciuitatibus hic eſt finis legum ut finitimis dominenť. Itaq; cum pleraq; ꝯſtituta paſſim (ut ita dixerī) iaceant apud plurimos: tñ ſiqd vnū leges reſpiciūt id ꝯiectãt oēs ut ciuitas dñeť: ſicut in lacedemone ⁊ creta ad bellū fere ordiata eſt diſciplina iuuētutis ⁊ legū mltitudo.

¶ Videť arguere ad ſcḋaꝫ dubitationē. Fuerūt eni qdaꝫ qui dixerunt optimã ciuitatem ⁊ optimã diſpōneꝫ ciuitatis eē vitã dñatiuã ⁊ tyrãnicã qua quis ꝑncipať pluribus tyrãnice. De hoc igiť intendit ingrere hic: ⁊ ꝑmo arguit ꝙ talis diſpō reipublice ſit optima. Scḋo cum dicit [Atqui videreť forſan ⁊c̃.] arguit in oppoſituꝫ. Tertio cū dicit [Patet igiť ⁊c̃.] ex rōnib⁹ ꝯcludit ueritatem. Prima pars diuidiť in tres ptes. Primo enim adducit rōnem ſumptã ex termio legis ⁊ reipublice. Scḋo cuꝫ dicit [Preterea apud gētes ⁊c̃.] ex honoratione dñantiuꝫ. Tertio cuꝫ dicit [Quibuſdã enim ⁊c̃.] ponit rōnem ſumptã ex ꝓuocatione que per leges eſt. In pᵃ pte dicit ꝙ qdã fuerūt qui dixerūt ordinem Reip. tyrãnicū ⁊ dñatiuū quo aliq̄s ꝑncipať ꝑncipatu dñatio ſolū felicē eē ⁊ maxime hoī eligibilē. Quoꝝ vna rō videť: qm̄ ille videtur optimus modus reip. ⁊ optimus finis ad qḋ ordinanť leges ⁊ reſp. lex enim ⁊ reſp. rōnem ſumūt ex fine. Nūc aūt videm⁹ ꝙ apud quoſdã leges ⁊ reſp. ad hoc ordinanť finalr̄ quatenus plurib⁹ ꝑncipenť dñatiue. ꝓpter qḋ ꝗ̄uis legalia pluribus ſint diuerſa (ut eſt dicere) ⁊ nō ordiata ad vnuꝫ finē: ſed quedã ad vnū quedã ad alium: ſi tñ alicubi ordinanť ad vnū videmus ꝙ oēs intēdunt finalr̄ hoc ut ꝑncipenť vicinis plurib⁹: ſicut appet in legibus lacedemonioꝝ ⁊ Cretēſiuꝫ. tota eni diſciplina iuuētutis ⁊ legum multitudo ad hoc coordinata ſunt fere ut plures eis ſubijcianť ⁊ ipſi plurib⁹ ꝑncipenť tyrãnice ad utilitatē ipſoꝝ nō ſubditoꝝ. Ergo talis modus reipublice eſt optimus. Deinde cum dicit.

¶ Preterea apud gētes oēs que poſſūt ꝑualere huiuſmodi honorať potentia: ceu apḋ Scythas ⁊ perſas ⁊ thraces ⁊ gallos.

¶ Ponit ſcḋaꝫ rōneꝫ que videť eē. Ille modus reipublice optimus videť ꝓpter quē hoīes maxime honoranť. Excellētie eniꝫ boni debeť honor. Sed nos videm⁹ ꝙ in oīb⁹ gētib⁹ que pñt alios ſuꝑgredi ꝑncipãdo talis potētia ſuꝑgrediēdi uel dñandi honorata eſt: ſic apud Scythas ⁊ apud Perſas ⁊ Thraces ⁊ Gallos. Ergo talis modus reip. optimus eſt. Deinde cum dicit.

¶ Quibuſdã eni leges ſunt ad huiuſmodi ꝓuocationes ꝟtutū: ut apud Carthaginēſes ornatū ferunt anuloꝝ accipe pro numero expeditionū in qb⁹ militauerint. Fuit etiã qñq; in macedonia lex eū qui nullū hoſtē iterfeciſſet capiſtro cingi. Apḋ Scythas ꝟo nō licebat ſolēnibus epulis paterã circūlatã accipe ei qui nulluꝫ occidiſſet hoſtē. Apud Hyberos quoq; pugnaceꝫ gentē tot obeliſcos erigē circa ſepulchrū mos eſt quot hoīes ex numero hoſtiū necauerit. Et alia apud alios ſunt huiuſmodi cōplura legib⁹ aut moribus conſtituta.

¶ Ponit tertiã rōneꝫ cui⁹ ꝟtus eſt: ille modus reipublice optimus ad quē leges maxime intēdūt ꝓuocare: legis eniꝫ latoris eſt ciues quales quoſdã facere: qm̄ boni oꝑatores ꝓuocãdo per remunerationē bñ oꝑantes. ſed ad talē modū reipublice plures leges ꝓuocãt. Ergo talis modus reipublice optimus eſt. Minorē ꝓpōnem ipſe declarat q̄ſi in q̄tuor legib⁹ obſ̄uatis apud diuerſos dicēs ꝑmo ꝙ apud aliquos ſunt alique leges ꝓuocãtes ad ꝟtutē qua aliq̄s pōt ſuꝑgredi plurib⁹: ſicut diciť quãdã legē fuiſſe apud Carthaginēſes tot ornatus ex anulis accipe quot militijs militauerit vincens aduerſariū. Fuit etiã lex in macedonia militē qui nullū inimicū occidiſſet circūcingi capiſtro in vituperiū: Item apud Scythas nō licebat ſm̄ legē uel ꝯſuetudinē in quodã feſto paterã circūlatã exhibere ei qui non iterfeciſſet aliquem inimicoꝝ in vituperiuꝫ: ei aūt qui interfecerat licebat ad laudē ⁊ ad honorem ipſius. Inter Hyberos quoq; que ſunt gentes bellicoſe multuꝫ tot obeliſcos numero apponunt circa ſepulchrum alicuius militis quot interfecerit inimicos. ⁊ alia talia multa apud alios diuerſos: quoꝝ quedã ordinata ſūt legib⁹: alia ſola ꝯſuetudie obſeruanť. Deide cū dic̃.

¶ Atqui videreť forſan nimis abſurdū eē ſiqs cōſiderare uelit an hoc ꝓpoſituꝫ eſſe debeat ei⁹ qui legib⁹ inſtituit ciuitatē: ꝓuidere ſcilicet ut illa dñeť finitimis ⁊ uolentibus ⁊ inuitis. Quō enim id ciuile aut lege ſanciēdū qḋ ne legitimū qdē eſt: neq; eniꝫ legitimū nō ſolū iuſte: uerūetiã iniuſte dominari: ſubdere ꝟo eſt ⁊ non iuſte. Atqui nec in alijs ſciētijs ita videmus: nec enim medici neq; gubernatoris eſt id ꝑſuadere egrotis ⁊ nautis uel vim afferre: ſed pleriq; videnť exiſtimare ciuilē diſciplinã eſſe dñari: ⁊ qḋ in ſeipos fieri nolēt hoc in alios facē nō erubeſcūt. Ipſi ꝓ ſe iuſtitiã querūt: pro alijs ꝟo nulla eis iuſtitie cura eſt.

¶ Ponit rōnes tres in ꝯ̄riuꝫ: q̄ruꝫ ſcḋaꝫ cū dicit [Hoc aūt abſurdū.] Et tertiam cuꝫ dicit [Enimuero.] In ꝑma pte dicit ita: qdaꝫ dixerunt ꝙ modus Reipublice tyrãnicus eſt optimus: ꝗ̄uis videať ualde incōueniens ⁊ ꝑter rōnem eē ſi aliq̄ uoluerunt ꝯſiderare hoc eē opus ad ciuem ptinens. ſ. poſſe cōſiderare qualiter principeť principatu dñatiuo quocūq; ſiue uolentib⁹: hoc enim nō videť. Illud eniꝫ qḋ illegale eſt uel illegitimuꝫ non eſt ciuile aut lege ordinabile. leges enim ordinanť de legitimis legalibus. Principari aūt vicinis nō ſolum iuſte ſed etiã iniuſte manifeſtum eſt ꝙ legale nō eſt nec legitimū ⁊ ꝑncipari cōtingit nō ſolum iuſte ſed etiam nō iuſte. Ergo ꝑncipari quocūq; modo non eſt ciuile aut ordinabile ſm̄ legem. Et iterum ſicut eſt in alijs artibus oꝑatiuis: ita in Rep. ⁊ legiſlatiua. In alijs aūt ſic eſt: puta in medicina opus medicoꝝ eſt nō ſuadere egroto ut ſaneť ſed ipſuꝫ ſanare. Silr̄ in gubernatiua opus eſt gubernantis nō curare nautas ab infirmitate: ſed dirigere ad gubernãdum nauem. Ergo ſilr̄ in Republica ⁊ legiſlatiua opus erit ciuilia ⁊ legalia ordinare non illegalia: ⁊ principari eis qui nati ſunt ⁊ debent ſubici. Adiungit aūt increpationem contra cōtrariuꝫ opinantes dicens ꝙ ꝗ̄uis ita ſit ſicut cōcluſuꝫ eſt prius ſm̄ ueritateꝫ: tñ plures videntur opinari modum reipublice dominatiuuꝫ optimum eſſe: non uerecundantes ordinare ſicut iuſtū ⁊ expediens: ⁊ ſibiipſis nō credunt iuſtum eē ⁊ expediens ad finem. Ipſi enim nolũt ſibiipſis iuſte principari ⁊ fieri que ſunt expediẽda: ꝙ aũt alijs principent̃ iniuſte non curãt ⁊ hoc ualde uerecundum eſt. Siquidem uerecundi eſt de turpi. Turpe aũt eſt homini preter rõnem rectam agere. Recta aũt ratio dicit̃ nõ facere alij qȯ ſibi non vult fieri. Deinde cum dicti.

¶ Hoc aũt abſurdũm: niſi tales ſint natura: ut alter dominari debeat alter nõ. Qȯ ſi eſt ita nõ eſt conãdum oĩbus dominari: ſed illis dũtaxat qui dominabiles ſunt: ſicut nec uenari hoĩes ad mẽſam uel ſacrificium: ſed illud qȯ uenabile eſt. Eſt autʒ uenabile omne animal qȯ ſit natura ferũ ⁊ eſui aptum.

¶ Ponit ſc̃dam rõnʒ ⁊ eſt: Incõueniens eſt ⁊ irrõnabile illis p̄ncipari dñatiue qui non ſunt nati ſubici dñatiua ſubiectione. Hoc enim ꝯtra nãm videt̃: ⁊ per cõſequens violentum: ⁊ violentum p̄ter rõnem eſt. Quidam aũt ſunt qui non ſunt nati ſubici tali ſubiectione. Incõueniẽs enĩ eſt ſi ſint aliq̄ nati ſ̄bici tali ſ̄biectione ⁊ alij non nati nec diſpoſiti ad hoc: ſicut incõueniens eſt aliquem nõ eſſe ſeruum ⁊ aliquem liberum nãliter: ſed oẽs ſeruos. Ergo irrõnabile eſt principari oibꝰ dominatiue. Quare ſi ueritas hoc modo ſe habet nõ opꝫ ẜm rõnem tentare uelle dominari oĩbus: ſed illis qui nati ſunt: ſicut nec optimum eſt hoĩes uenari ad menſam uel ſacrificiuʒ qȯcũqꝫ animal: ſed illud qȯ ad hoc uenabile qȯ ad hoc cõueniẽs eſt: puta: uenabile ⁊ mundum. Unde uenabile animal dicimus qȯcũqꝫ ſilueſtre fuerit aptum ad generãdum nutrimẽtũ. Deĩde cũ dic̃

¶ Enimuero fieri põt ut ſit ciuitas vna ſeorſum per ſeipſam beata: videlicet ſi gubernetur recte: naʒ põt eſſe ſita in loco penitus ſep̄ato ⁊ legibus uti laudabilibꝰ: cuius reipublice cõſtitutio nõ ad bellũ: neqꝫ ad ſuperandum hoſtes ſit.

¶ Ponit 3^{am} rõnẽ dicẽs ꝙ adhuc poſſibile eſt eẽ aliquã ẜm ſeipſam ⁊ ab alijs ſeparatã: vnã bñ gubernãtẽ ⁊ felicem exiſtentem: puta ſi cõtingat aliquam eẽ talem ciuitatem remotam ẜm ſitum ab alijs que regat̃ legibꝰ rectis ordinabilibus in finem rectum ⁊ tñ ordo reipublice illius ⁊ leges hanc ſignantes nõ ordinant̃ ad bellum neqꝫ ad ſubiciẽdum vicinos: neqꝫ ad dñanduʒ aduerſantibus qualr̃cũqꝫ. Supponatur enim ꝙ nõ ſint aliqui ꝓpinqui quibus poſſint ⁊ uelint dominari: ſed habet bonum ſuum in ſeipſa. Hoc aũt non eſſet ſi optimus modus reipublice eſſet p̄ncipari alijs qualr̃cũqꝫ iuſte uel iniuſte. Non eſt igit̃ optimus ordo reipublice dñatiue p̄ncipari vicinis. Deinde cum dicit.

¶ Patet igitur ꝙ omnia rei bellice ſtudia bona ſunt exiſtimãda: ſed non ut finis ſupremus: ſed gratia illius. Studioſi aũt legum poſitoris eſt cõſiderare urbeʒ ac naturã hoĩum ⁊ oẽm aliã cõmunioneʒ vite laudabilis quo ꝑticipant quãtum fieri põt felicitatem. Differẽtia tñ erit in quibuſdaʒ ꝯſtituẽdis: ⁊ hoc ꝑtinet ad eam diſciplinã que eſt de legibus ponendis videre ſiqui ſunt finitimi populi qualia ad quales exercenda ſint ⁊ queadmoduʒ cuʒ ſingulis cõuerſandum. Ueruʒ de hoc poſtea ſuo loco ꝯſiderationẽ faciemus ad quẽ finẽ debeat optima reipublice cõſtitutio tẽdere.

¶ Ex rõnibus p̄dictis ꝯcludit ṽitatem. Ad cuius euidẽtiam eſt intelligendum ꝙ actiones bellice in ciuilibus per ſe ordinant̃ ad duo. ſ. ad repellendum inſurgentes ⁊ iniuriantes ne ſeruiant iniuſte: ⁊ ad compellendum ſeruire illos qui nati ſunt ⁊ debent ſeruire. ⁊ cum ordinant̃ ad alteruʒ iſtoꝝ duoꝝ bone ſunt ⁊ eligibiles ẜm rõnem rectam. per accidens autẽ cõtingit ꝙ ordinent̃ ad repelleduʒ eos quibus nati ſunt ſeruire uel ad impugnãdum nõ natos ſeruire: ⁊ ſic nec bone nec ẜm rõnem eligibiles. Et ideo actiones bellice ⁊ p̄paratio cure earum abſolute nec bone nec eligibiles ſunt: ſed tñ ẜm p̄mum modum. ⁊ adhuc tunc nõ ſunt querende ſicut ultimus finis: uel ſicut illud qȯ ordinat̃ in finem. ſ. in pacem ⁊ tranquillitatem ciuitatis. Et hoc eſt qȯ intẽdit cõcludere p̄mo: dicens ꝙ manifeſtum eſt ex rõnibus p̄dictis ꝙ omnes cure ⁊ p̄parationes que ad bellum ad repellendum violentias uel ad impugnandum illos ẜm rõnem rectam. bone quideʒ ſunt ⁊ eligibiles: ſicut dictum eſt prius: nõ tñ in hoc cõſiſtit optimuʒ reipublice uel ciuitatis. Non enim gr̃a huius queruntur alia: ⁊ ip̄m nõ ꝓpter aliud ſed ip̄m alterius finis. Nullus enim eligit bellare eius qȯ eſt bellare gratia: neqꝫ preparare bellum: videt̃ enim quis occiſor violentus eſſe ſi amicos oppugnatores faceret: ut pugne ⁊ occiſiones fierent: ſicut dicit̃ in x° ethicoꝝ. Et ideo legiſlatorem cuius eſt bonum ciuitatis ꝓcurare ꝑtinet cõſiderare ipſam ciuitatem ⁊ quãtum ad fortitudinem que eſt ex ſitu: ⁊ quãtum ad ordinationem reipublice ⁊ etiam modum hoĩum quem hñt ex nãli inclinatione ⁊ aliaʒ cõmunicationem eoꝝ adinuicem ⁊ alios. ſ. ad quam vitam ordinabiles ſunt ex natura. Oĩbus iſtis penſatis: ſiue ſit optima ſimplr̃: ſiue optima his: ⁊ tunc ordinare leges ⁊ ſtatuta per que poterunt attingere ad hãc optimã vitam ⁊ felicitatem cõuenientem ſibi: differẽtiam tñ quandã oportet eſſe huiuſmodi ſtatutoꝝ legalium. Primo quidem ẜm diuerſitatem finium ⁊ vite. ad alium ⁊ ad alium enim finem alias ⁊ alias oportet ordinare leges. Sc̃do qꝛ quedam ſunt de his que imediate ordinant̃ in finem: ⁊ quedam aũt de his que ordinant̃ ad aliud eoꝝ que ad finem. quedaʒ ad remouẽdum ꝓhibentia. Item ad legiſlatorem ꝑtinet cõſiderare ſi aliqui ſint vicini ciuitatis quales ſunt eoꝝ diſpõnes: ſi fortes uel effeminati: ſi liberi nãliter uel ſerui: ⁊ tunc cõferendo cõditiones ciuium ⁊ ciuitatis alioruʒ ad cõditionem ciuitatis ꝓprie conſiderare qualiter ſe hñdum ad illos ⁊ qualr̃ utendum ad quoſcũqꝫ ex contingẽtibus: puta ſi ſerui natura ⁊ effeminati debellandum eos. Siqdem cum ſint cõtrarie diſpõnis. Si aũt viriles ⁊ liberi ẜm nãm ciuibus ecõtrario ſe habentibus aut ſeruiẽdum eis. ſicut natura inclinati aut pacẽ habendum. Sed de iſtis erit cõueniens cõſiderationẽ in ſequẽtibus facere: ad quem finem opꝫ tendere rempublicã optimaʒ ⁊ qualiter ordnanda ſunt ea que ad finem talem. Deinde cum dicit.

¶ Ad cõſitentes aũt vitã cuʒ virtute eẽ maxime recipiendã: ſed cõtendẽtes de illius uſu dicẽduʒ eſt nobis. Sunt enim qui deſpiciunt Magiſtratus ciuitatis: putantes ingenui hominis eſſe aliam vitam ꝗ̄ ciuilis ⁊ omnibus preferendam. Alij ꝟo hãc optimam putant. Impoſſibile enim nihil agentem bene agere. Bene auteʒ agere

ac felicem eſſe idem eſt.

¶ Intendit ſoluere p̄dictas dubitationes. Sed eſt intelligēduꝫ ꝙ diſſolutio ſcđe pendet ex diſſolutione p̄me: ſi enim declaratuꝫ fuerit que ſit eligibiliſſima vita ſimplr̄ ſtatim oſtenſum erit que ſit optima reſpublica ⁊ optimus ordo eius. illam enim rempublicā ⁊ illum ordinem eius opꝫ eſſe optimuꝫ ſ̄m ſe que vnitur optime ⁊ in quibus intēdit̄ optima vita. ⁊ ideo tm̄ ſoluit principaliter primā. Sed qꝛ circa primā dubitationem fuerunt opīones ſubcontrarie p̄mo declarat ꝙ utraqꝫ illarum quātum ad aliquid recte ⁊ quātum ad aliquid nō recte dicit. Scđo cum dicit⌊ Qđ ſi hec ⁊c̄.⌋ diſſoluit eandem. Circa p̄mum p̄mo facit qđ dictuꝫ eſt. Secundo cuꝫ dicit⌊ Quinimo reſpondebit ⁊c̄.⌋ Remouet obuiationem que poſſet fieri. Et circa p̄muꝫ p̄mo ꝓponit. Scđo cum dicit⌊ Utriqꝫ eoꝝ ⁊c̄.⌋ Manifeſtat. In prima parte dicit ꝙ ad illos qui opinant̄ vitaꝫ que cōſiſtit cum virtute eſſe optimā ⁊ eligibiliſſimam differunt tm̄ in uſu cuius virtutis exiſtat. Dicēdum ad utroſqꝫ qm̄ utriqꝫ in aliquo dicunt recte in aliquo aūt non recte. Quidam eniꝫ ipſoꝝ reprobantes ciuiles p̄ncipatus tanqꝫ preter rōnem exiſtentes putant vitaꝫ liberi: hoc eſt abſolutam ⁊ cōtemplatiuam alteram eſſe uel diuerſam oīno a ciuili ⁊ eſſe optimam ⁊ eligibiliſſimam inter oēs. Alij aūt econtrario vitam ciuilem optimam dicunt eſſe: rōnem adducentes: qm̄ in vita contemplatiua in uacatione ⁊ in uacādo videtur ꝯſiſtere. Nunc aūt impoſſibile eſt eum qui nihil agit bene agere. Bona aūt actio ⁊ felicitas ſunt idem. Hoc eniꝫ dicimus felicitatem. Ergo impoſſibile eſt ducētem vitā cōtemplatiuam habere felicitatem ſimplr̄. Ciuilis aūt vita iuſtas actiones bonaſ ⁊ pulchras habet. Ergo videt̄ ꝙ iſta vita ſit eligibilior alia. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Utriqꝫ eoꝝ quedā dicunt recte ⁊ quedā nō recte: nam liberi quidē hoīs vitā meliorem eſſe q̃ꝫ in dominādo occupati: ueꝝ eſt. Nihil eniꝫ egregiuꝫ eſt ſeruo uti inquātum ſeruus. Iuſſus enim domini in rebus neceſſarijs nihil habet decoꝝ.

¶ Manifeſtat̄ in quo dicens vitam cōtemplatiuaꝫ optimam bene ⁊ male dixerūt: ex quo apparet in quo alia opinio male dixit quodāmō per oppoſitum: ⁊ p̄mo in quo bene. Scđo cum dicit⌊ At putare oēm gubernationem ⁊c̄.⌋ in quo male. Ad euidentiā primi ⁊ quorūdam poſterius dicendoꝝ intelligēdum ꝙ ſicut phs dicit in p̄° metaphiſice. liber eſt qui eſt ſuiipſius cauſa: qđ non pōt intelligi ſic ꝙ aliquis ſit cauſa ſuiipſius p̄mo. Nihil enim eſt cauſa ſui. Sed eſt intelligendum ꝙ liber ſit ille qui ſ̄m aliqđ ꝓprium ſibi eſt cauſa ſibi operādi. ⁊ tunc ueritatem habet ꝙ liber eſt ſuiipſius cauſa in duplici genere cauſe: ⁊ in rōne agentis ⁊ in rōne finis. In rōne agentis inquātum per aliquod principium qđ eſt principale in eo operat̄. In rōne aūt finis inq̃ꝫtuꝫ operat̄ ad finē ſibi debitum ſ̄m principiuꝫ illud. Et qꝛ homo maxime in eſſe conſtituit̄ per intellectuꝫ. Eſt eniꝫ intellectus uel eſt maxime ſ̄m intellectuꝫ ſ̄m Ariſtotelem in x° ethicoꝝ. Et ideo homo liber dicitur qui per virtutem intellectualem exiſtentem in eo operatur non accipiens ab alio rōneꝫ operandi: nec impedimētuꝫ habens ex parte materie ⁊ qui operatur ad finem qui debetur ei ſ̄m nām predictaꝫ. Et quanto magis natus operari. ſ̄m illud qđ perfectius eſt in intellectu in eo ⁊ ad finem excellentiorem ſ̄m idipſuꝫ tanto liberior: ⁊ ideo qui ſimplr̄ operatur ſ̄m virtuteꝫ intellectualem ⁊ ad finem ſ̄m intellectum perfectiſſimum perfectiſſime liber eſt. Econtrario aūt homo ſeruus dicitur qui non eſt natus operari ſ̄m virtutem intellectꝰ proprij ſed virtutem ⁊ rōnem operandi accipiens ab alio obediens operatur. Et qꝛ finis correſpondet agēti ſeruus etiam eſt qui operatur principaliter ad fineꝫ alterius. Et ideo ſicut liber homo eſt qui eſt ſuiipſius cauſa ⁊ in rōne finis ⁊ agentis: ita ſeruus qui neutro iſtorum modoꝝ eſt principaliter ſibi. ⁊ hoc ꝓpter imꝑfectionem intellectus in eo ſ̄m ſe uel ex diſpōne materie. Et ita vita liberi dicitur vita ſ̄m rōnem propriam ſerui aūt ſ̄m rōnem alienam. Dicit igitur ꝙ opinantes vitam contemplatiuam eſſe optimam rōnabiliter dicunt in hoc qđ dicunt: ꝙ vita liberi eſt operatio ſ̄m rōnem ꝓpriam melior eſt q̃ꝫ vita dominatiua: hoc eſt ſeruilis. Semper eniꝫ in vnoquoqꝫ genere illud qđ eſt per ſe: melius eſt eo qđ eſt per accidens. Iſtud eniꝫ ſimpliciter uerum eſt: quoniā ſeruus deficiens eſt. bonuꝫ aūt honorabile eſt bonum excellens: iuſſio enim paſſiue que eſt de his que ſunt neceſſaria ad vitaꝫ que ſit ei a dominio non eſt aliquid ſ̄m ſe honeſtuꝫ: qꝛ honeſtū eſt qđ ſ̄m ſe queritur: ut in 2° rhetorice dicitur. iuſſionem autem paſſiuam nullus bene diſpoſitus eligeret. Deinde cum dicit.

¶ At putare oēm gubernationē eſſe dominationē nequaq̃ꝫ eſt uerū: nō eniꝫ minus diſtat liberoꝝ gubernatio a dominatione ſeruorum q̃ꝫ differat natura liber a ſeruo De quo ſufficienter in ſuperioribus libris determinatum fuit.

¶ Declarat in quo male: ⁊ diuidit̄ in duas ſ̄m ꝙ declarat in duobus in quo male dixerunt. Scđa ibi⌊ Laudare magis.⌋ In prima parte ipſe dicit ꝙ ulterius in hoc qđ acceperunt oēm p̄ncipatum ul̄iter eē dn̄atiuū: id eſt p̄ncipatum dn̄i ad ſeruum nō recte dixerunt. Eſt enim qdam p̄ncipatus liberoꝝ ⁊ quidā ſeruoꝝ: ⁊ differunt iſti p̄ncipatuſ adinuicem nō minus q̃ꝫ nāliter liberum ⁊ nāliter ſeruum. opꝫ enim p̄ncipatus differre adinuicem ſ̄m differentiaꝫ ſubditoꝝ. Principatuſ enī ad ſubditum dicit̄. Natura aūt liberum ⁊ natura ſeruum differūt ſ̄m rōnem. ⁊ de hoc dictum eſt ſufficienter in p̄mo tractatu libri iſtius. Ergo p̄ncipatus liberorum ⁊ ſeruorum ſ̄m rationeꝫ differunt. Non igitur omnis principatus eſt dominium uel ſeruitus. Deinde cum dicit.

¶ Sed laudare magis nihil agere q̃ꝫ agere nō eſt rectū: nā felicitas actio eſt. Preterea multoꝝ ⁊ p̄claroꝝ finē habēt iuſtorum temperatorūqꝫ actiones.

¶ Declarat in quo male dixerunt ſcđo: dicēs ꝙ ulterius in eo ꝙ dixerunt laudabiliorem vitam illam que eſt ſine actione q̃ꝫ illam que eſt cum actione nō recte dixerunt. Felicitas enim actio quedam eſt: ⁊ felicitas optima eſt optima vita. Ergo optima vita eſt actio nō p̄uatio actionis. Ad hoc op̄ationes que ſunt ſꝫ habitū iuſtitie ⁊ temperantie finem hn̄t multoꝝ bonoꝝ ⁊ bn̄ ordinatoꝝ: ita ꝙ actio aliqua iuſtitie finiſ eſt eoꝝ que ſ̄m tēperantiam que ſ̄m iuſtitiā ꝓximamus ⁊ actio aliqua ſ̄m temperantiam finis eſt ꝓpinquus ⁊ ſimiliter ſe habet de his que ſunt ſ̄m alios habitus virtutum. Ulterius tn̄ iſte actiones ad alium finem ulterioreꝫ ordinantur que eſt actio quedam. ⁊ ideo tam finis proximus agibilium q̃ꝫ finis remotus actio quedam eſt. finis autem actionis vita eſt optima. Ergo optima vita eſt actio ⁊ nō p̄uatio actionis. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Quinimmo reſpondebit fortaſſe aliquis

ꝙ ptãtem habere optimuʒ eſſet: ſic enim plurimas ac pulcherrimas res agere poſſet. Jtaqꝫ is qui dominus agendi eſſe põt hanc facultaté dimittere alijs non debet ſed ſibi arripere: ⁊ neqꝫ filiuʒ patris: neqꝫ parenté filij: neqꝫ amicũ amici rõnem habere: nã qȯ optimuʒ ſit id nobiſipſis aſciſcere debemꝰ. Optimũ aũt eſt bñ agere.

¶ Tangit obuiationem quam primo ponit. Scðo cum dicit[Hoc illi forſan ⁊c̃.] Remouet eam. Jn prima parte dicit ꝙ forte aliquis poterit opinari per ea que determinata ſunt de optima vita. ſ. ꝙ ipſa eſt actio: ꝙ optimuʒ ſit eſſe dñium oium qualr̃cũqꝫ. Optimuʒ enĩ eſt attingere ad optimã vitam. Optima aũt vita videtur eſſe ſm p̄dicta ſm quam p̄ncipat̃ oibus. Optima enim vita eſt optima actio. dñans aũt diuʒ dñs eſt plurimaruʒ actionum ⁊ pulcherrimaruʒ. ⁊ ideo optimuʒ videt̃ p̄ncipari oibus. Propter qȯ ſi ueruʒ eſt optimũ virum potentem alijs p̄ncipari: nõ expedit parcere cuicũqꝫ quantũcũqꝫ ꝓximo quin p̄ncipet̃ eidem ſicut pater: neqꝫ patrem reputare filios: neqꝫ filios patré: neqꝫ uſiter amicus amicum ut nõ principet̃ eiſdem curare: quantũcũqꝫ ſint ꝯiuncti uel boni uel qualr̃ aliter ſe habentes. Uniuerſalr̃ enim id qȯ eſt optimuʒ eligibiliſſimuʒ eſt. optime aũt agere optimuʒ videt̃ eſſe. Ergo eſt eligibiliſſimuʒ. Si igit̃ principari qualr̃cũqꝫ ⁊ quibuſcũqꝫ eſt optime agere: eſt eligibiliſſimũ. Deide cũ dicit

¶ Hoc illi forſan recte dicerét: ſi nõ exiſteret auferétibus ac violãtibus illud qȯ eẽt oiuʒ maxime optandũ: ſed fortaſſis id fieri nõ põt: falſoqꝫ hoc ſupponũt: nõ enim amplius bonas actiones illis eẽ cõtingit: niſi tantũ ipſe p̄ſtet quãtũ vir mulieri: ⁊ pater filijs: ⁊ dominus ſeruo. Quare is qui violaret nihil tantũ ꝓficeret poſtea: quantum iam a virtute ipſa receſſit: paribus enim honeſtũ ⁊ iuſtũ in parte: hoc eniʒ iuſtuʒ ac par: nõ par aũt paribus ⁊ nõ ſimile ſimilibus preter naturã eſt: nihil aũt bonum qȯ ſit preter naturam.

¶ Remouet obuiationem qȯ p̄mo facit. Scðo cum dicit[Quapropter ⁊ ſi aliqs.] Remouet obiectionem quandã. Primo igit̃ remouet obuiationem p̄dictam: declarans nõ eſſe optimuʒ principari oibus qualr̃cũqꝫ dicens ꝙ hoc qȯ dictum eſt uere dictum eſt forſitan. ſi quidem ita eſſet ꝙ p̄ncipantibus priuando alios iure ſuo ⁊ inclinatione nãli ⁊ inferédo violentiã ineſſet illud qȯ eſt eligibiliſſimuʒ homini. Sed hoc forte eſt impoſſibile qȯ adiungit: qꝛ magni opinabant̃ cõtrariuʒ. Jpſi tñ hoc ſupponũt ſicut ſm ſe manifeſtuʒ. Sed hoc eſt impoſſibile: qm̃ actiones principantis nõ cõtingit eſſe optimas: niſi idem principans tantum differat ab eis quibus principat̃ in diſpõne nãli ⁊ acquiſita quãtuʒ diſtat vir a muliere aut pater a filijs: aut dñs a ſeruis. Actiones enim diuerſificant̃ ſm diuerſitateʒ agẽtium ut agentia ſunt. Si igit̃ aliquis tranſgrediat̃ uolens dñari aliquibus nõ hñs hanc differentiã ad illos quã vir habet ad mulierem: uel pater ad natuʒ: uel dñs ad ſeruuʒ nõ optime opabit̃ principando. nec etiaʒ poterit tantuʒ recte agere in poſterioribus quãtum trãſgreſſus eſt in p̄ncipio uolens p̄ncipari non diſpoſitus. Ad hoc: Paruus enim error in p̄ncipio magnus eſt in principiatis. Et iterum: Eos qui ſunt ſimiles ⁊ equales ⁊ ſm nãm ⁊ ſm virtutem: bonum eſt ⁊ iuſtum oẽs principari nõ ſimplr̃ ſed ſm partem: puta vnuʒ in vno tempore alium in alio: uel vnuʒ in vno principatu aliũ in alio. Juſtum enim eſt ꝯſimiles ⁊ equales cõſimile ⁊ equale habere. nõ equales aũt neqꝫ ſm virtutem neqꝫ ſm nãm habere equale: uel ecõtrario equales hẽre inequale ⁊ nõ ſimiles habere ſimile: hoc eſt preter nãm. Similes enim ⁊ equales ad equalia ſimilia inclinant̃ ſm nãm. ſed nullum eoꝝ que ſunt preter nãm bonum eſt: qm̃ qȯ eſt preter nãm eſt violentum. ⁊ nullum violentum eſt bonum. ergo aliquem p̄ncipari quibuſcũqꝫ qualitercũqꝫ nõ eſt bonum. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter ⁊ ſi alius quideʒ ſit melior ſm virtuté ⁊ ſm poténtiã actiuã rebꝰ optimis: hũc ſequi honeſtũ eſt: ⁊ huic paré iuſtuʒ. Sed opʒ illi nõ virtuté ſolũ: uerũ etiã potentiã exiſtere per quã ſit actiuus.

¶ Remouet obiectionem que poſſet fieri. Crederet eniʒ aliquis ꝓpter p̄dicta ꝙ non expediret aliquem vnum principari oibus aliquo modo ſed eſſet preter naturã: qȯ eſt cõtra regni rõnem qȯ eſt optima reſp. Hoc intẽdens remouere dicit quaſi cõcludendo ex dictis ꝙ ꝓpter hoc qꝛ ſimiles ⁊ equales iuſtuʒ eſt habere ſimile ⁊ equale in principando ſm partem ſi aliquis inueniat̃ in ciuitate qui fuerit melior alijs: etiam bonis exiſtentibus ſm virtutem ⁊ ſm potentiam actiuam in regendo per quã poſſit cohercere malos huic bonũ eſt ſubici: qꝛ naturale eſt ꝙ deficiens ſupponatur perfecto in vnoquoqꝫ genere. Et etiam iuſtum eſt obedire ſibi vni ſoli principanti. Juſtum eſt enim vnũquẽqꝫ ſm dignitatem ꝓprie virtutis habere. Talis aũt ponitur eẽ melior alijs ſm virtutem ⁊ ſm potentiam. Expedit autẽ debentem bene principari habere non ſolum virtuteʒ per quam inclinet̃ in bonum ⁊ ſciat dirigere actiones ſubditoꝝ: ſed oportet ipſum habere potentiã per quã poſſit agere cohercẽdo: declinando a rectitudine rationis. Deinde cum dicit.

¶ Qȯ ſi hec uera ſunt ⁊ felicitas in bñ agẽdo eſt reponéda ⁊ publice totius ciuitatis ⁊ p̄uatim ſingulorum vita illa erit optima que ſit actiua. Uerũtñ actiuã nõ eſt neceſſariũ eẽ ad alios: quéadmodũ quidã putant. Neqꝫ eas meditationes ſolum eſſe actiuas: que gratia eoꝝ fiunt que ex agendo ꝓueniunt: ſed multo magis que in ſeipſis finé habẽt ⁊ ſuiipſius gratia fiũt ꝯtéplationes ⁊ meditationes. Bene agẽ enĩ finis eſt: quare ⁊ actio quedam. Maxime auté ꝓprie dicimus agere etiam externis actionibus eos qui intelligétia ⁊ cogitatione operibus preſunt architecti.

¶ Diſſoluit primam dubitationem: ex cuius diſſolutione apparet diſſolutio alterius. Et primo diſſoluit eã. Scðo cum dicit[Quinimo neqꝫ ⁊c̃.] Reſpondet rõni adducte in oppoſitum. Circa p̄mum eſt intelligẽdũ ꝙ felicitas eſt operatio hominis ſm intellectuʒ. Jn intellectu aũt eſt conſiderare ſpeculatiuum: cuius finis eſt cognitio ueritatis. ⁊ practicum: cuius finis eſt operatio. Et ſm hoc duplex felicitas aſſignatur hominis. Una ſpeculatiua que eſt operatio hominis ſm virtuté ꝑfectā ꝯtēplatiuā que eſt ſapiētia. Alia aūt ꝑctica que eſt ꝑfectio hoīs ſm̄ ꝑfectā v̄tutē hoīs practicā que eſt prudētia. Eſt aūt quedā opō ſꝫ prudētiā. ⁊ ſpeculatio ſm̄ ſapiētiā hoīs ſm̄ ſeipm̄ ſolū. Et eſt quedā opō prudētie ⁊ ſpeculatio totiꝰ ciuitatis. Et iō eſt quedā felicitas practica ⁊ ſpeculatiua quedā hoīs ſm̄ ſeipm̄: ⁊ eſt quedā felicitas practica totius ciuitatis: ⁊ quedā ꝯtēplatiua totius ciuitatis. Felicitas aūt ſpeculatiua ſm̄ vnū hoiem melioꝛ eſt practica que eſt ſm̄ vnuꝫ hoiem. Sicut euidēter docet Ariſtoteles in x° ethicoꝝ. qm̄ illa ꝑfectio ītellectus eligibilioꝛ eſt que eſt reſpectu obiecti magis ītelligibilis. Quia ratio ꝑfectionis ſumit̄ ex obiecto. Talis aūt eſt ſpeclatiua. Felicitas eni eſt ꝑfectio intellectus reſpectu p̃mi ⁊ maxīe ītelligibilis. Felicitas aūt practica eſt ꝑfectio ītellectꝰ reſpectu agibilis ab hoīe ꝙ multo deficit a rōne ītelligibilis p̃mi. Ergo felicitas ꝯtēplatiua vnius eligibilioꝛ eſt q̄ꝫ felicitas practica: ⁊ iterū magis eſt ꝯtinua ⁊ ſufficiēs ⁊ delectabilis hec q̄ꝫ illa. Et eadē rōne ꝯtēplatiua totiꝰ ciuitatis eligibilioꝛ eſt q̄ꝫ politica ſeu ciuilis. Et ꝯtēplatiua totius ciuitatis ſimplr̄ eligibilioꝛ eſt ꝯtēplatiua que eſt ſꝫ vnū. Silr̄ ciuilis practica que eſt ſm̄ vnum. Et hoc eſt qđ ītēdebat dicē Ariſ. p̃° ethicoꝝ. ſi idē eſt vni ⁊ ciuitati: maiuſqꝫ ⁊ ꝑfectiꝰ ꝙ ciuitati videt̄ ⁊ ſuſcipe ⁊ ſaluare. Amabile eni ⁊ vni. Meliꝰ v̄o ⁊ diuiniꝰ gēti ⁊ ciuitati. Et rō huiꝰ pōt eē: qꝛ ꝯtēplatiua ⁊ ciuilis ciuitatis cōparant̄ ad ꝯtēplatiuā ſm̄ vnū: ſicut totū ad partē. Totū aūt rōnē magis ꝑfecti ⁊ maioris boni hēt q̄ꝫ ps. Et ideo iſta q̄ꝫ illa. Hoc ſuppoſito dic̄ Ariſ. ꝙ ſi ea que dicta ſunt p̃us bn̄ dicta ſūt: ⁊ felicitas eſt optima opatio hoīs ſm̄ v̄tutē ꝑfectā. Uita aūt ꝑfecta eſt opatio optīa ⁊ ꝑfecta: neceſſe eſt optimā vitā ⁊ totiꝰ ciuitatis ⁊ ſm̄ vnūquēqꝫ eē actiuā ⁊ in opōne ꝯſiſtē. Sꝫ optima vita actiua nō exiſtit in directione opōnū que ſunt ad aliuꝫ uel in p̃ncipādo ul̄ coicādo qualr̄cūqꝫ ſm̄ ꝙ qdā credūt. Nec ēt ille ſole meditatiōes ītellectus actiue ſunt due ſunt de opabilibꝰ ul̄ gr̄a opabiliū ꝯtingētiū: ſꝫ multo magis ille ꝯſideratiōes ⁊ meditatiōes optime ſunt que ſꝫ ſe ꝑfecte ſunt: ⁊ ſꝫ ſe querunt̄ nō ꝓp aliqđ aliđ. Et rō huiꝰ eſt: qm̄ optimꝰ finis hoīs ⁊ ciuitatis eſt bona actio. Nō pn̄t aūt due ul̄ plures actiones differētes ſpe optime eē. Quare optimꝰ finis hoīs eſt aliq̄ actio hoīs: ⁊ illa ſm̄ quā maxīe agere dr̄. Maxime aūt agē dicit̄ ſm̄ ītellectū ſpeculatiuū. Maxīe eni dicimꝰ agē illos qui ſm̄ hꝰ dn̄iuꝫ hn̄t extrīſecarū actionuꝫ oīum. Tales eni ſunt ſicut architectonici. Speculatiui autē maxīe dn̄iuꝫ hn̄t opōnū extrīſecarū: ſicut rōnē īponentes ⁊ ſicut architectores. Intellectꝰ eni practicus q dirigit in opōnibꝰ exterioribꝰ ſupponit ſicut p̃nᵐ rectuꝫ appetitū finis. Et rectꝰ appetitꝰ finis nō eſt ſine rectitudīe uolūtatis. Rectitudo v̄o uolūtatis ſupponit rectitudinē ītellectꝰ bonū uel finē oñdētis. Sīqdē uolūtas nihil vult ꝙ nō ſit ītellectū p̃us: ſicut dr̄ p̃° rhetorice. Iſte aūt ītellectꝰ eſt ītellectꝰ nō practicus: ſed ſpeculatiuus ſi practicꝰ ꝑ ſe depēdet a uolūtate: iſte aūt nō. Quare p̃ᵃ regula agēdi ulr̄ eſt ītellectꝰ ſpeculatiuus ſꝫ ſpꝫ igit̄ agē dicimꝰ. Quare optīa actio hoīs eſt ſpeculatio: ⁊ ꝑ ꝯn̄s ultimꝰ finis eiꝰ. Nō igr̄ meditatio de agibilibꝰ eſt optīa opō hoīs: ſed cōſideratio uel ſpeculatio ſpeculatiua: ⁊ maxime illa que eſt de p̃mis: aut de p̃mo ſimplr̄. Deinde cum dicit.

¶ Quinimo neqꝫ ſine actiōe eē neceſſariū eſt eas ciuitateſ q̄ue poſite ſint in ſolitudīe ⁊ ita viuē eligētes. Fieri eni pōt ut ꝑtibꝰ inter ſe agē ꝯtigat. Multe eni coicatiōeſ ad īuicē ſunt ꝑtibꝰ ciuitatis. Silr̄ aūt hoc exiſtit vnicuiqꝫ hoi. Uix eni deus bn̄ ſe hēret ⁊ mūdus totus qbus nō ſunt actiones externe preter ꝓprias ipſorum.

¶ Rn̄det ad rōneꝫ in oppoſitū qđ p̃° facit. Scđo cū dicit ⌊ Qđ igit̄ ⁊c̄. ⌋ Inducit ꝯcluſionē p̃ncipalr̄ intentaꝫ. Fuit aūt rō ꝙ optīa vita hoīs eſt vita actiua: ſed cōtēplatiua vita ſiue abſoluta ſine actione eſt: igitur ⁊c̄. Ad quā rn̄det ꝯcedendo maiorē per iterēptionē minoris: dicens ꝙ ciuitates ſm̄ ſe locate nō p̃ncipantes exterioribꝰ Ciuibꝰ ⁊ ita viuere eligētes iter ſe inuicē coicantibus: ⁊ ēt ſpeculātes nō ſunt ſine actione oīno: ſed hn̄t multas ⁊ pulchras actiones q̄ꝫuis enim nō habeant actiones ad extrinſecos in p̃ncipando uel ſubiciēdo alijs inter ſe tamē habent vna pars reſpectu alteriꝰ quoniā multas habēt cōmunicationes partes ciuitatis adinuicem. Similr̄ hoc ſe habet ⁊ circa vnūquēqꝫ hoiem ſm̄ ſeipſum q̄ꝫuis enim nō habeat actiones ad alterum nihilominus tamē cōtingit ipm̄ habere actiones ꝑfectas in ſpeculando ſm̄ ſeipſuꝫ. Talem enim uacationeꝫ que eſt in opationibus ſpeculatiuis deus qui eſt maxime ꝑfectus habet optime: ⁊ totum etiam vniuerſum opationes habet: ⁊ tamē deus nō habet operationem extrinſecā que ſit alia ab opatione ſua: nec etiā mundus habet opationes in aliquid extrinſecum preter illas que ſunt partiuꝫ adinuicem. Nō igit̄ eſt uerū ꝙ homo ſiue ciuitas ducens vitā ſpeculatiuam ſit ſine actione. Deinde cum dicit.

¶ Qđ igit̄ neceſſariū ſit eandē eē vitā optimā p̃uatim vnicuiqꝫ hoīuꝫ ⁊ publice ciuitatibꝰ ⁊ hoībꝰ manifeſtū eſt. Cum v̄o iſta nūc p̃miſſa ſint ac de alijs rebuſpublicis fuerit p̃us a nobis conſideratum.

¶ Inducit ꝯcluſionē p̃ncipalr̄ intentā p̃us: Dicēs ꝙ ex his que dicta ſunt eſt manifeſtū ꝙ opatiuā vitā vniuſcuiuſqꝫ hominis ſm̄ ſeipſum ⁊ totius ciuitatis neceſſe eſt eſſe vnam ⁊ eandem ſm̄ rationē: puta ſpeculationē differunt tn̄ differētia partis ad totum.

d E reliquis dicēdi initiuꝫ faciamus quales aliquas ſuppoſitiones eſſe oportet pro ea ciuitate que maxime ſm̄ uotum ſit conſtitutionem ſuſceptura.

¶ Poſtq̄ꝫ phs ingſiuit de his que ſupponēda ſunt ad futurā optimā rēp. ex ꝑte finis ipſiꝰ. Ingrit nunc de his que ſupponēda ſunt ex ꝑte mãe ipſiꝰ. Et circa hoc p̃° p̃mittit intētionē ⁊ ordinē ꝯſiderādi. 2° cuꝫ dicit ⌊ Putāt pleriqꝫ ⁊c̄. ⌋ Proſequit̄. Circa p̃ᵐ tria facit. Prio dat intētionē ſuā. 2° cū dicit ⌊ Neqꝫ eni fieri ⁊c̄. ⌋ Probat ꝙ opꝫ aliq̄ ſupponi ꝯſiderantē de rep. optīa ex ꝑte mãe. 3° cuꝫ dicit ⌊ Eſt aūt ciuilis ⁊c̄. ⌋ Tāgit que ſunt illa. In p̃ᵃ ꝑte dicit qm̄ ea que dicta ſunt prius de fine optime reip. ītroducta ſunt ſicut qđdā ꝓemiuꝫ ad euidētiā dicēdoꝝ ⁊ de rebuſp. minꝰ bn̄ ordinatis: puta de ſtatu paucoꝝ ⁊ multitudīs: determīatū eſt in p̄cedēti libro ex qbꝰ ⁊ quō ſunt īſtituēde. Relinquet̄ nobis cōſiderādū nūc q̄les ſuppōnes ex ꝑte mãe reip. opꝫ ſupponere ad optimam ordinationem futuram ſm̄ uotum ipſius reip. ex ꝑte ciuium ⁊ regionis que ſunt ſicut materia ipſius. Deinde cum dicit.

¶ Neqꝫ eni fieri pōt ut optima ſit reſp. niſi opportune aſſint facultateſ ex quo neceſſe eſt multa p̃ſupponere quaſi optāteſ eē: tn̄ nullum eoꝝ impoſſibile. Dico aūt ceu de multitudine ciuium ac de regione.

¶Probat ꝙ opꝫ aliq̄ ſupponi per duas rōnes: q̄rū ſcdaꝫ ponit cū dicit⌊ Ut eni ⁊c̄.⌋ In p̄ma ꝑte intēdit rōneꝫ hāc. Ad optimā Rēp. futurā opꝫ ſupponē oīa illa ſine q̄bus nō pōt inſtitui uel eē: ſicut ex ſe eſt manifeſtū. Sꝫ nō eſt poſſibile eē optimā Rēp. ſine abundātia multorū moderata. Ergo opꝫ multa ſupponi ſi debeat inſtitui optima Reſp. q̄ſi optātibꝰ illa q̄ꝫuis nō obtinētibꝰ nō tñ ipoſſibilia fieri. Dico aūt multa oportere ſupponi q̄ꝫtū ad mltitudinē ciuiū ⁊ Regiōis. Deiñ cū dic̄.

¶Ut eni ceteris artificibus: puta textori: ⁊ Nauiculario materiā ſubeſſe opꝫ aptam ad opificium. Nam quāto melior hoc exiſtit: tāto id quod fit ex arte erit preclarius. Sic ⁊ gubernatori Reip. ⁊ leguꝫ poſitori oportet propriam ſubeſſe materiam apte ſe habentem.

¶Ponit ſcdaꝫ rōnē: ⁊ eſt ſicut eſt de alijs ꝯditoribꝰ: hoc eſt artificibꝰ: ita eſt de Ciuili. De alijs aūt artificibꝰ: puta Textore ⁊ Nauiculario ⁊ quocūq; alio tali: Sicut videmus ꝙ ſi debeāt recte oꝑari ſm artē opꝫ p̄exiſtere māṁ couenientē exñtē ⁊ organa ꝯueniētia: ſic Textoris fila: Nauiculari ligna ⁊ ſerrā bñ diſpoſitam. Uidemus ēt ꝙ q̄ꝫto hꝰ organa ⁊ mā melius diſpoſita ſumit: tāto oꝑatio que ſꝫ artē eſt melior ⁊ ꝯueniētior. Eſt ergo ſiliter Ciuili viro ⁊ Legiſlatori ad ordinationē Ciuium ⁊ ciuitatis couenientē: opꝫ preexiſtere materiam ⁊ organa idonea. Deinde cum dicit.

¶Eſt aūt ciuilis facultatis p̄mo videre de multitudine hoīuꝫ q̄ꝫ multos ⁊ q̄les natura eſſe oportet. De regione quoq; eodeꝫ modo: ⁊ quanta: ⁊ q̄ualis eſſe debet.

¶Tangit que ſunt illa que ſunt ſupponēda: dicens ꝙ ad ſucceſſuꝫ Ciuilē ꝑtinet p̄mo ⁊ preexigit multitudo hominū: ſic̄ mā. ſ. qui ⁊ quot: ⁊ q̄les ſm diſpōnem nālem debeāt eſſe. uel oporteat eos exiſtere. Et ſcdo ad ipſuꝫ pertinet Regio. ſ. q̄ꝫtam oporteat eſſe ſm q̄ꝫtitatē: ⁊ q̄lem ſꝫ diſpōnē ad bonā ordinationē. Deide cū dic̄.

¶Putāt pleriq; magnā eſſe debere beatam ciuitatem. Id ⁊ ſi uerum eſt ignorare tamen videt qualis magna: ⁊ qualis parua dicenda ſit ciuitas. Exiſtimāt eniꝫ magnam ex numero habitantium.

¶Proſeqtur. Et diuidit in ꝑtes duas. Qꝛ p̄mo ingrit de his que ſupponēda ſunt ex ꝑte māe remote Reip. ſ. Ciuiū ⁊ Regionis. Scdo cū dicit⌊ Cū vō.⌋ Inquirit de illis que ſupponenda ſunt ex ꝑte māe ꝓpinque que ſunt ꝯſiliatiuū bellicū. agricole loca minuta ⁊ edificia. Circa p̄mū adhuc p̄mo ingrit de magnitudine ⁊ multitudine Ciuiuꝫ ⁊ Regionis. Scdo cū dicit⌊ Nūc q̄les aūt ⁊c̄.⌋ De diſpōne nāli ipſoꝝ. Circa p̄mū adhuc p̄mo ingrit de magnitudine ciuitatis q̄ꝫtum ad multitudinē Ciuiū. Scdo cū dicit⌊ De Regione aūt ⁊c̄.⌋ De ea que Regionis. Circa p̄mū inquirendo p̄mo ponit opinionē quorundā de magnitudine ciuitatis. Et reprobat eam. Scdo cuꝫ dicit⌊ Cuꝫ ⁊ bonū ⁊c̄.⌋ Determinat de ea ſm intētionē ſuā. Circa p̄mū ponit opinionē alioꝝ. Scdo cū dicit⌊ Sed opꝫ ⁊c̄.⌋ Arguit in cōtrariū. Circa p̄maꝫ ꝑtem dicit ꝙ multi antiquorum opinati ſunt ciuitatē illam felicem eſſe que magna eſt: q̄ꝫuis hoc ueritatem habeat. ſ. ciuitatē felicem magnaꝫ eſſe ipſi: tñ nō bene determināt cuiuſmodi ciuitas magna: ⁊ cuiuſmodi parua ſit nec bene accipiūt magnitudinem ipſius. Opinant enim magnitudinē ciuitatis debere attendi ſimpliciter ſm multitudinem Ciuium ſine aliqua determinatione. Sicut ſi magnum exercitum diceremus ſimpliciter qui eſt ex pluribus bellatoribus. Deinde cum dicit.

¶Sed opꝫ nō tātū numerū: ſed magis ad potentiaꝫ reſpicere. Eſt eni ciuitatis opus quoddaꝫ. Quare que maxime id efficere pōt hāc exiſtimādā eſt eſſe maximā ciuitatē: ceu Hippocratē nō hoīeꝫ ſed Medicū q̄s diceret eſſe maiorē q̄ꝫ aliū qui magnitudine corporis eum excedat.

¶Ponit rationes in contrarium per quas probatur ꝙ magnitudo ciuitatis non cōſiſtit iu multitudine ciuiū abſolute: ſed cum determinatione aliqua. Et ſunt tres Quarum ſecundam ponit cum dicit⌊ Quinimo ⁊c̄.⌋ Tertiam⌊ Quando etiam ⁊ re ⁊c̄.⌋ Circa primuꝫ eſt itelligendum ꝙ omnis res eſt propter ſuam operationē per ſe. Hec enim eſt ultima eius perfectio. Omnes auteꝫ diſpoſitiones rei: puta quātitas: qualitas ſunt ꝓpter ipſam rē: ⁊ ideo taꝫ res q̄ꝫ diſpoſitiones eius ſunt propter operationem. Et quia ratio eoruꝫ que ſunt ꝓpter aliquid ſumitur ex eo ꝓpter qđ ſunt. Neceſſe eſt rationem rei ⁊ omnium diſpoſitionuꝫ eius ſumi ex ratione operationis. Secundum rationem auteꝫ operationis eſt ratio potentie que eſt principium imediatuꝫ ipſius. Hoc igitur ſuppoſito dicit ꝙ in determinando magnitudineꝫ ciuitatis non oportet reſpicere ad multitudinem ciuium ſm ꝙ huiuſmodi: ſed magis ad potentiam ipſius. per quā poteſt in operationem ſuaꝫ. Ciuitatis enim eſt aliqua propria operatio: puta illa que eſt ſm virtutem principalem. Si igitur ratio magnitudinis ſumatur ex ipſa operatione que eſt ſicut finis: illam Ciuitatem oportet dicere magnaꝫ ſimpliciter que poteſt in operationem ſibi debitā perfecte. Sicut Hippocratem non dicimus eſſe maiorem homineꝫ aliquo excedente ipſum ſm magnitudinem corporis: ſed dicimus eum maiorem Medicum illo quoniam excedit ipſum in arte Medicine: quāuis excedatur ab illo magnitudine corporis. Deinde cum dicit.

¶Quinimo ſi ex multitudine iudicādū ſit nō ex quauis multitudine ideſt exiſtimandū: Neceſſe eſt eni forſan in citatibꝰ eē ſeruoꝝ: ⁊ inq̄linoꝝ: ⁊ hoſpitū grādē numeꝝ. Sed ex his qui ſunt ꝑs ciuitatis ⁊ ex q̄bus ciuitas ꝯſtat. Hoꝝ eni p̄cellēs multitudo ſignū eſt magne ciuitatis. Ex qua vō ciuitate oꝑarij q̄dē permulti exeūt: bellatores aūt pauci. hāc ipoſſibile eſt eſſe magnam. Nō eni idē eſt magna ciuitas ⁊ populoſa.

¶Ponit ſecundam rationē. Et quia in eo qđ componit ex pluribus partibꝰ: neceſſe eſt magnitudinē includere multitudinē quādā ꝑtiū. Dicit ꝙ nō ſolū opꝫ magnitudineꝫ ciuitatis attendi ſm rōnem oꝑationis. Sed ſi opꝫ ꝯſiderare ad multitudinē ciuiū ex q̄bꝰ cōponit: nō tñ ad quorūcūq; multitudinē uel quācūq; ꝯtingentē: qm̄ in ciuitatibꝰ eſt quedā multitudo ſeruoꝝ: ⁊ quedā aduenaꝝ: ⁊ extraneoꝝ ꝯfluētiū ad ipſam. Tales auteꝫ nō ſunt per ſe pars ciuitatis: ſicut ꝯſequēter oſtendet. Et ideo magnitudo ciuitatis nō eſt accipiēda ſm multitudinē iſtoꝝ: ſed qm̄ magnitudo rei attēdit ſm multitudinē ꝑtiū ex q̄bꝰ cōponit ſm aliquē modū Magnitudo ciuitatis debet attēdi ſꝫ multitudinē partiū per ſe: cuiuſmodi ſunt liberi: ⁊ bellici: ⁊ ꝯſiliantes. Exceſſus eni multitudinis iſtoꝝ ſignū eſt magnitudinis Ciuitatis. Illā aūt impoſſibile eſt magnā eſſe ſimpliciter ex qua pn̄t egredi multi nūo mercenarij aut ſerui. Uiri aūt bellici pauci: aut cōſiliantes pauci. Iſti eni ſunt per ſe pars: illi aūt nō. Nō eni dicimus idē eſſe ciuitatem magnā ⁊ multoꝝ hoīum: qꝛ magnitudo ciuitatis attēdit̄ ƒm multitudinē ptiū per ſe ipſiꝰ ⁊ nō oēs hoīes ihabitātes eā ſunt per ſe partes eius. Deide cū dicit

¶ Quinetiam re ⁊ effectu patet: qꝛ difficile eſt: ⁊ forſan impoſſibile ut que nimiū populoſa ſit Ciuitas optime guberneẗ. Eaꝝ certe que bene gubernari dicunt̄: nullā videmus in populoſaꝫ multitudineꝫ eſſe diffuſaꝫ. Patet etiā ex rōnuꝫ fide. Nā lex ordinatio quedā eſt: ⁊ bonā legis poſitioneꝫ neceſſariū eſt eſſe bonaꝫ ordinationem: at multitudo nimiū magna nō pōt recipe ordinationē. Diuine enim potentie id opus eſſet que ⁊ hoc totum continet.

¶ Ponit tertiā rōnē. d. ꝙ nō ſolū ex dictis manifeſtū eſt ꝙ magnitudo Ciuitatis nō attēdat̄ ƒm multitudinem hoīum quātācūqꝫ: ſed etiā ex operibꝰ accidētibꝰ poteſt hoc videri. Uidemus eni ꝙ difficile eſt uel etiā impoſſibile ciuitatē que eſt multoꝝ hoīum ualde bene legibꝰ ⁊ ꝯſuetudinibꝰ bene regi difficile qdē ſi ſint multi prudētes. Impoſſibile aūt ſi pauci. In rep. aūt oēs uel plures idiote ſunt: nulla etiā illarū ciuitatuꝫ que bene gubernat̄ remittit̄ ad recipiēdū quātācūqꝫ multitudinē. Et iterū per rōnem pōt hoc idē apparere. Lex eni ƒm quā regit̄ ciuitas: ordo qdā eſt ⁊ bona legiſlatio bona quedam ordinatio: Et ideo ꝙ nō facile: aut nō poſſibile ordinari nō eſt facile: aut nō poſſibile bene legibꝰ regi. Nūc aūt excellēs multitudo hoīum nō pōt ꝑticipare ordinē. Excedētē eni multitudinē ordinare eſt opus diuine virtutis que totuꝫ vniuerſum ꝯtinet ⁊ ordinat. Ergo difficile aut nō poſſibile eſt multitudinē excedētē hoīum bene legibꝰ regi. Sed hec eſt operatio ciuitatis regi legibꝰ rectis. Ergo ciuitas nō debet eſſe quātecūqꝫ multitudinis excedētis hoīuꝫ. Deinde cū dic.

¶ Cū ⁊ bonū qdē in multitudine ac magnitudine ꝯſueuit fieri. Quapropter ⁊ ciuitatem illam cuius cum magnitudine dictus terminus exiſtit optimā eſſe neceſſe eſt.

¶ Inquirit de magnitudine ciuitatis. Et p̄mo determinat ꝙ magnitudo ciuitatis ꝯſiſtit in quadā multitudine determinata. In ſcd̄a cū dicit ⌊ Quocirca ⁊c. ⌋ Cōcludit que ſunt illa. Prima in duas. Quia p̄mo ꝯcludit hoc ex precedentibꝰ. Scd̄o cū dicit ⌊ Sed eſt quedā ⁊c. ⌋ Probat hoc per ſimile in nālibꝰ. In p̄ma parte dicit ꝙ in oībꝰ habētibꝰ per ſe magnitudinē ⁊ multitudinē bonitas ꝯſiſtit aliqualiter in multitudine ptiū ad ſeinuicē ordinatarū ⁊ ad finē: ⁊ in magnitudine aggregata ex multitudine quā ꝯſequit̄ virtus: per quā poteſt in finē: ⁊ hoc ƒm aliquā rōnem. Ciuitas aūt habet per ſe mltitudinē quādā ⁊ magnitudinē. Ergo ciuitatem illā dicemus optimā que habet magnitudinem ⁊ multitudinē ƒm dictuꝫ terminū qui antecedit̄ ƒm tria que apparēt ex tribꝰ rōnibꝰ precedētibꝰ. ſ. ƒm ordinem ad finē ⁊ opationē ꝙ accipiebat̄ in p̄ma: ⁊ ƒm ptes p̄ncipales ꝙ accipiebat̄ in ſcd̄a: ⁊ ƒm ꝙ bene regibilis legibꝰ rectis ꝙ in tertia. ita ꝙ ƒm illā ciuitatē dicimus magnā ſimplr̄ que habet multitudinē tātā ptiū per ſe ꝙ bene pōt legibus regi ⁊ attingere ad operationē per ſe ipſius. Deinde cum dicit.

¶ Sed eſt quedā mēſura magnitudinis ciuitati: queadmodū ⁊ aliorū oīum aīaliuꝫ plātaꝝ: inſtrumētoꝝ. Nā hoꝝ ſingula: necꝫ parua nimiū: necꝫ magnitudine exceſſiua ſuā potētiā retinebūt. Sed aut deſtituta erunt oīno a nā uel male ſe habebunt. Ceu nauis vnius palmi non erit penitus Nauis. necꝫ duoꝝ ſtadioꝝ. Sed ſi ꝓceſſerit ad aliquā magnitudineꝫ: qn̄qꝫ propter paruitatem male faciet nauigationē: quādoqꝫ propter exceſſum.

¶ Probat idē per ſimile in nālibꝰ. Et primo ꝓponit ſimilitudinē. Scd̄o cū dicit ⌊ Ita ⁊ ciuitas ⁊c. ⌋ Applicat eā ad ꝓpoſituꝫ. In p̄ma pte dicit ꝙ magnitudinis ciuitatis eſt aliqua determinata mēſura ⁊ ad maius ⁊ etiā ad minus quā nō ꝯtingit trāſgredi ƒm rōnē ſicut magnitudinis rerū nāliū. Naturaliū eni puta aīaliuꝫ ⁊ plantaꝝ eſt terminus qdaꝫ determinatꝰ ad plus ⁊ ēt ad minus queꝫ nō eſt trāgredi ƒm nām. Oīa eni nālia hn̄t formas determinatas per ſe ad q̄s ꝯſequunt̄ q̄titates ⁊ paſſiōes determinate. Et hoc eſt qd̄ Ariſt. dicit 2ᵒ de aīa. oīuꝫ nā ꝯſtātiū poſitꝰ eſt terminꝰ ⁊ rō magnitudinis ⁊ augmēti. Et h̄ qdē ꝯtingit vidē ad ſenſum qm̄ vnūqd̄qꝫ iſtoruꝫ ſi deficiat a magnitudine ſibi determinata ad minꝰ: uel ſi excedat magnitudinē determinatā ad maius nō hēt ꝓpriā v̄tutē per quā determinat̄. Sꝫ aliqn̄ qdē deficit a nā ſpēi ꝓpe: puta cū multuꝫ deficit aut excedit. Aliqn̄ aūt ⁊ ſi attingat ad māꝫ ſpēi praue: tn̄ attingit quātū ad diſpōnes: puta cū paꝝ deficit aut excedit: ſicut Nauis ſi fuerit vnius palmi ſpēm nauis nō hēbit oīno. Siſr nec ſi ſit duoꝝ ſtadioꝝ. Si aūt habeat aliquā magnitudinē paꝝ deficiētē aut parū excedētē magnitudinē ſibi nālē male ſe hēbit. Ad opōnem eius nauigatio: aut ꝑꝑ ꝑuitateꝫ: aut propter exceſſum. Deinde cum dicit.

¶ Ita ⁊ ciuitas ſi ex nimiū paucis ſit nō eſt per ſe ſufficiēs: ſin ex nimium multis ſufficiēs qdē in neceſſarijs erit ut gens: ſed nō ut ciuitas. Rēp. eni nō facile eſt in illis conſtitui. Nā qs Dux eſſet tā exceſſiue multitudinis: aut quis preco non ſtentorius.

¶ Applicat ſil̄e ad ꝓpoſitū. d. ꝙ ſiſr ciuitas cū ſit a nā inclināte ⁊ rōne ꝑficiēte que imitat̄ eā hēt magnitudinē determinatā ad minꝰ ⁊ ēt ad maius. Illa eni que cōponit̄ ex paucis ciuibꝰ nō eſt per ſe ſufficiēs ſicut nec vicꝰ. Ciuitas aūt eſt coitas per ſe ſufficiēs: ſicut dictū eſt prius. Ergo illa que eſt ex paucis ciuibꝰ ualde rōnē ciuitatis nō hēt. Illa aūt que eſt ex multitudine ſupabūdāti per ſe ſufficiēs eſt ſibi in neceſſarijs ad vitā: ſic̄ regio aliqua: ſꝫ nō ſic̄ ciuitas. Ciuitatē eni opꝫ hr̄e ordinē quēdā ciuilē. Multitudinē aūt ſupabūdātē hr̄e ordinē ciuilē. aut difficile eſt ualde: aut ipoſſibile. Et iō illa que ex multitudine d: abūdāti eſt ꝓpe rōnē ciuitatis non hēt. Sic ḡ illa que deficit a multitudine determinata: ⁊ illa que excedit ꝓprie ciuitates nō ſūt. Nullus enim Dux exercitus poteſt p̄ncipari multitudini excedenti ad maius de ſe determinate: nec aliqs eſt p̄co qui non hēt aliquā magnitudinē uocis: ſicut fuit quidā nomine Stentor. Deinde cum dicit.

¶ Quocirca neceſſe eſt primam ciuitatem

illam que ex ea multitudine conſtat: que multitudo p̄ma per ſeipſam ſufficiens ſit ad bene viuenduꝫ in ciuili ſocietate.

❡Cõcludit qs eſt terminus magnitudinis ciuitatis. Et p̄ᵒ qs eſt terminus eius ad minus. Scd̄o cū dicit⌊ Recipit ⁊c̄. ⌋Quis eſt ad maius. In p̄ma p̄te dicit ꝙ propter hoc qꝛ ciuitatem opꝫ eſſe per ſe ſufficiētem: ⁊ per ſe ſufficiens nō eſt ex paucis exn̄s p̄mam ciuitatem ſm viam rōnis qua minoꝛ rōnem ciuitatis non h̄et neceſſariuꝫ eſt eſſe illam que ex tāta multitudine cōponitur que eſt per ſe ſibi ſufficiēs ad bene viuenduꝫ ſm coīcationem ciuilem ꝓpter diuerſitatē officioꝝ ⁊ artificiorū: qua minoꝛ non eēt per ſe ſufficiēs. Deide cū dic̄.

❡Recipit v̄o ut ea que multitudinē hanc excedit ſit maioꝛ ciuitas: ſed hoc eſt (ut diximus) infinitū. Que v̄o ſit huius exceſſus determinatio ex opib⁹ intelligi faciliter poteſt. Sunt enim actus ciuitatis imp̄antiuꝫ atqꝫ parentiū. Imp̄antis qdē opus eſt iubere ac iudicare. Ad iudicāduꝫ v̄o ſm iuſtitiam ⁊ ad Magr̄atus demandādos ſꝫ dignitateꝫ neceſſariū eſt ut ſeinuicē cognoſcant ciues q̄les ſint. Quare ubi hoc nō fieri cōtingit neceſſe eſt ut male res ꝓcedant circa magr̄at⁹ demādādos: ⁊ circa iudicia. In utroqꝫ certe hoꝝ neq̄qꝫ ē temē ꝓcedēdū ꝙ in nimia ml̄titudie manifeſte ꝯtigit.

❡Declarat quis eſt terminus eius ad maius. Et circa h̄ p̄mo ꝓponit. Scd̄o cuꝫ dicit⌊ Sunt eni ⁊c̄. ⌋Probat Tertio cuꝫ dicit⌊ Patet igit̄ ⁊c̄. ⌋ Concludit intētuꝫ recapitulādo. In p̄ma p̄te dicit ꝙ ꝯtingit ciuitatē que excedit eā que dicta eſt ſm multitudinē eſſe maiorē ciuitatē. Sed nō ꝯtigit exceſſuꝫ eſſe in īfinituꝫ: ita ut que magis excedit magis ſit ciuitas. Quis aūt ſit termin⁹ talis exceſſus ultra quē nō eſt ciuitas facile eſt ꝯſiderare ex op̄onib⁹. deinde manifeſtat h̄ ex duob⁹. Scd̄o ibi ⌊ Inſup ⁊c̄. ⌋In p̄ma p̄te eſt ītelligēdū ꝙ ſicut dicit̄ in p̄mo huius, oīa quecūqꝫ ſm nām ⁊ artē ſunt diffinita: ſunt virtute quadā ⁊ op̄one in quā cū p̄nt dicunt̄: cuꝫ aūt nō p̄nt nō dicunt̄ niſi equoce. Ciuitas v̄o eſt aliq̄d eoꝝ qui ſm aliq̄d eſt a nā ⁊ ſꝫ aliq̄d ab arte. Et iō operationē determinatā h̄et in quā cū pōt dı̄ ciuitas: cuꝫ aūt nō pōt non dicit̄. Op̄atio aūt p̄ncipalis ciuitatis attenditur ſm partem p̄ncipaliorem in ea que eſt ipſe p̄ncipans. Op̄atio aūt p̄ncipalis p̄ncipātis eſt dirigere ſubditos ſm rōnem precipiēdo ⁊ diſtribuēdo bona coīa ⁊ iudicando recte ad que preexigit̄ cognitio ciuium. Dicit igit̄ ꝙ ciuitatis ſunt alique op̄ationes quedam quas exercet per p̄ncipantes. Quedā auteꝫ quas per ſubditos. Operatio aūt p̄ncipantis eſt iudicare ⁊ precipere recte ⁊ diſtribuere recte p̄ncipatus: qꝛ iſte cōpetunt ſibi per v̄tutem que eſt prudentia que eſt ꝓpria ei. Ad hoc aūt ꝙ recte iudicet de iuſtis ⁊ ꝙ recte diſtribuat p̄ncipatus ⁊ bona coīa ipſis ciuibus neceſſariuꝫ eſt ipſuꝫ cognoſcere ciues q̄les qdē ſunt ſm virtuteꝫ: ⁊ quā dꝛiaꝫ h̄nt īuicē ſꝫ v̄tutē. Ut ſꝫ exigētiā dignitatis v̄tutis diſtribuat p̄ncipatus ⁊ iudicet ⁊ differenter ſꝫ differētiā dignitatis eoꝝ: aut ſi ubi nō ſit ſm hūc modū oporteat diſtributionē bonoꝝ coīum ⁊ iudicia praue ſe h̄re. Circa eni iſta op̄ari nō ſm rōnē rectā: ſed ſm ꝓpriū impetū p̄iculoſuꝫ eſt ⁊ iniuſtuꝫ: ⁊ tn̄ hoc neceſſe eſt accidere in ciuitate que eſt ſup̄abūdātis multitudinis. Nō eni oēs ciues a p̄ncipāte bn̄ p̄nt cognoſci. Tātā igit̄ opꝫ eſſe multitudinē ciuium ad plus in ciuitate que recte debet op̄ari quāta pōt a p̄ncipāte cognoſci. Deinde cum dicit.

❡Inſuper hoſpitibus ⁊ inquilinis facile eſt ad Remp. repere cū non difficile ſit in tanta hominuꝫ multitudine latere.

❡Probat idē ex ſcd̄o ſic in ciuitate ſup̄abūdātis multitudinis contingit eſſe multos extraneos ⁊ aduenas ⁊ alios nō diligētes rēp. Extraneis aūt ⁊ aduenis ⁊ nō diligētib⁹ rēpublicā facile eſt rēpublicā trāſmutare ꝓpter multitudinē ipſoꝝ. Nō eni difficile eſt latere eorū machinationē ꝓpter exceſſum multitudinis. Magis eni latent male operātes in maiori multitudine q̄ꝫ minori. Hoc aūt eſt malū Ciuitati ⁊ ꝯtra nāꝫ eius. Ergo malū ⁊ ꝯtra nām ciuitatis eſt ipſuꝫ eſſe ſup̄abūdantis multitudinis. Deinde cum dicit.

❡Patet igit̄ ꝙ hec eſt optima determinatio ciuitatis ut ſit maximus ml̄titudinis exceſſus que ſit per ſe ſufficiēs ad viuenduꝫ: ⁊ facile inter ſe cognoſci poſſit. De magnitudine ergo Ciuitatis determinatum ſit in hunc modum.

❡Inducit ꝯcl'onē ītētā dicēs. Manifeſtū eſt igit̄ ex his que dicta ſunt ꝙ optimus terminus ciuitatis eſt exceſſus ml̄titudinis maximus qui eſt ſufficiēs ad per ſe ſufficientiā vite: ⁊ eſt facile auxiliabilis ⁊ oꝛdinabilis ſm rōnem rectā: ita ꝙ terminus ciuitatis ad minus accipit̄ a rōne per ſe ſufficiēte. Ad maius aūt a rōne bone oꝛdinationis. Sic igit̄ determinatum ſit de magnitudine Ciuitatis.

d

E regione aūt eadem fere dici poſſunt. Nam q̄lis eſſe debeat claruꝫ eſt ꝙ ſufficientiam oēs laudabūt. Hāc āt neceſſe eſt feracē eē oīuꝫ. Nā oīa in ſeip̄a hēre: ⁊ nulli⁹ īdigere ſufficiētis eſt.

❡Poſtq̄ꝫ ph̄s inq̄ſiuit de his que ſupponēda ſūt ex p̄te magnitudinis ciuitatis ciuilis. Inq̄rit nūc de his que ſupponēda ſūt ex p̄te regionis adiacētis. Et circa h̄ p̄ᵒ facit qd̄ dictū eſt. Scd̄o cū dicit⌊ De regiōe igit̄ ⁊c̄. ⌋ Recapitulat determinata. Regio aūt querit̄ ſm ꝙ utilis eſt ad bn̄ iudicādū. Ad h̄ aūt opꝫ ip̄aꝫ eē quātā ⁊ q̄lem ⁊ bn̄ poſitā. Et ſm h̄ diuidit̄ ꝑs iſta in p̄tes duas. Quia p̄ᵒ declarat q̄lē ⁊ q̄ꝫtā oportet eā eē. Scd̄o determinat de ſitu ipſi⁹ cū dicit⌊ Formam v̄o ⁊c̄. ⌋ Circa p̄mū p̄mo oñdit q̄lē oportet eā eē. Scd̄o cuꝫ dicit ⌊ Multitudine v̄o ⁊c̄. ⌋Quantā ſꝫ quātitatē. In p̄ᵃ p̄te ītelligēdū eſt ꝙ cū regio oīa q̄rat̄ per ciues uel uſuꝫ ipſoꝝ: opꝫ ip̄aꝫ eē ꝓportionatā ciuib⁹: ⁊ diſpōnē ipſi⁹ querere ſm ꝙ competit uſui ipſoꝝ. Et ideo dicit ꝙ illa que ad regionem p̄tinent ꝓportionaliter ſe habent his que dicta ſunt de magnitudie ciuitatis quo ad ciues: q̄lē eni oportet ip̄aꝫ eē manifeſtū eſt ꝙ per ſe ſufficiētē uſui inh̄itātiū. Quilibet eni regionē taleꝫ laudat que ſufficiēs eſt ad oīa illa que ſūt nec̄ia ad bn̄ viuere. Talē aūt oꝫ fertilē eē ⁊ ferre oīa ex qb⁹ ſuſtentat̄ nā humana quo ad potū ⁊ cibū: ⁊ q̄ ad ꝓhibitionē ītēperantie īcōtinētis. Hoc eni dicim⁹ p ſe ſufficiēs qd̄ oīa h̄et ⁊ nl̄lo īdiget. Regionē igit̄ talē oꝫ eē ſꝫ q̄litatē ꝙ poſſit oīa ferre q̄ ſūt nec̄ia ad p ſe ſufficiētiā vite. Hoc āt pōt facē ſi fuerit tēperata ſꝫ q̄litates p̄mas: calidū frigiduꝫ humidū: ſiccū: qd̄ cōuenit ei per ꝯuenientē h̄itudinē ad figurā celeſtē ⁊ loci diſpoſitionē. Deinde cum dicit.

❡Multitudine v̄o ac magnitudine tātaꝫ

queat habitatores ocioſos nutrire: liberaliter ſimul tẽperateqꝫ viuẽtes. Hoc autꝫ utrũ bene uel nõ bene dicat̃: poſtea diligẽtius erit ꝯſiderãdũ: ubi de poſſeſſionibꝰ ⁊ facultatibꝰ mẽtionẽ fieri cõtinget qualiter ⁊ quẽadmoduꝫ ſe hẽre erga uſum ipſum opꝫ. Permulte enĩm circa cõſiderationẽ iſtam dubitationes cadunt ꝓpter trahentes in utranqꝫ partẽ ⁊ vite exceſſum: alios ad tenuitatem alios ad largitatem.

¶ Declarat quãtã opꝫ eã eſſe: ⁊ q̃a nõ querit̃ regio ut dictũ eſt niſi ſm ꝙ ordinat̃ ad vitam humanaꝫ. Dicit ꝙ opꝫ eſſe tãtã ſm magnitudinẽ totius ⁊ ſm multitudinẽ ꝯſideratã ſm diuerſitatẽ terre ſatiue ⁊ nõ ſatiue ꝯſite ⁊ paſcualis. Et hꝰ¹ ꝙ hoies in ea poſſint viuere ſm ꝙ cõpetit hoi ſm ꝙ homo. hoc aũt eſt ſm ṽtutẽ. Et iõ tãtã opꝫ eſſe ipam ꝙ habitãtes in ea poſſint viuere ſm virtutẽ que eſt directiua eoꝝ ex q̃bꝰ ſuſtẽtat̃ nã que eſt tẽperãtia ⁊ liberalitas. Tẽperãtia q̃dẽ ſm ꝙ ex ipſa ſuſtẽtat̃ nã abſolute. Liberalitas in cõparatiõe ad alteꝝ. Tãtã igit̃ opꝫ eẽ eã ꝙ hitãtes poſſint viuẽ tẽperate nõ declinãtes ad delitias: ⁊ libaliter nõ retracti ꝑ tenacitatẽ. Utrũ aũt iſte terminꝰ magnitudis ciuitatis bñ aſſignatꝰ ſit uel nõ: poſteriꝰ ꝯſiderabimus qñ ꝯſiderabimus de poſſeſſione ⁊ abũdãtia ſubſtãtie. Quãtã enim oporteat eã eſſe: ⁊ quõ ordinare ad uſuꝫ ſunt multe dubitationes ⁊ ꝯtrarie ꝓpter inclinatiões nãles ad utrãqꝫ exceſſuꝫ. Hoꝝ q̃dẽ ad delitias ⁊ intẽperãtiã. Horuꝫ aũt ad ꝑcitatẽ ſolẽt eni hoies in agibilibꝰ. Forte aũt ⁊ in ſpeculabilibꝰ formare ſibi opiniones ſm inclinationes: ut qui inclinant̃ ad delitias opinant̃ in ipſis ſummũ bonũ eſſe: ⁊ diuitias debere queri ſm ꝙ faciũt ad delitiãdũ. ⁊ ſilr in alijs ut frequẽter. Hoc aũt eis accidit ꝓpter infirmitatẽ intellectꝰ eoꝝ nõ potẽtis ſupgredi ſenſum: nec diſcutere ueritatẽ ꝓpter nature inclinationem. Deinde cum dicit.

¶ Formã ṽo regionis non eſt difficile perſcribere: credendũqꝫ eſt in q̃buſdã rei militaris peritis aſſerentibus talẽ eſſe oportere ut ab hoſtibus q̃dem non facile inuadi poſſit: ciuibus aũt facilis ſit in aliena egreſſio. Preterea ut hoium multitudinẽ facile inter ſe cognoſci poſſe diximus oportere: ſic etiã regio ſit ſubiecta cõſpectui id eſt ut cognoſci ⁊ ſuccurri faciliter poſſit.

¶ Determinat de ſitu regionis: ⁊ ꝑmo in ſe. Scḋo cũ dicit [Urbis aũt ⁊c̃.] In cõparatione ad mare ⁊ aridã. In ꝑma ꝑte dicit ꝙ facile eſt ꝯſiderare ſm rõnẽ qualeꝫ opꝫ eſſe ſpẽm. i. diſpoſitionẽ uel ſitũ regionis: ⁊ conueniẽs eſt ꝑſuaderi ad hoc ab his qui obſeruãt uel dicũt hi qui exꝑti ſunt circa ducatũ exercitꝰ. Dux eni exercitus circa diſpoſitioneꝫ regionis negociat̃ ⁊ exꝑtus eſt. Dicẽdũ eſt igit̃ ſm ꝙ ab ipſis ꝑſuaſi ſumus ⁊ opꝫ ipaꝫ eſſe difficile adbibilẽ ab impugnãtibꝰ ⁊ facile exhibilẽ ab inhabitantibꝰ: ſi eni eſſet facilis aditus aduerſarijs faciliter deſtruerent̃ ab eis. ſilr ⁊ ſi eſſet difficilis exitus ipſis: nõ defacili poſſent repellere aduerſantes: ſic autẽ hoc per habitudinẽ locoꝝ ꝯuenientẽ inhabitudineꝫ ad montes uel fluuios uel loca ꝑrupta adhuc opꝫ multitudinẽ hoiuꝫ in ciuitate eſſe bene ꝯſpicacẽ: ita ꝙ quelibet pars ſi idigeat poſſit defacili auxiliari a qualibet uel iuuare. Eſt aũt intelligẽdũ ꝙ ſicut aial eſt aliquod vnũ cõpoſitũ ex ꝑtibꝰ diuerſis vnitis in toto. ita ꝙ operatio cuiuſlibet ad bonũ cuiuſlibet ordinat̃: ſicut oꝑatio oculi ad bonũ pedis: ⁊ illa que pedis ad bonũ oculi: ⁊ ſic de alijs. ita ⁊ ciuitas eſt coitas ex pluribꝰ cõpoſita: quoꝝ oꝑationes ad bonũ ſint ſinguloꝝ ordinabiles ſunt: ſaltẽ ſm ꝙ ſũt ꝑtes ciuitatis: ita ⁊ ſilr regionẽ opꝫ eſſe aliq̇d vnũ cõpoſitũ ex pluribꝰ partibꝰ ſic diſpoſitis ꝙ quelibet ordinabilis ſit ad bonuꝫ cuiuſlibet. ⁊ ideo oportet ipſaꝫ eſſe ſic diſpoſitã ſm ſitũ ꝙ quelibet pars poſſit auxiliari a qualibet quãtũ ad defenſionem ab aduerſarijs uel q̃ꝫtuꝫ ad neceſſaria vite: uel aliquid aliud huiuſmodi. Deinde cum dicit.

¶ Urbis aũt ſitꝰ ſi formãda nobis illa eſt ſꝫ uotũ opportune ⁊ ad terrã ⁊ ad mare debet iacere. Una iam determinatio ꝑmiſſa eſt oportere ad auxilia ferẽda cõeꝫ eſſe locoꝝ oĩuꝫ vndequaqꝫ afferẽda: Altera ad iportationẽ fructuũ. Preterea ad lignoꝝ materiẽ ⁊ ſiq̇d aliud ſimile opificiuꝫ regio in ſe habeat facilem aduectionem.

¶ Determinat de ſitu ciuitatis in cõparatiõe ad mare ⁊ aridã: ⁊ ꝑᵒ facit hoc. Scḋo cũ dicit [De nauali aũt.] Ingrit de potẽtia ⁊ turba nauali utrũ expediat ciuitati uel nõ. Circa ꝑmuꝫ ꝑᵒ declarat quõ opꝫ ciuitatẽ eſſe ſitã ad aridã ⁊ mare. Scḋo cũ dicit [Coio aũt.] Mouet dubitationẽ. In ꝑᵃ ꝑte dicit ꝙ ſi opꝫ poſitionẽ ciuitatis ad uotũ hẽe opꝫ ꝙ bñ ſituet̃ in ordine ad aridã ⁊ ad mare: ita ut aliq̃liter utriqꝫ coicet ſi poſſibile eſt. Et huiꝰ vna rõ eſt que dicta eſt ꝑus: qm̃ opꝫ ciuitatẽ bene ⁊ facile auxiliabilẽ eſſe contra impugnãtes. hoc aũt facile magis inerit ſi ſit cois duoꝝ. ſ. maris ⁊ aride habẽs auxiliũ ab utroqꝫ. Alia aũt eſt: q̃r opꝫ ciuitatẽ ſuſtẽtari ex fructibꝰ regionis ꝓprie uel alterius: q̇d nõ põt fieri niſi deferant̃ ad ipaꝫ. facilius aũt deferunt̃ ſi fuerit cõmunis maris ⁊ aride. Iteꝝ mã lignoꝝ ⁊ ſi aliq̇d aliud tale ſit q̇d inueniat̃ in regiõe neceſſarium ciuitati expedit ꝙ poſſit defacili deferri ad ipſam. hoc aũt ſit ſi fuerit cois maris ⁊ aride: ⁊ iõ expedit eã eſſe cõem utriuſqꝫ iſtorum. Deinde cum dicit.

¶ Coio aũt maris utrũ utilis ſit ciuitatibus uel damnoſa ꝑmulte ſunt diſceptationes.

¶ Mouet dubitationẽ de ꝓpinq̇tate ad mare: ⁊ ꝓponit ꝑmo circa hoc dubitationẽ antiquoꝝ. Scḋo cuꝫ dicit [Nã ⁊.] Proſeq̇t̃ ipaꝫ. In ꝑᵃ ꝑte dic̃ ꝙ de ꝓpinq̇tate ⁊ coicatiõe ciuitatis ad mare: utrũ utilis ſit ciuitatibꝰ bñ gubernãtibꝰ uel dãnoſa multi dubitãt m̃ltas adducẽtes rõnes ad utrãqꝫ ꝑtẽ. Deinde cum dicit.

¶ Naꝫ ⁊ frequẽtare aduenas quoſdã alienis educatos legibꝰ inutile putãt ad rectã citatis diſciplinã ⁊ turbã popularẽ multiplicari ex uſu maris trãſmittentibus ⁊ recipientibus negociatoꝝ multitudinẽ cõtrariũ eſſe dicunt recte ciuium inſtitutioni.

¶ Proſeq̇t̃ eã: ⁊ ꝑᵒ tãgit nocumẽta que accidũt ex ipſa. Scḋo cũ dicit [Q̇d igit̃ ⁊c̃.] utilitates maiores cõſequẽtes. Tertio cũ dic̃ [Sibi eni ⁊c̃.] Docet vitare nocumẽta ex ꝓpinq̇tate poſſibilia ꝯtingẽ. In ꝑᵃ ꝑte tãgit duo ꝑꝑ que videret̃ ꝙ nõ expediret ciuitatẽ eſſe ꝓpinquã mari: neceſſe eni ꝯuenire multos iſtitutos uel inſtructos in alijs legibꝰ ⁊ exercitatos in alijs ꝯſuetudinibꝰ: ſic̃ videmus nũc de oibꝰ ciuitatibꝰ ⁊ villis ꝓpinquis mari: nutriti auteꝫ in alijs legibus ⁊ exercitati in alijs cõſuetudinibus diſtrahunt ciues ab obſeruãtia ꝓpꝛiarū leguꝫ ⁊ ab his ad que ſunt aſſueti ꝓpter communicationē ⁊ conuictuꝫ. ex conuictu enim formanť mores. hoc aūt inconueniēs eſt ciuitati ⁊ coꝛruptiuuꝫ Reip. ergo non expedit eam eſſe ꝓpinquam mari. Secunduꝫ eſt: qm̄ in ciuitate pꝛopinqua mari nec̄tum eſt aggregari multitudinem nociuam Reip. ꝓpter oppoꝛtunitatem enim maris emittētes in qbus ſupabundāt ⁊ ſuſcipiētes in qbꝰ deficiūt neceſſe eſt ſubuertere multitudinem negociatoruꝫ ſeu mercatorū. talis aūt multitudo cōtrariatur ad bene gubernare: quia lex ipſoruꝫ facit diuitias magis eſſe precioſas virtute: quia cōtrariatur recte Reip. ⁊ iō nō videtur expedire ciuitatē eē ꝓpinquam mari. Deinde cuꝫ dicit.

Q̄ igiť ſi iſta nō ꝯtingat melius ſit ⁊ ad ſecuritatē ⁊ ad copiā rerū nec̄iarū coīonē maris hēre urbē ⁊ regionē nō eſt obſcuꝝ.

Arguit in oppoſituꝫ tangēs utilitates prouenientes ex ꝓpinquitate: ⁊ p̄mo ꝓponit eas. Scđo cuꝫ dicit [Nā ad facilius.] Manifeſtat eas. In prima parte dicit ꝙ nō imanifeſtuꝫ eſt ꝙ multo melius eſt regionē eſſe propinquam mari uſqꝫ ad aliquid ⁊ ꝓpter maiorem abundantiam nec̄ioruꝫ ad vitam: ⁊ ad ſecuritatē maiorem ipſius ſi poſſent predicta inconuenientia uel nocumenta vitari. Deinde cum dicit.

Nam ad facilius ferēduꝫ hoſtes per oppoꝛtuna facultas ſuccurrēdi auxiliandiqꝫ ſuis terra ⁊ mari eſſe debet ⁊ ad nocēduꝫ inuadētibus ſi non utrinqꝫ poſſibile. At altera ex ꝑte magis exiſtit amboꝝ ꝑticipantibus ⁊ que apud eos nō exiſtunt iṗoꝛtari ⁊ que ſupabūdāt depoꝛtari ex neceſſarijs ē.

Manifeſtat: ⁊ p̄mo p̄muꝫ dicēs ciuitatem ſi non debeat ſeruire opꝫ ſic eſſe diſpoſitam ꝙ faciliter ⁊ ſine dāno poſſit ſuſtinere impetus debellantiuꝫ: ad faciliter autē ferre ipſos ⁊ cuꝫ minori damno facit ꝙ poſſint ſe iuuare cōtra eos per mare ⁊ per terram: eteniꝫ ſi nō poſſunt ledere eos qui ſic debellāt. tum ſm̄ alteram magis poterunt ſi coīcentur ambobus. ab arida enim iuuabunt ſe in mari ⁊ a mari in arida cōtra eos. Expediēs eſt igitur eam coīcare mari. Deinde cuꝫ dicit.

Sibi eni ipſis mercabilē nō alijs ciuitatē eē opꝫ: qui aūt oībꝰ mercatuꝫ apud ſe pꝛebēt: hi faciūt queſtus cupiditate. Q̄ ſi non expedit ciuitati hāc cupiditateꝫ hēre: neqꝫ mercatū certe huiuſmodi debet recipere.

Docet vitare nocumenta que videnť ſequi ex dicta cōmunicatione. Duo aūt illa que tangebantur ad vnuꝫ videbanť reduci: ꝙ enim aliqui nutriti in alijs legibꝰ: aut multitudo negociatoruꝫ aduenientiuꝫ per mare noceant ciuitati: hoc eſt inquātuꝫ diſtrahunt ciues ab oꝛdine ciuili: ⁊ ideo ſimul docet utranqꝫ vitare. Et circa hoc duo facit: qm̄ p̄mo inquirit uſqꝫ ad q̄tum querenda eſt in ciuitate negociatio. Scđo cuꝫ dicit [Nam ⁊ nunc.] Docet vitare predicta nocumēta. Circa p̄muꝫ eſt intelligendū ꝙ negociatio in ciuitate queritur propter cōmutationē neceſſarioꝝ ad bene viuēdū: hꝰi aūt cōmutatio queriť ꝓpter per ſe ſufficiētiaꝫ vite. ⁊ ideo negociatio in ciuitate ad hoc uſqꝫ querenda eſt per ſe qđ facit ad per ſe ſufficiētiā ipſius ⁊ nō amplius: ſicut ea que ſunt ad finē queruntur ſm̄ ꝙ cōpetunt fini: ⁊ propter hoc nō eſt querēda ꝓpter alios principaliter. Dicit igiť ꝙ ciuitatē que nō ſibi ſufficit in oībꝰ ad bene viuēdū expedit eſſe negociatiuaꝫ ſibi: hoc eſt ſm̄ ꝙ facit ad per ſe ſufficiētiam ipſius ſed nō alijs. i. nō ad per ſe ſufficiētiā aliarū ciuitatū uel regionū p̄ncipaliter. Illi aūt qui exhibēt ſe negociatiuos ad oēs quaſi faciētes foꝝ oium in ꝓpꝛia ciuitate faciūt hoc grā acq̄ſitionis diuitiaꝝ: nimis reputātes diuitias p̄cioſas: qđ eſt nociuū reip. recte. Ciuitatē igiť illā quā nō opꝫ ꝑticipare acq̄ſitionē ſupfluaꝝ diuitiaꝝ nō opꝫ recipe ſupexcedētem multitudinē negociatoꝝ ſed tātaꝫ quātā facit ad per ſe ſufficientia vite. Deinde cum dicit.

Nam ⁊ nunc qdem videmus multis regionibus ⁊ ciuitatibus ſtationes ac poꝛtus oppoꝛtune iacere ut neqꝫ intra urbē ſint: neqꝫ ualde diſtātes: muriſqꝫ circundari ⁊ alijs huiuſcemodi munitionibus. Claruꝫ eſt ꝙ ſiqd boni pꝛoueniet ex tali cōmunione: ciuitas id bonuꝫ ſuſcipiet: ſin aliqd mali caueri ab eo facile erit per leges iubentes ac determinātes quos opꝫ ⁊ quos nō opoꝛteat inuicem admiſceri.

Docet vitare nocumēta p̄dicta dicēs ꝙ ſic faciēdū eſt in ciuitate bene oꝛdināda circa coīcationē ad mare: ſicut videmus ⁊ exiſtere in regionibꝰ ⁊ ciuitatibꝰ bn̄ oꝛdinatis ⁊ ꝓpinquis ei: ſic aūt videmus ꝙ in talibus ⁊ regionibꝰ ⁊ ciuitatibꝰ municipiū ciuitatis diſtantiam quādā hēt a mari: ita ut ſtationes ⁊ poꝛtus in quibꝰ recipiunť negociatores ſint diſpoſita apte inter ciuitatē ⁊ mare: ita ut ipſa ciuitas nō occupetur a mari: nec ſit ualde longe ab eo: ſed ſint muri ⁊ alie munitiones uel caſtra interiacentia ciuitati ſuburbio. ꝯſimiliter faciendū eſt in ciuitate fiēda ad uotū ſi poſſibile eſt. Manifeſtū eſt eni ꝙ ſi ita ſe habēt ⁊ mare fuerit ſic ꝓpinquū ciuitati ut dictū eſt: ꝙ ſi aliqđ bonū poſſit ꝯtingere propter coīcationē ad mare inerit ciuitati ſic diſpoſite: ſi aūt ad nocumētuꝫ poſſibile ſit euenire: id cauēdum eſt per leges diuerſas determinātes quos opꝫ recipere ad municipiū ⁊ quos nō opꝫ ⁊ uſqꝫ ad qđ ⁊ qbꝰ opꝫ ꝯiungi per matrimonia ⁊ qbꝰ nō ⁊ quō. Sic igiť apparet ꝙ ciuitatē eſſe cōiunctā mari oino nō expedit. tuꝫ ꝓpter dicta nocumenta que Ariſt. tangit. tū qa magis egrotatiua eēt: ⁊ ꝓpter alia multa: nec etiā expedit eam eſſe nimis remotā. multas eni ab eo recipit utilitates ſicut ipſe tangit: ⁊ ſic medio mō expedit eā poni ad mare ut utilitates que a mari ſunt inde recipiat de facili ⁊ incōmoditates poſſit vitare. Deinde cum dicit.

De nauali autē potētia ꝙ melius ſit eaꝫ habere uſqꝫ ad aliquam q̄ntitatem manifeſtuꝫ eſt. nō ſoluꝫ enim ſibiipſis ſed ⁊ finitimis qbuſdaꝫ opꝫ ⁊ auxiliari poſſe: ⁊ eſſe terrori quēadmodū terra: ſic ēt mari.

Inquirit de potētia ⁊ turba nauali quō ciuitas ſe hēt ad eaꝫ: ⁊ circa hꝫ duo facit. Primo eni manifeſtat ꝙ potētia naualis uſqꝫ ad aliquē terminū expedit ciuitati. Scđo cū dič [Turbā vo ⁊c̄.] Oñdit ꝙ turba naualis nō debet eē ꝑs citatis: q̄uis nec̄ia ſit. Circa p̄m p̄o oñdit ꝙ potētia naualis expedit citati. Scđo cū dicit [Magnitudo āt ⁊c̄.] declat uſqꝫ ad quē terminū. In p̄a ꝑte dič ꝙ de potētia nauali que oꝛdinať ad belluꝫ per mare manifeſtuꝫ eſt ꝙ optimuꝫ eſt ipſam ineſſe ciuitati bn̄ oꝛdinate uſqꝫ ad aliquem terminuꝫ multitudinis: qm̄ expedit ciuitatē nō ſolum ſibiipſis viuere: ſed etiam ad alios: puta vicinos debellando eos ſi iuſtuꝫ ſit eis ſeruire aut ꝓhibendo inſultus corū ſi uelint debellare iniuſte. Quapꝛopter opꝫ ꝙ ſint terribiles eis ⁊ poſſint ſe auxiliari multipliciter contra eos. Hoc autē erit ſi habeant potentiam: ſicut per terrā pedeſtrem: ita per mare naualem. Expedit igitur ciuitati potentiam habere nauticam. Deinde cum dicit.

¶ Magnitudo aūt ac multitudo huius potentie ad mores ciuitatiſ erit accomodanda: nam ſi ea fuerit ciuitas que magnam preſtantiam auctoritatemqꝫ habere conſueuerit: neceſſarium erit hanc potentiam rebus eſſe conformem.

¶ Declarat uſqꝫ ad q̄d dicēs ꝙ de multitudine ⁊ magnitudine potētie naualis uſqꝫ ad quē terminuꝫ expediat ciuitati ꝯſiderādū eſt iſpiciēdo ad vitā. i. ad finē per ſe intētū in ciuitate. Illud eni qḋ ordinaꝛ ad finē itētum querēdū eſt: in quātū utile eſt ad ipſum ⁊ nō amplius. Si igiꝛ finis alicuius ciuitatis ſit vita ducalis ⁊ ciuiliſ hoc eſt finis ad quē ordinaꝛ ducatꝰ exercitꝰ. ſ. ſubiugare alios ⁊ ciuiliter regere illos: tūc potētia naualis debet eſſe cōmēſurata: ita ut tāta ſit ut per ipaꝫ ⁊ pedeſtrē potētiā poſſint debētes ſibi ſeruire debellare ⁊ iſurgētes in eos repellere: nō maior neqꝫ minor ſm̄ ꝙ poſſibile eſt. Deinde cum dicit.

¶ Turbam ꝟo nauticam ⁊ huiuſmodi hominuꝫ multitudinē non neceſſariuꝫ eſt ciuitatibus exiſtere: nulla eniꝫ ciuitatis pars huiuſmodi hoīeſ eſſe debēt: naꝫ pugnatores qui naues cōſcēdunt ingenui ſunt homines. terra quoqꝫ militare cōſueti hi preſunt nauali turbe ⁊ imperant.

¶ Declarat ꝙ turba nautica nō debet eſſe pˢ ciuitatis: qḋ p̄mo facit. Scḋo cū dicit⌊ Exiſtente ꝟo multitudine ⁊c̄. ⌋Declarat ꝙ eſt neceſſaria ei. In p̄ma pte dicit: ꝙ multitudinē hoīum que eſt circa turbā naualē non expedit ineſſe ciuitatibꝰ ſicut ptē: neqꝫ ipſos nauticos opꝫ eſſe ptem ciuitatis: ſuperexceſſiuos eni in iniurijs ⁊ qui uolūt eſſe liberi oīno a ſubiectione quacūqꝫ: ⁊ qui ſūt pedeſtres ad virtutē deficiētes ab ipſa nō debēt eē pˢ ciuitatis: qm̄ illos qui ſunt pˢ ciuitatis opꝫ eſſe nō iniurioſos ⁊ ſubijci in pte ⁊ ordinabiles ad virtutem. Nautica aūt turba que dn̄aꝛ nauigio ⁊ obtinet ipſum hoi eſt: qꝛ iniurioſa eſt ⁊ ſubijci nō vult ⁊ deficit a virtute ſicut frequēter ⁊ in pluribꝰ. Ergo nō expedit eam eſſe partem ciuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Exiſtēte ꝟo multitudine tenuis fortune hoīum qui circa nos habitāt: ⁊ agricolaꝝ qui in regione rem ruſticā exercent neceſſariuꝫ eſt abūdātiā eſſe nautaruꝫ. videmꝰ etiā nūc iſtud fieri in q̄buſdam ciuitatibus: ceu Heracleote multas implēt triremes urbem poſſidēteſ magis exiguā q̄ꝫ ceteri.

¶ Declarat ꝙ multitudo naualis neceſſaria eſt ciuitati: dicens ꝙ cū in ciuitate ſit multitudo ſeruoꝝ ⁊ tenuiorū hoīuꝫ neceſſariū eſt in ipſa exiſtere multitudinē agricolaꝝ excolētiū terrā regionis ⁊ multitudinē nautaꝝ. Et hoc q̄dē apparet per inductionē. Sic eni videmus in pluribꝰ ciuitatibꝰ bene ordinatis: ⁊ ſpāliter in ciuitate Heracleotaꝝ. Quāuis eni ciuitas eoꝝ ſit contractior. i. mior ſm̄ multitudinē multis alijs multas poſſunt de viris nauticis ordinatis ad bellū implere triremes. i. naues triū ordinū remoꝝ. Deinde cuꝫ dicit.

¶ De regione igiꝛ ⁊ portibus ⁊ urbibus ⁊ mari ⁊ nauali potētia in hunc modū determinatū ſit. de multitudine quoqꝫ ciuitatis quā deteriationē hr̄e decet p̄ꝰ dixeramꝰ.

¶ Recapitulat determinata: dicēs ꝙ iā in p̄cedētibꝰ dictū eſt de regiōe quātā ⁊ qualē opꝫ eā eſſe: ⁊ de portu ⁊ ciuitate q̄liter ſe debeat hr̄e ad mare: ⁊ de potētia nautica qḋ neceſſaria eſt ciuitati ⁊ uſqꝫ ad q̄d. Prius autē dictū fuit de multitudine ciuili quātā oportet eaꝫ eſſe ⁊ uſqꝫ ad quē terminuꝫ expediat ciuitati bn̄ ordinate.

n Unc autē quales natura ciues eſſe opꝫ a nobiſ diceꝛ: forſan id ꝟo deprehendet quis ſi iſpiciat ad ciuitates grecoꝝ: que bn̄ gubernari dicunꝛ: ⁊ ad totū terraꝝ orbē ut a gētibꝰ uarijs incoliꝛ.

¶ Poſtq̄ꝫ pħus de ciuili multitudine determinauit: trāſit nunc ad ingrenduꝫ quales ſm̄ nām oporteat eſſe gubernantes recte: ⁊ circa hoc primo premittit intentionem ſuam cum ordine conſiderandi. Secundo cum dicit⌊ Nā que frigidas ⁊c̄. ⌋Proſequitur. Tertio cum dicit⌊ De hominibꝰ igitur ⁊c̄. ⌋recapitulat dicta. In p̄ma parte ipſe dicit ꝙ determinato de his que ſupponenda ſunt ex parte magnitudinis ciuitatis in generali: reſtat conſequenter dicere plures ſm̄ naturalem diſpoſitionē oporteat eſſe futuros bene gubernare qḋ ſecundo proponebatur prius inquirendum. Fere autem fiet hoc manifeſtum ſi aliquis uoluerit conſiderare inſpiciendo ad ciuitates Grecorum quas dicimus bene gubernare: ⁊ etiam ad totum orbem terre ſm̄ ꝙ eſt occupatus gentibus ⁊ ciuitatibus conſiderando diſpoſitiones naturales earum. ex iſtis enim aliqualiter poterit concludi intentum. Deinde cum dicit.

¶ Nam que frigidas regiones incolūt gētes: ⁊ que per Europam aīo q̄dē abūdāt: ingenij ꝟo ⁊ artificij parū habent. Quapropter in libertate magis ꝑſeuerāt: diſciplinā ꝟo reipublice difficulter recipiūt: ac finitimiſ dn̄ari nō pn̄t. Que ꝟo aſiā icolūt ingenio ⁊ arte abūdāt: ſed aīoſitatē nō habent: propter qḋ ⁊ parere dominantibus: ⁊ ſeruire perſeuerant.

¶ Proſequitur: ⁊ circa hoc p̄mo premittit diuerſas diſpoſitiones regionum ad gubernandum. Secundo cuꝫ dicit⌊ Patet igitur ⁊c̄. ⌋Ex hoc infert. Et circa primum adhuc primo tangit qui ſunt inepti ad gubernādum naturaliter. Secundo cum dicit⌊ At grecorum genus. ⌋qui ſunt apti magis. Circa primum eſt intelligenduꝫ ꝙ quamuis intellectus per ſe non cōmunicet corpori in operatione ſua: cōmunicat tamē corpori cōmunicanti ſm̄ Cōmentatorem libro de anima. Quicquid enim intelligit in fantaſmatibus ſenſibilibus intelligit: quia cuꝫ ſpeculatur neceſſe eſt ſimul fantaſma aliquod ſpeculari. Fantaſmata auteꝫ in actu ſenſibilia ſunt in actu: ſicut dicitur 3° de anima. Senſibile ꝟo in actu ⁊ ſenſus in actu ſunt vnum in actu: ⁊ ideo ſm̄ diuerſam diſpoſitionem ſenſus in actu diuerſimode diſponitur intellectus ad intelligenduꝫ. Senſus auteꝫ in actu diuerſimode diſponitur ſm̄ diuerſitatem organi ⁊ ſpiritus: ſpecialiter in ſubtilitate ⁊ groſſitie: in quo p̄mo videntur ſigillari forme ſenſibilium. Et ideo ſm̄ diuerſitateꝫ ſpūs in groſſitie ⁊ ſubtilitate ⁊ alijs hoi diuerſimode diſponiꝛ itellectus ad itelligēdū: ita ut qui hn̄t ſpūs ſbtiles ⁊ claros bn̄ repn̄tatiuos formarū ſenſibiliū bn̄ nati ſūt itelligē. Qui āt g̃ſſos ⁊ turbidos p̄ue.

Multitudo etiā ſpiritus naturalis ⁊ ſanguinis ⁊ perꝯſequēs caliditatis facit hoīes robuſtos. Robur eniz facit ſpūs ẜz p̄hm libꝰ de ſomno. Et multitudo calidi gioſos ⁊ exceſſiuos: qꝛ calidū maxīe actiuū eſt iter q̄litates. Habitātes aūt in regionibus calidis caliditate regionis poros apiente exalat humidū trahēs ſecuz caliduz intrinſecuz: ⁊ ideo ſunt pauci ſanguinis ⁊ caliditatis. Spūs aūt ⁊ ſi paucos hēant claros tñ ⁊ mūdos hñt. ⁊ ideo bñ intellectiui ſunt. Habitantes aūt in frigidis frigiditate extrinſeca poros ꝯcludente fortificatᷣ caliduz interius: ⁊ ſunt fortis digeſtionis ⁊ plurimo idigent cibo. Spūs aūt multos hñt ꝓpter multitudinē calidi: groſſos tñ ꝓpter groſſitiē ⁊ multitudinē alimēti: ⁊ ꝓpter minorē exalationē. Et ideo ꝑꝑ abūdātiā caliditatis ⁊ ſanguinis aīoſi ſunt. ꝓpter groſſitiē aūt ſpirituū ⁊ turbulētiā minꝰ itellectiui. Qui aūt habitāt in tēꝑatis regionibꝰ medio mō ſe hñt ad iſtos mediocriter diſpoſiti ad aīoſitatē ⁊ ad opationē itellectus. Hoc ſuppoſito dicit ꝙ habitātes in regionibꝰ frigidis ⁊ circa Europā que eſt regio ꝓtēſa ad aq̄lonē in ꝑte remota a via ſolis ſūt nāliter aīoſi ꝑꝑ abūdātiā ſanguinis ⁊ caliditatis ꝑꝑ cāz dictā: in itellectu aūt ſpeculatiuo. ſ. arte: hoc eſt itellectu factiuo inueniūtᷣ deficiētes magis. Et ideo q̄ aīoſi ſunt ⁊ potētes libere viuūt in regiōibꝰ ꝓprijs: potētes ⁊ audētes repellere iſultus iſurgētiū: neſciūt aūt bene gubernare nec principare vicinis: ꝓpter defectū itellectꝰ ⁊ prudētie que reqruntᷣ ad bene gubernādū ⁊ p̄ncipāduz recte. Habitātes aūt in regionibꝰ calidis ⁊ circa Aſiā que eſt regio ꝓtenſa ad meridiē ꝓpe viam ſolis: bñ itellectiui ſunt ⁊ artificioſi multū ẜm aīam ꝑꝑ ſubtilitatē ⁊ mūdiciā ſpirituum in eis cā p̄dicta: tñ timidi ⁊ ſine aīoſitate ſunt ꝑꝑ defectū ſanguinis ⁊ caliditatis nālis: ⁊ iō ſbiecti ſūt ⁊ ſeruiūt alijs nō audētes potētes repellere debellātes: niſi forte q̄nq; per fraudē ⁊ dolū excogitata per itellectū quem habent ſubtilem. Deinde cum dicit.

¶ At grecoꝝ genus ut mediaz regionē locoꝝ ſortituz eſt ſic etiā amboꝝ eſt ꝑticeps: naz ⁊ animoſuz ⁊ ingenioſum eſt. Ex quo fit ut in libertate degat: ⁊ diſciplinam Rei publice optime recipiat: ⁊ vniꝰ reipublice ꝯſtitutionē ſortituz imperare oībus poſſit. Eādem quoq; differētiaz habēt Grecoꝝ gentes inter ſe: quedaz eni habēt nām ad vnū illoꝝ: quedaz v̄o ꝑmixte ac tēꝑate ſunt ad utranq; illaruz potentiarum.

¶ Declarat qui ſunt magis apti dicēs ꝙ illi qui mediū locū tenēt inter p̄dictas regiōes Europā ⁊ Aſiā ſicut genus Grecoꝝ: ſicut mediū tenēt ẜm locū: ita ⁊ ẜz diſpoſitiōes. Nō eni tātū eſt frigidū apud eos ſicut in ſeptētrione: nec tātū calidū ſic apud eos qui circa Aſiā. ⁊ ideo tēꝑati exiſtētes ẜm calidū ⁊ frigiduz ambobꝰ ꝑticipāt: ſunt eni itellectiui: minus tñ q̄z qui circa Aſiā ⁊ etiā aīoſi minus q̄z qui circa Europā. ⁊ iō ꝑmanent liberi in regione ſua potētes ⁊ audētes aliqualiter repellere debellātes. Bene etiā nati ſūt gubernare iter ſe ⁊ p̄ncipari alijs ẜm aliquā vnā rēp. ꝑꝑ vigorē itellectꝰ ⁊ rōnis in eis. In ipſa etiā regiōe Grecie inueniūtᷣ dīta gētis alicuiꝰ ad alias in eadē regiōe que totius Grecorū ad duas p̄dictas: ita ꝙ in aliq̄ eius ꝑte habitātes habēt nām q̄ſi vnius mēbri uel diſpoſitionis vnius: puta q̄ accedūt ad ſeptētrionē magis iter Grecos: magis aīoſi ſunt iter ipſos nāliter. Habitātes autē in alia ꝑte alterius diſpōnis ſunt: ſicut habitātes in ꝑte ꝓpingori Aſie magis itellectiui ſunt iter eos. Alij aūt ſunt bñ mixti ſiue ꝓportionati ad utraſq; potētias iſtas. ſ. itellectiuā ⁊ aīatiuā: ſicut illi qui magis accedūt ad mediuz pereque diſtātia. Sz ꝯtra iſta argueret aliq̄s rōnabiliter: ꝙ cū ea que ſunt nālia ſemꝑ uel in pluribꝰ eodē modo ſe habeāt: ſi greci ſunt nati p̄ncipari alijs nō aūt illi qui circa Aſiā uel Europā: ſequeretᷣ ꝙ Greci ſemper uel in maiori ꝑte p̄ncipare ntᷣ alijs ⁊ alij nō ipſis: cuius ꝯtrariū apparet ex hiſtorijs antiquoꝝ. Calidi eni ⁊ per ſe qui ſunt circa Aſiā multo tp̄e dñati ſunt ipſis ⁊ vicinis eoꝝ monarchiā tenentes. Silr̄ Romani qui circa Europā ſunt plurimo tp̄e dñati ſunt grecis q̄z ecōtrario. diuturnior eni fuit monarchia Romanoꝝ q̄z grecoꝝ. Ergo videtᷣ ꝙ ipſi nō ſint nati p̄ncipari alijs: ſed magis ecōtrario. Ad hoc eſt itelligēdū ꝙ diſpōnes naturales reꝝ nāliū que ſunt hic reducuntᷣ in diſpōnē celeſtē: ſicut dicit p̄hus in p° Metheoroꝝ dicēs: Eſt aūt ex neceſſitate ꝯtinue iſte mūdus ſuꝑioribꝰ lationibꝰ ut oīs ſui virtꝰ gubernetᷣ idē. Unde motꝰ p̄ncipiuz oībꝰ illam cauſam putādū eſſe. Et hoc ſatis oſtēdit. 8. Phiſicoꝝ. Diſpoſitio aūt celeſtis per comparationez ad ea que ſunt h̄ duplex eſt. Una cōis que attēditᷣ ẜm ꝓpinq̄tatē uel remotionē a via ſolis qui maxīe mouet iſta inferiora. Et ẜm hoc q̄dam hic exiſtētes ſunt calidi: quidā frigidi: q̄dā temperati: ⁊ inclinantᷣ ad ea ad que iſta diſponūt: ⁊ quātū eēt de inclinatione nāli Grecoꝝ in tali diſpōne magis tēꝑati eſſent nā ⁊ magis attingerēt ad utrūq; dictoꝝ prius. ſ. aīoſitatē ⁊ itellectū ꝓportionaliter: ⁊ magis nati eēnt gubnare ⁊ p̄ncipari alijs ⁊ ſeptētriōales magis aīoſi deficiētes itellectu. qui autez circa Aſiā ecōtrario. Alia aūt eſt diſpoſitio celeſtis in ordine ad ea que ſunt hic: que attēditᷣ ẜm figurā ſtellarū erraticarū ad ſeinuicē ⁊ ad fixas: ⁊ in ordine ad ea que ſunt h̄: ⁊ iſta diſpō uel iſta figura ꝯtinue alia ⁊ alia eſt aliquo mō: quāuis nō ſenſibiliter h̄ appeat: ⁊ reſpectu alterius ⁊ alterius loci alia ⁊ alia: ita ꝙ ſi reſpectu huius regionis ſit nūc talis figura celeſtis cōſequēter in alio tp̄e erit alia: ⁊ ſi reſpectu huiꝰ regionis ſit talis: reſpectu alterius erit alia. Si igitᷣ aliq̄ diſpō iſit alicui ciuitati uel regioni ex tali figura celeſte durante figura inerit diſpō illa nāliter: ⁊ ẜm hunc modum pōt dici ꝙ Greci ex figura celeſti tali aliq̄n nati fuerunt bene gubernare ⁊ p̄ncipari alijs: aliq̄n aūt alij: puta Caldei uel Romani: ⁊ ſi iſta figura nō ꝑmanet nūc: nūc non ſunt nati ad eadē ſed ad alia ẜm exigētiā figure nūc exiſtentis. Ulterius etiā itelligēduz eſt ꝙ diſpō ciuitatis uel regionis nālis non tm̄ ꝯſideratᷣ ex figura celeſti abſolute: ſed etiā ex diſpōne ꝑtiū regionis ciuitatis ẜm habitudinē quā hēt ad montes uel mare uel loca paludoſa uel mūda. Uirtus eni figure celeſtis nō recipitᷣ in ꝯtento niſi mediāte ꝯtinēte ꝓximo. Et ẜm hoc pōt ꝯtingere ꝙ quāuis ciuitas uel regio ſit frigida nāliter ⁊ inclinetᷣ ad ea que diſponit frigidū quātū eſt ex diſpōne figure celeſtis cōis: tñ ẜm diſpōnem regionis per cōparationē ad montes uel mare ꝯtingit eā eſſe calidaz excellēter: aut etiā tēꝑatā uel econtrario. Ex quo ꝯtingit ꝙ quāuis exiſtētes in aliqua regione nō inclinentᷣ ad gubernādum bene ex figura celeſti cōi: tñ ex ſpeciali diſpoſitione ipſius hoc poteſt ei contingere. Tertio eſt intelligēdū ꝙ virtus celeſtis cuz ſit mālis ⁊ corporea: itellectus aūt imālis ⁊ ſeparatus: nō agit per ſeipſuz: ſed tātū per accidēs inquātū depēdet ex ſenſu: ⁊ iō intellectꝰ ⁊ uolūtas nō neceſſitantᷣ in opationibꝰ ſuis a virtute celeſti per ſe. Unde pōt ꝯtingere ꝙ q̄uis aliqua ex virtute celeſti uel naturali diſpōne nō inclinentᷣ ad gubernāduz nec ad opationes intellectus uel virtutis: ſi tñ per electionem intēdāt ſtudio ſapiētie ⁊ exercitio virtutuz ꝯtinget eos eē itellectiuos ⁊ bñ gubernantes ⁊ econtrario. ſi bene nati ad iſta ocio ⁊ exercitio in malis operationibꝰ deficient inſipientes ⁊ male gubernantes ⁊ ſerui aliorꝝ fient. Et hoc forte fuit vna cauſa deſtructionis regni Romanorꝝ ⁊ Grecorꝝ: tenētes eni monarchiaꝫ viuētes in tranqllitate: dederūt ſe ocio ⁊ uoluptatibꝰ carnalibꝰ ⁊ auaritie nolētes uacare ſapientie: ⁊ ideo facti minus intelligentes ⁊ minus exercitati in actionibꝰ ciuilibꝰ ⁊ bellicis nō potuerūt gubernare nec p̄ncipari bene alijs: ⁊ ideo rebellauerūt ſubiecti ipſis neſciētibꝰ ⁊ impotētibus obuiare. Per predicta apparet ſolutio ad obiectū. Deinde cū dic̄.

❡ Patet igit̄ ꝙ opꝫ ⁊ itelligētiā ⁊ vigoreꝫ animi nã exiſtere illis qui futuri ſint idonei quos legū poſitor ad virtutem inſtituat.

❡ Infert ex precedētibꝰ quales nati ſunt bene gubernare ⁊ principari: ⁊ p̄mo facit hoc. Scđo cū dicit [Nā qđ de ⁊c̄.] Manifeſtat h̄ ex dicto quorūdaꝫ. In p̄ma pte dicit ꝙ qa Greci bene gubernāt ⁊ p̄ncipant̄ alijs nālīter: ⁊ qꝛ aioſi ſunt ⁊ bene intellectiui: Aſiani aūt ſerui ſunt aliorꝝ: qꝛ inaioſi ſunt q̄uis vigeāt itellectu. Septētrionales aūt alijs nō p̄ncipant̄: qꝛ deficiūt intellectu q̄uis ſint aioſi. Manifeſtū eſt ꝙ opꝫ eos eſſe de numero legiſlatorꝝ qui debēt eſſe boni ductores ad virtutem ⁊ bene gubernare iter ſe ⁊ p̄ncipari alijs eē aioſos ut poſſint malos cōpeſcere ⁊ debellātes impugnare: ⁊ bene intellectiuos ut ſciāt ſe dirigere ⁊ alios in opationibus. Deinde cum dicit.

❡ Nā qđ de cuſtodibꝰ aiūt qdā oportere ut beniuoli ſint erga notos: erga ignotos ꝟo infeſti. Vigor animi eſt qui beniuolentiam facit: illa eſt enim potētia aīe per quā amamus: ac beniuoli ſumus. Cuius rei ſignū eſt ꝙ magis irritat̄ aīus ꝯtra familiares ⁊ amicos q̄ꝫ ꝯtra ignotos ſi ꝯtēptū ſe putet. Quapropter Archilocus recte cuꝫ amicos incuſaret ad aīum loqtur ingens. Nō tu qdē ab amicis lanceis trāſfixus es. Qđ dn̄at ⁊ qđ libertatē p̄uat ab hac potētia animi exiſtit: dn̄s eni ⁊ iuictꝰ eſt aīus.

❡ Probat hoc ex dicto quorūdā: ⁊ circa hoc primo ex parte illius dicti oſtendit intētum. Secundo cum dicit [Nec bene ſe habet ⁊c̄.] Reprobat alteram partē eiuſdeꝫ dicti. In p̄ma parte dicit ꝙ illud quod quidā dicūt oſtēdit ꝙ oportet bene gubernantes eſſe animoſos. Dicūt eni ꝙ opꝫ cuſtodes aliorꝝ ⁊ p̄ncipātes eſſe amatiuos notorꝝ: ad igtos aūt ſilueſtres ⁊ duros magis. Signū aūt p̄mi eſt: qꝛ aīus hoīs magis attollit̄ colloquēdo reputās ſe debere magis reputari ab eis reſpectu notorꝝ ⁊ ꝯſuetorꝝ q̄ꝫ reſpectu igtorꝝ putās ſe paruipēdi. Noti eni ⁊ ꝯſueti magis reputant̄ amici: igtus aūt quaſi nō amicus: ⁊ ideo diſponit̄ homo ad notū ⁊ ꝯſuetū ſicut ad ſeipſum: ad ignotos aūt ſicut ad inimicū. ⁊ ꝓpter hoc ſicut qlibet reputat ſeipſuꝫ ⁊ magnipēdit: ita vult reputari ⁊ magnipēdi ab amico ⁊ noto. ab inimico aūt ⁊ ignoto putat nō reputari ⁊ paruipendi. Nō aūt ꝙ cuſtodes opꝫ eſſe amatiuos: qꝛ aīus .i. uolūtas eſt que facit hoīes amatiuos inuicē: hec eni potentia principiū eſt dilectionis. Propter qđ Archilocus querelās de amicis diſputat ad aīum q̄ſi ad amicū dicēs ꝙ hoīes nō ſuſtinēt vulneratiōes a lanceis ab amicis: ſed bona magis. Amare eni eſt uelle alicui bonum ꝓpter ipſum. Velle aūt eſt actꝰ uolūtatis. ergo ⁊ diligere. Inclinatio aūt ad p̄ncipandū ⁊ ad actus libertatis eſt ab iſta potētia oībꝰ qui ad hoc inclinant̄. Principatiuū eni ⁊ inuincibilē ⁊ liberū dicimus aīum: qꝛ principari p̄mo ⁊ per ſe eſt agere. imediatū aūt p̄ncipiū agēdi in nobis eſt aīus ſiue uolūtas. ⁊ ideo aīus eſt p̄ncipatiuū qđ. Libertas aūt eſt que in nã intellectiua per virtutē eius qđ p̄ncipale eſt in ea ⁊ in intrinſecus agit in finē ꝓpriū ſm̄ illud idē. Agere aūt in nã itellectuali ad finē primo cōpetit aīo ⁊ uolūtati ſm̄ Ariſt. 9. Meth. Et ideo libertas eſt virtus quedā uolūtatis in ordine ad itellectū p̄cedētē ⁊ finē ſequētē. Si igit̄ aīus eſt ſm̄ queꝫ principamur ⁊ liberi ſumus. ⁊ aīus eſt quo amamus qđ cōpetit p̄ncipantibꝰ ⁊ cuſtodibꝰ: ut iaꝫ dictuꝫ eſt: cōuenieter dictū eſt principantes oportere eſſe animoſos. Deinde cum dicit.

❡ Nec bene ſe hēt dicē ꝙ aduerſus ignotos debēt eſſe ifeſti: nā aduerſus nemineꝫ eſſe tales opꝫ. Neqꝫ ſunt magnanimi homines nã infeſti: niſi ꝯtra iniuriantes. hoc aūt magis ꝯtra notos familiareſqꝫ patiūtur ſi iniuriatos ſibi exiſtimāt. Et hoc non ſine rōne ꝯtingit. A qbꝰ eni deberi ſibi beneficiū expectāt ab eiſdē nō ſolū p̄uari beneficio: ſed inſup ledi ſe putāt. Vnde in ꝓuerbio dr̄: fratrū ꝯtētiōes ⁊ ire ſūt acerbiſſime: ⁊ q ſe nimiū amāt: hi ſe nimiū oderūt.

❡ Reprobat alterā partē dicti aliorꝝ dicēs ꝙ nō ꝯuenienter dicūt in eo qđ aiūt ꝙ p̄ncipantes uel ſuperiores in ciuitate oportet eſſe infeſtos ⁊ diros ad ignotos: non enim expedit ad aliquē hoīem bonū eſſe tales: qꝛ facto ⁊ uerbo expedit magis ſe reddere amabiles. Viri etiā magnanimi qui ſunt digni p̄ncipari nō ſunt ſeueri ſeu diri ad aliquos niſi ꝯtra iniuſtos: qꝛ nō expedit eos eē diros niſi eis qui ꝯtrariant̄ eis ſm̄ ꝙ hꝰͥ. Ipſi autē ſm̄ ꝙ hꝰͥ virtuoſi ſunt ſic debēt eſſe. magnanimitas eni eſt ornatus virtutū: ut dicit̄. 4. Eth. Virtuti aūt ꝯtrariat̄ malitia ſeu iniuſtitia ſm̄ ꝙ iniuſtitia ſe extēdit ad oēm malitiā. Magis aūt duri ſunt ad notos ſeu amicos ſi fuerint mali ſiue putent ſe iniuſte pati ab eis: ⁊ hoc rōnabiliter faciūt: ſi eni ab amicis iniuſte patiunt̄ nocumētū reportāt ab eo a quo credebant ſe iuuari debere te ipſo p̄uant̄ ꝓpter qđ indignant̄ magis. Amicus eni eſt uelut alter ipſe: ut dictū eſt. Et ideo ſicut aliqs ad ſeipſum diſponit̄: ita ad amicū. A ſeipſo autem expectat vnuſqſqꝫ bonū ⁊ nō nocumentū ꝓpter qđ ⁊ ab amico Vnde ſi putet reportare nocumētum: idignat̄. ⁊ quāto magis amicus: tāto magis credit̄ teneri ad benificētiā. Et ideo dicit̄ ꝓuerbialiter ꝙ fratrū inimicitia crudelis eſt ualde: ⁊ ꝙ illi qui ualde diligūt ſeinuicē fiunt ualde inimici ex caſu: ſicut eadē ſunt calidiſſima ⁊ frigidiſſima. Sicut dicit Ariſt. quarto Metheorꝝ. Dicimus eni de magno amico magnū inimicū fieri. Sic igit̄ nō expedit magnanimū uel p̄ncipātē eſſe agreſteꝫ ad aliquem: niſi ad iniuſtum: ⁊ magis ſi fuerit amicus prius. Deinde cum dicit.

❡ De hoibꝰ qdē igit̄ qui in rep. futuri ſint: ⁊ quot eē opꝫ: ⁊ q̄les nã: ⁊ de regiōe quātā ⁊ q̄lē fere determinatū eſt. Nō eni eadē certitudo querenda eſt in his que per rōnes: ⁊ in his que fiunt per ſenſum.

❡ Recapitulat: dicēs ꝙ de iudicātibꝰ determinatuꝫ eſt quot oportet eſſe ſm̄ multitudinē in ciuitate ordinata ⁊ quales ſm̄ nālē diſpoſitionē. Iterū de regione dictū eſt ⁊ qualē opꝫ eā eſſe ad bene iudicādū per rōnes ueriſimiles: ⁊ ꝯcordātes ſenſui. Nō eni eādē certitudinem opꝫ q̄rere eorꝝ que ſūt manifeſta rōne ſola nō ꝯueniēte uſqꝫquaqꝫ ſenſuſ ⁊ eoꝝ qui ꝯueniunt cum ſenſu.

c Um vͦo ut alioꝝ ſm̄ nāꝫ ꝯſiſtentiuꝫ nō hec ſunt ꝑtes totius ꝯſiſtentie ſine qbꝰ totuꝫ eē nō pñt palā ꝙ nec ciuitatis ponēduꝫ eſt eē ꝑtes quecūqꝫ ciuitatibꝰ exiſtere: neceſſario opꝫ ne alteriꝰ cuiuſqꝫ coīonis: ex qua ſit vnū aliqd̄ genꝰ.

¶ Poſtqꝫ phs inquiſiuit de his que ſupponēda ſunt ad remp. rectā ex parte mãe remote. Inquirit nūc de his que ſupponēda ſunt ex ꝑte ꝓpinque. Ciuitatis aūt materia ꝓpinqua eſt duplex. Una ꝓprie ſicut liberi p̄ncipantes ⁊ ſubiecti qui attingunt ad ciuilitatē. Alia aūt domus ⁊ edificia ciuitatis ⁊ regionis que magis ſe habent in ratione organi. Diuidit igit̃ pars in duas. qꝛ p̄mo inquirit que ſunt partes ciuitatis ꝓprie dicte. 2ͦ de edificijs ⁊ domibus ⁊ diſpōne ciuitatis ⁊ regionis cuꝫ dicit⌊ Urbs aūt ⁊c̄.⌋ Adhuc in p̄ma ꝑte oñdit p̄ͦ que ſunt neceſſaria ad ꝯſiſtentiā ciuitatis. Scd̄o cum dicit⌊ Determiatis aūt ⁊c̄.⌋ Ingrit que eoꝝ ſunt partes ciuitatis. Circa p̄mū adhuc oñdit ꝙ nō oīa que requirunt̃ ad ꝯſiſtentiā Ciuitatis ſunt ꝑtes ipſius. Scd̄o cuꝫ dicit⌊ Cum vͦo ⁊c̄.⌋ Declarat que exigunt̃ ad ꝯſiſtentiā eius. Primum oñdit duabꝰ rōnibus. Scd̄am ponit ibi⌊ Unuꝫ enim ⁊c̄.⌋ In p̄ma ꝑte dicit ſicut eſt in his que fiunt ⁊ conſtant ſm̄ nāꝫ: ita in Ciuitate eſt que a natura inclināte ⁊ rōne ꝑficiēte. In his aūt que fiunt ⁊ ꝯſtant natura nō oīa que reqrunt̃ ad ꝯſiſtentiaꝫ ipſoꝝ ſunt partes illoꝝ. Sed quedā ſunt ſicut materia Quedā aūt ad ornatum: ⁊ quedaꝫ ad alia. ſicut in aīali alimentuꝫ ⁊ humores nō ſunt ꝑtes in actu: ſed ſicut materia. Pili aūt ad ornatuꝫ ſunt ſeu ad ꝓtectionem. Sudores aūt ſicut decidentia a natura. Ergo manifeſtum eſt ꝙ neqꝫ ciuitatis: neqꝫ coīcationis alterius cuiuſcūqꝫ ex pluribus ex qbus fit aliqd̄ vnuꝫ rōne oīa dicēda ſunt ꝑtes ſine qbꝰ nō exiſtūt. Deide cum dicit.

¶ Unuꝫ eniꝫ qd ⁊ cōe eē debet coīcantibꝰ ſiue equale ſiue inequale ſuſcipiant: ceu ſi alimētuꝫ id ſit: ſiue agri quātitas: ſiue aliqd̄ tale. Sed qñ hoc gratia huiꝰ: hoc aūt nō gratia nihil in his cōe: ſed aut huic qdē facere: huic aūt accipe. Dico aūt veluti organo oī ad id opus qd̄ fit: ⁊ opificibus. Domui eni ad edificatorē nihil eſt qd̄ fiat cōe ſꝫ eſt domus gratia edificatoꝝ ars. Quapropter poſſeſſione quidē indiget ciuitas: nulla tñ pars ciuitatis eſt poſſeſſio. Multa vͦo aīata ſunt poſſeſſionis partes. Ciuitas aūt cōmunio quedā eſt ſimiliuꝫ gratia vite ut maxime fieri pōt optime.

¶ Ponit ſcd̄am rōnem ad idem que eſt hec: oium ꝑtiuꝫ per ſe alicuius totius eſt ad vnū cōe per quem determinent̃ ⁊ ſunt: ⁊ hec eſt forma totiꝰ. Et ad hoc attingunt oēs ſiue equalr̃ ſiue inequalr̃ per trāſmutationē factā ad illud ex aliqua materia: ſiue illa ſit alimētū: ſicut in aīalibus ⁊ plantis: ſiue multitudo hoīuꝫ in regione. ſicut in ciuitate uel aliqd aliud: ſicut in quibuſcūqꝫ alijs Qñ vͦo aliqua plura ſic ſe hñt ꝙ vnum eſt gr̃a alterius ut finis. alteruꝫ aūt eſt ſicut finis ipſoꝝ nō aliqd̄ vnum cōe ſm̄ rōnem: ſed ad alteruꝫ iſtoꝝ ꝑtinet attingere aliqd̄ p̄ncipalr̃. Ad alteruꝫ aūt attingere accipiēdo virtutem ab alio: ſicut ſe habet organuꝫ ad opus factum: ⁊ ad agens p̄ncipale qbus nō eſt aliqd cōe ſm̄ rōnem: ſicut domui ⁊ edificatori nihil eſt cōe ſm̄ ꝙ hꝰⁱ: ſed ars edificatoria ⁊ organa edificādi ſunt ꝑp ipſam domuꝫ. Igit̃ quoꝝ vnuꝫ eſt gr̃a alterius ſm̄ ꝙ hꝰⁱ nō ſunt partes alicuius vniꝰ. Poſſeſſio vͦo in ciuitate eſt gr̃a poſſidētis: Q̄uis igit̃ ſit neceſſaria ciuitati nō erit aliqua ꝑs ciuitatis cuius ꝑtes ſunt poſſidentes per ſe: ſed multa ſunt aīata que ſunt poſſeſſio alteriꝰ: ſicut iumētū ⁊ ſeruus qui eſt organuꝫ aīatuꝫ alterius poſſeſſio extrīs ſine quibus tñ nō eſt ciuitas. Ergo multa ſunt in ciuitate que nō ſunt ꝑtes ipſius. Ciuitas eniꝫ eſt coītas quedā ex pluribus ſilibus ſm̄ nāꝫ cōpoſita gr̃a per ſe ſufficientis ⁊ optime vite. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ vͦo ſit felicitas optimuꝫ: ipa tñ virtutis opatio: ⁊ uſus qdaꝫ ꝑfectus. Cōtingat aūt ita ut aliqui illius recipiāt ꝑticipationē: alij parum aut nihil. Manifeſtū eſt ꝙ hec eſt cā quare ciuitatis ſpēs directe exiſtunt. Pluresqꝫ rerump. forme per alium eniꝫ moduꝫ ⁊ alijs vijs ſinguli hoc appetētes: ⁊ alios viuendi modos fecerunt: ⁊ alias reip. diſciplinas.

¶ Intendit declarare que ſunt neceſſaria ad ꝯſiſtentiam ciuitatis. Et circa hoc p̄mo tangit ex qbus ſumit̃ diuerſitas Rerump. ⁊ ciuitatum. Scd̄o cum dicit⌊ Cōſiderandum ⁊c̄.⌋ Ex qbus ſumit̃ numerus eoruꝫ que ſunt neceſſaria ad ciuitatē. Tertio cum dicit⌊ Primo qdem ⁊c̄.⌋ Sumit eoꝝ numeruꝫ. In p̄ma ꝑte eſt intelligendum ꝙ ratio eoꝝ que ſunt ad fineꝫ ex fine ſumit̃. Et ideo diuerſitas eoꝝ p̄mo eſt ex diuerſitate finis: deinde ex diuerſo modo ſe hñdi ad ipſum. Finis autē ciuitatis felicitas eſt. Et ideo dicit qm̄ felicitas eſt optimum qd̄ intendit̃: ſicut finis in ciuitate. Felicitas aūt eſt opatio ſm̄ virtutem ꝑfectam ⁊ exercitium illius ꝑfectuꝫ. ⁊ ꝯtingit aliquos iudicātes attingē ad hꝰⁱ opationē ꝑfectā. Alios aūt ꝯtingit attingere modicū. Alios aūt nihil. Sꝫ ad ꝯriū magis manifeſtū eſt ꝙ hͨ eſt cā quare ſint diuerſe ſpēs ⁊ dꝛie rerūp. diuerſitas eniꝫ rerūp. eſt ex diuerſitate finis: uel diuerſo mō ſe hñdi ad finē. Ex hoc eniꝫ ꝙ diuerſos fines eligūt: uel eūdeꝫ alio ⁊ alio mō: ⁊ per alia ⁊ alia uenant̃ diuerſas vitas faciunt: ⁊ per ꝯñs diuerſas reſp. Diuerſi eni modi viuendi diuerſe reſp. ſunt. Diuerſe igit̃ reſp. ſunt ex diuerſitate finiū: uel ⁊ diuerſo mō ſe hñdi ad finē. Deide cū dic̄.

¶ Cōſiderādū eſt quot ſint illa ſine quibus ciuitas eē nō pōt. Nā quas dicimus eſſe ciuitatis ꝑtes: eas neceſſariuꝫ eſt in iſtis ſubeſſe. Capiēdus eſt igit̃ operum numerus.

¶ Declarat ex qbus ſumit̃ numerus eoꝝ que ſunt neceſſaria ad ciuitatem. Et p̄mittens intentionem ſuam dicit ꝙ poſt hec ꝯſiderāduꝫ eſt nobis que ⁊ quot ſūt que ſunt neceſſaria ad ꝯſiſtentiā ciuitatis. Inter iſta eni inuenient̃ illa que per ſe ſunt ꝑtes illius. Et qꝛ vnūqd̄qꝫ eoꝝ que ſunt nā uel arte determinat̃ aliq̄ ꝓpria opōne ſicut dī p̄ͦ huiꝰ: ſumēde ſunt opōnes eoꝝ que ſunt in ciuitate. Ex diuerſitate enim iſtarū manifeſta erit multitudo neceſſarioꝝ ad eā. Deinde cum dicit.

¶ Ex his enim illud apparebit. Primum igit̃ debēt exiſtere alimēta. Deinde artes. Multis enim inſtrumētis idiget vita. Tertiuꝫ: arma. Nā qui ſimul in coīone viuūt: neceſſariū eſt ipſis hēre arma qbus ⁊ magistratibꝰ parere inobediẽtes cõpellant̃: ⁊ quibus vis ꝓpulset̃ externa. Preterea pecuniarũ habẽdarũ facultas quedã quo illas hẽre possint: ⁊ ad ꝓprias indigẽtias: ⁊ ad belluꝫ. Quintuꝫ ac p̃muꝫ circa rem diuinã cultus qḋ vocãt sacrificiũ. Sextũ qḋ est oĩum summe necessariũ iudicium pro utilitate: ⁊ iustitia cõtrahentium.

¶ Primo assumit opõnes necessarias ciuitati. 2° cuꝫ dicit [Necessariũ est ergo ⁊c̃.] Cõcludit multitudinem eoꝝ que requirunt̃ ad ꝯsistẽtiã eius. Circa p̃m p̃° assumit opõnes dictas. 2° cuꝫ dicit [Hec sunt igit̃ ⁊c̃.] Probat eas eẽ necessarias. In p̃ma pte dicit ꝙ ciuitati cuicũqꝫ si debeat eẽ ciuitas: opꝫ p̃existẽ opõnẽ alimẽti siquidem debeãt viuẽ ⁊ nutriri. Deinde aũt opõnes artiuꝫ puta fabricationẽ ⁊ carpentationẽ ⁊ h⁹ⁱ multis eniꝫ indigent organis exñtes in ciuitate que p̃parant̃ per h⁹ⁱ opa. Deinde 3° opꝫ in ipsis esse arma: coicantibꝰ enim coicatione ciuili sunt necessaria ꝓpter duo. Primo quidem ad seipsos ad puniẽdũ insolẽtes ⁊ trãsgrediẽtes leges ul' p̃ncipatus grã inobediẽtiuꝫ ꝯstituti mãdatũ. 2° ad repellẽdũ extrĩsecos uolẽtes iferre molestiã iniuste. Deinde opꝫ eos hẽre pecuniarũ abũdantiã aliquã silr ꝓpter duo. Primo ꝓpter opportunitates ad commutationes iter se faciẽdas. 2° ad expeditiones belloꝝ si emergãt. Deinde aũt qnto expedit inesse ciuitati ꝙ p̃ncipiũ est inter dicta curã ⁊ cultũ diuinuꝫ qḋ appellat̃ sacerdotiuꝫ. Sexto opꝫ inesse rectã deliberationeꝫ de ꝯferẽtibus ⁊ nociuis ⁊ iudicium iustum de his, que ueniunt in disceptatione. Deinde cum dicit.

¶ Hec sunt igit̃ opa qbꝰ indiget ciuitas oĩs. Est eñi ciuitas multitudo nõ quecũqꝫ sꝫ illa que ad vitam per se sufficiens sit (ut diximus.) Si ṽo aliquod hoꝝ deficiat: impossibile est simpliciter per se esse sufficienteꝫ huiusmodi societatem.

¶ Probat h⁹ⁱ opa eẽ necessaria vna rõne cõi: dicẽs ꝙ h⁹ⁱ opõnes sunt necessarie ciuitati oĩ: ut ita dicat̃: qḋ adiũctum est ꝓpter aliquas ciuitates que ꝓpter dispõnem regionis nõ silr indigẽt oĩbus p̃dictis: aut nõ indigẽt. Silr ut forte abũdãtia pecuniarũ ꝓpter abũdantiã diuitiaruꝫ nãliuꝫ. Et rõ huiꝰ qḋ dictuꝫ est: Qm̃ ciuitas coĩtas quedã multitudinis ciuiuꝫ est nõ quecũqꝫ: sed per se sufficiens ad bñ viuere ut est dicere. Si ṽo aliqḋ p̃dictoꝝ operuꝫ cõtingat deficere in aliqua multitudine: utputa p̃parationẽ alimẽti uel artificiatoꝝ: aut etiã arma: nõ erit per se sufficiẽs ad bñ viuere: ut ex se manifestuꝫ est. Ergo nõ erit ciuitas. Si ergo debeat eẽ ciuitas: necesse est oĩa h⁹ⁱ opa ineẽ ipsi. Deide cuꝫ dicit.

¶ Necessariũ est ergo his opibꝰ ciuitatem cõstare. Esse igit̃ opꝫ multitudinẽ agricolarũ qui victũ ꝯferãt ⁊ artifices ⁊ pugnatores: ⁊ locupletes: ⁊ sacerdotes: ⁊ iudices necessariorum atqꝫ utilium.

¶ Cõcludit numerũ eoꝝ que sunt necessaria in ciuitate: dicens ꝙ si h⁹ⁱ opationes sunt necessarie ⁊ ipsi nõ pñt eẽ sine qbusdam alijs: puta p̃paratio alimenti sine agricolis. opatio artiuꝫ sine artificibus. operatio armoꝝ sine pugnãtibꝰ. diuitie sine opulentis. nec cultꝰ diuinus sine sacerdote. nec iudiciũ sine iudice. Manifestum est ꝙ ad consistentiã ciuitatis necessarij sunt agricole: artifices: bellici: diuites: sacerdotes: ⁊ iudices.

b

Is determinatis reliquuꝫ est ꝯsiderare utrũ oẽs coicare debẽt. Hoꝝ oĩuꝫ fieri nõ põt ut idem ipsi sint ⁊ agricole: ⁊ artifices: ⁊ ꝯsultores: ⁊ iudicantes: uel in vnoquoqꝫ ope supradictoꝝ alios ponẽdũ est: uel quedã esse ꝓpria: quedam ṽo cõmunia necessarium est.

¶ Postq̃ phs oñdit que sunt necessaria ad ꝯsistentiam ciuitatis: declarat que istoꝝ sunt ptes ipsius: ⁊ que nõ. Et grã h⁹ⁱ inquirit que istoꝝ contingit attribuere vni: ⁊ que non: ⁊ quõ. Et circa hoc p̃° facit qḋ dictum est. 2° cuꝫ dicit [De distributione ⁊c̃.] Quia dixerat agricolas nõ debere eẽ ptes ciuitatis optime. Determinat de diuisione regionis: ⁊ quos opꝫ eẽ agricolas. Circa p̃m p̃° facit qḋ dictuꝫ est. 2° cuꝫ dicit [Qḋ quidẽ ⁊c̃.] Recapitulat. Circa p̃m adhuc facit qḋ dictuꝫ est. 2° cuꝫ dicit [Videt̃ aũt ⁊c̃.] Declarat illud nõ eẽ nouũ: sed ab antiqs inuẽtuꝫ p̃us. Circa p̃m dans intẽtionẽ suaꝫ ponit dubitationẽ: utruꝫ oĩa p̃dicta uel quedã possent eidem ꝯuenire. 2° soluit cuꝫ dicit [Sed nõ ⁊c̃.] Declarat intẽtuꝫ. Primo igit̃ dicit ꝙ post declarationeꝫ dictoꝝ relinquit̃ ꝯsiderãduꝫ utruꝫ oĩa p̃dicta sex sint cõicanda oĩbus in ciuitate ita ꝙ idem sit agricola: artifex ⁊ miles ⁊ sic de alijs. Hoc enim bene possibile est scilꝫ eosdem esse agricolas ⁊ cõsiliarios: ⁊ sic de alijs. Aut vnũquodqꝫ istoꝝ attribuenduꝫ est vni ꝯditioni hominum: puta ꝙ qdem sint agricole: alij aũt ⁊ diuersi milites: ⁊ sic de alijs. An magis quedã istoꝝ sint attribuẽda eisdem. quedã aũt oĩno diuersis. Hoc enim dubitationem hẽt cuius determinatio ualet ad declarandum intentum p̃ncipale. Deinde cum dicit.

¶ Sed nõ in oĩ rep. hoc (ut diximus) ꝯtigit. Nã fieri põt ut oẽs pticipẽt oĩuꝫ ⁊ nõ oẽs oĩuꝫ: sed qdã quorũdã. Hec eñi faciũt rerũp. uarietatẽ. Nã i populari qdẽ pticipãt oẽs oĩuꝫ. In paucoꝝ aũt potẽtia ꝯtrariũ est.

¶ Dissoluit dubitationẽ. Et p̃° ponit solõnẽ in gñali. 2° cuꝫ dicit [Cuꝫ aũt ⁊c̃.] Manifestat eã in spãli. Prio ergo in gñali soluit eã: dicẽs ꝙ in ciuitate bñ ordinata nõ expedit oĩa p̃dicta coicare oĩbus: sed nec singula singulis: sed quedã ipsoꝝ opꝫ eẽ ꝓpria quorũdã tm̃ ⁊ nõ alioꝝ. Quedã aũt coĩa pluribꝰ necessario. Sed hoc nõ hẽt ueritatẽ in oĩ rep. sed in bñ ordinata tm̃: sicut eñiꝫ p̃us dicebat̃ in 3° huiꝰ ꝯtingit oĩa p̃dicta coicare oĩbꝰ exñtibꝰ in ciuitate ⁊ nõ oĩa oĩbꝰ: sed quedã qbusdã: ⁊ hoc diuersimode: ⁊ s̃m hoc diuersificari Resp. in statu populari. Igit̃ que male ordinata resp. est oĩbꝰ oĩa p̃dicta necesse est coicare. q2 in ea tota multitudo dñatur. In statu aũt paucoꝝ ecõtrario quedã qbusdã: ut arma sacerdotiũ opulentũ: ⁊ iudiciũ eisdẽ forte ut diuitibꝰ. q2 dñant̃. Agricultura aũt quibusdam alijs ⁊ artificiũ alijs oĩno diuersis. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ aũt cõsideratio nr̃a sit de optĩa rep. Ea ṽo est per quã ciuitas eẽt maxime felix. Felicitatẽ aũt quã sine ṽtute ĩpossibile est existẽ p̃mo diximus. Manifestuꝫ est ex his ꝙ in ciuitate que optime gubernet̃ ⁊ que iustos hẽat ciues simplr̃: ac nõ ad suppõnẽ: neqꝫ artifices: neqꝫ mercatores ciues eẽ opꝫ. Vilis est enim hiꝰ vita ⁊ ṽtuti aduersa nec certe agricolas eẽ opꝫ eos q futuri ſint ciues. Opus eſt enī qete ⁊ ocio ad virtutē cōparādā ⁊ ad remp. gerēdā.

¶ Manifeſtat ſolutioneꝫ in ſpeciali. Et p̄mo facit hoc. Scd̄o cū dicit[Que ſint igiẜ ⁊c̄.]Recolligit eā. Circa p̄muꝫ p̄mo declarat que dictoꝝ nō ſunt ꝑtes ciuitatis. Ex quo appet ꝙ quedā dictoꝝ nō pn̄t eiſdē attribui. Scd̄o cū dicit[Cū v̄o ⁊c̄.]Declarat que ꝯtingit eiſdē attribui. Ex quo appet que per ſe ſunt ꝑtes Ciuitatis. Circa p̄mū ꝯſiderandū eſt ꝙ rō ꝑtis per ſe ꝯſideranda eſt ex rōne totius. Et rō totius in his que ordinanẜ ad finem ſumiẜ ex fine. Et ideo rō ꝑtium per ſe ciuitatis querenda eſt ex rōne Reip. Et rō reip. ex rōne felicitatis que eſt finis eius. Felicitatē aūt īpoſſibile eſt exiſtere ſine v̄tute que eſt p̄ncipiū eius: ⁊ ꝓpter hoc rō ꝑtium ciuitatis optīe per virtutē determinaẜ. Hoc ſuppoſito dicit qm̄ intendimus facere ꝯſiderationem de rep. optima ſimpl̄r: nō ex ſuppōne ſꝫ quā dicimus partes per ſe ciuitatis attingere ad felicitatem ſimpl̄r que eſt finis eius. Felicitas aūt nō pōt exiſtere ſine virtute: ſic̄ dictū eſt p̄us. Eſt enī opatio hoīs ẜm v̄tutē ꝑfectā. Manifeſtū eſt ꝙ mercenarioꝝ vitā ducētes uel etiā forenſem ſeu mercatiuā nō opꝫ dicere eē ciues uel parteſ per ſe ciuitatis optime ſe gubernātis hn̄tis viros ſimpl̄r bonos nō ex ſuppōne. Cuius rō eſt. Quia ciues in ciuitate optima opꝫ opari ad felicitatē: ⁊ hēre illud qd̄ eſt p̄ncipiū ipſius. Hoc aūt eſt v̄tus ciuilis. Ergo opꝫ ciues in hꝰ ciuitate v̄tuoſos eē. Mercenariā aūt vitā ducētes: aut forenſem v̄tuoſi nō ſunt ut hꝰ. Uita eniꝫ eoꝝ vilis ex̄ñs ad eā nō dirigit: nec ordiaẜ: imo magis eſt nō ꝯueniēs uel ſubcōtraria ei. Ergo tales nō ſūt ciues: neqꝫ ꝑs ciuitatis optime. Nec etiā agricole ſeu terrā colētes: qm̄ ciuibꝰ neceſſaria eſt uacatio ab opōnibꝰ neceſſarijs ⁊ vilibꝰ: ⁊ itēdere ꝯtēplationi. q̄ñqꝫ ⁊ opōnibꝰ liberalibꝰ ad gn̄ationē virtutis: ⁊ ad actiones cōmunes per quas determinanẜ. Huiuſmodi aūt uacatio nō pōt ineſſe agricolis cuꝫ ſint dediti agriculture ⁊ laboribus extrinſecis. Ergo non ſunt ciues uel pars ciuitatis. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ v̄o hi ſupſint qui bello itēdūt ⁊ hi q ꝯſultāt de utilibꝰ ⁊ iudicāt de iuſtis ⁊ nō iuſtis: qui qdē maxime videnẜ ꝑtes ciuitatis. utꝝ ⁊ hos eē alios ponēdū ſit uẜ eiſdē hoībꝰ ambas ꝑtes tribuēdum.

¶ Ingrit que p̄dictoꝝ pn̄t ineſſe eidem. Et p̄° declarat ꝙ bellicū ⁊ ꝯſiliatiuū debēt eidē attribui aliquo mō. In 2ª cū dicit[Reliquuꝫ eſt ⁊c̄.]Declarat ꝙ iſta eadeꝫ ⁊ ſacerdotiū eidē aliq̄ mō ⁊ alteri alio aliq̄ mō attribuenda ſunt. Circa p̄mū p̄mo mouet dubitationeꝫ Scd̄o cū dicit[Clarum eſt ⁊c̄.]Diſſoluit eaꝫ. Circa primuꝫ eſt intelligēdum ꝙ aliqs bn̄ ꝯſiliatiuus eſt per habituꝫ prudētie per quem ex fine bn̄ rōcinaẜ: ⁊ inquirit de his que ſunt ad finem. Sicut aūt aliqs ſe hēt ad prudentiā ꝑfectā: ita ⁊ ad alias v̄tutes morales: qꝛ ſil' ſunt ⁊ nō ſunt. Et iō ꝯſiliatiuum determinaẜ virtute. Bellicuꝫ etiā opꝫ hēre virtutē per quā ſit aggreſſiuus terribiliuꝫ: ⁊ per ꝯn̄s prudentiā aliquā ad hoc neceſſariā: ⁊ alias aliqual'r v̄tutes. Unde ⁊ dicebat p̄us phs in 2° huiꝰ ꝙ militaris vita multas hēt ꝑtes v̄tutis. Et iō bellici ⁊ conſiliatiui ſimpl̄r determinantur virtute. Et qꝛ illi qui determinanẜ virtute ſunt ꝑtes ciuitatis optime. Et ideo tales ſunt ꝑtes ipſius per ſe. Et ideo hoc ſuppoſito dicit ꝙ illi qui ordinanẜ ad bellum in ciuitate optima: ⁊ ad ꝯſiliandum de ꝯferentibꝰ. ⁊ ad iudicāduꝫ iuſte inter diſceptātes neceſſarij ſunt in eadē. Et maxime videnẜ eē ꝑtes ipſius ꝓpter rōnē p̄dictam Ingrendum eſt dubitando utrū idem ſint ordinādi ad bellum ⁊ ad conſilium: an alij ad hoc. Alij aūt ⁊ diuerſi ad illud. Deinde cum dicit.

¶ Claruꝫ eſt ꝙ quodāmō eiſdē ⁊ quodāmō alijs: qua enī alterius vigoris utrūqꝫ opus: ⁊ alterū prudētia: alterū viribꝰ indiget alijs. Qua v̄o īpoſſibiliū eſt eos qui afferre vim: ⁊ ꝓhibē hos pn̄t ſubiectionem pati ſemꝑ eiſdē. Qui enī armoꝝ dn̄i ſunt: idē etiā ſunt dn̄i ſtatus uel mutatiōis reip. Reſtat igiẜ ut eiſdē qdē ambobꝰ reſp. tradaẜ nō ſimul qdē: ſed ut natura fert. Uires qdē in iunioribꝰ ſunt: prudētia v̄o in ſenibus. Sic iter eos diſtribui cōmodū eſt ⁊ iuſtuꝫ eē videẜ. Habebit eniꝫ hec diſtributio id qd̄ eſt ẜm dignitatem.

¶ Diſſoluit. Et primo manifeſtat ꝙ iſta duo aliquo mō eidem. aliquo modo alij ſunt attribuenda. Scd̄o cum dicit[Atqui poſſeſſio ⁊c̄.]Oſtendit quot iſtorū eſſe debent poſſeſſiones. Et in parte iſta dicit ꝙ manifeſtū erit ex dicēdis: ꝙ ⁊ bellicuꝫ ⁊ ꝯſiliatiuuꝫ ſunt attribuēda eidem vno modo: alio modo alteri. Diciẜ enim ad preſens idem ⁊ diuerſum dupl̄r. Idem. ſ. ẜm ſuppoſitū ⁊ ẜm formā: ſicut ſortes idem eſt ſuppoſito. Ipſe autē ⁊ plato diuerſi. Sortes autē ⁊ plato albi ſunt idem in forma. Sortes aūt albus prius ⁊ niger poſterius eſt alter a ſeipſo. Sicut Porphyriꝰ dicit ꝙ ſortes ſenex differt a ſe puero differētia accidētali. Intēdit igiẜ ꝙ bellicuꝫ ⁊ ꝯſiliatiuum eidem ẜm ſuppoſitum ſunt attribuenda: differenti tn̄ ẜm prius ⁊ poſterius ⁊ ẜm fortius ⁊ minus forte: magis ꝓuectum ⁊ minus: ẜm enim ꝙ alteri etati opꝫ attribuere bellicum: puta iuuentuti: ⁊ alteri cōſiliatiuum puta etate magis ꝓuecte ⁊ ẜm cōſiliatiuum indiget prudētia que magis viget in etate ꝓuecta: ⁊ bellicum robore corporali qd̄ magis in iuuentute opꝫ ea alteri attribui. Bellicuꝫ quidē iuuenibus: cōſiliatiuum aūt ꝓuectis. Scd̄m v̄o ꝙ impoſſibile eſt eos qui poſſunt violentiā inferre ⁊ deicere principantes facere ſemꝑ ſubiectos opꝫ utrunqꝫ eidem attribui. Uiri aūt bellici qui ſunt armoꝝ dn̄i potētiaꝫ hn̄t faciēdi manē rēpublicā: ⁊ nō manere ꝑꝑ armoꝝ violētiaꝫ. Et ideo relinquiẜ utrunqꝫ iſtoꝝ dari debere eiſdeꝫ in Rep. recta: ſed nō ẜm idem tempus hēt vnicuiqꝫ dare illud tempore in quo magis aptuꝫ eſt ad illud. Sed in iuuenibꝰ viget virtus corporalis magis q̄ꝫ prudentia: uel virtus que maxīe neceſſaria eſt in bellicis. Et ideo bellicum attribuendum eſt ipſis in tēpore iuuentutis. Prudentia autē ⁊ v̄tus magis vigent in ꝓuectis que magis ſunt neceſſarie ad ꝯſilium ⁊ iudicium. Et ideo cōſiliatiuum ⁊ iudicatiuum attribuēda ſunt eis quando ſunt ꝓuecte etatis. Sic igiẜ ambo opꝫ attribui eiſdem: in alia tn̄ ⁊ alia etate: ⁊ hoc iuſtum videẜ. Iuſtuꝫ enim eſt vnūquēqꝫ habere ẜm dignitatē. Diuidere aūt ſic ẜm dignitatem videẜ. Dignuꝫ eſt enim vnumqd̄qꝫ ordinari ad illud ad qd̄ magis natuꝫ eſt: ac quādo magis natum aptuꝫ eſt. Sic enim facit natura. Iuſtuꝫ eſt igitur iſta diſtribui ẜm p̄dictū modū. Deide cuꝫ dicit.

¶ Atqui poſſeſſiones quoqꝫ circa hos eſſe opꝫ. Neceſſe eſt enim facultates adeſſe ciuibus: hi aūt ſunt ciues. Nam turba qdeꝫ urbana vilium miniſtroꝝ nulla parſ eſt ciuitatis: nec aliud genus quodcūqꝫ qd̄ nō ſit virtutis effector. Patet hoc ex eo ꝙ p̄-

miſimus. Felicitas enim neceſſe eſt ut per virtutem fiat. Felicem ꝟo dicere ciuitatez debemus nõ ad partẽ aliquã eius reſpicientes: ſed ad oẽs ciues. Manifeſtuz etiaz ꝙ hoꝝ eſſe poſſeſſiones oportet: ſiquidez neceſſe eſt agricolas eſſe ſeruos: uel barbaros: uel miniſtros.

¶ Declarat quot iſtoꝝ debent eſſe poſſeſſiones in eadẽ. Dicens ꝙ adhuc expedit in ciuitate optima poſſeſſiones eſſe circa hos ita ꝙ ipſi ſint earuz dñi: aut maxime q2 neceſſarium eſt ciues in ipſa abũdantes eẽ. Siqdez ciuitas optima ordinaṫ per ſe ad ſufficientiã ſm diſpõnem ſuaz. Iſti aũt qui dicti ſunt ciues ſunt ſimplr̃. Artifices aũt nec quicũqz alij qui nõ ſunt factiui oꝑationum virtutis nõ participãt ciuilitate per ſe. Et hͦⁱ declaratio eſt ex ſuppõne: qm̃ nullus poteſt felicitari niſi cuz virtute que eſt p̃ncipiuz felicitatis. Ciuitatem aũt optimã dicimus eſſe felicem ſimplr̃ nõ quãtum ad aliquã partem: ⁊ quãtuz ad aliquã non: ſed quantum ad oẽs ciues: ut eſt dicere. Oẽs igiṫ ciues opz eſſe virtuoſos. Qui ergo nõ ſunt virtuoſi. ꝙ h⁹ nõ ſunt ciues. Si igiṫ ciues opz eẽ abundantes ut p̃dictum eſt: ⁊ hoc nõ põt eſſe niſi ſint dñi poſſeſſionuz: ⁊ hoc ſi ſupponamus ꝙ expedit in tali ciuitate agricolas eẽ ſeruos: aut barbaros aliũde ueniẽtes aut miniſtros. Deide cũ dicit

¶ Reliquuz eſt ex his qui ſupra memorati ſunt genus ſacerdotũ quoꝝ inſtitutio manifeſta eſt. Neqꝫ enim agricola: neqꝫ artifex: neqꝫ vilium exercitioꝝ quiſqꝫ ſacerdos eſt deputãdus. Honos enim dijs eſt a ciuibus impendendus. Sed cum diſtincti ſint ciues in partes duas hoc eſt in eos qui arma tenent ⁊ in eos qui cõſulũt ⁊ decens ſit dijs cultuz exhibere ⁊ requietẽ ſuſcipere eos qui pro tẽpore in his laborauerũt: ac defeſſi ſunt his utiqꝫ eſſet ſacrorum cura demãdanda.

¶ Declarat ꝙ ſacerdotium aliqualr̃ eſt attribuẽdũ idez: ⁊ aliqualr̃ diuerſis cum p̃dictis: ⁊ quibus nõ eſt attribuẽdum. Dicens ꝙ ex his que dicta ſunt neceſſaria ciuitati enumeratis prius relinquiṫ genus ſacerdotum: cuius ordo ad alios ſatis eſt manifeſtus. Nõ enim expedit in rep. bñ ordinata artificem ſeu agricolã uel forenſem ſacerdotem ꝯſtituere. Sacerdos enim ordinaṫ ad cultum diuinum celebrãdum: ⁊ honorem deo exhibẽdum pro ſubditis. Nunc aũt ꝯueniẽs eſt cultum exhiberi deo ⁊ honorem a p̃ncipalioribus ciuibus. Oĩa enim excellentiora exhibẽda ſunt deo ꝓpter eius excellentiã. A quo eſt omne bonum ⁊ quicqd eſt. Si igitur agricole ⁊ artifices uel forenſes ciues nõ ſunt: ut ꝓbatum eſt p̃us nõ expedit eos eſſe ciues in ciuitate bñ ordinata. Sed qm̃ ciues diſtincti ſunt in duo: ſicut dictũ eſt prius: videlicet in ordinatos ad arma: ⁊ cõſiliarios quos aliqñ cõtingit abdicatos eſſe ꝓpter intolerãtiã laboris ⁊ emeritos: ꝓpter exercitium p̃teritum in bellicis ⁊ iudicijs. Et opz eos habere requiez maxime in ſpeculatiuis cum motus paſſionum ſenſibiliuz ſint oino in eis ſedati ut in pluribus. Eos aũt qui intendunt honori ⁊ cultui diuino oporteat hẽre requiem ⁊ uacationem ꝯtẽplationis expedit eos ꝓmoueri ad honorẽ ſacerdotij. Et aſſignari ad ſanctificationem habẽt eos qui abdicati ſunt ꝓpter labores in preterito paſſos: ⁊ emeriti ꝓpter honeſta exercitia in bellicis ⁊ conſilijs. Eſt aũt intelligẽdum ꝙ ſicut natura illud qd̃ eſt perfectius in tẽpore in quo ꝑfectius eſt ad ꝑfectiorem ordinat oꝑationem ſeu finem: ſic ⁊ ratio uel ars que imitatur nãm. Hoies aũt poſt tempus eruditionis ⁊ exercitij in diſciplinalibus imꝑfectiorem prudentiã habent ꝓpter motum fortiorem paſſionum in eis. Robur aũt corporale ⁊ magnanimitatem hñt maiorem ꝓpter iuuentutem: hoc aũt magis cõpetit in bellicis. Et id̃ rõnabiliter tales in etate ad bellica dicit ordinare phs. Deinde aũt ꝓcedente etate repreſſo calido ⁊ aliqualr̃ remiſſis moribus paſſionum: remittiṫ robur ⁊ magnanimitas ſm aliqd ratio aũt ⁊ prudentia magis vigent Sedẽdo eni ⁊ qeſcendo fit aĩa ſciens ⁊ prudẽs. Iſtud aũt ꝯuenit deliberationi ⁊ iudicijs. Et ideo ſm rõnez ordinãdi ſunt ad ꝯſilia ⁊ iudicia. Ulterius aũt magis ꝓcedente etate remiſſo calido ꝓpter tẽpus ⁊ fere mortificatis paſſionibus: ut eſt dicere: aut regulatis ꝓpter longum exercitium: fere deficit robur corporale: ⁊ maxime viget ĩtellectus. Illud aũt maxime requiritur in his que ordinanṫ ad cultum diuinum. Opz enim eos uacari ab exterioribus actionibus: ⁊ maxime intendere ſpeculationi diuinoꝝ. Et ideo in etate tales ꝯueniẽter aſſignãdi ſunt ciues ad cultum diuinum: ita ut primo exerciteṫ in bellicis. deinde de agibilib⁹. Ultimo aũt vitã finiant in ſpeculatione diuinoꝝ in quo poniṫ ultimus finis hoĩs. Deinde cuz dicit.

¶ Que ſint igiṫ ſine qbus ciuitas ſtare non põt: ⁊ quot ſint ciuitatis ꝑtes dcm̃ ſit. Agricolas eniz ⁊ artifices ⁊ oẽ miniſteriũ ciuitatib⁹ exiſtere neceſſariũ eſt. Sed ꝑtes ciuitatis ſunt qui arma tenẽt ⁊ qui cõſultãt: ⁊ ſeꝑatũ eſt vnũquodqꝫ iſtoꝝ: hoc quidẽ ſemꝑ: hoc ꝟo ſm partem.

¶ Recolligit determinata: dicẽs ꝙ ſic igiṫ determinatũ eſt que ſunt illa que ſunt neceſſaria ad ꝯſiſtentiam ciuitatis: ⁊ que illoꝝ ſunt partes ipſius. Agricole enim ⁊ artifices: ⁊ mercenarij qui pro mercede commutant oꝑa neceſſarij ſunt in ciuitate. Sed nequaqꝫ ſunt partes ipſius per ſe. Bellici aũt ⁊ cõſiliatiui ⁊ ſacerdotes ſunt partes ciuitatis: ⁊ ſunt diſtincti a p̃cedẽtibus ſm omne tempus. A ſe aũt inuicem ſm partem temporis: ita ut idem prius ordinetur ad bellum: deinde ad conſilium: ⁊ ultimo ad ſacerdotium. Deinde cuz dicit.

¶ Videṫ aũt nõ nunc: neqꝫ pauloante hoc notum fuiſſe his qui de republica philoſophanṫ ꝙ per genera ſit ciuitas diſtinguenda. Et pugnatorũ genus aliud eſſe: aliud agricolaruz. Nã in egypto uſqꝫ ad hoc tẽpus in hunc moduz ſe habet ⁊ in Creta: In egypto quidem Seſoſtri legem ferente: ⁊ in creta ꝟo Minoe.

¶ Declarat iſta fuiſſe ab antiqs inuenta. Et p̃mo narrãdo. Scd̃o cum dicit ⌊ Eſſe ꝟo ⁊c̃. ⌋ Per ſignum. Circa p̃mum p̃mo declarat diſtinctionez bellicoꝝ ⁊ ꝯſiliariorum ab alijs: ⁊ inſtitutionem ꝯuiuiorum ciuilium fuiſſe antiqua. Scd̃o cum dicit ⌊ Et alia fere. ⌋ Cõcludit idem de alijs. Circa p̃m p̃o facit qd̃ dictũ eſt. Scd̃o cuz dicit ⌊ Inuẽtio igiṫ. ⌋ Declarat qd̃ iſtoꝝ a quo inſtitutum fuerit p̃mo. Circa p̃muz p̃mo declarat diſtinctionem p̃dictoꝝ inſtitutã eẽ ab antiquo Scd̃o cuz dicit ⌊ Antiqua videṫ eẽ etiam cum ⁊c̃. ⌋ Diſtinctionem ꝯuiuiorum. Circa primum dicit ꝙ uolentibus phiſice cōſiderare de republica: apparet hoc nō nūc p̄mo: neqꝫ recenter eē notuʒ qȯ opʒ in ciuitate genus bellicoꝝ ⁊ cōſiliarioꝝ eſſe diſtinctuʒ ab agricolis ⁊ artificibus ⁊ mercenarijs ſm ꝙ hꝰ. In egypto enim ubi p̄mo cōceſſum eſt ſtudere ſm ꝙ dicit̃ p̄ᵒ metaphiſice p̄mo obſuauerunt leges ſtatuētes. Deinde aūt poſterius in Creta que eſt inſula in Grecia. Dicunt enim ꝙ Seſoſtra legiſlator egyptioꝝ hoc p̄mus ordinauit lege de quo fit memoria. Circa Cretam aūt Minos legiſlator ipoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Antiqua videt̃ eſſe etiā comeſſationū inſtitutio: qȯ in Creta factum eſt Minoe regnāte. Sed multo prius hoc in Italia ꝙ̃ in Creta cōſtitutuʒ fuit. Tradunt eniʒ periti hoīes illoꝝ locoꝝ fuiſſe Italum quēdā Oenotrie regē a quo mutato nomīe pro Oenotris Itali ſūt uocitati. orāqꝫ illā maritimā Europe que eſt inter Scillaticuʒ ⁊ Lamedicū ſinū. Diſtant ꝟo hec loca inter ſe meridiei iter. Italie nomē p̄mo cepiſſe. Hunc ergo Italum tradunt agriculturā oenotros docuiſſe: cuʒ p̄us eēnt paſtores uagi ac palātes: illiſqꝫ leges poſuiſſe ⁊ comeſſationes inſtituiſſe p̄mū. Quapropter etiā nunc quidā illoꝝ populoꝝ comeſſationibus utunt̃ ⁊ legibus quibuſdā ab illo poſitis. Incolebant aūt eā Italie partem que ad Tyreniā uerſa eſt opici: qui nunc Auſonij nominantur. Alteram ꝟo partē que ad Iapiga ⁊ Ionium pertinet incolebant Chaones Syrtim appellatam ⁊ ipſi quoqꝫ ab Oenotris orti.

¶ Declarat inſtitutionē ꝯuiuioꝝ ordinatā eē ab antiqs. Dicēs ꝙ iſtitutio ꝯuiuioꝝ ciuiū qbꝰ ꝑticipāt oēs ciues deteriatis feſtis uel tpibꝰ videt̃ eē facta ab alijs multis cretēſibꝰ. ſ. ⁊ Italicis. Sed illa que ordinata fuerūt in Creta ordinata fuerūt maxime circa tēpus regiminis Minois regis. Illa aūt que in italia multo fuerūt antiquiora p̄dictis. Dicunt enim Coſmographi illiꝰ regionis quēdam Regem fuiſſe Italum noīe in illa que tunc dicebat̃ Oenotria: a quo accipientes nomen dicti prius Oenotri uocati ſunt itali. Et hanc partē europe que ſita eſt inter ſinum maris Scillaticum: ita dictum a ſcilla periculo maris in quo ſepe periclitantur naues ꝓpter colliſionem ad rupes p̄ruptas: ⁊ ſinuʒ Lamedicum: qȯ videt̃ eſſe ꝙ qꝛ diuidit p̄dictam Italiam ex parte oppoſita que videt̃ adinuicem parum differre circa locuʒ in quo ꝯcurrunt: videlʒ per iter medie diei dicūt aſſumpſiſſe nomen italie ab eodem. Hic igit̃ italus dicit̃ collegiſſe paſtores illiꝰ regionis p̄mo in vnū ordinem ciuilem ⁊ cōſtituiſſe quoſdaʒ eoꝝ agricolas: alios aūt forte artifices: ⁊ alios bellicos. ⁊ leges ordinaſſe determinātes regulam viuēdi eiſdem: ⁊ inſtituiſſe ꝯuiuia cōmunia oībus p̄mo. Propter qȯ ⁊ nūc ibidem obſeruāt ꝯuiuia ⁊ leges quaſdā ordinatas ab illo. qȯ intelligēdum eſt pro tēpore p̄hi. Apud Tyreniā aūt que eſt alia pars italie habitabant prius Opici dicti: ⁊ tunc habitabant pro tempore ſuo. apud Iapigiā aūt ⁊ Ionium que ſunt alia pars Italie uocata prius Syrtes habitabant dicti Chaones qui fuerunt quondam de gn̄e Oenotrioꝝ: qui dicunt̃ fuiſſe greci qdaʒ. Unde ⁊ quedam pars italie quondam magna Grecia dicebat̃. Sed eſt intelligēdum ꝙ ꝓpter mutationeʒ inhabitātium regionem p̄dictam uel ꝓpter bellum ul̃ occupationem uel epidimiā plura p̄dictoꝝ noīum ꝑtiuʒ regionis p̄dicte mutata ſunt aut oblita ⁊ alia impoſita. ⁊ ideo neſcimus bene cōmuniter quas partes regionis illiꝰ quedā p̄dictoꝝ noīuʒ ſignificēt. Deide cū dic̃.

¶ Inuētio igit̃ comeſſationū hinc primum extitit. Diuiſio aūt ciuitatis per gn̄a apud egyptū icepit: Seſoſtris eni multis tpibus ante fuit ꝙ̃ Minos in Creta regnaret.

¶ Declarat ꝙ iſtoꝝ a quo p̄mo fuit inuentum dicens ꝙ inſtitutio ꝯuiuioꝝ cōmuniuʒ legit̃ p̄mo facta fuiſſe in italia a predicto Italo. diſtinctio aūt ciuilis multitudinis ſm modum p̄dictum in egypto. inſtitutio eni que fuit facta ſub regimine Minois apud Cretam multo poſterior fuit ꝙ̃ illa que fuit facta in egypto: quā dicit̃ feciſſe legiſlator eoꝝ Seſoſtres. Deinde cum dicit.

¶ Et alia fere credēdū eſt eodē mō inuēta fuiſſe multotiēs in lōgo tpe: imo ꝟo infinities: nā ⁊ que neceſſaria ſunt ad uſum vite indigentiā ipſam docuiſſe rōnabile eſt: ⁊ illis reptis additamenta poſtmoduʒ facta fuiſſe ad expolitiorē utendi formā: qȯ eodem modo in conſtitutione rerump. accidiſſe credendum eſt.

¶ Concludit idem de alijs ciuilibus dicens ꝙ opʒ credere predicta ⁊ alia fere ciuilia inuenta ⁊ obſeruata p̄us multo tempore aut magis infinities. Si eniʒ ſupponamus ꝙ oīa que fiunt hic reducant̃ in motum ⁊ figuraʒ celeſtem de neceſſitate ⁊ motus celi eſt eternus ſm opinioneʒ p̄hi oportebit iſta inferiora circulari infinities: ut videt̃ ſm ordinationē ciuilium quedā ſunt neceſſaria ad viuendū abſoluit: ſicut agricultura. quedā autē ad bene viuendum. Illa igit̃ ſunt neceſſaria que p̄mo inuenerunt ipa neceſſitate coacti: que ꝟo ordinant̃ ad bene viuendū iſtis exiſtentibus inuenta fuerunt ⁊ rōnabiliter acceperunt incremētū. Siīr ⁊ circa Reſp. totas: illa enim que eſt neceſſaria ad viuēdum abſolute rōnabiliter inuēta eē credit̃ prius. que aūt ordinat̃ ad viuēdum ⁊ optima eſt poſterius ꝓcedēdo ab imperfecto ad p̄fectū ſm modū nature. Deide cum dicit.

¶ Eſſe ꝟo cūcta uetuſta ſignum eſt ꝙ egyptij quorū antiqtas maxima putat̃ leges habuerūt ⁊ ciuilē inſtitutionē. quapropter utēduʒ eſt his que ſufficiēter tradita ſunt: ⁊ que deficiunt reperire conādum.

¶ Manifeſtat dicta per ſignum dicens ꝙ ſignuʒ ꝙ oīa ciuilia antiqua ſint ⁊ inuēta prius ſunt eā que fuerunt in egypto ⁊ ſunt adhuc obſeruata: iſti enim ſunt antiquiſſimi p̄hantes leges ⁊ ordinem ciuilem inueniētes ⁊ obſeruantes: ſicut etiam Plato dicit in p̄ᵒ Thimei. Et ideo eis que dicta ſunt p̄us ⁊ ab eis obſeruata utēdum eſt gubernantibus bene. Si autem aliqua omiſſa ſunt ab eis uel etiam a nobis tentandū eſt ea inuenire. Deinde cum dicit.

¶ Quȯ igit̃ agri ⁊ poſſeſſiones eoꝝ eſſe debēt qui arma tenēt: quiqꝫ ꝑtes ſunt ciuitatis dictū eſt: ⁊ qua de cā cultores illarū alios eē opʒ: ⁊ quāta ⁊ q̄lis debet eē regio.

¶ Recapitulat quedaʒ determinata dicens ꝙ ſic igitur determinatuꝫ eſt prius ꝙ regionem ⁊ poſſeſſionem p̄ncipaľr opꝫ eſſe bellicoꝝ ⁊ alioꝝ ꝑticipantiuꝫ rep. puta cōſiliarioꝝ ⁊ ſacerdotum: ⁊ ꝙ agricolas ⁊ mercenarios ⁊ artifices nō expedit eſſe ciues in optima ciuitate. prius aūt dictum fuit quantam ſ̄m quantitatē ⁊ qualem ſ̄m diſpōnem opꝫ eſſe regimine optimā.

dE diſtributione ꝟo ipſius regionis ⁊ qui ⁊ quales debent eē cultores dicēdū eſt: qñquidē neqꝫ cōes oiuꝫ cenſemus eſſe debere poſſeſſiones: ut quidam tradidere ſed uſu amicabili cōes fieri neqꝫ deeſſe ulli ciuiuꝫ alimēta.

Poſtq̄ꝫ declarauit pħus que ſunt partes ciuitatis per ſe ⁊ que nō ꝙ agricolas nō expedit eſſe partes ipſius: quoꝝ eſt excolere regionem: trāſit nunc ad determinādum diuiſionē regionis ⁊ quos ⁊ quales opꝫ eē cultiuos ipſius: ⁊ circa hoc p̄o determinat de diuiſione regionis quō facienda eſt. Scd̄o cum dicit⌊ Cultore autem ⁊c̄.⌋ quos ⁊ quales opꝫ eſſe cultores ipſius. Circa p̄m p̄mittit quaſdam ſuppōnes cum intētione ſua. Scd̄o cum dicit⌊ Eſt igiť neceſſariuꝫ.⌋ Ex dictis cōcludit regionis diuiſionem. Tertio cuꝫ dicit⌊ Ut duabus ſortibus.⌋ Rōnem aſſignat. Circa p̄m p̄o premittens intētionem ſuam: p̄mo p̄mittit quaſdā ſuppōnes ex parte poſſeſſionum. Scd̄o cum dicit⌊ De comeſſationibus ⁊c̄.⌋ ex parte ꝯuiuiorum. Tertio cum dicit ⌊ Preterea ⁊c̄.⌋ quandā ex parte expenſaruꝫ in cultu diuino factarum. Primo igiť dicit ꝙ poſt p̄dicta dicēdum eſt de regione qualr̄ diſtribuēda eſt: ⁊ de electoribus eius quos ſ̄m ſciam ⁊ quales ſ̄m ꝯditioneꝫ oporteat eos eſſe ſupponētes: p̄mo ꝙ nō expedit in ciuitate bene ordinata poſſeſſiones eſſe cōes: ſicut Plato ⁊ ſequaces eius dixerunt: ſicut oſtēſum fuit in 2°. Magis enim negligiť cura ipſarum neceſſaria. De coibus eniꝫ minus curant hoies q̄ꝫ de ꝓprijs: q: magis ꝓpria diligunt. Sed expedit eas appropriatas eē ſingulis quantum ad ꝓprietatem ⁊ curā. facere aūt cōes alijs quantum ad uſum per actum liberalitatis ⁊ amicabiliter. Scd̄m ſupponēduꝫ eſt ꝙ nō expedit in eadem ciuitate aliquem ciuem indigere alimēto ⁊ eis que ſunt neceſſaria ad vitā. Ciuitas optima eſt per ſe ſufficiens: ⁊ ciuis per ciuitatē determinať. Deinde cum dicit.

De comeſſationibus videť quoqꝫ oībus utile eſſe ut aſſint bn̄ inſtitutis ciuitatibus. Quā ꝟo ob cām nobis quoqꝫ idem videatur poſtea dicemꝰ. opꝫ aūt ciues vniuerſos ad earum cōmunionē admitti. at non facile eſt ut qui pauperes ſint contribuere ſtatutam penſionē ex ꝓprio poſſint: ⁊ ceteram domuꝫ gubernare.

Premittit tres ſuppoſitiones ex ꝑte ꝯuiuioꝝ coium: quarum p̄ma eſt ꝙ de ꝯuiuijs coibus ſimul videť cuꝫ precedētibus opportunuꝫ eē ea fieri in ciuitate optīa. Cauſa ꝟo ꝓpter quā opportunuꝫ eſt nobis videť in ſequētibus huius libri diceť. diſponūt enim ad familiaritatem ciuium ⁊ amicitiā ipſoꝝ. Scd̄o de eiſdem ſupponēdum eſt ꝙ opꝫ oēs ciues tam diuites q̄ꝫ pauperes coicare ipſis. aliter enim nō eēnt coia toti ciuitati per quā determinať ciuis. Tertio accipiendum eſt ꝙ cum ſint egeni uľ minus diuites paucas hn̄tes poſſeſſiones nō eſt facile eos ſine grauamine magno afferre ad cōuiuia coia qd̄ ꝓportionale eſt: ⁊ ſuſtentare familiā ꝓpriā de modica ſubſtātia ſua. modica eniꝫ poſſeſſio ad duo minus eſt ſufficiens. Deinde cum dicit.

Preterea in ſacrificijs cultuqꝫ deorum ſumptus cōes eē debent totius ciuitatis.

Ponit vnā ſuppōnem quātum ad expēſas diuinoꝝ: dicens ꝙ adhuc accipiēduꝫ ꝙ expenſe que fiunt in cultu diuino: puta in ſacrificijs ⁊ edificijs ⁊ alijs ad hoc ordinatis cōes ſunt toti ciuitati. ſiquidem p̄dictꝰ cultus cōmunis eſt. Deinde cum dicit.

Eſt igiť neceſſariū in duas partes regionē diuidere: ⁊ aliā eſſe publicā: aliā priuatoꝝ. Utraqꝫ illarū partiū rurſus diuidenda eſt: illius nāqꝫ partis quā publicā eē debere diximus vna pars deoꝝ cultui deputanda eſt: altera ꝟo ad comeſſationuꝫ impenſam. Rurſus ꝟo priuati agri pars vna ad ꝓprias neceſſitates eſt deputanda: altera ꝟo ad ciuitatem.

Infert diuiſionem regionis ex dictis ſuppōnibus: dicens ſi uere ſunt p̄dicte ſuppōnes: expedit in ciuitate optima poſſeſſionem regionis eē diuiſam: ⁊ alterā partem eius eē cōem ad cōes eius expenſas faciēdas: ⁊ alteraꝫ ꝓpriā vnicuiqꝫ ad familiares opportunitates. ⁊ quelibet iſtaruꝫ partiuꝫ diuidiť in duas: ita ut vna ps poſſeſſionis cois ordineť ad oblationes uel cultum diuinum. altera aūt ad expenſas cōes in ꝯuiuijs coibus faciendas. Altera aūt pars eius que ꝓpria eſt ſingulis ordineť ad neceſſitates ꝓprias vnicuiqꝫ: alia ꝟo ad negocia coia ciuitatis: priuata ad munitionem cuſtodiā ⁊ ornatum. Deinde cum dicit.

Ut duabus ſortibus utrinqꝫ diſtributis amboꝝ locoꝝ oēs ꝑticipes ſint: equū eni ⁊ iuſtuꝫ ita ſe habet ⁊ ad finitima bella cōcordatius: ubi enim hic modus nō ſerueť alij faciliter proſiliunt ad finitimoꝝ inimicitias: alij nimium illas refugiunt ⁊ cōtra dignitatem.

Aſſignat diſtinctionis p̄dicte rōnes duas: q̄ruꝫ ſcd̄aꝫ ponit cum dicit⌊ Quāobrē.⌋ In p̄ma ꝑte dicit ꝙ ſic cōuenienter diuiſa eſt regio in duas ſortes: ⁊ quelibet illarum diſtincta in duas. Et hoc rōnabiľr: q: ſic ea diuiſa per diuerſas ſortes oēs in ciuitate participabunt utreqꝫ diuiſioni: q: oēs ꝑticipabunt poſſeſſioni cōi: ſaltem inquātum ꝑticipant cōuiuijs coibus. Propa aūt manifeſtum eſt ꝙ ꝑticipant oēs. Hoc aūt equale ⁊ iuſtum videť ⁊ per ꝯn̄s rōnabile. Rōnabiliter igiť diuidiť ſ̄m p̄dictuꝫ moduꝫ. Deinde cum dicit.

Quāobrem apud quoſdā lex eſt ut qui agros habēt vicinos: hi nō admittanť ad cōſilium belli aduerſus illos ſuſcipiēdi q̄ſi ob priuatā ſui cām recte cōſilium dare nō ualentes. Agroꝝ igiť per hūc modū faciēda partitio eſt ob cauſas antedictas.

Tangit ſcd̄am rōneꝫ: ⁊ eſt: Expedit poſſeſſiones regionis diuidi ſ̄m ꝙ magis ꝯueniens eſt ciuibus in ordine ad vicinos ꝯterminales eiſdem ⁊ potentes aduerſari. Sed eam diuidi ſ̄m modum p̄dictum magis ꝯueniēs eſt ipſi in reſpectu ad vicinos municipij ciuitatis uolētes aduerſari. Cuius ſignū eſt: q: ubi nō obſeruant iſtū modū: ſed ubi oēs poſſeſſiones cōmunes paruipendūt inimicitiaꝫ vicinoꝝ nō curantes ſi occupent ꝑtem poſſeſſionis ciuitatis. minus enim doleut de omiſſione coīum. ubi aūt oēs poſſeſſiones ſunt ꝓprie uel fere nimis curā de inimicitia vicinoꝝ ⁊ p̄ter illud qȯ bonuꝫ eſt: uerenť enim amittere poſſeſſiones ꝓprias eas magis diligentes q̄ꝫ cōmunes. ⁊ ideo in q̄buſdam ciuitatibus ſolet eē lex vicinos ꝯterminales nō ꝑticipare honori uel ꝯſilio eoꝝ in ordine ad bellum uel quodcūqꝫ aliud magnuꝫ q̄ſi nō poſſent bñ ꝯſiliari ꝓpter affectionē aliquā ꝓpriā inimicitie uel amoris. Expediēs eſt igiť regionē diuidi ſm p̄dictū modū ꝓpter p̄dictas rōnes. Deinde cum dicit.

¶ Cultores aūt ipſi maxime q̄dē ſi ſm uotuꝫ optādū eſt ſerui eē debēt: neqꝫ oēs vnius ḡnis: neqꝫ aīo elati: ita⁊ ad faciēdum opus utiles forent ⁊ nihil noui ab eis metuereť. ſcd̄o aūt loco barbari miniſtri natura ſimiles his quos ſupradiximus. hoꝝ aūt in priuatis q̄dē agris ⁊ ipſi priuatoruꝫ dñoꝝ ſint: in publicis ꝟo publici. Quēadmodū aūt ſeruis utēdū ſit ⁊ quare melius eſt oibꝰ ſeruis p̄miuꝫ libertatis eſſe ꝓpoſitum poſtea dicemus.

¶ Declarat quos ⁊ q̄les opꝫ eē cultores regionis dicēs ꝙ in ciuitate optīa terre cultores ſi poſſint hēri ad uotuꝫ opꝫ eē ſeruos robuſtos corpe: ut bñ elaborare ipaꝫ poſſint deficientes intellectu ne ſint inuentiui fraudū ꝯtra dominos. Sed ⁊ hos opꝫ duo obſeruare. Primo ꝙ nō ſint eiuſdem tribus: ſic enim vniti adinuiceꝫ magis pñt eē fortes q̄ꝫ ciues. Scd̄o ꝙ nec aīoſi: ſi enī eēnt: magis auderēt iſurgere. Expedit igiť eos eē robuſtos corpe: deficientes intellectu: puſillanimes: ⁊ nō eiuſdē tribus: ſic enim magis utiles erunt ad terre elaborationem ⁊ nihil inſoleſcent ꝯtra dños machinantes. Deinde aūt expedit ſi iſti nō pñt hēri terre cultores eē barbaros in alia regione natos ⁊ natos ſuire ⁊ miniſtros natura: tales enim ſunt ſimiles p̄dictis ſm diſpōnem nālem: ſed colētes terras ꝓprias vniuſcuiuſqꝫ ciuis opꝫ eē ꝓprios illoꝝ quoꝝ ſunt terre. eos aūt qui terraꝫ cōmunem expedit eē ſeruos coītatis. Quō aūt dñs ſe debeat hēre ad ſeruos in utendo ipſis. ⁊ melius eſt ad inducendum eos ad bñ oꝑandum proponi eis libertate in p̄miū ſi bñ oꝑenť: cum aūt uerbere uel afflictione affici debeant in ſequentibus huius tractatus diceť.

¶ Urbs aūt ꝙ terre mariſqꝫ ꝑnceps eē debet: ⁊ ꝙ ad totā regionē ſitr debet eē cōis quātum fieri pōt dictum eſt prius.

¶ Poſtq̄ꝫ ph̄s declarauit ea que ſupponenda ſunt ex ꝑte multitudinis ciuilis ad rectam Remp. vult nunc declarare que ſupponēda ſunt ex ꝑte ſitus ciuitatis ⁊ edificiorum eius ⁊ regionis in ſpeciali magis ⁊ p̄mo oſtēdit que ſupponenda ſunt ex parte ſitus ciuitatis in ſpeciali. Scd̄o cuꝫ dicit [Loco aūt ⁊c.] qui ex ꝑte munitionuꝫ ⁊ edificioꝝ. Circa p̄ᵐ recolligit quedā dicta prius de ſitu ciuitatis. Scd̄o cum dicit [Ipſius aūt ad ſe ipſam ⁊c.] declarat que ulterius ſupponēda ſunt circa ſituꝫ eius in ſpāli. Primo igiť dicit ꝙ p̄us determinatum eſt a nobis ꝙ ſi ciuitas optima debeat ſituari ad uotuꝫ opꝫ ꝙ coīcet mari ⁊ terre ſm ꝙ ꝯtingit melius ut ex utroqꝫ poſſit iuuari ⁊ in neceſſarijs ad vitaꝫ ⁊ contra vicinos debellantes. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Ipſius aūt ad ſeipſaꝫ optādū eſt poſitioneꝫ ſortiri ad quatuor reſpiciētes. Primū ad ſanitatē qȯ eſt neceſſariū ad orientem ſolē ꝯuerſe urbes ⁊ ad eos uētos qui ide ꝑflant ſalubriores ſūt. Scd̄o loco que ſūt ſm boreaꝫ ſite: he nāqꝫ ſunt ad hyberna potiores. In reliquis ꝟo ut ad ciuiles res ⁊ ad bellicas quidē opportune ſe habeat. Ad bellicas q̄dē ut facilis ſit ciuibꝰ in aliena egreſſio: hoſtibꝰ aūt difficilis aditus ac difficilis circūdatio: aquarū aūt ⁊ ſtagnoꝝ abūdantiā hēat maxīe nālem: ꝙ ſi nālis deficiat: ex aq̃ pluuia ciſterne ⁊ lacus qui magnā vim aq̄ruꝫ ſuſcipiāt cōpenť: ita ut deeſſe aqua ſiq̄ñ obſidereṅt nunq̄ꝫ poſſit.

¶ Declarat que attēdenda ſunt de poſitione ciuitatis in ordine ad ciuitatem ⁊ ad bellica: ⁊ p̄mo facit hoc. Secūdo cum dicit [Sed cuꝫ oporteat de ⁊c.] de quibus iſtoꝝ magis ſollicitandum eſt ꝓpter ſanitatem. Circa primuꝫ tāgit quatuor ad que opꝫ reſpicere in bona poſitione ipſius: quoꝝ duo p̄ma per ſe ordinanť ad ſanitatem. Tertiuꝫ ad bellicas opportunitates. Quartuꝫ ꝟo ad hoc ⁊ ad neceſſitatem vite. Dicit igiť ꝙ ſi opꝫ ciuitatem ipſam ſituari ad uotuꝫ opꝫ reſpicere ad q̄tuor p̄ncipalr. Primo q̄dē ꝙ declinationē hēat: ⁊ ſit ꝓpatula: ſi fieri pōt ad oriētē ⁊ ad uētos flātes ab ortu: qui ſūt ſaniores alijs tāqꝫ h̄ ſit opportunū ad bonā diſpōnē ciuiū. ſ. ſanitateꝫ. Sunt uēti oriētales ſaniores q̄m plurima mā ipſoꝝ plus morať ſub via ſolis: ⁊ ideo calidiores ſunt ſm phꝫ. 2. Metheoroꝝ. Propter caliditatem aūt ſuam nubes reſoluūt ⁊ aerē ſubtiliant ⁊ mundificant: que faciunt ad bonam diſpoſitionem ⁊ ad ſanitatem. Siq̄deꝫ aer paludoſus ⁊ nubiloſus ⁊ groſſus eſt egrotatiuus: ecōtrario ꝟo uentus occidentalis frigidus eſt ⁊ parum morať ſub via ſolis: nec eſt fortis flatus ut frequētius. ⁊ iō ꝓpter frigiditatem uaporis cōgregat ⁊ aerem ingroſſat: ⁊ ꝓpter paruitatē flatus nō pōt nubes ꝓpellere. iſta aūt nō ꝯueniūt ad bonā diſpōnem corpoꝝ ⁊ ideo loca ꝓpatula ad occidētem nō ſūt ſalubria bñ ut frequētius. Scd̄o expedit ciuitatem declinare ad boreā ⁊ ad uētos boreales: ſic enim recētior erit ⁊ magis remota a putrefactione: qꝛ uēti illi rectiores ſunt ⁊ ſaniores. Cuius rō eſt: qꝛ uētus ſeptētrionalis frigidiſſimus eſt ⁊ fortiſſimi flatus. ⁊ rōne fortitudinis flatus nubes ⁊ uapores groſſos ꝓpellit ab aere mūdificādo ipm. rōne ꝟo frigiditatis cōgregat calidū intrinſecuꝫ claudēdo poros exterius: ⁊ ꝑꝑ p̄ᵐ ꝓhibet putrefactionē. ꝓpter 2ᵐ ꝯfortat digeſtioneꝫ: ⁊ iſta bñ cōpetunt ſanitati. Ecōrio uētus auſtralis calidus eſt ⁊ tortuoſi flatus: ⁊ ꝟtute caliditatis eleuat uapores ⁊ poros aperit: ⁊ virtute flatus tortuoſi nubes ꝯgregat. Et ideo ingroſſat aera ⁊ ad putrefactioneꝫ diſponit ⁊ debilitat digeſtionē que ſunt p̄ncipia egritudinis. ⁊ ideo uentus auſtralis non eſt bñ ſanatiuus. Tertio aūt opꝫ ciuitatem ſituari ut bene ſe hēat ad actiones ciuiles ⁊ ad opportunitates bellicas ꝓpter quas opꝫ eā ſic diſponi: ut ſit bonus exitus ciuibꝰ ⁊ facilis: difficilis aūt ⁊ mali aditus debellātibus: ⁊ per ꝯñs difficile cōprehēſibilis ꝙ ſit per nālem diſpōnem uel montiuꝫ uel rupium uel aquaruꝫ uel per artificialem: puta turriuꝫ uel munitionū. Quarto expedit eam ſic poni ꝙ hēat multitudinē aq̄rum fontalium uel fluuialium ꝯuenientiū ſanitati ⁊ munitioni ſi poſſibiľe eſt. ſi aūt h̄ nō eſt poſſibile opꝫ inuenire ⁊ p̄parare ſuſceptacula aquarum fluuialium ⁊ defoſſarū: puta ciſternas ⁊ puteos potētes cōtinere copiā multā ipſaruꝫ. ita ut nō ꝯtingat eos deficere ꝓpter multitudinem: etiā ſi ab aduerſarijs prohiberenť aque exteriores. Deinde cum dicit.

¶ Sed cũ oporteat de ſanitate habitãtium curã hẽre. hoc aũt fit p̃mũ in ſitu ⁊ qualitate loci. ſcđm in aquarũ ſalubrium uſu: in ea quoqꝫ re eſt diligẽtia merito adhibẽda Quibꝰ enim plurimũ ⁊ frequẽtiſſime utimur ad corpus ⁊ ea plurimuꝫ ĩportãt ad ſanitatẽ. Aquarũ aũt ⁊ uẽtoꝝ potẽtia talẽ habent naturam.

¶ De quibus p̃dictoꝝ magis ſollicitãdum eſt ad ſanitateꝫ: qđ p̃mo facit. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Quapropter in. ⌋ Ponit qđdã documẽtuꝫ. Primo dicit: qm̃ ciueꝫ opꝫ eſſe ſollicituꝫ multuꝫ de ſanitate inhabitãtiũ ciuitatẽ. Primo enim ⁊ p̃ncipalr̃ opꝫ eẽ ſollicituꝫ de bona diſpoſitione aie. Scđo de bona diſpõne corpis in ordine ad aiam. Bona aũt diſpõ corpis ſeu ſanitas p̃mo videtur cauſari ex diſpõne ciuitatis ad talem ul' talem ſitũ: puta ad orientem uel boreã ꝓpter bonã diſpõnem aeris. Scđo v̊o cauſat̃ ex uſu bene diſpoſitarũ: puta dulciuꝫ ⁊ leuiuꝫ. Et ideo de iſtis ⁊ de aere p̃ncipalr̃ nõ acceſſorie: illa eniꝫ multuꝫ ꝯferunt ad ſanitatem ⁊ bonã diſpõnem qbus utplurimũ ⁊ frequẽtiſſime utunt̃ homines ad vitã corporis ſuſtẽtãdã. Hec ſũt natura aq̃ruꝫ ⁊ aeris. Aqua eniꝫ utunt̃ ſm̃ ſe ad potuꝫ ⁊ ad cibũ ſaltem ſm̃ ꝙ mixta eſt. Aere aũt ad reſpirationeꝫ. ergo multum ꝯferunt ad ſanitatem. Opꝫ igit̃ ciuem multũ ſollicitari de bona diſpõne aquaruꝫ ⁊ aeris. forte autẽ magis de diſpõne aeris. Sigdem aer inſpiratus cum minori alteratione peruenit ad principium vite: ſcilicet ad cor. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter in ciuitatibꝰ que recte ſapiunt diſtiguẽdus eſt aquarũ uſus ſi nõ oẽs ſunt pares: nec abũdantia ſit earuꝫ aquaruꝫ: ut alie ſeorſuꝫ aque ad cibuꝫ ⁊ potuꝫ: alie ad aliã indigentiã deputent̃.

¶ Ponit qđdam documẽtuꝫ circa nãm aq̃rum in ciuitate dicens qđ ꝓpter hoc qꝛ aque multum ꝯferunt ad ſanitatem: ſi nõ fuerint oẽs aque in ciuitate ſimiles nec copioſe diſtinguunt̃ ſeorſum accipiendo eas de numero ipſarum que ad alimẽtum ſunt ꝯueniẽtes ⁊ ſeorſum alias que ad alias opportunitates in ciuitatibꝰ ſapiẽter ordinatis ut ꝯueniẽtibus ad alimẽtuꝫ ſi copioſe nõ fuerint non utantur ad alia: necnon conuenientibus utant̃ ad alimẽtum. Deinde cum dicit.

¶ Loca aũt munita nõ pariter cũctis ciuitatibꝰ utilia ſunt: utputa arx ad dñationẽ vnius ul' paucoꝝ. In populari v̊o viuẽdi mõ eq̃litas loci. In optimatũ v̊o gubernatione neutrũ iſtoꝝ ſꝫ magis loci plures ardui.

¶ Inquirit de his que ſupponenda ſunt ex ꝑte munitionum ⁊ edificioꝝ: ⁊ circa hoc p̃º facit qđ dictum eſt. 2º cũ dicit ⌊ Sed imorari. ⌋ excuſat ſe ab ulteriori ꝯſideratione taliuꝫ. Circa p̃ᵐ p̃º declarat que ſupponẽda ſunt circa munitiones ⁊ edificia in ipſa ciuitate. 2º cum dicit ⌊ Sunt enim magratus ⁊c̃. ⌋ que in regione exteriꝰ. Circa primum p̃mo inquirit de munitionibus ⁊ edificijs coibus ciuitatis. Scđo cum dicit ⌊ Cum v̊o ⁊c̃. ⌋ de his que ordinant̃ ad p̃ncipalia opera ciuitatis. Circa primũ p̃mo tangit ꝙ non eodem modo ſe habet de munitionibus ⁊ in oibus rebuſpub. Scđo cum dicit. ⌊ Priuatoꝝ aũt ⁊c̃. ⌋ inquirit de ipſis ⁊ de edificijs in ciuitate optima. In prima parte dicit ꝙ illud qđ eſt expediens ⁊ melius circa loca munita non eodeꝫ modo ſe habet in oibus rebuſp. ſed in ſtatũ paucoꝝ ⁊ monarchia expedit partem ſuꝑiorem ciuitatis fortiſſimã eẽ in qua dñantes in paucoꝝ ſtatu ⁊ monarche morãtes poſſint defendẽ ſe ſi opus ſit ab impetu multitudinis inſurgentis ſi cõtingat. In ſtatu aũt populari expedit equalitas edificioꝝ ut nullus ꝓpter fortitudinem munitionis alios expugnet: tyranniçet uel dñetur ſolus. In ſtatu aũt optimatum in quo principant̃ plures virtuoſi intẽdentes bonum cõmune: neutrum iſtoꝝ expedit: ſed magis multitudo locoꝝ fortium per quos poſſit tueri ciuitas coiter. Deinde cum dicit.

¶ Priuataruꝫ aũt domoꝝ forma gratior ⁊ cõmodior ad ceteras res exiſtimat̃ ſm̃ nouiorẽ iſtũ hippodamiũ morẽ: ſed ad ſecuritatẽ tutelãqꝫ ciuitatis utilior erat antiquoꝝ edificatio: hñt eni illoꝝ edificia inextricabiles aditus: ex qbꝰ niſi ꝯſueti euadẽ vix pñt: ⁊ inſcrutabiles latebras ſi qui aggrederent̃. ex qua utriuſqꝫ hoꝝ ꝑticipare debent. põt eni hoc fieri ſi qs ita diſponat ũt ſolent agricole illos quos uocãt quidã vinearum tramites.

¶ Declarat qualem oporteat eſſe diſpõneꝫ habitationũ ꝓpriaruꝫ ⁊ munitionum. ⁊ primo inquirit de diſpõne habitationuꝫ familiariuꝫ ꝓpriarum. Scđo ibi ⌊ Et ceteram. ⌋ de coibus: puta de muris ⁊ munitionibꝰ. Circa primuꝫ eſt intelligẽduꝫ ꝙ antiqui habitationes familiares fortiores faciebãt ꝓpter aduerſarios ⁊ rudiores: qꝛ nõ ita erant experti. poſteriores aũt magis delectabiles ⁊ utiliores ad quedã ⁊ ſubtiles magis: ꝓpter maiorem exꝑientiaꝫ. Dicit igit̃ ꝙ diſpõ habitaculoꝝ familiarium ⁊ hippodamium. i. domicilium equoꝝ. i. ad equos nutriendos: ſi fuerit bene penetrabilis: hoc eſt ꝓpatula ⁊ bene euentabilis ſm̃ modum edificandi poſterioꝝ eſt magis delectabilis ad inhabitãduꝫ: ⁊ utilior ad aliquas actiones: puta nutritioneꝫ aialiuꝫ: ſed diſpõ eoꝝ ſm̃ modum antiquum utilior eſt ꝓpter ſecuritatem ab inſurgẽtibus ꝓpter fortitudinem: ⁊ minus delectabilis ꝓpter ruditatem ipſius. erat enim difficilis introitus impugnãtibꝰ ⁊ difficile penetrabilis eis. ⁊ ideo ſi debeant diſponi ad uotum familiaria habitacula opꝫ ꝙ habeant iſta duo: ut. ſ. ſint fortia contra debellantes: ⁊ difficilis aditus eis ſm̃ diſpõneꝫ antiquoruꝫ: ⁊ delectabilia ⁊ utilia ad actiones familiares ſm̃ diſpõnem poſterioꝝ. Si enim aliqs ita p̃parauerit: cõtinget habitationem eius eẽ ſimilem habitationi agricolaruꝫ quos uocãt quidã cuſtodes vinearuꝫ: qꝛ in vineis ⁊ in cãpis ſolitarie imorant̃. Maioꝝ habitacula ſic ſunt diſpoſita ut dictũ eſt p̃us ut bene ſe habeãt ad actiones familiares ⁊ ꝯ̃ uolẽtes nocẽ. Deiñ cũ dic̃.

¶ Et ceterã urbẽ nõ facere penetrabilem: ſed ꝑtes quaſdã ⁊ loca: ſic eni ⁊ ad ſecuritatem ⁊ ad ornatum ſe bñ habebit.

¶ Inquirit de diſpõne munitionũ totius ciuitatis: ⁊ p̃º in gñali. 2º cũ dic̃ ⌊ Menia v̊o qui ⁊c̃. ⌋ ſpãliter de muris. In p̃ma parte dicit ꝙ ſilr̃ ſicut dictum eſt de familiaribꝰ habitationibꝰ qđ expedit eas eẽ diſpoſitas dicto mõ: ita dicẽdum eſt rõnabiliter ꝙ expedit totã ciuitatem eſſe diſpoſitã quãtum ad munitiones ut nõ ſit facile penetrabilis aduerſarijs. ſ. turribꝰ ⁊ foſſis ⁊ alijs hꝰi diſpoſitis ſꝫ ꝑtes ⁊ loca qbus que magis cõpetũt. Si eni ſic ſe hẽat meliꝰ ſe hẽbit ad ſecuritateꝫ ꝓpter ipſas munitiões ⁊ ad ornatũ ⁊ per ꝯñs ad delectationẽ ꝓpter debitũ ordinem ⁊ ſitum earũ. Deinde cũ dicit.

¶ Menia ỽo qui dicũt nõ oportere adeſſe ciuitatibꝰ illis que virtutẽ poſſideãt: nimiũ priſce loquunt̃: ⁊ hoc videt̃ per experiẽtiã reprobatũ in his ciuitatibus que ſibi id ad gloriam iactabant.

¶ Ingrit de muris. Fuit autẽ opinio quorũdaꝫ ꝙ muri nõ ſunt neceſſarij ciuitati optime que hẽt optimos viros: tñ qa propter ꝯfidentiã muroꝝ forte redderent̃ negligẽtes in actionibꝰ bellicis. Tũ qa maior fortitudo ⁊ melior nõ cõpetit multis. Minor fortitudo autẽ viroꝝ optimoꝝ maior eſt ⁊ melior ad defenſionẽ ciuitatis ꝙ̃ ea que muroꝝ. Ergo videt̃ fortitudo murorum nõ cõpetere eidẽ. Primo igit̃ ꝓponit opinioneꝫ iſtam ſimpliciter nõ eſſe tenẽdam: innuens rõnẽ ad hoc. Secũdo cuꝫ dicit ⌊ Eſt enim ad pares ac non multo excedentes ⁊c̃. ⌋ Declarat qbus nõ cõpetũt multuꝫ ⁊ quibus ſunt neceſſarij. Tertio cũ dicit ⌊ Si ergo per hunc modũ ⁊c̃. ⌋ Cõcludit ex dictis eſſe multũ curãdum de eis ⁊ ꝓpter quas cauſas. Circa p̄mũ dicit ꝙ dicentes de muris nõ oportere eos circũponere ciuitati bene ordinãte ad virtutẽ ⁊ habẽtes viros virtuoſos ualde antiquã habẽt eſtimationẽ ⁊ ſimpliciter ⁊ p̄ter rõneꝫ: maxime cuꝫ videant illas que hoc modo decorant̃ cũ muris in ſola mľtitudie ꝯfidẽtes ex ipo ope redargutas ⁊ ductas ad incõueniẽs. mľte eñi fuerũt ciuitates hñtes viros fortes ⁊ bonos que pp defectũ munitiõis ⁊ murorũ ſuccubuerunt ⁊ capte ſunt. Deinde cum dicit.

¶ Eſt eñi ad peꝫ ac nõ mľto excedẽtes multitudie nõ ſatis decoꝝ ꝑmenia ſuari uelle.

¶ Declarat reſpectu quoꝝ nõ multũ cõpetũt ⁊ reſpectu quoꝝ ſunt neceſſarij: ⁊ p̄mo facit p̄mũ. Secundo cum dicit ⌊ Sed cuꝫ aliqñ ⁊c̃. ⌋ Scđm. In p̄ma parte dicit ꝙ ciuitati habẽti bonos viros nõ multũ cõpetit ſaluari per munitionẽ muroꝝ a ꝯſimilibꝰ ſm virtutẽ ⁊ non multũ deferẽtibꝰ ſm multitudinẽ: in loco eñi ꝓprio in quo potentiores vident̃ ciues virtuoſi vident̃ ſe poſſe defendere a ꝯſimilibꝰ virtute uel paruꝫ excedẽtibꝰ: ⁊ io nõ ſunt eis neceſſarij ad hoc: qꝛ nõ eſt faciẽdũ per plura qđ bene põt fieri per vnũ. Et iterũ obprobrioſuꝫ eſt ꝙ aliqs qui põt expugnare per ꝓpriã virtutẽ vitat̃ expugnare per propriam ⁊ alienam. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Sꝫ cũ aliqñ ꝯtingat ⁊ fieri poſſit ut multo maior hoīum multitudo ⁊ maiori virtute ſuꝑueniat ſi ſaluos eſſe opꝫ neqꝫ perire: neqꝫ ꝯtumelijs affici firmiſſimã munitionẽ muroꝝ putãdũ eſt opportuniſſimaꝫ eſſe in bello: preſertim hoc tp̄e in quo tormenta ⁊ machine ad obſidiones urbium cum omni ſubtilitate ſunt adinuenta.

¶ Oſtẽdit ꝙ reſpectu ſupexcellẽtis multitudinis ⁊ virtutis ſunt neceſſarij: ⁊ ad hoc adducit rõnes tres. quarũ ſcđam ponit cũ dicit ⌊ Siľe eſt enim. ⌋ Tertiã cum dicit ⌊ Atq ⁊c̃. ⌋ In p̄ma parte dicit: qm̃ virtutẽ inſurgentium ꝯtra ciuitatẽ ꝯtingit eſſe maiorẽ multo ꝙ̃ ſit virtus eoꝝ qui inhabitãt ciuitateꝫ ⁊ paucoꝝ ⁊ illi qui ſunt maiores ỽtute mľto ut frequẽtiꝰ debellãt eos qui minores. Munitio muroruꝫ bellicoſiſſima. i. apta ad bellanduꝫ neceſſaria eſt ciuitati que minoris virtutis eſt ut pluribꝰ modis poſſit reſiſtere impugnãtibꝰ ⁊ propter alia multa: ⁊ ad euitandũ ⁊ ad repellẽdũ ictus ſagittarũ ⁊ machinarũ diuerſarũ que inuẽte ſunt ad ꝓmptitudinẽ inſultus. Dicit aũt munitionẽ muroruꝫ eſſe neceſſariam nõ ſimpliciter: ſed ex ſuppoſitione finis ſi debeat ciuitas ſaluari: nec pati nocumentum aut iniuriam ſuſtinere aut fieri ſuam. Deinde cum dicit.

¶ Simile eſt eñi ciuitatẽ nõ circũdãdã menibus cenſere ⁊ regionẽ facilem ad inuadendum querere ⁊ deijcere montuoſa loca ⁊ priuatis domibus non circũdare parietes: quaſi viles futuri ſint habitatores.

¶ Ponit ſcđaꝫ rõnẽ dicẽs ꝙ ſiľe ad idẽ videt̃ muros nõ circũponẽdos eſſe ciuitatibꝰ ⁊ circũtollere: hoc eſt de circuitu tollere montana loca. i. fortia loca ꝓhibentia aduerſarios ⁊ regionẽ facere facilẽ penetrabileꝫ ab ipſis. Siľr dicere muros nõ circũponere habitationibꝰ ꝓprijs: ac ſi timeret̃ ꝙ nõ eſſent futuri habitatores viles ſiľe eſt facere eã penetrabilẽ furibꝰ ⁊ raptoribꝰ nunc aũt icõueniẽs eſt ciuitatẽ aut ꝓpriã inhabitationẽ facile penetrabilẽ facere aduerſantibꝰ. ergo incõueniẽs eſt muros non apponere utriqꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Atqui ne id qdẽ latere oꝫ ꝙ qui menibꝰ circũdant̃ eis licet in utrãqꝫ ꝑtẽ uti urbibꝰ ⁊ tanqꝫ muros habẽtibꝰ ⁊ tanqꝫ nõ habẽtibꝰ: ſed eis qui menia nõ habent nõ licet.

¶ Ponit, tertiã rõnẽ dicẽs ꝙ adhuc opꝫ intelligere ꝙ ſi circũponant̃ muri ciuitati habẽti viros virtuoſos pñt repellere inſultũ aduerſantiuꝫ per muros ⁊ per ỽtutes ipſoꝝ ⁊ uti ꝯtra eos ⁊ tanqꝫ habẽtes murũ ⁊ tanqꝫ nõ habẽtes: que aũt muros nõ hñt nõ pñt niſi altero tm̃. nũc aũt melius eſt pluribꝰ modis viciſſim reſiſtere aduerſario ꝙ̃ vno tm̃. Deinde cum dicit.

¶ Si ergo per hũc modũ ſe habet nõ ſolũ menia circũdãda ſunt urbi: ueruꝫ etiaꝫ curanduꝫ ut ad ornatũ ciuitatis ſe habeant decenter: ⁊ ad bellicas opportunitates tũ alias tum ad alias que nunc reperte ſunt. ut enim aggreſſoribus cura eſt quibꝰ modis vincant: ita quedam iam reperta ſunt: quedã inueſtigare atqꝫ philoſophari opꝫ eos q defẽdũt. Pricipio eñi nõ aggrediũtur eos q bñ eos p̄parauerũt expugnare.

¶ Cõcludit curãduꝫ eſſe de muris ⁊ pp q̃s cãs. d. ꝙ ſi ea que dicta ſũt ſe hñt ut dictũ eſt: manifeſtũ eſt ꝙ nõ ſolũ ꝯrcũponẽdi ſũt muri ciuitati: ſꝫ ẽt multũ curãdum eſt de eis ut bñ ſint diſpoſita ad ornatũ ⁊ decorẽ cĩtatis: ſꝫ ẽt ad repellẽdas opportunitates bellicas adũſarioꝝ ⁊ que nũc iuẽte ſũt: ⁊ q̃s ꝯtingit iueniri: ⁊ ad eos ipugnãdũ. Sic eñi iuadẽtes dãt diligẽter qbꝰ modis pñt ſupgredi iuaſos utẽtes iſtrumẽtis iuẽtis ⁊ tẽtãtes iuenire alia: ſic cura dꝫ eſſe iuaſis quõ poſſint ſe cuſtodire utẽdo eis que iuẽta ſũt: ⁊ querẽdo nõ iuẽta ꝑ viã ꝓhibitã. Si eñi iuadẽtes ſcirẽt iuadẽdos bñ munitos eſſe ⁊ potẽtes reſiſtere nõ multuꝫ conarent̃ eos inuadere a p̄ncipio. Nullus eñi conat̃ ad illud qđ credit eẽ ipoſſibile uel ſimpľr uel ſibi. Deinde cum dicit.

¶ Cum ỽo multitudo ciuium in comeſſationes diſtributa eſſe debeat Menia ỽo ſunt preſidijs quibuſdam: ⁊ turribus per opportuna loca interpoſitis munienda. Clarum eſt ꝙ res exigit aliquas comeſſationum in illis ipſis preſidijs collocari.

¶ Determinat de diſpoſitione habitationum que ordinantur ad actus p̄ncipales. Et p̄mo diſpoſitionem earum que ordinantur ad quoſdam actus communes omnibus. Secundo cuꝫ dicit⌊ Cuꝫ vͦo ⁊c̄.⌋ Earꝝ que ordinant̄ ad actus ſpāles quorūdā. Circa ꝑmū primo manifeſtat diſpōnem earꝝ que ordinant̄ ad cultū diuinū ⁊ ꝯuiuia. Sc̄dō cū dicit⌊ Uenaliū aūt ⁊c̄.⌋ Earuꝫ que ordinant̄ ad cōmutationē. Circa ꝑmū ꝑmo dat intentionē ſuā. Sc̄dō cū dicit⌊ Et hec qdē ⁊c̄.⌋ Proſequit̄. In ꝑma pte dicit qm̄ in ciuitate pfecta neceſſarij ſunt muri: ut dictū eſt ꝑus. Et neceſſariū eſt eos eſſe diſtinctos per obſeruatoria ⁊ turres poſitas in locis opportunis ad defenſionē ⁊ ornatū. Adhuc aūt expedit coītatē ciuilē ꝯuiuia coīa facere: ⁊ expedit eā eſſe diſtinctā in eis. ſm̄ ꝙ qdā in ipſa inueniunt̄ excellētiores: qdā aūt minus excellētes habitatiōes diſpoſitas ad hͦꝛ conuiuia diſponet aliquis rationabiliter ſm̄ ꝙ decet. Deinde cum dicit.

Et hec qdē per hūc utiqꝫ modū vident̄ ꝯſtituenda. Edes vͦo deoꝝ: ac p̄ncipaliſſime Magiſtratuū comeſſatiōes idoneū locū habere debēt: ⁊ eūdē ſacra quoqꝫ Lex nō ſeparat aut rn̄ſuꝫ oraculi. Eſſet aūt talis locus: quiſquis ſupereminentiaꝫ haberet: ⁊ ad edendam virtutem ſufficienter: ⁊ ad vicinas partes ciuitatis excellentes.

Proſequit̄. Et circa hoc ꝑmo declarat q̄les debēt eſſe ſm̄ ſe habitationes hͦꝛ. Sc̄dō cū dicit⌊ Eſſet vͦo ⁊c̄.⌋ In cōparatiōe ad ciues. Circa ꝑmū ꝑmo declarat q̄les opꝫ eas eſſe interius. Sc̄dō cū dicit. ⌋Decet aūt ⁊c̄.⌋ Quales exterius. Circa ꝑmuꝫ eſt ꝯſiderādū ꝙ oīa que hic ſunt ⁊ nos ⁊ opōnes noſtre ex bonitate ⁊ munificētia diuina cauſant̄. Et ideo tenemur ei ad reuerentiam ⁊ honorē cū aliter attribuere nō poſſumus. Reuerētia aūt ⁊ honor per cultū exhibent̄ quē opꝫ fieri in aliquo loco determinato ad hoc. Et ideo in ciuitate vnita ex ſilib⁹ opꝫ eſſe aliquē vnū locū ad hoc ordinatū. Et qa antiqtus Ciuiles ꝯuiuia coīa faciebāt tꝑib⁹ ordinatis ad cultū diuinū: ⁊ ad reuerētiā diuinoꝝ. Ideo habitationes ad ꝯuiuia erant eedē cū his que ordinabant̄ ad cultū diuinū. Dicit igit̄ ph̄us ꝙ habitatiōes illas que ordinant̄ ad cultū diuinoꝝ ⁊ ad ꝯuiuia p̄ncipaliſſima ab antiqs ordinata tꝑib⁹ p̄dicti cultus expedit haberi locū ꝯueniētē ⁊ excellētē: ita ut diſpō eius oſtēdat preeminētiā eius cui exhibet̄ cultus ⁊ reuerētiā colētium ad ipm ⁊ vnū ⁊ eundē p̄ncipalē in tota ciuitate. Ne ſi plures eſſent occaſio diuiſionis ciuitatis: niſi in aliqb⁹ partib⁹ ciuitatis lex que ordinat de cultu diuino determinauit eſſe aliquē talē habitationeꝫ ſeorſuꝫ: uel aliq̄s depēdētes tn̄ ad ꝑmā ⁊ p̄ncipalē in qb⁹ cultus exhibeatur alicui oraculo: uel Appollinis: uel vniuſcuiuſqꝫ alterius rn̄ſiui ſm̄ opinionē gētiliū qui ſtellas opinabantur quoſdā deos. Locus aūt iſte ꝯueniēs erit ſi bn̄ fuerit diſpoſit⁹ quātū ad duo. Primo qdē ꝙ habeat rōnē bene ſe habētē ad apparētiā virtutis. Sc̄dō ꝙ eminentior ſit reſpectu partiū ciuitatis. Ex ipſa eni eminētia ſitus eius qui colit̄ ⁊ ex apparentia virtutis diſpoſitio colentium. Deinde cum dicit.

Decet aūt ſub hūc locū ꝯſtructionē fori eſſe talē: q̄lis in theſſalia eius qͦd liberū uocant: ideſt ꝙ debet eſſe purū ab omni mercatu. Et neqꝫ opifices: neqꝫ agricolas: neqꝫ alios ullos tales illi appropinquare: niſi a Magiſtratibus uocarentur.

Declarat q̄les decet eē iſtas hitationes exterius. Dicens ꝙ expediēs eſt ſub loco hͦꝛ habitationū: ⁊ ad meliorē cuētationē ⁊ ad deducationē eſſe quēdā forū preparatū inter ipſas ⁊ reliquas habitationes: ꝙ qdē dicūt debere eſſe liberū uel ab imūditijs ⁊ turpib⁹: uel qꝛ ibi exiſtētes ⁊ ꝯfugiētes aliquā libertatē habeant: uel utrūqꝫ. Hͦꝛ aūt locū oꝫ eſſe ſegregatū ab oīb⁹ uenalib⁹. Quia locus iſte locus uacationis eſt. Et ideo opꝫ ipm eſſe ſequeſtratū a tumultu. Uenalia aūt nō tractant̄ ſine tumultu. Et iterū locus hic ordinatus eſt ad virtutū exercitia. Negociatio vͦo que eſt circa uenalia remota eſt ab hoc. Et iterū expediēs eſt mercenarios ⁊ agricolas ⁊ alios tales viles quoꝝ opationes per ſe nō ordinant̄ ad virtutes nō accedere ad locū hūc: niſi uocētur ab aliquo principū ꝓpter aliquā neceſſitatem: ſi locus iſte totaliter ordinatus eſt ad exercitia virtutum Deinde cum dicit.

Eſſet vͦo hic locus gratior ſi ⁊ gymnaſia ſenioꝝ in eo ſint ꝯſtituta. Decet eni ſcd̄m etates diſtribui hūc ornatū: ⁊ in iunioribꝰ Magiſtratus quoſdā vͦſari. Seniores antē Magiſtratib⁹ aſſiſtere. Preſentia enim Magiſtratuum ante oculos poſita gignit uerā reuerentiaꝫ: liberalemqꝫ pudorem.

Declarat quales opꝫ eas eſſe in cōparatione ad ciues: dicēs ꝙ locus p̄dictus bene gratioſus erit ⁊ ꝯueniens cultui diuino ſi diſtinct⁹ fuerit ſm̄ gradus pfectos: ita ut aliq̄ ps ordinat̄ ad gymnaſia ſenioꝝ exercēda. Alia aūt ad diuinoꝝ act⁹ ſm̄ ordinē. Et ſic preeminētia illius ad iſtū in diſpōne ⁊ ornatu ſm̄ p̄eminētiā ſenioꝝ ad iuuenes. Rōnabile eni eſt locū habitationis ⁊ ornatū eius diſtinctū eſſe ſm̄ diſtinctionē etatū ita ut ipſa diſtinctio loci diſtinctionē reſidētiū oſtēdat: ⁊ expedit etiā ꝙ tpe p̄dicti cultus īter iuniores ſicut aliq p̄ncipātes ⁊ matrone apud p̄ncipes reſidāt: ſic eni minus p̄ter rōnē agūt iuuenes ex feruore iuuētutis: ⁊ mulieres ex mutabilitate eaꝝ. In p̄ſentia eniꝫ ſenioꝝ cauſat̄ uerecundia uera que eſt timor de turpi: ⁊ timor liberalis qui eſt turbatio ex fantaſia futuri mali que ſolet retrahere magis mulieres ⁊ iuuenes ab opatione turpi. Differētia eſt inter timorē liberū ⁊ ſeruilē. Quia liber eſt quo aliqs timet amittere bonū honeſtū ⁊ ſm̄ rōneꝫ Seruilis aūt eſt quo aliqs timet amittere bonum ſm̄ corpus: uel pati malū ſm̄ ipm. Corpus eniꝫ ſeruū eſt quodāmodo reſpectu anime. Deinde cum dicit.

Uenaliū autē reꝝ aliud foꝝ eſſe debet: ⁊ alio loco ſitum quo ⁊ a terra ⁊ a mari facilis ſit importatio omnium.

Declarat diſpōnem habitationū que ordinant̄ ad cōmutationē: dicens ꝙ foꝝ rerū uenaliū opꝫ eſſe aliud ⁊ remotū a loco p̄dicto: qꝛ locus uenaliuꝫ locus tumultuoſus eſt. Et locus p̄dictus ad uacationeꝫ ordinatus qetē exigit ⁊ expedit ꝙ habeat ſeorſum locū congregatiuū bonoꝝ que amari initunt̄ ⁊ ſeorſuꝫ alioꝝ que ab ipſa regione: ⁊ ulterius in ſpāli ſm̄ diuerſitatē generū rerū uenaliū ita ꝙ alia pars ordinet̄ ad pānos: alia ad calciamēta: alia ad alia: ſic eni facilius expedient̄ commutationes ſi ſciuerit vnuſqſqꝫ locū determinatuꝫ ad vnūquodqꝫ cōmutabilium. Deinde cum dicit.

Cū vͦo multitudo ciuium diuiſa ſit in ſacerdotes ⁊ Magiſtratus: decens eſt ſacerdotib⁹ circa edes ſacras eſſe comeſſatiōes iſtitutas. Magiſtratuū aūt qcūqꝫ de ꝯtractibus ius dicūt: ⁊ qui de accuſationib⁹ cognoſcūt ⁊ qui circa uocatiōes in ius ⁊ aliā hi⁹ adminiſtrationeꝫ intēdūt. Et inſuꝑ qui edilitatis ⁊ urbanarū reꝝ curā gerunt iuxta foꝝ in loco celebri coīcꝫ ſunt comeſſationes īſtituēde. Talis eſt locus illius fori in quo neceſſaria uenūdanſ. Nā alterū illud foꝝ ſuperiori loco ſitū debere eſſe diximus ocioſuꝫ. Hoc aūt ad negocia rerū neceſſariarū deputari hūc eūdē ordinē in regione quocꝫ imitandū eſſe dicimus.

Declarat diſpōnem habitationū eoꝝ qui ſunt ꝑncipaliores in ciuitate dicēs: qm̄ aūt multitudo partiū ciuitatis diſtinguiſ in ſacerdotes qui ordinanſ ad cultum diuinū: ⁊ ꝑncipes qui curāt de ordine ciuili. Opportunū eſt habitationē ſacerdotū ⁊ locū ad ꝯuiuia ipſoruꝫ ſituari iuxta ſacras edes ordinatas ad cultū diuinū ut locus habitationis ipſoꝝ nō ſit remotus a loco cultus ad quē ordinaſ. Et qa expedit eos habere locū qetum ꝓpter ꝯtēplationē in qua maxime debent viuere inter alios. Principes aūt qui ordinanſ ad directionē contractuū ⁊ ad ſentētiandū ſup diſceptationibꝰ ⁊ eiſdeꝫ: ⁊ ad ſcripturas ſententiaꝝ ⁊ uocationuꝫ ciuium ⁊ ad alias hoi diſpēſationes tales: ⁊ qui ordinanſ ad regulādum agros uel agreſtes: ⁊ qui ad regulandū corpus ciuitatis. Et expedit habere habitationes circa foꝝ cōmune: ⁊ in loco ubi coīter ꝯcurrunt plures: qlis eſt locus qui eſt circa forū rerū uenaliū. Quia hic locus ordinaſ ad neceſſarias cōmutatiōes qbꝰ plures indigēt. Locus autem ad cultuꝫ ordinatus qui eſt in ſuperiori parte indiget uacatione. Deinde cum dicit.

Sūt eni Magiſtratus qdam apud ruſticos quos alij cuſtodes: alij rectores appellant. qbꝰ ⁊ loca ad cuſtodiā regionis ⁊ comeſſationes ſunt hiſdē in locis ꝯſtituēde. Tēpla quocꝫ per agros diſtributa eſſe debēt: partim dijs: partim heroibus.

Declarat diſpōnem habitationū exterius in regione: ꝙ dicēs ſiſr in regione exterius opꝫ edes ⁊ habitacula diſpoſita ⁊ diſtributa eſſe ẜm ordinationē ꝓportionalem ei que eſt in ciuitate. Sunt eni in ipſa principes ⁊ Magiſtratus quos opꝫ habere habitacula ꝯueniētia ꝑncipatui ipſoꝝ ⁊ ad ornatū: ⁊ ad fortitudinē. Iteruꝫ opꝫ eſſe in regione edes cōes in diuerſis ꝑtibꝰ Regionis ut opportunū eſt ad cuſtodiēdū redditꝰ ⁊ bona cōmunia exterius collecta. Et iterū expedit in regiōe eē ſacras edes ſeu tēpla ꝑticularia in diuerſis ꝑtibꝰ ẜm ꝙ opportunū eſt diſtributa. Aliq̄ qdē ad cultū deoꝝ: alia v̄o ad cultū Heroum. qꝺ dicit ẜm ꝯſuetudinē gētiliuꝫ qui cultū diuinū exhibebāt aīabus viroꝝ qui excellētes fuerūt in virtute heroica. Deinde cū dicit. v tute

Sed imorari nūc circa iſta ſupfluū eſt cū ſint illa nō difficilia cognitu: ſed magis factu. Dicere eni uoti eſt: euenire aūt fortune. Quapropter circa talia inſiſtere ad preſens omittamus.

Excuſat ſe a diligētiori ꝯſideratiōe de his. Dicēs ꝙ de iſtis tāta ſunt dicta ⁊ reſtāt dicēda plura. Sed imorari diutius in diligēter ingrēdo ⁊ determinādo de ipſis nō eſt utile ꝓpter facilitatē. Nō eni multū difficile eſt ꝯſiderare q̄re oporteat illa ordinare ẜm rōnē ſed facere ipſa magis difficile eſt ꝑꝑ raritatē eoꝝ que ad hoc ſunt neceſſaria. Determinata eni talia ⁊ ꝯſiderare ẜm intellectū eſt facere opus uoti ſeu uolūtatis. Ipſa autē fieri uel eſſe pēdet ex fortuna magis: qꝛ bona diſpō ciuiū ⁊ abūdātia bonoꝝ exterioꝝ que ſunt neceſſaria ad ꝑdicta aliq̄liter dependent ex ea. Et ideo illa que ulterius poſſent cōſiderari de ipſis ꝑtermittunſ ad ꝑſens.

E Rep. aūt ipſa ex qbꝰ ⁊ ex q̄libus d cōſtare debet ciuitas que beata ſit futura ⁊ recte gubernari dicēdum eſt. Duo ſunt in qbꝰ oīs cōmēdatio bene agēdi ꝯſiſtit vnū ut ꝓpoſitū ac finis agēdi recte ſubiaceat. Aliꝺ ut eaſ que ad illū finē ferāt actiōes inueniamus. Fieri eni pōt ut ⁊ ꝯcordēt hec iter ſe ⁊ diſcordēt. Nā qn̄cꝫ illud ad qꝺ intendiſ recte iacet. Sed in actionibꝰ per q̄s illo potiri credimus aberraſ. Qn̄cꝫ aūt oīa ad finē diriguntſ: ſed finis ipſe eſt praue poſitꝰ. Qn̄cꝫ etiā in utrocꝫ eſt error: ueluti circa Medicinā. Necꝫ eni quale aliqd eſſe opꝫ ſanū corpus recte iudicat interdū: necꝫ ad ſubiectū ſibi fineꝫ opa diriguntſ. Oportet aūt in artibꝰ ⁊ ſciētijs hec utracꝫ obtineri finem: ⁊ eas que ſunt ad finem actiones.

aīb tat?

Poſtq̄ꝫ ingſiuit ph̄s de his que ſupponēda ſūt ad iſtituēdā optimā rēp. ex ꝑte finis ⁊ medie ciuitatis ipſiꝰ. Trāſit nūc ad declarādū ex qbꝰ ⁊ q̄libꝰ inſtituenda eſt optima ciuitas. Et circa hoc ꝑmo ꝑmittit intētionem ſuā dicēs. Declarato que ſupponēda ſunt ad futuram optimā rēp. nūc determinādū eſt nobis de ipſa repu. ſ. ex qbꝰ ⁊ q̄libꝰ iſtituēda eſt ciuitas que debet ſollicitari ⁊ bene iudicare ſimplr. Scđo cū dicit [Cū v̄o ⁊c̄.] Proſequiſ. Et circa hoc ꝑmo oñdit ꝙ illos ex qbꝰ cōſtituiſ optima ciuitas opꝫ eſſe ſtudioſos. Scđo cū dic [Atqui boni ⁊c̄.] Declarat per quot ⁊ quō efficiunſ tales: qꝛ nō ſufficit in agibilibꝰ ſcire q̄lē opꝫ eē vnūquēqꝫ: qm̄ bonū ⁊ ſtudioſuꝫ: ſed q̄liter ꝯtigit fieri tale. Circa ꝑmū adhuc ꝑmo oñdit q̄lē opꝫ eē ciuitatē optimaꝫ qm̄ ſtudioſaꝫ. Scđo cū dicit [Nobis aūt.] Ex hoc cōcludit q̄les opꝫ eſſe ciues ex qbꝰ cōponiſ qm̄ ſtudioſos. Ciuis eni diffiniſ per ciuitateꝫ. Et qm̄ ciuitas optima determinaſ per finē optimū. Primo premittit quedā de ipſis. Scđo cū dicit [Cū autē ⁊c̄.] Ex ipſis oñdit que ſunt nec̄ia ad ciuitatē optimā: ⁊ q̄lē opꝫ eā eē. Circa ꝑmū ꝑmo tāgit ea que reqruntſ ad hoc ꝙ hō ſit optimus. Scđo cū dicit [Qꝺ igiſ ⁊c̄.] Qꝺ nō oēs hoies eodē mō ſe habēt ad illud optimū. Circa ꝑmū eſt itelligēdū ꝙ ſicut in vniuerſo inueniſ duplex bonū. ſ. ſeparatū: ⁊ bonū ordinis. Et bonū ſeꝑatū maius eſt q̄ꝫ bonū ordinis: qꝺ determinaſ ꝑ ipm̄ ẜm Ariſto. 12. Metaph̄. Bonuꝫ aūt ꝑfectū ex iſtis bonis aggregaſ. Sic in hoie qui diciſ vnus vniuerſuꝫ duplex inueniſ bonū quodāmō. ſ. ꝙ eſt finis ⁊ bonuꝫ ordinis eoꝝ que ad finē per finē determinanſ. Et ꝑfectū bonū hois ex iſtis duobꝰ bonis aggregatū eſt. Hoc igiſ ſupponēs dicit: qm̄ duo ſūt per que ꝯtingit oēs hoies eē bonos: ⁊ ſūt boni: ⁊ qui boni ſunt. Quoꝝ vnus eſt finis opōnuꝫ rectꝰ: ⁊ itētio ipſiꝰ recta. Aliꝺ aūt eſt iuētio actionū ⁊ organoꝝ ordinatoꝝ ad ipꝫ finē. Optimū eni vniuſcuiuſcꝫ ꝯſiſtit in optimo fine eius: ⁊ in ordinatiōe alioꝝ ad ipm̄. Accidit aūt aliqn̄ iſta diſſonare ⁊ ꝯſonare ad ſeinuicē. Diſſonare qdē qa aliqn̄ finis bonus poniſ ⁊ intētio recta ad ipm̄ ſubeſt. Peccatū aūt eſt in actiōe eorū que ad finē uel in ordine. Aliqn̄ aūt ecōtrario illa que ordinanſ ad finē ſbſunt oīa ⁊ recte ordinata. Sꝫ finis poſitꝰ ⁊ itētꝰ malus eſt ꝯſonare qdē: qꝛ aliqn̄ ꝯtingit ꝙ peccatū in utroqꝫ ⁊ in fine ⁊ in his que ad ipſum: ſicut circa Medicinā accidit aliqñ ꝙ Medicus nō recte iudicat quale ꝯtingit fieri corpus qđ ꝯualeſcit: ⁊ ad quē terminū ſanitatis ꝯtingit ipſuꝫ deduci. Nec etiā bene accipit illa uel ordinat que deducit ad ſuppoſitum terminū ſanitatis. Aliqñ aūt utrūqꝫ recte accipit rectum ponēs ⁊ itēdēs finē ⁊ ea que ſunt ad ipſum recte ordinās: hoīes v̄o in oīb⁹ artib⁹ ⁊ ſciētijs: ⁊ ulr̄ virtutib⁹ ⁊ finaliter itēdūt optimū in illis. Et iō opꝫ ſi debeāt fieri in illis optimi attingere ad ambo: puta ad finē rectū ⁊ ad ordinationē actionū ⁊ organoꝝ que ad finē. Apparet igiṫ ꝙ in qualibet arte ⁊ ſcia ſpeculatiua uel practica homo eſt optimus per finē optimuꝫ ⁊ ea que ad ipſum. Deinde cum dicit.

¶ Qđ igiṫ bñ viuere ac felices eſſe oēs cupiunt manifeſtuꝫ eſt: ſed alijs poteſtas eſt adipiſcēdi: alijs nō: ꝓpter fortunaꝫ aliquā uel nāꝫ. Opus eſt eni adiumētis qbuſdā ad bene viuēduꝫ. Minoribus quideꝫ illis qui melius diſpoſiti ſunt. Maioribus auteꝫ qui peius. Alij v̄o ſtatiꝫ nō recte querunt felicitatem cum poſſint.

¶ Declat ꝙ nō oēs hoīes eodē mō ſe hñt ad ſuū optimū ſeu felicitatē. Dicēs ꝙ manifeſtū eſt ex ſe ꝙ oēs hoīes nāliter appetūt bñ viuere. Oīa eni nāliter appetūt ſuā ꝑfectionē. Sed nō oīb⁹ hoīb⁹ ineſt eq̄liter habilitas ad adipiſcēdū hoc: ſed qdā ſunt diſpoſiti bñ ad acqrēduꝫ eā. Quidā aūt indiſpoſiti aut ꝑꝑ mām: aut ꝑꝑ nālē cōplexionē per quā iclinanṫ ad opōnes inordinatas: aut ꝑꝑ formā: qꝛ aliqd bonoꝝ fortune que ſunt neceſſaria deficit eis. Indiget eni debēs felicitari ⁊ bñ viuere iclinatiōe nāli ad hoc ⁊ ſucceſſu aliquo in exteriorib⁹ bonis. Siqdē ꝑuatū oīb⁹ bonis fortune ipoſſibile eſt bene operari. Sed illi qui melius diſpoſiti ſunt ex nā ad hoc: minori idigēt ſucceſſu. Qui aūt minus: ampliori. Aliq etiā ita deprauati ſunt per ꝯſuetudineꝫ uel aliqd aliud ꝙ q̄uis iclinenṫ ex nā ad felicitatē ⁊ bñ viuē: nō tñ recta via uel mō querūt eā: ⁊ ita ꝙ aliqs nō feliciteṫ pōt ꝯtingere: aut qa nō recte ponit felicitatē: aut qa nō recte querit que ad ipaꝫ: aut ꝑꝑ utrāqꝫ. Deide cū dic.

¶ Cū aūt ꝓpoſitū noſtrū ſit optimaꝫ rēp. videre. Ea v̄o eſt per quā ciuitas optime gubernetur. Optime autem gubernatur ſi felicitatē maxime recipiat. Manifeſtum eſt ꝙ quid ſit felicitas latere non debet.

¶ Declarat q̄lē opꝫ eſſe optimā ciuitatē. Et ꝑmo oñdit ꝙ ad hoc ꝑmo neceſſariū eſt preintelligere qd eſt ipa felicitas. q. ꝑmittēs itētū. Scđo cū dicit ⌊ Diximus autem ⁊c̄. ⌋ Declarat illud. In ꝑma pte dicit: qm̄ ꝓpoſitū intētionis noſtre eſt ꝯſiderare de optima Rep. q̄lis ſit. Optima aūt reſp. eſt ſm quā ciuitas optime gubernat ⁊ viuit. Ciuitas aūt optime gubernat ⁊ viuit que attingit ad felicitatē optimā. Et iō opꝫ nos ꝑcōſiderare illud per qđ determinaṫ. Ciuitateꝫ autem ſeu remp. optimam per felicitateꝫ determinamus: ut dictum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Diximus aūt in Ethicis ſi modo illoꝝ librorum utilitas ulla eſt operationem eſſe ⁊ uſum virtutis perfectum. Et hunc non ex ſuppoſitione: ſed ſimpliciter.

¶ Declarat itētū. Et ꝑmo ꝑmittit diffinitioneꝫ felicitatis ⁊ eā explanat. Scđo cū dicit ⌊ Uteṫ aūt ⁊c̄. ⌋ Oñdit qualē opꝫ eſſe ciuitatē optimā. Circa ꝑmū ꝑmo premittit diffinitionē felicitatis in alijs poſitā. Dicens ꝙ ad manifeſtationē intēti diximus ⁊ determinauimus in libro Ethicoꝝ. Siqdē ea que determinata ſunt bene utilia ſunt ad ꝓpoſitū. Felicitatē eſſe opōneꝫ ⁊ uſuꝫ virtutis ꝑfectū ſimplr̄: nō ex ſuppoſitione felicitatis qdē eſt oꝑatio. qꝛ habitus in potētia eſt ⁊ impfect⁹. Felicitatē aūt ꝑfectū bonū dicim⁹. virtutis autē: qꝛ virtus eſt que habētē ꝑficit ⁊ oꝑationē eius bonū reddit. Felicitas aūt bonū hoīs eſt ꝑfectū. Ergo ſm virtuteꝫ eius. Uſus aūt ꝑfect⁹ eſt: qꝛ vna oꝑatio ſola nō facit hoīem felicē: ſed multe ⁊ cōtinue. Cōtinuatio autem alicuius actus uſus ꝑfectus eſt illius ꝑfect⁹ ſm ꝙ uſus eſt idem qđ exercitiū. Unde iſta diffinitio eadē eſt ſm rē ei que poniṫ. i. Ethicoꝝ: qua diciṫ ꝙ eſt oꝑatio hoīs ſm virtutē ꝑfectā ⁊ in vita ꝑfecta: ita ut ꝙ poniṫ hic uſus ꝑfectus: ſic idē ei ꝙ ibi dꝛ: in vita ꝑfecta. Deide cū dic.

¶ Dico aūt ex ſuppoſitione que neceſſaria ſunt. Simplr̄ aūt qđ in ſeipſo cōmēdationē hēt: ueluti circa res iuſtas iudicare: punire: ſupplicio afficere a virtute quid eſſe. Sed ex neceſſitate cōmēdationē que hēt ex cōpulſiōe. Eligibilius nāqꝫ foret nullo tali indigere: neqꝫ hoīeꝫ: neqꝫ ciuitatē. At eni ad honores ⁊ opes ſimplr̄ ſunt optime actiōes. Nā alterū qdē illud mali alicuius electio eſt: he aūt cōtra. Effectiones enim bonorum ſunt ⁊ generationes.

¶ Explanat ultimā particulā: ſed nō ex ſuppoſitiōe. Ad cuius euidētiā eſt itelligēdū ꝙ finis ſꝫ ſe rōnē boni habet. Eoꝝ aūt que ordinanṫ ad ipſum quedaꝫ ſunt que rōnem boni de ſe habēt aliquā ⁊ aliquaꝫ ex ordine ad finē: ſicut medicina dulcis. Alia v̄o que ſm ꝙ h⁹ⁱ rationem boni ⁊ eligibilis nō habēt. ſed tm̄ ex ordine ad finem. ſicut medicina amara. Secūdum ſe eni eligibilis nō eſt: ſed ꝓpter ſanitatē tm̄. Et prima bona dicuntur ſimpliciter bona. Secunda autem bona dicuntur ex hoc ſolū neceſſaria. Dicit igiṫ ꝙ oꝑationē bonā ex ſuppoſitione dico que neceſſaria qdem eſt ad fineꝫ: ſed ſm ſe rationem boni non habet. Simpliciter auteꝫ bonaꝫ dico que ſm ſe rōnem boni habet: nō tm̄ ex fine in actionib⁹ iuſtitie. Sententie enim ꝯdēnandoꝝ: ⁊ ſupplicia ⁊ punitiones eoꝝ ꝓcedunt a virtute iuſtitie ⁊ neceſſarie quidem ſunt in ciuitate: qꝛ aliter non ſaluareṫ ciuitas: nec coīcatio ⁊ rōnem boni habēt: quia neceſſarie. Scđm ſe aūt eligibiles non ſunt abſolute. Eligibilius eni eſſet ſi ꝯtingeret ꝙ hoīes uel ciuitates talibus non indigerēt. Sed actiones que ſunt circa honores ⁊ circa abūdantiam exterioruꝫ ſunt ſimplr̄ eligibiles ⁊ ſm ſe. Rationē autem quare prime ſunt eligibiles: ⁊ non iſte tangit. Dicens ꝙ electio ſententiarū ⁊ ſupplicioꝝ alioꝝ h⁹ⁱ in ciuitate eſt electio alicuius: ꝙ malū eſt ſm ꝙ h⁹ⁱ: ſed in ordine ad finē. Electio autē eorū que circa honores ⁊ circa diuitias ⁊ actiones eoꝝ ecōtrario eſt electio cuiuſdā boni ſm ſe: quia ſunt diſpoſitiones quedā ad bonū ⁊ gn̄ationes eius. Honor enim diſponit ⁊ factiuus eſt boni ſm aīaꝫ inquātū aliquis ꝓpter honorem operatur magna ⁊ honorabilia. Diuitie aūt ſunt factiue boni ſꝫ corp⁹ ꝑncipalr̄. Deinde cū dic.

¶ Studioſus eni vir ⁊ pauꝑtate: ⁊ morbo: ⁊ alijs fortune aduerſitatib⁹ laudabiliter utiṫ. Uerūtamē felicitas in ꝯtrarijs exiſtit. Nā ⁊ hoc determinatū fuit in Ethicoruꝫ libris: ꝙ tali eſt ſtudioſus cui per virtutem bona ſunt ſimpliciter bona.

¶Declarat ex dictis qualē opꝫ eſſe ciuitatē optimā. Et circa hoc p̄ᵒ ipſe declarat q̄liter ipſe ſtudioſus utiť bonis p̄dictis utriſq;. Scđo cū dicī[Patet aūt ⁊c̄.] Declarat ꝙ uſus iſtoꝝ qui eſt ſm v̄tutē ſtudioſus eſt. Tertio cū dicit[Neceſſariū autez ⁊c̄.] Ex dictis ꝯcludit qualē opꝫ eſſe ciuitatē optimā. In p̄ma ꝑte dicit ꝙ vir ſtudioſus qui virtutē ꝑfectā ⁊ appetitū ordinatuꝫ habet bn̄ utiť his que ſm ſe rōnē boni nō habent. Sūt tn̄ ordinabilia in fineꝫ: puta pauꝑtate ⁊ egritudine: defectu amicoꝝ ⁊ hᵒᵈ: ſm illud ꝙ beatū eſt ⁊ ꝑfectius eſt in uſu ꝯtrarioꝝ: puta diuitiaꝝ: ⁊ ſanitatis: ⁊ amicorum. Meliorē eni opōnem facit ex ſuppoſitiōe iſtoꝝ: qꝛ ſm ꝙ determinatuꝫ eſt a nobis in ſermonibꝰ moralibꝰ ad Eudemū. Bonus ⁊ ſtudioſuſ eſt cui ſimpľr bona ſunt bona ꝑꝑ ipſaꝫ v̄tutē. Cui aūt ſimpľr optima nō ſūt optima nō ē bonꝰ uľ ſtudioſus queādmodū: neq; eē ſanus vir cui ſana ſimpľr nō ſunt ſana. Sed ſanitas ⁊ diuitie ſm ſe rōneꝫ boni habēt. Ergo bn̄ uteť eis ſtudioſus ꝑꝑ virtutē. Studioſus etiā ſm rectā rōnē utiť oībꝰ datis: qꝛ per rōnē opať. Rō aūt recta dicit ꝙ utať vnoquoq; ſm ꝙ ꝯtingit melius ad finē. Si igiť pauꝑtas ⁊ egritudo ⁊ eoꝝ cōtraria ordinabilia ſunt: in felicitatem uteť ſtudioſus iſtis pauꝑtate ⁊ diuitijs meliori mō quo cōtingit ad ipſaꝫ. Siľr ⁊ eoꝝ oppoſitis. Sed paupertate aut egritudine ſuppoſitiſ minus ꝑfectaſ faciet opationes cū ſm ſe nō ſint bona. Diuitijs aūt ⁊ ſanitate ſuppoſitis ꝑfectiores: qꝛ ſm ſe rōnē boni habēt. Sicut bonus Coriarius ex corio dato meliores calceoſ facit q̄s ꝯtingit facit. ſed ex meliori meliores: ex peiori aūt peiores. Eſt aūt itelligēdū ad euidētiā dictoꝝ ⁊ dicēdorū iam ꝙ felicitas per ſe nō exiſtit in bonis exterioribꝰ puta in diuitijs: nec etiā in uſu eaꝝ in ipſis q̄deꝫ exiſtit per ſe: qꝛ felicitatē nullus querit ꝑꝑ aliq̄d aliud. Diuitias aūt querūt ꝓpter aliud: ut ꝓpter neceſſitateꝫ vite: uel ꝑꝑ opōneꝫ virtutis. Ergo in ipſis nō exiſtit per ſe. In uſu aūt eius per ſe nō ꝯſiſtit: q̄m optimus uſus diuitiaꝝ qui eſt in ꝯſumēdo eas: ut dicit Ariſtoteles primo Rhetorice: videť ordinari per ſe immediate ad bonū corporis: puta ad ſuſtentationē nature: uel ſaltē ad aliud ordinať. Felicitatē aūt nō dicimus ad aliud ordinari. Et adhuc felicitas opatio v̄tutis ꝑfectiſſime eſt. Bonus aūt uſus diuitiaꝝ nō eſt opatio perfectiſſime virtutis: qꝛ liberalitas ſeu magnificētia quaꝝ eſt opatio nō ſunt ꝑfectiſſime v̄tutes. Sed prudētia aut ſapia magis. Ergo in uſu ipſarum nō ꝯſiſtit per ſe felicitas. Oportet tn̄ ipſas p̄exiſtere ipſi felicitati. Felicitas eni ꝯſiſtit in optima opōne intellectuali per ſe. Ad opōneꝫ aūt optimā quācūq; ſeu ſpeculatiuā: ſeu practicā opꝫ p̄ſupponere ꝯſiſtētiā ſubiecti ⁊ bonā diſpōnem. Conſiſtētia aūt ⁊ bona diſpō nō ſunt ſine ſuppoſitione eoruꝫ que ſunt neceſſaria ad vitam ⁊ bonam diſpoſitionem que ſunt diuitie ſeu bona exteriora. Ergo diuitias neceſſe eſt preexiſtere felicitati taꝫ ſpeculatiue q̄ꝫ practice q̄ꝫuiſ alia rōne ſpeciali ſint preneceſſarie practice ſeu ciuiles. Qđ aūt eſt p̄neceſſariuꝫ ad aliq̄d videť ordinari ad ipſum ſicut ad finē ⁊ ſicut inſtrumētū ad operationē. Et ideo diuitie ordinanť ad felicitatē ſicut ad fineꝫ ⁊ ſicut organū ad operationē. Ea aūt que ordinantur ad finē uel ſe habent ad aliud ſicut organū ad opōnem oportet eſſe cōmēſurata ſeu ꝓportionata fini ſeu actioni: ⁊ nō excedere uel deficere a media rōne. Diuitias igiť quas neceſſe eſt preexiſtere felicitati oportet eē cōmēſuratas ei ita nec maiores nec minores queranť q̄ꝫ ſint neceſſe ad ipſam. Maiores tn̄ exiguntur ad practicam ſeu ciuilē q̄ꝫ ad ſpeculatiuā. Ad ſpeculatiuā enim ſufficiunt ſm ꝙ utiles ſunt ad ſuſtentationē vite ⁊ bonā diſpōnem corꝑis. Ad practicā aūt ſeu ciuilē exiguntur ad hoc: ⁊ ad expeditionē operationū practicarum ſeu ciuiliū ⁊ quāto perfectior eſt: tāto maiores. Et ſi a p̄dicta cōmeſuratione ſuperexcedāt: aut totaliter tollunt felicitatē: aut ſaltē diminuant ipſam: ſicut tāta poteſt eſſe magnitudo fiſtule ꝙ peior erit fiſtulatio: ⁊ adhuc tanta ꝙ penitus nō erit. Siľr ſi deficiāt a menſura ſm quā ſunt neceſſarie diuitie ad ꝑfectā felicitateꝫ ſm aliquid parū diminuent ipſam. Si aūt ſm multum totaliter tollēt ſicut ſi minor ſit fiſtula q̄ꝫ que nata eſt moueri a fiſtulatore parū debilior erit fiſtulatio. Si auteꝫ multuꝫ: oīno nō erit. ſic igiť felicitaſ per ſe nō exiſtit in diuitijs nec in uſu eaꝝ per ſe. Uerūtn̄ ipſe ⁊ uſus earū qui nō eſt ſine ipſis ſunt p̄neceſſaria ad ipſam ſꝫ quandam menſurā ⁊ ꝓportionē: a qua ſi deficiāt ſm minus ⁊ parum: minus perfecta erit felicitas. Et hoc intēdebat Ariſtoteles quando dixit ꝙ ſtudioſus utetur pauꝑtate ⁊ egritudine bene ut ꝯtingit. Quod aūt beatuꝫ in cōtrarijs eſt. Si aūt multū nō erit oīno: eodem autem modo ſe habet. Et ſi excedat ſm maiuſ a predicta menſura. Utrū aūt neceſſarium ſit eas preexiſtere per ſe uel per alterum: uel ſicut ꝓprias uel ſicut cōmunes: nō refert ad ꝓpoſitum dum preexiſtant ſm hoc ꝙ cōmenſurate ſunt. Ille tn̄ modus preexiſtēdi uel prehabēdi eas eligibilior videtur quo habenť ſm hoc ꝙ neceſſarie ⁊ cōmenſurate ſunt ipſi fini: ⁊ quo impediuntur hoies a rectitudine operationis ſiue per affectū ſiue per ſollicitudinē inordinatam circa eas. Deinde cum dicit.

¶ Patet aūt ꝙ ⁊ uſus iſtos neceſſariū eſt ſtudioſos ⁊ bonos eſſe ſimpliciter. Quapropter exiſtimāt oēs externa bona cām eſſe felicitatis: Ceu ſiq; bene pulſandi cauſam putat eſſe Lyraꝫ magiſ q̄ꝫ artem.

¶Declarat ꝙ uſus predictos oportet eſſe ſtudioſos. Dicens qđ manifeſtuꝫ eſt ꝙ neceſſe eſt uſus predictorum bonorū. ſ. diuitiarum ⁊ ſanitatis ⁊ hᵒᵈ ſtudioſos eſſe ⁊ bonos: qꝛ uſus qui ſūt ſꝫ v̄tutē ſtudioſi ſūt ⁊ boni. Sꝫ uſus p̄dcōꝝ bonoꝝ a ſtudioſo per ſe a v̄tute ſunt. Studioſus eni ſꝫ ꝙ hᵒᵈ v̄tuoſus eſt. Ergo oꝫ uſus p̄dictos ſtudioſos eſſe propter qđ credūt bona extrinſeca quorum uſus ſtudioſus eſt: ⁊ a virtute eſſe cauſas felicitatis que eſt operatio ſm ipſam. Similiter exiſtimantes ſicut ſi aliquis exiſtimaret ꝙ Lyra eſſet cauſa bene citharicandi magis q̄ꝫ ars. Hoc inconueniens eſt. Ars enim principalis cauſa citharicandi eſt ut vnde principium ⁊ ratio motus. Lyra autem ſicut materia uel organum motum ab arte. Similiter virtus ſeu ratio p̄ncipium eſt felicitatis: ſicut vnde motus uel ratio. Bona autem exteriora ſicut materia uel organum motuꝫ ab illis. Deinde cum dicit.

¶ Neceſſariū eſt ergo ex hiſ que dicta ſunt alia ſubeſſe: alia parare Legis poſitorem. Ex quo ſm uotum optamus cōſtitutionē ciuitatis in hiſ quoꝝ domina eſt fortūa: dominam enim illā poſuimus. Sꝫ ſtudioſaꝫ eē ciuitatē nō eſt fortune opuſ: ſed ſcientie ac electionis. Atq ſtudioſaꝫ eē ciuitatē eſt ciues illos qui i rep. uerſanť eē ſtudioſos.

¶Concludit qualē oporteat eſſe ciuitatē optimā dicēs Si ciuitatem optimam oportet felicitari. Felicitas autem eſt operatio uel uſus perfectus ſm virtutem. uſus autem perfectus ſm virtutem eſt uſus bonorum operum a ſtudioſo. Neceſſarium eſt ipſam ciuitatem quā ſm motū querimus optimā habere abūdentiaꝫ bonoruꝫ exterioꝝ quorum uſus neceſſarius eſt: ⁊ ipſam eſſe ſtudioſam ſi uſum opoꝛtet eſſe ſtudioſum: quorum primum neceſſe eſt preexiſtere: cuius foꝛtuna eſt domina. Dicimus enim ipſam eſſe dominam huiuſmodi bonorum. Secundum autem opoꝛtet Legiſlatorem procurare per diſciplinam ⁊ conſuetudineꝫ: ſcilicet ipſaꝫ eſſe ſtudioſam. Studioſitas enim ciuitatis non eſt opus foꝛtune: qꝛ ẜm rõnem eſt. Et foꝛtuna eſt cauſa p̄ter rõnẽ. Sed eſt oꝑatio ſcie dirigẽtis ⁊ electiõis inclinãtis. Deinde cum dicit.

Nobis aũt oẽs ciues ꝑticipes ſunt reip. Hoc igiť ꝯſiderãdũ eſt quõ vir fiat ſtudioſus. Nã ſi recipiať oẽs eſſe ſtudioſos: non aũt ſingulos ciuiũ: ſic foret optabilius. Sequiť enim ad ſingulos eſſe ⁊ omnes eſſe.

Declarat ex dictis quales opꝫ eſſe ciues qm̃ ſtudioſos. Dicẽs ꝙ ciuitas ſtudioſa nõ eſt niſi quia ciues ꝑticipãtes Reipublice ſtudioſi ſunt. Ciuitas enĩꝫ nõ eſt aliud q̃ꝫ coitas quedã ciuiũ ẜm aliquã rõnem. Si ergo ciuitatẽ optimã opꝫ ſtudioſam eſſe ut ꝓbatũ eſt: opꝫ oẽs ciues in ea ſtudioſos eſſe. Nos enĩ ſupponimus nũc qđ in optima ciuitate oẽs ciues ꝑticipãt republica. Et iđ ulterius ꝯſiderãdũ eſt nobis q̃liter ciuis fiat ſtudioſus quãuis aũt bonuꝫ ⁊ eligibile ſit vnũquẽqꝫ diuiſim ſtudioſum eſſe. Melius tñ ⁊ eligibilius eſt ſi ꝯtingat oẽs collectiꝫ eſſe ſtudioſos. Quia illud qđ eſt poſterius ẜm viã gñationis ꝑfectius ⁊ melius eſt in bonis ⁊ eligibilibꝰ: eo qđ prius eſt ſi actus bonus melioꝛ eſt potentia ad ipſuꝫ. Sed oẽs collectim eſſe ſtudioſos aſſequiť ẜm viã gñationis ei qđ eſt vnũquẽqꝫ diuiſim ſtudioſuꝫ eẽ utroqꝫ exiſtẽte eligibili ⁊ bono. Ergo melius eſt ⁊ eligibilius. Deinde cum dicit.

Atqui boni q̃dẽ ⁊ ſtudioſi fiũt ꝓpter tria. Sũt aũt hec tria: natura: mos: ⁊ ratio.

Declarat per quot ⁊ quõ efficianť boni ⁊ ſtudioſi. Et circa hoc declarat p̄mo per quot ⁊ que efficiunť tales. Scđo cum dicit ⌊ Natura igiť q̃lis eſſe opꝫ ⁊c̃. ⌋ Quales opꝫ eſſe eos ẜm hoc. Circa p̄mũ p̄mo proponit per quot ⁊ que efficiunť ſtudioſi. Scđo cũ dicit ⌊ Etenim naſci opꝫ ⁊c̃. ⌋ Declarat. In prima parte dicit ꝙ viri fiunt boni ẜm virtutẽ: ⁊ ſtudioſi ẜm rõnẽ per tria. Iſta aũt tria ſunt nãlis diſpoſitio ad virtutẽ. Et illud qđ eſt ẜm rõnẽ. Et ꝯſuetudo in oꝑatione. Et etiã ratio dirigens. Deinde cum dicit.

Etenim naſci opoꝛtet primuꝫ: ceu hominez ⁊ non aliud animal: ⁊ ſic quale aliquẽ ẜm coꝛpus ⁊ animam.

Declarat: ⁊ primo ꝙ nã faciat ad hoc. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Qđdã ẽt ⁊c̃. ⌋ Qđ ꝯſuetudo. Tertio cũ dic̃ ⌊ Cetera igiť ⁊c̃. ⌋ Qđ rõ. In p̄ma pte dicit ꝙ debẽteꝫ fieri bonũ ⁊ ſtudioſuꝫ opꝫ eſſe diſpoſituꝫ a nã p̄mo. oĩbꝰ enim que fiũt nã uel arte opꝫ ſupponi mãm ⁊ bonã aptitudinẽ eius: ſi qđ recipiť in alio recipiť per modũ recipiẽtis ⁊ ideo debẽtẽ ſibi bonũ ⁊ ſtudioſuꝫ opꝫ eſſe bene natuꝫ ad hoc: puta ꝙ ſit homo habẽs intellectũ ⁊ rõnem: ſed nõ aliqđ brutuꝫ irrõnale. Et ulterius ſic exiſtẽs homo ſit bñ diſpoſitus ẜm coꝛpus ⁊ per ꝯſequens ẜm aĩam. Bene enĩ diſpoſiti ẜm coꝛpus: bene diſpoſiti ſunt ẜm aĩam ut in pluribꝰ. Si enĩ aĩa ẜm ſe vnius rõnis ſit ẜm ſpẽm in oĩbꝰ ⁊ hoĩbꝰ ⁊ nõ ſuſcipiat intẽſionẽ ⁊ remiſſionẽ: cũ ſit foꝛma ſubſtãtialis: diuerſitas oꝑationum ipſius ⁊ ꝓprietatũ erit ꝓpter diuerſitatẽ coꝛpoꝝ ⁊ materie uel alicuius extrinſeci alterius. Deinde cũ dic̃.

Quedam etiam naſci nulla utilitas eſt: mores enim mutari faciunt: nam aliquaꝫ per naturã ad utrũqꝫ apta per mores ad peius uel ad melius conuertuntur.

Declarat ꝙ ꝯſuetudo ad hoc faciat dicẽs ꝙ quoſdam hoĩes nõ eſt utilitas naſci: hoc eſt ex natiuitate nõ ſunt diſpoſiti ad bonũ: nec ad opus itellectus: per ꝯſuetudinẽ aũt trãſmutanť. ſunt enim q̃dam qui per nãm indifferẽter ſe habẽt ad virtutẽ ⁊ ad ꝯtrariũ. per cõſuetudinem aũt in oꝑatione reſpectu alterius determinanť ad alterũ: puta uel ad melius uel ad deterius. Sed illi qui bene diſpoſiti ſunt ad virtutẽ: puta ꝯſuetudine: idigẽt in operatione ad hoc ut fiant boni: qui autẽ ad utrũqꝫ equaliter nati ſunt: ampliori indigent: qui aũt ad contraria inclinanť ex nã: nõ poſſunt fieri boni aut cuꝫ difficultate ⁊ multa ꝯſuetudine. Deinde cum dicit.

Cetera igiť aĩalia maxime viuũt ẜm naturã: paruꝫ v̾o aliq̃d ⁊ ẜm mores. Hõ autem ⁊ ẜm rõnẽ: ſolus enĩ rõnẽ hẽt. Itaqꝫ opꝫ hec ſimul ꝯcoꝛdare: multa enĩ p̄ter mores ⁊ p̄ter nãm agũt hoĩes ꝓpter rõnẽ: ſi perſuadeať melius eſſe aliter agere.

Declarat ꝙ rõ dicens ꝙ alia aĩalia ab hoĩe ſola nãli iclinatiõe: hoc eſt memoꝛijs ⁊ imagiationibꝰ agũt actiones ſuas. quedã auteꝫ parua ẜm quãtitateꝫ agunt aliquas actiones per ꝯſuetudinẽ: ſicut illa que bonã eſtimatiuã hñt: ut canis: equus: ⁊ ſimia. Homo v̾o actiones ſuas dirigit rõne: ſolus enĩ inter aĩalia rõnem hẽt per quã determinať. Quare hoc opꝫ ꝯſonare inter ſe. ſ. nãm: ꝯſuetudinẽ: ⁊ rõnem. ſemꝑ enim poſterius p̄ſupponit prius: multa enĩ ſunt que agunt hoĩes p̄ter nãm ⁊ ꝯſuetudinẽ ꝓpter rõnem: ſi ſuadeať ab illa ꝯtrarium eſſe melius: ſicut in cõtinẽte apparet: qui quãuis inclineť ad ꝓſecutionẽ paſſionis: ſequiť tñ rõnem ꝑſuadentem contrarium. Deinde cum dicit.

Natura igiť q̃les eſſe opꝫ eos qui legum poſitori ſint perituri determinatũ eſt p̾us. Reliquũ opus eſt iã diſcipline: quedã aſſueſcẽdo diſcunť: quedã audiendo.

Declarat quales opꝫ eos eſſe: ⁊ primo cõtinuat dicta ad dicẽda. Scđo cũ dicit ⌊ Cũ v̾o. ⌋ Proſequiť. In prima pte dicit ꝙ prius determinatũ eſt q̃les opꝫ eſſe ẜm nãm futuros ſtudioſos ⁊ bonos ubi dictum eſt quales opoꝛtet eſſe bene gubernãtes: nũc aũt ꝯſiderãdũ eſt nobis quales opꝫ eſſe ẜm diſciplinã ad quã reducunť cõſuetudo ⁊ ratio. addiſcunt enim aliqua per aſſuefactionem: aliqua autem audientes ratiocinantem alium. Deinde cum dicit.

Cũ v̾o oĩs ſocietas ciuilis ꝯſtet ex iperãtibꝰ ⁊ parẽtibꝰ hoc iam ꝯſiderãdũ eſt: utruꝫ alios eſſe opoꝛtet qui imperãt ⁊ alios qui parent an eoſdeꝫ: patet enim ꝙ ⁊ diſciplina ẜm hanc diuiſionem ſequi debebit.

Proſequitur. Volens autem oſtendere quales opoꝛtet eſſe ciues ẜm diſciplinã: qm̃ in ciuitate in qua ſunt quidam principantes ⁊ quidam ſubiecti primo inquirit utrum eãdem opoꝛteat eſſe diſciplinam principantium ⁊ ſubiectoꝝ in optima ciuitate. Secundo cum dicit ⌊ Cũ v̾o ciuis. ⌋ Proſeq̃tur principale intentum. ⁊ circa hoc primo premittit intentionem ſuam ⁊ modũ conſiderandi. Secundo cum dicit ⌊ Si ergo. ⌋ Proſequitur. In prima parte dicit ꝙ omnis ciuitas compoſita eſt ex principantibꝰ ⁊ ſubiectis. in omnibus enim que ex pluribus conſtituta ſunt: ſiue natura ſiue arte, ex quibus eſt vnum aliquod cõmune ſiue ex coniunctis ſiue ex diuiſis videt̃ eſſe principans aliq̄d ⁊ aliq̄d ſubiectũ: ſicut oſtẽſuꝫ eſt in p̄mo huius: ꝯſiderandũ eſt a nobis iam: utrũ expedit in ciuitate optima aliquos ⁊ diuerſos eſſe p̄ncipãtes ⁊ ſubiectos per vitã: aut eoſdem ſm̄ ſuppoſitũ differẽtes ſm̄ aliquã diſpõnem: qꝛ manifeſtũ eſt ꝙ ꝯſequẽter ſe hẽbit huic diuiſioni diſciplina ipſoꝝ de qua intẽdimus nũc. Si enĩꝫ oĩno ſint diuerſi p̄ncipãtes ⁊ ſubiecti ⁊ diſciplinã oportebit eſſe aliaꝫ: ſi autẽ idẽ eandeꝫ ꝓportionaliter. Cuius ratio eſt: qꝛ illud per qđ determinant̃ p̄ncipans ⁊ ſubiectũ eſt diſciplina recta in ordine ad opationem. diuerſitas aũt uel vnitas determinatoꝝ eſt ſm̄ vnitatẽ uel diuerſitatem determinantiũ. Si igit̃ principantes ⁊ ſubiecti diuerſi ſunt oĩno ⁊ diſciplina ipſoꝝ diuerſa erit: ⁊ ſi iĳdẽ ⁊ eadem proportionaliter. Deinde cum dicit.

Si ergo tãtũ differrẽt alteri ab aliĳs quãtuꝫ dĳ ⁊ heroes ab hoibꝰ differre putant̃ ut p̄mo ſtatim corꝑe ac poſtea aĩo longe antecellerent: ac manifeſte indubitateq; appareret eorum ſupereminentiam: clarum eſt ꝙ ſemper eoſdeꝫ iſtos melius foret imperare: alios ỽo parere.

Proſequit̃: ⁊ p̄mo inq̄rit utrũ expedit eoſdẽ eſſe p̄ncipantes ⁊ ſubiectos aut nõ. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Itaq; ⁊ diſciplina ⁊c̃. ⌋ Ex h̄ ꝯcludit ꝓportionale de diſciplina. Circa p̄muꝫ p̄mo oſtẽdit ubi expedit eoſdẽ principari ſemꝑ ⁊ alios ſubĳci. Scđo cũ dicit ⌊ Sed cuꝫ facile. ⌋ Declarat qđ coĩter melius eſt ⁊ magis neceſſariũ eoſdem eſſe principante ⁊ ſubiectos in alio ⁊ alio tp̄e. Circa p̄mũ intelligẽduꝫ eſt prius ꝙ p̄ncipans ſe habet ad ſubiectuꝫ ſicut agẽs ad paſſuꝫ ⁊ mouens ad motũ. p̄ncipantis enĩ eſt mouere ⁊ dirigere ſubiectũ. ſubiecti ỽo moueri ⁊ dirigi ſm̄ ꝙ hꝰi. Mouens aũt ⁊ agẽs ſm̄ ꝙ tale excellentius eſt paſſo ⁊ moto ſm̄ ꝙ hꝰi: qꝛ illud eſt in actu: hoc aũt in potẽtia. ⁊ ideo p̄ncipãs in eo ꝙ p̄ncipatus oportet eſſe excellentius ſubiecto ſm̄ ꝙ ſubiectuꝫ. excellẽtia aũt mouẽtis reſpectu moti attendit̃ in ordine ad opõnem quãtũ ad formaꝫ eius p̄ncipaliter. Deinde aũt quãtũ ad diſpõnes materie ſubſtãtis ipſi forme. Tertio quãtum ad exteriora coadiuuãtia ad ipſam ⁊ ideo opꝫ ꝙ excellẽtia p̄ncipantis reſpectu ſubiecti in ordine ad finẽ attẽdat̃ p̄ncipaliter ad formaꝫ ſm̄ quã agit ut hꝰi. Deinde aũt quãtuꝫ ad diſpõnes materie ⁊ ultimo quãtũ ad exteriora. Forma aũt ſm̄ quam opat̃ p̄ncipãs in optima rep. eſt diſciplina recta ſm̄ rationẽ rectã: puta prudentia ⁊ virtus ciuilis. diſpõnes aũt materie ſunt bone diſpõnes ipſius ad iſtas: ſicut inclinatio nãlis ⁊ bona diſpõ corꝑis: coadiuuãtia auteꝫ exterius ſunt potẽtia ⁊ diuitie. ⁊ ideo expedit p̄ncipantem in optima rep. ſi poſſibile eſt excedere ſubiectum ⁊ quãtũ ad prudẽtiã ⁊ virtutẽ que ſunt bona aĩe ⁊ quãtuꝫ ad bona corꝑis ⁊ quãtuꝫ ad exteriora. Unde dixit ph̄us 8° Eth̄. Nõ eſt rex qui nõ eſt per ſe ſufficiẽs ⁊ oibꝰ ſuperexcellẽs: ⁊ iđ ſi iueniat̃ aliq̄s vnus in ciuitate uł regno qui oibus iſtis ſuperexcellat alios iuſtũ eſt ipꝫ p̄ncipari ſolũ quãdiu eſt talis: ſi aũt ſm̄ ſucceſſionẽ inueniant̃ tales in aliquo gñe expedit ſm̄ genus p̄ncipari ſicut p̄us ut p̄us in 3° dictũ eſt. ſi aũt inueniant̃ plures qui ſic excedant reliquã multitudinẽ expedit eos p̄ncipari per vitã. Et hoc eſt qđ ip̄e dicit: ſi fuerint aliq̄ in ciuitate qui tãtuꝫ differãt ab aliĳs q̄ꝫtũ credimus deos. i. diuinos hoies: ⁊ Heroes. i. attingẽtes ad virtutẽ heroicã que eſt ꝑfectiſſima virtutũ ſiue intellectualiũ ſeu moraliũ differre ab aliĳs hoibꝰ coĩter. Ita in p̄mo ſm̄ viã gñationis multã habeãt excellentiã ſm̄ corpus. ſ. ſm̄ diſpõnes nãles: puta ſm̄ magnitudinẽ ⁊ pulchritudinẽ ⁊ inclinationẽ ad virtutẽ. Deinde aũt ⁊ ſm̄ ꝑfectiones aĩe: ita ut excellẽtia iſtoꝝ reſpectu illoruꝫ ſit manifeſta ſine dubitatione: manifeſtũ eſt ꝙ melius eſt ſemꝑ eoſdẽ in tota vita: hos q̄dẽ eſſe p̄ncipãtes. ſ. excellentiores: hos aũt ſubiectos. ſ. deficiẽtes: excellentius enĩ ⁊ ꝑfectius quãdiu eſt hꝰi natũ eſt p̄ncipari ei qđ deficit ſm̄ nãm reſpectu illius. Deinde cum dicit.

Sed cũ facile nõ ſit hoc reperire: nec ſit ut apud Indos Scilax eſſe ait reges tãtũ a populis differre manifeſtũ eſt. qđ ꝓpter multas cauſas neceſſariũ eſt ut oẽs ſilr̃ ꝑticipes ſint viciſſim iꝑandi ⁊ parẽdi: equuꝫ enĩ idẽ ſilibꝰ ⁊ difficile eſt ſtare rẽp. que ꝯſtituta ſit p̄ter iuſtitiã: cũ illis enĩ q̄ ab imꝑando excluderent̃ ꝯcurrerẽt oẽs qui ſunt in regione ſtatũ mutare cupiẽtes: ⁊ tãtã eſſe multitudinẽ in reip. gubernatiõe: ut ſit potẽtioꝛ iſtis vnuꝫ aliquid impoſſibiliuꝫ eſt.

Declarat ꝙ melius ⁊ magis neceſſariuꝫ eſt coĩter eos p̄ncipari ⁊ ſubĳci ſꝫ aliud ⁊ aliud tẽpus: ⁊ p̄mo declarat ꝙ meliꝰ eſt eoſdẽ eẽ p̄ncipãtes ⁊ ſb̄tos ſm̄ aliđ ⁊ aliud tp̄s. Scđo cũ dic̄ ⌊ At enĩ ⁊c̃. ⌋ Qđ neceſſe eſt eoſdem ſm̄ aliq̄d eſſe alteros. Tertio cũ dicit ⌊ Quõ ḡ. ⌋ Qualiter expedit eoſdẽ eſſe ⁊ alteros. Circa p̄mũ itelligẽdũ eſt aliq̄s eſſe ſicut excellẽtes totã multitudinẽ ut p̄dictũ eſt: rarũ ualde pp̄ ſũmã ꝑfectionẽ ipſoꝝ: rarũ autẽ difficile eſt iuenire: ⁊ iđ dicit: qm̄ nõ eſt facile nũc in ciuibꝰ accipe uel iuenire aliq̄s excellẽtes intm̄ reliquã multitudinẽ. nec iueniunt̃ reges tãtũ differẽtes a ſb̄ditis quãtũ Heroes ab hoibꝰ: ſicͭ Scilax dixit eẽ iter indos. Manifeſtuꝫ eſt ꝙ melius ⁊ magis nec̃iuꝫ eſt eoſdẽ qñq; p̄ncipari: qñq; aũt ſubĳci ſm̄ ꝑtẽ pp̄ multas rationes. Illi enĩ qui ſunt ſil̃es ſm̄ nãm ⁊ virtutẽ hñt ideꝫ iuſtũ ⁊ eq̄le: ⁊ eq̄liter debẽt recip̄e de coibus. p̄ncipari aũt honoꝛ cois eſt: ⁊ iđ illi qui ſunt ſil̃es ſꝫ p̄dictũ modũ eq̄liter debẽt p̄ncipari: ſed nõ pñt ſm̄ idẽ tp̄s oẽs. ḡ ſm̄ aliud ⁊ aliud. Itẽꝝ reſp. fundata ſup iniuſtuꝫ ſb̄ditoꝝ nõ eſt bñ mãſiua: qꝛ cũ ſubditis grauatis per iniuſtitiã ſunt oẽs mali ⁊ iſolẽtes in regiõe qui uolẽtes de facili pñt corrũpere rẽp. Sꝫ reſp. in qua idẽ ſemꝑ p̄ncipant̃ ſilibꝰ exñtibꝰ ſup iniuſtũ fundat̃ ⁊ ineq̄le. Ergo bene mãſiua nõ ẽ. Sꝫ q̄a aliq̄s diceret ꝙ potẽtia ſb̄ditoꝝ ⁊ iſolẽtiũ reprimi põt per potẽtiã p̄ncipãtiũ: q̄ſi remouẽs hoc dicit. Subditi ⁊ iſolẽtes in regiõe multi ſũt ⁊ magnã potẽtiã habẽt ualde. Tot aũt iuenire ſꝫ multitudinẽ in rep. p̄ncipãtes qui ſunt potẽtiores oibꝰ iſtis: eſt aliq̄d de nũo impoſſibiliũ. Ergo illoꝝ potentia per iſtos reprimi non poteſt. Deinde cum dicit.

At enĩ ꝙ oporteat eos qui in magiſtratu ſunt differre a ſubiectis indubitabile eſt.

Declarat ꝙ opꝫ eoſdẽ eſſe aliq̄liter alteros dicens. At enĩ manifeſtũ eſt ꝯſiderãti ſm̄ rõnẽ ⁊ idubitãter ꝙ p̄ncipãtes ⁊ ſubiectos opꝫ hr̃e aliquã diuerſitatẽ: qꝛ p̄ncipans ad ſubditũ ſe habet ſicut mouẽs ⁊ ens in actu ad motũ ⁊ ens in potẽtia. Iſta aũt ſm̄ ſe differẽtiã aliquã hñt. ergo p̄ncipãtẽ ⁊ ſb̄ditũ opꝫ aliq̄liter differre: ⁊ iđ opꝫ legiſlatorẽ ⁊ ciuẽ ꝯſiderare q̄liter opꝫ illos eſſe eoſdẽ ⁊ alteros ⁊ q̄liter ſe habentes p̄ncipabũt p̄ncipatui ⁊ ſubiectioni. Deinde cum dicit.

Quõ ergo hec futura ſint ⁊ quomodo participent conſiderare debet legiſlatoꝛ: ut prius diximus. natura enim oſtẽdit quẽadmodũ hec diſtinguẽda ſint. Facit enim

eoſdeʒ gn̄e:alios iuniores:alios ſeniores quoꝝ alteri debēt parere gubernātibꝰ:alteri gubernare. Jndignat̄ auteʒ nemo ꝑꝑ etatē maiori alteri ꝯcedere nec putat illud cui cedit potiorē eſſe ſe p̄ſertiʒ cū ⁊ ipſe qn̄ ad id etatis ꝑuenerit eūdē honorē ſit recepturus. eſt ergo ut eoſdē eē dicere eos qui parent ⁊ imperant:eſt etiam ut diuerſos.

¶Declarat q̄liter opʒ eos eſſe eoſdem ⁊ alteros:dicens ꝙ p̄us ubi determinatuʒ eſt de ꝑtibus ciuitatis per ſe dictū eſt de hoc. natura enī faciens in eodē genere hominū aliud iunius:aliud ſenius:procedendo de imꝑfecto ad ꝑfectuʒ dedit nobis modum per quē poſſumus eligere qn̄ ideʒ magis debet p̃ncipari q̄ʒ ſubici. Manifeſtuʒ eſt enī ꝙ idē ſm ꝙ iunius eſt:magis expedit ſubici. Junius enim ſm ꝙ hꝰ' imꝑfectius eſt ſm ꝙ hꝰ' ⁊ robuſtius ad opandum opa miniſterialia. hec aūt ad ſubditum ꝑtinent. Senius aūt ꝑfectius eſt quia poſterius ſm gn̄ationem ⁊ ſm v̄tutem ⁊ ſm intellm̄. Non eniʒ pueri iudicant ſenibus p̄ſbyteris ut dicit̄ 7° phiſicoꝝ. Per hec aūt determinat̄ p̃ncipans ut dictum eſt p̄us: Sed qa aliq̄s diceret ꝙ iuuenes indignant̄ ſi ſm etatē illam ſint ſubditi hic remouet dicēs:ꝙ nullus iuuenis bn̄ ordinatus indignabit̄ ſi ſubijciatur in etate iuuētutis. nec putat ſe ualētiorem eſſe ſenioribus ⁊ ꝓgenitoribus ſuis:ſiq̄dem eos reuereatur. Non credēs aūt ualētior eſſe nō indignabitur ſi ſubijciat̄. Et aliter:quia futurus eſt ſuſcipere honorē p̃ncipatꝰ ex ordine Reip. cū fuerit ꝑfectus in etate ſeniliuʒ hēt rōnem per quam debeat indignari ſi nūc nō p̃ncipet̄. Sic igitur dicēdū eſt ꝙ expedit eoſdem p̃ncipari ⁊ ſubici vno modo:puta ſm ſuppoſitum. alteros autem ſm aliuʒ modum puta ſm iunius ⁊ ſenius. Deinde cum dicit.

¶Itaqꝫ ⁊ diſciplinā ut eādē dicere neceſſe eſt ⁊ ut diuerſaʒ:qui eniʒ impare uelit recte oportere aiunt ipʒ p̄us ſub imperio fuiſſe.

¶Cōcludit ꝓportionaliter ſe hēre de diſciplina p̄mo. Secundo cuʒ dicit⌊Impium vō ⁊c.⌋Diſtinguit p̃ncipatum ut appareat in quo predicta v̄itatem habeant ⁊ in quo nō. Primo igitur ꝯcludit ꝙ ſi in ciuitate bene ordinata oportet eoſdem eſſe p̃ncipātes ⁊ ſubiectos ſm vnuʒ moduʒ:alios ſm aliuʒ neceſſe eſt diſciplinā ipſoruʒ vno modo eſſe vnam. alio aūt modo alterā:qꝛ p̃ncipans ⁊ ſubiectū in optima ciuitate determinant̄ per diſciplinā:puta per prudētiaʒ ⁊ virtutem per quas hic recte obedit:ille recte recip̄it:⁊ ideo ſicut p̃ncipātes ⁊ ſubiecti ſunt idem uel alteri:ita ⁊ diſciplinam opʒ eſſe eandē uel alterā. dicunt enī ꝙ illuʒ qui debet p̃ncipari opʒ prius ſubdituʒ fuiſſe ⁊ ſubditū addiſcere que oportet p̃ncipātē facere:nō enī bn̄ p̃ncipat̄ qui nō qn̄qꝫ ſub p̃ncipe fuit ut dicitur in 3° huius. Deinde cū dicit.

¶Imperiū vō:ut in p̄mis libris dictū fuit:aut gr̄a iperātꝭ eſt:aut gr̄a ſubiectoꝝ. hoꝝ alterū ſeruoꝝ eſſe diximꝰ alterū liberoꝝ.

¶Diſtinguit p̃ncipatuʒ ut appareat in quo v̄itatem habet qd̄ dictū eſt:qd̄ p̄mo facit. Scd̄o cuʒ dicit⌊Mandatoꝝ vō.⌋Declarat vnde aſſumēda eſt differētia ſbici in utroqꝫ p̃ncipatu. In p̄ma ꝑte dic̄ ꝙ duplex eſt p̃ncipatus ſicut dictū eſt in p̄mis ſermonibus. i. in 3° lib°. Unus q̄dem qui p̃ncipaliter eſt ad bonū p̃ncipantis:ꝓpter aūt bonuʒ ſubditi ſm accidēs. Alius aūt eſt qui p̃ncipaliter eſt ꝓpter aliqd̄ bonum ſubditoꝝ uel alicuius cōis p̃ncipāti ⁊ ſubiecto ex ꝯſequēti ꝓpter utilitateʒ p̃ncipātis. ⁊ p̄mus iſtoꝝ dicit̄ p̃ncipatus dn̄atiuus qui eſt dn̄i ad ſeruos. In p̃ncipatu igit̄ dn̄atiuo nō expedit eūdē eſſe p̃ncipantē ⁊ ſubiectū ſm aliqd̄ tēpus: ſed eoſdē eſſe p̃ncipātes ſemꝑ puta ſeruos ſm nām:nō enī ſunt ſil'es ſm nām. In p̃ncipatu aūt politico expedit qd̄ dictū eſt quātū ad p̃ncipari ⁊ ſubijci ⁊ quātum ad diſciplinā:ſunt enī iſti ſil'es ſm naturaʒ quia liberi. Deinde cum dicit.

¶Mādatoꝝ vō quedā interſe differūt:nō in agendo ſed in eius gr̄a. Quapꝑ multa que vident̄ eſſe miniſtroꝝ opa ⁊ adoleſcētiū liberis hoībꝰ pulchrū eſt miniſtrare:ad pulchrū enī ⁊ nō pulchrū nō tātū differūt actiōes ꝑꝑ ſeip̄as quātū in fine ⁊ gr̄a cuiꝰ.

¶Declarat ex quo ſumenda eſt differētia per ſe utrorūqꝫ p̃ncipātiuʒ. Et eſt intelligēduʒ ꝙ operū miniſterialiuʒ quedā ſunt honeſta magis:quedā aūt inhoneſta ⁊ ſeruilia. Honeſta opera miniſterialiter indifferenter ꝯueniūt ſb̄ditis in utroqꝫ p̃ncipatu:ſed ad aliū ⁊ aliū finē. dicit igit̄ ꝙ quedaʒ p̄cepta:puta honeſta:coiter ſeruis ⁊ liberis quātum ad opationem nō differūt. Eodē enī modo ea exequuntur liberi ſubditi ⁊ ſerui:ſed magis differūt in ordine ad fineʒ:qꝛ ſeruus operat̄ gr̄a dn̄i:liber autē gratia ſui uel boni cōis. Et hoc accidit ꝓpter hoc:qꝛ honeſtū liberos ſubditos. multa eoꝝ que videtur miniſterialia opa exercere:ſicut dictū eſt. ⁊ actiōes nō ſic differunt honeſto ⁊ inhoneſto ſm ſe accepte ſicut in ordine ad finē gr̄a cuius ſunt. ⁊ dicunt̄ magis honeſte ⁊ inhoneſte q̄ʒ ſm ſe ⁊ ut naturales ſunt.

Cum vō ciuis ⁊ preſidentis eādeʒ virtutē eſſe dixerimus que optimi viri ⁊ eundem prius parere debere:poſtea:imperare:hoc utiqꝫ erit legum poſitori intuendum:laborādumqꝫ ut boni viri efficiant̄ ⁊ per que exercitia ⁊ quis finis vite optime.

¶Poſtq̄ʒ p̄hus oſtēdit ꝙ in rep. recta p̃ncipātis ⁊ ſubiecti eſt eadē diſciplina vno mō:⁊ altero alia:trāſit nunc ad declarādū q̄l'r ⁊ per q̄s adinuētiōes efficiant̄ ciues bene diſciplinati ſeu ſtudioſi. ⁊ circa h̄ p̄mo dat itētionē ſuā ⁊ ordinē ꝯſiderādi. Scd̄o cuʒ dicit⌊Diuiſe autem ⁊c.⌋Proſeq̄tur. In p̄ma ꝑte dicit: qm̄ itēdimus p̃ncipaliter ꝯſiderare q̄liter ⁊ per que ciuis efficiat̄ diſciplinatꝰ ⁊ ſtudioſus. Eadē aūt eſt diſciplina ſeu virtꝰ ciuis optimi in optima republica per quaʒ ordinat̄ in felicitatē ꝑfectiſſimā que eſt finis in illa etiā p̃ncipantis in ipſa. Sil'r autē optimi viri:⁊ ſi eūdē oportet p̄us ſubditū eſſe cū eſt iuuenis ⁊ imꝑfectus. Poſterius autē p̃ncipātē cū eſt ꝑfectus:magis ꝯſiderādū eſt ciui ſeu legiſlatori:qualiter ⁊ per q̄s adinuētiōes fiunt optimi viri ⁊ bn̄ diſciplinati. Et qa rō iſtoꝝ ſumit̄ ex fine ultimo vite humane:ꝯſiderādū eſt qs eſt ille finis:hoc oſtēſo apparebit qualiter ⁊ per q̄s adinuētiōes ciues fiant bene diſciplinati ⁊ ſtudioſi. Deinde cum dicit.

¶Diuiſe aūt ſunt due ꝑtes aīe quaruʒ altera rōnē per ſe hēt:altera nō hēt q̄deʒ per ſe:uerūtm̄ rōni obtēperare pōt quaruʒ diximus eſſe virtutes illas per q̄s vir bonus dicit̄ quodāmō:ſed in utraqꝫ iſtaꝝ magis eſt finis qui ita diuidūt ut nos facimus his ambiguuʒ nō eſt quomodo ſit dicenduʒ:ſemper enim deterius melioris gratia eſt.

Patet hoc in his que ſunt ẜm artem ⁊ in his que ſunt ẜm naturam.

¶Proſequit̃. ⁊ p̄° declarat q̄s eſt finis ultimus vite humane. 2° cuꝫ dicit⌊ Cuꝫ ergo ideꝫ finis ⁊c̄.⌋ Declarat ꝙ viruꝫ ⁊ ciuitatē felices opꝫ hēre oēs v̄tutes. 3° cum dicit⌊ Quō aūt ⁊ per que ⁊c̄.⌋ Declarat per que ⁊ q̄lr erūt bn̄ diſciplinati ſeu v̄tuoſi. Quid āt ſit felicitas declarat per diuiſionē ꝑtiuꝫ aīe p̄°. 2° cum dicit⌊ Diuiſa eſt aūt vita tota ⁊c̄.⌋ Declarat vitaꝫ humanā ⁊ agibilia ab hoīe ꝓportionalr̄ diuidi ⁊ ſe hēre ꝑtibꝰ aīe predictis. Circa p̄m p̄° oñdit felicitatem ꝯſiſtere in eo qđ ptinet ad partē aīe rōnalem per eēntiā. 2° cuꝫ dicit⌊ Melius aūt ⁊c̄.⌋ Declarat eā ꝯſiſtere in opōne partis aīe rōnalis ſpeculatiue. Circa p̄m eſt intelligēdū ꝙ ultimꝰ finis vite hūane nō ꝯſiſtit p̄ncipalr̄ in aliquo eoꝝ que per ſe ptinēt ad corpus. Corpus eniꝫ ⁊ pfectiones ipſiꝰ ſunt ꝑꝑ aīam: ſed magis in aliquo eoꝝ que ad aīaꝫ ptinēt que eſt excellētior ps hoīs. In aīa aūt eſt ꝯſiderare partē rōnaleꝫ quocūq; mō ⁊ irrōnalem oīno. In actu aūt ptis aīe irrōnalis oīno non pōt ꝯſiſtere ultimus finis vite hūane: qm̄ neceſſe eſt ipm ꝯſiſtere in aliquo qđ eſt ꝓpriuꝫ hoīs in quo diſtinguit̃ ab alijs: qr ultimus finis hoīs eſt ꝓpriꝰ ei. Pars aūt aīe irrōnalis oīno cōmunis eſt ſibi ⁊ alijs. Ergo nō ꝯſiſteret in aliq̄ pfectione ptinēte ad partē illā: ſed magis in aliqua ptinēte ad partē aīe rōnalem aliquo mō. ſed cum ps aīe diuiſa ſit in plures vult declarare ph̄s in pfectione cuiꝰ illarum cōſiſtat: dicēs ptes aīe rōnem hn̄tis ſunt due diſtincte adinuicē: quaruꝫ altera eſt que eſt rōnalis per eſſentiaꝫ accipiēs rōneꝫ in rōne ꝙ qđ eſt. Alia aūt eſt que ẜm ſe nō eſt rōnalis: nec accipit rōnem in rōne dicēte qđ eſt. Sed rōnalis eſt ẜꝫ quādā pticipationē: qr nata obedire rōni uel ordinari uel deduci ab ea. Cuiuſlibet auteꝫ iſtarū partiuꝫ aīe rōnalis ſunt alique v̄tutes morales: puta tēperātia: iuſtitia. in irrōnali. In rōnali autē per eēntiā ſunt rōnes: puta tēperātia: ſapiētia. Et manifeſtum eſt ex dictis ꝙ in actu alicuiꝰ haruꝫ ꝯſiſtit ultimꝰ finis hoīs. ſed in qua ⁊ cuiꝰ actu manifeſtuꝫ eſt qualr̄ eſt dicēduꝫ eis qui diuidūt ptes aīe rōnalis ẜm ꝙ nos diuiſimus eas. in vnoquoq; eniꝫ gn̄e illud qđ deteriꝰ eſt ⁊ minus bonuꝫ eſt gr̄a melioris. ⁊ hoc appet per ſe ⁊ in his que fiūt a natura ⁊ in his que fiūt arte. In natura eni mā eſt gr̄a forme: ⁊ elemēta p̄ma ſimplicia ꝑꝑ mixta: in qbꝰ pfecta ſunt gr̄a pfectoꝝ: puta in gn̄e aīaliuꝫ. ſilr ⁊ in his que ſunt ẜm artē ſe hēt: ligna eniꝫ ⁊ lapides ſic diſponunt̃ gr̄a forme domus. domus aūt eſt gr̄a hitationis. Nō aūt dicti eſt: qm̄ id qđ deterius eſt in vnoquoq; gn̄e rōnē impfecti ⁊ entis in potētia hēt. melius aūt in eodē rōnem pfecti ⁊ entis ẜm actū. Imperfectū aūt ⁊ ens in potētia ſe hn̄t ad ens pfectum ⁊ ens in actu ſicut potētia ad actuꝫ in eodē gn̄e. Potentia aūt eſt gr̄a actꝰ in eodeꝫ gn̄e. Ergo ens in potentia ⁊ ens impfectū gr̄a entis in actu ⁊ pfecti. Et ulterius: deteriꝰ gr̄a melioris in eodē gn̄e. Sed rōnale per eſſentiā meliꝰ eſt in ptibꝰ aīe rōnali pticipatione: qr illō qđ per eēntiā eſt tale: meliꝰ ⁊ pfectiꝰ eſt eo qđ per aliud eſt tale. Ergo rōnale pticipatione erit gr̄a rōnalis per eēntiā: ⁊ per ꝯn̄s pfectio eiꝰ gr̄a pfectionis iſtiꝰ. Si igit̃ illud cuiꝰ gr̄a aliud eſt: rōnē finis hēt reſpectu illius: ps aīe rōnalis per eēntiaꝫ ⁊ aliq̄ pfectio eiꝰ erit finis ptis aīe rōnalis: ꝑ pticipationē ⁊ pfectionē eiꝰ. Deiñ cū dic̃

¶Meliꝰ aūt illō qđ rōnē hēt diuidit̃ duplr̄ ut nos ꝯſueuimꝰ diuidē. Eſt enim rō alia actiua: alia ꝯtemplatiua. Sic ergo neceſſe eſt ⁊ hāc ptē diuidē ⁊ actiōes: clarū eſt qđ correſpōdēter ſe hēre dicemꝰ. ⁊ opꝫ eas actiones que ſūt meliores ẜm nāꝫ magis expetēdas eē ab illis qui ꝯſequi pn̄t aut oīa aut illa duo: ſemꝑ eni cuiq; id eſt maxime expetendum: cuius potiri eſt ſūmi.

¶Declarat ꝙ ultimus finis vite hūane ꝯſiſtit in opōne ptis aīe ſpeculatiue dicēs ꝙ ps aīe rōnalis per eēntiaꝫ diuiſa eſt in duas ptes: ſicut coīter ſolemus diuidere: quaꝝ altera eſt practica que rōcinat̃ de agibilibꝰ poſſibilibꝰ alr̄ ſe hīe. Altera autē ſpeculatiua que negociat̃ p̄ncipalr̄ circa nāꝫ entiuꝫ ⁊ impoſſibiliū alr̄ ſe hīe ẜm ꝙ hꝰ. Et qr opōnes ꝯſilr̄ diuidunt̃ p̄ncipijs ⁊ ſe habēt adinuiceꝫ ꝓportionalr̄ ſicut illa neceſſe eſt opōnes hꝰ partiuꝫ diuiſas eē ⁊ alterā eē opōnem practicā: alterā aūt ſpeculationē: ⁊ iſta ſe hēre adinuiceꝫ ꝓportionalr̄ ſicut practicuꝫ ad ſpeculatiuū ſe habet: ⁊ per ꝯn̄s opōnes melioris ptis ẜm nām opꝫ eē meliores ẜm ſe ⁊ eligibiliores illis que pn̄t alr̄ ſe hēre illis aut oībus opōnibus: aut ſaltē duabꝰ ſi nō fuerint niſi due. opō enim ſequit̃ nām ꝑ ſe. ⁊ iō pfectioris eſt pfectior ⁊ vnicuiq; illud eſt magis eligibile quo pōt attingere ad ſummuꝫ ⁊ pfectiſſimū. hoc aūt eſt opatio pfectioris ẜm naturā. Ex qbꝰ accipiēda eſt iſta ꝓpō: ꝙ melioris ptis aīe ⁊ excellētioris melior eſt opō ⁊ magis eligibilis ſimplr̄: ⁊ per ꝯn̄s magis rōnē finis hn̄s. Sed ps aīe ſpeculatiua melior ⁊ pfectior eſt nā q̄ꝫ practica. Qđ qdeꝫ appet ex rōne obiecti. illa eni pars aīe intellectualis pfectior ⁊ melior eſt in genere intellectus cuius obiectuꝫ magis hēt rōnem intelligibilis: qr nā potentie ꝯſiderat̃ ex rōne obiecti: ⁊ magis itelligibile ẜm nāꝫ pfectius eſt in genere intelligibiliuꝫ. Sed obm intellectus ſpeculatiui magis hēt rōnem intelligibilis q̄ꝫ obm intellectus practici. Huius eniꝫ obm eſt bonuꝫ agibile ⁊ poſſibile alr̄ ſe hēre que minus rōnem intelligibilis ꝓpter rōnē motus ⁊ poſſibilitatis adiunctoꝝ hn̄t. Obm aūt itellectus ſpeculatiui eſt natura entiuꝫ intrāſmutabiliuꝫ: aut nō ẜm ꝙ trāſmutabilia que magis rōneꝫ intelligibilis hn̄t ſicut remota magis a motu ⁊ mā. ergo pars anime ſpeculatiua excellentior ⁊ nobilior erit practica. Sequitur igitur ꝙ operatio ipſius perfectior ⁊ eligibilior erit ⁊ magis habens rationem finis. iſtius p̄ncipalis rationis maiorem ſolum ponit ph̄us cum declaratione eius. Deinde cum dicit.

¶Diuiſa eſt aūt vita tota i negociū ⁊ ociū bellūq; ⁊ pacē. ⁊ agibiliū quedā ſūt neceſſaria ⁊ utilia: quedā honeſta: in qbꝰ neceſſe eſt eādē eē optionē ⁊ ptibꝰ aīe ⁊ ipaꝝ actionibꝰ. Bellū qdē gr̄a pacis: negociū aūt gr̄a ocij: neceſſaria ⁊ utilia gr̄a honeſtoꝝ.

¶Declarat p̄° totā vitā humanā ⁊ agibilia ab hoīe ꝯſilr̄ diuidi partibus aīe ⁊ actionibus ⁊ diuidētia ꝓportionaliter ſe habere illis. Scđo cum dicit⌊ Ad cuncta igitur ⁊c̄.⌋ Ex dictis concludit quedā correlaria. Tertio cum dicit⌊ Nam qui nunc ⁊c̄.⌋ Reprobat opionem quorūdā ꝯ̄riam dictis. Primo igit̃ dicit: qm̄ actus ⁊ obiecta ꝓportionaliter diuidunt̃ ipſis potētijs ⁊ ſe habent adinuicem diuidētia ſicut ⁊ ipe potentie ad ſe: tota vita humana. i. ꝯuerſatio ẜm rōnem que eſt actꝰ aīe rōnem hn̄tis: diuiſa eſt ꝓportionaliter partibus aīe dicte in negociuꝫ. i. in exercitiuꝫ virtutuꝫ moraliuꝫ p̄ncipaliter que ſunt ad alterum: ⁊ in ocium. i. in exercitiuꝫ virtutuꝫ contēplatiuaruꝫ: qđ magis in ocio fit. ⁊ in exercitium belli ⁊ pacis ⁊ agibilia ab hoīe diuiſa ſunt in bona neceſſaria ⁊ utilia ad finem ⁊ in bona ẜm ſeipſa: circa que opꝫ ſe habere electionem ſicut circa partes anime: ut ſicut pars aīe rōnalis per pticipationem eſt gratia rõnalis per eſſentiã ⁊ hꝰ gratia ſpeculatiue: ita hic bellum querẽdum ꝓpter pacem ⁊ exercitiuʒ v̓tutũ practicaruʒ ꝓpter ociuʒ in ꝯtẽplatione: ut nõ ꝯuenienter magis dicet ⁊ bona neceſſaria ⁊ utilia in finem ꝓpter illa que ſunt ſm ſe bona. Deinde cum dicit.

Ad cuncta igiť hec aſpicere debet qui legem ponit: ⁊ ad partes anime: ⁊ ad illarũ actiones: magis ꝟo ad ea que meliora ſũt ⁊ finis. Eodẽ mõ ⁊ circa vitas ⁊ rerũ diuiſiones. Poſſe eniʒ opʒ ⁊ in negocio uerſari ⁊ in bello: p̄ferenda tñ eſt pax ⁊ ociuʒ neceſſaria ⁊ utilia poſſe agere: preferenda tamen ſunt boneſta.

Concludit correlaria duo. 2ᵐ ibi[Itaqꝫ ad hec tanq̃ ⁊c̄.] In p̄ª dicit qꝛ ciuis ⁊ legiſlatoris eſt per leges ⁊ ꝯſuetudines facere bonos ciues expedit ciuẽ aſpiciẽdo ad oīa p̄dicta leges ordinare: puta inſpiciẽdo ptes aīe. debet q̄dẽ ferre leges per quas bñ diſponanť ad v̓tutes ⁊ actiones: ⁊ per quas actiones ipſarũ diriganť ſm rõnem: ⁊ magis debet eẽ ſollicitus ad ordinanduʒ meliora ⁊ que rõnem finis hñt. puta circa partem aīe p̄ncipaliorem ⁊ actiones eius: ſic enim videmus nãm magis ſollicitã eẽ circa nobiliora. Eodem mõ expedit ipm ferre circa vitas. i. ꝯuerſatiões ⁊ circa diuiſiones agibiliuʒ: puta circa utilia ⁊ ſm ſe bona ad dirigẽdum in eis. Expedit enim ciuibꝰ hẽre potentiã opandi opões v̓tutuʒ practicarũ: ⁊ debellare q̄ñqꝫ ꝙ ſit in nõ uacãdo ⁊ ulterius in ocio ⁊ in tranquillitate viuẽ ⁊ magis quãto hoc eſt melius ꝙ ſit in uacatione: ⁊ opʒ eos utilia in fineʒ poſſe agere: magis aũt ea que ſunt ſm ſe bona. Ad oīa aũt iſta indigẽt aut habitibꝰ q̄buſdã aut conſuetudine inclinantibus. aut legibus ⁊ ratione dirigentibus. Deinde cum dicit.

Itaqꝫ ad hec tanq̃ ad ſignũ ⁊ pueri adhuc exiſtẽtes: ⁊ alie etates que idigẽt per diſciplinam ſunt dirigendi.

Cõcludit 2ᵐ correlarium: intẽdẽs ꝙ qꝛ ex ſilibus opõnibus ſiles habitus fiunt ⁊ opões per leges diriguntť nec paruʒ differt ſic uel ſic a iuuene aſſueſieri: ſed multum expediẽs eſt in ciuitate ordiata pueros adhuc exñtes ad itẽtiones legũ erudiri ⁊ aſſueſieri obedire eis ⁊ operari ſm eas. Silr eos qui ſunt alterius etatis indigentis eruditione ⁊ aſſuefactione. Cõſueta enim ſunt delectabiliora. delectabiliora autem libentius ⁊ facilius operantur. Deinde cum dicit.

Nam qui nunc grecoꝝ recte gubernari videnť ⁊ leguʒ latores qui eas reſp. iſtituere: neqꝫ ad optimũ finẽ videnť aſpexiſſe: neqꝫ ad oẽs virtutes diſciplinã ⁊ leges direxiſſe: ſed oneroſe declinauerũt ad illas virtutes que videnť utiles ac plus hẽre faciũt. Silr quoqꝫ poſterioꝝ q̄dã ſcriptores opionẽ ſuã eandẽ oñderũt: laudãtes eni lacedemonioꝝ remp. admiranť ⁊ cõmendant legiſlatoris eiꝰ ꝓpoſitũ: ꝙ oīa ad potentiã ⁊ ad bellum direxerit.

Reprobat opinionem cõtrariam q̄buſdam p̄dictoꝝ. Primo tangit opinioneʒ ipſam ⁊ ꝓbat eam. Scđo cũ dicit[Qđ aũt opʒ ⁊c̄.]manifeſtat qđdam acceptuʒ p̄us. Circa p̄mũ p̄mo tangit opinionẽ erroneam. Scđo cũ dicit[Que ⁊ per rõnem ⁊c̄.]reprobat eaʒ. Tertio cuʒ dicit[Nec ſane ⁊c̄.]ꝯcludit ꝯtrariũ ipſius qđ eſt p̄ncipale intẽtũ. In p̄ma pte dicit ꝙ q̄dã Grecoꝝ qui optie dicunť a q̄buſdã gubernare ⁊ Legiſlatores inſtituentes Reſp. ipſoruʒ ꝯtra p̄dicta peccauerunt in duobus. Primo q̄dẽ qꝛ ordinẽ ciuilem nõ ordinauerunt ad finem optimũ hoīs. Scđo qꝛ leges que ſignificant ordinem ciuilem ⁊ eruditionẽ nõ inſtituerũt ad operationes virtutuʒ optimaruʒ: ſed magis declinauerũt ad ea que videnť utilia per que poſſent ditari ⁊ ſupgredi dñando alijs. Silr aũt ⁊ quidã philoſophãtes qui de rep. ſcripſerunt poſterius enũciauerunt eandem opionem: puta Plato ⁊ alij quidã qui laudantes remp. lacedemonioꝝ laudauerunt intentioneʒ legiſlatoris: qꝛ omnia ſtatuta ordinauit ad principandum a vicinis ⁊ ad bellum per qđ ſubicerenť. Deinde cum dicit.

Que ⁊ per rõnẽ refelli p̄ñt: ⁊ p̄fecta ipſa nunc reprobata ſunt. Ut eniʒ plurimi hominũ dñari late cupiũt: q̄m exinde multa ꝯueniunt fortune cõmoda. Sic Tybron admirari laudareqꝫ videť lacedemoniorũ legiſlatorẽ: ⁊ q̄cũqꝫ alter qui de rep. illoꝝ ſcripſit: qđ ꝓp exercitationẽ eoꝝ ad pericula multoꝝ dñationẽ ſibi cõpararũt.

Reprobat eã ⁊ p̄º ex ipſis opationibꝰ manifeſtat ipaʒ redargutam. Scđo cũ dicit[Non recte v̓o ⁊c̄.]Per rõnes. Ex opibꝰ aũt docet eã redargutã duplr. Scđm facit: ibi[Atqui pʒ ⁊c̄.] In p̄ma pte dicit ꝙ Reſp. ⁊ leges ⁊ ſtatuta p̄dictoꝝ facile poſſunt redargui per rõnem. Et factis cõtingentibus redarguta ſunt. Si eniʒ ordo ciuilis ipſoꝝ ⁊ leges ⁊ eruditiones eẽnt optima tunc ex virtute alioꝝ principarenť alijs: nunc aũt hoc nõ videmus. Sicut enim plures homines appetũt p̄ncipari pluribus. qꝛ principantes fortunatos videntur habere ſucceſſus: ſic Tybron ⁊ quilibet alius ſcribens de rep. lacedemonioꝝ laudauerunt legiſlatorem eoꝝ: qꝛ multis principabanť. Non quidem ꝓpter ordineʒ ciuilem per ſe: ſed qꝛ exercitati erant ad pericula bellorum. Quis etiam manifeſtum ſit ꝙ nunc pluribus nõ principanť. Nec etiam ſunt felices remanente eadem rep. Legis igiť lator in ordinando predictaʒ remp. bonus nõ fuit. Deinde cum dicit.

Atqui patet ꝙ cũ nõ hẽant nunc dñationẽ lacedemonij: nec felices ampliꝰ eſſent: nec legiſlator eoꝝ bonus. Inſup illõ ridiculũ ſi ꝑmanẽtes in legibꝰ eiꝰ: nulloqꝫ impediẽte illis legibꝰ uti omiſerũt bñ viuere.

Ponit ſcđm: dicens ꝙ adhuc dignũ eſt deriſione ſi lacedemonij p̄dicti ꝑſeuerãtes in eiſdẽ Legibus q̄bꝰ p̄us nullo ꝓhibente eos viuere ſm eas nõ viuunt bene ſm rõnẽ. Irrationabile eni eſt ſi Leges eoꝝ ⁊ Reſp. recte ſunt: ꝙ viuentes ſm eas nõ viuant recte. Palã aũt eſt ꝙ ipſi tenentes eaſdeʒ Leges nõ ducant optimã vitã. Leges igiť ⁊ ordinatio Reip. ipſorum recte nõ ſunt. Deinde cum dicit.

Non recte ꝟo ſuſcipiunt: neqꝫ de dominatione ad quã intendiſſe legiſlatoreʒ oñdunt. Nã imperiuʒ liberoꝝ melius eſt ac magis ex virtute q̄ꝫ dñari ut ſeruis.

Docet eaʒ eẽ redarguibilẽ per rõnẽ. Et p̄ncipalr q̄tũ ad p̄ncipatum. Et circa hoc p̄mo ponit rõnem vnam. Scđo cũ dicit[Preterea ⁊c̄.]Aliã. In p̄ma pte dicit ꝙ Legiſlator Lacedemonioꝝ ⁊ alioꝝ p̄dictoꝝ nõ rectaʒ exiſtimationẽ hñt de Principatu ſupremo in rep.

quē maxie videnť honorare ⁊ iudicāt honorādū ſicut optimum. Principatus enim ipſoꝝ eſt principat° dominatiuus quo p̄ncipanť ēt indigni ſeruire. Tali eniʒ principatu eſt alius principatus ciuilis liberoꝝ excellentior ⁊ magis ſm̄ virtutem: quare magis laudādus erit. Deinde cum dicit.

¶ Preterea nō per hoc ciuitas felix eſt exiſtimāda: necꝫ legiſlator laudādus ꝙ vincere docuerit ⁊ finitimis dñari. Hec enim magnuʒ cōtinent nocumētum. Nā ⁊ aduerſus ciues hoc aget qui poterit ⁊ ciuitati ſue dominari queret. De quo accuſant lacedemonij pauſaniam licet in tanta dignitate conſtitutum.

¶ Ponit ſcd̄am rōnem: dicens ꝙ non eſt rōnabile credere ciuitatem eē felicem ⁊ legiſlatorem ipſius laudare: qꝛ pōt principari ſup vicinos qualr̄cūqꝫ. Principari enim ipſis quōcūqꝫ optimum non eſt: ſed magnum nocumētum affert ciuitati. Si enim hoc optimum eēt ſi in ciuitate aliquis inueniret̄ p̄potens alijs expedire ipm̄ ꝓprie ciuitati p̄ncipari ſolum: ⁊ tentare qualiter poſſet eam totam ſubicere ſibi. De quo ſicut de inconueniēti lacedemones increpauerunt pauſaniā regem ipſoꝝ qui honorem regalem hn̄s apud eos: ⁊ diuitias ⁊ poſſeſſiones multas uoluit ꝓprie ciuitati ipſoꝝ principari ſolus p̄dictus. Igitur modus principandi optimus non eſt. Deinde cum dicit.

¶ Nec ſane aliq̄ huiuſmodi ratio eſt: aut lex ciuilis: necꝫ utilis: necꝫ uera. Eadem enim optima ⁊ priuatim ⁊ publice legiſlatorem inducere opʒ in animos hominuʒ: necꝫ exercitatio rerum bellicarum ob id eſt meditāda: ut in ſeruitutem adigant immerētes: ſed primuʒ ne ipſi ſeruire alijs cōpellanť. Deinde ūt imperium querāt gratia utilitatis ſubiectoꝝ: non aūt omniuʒ dominationem. Tertio ut eis dominenť qui ſeruire ſunt digni.

¶ Concludit ꝯrium. Dicens ꝙ ex predictis rōnibus manifeſtum eſt ꝙ nulla legum p̄dictarum ⁊ rōnuʒ que ad predictuʒ modum gubernandi ordinať ciuilis eſt: hoc eſt ordinata optime: neqꝫ proficua ciuitatibus: neqꝫ ēt uera eſt in ſe: qꝛ nō ordinata ad optimum finem ut pretēdunt. Eadem enim optima ⁊ priuatim ⁊ publice inducere opʒ in animos hoīum legiſlatorem ⁊ ſtudium ciuiū qd̄ habent: ⁊ ad ciues ⁊ etiā ad aduerſarios non ordinari ad hoc ut ſubiciant ſeruituti eos qui nō ſunt nāliter ſerui. Talis enim principatus cum ſit cōtra inclinationem nālem nō pōt eſſe cōtinuus nec amicabilis. Sed debent intendere p̄mo ꝙ ipſi non efficiantur ſerui alioꝝ indigni exiſtentes. Scd̄o ſi appetant principatum. Appetant ipm̄ ꝓpter utilitatem ſubditoꝝ nō propriam: nec ꝓpter hoc ut principentur eis dominatiue. Hec enim eſt differentia inter dñatiuum principatum ⁊ ciuilem. Quia principans principatu dñatiuo principatur ꝓpter per ſe propter utilitatem propriam. Per accidens aūt ꝓpter utilitatem ſubditi. Econtrario eſt de ciuili: ſicut dictum eſt in 3° huius. Tertio aūt debent intēdere q̄liter p̄ncipabunť eis qui nati ſūt eis ſeruire. Hoc enim eſt iuſtum. Et ad tales cōtingit mouere iuſtuʒ belluʒ ſi fuerint rebelles. Deide cū dicit.

¶ Qd̄ aūt oporteat legiſpoſitoreʒ ſtudere ut ꝓuiſio ſua circa res bellicas: ⁊ circa alias inſtitutionē ad ocium ⁊ ad pacem referať id atteſtať qd̄ plereqꝫ talium ciuitatuʒ bellum gerētes cōſeruanť. Sed cum dominationē adepte ſunt deſtruunť. Splendorem enim ueluti ferruʒ per paceʒ amittunt. Cauſa huius eſt legiſpoſitor qui non ita inſtituit ut in ocio ſtare poſſint.

¶ Declarat quiddam ſuppoſitum per ſignum. Dicēs ꝙ ea que apparent ad ſenſum teſtificanť rōni qd̄ magis oportet legiſlatorem intendere ad pacem q̄ʒ ad belluʒ: ⁊ magis ſtudere gr̄a huius q̄ʒ illius: ſicut ſuppoſitum eſt prius. Uidemus enim ꝙ plurime ciuitates q̄ʒdiu ſunt in exercitio belli contra aduerſarios ſaluanť. Cuʒ aūt obtinuerint contra eos ⁊ viuunt in pace: corrumpitur reſp. eoꝝ. Bellantes enim multas virtutes hn̄t ſicut dictum eſt prius. puta temperantie: fortitudinis: liberalitatis: ⁊ religionis ꝓpter quas ſibiinuicem minus ſunt iniurioſi: Pacem aūt habentes occaſionem exercitandi in actibus huiuſmodi virtutum non hn̄t. Dant aūt ſe uoluptatibus congregantes diuitias per quas eſtimant ſe poſſe uoluptuoſe viuere ꝓpter qd̄ efficiunť ſibiinuicem iniurioſi ⁊ ſeditionem inducunt. Delicatam enim ⁊ quietam vitam ducētes q̄ſi rubiginem prauoꝝ habituum ⁊ cōſuetudinum contrahunt. Exercentes aūt ſe in bellicis clarificanť per actus virtutum ſicut ferrum qui cum de facili rubiginem cōtrahit: elaboratum aūt q̄ʒuis uſus conſumat clarificat tn̄ ſicut Seneca dicit. Cauſa aūt huius fuit legiſlator ipſoruʒ qui non ordinauit eis honeſtas occupationes quibus uacarent cuʒ ceſſarent a bellis: puta exercitiuʒ ſtudij in philoſophia ⁊ partibus eius. Hoc multas ⁊ admirabiles delectationes habet puritate ⁊ firmitate: ſicut dicit ph̄s x° ethicoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Cuʒ ergo idem finis eē videať publice ⁊ priuatim hoībus: ⁊ eandem diffinitioneʒ eſſe neceſſe ſit viro optimo ⁊ optime reip. Manifeſtū eſt oportere virtutes eas que ad ocium ſpectant illi exiſtere.

¶ Declarat ꝙ ciuitateʒ ⁊ vnūquemqꝫ exiſtentes ſimplr̄ felices opʒ habere omnem virtutem. Et p̄mo hoc declarat. Scd̄o cum dicit [Qua igiť de cā ⁊c̄.] Concludit hoc declaratum: adiungens quandam pſuaſioneʒ. Circa p̄mum p̄mo oñdit ꝙ debentem felicitari ſimplr̄ opʒ p̄habere oēs v̄tutes que exigunť ad uacationem. Scd̄o cum dicit [Finis eſt eniʒ ⁊c̄.] Oſtendit ꝙ opʒ p̄habere oēs virtutes ⁊ que ad uacationem ⁊ que non ad uacationem ordinanť. Circa p̄mū eſt intelligendū ꝙ ſi finis eſt: neceſſe eſt p̄exiſtere ea que ad finē ſunt per ſe. Sicut ſi fiſtulatio eſt: neceſſe eſt preexiſtere fiſtulas. Ultimus aūt finis vniuſcuiuſqꝫ hominis eſt ꝯtemplatio aliqua alicuius intelligibilis. Et idem eſt finis totius ciuitatis optime ordinate: ſicut oſtenſuʒ eſt in p̄ncipio iſtius ſeptimi. Ad hanc aūt ordinantur p̄mo habitus: intellectus perfectiſſimus cuius eſt actus. Deinde hitus impfecti ipſius per quos dirigiť in ſpeculando entia quoꝝ cognitio via eſt in cognitionem intelligibilis primi. Tertio habitus partis anime appetitiue per quos regulať appetitus ne p̄ter rōnem diuertať hō ab intelligibilibus p̄mis decēter circa paſſiones ⁊ motus irrōnales. Deinde aūt v̄tutes per quas acqrit bona exteriora ſm̄ ꝙ neceſſaria ſunt ad finem: ⁊ repellit motus impedientium ab ipſo. Ergo neceſſe eſt ſi finis vniuſcuiuſqꝫ hominis uel ciuitatis exiſtat p̄exiſtere h°ı virtutes oẽs. Et ideo dicit: qm̃ idem finis videt̃ eſſe ⁊ cõmuniter oium hoium ſm ꝙ hoies ſunt ſimplr̃ ⁊ vniuſcuiuſqꝫ ſingulariter accepti ſm ꝙ homo. Et ideꝫ ultimus terminus actionum optimi viri ⁊ optime reip. ſic oñſuꝫ eſt p̄us in iſto 7°. Huiuſmodi aũt ſpeculatio ꝑfecta intelligibilium primoꝝ que in uacatione ab exterioribus exiſtit: maxime ad hunc autẽ ordinant̃ oẽs virtutes que ſunt ad quietẽ hois ab exteriorib⁹. Manifeſtum eſt ꝙ ſi homo ſm ſeipm̃ uel tota ciuitas feliciteтur neceſſarium eſt p̄exiſtere oẽs v̓tutes que ſunt ad uacationẽ ſeu quietem. Deinde cum dicit.

¶ Finis enim eſt ut ſepe iam diximus belli pax: negocij ociuꝫ. Sunt aũt utiles ad ocium: ⁊ quietem virtutes quarum opus in ocio eſt: ⁊ quaruꝫ in negocio. Opꝫ autem multa negocioꝝ nobis exiſtere ut liceat in ocio eſſe. Quapropter temperatã ciuitatẽ eſſe opꝫ: ac fortem ⁊ patientem. Nã ut eſt in ꝓuerbio: nulluꝫ ociuꝫ ſeruis.

¶ Declarat ꝙ neceſſarium eſt p̄habere oẽs que ad uacationem: ⁊ que ad nõ uacationẽ. Et p̄° facit hoc. Scdo cum dicit [Qui vo ⁊c̃.] Tangit que virtutes ordinãtur ad uacationem ⁊ nõ uacationem: ⁊ que ad utrũqꝫ. Circa p̄m intẽdit ꝙ ſicut dictuꝫ eſt oẽs virtutes que ordinant̃ ad uacationem p̄exigunt̃ ad felicitatem vniuſcuiuſqꝫ ciuitatis. Sed ad uacationem ꝯtẽplationis ordinant̃ oẽs virtutes ⁊ que ad uacationem: ⁊ que non ad uacationem ſunt. Ergo oẽs preexigunt̃ ad felicitatem. Minorem huius declarat. Dicens ꝙ ſicut ſupra dictum eſt ſepe. Finis belli eſt pax. Nullus enim bellatur belli gratia: ſed pacis magis. Sicut dicit̃ x° ethi͛. Et finis operum que nõ in uacatione ſunt ſunt ea que in uacatione. Quia ea quoꝝ opus in uacatione ⁊ non uacatiõe utilia ad uacationẽ ⁊ delectationẽ que in ea. Aut q: in eaꝝ oꝑatione ꝯſiſtit finis. aut q: diſponunt ad ipſum: aut remouent ꝓhibentia. Si enim aliqs debeat uacare multa opꝫ p̄exiſtere Neceſſarium eſt igit̃ ciuitatem ⁊ vnumquenqꝫ debentem felicitari hẽre temperantiam ⁊ iuſtitiam ⁊ ſapientiam: ⁊ ceteras h⁹ᵒⁱ v̓tutes que ad uacationem ſunt: ⁊ fortitudinem: ⁊ ꝑſeuerantiã ⁊ que ad nõ uacationẽ. Dico aũt ciuitatem debentem felicitari oportere p̄habere virtutes que ad uacationem quãtuꝫ ad partes p̄ncipales eius que ſunt liberi: nõ quãtum ad ſeruos. Ad ſeruos enim nõ ꝑtinet uacatio: ſicut ꝓuerbiuꝫ dicit. Deinde cum dicit.

¶ Qui v̓o nõ poſſunt fortiter ꝑicula ſubire: ſerui ſunt inuadẽtiuꝫ. Fortitudine igit̃ ⁊ cõſtãtia opus eſt ad negociuꝫ. Philoſophia v̓o ad ocium. Tẽperantia aũt ⁊ iuſtitia in utroqꝫ tẽpore. ſed magis in pace ⁊ ocio. Nã belluꝫ quidẽ ipm̃ cogit hoies eẽ iuſtos ac tẽperatos. Fortune aũt ꝓſpere fruitio: ⁊ ocium cum pace petulantes magis facit. Multa igit̃ iuſtitia multaqꝫ tẽperãtia indigẽt hi qui in optimo ſtatu ꝯſtitui vident̃ ⁊ in fruitione oiuꝫ rerũ que beatos facere putant̃. ueluti ſiq ſunt (ut poete tradunt) in beatoꝝ inſulis maxime hi phĩa ⁊ tẽperantia ⁊ iuſtitia indigerẽt qui in optimo ſtatu ꝯſtituti vident̃ quãto magis ocio ſi ſunt in abũdãtia taliũꝫ bonoꝝ.

¶ Tangit que ſunt virtutes que per ſe ordinant̃ ad uacationem uel nõ uacationem: uel ad utrũqꝫ intẽdẽs ꝙ illis virtutibus opus eſt ad nõ uacationẽ ⁊ bellum: quibus ꝓhibent̃ ne ſint ſerui alioꝝ. Sed illi qui non ſunt diſpoſiti aggredi ꝑicula maxime in bello: nec ſunt perſeueratiui in eis. Serui ſunt eoꝝ qui inuadunt eosqui ꝓhibent̃ per fortitudinem ⁊ ꝑſeuerantiã fortitudinis. Igit̃ ⁊ per ſe ſufficiẽtie virtutibus opus eſt ad non uacationem ꝯtẽplationis. Cõtẽplatio enim eſt opus ei⁹. Ad utrũqꝫ aũt neceſſe ſunt tẽperantia per quam reprimunt̃ motus ꝯcupiſcẽtiaruꝫ: ⁊ iuſtitia per quã dirigũtur oꝑationes hois ad alterum: magis tñ uacantib⁹ in pace q̃ꝫ nõ uacantibus ꝓpter exercitiuꝫ belli ⁊ periculuꝫ qd̄ in eo eſt diſponunt̃ ad opera temperãtie: q: ſm poetam. Ocia ſi tollas ꝑiere cupidinis arcus. Sed ad opera aliaruꝫ virtutum multarum. Militaris eniꝫ vita multas partes habet virtutis: ſicut dicebat̃ in 2° huius. Ecõtrario fruitio bonoꝝ fortune in tranquillitate diſponit ad iniurias. Poſſeſſio enim diuitiaruꝫ ꝯtumelioſos ⁊ elatos facit. Credentes enim oia hẽre per ipſas credunt oia bona poſſidere in poſſidẽdo eas. Sicut dicit̃ 2° rhetorice. Et ideo efferunt̃ per elationeꝫ ⁊ contẽnunt alios. Propter qd̄ eis qui uolunt feliciter agere ⁊ frui oibus que ad habitudinem ꝑtinent: neceſſaria eſt temperãtia ⁊ iuſtitia multa. Sicut ſi qui ſunt in inſulis beatoꝝ: ſicut poete dicunt. Dicẽtes inſulas quaſdam eſſe in quibus anime bene oꝑantium duꝫ viuunt feliciter ꝑſeuerant poſt mortem. Talibus autem maxime neceſſaria eſt phĩa: in cuius actu conſiſtit ultimus finis ⁊ temperantia per quã ſedant̃ ꝯcupiſcentie: ⁊ iuſtitia per quã regulant̃ oꝑationes ad alterum. Et tanto magis perſeuerant in abundantia bonorum talium. Deinde cum dicit.

¶ Qua igit̃ de cauſa beata ⁊ ſtudioſa futura ciuitas his indigeat virtutibus manifeſtuꝫ eſt. Turpe eſt enim nõ poſſe frui bonis. Sed in negocijs quidẽ ⁊ bello viros probos videri: in ocio aũt ⁊ pace ſeruiles. Quãobrẽ opꝫ nõ quẽadmodum lacedemonioꝝ ciuitas virtutẽ exercere. Illi eniꝫ nõ eo ab alijs differũt: ꝙ nõ putent eadeꝫ maxima bona que ceteri: ſed eo ꝙ ꝓuenire illa exiſtimant magis per aliquã virtutem. Cuꝫ v̓o maiora ſunt hec bona q̃ꝫ ea que belli ⁊ fruitio eoꝝ q̃ꝫ virtutum: ⁊ q: illius gratia manifeſtum ex his.

¶ Recolligit dicta adiungendo quãdam ꝑſuaſionem dicens: ꝙ ex his que dicta ſunt manifeſtum eſt ꝙ Ciuitatem que futura eſt felix ⁊ v̓tuoſa ſimplr̃ oẽs v̓tutes opꝫ habere: ⁊ qui ad uacationem: ⁊ que ad nõ uacationeꝫ ſunt. Si enim turpe eſt hominem qui determinat̃ rõne nõ poſſe uti ſm rõneꝫ bonis interioribus ⁊ exterioribus. Adhuc magis turpe eſt nõ poſſe uti eiſdem ſm ipſam cũ uacat a bellicis oꝑationib⁹ cum tunc magis intẽdere poſſit ⁊ pauciora habens impedimenta. Sed nõ uacando ab exterioribus ⁊ bellando videri facere oꝑa bonoꝝ uacando ⁊ pacem ducendo ducere vitam ſeruilem ⁊ p̄ter rõnem. Et ideo nõ opꝫ ciuitateꝫ debentem felicitari tm̃ intẽdere ⁊ ſtudere virtuti: hoc eſt fortitudini que ordinat̃ ad belluꝫ: ſicut fecerũt lacedemonij. Non enim differenter ſe habuerũt ad alios in hoc ꝙ non crederent eadẽ eſſe maxima bona hominis que alij. ſ. opera virtutuꝫ. Sed magis in hoc ꝙ opinabant̃ hoc fieri per vnam virtutem. alij aūt per aliā. Ipſi eniꝫ opinabant̄ optimum bonum hoīs ꝯſiſtere in actu fortitudinis bellice: alij aūt in actu ſapiētie magis. Manifeſtuꝫ eſt igit̄ ex his que dicta ſunt qm̄ ꝯtingit eē quedam bona maiora hoīs q̃ꝫ que ẜm belluꝫ ſunt. Et iſta magis ꝯtingit eē in fruitione ⁊ actu q̃ꝫ in hītu ⁊ iſtoꝝ illa magis que ꝓpter ſeipā querunt̄ q̃ꝫ que ꝓpter alia.

q Uomodo aūt ⁊ per que id erit utiqꝫ ꝯſiderādū. Diximus ſupra diuidētes ⁊ natura: ⁊ more: ⁊ rōne idigemus. Ex his aūt quales aliquos natura eē opꝫ determinauimus. Reſtat vidē utꝝ rōne p̄us an moribꝰ ſit eruditio facienda. Hec enim ſimul ꝯcordare debent optima ꝯcordatione. Cōtingit enī rōnē aberrare ab optīa ſuppōne: ⁊ ſiles ꝑ mores duci.

Poſtq̃ꝫ phs oñdit quis ſit ultimus finis optime vite humane: trāſit ad declarādum qualr̄ ⁊ per quas adinuētiones fiunt optimi viri in ordine ad ipaꝫ. Et circa hoc pͦ p̄mittit intētionem ſuam ⁊ ordineꝫ ꝯſiderādi. Scdo cum dicit [Claruꝫ eſt ⁊c̄.] Proſequit̄. In prima parte dicit ꝙ declarato quid ſit ultimus terminus optime vite humane: ꝯñter ꝯſiderandum eſt per que ⁊ qualr̄ fient boni ⁊ ſtudioſi in ordine ad ipm̄. Diſtinximus aūt prius tria que neceſſaria ſunt ad hoc. ſ. natura: ꝯſuetudo: ⁊ ratio: ẜm quales opꝫ eē futuros ſtudioſos ⁊ bñ gubernātes ẜm nām: qm̄ intellectiuos ⁊ animoſos: ſicut dictum eſt prius. Et ideo relinquit̄ nunc cōſiderādum quales opꝫ eſſe ẜm ꝯſuetudinem ⁊ diſciplinā. Prius tñ ꝯſiderādum eſt utruꝫ prius inſtruēdi ſunt ẜm rōnem uel intellectuꝫ: aut ẜm ꝯſuetudineꝫ ſeu appetituꝫ. ⁊ utruꝫ prius diſponi ẜm aīam: aut ẜm corpus. Opꝫ enim iſta ꝯſonare adinuicem ꝯſonātia debita ita ꝙ illud qd̄ natuꝫ eſt prius diſponi ẜm nām diſponat̄ prius: ⁊ qd̄ poſterius. Cōtingit enim multotiens peccare rōnem ab eo qd̄ eſt optimuꝫ ⁊ duci per ſimilia ⁊ apparētia quedā ad eā que p̄ter nām ſunt: ita ut prius nitat̄ diſponere qd̄ poſterius natuꝫ eſt ꝑfici. Sed cū ratio poſterior ſit natura ⁊ imitet̄ eā optimum eſt: in his que rōnis ſunt ſequi diſpōneꝫ ipſius nature: ita ut prius cōſideret ⁊ diſponat que prius nata ſunt ꝯſiderari ⁊ diſponi ẜm nām. Deinde cum dicit.

Clarum eſt hoc primū quidē quēadmodum in alijs ꝙ generatio eſt a principio: ⁊ finis a p̄ncipio aliquo alterius finis. Ratio aūt nobis ⁊ mens nature finis: quare ad hec generationē ac moꝝ inſtitutioneꝫ parare oportet.

Proſequit̄. Et p̄mo declarat ꝙ futuri ſtudioſi ⁊ boni p̄us diſponendi ſunt ẜm corpus q̃ꝫ ẜm aīam ⁊ ẜm appetitum q̃ꝫ ẜm intellectum. Scdo cuꝫ dicit [Si ergo ⁊c̄.] Qualiter diſponendi ſunt ẜm iſta. Circa p̄muꝫ p̄mo oñdit ꝙ generationē hominis ⁊ ꝯſuetudinem opꝫ ordinari ad rōnem ⁊ intellectū. Scdo cum dicit [Deinde ut aīa ⁊c̄.] Oñdit ꝙ appetitus irrōnalis p̄or eſt q̃ꝫ intellectus in actu ꝑfecto. Tertio cum dicit [Quapropter ⁊c̄.] Concludit ex iſtis ꝙ p̄us opꝫ curare de diſpoſitione corporis q̃ꝫ anime: ⁊ appetitus irrōnalis q̃ꝫ intellectus. Primo igit̄ dicit in oībꝰ in q̄bus eſt aliquis finis ea que ſunt ad finem opꝫ ordinare in ipſum ⁊ diſponere ẜm ꝙ ipſi ꝯgruunt. Manifeſtum eſt autē ꝙ ſicut in alijs qui ſunt ẜm nām ⁊ ẜm arteꝫ gñatio incipit ab aliquo p̄ncipio p̄mo imꝑfecto ⁊ terminat̄ in aliquid ꝑfectum ⁊ finem. Huiuſmodi aūt finis hoc eſt terminus eſt alicuius moti ab aliquo principio imꝑfecto: ita ⁊ in hoīe generatio incipit ab aliquo imperfecto ⁊ tendit in aliq̄d ꝑfectum ⁊ fineꝫ. Huiuſmodi aūt terminus ⁊ finis nālis hoīs eſt ratio ⁊ itellectꝰ in actu nō in potētia. Quare gñationem ipſius hoīs ⁊ ſtudiuꝫ circa ꝯſuetudines ⁊ diſpōnes ipſius opꝫ ordiari ad rōnem ⁊ intellectum ⁊ ipſam diſpōnem ẜm ꝙ ipſi ꝯgruunt. Deinde cum dicit.

Deinde ut anima ⁊ corpus duo ſunt: ita quoqꝫ duas videmus eſſe anime partes. Unam irrōnalem alterā que habet rōnē. Habitus quoqꝫ earuꝫ duos quoꝝ altera eſt appetitio: altera mens. Ut aūt corpus in generatione antecedit aīam: ſic pars irrōnalis antecedit eā partē que hēt rōneꝫ. Patet id in pueris q̄bꝰ ſtatim ira ⁊ uoluntas: ⁊ ꝯcupiſcētia exiſtit. At ratio ⁊ mens ꝓcedēte etate in illis fieri nate ſunt.

Oñdit ꝙ appetitus irrōnalis gñatione p̄cedit intellectum in actu: dicens ꝙ poſtea ſicut corpus ⁊ aīa ſunt duo differētia adinuicem: ꝙ corpus rōnem māe ⁊ ſbti habet. Anima aūt rōnem actus: ita aīam hoīs videmꝰ duas ptes habere quarum altera rōnem moti ⁊ ſubiecti habet: reliqua aūt rōnem p̄ncipalis mouentis: videlicet appetitus irrōnalis qui natus eſt regulari a rōne mouētis habet. Et iſtoruꝫ duoꝝ ſunt duo habitus differentes ẜm nūm. Primi quidem virtus moralis: ſcdi aūt intellectualis. Et alterum iſtoꝝ appetitus eſt: alterum aūt intellectꝰ ſeu ratio. Sicut igit̄ corpus ẜm viam gñationis p̄cedit aīam: ita appetitus irrōnalis intellectum ⁊ rōnem in actu. Et hoc apparet ex hoc ꝙ animus. i. virtus iraſcibilis: ⁊ uoluntas ⁊ ꝯcupiſcētia inſunt pueris ſtatim ex natiuitate. Intellectus autē ⁊ ratio in actu nō inſunt niſi ꝓcedente tēpore. Si aliq̄s argueret cōtra hoc qd̄ dictum eſt qm̄ appetitus irrōnalis in hoīe eſt qui nō eſt regulatus rōne ẜm ſe: regulatꝰ tñ a rōnali per eſſentiaꝫ. Sed rōnale ẜm ſe prius videt̄ eſſe q̃ꝫ regulatum a rōne. tum qr mouens eſt prius moto. tuꝫ qr ſimplex prius cōpoſito: ſicut albedo q̃ꝫ albū. Et eſt dicēdum ad hoc qd̄ prius dicit̄ aliquid alio hoc quidem ẜm ſubſtantiā ⁊ ꝑfectionem. Et ſic intellectꝰ precedit appetitum: ſicut mouens ad motum ⁊ forma nām. Hoc aūt non ẜm viam gñationis. Sicut enī materia prior eſt forma: ⁊ tunc appetitus pōt conſiderari ẜm ꝙ natus eſt regulari a rōne: ⁊ ſic prior eſt gñatione intellectu ſeu rōne determināte ipm̄: aut ẜm ꝙ regulatus in actu: ⁊ ſic poſterior eſt ſicut cōpoſitum ſimplici. Et per hoc apparet ſolo ad rōnem. Deide cuꝫ dicit.

Quapropter corporis curaꝫ neceſſe eſt prius ſuſcipere q̃ꝫ animi. Deinde appetitus. Curā tñ appetitus gratia mētis: curā vͦo corporis gratia animi.

Cōcludit ex dictis ꝙ prius opꝫ diſponi corpus q̃ꝫ animā: ⁊ appetitum q̃ꝫ intellectum. Dicens ꝙ ꝓpter hoc qr prius opꝫ querere ⁊ diſponere ea que ſunt ad finem q̃ꝫ ipm̄ finem: ⁊ corpus ordinat̄ ad intellectum ⁊ rōnē ⁊ ſicut in finem ut ꝓbatum eſt prius. Appetitus ſimiliter ſicut materia ad formā. Manifeſtum eſt ꝙ prius opꝫ facere curā corporis q̃ꝫ aīe. Deinde eam que appetitus ꝓpter ipm̄ intellectum: ⁊ gr̄a ipſius ⁊ gr̄a iſtius eiuſdem curare oīa illa que ſunt ipſius aīe. Oēs enim partes aīe ⁊ habitus ordinant̄ ad ꝑfectionem que ẜm intellectum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Si ergo ab inītio ꝓuidēduꝫ eſt a legiſpoſitore ut optima ſint corpora eoꝝ qui educanť. Primo qdē circa ꝯiugia ꝓuidē debet qua etate ⁊ cuiuſmodi exiſtētes ſint in matrimonium copulandi.

¶ Declarat qualr̄ ⁊ per que diſponēda ſunt ad virtutē. Et p̄mo qualr̄ ſ̄m corpus ⁊ appetitum. Scđo cum dicit ⌊ Qđ igiť ⁊c̄. ⌋ In p̄ncipio octaui: qualr̄ ſꝫ intellectum ⁊ rōnem. Circa p̄mū p̄mo p̄mittit intentionem ſuam ⁊ ordinem ꝯſiderandi. Scđo cum dicit ⌊ Laborioſam eni ⁊c̄. ⌋ Proſequiť. In p̄ma pte dicit qm̄ Legiſlatorem optimū p̄mo opꝫ intēdere qualr̄ ⁊ per que ciues optime diſponanť ſ̄m corpus. Diſpoſitio auteꝫ optima ciuiū p̄mo dependet ex bona diſpōne gñantiū in actu gñationis que fit per ꝯiunctionem maris ⁊ femine per copulā nuptialeꝫ p̄mo ꝯſideranda ſunt ei ea que ſunt circa hꝰˡ copulā ſeu ꝯiugiuꝫ: videlꝫ qua etate ⁊ quo tp̄e: ⁊ qualibus exñtibus copulandis ineunda eſt hꝰⁱ coniunctio nuptialis. Deinde cuꝫ dicit.

¶ Hoc aūt inſtituet legiſpoſitor inſpiciens ad ipſos ⁊ ad vite tēpus ut etatibꝰ in ideꝫ cōcurrāt: nec diſcrepet gignēdi potentia. Uiro eniꝫ generare adhuc potente ſi mulier ipſa cōcipe nō poſſit: uel muliere qdeꝫ ad cōcipiēduꝫ apta ſi vir ip̄e nō poſſit lites ac diſcordie inter eos oriunť.

¶ Proſequiť: ⁊ qm̄ bona diſpō ciuium: ſicut dictum eſt p̄mo pendet ex diſpōne gñantium: deinde ex diſpōne matris tēpore geſtationis. Tertio aūt ex ꝯuenienti alimēto ⁊ ꝯſuetudine poſt natiuitatem. Primo declarat qualr̄ diſponēdi ſunt gñantes ad bonā diſpōnem prolis futurā. Scđo cum dicit ⌊ Pregnātes quoqꝫ ⁊c̄. ⌋ Qualr̄ p̄gnantes. Tertio cum dicit ⌊ Circa expoſitionem ⁊c̄. ⌋ Qualr̄ curādi ſeu diſponēdi ſunt pueri poſt natiuitatem. Circa p̄ᵐ p̄ᵒ oñdit qñ faciēda eſt copula nuptialis. Scđo cum dicit ⌊ Que auteꝫ ⁊c̄. ⌋ Quales opꝫ eſſe copulandos ſ̄m ħitudinem corporis. Circa p̄muꝫ p̄ᵒ oñdit qua exñte etate utriuſqꝫ opꝫ eam fieri. 2ᵒ cum dicit ⌊ Quibus igiť ⁊c̄. ⌋ Quali exñte tempaneitate ſeu diſpōne ꝯtinētis. Circa p̄ᵐ p̄mo oñdit ꝙ opꝫ eam fieri tēpore ⁊ etate determinatis. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Nam cum ⁊c̄. ⌋ Declarat que ſunt tēpus ⁊ etas determinata in qbus opꝫ fieri. Primum ip̄e p̄ᵒ declarat per rōnem ſumptā ex cautela diſſenſionuꝫ ⁊ diuerſitate copulandoꝝ. Scđo cuꝫ dicit ⌊ Ad filioꝝ ⁊c̄. ⌋ Per rōnem ſumptaꝫ ex eis que accidunt ſ̄m ſucceſſionem pueroꝝ ad patres. Tertio cum dicit ⌊ Inſup ⁊c̄. ⌋ Ex ea que ſumiť ex bona diſpōne ꝓlis uel pueroꝝ futura. In p̄ma parte dicit ꝙ opꝫ legiſlatorem intendentem bonā diſpōnem pueroꝝ futurā ordinare leges ⁊ ſtatuta circa coicationem nuptialem ciuiuꝫ ꝯſiderando ad diſpōnem ipſoꝝ tēpore quo copulanť ut. ſ. ſint ꝑfecta in ſe ⁊ bñ ſe ħñtia ad gñationem ⁊ ꝯſiderādo ad tēpus vite utriuſqꝫ ⁊ maris ⁊ femine quātuꝫ. ſ. uterqꝫ ſ̄m naturā viuere pōt: ita ut ꝯueniāt ad actum gñationis p̄ᵒ in etate qua hic ꝑfecte pōt gñare: ⁊ illa ꝯcipere ſuppoſita bona diſpōne ipſoꝝ in ſe ⁊ in ordine ad finē tēporis vite eorū ut ſimul uel fere hic poſſit generare ⁊ illa cōcipe ⁊ nō diſſonēt potētie ita ut iſte poſſit generare ⁊ illa nō cōcipe: aut ecōtrario iſta poſſit concipere: ille vᵒ nō generare ꝓpter diſpōnem iuuētutis uel ſenectutis. Iſta enim inducunt diſſenſionem ⁊ diuerſitatē inter ipſos. Si eni copulenť temp̄e quo vnus poſſit generare: alter nō ꝓpter etatem adinuiceꝫ diſſentiunt: ⁊ iō copulam alteram petunt qđ eſt incōueniens. Ut igiť viteť diſſentio ⁊ diuerſitas inter eos copulandi ſunt in etate ꝯueniēte utriqꝫ in ordine ad tempus durationis ipſoꝝ. Conſequenter cum dicit.

¶ Ad filioꝝ quoqꝫ ſuſceptionē eſt inſpiciēduꝫ. ne nimis diſtent ab etate paterna: qm̄ nec ipſi ſenioribus grām referre ullā pñt: nec parētes filijs adiumēta p̄ſtare: nec ēt nimis ꝓximi ad etatem paternā accedere debent filij. Habet enim hoc turbationeꝫ nō paruā: cum neqꝫ tāta ſit reuerētia huiuſmodi filijs erga genitores: utpote q̄ſi equalibus. Et circa gubernationē domus querele ex iſta q̄ſi paritate ſoleāt ꝓuenire.

¶ Ponit 2ᵃᵐ rōneꝫ: Dicens ꝙ ſcđo copulādi ſunt in etate ꝯuenienti ꝯſiderando ſucceſſionē pueroꝝ ad patres. Sicut enim p̄entes ſ̄m Legem nature tenenť filijs ad nutrimentum ⁊ diſciplinā uſqꝫ ad ꝑfectū: ita neceſſitate quadam p̄entibus impotentibus factis tenenť filij ſubuenire in neceſſitatibus. Auxilium aūt qđ pōt accidere ſenioribꝰ p̄entibus a pueris genitis in ſenectute eoꝝ eſt ꝓpter impotentiam pueroꝝ. Silr̄ auxilium qđ pōt accidere pueris in ſenectute genitis a p̄entibus ſenioribus exiſtentibus debile eſt ꝓpter impotētiaꝫ eoꝝ ex ſenectute. Et ideo nō expedit copulaꝫ nuptialē fieri ſenibus exiſtentibus: neqꝫ ēt ualde ꝓpe p̄ncipiū natiuitatis: hoc eſt nimis iuuenibus exiſtentibus. Multum enim diſplicet qñqꝫ iuuenes exñtes pueros habere q̄ſi coetaneos ⁊ minus uerenť filij p̄entes iuuenes ⁊ uerecundanť minus male in eoruꝫ conſpectu quaſi coeui ⁊ inarti cum eis ꝓpter ꝯſuetudinem: ⁊ magis ꝯquerunť in inuicem circa ea que ad mutuam diſpoſitionem ꝑtinent cum ſint ſimul eque potentes uel impotētes eque ⁊ ita cum filius requirit a patre iuuari in neceſſitatibꝰ pōt rñdere ipſum equalr̄ poſſe ſibi ⁊ econtrario. Deinde cum dicit.

¶ Inſup ꝙ dicere incipientes huc digreſſi fuimus ut corpora natoꝝ ſint ſ̄m legiſpoſitoris uoluntatē. fere quidē hec oīa ꝓuenient per vnam diligentiam.

¶ Ponit tertiā rōnem: Dicens ꝙ adhuc idem pōt oñdi per rōnem ſumptā ex his que diximus prius. Unde incepimus ſermonē de hoc. Opꝫ enim copulā nuptialeꝫ tali etate ⁊ tali tp̄e fieri quibus corpus pueroꝝ naſcētiuꝫ ꝯtingat diſponi melius ad virtutem ⁊ ſꝫ intētionem legiſlatoris. Hoc aūt magis ꝯtingit fieri ſi fiat tēpore ⁊ etate determiatis: ut ꝯñter apparebit. Ergo expedit eam fieri tp̄e determinato. Sic igiť oīa que ſunt circa curā nuptialem vnā cōem curā hñt fere ut. ſ. fiat tp̄e determinato. Fere aūt dicit forte qꝛ nō ideꝫ tēpus determinatum conuenit omnibus propter diuerſitatē nature. Deinde cum dicit.

¶ Nā cum ſit finis gignēdi utplurimū viris qdē ſeptuageſimus annus. Mulieribꝰ aūt qnquageſimus: ita cōiugādi ab initio ſunt ut etatibus ad hunc finē cōcurrant.

¶ Intēdit determiare qua etate expedit eā fieri ad exercitiuꝫ gñationis in utroqꝫ: ⁊ ex incōuenietibꝰ que accidunt ſi fiat nimis cito. Et ſ̄m hoc p̄mo p̄mittit quedā neceſſaria ad declarationem intenti. Scđo cum dicit ⌊ Quapropter ⁊c̄. ⌋ Ex illis ꝯcludit intentum ſuum. Circa p̄muꝫ p̄mo tangit qđ ſit terminus gñationis in utroqꝫ ẜm quem opꝫ ꝯſiderare. Sc̄do cum dicit⌊ Eſt aūt adoleſcentium ⁊c̄.⌋ Oñdit ꝙ coitus iuuenuꝫ nō eſt ꝯueniēs ad gñationem. In p̄ma pte dicit: ultimus terminus gñatiōis hoibꝰ determinatꝰ eſt ſicut ⁊ alijs. In oibus eniꝫ que ꝯtingit eē ⁊ nō eē eſt tp̄us determinatuꝫ quo ꝯtingit eſſe: ⁊ per ꝯñs agere. Sicut dicit p̄ᵒ celi ⁊ mūdi. Et iſte terminus maſculis ut in pluribus eſt ſeptuaginta anni: qꝛ tūc ſenſibilr̄ debilitatuꝫ eſt caliduꝫ nāle: q̄ꝫuis in aliq̄bus ſit longior: in aliq̄bus breuior ꝓpter diſpōnem mãe ⁊ aliquā aliā. Femellis aūt quinquaginta. ut in pluribꝰ. Breuior aūt eſt ꝑiodus gñationis mulieris q̄ꝫ viri. Quia mulieres nāl̄r ſunt minoris v̄tutis ⁊ caliditatis q̄ꝫ viri. Et qꝛ expedit ꝓpter diſſenſionem vitandā in ꝯiugādis ſimul minuere potentiā gñationis in utroqꝫ opportunuꝫ eſt in determinādo p̄ncipiuꝫ ipſius ꝯdeſcēdere cōmēſurando ad tempora hec. Deinde cum dicit.

¶ Eſt aūt adoleſcētiuꝫ cōiunctio improba ad filios. In cūctis eni aīalibus iuueniles partꝰ imꝑfecti ſunt ⁊ femine crebriꝰ q̄ꝫ mares: ⁊ praua corꝑis forma gignunt̄. Quocirca neceſſe eſt hoc idē in hoibꝰ ꝓuenire. Huiuſmodi aūt ꝯiectura fuerit qd̄ in q̄buſcūqꝫ ciuitatibꝰ ꝯſuetudo eſt adoleſcentes mares puellaſqꝫ ꝯiugari: in eiſdē inutilia ac puſilla hoium corpora exiſtunt.

¶ Oſtēdit ꝙ coitus iunioꝝ eſt prauus. Et diuiditur in quatuor ꝑtes ẜm quatuor rōnes quas adducit ad hoc. Sc̄dam ponit cuꝫ dicit⌊ In partu quoqꝫ ⁊c̄.⌋ Tertiā cum dicit⌊ Ad ꝯtinentiā ⁊c̄.⌋ Quartā cuꝫ dicit⌊ At maſculoꝝ corpora creſcere impediuntur ⁊c̄.⌋ Primo igit̄ ponit p̄mā que ſumit̄ ex ordine ad gñationeꝫ. Dicens ꝙ coitus iunioꝝ ſiue maſculi ſiue femelle prauus eſt ad gñationem pueroꝝ. Et hoc q̄dē apparet ad ſenſum: qꝛ in oibus aīalibus partus iunioꝝ ſunt imbecilles ⁊ imꝑfecti: qꝛ imꝑfectio partus eſt ex imꝑfectione p̄ncipioꝝ gñantiuꝫ: ſicut ułiter imꝑfectio effectus eſt ex imꝑfectione cārum. ⁊ femine crebrius q̄ꝫ mares: ⁊ parua corpora gignunt̄: cuꝫ enim p̄ncipiuꝫ gñatiuum in ſemine nō pōt digerere mēſtruuꝫ mulieris ꝓpter indigentiā caliditatis nō deducit ad ſimilitudinē ſuam ẜm oēs diſpōnes: ſed magis vitiat̄ ꝓpter ſuꝑabundantiā frigidi ⁊ humidi de neceſſitate trāſmutat in ꝯ̃rium ⁊ in femellā. talis aūt diſpōnis ſunt ſemina iunioruꝫ. Et iteruꝫ: gñati ab eis parui ſunt ẜm formā. i. ẜm figurā. extēſio enim ẜm figurā ꝯ̃hit magnitudinem calidi: cuius eſt mouere ſurſuꝫ qd̄ eſt imꝑfectuꝫ in iunioribus ut dictum eſt. Quare ſi ſic accidit in oibus aīalibus neceſſe eſt ita accidere in hoibus in q̄bus argumētuꝫ ſpāle apparet ad hoc: q̄ñ in quibuſcūqꝫ ciuitatibꝰ ſeu regionibꝰ ꝑmittunt̄ iuuenes ⁊ iuuencule ꝯiugari ⁊ ꝑmiſceri ad gñationeꝫ gñant̄ parui ⁊ imꝑfecti ẜm corpus ⁊ per ꝯñs minus utiles ad oꝑa bellica. Deīde cū dicit

¶ In partu quoqꝫ laborant magis puelle ac pereunt plures. ex quo reſponſuꝫ oraculi Trizenijs datuꝫ q̄dā exiſtimāt ob iſtā cām q̄ſi multis ꝑeuntibꝰ: ꝑp imaturitateꝫ nuptiarū: nō ꝓpter fructuū collectioneꝫ.

¶ Ponit ſc̄dam que ſumit̄ ex accidēti ꝑturiētibus dicēs ꝙ adhuc mulieres cōcipiētes in etate imꝑfecta in partu maiorem ſuſtinēt dolorem ⁊ plurime moriuntur: tum ꝓpter mēbri adhuc ordinati arctitudinem. tuꝫ ꝓpter virtutis debilitatem. quāto eniꝫ virtus minor eſt ad reſiſtēdum: tāto dolor maior: ſicut videmus onera eadem grauiora apparere debilibus. In iunioribꝰ aūt ſupponimus v̄tutem minorem eē: ⁊ ideo maiorem dolorem accidere qui tātus pōt eē ꝙ morteꝫ inducit. Et ꝓpter hoc dixerunt antiqui apud grecos factuꝫ eē oraculuꝫ ut dolor eius adiutorio mitigaret̄ ⁊ fetus ad ortum ꝓduceret̄ cum multe in iuuentute mulieres morerent̄ ⁊ fructus nō ueniret ad ꝓductionem ꝓpter imꝑfectionem. Deinde cum dicit.

¶ Ad ꝯtinentiā quoqꝫ utile eſt nuptias fieri ſeriores. intēperatiores enim eē vident̄ cum puelle ueneri aſſueſcunt.

¶ Ponit tertiam que ſumit̄ in ordine ad v̄tutem dicēs qd̄ adhuc coitus eſt minus expediens iunioribꝰ ad tēperantiam: ⁊ magis expedit ſenioribus exiſtentibus. iuuencule enim que magis aſſuete ſunt coire in iuuentute intemꝑantiores ſunt. illa enim ad que aſſueti ſumus magis ſunt delectabilia ⁊ ad ea que ſunt magis delectabilia magis inclinamur. Deinde cum dicit.

¶ At maſculoꝝ corpora creſcere impediunt̄: ſi adhuc augēte ſemine ꝯſuetudineꝫ ineant. Nā hiꝰ terminus hic eſſe videtur: quē nō multuꝫ excedit amplius.

¶ Ponit quartam rōneꝫ dicens ꝙ adhuc corꝑa maſculorum coeuntium in imꝑfecta etate dum corpus eſt in augmento ledunt̄ ⁊ defectuꝫ patiunt̄ a quantitate eis determinata ⁊ in cōplexione. Alimētuꝫ enim digeſtuꝫ principiuꝫ eſt nutritionis ⁊ augmētationis ⁊ gñationis. ipſi enim augmēti totum qd̄ cōuertitur de alimēto iuuenibus uel fere neceſſarium eſt ad nutritionem augmentum ⁊ parum uel nihil eſt de ſuꝑfluo qd̄ ordinat̄ ad gñationem. ⁊ ideo ſi multum coeant neceſſariū eſt ꝙ illud quod deberet tranſire in augmentum ⁊ nutritionem conuertat̄ in ſemen. q̄re detrimentum patient̄ in augmento ⁊ nutritione. eſt eniꝫ qd̄dā tēpus determinatuꝫ in quo aīalia nata ſunt augmētari qd̄ non multū excedit̄ a tp̄e deputato ad gñationē. ſtatim eniꝫ deficiēte augmēto ⁊ ꝑfectis corꝑibꝰ cum plus ꝯuertit̄ de alimēto q̄ꝫ ſit neceſſariū ad nutritionē ꝯuenientꝰ ordinat̄ ad gñationē coitus: etiā nō ꝑfectis corꝑibus detrimētuꝫ inducit quātuꝫ ad cōplexionē ꝓpter exiccationē ⁊ infrigidationē. Simul eniꝫ ꝯducit̄ calidum ⁊ humiduꝫ. Unde p̄hus dicit libro de cauſis. lon. ⁊ bre. vite: ꝙ coitiua ⁊ multiſpermia cito ſeneſcūt: qꝛ ſꝑma ſuꝑfluuꝫ ex̄ñs amplius deſiccat emiſſum. Et iō mulus longioris vite eſt q̄ꝫ ea ex q̄bꝰ generat̄: qꝛ minus ſpermaticat. ⁊ paſſeres maſculi breuioris: quia magis coitiui ſunt. Deinde cum dicit.

¶ Quapropter puellas q̄dē circa etatē decem ⁊ octo annoꝝ nuptui tradere ꝯgruit maſculos aūt circiter etatē ānoꝝ ſex ⁊ triginta. In hoc eniꝫ tp̄e ⁊ vigētibꝰ corꝑibus ꝯiungent̄ ac ꝓcedēte tp̄e ſimul apte deſinēt ꝓcreare poſſe: ⁊ filioꝝ ſuſceptio ꝑtim erit ab initio eis etate vigētibꝰ ſi recte procedat ſtatim generatio: partim iam uergētibus ad annum ſeptuageſimum.

¶ Cōcludit ex dictis q̄ñ ⁊ qua etate opportunum eſt fieri copulam nuptialem dicens ꝙ ꝓpter hoc ꝙ finis generationis in viris ut in pluribꝰ eſt ſeptuageſimus annus uel circa: mulieribus aūt q̄nquageſimus uel circa ut in pluribus ⁊ expedit ꝯiugatos ſimul deficere a potentia gñandi: ut ꝓbatum eſt p̄us: ⁊ coitus iunioꝝ in imꝑfectis corꝑibꝰ prauus eſt. Corꝑa aūt mulierū ut in pluribus ꝑficiunt̄ in decem ⁊ octo annis uel circa. virorum autez in trigintaſex aut parum plus aut minus. Expediens eſt magis eos ꝯiugari muliere exiſtente decem ⁊ octo annoꝝ uł circa: viro aūt trigintaſex aut parum plus uel minus. Sic enim ꝯiungent̄ corꝑibus ꝑfectis ⁊ per ꝯn̄s virtutibus: q̲bus exiſtentibꝰ erit ꝯiugatio ipoꝝ in temꝑe ꝯueniente ad ꝑfectionem gn̄ationis pueroꝝ: v̄tutibus etiā ꝑfectis ꝑfectioꝛ erit actio ⁊ etiā ipſuz gn̄atuz. Et iteꝝ ſucceſſio pueroꝝ ad p̄res opportunius fiet ſi ſtatī cū copulati ſunt muliere .18. viro .36. annoꝝ exiſtentibus ſtatim generent. ſuccedent enī filij parentibꝰ in p̄ncipio ſtatus corꝑe ꝑfecto. ſ. circa .36. annum matre agente q̄nquageſimū: patre ſeptuageſimuz uel circa impotētes fere exiſtentes quaſi reſoluta etate. impotentia tn̄ eoꝝ ſupplebit̄ per filioꝝ potentiam ꝑfectorum exiſtentium qn̄ igit̄ opꝫ fieri ꝯiugium ꝯſiderato bono ꝯiugatoꝝ ⁊ gn̄andoꝝ dictum eſt. Eſt aūt itelligendum ꝙ q̄ꝫuis viri ⁊ mulieres ſint eiuſdez ſp̄ei: nō tn̄ idez periodus eſt vite utriuſqꝫ ipſoꝝ: qꝛ tempus durationis ipſoꝝ nō ſequit̄ eos rōne ſp̄ei cōmunis utriqꝫ ſed ſequit̄ virtutez cōplexionis. Uirtus aūt cōplexionis multo fortioꝛ eſt in viro q̄ꝫ in muliere ꝓpter abundantiā calidi ⁊ meliorem ꝓportionē eius ad alias q̄litates: ⁊ ideo viri longioris vite ſunt ſm nām mulieribus. Et qꝛ qd̄ ꝑfectius eſt pluri tꝑe indiget ad ſui ꝑfectionem quanto plura exigunt̄ ad eius ꝑfectionē. viri aūt ꝑfectiores ſunt mulieribꝰ. ideo pluri tꝑe indigent ad ſui ꝑfectionem q̄ꝫ mulieres ut in pluribꝰ. q̄ꝫuis propter indiſpōnem mr̄e poſſit accidere ecōtrario. Phs aūt determinauit tēpus ꝑfectionis mulieruz .18. ānos uel circa: viroꝝ aūt .36. uł circa: qꝛ ſic apparebat ei forte ut in pluribꝰ. aut qꝛ ſm ꝓportionem hoꝝ nūoꝝ ad inuicem excedit virtus cōplexionis viri virtutem cōplexionis mulieris ſm nām. Si aūt aliq̲s obiciat p̄us debere fieri ꝯiugationē nuptialē quā determinat phs p̄º. qꝛ gn̄atio fit ex ſuꝑfluo alimēti. qn̄ igit̄ p̄mo icipit eē ſuꝑfluuz alimēti ⁊ p̄mo incipiunt ſꝑmatiçare videt̄ ꝙ deberet fieri talis copulatio. hoc aūt ꝯtingit multo tꝑe prius q̄ꝫ determinet phs: puta tꝑe pubeſcētie. ergo prius videt̄ fieri. Et p̄terea hoc iura determinant que vident̄ cōſiderare bonuz cōe: matrimonia. ſ. poſſe fieri muliere exn̄te .18. annoꝝ: viro exn̄te .36. uel circa. Ad hoc eſt intelligēduz ſm intētionem phi ꝙ ſi ꝯſideremꝰ bonā diſpōnem gn̄antium ⁊ bonam habitudinem generādoꝝ futuraꝫ: ⁊ per ꝯn̄s utilitatem cōem ciuitatis ſeu regionis per ſe melius eſt ꝯiunctionem iſtā fieri ꝑfectis corporibus utriuſqꝫ qd̄ eſt in tēpore determinato a pho uel circa ut in pluribꝰ. ꝑfectis enim corꝑibus ꝑfecte erunt virtutes: nec detrimētuz aliqd̄ patientur in augmēto aut cōplexione ſm ꝙ hꝰ' niſi ꝓpter ſuperfluitatem: aut aliquid hꝰı ⁊ pueri melius erunt diſpoſiti quātuz ad corpus: qꝛ a magis ⁊ melius diſpoſitis generabunt̄ ⁊ per ꝯn̄s ſm aīam: qꝛ bona diſpō corporis diſponit ad bonaꝫ diſpōnem aīe: ⁊ ſic magis appetent ad virtutes ⁊ actus ciuiles: ꝓpter accn̄s tn̄ aliqd̄ expedit tardius uel citius fieri in aliq̲bus: puta ſi tardiꝰ uel citius ꝑficiant̄ corpora aut ſi timeat̄ fornicatio cū alienis aut aliquid hꝰı. Quāuis aūt prius in aliquibꝰ iueniat̄ ſuꝑfluum alimēti ⁊ emiſſio ſeminis: nō tn̄ ſequit̄ ꝙ tunc melius ⁊ aptius ſit ad gn̄ationem ſicut accipiebat rem in oppoſituꝫ: nō enim opꝫ in his que ꝓcedunt de imꝑfecto ad ꝑfectum ꝙ qm̄ aliquid pōt aliquid primo ꝙ tunc ꝑfecte poſſit: ſicut qn̄ aliquis pōt cytharicare qualit̄cūqꝫ: nō ſequit̄ ꝙ optime poſſit ſed magis ecōtrario: que enim ſunt p̄ora ſm viā gn̄ationis imperfectiora ſunt: que aūt poſteriora ꝑfectiora: ſicut vir puero ut dı̄ 9º meth. Jura aūt nō determināt optimū eſſe fieri matrimoniū tꝑe pubeſcētie. ſ. mł'iere exn̄te .12. annoꝝ uł circa. viro .14. uł circa. Sꝫ tūc ꝯcedūt poſſe fieri p̄º. qꝛ tūc p̄º pōt ualē ꝯſenſus ꝓp uſuꝫ rōnis tūc p̄º uł circa iexn̄te. Et qꝛ tūc p̄º incipit aliqd̄ ſuꝑfluū alimēti fieri ut in pluribꝰ: q̄ꝫuis imꝑfectū. Deinde cuz dicit

¶ Quibꝰ igit̄ etatibꝰ ꝯiugia ſint faciēda dictuz ſit. Tēpus aūt āni ut nūc multi obſeruāt recte per hyemē aptiꝰ ad nuptias eſſe videt̄: ſed ꝯſiderāda ſunt in ꝓcreatione liberoꝝ que a medicis ⁊ que a phiſicis tradunt̄: medici autē tꝑa corpoꝝ ſufficienter oſtēdunt. Phiſici aūt de ſpiritibus. Borealia magis q̄ꝫ auſtralia laudantes.

¶ Declarat qua tēpereitate uł diſpōne aeris expediētiꝰ ſit fieri hāc ꝯiunctionē. Circa qd̄ intelligēdū ꝙ bona diſpō gn̄ati ſequit̄ bonā diſpōnē p̄ncipioꝝ gn̄antium in actu. Diſpō aūt gn̄antiū ſeq̄t̄ aliquā diſpōnē ꝯtinētis. Un̄ ⁊ locꝰ dı̄ p̄n̄m gn̄atiōis ſicꝰ ⁊ pr̄ a Porphyrio. diſpō aūt ꝯtinētis mutat̄ ſm diſpōnē tēpoꝝ ⁊ uētorū alioꝝ hꝰı. Et iō eſt expediēs itēdēti bonā diſpōnē gn̄atoꝝ ꝯſiderare bonā diſpōnē ꝯtinētis ⁊ tp̄is ⁊ uētoꝝ. ⁊ iō dı̄c ꝙ ad hꝰı copulā uł ꝯiūctionē faciēdā opꝫ uti tꝑibꝰ ⁊ his que circa tꝑaneitatē: h̄ eſt diſpōnē aeris ſꝫ tꝑs q̲bꝰ utunt̄ multi bn̄ ⁊ rōnabilr̄ dicētes hāc debere magis fieri tꝑe hyemis. tūc eniꝫ friditate ꝯtinētis clauſis poris fortificat̄ cal̄m iterīꝰ ⁊ ꝯgregat̄ v̄tꝰ ⁊ fortioꝛ eſt. In eſtate aūt poris aꝑtis exalat cal̄m iterīº. fortiore āt exn̄te virtute ⁊ calido melius eſt cōmiſceri ad generationē. Expedit aūt ꝯſiderare ad gn̄ationeꝫ pueroꝝ ea que dicunt̄ a phis nālibꝰ ⁊ a medicis. Medici enī ſufficiēter dicūt diſpōnē tēporū in ordie ad corpa reſpectu opōnū diuſaꝝ: nāles eas que uentoꝝ dicētes boreales ⁊ oriētales meliores auſtralibꝰ ⁊ occidētalibꝰ ad bonā diſpōnē corpoꝝ: ſicut dictū ⁊ expoſitū fuit p̄us ubi determinatū fuit de optīo ſitu ciuitatis. Deide cū dı̄c.

¶ Que aūt corꝑa maxie utilia ſint magis dicēduz eēt ubi diſciplina liberoꝝ tractat̄. Sūmatim vͦo ſat fuerit nunc dixiſſe: neqꝫ enim athletaruꝫ habitudo utilis foret ad ciuilē habitū. neqꝫ ad ſanitatē ⁊ ꝓcreationem liberoꝝ: nec rurſus humilis ⁊ imbecilla nimium: ſed media iſtarum.

¶ Declarat quales opꝫ eē copulandos ad gn̄ationē ſm h̄itudinem corꝑis: ⁊ circa hoc p̄mo declarat q̄les opꝫ eſſe quo ad quātitatem. 2º cuz dicit [Laborioſā eni.] In cōparatione ad exercitium. In p̄ma parte dicit ꝙ qualibet exn̄tibus corꝑibus eoꝝ qui copulant̄ ſm habitudinem quātitatis maxime utilia erunt ad bonam diſpōnem eoꝝ qui gn̄ant̄: dicēdum eſt in his que pertinent ad diſciplinā ciuium: figuraliter aūt ⁊ in ſūma ſufficit dicere nunc. manifeſtum eſt enim ꝙ habitudo corporis athletarū qui ſunt ualde magni corpore non eſt ꝑfecte bona diſpō corporis. Tum ꝓpter ponderoſitatem. Tum qꝛ virtus ſp̄ūs ⁊ calidi euaneſcit in tanta ꝓtenſione membroꝝ. Nec etiā ad ſanitatem ꝓpter eaſdem rōnes: ⁊ per ꝯn̄s nec ad rōneꝫ intellectus ⁊ rōnis que ſequunt̄ diſpōneꝫ corporis ut in pluribus. Et qꝛ bona ciuilis cōicatio indiget bona diſpōne quantum ad corpus ⁊ quātuꝫ ad aīam nō eſt optima ad eā. Silr̄ h̄itudo imꝑfectoꝝ ſm quātitatē ⁊ morbidoꝝ qui idigent maiori cura nō eſt optima ꝓpter imꝑfectionem ⁊ improportionē. Sed media h̄itudo magis. in oībꝰ enī ⁊ que ſunt ſm nām ⁊ que ſm rōnem media ſunt eligibilia magis: ⁊ iō h̄itudo media ſm quātitateꝫ in generantibus eligibilioꝛ eſt. Deinde cum dicit.

¶ Laborioſaȝ eni habitudinē hr̃e oȝ:exercitatā ṽo laborib⁹ nō violētis:neqꝫ ad vnū laborē ſolū:ut athletaꝝ habitudo:ſed ad liberalia opera. Hec aūt ſimiliter viris mulieribuſqꝫ exiſtere debent.

¶ Declarat q̃les opȝ eſſe per cōparationē ad exercitia dicēs ꝙ expedit ad bonā diſpōnem generādoꝝ futuram hr̃e bonā habitudinē corpis ⁊ exercitatos eſſe per aliquos labores ad exercitādū virtutē ⁊ caliditateȝ que per motum excitant̃:nō tñ per violētos ne per labores violētia ſpūs exalet̃ ⁊ debilitet̃: ⁊ iō opȝ exercitari uel laborare nō in aliq̃ vno ſolū:ſic athlete laborāt ad ſuperādū:ſed in multis ꝑtinētib⁹ ad ciues ⁊ liberos. expediēs eni eſt exercitari futurū bonuȝ ciuem in multis opōnib⁹ liberoꝝ ut ꝯſequēter facilius ⁊ magis cū delectatiōe illas operent̃. opȝ autē ⁊ viros ⁊ mulieres exercitari:ſed vnūquēqꝫ in operationibus decentibus eū. Deinde cum dicit.

¶ Pregnātes quoqꝫ mulieres curā habere corpoꝝ opȝ nō pigreſcētes neqꝫ ſubtili utētes alimonia. hoc aūt facile eſt legūpoſitori ꝓuidere ſi iubeat ſingulis diebus iter quoddā facere debere ad deoꝝ ſacra mulieres que ſortite ſint ꝯcipiēdi honorē. mēs tñ ꝯ̄ quā corp⁹ in trāq̃llitate eſt traducēda:que eni fiūt ab ea que ꝯtinet cape vident̃ queādmodū illa que naſcunt̃ a terra

¶ Declarat ꝙ curādū eſt de mulierib⁹ ꝑgnātib⁹ ad bonā pueroꝝ diſpōnē. d. ꝙ opȝ legiſlatorē curā hr̃e de bona diſpōne corpoꝝ mulierū ꝑgnātiū. Pueri eni gn̄ati nutrimentuȝ vident̃ aſſumere a muliere hn̄te in utero per uenas ⁊ poros a nā ad hoc ordinatos:ſicut terre naſcētia per radices aſſumūt a terra:nutrimentū aūt aſſumptū a muliere ꝯſilr̃ diſponit̃ cōplexiōi mulieris ⁊ puer de neceſſitate diſponit̃ ſm diſpōnē nutrimenti ex quo nutrit̃: ⁊ maxime in ꝑncipio. Et iō opȝ puerū diſponi ſm diſpōnē mulieris geſtātis. Igit̃ expediēs eſt ad bonā diſpōnē ꝓlis futurā curare de bona diſpōne mulieris. Spāliter aūt expedit curare ne ſint torpētes multū per deſidiā:que frequēter accidit mulierib⁹ ꝑgnātibus ꝓpter defectū calidi ⁊ ſupabūdātiā humidi groſſi idigeſti:ſi eni ꝑgnās torpeat nimis per deſidiā oportebit calidū ⁊ ſpirit⁹ in puero torpere. Deide expedit cauere ne utant̃ cibo nimis ſubtili. Tū qa facilis digeſtionis exiſtēs facit repletionē quandā inaneȝ magis q̄ȝ uerā. Tū qa ſtati ꝓꝑ facilē digeſtionē ei⁹ aſſumit̃ in mēbris fortioris virtutis ſm totū uel fere. ita qd̄ parū aut nihil erit ſupfluū qd̄ trāſeat in nutrimētū fetus. Facile aūt erit cauere deſidiā legiſlatori ſi ꝑcipiat ꝑgnātibus que ſortite ſunt honorē gn̄ationis ⁊ fugerunt obprobriū ſterilitatis ſm antiquos. facere aliquā ꝑegrinationē quotidie uel bis uel ter in ſeptimana uel aliquid h⁹ꝰ ad aliqd̄ oraculū ꝓꝑ deoꝝ reuerētiā ut quos habuerūt ꝓpitios in ꝯceptu beniuolos habeāt ubi magis neceſſe eſt. ſ. in partu. Et loquit̃ ſm opinionē gentiliū antiquoꝝ qui opinabant̃ multitudinē deoꝝ eē: ⁊ illos uel corpa ſupraceleſtia uel ṽtutes aliq̃s in corpib⁹. Quāuis aūt ad bonā diſpōnē pueroꝝ futurā ad Rēp. oporteat mulieres labores aliquos exercere ut ſint ſine pigritia. Tñ natos iā ⁊ incipiētes diſciplinari ad bonuȝ intellect⁹ eſt ſpeculatio:nō opȝ multū laborare ſed pigrius diſponi corpa ne per laboris ꝯtinuitatē diſtrahātur a diſciplina ⁊ per motū ſpiritus nimis accēdant̃ ut ſint nimis mobiles qd̄ nō cōpetit ſpeculatiōi. opȝ enīȝ formas ſenſibiliuȝ in qb⁹ ſpeculat̃ itellect⁹ fixionē hr̃e in ſubiecto p̄mo eoꝝ qd̄ eſt ſpirit⁹. Deinde cū dicit.

¶ Circa expoſitionē aūt uel educationē filioꝝ lex ſit nihil orbatum natura fore educandum:in alijs ṽo ſi mores inſtitutaqꝫ ciuitatis prohibeant:natos exponere.

¶ Declarat qualiter pueri poſtq̄ȝ ſunt nati ſint diſponēdi: ⁊ qa nō expedit de oībus curare aut nō eq̃liter:aut ꝓpter impfectionē:aut ꝓpter multitudinē: ⁊ p̄mo tangit qualiter ſe habēduȝ eſt ad orbatos: ⁊ ubi excedunt ſm multitudinē. Scd̄o cū dicit [Suſceptis autem.] Qualiter ꝑfecti ⁊ multitudinē ꝯuenientē nō excedētes diſponēdi ſunt. Circa p̄muȝ p̄mo declarat q̃liter ſe habendum eſt ad orbatos. Scd̄o cum dicit [Ac multitudo ⁊c̃.] Qualiter ſe habēdū eſt ubi excedunt multitudinē determinataȝ. In p̄ma pte dicit ꝙ ſi cōtingat aliquē uel aliquos eſſe orbatos ſenſu aliquo uel ſenſibus ul̃ mēbro aut mēbris qb⁹ minus ſint utiles ad opōnes itellꝰ ⁊ remp. de reſuatiōe ipſoꝝ ⁊ alimēto adminiſtrando feratur lex a legiſlatore nullū taleȝ nutriri: qd̄ eſt intelligēdū cū tāta cura ⁊ diligētia cū quāta nutriēdi ſunt ꝑfecti nati. Illud eni qd̄ ordinatū eſt ad aliquē finē: quāto magis natū eſt attingere ad ipſuȝ tāto magis diſponēdū ad ipȝ: ⁊ q̄ȝto min⁹: tāto min⁹ curādū. Sic eni videmus nāȝ magis ſollicitā eē de ꝑfectiorib⁹ pueri āt nati ꝑfecti mēbris ⁊ ſenſib⁹ ꝑfecti⁹ nati ſūt attingē ad finē hūanū. g̃ magis diſponēdi ſūt. orbati aūt aūt ſenſu aut mēbro nati ſunt attingere aliqualiter ex quo aīam ⁊ intellectū habēt: ſed nō eque perfecte. Et ideo curāduȝ eſt de eis: ſed nō equaliter ut de ꝑfectis ⁊ vniuerſaliter inquātū vnuſqſqꝫ natus eſt attingere ad finē intātū diſponendū eſt cū ſit ꝓpter ipm̄. Loqmur aūt hic de fine humano ſm vitam pn̄tem: qa ſic loqtur de ipſo philoſophus. Deinde cum dicit.

¶ Ac ſi multitudo tāta ꝓlis alicui cōtigerit ut duplicatus ſit filioꝝ numerus:nā is diffinit⁹ eſſe debet ad multitudinē nimiā euitādā ante uenire opȝ ne fetus ꝯcipiant̃:nā poſtq̄ȝ concepti ſunt ⁊ ſenſum aut vitam acceperint nephas eſt attingere eos.

¶ Declarat qd̄ faciēdum eſt ſi excedāt ſm multitudinē. Eſt intelligēdū ꝙ cū ciuitas ſit cōmunitas per ſe ſufficiēs ad vitā opȝ ciues per ſe ſufficiētes eſſe ⁊ non pauperes: ⁊ ideo cauēda ſunt illa in ciuitate que inopiā inducūt: hoc aūt eſt multitudo filioꝝ debētiū ſuccedere in hereditate: magna eni ⁊ multa hereditas parētū cū diuidet̃ in multitudinē filioꝝ ualde tenuis erit vnuſqſqꝫ: maxime in tertiā uel q̃rtā gn̄ationē: ſicut ad ſenſum videmus: nō eni placuit pħo lex ſeu ꝯſuetudo de ſucceſſiōe p̄mogeniti ſm totū. Tū qa cū p̄mogeniti ſint ſinguli: poſteriores aūt multi ut frequenter ſequeret̃ plures liberoꝝ eſſe pauperes q̄ȝ diuites. Tum qa habētes poſſeſſiones ſunt partes ciuitatis: nō habētes aūt non. ciuiū eni opȝ eſſe poſſeſſiōes ut dictū eſt prius. Quare ſi poſteriores geniti nō ſuccederēt in aliquo parētibus plures liberoꝝ nō ꝯtingeret eſſe ciues ſed expelli a ciuitate. Tū qa poſterius nati ſicut ⁊ p̄mi poſſunt eē bene nati ad magna: nō habētes auteȝ vnde operent̃ ad que nati ſunt cōpellunt̃ accipe vndecūqꝫ: inſidiātes ciuib⁹ ⁊ alijs per furtū: per rapinā: ⁊ homicidia. ⁊ ꝯiungūt ſe aduerſarijs: que oīa ſunt incōuenientia. Suppoſito igit̃ ꝙ oēs ſuccedere debeāt in hereditate q̃litercūqꝫ: p̄mo ꝓponit ad vitādā ſupfluā multitudinē filioꝝ legē ſeu conſuetudinem quarundam gentium. Scd̄o cum dicit [Cuȝ ṽo.] Ponit documentū ad hoc ſm intētionem ſuam magis. In p̄ma parte dicit ꝙ ad vitandam multitudinē puerorum ſupfluam. Ordo. i. lex uel conſuetudo gentiū quarundam ꝓhibet nulluꝫ genitoruꝫ ultra multitudinē determinatā debere reſeruari. Opꝫ enim ſi debeat ciuitas eſſe diues determinatā eſſe multitudinem ipſoꝝ: aliter eniꝫ depauperaret᷑ ſi dimitteretur quilibet generare ꝗtūcunqꝫ. Sed q̄a durū eſt pueros nō reſeruari ad vitā: declarat ſi neceſſe ſit iſtud fieri q̄liter cū minori culpa fiet dicēs ꝙ ſi aliq̄bus ꝯiugatis fiant plures ꝗꝫ ſit determinatuꝫ a lege ⁊ neceſſe eſt eos exterminari: magis ꝓcuranduꝫ eſt fieri aborſuꝫ anteꝗꝫ ſenſus ⁊ vita inſint ꝗꝫ poſtꝗꝫ infuerit. Procurās enim aborſum poſtꝗꝫ infuerint homicidia a lege reputantur ⁊ magis peccāt. ſemen eni ⁊ nō ſemen determinat᷑ per ſenſuꝫ ⁊ motuꝫ. Sic igit᷑ Ariſt. nō dicit ſm intentionē ſuā ꝙ debeāt extermiari aliq nati: ſꝫ ſm legē gentiū. nec ꝙ ꝓcurādus ſit aborſus abſolute: ſꝫ ſi interficiendi ſunt ab aliquibus magis facienduꝫ eſt hoc ante ſenſuꝫ ⁊ vitam: non ſicut bonum ſm ſe: ſed ſicut minus malum. Deinde cum dicit.

¶ Cuꝫ ṽo determinatū ſit qua etate vir ⁊ uxoꝛ ſint ab initio cōiugādi. q̄to tēpore liberis operā dare ꝯueniat determinemus. ſenioꝝ eni fetus queadmodū iuniorū imperfecti ſunt: ⁊ corporibꝰ: ⁊ itellectibꝰ. Seneſcētiū quoqꝫ fetus ſunt inrobuſti. Quapropter illud maxime tēpus ꝓbanduꝫ eſt in quo maxime intelligētia viget in nobis. Id aūt eſſet in plurimis circiter annū q̄nquageſimū (ut poetarū q̄dā dixerūt) ſeptenario numero etatē dimetiētes. Itaqꝫ qui q̄tuoꝛ aut q̄nqꝫ ānis hāc etatē exceſſerint derelinquere debēt in apto ꝓcreādi ſtudiū.

¶ Ponit documentū ad hoc ſm intētionē ſuā ſumptaꝫ ex determinatione tp̄is deputati ad gn̄ationē: circa qđ tria facit. Primo declarat q̄liter determinādū eſt tempus deputatū ad gn̄ationē ad vitādū ſupfluitatē puerorꝝ. Scđo cū dic᷑ ⌊ Ac de cetero. ⌋ Ex hoc cōcludit cōmixtionē ultra tp̄s illud nō debere fieri pp gn̄ationeꝫ. Tertio cuꝫ dicit ⌊ Coitus ṽo. ⌋ Declarat ꝙ huiuſ cōmixtio nō eſt faciēda cū alieno uel aliena. In p̄ma pte dicit: q̄m p̄ncipiū etatis ad gn̄ationē deputate determinatū eſt viro ⁊ mulieri. huic q̄dē. 37. illi ṽo. 18. annus uel circa. Sil̄iter aūt finis viro. ſ. 70. mulieri. 50. ſꝫ naturā cōem: opꝫ tp̄s itermediū quo p̄nt gn̄are magis determinari ⁊ breuiari ad ſupfluā multitudinē vitandā. manifeſtū eſt eni ꝙ fetus ſenioꝝ etiā circa. 70. annū in viro: uel. 50. in muliere impfecti ſunt ⁊ corpibꝰ ⁊ itellectibꝰ pp debilitatē virtutis gn̄antiū que quāto magis diſtāt a ſtatu minoꝛ eſt: ſicut ⁊ fetus iunioꝝ etiaꝫ circa tp̄s deteriatū a nā. Fetꝰ ṽo decrepitoꝝ ultra tp̄s deputatū a nā oino debiles ſunt corpe pp debilitatē v̄tutis in eis. Et pp h̄: q2 calidū remiſſuꝫ eſt in eis ⁊ paſſiones ſedate ſunt nāliter ⁊ multa expti ſunt pp tp̄s. Sūt etiā in ſtatu ſm itellectū: aīa eni ſedēdo ⁊ q̄eſcēdo fit ſciēs ⁊ prudēs: ſicut dicit᷑. 7°. Phi. Hec aūt uera ſunt ut in pluribꝰ. ideo etatē hāc deputatā ad gn̄ationē. manifeſtū quā q̄dā poetarū determinauerunt videlꝫ ſeptenario numero: itaqꝫ qui q̄tuoꝛ aut q̄nqꝫ annis hāc etateꝫ exceſſerint relinquere debēt ꝓcreādi ſtudiū uſqꝫ ad q̄ntū annū: uel ad etatē excedentē tēpus hoc q̄tuoꝛ uel. 5. annis in viris: ut ſic viri deſeruiāt manifeſte gn̄ationi a. 37. anno uſqꝫ ad. 55. annū ad plus: ⁊ mulieres ꝓpoꝛtionaliter a. 18. uſqꝫ ad. 37. annū. tūc eni uterqꝫ ipſorū maxime eſt in ſtatu pfecto ſm nām: ⁊ virtutes magis perfecte ſunt. ꝓpter qđ pueri: ⁊ melius diſpoſiti generabunt᷑ ⁊ pauciores. Deinde cum dicit.

¶ Ac de cetero uel ſanitatis uel alterius huiuſmodi cauſa concubitum facere videri.

¶ Cōcludit ultra tēpus hoc nō debere fieri cōmixtionem ꝓpter gn̄ationē: dicēs ꝙ in reliquo tpe nō debēt cōiugati cōmiſceri adinuicē manifeſte ꝓpter gn̄ationē: ſed ſi cōmiſceant᷑: pmittat᷑ hoc gr̄a ſanitatis aut alicuius alterius. Cōtingit aliq̄n ꝙ in uaſis ſeminarijs eſt multitudo ſeminis: aut nālis que ꝓpter multitudinē grauat nām: aut innaturalis ibi uel in alijs partibꝰ corpis: q̄s ꝯtingit euacuari per coitū ⁊ per ꝯſequēs alleuiare nāꝫ ⁊ melius diſponi ad ſanitatē. Deinde cum dicit.

¶ Coitus ṽo ois alteriꝰ ꝗꝫ ꝯiugis penitus ſit interdictus: q̄n q̄dē ſit ⁊ appellet᷑ ꝯiunx. Qđ ſi q̄s dep̄hēdat᷑ ꝯtrafacere per tp̄s ꝓcreationis dignā ꝓ delicto penā repoꝛtet.

¶ Declarat ꝙ mixtio talis nō debet fieri ad aliuꝫ uel ad aliā pſonā. Propter qđ eſt itelligēdū ꝙ mixtio maris ⁊ femine nāliter in hoīe eſt ad gn̄ationem ꝓlis ⁊ nutritionē ⁊ eruditionē: ad hoc aūt neuter iſtoꝝ ſufficit per ſe. Et ideo opꝫ ꝙ iuuant᷑ ad hoc per ꝯſenſum mutuuꝫ: nō per aliqđ paruū tp̄s: ſed uſqꝫ ad pfectioneꝫ ꝓlis ſm corpus ⁊ ſm aīaꝫ. qđ erit ſi incipiat gn̄are in tpe determinato a ph̄o circa fineꝫ vite eoꝝ. Puer enim ſi fuerit maſculus nō pficit᷑ uſqꝫ ad. 37. annuꝫ uel circa: ⁊ ſi iſti 37. adiūgantur. 37. annis patris gn̄antis anteꝗꝫ gn̄aret erūt. 74. q̄n impotēs erit nāliter ad gn̄andū ⁊ circa finē vite. ⁊ ideo coicatio maris ⁊ femine per totā vitaꝫ ⁊ ad pfectionē ꝓlis eſt a nā inclinante: ⁊ ois cōmixtio que fit p̄ter huiuſ coicationē innālis eſt. Et ideo dicit ꝙ de cōmixtione viri cū aliena muliere: uel mulieris cuꝫ alieno viro ſit lex ⁊ teneat᷑ ut bonuꝫ nō permittere nec etiā uelle videre tangētē alienū aliquo mō: ſi eni pmittat᷑ aliq̄s accedere ad aliquā que ſua nō eſt per fornicationē: cū poſt mixtionē non maneāt mixti per conſenſuꝫ ad educationē ꝓlis: ſequit᷑ maluꝫ ⁊ impfectio eius maxime. Nullo ergo mō permittat᷑ fieri cōmixtio cum alio uel alia ubi eſt ⁊ appellat᷑ ꝯiugiū. Tūc eni ⁊ ſeq̄tur malū ꝓlis ⁊ incertitudo ⁊ iniuſtitia. Minime ṽo permittēdū eſt circa tēpus ꝓcreationis filioꝝ: tunc enim maxime accideret erroꝛ per incertitudinē: ⁊ ſi aliquis appareat tale aliq̄d faciens puniat᷑ punitione cōmēſurata peccato: ut ſm mēſuraꝫ peccati ſit plagarum modus: ut alibi dicit᷑: ita ꝙ ꝓhibet ph̄us hic primo ſicut malum per ſe cōmixtionem cum aliena: q̄uis ſit libera. magis autem cōmixtionem cum ea que eſt alterius propter iniuſtitiam. maxime autem cum ea que eſt alterius tempore deputato ad generationem. Deinde cum dicit.

¶ Suſceptis aūt filijs multū referre putanduꝫ eſt ad corporis robur quali victu nutriantur. Apparet ṽo ex ceteris animalibus ⁊ ex ceteris gentibus q̄bus cura eſt aſſidua bellice habitudinis nutrimētū lactis maxime ꝓpriū eſſe corporibus. abſtemiuꝫ autem magis propter egritudines.

¶ Declarat qualiter curādi ſunt pueri pfecti ⁊ reſeruādi poſt natiuitatē: ⁊ p̄° q̄liter in p̄ma etate que extēdit᷑ ſm philoſophum uſqꝫ ad tertium annū. Secundo cū dicit ⌊ Sequēti ṽo. ⌋ Qualr in ſcđa que extēdit᷑ uſqꝫ ad. 5. annos incluſiue. Tertio cum dicit ⌊ Tranſactis ṽo. ⌋ Qualiter in tertia que extēdit᷑ uſqꝫ in finē ſeptimi. Et ca p̄muz p̄mo declarat qualiter curandi ſunt ⁊ diſponēdi ſunt quãtuz ad nutrimētuz ꝯueniēne. Scd̄o cum dicit⌊ Et preterea.⌋ Quãtum ad exercitia ⁊ ꝯſuetudinē. In p̄ma pte dicit. Cuz pueri nati ſunt ex matribus manifeſtuz eſt ꝙ alimētū magnã facit differētiã ad potētiã corpoꝝ ⁊ diſpōnem ſꝫ differētiã q̄litatis ſue: q̄le eni eſt ſm virtutē tale ⁊ facit corpus. Uirt⁹ eni alimēti qd̄ ꝯuertit̄ in illud quod alitur remanet in eo: ſicut ſaporē pabuli videmus apparere in lacte: ⁊ vini in aceto: ⁊ virtutem lactuce in ſanguine gñato ex ea. Sicut eni virtutes miſcibiliū manēt in mixto: quãuis forme corrūpant̄: ita ⁊ virt⁹ illius ex quo gñat̄ aliud aliqualiter in eo qd̄ gñat̄: patiunt̄ eni agentia nãlia a cōtrarijs. Manifeſtū eſt aūt ⁊ ꝯſiderãdo in alijs aialib⁹ ⁊ etiam in gētib⁹ diuerſis qb⁹ cura eſt: in pueris inducere habitū ⁊ diſpōnem ad bonū: qd̄ lactis nã abūdãs eſt alimētuz ꝯueniens ⁊ familiare corpib⁹ humanis. eteni alia plura aialia fetus poſt partū ad tēpus ex lacte nutriūt: ⁊ ſilr gētes bene uolentes diſponere pueros: q̄m ſicut Ariſto. dicit. 2. de gñatiōe: ex eiſdē ſumus ⁊ nutrimur. Nutrimētū eni ꝯuertit̄ in ſubſtãtiã rei alite: ⁊ eiuſdez ſubſtãtie ⁊ forme opꝫ eſſe nãm vnam: ⁊ ideo quãto alimētū aliqd̄ ſilius eſt et ex quo gñat̄ aliud: tãto ꝯueniētius eſt ad nutriēdū ipm. Lac aūt ualde ſile eſt ſm complexionē mēſtruo ex quo gñat̄ puer. Supfluū enim alimēti determinatū a nã ad matricē mēſtruū eſt. deriuatum aūt ad mamillas ⁊ dealbatū ibi eſt lac. Et ideo cōuenietiſſimū alimētū pueris poſt partuz eſt lactis nã: ⁊ magis mulieris q̄z beſtie: ⁊ adhuc maxime matris proprie q̄z aliene. Unde illi qui nutriunt̄ ex lacte matris proprie: melius debēt eſſe diſpoſiti ſm nãm. Propter qd̄ Auicēna dicit ꝙ extremū mamille matris proprie ponere in ore infantis ualde ꝯfert ad remouēdū omne nocumētū. Lac tñ matris ꝓprie ſtatim poſt partuz nō eſt ꝯueniēs puero donec cōplexio diſtēperata per partuz tēperet̄. Expedit aūt pueris nō ꝯferre vinuz in nutrimētuz ꝓpter egritudines accidētes ex ipſo. vinum enim multū uaporatiuū eſt: ꝓpter caliditatē ⁊ humiditatē: ⁊ pueris multū aſcēdit nutrimētū ad partes ſuperiores. ⁊ ideo pueris bibētib⁹ vinuz multus fit deſcenſus euaporationis a capite. Unde ꝯtingit q̄nq̄z coartatio pori ⁊ reſpirationis qd̄ eſt epilepſia ⁊ alie infirmitates ex hac mã gñare: ſilr ⁊ accenſio colere rubee: ⁊ que accidūt ex ea. Nec differt dare vinū puero ⁊ nutricib⁹ ſm Ariſt. ſed ſi opꝫ bibere opꝫ ꝙ ſit modicum ⁊ aquaticum ualde. Deinde cum dicit.

¶ Et preterea motus quoſcunq̄z in ea etate fieri datur. conferūt ne membra ꝟo ob teneritudinē diſtorta fiãt utunt̄ adhuc gētes alique organis q̄buſdam ⁊ machinis: que corpus a talibus illeſum conſeruant.

¶ Declarat qualiter curãdi ſunt quãtū ad exercitia ⁊ cōſuetudines: ⁊ p̄mo declarat in quibus aſſueſcēdi ſunt. Scd̄o cū dic⌊ Circa p̄mū igit̄ ⁊c̄.⌋ Qd̄ ſm ordinē determinatū. Circa p̄mū oſtēdit ꝙ aſſuefaciendi ſunt ad motum. Scd̄o cū dicit⌊ Cōfert etiã ⁊c̄.⌋ Q; ad frigora. In p̄ma parte dicit ꝙ adhuc pueros ſtatim poſt natiuitatē expedit aſſueſci ad motus tãtillos quoſcūq̄z ⁊ paruos: puta manuū ⁊ pedū ⁊ aliarū partium. Motu eni ipſarū ptiuz exercitat̄ ⁊ acuit̄ calor nãlis in eis: qui ꝯſumēs humidū ſupfluū in eis exiccat corpus ⁊ fortius facit: ⁊ Auicēna adiūgit ꝙ cū motu ꝓcurãda eſt cōſonãtia muſice: ⁊ uox cantilene ad delectãdū in ꝯſonãtijs muſicis pp cauſaz dicēdã poſterius. Adhuc aūt ꝙ mēbra pueroꝝ pp fluxibilitatē humidi abūdãtis nō effluãt a figura debita: ꝯſueuerūt quedã gētes uti q̄buſdã iſtrumētis mechanicis: qb⁹ cū alligant̄ mēbra pueroꝝ faciliter ⁊ ſubtiliter fiunt impuertibilia. Sicut cunabulo utunt̄ ad directionē totius corpis ⁊ pilleo rotūdo ad debite ſignãdū caput. Opꝫ eni in iſta etate nutricū ſuauiter mēbra tangē: ⁊ qd̄ dilatãdū eſt dilatare: ⁊ ſubtiliãdū ſubtiliare: ⁊ vnūqdq̄z ꝯueniēti figura figurare: ⁊ man⁹ ⁊ brachia ad genua ducē: ⁊ crura ⁊ tibias faſcia ligare: ⁊ caput pilleo rotundo aſtringere. Tunc eni puer eſt bñ ſuſceptibilis ⁊ ducibilis ſicut cera mollis. Deinde cuz dicit.

¶ Cōfert etiã ſtatim a pueritia frigori aſſuefacere. Hoc eni ⁊ ad ſanitatē ⁊ ad res bellicas utile eſt. Quapropter apud multos Barbaroꝝ ꝯſuetudo eſt: uel gelido amne natos imergere: uel pua ueſte amicire: ut faciūt Galli. Ad cūcta eni ad que poſſibile eſt: ſtatim ab initio melius eſt aſſueſcere. Eſt autez apta pueroꝝ natura ob eorum calorem ad frigus exerceri.

¶ Declarat ꝙ aſſueſcēdi ſunt ad frigora. Dicēs ꝙ expedit ad bonã diſpōnem pueroꝝ in hac etate ad frigora moderata aſſueſcere puos exiſtētes. Hoc eni ꝓficit ad ſanitatē corpis ⁊ ad bellicas actiones futuras. Cū eni aſſueti ſunt a iuuētute ad tollerãtiã frigoris nō grauãtur in ſupueniēte etate a frigore in bellicis ubi neceſſe eſt q̄nq̄z. Nec patiunt̄ egritudines que ab ipſo ſūt. Iterū ꝓpter ꝯſuetudinē ad frigus fortificat̄ calidū ⁊ fortiora reddunt̄ corpa. Et ideo cōſuetudo eſt apud multos Barbarorū q̄buſdã abluere pueros in aqua frigida ſtatim natos. Alijs autez paruo inuolucro induere eos. Sicut ꝯtingit Gallis morantib⁹ circa plagã occidentalē. Uniuerſaliter eni oĩa quecūq̄; poſſibile eſt aſſueſcere ad bonū habitū futuruz. melius eſt aſſueſcere ſtatim a p̄ncipio q̄ñ ſunt magis ducibiles. nō parū eni differt ſic uel ſic a puero aſſueſci: ſed multū. Magis autem omne tunc aſſueſcit: ſicut dicitur p̄o Ethicorum. Deinde cum dicit.

¶ Circa primam igitur etatem hec ⁊ huiuſmodi diligentia eſt adhibenda.

¶ Declarat 1^{m} graduz. Dicēs ꝙ ad exercitiū in tollerando frigora expedit aſſueſcere ſtatim ſm graduz: tum ut primo aſſuefiant ad tolleranda magis temperata frigida. Deinde magis ⁊ magis ſm ꝙ fortificat̄ virtus uel complexio: ⁊ hoc propter caliduz fortificandū ⁊ alias utilitates. Cauēdo tamen ne grauetur natura propter exceſſum frigidi cui exponitur. Similiter autem ſe habet de aſſuefactione in alijs conuenientibus. Natura enim puerorum propter teneritudinem ⁊ mollitiē nata eſt aſſueſci ad quecūq̄; non dura nec grauantia naturam ipſorum. Circa primam igitur etatem optimū eſt talez curã ⁊ ſilem habere circa eos. Deinde cū dicit.

¶ Sequenti ꝟo etate uſq̄z ad annos q̄nq̄z qua nōdū ad diſciplinã aliquã ſunt admouēdi: neq̄z labores perferre cogendi ne creſcere impediant̄. Mot⁹ ſolūmō quoſdã ſuſcipe debēt: quo pigritiã corpis euitēt: qui mot⁹ ꝓparãdi ſunt illis ⁊ per alios act⁹ ⁊ per ludū. Ludi ꝟo ipſi neq̄z illiberales: neq̄z laborioſi eſſe debēt: neq̄z remiſſi.

¶ Declarat quomodo curandi ſunt in habita etate que incipit in tertio anno. Et circa hoc p̄mo declarat quibus ſunt aſſuefaciēdi. Scd̄o cuz dicit⌊ Cohibitiones ꝟo ⁊c̄.⌋ A q̄b⁹ ꝓhibēdi ſunt. Circa p̄mū p̄mo declarat ꝙ aſſuefaciēdi ſunt in etate hac qbuſdā motibꝰ. Scd̄o cū dicit ⌊ Quas aūt ⁊c̄.] Qḋ in his que pertinent ad auditū. In p̄ma parte dicit ꝙ in etate ꝯſequēte que incipit a Tertio anno ⁊ pretēdit̄ uſq; ad finē Quinti in qua nō ſunt nati ad eruditionē ſeu diſciplinā ꝓpter tenuitatē cōplexionis ⁊ virtutū imꝑfectiōe: nec ad magnos labores: ut ꝓpter violentiā nō impediant̄ creſcere: opꝫ eos exercere in aliquo modico motu: ut exercitata caliditate reſoluēte humidū ſuꝑfluuꝫ diffugiat inertia coꝛpoꝝ. Huiuſmodi aūt exercitiū in motu opoꝛtet fieri: ⁊ per actiones alias: ⁊ per ludos. Ludos autē opꝫ eſſe nō declinantes ad ſeruilitatē: ſed liberales magis. Nec etiā ſuplaborioſos uel violētos ut nō grauentur virtutes ꝓpter exceſſum: neq; nimis molles ⁊ remiſſos ne cōpꝛehēdātur a deſidia. Deinde cū dicit.

¶ Quas aūt narratiōes ⁊ fabulas illa etate pueri audire debeāt cura ſit his qui pueris publice pꝛeficiuntur. Cūcta enim talia ad conuerſationes poſtea futuras accōmodanda ſunt: itaq; ludi ut plurimum tales eſſe debent: ut ſint imitationes eorum que poſtea ſerio erunt facienda.

¶ Quod expedit eos in etate hac exerceri in his que ad auditū ꝑtinent. Dicēs ꝙ expedit eos in etate hac exerceri in audiendo aliquos paruos ſermones ⁊ fabulas aliquas ꝓpter hoc ut exerceantur in locutione ⁊ rōnibus noīum. Et de hoc debēt habere curam principes eoꝝ publice illis p̄fecti. Sed hoc obſeruādū eſt in hac etate ꝙ oīa in qbꝰ aſſuefiunt: ⁊ motus: ⁊ opationes: ⁊ ludi: ſermones ⁊ fabule quos audiūt: ⁊ etiā ea que vident ſint imagines quedā eoꝝ in qbus poſterius ſerio ꝯuerſari debēt: ⁊ quaſi via ad illa in qbus ꝯſequēter ſtudere debēt ſeu intēdere. Ad illa eni que aſſueſcūt in primis: magis poſterius inclinant̄: qꝛ aſſueta ſunt magis delectabilia. Deinde cum dicit.

¶ Cohibitiones ꝟo pueroꝝ ⁊ interruptiones ploratus qui legibus ꝓhibēt nō recte nō faciūt. Sūt eni utiles ad augmētū cuꝫ ſint quodāmodo exercitatiōes coꝛporuꝫ. Spiritus eni cōpꝛeſſio facit robur laborātibus. Qḋ ꝯtingit etiaꝫ pueris cohibētibꝰ.

¶ Declarat a quibꝰ ꝓhibēdi ſunt. Et p̄mo tangit ꝙ cohibitio a fletu ꝓdeſt eis. Scd̄o cū dicit ⌊ Prouidēduꝫ eſt ⁊c̄.] A quoꝝ ꝯuerſatione auditu ⁊ viſione cauendi ſunt. Primo igit̄ dicit ꝙ quidā ciues ſeu legiſlatores nō incōueniēter deteſtant̄ in oꝛdinatiōe ⁊ rebuſp. ſuis cohibitiones pueroꝝ a ploratibꝰ. Hoc enim expediēs eſt ⁊ ꝯferens ad augmētum virtutis ⁊ nutrimētū. Fit enim per hoc quedā exercitatio coꝛpis ad iſta. Cū eniꝫ cohibent̄ a ploratu fit retentio ſpiritus iterius. In ploratu aūt diffuſio exterius. Retētio aūt ſpiritus interius robur facit. Propter eni ꝯgregationē ipſius interius foꝛtificant̄. Virtꝰ eni vnita foꝛtioꝛ eſt ſeipſa diſperſa. Foꝛtitudo aūt ſpiritus ad incremētū ⁊ ad alia multa ualet. Deinde cum dicit.

¶ Prouidēdū eſt ab his qbꝰ pueroꝝ cura publice cōmiſſa eſt circa hiꝰ educationem ⁊ aliā: ⁊ ut q̄ꝫ minime cuꝫ ſeruis verſent̄. Hec eni etas uſq; ad annos ſeptē neceſſariū eſt ut domi alat̄. Rōnabile eſt ergo p̄cipere in hac etate ut ab auditu ⁊ viſu ſeruilium rerum abſint.

¶ Declarat primo a quoꝝ ꝯuerſatione auditu ⁊ viſu cauēdi ſunt. Scd̄o cū dicit ⌊ Et potus eē ꝑticipes ⁊c̄.] Tāgit per qd faciliter hoc pōt fieri excuſando ſe ab ulteriori inq̄ſitione de talibꝰ. Tertio cuꝫ dicit ⌊ Foꝛſitan enim ⁊c̄.] Repꝛobat circa hoc opinionē ꝯtrariā. Circa p̄mū p̄mo oſtēdit ꝙ cauēdi ſunt a ꝯuerſatione cum ſeruis. Scd̄o cū dicit ⌊ Oīno igit̄ obſcenitas ⁊c̄.] Qḋ a turpiū auditiōe. Tertio cū dicit ⌊ Cū ꝟo dicere ⁊c̄.] Qḋ ab inhoneſtoꝝ viſione. Circa primuꝫ dicit ꝙ pueroꝝ rectores quoꝝ eſt regulare pueros conſiderare debent educationē pueroꝝ quō bene regulet̄. Ipſi enim in oībus debent eſſe eoꝝ regula. Sicut in eodem ratio eſt regula virium inferiorū. Unde ſicut in eodem tota deoꝛdinatio viriuꝫ inferioruꝫ ratio parti anime imputatur: ſic tota deoꝛdinatio puerorū quā accipiūt in prima etate imputanda eſt ⁊ Magiſtris. Debent auteꝫ curare ⁊ quātum ad alia: ⁊ quātum ad hoc ut quāto minus poterit cū ſeruis ꝯuerſentur. In hac enim etate uſq; ad Septimū annū neceſſe habent ꝯuerſari in domo ⁊ alimentū accipere in ea in qua ſerui negociātur. Cōuerſantes enim cum ſeruis accipiūt quādam inclinationem ad illiberalitatē ⁊ ad actiōes ſeruiles ex eis que audiunt ⁊ vident ſeruos dicētes ⁊ operantes: etiā cuꝫ ſint parui ⁊ bene infoꝛmabiles ad quācūq;. In eis tantū in qbus aſſueſcunt maxime in prima etate delectantur. Delectati aūt faciliter inclinantur ad ipſa. Deinde cum dicit.

¶ Oīno igit̄ obſcenitas uerboꝝ per legiſlatorē extermināda eſt de ciuitate. Ex turpiter eni loquēdi licētia ſeq̄t̄ ⁊ turpe facere. Potiſſimū igit̄ ſtatim a pueris neq; dicāt neq; audiunt q̄cq̄ turpe. Siq̄s ꝟo dicere aut facere q̄cq̄ ꝓhibitoꝝ depꝛehēſus fuerit is ſi liber ſit: ſed nōduꝫ in ꝯuētū comeſſatorum dignatus aſſumi honore pꝛohibeatur: ⁊ uerberibus caſtigetur. Sed ſi ſit maioris etatis ſeruili infamia afficiatur.

¶ Ex hoc infert ꝙ cauendi ſunt a turpiū auditu. Dicēs ꝙ opoꝛtet bonum legiſlatoreꝫ turpiloquio: puta de uenereis ⁊ de alijs que ſunt pꝛeter rationem ⁊ honeſtatē omnino exterminare ex ciuitate: ſicut quodcūq; aliud turpe. Ex hoc eniꝫ ꝙ aliquis de facili dicit aliquid turpe: conſequitur ipſum pꝛope facere. Sepe enim dicendo aliquod turpe agibile ſepius meditatur de eodem. ⁊ frequenti meditatione de ipſo ſequit̄ inclinatio maioꝛ ad ipſum faciendum. Et quāuis vniuerſaliter ſit ꝓhibendum a ciuitate: maxime tamen pꝛohibendum eſt iuuenibus ⁊ ad pꝛeſentiam ipſorum: ita ut nec loquātur ipſi nec audiant ab alijs aliquid tale. Omnia eniꝫ que audiunt uel vident uel operātur in pꝛima etate admirātur tanq̄ꝫ noua eis: pꝛopter qḋ ⁊ ea melius memorantur ⁊ magis delectantur. Imputanda enim ſunt delectabilia. Ad ea autem in quibus delectantur facilius inclinantur. Si autem aliquis tranſgrediatur dicens aut faciens aliquid contra huiuſmodi pꝛohibitū ſi fuerit liber non adeptus aliquā dignitateꝫ puniatur pꝛiuando ipſum de menſa in conuiuijs cōmunibus ⁊ aliquibus dehoneſtationibus ⁊ uerberibus decētibꝰ tranſgreſſionem. Si autem fuerit leuioꝛ etate pꝛecedētibus ⁊ adeptus aliquam dignitatem puniatur in honorationibus ſeruilibus non decentibus ſtatum eius pꝛopter vilitatem cū operationis ſic nō decētia ipſuꝫ. Pꝛelatꝰ eniꝫ ſi peccat manifeſte amplius puniēdus eſt q̄ꝫ p̄uata pſona. Et q̄a trāſgredit̄ in peccādo ⁊ q̄a p̄bet ſubditis occaſionē peccandi credētibꝰ bonū eſſe ⁊ ſibi dicere quicūqꝫ viderunt ipſum facientem aut dicentē. Deinde cum dicit.

¶ Cum ꝟo dicere quicq̄ꝫ turpe interdixerimus: claruꝫ eſt ꝙ ⁊ aſpicere: aut picturas: aut actus deformes, ꝓhibebimus. Sit igitur cura Magiſtratibus nullaꝫ neqꝫ picturam: neqꝫ ſtatuā eſſe taliū rerū imitatricem: niſi apud deos quoſdā q̄bus etiā laſciuiam mos tribuit: apud hos permittet lex hoīes pro ſe ⁊ filijs ⁊ uxoribus ſacra facere. Juniores aūt neqꝫ iamborum: neqꝫ tragediaruꝫ ſpectatores eſſe ſinat: niſi cuꝫ ad eaꝫ peruenit etatem ut in comeſſationibus vna cum alijs ſedere.

¶ Declarat ꝙ cauendi ſunt a viſione inhoneſtoꝝ. Dicēs q̄ñ facere aut dicere aliq̄d turpe: dicimus debere exterminari a ciuitate. Manifeſtū eſt ꝙ videre picturas aut ſermones inhoneſta repreſentantes cauendū eſt in ciuitate: ⁊ maxime a iuuenibꝰ. Ex viſione enim talium eſt imaginatio ⁊ memoria ipſoꝝ: ⁊ maxime iuuenibꝰ exiſtētibus ꝓpter admirationem. Ad imaginationem autem fortem eoꝝ ꝯtingit diſponi appetitum ⁊ virtutes motiuas ab ipſa. Fantaſia enim ⁊ intelligētia habēt rerum virtutes. Sicut dicit Ariſtoteles in libro de motibus aīalium. Et ideo principes cauere debēt ne ſculptura que fit per inciſioneꝫ: neqꝫ pictura que per apparitioneꝫ que ſint repreſentatiue iſtoꝝ fiat. Si aūt in loco priuato nō publico niſi forte in oraculis aliquoruꝫ deoꝝ quibꝰ lex attribuit aliquas laſciuias: ſicut veneri laſciuiā circa uenerea. Et loquit̄ ſm opinionē gētiū antiquoꝝ. Ad cultū autē illoꝝ ubi tales laſciuie fiunt aut ſunt imagines earū repreſentatiue: Lex permittit parētes magis ꝓuectos exiſtētes pro ſe ⁊ pueris deos hoꝝ honorare. Juuenes aūt nō eſſe inſpectores iſtorum neqꝫ tragediaruꝫ in quibꝰ repreſentant̄ geſta ⁊ mores ruſticoꝝ ſeu ruraliū uſqꝫ ad etatē in qua debēt coīcare menſa cōmuni in ꝯuiuijs publicis: puta q̄ñ in eis incipit vigere ratio. Deinde cum dicit.

¶ Et potus eſſe ꝑticipes eē poſſint: ⁊ ab huiuſmodi labe inſontes diſciplina oēs preſtabit. Nos q̄dem nunc curſim ita attigimus: poſtea ꝟo ſcientes oportebit determinare magis ſiue oportet ſiue non oportet p̄mo querētes: ⁊ quō ſed in p̄ſenti mētionem de his facere neceſſarium fuit.

¶ Declarat per que poſſunt faciliter ꝓhiberi excuſando ſe ab ulteriori ꝯſideratione de iſtis. Dicens ꝙ ab inhoneſtoꝝ auditu ⁊ viſione: ⁊ ab ebrietate: ⁊ vniuerſaliter a turpiuꝫ opatione ꝓhibebunt̄ ⁊ impoſſibiles erunt ſi occupentur in aliqua diſciplina ⁊ aſſuefaciāt delectari in ea. Occupati enim cū delectatione ad alia nō attendunt. Sed de talibꝰ nūc pertranſeūdo dictū eſt. Poſterius aūt inſiſtēdo determinabit̄ magis: ſi opꝫ puerorū eſſe aliquā diſciplinā uel nō. Dubitādo: ⁊ ſi opꝫ: qualiter eſt: ⁊ qualiter inſtruendi ſunt. nūc aūt de hoc recordationē fecimus ſꝫ ꝙ neceſſariū erat. Deide cū dic̄.

¶ Forſitan enim nō male circa hoc cenſebat Theodorus Tragediarū actor: nulli eni vnq̄ꝫ cōcedere noluit ut añ ſe ageret. Neqꝫ ex vilibus etiaꝫ hyſtrionibus quaſi magis faueāt auditores illis quos primo audierint: Cōtingit hoc idē in ꝯuerſationibus hoīuꝫ ⁊ rerū: oīa p̄ma nos magis delectant. Quapropter opꝫ a pueris oīa turpia ꝓcul remouere. Et maxime quecūqꝫ hñt in ſe uel obſcenitatē: uel improbitatē.

¶ Inducit quoddā ſignū quo oſtendunt̄ ea que in p̄ncipio audimus ⁊ cognoſcimus fieri nobis delectabilia: ⁊ ꝙ eis fauemus ⁊ conſequenter in eis perſiſtimus tāq̄ꝫ in re nobis grata ⁊ delectabili. Dicit eni ꝙ Theodorus tragediorum actor non male in hoc cenſebat ꝙ cū erat acturus aliquid nolebat ꝙ aliquis prius aliquid repreſentaret q̄ꝫ ipſe qualiſcunqꝫ hyſtrio eſſet. Et hoc ideo quia auditores magis fauent his quos primo audierint. Ex quo patet ꝙ amamus ea que primo cognoſcimus: ⁊ quibus primo aſſueſcimus. Manifeſtū eniꝫ eſt qȯ idem accidit quātum ad aſſuefactionem hominum in locutionibus ⁊ rerum operationibus. In utriſqꝫ enim conſuetudo inclinat ad ſimilia. Omnia enim que primo operamur: ſeu vidēdo: ſeu audiendo: ſeu alitercūqꝫ: puta in p̄ma etate magis diligimus: quia magis delectamur in eis admirantes ea ſicut noua. Ea autem que magis diligimus: magis poſſumus operari. Quare ſi expedit in prima etate pueros audire Comedias aut Tragedias: magis inclinabuntur ad ea que repreſentantur per eas in etate futura qȯ eſt inconueniens. Et ideo oportet a iuuenibus omnia turpia etiā inhoneſta in prima etate facere extranea: uel per aſſuefactionem in contrarijs: uel per afflictioneꝫ pene operantibꝰ. Inter iſta autem magis illa que maioris ſunt adheſionis ⁊ facilioris: puta inhoneſtatem que circa uenerea ⁊ circa potum ⁊ cibum. Concupiſcentia eniꝫ talium quaſi innata eſt nobis ſtatim ex iuuentute ſm philoſophum ſecundo Ethicorū. Deinde cū dicit.

¶ Tranſactis ꝟo annis q̄nqꝫ ⁊ duobꝰ uſqꝫ ad ſeptem oportet iam diſciplinas ſpectare quas addiſcere eos oportet.

¶ Qualiter inſtruendi ſunt in habita etate: puta a fine Quinti anni uſqꝫ Septimi breuiter ſe expedit: dicendo tranſactis quinqꝫ annis duobus ſequentibus uſqꝫ ad finem ſeptimi: oportet iuuenes eſſe inſpectores diſciplinarum in quibus erudiendi ſunt. Ut ſi ſunt erudiendi in equeſtri: oportet fieri inſpectores equeſtriuꝫ ſiue Muſica: muſicalium ut per auditum ⁊ inſpectionē taliū aſſueti magis iclinent̄ ad ea. Deide cū dic̄.

¶ Due ſunt etates in quas nec̄iuꝫ eſt diſciplinas diuidere. Una poſt ſeptimū annuꝫ uſqꝫ ad pubertatem. Altera a pubertate uſqꝫ ad ānū vigeſimūprimū. nā qui ebdomadibus diuidunt etates plurimū dicunt bene: itaqꝫ ſequēda eſt naturalis diſtīctio. Omnis eniꝫ ars ⁊ diſciplina implere vult id qȯ deeſt nature. Primū igitur vidēdū eſt ſi faciēda ſit inſtitutio quedaꝫ circa pueros. Deinde ſi utile ſit publice curā eoruꝫ ſuſcipere: uel magis p̄uatim quō nūc fit in p̄libꝰ ciuitatibꝰ. Tertio q̄lē hāc eē curā oꝫ.

¶ Uolens ſe continuare ad ſequentia dſtinguit tempus ſequens conueniens diſcipline. Dicēs ꝙ due ſunt etates ſm quas neceſſarium eſt diuidi diſciplinam conuenientem vnicuiqꝫ illarū: puta illā que eſt a fine ſeptimi anni uſq; ad pubeſcentiam.i.uſq; ad finem.14.⁊ illam que eſt a pubeſcentia uſq;.21.annum. Qui autem omnes etates diſtinguunt per Septennia: dicentes primam etatem continere primum Septennium.⁊ ſecundam 2ᵐ ⁊ tertiam tertium quantum ad omnes etates nõ bene dicũt. Oportet eni ꝙ diuiſio etatis ꝯſequẽter accipiatur diuiſioni nãlis diſpõnis hominis ut mẽſuratur tẽpore. Et ideo ſm diuerſitatẽ ſtatus ꝯuerſationis ⁊ diſpõnis nãliuꝫ ut menſurant tẽpore opꝫ etates diuerſificari. Sed iſte ſtatus aliquãdo diuerſificatur in minori tẽpore ꝙ̃ in Septennio.quãdoq; in ampliori. Alius enim eſt ſtatus ꝯuerſationis nãlis hois in tribꝰ ꝑmis annis. Alius in duobus ſequentibus:⁊ alius in duobus ſenſibilr ſequẽtibus. Et ideo ſm hoc tres etates ante ſeptẽ annos ꝑfectos diſtinguunt. Deinde alius ſtatus ꝯuerſationis ⁊ modi viuẽdi eſt in ſequẽti ſeptennio a ꝑcedentibꝰ:⁊ alius in ſequẽti. Et iõ iſte due etates Septennijs diſtinguunt. Status aũt uel modus viuendi ꝯuerſationis ſequens longior eſt ⁊ ꝓtenditur uſq; ad.37.uel circa. Et ita nõ menſurat vno Septennio:ſed pluribus:⁊ ſic de alijs. Et ideo nõ diuiduntur etates vniuerſaliter Septennijs:ſed opꝫ aſſequi diſtinctioni nãli. Oĩs autẽ ars ⁊ diſciplina in actu nata eſt ſupplere defectũ nature:⁊ inquãtũ ꝑficit aptitudinem nature ad ipſam per hoc ꝙ ſciẽs in aptitudinẽ fit ſciẽs in actu. Uel per hoc ꝙ formã inducit in mã extrinſeca apta nata. Et ideo erudiẽdi ſunt ad vnãquãq; diſciplinã ad quã apti ſunt. Eſt igit ꝯſiderãdũ primo:utrũ ſit faciẽda aliqua cura circa diſciplinã ꝓpriam puerorꝫ:⁊ dato ꝙ ſic. Secũdo utrũ oporteat ipſam eſſe cõem uel ꝓpriã:ſicut nũc faciũt in multis ciuitatibus:⁊ dato ꝙ magis expediat eſſe cõem. Tertio eſt ꝯſiderãdũ qualeꝫ opꝫ eſſe hᵒⁱ diſciplinã. Et de iſtis ꝯſiderabit in ſequẽti libro. Statim incipiẽs Octauũ librũ a determinatione primi iſtorꝫ. Et in hoc determinat phus intentionẽ ſuam in iſto ſeptimo.

Finis.

¶ Excellẽtiſſimi Theologie ꝓfeſſoris Magiſtri Ludouici Ualentie ꝓcuratoris ordinis predicatorꝫ ad Reuerẽdiſſimũ in Chriſto patrẽ ⁊ dñm dñm. F. Cardinalem Senẽſem Epitoma per cõcluſiones ſeptimi libri Politicorum Ariſtotelis.

¶ Qui querunt de optima rep. conſiderare debẽt que ſit optima vita ⁊ maxime expetẽda. Eſt eni ratio ⁊ finis optime reſp. vita cũctis maxime optãda.

¶ Oportet felici hoi adeſſe externa corpis ⁊ animi bona. Nemo eni diceret eũ eẽ felicẽ qui nullã ptẽ fortitudinis haberet:neq; tẽperãtie:neq; iuſtitie:neq; prudẽtie:aut cui deeſſent diuitie:amici:ſanitas:⁊ alia hᵒⁱ.

¶ Felicitas aũt magis exiſtit in actione v̾tutis ꝙ̃ in diuitijs ⁊ bonis externis. Nã hoies acqrũt ⁊ ꝯſeruãt externa bona virtutibꝰ:nõ virtutes bonis externis. Itẽ externa bona finẽ habẽt tanꝙ̃ inſtrumentũ qõdã:at bona animi quãto magis excedũt tãto magis utilia ſunt ſiqdẽ honeſti ⁊ utilis appellationeꝫ hñt. Amplius diſpoſitio diſtat a diſpõne ſꝫ exceſſuꝫ diſtãtie illorꝫ quorũ ſunt diſpões. Si ergo aĩa ꝑcioſior ſit corpore ⁊ pecunijs:ergo ⁊ diſpõ ſm aĩam melior erit omni alia diſpõne. Et ſic in ea felicitas ꝯſiſtit. Inſuper hec bona nata ſunt gr̃a animi:⁊ nõ aĩus illorꝫ gr̃a. Unde ⁊ deũ dicimus eſſe felicẽ atq; beatũ:nõ per aliqd externoruꝫ:ſed per ſeipſum.qꝛ talis eſt ſm naturam.

¶ Felicitatis igit tãtũ vnicuiq; ꝯtingit quãtuꝫ virtutis atq; prudentie:⁊ quãtum ſm has operatur.

¶ Bona fortune ⁊ felicitas differũt. Externoruꝫ nãq; bonorꝫ fortuna cauſa eſt. Felicitas aũt nõ eſt ab ea. Et nemo ſit iuſtus ac temperatus a fortuna.

¶ Cõſentaneũ v̾o eſt Ciuitatẽ beataꝫ eſſe nõ poſſe abſq; virtute ⁊ prudẽtia. Nõ enim eſt beata niſi bene agat. nec bene agit niſi bona agat. Nõ ꝯtingit aũt bona agere abſq; virtute ⁊ prudentia.

¶ Uirtus eadẽ eſt:eãdemq; vim hẽt ⁊ forma ciuitatis ⁊ vniuſcuiuſq; hois:cũ ad eãdẽ operationem ordinet.

¶ Uita ergo optima ⁊ priuatim vnicuiq; ⁊ publice omnibus eſt cum virtute intantum externis adiuta facultatibus ut actiones ſtudioſas conficere poſſit.

¶ Uita liberi hoc eſt ꝯtẽplationi intẽdẽtis melior eſt ꝙ̃ occupati viri in dñando. Uti eni ſeruo iquãtũ ſeruus non eſt egregium. Contemplari autem eſt maxime homini proprium ſuiipſius gratia.

¶ Nõ eſt putãdũ optimũ ſimplr ꝑtãteꝫ hr̃e ⁊ ſibi dominiũ arripe niſi id habeãt qđ maxme optãdũ eſt.ſ.ceteris virtute ꝑcellere. Nõ eni qui regũt bonas actiones hñt:niſi tãtũ ꝑſtẽt alijs ꝙ̃tũ vir mulieri:pater filijs:⁊ dñs ſeruo. Qui eni aliter agũt nõ tãtũ ꝓficiũt regẽdo quãtũ a virtute recedũt. Si aũt ſint meliores ſm virtutẽ ⁊ ſm potẽtiã actiuam:hos ſeq honeſtum eſt ⁊ his parere iuſtum.

¶ Illi qui preeſt non ſolum neceſſaria eſt virtus ſed etiaꝫ potentia per quam ſit actiuus.

¶ Uita ꝯtẽplatiua nõ eſt abſq; actione. Meditari enim actio quedaꝫ eſt. Et qꝛ optima actio eſt ⁊ maxime homini ꝓpria:ideo optima vita eſt. Unde ⁊ felicitas que in bñ agẽdo eſt reponẽda in hac optima actiõe ꝯſiſtit.

¶ Hec ꝯtẽplatiua vita adeo actiua putãda eſt ut etiã nõ dicant ꝓprie agere actionibꝰ exterioribꝰ qui intelligẽtia ⁊ cogitatiõe opibꝰ nõ ꝑſint ut architecti. Cũ eni intellectus opatiuus ab appetitu recto ipſiꝰ finis pẽdeat Appetitus aũt recti finis ſtatuat per itellectũ ſpeculatiuũ eſſe ſicut primũ:⁊ regẽs ⁊ eius opõnẽ optimã eẽ.

¶ De quãtitate ciuitatis.

¶ Oportet aũt ciuitatẽ eſſe magnã. Nõ eſt aũt magnitudo ciuitatis exiſtimãda ex numero habitantiũ. Sed reſpicere oportet ad potẽtiã ſm ordinẽ ad ꝓpriã ciuitatis opationem:ut videlꝫ ea ſit exiſtimãda magna ciuitas que põt maxime efficere opus ſuũ. Nõ eſt etiã penſanda ex qualibet multitudine:puta ſeruorꝫ:hoſpituꝫ:inglinorꝫ:ſed ex numero eorꝫ qui ſunt pars ciuitatis. Horꝫ eni ꝑcellẽs multitudo ſignũ eſt magne ciuitatis. Nõ eni idẽ eſt magna ciuitas ⁊ populoſa. Nõ eſt inſuper putãda magna ciuitas nimio popl̾i exceſſu. Populoſa eni ciuitas impoſſibile eſt ut optime gubernetur. Nã cũ lex ſit ordinatio quedã. Impoſſibile eſt aũt magnã multitudinẽ bene ordinari. Hoc eni eſt opus diuine potẽtie que totũ ꝯtinet. Nõ ĝ põt legibꝰ regi. Item qa eſt quedã mẽſura magnitudis ciuitatis:quẽadmoduꝫ aliorꝫ oium aialiũ plantarũ inſtrumẽtorꝫ. Nã horum ſingula neq; parua nimium:neq; magnitudine exceſſiua ſuã potentiam retinebunt.

¶ Cũ igit ciuitatis magnitudo iſinita eſſe nõ debeat terminus eius eſſe debet ut per ſe ſufficiẽs ſit ad viuẽduꝫ. Huius eni gratia inſtituta eſt Ciuitas. Et tanta debet eſſe multitudo ut a gubernãte oẽs Ciues cognoſci poſſint:ut recte eos iudicare poſſit ac demandare Magiſtratus ſm dignitatem:ac etiã ne in nimio exceſſu poſſint latere hoſpituꝫ ⁊ inquilinoruꝫ machinamenta aduerſum Remp.

¶ Ciuitas debet eſſe ferax oium:⁊ oia in ſe habere ⁊ nullius indigere. Hoc eni modo erit per ſe ſufficiẽs. Multitudine v̾o ac magnitudie tantã eſſe oportet ut queat nutrire habitatores temperate:liberaliterq; viuentes.

¶ De ſitu Ciuitatis.

¶ Ciuitatis autem ſitus talis eſſe debet ut ab hoſtibus quidem facile inuadi non poſſit Ciuibus autem ſit facilis in aliena egreſſio. Item regio in qua eſt ſic ſubiecta conſpectui.i.cognoſci ⁊ ſuccurri faciliter poſſit.

¶Debet īſup ⁊ ad terraꝫ ⁊ ad Mare iacere: ⁊ ad auxilia ferēda: ⁊ ad īportationē fructuū. Si tñ inutile fore credaꝛ iacere eā ad Mare ꝑꝑ frequētiā aduenaꝝ qui facile reſp. corrūpunt: aut legibꝰ occurrēdū eſt: aut portus ⁊ ſtationes ponende ſunt: que neqꝫ infra urbem ſint neqꝫ ualde diſtantes.

¶Expedit etiā hĩe potētiā naualē cū oporteat ⁊ finitimis auxiliari ⁊ etiā terreri eos. Magnitudo auteꝫ ac multitudo huius potētie ad mores ciuitatis erit accōmodāda. Turba v̊o nautica nō debet eſſe ꝑs ciuitatis. Qui eni naues ꝯſcēdūt igenui ſūt hoies: ⁊ ſbeſſe nolūt.

¶Qui in frigidis regionibꝰ habitāt: ut in Europa in libertate qdē ꝑſeuerāt ⁊ abundāt aīo. Sed diſciplinam Reip. difficulter recipiunt ac finitimis dñari non poſſunt: cum ingeniĳ ⁊ artificĳ paruꝫ habeant.

¶Qui v̊o in calidioribꝰ partibus naſcunꝛ: puta in Aſia ingenio abūdāt: ſed aīoſitatē nō habēt ꝓpter qđ ⁊ parere dominantibus ⁊ ſeruire perſeuerant.

¶Qui aūt mediā regionē incolūt: ut Grecorum genus aīoſi ⁊ ingenioſi ſunt. Ex quo fit ut in libertate degūt ⁊ reſp. diſciplinaꝫ optīe recipiāt: ⁊ apti ſint oībꝰ īpare.

¶Hec tñ itelligēda ſunt ſi ad cōem figure celeſtis diſpōnem reſpiciamus. ſed uariari ꝯtingit p̄dicta ſm ꝙ uariari ꝯtingit figuras ſtellarū que errant in has regiōes ac etiā ex aliqua differēti diſpōne in ordine ad mōtes ⁊ mare ⁊ paludoſa loca. Cōſilr ex diſſimili exercitatione itellectꝰ cui nō poſſunt vim afferre celeſtes ifluxus.

¶De partibus ciuitatis neceſſarĳs.

¶Oportet in ciuitate etiā agricolas ut victū cōparent: artifices ut per artē multa inſtrumēta miniſtrēt qbꝰ victa indiget pugnatores qui armis cōpellāt inobedientes parere Magiſtratibꝰ ⁊ ꝓpulſent vim externā ⁊ locupletes qui pecuniā habēt: ⁊ ad indigentias ⁊ ad bellū: ſacerdotes qui cultū diuinū obſeruent: iudices qui iudiciū exerceāt pro iuſtitia ⁊ utilitate ꝯtrahentium.

¶In optima Rep. neqꝫ artifices: neqꝫ mercatores ciues eſſe oportet. Huiuſmodi enim vita aduerſa eſt virtuti ſine qua non contingit ciuitatem eſſe felicem.

¶Non ꝯtingit etiam agricolas eſſe ciues cum opus ſit quiete ⁊ ocio quo carent agricole ad virtutem comparandam ⁊ ad remp. gerendam.

¶Idem pōt eſſe ⁊ pugnator ⁊ ꝯſiliatiuus in ciuitate nō ſimul qdē: ſed ut nā fert: cū eni in iunioribus vires ſint prudētia v̊o in ſenibꝰ: bellis intendent in iuuenili etate: in ſenili v̊o conſultabunt de utilibus.

¶Oportet aūt has poſſeſſiōes hĩe. Neceſſe eſt eni facultates adeſſe ciuibus qui uere ciues ſunt.

¶Uniuerſaliter aūt dicendū eſt nullū genus hoium eſſe partē ciuitatis ꝙ nō ſit inquātū hꝰ' v̊tutis effector. Felicitas eni opꝫ ut per virtutē fiat: felicē v̊o neceſſe eſt eē ciuitatē nō ſm aliquā partē: ſed ſm oēs ciues.

¶Neqꝫ agricola: neqꝫ artifex: neqꝫ viliū exercitioꝝ qſqꝫ ſacerdos eſt deputandus. Honos eni dĳs a ciuibꝰ eſt impendēdus. Hi autem ciues non ſunt.

¶Cura aūt ſacroꝝ eſt his demādāda qui iā qeſcunt ſiue hi ꝓ tpe laboris ꝑpeſſi ſint arma tenēdo: ſiue ꝯſultādo.

¶Cōſiderāti aūt p̄dicta apparet p̄mo ciues deputādos ad bellū: deinde ad ꝯſiliū. Ultimo ad ſacerdotiū. Iteꝫ appet artifices: mercenarios: agricolas neceſſarios eē in ciuitate: ſed nō eſſe pteꝫ ciuitatis. Pugnatores v̊o: conſultores: ⁊ ſacerdotes partem eſſe ciuitatis. Et hi abſqꝫ virtute eſſe non poſſint.

¶De diuiſione ciuitatis.

¶Eſt neceſſariū regionē diuidere in duas ptes: ⁊ vnā eē publicā: ⁊ aliā p̄uatoꝝ. Publica rurſuꝫ diuidēda eſt: ut vna ꝑs deputeꝛ īpēſis que fiūt in cultu diuino. Altera īpēſis comeſſationū que iſtitute ſunt ad ꝯſeruādam amicitiā iter ciues. Priuati aūt agri pars vna ad proprias neceſſitates eſt deputanda. Altera ad ciuitatem ut ad bellicas opportunitates: ⁊ alia huiuſmodi.

¶Cōſultores aūt agroꝝ ſerui eē debēt: ſed nō oēs vnius gñis puſillanimes: robuſti corꝑe: ⁊ deficiētes itellectu. ſic eni utiles erūt ad opꝰ faciēdū ⁊ nihil noui ab eis metueꝛ: aut barbari eē debēt nā ſĩles his qs ſupra diximꝰ.

¶De edificatione ciuitatis.

¶In ponēda ciuitate reſpicere opꝫ primo ad ſanitatē: ⁊ hoc fit ꝯuertēdo urbē ad orientē. Uēti eni qui inde ꝓfluūt ſalubriores ſunt. eoꝝ nāqꝫ mā pluri tpe moratur ſub via ſolis: indeqꝫ calidiores effecti nubes diſſoluūt purioreqꝫ reddūt aerē. Scđo loco ꝯuerti debēt ſeptentrionē. Uēti eni boreales ſalubres ſunt. īpetu eniꝫ ſuo qui magnus eſt uapores groſſos propellūt ab aere ac ſua frigiditate clauſis poris calidis intus congregāt: fortioremqꝫ reddunt calorem naturalem.

¶Locus etiam ciuitatis opportunus eſſe debet ad bellicas ⁊ ciuiles res: abūdātiāqꝫ debet hĩe nālē aqrū ⁊ ſtagnoꝝ ꝙ ſi nālis deficiat cōparari debent Ciſterne ⁊ lacus ex aq̄ pluuia: ne ſi qñ obſiderentur aq̄ poſſit deeſſe. Diſtinguēdus eſt etiaꝫ aquaꝝ uſus ubi fieri pōt ut alie aque ad cibū ⁊ potū deputenꝛ: alie ad aliā indigētiaꝫ.

¶In ciuitate in qua vnus uel pauci dñantur expedit eē arcē ⁊ loca munita. in ea v̊o in qua populus: debet eſſe equalitas locoꝝ. In optimatuꝫ v̊o gubernatione neutrum iſtorum: ſed magis loci plures ardui.

¶Edificatio aūt domoꝝ p̄uatarum ptim debet eſſe ſm morē antiquū: ut edificia habeant īextricabiles aditus ad ſecuritatē ⁊ tutelā: ptim ſꝫ nouū: ut habeāt formam gratiorem ⁊ cōmodiorem ad ceteras res.

¶Edes deoꝝ ⁊ p̄ncipaliſſime comeſſationes magiſtratuū debēt habere locū idoneū: ⁊ ſupeminētiā hĩe ad vicinas ptes ciuitatis. ⁊ ante ipm ꝯſtrui foꝝ liberū tñ ab oī mercatu: ⁊ neqꝫ opifices neqꝫ agricolas neqꝫ alios ullos tales illi appropiquare niſi a magr̄atibꝰ uocenꝛ.

¶Uenaliū aūt reꝝ aliud foꝝ eē debet ⁊ alio loco ſitum quo ⁊ a terra ⁊ a mari facilis ſit iportatio omniuꝫ.

¶Magiſtratus autem quicūqꝫ: habitare debent iuxta forum in loco celebri.

¶Quibus fiant ciues boni ⁊ ſtudioſi.

¶Duo ſunt in qbꝰ oīs cōmēdatio bñ agēdi ꝯſiſtit. Unū ut ꝓpoſitū ac finis agēdi recte ſubiaceat. Aliud ut eas actiones inueniamus que ad illum finem ferant.

¶Bene viuere ac felices eſſe oēs cupiunt: ſed alĳs ptās eſt adipiſcendi: alĳs non: ꝓpter fortunam aliquam uel nām. opus eni eſt adiumētis qbuſdā ad bene viuēduꝫ: minoribꝰ qdē melius diſpoſitis: maioribꝰ aūt peius.

¶Felicitas eſt operatio ⁊ uſus perfectꝰ v̊tutis nō ex ſuppoſitione ſed ſimplr. Et itelligo ſimplr. i. eius qđ in ſe ipſo cōmendationeꝫ habet. Ex ſuppoſitione v̊o quod habet cōmendationem ex neceſſitate.

¶Si igiꝛ ciuitas que optime gubernaꝛ felicitatem recipiat neceſſe eſt. Felicitas autē eſt uſus virtutis. Opus eſt in optima Republica ciues ſtudioſos eſſe ⁊ bonos ſimplr: ⁊ bonos uſus rōnis hĩe circa bona quecūqꝫ.

¶Cum ergo ⁊ virtus ⁊ bona externa ad felicitatem exigantur. bonorum autem externorum domina ſit fortuna. oportet ergo alia ſubeſſe bona. ſ. externa: alia. ſ. virtutis parare legis poſitorem.

¶Atq boni fiunt ciues ⁊ ſtudioſi tribꝰ: videlꝫ nā: ꝯſuetudine: ⁊ rōne. ſed rō eſt magis ꝓpria hoi: cetera eni aīalia maxime viuūt ſm nām. parū v̊o aliqd ⁊ ſm mores homo ⁊ ſm rationem. ſolus enim rationē habet. Sed hec expedit tria ſimul ꝯcordare: mlta enim preter mores ⁊ preter naturam agunt homines propter rationē ſi perſuadeatur melius aliter agere.

¶Quos dignum ſit imperare.

¶Eoſdē ſemp īpare melius foret ſi tātū ab alĳs differrēt q̄tū dĳ ⁊ heroes ab hoibꝰ differre putanꝛ ut p̄ºſtatim corꝑe ac poſtea aīo lōge antecellerēt: ac manifeſte ĩdubitateqꝫ apperet eoꝝ ſupemĩnētia. ſꝫ qꝛ difficile eſt h̄ repire equū ē ut oēs ſint viciſſiꝫ ꝑticipes ĩperādi ⁊ parēdi aliogn reip. difficile eēt ſtare q̄ ꝑter iuſtitiā foret.

¶ Debēt aūt ſeniores ĩperiū hr̄e iuniores v̄o ſubijci. nemo enī ĩdignaſ ꝑp etatē maiori ſubijci: ꝑſertiꝫ cū ⁊ ipſe ad id etatis ꝑuenerit eūdē honorem ſit ſuſcepturus. Inſup qui imperare uelit oportet prius ſub imꝑio fuiſſe. equum eſt ergo iuniores etate ſubeſſe ut in ſenectute poſſint digne imperare.

¶ De exercitatiōe ad v̄tutes per legiſpoſitoreꝫ ĩducēda.

¶ Eſt aūt laborādum legū poſitori ut bonos viros efficiat exercēdo ꝑtes aīe ⁊ que per ſe rōnē habent: ⁊ que poſſunt rōni obtēperare: ⁊ ordinādo vitā hoīum in negocia ⁊ ocium: bellum ⁊ pacem: neceſſaria: utilia: honeſta. in his enim conſiſtit tota vita humana.

¶ Sed cū bellū ſit gr̄a pacis: negociū gr̄a ocij: neceſſaria ⁊ utilia gr̄a honeſtoꝝ: pars aūt irrōnalis gr̄a rōnalis: ⁊ rurſuꝫ practica rōnalis gr̄a ꝯtēplatiue: ita ad iſta aſpicere debet legiſlator ut magis tñ ad pacē: ad ocium: ad honeſta: ⁊ ꝯtēplatiua dirigat. hᶜ enī meliora ſūt ⁊ finis

¶ Maxime aūt pueri adhuc exiſtentes ⁊ alie etates que indigent per diſciplinā dirigēdi ſunt: ꝯſuetudine eniꝫ delectabiles fiunt eis actiones ſtudioſe.

¶ De lege dirigente ad rem bellicam.

¶ Nō ſunt aūt laudāde leges ille que ad bellū ſurgere videnſ. pñt enī in eiſdē legibꝰ ꝑmanētes nō bene viuere. Preterea nō eſt laudāduꝫ legiſlator qđ vincē docuerit ⁊ finitimis dñari. hec enī magnū ꝯtinēt nocumētū: nā qui poterit aduerſus ciues hoc agere ciuitati ſue dñari queret. Itē bellū nō eſt gr̄a ſui ſed gr̄a pacis. Unde ad pacē magis debet intendere legiſlator.

¶ Exercitatio reꝝ bellicarū nō ob id eſt meditāda ut in ſ̄uitutē redigāt imerētes: ſꝫ ꝑmū ne ipſi ſ̄uire alijs cōpellanſ. Scđo ut iperiū querāt gr̄a utilitatis ſubiectorū. Tertio ut eis dñenſ qui ſeruire ſunt digni.

¶ Qui legē ponit circa res bellicas ꝓuidere debet ⁊ legibus iſtituere quo pacto deinde in ocio bñ viuē poſſint ne dñatione adepta per pacē ſplēdorē amittanſ.

¶ De virtutibus neceſſarijs ⁊ in bello ⁊ in pace.

¶ Sūt aūt ⁊ virtutes q̄dā nec̄ie: in bello ſūt fortitudo ⁊ ꝯſtātia q̄dā. in ocio ut ph̄ia quedā. In utroqꝫ tp̄e. ſ. belli ⁊ pacis ut temperantia ⁊ iuſtitia.

¶ Oēs aūt v̄tutes ēt que ĩ bello ſūt nec̄ie in ocio ſūt utiles. ⁊ bellū ſit gr̄a ocij: maxīe tñ optimū ē ĩ pace ⁊ ocio tēperātia ⁊ iuſtitia: nā q̄ in fruitiōe oīuꝫ reꝝ uelut beati exiſtūt facile ⁊ intēperati ⁊ iniuſti reddunſ.

¶ De legibus circa coniugia.

¶ Neceſſe eſt legiſlatorē ꝑ̄us ſuſciꝑe curā corpis q̄ꝫ animi ⁊ appetitꝰ q̄ꝫ rōnis: qꝛ ⁊ corpꝰ in gn̄atiōe antecedit aīaꝫ: ⁊ ps irrōnalis antecedit eā ꝑtē que hēt rōnē. Unde ab initio ꝓuidēdū eſt a legiſpoſitore circa ꝯiugia.

¶ Prouidēdū eſt ut in eo tp̄e fiāt ꝯiugia in quo ⁊ vir potēs ſit gn̄are ⁊ mulier ꝯciꝑe: ne ſi nō ꝯcurrāt ſed diſcrepēt ĩ potētia gignēdi lites ⁊ diſcordie iter eos orianſ.

¶ Itē iſpiciēdū eſt ut eo tp̄e copulenſ mr̄imonio in quo ⁊ parentes filijs pueris poſſint ſuccurrere ⁊ filij maiores effecti parētibus iā ſenioribꝰ poſſint gr̄as referre.

¶ Itē iſpiciēdū eſt ut in ea etate nubāt in qua filij geniti nō nimis ꝓxime ad etatē paternā accedāt: nā filij non hn̄t reuerentiā erga genitores q̄ſi ſibi eq̄les ⁊ circa gubernationē domus ꝓueniūt querele q̄ſi ex paritate.

¶ Inſup iſpiciēdū eſt ut in ea etate ꝯiuganſ ex qua vir ⁊ mulier ꝯcurrāt in etate ĩ q̄bꝰ utriuſqꝫ gn̄atio ceſſat: vir q̄dē in ſeptuageſimū annū. mulier aūt in q̄nq̄geſimuꝫ.

¶ Obſeruādū aūt eſt ne adoleſcētes mr̄imonio copulētur. in cūctis enī aīalibꝰ iuueniles ꝑtus imꝑfecti ſūt ⁊ femīe crebrius q̄ꝫ mares gignunſ ⁊ ꝑua corpis forma. Cuius ſignū eſt qđ in oībꝰ ciuitatibꝰ in q̄bꝰ cōſuetudo eſt adoleſcētes mares puellaſqꝫ ꝯiugari in eiſdē inutilia ac puſilla hoīuꝫ corpa exiſtūt. Inſup accidit ut ꝑtu magis laborēt ac pereāt ꝑ̄ſes. Itē utile eſt ad ꝯtinētiaꝫ nuptias fieri ſeriores. intēperatiores enī fiūt cū puelle Uenerei aſſueſcunt. Item maſculorum corpora creſcere impediuntur ſi dum augentur coeunt.

¶ Tēpus aūt in quo puelle mr̄imonio copulāde ſunt eſt circa etatē deceꝫ ⁊ octo annoꝝ. Maſculoꝝ v̄o tp̄s eſt circiter etatē annoꝝ ſex ⁊ triginta: in hoc enī tp̄e ⁊ vigentibus corporibus coniungentur ⁊ procedente tempore ſimul apte deſinent poſſe procreare.

¶ Tēpus v̄o magis aptū nuptijs ⁊ gn̄ationi hyemali eſt ⁊ melius eſt ꝯiūgi flātibꝰ uētis borealibꝰ q̄ꝫ auſtralibꝰ.

¶ Habitudo aūt utilis ⁊ ad ſanitatē ⁊ ꝓcreationeꝫ liberoꝝ nō debet eſſe ſicut athletarū: hoc eſt magna ⁊ grauis: nec humilis ⁊ ĩbecilla: ſed media iter iſtas. Itē debet eſſe laborioſa ac exercitata laboribꝰ nō violētis: neqꝫ ad vnū laborē ſoluꝫ ſed ad ciuilia ⁊ liberalia opera.

¶ De mulieribus pregnantibus: ⁊ educatione liberorum ⁊ multitudine liberorum.

¶ Pregnantes quoqꝫ mulieres curaꝫ debēt habere corpoꝝ neqꝫ pigreſcentes neqꝫ ſubtili utentes alimonia.

¶ Circa educationē filioꝝ lex ſit nihil orbatū nā eē educādū ea ſi lꝫ diligētia q̄ nō orbati q̄ apti ſūt ad cilitatē.

¶ Itē ſi ꝓhibēdus eſt nūs filioꝝ ⁊ nimia multitudo euitanda nō eſt tātū nephas ꝑuenire ne fetus ꝯcipianſ ſic attingere eos poſtq̄ꝫ ꝯcepti ſunt ⁊ ſenſuꝫ ⁊ vitam acceperunt: ſicut quidam lege cauebant.

¶ Ad euitādā āt hꝰ mr̄titudinē nō ꝯiūganſ niſi tp̄e illo deteriato qđ poſuimus ⁊ alterīꝰ q̄ꝫ ꝯiugis coitꝰ penitꝰ ſit iterdictꝰ: ⁊ ꝯ̄faciēs dignā ꝓ delicto reportet penaꝫ. Pueri aūt mox nati lacte ſunt nutriēdi: eſt eniꝫ ſile ei vnde gn̄antur: ⁊ a vino maxime eos abſtineri opuꝫ eſt: egritudines enī eis inducit: ꝯferūtqꝫ eis motus qui in ea etate dantur ad ꝯſumēdā ſupfluā humiditatem.

¶ Diligenter autem cauendum ne membra ob teneritudinem diſtorta fiant.

¶ Cōfert aūt eos ſtatim frigori aſſuefacere: hoc enim ⁊ ad ſanitatē ⁊ ad res bellicas cōfert. Unde ⁊ quorūdā barbaroꝝ ꝯſuetudo eſt gelido amne natos ſtatim imergere uel parua ueſte amiciri: ut faciunt galli.

¶ De diſciplina liberorum.

¶ Uſqꝫ aūt ad ānos q̄nqꝫ qua etate nōduꝫ ad diſciplinā apti ſunt neqꝫ labores ꝑferre cogēdi ſūt ne creſcere ipedianſ: debēt tñ motꝰ quoſdā ſuſciꝑe in quo pigritiam corpis euitēt: qui motꝰ ꝑparādi ſūt eis maxīe ꝑ ludos. Ludi āt eoꝝ nꝫ illibales nꝫ laborioſi eē debēt nꝫ rēiſſi.

¶ Aſſuefaciēdi aūt ſunt narrationibꝰ ⁊ fabulis audiendis q̄ poſtea accōmode ſint ad futurā ꝯuerſationē. Ludi quoqꝫ eorū tales eſſe debent ut ſint imitationes eorum que ſerio facienda ſunt poſtea.

¶ Sunt etiā cohibendi a ploratibus: ſpūs enī cōpreſſio facit robur laborātibꝰ qđ ꝯtigit in cohibitiōe gemitꝰ.

¶ Prohibēdi etiā ſunt cū ſeruis ꝯuerſari: cū enī uſqꝫ ad annos ſeptem domi alantur precipiēduꝫ eſt eis in hac etate ut abſint a viſu ⁊ auditu rerum ſeruilium.

¶ Ulr̄ aūt obſcenitas v̄boꝝ exterminādā ē ex ciuitate: ex turpiter enī loquēdi licētia ⁊ facere turpiter ſeq̄tur.

¶ Potiſſimuꝫ aūt pueris ſtatim uetanduꝫ eſt ut neqꝫ dicant neqꝫ audiant quicq̄ꝫ turpe ſilr̄ ⁊ aſpicere aut actꝰ aut picturas deformes ⁊ prohibere debēt magiſtratus huiuſmodi picturas ⁊ ſtatuas.

¶ Iuniores quoqꝫ debēt uetare ne ſint ſpectatores iamborum ⁊ tragediarum.

¶ Oportet igitur a pueris oīa turpia repellere. oīa enim ꝑma magis nos delectant: vnde turpia fierent eis delectabilia ⁊ grata ⁊ in eis exercerenſ ſeq̄nti etate.

¶ A ſeptimo aūt āno opꝫ eos diſciplinis inſiſtere ⁊ eaꝝ diſciplinarū in q̄bus inſtruendi ſunt ſpectatores fieri.

Finis.

¶ Politicorū Arſtotelis Liber Octauus

q Uod igiṫ a legiſpoſitore maxime intēdendū ſit circa diſciplinam iuuentutis nemo utiqꝫ dubitabit: naʒ id qdem neglectum in ciuitatibus affert Reip. detrimētum. oportet eni ad ſingula gubernādi genera diſciplinaʒ accōmodari: nā mos vniuſcuiuſqꝫ ꝓprius cōſueuit ⁊ ſeruare Remp. ⁊ ab initio ꝯſtituere: ceu popularis mos popularē: ⁊ paucorū potētie accōmodatus mos eaʒ que cōſiſtit in paucoꝝ gubernatione. Semꝑ aūt melior mos cā eſt melioris Reipublice.

¶ Poſtqꝫ philoſophus declarauit qualiter ⁊ qbus iuuenes ſint diſponendi ⁊ inſtruendi q̄ʒtum ad corpus ⁊ vſqꝫ ad fineʒ tertie etatis que ẜm ip̄m terminaṫ in fine ſeptimi: nunc itendit declarare q̄liter iſtruēdi ⁊ diſponēdi ſunt ẜm itellectū in duabus ſequētibus etatibus: que terminanṫ in fine .xxj. anni: ⁊ ẜm ordinē ꝑmiſſuʒ ꝑus diuidiṫ liber iſte in ptes tres: qm̄ ꝑmo oñdit ꝙ puerorum opʒ facere curā circa diſciplinā in ciuitate optima. Scd̄o cū dicit⌊ Cū v̄o. ⌋Declarat ꝙ coēʒ. Tertio cū dicit⌊ Quenā v̄o. ⌋Declarat que ſit illa ⁊ q̄liter erudiendi ſunt in ipſa. Circa primum ꝑmittit ꝑ° cōcluſionem ſuaʒ dicēs ꝙ nullus habēs rectū uſuʒ rōnis dubitat qn legiſlatorē curanteʒ de bono cōi ciuitatis maxime negociandū ſit circa diſciplinā ⁊ bonā diſpoſitionem: primo iuuenū. deinde ꝓbat hoc per vnaʒ rōnem. Scd̄o cū dicit⌊ Preterea. ⌋Per aliā. In prima pte ip̄e intendit rōnem hanc: De illo opʒ negociari legiſlatorē ⁊ curaʒ hēre qd̄ nō factū in ciuitatibus ledit ⁊ corrumpit reſp. maxime eniʒ debet intendere bonuʒ ⁊ ſaluationem reip. Sed non curare de bona diſpōne pueroꝝ ⁊ dimittere eos aſſueſci in qbus uolunt ledit ⁊ corrumpit remp. Cuiꝰ declaratio eſt: qr expedit ciui aſſueſcere ⁊ diſponere futuros ciues ad vnāquāqꝫ rēp. ẜm modū cōuenietie ei: ſicut mām ad formā: cōſuetudo enim vniuſcuiuſqꝫ reip. ⁊ diſpō cōueniēs ꝑncipiuʒ eſt inſtituēdi rempublicā ⁊ ꝯſeruandi ip̄aʒ iſtitutā. bona ꝑparatio mãe ad formā ꝑncipiū eſt educēdi formaʒ illam in eſſe ⁊ cōſeruandi illam eductā: ſicut videmꝰ ꝙ cōſuetudo popularis ꝑncipiū eſt iſtituendi ⁊ ſaluandi popularem ſtatū: ⁊ paucorū potētie ſtatuʒ paucorū: ⁊ ſilr̃ in alijs: Et ſemꝑ cōſuetudo melior ꝑncipiū iſtitutionis eſt ⁊ ſaluationis ſiue ꝯſeruationis melioris reipublice: ſicut excellentior diſpō mãe eſt ꝑncipiū generationis excellentioris forme. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ bona diſpoſitio ⁊ ꝯſuetudo iuuenū ad rempublicam inſtituiṫ ⁊ ſaluat ipſam. quare per oppoſitū idiſpō ip̄orum ⁊ negligētia circa hoc deſtruit ⁊ corrūpit eandē. quare de bona diſpoſitione ſeu diſciplina pueroꝝ opʒ legiſlatorem curare. Deinde cū dicit.

¶ Preterea in cunctis facultatibus ⁊ artibus ſunt quedam ad que erudiri ꝑus opʒ ⁊ aſſuefieri ad earū opera. Itaqꝫ manifeſtum eſt ꝙ ⁊ ad v̄tutis actiones.

¶ Ponit 2am rōnem dicēs ꝙ adhuc ſicut eſt in alijs potentijs ⁊ artibus operatiuis in operatione ſic eſt in virtutibus politicis ⁊ ſcientia politica reſpectu actionuʒ politicaꝝ: ſed ita ſe hēt in alijs potentijs ⁊ artibus ꝙ omnibus opʒ ꝑexiſtere aliquā bonā diſpōnē materie: aut aliquā eruditionem: aut aſſuefactionē. hoc etiā videmꝰ in ſpeculatiuis: qm̄ oīs ars ⁊ oīs doctrina fit ex ꝑexiſtenti cognitione. ⁊ in operatiuis ſimilr̃: ſicut in fiſtulatiua. debēs eni recte fiſtulare ꝑus aſſueſcit in quibuſdam ꝑludijs ⁊ rudimētis. ſilr̃ aūt ⁊ in alijs ſe hēt. opʒ eni māʒ bñ diſponi ad actionem: qr actus actiuorum fiunt in patiente bñ diſpoſito: quare in v̄tutibus ⁊ ſcia politica opʒ ad actionem rectam futurā ꝑerudiri ⁊ aſſuefieri ⁊ diſponi in quibuſdam ⁊ de hoc debet tractare lgiſlator cuius eſt intendere bonum ⁊ ſaluationem reip. Deinde cū dicit.

¶ Cū v̄o vnus ſit finis ciuitati tote: claruʒ eſt oportere diſciplinā quoqꝫ eſſe vnam ⁊ eandem omnium.

¶ Uolens ꝓbare ꝙ opʒ de pueris curam cōmunē habere: ꝓbat prius ꝙ oiuʒ in ciuitate vnā opʒ eē diſciplinā vnaʒ intendēs rōnem hanc. Quorūcūqꝫ eſt vnus finis per ſe: eorum eſt diſciplina vna de eis que ad finem ordinanṫ: qr ratio eorū que ſunt ad finem ex fine ſumiṫ: ⁊ quorū eſt ratio vna ⁊ diſciplina vna ẜm ꝙ huiuſmodi. oium autē viuētium in ciuitate ẜm remp. vnam eſt vnus finis: puta finis Reipublice. Quare manifeſtum eſt ꝙ oium oportet eē vnā ⁊ eandē diſciplinam de neceſſitate. Deinde cū dicit.

¶ Et huiꝰ curam eſſe publicā ⁊ nō priuatā quēadmodum nunc vnuſquiſqꝫ curā habet ſuorū filiorū priuatimqꝫ docēs ⁊ p̄uatam diſciplinā ꝓut ei videtur: ſed opʒ publicorū publice exercitationē fieri.

¶ Probat ꝙ opʒ de his fieri curam cōmunem quātum ad diſciplinā: ⁊ ꝑmo per rōnes. Scd̄o cū dicit⌊ Laudari pñt. ⌋Per exemplū. Circa primū ponit rōnes duas quarū ꝑmā tangens dicit ꝙ de diſciplina pueroruʒ opʒ legiſlatorem facere curam vnā ⁊ nō diuiſim: ſicut nūc in quibuſdā ciuitatibꝰ vnuſqſqꝫ curat de proprijs pueris ẜm ꝙ videṫ ſibi ſeorſum inſtruēs diſciplina ꝓpria quecunqꝫ videṫ ſibi utilis: alius ⁊ alius in alia ⁊ alia. Et huius rō eſt: qm̄ eorum quorum eſt diſciplina vna ⁊ communis expedit facere curam communem ⁊ ſtudium ut cura ſit ꝓportionalis diſcipline. Sed oiuʒ in ciuitate vna eſt diſciplina ⁊ vna rō ut ꝓbatuʒ eſt prius. Ergo de oibus eſt faciēda cura cōmunis ⁊ eadem q̄ʒtū ad illam. Deinde cuʒ dicit.

¶ Et ſimiliter nō debet quiſqꝫ ciuis ſe ſuū exiſtimare: ſed oēs ciuitatis: particula eni ciuitatis vnuſqſqꝫ eſt: cura v̄o ſingularū pticulaꝝ reſpicē nata eſt ad curā totius.

¶ Ponit ſcd̄aʒ rōnem: ⁊ eſt: Cura de pte ⁊ diſpoſitio debent eſſe ẜm hītudinem ad totū. Tum qr pars eſt propter ip̄m totum. Tum qr rōnem ⁊ eſſe habet ab ipſo: Nunc aūt ſimul cū his que dicta ſunt oportet intelligere vnūquēqꝫ ciuem nō eſſe ſuiipſius ſolum neqꝫ grã ſui. Sed oēs ciuitatis ⁊ grã eius. Ergo cura vniuſcuiuſqꝫ ciuium ⁊ diſpoſitio facienda eſt ẜm habitudineʒ ad totam ciuitatem ⁊ bonum ipſius. ẜm igiṫ eundem modū curandi ſunt ⁊ diſponēdi iuuenes ẜm ꝙ tota ciuitas curaṫ ⁊ diſponitur ad bonum commune. ſed de iſtis facienda eſt cura communis. ergo ⁊ de iuuenibꝰ. Deinde cum dicit.

¶ Laudari poſſunt in hoc lacedemonij: nā plurimam circa pueros diligentiam faciunt: ⁊ quidem publice. Quod igiṫ lege ꝓuidēdum ſit circa diſciplinam iuuētutis ⁊

hoc publice faciendũm patet.

¶ Manifeſtat idem per exēplū dicēs ꝙ rōnabiliter poterit aliquis laudare Lacedemonios qui reputantur bn̄ gubernare in hoc. maximā enīʒ curā ⁊ ſtudiū īpendūt circa diſciplinā pueroruʒ: ⁊ hoc nō ꝑuatim ſed cōiter: bn̄ exiſtimantes ꝙ bona diſpō pueroꝝ cōis induceret bonaʒ remp. cōſequenter. Qđ igit̄ oportet legiſlatorē curare ⁊ ferre leges de diſciplina iuuenū: ⁊ ꝙ hāc curā ⁊ diſciplinam de ea opʒ eſſe cōmunem manifeſtū eſt ex dictis. Deinde cum dicit.

¶ Quenā ꝟo iſta ſit diſciplina ⁊ quō tradēda latere nō debet: nam nunc q̄deʒ in ambiguo eſt nec eadē oēs cēſent iuuentutem addiſcere debere: neqꝫ ad ꝟtutē: neqꝫ ad vitā optimā. neqꝫ cōſpicuū eſt utrum per intelligentiā magis deceat uel per animi morē. Impedimētorū quoqꝫ reſpectꝰ cōſiderationem diſcipline cōturbat cū manifeſtum nō ſit. utrū exercitatio noſtra accōmodāda ſit ad ea que ſunt utilia ad vitaʒ: uel ad ea que tendūt ad ꝟtuteʒ: uel ad ea que ad maiorē quendā ſuperfluūqꝫ pertinēt apparatū. hec enī oia patronos quoſdā ſuſcipere. De his quoqꝫ que ad ꝟtutē tendūt nihil ꝯfeſſum exiſtit. Eteni ꝟtuteʒ nō eandē oēs ſtatiʒ honorāt: ex quo fit ut diſcordēt circa illius exercitationem.

¶ Declarat que ſit illa diſciplina ⁊ qualr̄ ſunt erudiēdi in ea. ⁊ circa hoc primo p̄mittit itētum ⁊ neceſſitatem ꝯſiderationis de ipo. Scđo cū dicit [Qđ igit̄.] Proſeqtur. In p̄ma pte dicit ꝙ ciuem opʒ nō latere que ſit hꝰᵒⁱ diſciplina pueroruʒ cōis ⁊ q̄liter ⁊ quō opʒ pueros erudiri in ipſa. Cuius rō eſt: qm̄ multi dubitāt de ipa ſicut apparet ex opibus ⁊ diuerſis opinionibꝰ de ea. nō eni oēs opinant̄ pueros debere erudiri in eiſdē diſciplinis: neqꝫ in ordine ad ꝟtutē: neqꝫ in ordine ad idē optimū: ſed q̄dam in vna puta in iudicatiua ſeu Rhetorica: q̄dā in alia: puta medicatiua uel exercitatia uel hꝰᵒⁱ. Nec etiā manifeſtuʒ eſt oibus utrū magis opʒ eos erudiri ſeu aſſueſieri in his que ptinent ad itellectum: puta in ꝟtutibus itellectualibꝰ: uel in his que ptinēt ad morē aie: hoc eſt in ꝟtutibꝰ moralibꝰ: que ſunt in pte appetitiua ipſius. Iterum. Conſideratio de diſciplina que ordinat̄ ad vitā actiuaʒ plena eſt turbatione: que ſ. ſit optima. cui magis itendendū ſit: diuerſi enī diuerſas ponunt ſm̄ ꝙ diuerſos fines in agibilibꝰ ꝯſtituūt. Adhuc nō eſt manifeſtū utrum magis ſtudēduʒ ſit circa opationes vite actiue: aut circa ea que tendunt ad ꝟtutem que eſt p̄ncipiū illius: an circa ſupflua: puta circa delectationes ſenſibiles nō neceſſarias: diuerſi eniʒ circa hoc diuerſa opinant̄: ⁊ ꝙ hic iſtoꝝ hēt ꝓprios iudiceʒ. Itēꝝ de ꝟtutibꝰ que ſit p̄ncipaliʒ nihil ꝯcorditer dicunt: nō eni omnes honorant eandeʒ ſicut p̄ncipaliorē: ſed alij ⁊ alij aliā ⁊ aliā. quia igit̄ de his diuerſi diuerſimode exiſtimāt: ⁊ ſm̄ diuerſitateʒ exiſtimationis fit diuerſitas ſtudij: rōnabiliter diuerſificant̄ circa ſtudium iſtoꝝ: q̄libet eniʒ ſtudet ⁊ itendit circa id qđ ſibi melius ⁊ poſſibiliꝰ exiſtimat. Quare rōnabiliter ꝯſiderandum eſt que ſit diſciplina oīs circa quā ſit ſtudēdū ſic̄ circa optimā pueris. Deinde cuʒ dicit.

¶ Quod igit̄ ex utilibus neceſſaria ſint addiſcenda manifeſtum eſt: ꝙ aūt nō oia diſtinguētibus liberalia opa ab illiberalibus: patebit illa talia eſſe recipienda que cum utilia ſint faciunt exercētem habentemqꝫ nō vilis exercitij operatorem. Vile autem exercitiū putādū eſt ⁊ ars ⁊ diſciplina que cūqꝫ corpus aut animum aut mentem liberi hoīs ad uſum ⁊ opera ꝟtutis inutile reddunt. Itaqꝫ ⁊ artes ille que deterius diſponunt corpus ⁊ cuncta mercenaria exercitia ſordida nuncupamus: mentem enī occupatam ⁊ vilem reddunt.

¶ Proſequit̄. ⁊ p̄mo declarat in ulī in q̄bus erudiendi ſunt: qm̄ in utilibus ⁊ liberalibus. Scđo cum dicit: [Sunt autē fere.] Magis determinate declarat que ſint ille. Circa p̄muʒ p̄mo oñdit ꝙ in utilibus ⁊ liberalibus ſunt erudiendi. Scđo cum dicit: Sunt etiā quedam. Declarat uſqꝫ ad qđ ⁊ cuius grā. Et circa p̄muʒ eſt itelligendum ꝙ hō liber eſt qui eſt ſuiipſius cauſa ⁊ in rōne cauſe mouētis ⁊ in rōne finis ſicut dictū eſt p̄us. In rōne q̄dem mouentis qñ ab illo per qđ eſt hō ⁊ qđ eſt p̄ncipale in eo: puta ab intellectu mouere p̄iudicando ⁊ ordinādo modū ⁊ rōneʒ agēdi. In rōne finis cū mouet̄ ad bonuʒ ⁊ fineʒ ipſius ſm̄ illud idem qđ p̄ncipale eſt in eo ſm̄ itellectum: ⁊ tanto tpe magis liber eſt ſm̄ nām quāto magis natuʒ eſt moueri ab eo qđ p̄ncipaliſſimum eſt in eo ⁊ ad finem ⁊ bonū eius ſm̄ illud idē. Homo aūt ſeruus dicit̄ qui nō eſt natus moueri ꝓpter indiſpoſitionē materie ab itellectu ꝓprio per quē determinatur: ſed ab itellectu ⁊ rōne alterius. Nec ēt operatur ſui grā: ſed grā illius alterius: ⁊ quāto minꝰ natus eſt moueri a ſe ⁊ magis ab alio ⁊ ad finem alterius: tanto magis ſeruuʒ eſt. Ad hoc aūt ꝙ moueatur ab alio ⁊ agat ad finem alterius req̄ritur robūr corporale. Et hoc rōnabiliter accidit: qꝛ ubi deficit ꝟtus intellectus ⁊ forme excedit ꝟtus corpis ⁊ materie. Et ꝓpter hoc dixit Arꝫ. in p̄mo huius ꝙ vigētes itellectu ⁊ ſi deficiant corpore ſunt naturaliter aliorū domini. robuſti autē corpore deficientes itellectu ſunt nāliter ſerui. Et ſm̄ hoc ſciētia libera uel liberalis dicta eſt ab antiq̄s ſm̄ quā hō per ſe diſponitur ſm̄ itellectū ad finē ꝓpriū. illa aūt ſm̄ quā diſponitur in ordine ad bonuʒ corporis per ſe ⁊ ad bona exteriora: ſeruilis: qꝛ ordinatur ad bonū eius ſm̄ hoc ꝙ debet ſeruire. In homine ut mechanica: qꝛ mechari facit quodammodo itellectū: circa ea que nō ſunt ꝓpria ſibi ſʒ ꝙ hꝰᵒⁱ: ⁊ iter liberas ⁊ illiberas eſt maxime que imediate diſponit itellectum ad finem optimū: puta illa in cuius operatione cōſiſtit felicitas. illa aūt que mediate diſponit itellectum ad ipm̄ minus: ſicut ſcientie poſteriores in quibus ſcire ꝯtingit ordinare ad ſcire in ſuperiori: q̄ʒuis ꝯtingat ipʒ querere propter ſeipm̄. ⁊ illa minime liberalis eſt inter ſpeculatiuaʒ in qua minime queritur ſcire pp̄ ſe ⁊ que per plura media ordinatur ad bonū hominis ultimuʒ. Silr̄ iter ſeruas illa magis ſerua eſt in qua magis depꝛimitur itellectus ſeu rō circa viliora ⁊ magiʒ extranea ab homine ſm̄ ꝙ hō: ſicut illa que ordinatur ad bona exteriora magis q̄ʒ que ordinat̄ ad bonū corporis. Quāuis aūt liberali maxime nō ꝯtingat uti male q̄ʒtū ad uſum per ſe ipſiꝰ poſterioribꝰ: tñ etiaʒ minus liberalibus q̄ʒtum etiā ad uſum earuʒ per ſe cōtingit: ſicut circa finē ultimū hoīs ſimpliciter nō contingit male ſe habere: his autē que ſunt ad ipſum contingit quādoqꝫ male uti. ⁊ hoc contingit quando per conſiderationē uel exercitiū in eis retrahit̄ aliq̄s uel a fine uel ab his que propinqora ſunt fini: ſicut cōtingit per ꝯſiderationem in aliqua ſciētia poſteriori reſpectu alicuius minus ſcibilis retrahit̃ aliqs a ꝯſideratione in p̄ma reſpectu maxime ſcibilis. Hoc igit̃ viſo ſupponens Ar. ꝙ expedit pueros erudiri in diſciplinis utilibus ad finē: ſicut manifeſtū ꝓbat qḋ nō in oībus utilibus ſed in liberalibus dicēs: ꝙ manifeſtū eſt ex ſe qḋ expedit pueros in ciuitate bene oꝛdinata erudiri in diſciplinis utilibus ad finē Reipublice. illa eni que oꝛdinant̃ ad finē aliquē expedit p̄parari ⁊ diſponi ad ip̄m. Pueri aūt oꝛdinādi ſunt ad finē reipublice: ⁊ diſciplina ⁊ eruditio ſunt p̄parationes ipſoꝝ ad ip̄m. Qḋ aūt nō expedit eos erudiri in omnibus utilibus ul'r: ſed tm̄ in utilibus liberalibus manifeſtū eſt: diſtinctis diſciplinis per liberales que per ſe diſponūt intellectum ad finē: ⁊ illiberales que per ſe oꝛdinant̃ ad bonū coꝛporis ſicut dictū eſt. ſed talibꝰ expedit eos ꝑticipare quecūq; de nūo utiliuꝫ ad finē per ſe faciunt ꝑticipantē mercenariū. mercenariā aūt opationē ⁊ artē ⁊ doctrinam opꝫ itelligere eas quecūq; coꝛpora liberorū aut aiam: aut ēt itellectū male ⁊ iutiliter diſponūt ad uſus ⁊ actiones v̄tutū moraliuꝫ ⁊ itellectualiū. uel ēt ad uſuꝫ ꝑfectiſſime virtutis que eſt felicitas. pp qḋ ⁊ huiuſmodi artes quecūq; diſponunt coꝛpus deterius ad huiuſmodi virtutes ⁊ in quarū opationibꝰ abſoꝛbet̃ itellectus viles dicimꝰ: ſicut artes forēſes uel artes etiā in qbus coꝛpꝰ maculatur. qm̄ per uſuꝫ earū faciūt mentē nō uacanteꝫ circa ea que ſunt bona eius per ſe ⁊ deprimūt eam ad ea in quibus perfectio ipſius ſm̄ ſe non inuenitur. Deinde cum dicit.

Sunt etiā quedā ex liberalibus ſcientijs q̄s uſq; ad aliquid diſcere honeſtū ſit: penitus v̄o ſeſe illis tradere ac ad extremū uſq; ꝓſequi uelle nocumētis illis que ſupra diximus obnoxios facit: ſed refert plurimum cuius gratia quis agat uel diſcat. nam ſi gratia ſui uel amicorum uel ꝓpter v̄tutē nō eſt illiberale. qui v̄o idipſuꝫ agit ꝓpter alios ſepe utiq; videbit̃ illiberaliter ac ſoꝛdide agē. Diſcipline igit̃ ille de qbus diximus ad utranq; ꝑtem ſe hn̄t.

Declarat uſq; ad qd ⁊ cuius grā opꝫ erudiri in liberalibus ⁊ aſſuefieri: ⁊ dicit ꝙ q̄zuis eruditio ⁊ uſus p̄me ⁊ p̄ncipalis v̄tutis querēda fuit quātacunq; ⁊ ſine termino: tm̄ ꝑticipare ſciētijs liberalibꝰ aliqbꝰ: puta quarum uſus oꝛdinat̃ ad uſum excellentiorem uſq; ad aliquē terminū nō illiberale eſt. Cōtinue aūt ⁊ aſſidue exercere ſe in eis uſq; ad q̄tamcūq; ꝑfectionē ualde nociuū eſt ꝓpter dicta nocumēta: qꝛ. ſ. accenſio ⁊ ꝯſideratio cōtinua in eiſ retrahit: aut ſimpl'r: aut in ꝑte ab uſu optime v̄tutis. Et iterū manifeſtum eſt ꝙ ſciētie iſte ⁊ uſus earū oꝛdinant̃ in finē ulterioꝛē Quāuis aūt appetitus finis ifinitus ſit: appetitus tm̄ eorū que ad finem oꝛdināt̃ur nō eſt ifinitus: ſed determinatus a fine uſq; ad aliqd erudiri ⁊ cōſiderare in eiſ liberale eſt. ſ. inq̄ztū utiles ſunt ad finē ⁊ nō amplius. Sed multa differentia eſt ad quē finē aliqs addiſcit aut exercetur in eis. ſi eni ꝓpter actum v̄tutis excellētioꝛis ſuiipſius: non eſt prauū nec illiberale. aut ſi etiā ꝓpter bonū v̄tutis aliquorū amicoꝝ: qꝛ amicus eſt uelut alter ipſe. Si autē aliqs addiſcat eas ⁊ opet̃ in eis ſepe ꝓpter alios ut inde repoꝛtet cōmodū ⁊ utilitatē ſm̄ bona exterioꝛa: ut multi iuriſtarum ⁊ medicorū faciūt: mercenariū ⁊ ſeruile erit. Dictū eni eſt p̄us diſciplinā ſeruilem eſſe que oꝛdinat̃ ad coꝛpus ⁊ ad bona exterioꝛa cū depreſſione itellectus. Dixit aūt qui hoc agit ſepe ꝓpter alios: qꝛ quādoq; bonum eſt uti talibus ſciētijs ad alios aliqñ ꝓpter bonū alioꝝ tm̄ ſine utilitate ꝓpꝛia: ut qñ neceſſitatē habētes a ſe uel ab alijs non pn̄t iuuari oppoꝛtune. Aliqñ ēt propter utilitatē propꝛiā: ut repoꝛtent lucruꝫ rōnabile: ſm̄ tn̄ ꝙ utile eſt ad finē ⁊ bonū ſm̄ itellectū nō deprimēdo itellectū ip̄m in uſu ipſo. Premiſſe igit̃ diſcipline ſeu eruditiones ad utrūq; ſe habēt. qꝛ ꝯtingit eis bn̄ uti ad finē ⁊ male quēadmoduꝫ dictum eſt. Conſequenter cum dicit.

Sūt aūt fere quatuoꝛ quas diſcere iuuenes cōſueuerūt: litteraſ: Gymnaſticā: muſicā: addunt v̄o qdam figurandi peritiaꝫ: litteras qdeꝫ ⁊ figurationē tanq; utiles ac ualde expediētes ad vitā. Gymnaſticā v̄o tanq; ꝑtinētem ad foꝛtitudinē.

Declarat determinate que ſunt ſciētie cōuenietes pueris: ⁊ primo p̄enumerat eas. Secundo cum dicit⌊ De muſica v̄o.⌋ Declarat cuius grā ⁊ qualiter ſunt in eis erudiēdi. In p̄ma ꝑte dicit ꝙ quatuoꝛ ſunt diſcipline fere: quas cōſueuerūt iuuenes addiſcere in ciuitatibuſ que bn̄ gubernant̃. ſ. diſciplinā litteraꝝ: puta grāmaticam ſeu rōnalē ul'r: ⁊ luctatiuā: ⁊ muſicam: ⁊ artē figurādi que coiſ eſt pictoꝛie ⁊ ſcriptoꝛie. ⁊ eſt ualde utiliſ ad operationes vite humane ⁊ ualde bona ſm̄ ſeipſaſ. inquantuꝫ in eis aliqualiter perficit̃ itellectꝰ. Gymnaſtica utilis eſt tanq; cōferens ad foꝛtitudinem ⁊ robur iuuenum. Deinde cū dicit.

De Muſica v̄o ambigit̃. Nā nunc quidem plurimi uoluptatis gratia illā addiſcunt. Ueteres aūt inter diſciplinas eam collocauerūt ex eo ꝙ nā ut querit ſepe dictū eſt nō ſolū in negocio recte: uerū ēt in ocio laudabil'r poſſe uerſari. Hoc eni p̄ncipiū eſt oīum ut rurſus de illo dicamꝰ.

Declarat cuius grā ⁊ qualiter erudiendi ſunt in eis. ⁊ p̄o facit hoc. Scḋo cū dicit⌊ De muſica v̄o.⌋ regredit̃ ad ingrenduꝫ de muſica ut magis appareat ueritas de ea. Circa p̄mū p̄o oñdit quare ⁊ cuius gratia erudiendi ſunt pueri in muſica. Scḋo cū dicit⌊ Adhuc autē.⌋ Cuiꝰ grā in diſciplina litteraꝝ. Tertio cū dicit⌊ Ac ēt de utilibꝰ.⌋ Cuiꝰ grā i figuratia. Quarto cū dic̄⌊ Simil'r v̄o.⌋ Cuiꝰ grā ⁊ uſq; ad qd ⁊ q̄l'r in Gymnaſtica. Circa p̄m̄ primo facit qḋ dictū eſt. Scḋo cuꝫ dicit⌊ Quod igit̃.⌋ Recolligit dicta. Circa primū adhuc primo oñdit: ꝙ ſunt quedā ſciētie quas expedit addiſcere ꝓpter delectationē in uacatione. Scḋo cuꝫ dicit⌊ Quapropter muſicā ⁊c̄.⌋ Ex his ꝯcludit Muſicā addiſcendā eē ꝓpter deductionē in uacatione nō ꝓpter utilitateꝫ. Circa primū adhuc p̄mo tangit ꝙ nō uacatio eſt pp uacationē. Scḋo cū dicit⌊ Itaq; manifeſtū ⁊c̄.⌋ Ex dictis cōcludit ꝓpoſitū ſuū. Adhuc in prima ꝑte oſtēdit ꝙ non uacatio eſt pp uacationē hn̄teꝫ delectationē ſm̄ ſeip̄am. Secundo cū dicit⌊ Si eni utroq; ⁊c̄.⌋ Qꝛ uacatio que eſt in qete rōnē finis hẽt ſm̄ ⁊ querēda eſt nō ꝓpter aliud. Tertio cū dicit⌊ Ociuꝫ aūt ⁊c̄.⌋ Oñdit ꝙ uacatio in his que ad itellectū pertinēt habet uacationē ſm̄ ſeip̄am ⁊ rōnē finis. In prima ꝑte dicit ꝙ de diſciplina Muſice cuius grā iuuenes erudiēdi ſunt in ea dubitabit aliqs que accidit ꝓpter diuerſitateꝫ circa eam. Quidā eni participāt ea ꝓpter delectationeꝫ que eſt ſm̄ ſenſuꝫ. Sonus eni muſicus ꝓpoꝛtionaliter mouet auditū: cuius apph̄enſionē ſeqtur delectatio ſenſibilis: ſicut participāt iam rurales. Alij aūt iſtituerunt eam ut diſciplinā quādam: videlicet ꝓpter cognitionē ꝓportionū ⁊ ip̄arū harmoniaꝝ ſpeculationem: ꝓpter hoc ꝙ natura humana ẜm itellectuꝫ appetit ſicut ſepe dictū eſt. nō ſoluꝫ nō uacare. i. agere oꝑationes extrinſecas recte: ſed etiam poſſe bene uacare. i. uacando ab operationibꝰ exterioribus intendere circa ſpeculationem. Speculatio eni p̄mi itelligibilis rõnem p̄mi p̄ncipij habet in oꝑationibus. Eſt eni ultimus finis hoīs ſicut dictum eſt p̄us: q̃uis eni a multo ſint eligibilia. ſ. nō uacare. i. intendere exterioribus oꝑōnibꝰ ⁊ uacare i. itendere iterioribus. Uacatio tñ magis hēt rõneꝫ eligibilis ⁊ boni q̃ nō uacare. Ingrēda eſt ergo uacatio aliqua ſicut finis oīum alioꝝ que opꝫ facere gr̃a ipſius. Sicut bellū ꝓpter pacē. Et hoc ſatis oſtēſum eſt p̄us: ⁊ xº Ethicoꝝ   Deinde cū dicit.

¶ Si eni utroqꝫ opus eſt magis aūt expetendum eſt ocium q̃ negociū. Nec id quidem in ioco. Nā ſic neceſſe foret iocū eſſe finē vite ꝙ ſi impoſſibile magiſqꝫ in negocijs utendū eſt ioco. Nā qui laborāt indigent relaxatione: ⁊ huiꝰ gr̃a eſt iocus. Negocia ṽo ſunt cū labore ⁊ conatu. Et ꝓpterea oꝫ iocū adhibere qui tanq̃ medicinā eo tp̄e afferat. Nā relaxatio eſt huiꝰ motus animi ⁊ reges per uoluptatem.

¶ Quia forte aliqs crederet cū in ludo ſit delectatio quedam delectabilis ꝙ ip̄a haberet rõnem finis cuius gr̃a alia querēda eēnt. Et iō oſtēdit ꝯtrariū huiuſmodi dicens ꝙ q̃uis nō uacare eligēdū ſit ꝓpter uacationem: nō tñ ꝓpter cām quā exercemꝰ ludētes. Si eni ita eēt tūc ludus ⁊ exercitium in ipſo eēt finis vite noſtre: qꝛ igiť hoc eſt ipoſſibile. ludus eni laborioſus eſt ⁊ cū triſtitia ⁊ nocumēto ſepe. Manifeſtū eſt ꝙ iconueniens eſt nō uacationis finē eē ludū. Et manifeſtū eſt itēdendum ludis in nō uacationibus ut magis poſſint oꝑari qm̄ laborās in oꝑando indiget rege ꝓpter reſtitutionem ⁊ ſaluationē v̄tutum. Cuiuſcūqꝫ eniꝫ eſt aliquod tp̄s determinatuꝫ ad oꝑationē agere ſi exceſſerit illud neceſſe eſt langueſcere: ſicut ph̄s dicit libro de ſomno. ꝓpter hoc indiget remiſſione illius. ludus auteꝫ ꝓpter regem eſt: uel eſt reges quedā. Sed operari oꝑationes exteriores accidit cū labore ⁊ fatigatione: tum ꝓpter motū mēbrorū p̄ter naturā: tū ꝓpter ꝯſumptionē ſpirituū. Et iō opꝫ ludos itroducere obſeruātes tēpus ⁊ locū opportunū: ⁊ alias circūſtātias ad uſum ipſoruꝫ tanq̃ ad requiem adducant: ⁊ queranť quaſi gr̃a farmacie. i. medicine. Ut ſicut Medicina amara exiſtens ad ſanitatē deducit: ita etiā ludus inſiſtit cum triſtitia ⁊ labore ad reſtitutionē v̄tutū. Remiſſio eni motus laborioſi aīe ꝓpter delectationē ꝯſequētem: reges quedam eſt v̄tutū aīe. Sic igiť uacatio que in ludo rōnē finis nō hēt: ſed magis queriť ꝓpter regem a fatigatione que in oꝑatione eſt. Huiuſmodi aūt reges ꝑꝑ ip̄am oꝑationē queriť.   Deinde cū dicit.

¶ Ociuꝫ aūt ipſum videť in ſe uoluptateꝫ habere ⁊ felicitatē: ⁊ vitā beatā. ⁊ hoc nō negocioſis: ſed ocioſis exiſtit. Nā qui negociať alicuius gr̃a negociať qḋ ſibi deſit. Felicitas aūt finis eſt quā nō cum labore: ſed cum uoluptate eſſe oēs putant. Hanc tñ uoluptatē nō eādē oēs poſuerūt: ſed ẜꝫ ſe vnuſqſqꝫ: ⁊ ẜm ſuū hitum. Optimꝰ tñ optimā ⁊ eā que ſit ab honeſtiſſimis.

¶ Oſtēdit ꝙ in uacatione in oꝑationibꝰ circa ſpeculabilia eſt felicitas ⁊ delectatio ẜm ſe: Dicens ꝙ operatio circa ſpeculabilia habet ẜꝫ ſeip̄m delectationē ⁊ felicitatē: ⁊ vitā beatā: ſicut oſtēſum eſt p̄us. Beate aūt viuere nō exiſtit in nō uacatione: ſed in uacatione magis. Nō uacans eniꝫ id eſt exercēs operationes exteriores oꝑatur gratia alicuius finis non exercētis in illa operatione: ſed in aliqua ulteriori: Sicut belliꝫ exercēs operať ꝓpter pacem. ⁊ currens in ſtadio currit ꝓpter brauium. Felicitas aūt perfecta rōnē finis ultimi habet que nō eſt cum triſtitia: ſed cū delectatione excellentiſſima. Operationē eni excellētiſſimam ſeqtur excellentiſſima delectatio. Siquideꝫ operationē per ſe ſequiť delectatio. ſed hanc felicitatē ⁊ operationē nō eādē ponūt oēs: ſed diuerſi diuerſam ẜm diuerſitatē eſtimationū ⁊ hituū. Unuſqſqꝫ eni operationē ẜm habitum quē exiſtimat ꝑfectiſſimum ponit felicitatē eſſe ⁊ delectationē ꝓpriam ſibi. Scd̄m v̄itatem autē oꝑatio ẜm excellentiſſimum habitū. Felicitas eſt ⁊ delectatio conſequēs ip̄am excellētiſſima. Habitus autē ille optimus eſt qui eſt ẜm virtutē ꝑfectiſſimā ⁊ reſpectu perfectiſſimi obiecti. Per iſta eniꝫ duo determinať: puta per potētiā ⁊ obiectū.   Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ manifeſtū eſt ꝙ oportet ad ociuꝫ quoqꝫ degendū addiſcere quedā ⁊ erudiri ⁊ has eruditiones ac diſciplinas ſuiipſarū eſſe gr̃a. Illas ṽo que ad negociū tanq̃ neceſſarias ⁊ gr̃a aliorum.

¶ Concludit ex dictis ꝙ ſunt alique diſcipline querēde ꝓpter delectationē que in uacatione eſt: dicens qꝛ in uacatione cōſiſtit felicitas que rōnem finis hēt ⁊ delectationē maximā ut dictū eſt. Ea aūt que ſunt ad finē querenda ſunt ꝓpter ip̄m ⁊ delectationē que in ip̄o eſt ⁊ ſunt quedam diſcipline uel eruditiones ordinate ad felicitatē per ſe. Manifeſtum eſt ꝙ opꝫ ad uacationeꝫ que in cōtemplatione: ⁊ deductione que in ip̄a eſt addiſcere diſciplinas quaſdā ⁊ erudiri in eis: ⁊ iſtas eſſe gratia ſuiipſius tanq̃ bonas ẜm ſeipſas: q̃uis ualeāt ad felicitatē. Eas autē que ordinantur ad nō uacationem ſeu ad operationes exteriores uel operata exteriora eſſe neceſſarias: q̃uis nō ſimpliciter bonas ẜm ſeipſas: ſicut extrinſeca bona ad que ordinantur ſunt neceſſaria ad vitā ſicut organa quedā ſeu mā: ⁊ nō ſimpliciter bona ẜm ſeip̄a.   Deinde cū dicit.

¶ Quapropter Muſicā antiq inter diſciplinas collocauere nō tanq̃ rem neceſſariam. Nihil enim hēt tale neqꝫ tanq̃ utile ut littere ad lucrum ⁊ ad rem familiarem: ⁊ ad ſtudia ⁊ ad ciuiles actiones cōplurimas. Videť quoqꝫ figurandi peritia utilis eſſe ad iudicādū melius artificū opera. Neqꝫ ut gymnaſtica ad ſanitateꝫ ⁊ robur. Reſtat ergo ꝙ ad degēdū in ocio ad qḋ ⁊ apparet eā adhiberi: quā eni putant degētiā eē igenuorū hoīum in ea iſtituūt.

¶ Ex dictis declarat ꝙ Muſica addiſcēda eſt ꝑꝑ eruditionē ⁊ deductionē nō ſicut necīa. Et primo declarat hoc per rationem. Secundo cum dicit ⌊ Quapropter ⁊c̄. ⌋ Per dicta Homeri. In p̄ma parte ip̄e dicit ꝙ ꝓpter predicta antiqui Muſicam dixerunt eſſe querendam propter eruditionem ⁊ deductionem que in uacatione ⁊ non ꝓpter aliquam utilitatē extrinſecam. Neceſſe eſt enim Muſicam querere aut ꝓpter neceſſitateꝫ extrinſecoꝝ bonoruz:aut ꝓpter deductionē que eſt in uacatione ⁊ nō ꝓpter aliquā utilitatē extrinſecā.Oīs eni ſcientia aut ꝓpter hoc.aut illud querit.Speculatiua qdē ꝓpter delectationē que in uacatione.Practica aūt ꝓpter opus.Sed ipſa nō eſt querēda ꝓpter neceſſariū uel utile aliqđ extrinſecū.Nō eni ƀm ſe eſt utilis ad acqſitionē pecuniarū ſeu iconomiā:ſicut ſciētia litterarū utilis eſt ad iſtas ⁊ ad doctrinā aliarū:⁊ ad actiōes politicas multas nec etiā utilis eſt:ſicut videt figuratiua eſſe utilis ad recte iudicādū artificū opa ut nō decipiant.Nec etiā eſt utilis ad ſanitatez ⁊ robur per ſe:ſicut lucratiua.Neutrū eni iſtoꝝ facit muſica per ſe:qñqꝫ facit per accidēs.Ergo relinquitur debere ipſam addiſcere ꝓpter ſcire ⁊ deductionē que in uacatione eſt: ad quod antiqui ſapientes ordinauerūt ipſam.Deductionem eniz quam credunt eſſe liberorum : ⁊ in qua eos exerceri dicunt fieri per Muſicā ad hoc eā ordinātes. Deinde cū dicit.

¶ Quapropter Homerus in Poemate ſuo ita inqt.Sed quale eſt uocari ad menſaz opipare paratā.Deide nominās quoſdā alios ſubdit ⁊ Cythareduz qui oēs delectat:⁊ alio loco:aut Ulyxes optimā eē degēdi rōnē qñ letis hoīb⁹ ꝯuiue audiunt Cytharedū ſedētes per ordinē.

¶ Declarat hoc per dicta Homeri tria:que iperfecte ponit.Dicit igit ꝙ ꝓpter p̄dicta Homerus in quodam metro ita iquit de ipa qſi aduerſando qbuſdam dicentibus ipam eē neceſſariā:dicēs ita nō eē.Sed contingit delectari in ea per ſe ſicut uocari ad epulas delectabile eſt per ſe multis.Et iterū in alio metro dicēs alteros quoſdā eē qui dicūt cātatiuā: hoc eſt Muſicaz eē ualde delectabilē:ſicut delectātē oēs.Et in alijs introduxit Ulyxē dicētē hanc eē optimā hoīum deductionē ipis gaudētib⁹ in epulādo ſi audiāt cantilenas muſicas:a cytharedo ipſi dico reſidentes.In primo autem dicto dicit habere omnem delectationez abſolute.In ſecundo delectationem naturalem.In tertio optimaz. Deinde cum dicit.

¶ Quod igit ſit diſciplina q̄dā quā non ut utilem:neqꝫ ut neceſſariā docēdi ſunt filij:ſed ut liberalē ⁊ honeſtā manifeſtū eſt. Utrū autem vna ſit numero:an plures:⁊ que nā iſte:⁊ quomō:poſterius dicet.Nūc tātū id p̄miſſum ſitqꝫ apud antiquos hēm⁹ teſtimoniū ex his diſciplinis quas dixim⁹.Muſica eni hoc manifeſtat.

¶ Recolligit dicta:dicēs ꝙ ex his que dicta ſūt manifeſtū eſt ꝙ eſt aliq̄ diſciplina in qua erudiēdi ſunt pueri: non ſicut in utili aut neceſſaria ꝓpter extrinſeca bona: ſed ſicut in liberali ⁊ honeſta ƀm ſeipm̄.Utruz aūt ipe ſint vna uel plures ƀm numerū:⁊ ſi ſint plures que ſūt he:⁊ qualiter addiſcēde poſterius determinabit.Nūc aūt tm̄ p̄manifeſtū eſt nobis ꝙ ab antiqs hēmus teſtimoniū quoddā ꝙ ſunt aliqua erudimēta puerorū liberalia ⁊ honeſta ƀm ſe ⁊ ꝙ Muſica hoc operatur manifeſte. Deinde cum dicit.

¶ Ac etiā de utilib⁹ quod aliqua addiſcere pueros opz.Nō mō ꝓpter utilitatē:ut patet in litteris:uerū ēt ꝓpter multas diſciplinas alias que per litteras addiſcunt.

¶ Declarat cui⁹ grā addiſcēda eſt ſciētia litterarū:dicēs ꝙ adhuc manifeſtū eſt ꝙ oz pueros erudiri in qbuſdā diſciplinis utilib⁹:non tm̄ ꝓpter utilitatē exteriorum que ſeqtur ex eis.Sed ꝓpter hoc ꝙ ad ſciētias ⁊ ad liberales actiones ualēt:ſicut in ſciētia litterarū que nō tm̄ utilis eſt ad extrinſeca bona:ſicut dictum eſt p̄us:⁊ ꝓpter hoc addiſcēda.Sed etiā ꝓpter hoc ꝙ per ipſam ꝯtigit fieri eruditiōes multas in alijs ſciētijs:puta eas que fiunt per diſciplinā audiēdo ab alio ꝙ non fit niſi per ſermonē ſignificatiuū:cuius ſignificationē ⁊ rōnē modi ſignificādi:ſil' aūt ⁊ ordinationē ꝯuenietē docet p̄dicta ſcia. Deinde cum dicit.

¶ Similiter ꝟo figurādi peritiā nō ut in uenundando:emēdoqꝫ uaſa non decipiant ſed potius qꝛ contēplari facit pulchritudinē corporū.Querē eni utilitatē ubiqꝫ minime ꝯgruit magnanimis ⁊ igēuis hoīb⁹.

¶ Declarat cuius grā erudiēdi ſunt in figuratiua:Dicēs ꝙ ſil' expedit pueros erudiri in figuratiua que ſub ſe cōtinet ſcriptiuā ⁊ pictiuā:ēt ſculptiuā:nō ſolū ut nō decipiant in uēdendo ꝓpria ſed etiā ut ſint in ſe ductibiles circa emptionē ⁊ uenditionē uaſoꝝ uſr:quoꝝ ualor p̄ter eū qui māle cognoſcit per artē p̄dictā:qđ ptinet ad utilitatē.aut magis erudiēdi ſūt in ea:qꝛ p ipaz magis pñt ꝯſiderare pulchritudinē corporū que ꝯſiſtit in debita ꝓportione q̄ꝫtitatis mēbroꝝ adinuicē : ⁊ ad totū:⁊ etiā ad colorē qđ eſt bonū ⁊ delectabile ƀz ſeipſum.Et hꝰ grā erudiēdi ſunt magis liberi ⁊ magnanimi.querere enim in oībus utilitatē in exteriorib⁹ bonis:⁊ illud qđ amplius eſt in eis nō congruit liberis ⁊ magnanimis ƀm qđ huiuſmodi.Liberi eni ſunt vigētes itellectu magis q̄ꝫ ƀm corpus.Et iō magis itēdūt bonū ƀm itellectum q̄ꝫ ƀm corpus ⁊ q̄ꝫ exteriora.Magnanimi ex inclinatiōe animi ⁊ v̄tute hītus inclinant ad maxima ⁊ honorabiliſſima que ſunt bona ƀm itellectuz.Et iō reſpectu iſtoꝝ deſpiciūt extrinſeca bona. Unde dicit p̄hus 4° Ethicoruz.ꝙ neqꝫ bñ fortunatus gaudioſus erit:neqꝫ iſfortunat⁹ triſtis:⁊ etiā bonū corporis.Unde dicit in eodē ꝙ eſt magnoꝝ factiuus : ⁊ cuz periclitet in magnis ⁊ bonis nō parcens vite.Et iō ad liberū ⁊ ad magnanimū pertinet magis ferre preeminētiaz in bonis que ƀm intellectum ſunt q̄ꝫ in bonis exteriorib⁹ ⁊ ƀz itellectū magis amare ſeipm̄:ſicut idē p̄hs dicit in.9° Ethicoꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Cum ꝟo manifeſtū ſit utrū moribus:an rōne ſit diſciplina tradēda:⁊ an circa corpus primo:uel circa mentem:patet ex his ꝙ adoleſcētes gymnaſtice ⁊ pedrotriuice ſunt tradēdi:quaꝝ altera q̄lem aliquaz facit hītudinē corporis:altera opationes.

¶ Declarat cui⁹ gratia:⁊ qualiter exercitādi ſunt in luctatiua ſeu agonaſtica . Et circa hoc p̄mo manifeſtat cuius grā.Scđo cuz dicit⌊ Nunc autē ⁊c. ⌋Qualiter ⁊ in quibus agonibus.Primo igit dicit quoniam ex his que dicta ſunt p̄us:iam manifeſtum eſt utrū erudiendi ſunt p̄us in conſuetis diſponentibus appetitum uel in his que pertinent ad intellectum.qm̄ ƀm appetitum p̄us:⁊ etiā circa corpus p̄us:q̄ꝫ circa intellectum Manifeſtum eſt ꝙ pueri in hac etate tradendi ſunt luctatiue ⁊ etiam pedrotriue.quarum prima facit bonū habitum corporis ad fortitudinem ⁊ ad armoꝝ uſuz. Scđa aūt bñ dirigit opationes pueri ad v̄tutē:a pedos ꝙ eſt puer ⁊ triuos ſcia. Deinde cū dicit.

¶ Nunc aūt que ciuitates curam habere

puerorꝝ maxime videnť: partim athletarꝝ hitudinē īducere ſtudēt in quo deformāt corpora: ac augmētationē eorū īpediunt. Lacones ꝟo in hoc qdem nō errāt: ſed effractos laboribꝰ reddūt adoleſcētes q̄ſi hoc utile ſit maxime ad fortitudinem.

¶ Primo declarat qualibꝰ agonibus erudiēdi ſint. Secūdo cū dicit ⌊ Q̄ō igiť ⁊c̄. ⌋ Quo ordine. Et circa p̄mū adhuc p̄mo declarat ꝙ non in nimijs laboribus. Scd̄o ex hoc ꝯcludit magis erudiendos eſſe indignis ⁊ humanis agonibꝰ: cum dicit ⌊ Itaqꝫ honeſtas ⁊c̄. ⌋ Primū ꝓbat reprobādo opinionem ⁊ uſum ꝯtrariuꝫ que p̄mo ponit. Scd̄o īprobat. In p̄ma pte ipſe dicit ꝙ nunc ciuitates que magis videnť hēre ſollicitudinē de bono hitu puerorꝝ: īducunt in eis hitum athleticū. i. hitū ad robur athlete exercētes eos in opationibꝰ laborioſis: tollentes pulchritudinē corporꝝ: ⁊ augmētuꝫ īpediētes ꝓpter exceſſum laboris in eis. Lacedemonij eni qui magnā curā habuerūt de eis peccauerūt manifeſte in iſto peccato faciētes eos effractos in hōi opōnibus: ac ſi hōi effractio cōferret maxime ad fortitudinēꝫ bellicā. Deinde cū dic̄.

¶ Atqui ut iā ſepius diximꝰ: neqꝫ ad vnaꝫ ꝟtutē: neqꝫ ad hanc maxime reſpiciēduꝫ eſt ab eo qui curā facit īſtitutionis.

¶ Reprobat uſuꝫ ⁊ opinionē iſtorū. Et p̄o in hoc ꝙ eos exercitabant tm̄ ad vnā ꝟtutē. Scd̄o cuꝫ dicit ⌊ Et ſi ad ⁊c̄. ⌋ Quia nec ad illā. Vn̄ in p̄ma pte dicit ꝙ p̄dicte ciuitates ſic exercitabant pueros ꝓpter fortitudinē: q̄uis manifeſtū ſit ſicut dictū eſt p̄us ꝙ nō expedit futuros bn̄ gubernare exercitari tm̄ ad vnaꝫ ꝟtutem: ſed magis ad oēs. Siqdē felicitatem opꝫ hēre oēs ꝟtutes ut ꝓbatū fuit. Ipſi aūt tm̄ exercitabāt eos ad vnā. Iterū dato ꝙ ſufficiat exerceri ad vnaꝫ maxime: nō tn̄ ad hanc quā ipſi opinabanť: puta ad fortitudinē. Maxime enim expedit exercitari ad optimā ꝟtutē. Optima aūt ꝟtus nō eſt fortitudo: ſed aut iuſtitia aut prudētia magis. Deinde cum dicit.

¶ Et ſi ad hāc nō tn̄ id ꝯſequunť: neqꝫ eni in alijs animalibus: atqꝫ in gentibus videmus fortitudinē adeſſe maxime efferatis: ſed potius manſuetioribus ⁊ leoninis moribꝰ. Multeqꝫ ſunt gentes que ad cedes hoīum ⁊ ad eorū comeſtionē īſultāt ut circa pontū Achei: ⁊ Aginochi: ⁊ ex mediterraneis alie gētes: ſilr̄ his uel magis: que qdē gētes clāculū per īſidias latrocinanť: ad bellica tn̄ opa nihil ualēt.

¶ Oñdit ꝙ neqꝫ ad hanc cōuenienter exercitabāt eos per duas rōnes: quaruꝫ 2ᵃᵐ ponit cū dicit ⌊ Preterea ſcimus ⁊c̄. ⌋ In p̄ma dicit ꝙ ⁊ ſi expedit pueros exercitari maxime ad fortitudinēꝫ ſm̄ opinionem ipſorꝝ: tn̄ nō bn̄ īuenerūt agones ⁊ modos exercitandi ad īpam exercitātes eos in opibus ad crudelitatē ⁊ imiſericordiā: puta in homicidijs: rapinis: ⁊ alijs hōi. Et hoc apparet: qꝛ neqꝫ illa aīalia bruta magis aſſequunť fortitudinē ſm̄ ꝟitatē quecūqꝫ ſunt ſilueſtria: ⁊ crudelia magis: puta lupus aut draco. Sed magis illa que habent mores mitiores ⁊ leoninos. ⁊ ſunt magis aſſueta p̄dictis: ſicut leo qui fortiſſimus aīaliū dicit̄ eſſe ⁊ multas hēre ꝓprietates ſimiles ꝓprietatibꝰ q̄rūdaꝫ ꝟtutuꝫ. Et Canes qdā qui ex hoc ēt nobiles dicunť: nec ēt gentes que magis crudeles ⁊ imiſericordes ſunt magis hn̄t fortitudinē ſm̄ ꝟitatē. Multe enim īueniunť que inclinanť uel ex natura q̄dam corrupta: uel ex cōſuetudine ad īterficiēdū hoīes ⁊ comedēdū carnes humanas. Sicut Achei ⁊ aginochi dicunť circa pontū habitātes: ſicut etiā tartari. Silr̄ ⁊ alie gētiū nō hitantiū iuxta mare quedā ſunt ſil'es p̄dictis. Quedam aūt ſunt que īclinanť ad rapinas ⁊ latrocinia faciēda: ⁊ tn̄ oēs iſte participant parū fortitudine. Quare exerceri in hōi opibꝰ ad crudelitatē ptinētibꝰ nō eſt exerceri ad fortitudinē uerā. Fortitudo eni uera hitus eſt in medietate cōſiſtēs que circa timores ⁊ audacias ⁊ periculorꝝ: ⁊ mortis ⁊ ueri ⁊ boni grā uerſať ſm̄ quam oportet quandoqꝫ aliquos aggredi. aliquādo refugere. aliquādo īterficere. ⁊ aliquādo parcere. Exercitati aūt in operibus feralibus q̄uis multum aggreſſiui ſint: non tamē boni grā: non conſiderātes quādo ⁊ ubi oportet: nec etiā parentes cuicūqꝫ. Deinde cū dicit.

¶ Preterea ſcimus lacones olim ipſi ſoli exercebanť p̄ſtitiſſe ceteris: nūc aūt eē alijs īferiores. Nō eni ob id p̄ſtabāt ꝙ iuuentutē exercerēt: ſed ꝙ ipſi exercitati contra nō exercitatos pugnabāt.

¶ Ponit ſcd̄aꝫ rōnē: dicēs ꝙ adhuc nos ſcimꝰ ꝙ lacedemōij q̄diu exercitauerūt ſe ī hōi laboribꝰ p̄ualuerūt vicinis p̄liātes eos: nūc aūt deficiūt ab alijs qbuſdā vicinis eorꝝ in agonibꝰ luctatiuis ⁊ bellicis nō hn̄tes artē luctādi ⁊ modū ⁊ prudētiam bellādi ſic alij hn̄t. Et iō nō dn̄anť nūc. Nō eni differebāt p̄us ab alijs p̄ualētes eis pp hoc per ſe ꝙ exercitabāt pueros ad hitꝰ ferales. Sed qm̄ exercitati in talibꝰ habitibꝰ pugnabāt cū eis qui ad hoc nō ſtuduerāt oīno. Preualet eniꝫ aliqs qn̄qꝫ alicui qꝛ ipe exercitatꝰ eſt ad p̄liuꝫ. Alter ꝟo nō. Aut ꝓpter inexperiētiā ⁊ īexercitiū eiꝰ qui p̄ualet q̄uis preualēs nō hēat artē bellādi. Nūc aūt vicini eorꝝ exercitati ſunt in luctatiua arte ⁊ bellica. Et iō preualent eis feralibus exn̄tibus: non exercitatis aūt in artibus p̄dictis. Deinde cum dicit.

¶ Itaqꝫ honeſtas ac nō feritas eſt in certaminibus p̄ferēda: neqꝫ enim lupus: neqꝫ alia beſtia honeſtū piculuꝫ pugnādo ſubiret: ſed magis vir bonꝰ. Qui ꝟo adoleſcētes in h̄ nimiū tradūt: ⁊ in necijs abſqꝫ diſciplina dimittūt: uere illos ſordidos reddūt. At vnū eni opus reipublice utiles faciunt: ⁊ illud ipꝫ deterius: ut rō oſtēdit.

¶ Concludit ex dictis ꝙ magis exercitādi ſunt pueri in agonibus humanis ⁊ in ordinatis ad ꝟtuteꝫ. Et p̄mo facit hoc. Scd̄o cū dicit ⌊ Opꝫ aūt ⁊c̄. ⌋ Remouet obiectionē que poſſet fieri. Primo igiť dicit qm̄ p̄dicte ciuitates nō ꝯuenienter erudiūt pueros exercitantes eos in feralibꝰ opibus: manifeſtū eſt ꝙ expediēs eſt multū p̄exercitare eos in agonibꝰ ⁊ actibꝰ ad bonū deducentibus q̄ꝫ ī feralibꝰ: Quia nec lupus nec alia aliqua fera q̄tūcunqꝫ crudeles ſint nō bn̄ ſe hērēt in experiēdo aliqd piculum bonū. Silr̄ nec hō hn̄s ꝓprietates ipſorū pp declinationē a rōne recta ad alteruꝫ extremū. Sed vir ſtudioſus ſꝫ rōnē opans magis. Quicūqꝫ ꝟo pmittunt pueros exercitari in hōi ⁊ ſine pedagogo in neceſſarijs faciūt eos ſordidos hoc eſt depreſſos ſm̄ intellectū. ⁊ magis ītendētes bonū corpis: ⁊ diſponūt eos ſꝫ ꝟitatē ad vnū opus reipublice: puta ad robur corpis: q̄uis magis expediret eos eſſe diſpoſitos ad plura uel ad oia. Et iterū ad illud vnū multo deterius diſponūt ſpos q̃ alij ſm ꝙ dixit ratio uel ſermo ꝑus. Sed quia aliqs poſſet dicere ꝙ exercitatio in feralibus expedientior eſſet ciuitatibus quoniam antiqui in talibus exercitati preualuerunt alijs: ſicut lacedemonij hoc remouet. Cõſequẽter cum dicit

¶ Opꝫ aũt nõ ex prioribus operibꝰ: ſed ex his que nunc ſiũt iudicare: Nã nũc qdem illi qui repugnant diſciplinam habẽt tunc ꝟo non habebant.

¶ Dicẽs ꝙ de his que ꝯueniũt Ciuitatibꝰ ⁊ rebuſpublicis rectis nõ debemꝰ iudicare ex opibꝰ ciuitatũ antiq̃rum ⁊ ex diſpõnibus horuꝫ hoĩum oĩno: ſed magis ex his que ſunt nũc. Antiq enĩ pugnabãt cõtra inexercitatos ⁊ inſuetos ad arma cõtra quos non erat neceſſe habere multũ exercitiũ ⁊ artẽ ſpoꝝ. parum enim exercitati poterant eis preualere. Nunc autem homines ſunt exercitati in agonibus ⁊ uſu armorum magis: ⁊ ideo diſcipline ⁊ eruditiones in talibus nũc habent opus ⁊ locum magis contra tales q̃ priꝰ haberent. Deinde cum dicit.

¶ Quod igiť utendũ ſit gymnaſtica: ⁊ quo modo utendum confeſſum exiſtat. Uſqꝫ eniꝫ ad pubertatẽ leuiores exercitationes ſunt adhibẽde abſqꝫ victu illo violento ⁊ laboribus coactis: ne corpora creſcere impediant. Signuꝫ erit non paruuꝫ ꝙ ita cõtingat: quia inter eos qui Olympia vicerunt duo uel tres tm̃ reperiuntur qui ideꝫ adoleſcentes ⁊ viri ⁊ ſint victoriam conſecuti. Propterea ꝙ per exercitationes pueris adhibitas ſublata ſit vis ac robur a neceſſarijs laboribus.

¶ Manifeſtat quo ordine ſunt exercitãdi in iſtis. Et primo oſtẽdit ꝙ uſqꝫ ad pubes continue erudiẽdi ſunt in facilioribus. Secũdo cuꝫ dicit ⌊Poſt pubertatẽ ⁊c.⌋ Qd̃ in ſequẽti etate exercitãdi ſunt in itẽſioribus ⁊ debent uti alimẽtis ſiccis magis q̃ ꝑus. In ꝑma dicit ꝙ cũ ex dictis manifeſtũ ſit ꝙ pueri exercitãdi ſunt in luctatiua que inclinat ad habitus morales ꝟtutuꝫ. Manifeſtũ etiã poteſt eẽ qualiter ⁊ quo ordine ſunt exercitandi: uſqꝫ enĩ in finẽ pubeſcẽtie exercitãdi ſũt in leuioribꝰ exercitijs ⁊ moderatis magis reicientes ab eis exercitiũ violentũ: ⁊ labores qui ordinanť ad neceſſitatẽ vite qui ad ſeruos ꝑtinẽt: ita ut per violẽtiã per talia nõ fiat aliqd̃ ipedimẽtum ad icremẽtum ⁊ bonã diſpoſitionẽ corporis. Per labores eniꝫ imoderatos debilitanť ꝟtutes ⁊ cõplexio. Signũ aũt ꝙ exerceri in facilioribꝰ ualet ad bonã diſpõne corporis. Exerceri aũt in violẽtis grauat. Eſt qꝛ ſi ponamꝰ ꝙ aliqs vir exercitatꝰ priꝰ recte inueniat duos alios hoĩes in violentis exercitatos in iuuentute in olympionicis cõtinget iſtũ deuicere illos viros iam exñtes perfectos ſm etatẽ: q̃uis pueros ſm fortitudinẽ ꝓpter hoc ꝙ exercitia violenta ⁊ neceſſaria abſtulerũt ab huiuſmodi iuuenibus in ꝑma etate potẽtiã ⁊ vigorẽ. Deinde cũ dicit.

¶ Poſt pubertateꝫ ꝟo cũ ãnis tribus ad alia prediſcenda intenderint: tũc cõgruit ⁊ laboribus ⁊ victu neceſſario illos occupare. Nã ſil̃ mẽte ⁊ corꝑe nõ opꝫ cũ ſe inuicẽ ipedire nata ſint. Labor qdẽ corꝑis menteꝫ: mentis auteꝫ corpus.

¶ Declarat in quibꝰ exercendi ſunt in etate ſequẽti. Dicens ꝙ quomõ fiunt apti ad alias eruditiones fortiores: puta poſt pubeſcẽtiã uel poſt annos ſequentes uel circa: tũc expedit eos exercitari in exercitijs magis laborioſis: ꝯuenientibꝰ tñ etati: ita ut ſicut nã magis ⁊ magis ꝑficiť: ita plus ⁊ plus addať ad exercitia ꝓportionaliter. ⁊ tũc etiã expedit eis magis adminiſtrare alimẽtũ ſiccũ qd̃ magis diſponit ad fortitudinẽ. Sed cauendum eſt ꝙ ſimul non exerceanť in eis que ꝑtinent ad bonã diſpõnẽ intellectꝰ ⁊ ad bonaꝫ corporis per ſe. Contrarianť enim ſibi inuiceꝫ ⁊ contraria oꝑanť ⁊ labor in exercitio corporali ipedit intellm̃ ⁊ labor in his q̃ ad itellectũ ⁊ diſpõnem corporis. Cuius ratio eſt: quia quandocunqꝫ alique due potẽtie fundanť in aliqua ſubſtantia vna intẽſio in actu vnius remittit oꝑationem alterius. Quia oĩs ꝟtus diuiſa minor eſt ſeipa vnita. Potentia aũt ad oꝑationem corporalẽ. puta ad augmẽtationem ⁊ nutritionẽ: ⁊ potẽtia ad vnã ſubſtãtiam ꝑtinent. Et iõ itenſio in actu ipedit aliam.

DE Muſica ꝟo dubia quedaꝫ poſuimus antea: ⁊ non rectum erit illa reſumere ut tanq̃ conſentanea fiat rationibus quas qui de ea dicens oſtendat.

¶ Poſtq̃ philoſophus oſtendit que ſunt diſcipline in quibus conſueuerunt pueri erudiri in ciuitatibus: ⁊ cuius gratia erudiendi ſint in eis. Regreditur nũc ad declarandũ certius cuius gratia erudiendi ſint in muſica: ⁊ quando: ⁊ in ꝗbus partibus eius. Et circa hoc primo premittit intentionem ſuam ⁊ cauſam intenti. Secundo cuꝫ dicit ⌊Quod igitur ⁊c.⌋ Proſequitur Circa primum premittit intentioneꝫ ſuam. Secundo cum dicit ⌊Neqꝫ enim ⁊c.⌋ Aſſignat rationem ipſius recolligẽdo quedã dicta prius. Primo igiť dicit ꝙ de diſciplina muſice quedaꝫ dubitando rationabiliter diximus prius. Et ideo ut dubium certificetur bene expediens eſt nunc producere ſermonem de ipſa reſumẽtes que dicta ſunt prius ſicut aditus rationibus quas aliqs faciet determinando de ipſa. Deinde cũ dicit.

¶ Neqꝫ enim facile eſt demonſtrare quaꝫ potẽtiã habeat: neqꝫ cuius gratiam illam adipiſci oportet: utrum ſolatij cauſa ⁊ regetis: quẽadmodũ ſomnꝰ ⁊ potus. Nam hec per ſeipſa nõ ſunt honeſta: ſed iocunda: ⁊ ſimul ceſſare curas faciũt: ut inq̃t Euripides. Quapropter inſtituũt in illa ⁊ utũtur cũctis iſtis: ſiť ſomno: ⁊ potu: ⁊ Muſica. In his quoqꝫ ſaltationẽ poſuerunt: uel magis putãdũ eſt ad ꝟtutẽ tẽdere Muſicã ut potentem: Quẽadmodũ gymnaſtica tale aliqd̃ corpus reddit: ſic ⁊ Muſicaꝫ talẽ aliquẽ morẽ efficere aſſuefaciẽtẽ poſſe recte letari. Uel ad degẽdi rõnem aliqd cõfert: ⁊ ad prudẽtiã. Nã hoc tertiuꝫ ponendum eſt ex his que dicuntur.

¶ Recolligendo quedam dicta prius aſſignat rationem intenti: dicens ꝙ certius determinandum eſt de ipſa: quia non eſt facile cognoſcere de ipſa q̃ virtutem ⁊ potẽtiã ⁊ cuiꝰ ſciam habet: ⁊ etiã utrũ participãduꝫ ſit ea cã ludi ⁊ regei: ſicut aliqui regrũt ſomnũ uel ebrietatẽ. Somnꝰ enĩ ⁊ ebrietas ſm ſe nec bona nec ſtudioſa ſunt. Utrūqꝫ enim in potētia quadā eſt opationū ⁊ tñ delectabilia ſunt hoibus. Somnꝰ qdem ꝓpter remiſſionē laboris ⁊ regem. Ebrietas aūt qꝛ delectabilis propter ſpirituū multiplicationē: ⁊ iterū faciūt ceſſare ſollicitudinē de agibilibus. Nō eni ſollicitaꝛ de agibilibꝰ qui nō cōſiderat de eis. Somnꝰ aūt ⁊ ebrietas cōſiderationē remouēt ⁊ rōnis uſum. Et ꝓpter delectationē hanc ⁊ remotionē ſollicitudinis qdaꝫ ordināt ipſas: ⁊ utunꝛ cōſilr ad iſta vino ebrietate ⁊ Muſica. Addunt aūt aliqui iſtis ſaltationē. Nō eſt igiꝛ facile differere de Muſica an q̄renda ſit ꝓpter hoc. Aut magis exiſtimādū ſit ipſam ualere ad ṽtutē tanqꝫ potētem morē qualē qꝫdaꝫ facere in aſſueſcēdo recte iudicare ⁊ delectari ſꝫ rōneꝫ: ſicut exercitatiua q̄le quoddā corpus efficit ⁊ diſponit ad ṽtutem. Ad deductionē aūt ⁊ prudētiā confert aliqd: ſicut videbiꝛ. Eteni hoc ponēdū eſt tertium eoꝝ cuiꝰ gr̄a querēda eſt. Eſt aūt itelligēdum ꝙ ſonus harmonie muſice p̄mo cōprehēdiꝛ ab auditu: ⁊ cū proportionalr mouet ipm ⁊ ſm mediā rōnē in qua ꝯſtitutus eſt delectationē iducit: ⁊ huic delectationi pñt participare oēs. Sed ulterius intētione ſoni harmonici itellectus ꝯſiderat cām ꝓportionis quaſi aliqđ itelligibile ſm ſeipꝫ in quo eſt quedā ꝑfectio itellectus quā videꝛ hic Phs uocare degēdi rōnē. Et hec eſt vna cā ꝓp quā dicet ſtatim querēdā eſſe Muſicā. Sed ꝓpter cognitionē ueritatis de ꝓportionibus muſicalibꝰ cōſeqtur delectatio itellectualis: ſicut oēm opationē intellectualē. Et hec eſt alia cā ꝓpter quā dicit phs eā eē querēdā: nō tñ ſeorſum noiat eā a delectatione de qua dictū eſt p̄us: uel a degēdi rōnē. Sed iudiciū de proportionibus harmonicis ⁊ delectatio ꝯſequens ſunt de his que ſunt ſm rōnē rectā ⁊ ſilia his que ſunt ſm ṽtuteꝫ. Et ꝓpter hoc exercitiū in iudicādo de ipſis ⁊ in delectādo circa ipſas eſt quodāmō exercitiū ad ea que ſunt ſm ṽtuteꝫ: ſicut diceꝛ ꝯſequēter. Et ſm hanc viā Muſica diciꝛ hēre potentiam ad mores: ⁊ hoc eſt tertium cuius gr̄a expedit ſm philoſophum exercitari in ea. Deinde cum dicit.

¶ Qđ igiꝛ oporteat pueros nō ſolatij gr̄a diſcere manifeſtū eſt. Nō eni ſolanꝛ diſcētes: nā cū labore ⁊ diſciplina.

¶ Proſeqtur ꝓducēs ſermonē de ipſa ad ueritatis ingſitionē. Et p̄mo ꝓcedit circa p̄dicta diſputando. Scđo cum dicit ⌊ Prima ṽo queſtio ⁊c̄. ⌋ Magis determinādo ueritatē. Circa p̄mū p̄mo arguit ꝙ pueri nō ſūt erudiēdi in muſica cā ludi nec deductiōis. Scđo cū dicit ⌊ Eadē quoqꝫ dubitatio. ⌋ Qđ nō ꝓpter ṽtutē. Circa p̄mū p̄mo facit qđ dictum eſt. Scđo cū dicit ⌊ Sed forſan videbiꝛ. ⌋ Ponit opionē quorūdā ꝯtra qđdaꝫ dictū ⁊ arguit in cōtrariū. Circa p̄mum p̄mo arguit ꝙ nō ſint erudiēdi in ea cā ludi: dicēs ꝙ ex rōne ſequenti manifeſtū eſt ꝙ iuuenes nō ſunt erudiēdi in muſica cā ludi: ludus eni non queriꝛ niſi ꝓpter delectationē que in eo eſt. illud igiꝛ nō eſt querēdū ꝓpter luduꝫ qđ delectationē nō hēt. ſed addiſcere in pueris delectationeꝫ nō hēt. eſt eni eis cū triſtitia qꝛ laborioſuꝫ. ⁊ qꝛ app̄hēdūt bonuꝫ qđ eſt in eo. ergo ab eis nō eſt querēdū addiſcere muſicam uel quodcunqꝫ aliud propter luduꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Atqui nec degendi rōne pueris: neqꝫ illi etati congruit attribuere. nulli enim imperfecto competit ꝑfectio.

¶ Arguit ꝙ nec propter deductionē dicēs ꝙ adhuc pueris ⁊ alijs etatibus ſimilibꝰ ſm morē pueris nō opꝫ attribuere degēdi rōnē que eſt ut dictū eſt ꝑfectio itellectus in cognitiōe ṽitatis. Perfectio autē in cognitione ueritatis quodāmō rōnē finis hēt ⁊ boni. Finis autem ⁊ bonū per ſe nō ꝯgruūt pueris ⁊ ſimilibꝰ ſm etatem hanc: qꝛ finis ſm ſe debetur ei qđ ꝑfectum eſt. pueri autem ⁊ ſimiles ſm etatem hanc imperfecti ſunt. Deinde cum dicit.

¶ Sed forſan videbiꝛ pueroꝝ ſtudium ſolatij eē gr̄a viris factis ⁊ ꝑfectis. Qđ ſi hoc tale eſt cuius gr̄a opꝫ ipſos addiſcere ac nō potiꝰ iſtar Perſarū Medorūqꝫ regū per alios idē faciētes uoluptatis ac diſcipline p̄ncipes fieri. Eteni neceē eſt meliꝰ ꝑfici ab his qui hoc opus ſuuꝫ fecerūt ⁊ artem quā ab his qui tāto ſolū tp̄e in eo laborauerūt qꝫto addiſcūt. Qđ ſi oꝫ in his eos laborare: ſilr ⁊ circa epulaꝝ apparatū oportebit utiqꝫ eos addiſcere qđ eſt abſurduꝫ.

¶ Ponit opinionē ꝯtrariā cuidam dicto dicēs p̄mo ꝙ forte aliter videbiꝛ ꝯtra illud qđ ꝯcluſum eſt per p̄mā rōnē ꝙ pueri erudiēdi ⁊ exercitādi ſunt in muſica non gr̄a ludi ſeu delectationis ſm ſenſum inexiſtētiū. tunc qñ erudiunꝛ uel exercitanꝛ. tūc eni non iſūt ſicut ꝯcludit rō: ſed futuroꝝ in etate ꝑfecta qñ erunt iaꝫ viri ꝑfecti. Sed ipſe ꝯtra hoc arguit dicēs ꝙ ſi ꝓpter delectationē futurā in etate ꝑfecta querēda eſt muſica non opꝫ ipſos futuros ꝑfectos addiſcere ipſaꝫ cū ſunt pueri: ſed ſicut reges perſarū ⁊ Medoꝝ delectari in actibꝰ muſicalibꝰ exercitatis per alios cātatores uel hiſtriones nō per ipſos. Silr eni videnꝛ delectari ⁊ erudiri cū exercētur per alios: ſicut cū per ſeipſos. Sed ipſe ſoluit rōnē hāc cū dicit ⌊ Eteni neceſſe eſt melius ⁊c̄. ⌋ Dicēs ꝙ imo expedit magis ipſos pueros addiſcere ⁊ exercitari in ea ꝓpter delectationē futurā in etate ꝑfecta: quia eſt neceſſariū eos qui exercitati ſunt in operibꝰ ſm aliquā artē ⁊ ex illis acqſierūt habitū ipſius: meliꝰ facere opōnē que ſm illā qꝫ hi qui laborauerunt aliquāto tēpore in ea qꝫtū addiſcere ꝓpter lucrū ꝓpriū ⁊ delectationē aliorū: ſicut exercitatus in opibus cytharizādi: ⁊ ex hoc hñs hituꝫ melius cytharizat ⁊ magis delectatur. Opationes eni ꝯſuete ⁊ que ſunt ſm hituꝫ magis ſunt delectabiles: ſicut inuit phs 2° Rhetoricoꝝ. Dicit tñ iterpres ꝙ ante illā līam ⌊ Eteni ⌋ necīuꝫ videꝛ ſibi aliqd deficere: cōtra ſolutionē p̄dictā dicēs: ſi opꝫ pueros addiſcere muſicā qꝛ melius opanꝛ in etate ꝑfecta ⁊ magis delectanꝛ. tūc eadē rōne oportebit eos laborare circa p̄parationem pulmētoꝝ ⁊ alia ſeruilia ut melius ipſimet opentur ⁊ delectenꝛ poſteriꝰ. Sed hoc eſt iconueniēs. ergo ⁊ p̄mū videbiꝛ eē icōueniēs. Sed manifeſtū eſt ꝙ nō eſt ſimile ꝙ muſica ⁊ opatio que ſꝫ ipſaꝫ liberales ſunt ⁊ delectationē ⁊ deductionē liberales hñt que decēt liberos. p̄paratio āt pulmēti ⁊ alioꝝ ſeruiliū nec deductionē nec delectationē hñt liberaleꝫ ſm ſeipſa ſed ſunt ſeruilia: ⁊ iō ꝯueniūt ſeruis ⁊ nullo mō liberis. Deinde cū dicit.

¶ Eadē quoqꝫ dubitatio cadit ſi poſſit mores facere meliores. Quid enim opus eſt eos hec addiſcē ac nō ex alijs audiētes recte letari ⁊ iudicare poſſe quēadmodūm Lacones. illi enim qꝫqꝫ nō didicerint: pñt tñ recte iudicare (ut aiūt) q̄ue ſit bona uel non bona melodia.

¶ Arguit ꝙ nō oporteat in ea erudiri iuuenes propter mores per duas rōnes: quarū ſecūdā ponit cum dicit ⌊ Cōſiderare hoc. ⌋ Circa primū primo ponit rōnem.

Secūdo cū dicit⌊ Eadē quoqꝫ.⌋ Extendit eā ad probādū ꝙ nō ualet ad deductionē liberalem. Dicit igiť primo ꝙ eadē ratio que dicta eſt p̄us facit dubitare: ſi muſica pōt meliores ſm mores facere: ⁊ ꝓpter hoc addiſcēda ſit. nō eni pōt meliores ſm mores facere: non ꝓpter ꝯſuetudinē iudicādo ⁊ delectando circa ea que ſm rōnem ſunt: Sed ad recte iudicari ⁊ delectari proportionibꝰ muſicalibꝰ nō opꝫ ipſos met addiſcere muſicā. audiētes eni ab alijs iſta videnť poſſe facere ſicut Lacedemonij. ipſi eni met nō addiſcūt muſicā ⁊ tñ pñt recte iudicare ut dicūt melodias bonas ⁊ nō bonas. Ergo nō oꝫ eā ipoſmet addiſcē. Sꝫ eſt itelligēdū ꝙ mētiūtur Lacedemonij dicētes ſe recte poſſe iudicare melodias non edocti p̄us. Nullus eni recte iudicat niſi que nouit. Nō nouit aūt niſi que accepit uel iueniēdo per ſe uel addiſcēdo ab alio ſm Ar. in Elenchis. Ergo nullus pōt recte iudicare niſi de his que vidiť. Sumiť aūt hic addiſcere ſm ꝙ coiter ſe habet ad accipere ab alio uel inuenire per ſeipſum. ad ꝓpoſitū eni nō refert. Deinde cum dicit.

¶ Eadēqꝫ rō foret ad ſolatiū ⁊ ad rōnem degēdi ocij libero hoie dignā. q̄d eni opꝫ eos diſcere ac nō alijs utētibus frui.

¶ Extendit eam ad ꝓbandū deductionem dicens ꝙ eadem rō dubitare facit: ſi utendum ſeipſo muſica addiſcēdo eā ꝓpter deductionē ⁊ occupationē diuturnā liberales. Pñt eni ⁊ deduci eq̄liter ut videť circa muſicalia ⁊ ipſis ⁊ alijs opantibꝰ. Deinde cū dicit.

¶ Cōſiderare hoc licet ex opiniōe quā habemus de dijs: nō eni Jupiter cantat aut cytharam pulſat ſm poetas: imo illos qui talia faciunt appellamus viles: ⁊ opus illud nō viri neqꝫ ſobrij: ſed iocātis. At eni de his poſtea erit ꝯſiderādum.

¶ Ponit ſecūdā rōnē ⁊ loquēs ſm opinionē gentilium qui multitudinē deoꝝ ponebant: itermiſſionē p̄ncipalem credebant. dicit ꝙ ad declarationem eius quod dictū eſt expedit ꝯſiderare exiſtimationem quā hēmus de dijs ⁊ de his que circa ipos ⁊ ēt ea que dicūt poete de ipſis: ſed Jupiter eni qui exiſtimať p̄ncipalis ſꝫ eos ⁊ cui attribuūt actiōes liberales nō cātat nec cytharizat poetis: hoc eſt poete nō attribuūt ſibi has opōnes: q̄uis attribuāt ei auditū ⁊ iudiciū de talibꝰ: ſed illos qui exercēt opationes tales uocamus viles magis: ⁊ adhuc recte agere actiones liberales nō itereſt viri inebriati aut ēt ludētis. Sed cantās muſicalia: aut q̄ſi inebriatus eſt: aut ſicut ludens. ergo cātare muſicalia nō eſt viri ꝑfecti. Et poſſet hoc eē tertia rō p̄ncipalis. ⁊ adiungit ꝙ de his forte conuenienter fiet conſideratio. Deinde cum dicit.

¶ Prima ꝟo queſtio eſt utrum muſica ſit in ioco reponēda uel nō: ⁊ quid pōt deficere de his tribꝰ in dubitatiōe ꝓpoſitis: utrū diſciplinā uel ſolatiū uel rōnē ocij degēdi.

¶ Determinat ueritatē circa p̄dicta: ⁊ p̄mo reſumit dubitationes. Scđo cum dicit.⌊ Rōnabiliter.⌋ Diſſoluit eas. Dicit igiť p̄mo ꝙ p̄ma qō de muſica eſt utrum ſit ponēda diſciplina quedā ad v̄tutem moraleꝫ ſm ſe appetibilis aut non: ⁊ q̄d pōt ⁊ quā virtutē hēt. Iterū que dubitata ſunt p̄us: utrū diſcipline aut ludi aut deductionis. Deinde cum dicit.

¶ Rōnabiliter q̄dem ad oia iſtituiť: ⁊ videtūr oium p̄ceps. nā ⁊ iocus gratia regetis eſt: ac reqetem neceſſe eſt eē iocundaꝫ eſt eni medicina moleſtie illius que per labores ſuſcipiť. ⁊ rō degēdi ocij nō ſolum honeſtatē habere debet: uerū etiam uoluptateꝫ. Felicitas eni ex ambabus iſtis eſt. Muſicā ꝟo oēs fatemur eē ex iocundiſſimis ſiue nuda ſit: ſiue cū modulatiōe. Inq̄t ꝑfecto ⁊ Muſeus carmē dulciſſimā reꝫ eē mortalibꝰ. Quapropter ⁊ ad cetꝰ familiariū ⁊ ad vitā in ocio degēdā rōnabiliť illā recipiūt: ut potētē letitiā afferre. vñ ⁊ ex hoc q̄s itelligat illā pueris eſſe p̄diſcēdā.

¶ Diſſoluit p̄dictas dubitationes manifeſtatis ꝙ participandū eſt muſica ꝓpter tria p̄dicta: ⁊ p̄ᵒ facit hoc. Secundo cū dicit⌊ Utrū aūt.⌋ Inq̄rit utrū debeat participare utriqꝫ pti muſice ⁊ ei que ꝯſiſtit in ꝓportionibus ſonoꝝ: que cātatiua diciť: ⁊ ei que in iſtrumentis que iſtrumētalis uocať. Circa p̄muꝫ p̄mo declarat ꝙ participandū eſt muſica ꝓpter ludum ⁊ deductionē. Scđo cū dicit⌊ De cōmunione aūt.⌋ Qō ualet ad v̄tuteꝫ ⁊ mores: in his diſſoluunť tria queſita p̄us. Circa p̄muꝫ p̄mo facit qđ dictū eſt. Secūdo cū dicit⌊ Quecunqꝫ eni.⌋ Declarat ꝓpter q̄d plures regeſcūt in delectationibꝰ que ſm muſicā ⁊ finē in eis ponūt. In p̄ma pte dicit ꝙ rōnabile eſt addiſcere muſicaꝫ ⁊ ei participare propter tria p̄dicta. ſ. ludum: deductionē ⁊ diſciplinam: ⁊ mores de ludo ⁊ deductione. Hoc manifeſtū eſt p̄mo. Ludus eni ꝓpter regem queriť ⁊ gr̄a ipſius. Requies aūt de neceſſitate delectationē hēt ſibi adiunctam: q̄r reges medicina quedā eſt triſtitie iducte per laborē prius. per ipam eni eſt remiſſio laborioſi motus fatigantis ⁊ triſtitiā iducētis. Remiſſio aūt fatigātis ⁊ cōtriſtātis eſt delectabilis. Deductio āt que eſt opatio quedam itellectus ſm rōnē nō ſolū ſm ſe rōnē boni ⁊ eligibilis hēt ſed ēt delectationē cōueniētē. opatio eni connālis delectationē hēt adductam: ⁊ felicitas aggregať ex his duobꝰ: videlicet ex ꝑfecta opatione itellectualī ⁊ ex delectatione: ſed ex ꝑfecta operatione itellectuali per ſe. ⁊ eēntialiter. ex delectatione aūt ſicut ex cōueniēte per ſe ꝑficit eni delectatio felicitatē ſicut ſupueniens finis ut decoꝛ iuuentuteꝫ: ſicut diciť. xᵒ Ethiᶜ. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ ex quo ludus ſm ſe delectationeꝫ habet: ⁊ deductio quoddam bonū itellectuale eſt: ⁊ delectationē hēt ſm ſeipaꝫ: ꝙ q̄cq̄d eſt bonū ſm itellectū ⁊ ſm ſe delectationē hñs querēdū eſt quodāmō gr̄a ludi cuiuſdā ⁊ deductionis. muſica aūt ſm ſe delectabiliſſima eſt ⁊ nuda exiſtēs. i. nō cū melodia ⁊ cum melodia. Dicit eni Muſeus ꝙ cantare delectabiliſſimuꝫ eſt hoi: pp qđ in ꝯuentibus hoiuꝫ ⁊ deductionibꝰ rōnabiliter utunť ipſa ſicut potēte iducere letitiā ⁊ delectationē. Sūt ēt in ipa theoremata: in quoꝝ ꝯſideratione cōſiſtit bonū itellˀus per ſe ⁊ delectatio. ergo manifeſtuꝫ eſt ꝙ rōnablr querēda eſt gr̄a ludi cuiuſdā ⁊ deductionis: ⁊ pp hoc aliq̄s opinabiť ſꝫ rōnē ꝙ expedit iuniores erudiri ⁊ aſſuefieri in ea. quecūqꝫ eni ſunt delectabilia ſine nocumēto opantis uel alterius nō ſolū ꝯueniētia ſūt ad finē inq̄ꝫtū augēt opōnē: ſed ēt ad requieꝫ remittūt triſtitiā que a labore eſt. Deinde cum dicit.

¶ Quecūqꝫ eni iocunda ſunt atqꝫ eadem innocua: nō ſolū congruit ad finē: uerū ēt ad ceſſationē. Cum ꝟo contingat hoibꝰ perraro eē in fine: p̄ſepe aūt ceſſent ⁊ utātur iocis non ob aliud modo: ſed etiaꝫ ob delectationem utile foret regeſcere in his que ab illa ꝓueniūt uoluptatibus.

¶Declarat pꝑ qd plures querūt regeſcere in delectationibꝰ muſicalibꝰ ⁊ finem ponūt in eis. Primo facit primū. Scđo cū dicit⌊ Contingit aūt. ⌋Secūdū. In prima pte dicit: qm̄ pauci hoīes attingūt ad finē ultimuz vite humane ⁊ raro. Tum ꝓpter impedimēta ex pte nature aut ꝯſuetudinis: aut ēt exteriora. multi aūt ⁊ freqnēter regeſcunt: qꝛ fugiunt naturaliter triſtitiaz que eſt ab opatione laborioſa que remittitur per ipſam ⁊ utuntur ludis muſicalibus ⁊ alijs nō q̃tuz ad plus. i. ad pluralia: ſed ꝓpter delectationē ſolā utile videt̃ eis regeſcē in delectationibꝰ que ſunt in actibꝰ ipſius exq̄ enī nō pn̄t attingere ad felicitatez que in fine humano eſt querunt aūt ipaz delectationē per ſe ⁊ requieſcunt in ea que in ludo ⁊ muſica: ad iſtam enī attingere pn̄t. Deinde cum dicit.

¶Cōtingit autez hominibus feciſſe iocos finē: cum ⁊ habeat fortaſſe finis uoluptatē q̃zdam: ſed non quācunqꝫ. querentes ꝟo iſtam: accipiunt hanc pro illa ex eo ꝙ cū fine agendi ſimilitudinē habet: Nam finis gratia nullius futuri expetit̃: ⁊ tales uoluptates nullius futuri grā: ſed gratia eorū que anteceſſerunt: laborum ſcilicet ⁊ moleſtiaꝝ. Per quā igit̃ cām querūt felicitatē fieri per huiuſmodi uoluptates: hāc utiqꝫ aliqs rōnabiliter exiſtimet cām.

¶Declarat ꝓpter quē finē in ipſis faciūt dicēs: ꝙ ꝯtingit hoīes facere ludos ⁊ delectationē putantes eſſe in eis finē. Et rō huiꝰ eſt: qꝛ finis vite humane q̃zdam hēt delectationē nō quācūqꝫ: ſed maximā. Siľr ludus ⁊ muſica hn̄t q̃zdā delectationez: ⁊ iō querētes primam que in fine eſt nō attingentes accipiūt illā que in ludis eſt muſica pro ipſa que nobilior eſt. Qđ iſta ſilitudinē quādā habet ultimi finis. Finis enī ultimꝰ nō eſt grā alicuius futuri: aut etiā facti eligibilis. Hoc enim dicimus finē ultimū ꝓpter qđ ſunt oīa alia ⁊ ipm non pp aliud. Delectatiōes etiā tales que ſunt in ludis aut muſica nō querūtur ꝓpter aliqđ futurū nec ſunt grā ipſius: ſed magis grā laboris ⁊ triſtitie factorū ut remittātur uel exterminētur. Cauſa igit̃ ꝓpter quā aliqui querunt felicitatem ⁊ finem ſibi per huiuſmodi delectationes hec eſt: ⁊ hanc rationabiliter exiſtimabat aliquis. Deinde cum dicit.

¶De cōmunione aūt muſice non per hec ſolum ſed etiaz qꝛ utilis ſit ad ceſſationes ut videt̃: nec per eas modo. Sed iſup querendū: nuz aliquādo aliud ex ea ꝓueniat: precioſior qdem natura eius eſt q̃z ſm eū uſum de quo ſupra dicit̃: ⁊ oportet non ſoluz ab ipſa uoluptatē capere quā ꝑcipiunt oēs ſm ſenſuz. habet enī muſica naturalē uoluptatē per quā illius uſus cūctis etatibus cūctiſqꝫ moribꝰ eſt acceptus.

¶Oñdit ꝙ ꝑticipādum eſt muſice: qꝛ aliquo mō diſponit ad v̄tutes morales: ⁊ primo ꝑmittit intētū ſuū. Secūdo cum dicit⌊ Sed videre. ⌋Dat modū ⁊ ordinem cōſiderādi. Tertio cū dicit.⌊ Atqui qđ efficiamur. ⌋Proſeqtur. In p̄a pte dicit qđ querēdū eſt ꝯſequenter utrū expediat cōmunicare muſice nō ꝓpter hanc cām ſuā: puta deductionez: ſed ꝓpter hoc ꝙ utilis eſt ad requiē operationis laborioſe: ⁊ nō ſoluz ad hoc: ſed querenduz eſt: qꝛ forte p̄dicta accidūt ipſi an nā ipſius honorabilior exiſtēs ordinet̃ ad aliqd honorabiliꝰ q̃z ſint dicte opportunitates. oportet enī in muſica nō ſolum cōmunicare cōmuni delectationi que ſm ipaz eſt quaz ſentiunt uľr oēs. talē enī delectationē naturalē hēt que cātur ex motu ꝓportionali auditus per actū ipſius ꝙ exercitiū ipſius diligit̃ ab oībus etatibus ⁊ ab habētibus quoſcūqꝫ mores. ſed etiā videre opz ulterius ſi aliqd ꝯfert ad v̄tutē moralē ⁊ ad opationē rectaz que eſt ſm animam. Deinde cū dicit.

¶Sed videre ſi quo mō ad mores extēdit̃ ⁊ ad aīum: id aūt patebit ſi aliqñ tales aliq ſm mores per illā efficiamur.

¶Dat ordinē conſiderandi dicens ꝙ hoc ipm ꝙ aliqd ꝯfert ad mores ⁊ ad aīam manifeſtū erit: ſi q̄les qdam hoc eſt diſpoſiti ad mores efficiamur per ipam. ⁊ hoc declaratū fuit p̄us. Deinde cū dicit.

¶Atq ꝙ efficiamur per olympi modulationē manifeſtū eſt: ea nāqꝫ abſtrahit aīam ⁊ quodā mō rapit. raptus ꝟo ⁊ abſtractꝰ aīe circa morem affectio eſt.

¶Proſeqtur: ⁊ p̄mo oñdit ꝙ q̄les quoſdam ⁊ bn̄ diſpoſitos ad mores facit. Scđo cū dicit⌊ Qđ ſi hoc. ⌋Ex hoc ꝯcludit iuuenes debere erudiri in ea. Primū oſtēdit p̄mo per ſigna. Secūdo cū dicit⌊ Cum v̄o. ⌋Per rōnez. Adducit aūt duo ſigna quoꝝ 2m ponit cū dicit⌊ Preterea. ⌋In p̄ma pte dicit qđ manifeſtū eſt ꝙ per uſum muſice quales qdam ⁊ bn̄ diſpoſiti ad mores ſumus ⁊ per alia multa ⁊ per melodias olympi qbus ſacerdotes gētiles iouis qui colebat̃ in olympo monte Grecie utebātur in ſacris ipſius ad deductionē colentium exercitādā. per uſuz enī iſtarū rapiebātur aīe hominū q̄ſi alienatoꝝ a ſenſibus exterioribus ⁊ imobilium factorū ꝓpter itentionē aīe circa aliqd intrinſecū. Raptꝰ aūt eſt paſſio quedā factiua moris ſeu cōſuetudinis circa aīam ad aliqd ſimile. Ex quo manifeſtū eſt quaſi per ſignuz quoddam qđ melodie muſice quales quoſdam ⁊ diſpoſitos faciūt ad mores. Sed ad videnduz qd ſit raptus ⁊ ſm quā ptem aīe: ⁊ ꝓpter quā cām eſt itelligenduz ꝙ raptus ꝓprie ⁊ p̄ncipaľr dictus motus qdam tractus eſt. tractus aūt motus violentus eſt ab alio ad ſe uel ad alterum: ſicut dicit̃ 7° Phiſicorū. Violentū autem eſt cuius principiū eſt ab extra conferente viz paſſo. Et ideo raptus eſt motus alicuius preter inclinationē eius naturalem uel uoluntariā a principio extrinſeco. Huiuſmodi autez violentia poteſt cōſiderari uel quātum ad terminū ⁊ modum motus ſimul: ut cū ignis ab aliquo extriſeco rapit̃ deorſuz: uel quātum ad modum motus tm̄: ut cum uelocius ꝓpellitur ſurſuz q̃z natus ſit moueri. Deinde autē per ſimilitudinem hanc tranſlatū eſt nomen eius ad ſignandū motum hominis ſm aīam ad aliquid: ad quod ſm ſe non habet inclinationez: uel eo modo quo non habet ſed non ad quēcūqꝫ talē. Sed cum naturale ſit homini intelligere ex fantaſmatibus ſenſibilibus exterioribus ſm actum exiſtentibus tranſlatum eſt ad ſignādū operationem itellectualez quia hoc fert̃ in aliquod intellectuale uel ſibi cōnaturale uel ſupra naturam per aduerſionem ſenſuuz ad interiora ⁊ eorum imobilitationez. Ex quo apparet qd ſit raptus ut hic ſumitur. Eſt eniz operatio ptis anime intellectualis ſm quā ab aliquo extrinſeco fert̃ in aliqd nō nāle ſibi: aut nāle per diuerſionez ⁊ imobilitationē ſenſuū. Et qꝛ opō ptis aīe appetitiue eſt ſm huius iclinationez ⁊ a p̄n° itrinſeco nō violento. Raptus aūt ecōtrario nō pōt eſſe operatio p̄tis aīe appetitiue ſenſibilis uel itellectualis. ⁊ que aut ipſius per ſe ⁊ naturalis videt̄ eſſe intētio uehemēs anime circa aliq̄d: que eſt uel ex uehemēti deſiderio attigēdi ad aliquid: uel fugiēdi ab aliquo: uel uehemēs adheſio ad aliq̄d per dilectionē: uel delectatio maxima circa aliq̄d. Ex hoc enim ꝙ aliq̄s uehemēter itendit circa aliq̄d extrinſecū cōtingit ꝙ aīa reuocet ſpiritū qui eſt p̄mū iſtrumētuꝫ ſenſus ⁊ motus ab exterioribꝰ ad ſenſitiuum ⁊ cogitatiuū p̄mum circa que magis tunc laborat. Hoc enim eſt de ꝓprietatibus nature mittere ſpūm ad locū ubi magis indiget: ⁊ per cōſequens ſenſus exteriores ⁊ mēbra imobilitant̄ ⁊ efficit̄ homo q̄ſi imobilis ⁊ ſine ſenſu exteriori in actu: ⁊ tūc aīa nō laborans in ſenſu uel motu exteriori corporis quaſi libera ſpeculat̄ magis circa aliqua: que uel ſunt ſupra cōeꝫ ptātēꝫ hoīuꝫ aut ſm̄ nām nō tñ cuꝫ ſenſu exteriori: qđ eſt magis naturale. qui aūt paucos ⁊ debiles ſpūs hñt ⁊ bñ mobiles cū minori itēſione aīe circa aliq̄d intrinſecū rapiunt̄. Nō eni pñt pauci ſpūs ⁊ debiles ſufficere ad motū fortē interiorem ⁊ exteriorē: ſicut accidit in mulieribꝰ q̄buſdam. qui aūt hñt abūdantes ſpūs non rapiunt̄ niſi cuꝫ uehementiſſima intēſione aīe circa aliq̄d: ſicut in viris q̄buſdam accidit. Uehemens aūt deſideriū ſeu dilectio uel delectatio que faciunt uehementē itentionē aīe uel cauſant̄ a uehemēti ꝯſideratione intellectꝰ imediate uel ab aliq̄ ſuperiori cā imediate mouente uoluntatē ipſaꝫ: uel ab alio. ſ. a cauſa ſupiori mediante itellectu. Deinde cuꝫ dicit.

Preterea audientes repſentationē oēs afficiunt̄ ēt ſine melodijs ⁊ uerſibus.

Cōfirmat id qđ dixit ſumpto loco ab eo qđ minus videt̄. Dicit eni ꝙ ēt audiētes aliqua uerba que repſentent aliq̄d: aut triſte: aut iocundū afficiunt̄: ēt ſi cū nulla melodia aut uerſu exprimant̄: qđ tñ minus videbat̄ ergo cum uerbis adiungit̄ melodia que hēt maiorem vim ad mouendū ꝓpter ꝯformitatē ad aīam. ⁊ potentiā auditꝰ. multo magis per muſicā afficiet̄ animꝰ audientis: ad diūſas animi paſſiones. Deinde cuꝫ dicit.

Cū ṽo cōtigerit muſicaꝫ eſſe delectabiliuꝫ: ṽtutem aūt eſſe circa letandū recte: ⁊ amare: ⁊ odiſſe. oportet ꝓfecto addiſcē ⁊ aſſuefieri ad nullā rem adeo ut ad iudicādū recte ⁊ ad gaudēduꝫ manſuetis moribus ⁊ laudabilibꝰ opibus.

Hoc idē per rōnem declarat. Uidet̄ autē rō ipſius eē hec aſſuefieri iudicare recte de actionibꝰ moralibꝰ: ⁊ recte gaudere ⁊ delectari in eis eſt efficaciſſimum ad rectitudinē moruꝫ ⁊ actionū moraliū. Sed aſſuefieri iudicare recte de harmonijs muſicalibꝰ ⁊ delectari ſm̄ rōnē in eis eſt aſſuefieri recte iudicare de actionibꝰ moralibus ⁊ delectari in eis recte. Ergo hoc eſt efficaciſſimum ad rectitudinē actionū moralium. Iſtius rōnis p̄mo ꝓbat maiorē. Scđo cum dicit ⌊ Sunt aūt ⁊c. ⌋ minorē. Maiorē aūt ꝓbat ſic: qm̄ muſica. i. actiones que ſunt ſm̄ muſicā ſunt de numero delectabilium ſm̄ ſe: ſicut dictuꝫ eſt p̄us. Uirtus aūt moralis ꝯſiſtit circa delectationes ⁊ triſtitias: amorē ⁊ odiū: ⁊ circa alias huiuſmodi paſſiones: ſicut circa ꝓpriā naturam circa quā querit illud qđ ſm̄ rōnem ⁊ mediū eſt manifeſtuꝫ ꝙ nihil opꝫ addiſcere ⁊ nihil ita aſſuefieri ad generationē hītuuꝫ moraliū rectoꝝ ⁊ actionū ipſoꝝ: ſicut iudicare recte de motibus ipſarū paſſionū ⁊ de his que circa ipſas: ⁊ delectari ſm̄ rōnem in eis. Cuius rō eſt: qꝛ ad rōnem ⁊ generationem ṽtutis moralis req̄rit̄ recta rō per quā diſcernat̄ illud qđ rectuꝫ eſt ⁊ ſm̄ rōneꝫ q̄s conſequit̄ delectatio ꝓportionalis: ſicut apparet ex 2° Ethī. Deinde cum dicit.

Sunt aūt in rithmis ⁊ melodijs ſimilitudines: maxime penes ueras naturas ire ⁊ māſuetudinis: ac fortitudinis ⁊ temperantie: ⁊ cōtrariorū his: ⁊ aliorū oīum que ad mores pertinent. patet id ab effectu: mutamus eniꝫ animū talia audiētes.

Probat minorē. Uidet̄ aūt ꝓbare eam per rōnē hāc: Aſſuefieri iudicare de eo qđ eſt ſimile actionibꝰ ⁊ delectationibꝰ moralibꝰ eſt aſſuefieri iudicare de ipſis actionibus moralibꝰ ⁊ delectari in eis. Sed harmonie muſice ſunt ſimiles paſſionibus ⁊ habitibus ⁊ actionibꝰ moralibꝰ. Ergo aſſuefieri iudicare ⁊ delectari recte in harmonijs muſicis eſt aſſuefieri iudicare ⁊ delectari recte in hītibus ⁊ actionibus moralibꝰ: iſtius rōnis primo ponit minorē cuꝫ quadam declaratiōe eius. Scđo cū dicit ⌊ Mos aūt. ⌋ Maiorē ⁊ ꝓbationē eius. Tertio cū dicit ⌊ Cōtigit aūt. ⌋ Regredit̄ ad declaranduꝫ minorē. Dicit igit̄ p̄mo ꝙ paſſionuꝫ ſimilitudines: puta ire ⁊ māſuetudīs: timoris ⁊ audacie: ⁊ hꝰ. Adhuc aūt ⁊ hītuuꝫ ſicut fortitudinis ⁊ temperantie: liberalitatis ⁊ illiḃalitatis ⁊ hꝰ: ⁊ alioꝝ hītuū ꝯtrarioꝝ. his ⁊ vniuerſaliter alioꝝ moraliuꝫ: puta electionuꝫ ⁊ opationū īueniunt̄ nāliter in melodijs muſicalibꝰ ⁊ rithmis. Melodie eni muſice ⁊ rithmi in q̄buſdam determinatis ꝓportionibꝰ numeroꝝ circa ſonos uel temperātia conſiſtunt. ſilr̄ paſſiones aīe ꝯſiſtūt in quadā determinata ꝓportione agētis ad paſſum: ⁊ ꝯſequunt̄ aliquā determiatā ꝓportionē calidi ⁊ frigidi: humidi ⁊ ſicci: ira enim eſt accenſio ſanguinis circa cor: ⁊ timor ifrigidatio quedam. habitus etiā morales in quadā determinata rōne appetitus ad rōnem mouēdi ṽtutes etiaꝫ in quadā media rōne morū cōſiſtunt. ſilr̄ ⁊ oīa alia moralia. Et hoc etiā manifeſtū eſt ad ſenſum: qꝛ audiētes aliquas melodias aut rithmos tranſmutant̄ ſm̄ aīam aliqñ q̄dem ad iram: aliqñ ad manſuetudinē: aliqñ ad audaciaꝫ aliqñ ad timorē: qđ nō eſt ꝓpter aliquā ſilitudinē iſtorū ad illa. Deinde cū dicit.

Mos autem dolendi ac letādi in ſimilibus prope eſt ut erga ueritatē eodem mō ſe habeat: ceu ſiquis gaudet imagineꝫ alicuius videns non ꝓpter aliam cauſaꝫ: ſed ꝓpter formā ipſam neceſſariuꝫ eſt huic ⁊ aſpectum ipſum illius cuius imaginē contemplatur eſſe iocūdum.

Ponit maiorē ⁊ ꝓbat dicēs ꝙ aſſueſci gaudere ⁊ triſtari in eis que ſunt ſimilia delectationibus ⁊ triſtitijs moralibus eſt ꝓpinquuꝫ eiꝰ qđ eſt delectari in eiſdē: qꝛ illud qđ eſt ſile alicui q̄ſi eodem mō ſe videt̄ hēre ad ueritatem ſicut illud. ſilia enim parū diſtare vident̄. ſimilitudo enim vnitas quedaꝫ eſt. talia aūt accipit intellectus ut eadē frequēter: ſicut dicit̄ 2° Phiſicoꝝ. Et iō aſſuefieri in eis que ſunt ſilia alicui eſt aſſuefieri quodā mō in illo. ṽbi grā: Si aliq̄s reſpiciēs uel ꝯſiderās imaginē forme alicuiꝰ: puta Herculis ⁊ delectet̄ in ipſa ſꝫ ꝙ imago eſt forma illius viſio forme ipſius Herculis ſm̄ ſeipſaꝫ de neceſſitate erit ſibi delectabilis ⁊ magis: qm̄ propter qđ vnumq̄đq; tale ⁊ illud magis: ſicut dicit̄ p̄mo poſterioꝝ. Deinde cuꝫ dicit.

Cōtingit aūt in alijs q̄dē ſēſibilibꝰ nullaꝫ exiſtere ſilitudinē eſſe morū: ut in his que tactu uel guſtu ꝑcipiunt̄: in his etiam que

viſu admodū paruum. figure eni ſunt talia ſed ad modicū ⁊ oēs huiuſcemodi ſenſus ꝑticipant. Inſup nō ſunt he ſilitudines morū: ſed ſigna magis que fiunt figure ⁊ colores moꝝ. ⁊ ſunt hec a corpore in paſſionib⁹: attn̄ qꝫtū refert circa horum viſionem oportet pueros nō figuras inſpicere Pauſioris ſed Polignoti. ⁊ ſiqs alter pictor uel ſtatuari⁹ ſit moralis.

Regredit̃ ad declarandū minorez. ⁊ ꝑmo tangit ꝙ in ſēſibilib⁹ ſm alios ſenſus aut nulle aut modice ſunt ſilitudies moꝝ. Scđo cū dicit [At in melodijs.] Declarat ꝙ in his que ſūt ſꝫ auditū ſunt manifeſte. Circa ꝑmuꝫ eſt itelligendū ꝙ in ſenſibilibus ſm vnūquēqꝫ ſenſum ſunt alique ſilitudines paſſionuꝫ ⁊ habituuꝫ moraliuꝫ ⁊ actionū: qm̄ oīa ſenſibilia conſiſtunt in aliqb⁹ ꝓportionib⁹ determinatis ꝑ morū ſuoꝝ: quēadmodū paſſiones ⁊ habitus ⁊ alia moralia. Adhuc etiam videm⁹ ꝙ ad aliquas alterationes factas ab ipſis ſenſibilibus ſm vnumquēqꝫ ſenſum mouemur ad aliquas actiōes uel paſſiones morales bonas ⁊ malas: qđ nō eſt niſi ꝓpter aliquā ſilitudinē. quare in oībus iuenit̃ aliqua ſimilitudo iſtoꝝ. uerūtn̄ nō in oībus equaliter. cū eni oīa moralia ſeqn̄t̃ apprehenſionē aliquā ſm rōnē rōnabile videt̃ ꝙ ſenſibilia ſm illos ſenſus que nos magis cognoſcere faciūt ſm rōnem: maiorē hēant ſilitudinē ſm ꝙ h⁹i ad moralia. tales aūt ſunt viſus ⁊ auditus ſm Ariſ. lib° de ſenſu. Et iō iſenſibilr opꝫ ꝙ ſm iſtos ſenſus magis exiſtāt ſilitudines moꝝ. in tangibilibus aūt que maxime mālia ſunt ⁊ prima ſm viā gn̄ationis minime. in guſtabilibus aūt ⁊ odorabilib⁹ modice pp ꝓpinqtatē eoꝝ ad tāgibilia. Adhuc aūt magis manifeſte iueniunt̃ in audibilibus qꝫ in viſibilibus. rōnabile eni eſt ꝙ in ſenſibilibus ſm illū ſenſuꝫ iueniant̃ magis manifeſte que magis faciunt ad cognitionē ſm rōnem quā ꝑexigunt oīa moralia in actu. ad hoc autē magis facit auditus ſm accidēs. ſermo eniꝫ audibilis exiſtēs cā eſt diſcipline: nō ſꝫ ſe ſed ſm accidēs. ex noībus eni conſtat. Nominū v̄o vnūquodqꝫ ſimbolicum ſicut dicit̃ lib° ꝑdicto de ſenſu. Et iō rōnabiliter in audibilib⁹ iueniunt̃ magis manifeſte ſilitudines moralium in actu qꝫ in viſibilib⁹. Adhuc autē audibilia fortius mouēt qꝫ viſibilia pluribus modis. viſibilia enim mouent viſum ſola quadā alteratione tenui ⁊ quaſi inſenſibili. Audibilia aūt mouēt ſm alterationē quandā ⁊ ſm motū quendā localē medij ⁊ organi. Quare manifeſtius excitāt paſſiones ſilitudinē habētia. Hoc ſuppoſito dicit Ariſ. ꝙ in ſenſibilib⁹ que ſunt ſm alios ſenſus cōtingit nullaꝫ exiſtere ſilitudinē morū ſicut in guſtabilibus ⁊ tangibilibus: ſilr aūt ⁊ odorabilibus. Dicit autē nullam: qꝛ paucā ⁊ imanifeſtam. qđ auteꝫ paucum ⁊ imanifeſtū: nihil reputat̃. in viſibilibuſ autē iuenitur aliqua ſed debilis. figure eni que maxime cōprehendunt̃ a viſu maxime vident̃ eē tales. Sunt eni quedā acute: quedaꝫ obſcure ſicut ⁊ paſſiones. ſed ſm modicum ſunt ſiles: ⁊ iō nō multū mouet hec ſimilitudo. Et iterum: oīa viſum habētia habēt ſenſum h⁹i figuraruꝫ: ⁊ tn̄ nō oīa attingunt ad mores: qđ tn̄ videt̃ ſi proprie ſilitudinē hrent ad ipſos. Iteruꝫ: figure ⁊ colores nō ſunt ꝓprie ſimilitudines morum expreſſe ſicut harmonie: ſed magis ſigna quedā coincidētia cū ipſis moribus. ⁊ talia ſigna morū bene ꝯtingit accipere in paſſionibus ſenſibilibus: nō ſolū in viſibilibus ſed in odorabilibus ⁊ tāgibilibus ⁊ alijs. Et differt ſm qꝫtitatē: qꝛ manifeſtius iueniunt̃ in viſibilib⁹ qꝫ in alijs Et circa hoꝝ ſpeculationē qꝫtū ad rectū iudiciuꝫ ⁊ delectationē ꝯuenientē oportet cōtēplari iuuenes itēdētes ꝯſiderationeꝫ iſtoꝝ pp mores nō figuras ⁊ picturas Pauſioris: qui pictor erat imaginuꝫ rep̄ſentantiū turpia ⁊ ihoneſta: ſed eas quas Polignot⁹: qui pingebat figuras rep̄ſentatiuas honeſtorū: ⁊ ſiqs alius fuerit pictor aut ſculptor figurarum rep̄ſentatiuarum moralium. Deinde cum dicit.

At in melodijs ipſis ſunt mutatiōes morum: ⁊ hoc eſt manifeſtum: ſtatim eni harmoniarū diſtincta eſt natura: ita ut qui audiunt aliter diſponant̃: nec eodem mō ſe habeant ad vnāquanqꝫ ipſarum: ſed ad quaſdā flebiliter ⁊ contracte magis: puta ad eā que appellat̃ Lydia mixta. ad q̄ſdaꝫ v̄o mollius ſm mentem: ceu ad illas que ſunt remiſſe. ad aliā v̄o mediocriter ⁊ cōpoſite plurimū: ut videt̃ dorica facere omniū harmoniaꝝ. Phrigia v̄o diſtrahit ac rapit animū ⁊ q̄ſi extra ſe ponit. Hoc eniꝫ recte dicūt qui circa huiuſmodi diſciplinā philoſophant̃. Capiunt eniꝫ uerboꝝ teſtimonia ex rebus ipſis.

Declarat ꝙ in audibilib⁹ manifeſte inueniunt̃ ſilitudines moꝝ. ⁊ hoc ꝑmo declarat in melodijs muſicis. Scđo cū dicit [Eodē mō.] Declarat eodē mō ſe hře in rithmis. Tertio cū dicit [Ex his igit̃.] Infert ꝯclōneꝫ principalē. In prima pte dicit ꝙ in ipſis melodijs muſicalib⁹ manifeſte iueniunt̃ imitationes morum: ⁊ hoc manifeſtuꝫ eſt: nā eniꝫ ipſarū harmoniarū tm̄ differt ut audiētes ſtatiꝫ aliter ⁊ aliter diſponant̃ ſm paſſiones ⁊ mot⁹ ⁊ nō eodē modo ſe habeāt hoīes in audiēdo vnāquāqꝫ ipſarū: ſed in audiēdo q̄ſdā efficiētur planctiui ⁊ quaſi ꝯtracti per retractionem ſpirituū ad interiora. cuius eſt illa quā dicim⁹ lydiam mixtā. Eſt autem lydia mixta melodia uel cantilena ſeptimi toni que pp acumē magnuꝫ uocuꝫ fortiter ꝑcutit ſpūs ⁊ retrahit ad iteriora: pp qđ ad cōpaſſionē diſponit. alios aūt audiētes: puta remiſſos magis diſponunt̃ ad mollitiem cuiuſmodi ſunt forte ea que dicitur Lydia: que eſt melodia qnti toni. ⁊ ea que dicitur hypolydia: que eſt ſexti toni: que pp remiſſionē uocuꝫ ⁊ motuū maxime per ſemitonia qua frequēter accipiūt manifeſte videmus mouere ad mollitiē. alias aūt audiētes bene diſponuntur ⁊ cōſtāter ſe habēt in operibus. Talis autē eſt illa que dicitur Dorica ſola que eſt cantilena primi toni que maxime moralis eſt. Alie aūt ſūt qui raptos faciunt: ſicut ea que dicitur Phrigia: que eſt melodia tertij toni que ꝓpter fortem ꝑcuſſionem in uocib⁹ fortiſſime reuocat ſpiritus ab exterioribus ad interiora qđ diſponit ad raptū. iſta enim dicuntur ⁊ cōuenieter illi qui circa hūc ludū muſice philoſophati ſunt ⁊ accipiunt teſtimonia rōnū ſuarum ex ipſis operibus. Sic igit̃ apparet ꝙ in melodijs maxime ſunt ſimilitudines morū ⁊ ꝙ homines per ipſas diſponuntur ad eos: qđ maxime videtur cōtingere propter duo quorū alteruꝫ accidit ex pte opationis uel cōſequētis ipaꝫ opationē anime. Senſus enim auditus in quadam media rōne cōſiſtit. Et ideo cuꝫ mouetur a ſono ſibi ꝓportionabili eſt delectatio ſm ipm ſenſum: cuꝫ etiā ratio in auditu ſm actum iudicat mediā rōnem ſonorū: ⁊ in intelligēdo eſt delectatio intellectualis ꝓportionalis delectationi que eſt in opib⁹ moralibus ꝯſiſtentibus in eadē ꝓportione. Delectatio aūt in aliqua operatione adauget opōnē illā: ſicut dicit̄ in .10. Ethi. Et per ꝯſequēs eā que ei aſſimilat̄. Alterū aūt ex ꝑte diſpōnis materie ⁊ organi: qm̄ ſpūs organū eſt p̄muꝫ oīuꝫ virtutū aīe ⁊ ſenſitiuaꝝ ⁊ motiuaꝝ. ⁊ ideo diuerſus motꝰ ſpirituuꝫ uel per alteratiōnē uel per hūc motū localē ex qbꝰ ꝯtingit ꝯtractio uel ebullitio uel expulſio diuerſimode diſponit̄ hō ad paſſiōes uel actiōes. Hoc aūt mō harmonie muſice maxime poſſunt mouere ſpirituꝫ diuerſimode ſm diuerſitatem earum. Deinde cum dicit.

¶ Eodeꝫ mō ſeſe hn̄t circa rithmos. Alij eniꝫ morē cōtinēt grauius: alij cōcitāt: alij violētiores afferūt motus: alij liberiores.

¶ Declarat idē de rithmis. Dicēs ꝙ eodē mō ſe habent illa que circa rithmos. Quidā eni ipſoꝝ habēt virtutē per quā diſponūt ad morē ſtabilē. Alij aūt per quā diſponūt: ⁊ ad inſtabilē. Et iterū qdā ipſoꝝ habēt motus ⁊ ad oneroſas illiberalia magis. Alij aūt ad delectabilia ⁊ liberalia. Eſt aūt rithmus numerus ſyllabaꝝ determinatꝰ in ōrone ſilī fine termiātis. Deide cū dic̄.

¶ Ex his igitur patet ꝙ muſica poteſt animi morem aliquem facere.

¶ Infert ꝯcluſionē pncipalē. Dicens ꝙ ex his que dicta ſunt manifeſtū eſt ꝙ muſica qualē quēdā ⁊ bene diſpoſitū ad morē pōt facere qualiter manifeſtū eſt ꝙ utilis eſt ad mores. Deinde cum dicit.

¶ Qō ſi hoc pōt muſica: claꝝ eſt ꝙ ad pueroꝝ diſciplinā eſt adhibenda: ⁊ in ea pueri ſunt inſtituēdi. Cōgruit aūt nature hiꝰ diſciplina. Nā pueri ꝓpter etatē nihil ferunt ſponte qō nō habeat in ſe iucūditatē. Muſica vō ex his eſt que ſunt iucūda ſm naturā: ⁊ videt̄ cognatio quedam eſſe nobis cum harmonijs ⁊ rithmis. Quapropter multi ſapiētū dicere. Alij qdem aīum eſſe harmoniam alij vō habere harmoniaꝫ.

¶ Cōcludit ex dictis iuuenes debere erudiri in ea adiungēdo nouā rōnem ad hoc. Et dicit. Si muſica qualem quēdā bene diſpoſituꝫ ad mores nata eſt facere. In eo autē qō diſponit ad mores expedit iuuenes erudiri ⁊ aſſuefieri in muſica. Eſt etiā diſciplina Muſice conueniēs nature pueroꝝ tātille ⁊ parue exiſtenti pp aliā rōnem. Iuuenes eni nō poſſunt ſuſtinere aliqd indelectabile: uel ꝯtriſtās pp etatē. Habēt eni opationes ſenſuū pfectas ꝓpter vigorē virtutū. Tales aūt opationes cōſequunt̄ fortes delectationes. Et ideo fortiter delectātur: nec poſſunt ſuſtinere triſtitias. Harmonie aūt muſice ſunt de nā delectabiliū. Silr aūt ⁊ rithmi. Eſt eni quedā ſilitudo nālis rithmoꝝ ad harmonias. Utrum enim ꝯſiſtit in ꝓportionibꝰ moralibꝰ: ⁊ qa harmonia eſt delectabilis ſm ſe multi antiquoꝝ ſapiētū dixerūt. alij aīam eſſe qō harmoniā. alij aūt habere harmoniaꝫ ſicut Plato ⁊ ſequentes ipſum: dicentes aīam ſeipſam mouentem. Deinde cum dicit.

¶ Utrū aūt addiſcere eos opꝫ cantando: ⁊ manibus agēdo: uel non: quēadmoduꝫ prius dubitatum eſt nunc erit dicendum.

¶ Inqrit utrū oporteat ꝑticipare Muſicam quātum ad actū utriuſqꝫ partis eius: cantatiue. ſ. ⁊ inſtrumētalis. Et primo manifeſtat ꝙ ſic. Secūdo cuꝫ dicit ⌊ Quid aūt deceat uel non deceat ⁊c̄. ⌋ Declarat ꝙ differenter opꝫ ſe habere quātū ad hoc ſm diuerſas etates. Circa p̄mū p̄mo p̄mittit dubitationē: dicēs ꝙ poſtea ea que dicta ſunt eſt ꝯſiderādū utrū opportunū ſit ad bonā diſpoſitionē ciuiū eoſdē addiſcere muſicā ⁊ exercitari in ea q̄ꝫtū ad utēdū actū. i. cantādo ⁊ manu opando: hoc eſt tangendo organa: aut non: ſm ꝙ ꝓpoſitū fuit pus. Deinde cum dicit.

¶ Non eſt obſcurum intereſſe multum ad hoc ut efficiamur aliquales: ſiquis operuꝫ ipſe ſit princeps. Nempe impoſſibile eſt: uel certe admodum difficile ut qui opera ipſa non tractat perite ualeat iudicare.

¶ Diſſoluit eā: oñdēs ꝙ expedit cōicare muſicā ſm utrūqꝫ modū per duas rōnes. Quaꝝ ſcdam tangit cū dicit ⌊ Et ſimul ⁊c̄. ⌋ Primo igit̄ dicit ꝙ manifeſtum eſt ꝙ cōicare oībꝰ actibꝰ muſicalibꝰ magnā differētiā ſm preeminētiā hēt ad faciēdū iuuenes q̄les quoſdā ⁊ bn̄ diſpoſitos. Studioſuꝫ eni iudiciū de moralibꝰ uel de eoꝝ ſilibꝰ multū ualet ad bn̄ diſponēdū eos ad mores: ſicut dictū eſt prius. Sed ex hoc ꝙ aliqs cōicat opibꝰ muſice ſtudioſius iudicat de eis que ſunt ſilia moribꝰ. Unū eni de nūo impoſſibiliū eſt: aut ualde difficillimū eſt illos iudicare de agibilibꝰ bn̄ qui nō cōicauerūt opationibꝰ. Studioſuꝫ eni iudiciū eſt per facilē ⁊ delectabilē deductionē in p̄ncipia pᵃ. Facilis auteꝫ ⁊ delectabilis reductio in p̄nᵃ nō eſt niſi per habitū iclinatū ad modū nāe qui gñat̄ in nobis ex frequēti opōne. Et iteruꝫ ad rectitudinē iudicij exigit̄ certitudo que maxime videt̄ in agibilibꝰ cauſari ex opibꝰ. Opportunū eſt igit̄ ꝑticipare muſicā quātū ad actꝰ ⁊ opōnes. Deide cū dic̄.

¶ Et ſimul opus eſt ut pueri habeāt exercitationē aliquā. Et archite tabella recte reperta eſt quā pueris dant: ut in ea occupati illa que ſunt domi nō frāgāt. Neſcit eni pueritia qeſcere. Hic eſt ergo infantibꝰ cōueniēs ludus. Diſciplina vō maioribꝰ tanq̄ꝫ tabella quedā. Qō igit̄ docēdi ſint muſicā ita ut in ope ipſo uerſent̄ ex his patet.

¶ Ponit ſcdaꝫ rōnē. Dicēs ꝙ ſil cū eo qō dictū eſt ꝙ oꝫ pueros mobiles exiſtētes hr̄e ad circa ꝙ occupent̄. Et ideo ꝯueniēter introductū eſt inſtrumentū qō dicit̄ archite tabella ita dictū ab inuentore archita quē attribuūt pueris ut circa iſtā occupati nō deſtruāt aliqd eorū que in domo ſunt. Iuuenes eni pp multitudinē motuū in eis exiſtētiū pp etatē qeſcē nō pn̄t. Et pp hoc ludus illius tabelle ꝯueniēs eſt eis ſaltē ad occupationē. Diſciplina aūt. i. rectꝰ uſus ipſiꝰ reſeruāda eſt magis ꝓuectis ſm etatē qui magis diſcernere pn̄t qd eſt ſm artē ⁊ qd non. Qō igit̄ expediat iuuenes erudiri in muſica per cōicationē operū manifeſtū eſt. Deide cū dic̄.

¶ Quid aūt deceat uel nō deceat ſm etates: nō difficile eſt determinare ac rn̄dē vituperatoribꝰ vile hiꝰ exercitiū eſſe dicētibus.

¶ Declarat ꝙ differēter opꝫ ſe hr̄e in h ſm etates diuerſas: ſil cū h remouēdo quādā icrepationeꝫ adductā in ꝯriū p̄us. Et pᵒ p̄mittit iterū ſuū. Scdo cū dic̄ ⌊ Primū igit̄ ⁊c̄. ⌋ Proſeqt̄. In pᵃ ꝑte dicit ꝙ in uſu muſice qd ſit decēs ⁊ nō decēs ſꝫ etates diuīſas: puta iuuētutis ⁊ ſenectutis nō ē difficile ſapiētē determiare. Nec etiā ſoluere rationem operantium exercitiuꝫ in muſica inutile ſordidum eſſe. Deinde cum dicit.

¶ Primum igitur cuꝫ iudicandi cauſa ſint hec opera perdiſcēda oportet in pueritia illis opaꝫ dare. In maiori vō etate exercitationem eorum dimittere. tantūmodo autez iudicare poſſe per diſciplinam adeptam ac letari recte.

¶ Proſequit̃. Et p̄º p̄mum. Scđo 2ᵐ: cuz dicit ⌊ Vituperatoribꝰ aūt ⁊c̄. ⌋ Primo igit̃ dicit ꝙ exercitium in his que ſm muſicā nō equal̃r cōpetit: nec eodē mō ſm oēm etatē. Primo eniz hoc manifeſtum eſt ꝙ opibus muſice cantus inſtrumētalis opz ꝑticipare, ꝓpter rectitudinē ⁊ certitudinē iudicij qđ ſm ſe bonuz ⁊ delectabile eſt: ſicut quedā ꝑfectio itellectus ⁊ in ordie ad mores: ſicut dictuz eſt p̄us. Iuniores aūt rectitudinē iudicij ſimpl̃r hēre nō poſſunt, ꝓpter motuz multuz exñtez in eis: ⁊ ꝓpter inexꝑientiā. Poſſunt tñ multū laborare. Seniores aūt econtrario minus laborare pñt. Rectiꝰ aūt iudicare, ꝓpter quietationē ⁊ experientiā. Et ꝓpter hoc opportunuz eſt iuuenes ꝑticipare muſicam utēdo opibus ⁊ cantādo ⁊ inſtrumēta tangēdo. Seniores exñtes opa ipa dimittere ꝓpter debilitatē. Audiendo aūt bñ poſſe iudicare rōnes armoniaꝝ ꝓpter ꝟtutem ⁊ ꝑfectionē intellectus ⁊ delectari recte. ꝯñter ꝓp hoc ꝙ eruditi ſunt p̄us in his in iuuētute. Deiñ cū dic

¶ Vituperatoribꝰ aūt qui aiunt ſordidos ac viles muſicā facere nō difficile eſt rñdere ſi ꝯſideremꝰ quouſqz illi opa dāda ſit ab his qui ad ꝟtutē ciuilē erudiunt̃: ⁊ que melodie quiue rithmi ſint addiſcēdi. Et preterea qbꝰ iſtrumētis ꝑcipiat̃. Nā in eo quidē plurimū refert ꝯſiſtitqz in his obiectionis ſolutio. nihil eniz uetat modos quoſdā muſice illud qđ aiunt efficere.

¶ Intendit remouere increpationē quorundā uolentiū excludere muſicaz a iuuenibus. Et p̄mo tangit ex qbꝰ ꝯtingit eam remoueri. Scđo cū dicit ⌊ Claruz eſt ⁊c̄. ⌋ Declarat que ⁊ q̄lia opz iſta. Prio igit̃ dicit ꝙ nō eſt difficile diſſoluere increpationē per quā qdā increpāt muſicā ⁊ uſum ipſius. Illud eni rōnabil̃r increpandū videt̃ ꝙ iuuenes viles facit ⁊ male diſpoſitos ſz intellectum: hoc aūt facit muſica ⁊ uſus ipſius: ut dicunt. Quedam enim melodie ad molliciem diſponunt quedam aūt ad iram: quedā ad alia que diſtrahunt ab opibus ſm rōnem: ⁊ ideo rōnabil̃r increpanda eſt. Nō eſt inqt̃ difficile ſoluere ipaz ꝯſiderando uſqz ad q̄tuz opz coicare muſicā eis: qui intēdunt ordiare actiones puerorum ad bonum ciuile. nō enim quantūcūqz coicandum eſt ei: ſed inq̄tum utilis eſt ad Remp. ⁊ ꝯſiderādo q̄libus melodijs: ⁊ q̄libus rithmis coicandum eſt. Adhuc etiā in q̄libus organis erudiendū ⁊ exercitandum. In iſtis eni eſt differentia quedā ad ꝓpoſitū: ⁊ in ipſis eſt ſolutio increpationis ꝓpoſite. Nihil enim ꝓhibet: imo manifeſtū eſt melodias ⁊ rithmos ⁊ organa aliq̄ male diſponere iuuenes ſm intellectuz ⁊ viles facere. Alia aūt bñ diſponere ad intellectū ⁊ mores. Et iđ expedit ꝯſiderare qbꝰ organis: melodijs: ⁊ rithmis utendū eſt ad bonū intellectꝰ ⁊ mores: ⁊ qbus nō. Et per hoc tollet̃ p̄dicta increpatio. Deinde cuz dicit.

¶ Clarū eſt igit̃ oportere diſciplinā eiꝰ: neqz impedimētū afferre ceteris opōnibus: neqz corpus efficere inutile ad bellicas: ciuileſqz exercitationes. Ad uſus qdē iā ad diſciplinas ꝟo poſtea. Erit aūt ſineqz hic in illis laborabūt que ad certamē artificij ꝑtinēt: neqz circa admirabilia quedā ⁊ ſuperflua que in certamia p̄us: ⁊ de certaminibus in doctrinā uenere. Sed eo uſqz ut gaudere ualeāt ꝓbabilibꝰ melodijs ⁊ rithmis ⁊ nō cōi ſenſu muſice ſolum ut aīalia quedā ⁊ turba ſenioꝝ ac pueroꝝ.

¶ Declarat que ⁊ q̄lia opz eē muſicalia qbus utendū ad bonū intellectus ⁊ mores. Et p̄º in vniuerſali. Scđo cum dicit ⌊ Patet etiam ⁊c̄. ⌋ In particulari. In p̄ma parte ipſe dicit ꝙ manifeſtuz eſt ꝙ eruditionem ⁊ uſuz ipſius muſice opz eſſe tantuz ⁊ talem: ⁊ per talia ut nō impediant hoiem ad actiones ciuiles futuras: neqz faciant corpus ipſius male diſpoſitum ad opationes intellectꝰ ⁊ inutile ad bellicas opportunitates ⁊ ciuilia exercitia ꝓpter debilitationē ad exercitiū qdē ⁊ paulatinam aſſuefactionem nunc: ad eruditiones aūt predictas poſterius. Omnia enim que circa iuniores ſunt opz cōmēſurari ⁊ determinari ſm hoc ꝙ utilia ſunt ad finem reip. qđ eſt bonum ꝑfectum ſm intellectum. Cōtingit aūt bene ſe habere iuuenes circa eruditionez in muſicalibus ſi illi qui incipiunt ire ad agones non elaborauerint in tangēdis organis laborioſis ⁊ grauātibus corpus ad motum labore imoderato grauāte corpus ⁊ virtutem eoꝝ: nec etiam exerceant ſe in mirabilibus ⁊ ſuꝑfluis opibus qui nunc deduxerunt ad ludū agonaſticum: ⁊ ex eo deuenerunt ad eruditionē uolentes iuuenes erudiri in eis: ſed magis ſi exercitent̃ in facilioribus ⁊ moderatis laboribus: ⁊ cantibus: ⁊ organis muſicalibus uſqz ad hoc ꝙ poſſint delectari recte in armonia muſica ⁊ rithmis cōſiderantes: ⁊ non ſolum cōmuni muſica in qua oēs ſenſum hñtes delectantur: ſicut quedā aīalia bruta ⁊ multitudo pueroꝝ ⁊ ēt vilium hoiuz ſiue ſenioꝝ. Deinde cum dicit.

¶ Patet etiā ex his qbꝰ inſtrumētis ſit utēdū. neqz eni tybie ſunt in diſciplina recipiēde: nec aliud artificioſum inſtrumētum: ut cythara: ⁊ ſiquid aliud tale. Sed quecūqz faciunt auditores bonos uel muſice diſcipline: uel alterius.

¶ Declarat in ſpeciali que ⁊ qualia opz eſſe muſicalia in quibus exercitandum eſt ad mores Et p̄mo declarat que ⁊ qualia opz eē organa in qbus exercitandum eſt. Scđo cum dicit ⌊ Conſiderandum ⁊c̄. ⌋ Quibus ⁊ q̄libus melodijs ⁊ rithmis utendū eſt magis ad mores. Circa p̄mū p̄mo oñdit ex p̄cedentibus in qbus organis exercitandū eſt uel nō exercitandū. Scđo cum dicit ⌊ Inſup tybia ⁊c̄. ⌋ Manifeſtat hoc per rōnē. In p̄ma ꝑte dicit quoniam nō eſt utendum organis in quibus mouendis grauatur corpus imoderate: ⁊ qui immoderate per ſonuz eoruz excitant ſpiritus: ſed magis moderatis. Manifeſtum eſt ex hoc qualibus organis utendum ad mores: ⁊ qualibus nō. Non enim utendum eſt ad diſciplinam fiſtulis. Fiſtula autez eſt organum vniuerſaliter ꝙ ſonat per expulſionem ſpiritus. Et eſt intelligendum dictum Ariſtotelis. ut videt̃ de fiſtulis illis que ex ſufflatione multi ſpiritus indigent ad hoc ut reddant ſonum: ⁊ imoderatum ſonum faciunt ſicut tibie ⁊ muſe quedam. Tales enim ꝓpter multam exſufflationem ſpiritus grauant corpus. Et propter magnitudinem ſoni nimis exercitatur ſpiritus. Nec etiam utendum eſt organis que ꝓpter magnitudinem ⁊ confuſionem ſoni cōfundit ſpiritus: ſicut cythara ⁊ ſi quid alterum tale eſt: ſed illis magis utēduz eſt que bene diſponūt auditores ſm corpus ⁊ ſm animā ad mores aut ad ludos muſicos: aut alios qui eis ꝓportionant̃. Deinde cum dicit.

¶ Inſup tibia nō eſt morale ſed potius ſuſcitatiuū ⁊ ɔcitatiuuȝ. Itaqȝ ad hiꝰ tpa eſt utēdū illa in quibus ſpectacula magis purificationem patiuntur ꝙȝ diſciplinam.

¶ Probat hoc per rōnem. Et p̄mo de fiſtula. Scđo cuȝ dic[Qm̄ aūt organoꝝ ⁊c.] De organis. Circa p̄muȝ p̄mo ꝓbat ꝙ magis ad illud utenduȝ eſt fiſtula. Scđo cū dicit[Adiūgamus ⁊c.] Qđ nō ad diſciplinaȝ. In p̄ma igit̄ pte dicit ꝙ p̄ter ea que dicta ſunt manifeſtuȝ eſt ꝙ fiſtula nō eſt organū diſponēs ad mores: ſȝ magis ꝓpter magnitudinē ⁊ multitudinē ſoni eſt excitatiuū: ꝓpter fortē motū ſpirituū. Et iđ magis utēdū eſt ipſa in talibꝰ tēporibꝰ in ꝗbus exercitiū in ea p̄ter purificationē id eſt diſpōnē ad irā ⁊ audaciaȝ: puta in bellis ⁊ inſultibꝰ ꝙȝ eruditionē uel diſpōnē ad mores. ſicut nūc videmus uti eadē in bellicis: ⁊ ad illud quod dictū eſt ⁊ ad terrorē aduerſariorum. Deinde cum dicit.

¶ Adiungamus aūt ⁊ illud qđ ɔtrariuȝ diſcipline efficit impediēs rōne uti per tibiaꝝ ſonū. Quapropter bene reprobauerūt illarū uſuȝ antiq: licet prius uſi fuiſſent. Studioſiores enī facti ꝓpter diuitias ⁊ aīoſiores ad virtutē poſt victoriā ɔtra Medos habitā: ac ex rebꝰ geſtis magnū de ſe opinātes diſciplinā oēm arripuerūt: nō iudicantes ſed experiētes. Quapropter tibiarū quoqȝ uſus tūc receptꝰ eſt. Nā ⁊ apud Lacedemonios qdā qui ludos exhibebat ipſemet tibijs modos fecit: ⁊ athenis eo uſqȝ in ɔſuetudinē uenit ut fere igenui oēs addiſcerēt. Qđ patet ex tabula a Thraſippo poſita cum ludos pro tribu ſua dedit. Poſtea ṽo in deſuetudinē abijt ⁊ improbari cepta eſt. Cū iā melius per experiētiā iudicare poſſent qd ad virtuteȝ ptineret ⁊ qd nō. Eodēqȝ mō per multa iſtrumētorū antiquoꝝ improbata ſunt: uelut Petades ⁊ Barbiti: ⁊ que ad uoluptateȝ audiētiū itēdebāt Heptagona ⁊ Trigona ⁊ Sambuce: ⁊ cūcta que indigēt perita manuum geſticulatione.

¶ Probat ꝙ nō eſt utēduȝ ea ad diſciplinā. Et p̄mo per rōnē. Scđo cuȝ dicit[Rōnabiliter ⁊c.] Per dictum fabulare. In p̄ma pte dicit ꝙ in his que dicta ſunt adiungēdū eſt ꝙ ex uſu fiſtule accidit ɔtrariuȝ diſcipline: puta in diſciplina: qꝛ ɔtingit fiſtulationē ꝓhibere uſuȝ rōnis rectū: pp qđ rōnabiliter antiq virtutē eius ɔſiderātes ꝓhibuerūt uſuȝ ipſius a iuuenibꝰ ⁊ liberis bñ diſpoſitis ſm itellectū: quāuis p̄mo uſi fuiſſent ipſa: cum enī p̄mo iceperūt uacare ſtudio ⁊ diſcipline pp abūdātiā neceſſarioꝝ ad vitā ⁊ magnanimiores exiſtētes ad virtutē: hoc eſt ad fortitudinē p̄us: poſtea in opōnibus facti prudētiores ſequebant̄ eruditionem in doctrina q̄cūqȝ nō diſcernētes que eſſet utilis ⁊ que nō. Et ſupingrētes quācūqȝ adduxerūt fiſtulationē ad eruditiones uolētes in ea erudiri. Quoniā in Lacedemonia p̄mo qdē Coreator in corea fiſtulauit: ⁊ dehinc deuenit Athenas pp qđ plurimi liberoꝝ Atheniēſiū uoluerūt pticipare ipſa ꝓter nouitatē ipſius ſm ɔſuetudinē eoꝝ. Et hoc manifeſtū eſt ex titulo quē Thraſippus ſtatuit qui bñ duxerit chorū. Nō aūt ponit titulū. forte auteȝ potuit eſſe. Hic iacet fiſtulator optimus: uel aliqd tale alterū poſterius aūt qñ melius potuerunt iudicare pp expiētiā longā qd utile uel inutile eēt ad ṽtutē. Cōſiderātes ꝙ nō diſponit ad eā: ſed magis ad ɔtrariū reprobauerūt ipſaȝ ꝓhibētes eruditionē ⁊ uſuȝ ipſiꝰ a iuuenibꝰ. Silr̄ aūt ⁊ multa alia organoꝝ antiquoꝝ ſimilia fiſtulis quātum ad hoc: ſicut Petades ⁊ Barbiti qđ nos dicimus Muſam ⁊ alia: que ⁊ ſi faciāt ad delectationē utētiū tñ nihil diſponūt ad mores: ſicut Heptagona. i. iſtrumētū ſeptē anguloꝝ: uel ſeptē chordaruȝ. Et Trigona. i. triū anguloꝝ ul̄ chordarū. Et Sambuca ex duabꝰ longis chordis. Forte ⁊ oīa que idigēt manuali ſcīa multa ꝓhibētes ex hoc ɔſideratione itellectꝰ. Huiuſmodi aūt organa coīter nō ſunt nota nobis: aut non ſub iſtis nominibus. Deinde cum dicit.

¶ Rōnabiliter quoqȝ illud ſe hēt qđ antiq de tibijs fabulant̄. Aiunt enī Mineruā repertricē tibias abiecisse ob deformitatem oris. Atq nō male ſe hēt dicere feciſſe hoc deā deformitati oris īſenſaȝ. Sed tñ multo magis ob id qa nihil ɔfert tibiarū uſus ad intelligentiam ⁊ mentem: cum ſcientia ⁊ ars Minerue ſit attributa.

¶ Hoc idē manifeſtat per dictū fabulare: Dicēs pp hoc rōnabiliter dictū eſt ꝙ de ꝗbuſdā alijs in fabula dictū eſt ab antiqs ꝙ cū Pallas inueniſſet fiſtulas ⁊ cōſideraſſet eas: ⁊ uſuȝ eaꝝ: abiecit eaſdē. Nec eſt malū dicere ꝓpter qd: qꝛ. ſ. ɔtriſtata eſt pp hoc ꝙ in uſu ipſarum dehoneſtat̄ facies. Opȝ enī fauces inflari ad retētionē ſpiritꝰ exſufflādi ad motū iparū ꝙ deformat faciē. Et multitudo ſpiritꝰ exſufflātis debilitat corpus. Nec ſoluȝ pp hoc: ſed magis uerisimile eſt: qꝛ eruditio ⁊ uſus fiſtulatiōis ad pfectionē itellectꝰ nihil facit. Palladeȝ aūt dicimus deā ſciētie ⁊ artis. Sic igit̄ Pallas. i. ratio recta ⁊ ars recte diiudicās reprobat uſuȝ fiſtule: qꝛ inutile ad corpus: tū qa deformat: tū qa debilitat. Et qa nō diſponit ad perfectionē itellectus: ſed ad cōtrarium magis: qꝛ nimis cōmouet ⁊ confundit ſpiritus. Deinde cum dicit.

¶ Cū ṽo iſtoꝝ ⁊ opiſ iprobaueriȝ ut artificioſā diſciplinā. Artificioſā ṽo illaȝ poſuimꝰ que ṽſat̄ i certamibꝰ. In illa enī q agit nō ꝓprie virtutis grā agit: ſed ut audiētes delectet: ⁊ oneroſa qdē delectatiōe. Quapropter nō in hoīs cenſemus eſſe huiuſcemodi opus. ſed per viles ac ſordidos cōtingit illud fieri. Nā finis cuius grā faciūt improbꝰ eſt cū ſpectator oneroſus exiſtēs mō hoc: mō illud exigere ɔſueuit: ita ut artifices quoqȝ placere ſtudentes illiuſmodi efficiant̄: ⁊ corpa ſilr̄ ꝓpter motus.

¶ Probat ludū nō ualere ad mores: Dicens ꝙ iuſte reprobamus organoꝝ operationis. Ludū autē hūc dicimus ludū qui fit in agonibꝰ uel theatris ad exercitādū hoīes ad fortiter agonicandū uel delectandū ſolū. In iſto enī ludo operās nō operat̄ ꝓpter exercitiū ad ṽtutem in ſeipſo: ſed ad exercitandū audiētes ⁊ gratia delectatiōis eoꝝ: nō cuiuſcūqȝ: ſed oneroſe ⁊ ſeruilis. Et quia operatio ⁊ delectatio liberoꝝ nō ſunt tales: non iudicamus talem ludum eſſe luduꝫ liberoꝝ: ſed ſeruoꝝ ⁊ que facit viles ⁊ depreſſos ſm intellectū. Finis eniꝫ ad quē faciunt iſtos ludos ⁊ intētio non eſt bonus ſm ſeipſum. Intēdūt eni ad delectationem audientiū tm̄: aut lucrū ꝓpriuꝫ. Operationes eni iſtius lucri oneroſi exiſtētes ꝯſueuerunt mutare Muſicā mō ludētes uel cantantes vno modo. Nūc vō alio ſm diuerſitatē audiētium ⁊ finis intēti ad quē intēdūt eos deducere ꝓpter qđ artifices .i. auditores ludi facti ſm aūt qui cogit aut ad ludū ipſuꝫ facit q̄les quoſdam .i. diſpoſitos ſm paſſiones aīe ſm modum dictum prius: ⁊ etiā ſm corpus ꝓpter motus ⁊ geſtus quos exercet in ludēdo nō aūt bene diſponit ad mores: niſi ſm accidens.

c Onſiderandū eſt aūt utrū omnibus utenduꝫ ſit harmonijs: ⁊ oībus rithmis diſtinguendū. Deinde utrum illis qui eruditionis cauſa laborant eandē diſtinctionē tribuamus: an tertium quiddam aliud.

¶ Poſtq̄ꝫ phus oſtēdit q̄bus organis utendū: ⁊ non utēdum ad mores. Trāſit nunc ad ꝯſiderandum quibus ⁊ qualibus melodijs: ⁊ rithmis ſit utendum ⁊ ſimpliciter ⁊ ad eruditioneꝫ .i. diſciplinā. Et circa hoc p̄mo premittit intentū ſuum. Scđo cum dicit [Cuꝫ illa ꝓbet̄ ⁊c̄.] Proſequit̄. Adhuc in prima parte p̄mo ꝓponit intentum ſuū p̄ncipale. Scđo cū dicit [Quoniam videmus muſicā ⁊c̄.] Tāgit quid ꝯſiderādū eſt ad declarationē intenti p̄ncipalis. Tertio cū dicit [Putās igit̄ ⁊c̄.] Que de predictis ſupponenda ſunt ab alijs. Dicit igit̄ p̄mo ꝙ poſt predicta ꝯſiderandum eſt circa naturam ⁊ uſum harmoniaꝝ ⁊ rithmoruꝫ: ⁊ ſimpliciter ⁊ in ordine ad eruditionem .i. diſciplinam ſimpliciter: quidem utrum omnibus harmonijs ⁊ rithmis utēdum ſit in ciuitate: aut oportet diuidere ipſas ⁊ dicere ꝙ quibuſdam utendum eſt: quibuſdam autem nō. Deinde per cōparationem ad eruditionem: utrum .ſ. his que laborant ad ipſam utendum ſit omnibus ad eam. Aut etiam utrum ſit ponenda eadem determinatio in ipſis per comparationem ad diſciplinam que ⁊ ſimpliciter: aut aliqua alia diuerſa. Deinde cum dicit.

¶ Quoniā videmus muſicam eſſe per melodiam ⁊ rithmos horum utrunqꝫ latere non debet: quā vim habeat ad doctrinaꝫ ⁊ utrum preferenda ſit ea pars que in melodijs conſiſtit: an ea que in rithmis.

¶ Tāgit que ꝯſideranda ſunt ad declarationē dictoruꝫ. Dicens quoniaꝫ ad ſenſum videmus muſicam diſtingui per melodiam in cantu uel organis ⁊ per rithmos: opꝫ ꝯſiderare ad euidētiā ꝓpoſiti: quā potētiā ⁊ virtutem habeat vnaqueqꝫ iſtarū ad diſciplinā ⁊ mores. Illis eni que habēt virtutē ꝯuenientem ad ipſa utenduꝫ eſt ad ea: alia aūt nō. Adhuc aūt utrum magis eligēda ſit ad mores ⁊ eruditionem muſica bene melodiçata: aut ea que rithmiçata eſt. Deinde cum dicit.

¶ Putantes igit̄ multa de his eſſe dicta recte a muſicis q̄buſdā qui nūc ſunt: ⁊ a philoſophis qui peritiā habēt huiꝰ diſcipline: diſcuſſionē ⁊ examen ſingularū partium illis dimittemus: qui pergrere uolēt. Nos aūt ſolūmodo in genere de ipſis dicamus.

¶ Que de iſtis ſupponenda ſunt ab alijs. Dicens ꝙ nos opinantes ꝙ multi modernoꝝ ꝯſiderantiuꝫ in muſica ⁊ alij ex phis antiq̄s qui perfecti fuerūt bene ſe habentes in hac diſciplina ex parte .i. ꝑticipari muſice cōſiderationē ſpālem circa ſingula predictoꝝ omittemus requirendum ab eis: uel a ſcriptis ipſoꝝ. Nūc vō in vniuerſali dicemus de ipſis ſm ꝙ ad ꝓpoſitū facit diuidētes legaliter modos ipſius muſice declarantes quibus utendum eſt ad mores uel ſimpliciter ad quamcunqꝫ. Deinde cum dicit.

¶ Cū illa ꝓbetur a nobis melodiaruꝫ diuiſio quaꝫ faciunt quidaꝫ philoſophi: ꝙ alie ſunt morales: alie effectiue: alie abſtractiue: ponētes nām earum ad ſingula iſtarū ꝓpriā. Dicimus aūt nō vniꝰ utilitatis grā oportere muſica uti: ſꝫ multarū. Nā ⁊ doctrine gratia ⁊ purificatiōis. Quid aūt purificationē itelligamus nūc ſimpl̄r. Alias vō diligentius in his que de Poetis ſcribimus dicetur.

¶ Proſequit̄. Et circa hoc duo facit. Primo eni p̄mittit quaſdam diuiſiones. Secūdo cū dicit [Tertio gratia ⁊c̄.] Cōcludit q̄bꝰ ⁊ q̄libꝰ harmōijs utēdū eſt. Primo igitur dicit quoniā diuiſionē melodiarū muſicaliū approbamus ſm quā quidē approbati in philoſophia diuidunt eas dicentes alias illarū eſſe morales ſeu diſponentes ad mores: alias autē practicas .i. paſſionum ire ⁊ manſuetudinis factiuas. alias auteꝫ raptus factiuas que faciunt audientem quaſi imobilem ⁊ non ſentiētē exquiſitius aſſignantes melodiam ⁊ harmoniam determinatā ad vnūquēqꝫ ipſoruꝫ naturaliter. Phrygiam dicunt raptus factiuā. Lydiam mixtam diſponētem ad planctū ⁊ cōpaſſionē. Doricā aūt ad mores: ſicut dictum eſt prius. Dicimus ꝙ muſica nō eſt ſimpliciter querēda gratia alicuius utilitatis vnius: nec utēdum eſt ipſa propter vnum ſolum: ſed gratia plurium. Etenim utēduꝫ eſt eadem cauſa ludi ⁊ purificationis. Quid aūt dicimus purificationem nūc q̄dem ſimpliciter ſupponatur. In Poetica autē magis manifeſte dicetur de ea. Uidetur autē eſſe purificatio corruptio alicuius paſſionis uotiue inexiſtētis. Et quia corruptio vnius eſt per gn̄ationeꝫ alterius. Et ideo eſt corruptio vnius paſſionis: uel per gn̄ationē ꝯtrarie: ſicut ire corruptio ꝑ gn̄ātionē māſuetudis. Tertio āt utilis ad deductionem eſt ſeu delectationem intellectualem ⁊ mores ſicut dictum eſt prius. Deinde cum dicit.

¶ Tertio gratia degendi ocij q̄etiſqꝫ cauſa ⁊ remiſſionis curaruꝫ patet oībus harmonijs eſſe utenduꝫ: ſed non eodem modo. Ueruꝫ ad doctrinaꝫ q̄dem moralibus eſt utenduꝫ maxime: ad auditionem vō alio pulſante effectiuis ⁊ abſtractiuis.

¶ Concludit ex predictis quibus harmonijs utendū eſt: ⁊ qualibus. Et p̄mo facit in vniuerſali. Scđo cuꝫ dic̄ [Sed cum ⁊c̄.] Oſtendit q̄bus in ſpāli utendum eſt. Circa primū primo facit qđ dictuꝫ eſt. Scđo cuꝫ dicit [Nā affectio ⁊c̄.] Probat quoddā ſuppoſitū. Dicit igit̄ p̄mo ꝙ ex his que dicta ſunt prius manifeſtum eſt ꝙ ad remiſſionē laboris ⁊ ad requiē diſtentionis hoc eſt operis vnius diſtenſi utēdū eſt vniuerſaliter omnibus harmonijs muſicis quātuꝫ ad bene diſpoſitos natura. Omnes eni harmonie muſice que in media quadam ratione conſiſtunt quātum ad ſenſum qui in quadam media ratione conſiſtit videntur delectationē inducere in hn̄tibus ſenſus bene diſpoſitos natura: qđ dico ꝓpter eos qui indiſpoſiti ſunt ſm ſenſum uel aīam

¶ M. Nimireus Arbenſis Archidiaconus Magiſtro Ludouico Ualentie Ferrarienſi theologo:atqꝫ philoſopho excellentiſſimo preceptori ſuo. S. P. D.

¶ Cum omnis philoſophandi ſcientia in rõnalem:moralem:naturaléqꝫ partem ſit diſtributa:quantum hactenus tu in dialetica:quãtum in phiſica:⁊ in ſacra etiaȝ theologia legendo diſputandoqꝫ tum Rome:tum alibi per cuncta fere Italie gymnaſia ꝓfeceris dicerem profecto non inuitus ſi id uel per ſe manifeſtuȝ non eſſet:uel tanta mihi in dicendo adeſſet facultas:ut doctrinã:ingeniuȝ:tuaſqꝫ diuinas virtutes ulla ex parte poſſem illuſtrare. Sed hec cum ſint per ſe(ut dixi)notiſſima:certe neqꝫ meaȝ que nulla eſt:neqꝫ cuiuſqꝫ eloquentiã deſiderant. Teſtis eſt nobiliſſima urbs patria tua in qua cuȝ ſũma tua laude vixiſti:ex qua cum eſſes vnuȝ de viginti annos natus:ad religionem iſtã:hoc eſt:ad uere phĩe portum:cuius iam tum amore ardebas:inuitis parẽtibus:⁊ omni tua familia:aufugiſti. ⁊ qȯ mirum in ea fuit etate:dum Thomã Aquinatem ſanctiſſimũ illum ſimul ⁊ doctiſſimuȝ hoiem imitari obſtinatius ꝯtenderes:chariſſima queqꝫ deſeruiſti. In qua religione quãtum breuiſſimo temporis ſpatio:⁊ vite ſanctimonia:⁊ optimis artibus:que ſine probitate non diſcuntur:excreueris:nemo qui etatis tue conſcius eſt:ignorat. Quẽadmodum poſtea Patauij:Venetijs:Peruſie:⁊ in Bononienſi urbe:uerſatus ſis:quantãqꝫ inde laudem reportaueris:quales fructus legendo ad maturitatem uſqꝫ perduxeris:facile uel ex eo ꝯiectari põt:ꝙ in hac florentiſſima urbe:in qua phiam:theologiãqꝫ pauloante publice profiteri exorſus es:mirificam utilitatem romane iuuentuti:ceteriſqꝫ ſcholam tuã frequẽtantibus attuliſti:ut fateant̄ omnes nunc demum ſcire ſe aliquid:prius ꝟo cuncta ignoraſſe. Itaqꝫ theologiã:naturaléqꝫ:⁊ rõnalẽ phĩe partem:cum ſumma tua gloria:⁊ alibi ſepe docuiſti:⁊ nunc quidem in hoc ipſo romane urbis gymnaſio cuȝ maxima auditoꝝ utilitate doces. Eam ꝟo ſapientiam:que ad mores attinet nondum docendo attigeras:non ꝙ te illa fugiat(quid enim acutiſſimum ingeniuȝ tuuȝ latere poteſt?)ſed cum modeſtiſſimus ⁊ moderatiſſimus ſis:ſummaqꝫ probitate atqꝫ innocẽtia fulgeas:credidiſti nulla lectione melius moralẽ philoſophiam edoceri poſſe:q̃ȝ vite ſanctimonia:integritateqꝫ. Facilius enim homines benefactis:q̃ȝ benedictis ad ſtudioſas actiones:que ex optimis moribus fluunt prouocantur. Verbis enim ducimur:exemplo aũt impellimur quodãmodo:⁊ cogimur ad bene beateqꝫ viuẽduȝ. Itaqꝫ uerius dicẽduȝ eſt te in hac quoqꝫ parte ſapiẽtie ſtudioſis iuuenibus tradẽda nõ minus q̃ȝ in duabꝰ illis elaboraſſe. oẽſqꝫ philoſophie partes diſcipulis tuis:partim vita:ꝑtim lectione explicaſſe:ut ſcilicet qui te audirent cõtinuo doctrina qui imitarent̄:moribꝰ philoſophari inciperẽt. Et quoniã ubiqꝫ eſſe nõ poteras excogitaſti viã qua in hoc genere philoſophie induſtria tua foret etiã abſentibus maximo emolumẽto. Suſcepiſti eniȝ ꝑclariſſimũ hoc de rep. diuini Ariſtotelis opꝰ a Leonardo Aretino hoie erudito:e Greca lingua in Latinã cõuerſuȝ:qȯ ſcriptoꝝ vitio nõ modo mendoſuȝ:ſed mutilatũ ⁊ plane corruptuȝ erat:atqꝫ illud quãta fieri potuit diligẽtia emendaſti:deinde ut bñficiuȝ hoc trabali(qȯ dicit̄)clauo cõfigeres:cõmẽtaria etiam peregregia diui Thome Aquinatis doctoris tui ſedulo abs te recognita:recõcinnataqꝫ addidiſti. In quo quidẽ habẽda eſt gr̃a Auguſtino etiã Piccolhomineo maxime ſpei adoleſcẽti:qui tibi codicis eius ꝓpter exemploꝝ raritatem vix noti copiam fecit:imo ꝟo ut ſtudioſis iuuenibus ꝓdeſſet ultro illuȝ ad te detulit orans atqꝫ obſecrãs uti onus emẽdationis ſtudio ⁊ doctrina tua digniſſimuȝ nõ reijceres. Itaqꝫ annuiſti diſcipulo ꝓbitatis ⁊ virtutuȝ tuaruȝ amãtiſſimo:cõmutatiſqꝫ paucis quibuſdã uerbis:que ꝓpter nouã Leonardi tranſlationem neceſſarium erat:ſeruato alioqui religioſiſſime ſenſu cõmentaria ipſa Ariſtotelis ſermoni:uel ipſius Leonardi Aretini traductioni coaptata librarijs imprimenda tradidiſti:qui octingenta uolumina vno tenore ſũma cura:ſummaqꝫ diligentia expreſſerunt cuȝ tuis illis concluſionibus uel argumẽtis:que ſub nomine

Reuerēdiſſimi atcꝫ optimi pꝛincipis mei. F. Piccolhominei cardinalis Senēſis in fine cuiuſcꝫ libꝛi iuſſeras apponi: egregium ſane cōmētuʒ: ⁊ qȯ legentibus incredibilem utilitatem ſit alaturuʒ: ⁊ his qui in intelligēda mēte ph̄i laborare ſolent maximuʒ lumē delectationēcꝫ pꝛeſtaturuʒ. Hoꝛtandi igiť ſunt oēs: tum qui ciuitatibus pꝛeſunt ⁊ uarios rerump. ſtatus gubernāt: Tum qui aliene ditioni quocūcꝫ modo ſubiacent: vitācꝫ ciuiliter agere cupiunt: ut diuinuʒ hoc ⁊ pꝛeclariſſimuʒ opus habenduʒ curent ⁊ frequētiſſime euoluant. Adoleſcentes ꝟo bonoꝝ moꝝ: pꝛudentiecꝫ ⁊ ciuilis diſcipline cupidi illud totis viribus amplectanť ⁊ cōtinue legant: ſi tales euadere uolunt: qui ⁊ ſapienter imperandi: ⁊ cum opoꝛteat etiam parendi artem tenere poſſint. Qȯ quidem vnuʒ oēs urbes: oēs reſp. ⁊ omnia regna quaſi nexu quodam indiſſolubili conſtringit ⁊ ſuſtinet. Quapꝛopter agende quidem tibi ſunt imoꝛtales gratie: qui in maximis tuis occupationibus nullo parcens labori duos fere menſes hac in re ut humano generi ꝓdeſſes cōſumpſiſti. Agēde etiam Reuerēdiſſimo ⁊ integerrimo pꝛincipi Oliuerio Carapha Cardinali Neapolitano patrono tuo: cuius doctrinam: grauitatem: ſanctimoniā oēs boni admirantur: ⁊ ob hoc uel maxime debere ſe illi ꝯfitentur ꝙ te ad hanc urbem uenire iuſſerit. In qua ueluti in ampliſſimo quodam totius oꝛbis theatro virtutes tue omnibus nō ſine magna ſua laude eſſe notiſſime. Necꝫ enim quiſcꝫ eſt qui modo ſapientiā tuam deguſtauerit cuius animo Oliuerij humaniſſimi pꝛincipis beneficētia nō ꝑpetuo inhereat. Quippe a quo totum hoc boni quantūcūcꝫ eſt: qȯ certe plurimum eſt: ueluti ex uberrimo benignitatis fonte emanauerit. Sed cui mirum id videri pōt in optimo illo ⁊ diuino homine: qui nō natus in terra (dicam enim libere qȯ ſentio) ſed ad benefaciēdum oībus e celo dimiſſus eſſe videť: cuius ⁊ inumerabilia in bonos viros officia extant: ⁊ tot tantacꝫ in rep. chꝛiſtiana pꝛeclare geſta: ut nō iniuria dici poſſe videať purpuram illam que ceteris oꝛnamentum afferre ſolet plus ab Oliuerio accepiſſe dignitatis ꝗ ei cōtuliſſe. Sed omittamus ſane de laudibus Oliuerij dicere ad quas me nec opinātem quidem ipſe neſcio quomodo orationis curſus deduxerat: iāqꝫ in īmenſum qȯdā uolumen tranſitura videbať epiſtola. Domum ergo: hoc eſt: ad noſipſos redeamus. Ego igitur qui tuo hoꝛtatu in impꝛimēdo hoc pꝛeclaro opere libꝛarijs pꝛefui: Ꝗuis ſtudioſe cauerim ne quid in cōponēdis caracteribus aberrarent: pauca tamen hec fuerūt perperam expꝛeſſa: que hic in ſequēti pagina annotare inſtitui ad legentium cōmoditatem. Siqua ꝟo alia erunt (erunt aūt niſi falloꝛ nō multa) ſedulus lectoꝛ facile ea per ſe depꝛehendet. Uale. xiiij. kaľ. Auguſti.

M. Nimireus lectori. S.

Qui cupis imperio populis dare iura ſagaci
  Et qui non triſti fronte parere cupis.
Si te perpetuo nullis queſita triumphis
  Pax iuuat ⁊ pietas urbis: ⁊ alma fides.
Accipe Ariſtotelis pꝛeclara uolumina lectoꝛ
  Seu pareas: ſeu tu ſceptra uerenda tenes.